OPERE COMPLETE
Marie-Louise von Franz
Simboluri arhetipale în basme
Profanul şi magicul

Opere complete
Marie-Louise von Franz

Volumul 1

Colecţie coordonata de
V
Silviu Dragomir

Marie-Louise von Franz
1915-1998

Simboluri arhetipale în basme

Profanul şi magicul

Marie-Louise von Franz

Editori generali
Steven Buser
Leonard Cruz
Cuvânt-înainte de
Dr. Hansueli F. Etter
Traducere din limba engleză de
Oana Badea

MISTERELE INCONŞTIENTULUI

TRei

„Dar ce spun ei că au păţit az-noapte, Şi preschimbarea cugetelor lor
Nu par a fi deşarte-nchipuiri, Mărturisind un dram de adevăr,
Ciudat, ce-i drept, ciudat din cale-afară.”[1]
Hipólita, în W Shakespeare,
Visul unei nopţi de vară, Actul V, Scena 1

Logoul Fundaţiei de Psihologie Jungiană, Kusnacht, Elveţia:
Fons mercurialis din *Rosarium Philosophorum,* 1550 („Fântâna vieţii”)

CUPRINS

Cuvânt- înainte.....9
Atenţionare din partea lui Marie-Louise von Franz.....13
Introducere (aceeaşi din ediţia Francke, 1997).....15
Partea 1. Lumea profană, lumea magică şi elementele lor principale
Capitolul 1. Locul nedesluşit.....**41**
Capitolul *2.* Luna.....51
Capitolul 3. Gaura din pământ, gaura din cer şi peştera.....67
Capitolul 4. Fântâna.....74
Capitolul 5. Apa.....80
Capitolul 6. Insula.....84
Capitolul *7.* Capătul lumii.....88
Capitolul 8. Stâncile care se ciocnesc.....94
Capitolul 9. Pădurea (codrul).....97
Capitolul 10. Muntele.....100
Capitolul 11. Lumea de sus şi lumea de jos.....131
Capitolul 12. Tărâmul atemporal.....140
Capitolul 13. Tărâmul morţilor şi lumea spiritelor.....155
Capitolul 14. Locuitorii tărâmului spiritelor.....165
Capitolul 15. Fantomele (spiritele) ca demoni.....192
Partea 2. Figurile arhetipale ale fantasticului
Capitolul 16. Tatăl daemonic.....227
Capitolul 17. Marea Mamă.....284
Capitolul 18. Imaginea fiului daemonic [umbra].....386
Capitolul 19. Fiica magică [anima].....534
Bibliografie.....727
Index de autori.....761

[1] William Shakespeare, *Visul unei nopţi de vară,* traducere de Dan Grigorescu, în *Opere complete 3,* Univers, Bucureşti, 1984, p. 291 (N.t.).

Index de basme.....767
Index tematic.....780

CUVÂNT-ÎNAINTE

în timpul vieţii ei, Marie-Louise von Franz şi-a exprimat dorinţa ca eseurile şi cărţile sale să apară într-o zi sub forma unor *Opere complete.* în calitate de moştenitor principal al patrimoniului său literar, Fundaţiei de Psihologie Jungiană din Kiisnacht îi revine sarcina de a-i îndeplini dorinţa.

Ca prim pas, comitetul de conducere al Fundaţiei a hotărât ca toate cărţile sale în limba germană să fie publicate, într-un format revizuit, iar în unele cazuri extins, de editura Fundaţiei. Pentru prelegerile sau discursurile sale, Fundaţia s-a bazat pe manuscrise, înregistrări audio sau notiţe, în măsura în care acestea au fost disponibile.

Marie-Louise von Franz a lăsat în urma ei o listă scrisă de mână conţinând toate publicaţiile sale, redactate şi comentate de ea însăşi, în această listă sunt indicate ediţiile care, din punctul său de vedere, reflectau cel mai bine opera sa. Unele erau prime ediţii în engleză sau franceză. în aceste situaţii, ediţiile germane revizuite au fost adaptate pentru a reflecta publicaţiile în limbi străine. Textele pe care le-a scris în germană au fost adoptate, în mare parte, aşa cum erau.

Pe alocuri s-au efectuat unele modificări, pentru a uşura atât citirea textului, cât şi înţelegerea lui. în unele cazuri au fost adăugate note de subsol, pentru a face referiri la rezultate mai recente ale cercetării, ori s-au adăugat explicaţii suplimentare în notele de final, în conformitate cu ediţiile în limba germană, cuvântul-înainte al fiecărui volum din ediţia de *Opere complete* în limba engleză include

o prezentare a circumstanţelor legate de crearea şi traducerea volumului respectiv.

Fundaţia îi este foarte recunoscătoare lui Alison Kappes-Bates, Hirzel, pentru adaptarea ediţiilor mai vechi în limba engleză la ediţii mai noi, revizuite, în limba germană. Alison Kappes-Bates, a cărei limbă maternă este engleza, i-a fost prietenă apropiată lui Marie-Louise von Franz timp de aproape 20 de ani, având inclusiv grijă de ea în ultimii ani de viaţă. Când a fost cazul, Alison Kappes-Bates a furnizat traduceri noi şi, uneori, în premieră ale unor părţi din textele în limba germană. Atât experienţa în domeniul ei de competenţă, cât şi apropierea faţă de autoare au asigurat o calitate a operei care se reflectă în ediţiile germane.

După câţiva ani de negocieri, Fundaţia a reuşit să semneze un contract-cadru pentru *Operele complete* cu Chiron Publications din Asheville, Carolina de Nord (SUA). Se preconizează publicarea în următorii zece ani a tuturor volumelor seriei de *Opere complete.* Fundaţia ar dori să le mulţumească lui Len Cruz (director executiv), Steve Buser (director de operaţiuni) şi Jennifer Fitzgerald (editor), precum şi tuturor angajaţilor de la Chiron Publications care au contribuit la crearea seriei de *Opere complete.* Fundaţia îi este recunoscătoare şi graficiene! Martina Ott din Zürich, pentru ideile sale creative şi sugestiile privind aspectul şi concepţia copertei. Eforturile combinate ale tuturor celor menţionaţi mai sus au făcut J >
posibilă înfăptuirea visului lui Marie-Louise von Franz şi publicarea importantei sale opere, chiar şi pentru cititorii interesaţi vorbitori de limba engleză, într-o formă revizuită şi atractivă.

Originea cărţii *Simboluri arhetipale în basme* are o istorie aparte. Hedwig von Beit, specialistă în filologie germană, care era deosebit de interesată de basme, dar nu reuşea să le interpreteze, l-a rugat pe C.G. Jung să o ajute să interpreteze basmele în maniera sa. Jung a trimis-o pe von Beit la tânăra Marie-Louise von Franz, care a preluat sarcina cu mult

entuziasm. Pe parcursul unei perioade de opt ani, Marie-Louise a muncit asiduu la interpretarea a peste 900 de basme prezentate de către Hedwig von Beit. După asumarea sarcinii de a edita şi publica opera în trei volume, spre marea dezamăgire a

lui Marie-Louise von Franz, Hedwig von Beit a publicat doar sub numele ei lucrarea respectivă, care a fost primită cu entuziasm în cercurile ştiinţifice.
J >
La sfatul lui Jung, Marie-Louise von Franz a renunţat la orice demers legal în Germania distrusă de război, în perioada reconstrucţiei sale.
J
Datorită eforturilor îndelungate ale lui Emmanuel Kennedy din Gommiswald, succesorul Francke Verlag din Tübingen a transferat în cele din urmă drepturile asupra operelor sale către Fundaţia de Psihologie Jungiană din Küsnacht. în sfârşit, cele trei volume au putut fi republicate sub numele autoarei lor de drept, de către editura Fundaţiei.
J
Emmanuel Kennedy s-a ocupat de noua ediţie în limba germană a *Symbolik des Märchens (Simboluri arhetipale în basme).* în cuvântul-înainte, el explică în detaliu originile operei. Traducerea în limba engleză a acestui volum a fost realizată de Roy Freeman, din Lucerna, cu ajutorul lui Anthony Woolfson, din Zürich. Fundaţia le este foarte recunoscătoare domnilor Kennedy, Freeman şi Woolfson pentru eforturile lor.
în numele Fundaţiei de Psihologie Jungiană din Küsnacht, 20 august 2020
Dr. Hansueli F. Etter,
Preşedinte

ATENŢIONARE DIN PARTEA LUI MARIE-LOUISE VON FRANZ

După mulţi ani de la încheierea *Simbolurilor arhetipale în basme* şi având deja propriul cabinet ca analist jungian, implicată în cercetare şi ţinând numeroase prelegeri despre basme, Marie-Louise von Franz a scris:

Atunci când oamenii prind din zbor câteva cunoştinţe de psihologie jungiană ar putea fi mai rău decât dacă nu ar şti nimic, fiindcă iau un basm şi câteva dintre conceptele jungiene şi le atribuie personajelor – de exemplu: eul, anima, şinele. Este mai rău decât să nu ai nicio interpretare fiindcă nu este ştiinţific, nu este obiectiv, este infantil şi chiar necinstit, deoarece, pentru a atribui conceptele jungiene unei astfel de fiinţe trebuie să modifici povestea. Dacă nu ai grijă, vei vedea că aceste concepte ale psihologiei jungiene nu pot fi folosite fără restricţie pentru interpretarea basmelor. Când am descoperit eu însămi aceste lucruri, mi-am dat seama dintr-odată că trebuie să fie asa fiindcă un basm nu este produs de psyche-ul individului şi nu constituie un material individual. Atunci când vorbim despre anima, ne gândim la om ca la un individ, la anima unei anumite fiinţe; or, eul este eul unei persoane, iar umbra denotă partea inferioară a persoanei. Dar astfel de termeni nu trebuie să fie strecuraţi într-un basm acolo unde nu îşi au locul; deoarece, chiar

dacă au fost creaţi pe parcursul observării unui număr mare de indivizi, este îndoielnic faptul că aceste concepte pot fi aplicate unor materiale precum basmele – materiale care constituie, probabil, creaţia mai multor persoane sau a unui grup de oameni[1].

[1] Marie-Louise von Franz, *The Psychological Meaning of Redemption Motifs în Fairytales,* Inner City, Toronto, 1980, pp. 10-11.

INTRODUCERE

(aceeaşi din ediţia Francke, 1997)

Un basm, o poveste cu evenimente minunate, poate impresiona 1 un ascultător atent precum o ghicitoare care ascunde un secret. Basmul pare să stârnească dorinţa de a înţelege mai mult, de a descoperi semnificaţii ascunse. însă destul de des, încercarea de a descoperi semnificaţia unui basm conduce la interpretări diferite, care nu doar activează imaginaţia, ci inspiră intelectul să exploreze mai mult. Se pare că toate încercările de a interpreta basmele nu au reuşit până acum să acorde respectul cuvenit adevărurilor lor idiosincrasice şi consecvenţei proceselor psihice ale sufletului[1] care se ivesc din fabule, legende şi basme. Prin urmare, în acest volum, autoarele încearcă să interpreteze din punct de vedere psihologic anumite procese fundamentale ale sufletului ce apar într-o serie de imagini din basme.

Istoria basmelor şi a cercetării lor până la începutul secolului 2 XX este acoperită în mod cuprinzător, printre multe alte surse, de lucrarea lui Johannes Boite şi Georg Polivka *Anmerkungen zu den Kinder- und Hausmărchen der Briider Grimm[2].* Această operă în cinci volume oferă o perspectivă generală şi uşor de înţeles asupra

[1] [în originalul german: *Folgerichtigkeit seelischer Vorgänge*, cuvintele *Seele* şi *seelische* pun probleme speciale de traducere.]

[2] Johannes Boite, Georg Polivka, *Anmerkungen zu den Kinder- und Hausmărchen der Brüder Grimm,* Dieterichsche Verlagsbuchhandlung, Th. Weicher, Leipzig, voh 1, 1913; vol. 2, 1915; voh 3, 1918; voh 4, 1930; vol. 5, 1932.

teoriilor principale de până atunci. înainte de secolul al XVIII-lea nu exista o examinare ştiinţifică a basmelor şi a relaţiei lor cu poezia, mitologia şi folclorul din Europa. Secolul al XIX-lea a inaugurat o epocă a gândirii mai intense şi a veneraţiei pătimaşe care a însufleţit cercetarea basmelor. în special operele romanticilor au ajutat la depăşirea atitudinii din secolul al XVIII-lea care, în mare parte, nega atribuirea vreunei semnificaţii basmelor. Basmele literare (1795) ale lui Johann Wolfgang von Goethe (1749-1823) au contribuit în mare măsură la sporirea valorii basmelor populare. Cam în aceeaşi perioadă, Johann Gottfried von Herder (1706-1763) a identificat ceva din natura basmelor în încercarea sa de a le privi într-o manieră unificată. El analiza legendele folclorice şi marile mituri împreună, considerându-le a fi „rezultatul credinţelor populare". Herder scrie: „acolo unde omul visează fiindcă nu ştie, crede fiindcă nu vede, [dar] simte cu tot sufletul său nedivizat şi needucat"[3]. Chiar mai devreme, Giambattista Vico (1668-1744) exprimase gânduri similare, dacă nu chiar identice, prin faptul că era de părere că miturile – referindu-se nu doar la miturile greceşti, ci şi la fabule[4] – surprind licăriri de concepte sau imagini generale ce iau naştere din fantezii puternice şi expun idei similare în planul unor întregi civilizaţii. El considera că fantezia este „memorie extinsă sau acumulată"[5].

[3] Johann Gottfried von Herder; Bernhard Suphan (ed.), *Herders SämmtHche Werke,* vol. l-33, Weidmann'sche Buchhandlung, Berlin, 1877-1913, vol. 9, p. 525.

[4] în italiană *favelle,* în italiana nouă *favole.*

[5] *Cf* Giambattista Vico, *Die neue Wissenschaft über die gemeinschaftliche Natur der Völker (Principi di Scienza Nuova).* Nach d. Ausg. v. 1744, übers, and eingel. v. Erich Auerbach. 2. Auflage, W de Gruyter, Berlin, 1744 (2000), pp. 66-67, 79, 96,168 [pagini din ediţia germană sau italiană; pentru engleză, vezi Giambattista Vico, *Principi di Scienza Nuova (The New Science of Giambattista Vico),* Cornell University Press, Ithaca, 1968; şi Giambattista Vico, *Scienza Nuova (The New Science)* (ediţia din 1725), trad, de Leon Pompa, Cambridge University Press, Cambridge, Marea Britanie, 2002 ; (Ştiinţa nouă,

traducere de Nina Façon, Univers, Bucureşti, 1972). Vico considera că viaţa societăţii depinde în primul rând de puterea imaginaţiei umane de a nara semnificaţia unor evenimente prin mituri. Forme raţionale de înţelegere se dezvoltă apoi, treptat, din aceste categorii mitice]. *Cf.* şi Adolf Thimme, *Das Märchen. Handbücher zur Volkskunde,* Verlag von Wilhelm Heims, Leipzig, 1909, vol. 2, p. 19.

Fraţii Grimm, Wilhelm şi Jacob, au fost următorii autori care 3 s-au dedicat studiului temeinic al basmelor. începând din secolul al XIX-lea, observaţiile lor au format opiniile culegătorilor de basme şi au dominat fundamental cercetarea în acest domeniu. Stilul lor narativ a impus standardul pentru culegerea de basme în Europa timp de mulţi ani[6]. în observaţiile sale generale de la sfârşitul cărţii *Anmerkungen zudieKinder- und Hausmărchen der Briider Grimm*[7]*,* Wilhelm Grimm a scris:

Corelaţia dintre basmele din diferite epoci şi din regiuni 4 extrem de îndepărtate, precum şi culturile aflate în imediată apropiere, se bazează parţial pe idei şi reprezentări implicite ale anumitor personaje şi parţial pe relaţii reciproce speciale şi soluţii la incidente. [...]

Toate acestea împreună sunt precum un izvor a cărui 5 adâncime nu o cunoaştem, dar din care se poate alimenta fiecare, după nevoi[8].

De asemenea, el vedea în basme „vestigii ale credinţelor ce se 6 întind până în cele mai vechi timpuri, care redau în imagini lucruri aflate dincolo de simţuri”[9].

Lucrarea de fată nu intenţionează să dezbată numeroasele teorii 7 care au evoluat de la cercetarea basmelor întreprinsă de fraţii Grimm până acum. Aici vom menţiona doar câteva dintre cele mai influente idei. Pentru a explica remarcabilele asemănări ale motivelor din

6 Vezi Werner Lincke, Das *Stiefmuttermotiv im Märchen der germanischen Völker,* Verlag Dr. Emil Ebering, Berlin, 1933, German. Studien, nr. 142, p. 163.

7 Comentarii *(Anmerkungen)* la *The Nursery und Household Tales of the Brothers Grimm* (numite de aici înainte *KHM,* după titlul în limba germană).

8 Wilhelm şi Jacob Grimm (eds.), *Kinder- und Hausmärchen, gesammelt durch die Brüder Grimm (MdW),* Band 3, ed. Fr. v. d. Leyen, Verlag der Dieterich’schen Buchhandlung, Göttingen, 1856, pp. 405-406.

9 *KHM,* vol. 3, Göttingen, 1856, p. 409. în varianta originală în limba germană, *übersinnliche* poate fi tradus şi prin „supranatural”.

basmele de pretutindeni, analizele s-au concentrat asupra căutării „patriei de origine” abasmelor. TheodorBenfey (1809-1881) apro- pus India ca zonă de origine, sugestie acceptată în mare măsură de către multi cercetători[10]. Alti oameni de stiintă au încercat să şi- J 9 > J tueze regiunea de origine în Egipt sau Babilon[11], mai ales datorită informaţiilor provenite din cercetări antropologice şi etnologice. însă a devenit curând evident că problema unei aşa-numite patrii originare era pusă inadecvat. La fel de greu de conceput sunt şi aşa-numitele explicaţii natural-mitologice, conform cărora imaginile din mituri şi basme reprezintă fie fenomene astronomice sau meteorologice, fie viaţa organic-vegetativă[12]. Deşi nu există nicio îndoială că multe imagini mitologice fac referire la diverse fenomene naturale, o reducere unilaterală a semnificaţiei lor la simple procese fizice s-a dovedit incorectă[13].

8 Cercetarea etnologic-antropologică a oferit ipoteze iniţiale fructuoase pentru a explica miturile şi basmele. A dezvăluit legături între numeroase motive din basme şi obiceiuri, ritualuri, rituri şi credinţe

10 Vezi J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen,* voi. 4, pp. 289 şi urm.; voi. 5, p. 249. Despre deficienţele teoriei lui Benfey şi pentru o prezentare pe scurt a criticilor aduse acesteia,

vezi A. Thimme, *Märchen,* pp. 15 şi urm., 21-22, 69 şi urm.

[11] Mai multe în J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen,* voi. 5, p. 256.

[12] în general, *cf.* ibidem, pp. 253 şi urm.

[13] *Cf.* Wilhelm Wundt, *Völkerpsychologie. Eine Untersuchung der Entwicklungsgesetze von Sprache, Mythus und Sitte,* Wilhelm Engelmann, Leipzig, 1910-1915, pp. 5, 53 şi urm.; Elard Hugo Meyer, „Germanische Mythologie", în *Lehrbücher d. germ. Philologie,* voi. 1, Mayer & Müller, Berlin, 1891, p. 293; Ludwig Laistner, *Das Rätsel der Sphinx. Grundzüge einer Mythengeschichte,* Verlag Wilhelm Hertz, Berlin, 1889, voi. 1, p. vii; Otto Rank, „Der Mythus von der Geburt des Helden. Versuch einer psychologischen Mythendeutung", în Sigmund Freud (ed.), *Schriften zur angewandten Seelenkunde,* nr. 5, Franz Deuticke, Leipzig şi Viena, 1922, p. 6; Herbert Silberer, *Problems of Mysticism and Its Symbolism,* trad. Smith Ely Jelliffe, Moffat, Yard and Company, New York, 1917, p. 207; [C.G. Jung, „Structura sufletului", în *Dinamica inconştientului,* traducere de Viorica Nişcov, Trei, Bucureşti, 2011 (OC8), §323 şi urm.].

magice ale sufletului[14]. (Pe de altă parte, încercarea de a explica miturile ca simple copii ale acestor ritualuri trebuie respinsă ca fiind inadecvată, deoarece nu explică formele individuale şi modificările lor.) Pe baza acestor corelaţii, Adolf Bastian (1826-1905) a sugerat ca apariţia universală şi asemănările gândirii mitologice a diferitelor culturi să fie explicate prin similarităţi structurale fundamentale ale vieţii psihice umane[15]. Bastian a văzut în reprezentările mitice ceea ce el numea „idei elementare", „materia brută [...] dincolo de care nu putem trece, conform cunoştinţelor noastre actuale"[16]. El scrie despre *materia elementară (a gândurilor) din spiritul oamenilor naturali*[17], pe care ar trebui să o studiem prin metode ştiinţifice statistic-naturale. Ideile de bază, pe care le-a numit şi „o imagine reflectată în oglindă" în sufletul uman, apar în numeroase derivaţii etnice, pe care le-a desemnat drept „idei elementare etnice", sau în diversele lor elaborări locale, drept „idei populare"[18]. Din cauza lipsei sale de cunoştinţe privind procesele psihice inconştiente ale sufletului, lui Bastian i-a fost imposibil să ofere alte dovezi pentru apariţia şi funcţionarea

[14] *Cf* Edward B. Tylor, *Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Art and Custom* (2 vol.), John Murray, Londra, 1871; Theodor Waitz, *Anthropologie der Naturvölker,* Teil 1 şi 2, Friedrich Fleischer, Leipzig, 1859 (mai ales vol. 1); Andrew Lang, *Custom and Myth,* ed. a II-a, Longmans, Green, and Co., Londra, 1885; şi Andrew Lang, *Myth, Ritual, and Religion,* 2 vol., Longmans, Green, and Co., Londra, 1887. Pentru aplicarea acestor rezultate mai ales asupra basmelor de către Saintyves, Noder- mann, Naumann, Huet, vezi literatura din J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen,* vol. 5, p. 257.

[15] [Pentru mai multe informaţii despre conceptele lui Bastian privind „unitatea psihică", vezi Klaus-Peter Köpping, *Adolf Bastian and the Psychic Unity of Mankind,* Lit Verlag, Münster, 2005.]

[16] Adolf Bastian, *Beiträge zur vergleichenden Psychologie. Die Seele und ihre Erscheingungsweisen în der Ethnographie,* Ferd. Dümmler's Verlagsbuchhandlung (Harrwitz und Grossmann), Berlin, 1868, p. 62, dar şi pp. 63, 70-71.

[17] *Elementarstoffen (des Denkens) im Geiste des Naturmenschen, ibidem,* p. 71.

[10] *Cf.* Adolf Bastian, *Die Verbleibs-Orte der abgeschiedenen Seele, Ein Vor trag în erweiterter Umarbeitung,* Weidmannsche Buchhandlung, Berlin, 1893, pp. 5-6, 83, 90, 94.

ideilor sale elementare. Nu putea să meargă mai departe de afirmarea existentei acestora[19].

9 Oricum, nu se poate renunţa la ipoteza migraţiei motivelor din basme, deoarece

peregrinările anumitor motive singulare la distanţe mari pot fi documentate. Cu oarecare justificare, aceste descoperiri i-au determinat pe mulţi cercetători să renunţe la întrebări fundamentale cu privire la apariţia şi semnificaţia miturilor şi basmelor şi să recurgă la studii individuale literar-istorice, filologice, estetice şi de psihologie populară[20]. Includem aici şi Şcoala finlandeză[21], cu listele sale lăudabile de statistici ale motivelor. însă observăm că speranţa lor de a găsi astfel o anumită formă primordială şi o patrie originară a basmelor individuale este nechibzuită[22].

[19] *Cf* A. Bastian, *Verbleibs-Orte*, Berlin, 1893, p. 30. Pentru mai multe informaţii despre acceptarea şi negarea ideilor lui Bastian, vezi Hanns Bächtold-Stäubli, *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens*, W de Gruyter & Co., Bd. I—VII, Berlin şi Leipzig, 1927-1936. Bd. VIII-X, Berlin, 1936-1942, editor unter bes. Mitwirkung von E. Hoffmann-Krayer und Mitarbeit zahlreicher Fachgenossen, s.v. *Elementargedanke* („idei elementare"). Hermann Güntert adoptă ideile lui Bastian şi vorbeşte despre „monade mitice" *(Mythenmonaden)* în *Der arische Weltkönig und Heiland. Bedeutungsgeschichtliche Untersuchungen zur indoiranischen Religionsgeschichte und Altertumskunde*, Max Niemeyer, Halle a. S., 1923, p. 391.

[20] Câţiva dintre autorii incluşi aici sunt: J. Bedier, G. Huet, W Mannhardt, R. Köhler, P. Herrmann, Rittershaus, A. Bonus, A. Van Genepp, A.H. Krappe, J. De Vries, H. Hamann, P Cassel, ES. Krauss, L. Frobenius, H. Usener, A. Wünsche, L.F. Weber, R. Petsch, M. Grünbaum, A. van Deursen, A. Olrik, A. von Loewis of Menar, F. Panzer, A. Wesselski, W. Lincke, E. Tegethoff, B. Schweitzer, H. de Boor, M. LüthiJn general, *cf* şi J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen, voi* 5, pp. 257 şi urm.; şi Johannes Bolte, Lutz Mackensen, *Handwörterbuch des deutschen Märchens,* 2 voi., W de Gruyter & Co., Berlin şi Leipzig, 1930/1934, printre altele, s.v. *Anthropologische Märchentheorie* („teoria antropologică a *basmelor^), Anordnungsprinzipien* {„principii ordonatoare"), *Geographisch-historische Methoden* („metode geografico-istorice"), *Formsinn* („sentimentul formei"), *Einfache Formen* („forme simple"), *Fassung* („cadru, decor").

[21] K. Krohn, A. Aarne, St. Thompson şi Andrejev, printre alţii. Detalii şi referinţe în J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen,* voi. 5, pp. 263 şi urm. *Cf.* încă activa [în 2010] *Folklore Fellow Communications* publicată de către Institutul Kalevala al Universităţii din Turku (Finlanda).

[22] Despre obiecţiile lui A. Wesselski, F. Panzer şi alţii, vezi J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen, voi* 5, p. 264.

Introducere

Spre deosebire de acei cercetători care nu ţin cont de problema 10 semnificaţiei în basme, din când în când au apărut şi adepţi individuali. Adesea catalogaţi drept neştiinţifici, aceşti scriitori au încercat să demonstreze că în poveşti ar exista o înţelepciune profundă, primitivă, misterioasă şi universală[23]. Tendinţele antroposofice de a interpreta basmele urmează, de asemenea, supoziţii similare şi conţin adesea interpretări instructive[24]. Chiar dacă putem fi doar parţial de acord, admitem că stimularea acestor încercări provine în sine şi de la sine dintr-un sentiment corect privind semnificaţia profundă a basmelor. Este acelaşi sentiment pe care mulţi oameni îl simt statornic ca izvorând din basmul în sine, din moment ce sufletul rezonează inconştient cu conţinutul narativ.

Bastian şi şcoala antropologică, inclusiv aşa-numiţii animişti n *(Animisten)*[25], au extins orizonturile cercetării în domeniul basmelor şi au plasat în centrul atenţiei fiinţa umană şi structura psiho-spirituală[26]. De asemenea, au susţinut aplicarea metodelor empirice de cercetare, în locul analizei raţionalist-deductive a predecesorilor

[23] Pentru exemple, vezi ibidem, p. 256.

[24] Referinţe demne de a fî menţionate includ: Rudolf Steiner, *Märchendeutungen,* Vortrag

gehalten zu Berlin, 26 decembrie 1908; şi Rudolf Steiner, „Märchendichtungen im Lichte der Geistesforschung”, în *Ergebnisse der Geistesforschung*, Band 11, ed. Marie Steiner, Zbinden und Hügin, Basel, 1942, pp. 4-8; Maria Brie, *Das Märchen im Lichte der Geisteswissenschaft*, Preuß und Jünger (Inh. Kropff und Weinberger), Breslau, 1922, pp. 3-12, 22 şi urm.; Walter Ebersold, *Unsere Märchen,* Roter Reiter Verlag, Zürich, 1946, mai ales pp. 45-47; Rudolf Meyer, *Die Weisheit der deutschen Volksmärchen*, Verlag der Christengemeinschaft, Stuttgart, 1935, mai alespp. 13-22, 99-100, 126-128, 204; Rudolf Meyer, *Die Weisheit der Schweizer Märchen*, Columban Verlag, Schaffhausen, 1944, mai ales pp. 9 şi urm., 17 şi urm., 41, 115.

[25] E. Tylor, *Primitive Culture,* Londra, 1871; vezi şi Robert Ranulph Marett, *The Threshold of Religion,* Methuen & Co. Ltd., Londra, 1909; John Murphy, *Primitive Man: his Essential Quest,* Humphrey Milford, Londra, 1927; şi, într-o anumită măsură, Sir James George Frazer, *Golden Bongh:* A *Study în Magic and Religion,* Macmillan & Co., New York, 1922.

[26] [în germană, *seelisch-geistig.]*

lor[27]. Astfel, au deschis calea pentru o teorie psihologică a basmelor bazată pe fapte obiective. Acest lucru a fost posibil deoarece fenomenul inconştientului[28] fusese deja descoperit şi inclus în orizontul ştiinţific. Numeroase detalii observate, care nu puteau fi integrate până acum raţional în perspectiva predominantă a psihologiei conştiente, erau deschise clarificărilor. Astfel s-a rezolvat şi dificultatea pe care o întâmpinau numeroşi cercetători atunci când interpretările lor relativ bune ale unui ritual sau unei poveşti populare nu îşi găseau confirmarea în minţile conştiente ale poporului tradiţional.

12 într-o oarecare opoziţie cu direcţia principală a vechii „psihologii raţionale”, care se limita în principiu la examinarea activităţilor senzoriale şi a proceselor raţionale şi accepta doar în mod condiţionat ipoteza inconştientului[29], Arthur Schopenhauer (1788-1860) şi Carl Gustav Carus (1789-1869) au indicat existenţa inconştientului ca formă psihică de viaţă, care nu este identică cu eul. Carus a afirmat că din inconştient apare în mod indirect conştiinţa. în scrierile sale[30] descoperim că el considera că spiritul[31] apărea dintr-o multitudine de idei durabile, pe care le compara cu monadele celulare[32]. Din combinarea acestora evoluează un organism spiritual[33] care este conştient de sine. Inconştientul este partea mai generală – sau mai conectată

[27] Despre utilizarea limitată a acestor teorii, vezi atacul lui Marett împotriva lui Tylor cu privire la semnificaţia cuvântului „animism”, *Encyclopaedia Britannica, s.v. Animism.*

[28] în psihologia lui C.G. Jung, „inconştientul” se referă la „sfera lăuntrică a psihicului” [C.G. Jung: *Simboluri ale transformării, ,* traducere de Daniela Ştefănescu, Trei, Bucureşti, 2016 (OC 5), §450]. [Termenul aparţine aici exclusiv „inconştientului *colectiv”,* adică lumii arhetipurilor comune psihicului uman în general.]

[29] *Cf.* C.G. Jung, „Reflecţii despre esenţa psihicului” în OC 8, §343-355.

[30] *Cf.* Carl Gustav Carus, *Psyche, zur Entwicklungsgeschichte der Seele,* Kröners Taschenausgabe, nr. 98, mit einem Nachwort, ed. R. Marx, Alfred Kröner Verlag, Leipzig, 1931, p. 106. Mai multe exemple la pp. 72, 244, 377, 396.

[31] [în germană, *Geist-,* nu există o traducere lipsită de ambiguităţi a termenului *Geist* sau *geistigen* – poate însemna spirit, minte sau suflet; dar şi fantomă şi fantomatic.]

[32] [în germană, *Zellenmonaden.]*

[33] [în germană, *geistiger;* traducere alternativă: „psihic”.]

cu lumea – a sufletului, dar şi baza adiţională a conştiinţei[34]. Carus scrie că omul poate compara viaţa sufletului cu cercurile interminabile, din ce

în ce mai mari, ale unui curent superior, care sunt luminate doar într-un punct foarte mic de lumina soarelui, adică de conştiinţă. Faptul că inconştientul reprezintă baza vieţii conştiente a sufletului poate fi recunoscut prin observarea faptului că majoritatea gândurilor noastre sunt cufundate iar şi iar înapoi în subconştient, apărând din nou în conştiinţă doar parţial şi în mod individual[35].

Din moment ce inconştientul e conectat la lume, visele conţin 14 un anumit adevăr, care este observat de conştiinţă *sub forma unui simbol* atunci când izvorăşte din inconştient[36].

J >

Din păcate, această observaţie a lui Carus nu a dat roade pentru 15 cercetarea în domeniul basmelor. în schimb, spre sfârşitul secolului al XIX-lea, Ludwig Laistner (1845-1896) şi-a asumat în *Das Rätsel der Sphinx*[37] – de unul singur şi independent – încercarea de a explica basmele, legendele locale şi motivele folclorice drept fenomene de coşmar.

Abia după ce Sigmund Freud (1856-1939) a cercetat în mod 16 ştiinţific şi sistematic fenomenul inconştientului şi, în special, exprimarea sa principală prin vise, problema basmelor a fost pusă într-o lumină nouă. Şcoala lui Freud a creat numeroase opere importante, printre care Franz Riklin, „Wunscherfüllung und Symbolik”[38];

[34] C.G. Carus, *Psyche,* p. 216 [referindu-sela „cele trei etape de dezvoltare ale sufletului: inconştienţa, conştiinţa lumească (*Weltbewusstsein)* şi conştiinţa de sine”].

[35] *Ibidem,* pp. l-2.

[36] *Cf. ibidem,* pp. 216-217.

[37] Vezi *supra,* nota 36.

[30] *Cf.* Franz Riklin, „Wunschertullung und Symbolik im Märchen”, în *Schriften zur angewandten Seelenkunde,* nr. 2, ed. Sigmund Freud, Franz Deuticke, Leipzig şi Viena, 1908, Verlags-Nr. 1457, în special p. 5.

Karl Abraham, „Traum und Mythus”[39]; Otto Rank, *The Myth of the Birth ofthe Hero* şi *Psychology and the Soul*[40]*;* Ernest Jones, *Der Alptraum*[41]*;* Dr. Aigremont, *Volkserotik und Pflanzenwelt şi Fuss- und Schuh-Symbolik*[42]*;* Géza Róheim, *Spiegelzauber*[43]*;* şi Georg Jacob, „Märchen und Traum” [44]. în aceste lucrări s-au efectuat încercări de a descoperi în basme şi legende aceleaşi motive psihice pe care le găsim şi în visele oamenilor moderni. Concepţia predominantă potrivit căreia aceste motive ar fi tendinţe erotice se dovedeşte, însă, nesatisfacătoare, deoarece semnificaţia materiei inconştiente nu este explicată astfel în mod exhaustiv. Herbert Silberer a încercat din nou, în *Problems of Mysticism*, să elaboreze nu doar o interpretare reductivă, ci şi una anagogică a simbolurilor[45].

[39] *Cf* Karl Abraham, „Traum und Mythus”, eine Studie zur Völkerpsychologie, în *Schriften zur angewandten Seelenkunde,* nr. 4, ed. Sigmund Freud, Franz Deuticke, Leipzig şi Viena, 1909, Verlags-Nr. 1517, în special, pp. 4-9.

[40] *Cf.* traduceri din Otto Rank, „Der Mythus von der Geburt des Helden”; şi Otto Rank, *Seelenglaube und Psychologie. Eine prinzipielle Untersuchung über Ursprung, Entwicklung und* Wesen *des Seelischen,* Franz Deuticke, Leipzig şi Viena, 1930, în special ultimul volum, pp. 103-106.

[41] *Cf* Ernest Jones, *Der Alptraum în seiner Beziehung zu gewissen Formen des mittel-alterlichen Aberglaubens,* Psychoanalytischer Verlag, Leipzig, 1912.

[42] Dr. Aigremont, *Volkserotik und Pflanzenwelt. Eine Darstellung alter wie moderner erotischer und sexueller Gebräuche, Vergleiche, Benennungen, Sprichwörter, Re-dewendungen, Rätsel, Volkslieder, erotischen Zaubers und Aberglaubens, sexueller Heilkunde, die sich auf Pflanzen beziehen,* Erster Band, Hallescher Verlag für Literatur und Musik, Gebr. Trensinger, Halle a. S., 1909; şi *Fuss- und Schuh-Symbolik und -Erotik: Folkloristische und sexualwissenschaftliche Untersuchungen .* Mit einem Geleitwort von

Dr. Friedrich S. Krauss, Deutsche Verlags-Aktien-Gesellschaft, Leipzig, 1909.

[43] *Cf* Géza Róheim, *Spiegelzauber,* Internationale Psychoanalytische Bibliothek 6, Internationaler Psychoanalytischer Verlag, Leipzig şi Viena, 1919.

[44] *Cf.* Georg Jacob, „Märchen und Traum. Mit besonderer Berücksichtigung des Orients", în Georg Jacob şi Theodor Menzel (eds.), *Beitr. z. Märchenforschung* d. *Morgenlandes,* Band 1, Orient-Buchhandlung Heinz Lafaire, Hanovra, 1923.

[45] *Cf.* H. Silberer, *Problems of Mysticism,* p. 216. De remarcat aplicarea destul de severă folosind exemplul unui basm din *ibidem,* pp. 217 şi urm. *Cf.* şi conceptul general al simbolurilor în special în Herbert Silberer, „Über die Symbolbildung", în *Jahrbuch für psychoanalytische und psychopathologische Forschungen,* vol. 3, ed. Ernst Bleuler şi Sigmund Freud, Franz Deuticke, Leipzig şi Viena, 1912, pp. 662-682.

24

Introducere

Principala calitate a psihologiei freudiene pentru cercetarea basmelor este aceea că a dezvăluit fundamentala asemănare a viselor oamenilor moderni cu lumea conceptuală a copiilor şi oamenilor din vechime. Freud a presupus că există o semnificaţie a imaginilor din vise şi mituri, care poate fi exprimată şi prin limbaj conştient. Spre deosebire de această perspectivă, Cari Gustav Jung (1875-1961) a văzut în aceste imagini expresia unei structuri psihice fundamentale[46] care, acţionând inconştient, declanşează funcţii spirituale şi instinctuale ale sufletului[47]. Forţele care stau la baza acestor imagini au fost numite de către Jung *arhetipuri*[43]*:*

17

[46] [în germană, *seelischen Grundstruktur.]*

[47] Despre importanţa unui *auseinandersetzung* [lucratul conştient cu propriile figuri, emoţii, impulsuri etc. inconştiente] drept cale a oamenilor moderni de a experimenta semnificaţia imaginilor mitologice, vezi în general C.G. Jung, *Opere complete* (OC), *passim,* mai ales C.G. Jung, „Comentariu psihologic la «Bardo Thödol»„, în: *Psihologia religiei estice şi vestice,* traducere de Viorica Nişcov, Trei, Bucureşti, 2010 (OC 11), §831 şi urm.; şi C.G. Jung, „Psihologie şi religie", în OC 11, §106 şi urm. De asemenea, H. Zimmer: „Meritul noii psihologii profunde este acela că scoate la suprafaţă ceea ce este atemporal în noi, într-o forma adecvată timpurilor noastre, astfel încât să o putem înţelege şi să putem trăi conform acesteia. O asemenea psihologie şi metoda analitică prin care operează nu constituie nimic mai mult decât un mijloc simbolic şi vizual de a obţine cunoştinţe despre fiinţa noastră, este o ştiinţa născută din vremurile şi necazurile noastre, iar odată cu ele vor şi dispărea, dar din acest motiv este mai inteligibilă pentru noi decât orice alt set de simboluri. [...] Este modul nostru de a da nume şi formă realităţii intangibile dinăuntrul nostru, este forma specială de *mâyă* prin care se poate manifesta realitatea sufletului în momentul nostru istoric" {Heinrich Zimmer, „On the Significance of Indian Tantric Yoga" în Joseph Campbell, ed., *Spiritual Disciplinez: Papers from the Eranos Yearbooks,* Bollingen Series XXX-4, Princeton University Press, Princeton, NJ, 1960, pp. 28-29). *Cf* şi Heinrich Zimmer; Joseph Campbell (ed.), *The King ană the Corpse: Tales of the Soul's Conquest of Evil,* Princeton University Press, Princeton, NJ, 1972.

[40] *Cf* C.G. Jung; *Tipuri psihologice,* traducere de Viorica Nişcov, Trei, Bucureşti, 2004 (OC 6), §746. *Cf* şi C.G. Jung, OC 11, *Bardo,* §845; şi OC 8, *Reflecţii teoretice despre esenţa psihicului,* §397 şi urm.

25

Simboluri arhetipale în basme

18 E vorba de predispoziţiile spirituale generale, prin care se înţelege un anume fel de forme *(eidola* la Platon) după care spiritul îşi ordonează conţinuturile. Am mai putea numi

aceste forme – *categorii,* analog cu categoriile logice care există întotdeauna şi pretutindeni şi care sunt premise indispensabile ale intelectului. Doar că, în cazul nostru, „formele" nu sunt categorii ale intelectului, ci ale *forţei de imaginaţie.* Deoarece structurile fanteziei în sens larg sunt întotdeauna concrete, şi formele ei au *a priori* caracter de *imagini,* şi anume de imagini *tipice,* motiv pentru care şi eu, sprijinindu-mă pe Augustin, le-am numit *arhetipuri*[49].

19 De remarcat faptul că şi Meister Eckhart (cca 1260-cca 1328) foloseşte acest concept şi vede într-adevăr în aceste imagini primordiale *(Urbildern)* singura posibilitate ca sufletul să se realizeze pe sine. în „Predica despre *Efeseni* 4.23", el a scris:

20 Sf. Augustin spune că, împreună cu esenţa sufletului în cea mai înaltă parte a sa, care se numeşte *mens* în latină, sau „minte", Dumnezeu a creat o putere pe care maeştrii o numesc recipient sau altar al formelor spirituale sau imaginilor formale[50].

[49] C.G. Jung, OC 11, *Bardo,* §845. *Cf.* şi C.G. Jung, „Concerning the Archetypes, with Special Reference to the Anima Concept", în *Arhetipurile şi inconştientul colectiv,* traducere de Viorica Niscov şi Vasile Dem. Zamfirescu, Trei, Bucureşti, 2014 (OC 9/1), §111 şi urm.; „Psihologie şi religie", în OC 11, §88; „Aspectele psihologice ale arhetipului mamei", în OC 9/1, §148 şi urm. Despre vederea fiinţei lucrurilor cu „ochiul sufletului" în misterele antice, vezi Hans Leisegang, *Die Gnosis,* Alfred Kröner Verlag, Leipzig, 1924, p. 9. Silberer scrie în *Problems of Mysticism,* p. 255, despre aşa-numitele *motive iniţiale* ale *tipurilor elementare.* Pentru mai multe informaţii despre istoria conceptului de arhetip, vezi studiul clarificator al lui Paul Schmitt „Archetypisches bei Augustin und Goethe", în *Era- nos-Jahrbuch 1945: Studien zum Problem des Archetypischen,* ed. Olga Probe-Kapteyn, Rhein-Verlag, Zürich, 1945, pp. 95 şi urm.

[50] Meister Eckhart (trad. Davies), *Selected Writings,* Londra, 1994, p. 235. [Pentru originalul în limba germană, vezi Franz Pfeiffer (ed.), *Deutsche Mystiker des*

Iar în alt loc Meister Eckhart scrie: 21

Ori de câte ori puterea sufletului intră în contact cu făpturi, acestea se apucă şi creează o imagine după chipul şi asemănarea creaturii, pe care o absorb. Aşa cunosc ele creatura. [...] Prin această imagine prezentată sufletul se apropie de creaturi, imaginea fiind ceva ce sufletul creează cu propriile sale puteri. Fie că este o piatră, un cal, o fiinţă umană sau orice altceva, el scoate imaginea lucrului pe care o are deja, fiind astfel capabil să stabilească legături cu lucrul respectiv[51].

Imaginile arhetipale se pot manifesta spontan, oricând şi oriun- 22 de[52]. Acest lucru face inutilă căutarea explicaţiilor în cazul unor ipoteze speculative despre migrarea motivelor din basme. Asemănarea motivelor este legată de identitatea structurală a sufletului uman. Arhetipul în sine este o formă nedefinită, diferită de orice imagine mitologică specifică; cea din urmă este doar o formă posibilă în care se poate manifesta arhetipul subiacent. Nu putem şti niciodată ce este un arhetip, *în sine şi prin sine;* depindem de o multitudine de forme individuale care fac arhetipul vizibil. Basmele, cu nenumăratele lor motive şi fapte remarcabile care de multe ori se grupează laolaltă, constituie un izvor bogat pentru aceste imagini. Respectivele poveşti sunt precum florile colorate din copacul uriaş al vieţii interioare spirituale şi psihice a fiinţelor umane. Din păcate, în această lucrare

vierzehnten Jahrhunderts. 2. Voi.: Meister Eckhart, Teii 1, Vandenhoeck & Ru- precht, Göttingen, 1906, p. 318, despre Efes. IV.23.]

[51] Pentru original, vezi Meister Eckhart (Pfeiffer), *Predigten,* Göttingen, 1906, p. 3, Despre *Solomon* 18.14.

[52] Spre deosebire de *idee,* arhetipul nu se pretează la procesarea raţională abstractă: „Faţă de claritatea ideii, imaginea primordială are avantajul de a fi vie. Ea este un organism

propriu, însufleţit, «dotat cu forţă de zămislire»„ (C.G. Jung, OC 6, *Tipuri psihologice,* §755). Am putea spune şi că „[imaginea primordială] tinde din sine însăşi către propria realizare, resimţită fiind de spirit ca o potenţă activ determinantă” *(ibidem,* §737). [Jung a preferat mai târziu termenul *arhetip* în detrimentul termenilor *imagine primordială* şi *arhaică.]*

nu putem reda poveşti individuale în toată diversitatea şi frumuseţea lor, ci le putem doar schiţa pe scurt variantele. însă vom încerca să nu le ascundem abundenţa şi bogăţia.

23 Calea aleasă pentru a aborda semnificaţia basmelor este asemănătoare cu cea pentru interpretarea viselor. O imagine din vis scoasă din context nu poate fi înlocuită cu un singur concept raţional, lipsit de echivoc, deoarece este în natura acestor imagini să exprime aspecte ale sufletului în forme concrete specifice, care pot fi descrise doar aproximativ printr-un lung proces de realizare conştientă. în cartea sa *An Essay on Mortuary Symbolism,* Johann Jakob Bachofen (1815-1887) scrie:

24 Simbolul atinge toate corzile spiritului uman în acelaşi timp; vorbirea este obligată să se ocupe de câte un singur gând, pe rând. Simbolul îşi înfige rădăcinile în cele mai tainice profunzimi ale sufletului; limbajul atinge suprafaţa înţelegerii ca o adiere blândă. Simbolul ţinteşte spre interior; limbajul spre înafară. Doar simbolul poate combina elemente complet diferite într-o senzaţie unificată. Limbajul se ocupă de particularităţi succesive; el exprimă puţin câte puţin ceea ce trebuie adus acasă sufletului dintr-o singură privire, pentru a ne afecta profund[53].

25 Pentru a descoperi semnificaţia formei concise a simbolului, am amplificat motivele singulare din basme, folosind o gamă largă de materiale comparative. Pentru a revizui corectitudinea interpretării unei imagini sau a unui motiv, putem urmări cursul complet al basmului. Abia când putem aplica o interpretare consecventă întregului basm, adică atunci când semnificaţia nu urmăreşte o singură imagine, ci se potriveşte întregii poveşti şi reflectă o secvenţă de

[53] Johann Jakob Bachofen, „An Essay on Ancient Mortuary Symbolism”, în *Myth, Religîon, & Mother Right, selected writings of J.J. Bachofen,* trad. Ralph Man- heim, Bollingen Series LXXXIV, Princeton University Press, Princeton, NJ, 1973, pp. 49-50.

dezvoltare coerentă[54] şi rezultă din completitudinea unei serii extinse de motive, putem considera că am surprins aspectele esenţiale[55]. Aşa cum trebuie să luăm visele în întregime pentru a le descoperi semnificaţia şi aşa cum o pictură nu conţine un singur personaj, la fel trebuie să considerăm toate părţile unui vis sau ale unei picturi şi relaţiile dintre ele ca fiind intenţia artistului de a exprima ceva inexprimabil. în mod similar, trebuie să luăm în considerare toate formele lor diverse când căutăm semnificaţia basmelor. Asa cum este aproape imposibil să studiem dramaturgia şi să ne intereseze doar mişcările personajelor principale, la fel stau lucrurile şi în cazul basmelor: nu există un singur fir care să creeze întreaga ţesătură. în structura generală a basmelor, toate motivele ocupă locuri specifice, care nu pot fi interschimbabile. De asemenea, se poate întâmpla ca acelaşi motiv întâlnit în diferite locuri din poveste să trebuiască să fie interpretat diferit[56]. O colecţie pur ştiinţifică de motive similare reprezintă doar pasul iniţial. Următorul pas este investigarea funcţiilor speciale ale imaginilor din basm în raport cu întreaga poveste. Astfel, putem cuprinde întregul şi interpreta cercul închis al imaginilor în acest context. O semnificaţie coerentă apare doar în raport cu *toate* personajele dintr-un basm.

[54] [în germană, *Sînneinheît,* „unitate de sens”.]

[55] Adevărul afirmaţiilor noastre rămâne contingent, din moment ce „acei care discută în

contradictoriu dezvăluie mai multe despre propriile lor limite şi prejudecăţi, mai ales când o anumită semnificaţie ii inspiră să creadă că pot găsi aur în acele profunzimi" – Heinrich Zimmer, *Weisheit Indîens: Mărchen und Sinnbilder,* L.C. Wittich Verlag, Darmstadt, 1938, p. 11; vezi şi p. 101. *Cf.* şi Heinrich Zimmer, *Maya: Der îndîsche Mythos,* Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart şi Berlin, 1936, pp. 169-170.

[56] *Cf.* şi Zimmer – „Fiecare scenă şi obiect din ele (mituri şi basme), de fapt tot ceea ce se întâmplă, pot apărea drept un semn nu doar al diferenţelor, ci şi al aspectelor diametral opuse, fiecare de sine stătător, fiecare potrivit contextului şi relaţiilor reciproce în care se află, potrivit locului şi în interiorul seriei sale de semne şi conform poziţiei sale în bucla curbei *[Schwunge derKurve] „* (H. Zimmer, Afoy«, p. 168).

29

Simboluri arhetipale în basme

26 Atunci când luăm în considerare ceea ce se întâmplă într-un basm, observăm că lipsesc sentimentul de spaţiu, timp şi cauzalitate[57] [58], o caracteristică deosebită, ce apare şi în gândirea şi comportamentul popoarelor primitive şi ale copiilor şi pe care Lucien Lévy-Bruhl a numit-o *gândire pre-logicâ*[55]*.* Ea corespunde acelei stări spirituale din vremea când oamenii încă nu se dezvoltaseră complet din inconştient în conştiinţă, confirmând astfel interpretarea basmelor drept întâmplări cvasiprimitive, acte ale unor figuri arhetipale, relaţia naturală observată a unor popoare inocente cu natura basmelor.

27 în ciuda acestei observaţii, încă nu cunoaştem în detaliu modul în care evoluează basmele. Max Lüthi a făcut un pas important înainte prin faptul că a arătat că legendele locale sunt un produs primar şi mai realist al sufletului[59]. Spre deosebire de legendele locale, Lüthi identifică basmele ca fiind abstracţii[60]. Dar ceea ce el numeşte „abstracţie" vizează – tradus în terminologia noastră – o descriere formală a imaginilor arhetipale, care în basme, spre deosebire

[57] *Cf.* CG. Jung, OC 8, *Reflecţii teoretice despre esenţa psihicului*, §405 n. 117, 471, mai ales §440; „Suflet şi pământ", în *Civilizaţia în tranziţie*, traducere de Adela Motoc şl Christina Ştefanescu, Trei, Bucureşti, 2011 (OC 10), §49 şi urm.; *Childrens Dreams, Notes from the Seminar Given în 1936-1940,* ed. Lorenz Jung şi Maria Meyer-Grass, trad. Ernst Falzeder şi Tony Woolfson, Princeton University Press, Princeton, 2008; *cf.* şi CG. Jung, „Über den Archetypus. Mit besonderer Berücksichtigung des Animabegriffs", în *Zentralblatt für Psychotherapie* vol. 9, nr. 5,1936, p. 269 [referinţe ca în varianta originală].

[58] Vezi Lucien Lévy-Bruhl, *The Soul of the Primitive,* Macmillan, New York, 1928; *How Natives Think,* trad. Lilian A. Clare (1926), Washington Square Press, Inc., New York, 1966.

[59] *Cf* Max Lüthi, *Die Gabe im Märchen und în der Sage. Ein Beitrag zur Wesenserfassung und Wesensscheidung der beiden Formen,* Inaugural-Dissertation der Philosophischen Fakultät, Universität Bern, Bern, 1943, pp. 114-115; *The European Folktale: Form and Nature,* trad. John D. Niles, Indiana University Press, Bloomington & Indianapolis, 1982, pp. 11 şi urm.

[60] „Darul basmelor şi, astfel, basmul însuşi manifestă *claritatea finală a formei exterioare şi a celei interioare.* Odată cu estomparea contururilor, legendele oglindesc bogăţia şi, tocmai datorită acestui lucru, concreteţea incomprehensibilă a lucrurilor şi proceselor reale" – M. Lüthi, *Die Gabe,* p. 118. [Traducerea în limba engleză nu se găseşte în *The European Folktale.] Cf.* şi M. Lüthi, *Die Gabe,* p. 119.

30

Introducere

de legendele locale – în măsura în care funcţionează abstract şi reduc totul doar la aspectele esenţiale –, încă ne aduc aminte de o experienţă primitivă. (Acestei *abstracţii* îi aparţine ceea ce Lüthi numeşte liniaritatea geometrică, caracterul bidimensional, abstract,

extrem şi aspru al motivelor din basme. Alături de acestea, el include lipsa vieţii sensibile, caracterul unic al intrigii, rigiditatea formei, izolarea şi interconectarea; în general, ceea ce el numeşte stilul „abstract" al basmelor.)[61] Văzute din perspectivă psihologică, legendele locale sunt, în mare măsură, relatări faptice ale unor întâmplări magice, care reprezintă experienţa unei invazii a lumii arhetipurilor în conştiinţă. Acestea se bazează pe şi menţin în viaţă un tezaur imens de noţiuni arhetipale ale popoarelor din întreaga lume, din care creşte, după cum bine observă Lüthi, remarcabila interrelaţie „abstractă" a unui fir narativ al basmului[62]. într-adevăr, legendele locale le oferă cercetătorilor psihologi avantajul iluminării întregii situaţii umane, în care are loc experienţa *numinoasâ* a arhetipului. Pe de altă parte, basmele au un avantaj asupra legendelor, prin faptul că reprezintă într-un mod mai pur arhetipurile şi le lasă să devină mai clar inteligibile prin „reţeaua lor de rădăcini" şi funcţiile lor dinamice[63]. Legendele aruncă

[61] *Cf,* printre altele, M. Lüthi, *The European Folktale,* pp. 15 şi urm., 37, 51 şi urm., 66,77-79.

[62] „Stilul abstract, izolator, diagramatic al basmului popular cuprinde toate motivele şi le transformă. Atât obiectele, cât şi persoanele îşi pierd trăsăturile individuale şi se transformă în figuri transparente, lipsite de greutate" (M. Lüthi, *The European Folktale,* p. 66).

[63] Lüthi scrie (în *The European Folktale,* p. 62) despre „rigiditatea nerealistă" a basmelor. „Basmul popular *(Märchen)* nu confirmă şi nu explică nimic, ci pur şi simplu reprezintă [p. 59] ... El doar observă şi descrie. Iar această viziune onirică asupra lumii, o viziune care nu ne cere nimic, nici credinţă, nici recunoaştere, se acceptă atât de realist şi i se acordă expresie verbală atât de infailibil, încât ne lăsăm purtaţi de el intr-o stare de beatitudine [p. 85] ... în perspectiva sa *[i.e.* a basmului popular], lucrurile devin uşoare, imponderabile, transparente, pe măsură ce vălul amăgitor al aparentei realităţi se destramă. Ceea ce în lumea reală este prins intr-o reţea complexă de interdependenţe şi legături reciproce, în basmele populare apare în izolare supremă şi cu o capacitate de interconectare universală [p. 87] ... lumea figurilor pe care ni le prezintă basmele populare – de la stele şi minerale şi alte obiecte, la flori, animale, fiinţe umane şi spirite – are valoare în sine, iar ceea ce o

mai multă lumină asupra relaţiei pline de suspans a acestei vieţi cu o altă lume sau cu o conştientizare a inconştientului. Spre deosebire de acestea, basmele aruncă lumină asupra formelor inconştiente şi regularităţii[64] legilor naturale ale sufletului, într-o formă redusă la esenţă *(abgelöster)[65].*

28 Această regularitate se oglindeşte în basme, nu doar prin imagini primitive[66], ci şi prin secvenţe întregi care sunt în sine tipuri cinetice şi se combină în diferite moduri în diverse basme. Imaginile primordiale nu sunt doar imagini, ci şi forţe psihice[67]. Faptul că, în basme, se repetă nu doar motivele, ci şi episoade complete ne facilitează eforturile de a le interpreta. Prin urmare ne abţinem să căutăm completitudinea în enumerarea tuturor poveştilor sau motivelor paralele, presupunând că, prin analizarea minuţioasă a tipurilor esenţiale, va urma natural şi interpretarea altor materiale cu acelaşi continui sau cu unul similar. Din cauza caracterului fluid al arhetipurilor şi suprapunerii contururilor acestora, recunoaştem că încercările noastre de a defini formele de bază dau dovadă de o anumită neclaritate.

29 în cele ce urmează ne vom concentra asupra basmelor, lăsând deoparte alte genuri, cum ar fi poveştile literare, poveştile despre animale, povestirile şi legendele[65], pe care le vom include doar ocazional,

ţine laolaltă nu este «justeţea evenimentelor», ci *corectitudinea evenimentelor* în general

[p. 89] ...Nicio clipă nu ne lasă descrierea sa abstractă în dubii privind faptul că intenţionează să descrie ceea ce este esenţial, nu doar ceea ce este real" – M. Lüthi, *The European Folktale,* pp. 89-90.

[64] [în germană, *Gesetzmässigkeit.]*

[65] *Cf.* rezultatele similare ale cercetării lui Lüthi în M. Lüthi, *Die Gabe,* p. 140. Vezi şi „Basmului popular *(Märchen*) nu ii lipseşte doar senzaţia de separare a lumii de zi cu zi de lumea supranaturalului. în esenţa sa şi în orice sens al său, îi lipseşte dimensiunea profunzimii. Personajele sale sunt figuri iară substanţă, iară viaţă interioară, iară un mediu; le lipseşte orice relaţie cu trecutul şi viitorul, cu timpul în general" (M. Lüthi, *The European Folktale,p.* 11).

[66] [în germană, *urtümlich.]*

[67] *Cf. C.G.* Jung, „Despre energetica sufletului", în OC 8, §26 şi urm.; şi OC 6, *Tipuri psihologice,* §355.

[68] Din motive menţionate mai jos, nu luăm în considerare marea colecţie de basme orientale. Colecţia O *mie şi una de nopţi* cuprinde multe straturi şi este îmbogăţită cu ingrediente din diverse caractere literare şi conţinuturi din mai multe regiuni

pentru a ne lărgi orizonturile. De asemenea, nu discutăm despre surse şi critici formale decât în câteva cazuri excepţionale.

După cum am menţionat mai sus, analizarea unor tipare paralele 30 de comportament ale personajelor din basme demonstrează că unele motive şi probleme importante pot fi luate împreună. Această situaţie a fost folosită drept bază pentru împărţirea capitolelor. Mai mult decât atât, a devenit evident că toate imaginile din basme conduc spre un singur secret central, de a cărui semnificaţie sperăm că se apropie următoarea încercare de interpretare.

Basmele despre care am considerat că ar merita o dezbatere mai 31 amănunţită sunt marcate cu asterisc (*) – de exemplu, „Ajutor la nevoie" (*China). Această însemnare serveşte drept îndrumare în

(c/ J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen,* voi 4, pp. 397 şi urm.; şi Enno Littmann [ed.], *Die Erzählungen aus den Tausendundein Nächten*, Deutsche Ausgabe în sechs Bänden. Zum ersten Mal n. d. arabischen Urtext der Calcuttaer Ausgabe vom Jahre 1839, Insel-Verlag, Leipzig, 1923, Anexă voi. VI, pp. 681 şi urm.). Cadrul limitat al acestei lucrări nu ne permite să dezvăluim conţinutul primar al acestui produs opulent al artei orientale a povestitului. Din păcate, volumul *Arabic Fairy Tales:* A *Thousand and One Nights în their Original Form* (K. Dyroff) din colecţia *Folktales of World Literature (Die Märchen der Weltliteratur*, redat în continuare ca *MdWf* publicat de Verlag Diederichs, Jena, pe care l-am fi putut folosi, iară îndoială, pentru scopurile noastre, nu a apărut înainte ca prezenta carte să intre la tipar [1952]. în mod similar, *Thousand and One Days (cf* Paul Ernst [ed.], *Tausend und ein Tag/ Orientalische Erzählungen.* Erster Band, ausgew. and eingel. v. Paul Ernst. Übertr. v. Felix Paul Greve, Insel-Verlag, Leipzig, 1909, Introducere, pp. 7 şi urm.). De asemenea, colecţia de poveşti turceşti ce ne parvine pe calea Indiei, *Tuti-Nameh* sau *The Parrot Book,* păstrează atât de mult caracterul unui roman didactic, încât nu va fi luat în considerare aici *(cf* J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen,* voL 5, p. 188; şi Georg Rosen, *Tuti-Nameh. Das Papageienbuch. Eine Sammlung orientalischer Erzählungen. Nach der türkischen Fassung übersetzt von Georg Rosen,* vol. 17, Bibliothek der Romane, Insel-Verlag, Leipzig, 1912, prefaţă la prima ediţie, pp. 415 şi urm.). Este regretabil faptul cä, pentru actuala cercetare, nu am putut folosi decât câteva exemple din regiunea care oferă o bogăţie absolut inepuizabilă de basme şi pe care Benfley ar vrea să o desemneze drept patria originară a basmelor *(Le.* India). Datorită veşmintelor sale artistice – create conştiincios, asemănătoare romanelor –,

budist-didactice şi eterogenităţii elementelor din colecţii precum *Pantschatantra* şi *Kathasaritsagara* de Somadeva, ar fi nevoie de o cercetare literară şi religios-istorică amănunţită pentru a scoate la iveală nucleul iniţial. Din motive similare, ne abţinem să analizăm basme precum cele culese şi/sau repovestite de către Musäs, Hauff, Bechstein, Andersen etc.
33

primul şi continuă în al doilea volum *(Simboluri arhetipale în basme. Antiteze şi renaştere)* al acestei cărţi. Aceste basme mai importante sunt cuprinse în index, toate fiind caracterizate în acelaşi fel. Şi alte basme menţionate în text apar în index, dar fără asterisc. Pe lângă acest index de basme, există şi o bibliografie a operelor citate, un index de autori şi un index tematic.
1
34
PARTEA 1
LUMEA PROFANĂ, LUMEA MAGICĂ ŞI ELEMENTELE LOR PRINCIPALE
LUMEA PROFANĂ, LUMEA MAGICĂ SI ELEMENTELE LOR PRINCIPALE
Imaginaţia aduce lumea viitorului în pragul uşii noastre; fie 32
în înălţimi, fie în adâncuri, fie în transmigraţie [a sufletelor]. Visăm să călătorim prin univers; dar oare universul nu se află în noi? Nu cunoaştem profunzimile minţii noastre, însă calea misterioasă merge spre interior. în noi sau nicăieri se află eternitatea cu lumile ei: trecutul şi viitorul.

Die Phantasie setzt die künftige Welt entweder în die Höhe 33 *oder în die Tiefe oder în der Metempsychose zu uns. Wir träumen von Reisen durch das Weltall: ist denn das Weltall în uns? Die Tiefen unseres Geistes kennen wir nicht. – Nach innen geht der geheimnisvolle Weg. În uns oder nirgends ist die Ewigkeit mit ihren Welten, die Vergangenheit und Zukunft.*
Novalis, *Fragmente,* nr. 593

Lumea în care se desfăşoară povestea basmului nu este lumea 34 noastră normală, de zi cu zi. întâlnim apariţii miraculoase, evenimente minunate şi evoluţii surprinzătoare, de parcă ar fi la ordinea zilei. întâlnim animale care vorbesc, vrăjitoare şi pitici; personaje şi evenimente care nu apar în starea noastră conştientă, de veghe, într-un basm, legile timpului şi spaţiului îşi pierd validitatea: fecioara
37

din „Frumoasa din pădurea adormită (Micuţa Briar Rose)” se trezeşte la fel de tânără şi frumoasă după un somn de o sută de ani; sau fata torcătoare din „Mama Holle” cade într-o fântână şi ajunge într-o lume de dincolo de nori, de unde zăpada cade pe pământ. Am putea descrie sfera în care se desfăşoară basmele drept un *tărâm magic,* spre deosebire de *lumea noastră profană*[1]*.* Acest tărâm magic se află de obicei într-un anumit loc, cele mai importante exemple fiind: raiul, pământul, adâncurile pământului, o pădure, un lac, un ocean, o insulă izolată, luna, un munte, o peşteră, ceţurile nordice. Gerardus van der Leeuw (1890-1950) a sintetizat toate aceste locuri magice în sintagma *tărâmul sufletului* şi a descris principalele sale aspecte[2]. Acest tărâm poate fi găsit în conştiinţa popoarelor primitive ca o *lume de dincolo* nedescoperită şi părăsită, care se află în acelaşi timp şi în mod paradoxal în imediata apropiere a locului unde trăiesc oamenii normali. Este sălaşul *înfiorător* al morţilor şi poate fi la fel de bine o splendidă Grădină a Paradisului, precum

Grădina zeilor la Euripide sau *Insula Fericiţilor.* Uneori se găseşte în Vest, alteori în Est, Nord sau Sud; uneori este pământesc, alteori ceresc; dar întotdeauna ţine de *altă lume.* Din când în când, oamenii normali îşi imaginează că acest tărâm se află simultan în diferite locuri, fără să întâmpine ni- ciun conflict legat de lipsa de logică a concepţiei lor privind spaţiul[3]. 35 Firele narative ale basmelor au păstrat acest caracter al *tărâmu*

lui sufletului. Regatul fermecat în care păşeşte eroul la început, sau care este prezent de la început, are toate caracteristicile şi aspectele menţionate mai sus. în mod uimitor, înăuntrul acestui *tărâm*

[1] Autoarele îi mulţumesc doctorului Armin Kietzmann, Altenhagen (Hanovra), pentru sugestia iniţiala de a împărţi basmele în aceste două tărâmuri.

[2] *Cf.* Gerardus van der Leeuw, *Religion în Essence and Manifestation:* A *Study în Phenomenology,* trad. J.T. Turner, Harper & Row Publishers, New York, voi. 1, §46, pp. 317-322.

[3] *Cf.* G. van der Leeuw – „în acest fel, diferite localităţi se iveau adesea simultan, netulburate de mentalitatea primitivă sau gândirea Antichităţii, ca [...] în cazul Egiptului; iar locuitorii Insulei Eddystone (Mandegus) caută, de asemenea, lumea de dincolo într-o ţară îndepărtată, dar în acelaşi timp într-o peşteră de pe propria lor insulă. [...] însă locul preferat pentru acest tărâm apropiat-dar-departe, căutat de către suflet, este lumea de dedesubt, sau undeva în pământ” *(îbidem,* pp. 319-320).

38

Lumea profană, lumea magică şi elementele lor principale

al sufletului găsim aproape întotdeauna un fel de centru construit (de obicei împărţit geometric): un castel sau un palat, o casă cu patru colţuri sau un lac rotund, cu un munte sau o insulă în mijloc. Procesele importante au loc în acest centru; aici atingem problema centrală a basmului.

Tranziţia de la viata de zi cu zi, adică tărâmul conştiinţei normale, 36 la cealaltă lume numinoasă este prezentată foarte clar în relatarea faptelor care au loc în sfera magică. Pentru a ilustra acest lucru, începem cu următoarele exemple[4].

[4] *Cf.* şi analiza lui H. Silberer „Symbolik des Erwachens und Schwellensymbolik überhaupt” despre autoportretul tranziţiei către somn în vis.

39

CAPITOLUL 1

LOCUL NEDESLUŞIT

5

Basmul chinezesc „Ajutor la nevoie” (^China)[1] începe astfel: 37

La vreo treizeci de kilometri-est de Gingdschou se află Lacul Fecioarelor. Are o suprafaţă de câţiva kilometri pătraţi şi e înconjurat din toate părţile de desişuri verzi şi păduri înalte. Apele lui sunt limpezi, de un albastru-închis. Adesea apar tot felul de creaturi minunate în lacul acela. Oamenii din apropiere au ridicat aici un templu închinat Prinţesei-dragon[2].

în timpul dinastiei Tang, în Gingdschou trăia un înalt 38 funcţionar pe nume Dschou Bau. în timp ce era în funcţie, s-a întâmplat ca în a cincea lună cerul să se umple dintr-odată de nori, care s-au adunat unii peste alţii precum munţii, printre care mişunau şerpi şi dragoni. [...] S-au iscat furtuni şi ploi, tunete şi fulgere, aşa încât casele s-au făcut fărâme, copacii au fost smulsi din rădăcini şi recoltele au avut mult de suferit. Dschou Bau şi-a asumat vina şi s-a rugat cerurilor ca oamenii lui să fie cruţaţi.

[1] Basmele pe care le discutăm în detaliu sunt marcate cu asterisc (*). [Aici şi în cele ce urmează, traducerea în limba engleză face referire la titlurile colecţiei *Die Märchen der Weltliteratur (MdW),* publicată de către Eugen Diederichs, Jena, cu numele modern (2018) al ţării de unde a fost cules basmul Acesta nu este neapărat numele menţionat în respectiva colecţie.]

[2] Prinţesa-dragon însăşi spune că sălaşul unde locuieşte cu familia ei se află „în adâncurile Mării de Est”.

39 în a cincea zi a celei de-a şasea luni, cum stătea el în sala de audienţe judecând diverse pricini, s-a simţit dintr-odată foarte obosit, mai să-l prindă somnul. Şi-a dat jos pălăria şi s-a întins pe perne. *Nici bine nu închisese ochii*[3]*,* când a văzut un războinic cu armură şi cască, ţinând în mână o halebardă, pe treptele care duceau spre sală. „Aşteaptă o doamnă afară şi ar dori să intre!” a anunţat acesta. Dschou Bau l-a întrebat: „Cine eşti?” *„Sunt uşierul tău. în lumea invizibilă, îndeplinesc deja rolul acesta de mulţi ani”,* a venit răspunsul. între timp, două persoane îmbrăcate în verde au urcat treptele, au îngenuncheat în faţa lui şi au spus: „Doamna noastră a venit să te viziteze!” Dschou Bau s-a ridicat în picioare. *A văzut nişte nori încântători, din care cădea o ploaie delicată, iar nişte miresme stranii l-au fermecat. Deodată, a văzut o femeie îmbrăcată într-o rochie simplă, dar de o frumuseţe fără seamăn, care cobora plutind din înaltul cerului, împreună cu un alai de servitoare*[4]*.*

40 Prinţesa-dragon venise să-i ceară ajutorul lui Dschou Bau. Rămăsese văduvă la scurt timp după căsătorie, iar tatăl ei i-o promisese drept mireasă dragonului Tschauna. Fiindcă ea se opunea căsătoriei cu Tschauna, s-au purtat multe bătălii; însă ea a pierdut şi a fost nevoită să fugă. Şi acum venise la Dschou Bau să-l implore să-i împrumute câţiva mercenari.

41 Dschou Bau a promis să o ajute, iar prinţesa a plecat. *Când s-a trezit,* a oftat, cugetând la experienţa aceea stranie. A doua zi, a trimis o mie cinci sute de soldaţi să străjuiască Lacul Fecioarelor.

42 în a şaptea zi a celei de-a şasea luni, Dschou Bau s-a trezit devreme. *încă era întuneric în faţa geamurilor,* dar i s-a părut

[3] Atunci când repovestim aceste basme, subliniem anumite fragmente ce au legături esenţiale cu tema pe care o discutăm, scriindu-le cu caractere cursive.

[4] [în continuare prezentăm un rezumat al textului. Pentru informaţii referitoare la versiunea integrală a poveştii, vezi următoarea notă de subsol.]

9

că zăreşte un bărbat dincolo de perdea. S-a întrebat cine ar putea fi. Bărbatul a spus: „Eu sunt sfetnicul prinţesei. Ieri ai fost amabil şi ne-ai trimis soldaţi, care să ne ajute în necazul nostru. Dar erau cu toţii oameni vii, aşa că nu pot să lupte împotriva spiritelor *invizibile.* Trebuie să ne trimiţi soldaţi de-ai tăi care au murit, dacă vrei să ne ajuţi”.

Atunci Dschou Bau a scris un ordin pe o bucată de hârtie pe care 43 a ars-o, astfel încât să pună soldaţii săi decedaţi la dispoziţia prinţesei. Iar soldaţii vii au fost chemaţi acasă.

J 9

în timp ce erau examinaţi în curte, la întoarcerea acasă, 44 unul dintre soldaţi *şi-a pierdut deodată cunoştinţa.* Abia a doua zi dimineaţă şi-a revenit în simţiri. A fost întrebat ce s-a

J > 9

întâmplat, la care el a răspuns: „Am văzut un bărbat îmbrăcat în roşu, care s-a apropiat de mine şi a zis: «Prinţesa noastră este recunoscătoare pentru ajutorul pe care, cu atâta bunătate, i l-a dat stăpânul tău. Dar mai are o rugăminte şi mi-a cerut să te chem». L-am urmat până la templu. Prinţesa mi-a făcut semn să mă apropii şi mi-a spus: «îi mulţumesc stăpânului tău din toată inima fiindcă mi-a trimis soldaţii-fantomă, dar Mong Yuan, conducătorul lor, este neputincios. Ieri, jefuitorii au venit cu trei mii de oameni, iar Mong

Yuan a fost bătut de ei. Când te întorci şi te întâlneşti din nou cu stăpânul tău, spune-i că îl rog cu stăruinţă să-mi trimită un general capabil. Poate asta mă va salva în vremurile mele de restrişte». Apoi m-a condus afară şi mi-am recăpătat cunoştinţa". Când a auzit Dschou Bau aceste cuvinte, care se potriveau incredibil de bine cu ceea ce visase el, s-a gândit să încerce să vadă dacă ceea ce auzise era adevărat. Prin urmare La ales pe cel mai triumfător general al său, Dschong Tschong-Fu, ca să-i ia locul lui Mong Yuan, care nu fusese bun de nimic. în seara aceea a ars tămâie, a dat vin ca ofrandă şi i-a trimis prinţesei sufletul generalului său.

43

Simboluri arhetipale în basme

45 în a douăzeci şi şasea zi a lunii, au venit veşti din tabăra generalului Dschong Tschong-Fu, şi anume că murise subit *la miezul nopţii,* în ziua de treisprezece. Dschou Bau s-a înfricoşat şi a trimis un om să-i aducă un raport. Acesta l-a informat că inima generalului tocmai încetase să mai bată şi că, în ciuda căldurii din vara aceea, corpul său nu prezenta nicio urmă de descompunere. Aşa că a dat ordin să nu fie îngropat. Apoi, într-o noapte, s-a iscat un vânt rece, fantomatic, care a învârtejit pietre şi nisip, a rupt copaci şi a distrus case. Porumbul care mai rămăsese în picioare pe câmp a fost pus la pământ. Furtuna a durat toată ziua. în cele din urmă s-a auzit vuietul unui tunet îngrozitor, apoi cerul s-a înseninat, iar norii s-au împrăştiat. în acel moment, generalul cel mort a început să respire cu greutate pe canapeaua lui, iar când s-au apropiat slujitorii de el, au văzut că revenise la viaţă.

46 L-au întrebat ce s-a întâmplat, iar el le-a spus: „Mai întâi am văzut un bărbat într- o mantie purpurie călare pe un cal negru, care a sosit cu mare alai. A descălecat în faţa uşii. în mână ţinea un decret de numire, pe care mi l-a înmânat, spunând: «Prinţesa noastră te imploră cu respect să devii generalul ei. Sper să nu refuzi»„.

47 Generalul Dschong Tschong-Fu a încercat să refuze, dar nu s-a ţinut cont de dorinţa lui. încărcat de daruri, veşminte, şei, cai, căşti şi cămăşi de zale, a fost escortat într-un oraş şi a trecut prin douăsprezece porţi înainte să ajungă la sala în care se afla prinţesa. Aceasta i-a explicat rugămintea sa, iar el a promis să se supună voinţei sale. Imediat după aceea, jefuitorul Tschauna a invadat pământul prinţesei. Cu deosebită iscusinţă militară, generalul a zdrobit definitiv armata lui Tschauna. Drept răsplată pentru victoria sa, i-au fost acordate privilegii. I-a fost dată o permisie de o lună să-şi viziteze familia şi a fost trimis înapoi cu un alai impresionant. Generalul şi-a continuat povestirea:

Locul nedesluşit

„[...] Apoi am plecat călare şi, când am ajuns la poarta 48 noastră, *s-a auzit un tunet* şi m-am trezit." După aceea, generalul a scris pentru Dschou Bau o relatare a celor întâmplate şi i-a transmis mulţumirile prinţesei. Apoi *nu a mai dat importanţă chestiunilor lumeşti, ci şi-a pus casa în ordine şi a predat-o soţiei şi fiului său. După ce a trecut o lună, a murit fără să dea vreun semn că ar fi fost bolnav.* în aceeaşi zi, unul dintre ofiţerii săi era pe afară, la plimbare. Deodată, a văzut un nor dens de praf ridicându-se deasupra drumului, în timp ce steaguri şi drapele întunecau cerul. O mie de cavaleri escortau un bărbat care stătea pe calul său, mândru ca un erou. Iar când ofiţerul s-a uitat la chipul lui, l-a recunoscut pe Dschong Tschong-Fu, generalul său. S-a îndreptat grăbit spre marginea drumului, ca să lase cavalcada să treacă, şi a urmărit-o gonind pe lângă el. Călăreţii *s-au îndreptat spre Lacul Fecioarelor, unde au dispărut*[5]*.*

Aici, într-un basm din Orient, avem o descriere ce rezumă în 49 formă compactă o serie de motive legate de tranziţia din lumea profană spre cea magică. Reflectând incertitudinea în stabilirea exactă a locului unde au loc întâmplările magice, citim că prinţesa coboară plutind[6] de undeva de sus, deşi ea vine din adâncurile Mării de Est. După cum povesteşte chiar prinţesa, scrisorile ajung la ea în peştera din Marea Dungting. Primeşte mesajele într-

un cort palaţial[7], dar

[5] [Traducerea în limba engleză a poveştii se bazează foarte mult pe R. Wilhelm, *The Chinese Fairy Book,* trad. Frederick H. Martens, Frederick A. Stokes Company, New York, 1921, pp. 142-151. Sursa originală în limba germană este *MdW.* Oriunde este posibil, la fel ca în cazul de faţă, traducerile publicate în limba engleză din această colecţie sunt redate aici. Poveştile individuale sunt identificate cu

numele ţării şi numărul, ca în versiunea originală, sau, dacă a fost publicată traducerea, în versiunea tradusă.]

[6] [Deşi acţiunile din basm sunt relatate la trecut, imaginile psihologice sunt vii în imaginaţia noastră chiar acum. De aici, folosirea timpului trecut atunci când este spusă povestea şi a timpului prezent când discutăm despre semnificaţia personajelor şi imaginilor.]

[7] Despre obiceiuri privind trimiterea de mesaje către tărâmul morţilor, vezi în general Albert Wesselski, *Versuch einer Theorie des Märchens*, Prager Deutsche

se pare că bătălia are loc în faţa unui oraş adevărat. Aşadar, tărâmul magic e conectat uneori cu un loc străin (Marea de Est), iar uneori e înconjurat constant de oameni nevăzuţi şi se poate ajunge la el oricând. Odată cu caracterul nedefinit al acestui spaţiu, necorporalitatea relativă sau realitatea subtilă coincidentă a locuitorilor de pe tărâmurile magice iau naştere din faptul că lucrurile sunt trimise aici sub formă de fum. Această idee este în concordanţă cu credinţa larg răspândită că *imaginile* celor incineraţi sunt transportate în lumea spiritelor sau în lumea zeilor prin intermediul fumului[8].

Chiar mai explicit, natura tărâmului magic se dezvăluie prin stările care cuprind pe oricine se apropie de el: oboseală, somnolenţă şi moarte aparentă. Un alt basm chinezesc, „Cum i-a pedepsit învăţatul pe prinţii iadului” (*China), povesteşte cum un învăţat ajunge să cunoască lumea de dincolo după ce, în extaz, s-a cufundat într-o stare de inconştienţă[9]. Un diavol îl răpeşte şi abia mai târziu descoperă că a „murit”. Lumea fermecată poate fi cunoscută doar atunci când ochii sunt închişi – un motiv existent şi în multe basme europene[10] –, în somn, într-o stare de euforie sau de inconştienţă, care se poate preface în moarte aparentă şi chiar în moarte adevărată (după cum se spune în basm). În acest sens, basmul pare să vorbească despre sine, de parcă ar spune: „îmi poţi trăi realitatea atunci când te afli într-o stare de inconştienţă sau asemănătoare somnului”. La fel ca Georg Jacob[11] şi Laistner[12], cititorul s-ar putea gândi că întâmplările de pe tărâmul magic al basmelor sunt fundamental asemănătoare unor experienţe onirice, prin faptul că lumea fermecată reprezintă inconştientul[13]. Ideea că această lume imanentă există în permanenţă şi adiacent conştiinţei

Studien 45, ed. E. Gierach şi H. Cysarz, Sudetendeutscher Verlag Franz Kraus, Reichenberg i. B., 1931, pp. 26-27.

[8] *Cf.* aluzii similare în Bächtold-Stäubli, s. v. *Rauch* („fum”).

[9] [Poate fi tradus şi ca stare de delir sau intoxicare.]

[10] Vezi exemple în L. Laistner, *Das Rätsel,* voi. 1, pp. 228-229; vezi şi voi. 2, *passim.*

[11] *Cf.* G. Jacob, „Märchen and Traum”, Hanovra, 1923.

[12] *Cf.* L. Laistner, *Das Rätsel;* G. v. d. Leeuw, *Religion în Essence,* §60.3, p. 417.

[13] *Cf.* interpretarea lui Liithi, *The European Folktale,* 1982, pp. 21 şi urm., unde scrie că lumea îndepărtată a basmelor simbolizează o altă dimensiune a evenimentelor.

noastre normale este evocată de noţiunea intuitivă că viata noastră cotidiană conştientă

este însoţită mereu de un val inconştient de imagini[14] ce ne apar noaptea în vise.

în multe basme, circumstanţele în care evenimentele din lumea 51 magică îşi au originea în inconştient pot fi văzute extrem de clar acolo unde întâlnirea iniţială cu acest tărâm este prilejuită de un vis. Evenimentele se desfăşoară într-o lume aparent concretă, dar le lipsesc anumite caracteristici ale realităţii şi, prin urmare, pot fi desemnate drept „stranii" sau „magice". Ele par totuşi să manifeste un fel de realitate psihică.

Tranziţia către inconştient este uneori descrisă într-o manieră 52 atât de realistă, încât pare că nu a existat nicio tranziţie, de parcă inconştientul ar fi singura realitate. Chiar şi cuvinte din viaţa de zi cu zi îşi găsesc drum aici fără nicio ezitare. Un exemplu referitor la modul în care o poveste se desfăşoară în această formă se găseşte în basmul nordic „Muntele Reginei de Aur"[15]:

A fost odată ca niciodată un flăcău care îşi păstorea vitele 53 aproape de pădure. Şi într-o zi, pe când mânca el de prânz într-o poieniţă, a văzut un şobolan intrând în fugă într-o tufa de ienupăr. Curiozitatea l-a împins să-l caute; dar când s-a aplecat, s-a dus de-a berbeleacul şi a adormit imediat. A visat că avea să o găsească pe prinţesa de pe Muntele Reginei de Aur, dar nu cunoştea calea.

A doua zi şi-a dus din nou vacile la păscut, lângă aceeaşi 54 pădure. A ajuns în aceeaşi poiană şi a mâncat de prânz în acelaşi loc. A văzut iarăşi şobolanul şi a pornit-o din nou în căutarea lui, dar a adormit la fel ca data trecută. A visat-o iar pe prinţesa de pe Muntele Reginei de Aur, dar de data aceasta a visat că, pentru a o găsi, avea nevoie de o pereche de încălţări din fier de treizeci de kilograme.

[14] [în germană, *Vorstelhmgsablauf.]*

[15] [Bazat pe Clara Stroebe (ed.), *The Swedîsh Fairy Book,* trad. Frederick H. Martens, Frederick A. Stokes Company, New York, 1921, pp. 124-128.]

55 S-a trezit – totul fusese doar un vis; dar acum se hotărâse să găsească Muntele Reginei de Aur, aşa încât a plecat acasă cu cireada lui. în a treia zi, după ce a dat drumul cirezii, s-a grăbit să ajungă la poiana unde avea loc visul lui fericit. Şobolanul s-a arătat iarăşi, el a plecat în căutarea sa şi a adormit din nou, la fel ca în ziua precedentă. A visat-o iar pe prinţesa de pe Muntele Reginei de Aur, care venea şi îi strecura în buzunar o scrisoare şi o cingătoare de aur. Când s-a trezit, spre marea lui uimire, a găsit în buzunar ambele lucruri pe care tocmai le visase: scrisoarea şi cingătoarea. Acum nu mai avea timp să se îngrijească de vitele sale, aşa că le-a mânat direct acasă. Apoi s-a dus în grajd, a scos un cal, l-a vândut şi, cu banii obţinuţi, a cumpărat o pereche de încălţări din fier de treizeci de kilograme. A făcut nişte cuie de furchet din fier, s-a încălţat cu pantofii din fier şi a pornit-o la drum.

56 O vreme a călătorit pe uscat, dar în cele din urmă a ajuns la un lac pe care trebuia să-l traverseze. Nu vedea decât apă în faţa şi în spatele lui, iar după ce a vâslit mult şi constant, a uzat cui după cui. în cele din urmă a dat de uscat şi a ajuns într-o pajişte verde unde nu creşteau deloc copaci.

57 Acolo s-a întâlnit cu o femeie uriaşă, de opt metri înălţime, şi a întrebat-o cum poate să ajungă la Muntele Reginei de Aur. Aceasta i-a spus că nu ştie, dar l-a îndrumat spre sora ei, care era cu opt metri mai înaltă decât ea. însă nici aceasta nu ştia, aşa încât l-a îndrumat spre fratele ei, care era cu opt metri mai înalt decât dânsa. Era un adevărat gigant, de douăzeci şi patru de metri înălţime. El a scos un fluier imens şi a şuierat în toate

direcţiile, chemând la el toate animalele de pe pământ. Le-a întrebat despre Muntele Reginei de Aur, însă animalele nu ştiau nimic. Atunci uriaşul a şuierat din nou în toate

direcţiile şi a > J 9 9
chemat toţi peştii din toate apele pământului. Dar nici ei nu auziseră vreodată de muntele acela. Atunci uriaşul a scos din 9
nou fluierul şi a chemat toate păsările. De data aceasta, vulturul a spus: „Da, ştiu eu!”
„Bine, atunci”, a spus uriaşul, „ia-l pe flăcăul ăsta şi du-l acolo, dar să nu te porţi urât cu el!”
48
Locul nedesluşit

Şi văcarul a urcat în spatele vulturului. Când au ajuns 58 deasupra oceanului, vulturul a coborât şi l-a lăsat pe flăcău până la glezne în apă, întrebându-l dacă îi este frică. Flăcăul a spus „Nu”, iar vulturul şi-a continuat zborul. într-un târziu, vulturul l-a lăsat din nou pe flăcău în apă, până la genunchi. Acum însă, băiatului i-a fost frică – i-a spus: „Dar uriaşul a spus să nu te porţi urât cu mine!” „Chiar ţi-e frică?” „Da”, a răspuns din nou tânărul. „Teama pe care o simţi acum este aceeaşi teamă pe care am simţit-o eu când prinţesa ţi-a strecurat în buzunar scrisoarea şi cingătoarea de aur.” Şi vulturul a continuat să zboare.

Şi aşa au ajuns la un munte înalt, care avea pe un versant 59 o uşă mare din fier. Au bătut la uşă şi a apărut o servitoare, care a deschis şi i-a invitat înăuntru. Tânărul a rămas şi a fost bine primit, dar vulturul şi-a luat rămas-bun şi a zburat înapoi spre tărâmul său. Băiatul a cerut ceva de băut şi i s-a oferit imediat un pocal cu o băutură răcoritoare. După ce a golit pocalul şi l-a înapoiat, a lăsat cingătoarea de aur să cadă în el. Când servitoarea a dus pocalul înapoi la stăpâna sa – care era prinţesa de pe Muntele Reginei de Aur –, aceasta s-a uitat în el şi, ce să vezi, a găsit o cingătoare de aur pe care a recunoscut-o ca fiind a ei. Aşa că a întrebat: „E cineva aici?”, iar când servitoarea a răspuns afirmativ, prinţesa a zis: „Spune-i să intre!” Iar de îndată ce tânărul a intrat, l-a întrebat dacă nu are cumva o scrisoare la el. Tânărul a scos scrisoarea pe care o primise într-un mod atât de straniu şi i-a dat-o prinţesei. Iar când a citit-o, prinţesa a strigat bucuroasă: „Acum sunt salvată!” Şi în acel moment muntele s-a preschimbat într-un castel minunat, cu numeroase lucruri de preţ, servitori şi cu tot confortul. (Povestea se termină aici, însă a urmat, fără îndoială, o nuntă!)

în această poveste, lumea magică i se anunţă eroului prin inter- 60 mediul a trei vise, legate de apariţia unui şobolan. La fel ca şoarecii, şobolanii sunt animale care trăiesc în bezna subterană, prin urmare
49
Simboluri arhetipale în basme

întruchipează impulsurile animalice inconştiente din oameni. Premoniţia legată de Muntele Reginei de Aur ajunge la tânărul văcar de pe acest tărâm. Mai târziu, relaţia cu lumea magică se schimbă: nu survine prin adormire, ci printr-o lungă călătorie peste lacuri şi oceane. Aceeaşi asociere a motivelor – adormire, cufundare şi, în acelaşi timp, regăsire pe un tărâm străin – apare şi într-un basm finlandez, „Fiul boului”. în această poveste, eroul ajunge la o peşteră şi se uită înăuntru:

J

61 Şi ajungând el în interiorul pământului, a zărit o rază de lumină ce părea să vină de pe alt tărâm. Şi, pe măsură ce încerca să urmărească raza de lumină, a căzut la pământ şi s-a trezit într-o pădure mare şi frumoasă, la marginea unei mlaştini. Nu ştia încotro s-o apuce. însă a apărut o pasăre mare, care i-a vorbit: „E cale lungă până la imperiul tău, dar dacă îmi dai să mănânc o bucată din carnea ta în timp ce te port în spinare, te duc în zbor până acolo”. Băiatul s-a urcat în spinarea păsării, pe care, în timpul zborului, a hrănit-o de două ori cu carne din coapsa lui. Şi pasărea l-a dus în zbor până la castelul prinţesei[16].

[16] [Traducere din limba germană, August von Löwis of Menar (ed.), *Finnische und estnische Volksmärchen (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen şi P Zaunert, Eugen Diederichs, Jena, 1922. încă nu există o traducere în limba engleză a acestei colecţii.]

CAPITOLUL 2
LUNA

Ideea unui tărâm magic îndepărtat îşi are originile într-o credinţă 62 primitivă larg răspândită conform căreia sufletul părăseşte corpul în timpul somnului, revenind în corp după trezire[1]. Un concept similar se regăseşte în stările de extaz induse artificial la şamani şi vraci în timp ce o parte a personalităţii rămâne inconştientă, cealaltă parte călătoreşte spre tărâmuri îndepărtate. Călătoria unui şaman eschimos[2] din insula Baffin constituie esenţa poveştii „Zbor către lună":

Un puternic *angakoq*[3] > care avea un urs drept *tornaq*| s-a 63 hotărât să facă o vizită pe *lună.* S-a aşezat *în fundul colibei*

[1] Pentru exemple, vezi J.G. Frazer, *Golden Bough,* p. 187 [Creanga de aur, traducere de Octavian Nistor, note de Gabriela Duda, Minerva, Bucureşti, 1980].

[2] [Traducătorii păstrează folosirea de către autoare a termenului „eschimos" pentru culturile indigene din Groenlanda, Canada Arctică şi Alaska, atunci când acesta este utilizat în textul german original, şi folosesc în note de subsol adiţionale numele modern pentru aceşti nativi americani, inuit, care include şi indigenii yupik şi inupiat din Alaska. (Inuit este un substantiv la plural; singularul este inuk.)]

[3] *Angakoq* este un şaman religios, un preot magic, care trebuie să medieze şi să susţină comunicarea cu lumea spiritelor. Starea de transă este folosită frecvent în tehnica şamanică. Vezi nota din Walter Krickeberg (ed.), *Indianermärchen aus Nordamerika (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen şi P ZaUnert, Eugen Diederichs, Jena, 1924, p. 367. Cf şi Knud Rasmussen, *Die Gabe des Adlers, Eskimoische Märchen aus Alaska,* Übersetzung und Bearbeitung von Aenne Schmücker, Societäts-Ver- lag, Frankfurt a. M., 1937, p. 200: „Şaman: potrivit terminologiei siberiene, exorcistul se numeşte şaman. Numele său eschimos este Angakoq. în Alaska, este cunoscut drept *tornralik,* adică o persoană ajutată de spirite. Bărbaţii şi femeile pot deveni exorcişti atunci când au capacitatea de a intra transă, toba fiind un ajutor important". Cf şi A. Lang, *Myth, Ritual, and Religion,* voi. I, p. 115.

sale, întorcându-se cu spatele la lămpi, care fuseseră stinse. Şi-a legat mâinile şi şi-a trecut o curea pe după genunchi şi gât. Astfel pregătit, *şi-a chemat tornaqul,* care l-a purtat *rapid prin aer* şi l-a dus până pe lună. A observat că luna era o casă, acoperită frumos cu piele albă de căprioară, pe care omul din lună o usca undeva în apropiere. De fiecare parte a intrării se afia jumătatea superioară a unei morse uriaşe, care ameninţa să sfâşie în bucăţi orice intrus cutezător. Deşi era periculos să treci pe lângă animalele fioroase, cu ajutorul tornaqului său, angakoqul a reuşit să intre în casă.

64 în hol, a văzut doar câinele omului din lună, care se numeşte Tirietiang şi este acoperit cu pete albe şi roşii. Când a intrat în camera principală, a văzut în stânga o altă căsuţă, în care o femeie frumoasă, soarele, stătea în faţa lămpii sale. De îndată ce l-a văzut pe angakoq intrând, femeia a suflat în foc şi s-a ascuns repede în spatele văpăii. Omul din lună a venit să-l întâmpine cu amabilitate, ridicându-se de pe scaunul din margine şi urându-i străinului bun-venit. în spatele lămpilor erau îngrămădite mormane de carne de căprioară şi de focă, dar omul din lună încă nu i-a oferit nimic de mâncare. A spus: „Soţia mea, Ululiernang, va intra curând aici şi vom dansa. Ai grijă să nu râzi, altfel o să-ţi spintece burta cu un cuţit, o

[4] *Tornaq* este cuvântul inuit pentru paznic şi ajutor spiritual animalic, de obicei sub forma unui urs polar. *Cf.* Franz Boas, „The Central Eskimo", în *Sixih Annual Report of the Smithsonian Institution,* Smithsonian Institution, Bureau of Eth- nology, Washington, D.C.,

1888, pp. 583 şi urm. în Fridtjof Nansen, *Eskimo Life,* Longmans, Green and Co., Londra şi New York, 1893, pp. 212 şi urm., autorul remarcă faptul că tornakul este un spirit subordonat unui angakoq, pe care il ajută să obţină puteri supranaturale. Deasupra lui stă tornarssuk, a cărui casă se află în lumea de dincolo, pe tărâmul sufletelor. Apare sub forma unui urs sau a unui uriaş cU o singură mână sau poate fi cât un deget de mic. Vezi şi p. 215, unde *tornak = tamek* (suflet) = *tarrak* (umbră). *Cf.* şi pp. 247 şi urm. despre angakoq, dar şi Eivind Astrup, *Unter den Nachbarn des Nordpols,* H. Haessel Verlag, Leipzig, 1905, autorisierte Übersetzung aus dem Norwegischen von Margarethe Langseidt, pp. 234-235, cele mai importante spirite recunoscute de eschimoşi sunt *torna-huksuak* sau *tornarssuk* (literal, „umbră uriaşă"). Poate aduce atât suferinţă, cât şi bunăstare şi, după cum se crede în nordul Groenlandei despre *angekut* (pluralul lui *angakoq),* are formă de om, dar dimensiuni supranaturale.

să-ti scoată măruntaiele şi o să i le dea herminei mele, care locuieşte în casa de afară".

Nu după mult timp a intrat o femeie cărând cu ea un 65 vas lunguieţ în care se afla «fo-ul ei[5]. L-a pus pe podea şi s-a aplecat în faţă, rotind vasul ca pe un titirez. Apoi a început să danseze, iar când s-a întors cu spatele spre angakoq, acesta şi-a dat seama că era goală pe dinăuntru. Nu avea spate, coloană vertebrală sau măruntaie, ci doar plămâni şi inimă.

Bărbatul s-a alăturat dansului ei, iar mişcările şi grima- 66 sele lor păreau atât de amuzante, încât angakoqul abia se putea abţine să nu râdă. Dar şi-a adus aminte la timp de avertismentele omului din lună şi a ieşit în grabă din casă. Bărbatul a strigat după el *Uqsureliktaleqdjuin* [6] („Cheamă-ţi marele urs alb tornaq"). Şi aşa a scăpat nevătămat.

Revigorat, angakoqul s-a întors pentru încă o vizită şi 67 a reuşit să se abţină să izbucnească în râs, fiind primit cu ospitalitate de bărbat, după terminarea spectacolului. Omul din lună i-a prezentat casa şi l-a lăsat să se uite într-o altă căsuţă de lângă intrare. Acolo, vizitatorul a văzut turme mari de căprioare care păreau să cutreiere câmpii întinse. Omul din lună i-a dat voie să aleagă un animal, care a căzut imediat printr-o gaură, până pe pământ. într-o altă căsuţă a văzut numeroase foci *înotând într-un ocean* şi i s-a permis să aleagă şi una dintre acestea. în cele din urmă, omul din lună l-a trimis acasă, iar tornaqul l-a purtat până la coliba lui la fel de repede cum o părăsise.

în timpul vizitei sale pe lună, corpul îi rămăsese *nemişcat* 68 *şi lipsit de suflet,* dar acum a revenit la viaţă. Curelele care îi legaseră mâinile căzuseră, deşi fuseseră legate cu noduri strânse. Angakoqul se simţea *aproape epuizat,* iar când s-au

[5] [Unealta caracteristică a femeilor inuite, un cuţit folosit pentru toate sarcinile posibile, cum ar fî un cuţit de bucătărie din ziua de astăzi.]

[6] *[Uqsurelik =* „cu osânză" semnifică în limbajul angakut „ursul polar"; *lauk =* „mare ţ *leqdjorpoq =* „obţine" – E Boas, „The Central Eskimo" p. 599.]

aprins din nou lămpile, şi-a povestit aventurile din timpul zborului către lună unor tineri care erau dornici să-l asculte[7].

69 Important în această poveste este faptul că dubla descriere a ceea ce se întâmplă parţial în personajul uman normal al magicianului şi, în acelaşi timp, în „celălalt sine" al său este completă. Ritualurile de iniţiere prin care trec oamenii primitivi în aceste cazuri au o semnificaţie simbolică explicită. A fi legat şi înlănţuit reprezintă renunţarea completă la orice activitate îndreptată spre exterior[8]. Stingerea lămpilor înseamnă o stingere simultană a eului sau conştiinţei zilnice normale, iar chemarea în ajutor a spiritelor animalice arată că sunt activate puterile animalice ale inconştientului.

70 Din remarca de la sfârşit, anume că angakoqul *se trezeşte epuizat,* devine clar că

întreaga călătorie grandioasă s-a petrecut în mintea lui, adică exprimă o experienţă psihică indusă prin cufundare în inconştient. Spre deosebire de generalul Dschong Tschong-Fu din „Ajutor la nevoie”, şamanul inuit reuşeşte – probabil datorită cunoştinţelor sale din domeniul magiei – să-şi recapete o bază fermă în această lume. Pericolul în cazul acestor ieşiri este foarte mare deoarece se produce o disociere a personalităţii, un proces des întâlnit, mai ales pentru starea mintală primitivă. Cu toate acestea, nu se poate afirma pur şi simplu că ar fi vorba de o separare a trupului de spirit – omul primitiv ar respinge o asemenea descriere divizionară. Lévy-Bruhl prezintă[9] diverse cazuri de şederi nocturne ale magicienilor şi vrăjitoarelor, adesea acolo unde un corp aparent sau un animal sălbatic este lăsat în urmă, iar întreaga persoană porneşte într-o călătorie. Individul găzduieşte simultan diferite forme, păstrându-şi totuşi identitatea.

71 Nu doar în majoritatea religiilor păgâne această experienţă a coborârii serveşte drept bază pentru afirmaţii dogmatice[10], ci ea

[7] *Ibidem,* p. 599. Sublinierile aparţin autorilor.

[8] Este similar cu practica legării morţilor (pentru a împiedica întoarcerea lor din lumea de dincolo), ce apare în multe culturi diferite.

[9] Vezi L. Lévy-Bruhl, *The Soul of the Primitive,* pp. 158 şi urm.

[10] *Cf.* mai ales W. Bousset, *Die Himmelsreise der Seele, Archiv für Religion swissenschaft,* Band IV, Tübingen şi Leipzig, 1901; G. v. d. Leeuw, *Religion în Essence,* §44.2; H. Güntert, *Weltkönig,* p. 224; „pribegii celeste” în R. Reitzenstein,

Luna

a continuat să supravieţuiască şi în tradiţia primilor călugări creştini, care, aflându-se în deşert, se afundau într-un fel de moarte aparentă şi, în această stare, hoinăreau între Rai şi Iad[11].

Urme ale acestor călătorii ale sufletului pot fi găsite în legende şi 72 basme europene până în ziua de astăzi. Un exemplu excelent îl reprezintă poveştile despre legendarul „Veneţian” [12], pe care îl întâlnim în multe basme din sudul Germaniei şi Austria. Potrivit acestor basme, „veneţienii” răpesc oameni, îi ridică în aer şi îi duc pe minunate tărâmuri fermecate (desigur, nu are nimic de-a face cu adevărata Veneţie), unde se întâmplă lucruri miraculoase, fantastice. Ludwig Laistner ajunge la concluzia esenţială corectă atunci când scrie despre toate acestea:

Se ştie că aşa-numiţii veneţieni din basmul german 73 prindeau oamenii într-un vârtej şi, într-o clipă, îi purtau

Hellenistic Mystery-Religions: Their Basic Ideas and Sîgnîficance, trad. John E. Steely, Pickwîck Press, Pittsburgh, 1978, p. 86, şi în special la p. 212, povestea lui Arda Virat, care călătoreşte prin cer pentru a-şi reînnoi religia, timp în care corpul său rămâne lipsit de viaţă vreme de şapte zile.

[11] Acest lucru reflectă rămăşiţe ale somnului de incubaţie din cultura antică roma-

no-elenistică. *Cf.* C.G. Jung, „Viziunile lui Zosimos”, în OC 13, traducere de Daniela Ştefănescu, Trei, Bucureşti, 2017, §139. Chiar dacă în cazul de faţă, adesea şi în alte locuri, experienţe ale unor astfel de coborâri sunt percepute concret. De exemplu, Platón deja le-a interpretat corect ca o stare inconştientă a sufletului. *Cf. Tima- ios:* „Dovada că divinitatea a acordat darul divinaţiei părţii inconştiente din sufletul omului este dată de faptul că nicio persoană aflată într-o stare conştientă nu atinge adevărul şi inspiraţia profetică; ci această aptitudine este accesată mai degrabă în somn sau atunci când activitatea conştientă a sufletului este restrânsă, sau atunci când persoana şi-a pierdut cunoştinţa prin boală sau un tip de extaz”. [Traducere după traducerea în germană realizată de M.-L. von Prânz. Vezi şi:

„Drept semn că divinitatea insăşi a dăruit prevestirea slabei minţi omeneşti stă faptul că, atâta vreme cât omul e stăpân pe mintea lui, el nu e în stare de inspirată şi veridică prevestire, ci numai fie în timpul somnului, când puterea lui de înţelegere se află înlănţuită, fie datorită vreunei boli profetice, fie când, inspirată de divinitate, se află abătută de la starea ei firească" – Platón, *Timaios,* traducere de Cătălin Par tenie, în *Opere VII,* ediţie îngrijită de Petru Creţia, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1993, p. 192] *Cf* E. Rohde, *Psyche,* Londra, 1925, pp. 92 şi urm. [incubaţia, somnul în templu al eroilor], şi E. Rohde, *Psyche,* voi. 2, Oxon, 1925, pp. 59 şi urm.

[12] [Adică „oameni din Veneţia (Italia)", dar este în mod clar un eufemism pentru „străini exotici".]

departe, în Veneţia, iar mai târziu îi aduceau înapoi acasă. Dacă într-o versiune, în loc de asta [de vârtej], se spune că omul *adoarme* sub un pin înalt şi se trezeşte în Veneţia, se bucură de o zi plăcută, merge la culcare, iar *în dimineaţa următoare se trezeşte din nou sub pinul lui,* acest lucru sugerează, de asemenea, că acea călătorie spre oraşul magic Veneţia a fost *un vis.* [...] Dacă privim din acest unghi, răpirea prin vârtej, de Doamna Amiezii[13], de către Nereide sau de o hoardă sălbatică nu este altceva decât experienţa somnului. [...][14]

74 De aici tragem concluzia că marile călătorii şi pribegii care alcătuiesc acţiunea principală a multor basme oglindesc în principiu experienţe de disociere sau stări onirice, chiar dacă nu mai sunt descrise ca atare. Faptul că „vcncţicniF apar însoţiţi de vârtejuri ne aduce aminte de apariţia furtunii care însoţeşte apropierea de lumea spiritelor în povestea „Ajutor la nevoie", relatată mai sus.

75 „Veneţienii" din multe poveşti sud-europene sunt rămăşiţe ale spiritului protector primitiv şi credinţelor în *doppelgänger[15],* un exemplu minunat fiind ursul din povestea noastră inuită. Aici, spiritul protector joacă rolul unui alter ego, acel *doppelgänger* care mediază întreaga experienţă şi nu întâmplător apare sub forma unui urs[16].

76 Ursul era un animal sacru în toate regiunile nordice şi, într-o zonă vastă, era venerat sub forma unei zeiţe-urs[17]. Un exemplu clar al

[13] *[Poludniţa* este un personaj de mit şi tradiţii comun în multe părţi din Europa de Est. Este cunoscută în limba engleză drept Lady Midday, fiind înfăţişată de obicei ca o tânără care, îmbrăcată în alb, cutreieră câmpurile, atacând oamenii de rând care muncesc la prânz şi le provoacă insolaţie sau dureri de gât. Uneori poate provoca şi nebunia.]

[14] L. Laistner, *Das Rätsel,* voi. 1, p. 35; *cf.* şi p. 67.

[15] [Dublă personalitate.]

[16] Ursul joacă un rol important în basmele inuite şi, în general, în basmele nordice. Vezi, de exemplu, „Originea jocului cu mingea", „Originea stelelor", „Bărbatul din Grimsö şi ursul", „Blană-de-urs" şi „Albă-ca-Zăpada şi Roşu-Trandaflriu", „Povestea ursului", „Ursul roşu Ta-Ku-Ka".

[17] *Cf.* J.J. Bachofen, *Der Baer în den Religionen des Alterthums,* Ch. Meyri, Basel, 1863, pp. 13-15.

acestui factor psihic inconştient din fiinţa umană este „berserkismuT. Se credea că an urniţi eroi îşi părăseau corpurile fizice, în special după ce manifestau anumite semne neobişnuite de epuizare (!). în timp ce trupul se cufundă într-un somn adânc (ca în cazul angakoqului), sufletul eroului, care a luat înfăţişarea unui urs, realizează extraordinare fapte de luptă[18]. Ceea ce poate fi înţeles ca intrare într-o stare de furie nebună şi extaz frenetic total[19], în care eroul poate săvârşi un dezastru barbar, „luând-o razna complet". Această stare este asemănătoare cu o frenezie dionisiacă[20], însă cea din urmă poate fi resimţită ca o bucurie

profundă şi eliberare din lanţurile eului[21]. Starea de furie nebună îi conferea eroului, fie şi temporar, o putere sporită. Oricine avea darul de a obţine astfel acces la profunzimile inconştientului se bucura de onoruri deosebite[22].

Este interesant că simpla ascultare a basmelor al căror conţinut, potrivit ipotezei noastre, reflectă o experienţă onirică exercită uneori un efect asupra povestitorului şi ascultătorului deopotrivă, aducân- du-i în starea unui *berserker* – sau a unui vârcolac. Acest lucru este descris într-o poveste lituaniană, *„Der Märchenfreund* – Prietenul din basm”[23], în care un bătrân îl lasă pe un rus, care stă peste noapte la el acasă, să-i spună poveşti, până când descoperă că, pe măsură ce ascultau, se transformau într-un lup şi un urs. Au pornit „spre

[10] *Cf* M. Ninck, *Wodan und germanischer Schicksalsglaube*, Eugen Diederichs, Jena, 1935, pp. 37,42 şi urm., 48-49,86. *Cf* şi Băchtold-Stăubli, s.v. *Bärenhäuter* („piele de urs”).

[19] [în germană, *entrücken.]*

[20] *Cf* C.G. Jung, *Seminar über Kinderträume und ältere Literatur über Traum-Interpretation* , a. d. ETH Zürich, ed. Hans H. Baumann, Privatdruck, Zürich, 1936/37, p. 34.

[21] *Cf* M. Ninck, *Wodan*, p. 43. [Vezi şi visul lui Jung cu privire la moartea mamei sale, ce îl leagă pe Wotan de un sentiment de mare bucurie – *Amintiri, vise, reflecţii,* 317-318, traducere de Daniela Ştefanescu, Humanitas, Bucureşti, 1996.]

[22] M. Ninck (*Wodan*, p. 40) descrie starea astfel: „Se întâmplă ca starea de berserker să-i confere unui om cu asemenea înclinaţii puteri extraordinare, starea «cu- prinzându-1» uneori în momente specifice (seara, la lăsarea întunericului), iar alteori sub influenţa unor sentimente puternice (furie, frenezia luptei sau durere înnebunitoare)”.

[23] *Cf* şi scurta poveste rusească *„Blendwerk* – Amăgiri” (mai ales prima povestire).

libertate” şi, de foame, au ucis şi au mâncat calul bătrânului, apoi pe soţia lui, şi au pornit în numeroase aventuri împreună. Până când unul dintre ei cade brusc de pe banca din faţa cuptorului şi-şi dă seama că totul a fost un vis. Acest lucru dovedeşte *că preschimbarea intr-un animal, visarea* şi *cedarea în faţa lumii fermecate a basmelor* reflectă, în esenţă, acelaşi lucru: imersiunea în inconştient.

78 O stare de euforie poate conduce şi la transportarea cuiva în lumea de dincolo, un fel de extaz[24], după cum se relatează în „Cum i-a pedepsit învăţatul pe prinţii iadului”, basmul chinezesc menţionat mai devreme[25]. O descriere deosebit de frumoasă a unei asemenea experienţe extatice ne oferă povestea „Doamna din lună”:

79 într-o noapte, în miez de toamnă, un împărat din dinastia Tang stătea *cu doi vrăjitori, bând vin.* Unul dintre ei i-a luat toiagul din bambus şi l-a aruncat *în aer,* unde s-a transformat într-un pod ceresc. Cei trei s-au urcat împreună până la lună. Acolo au văzut un mare castel pe care scria: *Marile săli ale răcelii de cristal.* Lângă el creştea un copac de scorţişoară, care era înflorit şi umplea aerul din jur cu mireasma sa. Un bărbat stătea în copac şi tundea ramurile mai mici cu un topor. Unul dintre vrăjitori a spus: „Acela este omul din lună. Copacul de scorţişoară creşte atât de mare, încât cu timpul ar ajunge să umbrească toată strălucirea lunii. Asa că trebuie tăiat o dată la o mie de ani”. Apoi au intrat în sălile cele mari. Etajele de argint se înălţau unele peste altele. Coloanele şi zidurile erau formate din *cristal lichid.* în pereţi se aflau colivii şi iazuri, unde peştii şi păsările se mişcau de parcă erau vii. *Toată lumea de pe lună părea să fie făcută din sticlă.* în timp ce continuau să se uite în jurul lor, în toate părţile, *Doamna din lună* s-a apropiat de ei, înveşmântată într-o mantie albă şi o rochie în culorile curcubeului. Ea a zâmbit şi i s-a adresat împăratului: „Eşti un prinţ al lumii pământeşti a prafului; ai avut noroc că

[24] [în germană, *entrücken.]*

[25] Pentru mai multe detalii despre rolul euforiei în călătoriile spre lumea de dincolo, *cf.* W Bousset, *Himmelsreise*, pp. 162 şi urm.

ai găsit drumul până aici". După care şi-a chemat slujitorii. Aceştia au sosit zburând pe nişte păsări albe şi au început să cânte şi să danseze sub copacul de scorţişoară. *O muzică pură şi limpede, de cristal, plutea în aer.* Lângă copac se afla un mojar din marmură albă, în care un iepure din jasp zdrobea ierburi. Aceea era partea întunecată a lunii. După terminarea dansului, împăratul s-a întors pe pământ împreună cu cei doi vrăjitori. A aşternut pe hârtie cântecele pe care le auzise pe lună şi le-a cântat acompaniat de flaute din jasp, în livada lui cu peri.

Eroul imperial este însoţit de doi vrăjitori, ca şi şamanul eschimos 80 care era însoţit de spiritul său protector. La fel ca tornaqul, vrăjitorii sunt, într-un fel, părţi ale împăratului însuşi; ei reprezintă părţi ale sale care au tendinţa de a intra în legătură cu lumea magică. Inconştientul este din nou personificat aici sub forma tărâmului lunar. La fel cum lumina străluceşte în noapte, luna cuprinde toate experienţele care aparţin acestor vremuri; mai ales, după cum subliniază Jung[26], experienţa Erosului. Din punctul de vedere al unui bărbat, luna e percepută ca un principiu receptiv, feminin[27]. Pe de altă parte, este considerată şi periculoasă, demonică, deoarece

noaptea, gânduri de putere şi răzbunare, malefice şi 81 încărcate de afecte tulbură somnul. Luna este un perturbator

[26] C.G. Jung, OC 8, *Structura sufletului,* §330.

[27] O lună feminină apare în numeroase mituri: *cf.* Wilhelm Laiblin, „Das Urbild der Mutter", în Wilhelm Laiblin (ed.), *Märchenforschung und Tiefenpsychologie,* Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1936. în limba chineză, luna se numeşte Tai Yin, măreaţa întunecată, şi este un simbol al principiului receptiv feminin. *Cf.* Richard Wilhelm (trad.), *The I Ching or Book of Changes,* trad. Cary F. Baynes, Princeton University Press, Princeton, NJ, 1967, p. 302. Pentru mai multe detalii în sprijinul acestei afirmaţii, vezi J.J. Bachofen, *Das Mutterrecht: Eine Untersuchung über die Gynaikokratie der alten Welt nach ihrer religiösen und rechtlichen Natur,* Krais & Hoffmann, Stuttgart, 1861, p. 70; şi C.G. Jung, OC 5, *Simboluri ale transformării,* §408, 487, 577. Luna ca principiu feminin se potriveşte cu faptul că, în majoritatea limbilor, luna este de genul feminin. [în limba germană, luna *(der Mond)* este de genul masculin.]

al somnului, de asemenea, un receptacul de suflete defuncte, căci noaptea, în vis, se reîntorc morţii, iar schemele trecutului apar într-o insomnie neliniştită. Astfel, luna înseamnă şi nebunie *(lunacy)*[28].

82 Prin urmare multe poveşti asociază luna cu mortalitatea umană. Grupul etnic namaqua din sudul Africii spune:

83 Luna i-a încredinţat odată un mesaj iepurelui, ca să-l transmită oamenilor. Mesajul era: „Aşa cum eu mor şi renasc, la fel şi voi ar trebui să muriţi şi să renaşteţi \ însă iepurele a schimbat mesajul în opusul său: „Aşa cum eu mor şi nu mai renasc, la fel şi voi ar trebui să muriţi şi să nu mai renasteti". Drept pedeapsă, luna a aruncat un băţ spre iepure, însă băţul doar i-a crăpat buzele acestuia, care a fugit apoi. însă chiar înainte să dispară, a zgâriat faţa lunii, iar în nopţile senine încă se mai pot vedea urmele[29].

[28] C.G. Jung, OC 8, *Structura sufletului,* §330. *Cf* şi A. Dieterich, *Eine Mithrasliturgie,* ed. Otto Weinreich, B.G. Teubner, Leipzig şi Berlin, 1923, pp. 201- 203; şi P Deussen, *Sixty Upanishads ofthe Veda,* trad. V.M. Bedekar şi G.B. Palsu- le, Motilal Banarsidass, Delhi, 1980/1997, voi. I, p. 26, *Kaushitaki-Upanishad,1,*2, unde luna întreabă: „Cine eşti?", iar

răspunsul trebuie să fíe: „Eu sunt tu”, pentru a trece spre lumile de dincolo. *Cf* şi W Ruben, *Die Philosophen der Upanishaden,* A. Francke Ag. Verlag, Berna, 1947, pp. 266 şi urm. în calitate de frate al soarelui, luna poate fî de genul masculin, de obicei fiind de genul masculin-feminin. *Cf* J.J. Bachofen, *Versuch über die Gräbersymbolik der Alten,* Bahnmaier's Buchhandlung (C. Detl off), Basel, 1859, pp. 324 şi urm.; *Mutterrecht,* p. 22; Franz Cumont, *The Oriental Religions în Roman Paganism,* Open Court, Chicago, 1911, p. 57; J. Przyluski, „Die Mutter-Göttin als Verbindung zwischen den Lokal-Göttern und dem Universal-Gott”, în *Eranos-Jahrbuch 1938: Gestalt und Kult der „Grossen Mutter*,* ed. OlgaFröbe-Kapteyn,Rhein-Verlag, Zürich, 1939,p. 44;C. Virolleaud, „Ischtar”, Zürich, 1939, p. 123; V.C.C. Collum, „Die schöpferische Mutter-Göttin der Völker keltischer Sprache, ihr Werkzeug, das mystische «Wort», ihr Kult und ihre Kult-Symbole”, în *Eranos-Jahrbuch 1938: Gestalt und Kult der „Grossen Mutter*| ed. Olga Fröbe-Kapteyn, Rhein-Verlag, Zürich, 1939, pp. 243-244.

[29] Din A. Wesselski, *Versuch*, p. 43. *Cf* alte versiuni, *ibidem,* pp. 43-44.

Luna

Conform credinţelor antice, luna controlează şi „lumea sublu- 84 nară” a efemerităţii. Aceasta[30] creează fluxul şi refluxul, controlează vremea schimbătoare, este stăpâna ploii şi veghează ritmul menstrual al femeilor. De asemenea, luna guvernează ritmurile pe termen scurt ale vieţii vegetative. în India, luna este numită „regele plantelor şi ierburilor", este dătătoare de viaţă şi protejează natura[31]. Din aceste motive, luna este asociată cu magia[32] şi cu toate animalele inferioare care trăiesc în mlaştini; este un simbol al vieţii inconştiente, umede, care germinează[33]. Prin faptul că noaptea semnifică atât inconştientul deplin, cât şi extincţia completă a conştiinţei, luna este o lumină slabă în întuneric, aşa încât simbolizează un fel de conştientizare spirituală, care este cuprinsă în inconştient şi se distinge de intelectul ager[34]. Luna întruchipează înţelepciunea complet cufundată în natură[35],

[30] [I.e. luna, care este de genul masculin în limba germană şi în multe alte limbi şi ţări – de exemplu, în India (sanscrită), Egiptul antic, arabă, ebraică, slavonă, latină, lituaniană, gotică, teutonică, suedeză, anglo-saxonă şi în America de Sud.]

[31] H. Zimmer, „Death and Rebirth în the Light of India”, în Joseph Campbell (ed.), *Man and Transformation: Papers from the Eranos Yearbooks*, Bollingen Series XXX-5, Princeton University Press, Princeton, 1964, pp. 329 şi urm.

[32] În general, cf. Băchtold-Stăubli, s.v. *Mond* („lună”).

[33] Cf J.J. Bachofen, *Grăbersymbolik***, pp.** 324-325. De asemenea, la chinezii antici, iepurele sau o broască cu trei picioare. Cf note la „Doamna din lună” şi „Cerul zorilor”.

[34] în sanscrită, cuvântul pentru lună, *manas,* este asociat cu termenul englezesc pentru minte (în germană, Geist = spirit, fantomă). Această minte „nu participă, ci contemplă rece şi limpede de foarte sus până jos şi este un simbol al conştiinţei care observă pur şi simplu...” (C.G. Jung, *Bericht uber das Deutsche Seminar von Dr. C.G. Jung, 5.-10. Oktober 1931 în Kusnacht-Zurich*, zusam-mengestellt von Olga von Koenig-Fachsenfeld, Privatdruck, Stuttgart, 1932, p. 89.). Pan Shan, un budist Zen, a spus: „Luna spiritului *(mină)* închide în lumina ei întreg universul” (C.G. Jung, „Cuvânt introductiv la Daisetz Teitaro Suzuki, *Marea Eliberare”,* în OC 11, §884). *Cf.* şi Rousselle, „Spiritual Guidance în Contemporary Taoism”, în *Spiritual Disciplines: Papers form the Eranos Yearbooks,* Princeton University Press, Princeton, 1960, Bollingen XXX-4, pp. 77, 83, 97 şi urm.

[35] Textul chinezesc „Hui Ming King” („Cartea conştiinţei şi a vieţii”), în R. Wilhelm, *Arta prelungirii vieţii. Secretul Florii de Aur,* Trei, Bucureşti, 1996, traducere de Oana Popescu şi Daniel Cojanu, p. 78:

„Un nimb de lumină îmbrăţişează lumea legii,
Ne-am uitat unul pe celălalt, liniştiţi şi puri, cu desăvârşire puternici şi goi.

o *lumen naturae* [lumină a naturii], cum este numită de unii filosofi din Evul Mediu[36]. Această *conştiinţă lunară,* în atitudinea sa rece, detaşată şi observaţională semnifică o reprimare a tuturor emoţiilor, conferind astfel o claritate imparţială; proprietăţi care sunt simbolizate şi de cristalul limpede sau de natura sticlei care apar pe tărâmul acela[37]. Netezimea, tăria şi transparenţa sticlei corespund caracterului invizibil al lumii magice, care este în acelaşi timp foarte prezentă şi palpabilă. Acest aspect al inconştientului este văzut în meditaţia orientală drept una dintre cele mai înalte stări [ale conştiinţei]. în *Arta prelungirii vieţii. Secretul Florii de Aur* se vorbeşte despre „Experienţe confirmative în timpul circulaţiei luminii": „Marea lume este ca gheaţa, o lu- me-bijuterie lucioasă şi inexpresivă. Strălucirea luminii se cristalizează treptat"[38]. Acest lucru este asociat, după cum scrie Jung în comentariul său, cu fixarea unei conştiinţe clare, detaşate[39]. în ciuda acestui lucru, în mod paradoxal, lumea nu este moartă, ci plină de viaţă.

85 Iepurele din lună, care este din jasp, o piatră semipreţioasă, şi reprezintă partea întunecată a lunii, este un personaj popular în China. Ierburile pe care le macină iepurele sunt, de fapt, ierburile vieţii, din care se obţine elixirul vieţii sau poţiunea nemuririi[40].

Alchimiştii

Vidul este iradiat de lumina inimii şi a cerului,
Apa mării este netedă şi oglindeşte luna.
Norii dispar în spaţiul albastru; munţii strălucesc limpede.
Conştiinţa se întoarce la contemplare, discul lunii rămâne singur"

[36] *Cf.* C.G. Jung, *Psihologie şi alchimie,* traducere de Viorica Nişcov, Trei, Bucureşti, 2016 (OC 12), §356,431,486 şi urm. şi fig. 220.

[37] [în basmul „Doamna din lună".]

[38] R. Wilhelm, *Secretul Florii de Aur,* p. 50.

[39] C.G. Jung, „Comentariu", în R. Wilhelm, *Arta prelungirii vieţii Secretul Florii de Aur,* pp. 79 şi urm. Vechile triburi germanice îşi imaginau cerul ca fiind făcut din sticlă. Cf. Maria Führer, *Nordgermanische Götterüberlieferung und deutsches Volksmärchen. 80 Märchen der Brüder Grimm vom Mythus her beleuchtet,* Neuer Filser-Verlag, München, 1938, p. 23. în basme întâlnim adesea motivul palatului de cleştar – vezi, de exemplu, castelul de cleştar de sub apă din basmul chinezesc „Notscha", unde locuieşte regele-dragon. *Cf.* Hans Leisegang, „The Mystery of the Serpent", în *The Mysteries: Papers from the Eranos Yearbooks 2,* Routledge & Kegan Paul, Londra, 1955. Găsim aceeaşi imagine în *Iezechiel* 1.22.

[40] *Cf.* R. Wilhelm, *The Chinese Fairy Book,* p. 55; şi L. Frobenius, *Das Zeitalter des Sonnengottes,* Druck und Verlag von Georg Reimer, Berlin, 1904, p. 356.

chinezi erau preocupaţi de producerea acestuia[41]. De asemenea, în India, luna este recipientul în care se păstrează nectarul indian *Amrita,* băutura care aduce *nemurirea[42].* Prin urmare cunoaşterea propriei nemuriri de către sufletul omului se concentrează în imaginea lunii.

împăratul se întoarce acasă îmbogăţit cu o comoară spirituală, 86 „tonurile clare" şi „cântecele". Acest lucru dovedeşte, în mod impresionant, locul unde împăratul şi cei doi vrăjitori ai săi s-au întâlnit cu „vinul într-o noapte, în miez de toamnă": pe tărâmul sufletului.

Asemănătoare cu basmul de mai sus este povestea chineză 87 „Regele Mu din Dschou":

[Regele Mu îl venera pe un anumit magician ca pe un zeu şi l-a rugat să locuiască împreună cu el, în palatul său. însă palatul acesta era prea modest, aşa că regele Mu a poruncit să fie construit altul, mai mare şi mai somptuos, special pentru magician, şi i-a

oferit haine scumpe, fecioare care cântau minunat şi bogăţii de tot felul. Vistieria regelui era aproape goală. Intr-o zi, magicianul l-a rugat pe rege să meargă într-o călătorie cu el.]

Regele l-a prins de mânecă pe magician şi aşa au zburat 88 prin aer până în mijlocul cerurilor. Când s-au oprit, au descoperit că au ajuns la palatul magicianului. Era construit din aur şi argint, împodobit cu perle şi pietre preţioase. Trona mult deasupra norilor şi a ploii; dar nimeni nu-şi dădea seama pe ce era construit. Pentru ochiul obişnuit, semăna cu nişte nori puşi unii peste alţii. Tot ce oferea simţurilor era diferit de lucrurile din lumea oamenilor. Regelui i se părea că este prezent trupeşte în mijlocul profunzimilor purpurii ale oraşului din aer şi al armoniei divine a sferelor unde

[41] Cf R. Wilhelm, *Secretul Florii de Aur,* pp. 52 şi urm.

[42] Cf H. Zimmer, *Maya,* 1936, pp. 137 şi urm., 236; şi H. Zimmer, *Kunstform und Yoga im indischen Kultbild,* Frankfurter Verlags-Anstalt A.G., Berlin, 1926, pp. 112-113.

locuieşte Marele Zeu. Regele s-a uitat în jos, iar castelele şi casa plăcerilor sale păreau ca nişte movile de pământ şi căpiţe de fân. Regele a rămas acolo câteva decenii şi nu s-a mai gândit la regatul său.

89 Apoi, magicianul l-a invitat din nou pe rege să meargă într-o călătorie cu el. în locul unde au ajuns nu se vedeau nici soarele sau luna sus pe cer, nici râuri sau mări dedesubt. Ochii orbiţi ai regelui nu vedeau formele radioase care se arătau; urechile asurzite ale regelui nu auzeau sunetele care răsunau deasupra lor. Părea că trupul lui se dizolva în nedumerire; gândurile au început să-i rătăcească, iar conştiinţa ameninţa să-l părăsească. Aşa că l-a implorat pe magician să se întoarcă. Magicianul a aruncat o vrajă asupra lui şi atunci regelui i s-a părut ca şi cum ar cădea în neant.

90 Când şi-a recăpătat cunoştinţa, stătea în acelaşi loc unde stătuse atunci când magicianul îi ceruse prima dată să călătorească împreună cu el. Slujitorii lui erau aceiaşi, iar când s-a uitat în jos, pocalul încă nu i se golise, iar mâncarea nu i se răcise.

91 Regele a întrebat ce se întâmplase. Iar slujitorii au răspuns: „Regele a rămas tăcut pentru o vreme". Atunci regele şi-a pierdut minţile, încât abia după trei luni şi-a mai venit în fire. Şi l-a întrebat pe magician ce se întâmplase. Magicianul a spus: „O, rege, eu călătoream cu spiritul tău! Ce nevoie era să ne însoţească şi trupul tău? Iar locul în care am stat în tot acel timp era la fel de real ca propriul tău castel şi grădinile tale. Dar tu eşti obişnuit doar cu împrejurările concrete, aşa că viziunile care se dizolvă brusc ţi se par stranii".

92 Regele a fost mulţumit de explicaţie. Nu s-a mai gândit la chestiunile legate de guvernare şi nu l-au mai interesat slujitorii lui, ci s-a hotărât să călătorească undeva departe. A ordonat să-i fie înhămaţi cei opt armăsari straşnici şi, însoţit de câţiva slujitori credincioşi, a plecat la o mie şase sute de kilometri depărtare. Acolo a descoperit tărâmul marilor vânători. Marii vânători i-au adus regelui să bea sângele armăsarului

alb şi i-au spălat picioarele în laptele iepelor şi vacilor. După ce regele şi însoţitorii lui şi-au potolit setea, şi-au continuat drumul şi s-au oprit să petreacă noaptea pe versantul muntelui Kunlun, aflat la sud de Râul Roşu. A doua zi au urcat până pe vârful muntelui Kunlun şi s-au uitat la castelul Stăpânului Pământului Galben. Apoi şi-au continuat călătoria până la Regina-Mamă a Vestului. înainte să ajungă acolo, au trebuit să treacă Râul Firav. Acesta era un râu pe care nu mergeau nici plute, nici bărci. Orice lucru care încerca să plutească pe apele sale se scufunda în adâncurile lui. Când regele a ajuns la mal, peşti şi ţestoase, crabi şi salamandre au venit înot spre el şi au format un pod, astfel încât să poată traversa împreună cu trăsurile sale.

Se spunea despre Regina-Mamă a Vestului că umblă cu 93 părul ciufulit, are cioc de

pasăre şi dinţi de tigru şi se pricepe să cânte la flaut. însă aceasta nu e înfăţişarea sa adevărată, ci a unui spirit care o slujeşte şi domneşte peste Cerul de Vest. Regina-Mamă a Vestului adună nemuritorii în jurul ei şi le dă să mănânce din piersicile de viaţă lungă; iar apoi vin la ea în căruţe cu coviltir mov, trase de dragoni zburători. Muritorii de rând se scufundă în Râul Firav când încearcă să-l traverseze. Dar ea a fost binevoitoare faţă de regele Wu. Când acesta şi-a luat rămas-bun de la ea, şi-a continuat drumul către locul unde se culcă soarele după ce aleargă cinci mii de kilometri pe zi. Apoi s-a întors din nou la regatul său.

Când regele Wu avea o sută de ani, Regina-Mamă a 94 Vestului s-a apropiat de palatul lui şi l-a luat cu ea în nori.
Iar din acea zi nu a mai fost văzut[43]. 95

Prima parte descrie din nou o experienţă tipică de extaz pe tărâ- 96 mul fanteziei, de fapt un vis care l-a cuprins pe rege la ora prânzului. El devine atât de înstrăinat de realitatea concretă, încât simte că

[43] R. Wilhelm, *The Chinese Fairy Book,* pp. 95-99.

trebuie să plece din nou într-o altă călătorie. Dar aceasta e o incursiune în inconştient, unde întâlneşte personaje supranaturale, divine. *Tărâmul Vestic* este, de asemenea, tărâmul morţilor, după cum vom vedea în detaliu în continuare.

CAPITOLUL 3 GAURA DIN PĂMÂNT, GAURA DIN CER SI PEŞTERA

J >

Legătura dintre o stare de somn şi o mare călătorie sau expediţie 97 este descrisă într-un mod original drept „o călătorie a ochilor". în cele mai multe cazuri, visul este o experienţă vizuală, în care percepem o serie de imagini interne, adesea chiar fără să fim implicaţi direct în acţiune. Acest lucru evocă probabil credinţa primitivă conform căreia ochii înşişi „ies în lume, călătoresc" şi comunică experienţe minunate. Un basm al populaţiei indigene hantî (Rusia), „Bărbatul care a rămas sub pământ", spune că:

Erau doi vânători, dintre care cel mai în vârstă s-a cui- 98 cat, în timp ce vânătorul mai tânăr s-a apucat să jupoaie animalele vânate. în timp ce muncea, acesta a observat cum uşa s-a întredeschis şi doi ochi s-au rostogolit afară. A pornit în urmărirea lor şi i-a văzut trecând peste dealuri, traversând un râu şi urcând până la un cedru bătrân care era căzut la pământ, blocând astfel drumul. Apoi ochii s-au strecurat pe sub trunchiul copacului. Tânărul a rămas să aştepte în faţa cedrului. Ochii au ieşit încet la iveală şi s-au rostogolit înapoi de unde plecaseră. Pentru a marca drumul, tânărul a tăiat nişte aşchii de lemn şi le-a împrăştiat pe măsură ce mergea. Ochii au intrat înapoi în colibă, strecurându-se în hainele bătrânului care dormea. între timp, mâncarea lor, care fusese

pusă la gătit într-un ceaun deasupra focului, era gata, iar bărbaţii s-au aşezat la masă. Vânătorul cel tânăr l-a întrebat pe cel mai în vârstă dacă visase ceva. Iar acesta i-a spus: „Da, am avut un vis! Sub trunchiul căzut al unui cedru am văzut o adevărată comoară!" A doua zi dis-de-dimineaţă au pornit la drum, pe urmele aşchiilor de lemn, şi au ajuns la cedrul cel mare. Acolo au început să sape şi au dat de o peşteră în care s-a strecurat bărbatul în vârstă. A nimerit într-o sufragerie, unde pe un pat stătea o femeie, care i-a spus: „Te-am aşteptat toată viaţa. în sfârşit, ai venit!" I-a propus să rămână cu ea şi comoara ei, iar el a fost de acord. însă a dorit să schimbe o vorbă cu partenerul lui. Femeia a încuviinţat, dar cu condiţia să-i spună o singură vorbă. Bărbatul a încercat să găsească ieşirea, dar nu o vedea nicăieri. Femeia i-a spus: „Exact în locul unde stai, uită-te în sus şi du-te acolo". S-a

uitat în sus şi a văzut o uşă deschisă. Bărbatul şi femeia au ieşit împreună şi l-au găsit pe tânăr aproape mort de foame. Bărbatul în vârstă a întrebat-o pe femeie: „Pe cine să anunţ că tânărul acesta mai are puţin şi moare?" Femeia a scos o sticluţă din buzunar şi i-a dat tânărului o lingură din apa care se afla înăuntru. Tânărul şi-a revenit imediat şi a început să vorbească, însă bătrânul l-a întrerupt şi i-a spus: „Du-te la mine acasă şi spune-le alor mei că rămân aici". Tânărul a plecat, iar bătrânul s-a întors cu femeia în camera ei subterană. „Şi amândoi se află încă acolo, sub pământ."[1]

99 Ochii care se rostogolesc simbolizează clarviziunea cuprinzătoare a conştiinţei din vis, în care fiinţele umane pot sări peste graniţele timpului şi ale spaţiului impuse de corp şi pot percepe lucruri aflate mult în afara zonei de acces a simţurilor. Atunci când bărbatul este prins în vraja unei figuri feminine subterane, acest lucru înseamnă – după cum vom discuta mai detaliat în cele ce urmează – că este

[1] H. Kunike (ed.), *Märchen aus Sibirien (MdW),* ed. Fr v. d. Leyen, Eugen Diede- richs, Jena, 1940, pp. 48-50. [Originalul se află în A. Ahlqvist, *Über die Sprache der Nord-Ostjaken,* Helsingfors, 1880, pp. 3-6.]

blocat în sufletul său inconştient, care îi apare personificat sub forma femeii respective.

în Europa încă se mai transmit din generaţie în generaţie poveşti 100 similare. Astfel citim în Paulus Diaconus (cca 725-cca 799):

Fiind cuprins de oboseală în timpul unei vânători, regele 101 franconian (sau burgund) Guntram (+593) s-a aşezat sub un copac să se odihnească. Şi-a pus toiagul în poala unuia dintre slujitorii lui de nădejde. Deodată, acest slujitor a văzut cum un animal mic, de forma unui şarpe, a ieşit din gura regelui şi s-a îndreptat spre un pârâu din apropiere, pe care a încercat în zadar să-l traverseze. Atunci slujitorul şi-a scos sabia din teacă şi a aşezat-o peste firul de apă. Animalul care semăna cu un şarpe s-a târât peste podul închipuit de sabie, dispărând într-o deschizătură din munte. După o vreme a ieşit de acolo şi a trecut iarăşi peste sabie, strecurându-se apoi din nou în gura regelui. După ce regele s-a trezit, le-a spus slujitorilor săi că a visat că a trecut un râu pe un pod de fier şi a intrat într-un munte, unde a descoperit o grămadă uriaşă de aur. Atunci slujitorul său de încredere i-a spus ce văzuse. Regele şi însoţitorii săi au mers până la locul din munte pe unde intrase el în vis. Şi au săpat până au dat de o comoară imensă[2].

Din nou se face referire la o parte a sufletului care poate ieşi din 102 corp, la fel ca în povestea inuită „Zbor către lună", personificată acolo printr-un animal. Aceste puţine exemple de experienţe din altă lume demonstrează deja anumite motive care îşi croiesc drum prin multe basme. „Tărâmul sufletului" este adesea caracterizat de ape, precum Lacul Fecioarelor şi Marea de Est din „Ajutor la nevoie", şi chiar în „Zbor către lună", unde şamanul găseşte un ocean în care înoată foci. Intrarea este uneori descrisă drept o gaură. în aceeaşi poveste inuită, căprioara, un dar oferit de omul din lună angakoqului, cade printr-o

[2] *Apud* A. Wessdskî, *Versuch,* pp. 172-173; pentru un exemplu similar, vezi p. 173. Vezi şi G. v. d. Leeuw, *Religion în Essence,* pp. 269 şi urm. *Cf.* şi Emil Abegg, *Indische Psychologie,* Rascher Verlag, Zürich, 1945, pp. 10-11.

gaură şi ajunge pe pământ. O asemenea „gaură în cer" sau „gaură în rai" se mai găseşte într-un basm despre care vom discuta mai târziu, „Femeia care a devenit păianjen", în care, după ce este dezamăgită de iubitul ei, o fată îşi croieşte drum până în rai:

103 Fata a urcat şi a tot urcat, fără să-şi dea seama cum. în cele din urmă a ajuns la un acoperiş cu o deschizătură care semăna foarte mult cu o gaură. Dar era foarte greu să ajungă la locul acela şi nu ştia cum ar putea să se apropie de el. Deodată, şi-a adunat

curajul, a sărit foarte sus şi a reuşit cu greu să se apuce de margine. De acolo, a putut să-şi facă vânt prin deschizătura din acoperiş şi să se uite în jur. Aici a dat din nou de cer şi pământ! într-o parte a văzut un lac. S-a dus acolo şi s-a aşezat pe mal, în iarbă, ca să moară. Nu voia să se mai gândească la nimic[3].

104 După multe aventuri, în care este iniţiată în misterele celeilalte lumi şi ale spiritului lunii, fata se întoarce pe pământ. Imaginea găurii ca intrare pe tărămul magic sugerează o stare de limitare interioară. Este un simbol al propriei captivităţi şi este echivalentul dispariţiei luminii, aşa cum se descrie în detaliu în „Zbor către lună". După ce efectuează trecerea dintr-o lume în alta, lumea de dincolo se deschide din nou în dimensiunea cosmică. în exemplul ilustrat de Rasmussen, lumea de dincolo este descrisă ca fiind exact ca a noastră, doar că este locuită de spirite. Vedem înăuntrul său fondul spiritual al proceselor pe care nu le putem înţelege în lumea noastră, de pe partea aceasta.

105 Strâns legat de simbolul găurii este cel al peşterii, care este tot o manifestare a celeilalte lumi. De exemplu, oamenii din Cnosos (Grecia) venerau peştera unde se spunea că s-ar fi născut Zeus. Judecând după darurile pentru sanctificare, peştera era considerată a fi sălaşul zeului, dar şi mormântul său. De multe ori, sanctuarele

[3] [Doar începutul, rezumat din traducerea în germană (din originalul în limba daneză) de Schmücker în K. Rasmussen, *Gabe des Adlers,* pp. 107-114. Această poveste este interpretată pe îndelete în M.-L. von Franz, *The Feminine în Fairy Tales,* Shambhala, New York, 2001, pp. 95 şî urm.]

70

Gaura din pământ, gaura din cer şi peştera eroilor şi/sau mormintele lor care adăposteau oracole se aflau în peşteri. „Călătoria în peşteră" a lui Pitagora, un fel de „coborâre în iad"[4], este o călătorie clasică spre lumea cealaltă[5]. Adeseori peşterile sunt considerate mormintele zeilor. O descriere a lumii de dincolo ca peşteră se găseşte şi în basmul chinezesc „Prinţesa-dragon":

în marea Dungting este un deal, iar pe acel deal se află o gaură, iar gaura aceea este atât de adâncă încât nu are fund. Odată, trecând pe acolo, un pescar a alunecat şi a căzut în groapă. A ajuns într-un ţinut plin de *drumuri şerpuite* care treceau peste dealuri şi vâlcele, cale de mulţi kilometri. în cele din urmă, a ajuns la un castel-dragon ce se afla pe o pajişte imensă. Acolo creştea o mâzgă verde care îi ajungea până la genunchi. S-a dus la poarta castelului. Aceasta era păzită de un dragon care scuipa apă ce se dispersa într-o ceaţă fină. Dincolo de poartă se afla un mic dragon fără coarne, care a ridicat capul şi, arătându-şi ghearele, nu l-a lăsat să intre.

Pescarul a petrecut câteva zile în peşteră, potolindu-şi foamea cu mâzga aceea verde, despre care a descoperit că era comestibilă şi avea gust de orez fiert, l-a spus mandarinului acelui ţinut ce i se întâmplase, iar acesta a raportat totul împăratului. împăratul a chemat un înţelept şi l-a întrebat ce părere are despre toate acestea.

înţeleptul a spus: „Există patru căi în această peşteră. O cale duce spre malul din sud-vestul mării Dungting, a doua duce către o vale din ţinutul celor patru râuri, a treia cale se termină într-o peşteră din muntele Lo-Fu, iar cea de-a patra ajunge pe o insulă din Marea de Est. în această peşteră sălăşluieşte cea de-a şaptea fiică a Regelui-dragon al Mării de Est, care îi păzeşte perlele şi comorile. [...] „[6].

106

107

108

[4] [în limba germană, *Höhlenfahrt* („călătorie în peşteră") este cunoscută şi ca *Höllenfahrt* („coborâre în iad"), precum cea a lui Iştar.]

[5] *Cf* E. Rohde, *Psyche,* Londra, 1925, pp. 128 şi urm.

[6] Este aceeaşi mare Dungting şi cea de-a noua fiică a Regelui-dragon din Marea de Est cu care ne-am întâlnit în basmul „Ajutor la nevoie”.

109 în acest basm, tărâmul magiei apare în multe forme variate, cum ar fi un munte şi un peisaj subteran, un lac, o mare, o peşteră şi un castel. Deja în „Ajutor la nevoie” (*China) exista o ambiguitate cu privire la locul desfăşurării proceselor magice. în basmul „Bărbatul care a rămas sub pământ” (^Siberia), scena în care bărbatul nu mai găseşte ieşirea dovedeşte o concepţie remarcabil de nesigură a spaţiului. După cum am menţionat mai devreme, motivul este izbitor în bine-cunoscutul basm al fraţilor Grimm „Mama Holle”, unde, după ce sare într-o fântână, eroina aterizează pe o „minunată pajişte verde”, iar acolo găseşte un cuptor, un pom (un măr) şi, în cele din urmă, casa Mamei Holle. însă când aceasta scutură aşternutul de pat, în lumea normală ninge. Experimentăm aici ceva uluitor: printr-o cădere în adâncuri, se ajunge într-un rai de unde ninge pe pământ[7].

110 Ernst Tegethoff[8] oferă o frumoasă colecţie de descrieri spaţiale fantastice ale tărâmului magic. Acesta se află, de exemplu, la sud de soare, la vest de lună, în mijlocul lumii; sau la sud de soare, la est de lună, la vest de toate vânturile; la vest de Turnul Babei, la est de soare, la nord de lume; este cel mai estic castel din lume, pe muntele de sticlă, muntele de aur de lângă palatul de sticlă, muntele de cleştar de pe câmpul gol, muntele de aur, castelul de diamant, oraşul de sticlă; celălalt mal al râului de foc, *Isola della felicità* [Insula fericirii]; lângă dealurile de marmură; unde apune soarele şi este veşnic iarnă. Este turnul de aur de la capătul lumii; Sfârşitul Regatului Lumii; oraşul din Sahara; ţinutul necazurilor întunecate. în ciuda tuturor acestor variante, în esenţă avem de-a face cu unul şi acelaşi motiv, de unde rezultă că multe nume diferite de locuri sunt adesea amestecate între ele. Este întotdeauna o lume caracterizată de o intrare printr-o stare de inconştienţă: prin somn, moarte, transă sau extaz, unde

[7] „Cufundă-te sau dacă vrei: te-nalţă!” spune Mefistofel când Faust vrea să ajungă la Mame. [J.W v. Goethe, *Faust. Tragedie,* traducere de Lucian Blaga, Humanitas, Bucureşti, 201, p.259.]

[8] E. Tegethoff, *Studien zum Märchentypus von Amor und Psyche,* în *Rheinische Beiträge und Hülfsbücher zur germanischen Philologie und Volkskunde,* Band 4, ed. Th. Frings, R. Meissner, J. Müller, Kurt Schroeder, Bonn şi Leipzig, 1922, p. 75.

recunoaştem clar că simbolizează tărâmul inconştient al sufletului uman. Este ca şi cum, în inconştient, noţiunile de spaţiu şi timp sunt relativizate, iar dimensiunile pe care le aplicăm lumii exterioare în baza perspectivei noastre umane îşi pierd validitatea[9].

[9] Cf C.G. Jung: „Sentimentul uman al mărimii, din care se alimentează conceptul nostru raţional despre mare şi mic, este subiectiv, fiind lipsit de valabilitate nu numai în domeniul fenomenelor fizice, ci şi în acela al inconştientului colectiv, care se află dincolo de câmpul de acţiune al specificului uman. Atman este «mai mic decât mic» şi mai mare decât mare, el are mărimea unui deget, dar «acoperă lumea pretutindeni într-un strat gros de două palme»„ (C.G. Jung, „Contribuţii la fenomenologia spiritului în basm”, în OC 9/1, §408).

CAPITOLUL 4
FÂNTÂNA

111 Cu suprafaţa ei de apă din adânc, ce seamănă cu un ochi în întuneric[1], fântâna este un alt simbol recurent al tărâmului magic sau al tărâmului sufletelor. Adeseori e

înzestrată cu trăsături feminine şi materne, fiind clar conectată cu idei legate de naştere. O credinţă larg răspândită este aceea că bebeluşii ies din fântâni. Acestea sunt cunoscute în Germania drept *Hollenteiche* [iazuri ale iadului] sau *Hollenbrunnen* [fântâni ale iadului], de unde barza aduce copiii[2], în acelaşi timp, fântâna este şi intrarea către tărâmul morţilor şi al nopţii. Potrivit Coranului, soarele apune în fiecare seară la vest, „într-un izvor noroios", unde se află şi poarta către infern[3]. în infernul germanic *(i.e.* vechea mitologie nordică), două fântâni se află sub frasinul lumii, Yggdrasil, din care Odin/Woden îşi trage puterea

[1] *Cf.* G. Röheim, *Spiegelzauber,* p. 212, n. 7: „Copiii nu ar trebui să se uite în apă sau să arunce pietre în fântână, căci acolo se află ochiul lui Dumnezeu".

[2] *Cf.* H. Silberer, *Problems of Mysticism,* p. 64. Vezi şi O. Rank, *The Myth of the Birth of the Hero,* trad. Gregory C. Richter şi E. James Lieberman, John Hopkins University Press, Baltimore, 2004, pp. 97 şi urm.; A. Dieterich, *Eine Mithraslitur- gie,* p. 144; M. Führer, *Nordgermanische,* p. 93.

[3] Coran 18.86; şi dezbaterea lui Jung din C.G. Jung, OC 5, *Simboluri ale transformării,* §634. Vezi şi legenda indienilor siute (California) unde, potrivit lui A. Lang, *Myth, Ritual, and Religion,* voi. I, p. 131, se spune că „Departe sub pământ – adânc, adânc sub pământ – se află o gaură mare. Noaptea, când el, soarele, a trecut deja peste lume, s-a uitat la toate şi şi-a terminat munca, intră în gaura lui, se târăşte şi se strecoară de-a lungul ei până ajunge la patul său, în centrul pământului. Aşa că el, soarele, doarme acolo, în patul lui, toată noaptea".

divinatorie. Acesta şi-a sacrificat un ochi, care, din ziua aceea, a rămas în fântâna Urd, din care a izvorât viaţa la începutul veacurilor[4], în multe basme, fântâna adăposteşte tot felul de demoni. La fel ca gaura, ea simbolizează o stare de tranziţie a sufletului, momentul trecerii în inconştient, pe care o percepem adesea ca pe o cufundare, o coborâre, o intrare înăuntru, în sine, un culoar către lumea cealaltă[5]. Se atinge o altă stare a minţii sau stare psihică, adică o inconştienţă care, văzută din conştiinţa cotidiană normală, este un regat îndepărtat care se află mereu în jurul nostru[6]. O poveste care descrie grafic lumea viselor remarcabil de irealâ, a cărei apropiere este evidentă pentru multe popoare primitive, se numeşte „Yineaneut şi Creatorul-Pământului[4] (^Siberia – Koriakia). De cel mai mare interes aici nu sunt evenimentele individuale, ci tranziţiile spaţiale şi atmosfera generală ireală[7]:

Odată, Yineaneut, Canainia'ut, Kilu şi Femeia-Rinichi 112 au plecat să culeagă fructe de pădure şi să scoată rădăcini. Yineaneut s-a despărţit de prietenii ei. Şi-a lăsat traista jos şi, îndepărtându-se, s-a apucat să culeagă fructe de pădure, după care s-a întors la traistă. S-a uitat în jur şi a văzut pe traista ei măduvă din os de picior de ren. A luat măduva, iar după ce a mâncat-o, Yineaneut a rămas însărcinată. A doua zi le-a spus surorilor sale: „Duceţi-vă singure după fructe şi rădăcini. Eu rămân acasă". Şi surorile au plecat fără ea. în lipsa lor, Yineaneut a născut un băietei. A venit toamna. Fraţii au venit

[4] *Cf* M. Führer, *Nordgermanische*, pp. 15, 17.

[5] Pentru exemple în care fântâna este o trecere către tărâmul magic sau sălaşul demonilor, vezi colecţia de motive din J. Boite şi L. Mackensen, *Handwörterbuch,* s.v. *Brunnen* („fântână").

[6] *Cf* şi descrierea lumii viselor din G. v. d. Leeuw, *Religion în Essence,* §60.3, 82.5.

[7] Povestea a fost scurtată, iar unele detalii omise. Koriakii il consideră pe Corb-Ma- re întemeietorul lumii. Yineaneut şi Canainia'ut sunt fiicele lui, iar Ememqut este unul dintre fiii săi. Yineaneut şi Ememqut sunt şamani şi sunt implicaţi mereu într-o luptă contra fiinţelor rele (W Jochelson, *The Koryak,* în Franz Boas, ed., *The Jesup North Pacific Expedition*, voi. VI, AMS Press, Inc., New York, 1975, pp. 18-22).

pe râu, în bărcile lor făcute din piei, ca să-şi ia surorile. Fraţii au încărcat bărcile cu fructele, rădăcinile şi bureţii-muştelor[8] adunate de fete. A sosit poporul renilor. Corb-Mare a ordonat să-i fie adus copilul [lui Yineaneut]. I-a spus acestuia: „Uită-te la poporul renilor. Se află şi tatăl tău printre ei?" Copilul nu a arătat spre nimeni. Pentru o vreme, familia lui Corb-Mare a trăit singură. într-o seară, s-a apropiat cineva cu o sanie trasă de reni. Fiul său, Eme'mqut, i-a ieşit în întâmpinare, dar a văzut că străinul părea foarte tânăr, un copilandru. Se numea Creatorul-Pământului (Tanu'ta)[9]. Eme'mqut i-a spus: „Cred că ai venit să-l cauţi pe fiul tău". Creatorul-Pământului i-a răspuns: „Da, am venit să-l văd. Mi-a fost ruşine să vin sub formă umană şi să o curtez pe Yineaneut. Aşa că m-am preschimbat în măduva unui os de picior de ren. Ea m-a mâncat şi a rămas însărcinată".

113 Creatorul-Pământului a intrat în casă, a rămas peste noapte, iar de dimineaţă a plecat acasă cu Yineaneut, cu un şir lung de sănii trase de reni. Corb-Mare i-a dăruit o parte din cireada lui de reni. Când Creatorul-Pământului a ajuns la el acasă, rudele lui au ieşit să vadă cine a venit şi, văzând-o pe Yineaneut cu un copil, au spus: „Femeia aceea a născut fără să aibă sot". Yineaneut s-a ruşinat şi s-a făcut stană de piatră. Văzând aceasta, Creatorul-Pământului s-a gândit: „Yineaneut e moartă. Trebuie să mă întorc şi să-i înapoiez renii lui Corb-Mare". Şi, fără ca măcar să intre în casă, a făcut cale întoarsă. A ajuns acasă la Corb-Mare, unde a zărit-o imediat pe Yineaneut. „Eşti aici! Iar eu credeam că ai murit." „Mi-a fost ruşine de rudele tale", a răspuns Yineaneut. „Aşa că m-am transformat în stană de piatră şi am venit aici singură."

[8] [Buretele-muştelor *(Amanita muscarîa)* este o ciupercă folosită drept halucinogen de către şamanii siberieni şi care, de multe ori, este oferită în dar când se merge în vizită la prieteni.]

[9] [Tanu'ta înseamnă literal „el a făcut Pământul" (W Jochelson, *The Koryak,* p. 300).]

76
Fântâna

A doua zi au pornit iarăşi la drum. Pe când mergeau spre casa Creatorului-Pământului, au văzut că stana de piatră încă era acolo. Yineaneut a lovit-o cu piciorul şi, de îndată, a mai apărut o Yineaneut acolo. I-a dat-o drept soţie Omului-Gheţurilor. Din acel moment, Yineaneut a început să-şi piardă sănătatea. Creatorul-Pământului a îngrijit-o, nu s-a mai interesat de reni şi şi-a neglijat cirezile.

într-o zi, Creatorul-Pământului *a dat peste* un troian mare de zăpadă. S-a uitat în jur şi a văzut *intrarea către o casă subterană.* S-a uitat înăuntru şi a văzut un om care se plimba de colo-colo. Era Omul-Norilor. Şi acesta a strigat la el: „Creatorul-Pământului, tu eşti?" „Da, eu sunt", a răspuns Creatorul-Pământului. „Intră", i-a spus Omul-Norilor. Creatorul-Pământului a coborât şi a văzut un bătrân şi o bătrână dormind acolo. Bătrânul era Supraveghetorul, tatăl Omului-Norilor. Omul-Norilor l-a întrebat pe Creatorul-Pământului: „Ce crezi? De ce se şubrezeşte sănătatea soţiei tale?" „Nu ştiu", a răspuns Creatorul-Pământului. „Ea îşi pierde sănătatea fiindcă nu ai ucis renul cu două capete din cireada tatălui tău, atunci când ţi-ai adus tânăra soţie în casă. Uită-te la focul din vatră şi vezi cum tatăl meu o împinge pe soţia ta în el", a continuat Omul-Norilor. Creatorul-Pământului s-a uitat şi, într-adevăr, şi-a văzut soţia stând pe pietrele din jurul vetrei. A mai văzut şi câţiva băieţei cu degetele mari legate cu nişte chingi scurte. „îi vezi pe băieţaşii ăia?" a întrebat Omul-Norilor. „Ei vor fi copiii tăi. Or să se nască, dar nu vor trăi mult. Uită-te la ei, au chingile scurte." Mai târziu, arătându-i o fată cu şase degete care stătea pe grinda casei, Omul-Norilor i-a spus Creatorului-Pământului: „Trezeşte-l pe bătrân şi cere-i fata aceea. Are o chingă lungă în jurul gâtului. O să trăiască mult. Nu-i cere băieţi".

Creatorul-Pământului a încercat să-i trezească pe Supraveghetor şi pe soţia lui; dar a

strigat mult la ei până să se trezească Supraveghetorul. Creatorul-Pământului l-a întrebat:
114
115
116
77
Simboluri arhetipale în basme
„De ce dormi? De ce nu veghezi asupra pământului?” „Ne-am culcat fiindcă ti-ai dus soţia acasă şi nu ai sacrificat renul cu J > >
două capete pentru noi, cu ocazia aceea. Aşa că dormim şi îţi împingem nevasta în foc”, a răspuns Supraveghetorul. Creatorul-Pământului a zis: „De îndată ce ajung acasă, am să omor renul cu două capete”. După aceea, Supraveghetorul l-a întrebat pe Creatorul-Pământului: „Vrei un fiu?” „Nu”, a răspuns Creatorul-Pământului. „Nu vreau un fiu, dă-mi o fată cu şase degete.” „Bine”, a zis Supraveghetorul. Iar mai târziu a adăugat: „Acum du-te acasă. Pe drum ai să omori un lup. Dă-i blana lui soţiei tale, să o aştearnă pe pat”. Creatorul-Pământului *a ieşit din casă,* s-a uitat în jur, dar iată! *Nu mai era niciun troian de zăpadă. S-a trezit în cer. S-a uitat în jos, spre pământ, printr-o deschizătură,* a văzut diferite aşezări şi şi-a recunoscut tabăra. După aceea *a coborât pe pământ.* Pe drum, de el s-a apropiat în fugă un lup. Creatorul-Pământului l-a omorât şi l-a dus acasă.
117 De îndată ce Creatorul-Pământului a ajuns la tabăra tatălui său, s-a dus imediat la cireadă, a ales renul cu două capete şi l-a jertfit pentru Omul-Norilor. După aceea, Yineaneut şi-a revenit. La scurt timp, Yineaneut a dat naştere unei fetiţe cu şase degete. Astfel au trăit şi s-au vizitat unii pe alţii. Şi asta a fost tot[10].
118 Vedem aici cum lumea viselor[11] şi realitatea se îmbină într-un mod straniu[12]. Troianul de zăpadă subteran este raiul şi> în acelaşi

[10] W Jochelson, *The Koryak,* pp. 299-302. [Spusă de Yutaw, o femeie din neamul koriakilor delà malul mării, Talovka, 1900.]

[11] *[Traumjenseits – Traum =* vis, *Jenseits =* lumea de dincolo de conştiinţă.]

[12] [în relatarea sa despre koriaki, Jochelson scrie: „Nu doar toate obiectele vizibile, ci şi fenomenele naturale sunt văzute ca fiinţe însufleţite” – W Jochelson, *The Koryak,* p. 115.] Despre modalităţile spirituale în care oamenii primitivi îşi văd realitatea şi lumea viselor (dar şi lumea basmelor) ca fiind apropiate, vezi în general L. Lévy-Bruhl, *The Soul of the Primitive;* şi L. Lévy-Bruhl, *How Natives Think.*
78
Fântâna
timp, lumea de dincolo[13], în care trecutul şi viitorul încă sunt unul şi acelaşi, unde până şi oamenii nenăscuţi sunt vizibili. Creatorul-Pământului obţine informaţii despre relaţiile fatidice din familia sa, putând astfel chiar să le îndrume spre mai bine. De asemenea, transformările remarcabile şi capacităţile de dublare ale fiinţei umane individuale arată cât de mult coincid visul şi realitatea în mintea omului primitiv.

[13] *[Jenseits.]*
79
CAPITOLUL 5 APA
119 într-un alt basm al koriakilor, „Eme’mqut şi Femeia-Balenă-Albă” (Siberia – Koriakia), eroul, Eme’mqut, pleacă să o caute pe Fe- meia-Balenă-Albă, una dintre soţiile sale care fugise de acasă şi întâlnise lucruri uimitoare.
120 Pe drum, Eme’mqut a găsit un izvor din care a vrut să bea. A simţit miros de fum venind de dedesubt. S-a uitat în jos şi a văzut o casă pe fundul apei. Mătuşa lui, Amillu, şi slujitoarea ei, Kihillu, stăteau una lângă alta în casă. în timp ce bea din izvor, i-au căzut câteva lacrimi în apă şi au aterizat chiar în casa mătuşii sale, udându-i pe cei de dedesubt.

121 „Oh, plouă!”, au spus ele. S-au uitat în sus şi l-au văzut pe bărbatul care bea apă. „Oh, avem un musafir!” au spus ele. După care Kihillu a zis: „închide ochii şi coboară”. *El a închis ochii şi a găsit imediat o scară pe care putea să coboare.* „Dă-i ceva de mâncare”, a spus Amillu. Slujitoarea a luat o plevuşcă de jos, dintr-un colţ, jupuită şi uscată. A mai adus o coajă de nucă de pin-umbrelă şi o băşică de plevuşcă nu mai mare decât o unghie. Din ultima a turnat nişte ulei în coaja de nucă şi i-a pus-o dinainte lui Eme’mqut, împreună cu peştele uscat, „închide ochii şi mănâncă.” El s-a gândit: „Nu ajunge pentru o masă”, dar a făcut întocmai – la început şi-a cufundat mâna în uleiul de peşte, cu tot cu braţ, până la cot. A deschis ochii şi

a văzut în faţa lui, lângă bolul cu ulei, un somon regal mare şi uscat. A mâncat peştele, asezonându-l cu ulei[1].

în această povestire, totul este din nou straniu de ireal. De exem- 122 piu, casa mătuşii Amillu se vede de fapt în apă, iar Eme’mqut, eroul, poate să-şi croiască drum până la ea închizând ochii. Acest lucru implică din nou o lume fantastică sau a viselor, din care omul obţine o nouă orientare a vieţii sale. Nu întâmplător ne bazăm mereu pe poveştile unor popoare indigene pentru a descrie tărâmul magic. Basmele europene conţin motive similare, dar tind să scurteze radical descrierea, de parcă informaţiile nu mai pot fi luate de bune sau nu mai reprezintă o amintire vie dinamică. La ţigani, care au rămas relativ primitivi, încă mai găsim o selecţie bogată de astfel de motive de tranziţie şi descrieri onirice ale regatului magic, pe care îl numesc, pur şi simplu, lumea de dincolo[2]. Traducătorul şi editorul volumului *Zigeunermărchen [Basmele ţiganilor],* Walther Aichele şi Martin Block, menţionează[3] că ţiganii cred că la capătul lumii se află o gaură *(hâv)* prin care omul poate cobori în lumea cealaltă, care se află sub pământ. Aceasta se găseşte în Vest, unde apune soarele. Drumul până acolo se face, de obicei, călare pe doi cocoşi potcoviţi, precum caii. Momentul somnului din lumea de dincolo este exact când soarele se află sus pe cer, la prânz, adică la miezul nopţii în lumea de sus. în lumea de dedesubt se odihnesc doi porci demonici, ai căror purcei vine eroul să-i ia, împreună cu un pom (măr), munţii şi norii. Lumea de dincolo este şi tărâmul morţilor; un om care vorbeşte (sau mănâncă ceva) acolo trebuie să rămână în lumea aceea. întunericul este atotstăpânitor. Eroul trebuie să continue să meargă zi şi noapte, timp de două luni, până ce vede o lumină şi, în acelaşi timp, castelul unui împărat negru, care mănâncă oameni.

Am întâlnit deja de câteva ori apa ca element al tărâmu- 123 lui magic – motivul Lacului Fecioarelor din „Ajutor la nevoie”

[1] W Jochelson, *The Koryak,* pp. 310-311. [Cules din satul Pallan.]

[2] Vezi, de exemplu, „Mama rea” şi „Fiul împăratului şi monstrul (căpcăunul)”.

[3] W Aichele (ed.), *Zigeunermărchen (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen şi P Zaunert, Eugen Diederichs, Jena, 1926, p. 317, note la „Mama rea”.

(*China) şi imaginea oceanului de pe lună din „Zbor către lună” (*America de Nord), dar şi în ultima poveste siberiană, „Eme’mqut şi Femeia-Balenă-Albă” (Siberia – Koriakia). Apa are adeseori o calitate maternă, mitologic vorbind. în *Vede,* apele sunt numite *mătritamăh,* „cele mai materne”[4]. Acest sens reiese mai ales din credinţa populară larg răspândită cu privire la iazurile şi fântânile copiilor[5]. în ape trăiesc nixe, sirene şi nimfe[6]. Aşa cum triburile germanice credeau că, înainte de naştere, sufletul omului zăboveşte în apă, la fel presupuneau şi că, după moarte, se întoarce sau este transportat acolo[7]. în întreaga lume găsim credinţa că în regatul morţilor se ajunge prin traversarea unei ape sau a unui lac (de exemplu, în Grecia antică, râul Styx din Hadesul subteran). Apa, cerească sau subterană,

dar şi cea care înconjoară întreaga lume ca un ocean, nu reprezintă doar patria iniţială şi tărâmul morţilor pentru fiinţele umane individuale, ci, în majoritatea miturilor creaţiei, elementul primordial din care ia naştere întregul cosmos[8]. Pentru egiptenii şi grecii din Antichitate şi pentru gnostici, apa era *prima materia* a universului[9],

[4] *Cf.* C.G. Jung, OC 5, *Simboluri ale transformării,* §319. Pentru apa ca simbol al mamei, vezi şi *ibidem,* §306-311, 319, 540 şi urm., 551; şi C.G. Jung, OC 9/1, *Arhetipul mamei,* §156.

[5] Numele este derivat din legenda conform căreia, atunci când cineva îşi doreşte copii, trebuie să stea cu spatele la iaz şi să arunce o monedă înăuntru.

[6] Vezi J. Przyluski, „Ursprünge und Entwicklung des Kultes der Mutter-Göttin", în *Eranos-Jahrbuch 1938: Gestalt und Kult der „Grossen Mutter",* ed. Olga Fröbe-Kap- teyn, Rhein-Verlag, Zürich, 1939, pp. 15 şi urm.

[7] Vezi M. Ninck, *Wodan,* pp. 208, 210, 256-257, 279-280.

[8] Potrivit credinţei triburilor germanice antice, lumea ia naştere dintr-un cazan cu apă în clocot, izvorul Hvergelmir, de sub rădăcinile lui Yggdrasil, frasinul lumii. Vezi M. Führer, *Nordgermanische,* p. 20; şi M. Ninck, *Wodan,* p. 204, despre cultul izvoarelor.

[9] *Cf* A. Erman, *Die Religion der Ägypter. Ihr Werden und Vergehen în Vier Jahrtausenden,* Walter de Gruyter, Berlin şi Leipzig, 1934, p. 61; J.J. Bachofen, *Gräbersymbolik,* pp. 319-320, 332. Vezi şi H. Leisegang, *Die Gnosis,* p. 153, despre credinţele ofîţilor în privinţa creaţiei; şi pp. 206-207, despre cosmologia orfîcă. Apa originară, din care a luat naştere vântul fertilizator, se numeşte Oceanus, care curge în cerc de sus în jos şi de jos în sus, precum râul Iordan, care curge în amonte şi în aval (vezi ibidem, pp. 140-141). în opinia sectei naaseniene, apa simbolizează lucrurile tranzitorii şi se află sub forma unei sfere la marginea exterioară

iar în India, imersiunea în elementul acesta sclipitor şi aflat în continuă transformare dezvăluia secretul măyă: vălul amăgitor al materiei formate[10]. Astfel că apa, sub a cărei suprafaţă se găsesc toate lucrurile scufundate şi care ascunde adâncimi inimaginabile, este un simbol al inconştientului, din care ia naştere tot ce este real, dar care poate şi să inunde şi să înghită realitatea[11]. însă, întrucât puterea creativă a sufletului sălăşluieşte în inconştient, apa reprezintă[12] adesea adâncurile care adăpostesc comoara, valoarea vieţii, pe care o caută eroul[13].

a lumii (ibidem, pp. 148-149). De asemenea, Angelus Silesius (1624-1677) scrie în *The Cherubinic Wanderer,* trad. Maria Shrady, Paulist Press, New Jersey, 1986, p. 53, Alexandrines; 3:168, „Divinitatea": Divinitatea este un izvor; toate lucrurile de aici se mişcă şi totuşi curg din nou înapoi, de parcă ar fi un ocean.

[10] Vezi H. Zimmer, *Maya,* pp. 44,46, 363-365; şi *Weisheit Indiens,* pp. 25-27. Tot în cosmogonia indiană, apa este elementul primordial prin care ia naştere suflarea spiritului ce animă lucrurile şi însufleţeşte întreaga lume (c/. P Deussen, *Die Geheimlehre des Veda,* ed. a V-a, EA. Brockhaus, Leipzig, 1919, p. 5 *[Rigveda* 10, 121,7] şi p. 7 *[Rigveda* 10,82,5 şi 6]). în corelaţie cu aceasta este conceptul indian al întoarcerii în inconştient, „să te întorci acasă aşa cum râurile se întorc în mare", care este, de asemenea, ţelul suprem al înţeleptului (H. Zimmer, *Maya,* p. 87). El a ajuns la râul „Etern", care mărgineşte lumea indiană de dincolo (H. Zimmer, „Death and Rebirth", p. 275; şi H. Zimmer, „The Indian World Mother", în Joseph Campbell, ed., *The Mystic Vision: Papersform the Eranos Yearbooks,* Bollîngen Series XXX-6, Princeton University Press, Princeton, NJ, 1968, pp. 89-90).

[11] Cf C.G. Jung, OC 12, *Psihologie şi alchimie*, §57. Ideea că potopul simbolizează erupţia tuturor patimilor, în care se scufundă tot ce a fost cândva modelat de conştiinţă. Cf C.G.

Jung, OC 5, *Simboluri ale transformării*, §170. Mai mult, vezi *Psalmi* 124.2-5, în care apa este identificată cu răul.

[12] [în germană, *versinnbildlicht*, traducere alternativă: simbolizează.]

[13] Vezi şi mitul lui Ghilgameş, în care eroul găseşte planta nemuririi pe fundul oceanului.

CAPITOLUL 6 INSULA

124 în peisajul oniric al basmelor, anumite imagini se întrepătrund adesea. De exemplu, poate să existe un lac sau o mare pe lună şi, la fel ca în lumea antică, putem găsi o fântână acoperită cu o oglindă în interiorul lacului[1]. în imaginea insulei din marea îndepărtată, două simboluri ale tărâmului sufletului sunt împletite împreună: apa, cu valurile sale etern unduitoare, şi pământul îndepărtat. Un basm leton, „Aventurile unui fiu de rege", demonstrează puternica influenţă a *Odiseei* lui Homer şi oferă o descriere deosebit de frumoasă a unei

J

asemenea insule magice:

125 Fiul unui rege s-a pierdut odată pe ocean şi, după o lungă odisee, a ajuns pe o insulă care era înconjurată din toate părţile de ziduri foarte, foarte înalte şi de unde răsunau sunete minunate. Tânărul voia să-şi continue călătoria, dar marinarii lui erau atât de confuzi şi de rătăciţi, încât nu reuşeau să găsească nici calea de a părăsi insula, nici drumul înapoi de unde veniseră. S-au chinuit astfel vreme îndelungată, până ce, în cele din urmă, au reuşit să tragă vasul până dincolo de o bucată mică din insulă. Dar pe partea cealaltă au dat de o minune şi mai mare: un pod şi mai înalt, mai înalt decât toate zidurile, care se întindea de la insula aceasta până la alta, aflată

[1] Potrivit lui Lucian, *Vera Historia, apud* G. Roheim, *Spiegelzauber,* p. 247.

mai departe. De îndată ce marinarii au văzut podul, parcă li s-a ridicat un văl de pe ochi: acum ştiau exact ce aveau de făcut; ştiau pe unde să navigheze şi pe unde nu.

Au continuat să meargă spre a doua insulă şi au descoperit un castel magnific, din care răsunau sunete minunate. Fiul regelui a intrat în castel şi s-a trezit într-o încăpere goală, apoi în altă încăpere plină cu oi, în mijlocul cărora se afla o oaie deosebit de mare. Şi-a continuat drumul spre o a treia încăpere, în care se afla, dintr-un capăt în altul, un peşte uriaş. Plin de curaj, fiul regelui a ridicat sabia şi i-a scos ochii peştelui. Peştele s-a transformat dintr-odată intr-un gigant din fier, care a început să pipăie în jur, încercând să-l prindă pe fiul regelui. Dar acesta s-a strecurat sub una dintre oi şi s-a ascuns în lâna ei. Apoi a reuşit să fugă înapoi la vasul său şi a ridicat ancora, împreună cu marinarii lui. Uriaşul a început atunci să arunce cu pietre înspre marinarii fugari. Fiecare piatră care cădea pe vas se transforma într-un morman de aur, dar oricine punea mâna pe aurul acela devenea mut. Vasul a navigat înapoi peste pod, până la insula înconjurată de ziduri.

De îndată ce au ajuns acolo, sunetele minunate au încetat. „La naiba!" a strigat fiul regelui. „Să urce cineva pe zidul acela înalt şi să vadă de unde provine sunetul acela minunat." Cu mare greutate, unul dintre marinari s-a urcat pe zid, dar de îndată ce a atins marginea de sus, a început să bată din palme şi, extaziat, a scos un strigăt de bucurie şi a sărit pe partea cealaltă. Atunci fiul regelui a mai trimis un marinar să se caţere pe zid. Când acesta a ajuns la marginea de sus, a început să bată din palme, la fel ca predecesorul lui, a scos un strigăt de încântare şi a sărit ca un fluture dincolo de zid. A fost trimis apoi un al treilea marinar, dar l-au legat cu o funie rezistentă, ca să-l ţină în loc. Ajuns la marginea de sus, şi el a fost înnebunit de bucurie. Apoi au vrut să plece, dar nu au reuşit să facă nimic. Fiul regelui nu ştia o altă cale de a merge mai departe decât să-i sacrifice mării cea mai preţioasă

126
127
85
Simboluri arhetipale în basme
128
comoară a lui, sabia sa, şi să ceară ajutor. Implorând astfel, şi-a aruncat sabia în valuri. Imediat, un bătrân respectabil a ieşit din apă având în mână o sabie de diamant. A spus: „Ia sabia aceasta şi arunc-o în aer!” Fiul regelui a apucat sabia şi a azvârlit-o în aer. într-o clipită, sabia şi vasul au fost acoperite de o ceaţă de nepătruns, ca un nor. Oceanul s-a umflat, iar vasul s-a avântat înainte, până a ajuns la intrarea în castelul tatălui său.

Fiind chiar mai puternică decât prototipul său, *Odiseea,* calitatea onirică a întregii experienţe este remarcabilă aici. Insula îndepărtată este caracterizată în mod clar drept centru al unui tărâm magic. Dualitatea insulei indică dublul aspect al acestei lumi, natura sa contradictorie secretă, care este exprimată, pe de o parte, prin insula încântătoare şi ademenitoare, iar pe de altă parte, prin faptul că adăposteşte un monstru. Peştele uriaş întruchipează potenţialul creativ al inconştientului, un motiv pe care nu îl putem dezbate în detaliu aici. Prin faptul că fiul regelui reuşeşte să pătrundă în cea mai tainică fiinţă a tărâmului magic cu sabia sa, aceasta devine ameninţătoare şi îl copleşeşte, ca o fiinţă autoritară. Eroul însuşi a abordat în acelaşi timp o problemă inconştientă, care acum îi copleşeşte sufletul. Deoarece, în mod evident, nu poate rezolva această problemă singur, el este salvat de un ajutor magic. Sprijinul vine din partea bătrânului zeu al mării, care, prin intermediul unei ceţe, separă insula de corabie. Acest lucru implică un fel de evadare psihică prin „înceţoşarea” conflictului care a fost iscat. Aici, insula semnifică separarea de un conţinut central, ceea ce face aluzie la detaşare, spre exemplu de elementul uman din marea inconştientului. Insula magică îndepărtată indică, prin urmare, un conţinut „izolat” din interiorul sufletului, un segment de viaţă conştientă, care este separată de tărâmul obişnuit, adică de conştiinţa cotidiană. Acest conţinut detaşat are, totuşi, un efect asupra conştiinţei – prin ademenire (muzica Sirenei), dezorientare, vrajă. Conştiinţa-ego este, totuşi, parţial fermecată (de muzica
86
Insula
Sirenelor[2]) şi parţial dezorientată (el însuşi este cauza rătăcirii, adică „pierderea de sine”). A te afla pe o insulă este ca un exil; dar chiar şi atunci, nu poţi scăpa doar mergând spre interior[3].

[2] Despre Sirene ca demoni ai morţii, vezi Georg Weicker, *Der Seelenvogel în der alten Literatur undKunst: eine mythologisch-archaeologische Untersuchung*, B.G. Teubner, Leipzig, 1902, pp. 37 şi urm., 84 *[Păsările sufletului].*

[3] *Cf.* şi motivul Insulele Fericiţilor, unde, potrivit grecilor antici, eroii se întorc după moarte: „acestea se află departe de lumea în care trăiesc oamenii, la marginile pământului, în Okeanos, acolo deci unde, potrivit *Odiseii,* se află Câmpiile Elizee, un alt loc în care se adună cei strămutaţi încă din viaţă [...] Homer nu spune nicăieri că ţara feacienilor este o insulă şi totuşi în imaginaţia celor mai mulţi cititori Scheria apare ca o insulă şi aşa şi-au închipuit-o şi grecii, probabil încă din vremea poeţilor şcolii hesiodice. Tot astfel un poet îşi putea închipui «ţara de la capătul lumii» ca fiind o insulă sau un grup de insule; numai o insulă, înconjurată de mare, sugerează imaginea unui refugiu complet despărţit de restul lumii şi inaccesibil celor nechemaţi» Acesta este motivul pentru care, în legendele multor popoare, îndeosebi ale celor ce locuiesc la ţărmul mării, sufletelor celor morţî le sunt atribuite ca loc de reşedinţă insule îndepăitate * (E. Rohde, *Psyché,* Londra, 1925, pp. 75-76, 416 n. 44) [trad. rom.: Erwin Rohde, *Psyché,* traducere şî cuvânt înainte de Mircea Popescu, Meridiane, Bucureşti, 1985, pp. 96-97].

87
CAPITOLUL 7
CAPĂTUL LUMII
129 Uneori, lumea de dincolo este descrisă într-o manieră vagă, conţinând şi apă, şi uscat – de pildă, în descrierea impresionantă a celeilalte lumi [din basmul inuit „Misana, care a fost dus pe tărâmul mărgelelor”:
130 A fost cândva un bărbat pe care îl chema Misana. Era atât de tânăr, încât abia începuse să-i crească barba, însă era un vânător puternic, care vâna morse pe orice vreme. Dar într-o zi, în timp ce vâna în caiacul său, a fost purtat de o furtună până în largul mării. Zile întregi a rătăcit printre sloiuri de gheaţă. A legat patru învelitori din intestine în jurul găurii, astfel încât să nu intre apa înăuntru, şi s-a târât până pe fundul caiacului său mare, unde a stat întins în timp ce valurile îl aruncau de colo-colo, purtându-l în voia lor. Deodată s-a trezit într-un întuneric deplin şi s-a gândit că se află pe fundul mării. Dar cum nu intra niciun pic de apă prin gaura din caiac, şi-a dat seama că fusese aruncat pe un ţărm întunecat. Aşa încât, frânt de oboseală, s-a întins pe plajă şi a adormit.
131 A dormit mult, s-a trezit şi a adormit din nou, până ce, într-un final, s-a simţit destul de odihnit. Dar era beznă în jurul lui. S-a ridicat şi a încercat să se obişnuiască cu întunericul, scrutându-l ca să încerce să discearnă ceva. Dar nu reuşea să distingă decât un vuiet puternic în aer,
88
Capătul lumii
uneori aproape, alteori departe. A început să pipăie în jur, îndreptându-se trist spre caiacul său, dar când a ajuns la ţărm, şi-a umplut mâinile cu nişte pietricele netede şi rotunde. A dus una la gură şi a descoperit că era străpunsă de o gaură, aşa încât a luat şnurul de la haina lui de ploaie şi a înşirat pe el pietricelele acelea minunate.

[...] Şi-a adus aminte că auzise cândva de *Qasuilaoq,* tărâmul întunericului etern, care se afla undeva la capătul lumii şi unde nu existau zile, ci doar nopţi. Iar acum şi-a dat seama că sunetul din aer era produs de mişcarea pământului; se afla la capătul lumii, iar vuietul provenea de la hăul uriaş care înconjoară pământul. Astfel, Misana scăpase de mare, dar ajunsese într-un ţinut care, de fapt, nu era real. A stat din nou şi s-a gândit vreme îndelungată, după care s-a hotărât să-şi continue călătoria, dacă se poate. Şi-a întors caiacul în aşa fel încât să aibă uscatul în dreapta sa, fiindcă era convins că trebuie să meargă în direcţia aceea pentru a se întoarce în lumea oamenilor, unde zilele şi nopţile alternau.

A vâslit şi a tot vâslit prin întuneric, fără să ştie cât timp. Deodată a observat ceva plutind pe apă. Cerul începuse să se lumineze puţin, aşa că a vâslit spre obiectul acela şi a descoperit că era o focă moartă. Imediat a simţit bucuria de a trăi şi şi-a dat seama că va face tot ce îi stă în putinţă pentru a se întoarce din nou printre oameni. A urmat coasta şi, ori de câte ori se simţea obosit, se ducea pe ţărm să se odihnească. Puterile îi reveneau din ce în ce mai mult. în fiecare dimineaţă, fâşia de crepuscul de la orizont se ridica din ce în ce mai sus; lumina creştea, iar el se apropia de regiunile unde ziua alternează cu noaptea. La un moment dat era atât de multă lumină, încât putea să vadă împrejurimile; şi a descoperit că acum, caiacul lui, care devenise neobişnuit de greu de împins prin apă, fusese năpădit de ceva ce semăna cu părul de om. îi era sete, aşa că s-a apucat să caute apă dulce. A găsit un lac mic şi a început să bea, când şi-a văzut pentru prima dată imaginea oglindită în apă. A izbucnit în râs când a descoperit
132
133
89
Simboluri arhetipale în basme

că părul, barba, genele şi sprâncenele, de fapt toate firele de păr de pe faţa lui dispăruseră. Fuseseră îndepărtate toate la marginea lumii. A analizat pietrele pe care le adunase şi abia atunci şi-a dat seama că erau *sungaujarpait*, mărgelele faimoase şi foarte scumpe despre care se spunea că pot fi găsite doar la capătul lumii.

134 [După multe aventuri diverse cu peşti, foci şi femei, Misana a ajuns în cele din urmă acasă. Deja era bătrân şi mergea în baston, un bărbat care trăise o viaţă zbuciumată, din moment ce avea puf de vidră pe bărbie. Dar se spunea că învăţase atât de multe cântece, încât oamenii se îngrămădeau în jurul lui ca să-l audă cântând.][1]

135 Acest basm ne oferă o descriere a cufundării temporare a conştiinţei în întunericul de nepătruns al inconştientului, cu pericolele şi valorile sale superioare. Suspendarea alternării dintre zi şi noapte indică şi suspendarea tuturor contrariilor. Deoarece contrariile în sine ne permit să diferenţiem şi să percepem fiinţa[2] în mod conştient, uneori urmează o stare în care inconştientul însuşi începe să se lumineze şi chiar să „ilumineze". în basmul nostru, dobândirea luminii şi a iluminării nu este redată efectiv, ci simbolizată sub forma mărgelelor şi a cântecelor pe care Misana le-a adus cu el acasă.

136 Iluminarea mult căutată a fost întruchipată sub forma luminii clare a lunii în basmul „Doamna din lună" ('China), care, în unele povestiri, poate fi o precursoare a elucidării suplimentare descrise ca fiind adusă de lumina revelatoare a soarelui în lumea cealaltă. O călătorie spre „partea cealaltă" descrisă de algonquini (un trib de amerindieni), „Vizita la Manabozho", arată limpede acest aspect al tărâmului sufletelor, în diversele sale etape de tranziţie. Legenda mitică povesteşte despre o călătorie făcută de loscoda şi însoţitorii

[1] Unele părţi au fost scurtate; povestea i-a fost spusă lui Rasmussen de către Qalajaq, un inupiat din Point Hope, Alaska (Marea Ciukotsk) – K. Rasmussen, *The Eagle's Gift: Alaska Eskimo Tales,* trad. Isobel Hutchinson, Doubleday, Doran & Company, Inc., 1932, pp. 121-132.

[2] [în germană, *Seiende-,* traducere alternativă: existenţă.]

săi din Ottawa, care voiau să-l viziteze pe marele aducător-de-cultură denumit în multe feluri diferite: Manabozho, Nanahboozhoo, Marele Iepure sau Iepurele, care acum se odihneşte pe lumea cealaltă. După trei ani de pribegie spre est, peste o apă imensă, au auzit sunetul misterios al unui clopoţel magic. Au urmărit sursa zgomotului, apropiindu-se din ce în ce mai mult...

[...] suna de parcă s-ar fi afiat undeva în subteran şi zgu- 137 duia pământul: şi-au legat boccelele şi au pornit spre locul acela. Au ajuns curând la o clădire mare, care era luminată. De îndată ce au sosit la uşă, au fost întâmpinaţi de un bătrân [Manabozho].

— Bine aţi venit, nepoţii mei! a spus el. Intraţi, intraţi; mă bucur să vă văd: ştiu când aţi pornit la drum – v-am văzut aseară cum ridicaţi tabăra. Staţi jos şi spuneţi-mi veşti din ţara pe care aţi părăsit-o, fiindcă mă interesează.

loscoda şi însoţitorii săi i-au făcut pe plac, iar după ce au terminat, fiecare dintre ei i-a dăruit o bucată de tutun. Apoi, el le-a dezvăluit lucruri care urmau să se întâmple în călătoria lor şi a prezis încheierea acesteia cu succes.

— Nu spun că o veţi încheia cu toţii cu succes, a zis el. Aţi parcurs peste trei sferturi din drum şi o să vă spun ce să faceţi când ajungeţi la marginea pământului. La scurt timp după ce părăsiţi locul acesta, o să auziţi un *zgomot asurzitor,* este cerul care coboară peste margine, dar se tot mişcă în sus şi în jos; uitaţi-vă la el, iar când urcă, o să vedeţi un *spaţiu liber* între el şi pământ. Să nu vă fie frică. Este *un hău de o adâncime groaznică* acolo, care separă necunoscutul de pământul acesta, iar un *văl de întuneric* îl ascunde. Să nu vă temeţi. Trebuie să săriţi în el; dacă reuşiţi, vă veţi trezi pe o câmpie minunată, într-o *lumină blândă şi caldă aruncată de lună*[3].

>

[3] Henry R. Schoolcraft, *The Myth of Hiawatha, and Other Oral Legends, Mythologie and Allegoric, of the North American Indians,* J.B. Lippincott & Co., Philadelphia, 1856, pp. 278-302. [Sublinierile aparţin editorilor acestui volum.]

138 Orice altă explicaţie legată de această viziune ameninţă să-i diminueze splendoarea. Toate aspectele lumii de dincolo se unesc aici: gura căscată a abisului, necunoscutul, inefabilul, din care începe să strălucească treptat o altă lumină obiectivă. Ciocnirea stranie a contrariilor Cer-Pământ produce un zgomot asurzitor. Acest lucru ne aduce aminte de tunetele şi fulgerele care, în „Ajutor la nevoie", însoţesc apropierea de şi schimbarea de curs a tărâmului magic şi care, în alte poveşti, sunt reprezentate uneori de vârtejuri. Este expresia unei zguduiri, a unei emoţii interioare, ce pare să aparţină primei întâlniri cu sfera inconştientului şi puterile sale[4].

139 Doi dintre însoţitorii eroului sunt înghiţiţi de abis; este clar că nu erau pregătiţi pentru o întâlnire terifiantă cu inconştientul. Coborârea în întunericul etern semnifică faptul că au căzut într-o stare de tulburare mintală. însă loscoda şi un tovarăş de-ai săi au

[4] Cf ce se spune despre *Zhen,* tunet, hexagrama 51 din *The I Ching or Book of Changes,* p. 197 – *Zhen, Cel care trezeşte, Zguduirea, Tunetul.* Acolo se spune despre această imagine că „este simbolizată de tunet, care izbucneşte din pământ şi a cărui zdruncinătură provoacă temere şi cutremurare. Judecata: *Zguduirea aduce succes.*
Zguduirea se produce – oh, oh! Cuvinte de haz – ha, ha!
Zguduirea răspândeşte teama pe o distanţă de o sută de mile,
Ea nu lasă să cadă lingura şi cupa rituală.
Zguduirea produsă de manifestarea lui Dumnezeu în adâncul pământului face să se nască frica în om, dar această frică de Dumnezeu este un lucru bun, căci după ea urmează veselia şi bucuria lăuntrică. [...] Chiar dacă tunetul bubuie încât seamănă spaima până la o sută de mile în jur, înăuntrul tău rămâi atât de calm şi plin de veneraţie, încât nu intrerupi riturile sacrificiale. O asemenea sobrietate interioară profundă de care ricoşează, neputincioase, motivele exterioare de teamă este dispoziţia spirituală pe care trebuie să o aibă îndrumătorii oamenilor şi suveranii. Imaginea: *Tunetul repetat: imaginea zguduiturii.*
Astfel, în teamă şi cutremurare, omul superior îşi îndreaptă viaţa şi se cercetează pe sine" [trad. rom.: *Yi Jing. Cartea schimbărilor,* cuvânt-înainte, introducere, note şi comentarii de Richard Wilhelm, traducere de Walter Fotescu, Herald, Bucureşti, 2020, pp. 229-230].

ajuns pe un tărâm minunat, unde s-au întâlnit cu luna, sub forma unei bătrâne. Aceasta îi conduce la fratele ei, soarele, care le permite să ia parte la călătoriile lui zilnice. Reuşesc să facă trecerea la viaţa impersonală a zeilor, astfel încât lumina inconştientului îi ilumineză.

CAPITOLUL 8
STÂNCILE CARE SE CIOCNESC

140 Ciocnirea marginilor Raiului şi Pământului, printre care tovarăşii trebuie să facă saltul periculos, face parte din motivul stâncilor care se ciocnesc (sau se izbesc), întâlnit în miturile popoarelor din toată lumea, şi sunt cunoscute mai ales sub forma lor grecească, Symplegades (insulele Cianee). Acest motiv este ilustrat foarte bine într-o poveste inuită, „Capcanele periculoase ale vrăjitorului caiacelor", care a fost culeasă de Knud Rasmussen[1]. Aşa începe o altă aventură a eroului, Şoim-Pribeag, împreună cu unchiul său:

141 Dis-de-dimineaţă, ca de obicei, Şoim-Pribeag a gustat puţin din mâncarea magică a mamei sale, după care şi-a pus pe el cămaşa-talisman, fiindcă astăzi se aştepta la probleme mai mari decât de obicei. Apoi, el şi unchiul său s-au lăsat iarăşi purtaţi de curenţi de-a lungul râului. La scurt timp au auzit o bubuitură puternică în faţa lor, care creştea pe măsură ce se apropiau de locul acela. La un moment dat au văzut două stânci abrupte, care ieşeau din ambele părţi ale râului, deschizându-se şi închizându-se ca o gură uriaşă care mestecă. De fiecare dată când se închideau, toată apa râului se prefăcea în vârtejuri puternice, înspumate.

[1] K. Rasmussen, *Eagles Gîft,* pp. 212-214. [Acesta este un episod din seria de aventuri intitulată „Şoim-Pribeag, care a plecat în lume să smulgă din rădăcini răutatea vieţii şi perfidia omului”.]

94

Stâncile care se ciocnesc

Şoim-Pribeag trebuia să vâslească încontinuu într-o parte şi în alta, mişcându-se neîncetat, ca să nu fie înghiţiţi de volbură; stăvilarul gigantic al muntelui zăgăzuia marele potop al râului într-un cazan ce fierbea. în cele din urmă, a spus: „Unchiule, închide ochii” – şi a început să cânte un cântec magic:

Voi călători liber şi nevătămat J
Printre aceste înguste râpe,
Ca nişte buze muscându-se!

Imediat stâncile s-au deschis, iar caiacul a ţâşnit printre ele, dar rocile s-au închis atât de repede în urma lor, încât au zdrobit pupa bărcii *[i.e.* câteva dintre penele cozii şoimului][2].

O poveste asemănătoare din Polinezia, „Rata”, spune astfel:

Barca naviga sprintenă peste ocean, purtată de un vânt prielnic, când Nganaoa a exclamat într-o zi: „O, Rata, uite acolo un duşman cumplit care se înalţă din ape!” Era o scoică larg deschisă, de dimensiuni uriaşe. Una dintre valve era în faţa bărcii, iar cealaltă în spatele ei, vasul fiind prins între ele! în orice clipă, scoica aceea înfiorătoare putea să se închidă şi să zdrobească barca şi pe toţi cei aflaţi la bord. îns ă Nganaoa era pregătit pentru această posibilitate. A apucat o suliţă lungă şi a înfipt-o iute în pântecul animalului, încât creatura aceea, în loc să-i înhaţe, s-a scufundat de îndată pe fundul mării[3].

142
143
144
145

[2] *Ibidem,* pp. 212-213.

[3] *Cf.* C.G. Jung, OC 5, *Simboluri ale transformării,* §538 n. 85; *apud* L. Frobenius, *Zeitalter,* pp. 63 şi urm. Vezi şi C.G. Jung, OC 5, *Simboluri ale transformării,* §367 n. 72. [Pentru o analiză detaliată a ritualurilor oamenilor şi scoicii, vezi John Layard, „The Making of Man în Malekula”, în *Eranos-Jahrbuch 1948: Der Mensch (2),* ed. Olga Fröbe-Kapteyn, Rhein-Verlag, Zürich, 1949.]

95

Simboluri arhetipale în basme

146 Jung subliniază semnificaţia maternă[4] prin care *mama* simbolizează inconştientul ca bază maternă a întregii vieţi conştiente. în diverse basme, calea către *mamă* trece printr-o fantă într-un copac care se deschide şi se închide[5]. în general, acest motiv descrie pericolul uriaş al dizolvării conştiinţei de către natura polară a inconştientului.

[4] [Rocile care se ciocnesc = vulva devoratoare = mama, vezi Jung, *ibidem,* §366.]

[5] Pentru exemple de diferite forme ale motivului stâncilor care se ciocnesc (Simple- gade), vezi „Kiviung” şi note (în colecţia germană, W Krickeberg, *Nordamerika,* p. 370), „Crearea lumii” şi note *(ibidem,* p. 389), „Tsetlwalakame” şi note *(ibidem,* p. 399),

„Coiotul rămâne coiot” şi note *(ibidem,* p. 405), „Desaga lui Ngeraod”, fragmentul din povestea „Malajasundari” {în special pp. 191-192), „Cele trei tărâmuri ale morţilor” (în special W Krickeberg, *Nordamerika,* p. 28) şi note (W Krickeberg [ed.], *Märchen der Azteken und Inkaperuaner, Maya undMuisca* [Afi/W], ed. Fr. v. d. Leyen, Eugen Diederichs, Jena, 1928, p. 327), „Finul Petri” şi „ Apa vieţii”. Deschiderea şi închiderea stâncilor care se ciocnesc cu o frază magică are o semnificaţie similară; vezi povestea fraţilor Grimm „Muntele Simeli”, unde muntele se deschide şi se închide atunci când sunt rostite cuvintele corecte, la fel ca în „Săracul cizmar” şi în „Aii Baba şi cei patruzeci de hoţi” – P. Ernst, *Tausend und ein Tag,* p. 270.

96

CAPITOLUL 9 PĂDUREA (CODRUL)

Un alt aspect al inconştientului este reprezentat de pădure sau 147 de codru[1], care, în multe basme, este tărâmul magic unde au loc evenimente fantastice. Astfel de exemple se găsesc în „Hănsel şi Gretel”, „Albă-ca-Zăpada” şi „Scufiţa Roşie”. Dacă Hänsel şi Gretel descoperă casa vrăjitoarei în pădure, Albă-ca-Zăpada fuge de mama sa vitregă în pădure şi „trece munţii” ca să ajungă la cei şapte pitici, unde soarta i se schimbă într-un mod minunat. Un exemplu de pădure ca loc magic se găseşte, printre alte poveşti, în basmul german „Calul fermecat”:

Un tânăr a plecat odată de acasă cu sabia tatălui său 148 decedat. S-a angajat ca păstor pentru un bătrân care nu vedea cu un ochi. Bătrânul La avertizat pe băiat în privinţa unei păduri din care niciun slujitor nu ieşise viu. Abia intrat ca argat, tânărul s-a şi dus chiar în pădurea aceea, ca să-i admire frumuseţea. Deodată, un balaur cu trei capete s-a apropiat ameninţător de el şi a strigat: „Pui de om, cum ai ajuns aici? Nicio pasăre nu îndrăzneşte să-mi întineze pădurea, iar tu vrei să o murdăreşti cu oile tale? Trebuie să mă dobori la pământ sau să mă învingi în luptă – ce preferi?” a întrebat balaurul, rânjind răutăcios. Tânărul a încercat în zadar să

[1] [în germană, *der Wald* înseamnă atât pădure, cât şi codru.]

97

învingă balaurul în luptă, dar în cele din urmă l-a înfrânt cu sabia lui. A doua zi a mers iarăşi în pădure şi a descoperit că era mai liniştită şi mai frumoasă ca înainte. însă deodată a apărut un balaur cu şase capete, hotărât să răzbune moartea fratelui său. Lupta a eşuat din nou, dar tânărul a ucis iarăşi balaurul cu sabia lui. A treia zi s-a întâmplat la fel cu un balaur cu nouă capete, iar a patra zi cu unul cu douăsprezece capete, dar lupta cu acesta a fost înverşunată şi a durat până la asfinţit. La apusul soarelui, balaurul şi-a pierdut toată puterea, dar cea a tânărului a sporit şi a reuşit să omoare balaurul. în a cincea zi a găsit o căsuţă în pădure, în faţa căreia stătea o femeie la fel de bătrână ca dealurile, muma-pădurii. Aceasta şi-a întins pe jos cei patru fii morţi şi a plecat după tânărul păstor, să caute răzbunare. însă el a doborât-o la pământ cu sabia lui. Mâna dreaptă îi slăbise, aşa că nu a reuşit să o rănească grav pe bătrână. Dar când a schimbat mâinile şi a luat sabia în mâna stângă, bătrâna a implorat să-i fie cruţată viaţa. Tânărul a spus că, mai întâi, trebuie să-i arate leacul pentru a-i vindeca bătrânului ochiul. De îndată ce i-a arătat remediul, tânărul păstor i-a tăiat capul şi a luat leacul cu el[2].

149 Astfel, s-a întors şi a vindecat ochiul bătrânului. Acesta i-a dăruit un cal fermecat alături de care a avut parte de multe aventuri, a câştigat mâna prinţesei şi a devenit rege[3]. Pădurea este asemănătoare cu lacul sau marea, un tărâm întunecat plin de forme necunoscute, un petic de natură[4]. La fel ca nixele apei, şi femeile

[2] P. Zaunert (ed.), *Deutsche Mărchen seit Grimm (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen, Eugen Diederichs, Jena, 1919, pp. 203-212.

[3] Pentru mai multe informaţii despre acest basm, mai ales a doua parte, vezi al doilea

volum al acestei opere.

[4] *Cf.* H. Silberer, *Problems of Mysticîsm,* pp. 45-47; şi C.G. Jung, „Explicaţii referitoare la pădure şi copac”, în OC 13, §241: „Aşa cum la începutul multor vise se enunţă ceva despre locul acţiunii onirice, aşa menţionează şi basmul pădurea ca loc al straniei întâmplări. Pădurea, fiind un loc întunecat şi opac, este, aşa ca adâncul apei şi marea, recipientul necunoscutului şi al enigmaticului. Ea este o

pădurii[5] trăiesc în codru, precum „muma-pădurii” din basmul de mai sus. Grecii antici, celţii şi triburile germanice auzeau vocea zeilor în freamătul („şuieratul vântului”) copacilor din crângul sacru[6], iar pentru popoarele primitive, pădurea adăposteşte morţii şi alte spirite[7]. „Plină de voci şoptitoare”, scrie Heinrich Zimmer[8], „pădurea adăposteşte aventurile vieţii şi aventurile sufletului cu abisul său de forţe şi imagini”.

parabolă adecvată pentru inconştient. [...] Copacii sunt aidoma peştilor în apă, conţinuturile vii ale inconştientului”.

1 »

[5] *Cf* M. Ninck, *Wodan,* pp. 226, 271. Pădurile găzduiesc adesea un castel fortificat în mijlocul lor. Despre „Pădurea lui Dean” din Anglia, vezi C. Guest, *The Mabinogion* (1906), trad. Charlotte Guest, introducere de rev. R. Williams, M.A. Everymaris Library, ed. Ernest Rhys, J.M. Dent & Sons Ltd. / EP. Dutton & Co. Inc., Londra / New York, 1937, p. 402 n. până la p. 220, unde „Dean” este derivat din celticul *Din,* „munte fortificat sau fort”.

[6] *Cf* E. Mogk, *Germanische Religionsgeschichte und Mythologie* , ed. a II-a, W de Gruyter & Co., Berlin şi Leipzig, 1927, pp. 16 şi urm.

[7] Vezi L. Lévy-Bruhl, *The Soul of the Primitive*, pp. 31-36.

[8] Heinrich Zimmer, „Merlin as wise old mariţ trad. Friedhelm Riuckert, *Merlin: A Casebook,* Routledge, New York, 2003, p. 259. Vezi şi Dante, *Divina comedie:* „Pe când e omu-n miezul vieţii lui/ m-aflamîntr-o pădure-ntunecată,/ căci dreapta mea cărare mi-o pierdui” [Dante Alighieri, *Divina comedie, Infernul,* traducere de George Coşbuc, Polirom, Bucureşti, 2000, p. 67].

CAPITOLUL 10 MUNTELE

150 Un simbol larg răspândit pentru tărâmul sufletului[1] este muntele, care, bineînţeles, a luat locul inconştientului, fiindcă ne imaginăm că vârfurile lui sunt adesea acoperite de ceaţă şi ajung – precum o tranziţie – până în cer. Zeii se manifestă sau se arată pe culmile munţilor[2]. în basmul chinezesc menţionat mai devreme, „Cum i-a pedepsit învăţatul pe prinţii iadului”, un om care se află în drum spre iad ajunge întâi „la un munte semeţ, unde un vânt rece îi pătrunde până în măduva oaselor. [...] Acesta este Muntele Morţilor [...] graniţa dintre lumea oamenilor şi lumea de dincolo. Stânca se deschide şi formează o intrare uriaşă, deasupra căreia scrie «Poarta spiritelor»„. De asemenea, în basmul suedez relatat mai devreme „Muntele Reginei de Aur”, centrul tărâmului magic aflat pe partea cealaltă a mării era un munte înalt, unde eroul a găsit-o pe regina de aur din visele sale. Adesea, muntele acesta e descris în basme ca un munte insurmontabil din sticlă. într-un basm norvegian, „Mai la sud decât sudul şi mai la nord decât nordul în marele munte de aur”[3], este descris ca un munte mare din aur; sau, în „Helge-Hal din

[1] [Adică inconştientul colectiv, psyche-ul obiectiv]

[2] De exemplu, Moise pe muntele Sinai şi muntele Meru în India – vezi H. Zimmer, Afoya, pp. 123 şi urm., 320.

[3] C. Stroebe, *The Norwegian Fairy Book,* trad. Frederick H. Martens, Frederick A. Stokes Company New York, 1922.

Muntele Albastru”[4], ca un „munte albastru”. Munţii şi stâncile[5], cu întunericul şi pericolele lor, sunt reprezentate foarte bine ca o lume magică în basmul „Trunt, Trunt şi trolii din munţi”:

Doi bărbaţi au urcat odată în munţi ca să adune muşchi comestibil. împărţeau acelaşi cort, iar într-o noapte unul dintre ei a adormit, dar celălalt a rămas treaz. Acesta a văzut cum cel care dormea s-a ridicat şi s-a furişat prin deschizătura cortului. S-a pornit pe urmele lui, dar oricât de tare alerga, nu reuşea să-l prindă din urmă. Bărbatul care adormise se îndrepta în sus, pe munte, către gheţari, iar celălalt a văzut o femeie uriaşă stând acolo, pe creasta gheţarului – întindea braţele, cu mâinile încrucişate, apoi şi le aducea din nou la piept, trăgându-l astfel ca prin vrajă pe bărbat către ea. Bărbatul a alergat direct în braţele ei, iar ea a dispărut cu el.

După un an, câţiva oameni din regiunea bărbatului adunau muşchi exact în acelaşi loc; le-a ieşit în întâmpinare, dar vorbea atât de puţin şi era atât de ursuz, încât abia dacă scoteau două vorbe de la el. Oamenii l-au întrebat în cine crede, iar el a spus că în Dumnezeu. în anul următor s-a apropiat din nou de culegătorii de muşchi, dar deja arăta atât de mult ca un trol, încât a băgat spaima în ei. A fost întrebat din nou în cine crede, dar nu a mai răspuns. De data aceasta, a stat cu ei mai puţin decât în anul anterior. în al treilea an a venit din nou; dar de data aceasta se transformase complet într-un trol, şi încă unul foarte urât. Cineva şi-a făcut curaj şi l-a întrebat în cine crede, dar de data aceasta a spus „Trunt, Trunt şi trolii din munţi” – iar apoi a dispărut. După aceea nu a mai fost văzut niciodată, dar vreme de câţiva ani nimeni nu a mai îndrăznit să meargă la cules muşchi în locul acela[6].

[4] *Ibidem.*

[5] [Cuvântul german *Fells* înseamnă „roci, stânci, munţi”]

[6] [Text uşor modificat din J. Simpson şi J. Ârnason, *Icelandic Folktales ană Legends,* Tempus, Stroud, Gloucestershire, 2004 (1972), pp. 78-79J

151

152

101

153 Cu greu am putea găsi o descriere mai expresivă a felului în care puterea „captivantă”, ademenitoare şi demonică a spiritului muntelui (uriaşa) promite să-l conducă pe cel fermecat în lumina azurie, oferind în acelaşi timp o imagine a stării sale groteşti, parţial animalice. Din nou, magia muntelui este cunoscută prin somn, iar lumea glacială ne aminteşte de „sălile de cristal rece” de pe lună, din basmul „Doamna din lună”. Bărbatul vrăjit dispare în crevasele misterioase ale muntelui, iar faptul că se întoarce de trei ori le permite celor rămaşi în urmă să-şi dea seama de transformarea lui lipsită de speranţă. Printr-un fir narativ lapidar, basmul arată schimbările interioare şi exterioare: cel transformat în spirit al muntelui îşi întoarce spatele imaginii zeului venerat înainte şi jură credinţă puterilor supranaturale ale naturii.

154 Demonii feminini sunt legaţi de simbolul munţilor, la fel cum nixele sunt legate de apă (de exemplu, Lacul Fecioarelor din povestea „Ajutor la nevoie”). Astfel, în povestea irlandeză „Muntele femeilor luminii” se vorbeşte despre un deal care s-a numit la început „Muntele Plantei (Verzei)”[7], dar căruia mai târziu i se spune „Muntele Femeii”. în inima muntelui se află un palat magnific, unde trăiesc zâne veşnic tinere, de o frumuseţe irezistibilă. Ele fac şi bine din când în când, dar se ştie că îşi pun propriii copii în paturile copiilor adevăraţi *(changeling)* şi răpesc copii şi fete tinere. în cazul din urmă, îşi privesc victimele şi astfel le fac să-şi *piardă cunoştinţa* sau să se îmbolnăvească. Doar prin magie poate o torcătoare să învingă puterea demonilor feminini. Torcătoarele le

întâlnesc doar noaptea şi, parţial, într-un somn adânc; apariţia zânelor le transpune într-un fel de stare comatoasă semiconştientă. Aici, muntele caracterizează în mod clar tărâmul inconştientului. Femeile luminii sunt de acelaşi gen ca vechile walkirii sau nixe germanice, străMoaşele albe care locuiesc în munţi şi veghează comoara celor morţi[8]. La azteci, un

[7] Vezi K. Müller-Lisowski (ed.), *Irische Volksmärchen (MdW),* ed. Fr v d. Leyen şi P Zaunert, Eugen Diedrichs, Jena, 1923, p. 240 n. 1. De asemenea, în „Trunt, Trunt şi trolii din munţi", plantele (muşchiul) erau adunate din munţi.

[8] *Cf.* M. Ninck, *Wodan*, p. 222. Woden este cunoscut şi ca Stăpânul Morţilor şi locuieşte într-un munte. Vezi *ibidem,* pp. 136 şi urm., 144,314. Prin urmare mai este numit şi „Bătrânul Muntelui". *Cf.* E. Mogk, *Germanische,* p. 72.

munte legendar se numeşte *chiar femeia albă*[9]. în multe locuri, muntele poartă numele unei fiinţe feminine[10].

Un alt exemplu al unui deal locuit de demoni şi al impactului psihologic al întâlnirii cu spiritele este dat de basmul englezesc „Zânele de pe Gump":

A fost odată ca niciodată un bătrân lacom şi rău [...] care asculta poveştile spuse de oameni despre zâne şi comorile lor minunate, până ce nu a mai suportat să le audă, fiindcă îşi dorea tare mult să aibă şi el o parte din acele bogăţii; iar în cele din urmă, invidia lui a devenit atât de mare, încât şi-a spus că ori va face rost de avere, ori va muri de supărare. Lângă St. Just, nu departe de Cape Cornwall şi mare, se află un mic deal – sau poate o descriere mai corectă ar fi o movilă mai mare – denumit „Gump", unde Oamenii Mici obişnuiau să-şi ţină banchetele. Aşa că într-o noapte de septembrie, când Luna Recoltei era la apogeu, bătrânul a pornit singur, pe furiş, către Gump, fiindcă nu voia ca vecinii lui să ştie ce planuri avea. Deşi era un loc foarte izolat, lăcomia lui era mai mare decât teama, aşa că s-a forţat să meargă înainte. Când mai avea o bucată bună de mers până la locul fermecat, i-au ajuns la urechi nişte sunete din cea mai minunată muzică pe care şi-ar fi putut-o imagina vreodată. Dar, în mod surprinzător, nu se vedea nimic, nici om, nici pasăre, nici măcar un animal. Mlaştina pustie se întindea în toate părţile, iar dealul Gump se înălţa singuratic şi părăsit în faţa lui. Singura fiinţă ce se afla acolo în seara aceea era el. Muzica părea să provină din pământ – şi era o muzică atât de stranie, de dulce, de înduioşătoare, încât bătrânul a izbucnit în plâns, în ciuda firii sale, iar apoi, în timp ce îi curgeau lacrimile pe obraji, i-a venit

[9] Vezi W Krickeberg, *Azteken und Inka,* p. 340, pentru comentarii despre *Quetzal- couatls Silndenfall und Tollans Untergang* („Păcatul lui Quetzalcoatl şi decăderea luiTollan") (nr. 12).

[10] în Elveţia, de exemplu, *Rigi, Jungfrau* (Fecioara), *Vreneli's Gărtli* (Grădina lui Vreneli din Alpii Glărnish), iar în Austria, *Drei Schwestern* (Trei surori).

să râdă cu poftă, ba chiar să şi danseze, deşi nu voia să facă nici asta. Tot timpul râdea şi plângea, mergea sau dansa, iar mintea lui răutăcioasă era plină de gânduri despre cum ar putea pune mâna pe comoara zânelor. într-un final, când s-a apropiat de Gump, muzica a încetat şi deodată, cu o bubuitură asurzitoare care aproape că l-a speriat de moarte pe bătrân, întregul deal a părut să se deschidă, ca prin magie, iar într-o clipită tot locul era luminat. Mii de luminiţe, de toate culorile, au început să scânteieze peste tot, steluţe argintii sclipeau din fiecare tufa de grozamă, lămpi micuţe erau atârnate de fiecare fir de iarbă. Era

o privelişte mai frumoasă decât oricare alta pe lume, mai fascinantă decât orice pantomimă pe care a văzut-o sau o va vedea cineva vreodată. Apoi, din dealul deschis au ieşit în marş cete de Spriggani mici. După aceea au apărut soldaţi şi servitori care cărau vase splendide din aur şi argint, dar şi pocale încrustate cu rubine, diamante, smaralde şi toate tipurile de pietre preţioase. Apoi au venit şi alţii, cărând cărnuri şi aluaturi, fructe zemoase şi conserve. Fiecare servitor şi-a pus încărcătura pe masă, la locul potrivit, după care s-a retras în linişte. Bătrânul a văzut cavaleri şi doamne de o frumuseţe de nedescris şi a fost invitat să se aşeze la o masă umplută cu bogăţii la care nici nu îndrăznise să viseze vreodată.

157 Aplecându-se, încet şi pe furiş, a început să se tragă din ce în ce mai aproape de masă. Era destul de sigur că nimeni nu avea să-l vadă. Dar nu observase că sute de Spriggani mici şi răi legaseră sfori în jurul lui şi ţineau bine de capete. S-a târât atât de încet şi cu grijă, încât i-a luat ceva timp să parcurgă distanţa, însă în cele din urmă a reuşit şi s-a apropiat destul de mult de cuplul fericit. Apoi, ridicându-şi încet pălăria, cum fac băieţii ca să prindă un fluture, se pregătea să o pună pe platforma de mătase şi să-i prindă pe prinţ şi pe prinţesă, masa cu tot cu tacâmurile de aur, când hop! s-a auzit un şuierat ascuţit, iar mâna bătrânului, cu pălărie cu tot, a rămas încremenită în aer, aşa încât nu o mai putea mişca nici înainte, nici înapoi, iar într-o clipită toate luminile s-au stins

104

Muntele

şi s-a făcut întuneric beznă. Se auzeau huruieli şi bâzâituri,

J 5 r

şi iar huruieli, de parcă zbura un roi de albine pe lângă el, iar bătrânul s-a simtit tintuit locului atât de tare, încât, orice ar fi făcut, nu putea să se mişte nici un centimetru, iar în tot acest timp se simţea ciupit, înţepat şi împuns din cap până în picioare, încât nicio bucăţică din corp nu îi era ferită de tortură. Stătea întins pe spate la poalele dealului Gump, deşi nu îşi dădea seama cum ajunsese acolo. Avea braţele întinse şi ţintuite de pământ, aşa că nu putea să facă nimic pentru a-şi alunga torţionarii, picioarele îi erau legate atât de bine, încât nu putea să dea din picior ca să se elibereze, iar limba îi era legată cu sfori, să nu poată să strige. [...]

Lăsat, în sfârşit, singur, bătrânul surghiunit a mai zăcut o vreme acolo, gândindu-se la ce se întâmplase, încercând să-şi revină în simţiri şi întrebându-se cum putea să scape de legăturile de la mâini şi picioare, fiindcă ar fi putut să rămână acolo şi o săptămână, fără să treacă vreun om prin locurile acelea. A stat aşa până la răsăritul soarelui, încercând să-şi facă un plan, iar apoi, ce credeţi că a văzut? Că nu fusese deloc legat cu sfori, ci cu mii de pânze de păianjen! Şi iată-le acum întinse peste el, cu rouă pe ele, sclipind ca diamantele p e care le purtase prinţesa în seara din ajun. Iar acele diamante din picături de rouă au fost singurele nestemate pe care le-a obţinut după truda lui de o noapte.

Când a descoperit asta, s-a întors pe o parte, gemând şi plângând de furie şi ruşine, şi niciodată, până în ziua când a murit, nu a suportat să se mai uite la aur sau nestemate, fiindcă simpla lor vedere îl făcea să se simtă rău. în cele din urmă, temându-se că oamenii aveau să-i simtă lipsa şi să înceapă să-l caute, s-a ridicat, s-a scuturat de pânzele înrourate şi, punându-şi pe cap pălăria cea veche şi zdrenţuită, s-a îndreptat spre casă. Era ud până la piele, îi era frig, îl dureau oasele de la reumatism şi îi era ruşine de ce făcuse, aşa că a avut grijă să nu împărtăşească altcuiva experienţa avută în seara aceea. Nimeni nu trebuia să-i afle păţania ruşinoasă. Dar

158

159

105

Simboluri arhetipale în basme

peste ani, când era deja un om schimbat şi se căia pentru fosta lui lăcomie, a început să

spună povestea, puţin câte puţin, ca o lecţie pentru alţii, până ce prietenii şi vecinii lui, cărora le plăcea să asculte orice poveşti despre zâne, au adunat toate cele spuse de el aşa cum vi le-am povestit eu aici. Şi puteţi fi siguri că totul a fost cât se poate de adevărat, fiindcă bătrânul nu era atât de istet încât să inventeze toate acestea[11].

J

160 Iar acum urmează basmul „Pajul şi pocalul de argint", care descrie şi mai multe trăsături ale tărâmului fantastic al zânelor.

J

161 A fost odată un paj care slujea la un castel maiestuos. Era un băiat foarte amabil şi îşi îndeplinea îndatoririle cu atâta sârg, încât toată lumea îl plăcea, de la marele conte pe care îl servea în fiecare zi în genunchi, până la bătrânul majordom gras pe care îl mai ajuta din când în când. Pe cealaltă parte a castelului se aflau grădini şi locuri de recreere ce dădeau spre o landă acoperită cu buruieni ce se întindea până la un lanţ muntos care se contura în depărtare. Micului paj îi plăcea foarte mult să se plimbe prin landă după ce îşi termina treburile, căci atunci putea să cutreiere cât poftea, urmărind albine, prinzând fluturi şi căutând cuiburi de păsări, când era vremea să-şi construiască ele cuiburile. Dar, înainte să plece la plimbare, bătrânul majordom îl avertiza întotdeauna: „Ia seama la cuvintele mele, băiete, şi ţine-te departe de Fairy Knowe [«Deal al zânelor», Fairy Knowe era considerat a fi locul de întâlnire al spiritelor din regatul zânelor în era precreştină], căci nu poţi să ai încredere în Poporul Piticilor".

162 Micul paj era o fiinţă aventuroasă şi, în loc să-i fie frică de zâne, era nerăbdător să le întâlnească şi să le viziteze sălaşul, doar ca să vadă cum este. Aşa că într-o noapte, după ce a adormit toată lumea, s-a furişat afară din castel prin uşiţa din spate şi a coborât tiptil treptele de piatră, a mers de-a lungul

[11] Text prescurtat, din Mabel Quiller Couch, *Cornwall; Wonderland,* J.M. Dent & Sons Ltd., Londra şi Toronto, 1914, p. 54.

Muntele

ţărmului mării, a urcat landa şi s-a îndreptat direct spre Fairy Knowe. Spre încântarea lui, a descoperit că ceea ce spunea toată lumea era adevărat. Vârful muntelui era înclinat în sus, iar din deschizătura astfel obţinută ieşeau raze de lumină.

J >

îi bătea inima tare de entuziasm, dar, adunându-şi curajul, s-a aplecat şi s-a strecurat în munte. S-a trezit într-o încăpere mare, luminată de nenumărate lumânări mici, iar acolo, aşezaţi în jurul unei mese lustruite, se aflau zeci de pitici, zâne, spiriduşi şi gnomi îmbrăcaţi în verde, galben şi roz; albastru, lila şi vişiniu; de fapt, în toate culorile pe care ţi le poţi imagina.

[Intră şi vede un mare ospăţ în desfăşurare, la care elfii, gnomii şi zânele beau dintr-o cupă de argint încrustată cu aur, care nu se goleşte niciodată. îl invită să li se alăture şi încep să-l golească de toată bucuria pe care o simţea faţă de viaţa pe pământ.]

Voia să ia el cupa magică şi a aşteptat cât a putut, apoi, deodată, s-a ridicat, a apucat piciorul cupei strâns în mână şi a strigat: „Voi bea apă în numele vostru" – şi imediat vinul rubiniu s-a transformat în apă limpede şi rece. A dus cupa la buze, dar nu a băut din ea. Cu o smucitură, a aruncat apa peste lumânări, iar camera s-a cufundat instantaneu în întuneric. Apoi, strângând tare cupa preţioasă la piept, a ţâşnit spre deschizătura din munte, prin care vedea clar stelele licărind.

A ajuns acolo chiar la timp, fiindcă deschizătura s-a surpat în urma lui, cu o bufnitură puternică; iar în scurt timp alerga de-a lungul landei ude, pline de rouă, cu toată ceata de zâne pe urmele lui. Erau peste măsură de furioase, iar pajul ştia că, dacă îl ajungeau, nu trebuia să se aştepte la milă din partea lor. A început să se descurajeze, fiindcă, deşi era

iute de picior, nu putea să facă faţă Poporului Zânelor, care s-a apropiat treptat de el.

Totul părea pierdut, când a răsunat o voce misterioasă din întuneric: „De vrei să ajungi la uşa castelului,/ Urmează pietrele negre de-a lungul ţărmului”. Era vocea unui biet
163
164
165
166
167

muritor care, dintr-un motiv sau altul, fusese luat prizonier de către zâne – care faceau parte din Poporul Piticilor şi erau tare rele – şi nu voia ca pajul cel cutezător să aibă parte de o soartă asemănătoare cu a lui; dar băiatul nu ştia acest lucru. Auzise cândva că, dacă mergea vreun om pe nisipul ud, acolo unde fusese spălat de valuri, zânele nu-l puteau atinge, iar fraza misterioasă i-a adus aminte de vorbele acelea. Asa că s-a întors şi a luat-o la fugă spre malul mării, gâfâind. Picioarele i se afundau în nisipul uscat, respira sacadat şi simţea că ar trebui să renunţe la luptă; dar a mers înainte şi, în cele din urmă, chiar înainte ca prima dintre zâne să pună mâna pe el, a sărit peste marginea apei până pe nisipul tare şi ud, de unde tocmai se retrăseseră valurile, şi şi-a dat seama că era în siguranţă.
168 Căci Poporul Piticilor nu putea să treacă dincolo de acest punct, ci a rămas pe nisipul uscat, urlând de mânie şi dezamăgire, în timp ce pajul triumfător alerga în siguranţă de-a lungul ţărmului, cu preţioasa lui cupă în mână; şi a urcat treptele din stâncă şi a dispărut prin uşa din spatele castelului. Iar mulţi ani de atunci, după ce micul paj a crescut şi a devenit un majordom în toată regula, care pregătea alţi paji să-i calce pe urme, cupa cea frumoasă a rămas în castel, drept mărturie a aventurii sale[12].
169 Un alt motiv larg răspândit este faptul că nu trebuie să te înfrupţi din hrana de pe altă lume, fiindcă altfel trebuie să rămâi acolo[13]. Deoarece pajul din povestea de mai sus cunoştea această regulă şi, prin urmare, ştia diferenţa dintre lumea lui şi lumea elfilor, a reuşit să se îndepărteze şi să scape. Apa în loc de vin indică *trezia* în loc de îmbătare. Evadarea lui rapidă oglindeşte experienţa tipică a unui coşmar.

[12] Elizabeth W. Grierson, *The Scottish Fairy Book,* J.B. Lippincott Company, Philadelphia şi New York, 1910.

[13] Un exemplu bine-cunoscut este cel al mâncătorilor de lotus *(lotofagi)* din *Odiseea* IX.

170

Cele două basme de mai sus ar putea fi numite legende locale, potrivit diferenţierii lui Luthi între basme, poveşti populare şi legende[14]. Sunt incluse aici deoarece atmosfera lor dezvăluie identificarea lumii demonice cu tărâmul viselor, adică inconştientul. Răspândirea generală a acestor poveşti privind scufundarea în inconştient este exemplificată de asemănările cu o legendă chineză, „Regele furnicilor”:

A fost odată ca niciodată un învăţat, care s-a îndepărtat de casa lui şi s-a dus în satul Emmet. Acolo se afla o casă J

despre care se spunea că este bântuită, însă era situată într-un loc frumos şi înconjurată de o grădină încântătoare. Aşa că învăţatul a închiriat-o. într-o seară, pe când îşi studia cărţile, au intrat în camera lui câteva sute de cavaleri, în galop. Erau destul de micuţi, iar caii lor erau de mărimea unor muşte. Aveau şoimi şi câini de vânătoare cât puricii şi ţânţarii de mari.

Au venit lângă patul lui, în colţul camerei, iar acolo au organizat o mare vânătoare cu arcuri şi săgeţi: se vedea totul limpede. Au prins o cantitate enormă de păsări şi vânat,

toate nu mai mari decât un bob de orez. După terminarea vânătorii, a urmat o lungă procesiune cu steaguri şi stindarde. Cu săbii la centură şi suliţe în mâini, s-au oprit în colţul din nord-vestul camerei. Erau urmaţi de câteva sute de slujitori. Aceştia aduceau cu ei perdele şi cuverturi, corturi şi ţăruşi, oale şi ibrice, căni şi farfurii, mese şi scaune. Iar după aceea, câteva sute de slujitori au adus diverse feluri de mâncare rafinate, tot ce aveau pământul şi apa mai bun de oferit. Iar alte câteva sute alergau încontinuu în toate părţile, ca să apere drumurile şi să ducă mesaje.

învăţatul s-a obişnuit treptat cu imaginea aceea. Deşi oamenii erau foarte mici, putea să distingă totul destul de clar. în scurt timp a apărut un drapel viu colorat. în spatele lui venea călare un personaj purtând o pălărie stacojie

[14] Vezi Luthi, *The European Folktale,passîm.*

171
172
173
109
Simboluri arhetipale în basme

şi haine mov. Era înconjurat de un alai de câteva mii de oameni. înaintea lui mergeau mesageri cu bice şi nuiele, care eliberau drumul.

174 Apoi, un bărbat purtând o cască de fier şi cu un topor de aur în mână a strigat tare: „Maiestatea Sa binevoieşte a se uita la peştii din Lacul Indigo!" După aceea, cel cu pălăria stacojie a descălecat şi, urmat de un alai format din câteva sute de oameni, s-a apropiat de farfuria unde învăţatul îşi ţinea cerneala de scris. S-au întins corturi pe marginea farfuriei şi s-a pregătit un ospăţ. Mulţi oaspeţi s-au aşezat la masă. Cântăreţii şi dansatorii erau pregătiţi. Era un amalgam de haine pestriţe, mov şi stacojii, purpurii şi verzi. Răsunau flaute şi fluiere, viori şi cimbale, iar dansatorii se unduiau în ritmul muzicii. Muzica se auzea foarte slab, însă puteau fi distinse destul de uşor melodiile. De asemenea, se auzea destul de clar ce se vorbea la masă, ce se comanda, întrebările şi strigătele mesenilor.

175 După trei feluri de mâncare, cel în stacojiu a spus: „Repede! Pregătiţi plasele şi undiţele pentru pescuit!" De îndată, au fost aruncate plase în farfuria cu apa în care învăţatul îşi muia pensula. Şi au prins sute de mii de peşti. Cel în stacojiu s-a mulţumit să arunce o undiţă în apa puţin adâncă din farfurie şi a prins treisprezece crapi roşii.

176 Apoi i-a ordonat bucătarului principal să gătească peştele, şi i-au fost pregătite cele mai diverse feluri de mâncare. Mirosul de grăsime prăjită şi condimente a umplut întreaga cameră. Iar apoi, cel cu pălăria stacojie, în aroganţa sa, a decis să se amuze pe socoteala învăţatului. Aşa că, arătând spre el, a spus: „Nu cunosc nimic despre scrierile şi obiceiurile sfinţilor şi învăţaţilor şi totuşi sunt un rege foarte respectat! învăţatul acela îşi petrece toată viaţa trudind asupra cărţilor şi totuşi rămâne sărac şi nu ajunge nicăieri. Dacă s-ar hotărî să mă slujească cu credinţă, ca unul dintre funcţionarii mei, poate i-aş permite să ia masa cu noi".

110
Muntele
177

Acest lucru l-a înfuriat pe învăţat, care a luat cartea şi a aruncat după ei. S-au împrăştiat cu toţii, agitându-se şi târându-se pe uşă afară. I-a urmărit şi a săpat în pământ, acolo unde dispăruseră. A găsit un muşuroi de furnici mare cât un butoi, în care se foiau nenumărate furnici verzi! Aşa că a aprins un foc mare şi, afumându-le, le-a scos afară din ascunzătoare[15].

Nu întâmplător povestea are loc seara, în timp ce învăţatul îşi studia cărţile. întreaga experienţă cu furnicile este visul cu ochii deschişi al unui învătat căruia îi este somn.

lumeşti, întreaga lume exterioară căreia el i-a întors spatele îi apar în această fantezie. Dispreţul regelui furnicilor este totodată o expresie a autocriticii învăţatului în cadrul complexului său de inferioritate. Prin urmare îşi revine şi destramă întreaga reverie. însă astfel distruge orice posibilitate de dezvoltare interioară.

Lumea magică, despre care am aflat prin simbolurile apei, lunii, pădurii, muntelui etc., nu reprezintă doar sălaşul spiritelor şi demonilor, ci şi tărâmul în care oamenii fascinaţi[16] ai Antichităţii continuă să trăiască. Aici sunt păstrate cele mai înalte valori, iar muntele în special serveşte drept sălaş al marilor oameni din trecut, lată „O legendă a florilor" un basm cules la sfârşitul secolului al XlX-lea de la tribul vorbitor de euahlayi din Australia:

178

179

[15] R. Wilhelm, *The Chinese Fairy Book,* text uşor modificat.

[16] [Cuvântul german *entrückten* poate însemna şi „stare de extaz" sau „retragere extatică". Acest lucru descrie un fenomen mitologic sau biblic prin care o persoană este transportată corporal din lumea concretă, pământească, a aparenţelor într-o sferă cerească. înrudit cu „fascinaţie" şi „captivare", se găseşte atât în Vechiul Testament, cât şi în Noul Testament, de exemplu în *1 Tesaloniceni* 4.15-17: „noi cei vii, care vom fi rămas până la venirea Domnului, nu vom lua înainte celor adormiţi. (...) După aceea, noi cei vii, care vom fi rămas, vom fi răpiţi, împreună cu ei, în nori, ca să întâmpinăm pe Domnul în văzduh, şi aşa pururea vom fi cu Domnul". în sens figurat, conceptul este folosit şi ca să semnifice „în cealaltă lume (spirituală)", ca o transă, beatitudine, o stare indusă de narcotice sau de reverie.]

111

Simboluri arhetipale în basme

180 După ce Byamee[17] a părăsit pământul şi s-a dus să locuiască în Bullimah[18], tărâmul îndepărtat al odihnei, dincolo de vârful muntelui Oobi, toate florile care creşteau pe wogghee sau pe câmpii, pe moorillah sau culmi, şi toate florile care creşteau în copaci s-au ofilit şi au murit. Nu au mai crescut altele în locul lor. Pământul era sterp şi pustiu, fără flori care să-l însufleţească. Faptul că existaseră cândva devenise o legendă pe care le-o spuneau bătrânii din triburi celor tineri. Deoarece nu mai existau flori, au dispărut şi albinele.

181 în curând au apărut pete albe, zaharoase, pe frunzele copacului Bibbil, pe care daenii[19] îl numesc Goonbean, şi a început să curgă wahlerh limpede sau mană, pe copaci, precum mierea, şi se acumula în bulgări care se întăreau pe ramificaţiile crengilor sau uneori cădeau pe jos, de unde copiii o adunau şi o mâncau, dacă nu ajungeau la crengi.

182 Vracii, ca reprezentanţi responsabili ai tribului, îşi doreau să vadă din nou pământul acoperit cu flori, ca înainte de plecarea lui Byamee. Atât de mare a crescut dorinţa lor, încât i-a determinat să călătorească după el şi să-i ceară să facă pământul din nou frumos. Fără să spună tribului unde se duc, au fugit către nord-est. Au mers şi au tot mers, până au ajuns la poalele marelui munte Oobi Oobi, care se înălţa deasupra lor, până ce nu i se mai vedea vârful, urcând la cer. De jos, pantele sale de stâncă golaşă păreau abrupte şi imposibil de escaladat. Dar, într-un final, au zărit o cărare săpată în stâncă, apoi încă una şi încă una, iar când s-au uitat în sus, au observat nişte trepte săpate ce urcau până unde vedeau cu ochii. S-au hotărât să urce pe scara aceea de piatră. Au început urcuşul şi, la sfârşitul primei zile, vârful muntelui încă părea departe deasupra lor, la fel şi la sfârşitul celei de-a doua şi a treia zile, căci drumul era circular şi lung; dar în

[17] [Literal, „Om mare". Byamee este creatorul, eroul cultural al euahlayilor – nota lui L.K. Parker, *More Australian Legendary Tales,* David Nutt, Londra, 1898.]

[18] [Tabăra lui Byamee, pentru euahayi, Câmpiile lor Elizee].
[19] *[Daen =* aborigen australian.]
112
Muntele
a patra zi au ajuns în vârf. Acolo au văzut o gaură în piatră unde bolborosea un izvor de apă proaspătă, din care au băut cu nesaţ şi i-a învigorat atât de mult, încât au scăpat de oboseala care aproape că îi doborâse. La mică distanţă de izvor au văzut nişte cercuri din pietre puse unele peste altele. Au intrat în unul dintre ele şi aproape imediat au auzit sunetul unui gayandy, mijlocul prin care era auzită vocea lui Wallahgooroonbooan. Acesta era mesagerul spiritual al lui Byamee. El i-a întrebat pe wirreenuni [vrăjitori] ce caută acolo, unde învăţătura sacră a lui Byamee le era împărtăşită celor care veneau să o cunoască, l-au spus cât de mohorât părea pământul de când îl părăsise Byamee, că toate florile muriseră şi nu mai înfloriseră nicicând. Şi deşi Byamee le trimisese wahlerh sau mana, ca să ia locul mierii, care le lipsea, ei tot tânjeau să vadă din nou florile făcând pământul la fel de colorat cum fusese cândva.

Wallahgooroonbooan le-a ordonat câtorva spirite slujitoare ale muntelui sacru să-i ridice pe wirreenuni la Bullimah, unde florile nepieritoare nu încetau niciodată să înflorească. Când vocea a tăcut, wirreenunii au fost ridicaţi printr-o deschizătură din cer şi aşezaţi pe un tărăm minunat, cu flori îmbobocite peste tot, într-un belşug cum nu mai văzuseră niciodată, comasate în rânduri de culori strălucitoare, care arătau ca sute de euloowirree, curcubeie, întinse pe iarbă. Atât de copleşiţi au fost wirreenunii încât, preţ de câteva clipe, nu puteau face altceva decât să plângă, dar erau lacrimi de bucurie.

Aducându-şi aminte pentru ce veniseră acolo, s-au aplecat şi au adunat repede, până ce şi-au umplut braţele cu flori de toate felurile. Apoi, spiritele i-au coborât înapoi în cercul din pietre aflat în vârful muntelui Oobi Oobi.

S-a auzit din nou vocea acelui gayandy, iar Wallahgooroonbooan a spus: „Spuneţi-le triburilor voastre, când le duceţi aceste flori, că pământul nu va mai rămâne niciodată fără ele. în toate anotimpurile, câteva dintre ele or să fie trimise de diferitele
183
184
185
113
Simboluri arhetipale în basme
vânturi, dar Yarrageh Myarah le va aduce din belşug muguri pe fiecare copac şi tufiş, boboci care să se unduiască printre ierburile de pe wogghee şi moorillah, la fel de dese ca părul pe pielea oposumului. Dar Yarrageh Mayrah nu le va face mereu atât de dese, ci doar uneori; însă pământul nu va mai rămâne niciodată complet lipsit de flori. Când sunt puţine, iar vântul cel blând nu bate ca să aducă primele ploi şi apoi florile, iar albinele abia pot face suficientă miere pentru ele însele, atunci wahlerh sau mana va cădea din nou din copaci, ca să ia locul mierii, până ce Yarrageh Mayrah va aduce din nou ploaia jos, pe munte, şi va deschide bobocii pentru albine; iar atunci va fi miere pentru toată lumea. Acum grăbiţi-vă şi duceţi această promisiune, precum şi florile nepieritoare care reprezintă pecetea sa, oamenilor voştri”.

186 Vocea a tăcut, iar wirreenunii s-au întors la triburile lor, cu florile de la Bullimah. Au coborât scara de piatră, care fusese săpată în stâncă de spirite pentru venirea lui Byamee; au traversat toate wogghee şi moorillah până la tabăra triburilor lor. Oamenii s-au adunat în jurul lor, uitându-se cu ochii mari la bobocii pe care îi aduseseră wirreenunii. Florile erau la fel de proaspete ca atunci când plecaseră din Bullimah, umplând aerul cu mireasma lor. După ce tribul s-a uitat suficient de mult la boboci şi a auzit promisiunea pe care le-a facut-o Byamee prin mesagerul lui, Wallahgooroonbooan,

wirreenunii au împrăştiat florile din Bullimah în toate zările. Unele au căzut în vârful copacilor, unele pe câmpii şi culmi, iar acolo unde au căzut, creşte specia lor de atunci încoace[20].

187 în alte versiuni[21], Byamee stă pe un tron de cristal pur, în cer. De ambele părţi ale sale se află coloane înalte de cristal. Aici apare

[20] L.K. Parker, *Atare Australian,* pp. 84-89 – text prescurtat şi uşor modificat.

[21] „Bătrânul magician Byamee, cel mai mare dintre toţi magicienii, a trăit cândva pe Pământ, dar acum trăieşte singur în desişul de pe un deal de lângă Noon- doo. Nimeni nu poate să se uite la el, altfel trebuie să moară.” Vezi povestea „Borah lui Byamee”, în L.K. Parker, *Australian Legendary Tales, Folk-Lore of the*

centrul inconştientului ca reşedinţă a zeităţii, precum „coloanele formate din cristal lichid” din palatul din „Doamna din lună”. La fel cum acolo iepurele măcina plante ca să prepare elixirul vieţii, aici, apa vieţii iese din munte, dintr-o stâncă. Odată cu retragerea lui Byamee, epoca fericită a înfloririi a dispărut, un paradis cu flora sa minunată.

Intrarea în cercul magic atrage spiritele, fiindcă acolo sunt „con- 188 centrate” şi active puterile inconştientului[22]. Magicianul se apropie de domeniul divinităţii prin eforturi religioase şi primeşte ajutor dinăuntru – domeniul sufletului său. Este vorba despre un ritual tipic al reînnoirii, prin care viaţa este întărită prin intrarea în contact cu spiritele strămoşilor şi călăuzită spre canalele adecvate. Locul magic, în acest caz muntele, nu este doar inconştientul ca tărâm însufleţit de spirite, ci fundaţia creativă a vieţii în sine, din care viaţa individuală se reînnoieşte iar şi iar.

O paralelă care descrie acest aspect al muntelui foarte clar este 189 basmul „Desaga lui Ngeraod”:

în sudul insulei Babeldaob se înalţă un munte magic cu 190 două vârfuri, numit Ngeraod. Oamenii spun că aparţine cerului şi că, odinioară, aici locuiau fiinţe supranaturale, numite Galid, într-o casă mare, frumoasă şi spaţioasă. Printre ei se aflau Tekil Malap, diavoli răi, mâncători de oameni, care bântuiau pădurile din munţi şi deranjau oamenii care îşi vedeau de treabă. Odată, Tekil Malap au furat barca unui pescar şi au provocat mari pagube. Când proprietarul a descoperit pete pe barca lui, s-a hotărât să-i ia prin surprindere şi să pună mâna pe ei. Ştiind că aveau să simtă mirosul de om, şi-a ascuns mireasma cu fum de cocos şi, într-o noapte, a ieşit pe lagună. Diavolii au venit să vadă ce era cu mirosul acela. Chiar dacă le-a văzut înfăţişarea

Noongahurrahs as told to the Piccaninnies, DavidNutt, Londra, 1896, pp. 94-105. Tinerii aflau despre Byamee în timpul ceremoniei lor de iniţiere. Byamee este, desigur, mai mult un zeu decât un magician.

[22] Despre semnificaţia turndunului, vezi A. Lang, *Custom ană Myth,* pp. 29 şi urm.

teribilă, pescarul nu s-a pierdut cu firea; le-a oferit o parte din nuca lui de cocos coaptă. Li s-a părut delicioasă şi au fost de acord să iasă cu el la pescuit. Au prins o captură frumoasă împreună şi, după cum era obiceiul, au împărţit-o între ei. înainte să plece, pescarul i-a întrebat dacă ar accepta o parte din nuca lui de cocos coaptă drept cadou şi i-a invitat la el acasă. Odată ajunşi acolo, a luat câteva nuci de cocos încă în coajă şi le-a pus pe foc. După ce au ars, a scos coaja, a răzuit miezul copt dinăuntru şi l-a oferit oaspeţilor săi. Aceştia i-au mulţumit şi au înfulecat, lacomi, miezul de nucă de cocos copt. Drept mulţumire, l-au invitat pe bărbat să vină cu ei unde locuiau şi să guste din mâncarea lor. Acesta a acceptat şi au plecat împreună. „Trebuie să calci mereu *pe urmele noastre”,* i-au spus ei, fiindcă drumul nu era pe pământ, ci *prin aer.* Omul a făcut întocmai şi, în scurt timp,

au ajuns pe muntele Ngeraod.

191 Acolo au dat de un copac mare, despicat pe mijloc, care se închidea la loc după ce intrai în el. Tekil Malap i-au spus bărbatului: „Când intrăm în casă şi ne întâlnim cu bătrâna noastră mamă şi îti oferă ceva în dar, să refuzi tot în afară de ceea ce zdrăngăneşte în dulapul din lemn de taro – acel lucru să-l iei!” Apoi au intrat cu toţii şi au ajuns la mama lor, o femeie uriaşă, cu nişte sâni imenşi. Aceasta s-a asigurat că oaspetele se simte ca acasă. După două zile, Tekil Malap au dorit să-i ofere oaspetelui un dar. Bătrâna i-a dat o carapace de ţestoasă, care avea proprietatea de a se reumple singură ori de câte ori cineva se învârtea. însă bărbatul a refuzat darul. Apoi l-a întrebat dacă vrea o găină care se ouă bani, faimoasa Malk ra Ngeraod, care avea cap de om. Dar bărbatul a refuzat din nou cadoul. Apoi bătrâna l-a întrebat ce să-i dea. El a răspuns: „Dă-mi ceea ce zdrăngăneşte acolo, în dulapul din lemn de taro”. „Bine, atunci asta am să-ţi dau”, a spus cotoroanţa. Când l-au pregătit pe bărbat să se întoarcă acasă, Tekil Malap au scos o desagă din dulap şi i-au spus să o ţină foarte bine. Era

desaga Tur re Ngeraod, o bucată din copacul sacru garamal[23], înfăşurată în frunza unui palmier areka. Diavolii l-au condus apoi la copacul cel mare şi şi-au luat rămas-bun de la el. Copacul s-a deschis, bărbatul a trecut prin el, iar copacul s-a închis la loc în urma lui. Şi a făcut întocmai cum i s-a spus: a strâns desaga tare la piept şi s-a culcat pe ea. De îndată ce a închis ochii, a zburat prin aer şi a aterizat în faţa casei lui. A intrat şi a ascuns cu grijă minunata desagă în dulapul lui din lemn de taro. Bărbatul a descoperit că, cu desaga aceea, putea să vindece oamenii aflaţi pe moarte şi chiar să readucă morţii înapoi la viaţă. Astfel a devenit bogat şi faimos, dar oamenii au început să se adune în faţa lui, cerşind bani, invidioşi pe puterile lui vindecătoare. într-o zi, chiar i-au dat foc la casă. Desaga a rămas neatinsă, iar bărbatul a strigat să fie lăsat în pace, ca să continue să-i vindece pe oameni, însă oamenii au continuat să-l agaseze până ce, într-o zi, a aruncat desaga în pădure pentru totdeauna. De atunci, oamenii de pe pământ trebuie să moară, dar copacul de hibiscus trăieşte pentru totdeauna[24].

Muntele Ngeraod are vârfuri gemene[25], o expresie a celor două 192 feţe ale tărâmului magic exemplificat prin vindecarea de natura dublă şi aspectele mâncătoare de oameni ale diavolilor Tekil Malap[26]. Copacul care se deschide şi se închide (motivul stâncilor care se ciocnesc) are aceeaşi semnificaţie. în cele ce urmează vom arăta adesea cum tărâmul magic ca inconştient se arată ca fiind straniu de ambivalent atunci când stă fată în fată cu fiinţele umane. Se

5 5 J

pare că, la fel ca natura, inconştientul se poate comporta distructiv,

[23] *[Hibiscus tiliaceus.]*

[24] R Harnbruch (ecL), *Südseemärchen aus Australien, Neu-Guinea, Fidji, Karolinen, Samoa, Tonga, Hawaii, Neu-Seeland u.a. (MdW),* ed. Fr v d. Leyen şiR Zaunert, Eugen Diederichs, Jena, 1921, pp. 170-174 – text uşor modificat

[25] Precum Muntele Parnas din Grecia.

[26] Gândiţi-vă la soţia bărbatului din lună din povestea inuită „Zbor către lună”, de care angakoqul nu avea voie să râdă. Aceasta avea două părţi: viaţa şi moartea, simbolizată prin spatele ei găunos.

dar şi benefic faţă de fiinţele umane. Faptul că acţionează pozitiv sau negativ depinde, într-un mod misterios, de atitudinea conştientă a individului faţă de inconştient[27]. Acest lucru este exprimat în „Desaga lui Ngeraod” prin faptul că eroul îşi permite să fie condus de către

spiritele iniţial rele şi distructive în lumea magică şi prin faptul că rezistă ademenirilor bătrânei zeiţe-mamă, ca să obţină în cele din urmă comoara vindecătoare[28]. Această polaritate a inconştientului este văzută oglindită în cele două vârfuri ale muntelui Ngeraod pe parcursul întregului basm. Descrierea trecerii spre tărâmul magic este din nou caracterizată de neclaritatea evidentă a oricăror elemente spaţiale. Natura eterică şi totuşi concretă a magicului este exprimată în fraza idiosincrasică prin care se spune că trebuie să calci exact pe urmele spiritelor pentru a le putea urma pe calea aflată în aer. Este important faptul că, la sfârşit, semenii umani cei răi distrug darul adus de pe tărâmul magic. Conştiinţa profană anihilează valoarea semnificativă a simbolurilor din inconştient prin faptul că le raţionalizează.

193 La aproape toate popoarele primitive găsim urme ale unei credinţe conform căreia strămoşii devin divinităţi demonice puternice după moarte şi tărâmul lor se transformă într-un tezaur al imaginilor inconştiente. în perspectiva grecilor antici, anumite suflete moarte locuiau în zone de pe pământ, îşi aruncau binecuvântările asupra câmpurilor şi se arătau în vise. *Tritopatores* au jucat un rol special în cultul strămoşilor ca străbuni primordiali[29] care au devenit zei[30]. O credinţă înrudită este oglindită în impresionanta descriere aztecă numită „Cum a căutat Motecuhzoma Cele Şapte Peşteri", în care inconştientul este prezentat drept tărâmul strămoşilor, dar şi un izvor din care se poate reînnoi mereu depozitul de cunoştinţe al tribului:

[27] Despre acest aspect dublu al inconştientului, vezi C.G. Jung, OC 5, *Simboluri ale transformării,* §89, 600 n. 186; OC 6, *Tipuri psihologice,* §446.

[28] Este o desagă „încărcată cu mană". *Cf.* G. v. d. Leeuw, *Religion în Essence,* pp. 37 şî urm., despre fetişism.

[29] *Urgrossvăter,* traducere alternativă: bunici primordiali.

[30] *Tritopatores* sunt trei zei bătrâni veneraţi în Atena, pe nume Amaclides, Protocles şi Protocleon. Uneori li s-au dat nume alternative, inclusiv Eubuleus. *Cf* E. Rohde, *Psyche,* Londra, 1925, pp. 246-249.

118

Muntele

Regele Motecuhzoma întâiul[31] voia să afle despre Chico- moztoc, Cele Şapte Peşteri, pe care tradiţia lui o menţiona adesea ca fiind *casa strămoşilor săi.* L-a chemat pe prim-ministrul său, Tlacaelel, şi i-a cerut să pregătească cei mai buni războinici. Dar Tlacaelel i-a spus că acesta nu era un loc obişnuit, care putea fi cucerit, ci unul special, care trebuia descoperit şi de unde trebuia să înveţi. L-a sfătuit pe Motecuhzoma să trimită vraci, vrăjitori şi magicieni să găsească acest loc misterios. Motecuhzoma l-a chemat apoi pe istoricul regal, care i-a explicat: „Strămoşii noştri locuiau într-un loc fericit numit Aztlan, care înseamnă *Albiciune.* în locul acela există un mare deal *în mijlocul apelor,* care se numeşte Colhuacan, fiindcă vârful său este *răsucit,* iar Colhuacan înseamnă Deal Răsucit[32]. Pe acest deal existau *peşteri* sau *grote,* unde au trăit taţii şi bunicii noştri vreme de multi ani.

Strămoşii au trăit acolo fericiţi şi bogaţi. în alte locuri, acest tărâm se numeşte Cele Şapte Peşteri şi se află înspre nord. însă, după ce au părăsit acel loc încântător şi au venit pe continent, totul s-a întors împotriva lor. Buruienile au început să-i înţepe, pietrele s-au ascuţit şi i-au tăiat, iar câmpurile s-au umplut cu ciulini şi spini. [...] Deoarece istoricul regal a confirmat povestea prim-ministrului, Motecuhzoma a ordonat să fie aduşi dinaintea lui toţi vrăjitorii şi magicienii care se găseau în toate provinciile. încărcaţi cu daruri îmbelşugate şi haine deosebite, mâncăruri şi plante, şaizeci de vrăjitori au pornit în căutarea Celor Şapte Peşteri. S-au întâlnit cu un spirit rău, care i-a preschimbat în naguali[33]

[31] [Scris şi Moctezuma, personalitate istorică (1440-1464), al cincilea rege aztec – vezi Fray Diego Durân, *The History of the Indies of New Spaîn,* traducere, adnotare şi introducere de Doris Heyden, University of Oklahoma Press, Norman, 1994 (1588). Motecuhzoma,

împuternicit mai târziu prin legendă.]

[32] Colhuacan poate însemna atât „Deal răsucit”, cât şi „Locul strămoşilor” – din *colii,* „bunic sau strămoş”, şi *colhua,* „cel care are bunici sau strămoşi”.

[33] [Sau *nahual,* manifestarea animalică a unei persoane sau însoţitorul animalic; vezi Heyden.]

194

195

119

Simboluri arhetipale în basme

sau spirite animalice: păsări, jaguari, pisici sălbatice, care i-au dus către pământul strămoşilor lor. Când au atins malurile unui lac întins, au revenit la forma umană. Acolo au găsit oameni ce trăiau în pace şi vorbeau aceeaşi limbă ca vizitatorii. Le-au explicat acestor oameni că se aflau în căutarea lui Coatlicue[34], mama lui Huitzilopochtli[35], şi a Chocomoztoc, Cele Şapte Peşteri, de unde porniseră strămoşii lor.

196 Au fost conduşi la un bătrân care i-a întâmpinat şi i-a întrebat cine îi trimisese. Când au răspuns „Motecuhzoma şi Tlacaelel”, bătrânul a întrebat cine erau oamenii aceia, fiindcă nu ştia de ei şi nici de Motecuhzoma. Bătrânul a întrebat: „De ce mai trăim cu toţii aici, în locul pe care l-au părăsit? De ce nu a murit niciunul dintre noi? Cine sunt conducătorii voştri acum?” Vrăjitorii au răspuns şi au explicat că au adus daruri din partea actualului conducător, Motecuhzoma, pentru Huitzilopochtli şi mama sa. Bătrânul a spus: „Luaţi ce aţi adus şi veniţi cu mine”. Au luat cadourile în spinare şi l-au urmat pe bătrân, care urca dealul cu uşurinţă. Mergeau în urma lui, însă picioarele *li se afundau în nisipul moale, aşa că mergeau cu mare dificultate şi împovărare.* Au strigat la bătrânul care mergea cu atâta uşurinţă, de parcă picioarele lui nici nu atingeau pământul. „Ce e în neregulă cu voi, aztecilor?” a întrebat el. „Ce v-a îngreunat atât de mult? Ce mâncaţi pe pământurile voastre?”

197 „Mâncăm hrana care creşte acolo şi bem ciocolată.”[36] Bătrânul a răspuns: *„Mâncarea şi băutura aceasta îmbelşugată v-a îngreunat, copiii mei, aşa că nu vă e lesne să ajungeţi în locul strămoşilor voştri.* Mâncarea aceasta vă va aduce moartea.

> >

[34] Coatlicue, „Cea cu fustă din şerpi”, de fapt numele bătrânei zeiţe a pământului şi a lunii

[35] [Nahuatl înseamnă „Colibri stângaci” zeul protector al tribului seminomad Mexica; acesta le promisese propriul lor pământ, ce avea să fie cunoscut mai târziu ca Mexico-Tenochtitlan.]

[36] [Unele versiuni au aici *pulque,* un rachiu din agave cu un conţinut mare de alcool. Poate fi o adăugire ulterioară, care dovedeşte faptul că este o legendă vie printre chicanos din sud-vestul Statelor Unite.]

120

Muntele

Noi nu cunoaştem nimic din bogăţia pe care o aveţi voi; noi trăim *simplu şi cumpătat.* D aţi-mi încărcătura voastră şi aşteptaţi aici. O voi striga pe stăpâna acestui pământ, pe mama lui Huitzilopochtli, ca să o vedeţi”. A ridicat una dintre boccele şi a urcat dealul de parcă ar fi fost un fulg, în curând s-a întors după celelalte şi le-a cărat până sus cu multă uşurinţă.

După ce toate darurile aduse de azteci au fost urcate în vârful dealului, a apărut o femeie de o vârstă considerabilă, cea mai urâtă şi mai mizerabilă cotoroanţă pe care ar putea cineva să şi-o imagineze vreodată. Avea faţa atât de neagră şi acoperită cu mizerie, încât arăta de parcă ieşise direct din iad. Plângând amarnic, le-a spus vizitatorilor săi: „Bine aţi venit, fiii mei! Să ştiţi că, de când a plecat zeul vostru, Huitzilopochtli, din locul acesta, aştept să se întoarcă, bocind şi căinându-mă. Din ziua aceea nu mi-am mai spălat faţa, nu mi-am mai pieptănat părul şi nu mi-am mai schimbat hainele. Tristeţea şi jalea mea vor

dura până se va întoarce. E adevărat, copiii mei, că aţi fost trimişi aici de către conducătorii celor şapte regiuni, pe care i-a luat fiul meu cu el?”

Mesagerii au ridicat ochii şi, văzând acea femeie hidoasă şi înspăimântătoare, s-au înfricoşat. S-au plecat în faţa ei şi au făcut reverenţe. „O, doamnă mare şi puternică, nici nu i-am văzut, nici nu am vorbit cu stăpânii celor şapte grupuri. Am fost trimişi de slujitorul tău, Motecuhzoma, şi ministrul lui, Tlacaelel (Chuatlcoatl), să te vizităm şi să căutăm locul unde au sălăşluit cândva strămoşii noştri. Ne-au ordonat să-ti sărutăm mâna în numele lor. Vrem să ştii că Motecuhzoma domneşte acum peste marele oraş Mexico-Tenochtitlan. Nu este primul rege, ci al cincilea. [...]

Când s-au întors la Tenochtitlan, magicienii şi vrăjitorii au dus darurile la Motecuhzoma şi i-au spus: „Stăpâne, ţi-am îndeplinit ordinele şi am văzut cu ochii noştri ceea ce doreai să afli. Am văzut tărâmul acela numit Aztlan şi Colhuacan, unde au trăit strămoşii noştri şi de unde au

198

199

200

121

Simboluri arhetipale în basme

plecat în pribegie. Şi ţi-am adus lucrurile care cresc şi sunt produse acolo”. Apoi au pus dinaintea regelui mulţi ştiuleţi de porumb, seminţe şi diferite tipuri de flori, roşii şi ardei iuţi – mâncăruri şi plante care creşteau în regiunea aceea – şi mantourile şi şorţurile din fibre aspre care fuseseră trimise de oamenii aceia [din Aztlan-Colhuacan-Chicomoztoc]. I-au povestit lui Motecuhzoma tot ce se întâmplase cu mama lui Huitzilopochtli şi slujitorul ei bătrân, că îl văzuseră pe omul acesta schimbându-şi vârsta, de la tânăr la adult şi apoi la foarte bătrân. Au adăugat că în locul acela, toţi strămoşii care rămăseseră acolo încă trăiau. Iar Coatlicue se plânsese amarnic de fiul ei, Huitzilopochtli, pe care îl aştepta de atâta vreme. [...]

201 Vorbind despre un tărâm atât de fericit, Motecuhzoma şi Tlacaelel au fost mişcaţi şi au început să plângă amarnic. Amintindu-şi de strămoşii lor, li s-a făcut dor de casă şi au devenit melancolici fiindcă nu puteau să-şi vadă patria-mamă. îşi doreau din suflet să se întoarcă într-o bună zi, odată ce misiunea lor umană avea să fie îndeplinită. După ce le-au mulţumit vrăjitorilor mesageri şi au ordonat să le fie date cadouri scumpe pentru munca lor, au cerut ca aceşti vrăjitori să ducă mantourile şi şorţurile din fibre de agavă la templu, unde trebuiau să fie puse pe Huitzilopochtli, deoarece mama lui i le trimisese[37].

202 Din nou, muntele simbolizează ţelul care trebuie să fie atins în inconştient. Este alb, iar tărâmul fericit se numeşte Aztlan, „Albiciunea”. Ne aducem aminte de regiunile înzăpezite din „Mama Holle” şi de lumina argintie a regatului selenar din „Doamna din lună”. Tărâmul străin din punct de vedere temporal şi spaţial este cufundat într-o lumină nefirească, transfigurată într-un mod straniu, ce reprezintă o stare de clarviziune inconştientă. într-un basm

[37] [Text prescurtat din D. Durăn, *History of the Indies,* pp. 212-222.]

122

Muntele

norvegian, „Cele trei prinţese de pe Tărâmul Alb”[38], tărâmul magic se numeşte pur şi simplu Tărâmul Alb, iar eroul ajunge în acest regat după o serie de aventuri pe care le are în timp ce navighează într-o barcă, pe întinderea oceanului. în legenda lui Motecuhzoma, regatul magic este cunoscut drept locul de origine al poporului, unde locuiesc strămoşii lor, într-o stare atemporală. Este tărâmul tinereţii veşnice, căci, prin urcarea dealului, Colhuacan, reînnoiesc viaţa. Reconectarea cu pământul strămoşilor înseamnă conectarea cu

inconştientul, unde timpul şi spaţiul sunt relativizate şi imaginile primordiale sunt veşnic vii.

Prin urmare reconectarea şi păstrarea contactului cu spiritele ancestrale şi animalice fac parte integrantă din multe mituri primitive. Jung scrie:

Simbolismul riturilor de înnoire, considerat cu seriozitate, se referă, dincolo de ceea ce nu e decât infantil şi arhaic, la acea dispoziţie psihică înnăscută care este rezultatul şi depozitul tuturor vieţilor strămoşilor, mergând până la stadiul animal; de aici, simbolismul ancestral şi animal. E r r J

vorba de încercarea de a suspenda separarea conştiinţei de inconştient, sursa propriu-zisă a vieţii, şi de a produce o reunificare a individului cu pământul matern al dispoziţiei sale instinctive moştenite. [...] Autonomia şi autarhia conştiinţei sunt calităţi fără de care aceasta n-ar fi apărut; dar ele semnifică şi primejdia izolării şi pustiirii, prin aceea că produc prin scindarea inconştientului o insuportabilă *înstrăinare a instinctului.* Absenta instinctului este însă sursa a nesfârşite rătăciri şi erori[39].

Nu doar riturile de înnoire, ci şi multe alte ritualuri ale amerindienilor par să fie construite pe experienţe interne individuale, mai ales ale şamanilor, vracilor etc. Un exemplu impresionant se regăseşte în

[30] Vezi P.C. Asbjornsen şi Jorgen Moe, *Norske folkeeventyr,* PT. Steensballe, Christiania, 1852.

[39] C.G. Jung, OC 12, *Psihologie şi alchimie,* §174.

203
204
205
123

Simboluri arhetipale în basme

basmul inuit „Un mit al vulturilor despre rândunelele zburătoare şi dansul lupilor într-un banc de lut”:

206 Un tânăr, arcaş iscusit, a vânat cândva un vultur care era atât de mare, încât putea fi împărţit între toţi locuitorii ca pradă de vânătoare, de parcă ar fi fost un animal marin. Cu toţii au primit suficient pentru o masă, dar cei care au prins o bucată din femur au fost cei mai mulţumiţi. Tânărul vânător, pe nume Marten (Kavfiatsiak), şi-a dat seama că nu omorâse o pradă de rând şi a făcut tot posibilul să trateze pielea atât de atent, încât vulturul arăta ca şi cum încă ar fi fost în viaţă. După aceea l-a transformat în talismanul lui, căruia îi aducea în fiecare zi ofrande, punându-i carne între gheare de fiecare dată când mânca el. Şi a dat roade. A devenit un vânător mai iscusit decât înainte. într-o zi, în timp ce Marten era la vânătoare, s-a întâlnit deodată cu doi bărbaţi ciudaţi. Unul dintre ei avea un bot de vulpe roşie, iar celălalt un bot de vulpe argintie cusut în partea din faţă a hainelor lor de blană. Cei doi străini au apărut din senin în faţa lui, l-au oprit şi i-au spus: „Am venit să te luăm cu noi, şi din moment ce nu ne aflăm aici din proprie voinţă, nu ai de ales. Trebuie să ne urmezi!” Aşa că l-au luat pe Marten între ei şi l-au condus departe, către regiuni pe unde nu mai umblase niciodată. I-au pus întrebări pe care nu le înţelegea şi au spus că nu se deplasează suficient de repede.

207 *închide ochii!* i-au spus şi l-au luat de mâini, începând să alerge cu el cu o viteză atât de mare, încât Marten avea impresia că sufla o furtună împotriva lor. *Nu păreau să atingă deloc pământul.* Au continuat o vreme aşa, iar apoi i-au spus să deschidă ochii. Au simţit din nou pământul sub picioare. Marten s-a uitat în jur şi a văzut munţi lângă care nu se mai aflase niciodată, un ţinut străin, dar nicio casă. Unul dintre cei doi străini misterioşi a vorbit din nou şi i-a zis: „Astăzi vei întâlni o femeie pe care nu ai mai văzut-o niciodată şi trebuie să ştii că îţi va cere o sfoară împletită din tendoane, la schimb

124

pentru ceea ce-ţi va da”. Marten se gândea mereu la sfoara aceea împletită din tendoane, dar nu ştia de unde putea face rost de aşa ceva, atât de departe de casă. Au continuat drumul, afundându-se şi mai mult în tinutul acela, când deodată au auzit o pulsaţie, care răsuna constant şi tare de undeva departe. „Ce se aude?” a întrebat Marten. „Este bătaia inimii unei mame”, au răspuns ceilalţi. „Bătaia inimii unei mame!” s-a gândit Marten, dar nu înţelegea ce însemna acest lucru. Apoi, unul dintre străini a vorbit din nou şi a spus: „Mai ţii minte că ai ucis un vultur, un mascul tânăr şi puternic? Ce auzi acum e bătaia inimii mamei sale”, l-a fost prezentat inimii care bătea, mamei vulturului ucis. Şi inima lui Marten bătea acum, dar spre mirarea lui, mama l-a primit cu multă amabilitate şi i-a mulţumit pentru felul în care îi tratase fiul. Căci nu este păcat să omori un animal, dacă aduci apoi jertfe sufletului său. Animalele trăiesc iarăşi într-un trup nou. Iar acum, dorind să facă schimb de daruri cu el, l-a întrebat ce ar vrea să primească. „Tot ce vreau este să ajung din nou acasă, în siguranţă. O călătorie plăcută până acasă!” a spus Marten. „Eu vreau o sfoară împletită din tendoane”, a spus bătrâna vulturoaică. încurcat, Marten a coborât privirea. Nu ştia unde ar putea găsi o sfoară împletită din tendoane, dar deodată şi-a adus aminte de vârfurile săgeţilor sale, care erau fixate cu sfoară împletită din tendoane. Le-a dezlegat şi i-a dat sfoara, iar bătrâna vulturoaică s-a bucurat şi a început să vorbească.

A spus că cei doi bărbaţi erau *kivfai* ai ei, mesagerii săi sacri. Ea îi trimisese să-l invite pe Marten la trocul acela. Marten s-a mirat şi mai tare, fiindcă era prima dată când auzea de modul acela de a trimite mesaje. Era o modă nouă şi necunoscută. După aceea, i s-au oferit multe feluri delicioase de mâncare, iar când a fost, în sfârşit, gata să se întoarcă acasă, vulturoaică l-a implorat să ţină o sărbătoare în onoarea fiului său. Festivalul trebuia să fie organizat trimiţând mesageri pentru a invita oaspeţii, iar cei care acceptau invitaţia trebuiau să facă schimb de urări şi cadouri cu el şi vecinii lor.

J >

208

125

Simboluri arhetipale în basme

209 [La despărţire, a primit două „piei de inimă” de la doi caribu, nişte săculeţe transparente făcute din membrana exterioară a inimii unui caribu. Un săculeţ era umplut cu lobi de urechi de caribu; celălalt, cu lobi de urechi de nevăstuică şi lup. în plus, vulturoaica i-a dat următoarea instrucţiune stranie: „Ai grijă să nu laşi darurile acestea jos, în drumul tău. Dacă le duci tu însuţi până acasă, nu ai voie să le pui jos, sub nicio formă”. în drum spre casă, călăuzele lui s-au transformat din nou în formele lor naturale şi, nedumerit, Marten a pus jos darurile primite de la mama vulturului. Deodată, s-au transformat în nişte saci uriaşi cu piei de animal, carne uscată şi seu. A fost nevoit să le lase în urmă şi apoi să trimită mai mulţi tineri după ele. La întoarcere, Marten a devenit tăcut şi rezervat, cugetând profund la tot ce văzuse şi auzise. Apoi şi-a amintit că bătrâna vulturoaică îi arătase niste obiceiuri noi şi îi ceruse să le introducă la el acasă, în cadrul unei sărbători pe care avea să o găzduiască în onoarea fiului ei mort. A făcut întocmai, a trimis invitaţiile şi, cu mari eforturi, a organizat sărbătoarea, unde oamenii şi-au pus măşti de animale şi au interpretat călătoria minunată, jucând roluri de diverse animale şi spirite.][40]

210 Povestea stabileşte o sărbătoare ritualică bazată pe o experienţă extatică a unui membru individual al tribului. Experienţa vânătorului încorporează toate urmele unei imersiuni în inconştient, asemănătoare celei în care s-a îmbarcat angakoqul, în mod conştient, în „Zbor către lună”. De asemenea, călătoria vrăjitorilor lui Motecuhzoma

[40] Text prescurtat şi uşor modificat din K. Rasmussen, *Eagle’s Gift,* p. 29; spusă lui Rasmussen de către Arnasungak din insula King. (Am omis episodul final nefericit care a

avut loc la ospăţ, fiindcă nu este relevant în acest context.) *Cf* versiunea mai simplă: „Hermina este răpită de tânărul vultur”, K. Rasmussen, *Eagle’s Gift,* pp. 9-16, din „The Blessed Gift of Joy is Bestowed Upon Man”. Vezi şi J.G. Neihardt, *Black Elk Speaks, as told by Nicholas Black Elk through John G. Neihardt (Fläming Rainbow),* University of Nebraska Press, Lincoln şi Londra, 2000, unde Elan Negru povesteşte despre originea unui festival sacru al Oglala Lakota (sioux) care se baza pe o experienţă onirică sau vizionară.

către dealul Colhuacan din „Cum a căutat Motecuhzoma Cele Şapte Peşteri” se bazează iniţial pe un fel de experienţă religioasă extatică.

în simbolul muntelui se mai găseşte o semnificaţie specială, care 211 îl deosebeşte de alte simboluri ale inconştientului, cum ar fi apa şi luna: în China, muntele este un simbol al meditaţiei, la fel ca în meditaţia yoga „Nemişcarea”[41]. înseamnă, în acest caz, „acumularea (umplerea)” puterii, „concentrare”, dar şi „înălţare, iluminare”, deci atingerea unei stări superioare prin efort. Ca urmare muntele este adesea purtătorul celui mai înalt simbol[42]. Faptul că simbolul muntelui este legat de meditaţie şi înălţare spirituală[43] este dovedit într-o

[41] Vezi hexagrama 52 – *Gen,* „Nemişcarea (Muntele)”, din *The I Ching or Book of Changes,* p. 200; şi R. Wilhelm, *Secretul Florii de Aur,* pp. 56 şi urm.

[42] Adică al lui Dumnezeu. *Cf* C.G. Jung, *Alchemy voL 1 and 2: The Process of Individuation. Notes on Lectures given at the Eidgenössische Technische Hochschule, Zürich November 1940-July 1941*, zusammengestellt von Barbara Hannah, Privatdruck, Zürich, 1960, p. 41. De asemenea, G.R.S. Mead, *Fragments of a Faith Forgotten,* ed. a II-a, John M. Watkins, Londra, 1931, pp. 370-371, unde interpretează muntele ca fiind o conştiinţă superioară.

[43] Vezi şi prima parte din basmul chinezesc „Doamna din lună”, care descrie originea: Prinţul şi marele arcaş Hou I a primit cândva ordin de la împăratul Yao să doboare cei zece sori de pe cer, fiindcă străluceau atât de tare, încât ardeau oamenii. Hou I a lovit nouă dintre ei, dar cel de-al zecelea a scăpat. Călare pe calul său, care era mai iute decât vântul, Hou I a pornit pe urmele celui de-al zecelea soare, dar calul şi-a luat zborul cu el. „S-au dus până la muntele Kunlun şi s-au întâlnit cu Regina-Mamă a Mării de Jasp, care i-a dat planta nemuririi. Hao I a luat-o cu el acasă şi a ascuns-o în camera lui. Dar soţia lui, pe care o chema Tschang O, a mâncat o parte din ea pe furiş, pe când el nu era acasă. Aceasta a plutit imediat până la nori. Când a ajuns la lună, a fugit în castelul care se afla acolo şi trăieşte de atunci în acel loc, ca Doamna din lună.”

în majoritatea culturilor din lume, zeii şi demonii locuiesc în munţi. *Cf.* zeul aztec Tepeyollotl, „Inima Muntelui” [vezi basmul aztec „Zeul muntelui şi peşterii al triburilor Isthmus” (sursă necunoscută) şi Theodor Wilhelm Danzel, „The Psychology of Ancient Mexican Symbolism”, în *Spiritual Disciplines: Papers from the Eranos Yearbooks,* Princeton University Press, Princeton, NJ, 1960, Bollingen XXX-4,pp. 225 şi urm.; dar şi J. Boite şi L. Mackensen, *Handwörterbuch,* s.v. Berg (munte)]. Despre mama-munte, vezi A. Erman, *Religion der Ägypter,* p. 215; Jean Przyluski, „Ursprünge”, pp. 17-18; Walter F. Otto, „Der Sinn der eleusinischen Mysterien”, în *Eranos-Jahrbuch 1939: Die Symbolik der Wiedergeburt în der religiösen Vorstellung der Zeiten und Völker,* ed. Olga Fröbe-Kapteyn, Rhein-Verlag, Zürich, 1940, pp. 90-91. Pentru India, vezi H. Zimmer, *Maya,* pp. 151, 346.

manieră amuzantă în povestea aztecă de mai sus, unde urcarea este împiedicată de faptul că vrăjitorii au avut o viaţă prea bună. în acest caz, nici măcar concentrarea raţională nu ajută, fiindcă rămân blocaţi în nisip. Faptul că patria-mamă paradiziacă se pare că şi-a pierdut o parte din fertilitate de la plecarea lor este specific pentru această saga[44]. Acest

lucru împiedică întoarcerea acasă. Mintea primitivă, care abia recent s-a desprins cu greu de inconştient, vede, privind retrospectiv, un pericol în întoarcerea la patria-mamă. însă uneori trebuie să ne întoarcem acolo ca să regăsim mama, adică sursa vieţii din inconştient. Apoi, dintr-odată, tărâmul apare din nou ca un paradis etern.

212 Deoarece mesagerii lui Motecuhzoma sunt vrăjitori, ei pot să se preschimbe, luând forma unor animale. în „Zbor către lună", şamanul se lasă condus de ajutorul lui animalic[45], din moment ce inconştientul este şi tărâmul instinctelor, care – după cum vom vedea în cele ce urmează – este simbolizat adesea sub forma unor animale. Un basm sud-american, „Cum a ajuns haimara să aibă ochii aşa de mari şi frumoşi", ne oferă o legătură interesantă între *orbire, scufundarea în apă* şi *transformarea în animal,* care sunt sinonime cu pătrunderea în inconştient:

213 întorcându-se acasă din junglă, într-o după-amiază, un vânător s-a întâlnit cu un Konoko-kuyuha, care împletea un coş. Deşi nu l-a recunoscut de îndată ca fiind un Spirit al Junglei, i-a observat înfăţişarea stranie, fiindcă avea toată faţa, corpul şi membrele acoperite cu păr des. A întrebat Spiritul ce face, dar singurul cuvânt pe care a catadicsit să i-1

Descoperim în Vechiul şi Noul Testament că Dumnezeu este întâlnit adesea pe Muntele Tabor sau pe Muntele Sinai.

[44] [Nu este descris în versiunea oferită aici sau în versiunea în limba germană a lui W Krickeberg, *Azteken und Inka.]*

[45] [Licantropia (capacitatea sau puterea unei fiinţe umane de a se transforma în lup sau de a căpăta trăsături caracteristice unui lup), adică o convingere că şamanul, vraciul sau vrăjitorul se poate transforma cu uşurinţă într-un animal, este cunoscută de toate popoarele indigene – vezi L. Lévy-Bruhl, *The Soul of the Primitive,* pp. 39-43.]

Muntele

ofere drept răspuns a fost „Bako"[46]. Când a ajuns acasă, le-a povestit experienţa prietenilor şi familiei sale şi i-a sfătuit să nu adoarmă în noaptea aceea, deoarece „creatura", orice ar fi fost ea, putea să le facă o vizită neaşteptată după lăsarea nopţii. Nu a putut să le spună decât că era toată acoperită cu păr şi că împletea un coş. Cu toţii au râs de el şi, întorcându-se la hamacele lor, ca de obicei, şi-au spus poveşti unii altora până au adormit. Cel care i-a avertizat a rămas singurul treaz. Nu după mult timp a recunoscut un fluierat în depărtare.

A încercat să-şi trezească prietenii, scuturându-le hama- 214 cele. în zadar; abia a reuşit să se caţăre pe acoperiş, când „creatura", pe care a recunoscut-o acum drept un Kono- ko-kuyuha, a intrat în casă. Odată ajunsă acolo, vânătorul a putut să-i urmărească mişcările fără să fie observat. A văzut Spiritul apropiindu-se pe furiş de fiecare hamac şi scoţându-le ochii celor care sforăiau acolo, fără să-i trezească. A pus cu grijă ochii în coşul terminat acum, după care a ieşit din casă. A doua zi de dimineaţă, când s-au trezit, oamenii şi-au dat seama că nu mai vedeau nimic şi s-au întrebat ce se întâmplase. Cel care îi avertizase le-a povestit toată păţania. Aceştia au spus că nu mai erau demni să trăiască pe pământurile acelea şi că trebuie să-i ducă pe malul unei ape. Bărbatul i-a legat unul de celălalt şi i-a condus la un pârâu. Când au ajuns la apă, l-a legat pe ultimul de un copac, să nu se rătăcească şi să ştie unde se află. I-a lăsat acolo, în siguranţă, după cum credea el, şi le-a promis că se va întoarce curând să-i viziteze. După o vreme şi-a respectat promisiunea, dar a descoperit că între timp intraseră cu toţii în apă şi se transformaseră în peşti. Numai cel care fusese legat de copac, neputând să intre în apă decât până la mijloc, se transformase doar pe jumătate în peşte. Aşa că bărbatul a plecat, promiţând să se întoarcă. A stat plecat mult timp, atât de mult, încât Spiritului i s-a făcut

[46] Forma prescurtată a *bako-ke,* un termen arawak pentru orbita ochiului; se aplică unei anumite varietăţi de coşuri, caracterizată prin faptul că are o concavitate alungită de-a

lungul bazei, trăsătură sugerată chiar de nume.
129
Simboluri arhetipale în basme
milă de ultimul om şi i-a desăvârşit transformarea dându-i proprii săi ochi, care erau „destul de mari şi de frumoşi”, ca să spunem aşa. Mai ales pentru un peşte haimara[47], adică specia în care îl transformase Spiritul. Iar când s-a întors, în sfârşit, vechiul lor prieten, a tăiat frânghia de la copac, permiţându-le astfel peştelui haimara şi celorlalţi peşti să se joace în deplină libertate prin apă, acolo unde au rămas de atunci. Aşa au fost ei pedepsiţi pentru lipsa lor de credinţă.
215 Asimilarea cu un animal are valori diferite. Uneori înseamnă să devii un animal adevărat în sens negativ, adică revenirea la un stil de viaţă complet instinctual, ca în basmul „Trunt, Trunt şi trolii din munţi”; sau în sens pozitiv, lăsând instinctele să preia conducerea, ca un spirit călăuzitor.
[47] Este vorba despre peştele *Hoplias malabaricus.*
130
CAPITOLUL 11
LUMEA DE SUS ŞI LUMEA DE JOS
în basmele „O legendă a florilor” şi „Cum a căutat Motecuhzoma 216 Cele Şapte Peşteri”, inconştientul este văzut ca tărâmul strămoşilor şi patria de origine, care, asemenea conceptului creştin de paradis, a fost pierdut. Unele poveşti ale amerindienilor ne ajută să discernem mai bine aspectul inconştientului descris drept casă primordială, locul unde oamenii sălăsluiau înainte să se nască. Dintr-un mit al creaţiei, ce aparţine tribului Warao din Guyana (America de Sud), „Legenda lui Okonorote”, aflăm că[1]:
Toţi warao sunt descendenţi ai lui Okonorote, vânătorul 217 primordial, o figură cerească extrem de cutezătoare. Acest om a trăit iniţial într-o lume din cer, care era locuită de oameni, dar nu avea deloc animale, în afară de păsări. într-o zi, pe când vâna aceste păsări cereşti, săgeata lui Okonorote şi-a lovit ţinta, dar apoi, atât pasărea, cât şi săgeata au dispărut. Când s-a dus să le caute, a descoperit o groapă adâncă şi s-a uitat înăuntru.
[Povestea originală a lui WH Brett, *Legends and Myths of the Aboriginal Indians of British Guîana,* William Wells Gardner, Londra, 1880, pp. 55-60, care a fost un misionar zelos, este în versuri englezeşti romanţate. Versiunea oferită aici este un rezumat îmbinat cu versuri originale ale lui Brett.]
131
Simboluri arhetipale în basme
218 „Iar el, fascinat, neputând să mai mişte, Lumină deasupra şi dedesubtul lui zăreşte! Acolo, departe, jos de tot, creşteau păduri; Erau câmpii întinse, savane şi curgeau râuri. S-a uitat în jos ore întregi, minunile să le vadă, Dar era sigur că visează, nu-i venea să creadă!”
219 Okonorote s-a întors la oamenii lui şi i-a convins să împletească o frânghie lungă. A durat luni întregi să o pregătească, dar în cele din urmă au terminat-o, iar eroul şi-a făcut curaj şi a coborât în groapă.
220 „Era o ispravă primejdioasă, de sus să coboare Pe-o scară aşa firavă, că o adiere putea s-o doboare. Odată ajuns jos, de jur împrejur s-a uitat
Iar tot ce a văzut acolo l-a impresionat. Mirat, a zărit flăcări straşnice Şi patrupede imense şi năstruşnice.”
221 A vânat o căprioară tânără şi, cu multe eforturi, s-a urcat înapoi la lumea din cer cu prada sa. Când le-a spus oamenilor lui ce a găsit şi le-a arătat căprioara, şi-au dat seama ce noroc îi lovise, fiindcă ei nu aveau asemenea cărnuri.
222 „N-au cerut voie, ci au spus: «Venim şi noi!» Spre lumea de jos au coborât frânghiile apoi. Toţi erau tineri, nu era niciunul bătrân;

Cu prunci în braţe, au ajuns pe pământ.”
223 Au reuşit toţi să coboare în lumea cea nouă, în afară de o persoană. O bătrână care era prea trupeşă a rămas blocată în gaură, după ce au trecut toţi ceilalţi. Cei de pe pământ au ţinut o întrunire şi au discutat despre ce ar trebui să facă în privinţa acelei femei. Au hotărât cu toţii că nu era corect să

o lase acolo, dar ca să o salveze ar fi trebuit să-i sacrifice pe cei mai puternici dintre oamenii lor.
„Aşa că femeia a rămas acolo (deşi scara a cedat)
Şi, după cum spun warao, nu va mai pleca vreodat’, Ea umple gaura; şi de aceea, bunii mei prieteni, Nu putem să ne uităm în cer, noi pământenii!”

Coborârea poporului warao din casa lor din cer[2] printr-o gaură[3] ne aduce aminte de actul naşterii. Procesul pare să indice o coborâre în realitatea cotidiană. Absenta oricărui animal în afară de păsări este legată, probabil, de conceptul conform căruia doar „ fiinţele aeriene” sălăşluiesc în rai[4]. Putem presupune că toţi oamenii de acolo erau nişte fiinţe asemănătoare păsărilor. După cum vom demonstra mai târziu, păsările simbolizează conţinuturi spirituale ale inconştientului. Părăsirea patriei-mamă şi coborârea pe pământ semnifică începutul conştiinţei umane, care reprezintă o dezvoltare din starea animalică (instinctual-inconştientă) şi o fiinţare care a fost anticipată doar în viaţa anterioară, petrecută într-o stare onirică.

La alte triburi sud-americane, precum Munduruku şi Karajâ, patria adevărată, primordială a omului nu este cerul, ci lumea de dedesubt. Ideea că o persoană grasă blochează gaura către pământ, care rămâne după aceea astupată pentru totdeauna, apare în mai multe mituri nord-americane de acest tip[5].

[2] întâlnim acelaşi motiv în vestul Groenlandei, „Legenda pribegiei (imigraţiei) oamenilor” (W. Krickeberg, *Nordamerika,* note, p. 369) şi „Crearea lumii” (ibidem, note, p. 382) [skidi pawnee, original în George A. Dorsey, *Traditions of the Skidi Pawnee,* Houghton, Mifflin and Company, Boston şi New York, 1904a].

[3] Vezi gaura prin care spiritul lunii trimite jos un elan, în dar, în „Zbor către lună”.

[4] Anumite secte gnostice numeau cerul „Aer-Pământ” sau „Aer-Lume”. Vezi Charlotte Baynes, „Der Erlösungsgedanke în der christlichen Gnosis”, în *Eranos-Jahr- buch 1937: Gestaltung der Erlösungsidee în Ost und West II,* ed. Olg Fröbe-Kap- teyn, Rhein-Verlag, Zürich, 1938, p. 209.

[5] Afirmaţie în T. Koch-Grünberg (ed.), *Indianermärchen aus Südamerika (MdW),* Eugen Diederichs, Jena, 1921, p. 313, fără detalü exacte.

224
225
226
227

228 Prin urmare se pare că raiul nu este foarte diferit, în esenţă, de lumea de dedesubt şi este, în mod clar, lumea inconştientului, întoarcerea la cealaltă lume, chiar şi privitul înapoi, este blocată, deoarece este prea tentant şi ademenitor pentru oameni în stadiile iniţiale ale procesului de a deveni conştienţi. „întoarcerea” în paradisul pierdut ar face imposibil actul de a deveni conştient. Pentru a face această „întoarcere” cât mai puţin atrăgătoare, potrivit multor basme, intrarea este păzită de giganţi sau tâlhari titanici. în „Povestea marelui lăcar-de-stuf” (Micronezia)[6], un detaliu caracteristic este acela că eroul este ajutat să ajungă înapoi în rai[7], din moment ce „a merge în rai” înseamnă „a te

întoarce” pe tărâmul inconştient de origine. De obicei, raiul este imaginat şi ca un ocean sau o apă mare[8]. Prin urmare, la azteci, raiul se numea „Canionul Peştilor”, în ideea că stelele erau peşti în marea cerului nopţii[9]. Naşterea oamenilor este imaginată ca suflete ale copiilor care cad din rai pe pământ[10], în perspectiva egiptenilor antici asupra lumii, stelele conduc la o navă deasupra cerurilor, „apele reci sau oceanul care se afla sub corpul lui Nut”[11]. Acolo, lumea de dedesubt este un al doilea cer,

6 [O pasăre comună asemănătoare sturzului, *Acrocephalus arundinaceus.* Culeasă drept „Die Geschichte von der Rohrdrossel”, în P. Hambruch, *Südseemärchen,* pp. 214-216.]

7 [Rezumatul basmului: Un bărbat din cer furase nevasta unui bărbat de pe pământ şi o luase cu el în cer, folosind o plasă. Soţul întristat este ajutat de un crab să intre în corpul unei păsări căutătoare şi, astfel, să zboare până în cer. însoţit de crab, aflat în corpul altei păsări căutătoare, reuşeşte să o aducă înapoi pe soţia sa. Când bărbatul din cer încearcă din nou să ia femeia cu el, crabul taie plasa.]

8 *Cf.* W Krickeberg, *Nordamerika,* p. 373, note la „Sintflut und Erdfischung”. [în original, „Centura albastră”, în Walter James Hoffman, *The Menomini Indians,* în *Fourteenth Annual Report of the Bureau of Ethnology,* Government Printing Office, Washington, DC, 1896, pp. 134-135.] *Cf.* şî W Krickeberg, *Nordamerika,* p. 497, note la „Creaţia” (Zunî). De asemenea, mitul maya al gemenilor „Hunahpu şî Xbalanque”, o poveste despre care vom discuta în al doilea volum al acestei opere.

9 *Cf* W. Krickeberg, *Azteken und Inka,* p. 332, note la „Povestea tinereţii lui Quetzal coatT.

10 *Ibidem,* pp. 41 şî urm., mai ales în mitul „Epoca de aur”, p. 47.

11 [Nut era iniţial zeiţa cerului nopţii, dar în cele din urmă a ajuns să fie cunoscută pur şi simplu ca zeiţa cerului.] *Cf* A. Erman, *Religion der Ägypter,* p. 16. Această

o imagine în oglindă, şi se spune despre soare că *urcă spre cerul de sus şi apoi coboară spre cerul (!) de jos*[12]. în Egipt, la fel ca în India, raiul este o figură feminină, mama[13]. Descrierea oferită de warao indică o credinţă asemănătoare. Descrie naşterea din mama primordială[14]. Astfel de regiuni superioare cu întinderi de ape sunt cunoscute şi din Biblie: „A făcut Dumnezeu tăria şi a despărţit Dumnezeu apele cele de sub tărie de apele cele de deasupra tăriei”[15]. Chiar şi cea mai înaltă reprezentare a raiului creştin, cum ar fi Ierusalimul divin sau Paradisul, şi-a păstrat sensul feminin-matern[16]. întoarcerea în rai după moarte este o reintrare în starea preconştientă a fiinţării[17].

Adesea, lumea de dedesubt ca lume de dincolo se deosebeşte 229 de rai prin faptul că cei răi trăiesc dedesubt şi cei buni deasupra, potrivit conceptului creştin de rai şi iad[18]. Când se face o asemenea diferenţiere, sfera superioară capătă adesea un sens masculin, aflat în contrast cu aspectul feminin al sferei inferioare. în acest caz, simbolul cerului întruchipează aspectul spiritual al sufletului inconştient, aflat în contrast cu partea instinctivă. însă, de obicei, noţiunea spaţială legată de lumea de dincolo sau de rai este la fel de nedefinită ca toate celelalte localizări din tărâmul magic. Despre

idee se găseşte şi la perates şi mandeeni (sabeeni), ambele secte gnostice. Vezi R. Reitzenstein, *Hellenistic,* p. 307.

12 A. Erman, *Religion der Ägypter,* p. 17.

13 Pentru India, vezi H. Zimmer, *Maya,* pp. 105-106.

14 La tribul Bella Coola (Bilxula) din Columbia Britanică, zeiţa Qama’its („femeia noastră”) domneşte în cerul cel mai de sus, descris ca o prerie fără copaci. în spatele casei sale se află un iaz cu apă sărată în care ea face baie, iar în apropiere trăieşte un şarpe sau peşte care coboară din când în când în lumea noastră, făcând stâncile să explodeze şî să alunece pe versanţii munţilor – F. Boas, *The Mythology of the Bella Coola Indians,* Memoirs of the American Museum of Natural History, NewYork, 1898, pp. 27-28.

[15] *Geneza* 1.7.

[16] Vezi C.G. Jung, OC 9/1, *Arhetipul mamei,* § 156. Vezi şî H. Leisegang, *Die Gnosis,* p. 75.

[17] Vezi C. Baynes, „Der Erlösungsgedanke", p. 208. Cu privire la credinţele gnostice în Paradis, vezi Cumont, *The Oriental Religions,* pp. 114-115.

[10] Vezi Cumont, *The Oriental Religions,* p. 145.

acesta, maestrul chinez Lü-tsu spune: „Tărâmul care nu se află nicăieri este adevărata casă"[19].

230 Uneori, tărâmul de dincolo (conştiinţa) se află intr-un loc unde raiul se ciocneşte cu lumea de dedesubt. în epopeea lui Ghilgameş, eroul merge pe tărâmul nemuririi ca să-l cunoască pe *Utnapishtim,* supravieţuitorul nemuritor al potopului, care este numit „Cel de departe" (sau doar „Cel îndepărtat")[20], iar raiul este deasupra şi, în acelaşi timp, departe în est sau vest[21]; în asemenea cazuri se suprapun diferite concepte. Chiar şi limbajul cunoaşte astfel de aluzii metaforice: omul „se plimbă prin nori" sau „se scufundă într-un vis". Pierderea cunoştinţei este simţită fie ca o afundare, fie ca o „plutire", ca o exaltare interioară[22].

231 Uneori, casa primordială a unui om nu este nici deasupra, în cer, nici dedesubt, în lumea de jos, ci se află „pe partea cealaltă a oceanului care înconjoară lumea". Astfel, aztecii spun despre strămoşii lor, în „Legenda pribegiei (imigraţiei) oamenilor":

232 Tribul lor a venit peste ape, într-o barcă, la locul numit *Tamoanchan* , care înseamnă „acolo este casa de unde au coborât" (adică „Locul Casei Primordiale")[23]. Oamenii aceştia ar fi trebuit să se aşeze şi să trăiască acolo, dar mai târziu şi-au continuat drumul, cu Dumnezeu în urma lor,

[19] *Apud* R. Wilhelm, *Secretul Florii de Aur,* p. 53.

[20] [John Gardner şi John Maier/Richard Henshaw, *Gilgamesh,* Alfred A. Knopf, Inc., New York, 1984, tăbliţa I, r. 40, p. 58, şi tăbliţa IX.]

[21] Vezi A. Dieterich, *Eine Mithrasliturgie,* pp. 180-182; şi L. Lévy-Bruhl, *The Soul of the Primitive,* pp. 313 şi urm.

[22] Vezi şi Meister Eckhart (ediţia Pfeiffer), *Works of Meîster Eckhart,* „Sermon on Luke 21:26: The Powers of Heaven Shall Be Moved": *Dâ von ist din séle ein gôtli- cher himel und ein geistlicher, dâ got siniu volkomeniû werc inne ruowende tougen unde heimliche volbringet* [„Sufletul este atunci un cer divin şi unul spiritual, unde Dumnezeu îşi duce la bun sfârşit opera, într-o linişte neîntreruptă"].

[23] [Engleză: Michel Graulich, *Myths of Ancient Mexico,* trad. Bernard R. Ortiz de Montellano şi Thelma Ortiz de Montellano, University of Oklahoma Press, Norman, 1997, p. 53.] în germană, W. Krickeberg, *Azteken und Inka,* după Bernardine de Sahagun, *Historia General de las Cosas de Nueva Espana,* ed. Angel Maria Garibay, Porrüa, Mexic, 1956. [Traducere alternativă: „coborâm în casa noastră".]

„cărându-şi boccelele, şi se spunea că Dumnezeu i-a ghidat. Şi-au continuat pribegia, uitându-se la faţa soarelui. [...]"[24].

Tamoanchan este patria-mamă şi, în acelaşi timp, tărâmul celor morţi. Poate însemna şi „casa coborârii" (adică a naşterii[25]), asemănătoare cu imaginea din povestea warao „Legenda lui Okonoröte".

Un exemplu care ilustrează lumea de dedesubt ca fiind identică cu patria-mamă, la fel cum era cealaltă parte a cerului pentru warao, se găseşte într-o poveste a tribului Karajâ din Brazilia centrală, „Kaboi":

Kaboi, strămoşul lui karajă, trăia cu poporul lui în lumea de dedesubt. Soarele strălucea

acolo când era noapte pe pământ şi invers. într-o zi, strigătul păsării Seriema a fost atât de puternic şi de îndelungat, încât Kaboi s-a hotărât să urmeze sunetul, împreună cu unii dintre oamenii săi. Mergând astfel, au ajuns la o gaură care ducea pe suprafaţa pământului. însă doar însoţitorii lui puteau să treacă prin ea. Kaboi avea trupul atât de mare, încât a rămas blocat şi nu putea decât să se uite prin deschizătură. Karajă au hoinărit pe noile pământuri şi au găsit multe fructe, albine şi miere. De asemenea, au întâlnit mulţi copaci morţi şi lemne uscate. Au adus toate acestea în locul unde îi aştepta Kaboi şi i-au arătat ce găsiseră. „Pământul este bun şi fertil, dar lemnul putred ne arată că oricine trăieşte aici se va degrada şi va muri. Aşa că e mai bine să rămânem în patria noastră", au spus ei.
Pe tărâmul lui Kaboi oamenii sunt foarte bătrâni şi nu
J mor decât atunci când devin atât de bătrâni, încât nu se mai pot mişca.
Atunci când Kaboi s-a întors la restul oamenilor săi şi
> le-a arătat fructele, cei mai mulţi dintre ei au dorit să meargă în lumea de sus. în zadar i-a avertizat Kaboi: „Veţi găsi

[24] Bernardino de Sahagün, *Historia General,* vot 3, p. 209.

[25] Vezi W Krickeberg, *Azteken und Inka,* nota de la p. 348.

233
234
235
236
237
137
Simboluri arhetipale în basme
tot ce vreţi, dar veţi muri repede acolo!" în ciuda acestui avertisment, mulţi dintre ai săi au urcat prin gaură şi au populat lumea. Restul a rămas în lumea de jos, împreună cu Kaboi. încă trăiesc acolo, în putere deplină, dar oamenii care trăiesc pe suprafaţa pământului se îndreaptă din ce în ce mai mult spre extincţie[26].
238 Această poveste nu arată doar identitatea cerului şi a lumii de dedesubt şi, prin urmare, relativizarea spaţiului din inconştient, ci, în acelaşi timp, şi cum se schimbă *conceptul de timp* odată cu apariţia conştiinţei. Povestea tribului Warao se încheie cu emigrarea pe pământ, însă poporul karajă cunoaşte problemele care însoţesc obţinerea conştientizării. Oricât de ademenitoare ar fi roadele pământului, ele sunt obţinute doar cu preţul imens al unei morţi timpurii. Aceasta nu îi atinge pe cei prinşi în lumea magică şi care încă sunt „în putere deplină". Câtă vreme oamenii nu devin indivizi prin obţinerea conştiinţei, ei trăiesc în deplină *conştiinţă a speciei* şi, prin urmare, se simt nemuritori ca parte a speciei lor. Spiritele strămoşilor ca imagini primordiale ale Fiinţei Atotcuprinzătoare întruchipează componentele acestei *conştiinţe a speciei.* Astfel, ele îi reprezintă pe cei care râmân pe lumea cealaltă; sau, potrivit altor versiuni, îi întruchipează pe oamenii nemuritori care s-au întors pe cealaltă lume

[26] T. Koch-Grünberg, *Südamerika,* pp. 196-197. [în limba germană, culeasă şi publicată iniţial în Paul Ehrenreich, „Beiträge zur Völkerkunde Brasiliens", în *Veröffen tlichungen aus dem Kgl. Museum für Völkerkunde*, vol. 2, Museum für Völkerkunde, Berlin, 1891.] Vezi şi mitul hopi „Venirea poporului hopi din Lumea Cealaltă" (H.R. Voth, *The Traditions of the Hopi,* Field Columbian Museum, New York, 1905, pp. 10-16). într-o poveste a tribului Munduruku (Brazilia centrală), lumea de dedesubt este la fel ca patria-mamă. Un tatu sapă din greşeală o groapă în pământ, din care ies oameni. *Cf.* notele la „începutul lumii" din T. Koch-Grünberg, *Südamerika.* în ciuda unei diferenţe culturale mari, faimoasa „Alegorie a peşterii" a lui Platon, *Republica* [cartea VII din traducerea lui Benjamin Jowett şi în capitolul IX din traducerea lui Robin Waterfield (514a, 520a)], se bazează pe acelaşi concept arhetipal.

şi au luat parte la dimensiunea arhetipală (divină). Pe de altă parte, dezvoltarea unei conştiinţe individuale a pregătit drumul pentru ca o concepţie a morţii individuale[27] să apară pentru prima dată[28].

[27] [Individul individualizat, cel care s-a străduit să devină conştient în această viaţă. (Vezi C.G. Jung, *Amintiri, vise, reflecţii,* ed. Aniela Jaffe, trad. de Daniela Ştefanescu, Humanitás, Bucureşti, 2017.]

[20] *Cf* Jung: „Separarea fiului de mamă înseamnă despărţirea omului de inconştienţa animalului. Abia prin intervenţia «interdicţiei incestului» a putut fi creat individul conştient de sine, care era înainte în mod automat una cu stirpea sa, şi abia aşa a putut deveni posibilă ideea morţii individuale şi definitive" (C.G. Jung, OC 5, *Simboluri ale transformării*, §415). Vezi şi C.G. Jung, „Importanţa psihologiei în prezent" în OC 10, §288 şi urm.

CAPITOLUL 12
TĂRÂMUL ATEMPORAL

239 în decursul procesului de conştientizare al unui individ, tărâmul magic (ca inconştient) a devenit tărâmul tinereţii veşnice, al puterii nemăsurate şi al vieţii îndelungate, spre deosebire de realitatea cotidiană, ca loc al vieţii trecătoare[1]. Există înainte şi după şi în acelaşi

[1] Ideea că anumite spirite ancestrale continuă să trăiască sub pământ se găseşte în Grecia antică. Amphiaraos era un erou şi clarvăzător din Argolida, descendent al misteriosului preot şi profet Melampous. A fost atras în război împotriva voinţei sale, căci a prevăzut sfârşitul nefericit al acestuia. După lupta decisivă în care fraţii opuşi au murit, fiecare ucis de mâna celuilalt, armata Argolidei a decis să fugă, iar odată cu ei a fugit şi Amphiaraos. Dar înainte ca Periklymenos, care îl urmărea, să apuce să-şi înfigă suliţa în spatele fugarului, Zeus a făcut pământul să se deschidă în faţa lui şi, însoţit de un fulger, Amphiaraos, caii săi, carul şi cel care îl conducea au fost înghiţiţî de adâncuri, unde Zeus La făcut nemuritor. Spre nord, lângă Lebadeia, oamenii povesteau o minune asemănătoare. într-o peşteră din râpa muntoasă, în faţa căreia se află Lebadeia, trăia Trophonios, veşnic nemuritor. Toate poveştile susţin că, la fel ca Amphiaraos, şi Trophonios a fost la început muritor, un celebru maestru constructor, care, în timp ce fugea de duşmanii săi, a intrat sub pământ în Lebadeia şi acum trăieşte veşnic în adâncurile pământului, de unde le prezice viitorul celor care vin şi ii pun întrebări acolo. Pe insula Rodos, Althaimenes era onorat drept „fondator" al oraşelor greceşti de pe acea insulă. El murise, dar dispăruse într-un hău în pământ – E. Rohde, *Psyche,* Londra, 1925, pp. 89-90. La pp. 92 şi urm. scrie despre „deplasarea subterană", spre deosebire de „deplasarea insulară", în sensul locului unde s-au dus spiritele, din moment ce spiritele pot fî contactate sub pământ, pe când cele aflate pe insulă sunt îndepărtate şi inaccesibile.

timp în lumea noastră, la fel cum există deasupra şi dedesubt şi alături de lumea noastră[2].

Pentru triburile indigene din Australia, această lume atemporală se numeşte *Altjira* (de asemenea, *Alcheringa)* şi este regatul spiritelor totemice[3]. Este şi epoca în care timpul nu exista, nici vreun alt fel de timp care să existe în paralel cu timpul nostru de zi cu zi. Faptul că acest tărâm simbolizează inconştientul este demonstrat de tribul Wichita, ce-şi consideră zeii şi animalele, care sunt spirite ancestrale, „vise"[4]. în mod remarcabil, tribul Ainu din nord-estul Japoniei susţine, de asemenea, că basmele sunt vise. Ei deosebesc *hengi hauki*

(cântece despre strămoşi) de *chitari hauki* (cântece despre vise)[5]. Pentru indigenii australieni, tărâmul Alcheringa este ceva gândit, ceva spiritual (mintal), spre deosebire de lumea percepută senzorial[6].

[2] în Goethe, *Faust II,* Actul 1, Mefistofel spune despre tărâmul mamelor: „în singurătate peste fire/ Sălăşluiesc sublime, undeva, zeiţe,/ în preajma lor – nici timp, nici loc". Vezi şi C.G. Caniş, *Psyche, zur Entwicklungsgeschichte der Seele,* Flammer und Hoffmann, Pforzheim, 1846, p. 219, care scrie: „Atunci când conştiinţa organismului lasă individualitatea şi, mai presus de atât, personalitatea şi libertatea să apară, totuşi inconştientul organismului leagă individul de viaţa cotidiană a lumii şi, în acelaşi timp, îl generalizează, şi prin urmare el, ca inconştient, este străbătut de toate regulile lumii şi ia parte la ele, da, fiindcă în el nu există doar aproape şi departe, dimensiuni spaţiale, ci se întâlnesc trecutul şi viitorul şi îşi face apariţia şi temporalitatea".

[3] C/ L. Lévy-Bruhl, *The Soul of the Primitive,* pp. 49-50.

[4] Sunt împărţite în patru grupuri: Visele-care-sunt-sus sau zeii cereşti; şi Visele-de-aici-de-jos, zeii pământeni. Cele din urmă „vise sunt, la rândul lor, împărţite în două grupuri: Visele-care-trâîesc-în-apă şî Visele-cele-maî-aproape-de-om" – George A. Dorsey, *The Mythology of the Wichita,* Carnegie Institution of Washington, Washington DC, 1904b, p. 20.

[5] F. Rumpf (ed.), *japanische Volksmärchen (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen, Eugen Dî- ederîchs Verlag, Jena, 1938, p. 16; *hauki* înseamnă „a crea voce", echivalentul „cântecelor". Hauki sunt legende epice tradiţionale.

[6] Vezi Richard Thurnwald, „Primitive Initiations- und Wiedergeburtsriten", în *Era- nos-Jahrbuch 1939: Die Symbolik der Wiedergeburt în der religiösen Vorstellung der Zeiten und Völker,* ed. Olga Fröbe-Kapteyn, Rhein-Verlag, Zürich, 1940, p. 353. Este sfera ideilor arhetipale atemporale care se pare că nu întră niciodată complet în conştiinţa noastră şi în spaţiul şi timpul nostru. Vezi C.G. Jung, OC 12, *Psihologie şi alchimie,* §328. Timpul este mitologic fiindcă nu poate fi înţeles decât prin mişcare în spaţiu, zeul timpului fiind adesea numit în conjuncţie cu

Timpul nu există independent de conştiinţă; de fapt, doar conştiinţa percepe un aici şi acum, prin urmare, un curs al evenimentelor[7]. Pe lângă toate celelalte lumi, baza atemporală a sufletului continuă să existe. Un gând asemănător este menţionat într-un tratat al misticului Meister Eckhart, *Despre omul nobil:* „Toate lucrurile curg în timp, dar în eternitate rămân în măsura corectă"[8]. Un alt mistic medieval nenumit a vorbit astfel despre eternitate: „Nu există timp sau spaţiu, nici trecut sau viitor, totul se hotărăşte de îndată într-un prezent etern recurent, în care o mie de ani trec la fel de repede ca o clipă"[9]. Acest concept al mileniului care trece într-o clipă este întâlnit în multe basme. Iată un exemplu danez, „O clipă în rai":

zeiţa materiei, adică în legătură cu zeiţa spaţiului. Vezi Jean Przyluski, „Die Mutter-Göttin", pp. 42-46, 51. Această zeiţă-mamă este şi aducătoarea timpului şi cea care aşază moartea în lume. *Cf.* H. Zimmer, Maya, pp. 424, 468-469. *Cfi* şi C.G. Jung, „Psihologie şi religie", în OC 11, §126. Vezi şi basmul „Legenda lui Okonoröte".

[7] Despre atemporalitatea inconştientului, vezi C.G. Jung, „Despre renaştere", în OC 9/1, §249. Vezi şi C.G. Carus, *Psyche, Part One: The Unconscious,* trad. R. Welch, Spring Publications, New York, 1970, p. 21: „Doar mintea inconştientă opreşte trecerea timpului şi cuprinde eternitatea". De asemenea, A. Schopenhauer, „Versuch über das Geistersehn und was damit zusammenhängt", în *Parerga und Paralipomena, Kleine philosophische Schriften,* F.A. Brockhaus, Leipzig, 1877: „Clarviziunea somnambulantă exuberantă,

minunată [...] absolut incredibilă [...] işi pierde cel puţin comprehensibilitatea absolută atunci când acceptăm [...] că lumea obiectivă este doar un fenomen al creierului, fiindcă atunci ordinea şi regularitatea (legalitatea) bazată pe spaţiu, timp şi cauzalitate (ca funcţii ale creierului) este la fel ca aceea care, într-o anumită măsură, este abolită în clarviziunea somnambulantă. [...] Pe de altă parte, dacă timpul şi spaţiul ar fi fost absolute şi reale şi afiliate cu fiinţa lucrurilor, atunci darul clarviziunn somnambulistilor, la fel ca ghicitul norocului şi prezicerea, ar fi pur şi simplu o minune de neînţeles. [...] Fiecare profeţie *(Mantile),* dacă are loc prin vise, în prezicerea somnambulantă, în a doua faţă sau cum altfel ar mai fi numită, există prin descoperirea unui mod de a elibera cogniţia de condiţia timpului".

[8] în original: „Ulliu dine sint uz gevlozzen în der zît mit mâze, aber în der ervikeit sint şi sunder mâze beliben", ed. Pfeiffer, p. 390.

[9] Atribuit de obicei lui Meister Eckhart, vezi *Schriften und Predigten,* voi. 1, p. 73. Despre statutul de autor, vezi notele de la pp. 213 şi urm.

142

Tărâmul atemporal

Doi prieteni îşi promit unul altuia că fiecare dintre ei va lua parte la nunta celuilalt. Dar s-a întâmplat ca unul dintre prieteni să moară înainte să se căsătorească. La nunta celuilalt prieten a apărut şi prietenul mort, dar nu îl vedea nimeni altcineva în afară de mire. Prietenul mort l-a lăsat pe mire să urce în rai şi să viziteze locul acela, unde nu a zăbovit decât „o clipită". Când mirele s-a întors la nuntă, nu a mai găsit nimic înjur şi a aflat că, în urmă cu o sută de ani, avusese loc o nuntă de la care mirele dispăruse în mod inexplicabil. Atunci s-a rugat de Dumnezeu să-l ia înapoi la ceruri şi dorinţa i-a fost imediat îndeplinită[10].

O idee asemănătoare apare în basmul „Cerşetorul şi paradisul", în care Dumnezeu a apărut cândva pe pământ sub forma unui cerşetor şi a fost luat la el acasă de un om sărac. După o vreme, cerşetorul şi-a invitat gazda să-l viziteze acolo unde locuia. Omul s-a ţinut după urmele *argintii* ale căruţei cerşetorului, care nu s-au schimbat deloc, şi după multe aventuri a ajuns la o grădină paradiziacă izolată. Povestea continuă astfel:

Săracul a rămas înmărmurit, nestiind dacă visa ori era treaz, dacă era mort sau viu. S-a uitat împrejur şi a intrat încet în grădină. Continua să se ţină cu grijă după urmele argintii. [...] [Când s-a întors în sfârşit acasă,] nu şi-a mai recunoscut nici oraşul, nici pe vreunul dintre oamenii pe care i-a văzut în preajma lui. Totul se schimbase, acum erau alte case şi alţi oameni acolo. I-a întrebat pe toţi cei pe care îi întâlnea dacă ştiau unde se află căsuţa lui, copiii sau fratele vitreg. Dar nimeni nu putea să-i spună nimic despre casa sau familia lui. Toată lumea îl privea cu neîncredere, ca pe un străin. Ce voia omul acela sărac? Nu avea de ales decât să se întoarcă la urmele argintii şi la cerşetor şi să-l întrebe ce se întâmplase.

[10] C. Stroebe, *The Danish Fairy Book,* trad. Frederick H. Martens, Frederick A. Stokes Company, New York, 1922, pp. 158-161. Vezi bine-cunoscuta poveste a călugărului din Heisterbach.

241

242

243

143

Simboluri arhetipale în basme

Când a ajuns din nou la grădina cea frumoasă, cerşetorul l-a întâmpinat cu multă căldură, aşa că omul a rămas acolo pentru totdeauna, împreună cu cerşetorul, în paradis[11].

244 Motive asemănătoare apar şi în a doua parte a basmului francez „Nevasta morţii":

245 A fost cândva o femeie care nu s-a măritat niciodată. Nu a găsit bărbatul potrivit. Deja avea peste patruzeci de ani, iar prietenele îi spuneau adesea, în glumă:

„Margarete, tu n-ai să te măriţi niciodată!” De multe ori le răspundea: „Ba da, o să mă mărit; când o să vină moartea să mă ia acasă”. într-o zi de august, pe când Margarete era singură acasă şi pregătea masa pentru treierători, a intrat un străin în casa ei şi i-a spus:

— Vrei să mă iei de bărbat?

— Cine eşti? a întrebat ea, alarmată.

— Moartea! a răspuns străinul.

— Atunci te iau de bărbat, a spus ea, după care a aruncat lingura cu care amesteca în mâncare şi le-a spus prietenelor ei.

246 A pregătit un ospăţ, după cum i-a cerut Moartea, şi s-au căsătorit. Moartea i-a spus să-i zică fratelui ei mai mic, finul ei, care încă era în pătuţ, că ar trebui să vină să o viziteze într-o zi, după ce va creşte. Ca să ajungă la ea, trebuia să urmărească soarele care apune. Margarete a făcut întocmai şi au pornit în călătorie. în cele din urmă, au ajuns acasă la soţul ei. Era castelul soarelui care răsare. în fiecare zi, soţul ei pleca dimineaţa şi se întorcea seara. Margarete avea tot ce îşi dorea, dar curând s-a săturat de singurătatea din fiecare zi. într-o după-amiază, a venit cineva la castel. Margarete a fost foarte mirată, fiindcă nimeni nu vizita vreodată castelul. Era fratele ei mai mic, finul ei! S-au salutat bucuroşi, iar tânărul a întrebat unde era cumnatul său, fiindcă voia să-i ceară o favoare.

[11] A. Leskien, *Balkanmărchen,* Eugen Dîederichs, Jena, 1915, pp. 311-321 [traducere din limba germană].

144

Tărâmul atemporal

Când soţul lui Margarete a venit acasă în seara aceea, şi-a întâmpinat oaspetele, care l-a întrebat imediat cu ce se ocupa toată ziua, de îi lăsa sora singură acasă atâta vreme.

— Călătoresc în jurul lumii, dragul meu frate.

— Doamne, frate, sunt sigur că vezi tot felul de minunăţii! Pot să vin şi eu cu tine?

— Poţi să mă însoţeşti mâine, dar orice vei vedea sau vei auzi, nu ai voie să mă întrebi nimic. Să nu scoţi un cuvânt, altfel va trebui să te întorci de îndată.

— îţi promit că n-am să scot o vorbă, cumnate! a spus tânărul.

A doua zi de dimineaţă, bătea un vânt atât de puternic, încât băiatului i-a căzut pălăria şi a întrebat dacă poate să o ridice. Din moment ce a vorbit, a fost nevoit să se întoarcă acasă.

De două ori s-a întors din drum, fiindcă a început să vorbească, în ciuda interdicţiei Morţii, de îndată ce vântul îi zbura pălăria din cap. A treia oară însă tace din gură şi vede multe lucruri ciudate: porumbei albi care ard doi porumbei negri, vaci slabe într-un ţinut bogat, vaci grase într-un ţinut sărac, corbi care se bat şi un castel cu poartă de fier, în spatele căreia este o căldură de nedescris şi prin care tânărul nu are voie să treacă. Mai târziu, Moartea i-a spus că cei doi porumbei negri pe care îi văzuse erau părinţii tânărului, care au avut voie să meargă prin foc ca să-şi ispăşească păcatele şi, astfel, să ajungă în Paradis; vacile slabe erau regatele nemulţumite, iar cele grase, săracii mulţumiţi; iar corbii care se băteau erau soţii ce se ceartă.

Atunci au ajuns înapoi la castel. Tânărul a spus că ar vrea să se întoarcă acasă.

— Dar de ce? l-a întrebat cumnatul său.

— Ca să-mi văd prietenii şi rudele şi să trăiesc cu ei, a răspuns tânărul.

— Dar nu uita: au trecut cinci sute de ani de când ai plecat, toţi prietenii şi toate rudele tale sunt moarte, iar acolo unde

247

248

249

145

se afla casa ta, acum este doar un stejar care putrezeşte de bătrâneţe, i-a spus cumnatul lui[12].

250 Observăm din nou versiunea impresionantă a motivului atemporalităţii din lumea de dincolo, adică din inconştient. Felul în care această atemporalitate îşi lasă elementele să producă efecte asupra mai multor generaţii este descris în basmul galez „Blestemul lui Pantannas”:

251 în urmă cu mult, mult timp, la ferma lui Pantannas, din Glamorgan, trăia un gospodar bătrân şi avar. Ura zânele care dansau pe câmpurile lui în lumina lunii şi tânjea să descopere o cale de a le face să nu mai vină pe pământurile sale. Fermierul se bucura foarte mult imaginându-şi tot felul de lucruri aiurea, până într-o seară din primăvara acelui an, când a înverzit grâul pe câmpuri. Fermierul se întorcea acasă în lumina roşiatică a soarelui la apus, când s-a apropiat de el un omuleţ într-o haină roşie care, scoţând din teacă o sabie mică şi îndreptând-o spre el, a spus:

252 *Dial a ddaw.* Se-apropie răzbunarea,
Y mae gerilaw. Vine cu paşi repezi.

253 La sfatul unei vrăjitoare, fermierul a făcut cercurile zânelor de pe moşia lui inutilizabile pentru dansul elfilor plantând porumb. I-a apărut un omuleţ îmbrăcat într-o haină roşie, care l-a ameninţat: *„Dial a ddaw.* Se-apropie răzbunarea, y *mae gerilaw.* Vine cu paşi repezi”.

254 Toamna, când porumbul era galben pe câmpuri şi copt pentru seceră, într-o noapte, fermierul şi familia lui se pregăteau de culcare. Deodată au auzit un zgomot puternic, care a zguduit casa de parcă urma să se prăbuşească. Au început

[12] E. Tegethoff (ed.), *Französische Volksmärchen 2: Aus neueren Sammlungen (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen şi P. Zaunert, Eugen Dieder ichs, Jena, 1923, pp. 141-145.

să tremure de frică şi au auzit o voce puternică spunând: *„Daw dial.* Se-apropie răzbunarea”. A doua zi de dimineaţă nu se mai vedea niciun spic sau pai pe câmpurile de porumb, doar cenuşă neagră. Elfii arseseră toată recolta. Fermierul se plimba pe ogoare, uitându-se cu necaz la distrugerea provocată de elfi, când s-a întâlnit cu acelaşi omuleţ ca înainte. îndreptând sabia ameninţător către el, elful a spus: *„Nidyw ond dechrau.* Nu-i decât începutul”. Fermierul s-a făcut alb ca varul la faţă şi a început să-şi ceară iertare. Era chiar dispus, zicea el, să nu mai cultive câmpurile unde zânele obişnuiau să danseze şi să cânte, lăsând vegetaţia să crească în voie. Puteau să danseze în cercurile lor oricând doreau, fără să fie deranjate, doar să nu-l mai pedepsească. După ce, la început, a refuzat, omuleţului i s-a făcut milă de el şi a spus că avea să discute cu regele lui. Peste trei zile s-a întors şi i-a spus: „Regele nu-şi poate lua înapoi cuvântul dat, aşa că răzbunarea trebuie să vină”, a zis el. „Dar din moment ce te căieşti pentru greşeala ta şi vrei să ţi-o ispăşeşti, blestemul nu va cădea în timpul tău, nici în al fiilor tăi, ci va aştepta posteritatea îndepărtată.”

Fermierul a murit liniştit, de bătrâneţe, iar fiii săi l-au 255 urmat în curtea bisericii fără să simtă efectele blestemului rostit de regele elfilor. La mai bine de o sută de ani după ce a fost rostit primul avertisment, Madoc, urmaşul lui Pantannas, s-a logodit cu Teleri, fiica boierului din Pen Craig Daf, iar nunta urma să aibă loc peste câteva săptămâni. Era perioada dintre Crăciun şi Anul Nou, aşa că au organizat un ospăţ la Pantannas, la care au fost invitaţi Teleri şi toate rudele sale. Ospăţul a început cu mare veselie, iar toţi s-au aşezat în jurul vetrei, omorându-şi timpul cu poveşti şi cântece. Deodată, peste zgomotul râului care curgea prin faţa casei li s-a părut că aud o voce care spune: *„Daeth amser ymddial.* A sosit vremea răzbunării”. Petrecăreţii voioşi au înmărmurit. Au ieşit afară şi au ascultat, să vadă dacă mai aud vocea a doua oară; dar, deşi au zăbovit o vreme îndelungată, nu au reuşit să

discearnă niciun sunet în afară de zgomotul furios al râului învolburat
147

care se avânta prin albia stâncoasă. Au intrat înapoi în casă; treptat, temerile li s-au spulberat şi totul a revenit la normal. Din nou, peste strigătele de veselie şi vuietul apelor care se avântau peste bolovani s-a auzit o voce limpede: *„Daeth yr amser.* A sosit timpul”.
256 Un zgomot asurzitor s-a pogorât peste ei, iar casa s-a zguduit din temelii. Pe când stăteau înmărmuriţi de frică, dintr-odată, la fereastră a apărut o zgripţuroaică diformă. Atunci unul, mai curajos decât ceilalţi, a spus:
— Ce cauţi aici, arătare hidoasă?
— N-am nicio treabă cu tine, guralivule, a spus zgrip- ţuroaica. Am venit să vă spun de năpasta care se va abate asupra acestei case şi a celei care speră să se alieze cu ea, dar din moment ce m-ai jignit, vălul care o ascunde nu va fi ridicat de către mine.
Şi spunând acestea, a dispărut, fără să-şi dea seama cineva cum sau unde. După plecarea ei, vocea a strigat din nou, mai tare ca înainte: *„Daeth amser ymddial.* A sosit vremea răzbunării”.
257 Toţi au fost cuprinşi de groază şi tristeţe. După scurt timp oaspeţii au plecat, îndreptându-se tremurând spre casele lor, iar Madoc şi-a dus logodnica înapoi la Pen Craig Daf, făcând tot ce poate face un iubit drăgăstos ca să-i alunge temerile; căci o cuprinsese până în măduva oaselor o groază de nedescris. Apoi şi-a luat rămas-bun de la ea şi a plecat spre casă, la Pantannas. în noaptea aceea, Madoc a dispărut pentru totdeauna şi nu a mai putut fi găsit, deşi rudele l-au căutat peste tot. Unul câte unul, toţi cei care l-au cunoscut pe Madoc au murit, inclusiv mult-iubita lui Teleri, care nu a renunţat niciodată la speranţa de a-l revedea. în cele din urmă, măcinată de un dor neîmplinit, a murit înainte de vreme şi a fost îngropată în cimitirul vechii capele din Fan. Strania dispariţie a lui Madoc a devenit doar o legendă îndepărtată.
258 însă credinţa de nestrămutat a lui Teleri că iubitul ei încă era în viaţă era adevărată. Iată ce i se întâmplase. în timp ce
148

se întorcea spre casă din Pen Craig Daf, dintr-o peşteră din Raven’s Rift au început să se audă sunetele celei mai frumoase muzici pe care o auzise vreodată, aşa că s-a oprit să asculte. După o vreme, acordurile păreau să se retragă din ce în ce mai în adâncul peşterii, iar el a intrat înăuntru, să audă mai bine. Melodia se îndepărta tot mai mult, iar Madoc, uitând de toate, a urmărit-o din ce în ce mai departe în hăul peşterii. După ce a ascultat muzica aceea o oră sau două, după cum a socotit el, muzica a încetat, iar el şi-a adus aminte brusc de evenimentele bizare din noaptea aceea şi de faptul că părinţii lui aveau să-l aştepte cu nerăbdare să se întoarcă acasă. Când a ieşit din peşteră, soarele era sus pe cer şi şi-a dat seama că ascultase muzica mai mult timp decât crezuse iniţial. S-a grăbit către Pantannas, a deschis uşa şi a intrat. Lângă foc stătea un bătrân care l-a întrebat:
— Cine eşti, de dai buzna cu atâta îndrăzneală?
Madoc a fost extrem de tulburat. S-a uitat de jur împrejur. 259 Interiorul casei arăta altfel decât era el obişnuit. S-a dus la geam şi s-a uitat afară. Păreau să fie câteva diferenţe stranii şi la înfăţişarea peisajului. Şi-a dat seama vag că avusese loc o mare schimbare în viaţa lui – a răspuns cu o voce stinsă:
— Eu sunt Madoc.
— Madoc? a repetat bătrânul. Madoc? Nu te cunosc. Nu locuieşte niciun Madoc pe aici şi nici nu ştiu vreun om cu acest nume. Singurul Madoc de care am auzit vreodată era un bărbat care, după cum spunea bunicul meu, a dispărut subit de prin locurile acestea, nu ştie nimeni unde, în urmă cu zeci de ani.

Madoc s-a trântit pe un scaun şi a izbucnit în plâns. Bătrânului i s-a făcut milă şi s-a îndreptat spre el să-l aline. I-a pus mâna pe umăr şi, ce să vezi, silueta ce plângea s-a prefăcut în praf[3].

[13] W Jenkyn Thomas, *The Welsh Fairy Book,* F.A. Stokes, New York, 1908, pp. 18-26.

260 Această poveste arată într-un mod deosebit de impresionant antiteza dintre existenţa noastră profană, dependentă de timp, şi baza primordială, atemporală a imaginilor psihice arhetipale, unde se desfăşoară de fapt procesele descrise în basme şi legende[14].

261 Popasul pe tărâmul magic poate fi simţit ca fiind de foarte scurtă durată, dar în realitatea exterioară se întinde pe o perioadă foarte mare, după cum am văzut în ultimul exemplu. Dar se poate întâmpla şi opusul: popasul pe lumea cealaltă poate fi simţit ca un timp foarte îndelungat, deşi, măsurat în timpul normal al realităţii, a fost foarte scurt. Un exemplu în acest sens este povestea grecească „Copilul pescarului şi elfii”:

262 A fost odată ca niciodată un bărbat care, voind să plece la pescuit, l-a luat cu el şi pe fiul său cel mic. Pe drum *a obosit* şi a pus băiatul pe creanga unui copac, spunându-i:

— Aşteaptă aici în linişte, copile. Când mă întorc, am să te dau jos.

După ce băiatul a stat o vreme în copac, au venit doi corbi şi l-au rugat să împartă cu ei o bucată de carne pe care o avea la el. Băiatul a iacul întocmai. La scurt timp după aceea a venit un grup de nereide[15] care, luând băiatul cu ele, l-au dus într-o peşteră. Apoi au mers la mama lor şi i-au spus:

— Am găsit un băiat!

— Unde l-ati lăsat?

— într-o peşteră.

— Mergeţi şi aduceţi-l aici, a spus mama lor.

S-au dus şi l-au adus pe băiat la mama lor. Fiul pescarului a stat o vreme cu nimfele. Dar într-o zi, una dintre nimfe

[14] *Cf.* şi povestea „Pământul vrea ce-i al ei”. Pentru mai multe informaţii despre atemporalitatea miturilor în general, vezi G. v. d. Leeuw, *Religión în Essence,* pp. 384 şi urm.; şi M. Lüthi, *The European Folktale,* pp. 19-21.

[15] [Nimfe feminine, iniţial ajutoare ale marinarilor. în folclorul grec modern, termenul „nereida * (vepáiSa) a ajuns să fíe folosit pentru toate nimfele sau zânele, nu doar nimfele mării. Aceste fiinţe sunt echivalentele „elfilor” englezi.]

a fost lovită de un fulger în timp ce se îmbăia. După această tragedie, mama nimfelor le-a spus celorlalte fiice ale ei:

— Ni s-a întâmplat nenorocirea asta doar din cauza puiului de om pe care îl avem aici. Acum duceţi-l înapoi unde l-aţi găsit, altfel bunul Dumnezeu o să ne omoare pe toate.

Fetele l-au luat imediat pe băiat şi l-au dus înapoi la copacul unde îl găsiseră. *Când s-a întors tatăl lui de la pescuit,* l-a găsit pe băiat în copac, l-a dat jos şi s-au întors acasă. Odată ajuns acasă, băiatul a povestit tot ce i se întâmplase cât timp fusese plecat tatăl său[16].

Acest exemplu arată clar relativizarea timpului în inconştient. 263 Basmele îşi dezvăluie adesea atemporalitatea în formulele de încheiere: „Şi dacă n-or fi murit, încă mai trăiesc şi astăzi!”[17] în această privinţă, începuturile şi sfârşiturile basmelor merită o atenţie deosebită. Boite şi Polivka au cules multe asemenea exemple[18]. Alte modele de începuturi ale basmelor care fac aluzie la lipsa timpului şi a spaţiului din întâmplările desfăşurate pe tărâmul magic sunt: „A fost odată ca niciodată, pe când nu exista nimeni în afară de Dumnezeu...”; sau „În

vremuri străvechi, pe când Domnul însuşi obişnuia să meargă pe pământ, printre oameni...” Iată începutul unui basm englezesc: „A fost odată ca niciodată şi era o vreme foarte bună, deşi nu a fost pe vremea mea sau pe vremea ta, sau pe vremea altcuiva...”[19] în Orient, de multe ori basmele încep astfel: „A fost odată ca niciodată, dar nu a fost...”; iar în Ungaria: „Oriunde ar fi

[16] J.G. v. Hahn (trad.), *Griechische und albanesische Märchen,* voi. 2, Verlag v. Wilhelm Engelmann, Leipzig, 1864, nr. 84, citat în L. Laistner, *Das Rätsel,* voi. 1, pp. 35-36.

[17] Asemănător cu sfârşitul din „Povestea despre Marea Roşie” (Finlanda) şi „Cum şi-a găsit un orfan norocul, în mod neaşteptat” (Finlanda). Vezi şi aluzia la împărţirea timpului şi spaţiului de la sfârşitul poveştii „Finul Petri” (Spania): „Ei au rămas acolo şi m-au trimis pe mine aici, ca să vă spun povestea aceasta” (H.-J. Uther, *Diederîchs Märchen der Weltliteratur,* Rowohlt Taschenbuch Verlag, Reinbek, 1992, *passim).* Cititorii pot găsi fînaluri similare în multe alte poveşti.

[10] J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen,* voi. 4, pp. 13 şi urm.

[19] Un alt basm englezesc începe astfel: „A fost odată ca niciodată, pe când porcii vorbeau în rime...”, de asemenea o aluzie la un timp nerealist.

fost, oriunde n-ar fi fost...” Sau: „A fost odată ca niciodată, nu ştiu unde, dincolo de cele şapte regate, ba chiar mai departe, dincolo de Marea Operenz (Ocean), pe marginea prăbuşită a unui cuptor stricat... dincolo de muntele de sticlă... pe sterpul Munte Nu-căuta şi Nu-întreba-câinele, unde se află şapte sălcii zvelte”[20]. Iar o legendă slovacă începe astfel: „în a şaptezeci şi şaptea ţară, unde conducerea era diabolică...” O poveste a tribului Ainu, „Poi-Yaumbe”, începe cu: „Noi trei, sora mea mai mică, fratele meu mai mare şi eu, eram întotdeauna împreună. într-o noapte, nu mă lua somnul, dar dacă ceea ce vă povestesc acum s-a întâmplat în vis sau aievea, nu ştiu să W „ tt 91

va spun [21].

264 Adevărul din basme este adesea accentuat în moduri foarte ambigue. De exemplu, în „Iepurele şi ariciul” (fraţii Grimm)[22]: „Povestirea aceasta pare o născocire, băiete, şi totuşi ea este adevărată, căci bunicul meu de la care am auzit-o... avea grijă să adauge tihnit la sfârşitul povestirii: «Trebuie să fie adevărată, fiule, că de n-ar fi, nu s-ar povesti»„[23] Iar faptul că basmul este un eveniment din vis este

[20] [Referinţă necunoscută.] Cf şi începutul din „Tinereţe iară bătrâneţe şi viaţă fără de moarte” – „A fost odată ca niciodată, că de n-ar fi, nu s-ar mai povesti; de când făcea plopşorul pere şi răchita micşunele; de când se băteau urşii în coade; de când se luau de gât lupii cu mieii de se sărutau, înfrăţindu-se; de când se potcovea puricele la un picior cu nouăzeci şi nouă de oca de fier şi s-arunca în slava cerului de ne aducea poveşti; de când se scria musca pe părete, mai mincinos cine nu crede” *(cf* Mite Kremnitz, *Roumanian Fairy Taies,* Henry Hoit and Company, New York, 1885, adaptare şi aranjare de J.M. Percival).

[21] J. Batchelor, *Specimens of Ainu Folk-Lore,* în *Transactions of the Asiatic Society of Japan,* R. Meiklejohn & Company, Yokahama, 1880, pp. 184-188. Această poveste este rezumată la p. 592. Batchelor remarcă: „Am ajuns la concluzia că, probabil, termenul [Poi-Yaumbe] este menit să desemneze anticul popor Ainu”.

[22] J. şi T. Grimm, *The Complete Grimm’s Fairy Taies,* Routledge and Kegan Paul, Londra, 1975, p. 760.

[23] *Cf.* sfârşitul poveştii „Fiicele furate”, unde se spune: „Aceasta este o poveste adevărată, dar nu trebuie să o credeţi. Cel care a trăit-o mi-a spus-o mie”. De asemenea, „Un cap” (Finlanda): „Şi-au serbat căsătoria, s-au ospătat şi au băut, şi mi-au poruncit să vă spun vouă aceste minciuni”. Vezi şi „Cavalerul cu râs sinistru”: „Ei au ajuns pe drumul greşit,

iar eu veneam pe drumul drept. Au murit, dar eu încă nu am dat de catafalcul lor. Iar dacă este doar o înşiruire de minciuni, atunci
» * să-i pomeniţi pe ei”.

dovedit foarte clar de început: „Ceva a visat în mine, iar aceasta este povestea f...]”[24], iar la sfârşit: „Apoi, un cocoş a cântat «cucurigu», şi v-am spus povestea aşa, «cucurigu»„. Iar în franceză: *„Mais une nuit... le coq chanta, il était jour, et mon conte est fini”* [„Dar într-o noapte... cocoşul a cântat, s-a făcut zi şi am terminat povestea”][25]. De asemenea, un basm rusesc, „Prinţesa care nu putea să râdă”, se termină astfel: „Adică, nu e ca şi cum servitorul ar fi visat toate acestea? Dar toată lumea spune povestea de parcă s-ar fi întâmplat aievea, aşa că trebuie să o credem”[26].

Rezumat: tărâmul atemporal

Din exemplele de mai sus se vede clar nu numai că timpul şi 265 spaţiul evenimentelor din basme reprezintă inconştientul, ci şi că acest inconştient se reprezintă pe sine în locuri simbolice, cum ar fi în apă, pe lună, pe o insulă şi în munţi, iar fiecare dintre aceste simboluri subliniază aspecte diferite ale sufletului necunoscut, în detaliu. De exemplu, pădurea caracterizează inconştientul ca necunoscut, înrădăcinat în viaţa vegetativă fiziologică. Luna descrie inconştientul drept loc al experimentării vieţii interioare ca iluminare naturală. Gaura din pământ, peştera, izvorul şi gaura din cer lasă inconştientul să apară ca patrie-mamă a vieţii psihice şi trecere spre transformări interioare. Insula subliniază calitatea inconştientului de depărtare faţă de conştient şi ca o altă *terra firma* în interior. Simbolul muntelui indică o experienţă a inconştientului în sensul acumulării de forţe interioare pentru a forma o personalitate preeminentă.

De o importanţă decisivă aici este, într-un sens mai larg, aspec- 266 tul inconştientului ca tărâm al strămoşilor, al spiritelor ancestrale, pământ primordial şi sălaş al morţilor. Poate indica, de asemenea,

[24] J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen,* voi. 4, p. 16.

[25] *Ibidem,* p. 32. *Cf* şi „Poveşti caraghioase din Pas de Calais”, „Cum s-a însurat Hans cu Jacqueline” (E. Tegethoff, *Französische Volksmärchen 2,* p. 20, nr. 5) şi „Cele trei puicuţe” *(ibidem,* nr. 48).

[26] A. Loepfe, *Russische Märchen,* Otto Walter, Olten, 1941, p. 56.

locul psihic unde este transportat omul aflat într-o stare de extaz[27], în aceste reprezentări, inconştientul este înţeles ca fundaţie psihică din care se desfăşoară fiecare conştiinţă a speciei şi conştiinţă individuală şi acea fundaţie la care se pot întoarce.

[27] [Autorii folosesc aici termenul german *entrücken.* Vezi *supra,* p. 58, nota 24.]

O altă manifestare a „tărâmului sufletului”, care decurge în mod 267 natural din cea menţionată mai sus, este tărâmul morţilor şi lumea fantomelor, care reprezintă modul în care este descris inconştientul în multe legende, poveşti şi mituri. Mai ales în concepţia popoarelor indigene, vedem o identitate completă a spiritelor ancestrale, fantomelor şi demonilor. Poate datorită acestei identităţi, multi editori au găsit de cuviinţă să includă în colecţiile lor de basme şi mituri ale popoarelor indigene poveşti cu stafii şi apariţii ale spiritelor. Mai precis, acestea nu sunt considerate întotdeauna a fi basme[1]. însă multe dintre basmele din această lucrare conţin motive ale fantomelor şi spiritelor morţilor ca elemente singulare din poveste. Ne gândim, de exemplu, la acţiunile folositoare pe care le întreprinde sufletul mamei moarte a Cenuşăresei[2]. Identitatea dintre tărâmul magic şi tărâmul morţilor

este demonstrată într-o manieră impresionantă în basmul chinezesc „Cerul zorilor”, care relatează aventurile unui băiat-erou ciudat numit „Cerul Dimineţii”. Această figură este, de fapt, forma încarnată a lui Jupiter, *steaua marelui an*[3].

[1] [Vezi M. Luthi, *The European Folktale .passim.]*

[2] Vezi „Cenuşăreasa” în J. şi T Grimm, *Complete Grimms,* pp. 121-127.

[3] Vezi nota de subsol la această poveste, R. Wilhelm, *The Chinese Fairy Book.* p. 94.

268 Cerul Dimineţii a efectuat numeroase călătorii către tărâmul magic. A ajuns mai întâi la *Marea Purpurie,* a dormit în *Oraşul Marţilor,* iar apoi a ajuns la o mlaştină *unde trăia marea ceaţă primordială,* un bărbat fără vârstă, care la fiecare o mie de ani îşi întorcea oasele pe dos şi îşi spăla măduva. Odată a căzut *într-o fântână adâncă,* unde a găsit un pantof ce plutea pe apa care de altfel nu putea să ţină nici măcar o pană la suprafaţă. Aici a descoperit iarba nemuririi. într-una dintre călătoriile sale, a vizitat Muntele Oglinzii de Foc, unde creşte Firul-de-larbă-Sclipitor. Cu ajutorul luminii emise de această plantă, putea să vadă interiorul oamenilor şi lumea spiritelor. Apoi s-a dus călare pe calul lui până pe Tărâmul Norilor Norocoşi. împăratul l-a întrebat pe Cerul Dimineţii ce era cu adevărat Tărâmul Norilor Norocoşi, iar Cerul Dimineţii a răspuns că era o mlaştină uriaşă. Acolo oamenii ghicesc norocul sau ghinionul în aer sau nori. Dacă o anumită casă va avea noroc în viitor, atunci în cameră se formează nori în cinci culori, care apoi condensează pe iarbă şi devin rouă coloratâ. Această rouă are gust de sevă dulce, împăratul a întrebat dacă ar putea să obţină şi el nişte rouă din aceea. Cerul Dimineţii s-a dus călare până la Tărâmul Norilor Norocoşi şi s-a înapoiat cu nişte elixir din acela. Orice persoană în vârstă care bea acea rouă întinerea imediat, iar oricine suferea de vreo boală se vindeca de îndată.

269 *Oraşul Mortilor* este aici una dintre numeroasele trăsături şi

J J >

forme care apar în călătoriile Cerului Dimineţii, care împărtăşesc numeroase aspecte cu trăsăturile descrise anterior ale tărâmului magic. Lacul Dongting din „Ajutor la nevoie” adăposteşte, printre alte spirite, un soldat mort. în credinţele multor culturi populare, de obicei, tărâmul morţilor se găseşte pe fundul mării sau într-un iaz, sau nu se poate ajunge la el decât după trecerea Styxului[4]. în mod

[4] Egiptenii considerau că tărâmul morţilor era o insulă în vest sau un loc unde se ajungea după trecerea unei ape. *Cf.* A. Erman, *Religion der Ägypter,* pp. 215 şi urm. Locul unde călătoreşte soarele noaptea se numeşte *Cerul de jos – ibidem,*

similar, luna este locul unde sălăşluiesc sufletele plecate dintre noi[5], la fel ca muntele[6] şi pădurea[7]. De asemenea, la început, regiunile Mamei Holle nu sunt altceva decât tărâmul lui Hei, zeiţa germanică a morţii.

p. 17. Pentru azteci, tărâmul morţilor, Teotihuacan, se afla pe partea cealaltă a mării. Vezi „Legenda pribegiei (imigraţiei) oamenilor” De asemenea, germanii nordici ştiau de un regat al morţilor din ocean sau de pe o insulă îndepărtată, unde nu se putea ajunge decât cu barca. *Cf* E. Mogk, *Germanische Religionsgeschichte* , p. 60. Iar *Mummelsee* („lacul Mummel”) nu este doar un iaz pentru copii, ci şi locul unde obişnuia să dispară imigraţia fantomatică. C/ M. Ninck, *Wodan*, p. 210; şi s.v. *Grab* („mormânt”), *Höhle* („peşteră”), *Brunnen* („fântână”), *Teich* („iaz”) şi *Erdloch* („gaură în pământ”) ca intrare pe tărâmul morţilor (Băchtold-Stăubli, s.v. *Hölle* [„Iad”]). *Cf* lumea de dedesubt ce se află pe fundul oceanului în mitul Sedna *(Sednas Reich)* – W Krickeberg, *Nordamerika*, p. 268.

[5] Cf informaţiile din C.G. Jung, OC 5, *Simboluri ale transformării,* § 368 şi urm. Vezi şi „Zbor

către lună", unde femeia din lună are spatele găunos, şi „Fata din lună" (Nauru, Micronezia), P Hambruch, *Südseemärchen,* pp. 220-226 [în limba germană], unde o bătrână oarbă avea furnici şi viermi în ochi.

[6] *Cf,* de exemplu, A. Erman, *Religion der Ägypter,* p. 215, unde faraonul se întoarce la cele două mame ale sale, vulturi cu sânii atârnând, pe muntele Sehseh. Vezi şi credinţa germanică în faptul că Woden domneşte peste morţi intr-un munte. Până în ziua de astăzi, mai mulţi munţi scandinavi poartă numele de *Valhalla = Sălile războinicilor căzuţL Cf* E. Mogk, *Germanische,* p. 61. Vezi alte similarităţi în Irlanda. K. Müller-Lisowski, *Irische Volksmärchen*, p. 320, în notele la „Călătoria pe mare a lui Connla", menţionează câteva concepte irlandeze referitoare la cealaltă lume, printre care vestul, fundul oceanului, tărâmul femeilor, tărâmul celor vu, tărâmul de sub valuri şi tărâmul tinereţii. Vezi şi „Recompensa periculoasă" (R. Wilhelm, The *Chinese Fairy Book)* şi Băchtold-Stăubli, s.v. *Jenseits* („lumea cealaltă"). Morţii locuiesc în Munţii Zeilor, alături de zei. La început, acest loc este prezentat ca fiind adevărat şi pământesc, dar apoi se îndepărtează tot mai mult de nivelul pământesc al fiinţării, prin faptul că zeii se distanţează, devenind din ce în ce mai mult „complet-alţii" Acelaşi lucru se întâmplă în cazul morţilor. în vremurile străvechi se accentuau mai mult asemănările dintre sufletele celor vii şi cei morţi, iar mai târziu doar diferenţele. „După moarte, sufletul este mai mult sau mai puţin, mai puternic sau mai slab, la fel cum era în timpul vieţii; acest lucru se arată cel mai clar în textele piramidelor din Egipt" (Băchtold-Stăubli, s.v. *Jenseits).* Morţii se duc la zei, devenind din ce în ce mai asemănători cu ei şi cu strămoşii, dar „perspectiva totală asupra divinităţii a devenit transcendentă şi caracteristică altei lumi".

[7] *Cf* Băchtold-Stăubli (voi. 4, pp. 642 şi urm.), s.v. *Jenseits* şi *Hölle.*

157

Simboluri arhetipale în basme

Toate simbolurile principale discutate mai sus privitor la inconştient se suprapun cu simbolurile pentru tărâmul morţilor.

270 Potrivit lui Băchtold-Stăubli, la început, „cealaltă parte" şi „partea aceasta" formau o unitate. Pentru culturile popoarelor indigene există o singură realitate, mediul real care era populat cu fiinţe primordiale, strămoşi şi zei. Ele se retrag ca suflete ale morţilor în anumite locuri care devin centre culturale.

271 [în Germania] există ideea unei peşteri-cult, a ochiului de apă sau a legendelor despre Peştera-Montană-Hbrsel *(Hbrselbergloch*)[8] şi Sub Munte *(Untersberg).* Mama Holle [Hei] locuieşte în fântâni, în care trebuie să intre Mărie-Aurie şi Mărie-Tuciurie în basmul „Mama Holle" şi, „prin urmare, din care ies copiii. [...] Şi nu doar fântânile, ci şi Munţii Morţilor sunt concomitent munţii Venus, în care Frâu Bertha, Perchta[9], are grijă de sufletele copiilor care au murit prematur (de fapt, copii nenăscuţi). Această legătură este necesară, deoarece moartea şi renaşterea se corelează la acest nivel"[10].

272 În Australia, peştera-cult conţine obiecte din lemn, care reprezintă puterea vitală a individului şi a tribului. Peşterile sunt folosite pentru ritualuri de reînnoire a puterii; însă ele adăpostesc pericolul de a aduce descompunerea asupra celor nechemaţi, care ar putea rămâne blocaţi (în haosul inconştientului). Peştera comorilor se află pe partea aceasta, iar pericolele ei se află tot pe partea aceasta, dar în acelaşi timp reprezintă lumea de dincolo. în timp, conceptul izvorăşte dintr-un *loc de dincolo.* La întrebarea: „Unde se află tărâmul morţilor?" răspunsul este:

[8] [Numele este derivat de la zeiţa Holba, care este identică cu Mama Holle şi este soţia lui Wotan.]

[9] [Divinitate din Europa Centrală, probabil de origine celtică, similară cu Bertha şi Mama Holle.]

[10] Băchtold-Stăubli, voi. 4, pp. 642 şi urm.

158

Tărâmul morţilor şi lumea spiritelor

Undeva departe, de cealaltă parte a apei – spiritele (fan- 273 tomele) nu pot să treacă peste apă –, pe partea cealaltă a pădurii, pe partea cealaltă a mării, dar *nu aici.* Cu accent pe „nu" şi „aici" în general, locul este nedefinit, astfel încât nimeni nu poate oferi informaţii în acest sens. [Adesea,] în basme, cine caută tărâmul morţilor este trimis dintr-un loc în altul[11].

Adesea, morţii sunt transportaţi (fermecaţi)[12], într-un fel, pe 274 tărâmuri îndepărtate şi în locuri nespecificate.

Potrivit credinţelor germanice antice, Insula Sufletelor 275 se situează în apropierea Britanniei, ţinutul ceţurilor. [...] La sud se află Muspelheim, tărâmul giganţilor de foc. Acest Muspelheim a condus apoi la legătura cu un concept al sălaşului morţilor dintr-un iad în flăcări şi, în conjuncţie cu această idee, la baza unui vulcan. S-a dezvoltat o credinţă într-o lume de dedesubt arzândă, populată cu nenumărate gloate de morţi şi demoni. Un al treilea loc al morţilor de acest tip este tărâmul morţilor de pe fundul oceanului, unde Ran[13] sau una dintre cele nouă fiice ale sale ademenea bărbaţii către moarte prin înecare. [...] Dacă tărâmul morţilor este departe, atunci călătoria este lungă şi dificilă. Prin urmare trebuie să li se dea morţilor lucruri care vor uşura dificultăţile drumului[14].

Acestea pot fi mijloace de transport, de pildă cai sau căruţe; sau, 276 dacă este vorba despre un conducător, atunci corpul îi este aşezat într-o barcă. Un barcagiu viu sau non-uman aşază mortul pe cealaltă

[11] *Ibidem*, p. 645. *Cf.*, în general, diversele posibilităţi de a localiza tărâmul morţilor în A. Dieterich, *Eine Mithrasliturgie*, pp. 180-183; şi *Nekyia. Beiträge zur Erklärung der neuentdeckten Petrusapokalypse,* ed. a Il-a, B.G. Teubner, Leipzig, 1893,pßsszrti.

[12] [în germană, *entrücken.]*

[13] [Zeiţa norvegiană a mării.]

[14] Băchtold-Stăubli, voi. 4, p. 646.

159

Simboluri arhetipale în basme

parte a râului sau va trebui să meargă pe jos peste câmpuri cu spini ori să traverseze un drum de ţară năpădit de tufişuri cu ţepi.

277 Cel mai important echipament pentru această călătorie este o pereche de pantofi rezistenţi pentru cel mort. [...] Armenii aprind lumânări sau felinare, astfel încât sufletele să-şi lumineze calea către cealaltă lume. [...] Există hanuri publice pe drum, unde mortul se poate opri pentru a bea ceva. [...][15]

278 Identificarea tărâmului magic, în general, cu regatul morţilor, în particular, indică faptul că, în vremuri străvechi, ritualurile cultelor de mistere erau anticipări ale experienţei morţii. Unele dintre aceste rituri reprezintă în mod clar coborârea în inconştient. De asemenea, iniţierile din *Cartea tibetană a morţilor,* care au fost menite să servească drept ghiduri pentru cei aflaţi în pragul morţii, fiindcă, dacă sunt privite din punct de vedere psihologic, descriu o iniţiere a celor vii pentru a intra în inconştient şi a urma calea către libertate dintr-o stare de întuneric interior şi inconştientă[16]. Prin urmare lumea mitică a morţilor, cu locuitorii ei, este o altă imagine a sufletului inconştient cu toate conţinuturile sale. La urma urmei, inconştientul este deţinătorul tuturor lucrurilor din trecut şi al

J J >

credinţelor multor generaţii, lumea strămoşilor dinăuntrul nostru[17]. Astfel se explică ciudata atracţie pe care o au morţii faţă de cei vii – un motiv care constituie tema principală a multor poveşti cu fantome. Basmul „O clipă în rai", menţionat mai sus, în care prietenul

[15] Pentru această descriere a tărâmului morţilor, vezi Băchtold-Stăubli, voi. 4, pp. 646 şi urm., s.v. *Jenseits.*

[16] Vezi C.G. Jung, OC 11, *Bardo Thodol,* §842,845. Iar în *Brhadăranyaka Upanişad* se spune: „Posomorâte se numesc lumile/ învăluite în bezna oarbă;/ Murind, spre ele se îndreaptă/ Neştiutorii, oamenii neghiobi" (Deussen, *Sixty Upanishads ,* voL I, p. 497 [trad. rom.: *Brhadăranyaka Upanişad,* 4.4.11, în *Cele mai vechi Upanişade,* voi. I, traducere din sanscrită, studiu introductiv, note şi comentarii de Radu Bercea, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1993, p. 85]).

[17] *Cf.* C.G. Jung, *Childreris Dreams,* p. 73.

160

mort ademeneşte mirele departe de nunta sa, este un alt exemplu al acestui fapt psihologic.

O descriere frapantă a tărâmului magic, care este în acelaşi timp şi tărâmul morţilor sau o zonă dintre tărâmul celor vii şi tărâmul celor

J 9

morţi, se găseşte în basmul rom[18] „Călătorie în Regatul Morţilor":

A fost odată ca niciodată un ţigan tânăr şi sărac, căruia i-au murit mama, tata şi fata pe care o iubea din toată inima în aceeaşi săptămână. I-a îngropat cu inima grea. Nu a putut să organizeze o pomană pentru ei, fiindcă era atât de sărac, încât abia reuşea să trăiască de pe o zi pe alta. La o săptămână după ce a îndeplinit ritualurile de înmormântare, s-a trezit în toiul nopţii, deoarece părea că îi scutură cineva cortul. „Cine-i acolo?" L-a auzit pe tatăl său spunând: „M-ai îngropat, dar nu mi-ai dat lapte!" A doua noapte s-a întâmplat la fel. A întrebat din nou: „Cine-i acolo?" De data aceasta a auzit-o pe mama lui spunând: „M-ai îngropat, dar nu mi-ai dat lapte!" Apoi, mai târziu, în altă noapte, a auzit vocea iubitei sale: „M-ai îngropat, dar nu mi-ai dat lapte!" Acum simţea o mare greutate pe inimă. A ieşit în faţa cortului. Era întuneric beznă; nu vedea nimic în faţa ochilor. Dar a auzit-o pe iubita lui moartă vorbind: „Dacă vrei să ne ajuţi să ne găsim liniştea, urcă în munţi. Acolo ai să găseşti o peşteră cu trei ouă. la-le şi sparge-le, de poţi. Dar nu vei reuşi decât cu mari eforturi! „ După care tânăra fecioară a dispărut.

în zori tânărul şi-a început călătoria. Când a ajuns *sus în munţi,* a dat de o bătrână care se chinuia cu un sac greu în spinare. Tânărului i s-a făcut milă de ea şi i-a spus:

— Dă-mi sacul să ti-l duc eu!

Baborniţa i-a dat sacul, iar tânărul La aruncat pe umăr. Apoi a întrebat-o pe bătrână ce căra în sac, fiindcă pentru el era uşor.

J

[10] [Denumire modernă pentru culturile ţigăneşti în general.]

279
280
281

161

— Sufletele copiilor născuţi morţi, a răspuns bătrâna. Obişnuiesc să le car în Regatul Morţilor.

După ce au făcut câţiva paşi, bătrâna s-a oprit în faţa intrării într-o *peşteră* şi a spus:

— Am ajuns!

— Cum? Aşa repede? a întrebat tânărul.

— Pentru tine pare doar o clipă, deşi porţi sacul pe umăr de nouă ani, a spus bătrâna mamă.

Cuvintele ei l-au şocat pe tânăr, dar bătrâna a continuat:

— *Timpul trece repede pe tărâmul morţilor* şi, micul meu prieten, aici ne aflăm! Chiar dacă nu suntem cu adevărat pe tărâmul morţilor, am trecut deja graniţele sale. Ştiu de ce ai pornit în această călătorie! Uite, îţi dau o bucată de carne, un ulcior cu lapte, o cheie şi nişte sfoară. Cu acestea îţi poţi continua drumul şi vei ajunge curând la peştera pe care o cauţi.

Bătrâna i-a dat o desagă cu lucrurile înşirate şi a dispărut. 282 Tânărul şi-a văzut de drum şi, în curând, a ajuns la *gura unei peşteri întunecate.* A intrat şi abia a apucat să facă un pas, că s-a şi luminat totul în jur şi s-a trezit în faţa unei case mari. A deschis poarta şi a intrat în curte. Imediat, un câine alb furios s-a repezit asupra lui. A scos bucata de carne din sac şi i-a aruncat-o câinelui. Apoi a continuat drumul şi a văzut o fântână din care o femeie scotea apă. Avea o găleată legată de cosiţe, pe care o ridica şi o scufunda din nou în puţ. I-a aruncat frânghia pe care i-o dăduse bătrâna, ca să lege găleata.

— Pentru cine scoţi apă? a întrebat el.

— Pentru morţii care au fost îngropaţi fără să fie spălaţi de rude, a răspuns femeia.

Tânărul şi-a continuat drumul şi a ajuns la uşa unei case. A folosit cheia din desagă ca să deschidă uşa şi a intrat într-o cameră unde a găsit trei ouă. A spart unul dintre ele. Deodată, camera s-a umplut cu o negură din care a ieşit tatăl lui şi a spus:

— Vai, ce foame şi ce sete îmi este!

r 5

— Vino în curte, i-a spus fiul său. Ai să găseşti un ulcior cu lapte.

— Mulţumesc, a răspuns tatăl, dar e prea târziu; măcar am puţină linişte şi pot să merg mai departe pe tărâmul morţilor.

Şi rostind acestea, a dispărut. După aceea, tânărul a spart

al doilea ou – acum a ieşit mama lui din negură şi a spus:

— Vai, ce foame şi ce sete îmi este!

— Vino în curte, i-a spus fiul său. în faţa uşii ai să găseşti un ulcior cu lapte.

— Mulţumesc, a răspuns mama, dar e prea târziu; măcar am puţină linişte şi pot să merg mai departe pe tărâmul morţilor.

J

Şi zicând aceste cuvinte, a dispărut.

Atunci tânărul a luat al treilea ou şi a ieşit în curte. A spart oul lângă ulciorul cu lapte. Acum i-a apărut iubita lui, care i-a spus:

— Vai, ce foame şi ce sete îmi este!

De data aceasta, tânărul a înşfăcat repede ulciorul cu lapte

şi i l-a dat iubitei sale:

J

— Uite, bea nişte lapte, draga mea!

Fata a băut şi a devenit mai frumoasă decât cea mai

J

frumoasă dintre fiicele regelui soare. După ce a băut tot laptele, fata a vorbit din nou:

— Iubitul meu, m-ai adus înapoi din braţele morţii; acum voi reveni la viată şi voi fi a ta.

J >

Şi aşa s-a întâmplat. Fata s-a întors acasă din *munţii înfiorători* şi au trăit împreună fericiţi şi mulţumiţi, până ce au fost nevoiţi să treacă în regatul celor morţi pentru totdeauna[19].

în această descriere detaliată întâlnim din nou relativitatea spaţiului şi a timpului de pe lumea cealaltă, înfăţişată drept peşteră, casă, iar apoi munte. Această regiune de graniţă sau „regat intermediar", care simbolizează în mod clar inconştientul, nu este însă

284
285
vezi W Aichele, *Zigeunermărchen,* pp. 128-130.
163

tărâmul real al morţilor. De fapt, ea descrie o stare psihică ce corespunde stării de inconştienţă provocate de o boală gravă[20]. Părinţii tânărului nu se mai pot întoarce din acea stare, dar pentru iubita lui încă este posibil. Ea se poate întoarce prin dragostea mirelui ei. Vom trece aici peste semnificaţia celor trei ouă, deoarece este un motiv pe care îl vom aborda mai târziu, spre sfârşitul celui de-al doilea volum al acestei opere. în ace astă privinţă, este suficient să subliniem identificarea secretă a tărâmului magic cu tărâmul celor morţi, după cum ni se dezvăluie în basme.

[20] Despre ideea unei astfel de stări de graniţă la popoarele indigene: „Moartea [...] nu este un fapt, ci o stare de tranziţie, nu este un lucru pragmatic, ci un proces care poate fî derulat sau controlat prin reflecţie şi acţiune. Este mort cel declarat mort. [...] Astfel, Talmudul sugerează o rugăciune de mulţumire atunci când vezi un prieten din nou, după o absenţă de douăsprezece luni: «Lăudat fii Tu, o. Doamne, rege al lumii, care aduci morţii înapoi la viaţă». în mod asemănător, potrivit obiceiurilor romane, cel care a fost declarat mort şi s-a întors la viaţă trebuie să evite uşile şi să intre în propria casă prin acoperiş. Prin urmare este posibil să declari pe cineva mort, să consideri că nu mai există, iar acest lucru are acelaşi efect ca moartea adevărată. în saga scandinave, proscrisul este de fapt mort, căci nu există viaţă decât în cadrul comunităţii, acolo unde puterile funcţionează. [...] Doar înmormântarea asa cum se cuvine face ca moartea să fíe validă; cel care nu a fost îngropat nu este mort” (G. v. d. Leeuw, *Religión în Essence,* p. 202.). Vezi şi Băchtold-Stăubli, s.v. *Tote* („mort”).

164
CAPITOLUL 14 LOCUITORII TĂRÂMULUI SPIRITELOR

O descriere a efectelor supranaturale pe care le poate produce starea aflată la graniţa dintre vii şi morţi ne este oferită de grupul etnic chañé, din centrul Americii de Sud, în povestea „Femeia care şi-a urmat soţul în Aguarerente”.

O tânără voia să se mărite cu un anumit bărbat, dar acesta a murit înainte ca nunta să aibă loc. Ea îl iubea foarte mult, în ziua de după moartea lui, cât încă era întuneric, a apărut în faţa colibei unde locuia fata cu părinţii ei şi a început să lucreze la pereţii din chirpici. Femeia a venit şi i-a luat mistria din mână.

— Cine eşti? a întrebat ea.

— Sunt eu, a spus logodnicul ei mort. Vrei să vii cu mine?

— Da, vin cu tine, a spus ea, fiindcă îl iubea foarte mult.

Şi el s-a îndreptat spre soare-răsare. Avea faţa acoperită, ca să nu-l recunoască nimeni. Ea l-a urmat. A trecut prin pădure. A traversat pampasul şi o altă pădure. Ziua dormeau, iar noaptea se trezeau.

Când tatăl fetei a observat că fiica lui dispăruse, a plecat să o caute. A pornit-o pe urmele ei şi a observat că întotdeauna,

286
287
288
289
290
291
165

în faţa urmelor ei, erau urmele unei vulpi[1]. „Anya [morţii] mi-au luat fiica!” şi-a spus tatăl. I-a descoperit cadavrul pe drum. A reuşit să o readucă la viată şi să o ia acasă. Pe când J 5 J traversau pampasul, au văzut o vulpe dându-le târcoale. A doua zi dimineaţă tânăra a murit. Tatăl a jelit-o. Apoi a sosit Ururuti, condorul alb, şi l-a consolat pe tatăl care jelea, spunându-i să nu mai plângă. Ururuti l-a luat pe tată pe aripile sale şi a zburat cu el până în Aguararenta.

292 în Aguararenta, oamenii dorm ziua şi stau treji noaptea. Când tatăl a ajuns acolo, toată lumea bea bere de porumb. Ururuti l-a dus apoi acasă la ginerele lui. A vorbit cu fiica sa, dar nu a primit niciun răspuns. Apoi s-a întors la Ururuti, care l-a dus înapoi acasă. Nici el, nici soţia lui nu au mai plâns atunci după fiica lor pierdută. A doua zi, tatăl a murit.

293 Faptul că morţii iau forma animalelor este o credinţă larg răspândită în unele culturi. După cum explică Lévy-Bruhl, „adeseori morţii, mai ales în primele zile după deces, apar sub formă de animale”. De asemenea, strămoşii mitologici sunt reprezentaţi adesea drept animale[2]. Potrivit exemplelor date de Lévy-Bruhl, sufletele celor morţi pot intra în cele mai diverse animale: aligatori, ţestoase, păsări, şerpi, broaşte şi termite. Se pot transforma chiar şi în stânci sau copaci. în aceste cazuri, animalele sau obiectele nu sunt moarte în sine, dar, datorită comportamentului sau aspectului lor neobişnuit, ne dăm seama că a intrat în ele spiritul sau sufletul celui mort. Deseori, animalul sau obiectul este considerat apoi ca fiind sacru[3]. Trebuie să remarcăm că,

[1] Koch-Grünberg observă că „Aguararenta (Oraşul Vulpilor) este un sat în care trăiesc morţii *(anya).* Se află în est. Noaptea, formele care locuiesc acolo apar sub chip uman, iar ziua au înfăţişare de vulpe. [...] Acesta este tărâmul morţilor pentru tribul chañé. Oamenii vii au vizitat uneori Aguararenta şi s-au întors să povestească ce au văzut acolo. Această credinţă se bazează pe vise, care au fost interpretate drept experienţe adevărate” (T. Koch- Grünberg, *Südamerika,* p. 335.)

[2] *Cf.* L. Lévy-Bruhl, *The Soul of the Primitive,* p. 285, precum şi p. 186.

[3] *Ibidem,* pp. 27-31, 249-252, 285-300. Pentru credinţe similare ale germanicilor din vechime, vezi E. Mogk, *Germanische,* p. 65.

de obicei, sufletul intră în animale de rang inferior. Transformarea în animale a vrăjitorilor din „Cum a căutat Motecuhzoma Cele Şapte Peşteri” aparţine aceluiaşi domeniu conceptual. Toate aceste transformări indică acelaşi fapt psihologic: o reprezentare simbolică a *procesului de a deveni inconştient.*

Alte dovezi ale acestui lucru provin dintr-un basm al populaţiei 294 ainu, „Un vânător în Hades”:

într-o bună zi, un tânăr chipeş şi viteaz, vânător iscusit, a urmărit un urs mare până în străfundurile munţilor. Ursul tot fugea şi fugea, dar tânărul se ţinea după el, pe coame şi stânci din ce în ce mai periculoase, dar fără să se poată apropia suficient de mult încât să tragă în el cu săgeţile lui otrăvite. în cele din urmă, pe un vârf de munte golaş, ursul a dispărut într-o gaură din pământ. Tânărul l-a urmărit. A ajuns într-o cavernă imensă, la capătul căreia strălucea o luminiţă. A început să meargă pe bâjbâite în direcţia aceea şi, ieşind pe acolo, s-a trezit în altă lume. Totul semăna cu lumea oamenilor, doar că era mult mai frumos. Erau copaci, case, sate şi oameni. Insă pe tânărul vânător nu îl interesau toate acestea. El voia să găsească ursul, care dispăruse complet. Cel mai bun plan părea să fie să-l caute în zona muntoasă îndepărtată din această nouă lume subterană. Aşa că a urmat o vale în sus şi, fiind obosit şi înfometat, a cules nişte struguri şi ceva dude care atârnau în copaci şi le-a mâncat pe drum.

Deodată, dintr-un motiv sau altul, s-a trezit că se uită de 295 sus la propriul său corp. Şi spre groaza lui, a descoperit că se transformase într-un şarpe! Când a făcut acea descoperire, ţipetele şi gemetele lui s-au transformat în şuierături de şarpe. Ce putea să facă? Dacă se întorcea la lumea în care se născuse, unde şerpii erau detestaţi, însemna moarte sigură. Pur şi simplu nu ştia ce să facă. Dar, fără să-şi dea seama, a hoinărit – sau mai degrabă s-a târât şi s-a furişat – până a ajuns înapoi la intrarea în caverna care conducea spre lumea oamenilor; iar acolo, la poalele unui pin de dimensiuni

extraordinare, a adormit. în vis i-a apărut zeiţa pinului, care i-a spus: „îmi pare rău să te văd în starea aceasta. De ce ai mâncat fructele otrăvite ale lui Hades? Singurul lucru pe care-l poţi face ca să-ţi recapeţi forma normală este să te urci în vârful acestui pin şi să te arunci de acolo. Atunci poate că ai reuşi să devii din nou o flintă umană".

296 Când s-a trezit din vis, tânărul – sau mai degrabă şarpele – era cuprins de îndoieli: plin de speranţă, dar şi de o frică îngrozitoare. S-a hotărât însă să urmeze sfatul zeiţei. Aşa că s-a căţărat pe trunchiul pinului, iar când a ajuns pe creanga cea mai de sus, după ce a ezitat câteva clipe, s-a aruncat în gol. Când şi-a venit în fire, se afla la poalele copacului. în apropierea lui era corpul unui şarpe imens, despicat pe jumătate, astfel încât să poată ieşi un om din el. După ce a mulţumit pinului şi a aşezat obiecte de veneraţie în onoarea zeiţei, şi-a reluat drumul prin caverna lungă, asemănătoare unui tunel, prin care intrase iniţial în Hades. După ce a mers o vreme, a ieşit în lumea oamenilor şi s-a trezit pe vârful muntelui unde urmărise ursul pe care nu îl mai văzuse de atunci.

297 Când a ajuns acasă, s-a dus la culcare şi a mai avut un vis. I s-a arătat aceeaşi zeiţă a pinului, care i-a zis: „Am venit să-ţi spun că nu poţi să mai rămâi mult timp pe tărâmul oamenilor, după ce ai mâncat strugurii şi dudele din Hades. Acolo există o zeiţă care doreşte să se mărite cu tine. Ea te-a atras în cavernă, iar apoi în lumea de dincolo, deghizată în urs. Trebuie să te hotărăşti să vii cu mine". Şi aşa s-a întâmplat. Tânărul s-a trezit, dar a fost cuprins de o boală grea. Peste câteva zile, s-a dus pentru a doua oară în Hades şi nu s-a mai întors pe tărâmul celor vii[4].

298 Şi aici morţii sunt, în mod evident, animale, iar zeiţa de pe acest tărâm apare sub forma unui urs care îl transformă pe tânărul vânător

[4] Basil Hali Chamberlain, *Aino Folk-Tales,* The Folk-Lore Society, Londra, 1888, pp. 40-42. Culegătorul notează: „Scrisă din memorie. Spusă de Ishanashte, 22 iulie 1886".

într-un şarpe[5]. Basmul ilustrează experienţa de a fi cuprins de o altă stare, descrisă ca o scufundare în inconştient, din care tânărul nu se poate elibera. Forţa de atracţie provine de la o zeiţă, care îl ademeneşte cu dragoste tot mai departe[6].

Motivul larg răspândit care avertizează asupra pericolului de a mânca din ceea ce se află în lumea de dincolo, făcut celebru de episodul mâncătorilor de lotus *(lotofagi)* din *Odiseea* IX, simbolizează fascinaţia exercitată de inconştient, care revitalizează oamenii, dar în acelaşi timp îi distanţează de realitate[7].

Potrivit credinţei primitive, morţii iau forme umane noaptea şi dorm sau apar ca animale în timpul zilei. Uneori însă, în timpul nopţii, morţii îi caută pe cei vii. Dar aceştia trebuie să moară dacă zăresc tărâmul morţilor. Morţii îi atrag cu uşurinţă pe cei vii să-i urmeze, efectul fiind că cei vii devin fantome pentru scurtă vreme. Lévy-Bruhl scrie în detaliu despre pericolele contaminării morţii, care se bazează pe o „uniune mistică" profundă[8], adică participarea inconştientă *(participation mystique)* a grupului. Oamenii din culturi care trăiesc într-o armonie mai apropiată de ritmurile naturale susţin adesea că morţii sunt cei

care îi atrag în mod intenţionat pe cei dragi alături de ei, fie din dragoste, fie din „gelozie faţă de cei care încă au privilegiul să vadă lumina zilei”[9].

Acest lucru este povestit într-o manieră extrem de clară în basmul „Femeia care a fost omorâtă de fantoma soţului ei”:

A fost cândva o femeie care îşi pierduse soţul; şi era atât de tristă, încât nu putea să renunţe la speranţa că el încă ar fi în viaţă. într-o noapte, a auzit sunetul unui flaut cântând o melodie pe care obişnuia să o cânte soţul ei. în noaptea aceea i-a apărut fantoma lui, care a întrebat-o ce mai făceau

[5] *Cf.* Karl Kerényi, „Mensch und Maske”, în *Eranos-Jahrbuch 1948: Der Mensch (2),* ed. Olga Fröbe-Kapteyn, Rhein-Verlag, Zürich, 1949, pp. 183 şi urm.

[6] [Există şi influenţe nefaste din partea unor asemenea forţe arhetipale.]

[7] Vezi comportamentul pajului din „Pajul şi pocalul de argint”.

[8] L. Lévy-Bruhl, *The Soul of the Primitive,* p. 224.

[9] *Ibidem,* p. 221; vezi şi pp. 224-229, precum şi p. 243.

299
300
301
302
169

ea şi copiii. Stătea în hamac şi spunea că o mulţime de purici îl muşcau de spate, aşa că ar trebui să aducă o lumină şi să se uite la spinarea lui. Femeia a văzut că erau viermi care îl mâncau, nu purici. Şi-a dat seama atunci că era fantoma soţului ei şi nu trupul lui adevărat. Era un semn pentru ea că murise cu adevărat. A spus: „Nu, nu sunt purici”, dar s-a întrebat în gând ce să facă în continuare. Apoi a început să scuipe, mereu în acelaşi loc, până ce a făcut un morman de salivă. După aceea s-a furişat afară din colibă şi s-a dus în satul învecinat. Ori de câte ori o întreba fantoma despre purici, mormanul de salivă răspundea: „Nu, nu; nu sunt purici aici”. Dar curând saliva s-a uscat şi nu a mai putut răspunde. Fantoma a observat că femeia plecase şi a ieşit afară, mergând pe urmele ei. Când l-a auzit venind în urma ei, femeia s-a ascuns ca un tatu în pământ. El a trecut pe lângă dânsa, dar a observat imediat şi s-a întors, spunând: „Eu sunt mort, dar chiar dacă sunt mort, mi-e dor de tine şi voi veni curând să te omor”. După care a dispărut în întuneric.

303 Femeia a ieşit din ascunzătoare, s-a dus în satul învecinat şi le-a spus prietenelor sale tot ce se întâmplase. Dar apoi ceea ce a spus fantoma chiar s-a întâmplat. în scurt timp s-a îmbolnăvit şi a murit[10].

304 în timp ce demonul fantomatic pare de obicei viu din faţă, spatele lui[11] dezvăluie că, în realitate, el este mort. Pericolul pentru oamenii care intră în contact cu tărâmul mortilor este acelaşi care i-a determinat pe warao din „Legenda lui Okonoróté” să astupe gaura prin care oamenii se puteau uita la tărâmul magic

[10] T. Koch-Grünberg, *Südamerika,* pp. 34-36. Bakairi este un mic trib din Brazilia. Basmul original este relatat în Karl von den Steinen, *Die Bakairi-Sprache*, K.E Koehlers Antiquarium, Leipzig, 1892. Potrivit credinţei multor culturi populare, adeseori mortii nu-şi dau seama că sunt morti, asa încât trebuie să fíe informaţi de către cei vii în privinţa acestui lucru. Vezi L. Lévy-Bruhl, *The Soul of the Primitive,* pp. 225-226.

[11] Precum femeia (Soarele) din basmul „Zbor către lună”.

170

primordial[12]. Pentru unii oameni, marea ameninţare este să recadă în inconştientul din care s-au eliberat cu mari eforturi. în măsura în care inconştientul este reprezentat drept tărâmul morţilor, acest pericol există şi în cazul celor mai cultivaţi care nu pot rezista fascinaţiei

inconştientului. Pentru aceşti oameni, fiecare întâlnire cu puterile tărâmului magic poate da naştere unei treziri a „perspectivei” conştiente.
J
Odată ce identificăm tărâmul magic cu regatul morţilor şi tărâmul spiritelor şi presupunem că este un simbol al inconştientului, rezultă că elementele de pe tărâmul spiritelor reprezintă fapte psihologice. Conform perspectivei lui Jung, credinţa popoarelor primitive[13] în spirite se bazează pe perceperea naivă a proceselor[14] spirituale[15]. Convingerea privind existenţa spiritelor şi-a bazat-o în mare măsură pe vise, viziuni şi observaţii ale bolilor psihogene[16], mai ales cu halucinaţii şi fenomene psihice legate de stări de posedare. în acest sens, spiritele nu sunt doar fantome ale celor morţi. Jung scrie: „Deci din punct de vedere psihologic, spiritele sunt *complexe autonome inconştiente care apar proiectate*, căci altminteri ele nu au o asociere directă cu eul”[17]. De asemenea, „spiritele sunt complexe ale inconştientului colectiv care apar fie în locul unei adaptări pierdute, fie tind să înlocuiască o atitudine devenită insuficientă a unui întreg popor cu una nouă”[18]. Jung mai scrie:
305
[12] Şi generalul Dschong Tschong-Fu, din „Ajutor la nevoie”, se întoarce pe tărâmul morţilor. Prin întâlnirea sa, obţine o moarte fără boală, dar se lasă ademenit de tărâmul care are nevoie doar de soldaţi morti.
» »
[13] [Precum şi a popoarelor mai civilizate; vezi C.G. Jung, OC 8, *Bazele psihologice ale credinţei în spirite,* §571.]
[14] C.G. Jung, OC 8, *Bazele psihologice ale credinţei în spirite,* §573 şi urm.
[15] [în germană, *geistige].*
[16] *Cf.* C.G. Jung, OC 8, *Despre energetica sufletului;* şi OC 8, *Bazele psihologice ale credinţei în spirite.* Vezi şi Novalis, *Fragmente,* Erste vollständige, geordnete Ausgabe, ed. Ernst Kanmitzer, Wolfgang Jess Verlag, Dresda, 1929, nr. 680: „Când ni se înfăţişează un spirit, atunci ne împuternicim propria spiritualitate, devenim inspiraţi prin noi înşine şi prin spirit” Vezi şi fragmentul nr. 684: „Atunci când un spirit moare, el devine om. Atunci când un om moare, el devine spirit”.
[17] [C.G. Jung, OC 8, *Bazele psihologice ale credinţei în spirite,* §585.]
[10] *[Ibidem,* §597.]
171
Simboluri arhetipale în basme
306 Nu se poate vorbi de credinţa în spirite fără a lua totodată în considerare şi credinţa în suflet. Credinţa în suflet este
> > >
un corelat al credinţei în spirite. După cum în convingerile primitive un spirit este de cele mai multe ori spiritul unui mort, tot aşa înainte el era sufletul unui om viu. Acesta este cazul acolo unde domină convingerea că omul posedă doar *un* suflet. Dar o astfel de presupunere nu există pretutindeni, ci foarte adesea se consideră că omul are două sau mai multe suflete, dintre care unul sau altul supravieţuieşte morţii şi posedă o nemurire relativă. în acest caz spiritul morţilor este doar unul din feluritele suflete ale omului viu. El este deci doar o parte a sufletului total, un fragment psihic, ca să spun aşa[19].
307 Faptul că nu conştientizăm câtuşi de puţin existenţa acestor părţi diferite ale sufletului şi caracterul lor straniu, unic şi nefiresc combinat cu puterea de atracţie sus-menţionată, care sunt atât de caracteristice dimensiunii celeilalte lumi, ar putea explica efectele dezastruoase şi ademenitoare ale spiritelor şi de ce oamenii vii par să fie „atraşi” către tărâmul celor morţi.
308 Basmul poporului chinook „Gaiţă-albastră îşi vizitează sora, lo’i, pe tărâmul celor morţi” ne oferă o descriere impresionantă a tărâmului morţilor:

1
[19] *Ibidem,* §577, dar şi §582-591. Vezi şi C.G. Jung, „Generalităţi privind teoria complexelor”, în O C 8, §197 şi urm. în *Eseu despre vederea de spirite şi altele conexe,* Schopenhauer formulase deja gânduri similare: „Din ceea ce s-a spus, este evident că realitatea imediată a unui obiect care există cu adevărat nu îi poate fi imputată unei fantome care apare în acest fel, deşi, în mod indirect, la baza ei stă o realitate. Astfel, ceea ce vedem noi acolo nu este în niciun caz insusi omul decedat, ci un simplu ELSUAOV, O imagine a celui care a existat cândva şi care îşi are originea în organul visării unui om obişnuit cu el şi este provocat de o rămăşiţă sau o relicvă, o urmă care a fost lăsata * (A. Schopenhauer, *Essay on Spirit Seeing and Everything Connected Therewith*, în *Parerga and Paralipomena: Short Philosophical Essays,* trad. EE Payne, Oxford University Press, Oxford, 1974, p. 285).
172
Locuitorii tărâmului spiritelor

Poporul fantomelor a hotărât să se însoare cu lo’i, sora mai mare a lui Gaiţă-albastră[20]. Au lăsat o zestre şi au răpit-o. Gaiţă-albastră a rămas singur şi, după ce a trecut un an, iar ea nu s-a întors, a plecat în căutarea ei. O pană folosită pentru despicarea lemnului l-a călăuzit pe Gaiţă-albastră până pe tărâmul fantomelor[21]. Acolo a găsit-o pe lo’i, dar toate casele erau pline cu oase de oameni morţi. După ce s-a întunecat, oamenii s-au trezit, iar Gaiţă-albastră a plecat la pescuit cu ei. lo’i l-a sfătuit să nu vorbească cu oamenii aceia. Dar Gaită-albastră li s-a alăturat când cântau un cântec şi imediat s-au transformat iarăşi într-un morman de oase.

Au plecat la pescuit, dar Gaiţă-albastră a prins doar frunze şi crengi, aşa că s-a enervat foarte tare. însă când au ajuns înapoi pe uscat, frunzele s-au prefăcut în păstrăvi, iar crengile în somoni. Gaiţă-albastră a crezut că oamenii de pe tărâmul morţilor îl tachinează. Nu înţelegea cum puteau spiritele să plutească într-o barcă plină de găuri. Apoi sora lui i-a spus: „Sunt oameni? Chiar sunt oameni? Sunt fantome!” însă Gaită-albastră continua să creadă că doar îl tachinau şi a început să-i tachineze şi el.

Apoi Gaiţă-albastră a hotărât să se întoarcă acasă, iar lo’i i-a explicat în detaliu ce trebuie să facă pentru a întreprinde călătoria în siguranţă. Dar el nu a fost atent la sfaturile ei, asa că a luat foc şi a murit. Gaită-albastră, el însusi ca om mort acum, s-a dus pe tărâmul fantomelor. De data aceasta nu a mai văzut transformările la fel ca înainte. A încercat să

[20] Gaiţă-albastră este aducătorul culturii sub forma unui animal pentru multe triburi din regiunea Oregon-Washington, asemănător cu Corbul din nord-vestul Pacificului şi Coiotul sau lepurele din regiunea vest-centrală. Este un vindecător şi trickster în acelaşi timp. Vezi şi A. v. Deursen, *Der Heilbringer. Eine ethnologische Studie überden Heilbringer bei den Nordamerikanischen Indianern,* J.B. Wolters Uitgevers-Maatschappij, Gröningen-Den Haag-Batavia, 1931, pp. 270-271 şi mai ales p. 339.

[21] [Potrivit descrierilor culese de Franz Boas de la tribul învecinat, Bella Coola (E Boas, *Bella Coola,* p. 37), o pană crea o deschizătură între lumea oamenilor şi lumea de deasupra.]
309
310
311
173
Simboluri arhetipale în basme
312
313

strige la oamenii (morţi) de acolo, dar ei au râs de el. Apoi a renunţat şi a devenit tăcut. Când s-a dus sora lui să-l caute, l-a găsit dansând în cap, cu picioarele în sus. „S-a întors şi a plâns. Acum chiar murise. Murise a doua oară.”[22]

Franz Boas, care a cules mitul de mai sus al lui Gaiţă-albastră şi lo'i, a notat cu grijă şi credinţa în lumea de dincolo a unui popor învecinat, bella coola. Informaţiile despre tărâmul fantomelor le completează pe cele oferite de poporul chinook şi mai adaugă câteva detalii.

Lumea de sub noi este ţara fantomelor *(Kolkulolemx).* Se numeşte *Asiutanem .* Descrieri ale tărâmului fantomelor sunt J

obţinute mai ales de la şamani, care cred că au vizitat acea zonă în timpul unei transe. Potrivit afirmaţiei unei bătrâne care credea că, în copilărie, a vizitat tărâmul fantomelor în timpul unei transe, intrarea către tărâmul fantomelor se face printr-o gaură aflată în fiecare casă, între pragul uşii şi şemineu. Tărâmul fantomelor se întinde de-a lungul ţărmurilor nisipoase ale unui râu mare. Există un deal în spatele satului lor, ale cărui poale sunt acoperite cu pietre ascuţite. Când este vară aici, acolo este iarnă. Când este noapte aici, acolo e zi. Fantomele nu merg în picioare, ci în cap. Limba lor este diferită de cea vorbită pe pământ. Atunci când ajung pe lumea de dedesubt, sufletele primesc nume noi. Se spune că satul fantomelor este înconjurat de un gard. Au o casă pentru dans, unde dansează *kusiut.* Aceasta se află imediat sub locul de îngropăciune al fiecărui sat. Casa pentru dans este foarte mare şi lungă. Are patru niveluri. Femeile stau pe podeaua casei, în timp ce bărbaţii stau pe o platformă ridicată. Casele au uşi, dar fantomele care ajung primele în lumea de jos intră în casă prin gaura coşului de fum. O scară din funie amplasată în coş le facilitează intrarea. La baza scării

[22] Franz Boas, *Chinook Texts,* U.S. Bureau of American Ethnology, Bulletin no. 20, 1894, pp. 161-167. [Povestea a fost prescurtată foarte mult.]

stau doi bărbaţi, care se numesc *Anoel'axsalai'x .* Oricine intră în casa pentru dans nu mai are cale de întoarcere pe pământul nostru. Sufletele sunt libere să se întoarcă la cerul de jos, unde pot ajunge urcând pe scara de frânghie. Cei care se întorc la cerul de jos sunt trimişi înapoi pe pământul nostru de către zeităţi, ca să se nască drept copii ai aceleiaşi familii căreia i-au aparţinut cândva. Cei cărora le place viaţa de pe tărâmul fantomelor şi care nu se întorc în cer mor a doua oară, iar apoi coboară până în a doua lume de dedesubt, de unde nu mai există cale de întoarcere[23].

Aici apare pentru prima dată un nou aspect al inconştientului ca tărâm al morţilor şi al sufletelor: motivul *lumii cu susul în jos, răsturnată, întoarsă invers*[24]*-,* fantomele stau în cap; ceea ce pare mort devine viu; ceea ce pare demn de dispreţ, incomplet şi putred devine valoros, întreg, proaspăt şi însufleţit. Această convingere este larg răspândită printre anumite triburi. Intră chiar şi în limbajul fantomelor, prin faptul că tot ce este alb se numeşte în aparenţă negru[25], iar tot ceea ce oamenii vii înţeleg ca „stând în picioare" se numeşte „întins pe jos". Chiar şi în noţiunile superstiţioase europene, inversarea reprezintă trăsătura fiinţelor demonice din lumea de dincolo. Prin urmare intrăm în contact cu cealaltă lume prin gesturi făcute pe dos şi ritualuri inversate: se poartă hainele pe dos, stânga este schimbată cu dreapta, se pun scaune, bănci, castroane pe cap etc. Romanii ofereau jertfe celor morţi cu mâna stângă[26]. De asemenea, o apărare

[23] F. Boas, *Bella Coola,* pp. 37-38. Vezi şi referinţa la lumea hopi a morţilor ca fiind un fel de „lume de-a-ndoaselea", în notele lui Krickeberg la „Venirea poporului hopi din Lumea Cealaltă" [în limba germană – vezi W Krickeberg, *Nordamerika,* p. 409.

[24] [în germană, *verkehrten Welt.]*

[25] [Vezi L. Lévy-Bruhl, *The Soul of the Primitive,* p. 303.]

[26] Vezi Băchtold-Stăubli, s.v. *Umkehrung* („inversare") – „Potrivit unor concepţii, totul din cealaltă lume este inversat faţă de lumea aceasta. La populaţia indigenă dayak din Bornéo, toate cuvintele din oraşul sufletelor înseamnă exact opusul faţă de sensul de pe pământ. De exemplu, *dulce* înseamnă *amar, în picioare* înseamnă *culcat* etc. Tribul

Italmen [locuitorii iniţiali ai peninsulei Kamceatka din Rusia] credea că oricine era bogat în viaţă era sărac pe lumea cealaltă, oricine păcătuia
314
175
Simboluri arhetipale în basme

împotriva farmecelor şi influenţei spiritelor implica inversarea răsucirii unui ligament de animal sau îmbrăcarea pe dos a unui articol de îmbrăcăminte. La fel în cazul ritmurilor şi al numerelor. „Numerele impare şi inegalităţile fac regula pe tărâmul morţilor.” Vorbind despre o *Schrättele*[27], o legendă şvabă spune, cuvânt cu cuvânt: „Tot ce este inegal respectă blestemele”, ceea ce înseamnă „Ar fi mai bine să nu blestemi, fiindcă altfel vei atrage răul asupra ta”. De unde şi importanţa numerelor impare în magie şi superstiţii. Numărul de ouă puse sub găină la clocit trebuie să fie întotdeauna impar. Chiar şi în timpuri străvechi exista o condiţie veche şi certă ca medicina magică să folosească un număr impar de instrumente. Diavolul nu doar şchiopătează, ci are şi un braţ mai scurt decât celălalt. în Suedia, pentru a stinge un incendiu de pădure trebuie să pui o femeie care poartă pantofi desperecheaţi să meargă de trei ori în jurul focului[28]. Şamanii inuiţi spun că pe lumea cealaltă au văzut fantome mergând în cap[29]. Potrivit grupului etnic batak (din Sumatra), „când morţii coboară, merg cu capul înainte”[30].

315 Prin faptul că a ţipat la fantome, care vorbesc între ele în şoaptă, Gaiţă-albastră aduce puţină claritate conştientă în lumea aceea şi, prin urmare, îi expune natura antitetică. Acest motiv poate fi găsit şi în unele basme europene, de exemplu „Cocoşul roşu, cocoşul alb şi cocoşul negru” (Germania), unde cocoşul care cântă în zori alungă în lumea aceasta era drept pe lumea cealaltă. Tătarii din Altai credeau că toate obiectele care par în lumea aceasta strâmbe sau deformate au formă corectă şi dreaptă pe lumea cealaltă. Ce este la stânga aici se află la dreapta acolo. îmbrăcarea cadavrelor din mormintele antice este în conformitate cu acest obicei; o sabie purtată de obicei la dreapta este pusă pe partea stângă”.

[27] [Cuvânt dialectal german care desemnează oameni răi, în mare parte femei bătrâne, care se plimbă noaptea, intră prin gaura cheii şi îl apasă pe cel adormit când stă întins pe partea stângă.]

[28] Băchtold-Stăubli, s.v. *Umk.ehrimg.* Vezi şi s.v. *verkehrt* („inversat, cu susul în jos”).

[29] *Cf.* Băchtold-Stăubli, s.v. *verkehrt.*

[30] L. Lévy-Bruhl, *The Soul of the Primitive,* p. 304. De asemenea, activităţile din timpul zilei şi nopţii sunt uneori schimbate intre ele – vezi basmul „Femeia care şi-a urmat soţul în Aguarerente”.

176
Locuitorii tărâmului spiritelor

cu cântecul său spiritele rele ale nopţii: „Zi, zi!”[31] S-a păstrat până în ziua de azi credinţa germană conform căreia spiriduşii şi elfii mor atunci când sunt atinşi de o rază a soarelui şi că poţi înfrânge o fantomă cu lumina unei lumânări[32]. Acest lucru semnifică reducerea conţinutului inconştient prin intervenţia conştiinţei.

Motivul lumii inversate a spiritelor exprimă un fapt psihologic sub formă de imagine. Potrivit lui Jung, se poate observa că impulsurile din inconştient şi reprezentarea lor în vise par să posede propria finalitate, fiind contrare ţelurilor şi intenţiilor conştiinţei eului[33]. Un exemplu bine-cunoscut este visul regelui Nabucodonosor *(Daniel* 4.7 şi urm.), care îl avertizează că va înnebuni curând dacă nu începe să fie mai drept şi mai virtuos. Orientarea finală a inconştientului deviază de la cea a intenţiilor conştiente şi, astfel, pare să funcţioneze într-o manieră compensatorie. Funcţia de echilibrare a inconştientului i se arată – adesea spre binele individului – observatorului doar în detalii individuale. Poveştile

popoarelor indigene tind să dezvăluie mai mult structura generală a inconştientului. Pe scurt, aceste imagini ale lucrurilor inversate par să indice o oglindire sau o proiecţie a funcţiei compensatorii a inconştientului. Rareori găsim în basme o descriere atât de completă, însă uneori putem găsi motive corespondente, cum ar fi inversarea valorilor, denumirea greşită a unor lucruri etc. Basmul indienilor chinook povestit mai

[31] Titlul original: *Der weîsse, der rote und der schwarze Hahn* – R. Kohler, *Kleinere Schrîften zurNeueren Lîtteraturgeschichte Volkskunde und Wortforschung*, voi. 3, ed. Johannes Boite, Verlag von Emil Felber, Berlin, 1900, p. 583, precum şi basmul islandez „Slujitoarea şi oamenii mării".

[32] *Cf.* M. Ninck, *Wodan,* pp. 164-165 n. 2. *Cf.* şi „Helge-Hal din Muntele Albastru" şi „Regele furnicilor", unde învăţatul aruncă o carte spre furnici şi astfel le readuce la forma pe care o avuseseră înainte de a fi vrăjite.

[33] [Despre aceasta, Jung scrie: „Mulţi oameni care ştiu câte ceva, dar nu suficient, despre vise şi despre semnificaţia lor nutresc predilect, sub impresia unei compensări rafinate şi aparent deliberate, prejudecata că visul are într-adevăr o intenţie morală, că el avertizează, mustră, consolează, prezice etc. Suntem astfel lesne amăgiţi să credem că inconştientul ştie totul mai bine şi să atribuim viselor decizii şi concluzii necesare, pentru ca apoi să fim corespunzător dezamăgiţi când ele devin tot mai nesemnificative" – C.G.Jung, „Despre esenţa viselor", în OC8, §568.]

316

177

Simboluri arhetipale în basme

sus, „Gaiţă-albastră îşi vizitează sora, lo'i, pe tărâmul celor morţi", ilustrează deosebit de clar fundalul acestor motive.

317 Majoritatea basmelor provenind de la popoarele indigene conţin descrieri ale lumii spiritelor, călătoria individului până acolo şi poveşti despre vindecare sau întâlniri dezastruoase cu fiinţe de pe tărâmul sufletelor. Preocuparea acerbă a oamenilor primitivi faţă de acest tărâm este legată de o stare de conştiinţă care este relativ slabă, adică nu persistă continuu. Prin urmare forme relativ uşoare de posedare şi emoţii ce survin din conţinuturi inconştiente autonome îi pot copleşi cu uşurinţă[34].

318 Dar nu este doar cazul popoarelor primitive; materiale similare sunt prezente, în mare măsură, şi în poveştile aşa-numitelor popoare cultivate. „Primitiv" înseamnă aici originar sau primordial, iar această stare mentală iese la suprafaţă la oamenii simpli din Europa, dar şi în straturile mai profunde ale sufletului în cazul celor mai educaţi. Deşi mulţi culegători de basme, printre care fraţii Grimm şi editorii colecţiilor de basme pe care le-am folosit în această lucrare, au cules numeroase poveşti cu fantome, nu le-am dezbătut în detaliu, fiindcă erau considerate mai degrabă legende, conform criteriilor lui Luthi. Din această categorie fac parte poveştile islandeze, numite poveşti „cu strigoi" sau *Wiedergănger*, care povestesc despre sufletul unei persoane moarte care se întoarce ca fantomă în lumea celor vii. Ca un exemplu dintre multe altele, vom menţiona aici „Mirele şi strigoiul".

319 în cimitirul bisericii, patru bărbaţi dezgroapă un mormânt din care iese la suprafaţă un femur enorm. Cel mai tânăr şi mai curajos dintre bărbaţi îl invită, în glumă, la nunta sa. Cinci ani mai târziu el se logodeşte. Cu puţin timp înainte de nuntă, viitoarea mireasă a visat trei nopţi la rând că un om uriaş o întreba dacă mirele îsi mai aduce aminte ce a

[34] *Cf* C.G. Jung, „Despre arhetipurile inconştientului colectiv", în OC 9/1, §47; „Despre psihologia arhetipului infans", în OC 9/1, §260 şi urm.; OC 12, *Psihologie şi alchimie,* §437. Vezi în special C.G. Jung, OC 10, *Suflet şi pământ,* §55 şi urm. – „Dezlănţuirea liberă a instinctelor nu se împacă cu o conştiinţă puternică şi cuprinzătoare"

spus, plin de sine, cu mulţi ani în urmă. în a treia noapte a adăugat că va veni, cu siguranţă, la nuntă, ca mesean. în seara aceea, monstrul i-a apărut şi mirelui. Era cât un uriaş de mare şi, cu o privire răutăcioasă, a spus că venirea lui la nuntă era ireversibilă, „din punctul lui de vedere era complet inutil, dar acum, el [mirele] poate să simtă, în sfârşit, ce înseamnă să ai de-a face cu astfel de lucruri". La sfatul miresei, s-a construit o casă „suficient de mare încât uriaşul să poată sta în picioare. Fiecare zid era la fel de lung pe cât era de înalt", încăperea trebuia să aibă un covor alb şi o masă albă cu un vas cu pământ sfinţit, o butelcuţă cu apă şi trei lumânări. Lângă masă trebuiau să fie puse un scaun şi un pat. în plus, fata i-a spus mirelui că „trebuie să însoţească el însuşi oaspetele până în casa aceea, dar să nu meargă înaintea lui şi nici să intre sub acelaşi acoperiş cu el. De asemenea, nu avea voie să accepte nicio invitaţie din partea oaspetelui şi trebuia să vorbească cât mai puţin posibil cu el. Trebuia să încuie casa şi să se îndepărteze de îndată ce îl invita să mănânce din ce se afla pe masă".

în ziua nunţii, după ospăţ, invitaţii s-au împrăştiat în diferite camere şi, după cum era obiceiul, însurăţeii au rămas la masă, când au auzit o bătaie puternică în uşă. Afară se afla *Wiedergăngerul*, care s-a anunţat drept oaspete la nuntă. Mireasa La împins pe mire afară pe uşă, după care a încuiat-o cu o rugăciune pioasă. Mirele a acţionat întocmai cum fusese instruit de mireasă, l-a condus pe invitatul-fantomă la casă şi s-a întors la musafirii înfricoşaţi şi la mireasa lui voioasă.

J > > >

A doua zi de dimineaţă, mirele era curios să vadă ce face oaspetele lui întârziat, dar soţia nu i-a dat voie să se ducă la el; s-a dus ea însăşi şi a deschis uşile casei special construite. Dar iată! *Wiedergăngerul* dispăruse, butelcuţă cu apă era goală, iar pământul împrăştiat pe podea. „Exact cum credeam", a spus tânăra. „Dacă ai fi intrat înaintea mea şi ai fi pus piciorul pe pământul acesta, ai fi intrat sub influenţa *Wiedergăngerului.* Mie nu poate să-mi facă niciun rău dacă intru, aşa că am să
320
179
Simboluri arhetipale în basme
321
322
mă duc să mătur şi să curăţ locul." Fantoma nu s-a mai întors niciodată, iar cei doi au trăit fericiţi până la adânci bătrâneţi[35].

Din aceeaşi categorie fac parte poveşti din toată lumea despre călugăriţe, călugări şi preoţi care bântuie prin biserici şi mănăstiri – de exemplu, „Slujba fantomelor", o poveste din Bretania (Franţa):

O femeie a adormit cândva în biserică de Ziua mortilor şi a fost încuiată din greşeală acolo de către gropar. S-a trezit pe la miezul nopţii. A văzut un preot în hainele de slujbă apropiindu-se de altar, unde lumânările s-au aprins singure. După ce s-a închinat în faţa altarului, s-a întors către naosul bisericii şi a spus de trei ori: „Este cineva aici care ar vrea să fie împărtăşit?" Femeia era atât de înfricoşată, încât nu putea să scoată o vorbă, iar preotul s-a întors din nou către sacristie şi lumânările s-au stins singure. în zori, femeia s-a dus direct la preot şi i-a spus ce văzuse. El i-a zis: „Dacă ceea ce spui e adevărat, atunci ai putea să faci un pustiu de bine unui suflet sărman. Du-te din nou în biserică şi ia-l cu tine pe fiul tău, care încă nu a împlinit zece ani. El trebuie să-l ajute pe preot să ofere sfânta împărtăşanie, iar după ce termină, preotul îl va întreba ce vrea pentru deranjul său, iar tu să-l sfatuieşti să spună: «Vreau raiul!»„ în noaptea aceea, femeia s-a lăsat încuiată în biserică, de data aceasta împreună cu fiul ei. Băiatul l-a ajutat

pe preot să ofere împărtăşania şi, când a fost întrebat ce vrea ca răsplată pentru ajutorul lui, a cerut

[35] H. şi I. Naumann (trad.), *Isländische Volksmärchen (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen şi P. Zaunert, Eugen Diederichs, Jena, 1923, pp. 126-130. Se spune că, în timp ce pleca, strigoiul a spus cuvintele: „Doar apă şi pământ la ospăţul de nuntă, nu a meritat mulţumirile mele". *Cf.* povestea cu fantome extrem de dramatică „Puternicul Grettir şi Wiedergängerul Glam" (Islanda) [vezi „Lupta cu fantoma lui Glam"]. Poveştile de tipul mirilor-fantomă aparţin tot acestei categorii, cum ar fi „Lenore" a lui Bürger şi altele din colecţia *Die Märchen der Weltliteratur :* „Diaconul din Myrka", „Suferinţa lui Flax", „Mirele-fantomă", „Fecioara moartă". *Cf.* mireasa-fantomă din „Mireasa din Corint" a lui Goethe.

raiul, aşa cum fusese sfătuit. Iar preotul-fantomă a zis: „Peste trei zile vei ajunge acolo" Şi peste trei zile băiatul a murit[36].

în ciuda opiniei creştine că tema trecerii „în cealaltă parte" este o recompensă de dorit, acest basm arată că un contact prea apropiat cu realitatea metafizică din altă lume îi duce pe oameni departe de această realitate[37].

Din aceeaşi categorie fac parte poveştile despre oameni care au fost ucişi sau păcătoşi care bântuie castele[38], precum şi poveştile de groază în care morţii se trezesc din cimitir din cauză că sunt batjocoriţi, tachinaţi, ridiculizaţi sau trataţi cu lipsă de respect în vreun alt fel[39].

[36] E. Tegethoff, *Französische Volksmärchen* 2, p. 219. [Această poveste se află într-o notă de subsol în versiunea originală în limba germană.]

[37] Vezi şi „Slujba morţilor" (Norvegia), C. Stroebe, *Norwegian Fairy Book,* pp. 13-15; şi „Julspuk" [slujba bântuită de Crăciun] (Suedia), von der Leyen.

[30] C/, de exemplu, „Cum a Învăţat diavolul să cânte la vioara' – P. Zaunert, *Deutsche Märchen seit Grimm,* pp. 80-83; sau „BalbiermanndT, P Zaunert (ed.), *Deutsche Märchen aus dem Donaulande (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen şi P Zaunert, Eugen Diederichs, Jena, 1926, p. 171.

[39] Un exemplu este „Groparul": Un gropar a lovit odată un craniu cu piciorul şi a spus: „Vino diseară la cină, la noi acasă!" Spre uimirea lui, craniul a răspuns „Da, vin, pe la ce oră?" Groparul a spus „Pe la şapte". Apoi s-a dus direct la preotul parohiei şi, înfricoşat, La întrebat ce să pregătească la cină. Mortul a venit la cină, ca „o siluetă unduitoare", s-a bucurat de masă şi, drept răsplată, La invitat pe gropar la cină. Bietul gropar a cerut din nou ajutorul preotului. I s-a spus să nu refuze sub nicio formă invitaţia. Chiar înainte să plece, preotul i-a dat sfânta împărtăşanie. Groparul a venit în cimitir la ora şapte. Fantoma a deschis uşa şi La dus la soţia sa, care pregătea cina. Pe când aştepta să fie gata, s-au uitat pe fereastră. Groparul a văzut doi câini albi bătându-se, iar mai târziu două femei care se certau pe o sită şi, în cele din urmă, un bărbat cu o roabă plină cu pământ. De fiecare dată a observat o frunză de măslin căzând pe pământ. De trei ori a căzut o frunză de măslin. A întrebat fantoma cine erau oamenii aceia. Fantoma i-a explicat groparului că erau oameni care se certaseră unii cu alţii sau îşi trădaseră vecinii. După cina cu mortul şi soţia lui, groparul s-a dus la preot. însă preotul nu La recunoscut. Groparul i-a spus prin ce trecuse. Treptat, preotul şi-a adus amînte că citise cândva, într-un raport mai vechi, că un om dispăruse din cimitir şi nu se mai întorsese niciodată. Dar se întâmplase cu trei sute de ani înainte. Fiecare frunză de măslin pe care o văzuse groparul căzând însemna trecerea unui secol. Pentru el, acei trei sute de ani trecuseră ca o oră. Groparul era tânăr

325 O temă înrudită cu aceasta este aceea că j elitul excesiv de către cei vii a unei fiinţe dragi care a murit o poate aduce pe aceasta din urmă înapoi din morţi, însă consecinţele sunt negative[40]. Doliul nemăsurat al mamei este explicat prin faptul că fiul ei a murit de tânăr, înainte de vreme. în multe culturi există convingerea larg răspândită potrivit căreia copiii care mor de tineri sau sunt victimele unei morţi violente umblă prin lume ca spirite distructive[41]. Din aceeaşi categorie fac parte multe poveşti în care morţii se scoală din morminte ca vampiri,

când mersese prima oară la preot Cât timp preotul şi-a adus aminte şi a găsit raportul vechi, părul i-a albit din ce în ce mai mult, până ce a devenit alb ca zăpada. Apoi s-a prăbuşit intr-o grămăjoară de praf. „Iar acum, adevărul a ieşit la iveală!" (P Zaunert, *Deutsche Märchen aus dem Donaulande*, p. 307) Această poveste conţine motivul discutat mai sus, atemporalitatea lumii de apoi. *Cf.*$_{y}$ ca paralele, „Cina spiritelor [Masa fantomelor]" (Franţa), E. Tegethoff, *Französische Volksmärchen* 2, nr. 4; „Necredinciosul şi craniul" (Spania), H. Meier, *Spanische und Portugiesische Märchen*, Eugen Diederichs, Jena, 1940, nr. 16; şi „Soţii" (Finlanda), Löwis of Menar, *Finnische Volksmärchen*, nr. 24.

[40] Un exemplu se găseşte în basmul „Mama şi fiul ei mort" (Rusia): A fost odată ca niciodată o femeie care şi-a jelit foarte mult timp fiul mort. „Of, de-aş putea să-l mai văd o dată, chiar dacă este mort!" a strigat ea. Rudele au sfatuit-o să se ducă într-o noapte în biserică, când se adună morţii, şi să ia un cocoş cu ea, în caz de nevoie. S-a dus acolo. [...] Pe la miezul nopţii a văzut venind o hoardă de morţi dinspre cimitir, iar printre ei se afla şi fiul său. Venea cu o găleată plînă cu lacrimi pe care le plânsese mama lui pentru el. Când l-a văzut printre morţi, femeia a fugit, înspăimântată, înapoi acasă. Fiul mort a simţit spiritul mamei sale şi s-a ţinut după ea. Ea a început să-şi arunce hainele de pe ea, dar el prindea tot ce arunca ea şi rupea în bucăţi. Când era aproape de uşa casei, a cântat cocoşul. Fiul mort s-a prăbuşit la pământ, dar mama a murit a doua zi. Un fiu simte profund dacă mama se necăjeşte de dragul lui, dar o mamă se odihneşte în pace dacă o jelesc copiii săi (A. v. Löwis of Menar, *Russian Folktales,* trad. E.C. Elstob şi Richard Barber, Bell & Sons, Londra, 1971, p. 42).

[41] *Cf.* E. Bargheer, *Eingeweide. Lebens- und Seelenkräfte des Leibesinneren im deutschen Glauben und Brauch* ^ Walter de Gruyter & Co., Berlin şi Leipzig, 1931, p. 160. Lacrimile prin care o mamă îşi varsă în mod inutil cea mai bună energie sunt o povară pentru fiu. O temă exprimată în credinţa populară şi în basme este aceea că jelitul excesiv perturbă somnul celor morţi. Vezi basmul fraţilor Grimm „Vălul" (J. şi T. Grimm, *Complete Grimms*, pp. 502-503; şi varianta din J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen*, voi. 1, pp. 485 şi urm.); vezi şi versiunile poveştii „Cenuşăreasa" (J. şi T. Grimm, *Complete Grimms*, pp. 121-128) în W Lincke, Das *Stiefmuttermotiv,* pp. 64 şi urm.

ca să meargă şi să mănânce, să sugă sângele celor vii sau să-i tragă spre moarte[42].

Din punct de vedere psihologic, spiritele celor morţi pot fi deosebite de complexele autonome care pot să domine o persoană[43]. Acest lucru este exemplificat în mitologie unde, potrivit credinţei multor culturi, morţii se bucură de o mică amplificare a puterii. Ei sunt asimilaţi treptat de figurile mitologice generale. De exemplu, în Grecia antică, deveneau eroi şi demoni, sau ca *Tritopatores* (vezi *supra,* p. 118), spirite ale vântului. Cu alte cuvinte, se îmbină cu imagini primitive ale sufletului sau arhetipuri[44]. Aztecii numeau tărâmul celor morţi, *ad litteram,* „locul unde oamenii devin zei"[45].

[42] Iată un exemplu dintre multe altele – „Ficatul mortului" (Spania): Un cuplu căsătorit nu

mai avea nimic de mâncare. Asa că soţia s-a dus la cimitirul din
J- 1
apropiere, a tăiat ficatul unui mort, s-a întors acasă şi i l-a pus în faţă soţului ei, ca să-l mănânce. Pe când stătea întinsă în pat, a auzit o voce spunând „Vreau să iau înapoi ficatul pe care mi l-ai furat". Femeia a strigat „Vai de mine! Bărbate, cine e acolo?" Soţul ei a răspuns: „Nu te mişca, draga mea soţie, fiindcă o să plece" Dar vocea s-a auzit din nou: „N-o să plec, sunt chiar în spatele uşii, foarte aproape de tine". Acum, şi mai îngrozită, soţia a strigat din nou la soţul ei: ,Vai de mine, bărbate, cine e acolo?" Iar soţul i-a spus din nou: „Nu te mişca, draga mea soţie, fiindcă o să plece". Dar vocea a vorbit din nou: „N-o să plec, sunt chiar sub patul tău". Acum, soţia s-a prins de soţul ei, înfricoşată şi tremurând, şi a strigat din nou: „Vai de mine, băibate, cine e acolo?" Soţul a răspuns: „Nu te mişca, draga mea soţie, fiindcă o să plece". Vocea a spus: „N-o să plec, sunt deasupra patului tău acum, foarte aproape de tine". Cuprinsă de spaimă, soţia a strigat din nou: „Vai de mine, bărbate, cine e acolo?" Soţul a răspuns: „Nu te mişca, draga mea soţie, fiindcă o să plece" Dar vocea a spus: „N-o să plec! O să te trag de păr după mine". Iar mortul a apucat-o de păr pe femeie, a scos-o din casă şi a târât-o până la cimitir, unde a omorât-o, i-a scos ficatul şi l-a pus în corpul lui. Apoi s-a băgat înapoi în mormântul său şi s-a întins acolo (H. Meier, *Spanische,* nr. 44). Acest basm arată că orice încălcare a lumii celor morţi produce consecinţe catastrofale (vezi şi basmul „Curios" [Spania]). Unele poveşti (de exemplu, „Fecioara moartă") susţin că un cadavru poate avea de unul singur un efect letal.

[43] [Vezi C.G. Jung, OC 8, *Bazele psihologice ale credinţei în spirite,* §582.]

[44] Cf E. Rohde, *Psyche,* Londra, 1925, pp. 95-97,103,246 şi urm., mai ales p. 118 – „Povestirea hesiodică despre cele cinci vârste ale omenirii ne oferă aşadar lămuriri dintre cele mai importante asupra evoluţiei credinţei grecilor despre suflet. Ceea ce ne spune despre spiritele din vremea vârstei de aur şi a vârstei de argint este o mărturie a faptului că, din timpuri străvechi, s-a păstrat până în zilele vieţii poetului un *cult al strămoşilor* întemeiat pe credinţa, odinioară vie, că sufletele

326

183

Simboluri arhetipale în basme

327 Plecarea celor decedaţi în lumea de dincolo sau pe tărâmul zeilor este uneori împiedicată, dacă o datorie sau circumstanţele în care au murit aceştia „înainte de vreme" îi leagă de tărâmul celor vii. Franz Joseph Dôlger a cules şi rezumat numeroase exemple de nelinişte a celor care au murit de tineri ori au suferit o moarte violentă[46]. Din perspectiva anumitor culturi, aceste spirite ale morţilor încă au o nestăvilită dorinţă de a trăi, dar care s-a degradat într-o manieră negativă. Prin urmare spiritele celor morţi devin un simbol al conţinuturilor separate ale inconştientului care perturbă echilibrul psihic şi tânjesc să fie asimilate de către conştiinţă. în această privinţă, este interesant articolul despre fantome *(Gespenst)* din Băchtold-Stăubli:

328 Din limba germană superioară veche, *kispanst,* de fapt „sugestie" (intuiţie, inspiraţie: din *suggerere).* Formulele confesionale care vorbesc despre sugestia şi seducţia demonică (din fantoma diavolului: Oberlin, *Bihtebuoch,* 36)[47] pregătesc terenul pentru o schimbare a sensului în „amăgire înşelătoare fantomatică". [...] în lumea latină a Evului Mediu, *umbraticus* [umbră] are o semnificaţie asemănătoare cu „fantomă" (veche formulă de penitenţă: *item, şi credidit, quod Umbratici vadant et comedant: propter quod daemones ita homines decipiunt, quod se transfigurent în hominum figuras, et caetera multa quae observantur).* Potrivit superstiţiilor grecilor şi romanilor, celor morţi erau înălţate la rangul de spirite puternice, capabile să acţioneze conştient" [trad. rom.: Erwin Rohde, *Psyché,* traducere şi cuvânt înainte de Mircea Popescu, Meridiane, Bucureşti, 1985, p. 100]. Vezi şi G. v. d. Leeuw, *Religion în Essence,* §14.4, pp. 130-131.

[45] Vezi în special basmul „Legenda pribegiei (imigraţiei) oamenilor”, W Krickeberg, *Azteken und Inka,* pp. 88-95 şi notele de la p. 349.

[46] *Cf* F.J. Dôlger, „Antike Parallelen zum leîdenden Dinocrates în der Passio Perpetuae”, în *Antike und Christentum. Kultur- und religionsgeschichtliche Studien,* voi. 2,1930, pp. 1 şî urm., în special pp. 11-12,28-31; şi E. Rohde, *Psyché,* Londra, 1925, pp. 275-277.

[47] [O carte de confesiuni pentru sfânta slujbă din secolul al XIV-lea, cu o introducere de Jeremias Jakob Oberlin, Strasbourg, 1784.]

184

Locuitorii tărâmului spiritelor

fantomele *(Eidola, lemures, larvae)* sunt suflete [...] care nu îşi găsesc liniştea în Hades[48].

în Tirol şi în alte locuri, orice apariţie înspăimântătoare este nu- 329 mită fantomă şi este ireversibilă. Fantomele apar de obicei noaptea, în locuri părăsite sau la răscruci de drumuri. Arată la fel ca spiritele mortilor. Fantomele sunt adesea răzbunătoare: nu ar trebui să ne uităm în jur dacă auzim o fantomă. O întâlnire cu fantomele poate aduce boală; nu ar trebui să vorbim despre o întâlnire cu o fantomă decât după trei sau nouă zile, altfel ne riscăm viaţa şi membrele. Semnele apotropaice şi imaginile simbolice folosite de grecii şi romanii antici pentru a ţine la distanţă spiritele erau adesea dispreţuitoare sau indecente. Deoarece fantomele sunt timide, ameninţările însoţite de zgomote puternice reuşeau, de regulă, să le îndepărteze.

Potrivit lui Jung:

330

Spiritele morţilor iau naştere prin faptul că acea cantitate de apartenenţă afectivă care îl lega pe decedat de rudele sale îşi pierde odată cu moartea aplicarea reală şi ajunge din acest motiv în inconştient, unde însufleţeşte un continui colectiv care nu exercită efecte favorabile asupra conştiinţei. Populaţia batak şi alţi primitivi spun de aceea că imediat după moarte decedatii îsi înrăutăţesc caracterul şi încearcă întotdeauna să

5 J > 9

prejudicieze cumva pe cineva. Ei spun asta evident pe baza unor experienţe repetate, după care o legătură nedesfacută între morţi şi oameni îi face pe aceştia mai puţin apţi pentru viaţă, ba chiar le provoacă boli psihice[49].

[40] H. Bâchtold-Stâubli, voi. 3, pp. 766 şi urm.

[49] C.G. Jung, OC 8, *Bazele psihologice ale credinţei în spirite,* §598; şi „Relaţiile dintre Eu şi inconştient”, în *Două scrieri despre psihologia analitică,* traducere de Viorica Nişcov, Trei, Bucureşti, 2007 (OC 7), §293 şi urm. [Vezi şi capitolul „Despre viaţa dincolo de moarte” din C.G. Jung, *Amintiri, vise, reflecţii.] Cf.* şi „Diaconul din Myrka‘, precum şi F.G. Carnochan şi H.C. Adamson, *The Empire of Snakes,* Frederick Stokes & Co., New York, 1935, pp. 132-134. Ca exemplu suplimentar, rezumăm basmul chinezesc „Băiatul

185

Simboluri arhetipale în basme

331 Deoarece, din punct de vedere psihologic, problemele inconştiente ale celor vii apar adesea în mod simbolic drept figuri ale celor morţi, puterea de atracţie a anumitor fantome pune adesea în mişcare „şiruri” întregi de nenorociri, iar problemele din spatele lor continuă până ce aceste probleme pot fi reintegrate în viaţă de către o persoană cu o asemenea însărcinare. Un exemplu dintr-un basm al acestei idei se găseşte în „Fantoma celei care s-a spânzurat”:

332 Marelui poet Su Dung Po îi plăcea să spună poveşti cu fantome, dar el nu văzuse niciodată una cu ochii săi. lată una dintre preferatele lui. Un coleg de-ai săi, Yüan Dschan, scrisese un tratat în care afirma că nu există fantome. într-o zi, a venit un învătat la Yüan Dschan şi i-a cerut o audientă, „încă din vremuri străvechi”, a început

vizitatorul, „s-au spus poveşti adevărate despre fantome şi spirite. Cum de tu crezi că nu sunt adevărate?” Yüan Dschan a continuat apoi să-i expună atât de multe motive raţionale pentru care fantomele nu aveau cum să existe, încât era imposibil să obiecteze. Şi atunci vizitatorul s-a înfuriat. „Eu chiar sunt o fantomă”, a spus el. De îndată ce a rostit cuvintele acelea, s-a transformat într-un diavol verde la faţă şi cu părul roşu. Era hidos şi năzdrăvan”: în apropiere de Kiautscho trăia un om învăţat care oferea meditaţii unui băiat talentat, de 15 ani, fiul unui om bogat dintr-un sat învecinat. Tatăl băiatului era foarte sever şi, intr-o zi, i-a dat fiului său sarcina de a învăţa o sută de pagini de caligrafie şi de a scrie douăsprezece eseuri, cât timp el era plecat într-o călătorie. Băiatul a crezut că va fî uşor şi şi-a petrecut timpul jucându-se afară. Tatăl îi ceruse unchiului băiatului să verifice dacă acesta îsi făcea temele. Când unchiul a aflat de năzdrăvăniile băiatului, l-a ameninţat că îi va spune tatălui său. De teama consecinţelor, băiatul a luat o supradoză de opiu şi a murit. I s-a înfăţişat tatălui său sub formă de fantomă, apoi unchiului său, iar ambii s-au îmbolnăvit. Băiatul era logodit şi, într-o noapte, i s-a înfăţişat miresei sale ca să-şi ia râmas-bun de la ea, apoi a dispărut Din clipa aceea, oamenii vedeau fantoma unui băiat hoinărind prîn oraş şi pe câmpuri. Atunci fermierii au chemat un magician, care a spus că fantoma băiatului urma să devină un spirit al secetei şi să facă mult rău. Oamenii din oraş au dezgropat mormântul şi au ars cadavrul băiatului. După care bântuirile au încetat, iar tatăl s-a vindecat de boală (Rezumat din „Der unartige Knabe”, R. Wilhelm, *Chinesische Märchen,* Düsseldorf-Köln, 1958, p. 201).

înfricoşător. Apoi s-a afundat în pământ şi a dispărut. La scurt timp după aceea, Yiian Dschan a murit.

Acum începe adevărata poveste a basmului.

Există multe feluri de fantome. Dar fantomele celor care au fost spânzuraţi sunt cele mai rele. Aceste fantome sunt, în majoritatea lor, femei[50].

în Tsingtschoufu trăia cândva un bătrân care a trecut examenul de intrare în armată şi a trebuit să se prezinte în faţa lui Tsinanfu. Pe drum, a înnoptat pe treptele unui vechi templu părăsit. „S-a făcut comod şi, fiind puţin băut, a închis ochii şi s-a culcat. Deodată, a auzit un foşnet dinăuntrul templului. A simţit pe faţă o adiere rece care l-a făcut să se cutremure. Apoi a văzut o femeie ieşind din templu, în nişte haine murdare roşii, albă ca varul la chip.” Şi-a dat seama că vedenia aceea era fantoma unei femei care se spânzurase. S-a ridicat în linişte şi a urmărit-o.

J >

Femeia a ajuns la o casă şi s-a strecurat printr-o crăpătură din uşă. Soldatul a sărit peste zidul din spatele ei şi s-a uitat printr-o spărtură din geam. Acolo, într-o cameră puţin luminată, a văzut o femeie de vreo douăzeci de ani care stătea pe marginea unui pat şi ofta adânc. Ţinea în mâini o eşarfa udă de lacrimi. Alături de ea era un bebeluş care dormea.

[50] R. Wilhelm, culegător, observă că aceste femei „provin din familii sărace, de fermieri, de la tară. Multe dintre ele sunt soţii care au fost tratate urât de soacrele lor sau au suferit de foame şi au fost nevoite să trudească toată viata, fiind foarte nemulţumite de soarta lor Sau au fost implicate în dispute cu socrii ori abuzate de către soţii lor. Ele nu mai văd altă cale de scăpare şi, disperate, îşi iau viaţa, [...] majoritatea prin spânzurare. Fantomele celor care se spânzură le îmbie întotdeauna pe alte femei să se spânzure şi ele de grinzi şi, astfel, să-şi găsească moartea. Doar atunci se poate deschide calea către lumea cealaltă pentru fantomă şi se poate învârti din nou roata transformării. Fantomele celor recent decedaţi trebuie să-şi găsească un înlocuitor. Fantomele apar în multe basme şi poveşti. Poate că este doar o întâmplare. Ştiu şi eu câteva poveşti despre fantome şi există una pe care aş vrea să o spun acum, fiindcă am auzit-o de la nişte

oameni foarte credibili” (R. Wilhelm, *The Chinese Fairy Book*> pp. 196—201).
333
334
335
336
187
Simboluri arhetipale în basme
Femeia s-a uitat în sus, la grinzile casei. A început din nou să plângă şi a mângâiat copilul. Pe măsură ce soldatul urmărea atent scena, a văzut fantoma celei care se spânzurase pe grinda de deasupra. îşi legase funia în jurul gâtului şi încerca să se spânzure. Apoi fantoma i-a făcut semn cu mâna femeii de pe pat să se uite la ea. Femeia a tras o bancă în mijlocul camerei şi, hotărâtă, s-a urcat pe ea. Tocmai când era pe punctul de a-şi trece frânghia în jurul gâtului, soldatul a scos un strigăt, a spart geamul şi a intrat în cameră. Femeia a căzut pe podea, iar fantoma a dispărut. Atunci bărbatul i-a spus femeii:

— Uită-te bine la copilul tău; avem o singură viaţă de trăit! Şi, înainte să plece, a luat funia cu care fantoma se spânzurase de grindă şi care arăta acum „ca o buclă fără sfârşit”. în drumul spre templu, fantoma l-a aşteptat şi i-a cerut să-i dea funia înapoi.

— Dacă am lucrul ăsta cu mine, nu-mi pasă că nu găsesc un înlocuitor.

Soldatul i-a arătat funia şi a izbucnit în râs:

— Adică lucrul ăsta? Dar dacă ţi-l dau, atunci ai să găseşti pe altcineva care să se spânzure. Nu pot să permit aşa ceva.

337 Atunci fantoma s-a înfuriat. Chipul i-a devenit verde-în- chis, iar părul îi atârna ciufulit şi încurcat pe ceafa. 1 s-au umplut ochii de sânge şi a scos limba de un cot. A întins ambele mâini în faţă şi a încercat să-l prindă pe bărbat. El s-a năpustit asupra ei cu pumnii strânşi. Din greşeală, s-a lovit singur în nas şi a început să sângereze. A aruncat câteva picături din sângele lui spre fantomă. Deoarece spiritele celor morţi nu suportă sângele fiinţelor vii, femeia i-a dat drumul, s-a tras înapoi şi a luat-o la fugă. A mai trecut o vreme până la cântatul cocoşului. Şi atunci fantoma a dispărut de-a binelea. Pe braţul gol al soldatului încă se vede frânghia, dar acum i se întipărise pe braţ şi devenise un cerc roşu de carne vie[51].

[51] Text prescurtat preluat din R. Wilhelm, *The Chinese Fairy Book,* pp. 196-201.

188
Locuitorii tărâmului spiritelor

Nou în acest basm este motivul substituţiei. Acesta este simboli- zat de funia care devine „o buclă fără sfârşit”. în general, fantomele întruchipează conţinuturi inconştiente care tânjesc după cei vii, adică după realizarea conştientă. Din această cauză, caută o fiinţă vie care să nu cedeze pur şi simplu în faţa problemei, ci să o conştientizeze şi să o integreze în viaţa sa. De aceea, la sfârşitul poveştii, funia s-a întipărit pe braţ şi a devenit parte din soldat. Aceste fantome rătăcesc prin preajma noastră şi ademenesc victime noi, până ce fapta măreaţă este, în sfârşit, îndeplinită[52]. Unele probleme pot fi transmise mai departe, din generaţie în generaţie, în inconştient şi pot cere multe victime, un adevărat „laţ fără sfârşit”![53] Güntert scrie despre imaginea laţului:

Imaginea legării unui laţ, a prinderii în capcană sau în plasă reprezintă una dintre cele mai răzbunătoare, rele, înşelătoare, viclene şi perfide modalităţi de a învinge ceva sau pe cineva, fiind inclusă în multe expresii care sunt folosite şi astăzi: „a căzut în laţ”, „prins în plasă”, „a căzut în capcană” etc. în India, de regulă, demonii morţii sunt cei care poartă un laţ cu ei[54]. Cu acest laţ, Yama prindea sufletele de mărimea unui deget ale celor aflaţi pe moarte. [...] De asemenea, Horaţiu scrie despre *laquei morţiş* [laţul morţii][55], o imagine care era deja folosită în Vechiul Testament (2 *Samuel [2 Regi]*

[52] Vezi toate motivele folclorice în care vârful muntelui, barcagiul fantomatic etc. caută un

înlocuitor, o persoană vie care poate să-i ia locul (şi să-î sperie pe alţii), eliberându-l astfel de predecesor – L. Laistner, *Das Rătsel,* vol. 1, pp. 166 şi urm., 198-199.

[53] Multe triburi şi culturi indigene asociază acest sistem cu ideea de renaştere. Vezi L. Lévy-Bruhl, *The Soul of the Primitive,* pp. 333 şi urm.

[54] [Yama este zeul hindus al morţii. în povestea hindusă a lui Markandeya, atunci când a ajuns la vârsta de şaisprezece ani, Yama şi-a luat viaţa, conform profeţiei. Dar Markandeya a refuzat să meargă cu Yama. Yama şi-a aruncat laţul în jurul lui Markandeya şi, din moment ce îl îmbrăţişa pe Shivalingam, laţul a căzut şi în jurul lui Shivalingam.]

[55] „Când al Urgiei cui de-oţel/ adânc în casă-ţi va pătrunde,/ de spaimă n-ai să scapi niciunde,/ de mreaja Morţii nicidefel" [trad. rom.: Horatius, *Carmina/Ode* III. XXIV, traducere de Petre Stati, în *Opera omnia 1. Ode. Epode. Carmen saeculare,*

22.6; *Psalmi* 18 [17].5 şi urm.) [...] Şi spiritele apelor îşi trag victimele pe tărâmurile lor ude cu un laţ magic[56].

340 Şi

J

în practicile magice, a fi legat are o semnificaţie şi mai mare; de exemplu, nodul joacă un rol important. Reprezintă un semn rău: trebuie să slăbeşti cureaua sau firele în timpul unei operaţiuni sacre, fiindcă orice nod aduce dezastru sau perturbări. [Acest lucru se explică prin aceea că] atunci când strângi un laţ, adică legi un nod, închei un fel de legătură demonică. Trebuie să-i reamintesc cititorului doar de bine-cunoscuta superstiţie germană privind „legarea suspensoarelor" *(Nestelknupfen)[57].*

341 Laţul în sine este ceva labirintic şi devorator. Din punct de vedere psihologic, spunem că este un complex, o expresie a unui aspect nerezolvat din inconştient[58]. Perspectiva conform căreia fantoma din basmul chinezesc se împotriveşte cu putere când soldatul vrea să ia laţul poate fi explicat din punct de vedere psihologic prin aceea că inconştientul tinde să evite conştientizarea unei asemenea probleme.

ediţie îngrijită, studiu introductiv, note şi indici de Mihai Nichita, stabilirea textului şi selecţia traducerilor de Traian Costa, Univers, Bucureşti, 1980, p. 231].

[56] H. Güntert, *Weltkönig,* pp. 125-126, 129, *Arian World King.* Pentru materiale similare, vezi Băchtold-Stăubli, s.v *Faszination* şi *Schlinge.* Vezi şi Isidor Schefte- lowitz, *Das Schlingen- und Netzmotiv im Glauben und Brauch der Völker* (Religi- ons geschichtliche Versuche und Vorarbeiten), Wünsch-Deubner, Gießen, 1912.

[57] [în Evul Mediu, legarea suspensoarelor era folosită de către mireasă în noaptea nunţii pentru a interzice actul de „deschidere a uşii Dragostei". De asemenea, este cunoscută din vremuri antice, sub formă simbolică: Hera a întârziat naşterea lui Hercule timp de şapte zile înnodându-şi degetele. în *Egloga 8* a lui Vergiliu, poetul scrie: „Cu trei noduri, Amarilo, leagă firele şi zi:/ «Legătorile iubirii eu acum le-nnod aci»„ (trad. rom.: *Bucolice,* VIII, traducere de Teodor Naum, în Vergiliu, *Bucolice. Georgice,* Editura pentru Literatură Universală, Bucureşti, 1967, p. 41).]

[58] Potrivit credinţelor anumitor culturi populare, spiritele pot fi prinse în capcană cu ajutorul nodurilor sau al laţurilor – vezi H. Güntert, *Weltkönig,* pp. 131-134. Acest lucru înseamnă că spiritele pot fi atrase, dar şi alungate prin complexele unei persoane.

însă este mai mult o proiecţie a împotrivirii conştiinţei umane faţă de inconştient.

în „Fantoma celei care s-a spânzurat”, fantoma este spulberată 342 cu ajutorul sângelui de om, adică prin realitatea umană. Picăturile de sânge funcţionează precum strigătul lui Gaiţă-albastră din „Gaiţă-albastră îşi vizitează sora, lo’i, pe tărâmul celor morţi”; de îndată ce există un contact cu realitatea cotidiană umană, calitatea sinistră a problemei îşi pierde puterea copleşitoare. Dar sângele nu alungă întotdeauna fantomele. De exemplu, ca în *Odiseea,* poate fi oferit ca jertfă pentru spiritele morţilor[59], astfel încât să fie aduse mai aproape de viaţa reală. Astfel, problema pe care o reprezintă fantoma, de a primi „o transfuzie de sânge”, înseamnă într-un fel furnizarea de sânge, adică a deveni real şi vizibil, făcând astfel posibilă *auseinandersetzung,* o confruntare conştientă şi împăcare cu ceea ce reprezintă ea.

[59] Vezi, de exemplu, E. Rohde, *Psyche,* Londra, 1925 pp. i, 55 şi urm.

191

CAPITOLUL 15 FANTOMELE (SPIRITELE) CA DEMONI

343 Asemănarea spiritelor morţilor cu un complex psihic chinuitor este ilustrată mai clar în basmul islandez „Taurul roşu”. în acelaşi timp, se dezvăluie într-o manieră plastică puterea arhetipală din spatele spiritelor care conferă imaginilor atâta violenţă.

344 Slujitorul Bjarni voia să scape de soţia lui, ca să se poată însura cu altă fată. A trezit o fantomă ca să-i omoare soţia.

J

Dar fantoma s-a întors împotriva lui Bjarni, bântuindu-l până ajunsese mai să-şi piardă minţile. Disperat, Bjarni La întrebat pe un cunoscător în tainele magiei cum putea să scape de strigoiul care îl urmărea[1]. Omul i-a dat lui Bjarni o foaie de hârtie pe care erau scrise nişte semne şi i-a spus să se ducă într-o noapte la biserica din Grenjaderstad, iar acolo să ia toate hainele pentru slujbă de pe umeraşe şi să se îmbrace cu ele. Şi aşa împodobit, trebuia să stea toată noaptea în dulapul din spatele altarului, fără a se clinti câtuşi de puţin. Indiferent ce vedea, nu trebuia să fie atent la ceea ce i se spunea. Avea să fie ademenit să iasă afară din dulap. Magicianul i-a spus lui Bjarni că avea să vină un taur uriaş, fluturându-şi limba între dulap şi altar. Dacă Bjarni reuşea să pună foaia de hârtie

[1] [în germană, *Wiederkehrer,* cineva care s-a întors din morţi sub formă de fantomă.]

192

Fantomele (spiritele) ca demoni

cu semnele acelea pe limba taurului, nu va mai trebui să-i fie teamă vreodată de fantomă. Dar dacă nu reuşea, avea să-şi piardă viaţa. Bjarni a urmat instrucţiunile întocmai şi a pus foaia cu semnele acelea pe limba taurului. într-o clipă, taurul a dispărut şi de atunci Bjarni nu a mai văzut nici biserica, nici pacostea aceea de fantomă[2].

Fantoma întruchipează întregul sistem psihic al instinctului criminal obsesiv separat, care acum funcţionează independent, al fermierului, care în cele din urmă devine un complex ce îl bântuie încontinuu. Trebuie să remarcăm că această figură îşi manifestă prezenţa ca un taur, nu ca o fantomă, amintindu-ne nu doar de exemplele menţionate mai sus de morţi care apar sub formă de animale, ci şi arătând caracterul fantomelor ca imagini arhetipale simbolice, în multe religii păgâne, taurul este un zeu care personifică forţa htonică de procreare a naturii. Culoarea roşie a taurului fantomatic semnifică, în cazul de faţă, că acest complex este puternic colorat din punct de vedere emoţional. El personifică sentimentele copleşitoare de dorinţă ale lui Bjarni, care aproape că l-au determinat să ucidă. Prin magie, el a reuşit să păstreze contactul cu altarul, adică etica morală creştină, ceea ce l-a ajutat să evite săvârşirea acelei fapte rele.

Faptul că spiritele celor morţi, aşa cum sunt concepute de cei vii, se topesc în imaginile primordiale simbolice ale inconştientului poate fi văzut în următoarea poveste cu fantome, în care stafiile nu apar nici sub formă de oameni, nici de animale[3], ci ca o sferă de foc, de exemplu în „Mingea de foc”:

[2] J. Arnason, *Îslenzkarpjodsögur og cefintyrî (Basme populare şi legende din Islanda)* [în islandeză], J.C. Hinrichs, Leipzig, 1862; A. Avenstrup şiE. Treitel, *Isländische Märchen und Volksagen,* Axel Juncker Verlag, Berlin, 1919, pp. 186-188 [în germană]; H. şi I. Naumann (trad.), *Isländische,* pp. 154-156 [în germană].

[3] Afirmaţii obiective despre soarta sufletului după moarte nu ne sunt accesibile. Nu putem dovedi cât de adevărate sunt poveştile despre cei morţi sau despre viaţa de după moarte, dar nici nu le putem respinge. Putem doar să constatăm că o componentă subiectivă semnificativă cu elemente inconştiente este prezentă în credinţa în fantome. Poate că este reflectat ceva obiectiv aici. Nu ştim. Vezi aici, în general, şi A. Schopenhauer, *Eseu despre vederea de spirite.*

345
346
193
Simboluri arhetipale în basme

347 Cu foarte mult timp în urmă, în satul *Kin-i-gun* [Capul Prinţul de Wales] trăia un biet băiat orfan, care nu avea pe nimeni să-l îngrijească. Toată lumea se purta urât cu el, fiind trimis de colo-colo de către săteni. într-o seară, a fost trimis să îndeplinească o sarcină banală, fără cizmele sale de piele. Fiind iarnă, nu voia să se ducă, dar l-au forţat ceilalţi. Oamenii au continuat să-l trimită pentru astfel de sarcini, până când, în cele din urmă, s-a întors şi le-a spus că văzuse o minge mare de foc, *asemănătoare cu luna,* trecând peste deal, undeva în apropiere. Oamenii au râs de el şi i-au făcut iarăşi vânt. Acum a văzut că mingea de foc se apropiase. Orfanul a intrat în fugă şi le-a spus oamenilor ce văzuse, apoi s-a ascuns, fiindcă îi era frică. La scurt timp după aceea, oamenii din *kashim* au văzut o siluetă de foc dansând pe pielea de animal ce acoperea gaura din acoperiş, iar imediat după aceea, un schelet de om s-a târât din hol până în încăpere, pe genunchi şi coate. După ce a intrat, scheletul a făcut un semn către oameni, forţându-i pe toţi să cadă în genunchi şi coate, în aceeaşi poziţie în care se afla el. Apoi, întorcându-se, s-a târât afară, la fel cum venise, doar că de data aceasta urmat de oamenii care erau obligaţi să meargă după el. Afară, scheletul s-a îndepărtat târâş de sat, urmat de toţi oamenii, iar în scurtă vreme, unul dintre ei a murit, iar scheletul a dispărut.

348 Unii săteni erau plecaţi din sat când sosise scheletul sau *tunghâk*[4]*,* iar când s-au întors, au găsit oameni morţi zăcând peste tot. Intrând în *kashim,* l-au găsit pe orfan, care le-a spus cum fuseseră omorâţi oamenii. După aceea s-au luat după urmele lăsate pe zăpadă de acel *tunghâk* şi au ajuns pe versantul muntelui, după care au urcat până la un mormânt foarte vechi, unde se terminau urmele.

349 Peste câteva zile, fratele unuia dintre oamenii care fuseseră omorâţi s-a dus să pescuiască la copcă departe de sat. A stat

[4] Potrivit lui R. Wells şi J.W. Kelly, *Englîsh-Eskimo and Eskimo-English Vocabularies,* Government Printing Office, Washington, D.C., 1890, p. 64, *too noobk* = schelet, *too nodriok* = fantomă, iar *toorirok* = diavol.

194
Fantomele (spiritele) ca demoni

până târziu, aşa încât s-a întunecat când încă mai avea mult de mers până acasă. în timp ce mergea, *tunghâkul* a apărut în faţa lui şi a început să se mişte dintr-o parte în alta în calea sa. Tânărul a încercat să treacă pe lângă el şi să scape, dar nu a reuşit. Arătarea continua să-i stea în cale, orice ar fi încercat să facă. Neavând altă idee, a luat un peşte din coş şi l-a aruncat spre *tunghâk.* Când a aruncat peştele, era îngheţat, dar apropiindu-se de *tunghâk,* s-a întors brusc, a trecut peste umerii tânărului şi a aterizat din nou în coş, unde a început să se zbată, deoarece înviase.

Apoi pescarul şi-a scos una dintre mănuşile din piele de câine şi a aruncat-o spre *tunghâk.* Când a căzut în apropierea spiritului, mănuşa s-a preschimbat pe loc într-un câine, care a început să alerge mârâind şi lătrând în jurul vedeniei, distrăgându-i atenţia. Tânărul a reuşit să treacă pe lângă ei şi a luat-o la fugă spre sat cât îl ţineau picioarele. După ce a parcurs o parte din drum, a fost oprit din nou de *tunghâk,* iar în acelaşi timp a auzit o voce de femeie care a spus: „Dezleagă-i picioarele; sunt legate cu o sfoară!" Dar era prea înspăimântat să-i dea ascultare. Şi-a aruncat cealaltă mănuşă, care s-a transformat şi ea în câine, ţinându-l pe loc pe *tunghâk,* la fel cum făcuse şi primul.

Tânărul a luat-o la fugă din toate puterile sale, dar s-a prăbuşit epuizat la uşa *kashimului* său, moment în care s-a apropiat şi *tunghâkul.* Acesta din urmă a trecut foarte aproape de el, fără să-l vadă, şi a intrat în casă. Negăsind pe nimeni acolo, a ieşit şi a plecat. Tânărul s-a ridicat şi a plecat acasă, dar nu a îndrăznit să-i spună mamei sale ce văzuse. A doua zi s-a dus din nou la pescuit, iar pe drum a dat de un om întins pe potecă – avea faţa şi mâinile negre. Când s-a apropiat de el, bărbatul negru i-a spus să se întindă pe spate şi *să închidă ochii.* Când tânărul i-a urmat indicaţiile, au zburat împreună şi s-au oprit în faţa unei case. în apropiere se afla o tânără frumoasă. Aceasta i-a vorbit: „De ce nu ai făcut cum ţi-am spus seara trecută, când te urmărea *tunghâkul?"* I-a răspuns

350
351
195

că îi fusese frică să facă asta. Femeia i-a dăruit apoi o piatră magică drept amuletă, ca pe viitor să-l protejeze de *tunghâk.* Apoi bărbatul negru l-a dus înapoi în spinare, iar când a deschis ochii, era acasă. După aceea, tânărul a susţinut că este şaman, dar se gândea încontinuu la tânăra frumoasă pe care o văzuse, aşa că nu prea mai avea putere. în cele din urmă, tatăl lui i-a spus: „Nu eşti şaman; o să mă faci de râs. Du-te în altă parte". A doua zi, tânărul a părăsit satul în zori şi nu s-a mai auzit niciodată de el[5].

352 Această poveste ilustrează apropierea inconştientului sub două forme: în primul rând, fantoma apare ca o minge de foc, dar apoi se transformă în schelet. Se ridică dintr-un mormânt vechi[6] şi este des- coperită de un orfan maltratat. Pentru a scăpa de viaţa sa grea, este evident că băiatul tinde să fie cuprins de reverie, ceea ce îl împiedică să revină la viaţă. Aşadar copilul rămâne legat de lumea spiritelor[7].

353 Mingea de foc, care se înalţă „precum lună", este un simbol larg răspândit al sufletului[8]. Fantomele apar adesea sub forma unor mingi

[5] Text uşor prescurtat, din W.E. Nelson, *The Eskimo About Bering Strait*, Washington DC, 1900-, pp. 510-511. [Din insula Sledge. Sublinierile aparţin autoarelor.]

[6] Despre morminte ca locuri în care bântuie morţii, vezi H. Bächtold-Stäubli, s.v. *Hölle;* şi E. Rohde, *Psyche*, Londra, 1925, pp. 159-166.

[7] în cele din urmă devine *kivitok.* F. Nansen, *Eskimo Life,* pp. 266 şi urm., scrie despre această credinţă: *„Kivitut* [pluralul de la *kivitok]* sunt fiinţe de o anumită natură. Au fost cândva oameni obisnuiti, care, dintr-un motiv sau altul, adesea lipsit de importanţă, s-au certat cu familiile ori prietenii lor sau au fost supăraţi de către aceştia şi, prin urmare, le-au întors spatele semenilor lor şi au fugit în munţi sau spre interior. Aici trăiesc singuri, hrănindu-se cu animale, pe care le vânează fără arme obişnuite, ci pur şi simplu aruncând cu pietre în ele. [...] Dacă *kivitok* a fost plecat doar de scurtă vreme, încă se poate întoarce la semenii săi; dar dacă, în decurs de câteva zile, nu ascultă vocea dorului său de casă, îşi pierde puterea de a-şi relua locul printre oameni. [...] Acum dobândeşte calităţi supranaturale; devine atât de iute de picior, încât poate sări de pe un vârf de munte pe altul, poate prinde elani fără arme. [...] Dar plăteşte pentru toate acestea cu imposibilitatea lui de a muri".

[8] C£, printre altele, L. Laistner, *Das Rätsel,* voi. 1, p. 63: „Potrivit unei naraţiuni din Aargau [un canton din Elveţia], se văd mingi de foc zburând prin aer atunci
196
Fantomele (spiritele) ca demoni
sau sfere. Băchtold-Stăubli – s.v. *Kugel* („minge, sferă") – face o descriere amănunţită a întâlnirilor fantastice cu mingile:

O minge neagră s-a rostogolit din întuneric până în faţa 354 hoinarului; o sferă mare, aurie iese din pământ lângă un castel de pe munte şi îşi croieşte drum printre picioarele copiilor care se joacă sau este văzută o minge stranie, ca un glob, ce dă ocol, lent şi solemn, cimitirului. De obicei, astfel de apariţii îi urmăresc pe cei fricoşi cu bufnituri şi trosnete. Poţi să le împungi sau să le loveşti, dar devin mai mari; doar prin rugăciune se micşorează. Ultima soluţie este să cauţi un altar aflat la margine de drum. După o asemenea întâlnire, unii oameni bolesc îndelung, de cele mai multe ori când forma apare ca o sferă strălucitoare. Aceste apariţii sferice rătăcesc, de exemplu, seara, după o zi ploioasă, prin curtea bisericii şi pe câmpuri. Loviturile nu le fac nimic, câinii fug de ele; oricine trage după o astfel de minge se îmbolnăveşte grav sau dispare fără urmă. [...] Cel mai adesea sunt văzute pe munţi, unde scot scântei şi se rostogolesc la vale cu un zgomot teribil, adeseori mari cât un butoi de un *awm*[9]*,* şi explodează cu un ţiuit asurzitor. Sau plutesc în aer, zboară adesea pe la răscruci, mai strălucitoare decât luna, proiectând chiar o umbră în lumina zilei. Apoi se micşorează, emanând fum şi vapori sulfurosi. Uneori au o coadă de foc şi incendiază clădiri.

J 9

[...] Când cineva se apropie de o astfel de minge de foc, „se confruntă cu o imagine de coşmar: o formă umană fără cap şi ameninţând cu un băţ". De obicei, sunt nişte biete suflete care apar sub înfăţişare umană. Cavalerii şi locuitorii castelelor sunt condamnaţi ca, după moarte, să arunce mingi de aur în popice de argint. [...] Cei care trec graniţa, sinucigaşii, criminalii în serie şi cei executaţi care nu se căiesc se întorc

când un *Schrătteli* apasă pe cineva" Vezi şi *ibidem,* p. 118 – la sfârşit, mingea de foc este şi o „nălucă dintr-un coşmar"

[9] [Unitate de măsură echivalentă cu 40 de galoane.]
197
Simboluri arhetipale în basme
355
356

sub forma unor mingi de foc uriaşe. în general, [sunt] suflete care tânjesc să fie izbăvite de o persoană vie neînfricată[10].

Multe popoare primitive cred că sufletul hoinăreşte noaptea şi poate intra în alţi oameni sub forma unei mingi de foc[11]. Anumite spirite din vestul Groenlandei sunt numite „focuri mari"[12]. După cum se spune în *Edda poetică,* mor ţii se ridică adesea din morminte însoţiţi de apariţii înflăcărate[13]. în disertaţia sa despre apariţia sufletului în poveştile populare germane, Otto Tobler scrie despre lumina şi flăcările focului ca semne ale sufletelor ce bântuiesc:

Mai simplu spus, sufletul poate fi văzut ca un cap înflăcărat. Nu departe de satul Horka din munţii comunali, se spunea că doi fraţi au fost omorâţi. în fiecare an, în Ajunul Crăciunului, *capetele* lor apăreau ca nişte *fantome înflăcărate.* [...] în Eien, oraş aflat cam la o oră distanţă de Koblenz, trăia cândva un bărbat pe nume Knable, despre care se ştia că-şi mutase hotarele proprietăţii. După ce a murit, fantoma sa a fost văzută umblând fără ţintă peste câmpuri, până ce copiii lui au înapoiat toate proprietăţile furate proprietarilor de drept. „Acest motiv al transformării combină apercepţiile antropomorfe şi spiritualizante: focul rătăcitor[14] ademeneşte

[10] Băchtold-Stăublî, s.v. *Kugel.*

[11] [în zona rurală din Lucerna, Elveţia, până în anii 1980 se vorbea despre „mingi de foc care se rostogolesc în faţa oamenilor noaptea” – J. Zihlmann, *Heilige Bäume und Orte,* Comenius Verlag, Hitzkirch, 1985, p. 20.]

[12] „Atunci când oamenii în caiace se află pe mare, ei cred că sunt înconjuraţi de aşa-numitele *ignersuit* (pluralul de la *ignersuak,* care înseamnă «foc mare»)” – E Nansen, *Eskimo Lîfe,* p. 259. Această idee este legată şi de convingerea că morţii sălăşluiesc în vulcani. *Cf.* John Layard, „Der Mythos der Totenfahrt auf Maleku- la”, în *Eranos-Jahrbuch 1937: Gestaltung der Erlösungsidee în Ost und West (2),* ed. Olga Fröbe-Kapteyn, Rhein-Verlag, Zürich, 1938, p. 270.

[13] Vezi *Poetic Edda,* voi. I, *apud* Felix Niedner, „Die Edda”, în *Thule: Altnordische Dichtung und Prosa,* voi. 1, ed. v. Felix Niedener, übertr. v. Felix Genzmer, Eugen Diederichs, Jena, 1914, p. 202 (notă la versul 5 din *Herwörliedes).*

[14] [Un foc rătăcitor sau *ignisfatuus* latin (de la *ignis,* „foc” *+fatuus,* „prostesc”), numit şi *will-o’-wisp,* lumânare cadaverică, *jack-o’-lantern* şi şomoiog, este

198

Fantomele (spiritele) ca demoni

oamenii către mlaştină sau lac, spre nişte omuleţi cu barbă neagră, care îi sufocă sau îi îneacă pe cei sinceri şi neprihăniţi. „Focul rătăcitor este o apariţie larg răspândită a celor mor ţi.”[15] [...] „Oamenii focurilor”, care în timpul carnavalului *Fastnacht*[16] rătăceau de la Purschwitz la Wurschen, apăreau *în veşminte înflăcărate sau sub forma unor mari mingi luminoase,* şi erau consideraţi a *ii fantome ale soldaţilor* ruşi căzuţi în războaiele napoleoniene. [...] Ca pedeapsă pentru atitudinea lor necuviincioasă, fermierii bogaţi nu îşi găseau pacea în morminte, ci hoinăreau ca *mingi de foc* în noapte, iar oamenii îi numeau pur şi simplu „luminile” [...] mingi mari de foc, de mărimea unor capete, cât vasele de sticlă ale cizmarilor de mari, întotdeauna la câteva degete deasupra pământului[17].

în *Psihologie şi alchimie*[18]*,* Jung scrie despre o serie de impresii vizuale şi vise în care apare capul unei persoane decedate, ce se transformă treptat într-o minge roşie, apoi într-un cap de femeie care emite lumină. Jung explică faptul că apariţia sub formă de craniu a sufletului este rezultatul respingerii de către mintea conştientă. După

o descriere folclorică a unei lumini fantomatice văzute uneori noaptea sau la amurg peste bălţi, mlaştini şi mocirle. Seamănă cu o lampă care pâlpâie şi se spune uneori că se retrage dacă te apropii de ea.]

[15] Otto Tobler, „Die Epiphanie der Seele în deutscher Volkssage”, Inaugural-Dissertation, Christian-Albrechts-Universität zu Kiel, Kiel, 1911, pp. 83-86. Vezi aici şi legenda din Tonder, unde doi fraţi antagonici aflaţi pe terenurile tatălui lor, care încearcă să medieze intre ei, ajung să se omoare reciproc. „Acum se văd pe câmpuri noaptea [...] *trei focuri,* iar cel din mijloc sare între celelalte două, de parcă ar vrea să le ţină departe unul de celălalt. [...] *Luminile* de la intrarea în cătunul Tautewalde [aflat la aproximativ 50 de kilometri sud de Dresda, Germania] sunt sufletele soldaţilor morţi care au căzut în război şi au fost ingropaţi acolo.”

[16] [Sărbătoare precreştină a primăverii, adoptată de Biserica Catolică drept celebrare a sfârşitului perioadei de post. încă se practică în Elveţia, în forma sa arhaică.]

[17] Pentru alte exemple de forme de foc, vezi O. Tobler, *Epiphanie, s.v. Kegel* („popice”), *Rad* („roată”) şi *Garbe* („căpiţe de fân”).

[10] C.G. Jung, OC 12, *Psihologie şi alchimie,* §112.

357

358

199

Simboluri arhetipale în basme

cum am arătat mai sus, fantomele sunt conţinuturi inconştiente, care au devenit autonome deoarece au fost separate de conştiinţă.

359 în basmul inuit, mingea de foc este o fantomă care merge în patru labe. Pentru săteni, este umilitor să cazi sub vraja sa printr-o singură mişcare a acestei fantome, deoarece a merge în coate şi genunchi înseamnă să fii redus la nivel de animal. Este o expresie simbolică a procesului de a deveni inconştient ca urmare a puterii fascinante emanate de o imagine inconştientă. La fel ca oamenii şi copiii care îl urmează pe flautistul din Hamelin, spectrul îi trage după el pe cei neputincioşi.

360 în a doua parte a acestui basm, spiritul se întâlneşte cu un pescar, „departe de sat” – cu alte cuvinte, departe de sfera umană obişnuită a conştiinţei. Scheletul nu este doar o persoană decedată, ci a devenit un spirit sinistru al naturii. Pe măsură ce pescarul se străduieşte să-l întreacă pe *tunghâk* până acasă, acesta se comportă ca imaginea sa în oglindă, imitându-i toate mişcările. Astfel, *tunghâkul* este o contraimagine interioară sau o umbră a pescarului, care conţine o parte din sufletul lui, iar rădăcinile sale ajung departe, în cele mai întunecate forte ale naturii.

361 O întâlnire similară apare într-un basm din Pacificul de Sud, „Pescarul şi spiritul”. La amurg, un spirit rău, un *tamburans,* ia forma prietenului unui pescar.

362 într-o zi, spre asfinţit, un pescar îşi căra, ca de obicei, peştele prins pe umăr, până la „tovarăşul” său. însă de data aceasta, tovarăşul lui a mâncat imediat captura, „pe la spatele omului”. Când pescarul a auzit trosnetul carapacei de homar, s-a alarmat şi a încercat să fugă printr-un şiretlic. în cele din urmă s-a urcat într-un copac; seva lipicioasă împiedica spiritul să urce după el. înspăimântat de ameninţările pescarului de deasupra sa, spiritul s-a strecurat într-o gaură din pământ. în zori, pescarul a strigat la oamenii lui să vină şi să sape în jurul acelei găuri. Au făcut întocmai, iar spiritul a fost scos afară şi omorât în bătaie. Pe când cărau spiritul mort în sat, toţi stâlpii de susţinere au plesnit deodată. Unul dintre ei era făcut din

lemn magic. Cu acest stâlp, sătenii au reuşit să despice burta spiritului şi să scoată de acolo toţi peştii şi homarii. Au fript totul, au gătit chiar şi câţiva porci şi a fost pregătit un ospăţ magnific pentru a sărbători moartea *tamburansului*[19].

Grecii numeau această imagine-umbră însoţitoare *synopados* 363 [camarad], „cel care urmează din spate”. Jung scrie despre acest lucru: „Exprimau în acest fel sentimentul unei prezenţe vii insesizabile, motiv pentru care şi sufletele celor morţi au fost desemnate prin umbre”[20]. Pescarul inuit foloseşte viaţa şi aspectul legat de natură al spiritului atunci când aruncă spre el mănuşile din blană de câine, care devin apoi câini adevăraţi. Acest lucru înseamnă că se protejează cu propriile sale instincte naturale, care sunt însufleţite de către spirit şi, prin urmare, îi ţine la distanţă aspectul insuportabil. în ciuda faptului că pescarul capătă oarece protecţie din partea câinelui şi află că spiritul poate crea diverse lucruri, inuitul nu a avut încredere în vocea feminină care l-a sfătuit să dezlege picioarele spiritului. Mai târziu, „vocea interioară” se dovedeşte a fi vocea unei femei frumoase, pe care a întâlnit-o când a fost cărat în spate de un om negru. Ea îi arată că spiritul este, de asemenea, ceva blocat sau nerezolvat în straturile întunecate ale sufletului, care plânge după izbăvire[21]. Informaţiile pe

[19] P. Hambruch, *Südseemàrchen,* pp. 77-80.

[20] C.G. Jung, „Problema fundamentală a psihologiei actuale”, în OC 8, §665. Vezi şi L. Lévy-Bruhl, *The Soni of the Primitive,* p. 197, discuţia despre *Kra* sau umbră, fantomă, spirit şi îngeri la popoarele primitive.

[21] Vezi Băchtold-Săubli, s.v. *Fesseln* („robie”): „Ca orice formă de robie, a fi capturat poate avea două scopuri: 1) să-l ţină pe cel imobilizat în propria sa sferă de putere; sau 2) să

previnã acţiuni impulsive, dacă ar putea fi periculoase. Tema cea mai comună pare să fie frica de puterile divine sau demonice, fiindcă nu ştim la ce să ne aşteptăm din partea lor, aşa că preferăm detenţia". Figurile lui Loki, Fenrir şi Cronos aparţin puterilor mai periculoase. Spiritele apelor pot fi constrânse prin aruncarea unei bucăţi de oţel în iaz sau baltă. Chiar şi strigoii pot fi legaţi. „în legenda lui *Wilischberge* există un demon sub formă de şarpe, legat cu un lanţ de aur de un altar, care poate deveni periculos dacă ii sunt slăbite legăturile. Imaginea imobilizării lui Prometeu, care este strâns legată de constrângerea celorlalţi Titani şi a lui Cronos, este reţinută aici sub formă simbolică." *Eol* [zeul grec al vânturilor] prinde şi păstrează vânturile într-un sac. „Spiritele rele pot fi prinse în plase." *Cf.* firele de lână pieptănate şi curăţate care marchează

201

Simboluri arhetipale în basme

care tânărul inuit le-a aflat pe tărâmul magic îndeplinesc o condiţie esenţială pentru a deveni şaman. Dar, în ciuda faptului că restul sătenilor i-au acordat distincţii şi competenţe superioare, el eşuează, fiindcă nu poate întrerupe legătura cu tărâmul magic. El se rătăceşte, iar în regiunea arctică rătăcirea înseamnă moarte.

364 Unele triburi inuite cred că un popor puternic al craniilor trăieşte sub pământ, pe un tărâm special şi separat al spiritelor. Aceeaşi idee se găseşte la unii amerindieni din California, inclusiv la cei din tribul Yana[22]. Ne-am putea întreba de ce doar o parte a scheletului a devenit reprezentativă pentru spiritul morţilor. Cel mai probabil, are legătură cu faptul că multe culturi văd capul ca sălaş al sufletului sau centru al vieţii. Prin urmare craniul este considerat întreaga fiinţă a celui mort, motiv pentru care, uneori, craniile sunt dezgropate şi ţinute în casă[23]. La unele triburi care practicau vânătoarea de capete era şi o chestiune de obţinere a esenţei vieţii duşmanului[24].

> J > J

încrucişat *Omphalosul* din Delfi, un vas mare din teracotă simbolizând centrul lumii *[Argenon* este termenul grecesc pentru plasa din lână albă care acoperea *OmphalosuL* Era făcută din lână virgină, care fusese scărmănată, dar nu toarsă sau vopsită.] Firele şi legăturile joacă acelaşi rol ca în cultul morţii, unde sunt asociate cu obiceiul larg răspândit de a lega cadavrul. înfăşurarea mumiilor egiptene poate fî atribuită acestui scop. „Această idee foarte veche dăinuie în convingerea superstiţioasă conform căreia legătura cu care sunt strânse picioarele morţilor sau alte membre este importantă aici – poate provoca un somn adânc. [...] în plus, trebuie impusă o legătură simbolică acolo unde există posibilitatea ca o zeitate să poată evada. [...] Putem găsi ocazional legături simbolice [...] sfinţite în sanctuare." (Vezi şi alte materiale din Băchtold-Stăubli.)

[22] Vezi „Hitchinna", Jeremiah Curtin, *Creation Myths of Primitive America: în Relation to the Religious History and Mental Development of Mankind,* Little, Brown and Company, Boston, 1898, pp. 325-335 [repovestită şi discutată în detaliu *infra,* la p. 214], precum şi „Femeia care a devenit păianjen", K. Rasmussen, *Gabe des Adlers,* p. 121 [această poveste va fi repovestită şi discutată într-un volum ulterior].

[23] Vezi L. Levy-Bruhl, *The Soul of the Primitive,* pp. 247, 250.

[24] Vezi R. Thurnwald, „Primitive Initiations- und Wiedergeburtsriten", pp. 322,372- 373; şi E. Bargheer, *Eingeweide,* pp. 18-19, s.v. *Eingeweide* („măruntaie"). în dialogul *Timaios* al lui Platon, capul găzduieşte esenţa divină a persoanei. Vezi şi Băchtold-Stăubli, s.v. *Totenschădel* („craniu"): „După cum arată cultul popular al crani- ilor şi magia cu cranii, capul este considerat a fi reprezentantul mortului, deoarece conţine organele simţurilor. Prin urmare mortul incă mai poate vorbi şi gândi.

202

Fantomele (spiritele) ca demoni

în timpurile străvechi, presupusul cap al lui Orfeu era venerat în 365 acest fel[25]. Pe de o

parte, valoarea atribuită capului se putea datora
[...] Mortul încă trăieşte". Dacă vom căuta *Kopf* („cap") în H. Băchtold-Stăubli, vom găsi: „Spre deosebire de cultul craniilor, perspectiva populară este aceea că sufletul care trăieşte în cap nu îşi poate găsi liniştea câtă vreme craniul nu este îngropat. Credinţele anterioare susţineau că acele capete trase în ţeapă trebuiau să fie îngropate în taină şi, potrivit Legii salice, ispăşite prin 15 *solidi.* De aceea, până în ziua de astăzi [anii 1920], pescarii din Marea Nordului îngroapă craniile care sunt prinse în plase în pământ sau, cel puţin, iau craniile cu ei. Această tradiţie s-ar datora ideii că morţii ar putea purta cu ei o soartă legată de o posibilă faptă rea, de exemplu, cineva care a furat un craniu şi poate fi încă urmărit sau persecutat de stăpânul acestuia. [...] Capetele de oameni şi de animale au fost folosite frecvent în practicile magice. Deoarece conţine creierul şi organele simţurilor, capul este preferat ca sălaş al vieţii sau al sufletului" (H. Băchtold-Stăubli, 5.v. *Totenschädel). Cf.* şi G. Weicker, *Der Seelenvogel,* pp. 30-32. Basmul inuit „Craniul care a salvat fata" ne spune cum o fată a primit ajutor magic din partea craniului bunicii sale moarte (rezumat): A fost odată o tânără inuită pe nume Neruvana, de pe râul Noatak (Alaska). Ea s-a măritat cu un străin care a venit într-o zi în tabăra părinţilor ei. Noul soţ mergea adesea la vânătoare împreună cu fraţii femeii. într-o zi, el le-a spus că urma să se ducă împreună cu sora lor în amonte, să vâneze caribu, dar aveau să se întoarcă repede acasă. Apoi, femeia şi proaspătul ei soţ au părăsit tabăra familiei şi au plecat singuri la vânătoare. S-au întors peste câteva zile cu barca plină de caribu. Au plecat din nou la vânătoare şi s-au întors peste câteva zile. Au mers iarăşi singuri la vânătoare. Şi-au organizat tabăra lângă râu, iar bărbatul pleca la vânătoare în timpul zilei. De data aceasta, a rămas plecat mai multe nopţi, fără să-i spună soţiei sale unde se află. După ce s-a întors, a spus că ar fî bine să meargă din nou în aval, să vadă ce mai face familia lor. Au vâslit până la casa familiei, dar nu a ieşit nimeni să-i întâmpine. Neruvana s-a dus pe mal şi î-a găsit pe toţi, tatăl, mama şi fi aţii ei, morţi: fuseseră omorâţi, ucişi, înjunghîaţî! înnebunită de durere, a fugit la râu să-i spună soţului ei ce a descoperit. Dar, spre uimirea ei, a văzut că deja se îndepărtase de ţărm şi plutea în jos pe râu. A strigat după el, iar el a răspuns că se va întoarce imediat, dar îşi continua drumul. A alergat după el pe malul apei, fără să înţeleagă nimic, aproape îeşindu-şi din minţi. La căderea nopţii, el s-a culcat pe partea opusă a râului, iar ea nu putea să traverseze apa până la el. Astfel a continuat el să călătorească, iar Neruvana, care nu avea nimic de mâncare, a slăbit şi i-au scăzut puterile. în cele din urmă, nu a mai putut să alerge. Mergea foarte încet, până ce, într-o zi, doar s-a târât de-a lungul ţărmului, simţind moartea aproape. A ajuns la un mic afluent, dar, din moment ce nu avea putere să-l traverseze, s-a gândit: „O să mor aici, dar înainte am să caut un loc fiumos". A găsit un loc cu iarbă înaltă şi moale; soarele strălucea şi era adăpost; aici s-a întins să moară. în timp ce zăcea acolo, a auzit o voce: „Nepoţică, eşti pe calea cea bună. Scoate-mă din

observaţiei conform căreia leziunile cerebrale afectează manifestările psihice. Pe de altă parte – şi chiar mai important –, sufletul este adesea imaginat ca fiind ceva rotund, asemănător cu o minge. Astfel, craniul devine simbolul unei părţi a sufletului.

366 O poveste cu fantome din Caxinauâ (cursul superior al Amazonului), „Luna", subliniază legătura dintre sufletul-minge, lună şi cranii. Este doar un exemplu dintre multe altele care formează un grup cu o temă similară, răspândit atât în America de Nord, cât şi în America de Sud[26].

367 Un kutanaua a omorât prin viclenie un marinaua în pădure[27]. Criminalul i-a pus capul într-o ţeapă şi l-a aşezat
pământ, ajută-mă să ies din pământ!" Iar după o vreme a apărut un craniu în faţa ei; i-a vorbit astfel: „Ah, nepoţică, chiar m-ai dezgropat din păinânt. Acum, nu vei mai muri". Capul

a continuat să o îndrume. După multe aventuri groaznice, craniul i-a ordonat fetei să-l arunce către barca duşmanilor ei. Femeia a făcut »
întocmai şi astfel s-a pornit o furtună. Toţi oamenii de pe barcă au pierit, dar capul s-a rostogolit până pe mal, de parcă nu se întâmplase nimic, şi s-a întins lângă nepoata sa. Nici măcar gulerul hainei nu i se udase. Craiul i-a spus: „Acum am înfăptuit răzbunarea pe care ne-o doream şi putem să rămânem aici până la bătrâneţe. Eu nu voi mai părăsi suprafaţa pământului până la moartea ta. O să trărm împreună, la fel cum, într-o bună zi, o să murim împreunai Acestea au fost cuvintele bătrânei bunici. Şi aşa se încheie povestea capului de mort care a salvat-o pe Neruvana de moartea prin înfometare (K. Rasmussen, *Eagles Gift,* pp. 162-171).

[25] Despre Gorgone, vezi G. Weicker, *Der Seelenvogel,* pp. 30-32. Vezi şi C.G. Jung, „Simbolul transsubstanţierii în liturghie", în OC 11, §344 şi urm., despre rolul capului în anumite ceremonii din Harran descrise de Zosîmus, şi despre legenda capului de aur al papei Silvestru al II-lea [precum şi *terafimul* din tradiţia rabinică evreiască].

[26] O idee asemănătoare se găseşte în basmul „Focul vulpii" şi într-un episod din „Djulek Batür". Vezi şî „Povestea lui Wolf" K. Rasmussen, *Eagles Gift,* pp. 140-149, unde nu un craniu, ci o piatră rotundă reprezintă fantoma unui demon-vultur ucis de către erou.

[27] Vezi T. Koch-Grünberg, *Südamerika*, p. 332. în notele sale la acest basm, Koch-Grünberg scrie: „Kutanaua şi marinaua sunt nume tribale pentru «poporul palmierului Jacy» şi «poporul din Agouti»„. [în varianta originală, această poveste este spusă la timpul prezent, dar pentru a fi consecvenţi, am folosit aici timpul trecut.]

204

Fantomele (spiritele) ca demoni

în mijlocul drumului, apoi s-a ascuns în apropiere. A venit un alt marinaua, iar acesta a văzut că acel cap nu era mort, ci îi sclipeau ochii, îi zvâcneau genele şi avea gura deschisă. Omul s-a înspăimântat. S-a aşezat jos şi a jelit, apoi a fugit înapoi în satul lui. Capul a fost lăsat acolo, singur, în ţeapă. Acesta a plâns, iar lacrimile au căzut pe pământ.

Marinaua au adus capul prietenului lor înapoi în sat, într-un coş. Dar capul a ros coşul şi a căzut pe jos: când l-au pus înapoi în coş, l-a ros din nou şi iarăşi a căzut. Au lăsat capul acolo, pe drum, şi au plecat. Dar capul s-a rostogolit în urma lor, ţinându-se după ei în timp ce fugeau. A traversat chiar şi un râu după ei. Capul a văzut oamenii mâncând fructe şi a cerut să i se dea şi lui. Ca să-l liniştească, i-au aruncat nişte fructe, dar când le-a mâncat, mâncarea i-a căzut prin gaura din gât. Au aruncat următorul fruct intenţionat cât mai departe posibil, iar capul s-a rostogolit după el. S-au ridicat repede cu toţii şi au luat-o din nou la fugă. Când capul nu şi-a mai văzut camarazii, s-a rostogolit în urma lor, rugându-i să-l aştepte, fiindcă voia să meargă acasă cu ei. Dar ei au intrat în colibe şi au închis bine uşile în urma lor. Capul s-a rostogolit în jurul colibei unde locuise el cândva, plângând. Apoi, s-a hotărât să se transforme.

S-a gândit la numeroase forme în care se putea preschimba, cum ar fi un fruct sau o plantă. A refuzat aceste forme, fiindcă familia lui l-ar fi mâncat! S-a gândit: poate pământ? Nu, oamenii ar călca pe mine; atunci apă? Nu, oamenii m-ar bea. Animale? Nu, oamenii o să mă omoare; un copac? Nu, o să mă taie.

în ce să mă prefac? Cred că am să mă preschimb în altceva. Am să-mi transform sângele în curcubeu[28]. Ochii mi-i voi preface în stele, iar capul va deveni luna. Apoi, capul de marinaua a strigat la oamenii săi şi le-a spus: „Prieteni, capul

368

369

370

[20] Literal, „calea duşmanului" sau „calea străinilor".

205

meu va deveni luna. Când ochii mei vor fi stele, iar sângele curcubeu, atunci toate fetele şi femeile voastre vor sângera”.

371 Oamenii s-au uitat în sus, la cer: „Vedeţi cum capul de marinaua a devenit luna plină; şi-a transformat ochii în stelele acelea şi sângele în curcubeul acela!” Asta au spus oamenii. Marinaua a fost decapitat de un kutanaua şi şi-a preschimbat capul în lună[29].

372 Tribul Tembe prezintă acelaşi motiv în „Craniul care se rostogoleşte”:

Un grup de vânători şi-a făcut tabăra în pădure. Frigăruile ce sfârâiau deasupra focului erau încărcate de carne. Maimuţe capucin cu braţele întinse erau trase în ţeapă alături de cozi făcute sul de maimuţe urlătoare şi bucăţi de membre din toate animalele posibile. în jurul taberei erau împrăştiate capete şi piei; oase şi intestine zăceau întinse peste tot. Vânătorii au plecat cu toţii din tabără şi au lăsat doar un băiat să aibă grijă de mâncare şi să întoarcă pe toate părţile carnea. La un moment dat, în tabără a apărut un străin. S-a plimbat pe acolo, uitându-se sumbru la pradă, a numărat hamacele şi a plecat. Când vânătorii s-au întors în tabără pe înserat, băiatul le-a spus despre vizitatorul ciudat, dar nimeni nu l-a crezut. Când bărbaţii s-au culcat în hamacele lor, băiatul i-a spus din nou povestea unui vânător bătrân; de data aceasta, bătrânul a devenit imediat bănuitor. El şi băiatul şi-au dezlegat hamacele şi s-au retras în întuneric, departe de tabără, în desiş. Nu erau foarte departe când au auzit voci ca de bufniţe, tigri şi alte creaturi nocturne. Printre ele se auzeau acum gemete de oameni şi trosnete de oase rupte.

— E Kurupira cu ucenicii săi, care omoară vânătorii, i-a spus bătrânul băiatului.

[29] T. Koch-Grünberg, *Südamerika,* pp. 232-241, „Der Mond”. [Această versiune este tradusă din limba germană. Sursa germană a fost tradusă din portugheză de către culegător, João Capistrano de Abreu, *Rã-txa hu-ni-ku-î: a lingua dos caxinauâs do Rio Ibuaţu,* Leuzinger, Rio de Janeiro, 1914, pp. 458 şi urm.]

în zori, cei doi s-au întors în tabără. Au găsit doar hamace goale, pătate de sânge, ce se legănau în tăcere; peste tot erau împrăştiate oase de om roase, iar în mijlocul taberei se afla capul unuia dintre vânători. Când bărbatul şi fiul său s-au întors să plece, capul a strigat deodată după ei:

— Luaţi-mă cu voi, prieteni!

Bărbatul şi băiatul s-au uitat în jur, miraţi.

— Vă rog, duceţi-mă acasă, prieteni! a repetat capul.

Bărbatul l-a trimis pe băiat înainte în sat, în timp ce el a legat capul şi l-a târât pe jos, în urma lui. Dar curând s-a înfricoşat prea tare şi a lăsat capul pe drum. însă în timp ce mergea înainte, capul se rostogolea după el ca un dovleac şi striga încontinuu:

— Naşule! Naşule! Stai puţin! la-mă cu tine!

[Bărbatul a păcălit capul să intre într-o groapă din pădure şi l-a îngropat acolo.]

La venirea nopţii, în sat, s-au auzit ţipete venind dinspre pădure. Strigătele se apropiau din ce în ce mai mult.

— Cred că e craniul, a scăpat din groapă, le-a spus bărbatul sătenilor.

între timp, capului îi crescuseră aripi şi gheare, ca unui uliu uriaş. Plana deasupra pământului şi s-a năpustit asupra primei persoane care i-a ieşit în cale, înghiţindu-l cu totul. Oamenii din sat s-au înspăimântat foarte tare şi l-au chemat pe vraci în ajutor. A doua seară, vraciul s-a ascuns în locul unde poteca ieşea din pădure şi, cu arcul şi săgeţile pregătite, a aşteptat să apară monstrul. La căderea întunericului, iarăşi a apărut capul ţipând şi pufnind. S-a aşezat într-un copac de la marginea pădurii. Acum arăta exact ca un uliu uriaş. Vraciul a tras o săgeată către capul-uliu, i-a străpuns ambii ochi, iar capul-uliu a căzut imediat, mort, de pe creanga copacului[30].

[30] T. Koch-Grünberg, *Südamerika,* pp. 191-193. Originalul în Curt Nimuen- dajü-Unkel, „Sagen der Tembé-Indianer", în *Zeitschrift für Ethnologie* [1915], pp. 290-291.
373
374
375
376

377 în aceste două basme, tranziţia este descrisă într-un mod impresionant. La început, capul vânătorului mort este complet uman, fiind furios şi întristat de propria-i moarte. Treptat, se îndepărtează tot mai mult de natura umană şi devine ceva rău, periculos şi înfricoşător, în cele din urmă, se transformă în lună sau într-un uliu; adică într-o esenţă naturală pură. Contururile umane se estompează, iar în locul lor apare o imagine infinit mai puternică decât a fost mortul în viaţa sa. De asemenea, în credinţa populară chineză există ideea că morţii, dacă nu sunt opriţi prin ritualuri, devin treptat „spirite ale secetei" sau, mai târziu, se transformă în vârcolaci sau căpcăuni care zboară către cer. Un spirit foarte puternic al unui mort a devenit chiar un vârcolac cu blana aurie, care nu a putut fi înfrânt decât de un sfânt important[31]. Potrivit tradiţiilor est-europene legate de vârcolaci, unii dintre aceştia se nasc din spirite moarte[32]. în mod similar, morţii din basmele de mai sus iau forme din ce în ce mai demonice. De parcă întregul tărâm al morţilor, sub forma sferei lunare, îi bântuie pe cei vii, iar ameninţarea sa opresivă poate fi oprită doar de către un vraci[33]. în basmul „Luna", din Caxinauâ, la început capul nu este malefic, ci doar vrea să continue să trăiască. El vede oportunitatea

[31] Vezi „Gespenstergeschichten" [„Poveşti cu fantome"], R. Wilhelm, *The Chinese Fairy Book,* pp. 197-199. Vezi şi povestea „Sarcinile lui Tregeagle" (Anglia). în ciuda faptului că este vorba despre izbăvirea propriului suflet rău, are asemănări cu o fantomă care se întoarce să îndeplinească sarcini imposibile.

[32] Vezi Wilhelm Hertz, *Der Werwolf: Beitrag zur Sagengeschichte,* A. Kroner, Stutt- gart, 1862, pp. 88-89, 113, 122. Pentru multe triburi slave şi majoritatea grecilor moderni, vârcolacul este sinonim cu vampirul Despre tragerea în ţeapă a cadavrelor oamenilor care au fost ucişi, vezi şi *ibidem,* pp. 124 şi urm.

[33] Vraciul il loveşte în ambii ochi. Vezi trasul după simbolul soarelui din H. Silbe- rer, *Problems of Mysticîsm,* pp. 187-188. Ochii sunt cele mai periculoase părţi ale fiinţelor spirituale. *Cf.* G. Roheim, *Spiegelzauber,* p. 215 n. 1, despre ochiul demonic din ţările germanice şi Irlanda; iar la pp. 217-219, despre privirea letală şi periculoasă a celor morţi; şi despre acoperirea ochilor unui cadavru cu monede, cioburi de sticlă şi nasturi în Europa de Est, la pp. 219-221. La p. 251 citim despre ochi ca o casă a sufletului: „Este periculos să priveşti morţii, luna sau soarele în ochi sau în faţă; este periculos să fii prins în imaginile lor în oglindă". *Ibidem,* p. 252: „A te uita în ochiul soarelui sau al mortului înseamnă acelaşi lucru cu a te întoarce împotriva tatălui". Semnifică un mare pericol şi, dacă reuşeşti, o mare putere. Vezi şi p. 262.

de a rămâne în relaţie cu oamenii doar prin propria-i transformare. Această dorinţă de a supravieţui, de a continua să trăiască[34], are de-a face cu moartea prematură şi timpurie a omului.

Ninck a scris[35] despre această tranziţie a sufletelor moarte în 378 general şi natura lor demonică în credinţele popoarelor germanice. Deosebit de frumos este un text din *Cartea egipteană a marţilor* despre faptul că morţii sunt absorbiţi de natură şi, în acelaşi timp, de divinitate. Cel mort spune: „Părul meu este Nun, chipul meu este Re, ochii mei sunt Hathor.

[...] Toate membrele mele sunt zei, nu există părţi din mine care să nu fie zei. [...] „[36] Morţii le apar celor vii nu doar ca animale, ci şi ca zei[37]. în misterele elenistice, influenţate de egipteni, există ideea că mortul sau *myste* [mist, iniţiat] care este considerat a fi mort, „precum divinitatea, adoptă douăsprezece forme diferite, forme de animal, înainte să obţină forma divină. [...]”[38] Acestea sunt cele douăsprezece semne zodiacale. Aici vedem clar cum morţii se dizolvă sau se contopesc în diferite concepţii colective ale divinităţii. Următorul basm, „Craniul se comportă ca aducător de mâncare”, al tribului Arapaho, povesteşte ideea larg răspândită a motivului capului.

Lângă râu era un *tepee* în care locuiau un bărbat, soţia 379 lui şi fiica lor. Şi fata era frumoasă, fermecătoare şi iscusită

J J r J

la tesut.

— Ei bine, fata mea, nu ştiu cum o să ne mai descurcăm, i-a spus tatăl ei într-o zi. Mama ta tocmai a gătit ultimele rezerve de mâncare şi nu cred că vrem să murim de foame!

[34] în *The Soul of the Primitive*, pp. 225 şi urm,, Lévy-Bruhl scrie în detaliu despre suferinţa celor morţi din cauza condiţiei lor, la scurt timp moarte, astfel încât se agaţă de cei vii.

[35] M. Ninck, *Wodan,* p. 336.

[36] G. Roeder, *Urkunden zur Religion des alten Ägypten,* Religiöse Stimmen der Volker, Eugen Diederichs, Jena, 1923, p. 256. [Ultimele cuvinte în limba germană sunt *das von eine Gotte frei wäre* – traducere alternativa: „care sunt disponibili să fíe zei”.]

[37] Vezi *ibidem,* p. xv.

[30] R. Reitzenstein, *Hellenistic,* pp. 39-40.

Fiica stătea lângă peretele cortului, răsucind ţepii de porc spinos în sfori pentru *tepee.*

380 însă a mai auzit cineva ceea ce spusese bătrânul. într-o zi, dis-de-dimineaţă, fata s-a dus după apă şi a văzut o femelă de bizon zăcând moartă aproape de malul râului.

— Tată, când m-am dus la râu după apă, a exclamat ea ridicând urciorul, am văzut o femelă de bizon grasă care zăcea moartă.

— Mulţumesc! Acum suntem salvaţi de la foamete! a spus tatăl.

Aşa că tatăl şi mama s-au dus şi au jupuit animalul mort. Au adus acasă carnea şi pielea şi au mâncat pe săturate. A doua zi de dimineaţă, fata s-a dus din nou după apă şi a mai găsit un bizon, de data asta un mascul tânăr. [Şi lucrurile au continuat aşa în fiecare zi; fata a găsit o antilopă, un cerb, o căprioară neagră şi o femelă de elan.] Familia avea acum destulă carne proaspătă şi uscată, aşa că trăia foarte fericită.

381 într-o noapte, după ce s-au dus toţi la culcare, s-a auzit o voce. Se auzea cum respiră adânc şi spune: „V-am adus un dar!” Apoi s-a auzit un zgomot de parcă era trântit ceva lângă uşă. Dimineaţă, când a ieşit afară, fata a văzut un taur gras zăcând mort. Tatăl şi mama au jupuit taurul şi au luat carnea şi pielea, care era foarte bună pentru o mantie.

382 [Şi asta a continuat seară de seară, vocea aducând o femelă de bizon grasă, un bizon gras, o antilopă, un cerb gras şi, în cele din urmă, o antilopă neagră grasă. De fiecare dată, vocea devenea mai clară, iar povara (animalul mort) mai grea.] Acum, tatăl şi mama au devenit bănuitori cu privire la cantitatea enormă de carne. A doua noapte s-a auzit o voce la uşă, care a spus: „V-am adus povara”, după care a lăsat jos ceva foarte greu. „Mă întreb dacă se îngraşă oamenii; de data asta, aşa ar trebui”, a mai spus vocea. Tatăl a căzut pe gânduri şi şi-a zis: „O să aflu cine e vocea aceasta care ne aduce animale noaptea; dar cine ar putea fl? Trăim aici singuri, într-un loc izolat, iar fiica mea nu mi-a vorbit niciodată despre vreun

bărbat care o vizitează”. Asa că s-a ridicat şi s-a dus la usă, uitându-se printr-o gaură să vadă cine era persoana aceea misterioasă. Spre uimirea lui, a văzut un obiect alburiu sărind în pădure şi dispărând.

— Ei bine, fata mea, după ce am auzit vocea la uşă, m-am dus să mă uit. Am văzut un obiect ciudat mergând de la uşă spre pădure. Este ceva nefiresc şi cred că ar fi bine să scăpăm de el, i-a spus el fiicei sale.

Aşa că fata s-a oprit din ţesut şi a făcut patru perechi de mocasini. Le-a pus în patru locuri diferite din cort; două perechi sub pătura de pe patul din spatele cortului şi două perechi pe laterale, lângă perete.

Tatăl şi mama s-au pregătit să fugă. Nu s-au atins de ultimul animal mort, un elan, care fusese lăsat afară. Şi a doua zi au pornit la drum. Tatăl şi mama mergeau înainte, iar fata venea în urma lor. în noaptea aceea a apărut din nou obiectul acela straniu şi a spus: „V-am adus povara” – şi a lăsat-o la uşă. După ce a văzut elanul neatins, le-a spus oamenilor din cort: „Nu puteţi să fugiţi de mine; nu există nicio şansă de scăpare pentru niciunul dintre voi”. Apoi obiectul bizar a început să zboare în jurul cortului, bâzâind pe lângă el, dar fără să atragă atenţia. Aşa că a pornit pe cărare, rostogolindu-se, dar nu după mult timp una dintre perechile de mocasini a strigat ca un om în urma lui. Aşa că s-a întors la cort, a sărit înăuntru, dar nu a găsit pe nimeni acolo. „Nu puteţi să scăpaţi de mine, de mâncarea mea”, a spus obiectul straniu. Apoi a pornit din nou pe urmele familiei. [S-a mai întâlnit de trei ori cu perechile de mocasini.]

Tatăl, mama şi fiica ajunseseră acum pe un deal şi s-au uitat în urmă, să vadă dacă erau în siguranţă. Au văzut un craniu rostogolindu-se după ei şi s-au înfricoşat. Apoi, fiica a spus:

— Mi-as dori să fie ceva care să-i blocheze drumul!

Şi imediat a apărut un morman de ciulini în calea lui. Fiica se tot uita în urmă să vadă ce face craniul. Sărea dintr-un loc

383

384

211

în altul, până ce, într-un final, a reuşit să treacă de desişul acela. [S-a mai întâmplat acelaşi lucru cu lemne şi cactuşi.]

385 Craniul a reuşit să treacă de cactuşii înţepători, după care a continuat să se rostogolească în urma familiei. Tatăl şi mama au luat-o la fugă mai repede.

— Vine iute! a spus fiica. Mi-aş dori să fie ceva care să-i blocheze calea de data aceasta!

Dintr-odată, în spatele lor a apărut un canion uriaş. Craniul s-a tot agitat înainte şi înapoi, rostogolindu-se în sus şi în jos, ca să găsească cel mai îngust loc peste care să sară. Şi a ajuns chiar în dreptul fetei, care l-a îndemnat să sară. Craniul s-a rostogolit înainte şi înapoi, după care a sărit – însă canionul era prea mare. A căzut până jos şi s-a izbit de fundul canionului cu un zgomot asurzitor, ca un tunet. După sunetul acela, canionul s-a închis, îngropând astfel craniul.

386 Când fiica a ajuns pe dealul unde o aşteptau mama şi tatăl ei, au văzut un cerc mare de corturi undeva în depărtare. S-au dus la acea aşezare şi le-au povestit oamenilor circumstanţele care i-au adus acolo. Le-au spus:

— Fugeam de un obiect ciudat, care s-a dovedit a fi un craniu. Dar în spatele nostru era un canion mare, iar obiectul acela s-a avântat peste el. Dar s-a făcut fărâme şi a fost îngropat când pereţii canionului s-au prăbuşit peste el. Aşa şi noi vom fi puşi în pământ atunci când vom muri[39].

387 Familia locuia într-un „loc izolat”, departe de aşezările tărâmului profan. Este un loc periculos pentru oamenii obişnuiţi, deşi uneori supravieţuiesc folosind, ca resurse utile,

daruri de pe tărâmul magic. Singurătatea scoate la suprafaţă conţinuturi inconştiente care devin copleşitor de puternice; pentru locuitorii acestui *tepee* izolat apare

[39] [Basm povestit de Holding-Together, cules de GA, Dorsey şi A.L Kroeber, *Tradi- tions of theArapaho collected under theAuspices of the Field Columbian Museum of the American Museum of Natural History,* Field Columbian Museum, Chicago, 1903, pp. 278-282.]

pericolul de a fi complet înghiţiţi de inconştient. „Cumo", un basm al grupului etnic lukaghir din Siberia, ne povesteşte ce s-a întâmplat cu trei femei nemăritate care locuiau singure. Ele iau o piatră care le aduce aminte de un copil şi, tânjind după un copil adevărat, au grijă de ea până ce pare să se transforme într-un copil. Dar acesta se dovedeşte a fi un demon mâncător de oameni, care le ameninţă pe femei; ele fug, dar cad în mâinile mamei lui demonice.

Aceste două poveşti arată cum singurătatea şi neîmplinirea în 388 ceea ce priveşte viaţa reală aduce la viaţă un element inconştient, de parcă ar fi încărcat cu energie spirituală. Dacă nu este integrat, acest aspect creează treptat pericolul ca întreaga conştiinţă să cadă sub vraja inconştientului. în basmul „Craniul se comportă ca aducător de mâncare) o familie care trăieşte într-un loc neobişnuit de izolat se confruntă cu o sărăcie care le ameninţă însăsi existenta. Tot mai mult din forţa lor vitală este cedată fantasticului, care secătuieste puterea familiei aflată singură în cort. Primul care simte ceva ciudat în acea situaţie este tatăl. El cunoaşte izolarea acelui loc şi pericolele sale. Dar fiica este cea care ştie cum să alunge demonul prin magie. Nu vom intra mai mult în detaliile acestei poveşti. Important aici este faptul că un craniu a devenit simbolul general al unui demon[40],

[40] Vezi şi subiectul capului de diavol zburător din „Yuriwaka-Daijin" (E Rumpf, *Japanische Volksmärchen* , p. 208). O poveste a creaţiei din cultura poporului blackfoot, „Soarele le face loc pământului şi cerului", oferă o versiune interesantă privind apariţia şi alungarea unui asemenea demon: Femeia-lună avea un fiu tânăr. La cererea ei, tatăl-soare i-a dat copilului un nume şi i-a spus „Zeu" (Apistotoki). Când băiatul avea şapte ani, mama i-a cerut tatălui incă un copil şi l-a numit „Bătrânul" (Napi). Apistotoki i-a cerut tatălui-soare mâncare şi a primit carne de căprioară, iar Napi a primit fructe de pădure de la mama-lună. Când Napi i-a cerut mamei lumina zilei, ea a încercat să-l omoare. Avea o relaţie secretă cu un şarpe dintr-un copac. însă soarele a omorât acest şarpe prin căldură. Luna a vrut apoi să se răzbune pe ceilalţi trei. Soarele a decapitat-o. Tatăl-soare a hotărât ca fiii săi să conducă pământul, iar pentru aceasta le-a dat patru lucruri: nisip, pietre, apă şi pielea unui peşte. S-a făcut zi, iar soarele le-a ordonat cerului şi pământului să se împrăştie. Fiii au populat lumea, dar înainte, tatăl-soare i-a avertizat cu privire la mama lor: „Mama voastră va rămâne doar patru zile sub pământ, apoi corpul ei va urma soarele, aşa că voi, fiii mei, trebuie să aveţi grijă de pământ, cu timpul. Capul lunii îşi va urma copiii. Cele patru lucruri pe care vi le-am dat vă vor salva". De fapt, fiii au reuşit să alunge capul urmăritoarei [lunii]

care nu poate fi alungat decât în mod ritualic, precum un zeu. în plus, ritualul creat de fiică devine modelul-sursă pentru ritualurile de înmormântare ale întregului trib.

389 Faptul că aceste cranii fac referire mai degrabă la complexe inconştiente decât la suflete moarte este demonstrat într-o poveste şi mai impresionantă a populaţiei yana din California, „Hitchinna", în care un bărbat este atras în inconştient nu prin moarte, ci printr-o experienţă onirică, iar apoi devine un craniu demonic:

390 Hitchinna (pisică-sălbatică) avea o soţie şi un copil de doar câteva zile. Hitchinpa (tânărul pisică-sălbatică), fiul, dormea, iar Hitchin Mărimi (femeia pisică-sălbatică), soţia,

avea grijă de copil. Hitchinna visase cu o noapte înainte, şi fusese un vis urât.

391 — Am visat că m-am urcat într-un pin uriaş; copacul era plin de conuri. Eu le aruncam jos, şi aruncasem deja multe, când deodată mi-am aruncat braţul drept. Am visat apoi că mi-am aruncat braţul stâng.

După care nu i-a mai spus nimic.

392 Familia merge în pădure să adune conuri. Hitchinna a aruncat multe conuri jos din copac. Dintr-odată i-a căzut şi mâna dreaptă. Apoi stânga, apoi câte un picior. Speriindu-se de moarte, Hitchin Mărimi a fugit acasă. Era atât de înspăimântată, încât şi-a lăsat copilul în urmă, uitând complet de el. Când a ajuns acasă, i-a adunat pe oameni şi le-a spus:

pe măsură ce aceasta îşi urma cursul. în cele din urmă, au aruncat apele pe capul acela. Apoi au ajuns la ocean. Capul a căzut în mijlocul oceanului şi a fost omorât de apa sărată. „Iar acesta este motivul pentru care nu bem apă din mare: este atât de sărată, încât a omorât capul" (A. v. Deursen, *Der Heilbrînger,* p. 113). [Ultima propoziţie este în limba engleză în versiunea germană. Sursa în limba engleză este Christianus C. Uhlenbeck, „Original Blackfoot Texts from the Southern Piegans Blackfoot Reservation, Teton County, Montana", în *Verhandelîngen, Nieuwe reeks,* Verhandelingen der Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, Afd. Letterkunde. Nieuwe reeks, Amsterdam, 1911, p. 91.]

214

Fantomele (spiritele) ca demoni

— Soţul meu a urcat într-un pin; a aruncat multe conuri jos. Apoi a început să se arunce pe sine; mai întâi un braţ, apoi celălalt. Trebuie să ne grăbim şi să ne ascundem undeva; se va face rău foarte curând; ne va omorî pe toţi, dacă ne găseşte.

Oamenii au fugit la Wamarawi, care este un munte rotund; au alergat toată ziua şi au intrat într-o peşteră din munte. După ce au intrat cu toţii, au astupat bine intrarea. Nimic nu putea să intre pe acolo.

După ce soţia lui a fugit acasă, Hitchinna şi-a aruncat coastele, una câte una, şi o tot întreba pe femeie dacă e acolo. Dar nu a primit niciun răspuns. A aruncat mai întâi toate coastele de pe partea dreaptă, apoi pe cele de pe partea stângă. De fiecare dată când arunca o coastă, striga: „Uh! Uh!" la nevasta lui. în cele din urmă nu a mai rămas nimic din el în copac, în afară de cap, care a coborât la scurt timp după aceea. Avea ochii foarte mari acum, îi ieşeau din orbite şi se uitau cu o privire sălbatică şi nebună. Capul a mai stat o vreme sub copac. Hitchinna devenise alt tip de om. Devenise un Putokya (om-craniu sau -cap). Era unul dintre oamenii-craniu, un popor rău, groaznic. Toţi sunt doar cranii.

Putokya (Hitchinna, acum un craniu demonic) nu putea decât să se rostogolească pe pământ, ca o minge. După ce s-a odihnit şi s-a gândit o vreme, a pornit în căutarea soţiei sale; s-a rostogolit până ce a ajuns la foc. Dar nu era nicio femeie acolo. S-a uitat în jur, dar nu a văzut-o, aşa că s-a mai uitat o dată şi a văzut copilul. S-a rostogolit până la el, l-a prins cu gura şi l-a înghiţit de îndată. Capul a spus: „Am visat azi-noapte că mi-am mâncat propriul copil". Apoi a pornit din nou în căutarea soţiei sale, rupând şi distrugând totul în cale. I-a găsit pe cei din Wamarawi şi a încercat să intre peste ei, dar nu a reuşit să pătrundă în munte. Asta l-a înfuriat şi mai tare şi a încercat din toate părţile, până ce a urcat la cer şi s-a aruncat de acolo asupra muntelui. De data aceasta aproape că a reuşit, dar neştiind lucrul ăsta, a renunţat. Atunci a plecat spre nord, către satul lui, distrugând totul în cale.

393

394

215

Simboluri arhetipale în basme

395 Metsi[41] aflase că Putokya omora oameni prin sud; a auzit urletul de departe şi şi-

a spus: „îl aud pe Putokya; omoară toti oamenii”.

396 Metsi s-a gândit ce să facă. Şi-a pus nişte cercuri din piele de căprioară în jurul mâinilor şi picioarelor şi s-a transformat într-o femeie foarte bătrână, cocoşată şi zbârcită, cu o haină din piele de căprioară. Şi-a luat coşul ruginit în spinare. Putokya s-a apropiat de el. Metsi era pregătit, avea coşul în spinare şi un băţ în mână. Mergea încet, ca o bătrână neputincioasă. Bătrâna a început să plângă jalnic: „Eh, eh, eh!” Putokya s-a oprit în mijlocul drumului şi nu a mai scos niciun sunet, ci a ascultat-o pe bătrână.

— Eşti un mort? a întrebat Metsi.

Putokya nu a spus nimic.

[41] Metsi este Coiotul, un erou animalic, care îmbină trăsăturile unui salvator şi ale unui escroc viclean (trickster). El este lupul de prerie, *caniş latrans,* eroul majorităţii poveştilor cu animale din zona Munţilor Stâncoşi şi are caracteristici comice brute. [în alte părţi ale Americii de Nord, figura tricksterului era iepurele.] Vezi W Krickeberg, *Nordamerika,* pp. 383-384, observaţii despre mitul kootenay „Iepurele”, din care o parte este extrasă de Krickeberg cu titlul „Cum au devenit fiii pisicii-sălbatice soarele şi luna” Originalul este în limba germană – E Boas, Sagen *der Kootenay.* în *Verhandlungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte,* Berlin, 1891, pp. 163-164. Ca „bătrân” este considerat a fî om – vezi W Krickeberg, *Nordamerika,* p. 388 şi notele originale din Kroeber, „Cheyenne Tales”, în *The Journal of American Folk-Lore,* 13, 1900, p. 165: *„Vihuk* sau *Vihu.* Omul-alb, este Manabozho la ojibwa şi *Nap* la blackfoot [Bătrânul, «om-alb-gălbui»]. Printre arapaho se mai numeşte Omul-alb. Aici apare doar în aşa-numita sa formă degradată: cea de trickster, care corespunde cu *Ictinike* la omaha”. Forma şi natura se schimbă în funcţie de trib. El este „păcăliciul păcălit” (vezi W Krickeberg, *Nordamerika,* p. 389, notă la „Coiotul şi bizonul”). Este adversarul Creatorului şi nu denotă doar trăsături serioase, ci şi instincte: desfrâu, lăcomie şi răutate *(cf* W. Krickeberg, *Nordamerika,* p. 405, notă la „Cum s-a însurat Coiotul cu fiica sa” [maidu]; Roland Dixon, „Some Coyote Stories from the Maidu Indians”, în *The Journal of American Folk-Lore,* 13 [1900], p. 269). Dar poate şi să salveze oameni şi animale din situaţii jenante *(cf* „Cum a eliberat Coiotul animalele” [pima]; Frank Russell, *The Pirna Indians,* Smithsonian Institution, Bureau of Ethnology, Washington, DC, 1908, p. 217). [O introducere bună, cu prefaţă de Jung, se găseşte în P Radin, *The Trickster:* A *Study în American Indian Mythology,* Greenwood Press, New York, 1956.]

Fantomele (spiritele) ca demoni

— Te-am auzit venind de unde eram, a spus Metsi. Te-am auzit când ai avut coşmarul ăla, te-am auzit în sud, te-am auzit peste tot, te-am auzit când te-ai transformat într-un Putokya, unul dintre oamenii-craniu, şi ai vrut să omori pe toată lumea. Erai bun cândva, erai înţelept, dar acum eşti bolnav; ai să mori şi n-ai să te mai întorci printre oameni până ce n-ai să te vindeci. De aceea am pornit spre sud; am apucat-o spre sud ca să te găsesc, să te văd. E bine că ai venit aici; acum te văd. Eu sunt ruda ta, sunt vărul tău. Vreau să fii sănătos, să fii cum erai cândva; să ai din nou braţe şi picioare, să te simţi bine. Vreau să te vindec.

Metsi era un trickster grozav; s-a gândit la un şiretlic şi i-a spus lui Putokya:

— O să te vindec chiar aici, pe drumul acesta, la fel cum l-am vindecat şi pe celălalt om. Am făcut o groapă în pământ; o groapă lungă şi destul de mare. Am căptuşit-o cu pietre; am făcut un foc mic din lemn de manzanită, iar când s-a încălzit în groapă, am pus mult catran înăuntru şi am pus omul deasupra catranului. Era plăcut şi moale pentru el, s-a simţit bine şi comod pe catran. Am pus o piatră plată peste groapă. A rămas acolo până s-a vindecat.

Putokya a crezut toate acestea; avea încredere deplină în Metsi.

— Foarte bine, a spus Putokya. Vindecă-mă aşa; vin- decă-mă cum l-ai vindecat pe omul

acela.

— Aşa am să fac, a spus Metsi. O să te vindec aşa cum l-am vindecat pe omul acela şi o să fii aşa cum a fost el; o să fii din nou normal şi nu o să mai ai probleme; nu o să te mai îmbolnăveşti niciodată.

J

Metsi a făcut totul aşa cum a spus; a săpat o groapă adâncă şi lungă, a pus înăuntru foc şi mult catran, cam jumătate de metru. L-a pus pe Putokya pe catran; a aşezat o piatră plată şi lată peste el, iar apoi şi altele deasupra; a stivuit pietrele foarte repede, până ce a făcut un morman mare. Catranul a început să se încălzească, să se topească, să fiarbă, să ardă, să-l frigă pe Putokya. S-a chinuit

397
398
399
400
217
Simboluri arhetipale în basme

să iasă din catran; dar pietrele îl ţineau acolo şi catranul se lipea de el. A avut parte de o moarte îngrozitoare.

401 Dacă Putokya ar fi reuşit să iasă din groapă, l-ar fi aşteptat vremuri grele pe Metsi pe lumea aceasta. După ce Putokya a murit sub mormanul de pietre, Metsi şi-a aruncat toate vechiturile, coşul şi haina din piele de căprioară, s-a îmbrăcat cu hainele cele bune şi şi-a continuat călătoria. Metsi era un mare trickster, dar a făcut un lucru bun atunci când l-a ars pe Putokya[42].

402 Transformarea teribilă a omului este anunţată mai întâi într-un vis, exact aşa cum se întâmplă mai târziu aievea. Visul vesteşte că va avea loc o dezmembrare a fiinţei sale, o distrugere totală a personalităţii sale şi chiar fiul său îi va cădea victimă. Omul din el se dezintegrează şi are loc o identificare completă cu fiinţa spirituală, aşa că este transformat în demon. De fapt, povestea descrie o criză de psihoză sub formă simbolică. Unele triburi africane folosesc creierul unei persoane care a înnebunit pentru a face leacuri magice, crezând că cei smintiţi sunt posedaţi de spiritele morţilor[43]. în Orientul antic, femeile nebune erau numite „neveste ale *zarului",* adică mirese ale daemonilor[44], iar alienaţii erau consideraţi sfinţi[45]. Astfel, vedem cum nebunia, la fel ca moartea, poate fi asociată cu elementele inconştientului.

403 Dezmembrarea lui Hitchinna are loc în pădure, în cel mai adânc inconştient [adică cel mai aproape de tărâmul fizic, instinctiv]. în acel moment el stătea într-un copac, deci urcase la mare înălţime, într-un

[42] [Jeremiah Curtin, *Creation Myths of Primitive America,* pp. 325-335. în textul original (Curtin), povestea este spusă la timpul prezent.]

[43] Vezi F.G. Carnochan şi H.C. Adamson, *Empire,* pp. 93 şi urm. Vezi şi *Marcu* 5.1-13, unde se povesteşte cum Hristos a vindecat un om posedat care trăise în morminte şi era acum posedat de un demon, al cărui nume era „«Legiune», căci suntem mulţi". Hristos alungă demonii intr-o turmă de porci, care s-au aruncat apoi în mare.

[44] [Autoarele folosesc termenul „daemon" atunci când figura este pozitivă *şi* negativă; şi „demon", când figura este complet rea/negativă. Traducătorul urmează acest tipar.]

[45] R. Reîtzensteîn, *Hellenistic,* p. 316.

218
Fantomele (spiritele) ca demoni

fel de sferă, pierzând legătura cu pământul solid. Corpul începe să-i cadă bucată cu bucată, până rămâne doar capul ce controlează tot, care, atunci când acţionează de unul singur, distruge totul[46]. Mai târziu, Hitchinna/Putokya (ca un „cap") rătăceşte furios ca o tornadă,

ceea ce indică o stare frenetică, extatică. O schimbare misterioasă similară ce se produce în întregul sistem, un atac de nebunie sau o fiinţă subjugată/copleşită de aspectul demonic al lumii spiritelor [adică inconştientul] este descrisă în basmul populaţiei warrau „Picioare-suliţă, pericolul de a te asocia cu spiritele”:

Erau cândva doi fraţi care trăiau şi vânau împreună. într-o 404 zi, în timp ce vânau în inima pădurii, au auzit sunetele şi distracţia de la o petrecere cu băutură. Fratele cel mare a spus:

— Hai să mergem să petrecem cu oamenii aceia.

Dar fratele mai mic a răspuns:

— Nu! Nu poate fi o petrecere adevărată aici în pădure, atât de departe de restul lumii; este imposibil să fie nişte oameni normali care chefuiesc. Sigur sunt un fel de spirite.

Fratele cel mare a insistat, aşa că au pornit în direcţia de unde veneau sunetele. Au ajuns la o casă unde se părea că nişte oameni adevărati se distrau de minune. Vizitatorii

au fost invitaţi să stea jos şi li s-au oferit băuturi. Fratele cel mare a luat băutura şi s-a bucurat foarte mult; cel mic a refuzat, fiindcă îi era teamă de ce i se putea întâmpla. De fapt, bănuiala celui din urmă era corectă, deoarece oamenii din casa aceea, care petreceau, nu erau cu adevărat oameni, ci spirite *Warekki*, broaşte mari care luaseră formă de om.

Au continuat să meargă, iar spre seară au făcut un foc 405 mare. Fratele mai mare s-a îmbătat şi a stat cu picioarele atârnate din hamacul de lângă foc, dar nu a observat când acestea i-au luat foc. Când a văzut ce s-a întâmplat, şi-a

[46] [Este important de remarcat că Hitchinna nu provoacă aceste evenimente, ele pur şi simplu *i se întâmplă.* Mai întâi îi cade mâna singură, şî abia mai târziu, când psihoza sa – o identificare cu o forţă daemonică – a devenit complet autonomă, ea, adică inconştientul, Şinele, poate provoca lucrurile să se întâmple.]

219

Simboluri arhetipale în basme

406

407

ascutit tibiile cu un cutit. Astfel, a doua dimineaţă au luat-o din loc, iar fratele cel mic avea grijă de cel mare, care, cu „picioarele-suliţă” pe care le avea acum, putea să străpungă păsări mici, dar mai nimic altceva. Aşa că nu voia să-l scape din ochi pe fratele mic şi-l amenința că-l omoară dacă îl lasă vreodată singur. într-o zi, fratele mai mic a reuşit să fugă printr-un şiretlic. Fratele mare a sărit în sus şi, cu oasele lui ascuţite, a avansat chiar mai repede decât putea să o facă înainte, când avea picioare. S-a luat după urmele fratelui său, a urmărit un cerb şi l-a omorât, crezând că era fratele lui. Apoi s-a întors la hamac. între timp, fratele cel mic a adus câţiva oameni să-i omoare fratele cu picioare-suliţă. Deoarece îşi înjunghia cu dibăcie victimele cu picioarele din hamac, oamenii l-au ademenit întâi afară, cu ajutorul unui colibri, apoi cu o veveriţă, astfel încât era nevoit să stea în picioare, iar apoi l-au omorât[47].

Aici spiritele îl prind şi îl îmbată pe vânător, indicând faptul că înnebunise. Nu este chiar un demon-craniu, dar şi el îşi pierde părţi din corp: picioarele, adică legătura cu pământul. Efectiv îşi pierde poziţia; o imagine frapantă a procesului interior care are loc într-un acces de nebunie.

Toate aceste poveşti stranii, primitive, arată că fantomele şi demonii reprezintă complexe inconştiente autonome, pe care oameni primitivi le recunosc nu ca o stare subiectivă interioară, ci ca pe o experienţă a lumii exterioare. Ei privesc acest lucru ca pe un eveniment complet obiectiv. Schopenhauer atrăsese deja atenţia asupra imposibilităţii de a face o deosebire filosofică reală între partea psihică interioară şi cea reală-exterioară a aparitiilor spiritelor/fantomelor. El se referea la acest fenomen ca la o identificare arhaică a

subiectului

[47] Rezumat din W.E. Roth, „An Inquiry into the Animism and Folk-Lore of the Guiana Indians”, în *Thirtieth Annual Report of the Bureau of American Ethnology, 1908-1909,* Bureau of American Ethnology, Washington D.C., 1915, pp. 195-196.

şi obiectului în gândirea umană[48]. El a subliniat faptul că, în viaţa onirică, percepţiile psihice ale diverşilor oameni se pot bloca[49]. A ajuns la concluzia că forţa din spatele vieţii şi mişcării este „voinţa” care se află în afara timpului şi a spaţiului, care se manifestă atât în subiectul care trăieşte evenimentul, cât şi în obiectul ce apare[50].

[40] „Căci perplexitatea care însoţeşte analiza viziunii şi a apariţiei spirituale izvorăşte propriu-zis din faptul că în cadrul acestor percepţii graniţa dintre subiect şi obiect, care este prima condiţie a oricărei cunoaşteri, devine îndoielnică, neclară, poate chiar ştearsă. [...] Dacă cineva a văzut singur o stafie, atunci va fi calificată drept subiectivă, oricât de obiectiv ar fî stat sub ochii lui; dacă, dimpotrivă, au văzut-o sau auzit-o doi sau mai multi, atunci îndată îi este atribuită realitatea unui corp; căci noi cunoaştem empiric numai o singură cauză în virtutea căreia mai mulţi oameni trebuie să aibă în mod necesar aceeaşi reprezentare intuitivă în acelaşi timp, iar aceasta este ca unul şi acelaşi corp, reflectând lumina în toate direcţiile, să afecteze ochii tuturor” – A. Schopenhauer, *On Spirit Seeing,* p. 298 [trad. rom.: A. Schopenhauer, Eseu despre vederea de spirite şi altele conexe, în *Parerga şi paralipomena. Scrieri lămuritoare şi întregitoare ale operei* mete,vol. II, traducere şi note de Vladimir Lazurca, Humanitas, Bucureşti, 2021, p. 242].

[49] „La fel cum uneori doi visează concomitent acelaşi vis, aşadar, dormind, percep acelaşi lucru prin organul visului, tot aşa se poate ca organul visului să ajungă şi în starea de veghe în aceeaşi activitate la doi (sau mai mulţi) oameni, astfel că o stafie, văzută de ei concomitent, să se prezinte obiectiv, ca un corp. Dar în genere distincţia dintre subiectiv şi obiectiv nu este în fond una absolută, ci încă mereu relativă: căci totuşi orice este obiectiv, în măsura în care este în genere condiţionat întotdeauna de către un subiect, chiar există propriu-zis numai în el, este iarăşi subiectiv; iar tocmai din acest motiv, în ultimă instanţă, idealismul are dreptate. De cele mai multe ori credem că am dărâmat realitatea unei apariţii spirituale dacă demonstrăm că a fost condiţionată subiectiv: dar ce greutate poate avea acest argument în faţa celui care ştie, din doctrina lui Kant, cât de puternică este cota-parte a condiţiilor subiective la fenomenul lumii corporale, şi anume cum ea, împreună cu spaţiul în care există, timpul prin care se mişcă şi cauzalitatea în care constă esenţa materiei, aşadar cât priveşte întreaga ei formă, este pur şi simplu un produs al funcţiilor cerebrale în virtutea cărora au fost puse acelea în joc printr-un stimul în nervii organelor de simţ; astfel că nu mai rămâne în speţă decât întrebarea cu privire la lucrul în sine” – *Ibidem [Ibidem,* pp. 242-243].

[50] „Cum însă lucrul în sine, care se manifestă în apariţia unei lumi externe, este în tot cazul diferit *toto genere* faţă de ea, atunci poate că lucrurile se petrec în mod analog şi cu ce se manifestă în apariţia spirituală; în fapt ce se dă pe faţă dinăuntrul amândurora este poate în sfârşit acelaşi lucru, şi anume voinţă. [...] Următoarea declaraţie a celei mai faimoase şi mai atent observate văzătoare de

spirite, anume cea din Prevorst, oferă o confirmare explicită a aceleiaşi concepţii

(voi. I, p. 12): «Daca spiritele se pot face vizibile numai sub aceasta forma sau dacă ochiul meu le poate vedea numai sub această formă şi simţul meu le poate percepe numai aşa, dacă nu cumva pentru un ochi mai spiritual ele ar fi mai spirituale, acestea nu sunt lucruri pe care le pot afirma hotărât, însă aproape că le presimt». Nu e asta cu totul analog

doctrinei kantiene: «Ce să fie lucrurile în sine insele nu ştim, ci cunoaştem numai fenomenele lor»?" – *Ibidem,* pp. 299-300 *[Ibidem,* p. 244].

PARTEA 2

FIGURILE ARHETIPALE

ALE FANTASTICULUI

FIGURILE ARHETIPALE ALE FANTASTICULUI

Printre numeroasele idei arhetipale pe care le întâlnim în basme, mituri şi legende, sunt câteva care apar destul de frecvent. De aici tragem concluzia că există o răspândire largă printre oameni a experienţelor emoţionale corespondente. în cele ce urmează, ne vom concentra mai curând asupra celor mai importante astfel de imagini, asupra naturii şi funcţiei lor, decât asupra detaliilor specifice ale acţiunii basmului în care apar.

408

225

CAPITOLUL 16 TATĂL DAEMONIC

Cele două imagini primordiale care apar în aproape toate bas- 409 mele – fie câte una, fie împreună – sunt cele ale tatălui şi mamei. Aceste imagini parentale nu au trăsături umane sau personale, ci, încă din timpuri străvechi, le-au fost atribuite însuşiri divine. Arhetipul tatălui apare sub multe forme simbolice, indicând aspecte diferite şi contrastante ale naturii sale. Apare ca tată, bunic, strămoş, strămoş totemic masculin, bătrân înţelept, învăţător, bătrân, magician, vraci, artizan (demiurg), căpetenie în vârstă, rege bătrân, bătrân infirm, bărbat negru, spirit al pădurii, stăpân al pădurii şi al animalelor, precum şi toate zeităţile paterne, cum ar fi zeul soare, zeul cer, zeul mării, zeul pământului şi, într-un sens mai larg, ca vânt, fulger şi tunet, focul-pământului, sămânţă, sursa morţii, legea, autoritatea şi tradiţia. în general, imaginea tatălui reprezintă principiul spiritual creativ şi dinamismul în acţiune şi care dă energie vieţii.

Studiind locurile unde se desfasoară aceste basme, devine clar că 410 evenimentele principale ale poveştii au loc într-un spaţiu magic şi într-un timp magic, iar „magic" înseamnă în acest caz „inconştient". Aceeaşi lege se aplică şi figurilor din poveşti. Figurile care reprezintă conţinuturi inconştiente sunt identificate drept magice. Arhetipul tatălui apare aproape întotdeauna sub forma unui magician bătrân, având astfel înfăţişarea unei fantome sau vedenii. Un exemplu de figură paternă magică, fantomatică se găseşte în basmul norvegian „Insula Utrost":

227

Simboluri arhetipale în basme

411 A fost cândva un pescar foarte sărac. Muncea din greu, dar abia reuşea să prindă destul peşte ca să-şi hrănească familia, într-o zi, pe când era plecat la pescuit, l-a prins o furtună înfiorătoare, care l-a dus departe de uscat. A crezut că-şi va găsi sfârşitul în ceaţa densă, purtat de valurile acelea uriaşe. La un moment dat a trecut pe lângă trei cormorani şi a plutit – sau a fost purtat – din ce în ce mai departe. „Deodată, barca a ajuns pe o plajă şi s-a oprit. Atunci pescarul a deschis ochii. Soarele răzbea prin ceaţă şi-şi revărsa lumina peste o insulă frumoasă. Dealurile şi munţii săi erau înverziţi până în vârf, iar între culmile lor se întindeau câmpuri şi pajişti, şi părea să inspire o aromă de flori şi iarbă, mai dulce decât orice simţise vreodată." Trebuie să fie vorba despre insula Utrost, un paradis legendar foarte fertil, s-a gândit el. A urmat o potecă până a ajuns la un bordei. „Pe acoperişul bordeiului păştea o capră albă cu coarne aurii şi un uger imens, cât ugerul celei mai mari vaci. în fata uşii se afla un omuleţ îmbrăcat în

>9 **>**

albastru, care pufaia dintr-o pipă. Avea barba atât de mare şi de deasă, încât îi atârna până peste piept. Cei trei cormorani erau copiii lui, care „nu suportă mirosul de creştin". Omuleţul l-a invitat pe pescar la masă, dar oricât mânca, masa rămânea plină cu tot felul de

mâncăruri delicioase. Mai târziu, cei trei fii l-au ajutat pe pescar să-şi umple barca de peşte. După o vreme, pescarului a început să i se facă dor de casă şi, cu darurile nenumărate oferite de omuleţ şi de fiii săi, a fost condus din nou spre casă. „De atunci, norocul nu l-a mai părăsit. Ştia de ce şi nu a uitat niciodată să pregătească ceva bun pentru santinela de iarnă, când goeleta era trasă la mal, toamna. Iar în fiecare noapte de Crăciun se vedeau luminiţe strălucind şi sclipind, se auzeau sunete de vioară sau muzică, râsete şi veselie şi dans pe goeleta părăsită."[1]

[1] C. Stroebe, *Norwegian Fairy Book,* pp. 9-15.

228

Tatăl daemonic

Aici, înfăţişarea luminoasă a bătrânului fantomatic apare sub 412 forma omuleţului îmbrăcat în albastru. Aspectul lui întunecat este ilustrat de cei trei cormorani. în saga şi în basmele nordice, albastru este culoarea caracteristică spiritelor (ca în „Helge-Hal din Muntele Albastru"). Trolii, precum cei din „Andrew cel Norocos", sunt descrişi ca fiind albaştri – prin urmare ajutorul fantomatic din „Kari Haină-de-lemn"[2] apare mai întâi sub forma unui taur albastru, care a devenit mai târziu un bătrân pe povârnişul stâncos. în „Cureaua albastră", eroul ajunge la troli, pe care îi leagă cu o jartieră magică albastră, pe care a găsit-o pe drum.

Potrivit tradiţiei germanice, Odin/Woden cutreieră pământul ca 413 un bărbat anonim învesmântat într-o haină de culoare albastru-în- chis[3]. în India, Siva, cu aspectul său îngrozitor, şi zeul morţii, Yama, sunt înfăţişaţi în culori din spectrul albastrului şi negrului[4]. Fiind culoarea cerului şi a aerului, albastrul indică ceva spiritual şi, fiind culoarea mării şi a apei în general, indică inconştientul[5]. Goethe spune despre culoarea albastră: „Albastrul ne dă senzaţia de frig, prin urmare, ne aduce din nou aminte de umbră"[6].

Astfel, albastrul este culoarea adecvată pentru un spirit sau o 414 creatură fantastică ce sălăşluieşte în adâncurile inconştientului. Cei trei cormorani negri subliniază partea letală a acelei sfere, în timp ce aspectul amabil şi generos este exprimat prin capra cu coarne aurii, care pare să fie mai mult un simbol matern.

Manifestarea divină a bătrânului vrăjitor apare şi mai clar în 415 multe basme ale unor popoare primitive, cum ar fi „O legendă a florilor". Un astfel de tată primordial fantomatic poate fi şi un model pentru trib, căruia îi sunt atribuite toate obiceiurile şi ritualurile. Un asemenea exemplu se găseşte în basmul tribului Tsimshian (din Columbia Britanică) „Tseremsaaks":

[2] [Povestit şi interpretat în detaliu în volumul 2.]

[3] M. Ninck, *Wodan,* pp. 13, 69-70,133.

[4] H. Zimmer, *Maya,* pp. 311, 417.

[5] Despre culoarea albastră în credinţa populară, vezi Băchtold-Stăubli, s.i'. *Blau.*

[6] Johann Wolfgang von Goethe, *Theory of Colors,* trad. Charles Lock Eastlake, John Murray, Londra, 1840.

229

Simboluri arhetipale în basme

416 Tseremsaaks a plecat să vâneze foci, împreună cu cei trei cumnaţi ai săi. După trei zile încă nu prinseseră nimic. Seara, la poalele unui munte abrupt, au pus un bolovan pe o frânghie pe post de ancoră şi s-au culcat. Bolovanul a căzut prin apă până pe acoperişul casei lui Nagunaks, căpetenia balenelor, care locuia acolo, pe fundul mării. Zgomotul l-a trezit pe Nagunaks, care şi-a trimis servitorul, un cod, la cei patru bărbaţi, să le spună să-şi ia ancora. Dar ei au prins codul şi l-au aruncat departe. Nagunaks a trimis din nou codul la suprafaţă cu un mesaj, dar de data aceasta pescarii i-au rupt aripioarele. Plângând de durere, codul i-a spus stăpânului său ce s-a întâmplat. Nagunaks a tras barca până pe fundul mării, chiar la uşa casei sale. Când s-au trezit bărbaţii adormiţi, s-au mirat şi s-au

înspăimântat. Dar Nagunaks i-a invitat la el în casă, a pus să se facă focul şi i-a primit cu multă amabilitate. „Când au intrat, au văzut că acea casă avea multe scări. Au plâns de frică, fiindcă au observat că era pictată toată cu peşti şi trăiau multe creaturi groaznice acolo.” Dar Nagunaks i-a invitat cu blândeţe să se apropie şi i-a spus lui Tseremsaaks: – Tu vei fi fratele meu.

Au făcut schimb de daruri şi din cele primite de la Tseremsaaks, Nagunaks a făcut mai multe. Apoi a organizat un ospăţ mare, la care au venit toate căpeteniile mării sub formă de peşti. Nagunaks a dat fiecărei căpetenii unul dintre darurile de la Tseremsaaks. Apoi, Nagunaks i-a spus lui Tseremsaaks:

— Acum fii atent la ce se întâmplă aici.

A început să intre apă în casă şi toţi peştii, tacâmurile şi barca însăşi au început să danseze în apă. După ce s-a terminat dansul, apa s-a retras, iar Tseremsaaks a primit mai multe daruri şi ordinul să repete tot ce văzuse acolo cu oamenii lui, în lumea de sus. De îndată ce s-au culcat cei patru bărbaţi în barcă în seara aceea, Nagunaks a dus-o înapoi la suprafaţă. Pescarii s-au trezit de dimineaţă şi, pe măsură ce „se uitau în jur, şi-au dat seama că le crescuseră alge pe

corp, pe haine şi pe barcă. S-au întors acasă, dar nimeni nu îi mai recunoştea. Lumea îi jelise ca şi cum erau morţi, fiindcă nu stătuseră pe fundul mării două zile, ci doi ani! Atunci Tseremsaaks a construit o casă mare şi a decorat-o precum cea a lui Nagunaks. Acum, toţi urmaşii surorii sale încă efectuează dansuri ritualice pe cântecele şi cu podoabele pe care le-a adus Tseremsaaks de pe fundul mării”[7].

Această poveste constituie o parte din tradiţiile tribale şi descrie întâlnirea iniţială a strămoşilor cu spiritul totemic al clanului[8]. în mod semnificativ, primul contact are loc seara, când bărbaţii se duc la culcare. Pierduţi la poalele unui munte abrupt, adică la graniţa cu tărâmul magic, ei aruncă bolovanul-ancoră, formând astfel un pod către zeul care trăieşte pe fundul oceanului. în ciuda spaimei oamenilor, divinitatea le răspunde cu bunătate. De obicei, în mitologie, balena este adeseori înfăţişată ca un monstru periculos şi vorace. în această poveste nord-americană, aspectul periculos al zeului apare sub forma slujitorului său (rechinul), pe care îl trimite prima dată să-i contacteze pe bărbaţi. Dar aceştia au rămas neînduplecaţi şi au trebuit să fie traşi în jos de către zeul adâncurilor. Festivităţile care au loc apoi intensifică experienţa şi aduc bărbaţii, prin diversele personaje, revărsarea apelor şi dansul atotcuprinzător, într-o stare extatică.

[7] F. Boas, *Indianische Sagen von der Nord-Pacifischen Küste Amerikas,* Verlag von A. Asher & Co., Berlin, 1895, pp. 291-292. Boas notează: „Spusă de un bătrân din Meqtlak’qa’tla şi de o femeie din Port Essington”. F. Boas, *Tsimshian Mythology,* U.S. Bureau of American Ethnology, Government Printing Office, Washington, D.C., 1916, p. 846, oferă note comparative despre poveşti asemănătoare ale tribului Tsimshian în limba engleză.

[8] Vezi W. Krickeberg, *Nordamerika,* p. 401: „Acesta este unul dintre numeroasele basme care povestesc despre originea emblemelor şi obiceiurile de Înrudire, mergând în trecut până la întâlnirea dintre strămoşul legendar şi un animal mitic. Multe dintre triburile indigene de pe coasta nord-vestică a Statelor Unite şi Canadei [Tsimshian, Kwakiutl, Tlingit şi Haidu, printre altele] sunt formate din câteva astfel de familii (clanuri), fiecare cu propriul animal heraldic. De exemplu, în cazul tribului Tsimshian, una dintre familiile din clanul Vulturilor are pe blazon o balenă”.

418 Astfel de experienţe de vânătoare, care conduc la întâlniri cu spiritul unui animal

totemic, se găsesc nu doar în basmele amerindienilor, ci şi, de exemplu, în basmul popular englezesc „Vânătorul de foci şi tritonul”:

419 S-a întâmplat într-o zi, în nordul Scoţiei, ca un iscusit vânător de foci „să înjunghie cu pumnalul lui de vânătoare o focă mai mare decât cele obişnuite, şi nu ştiu dacă lovitura nu a fost destul de sigură sau ce s-a întâmplat, dar creatura a zbughit-o de pe stâncă în mare, cu un ţipăt de durere, şi a dispărut sub apă, luând şi cuţitul cu ea. [...] Pe drum a întâlnit un călăreţ, care era atât de înalt şi arăta atât de ciudat şi era călare pe un cal atât de mare, încât s-a oprit şi s-a uitat mirat la el, întrebându-se cine era şi din ce ţară venea”. După o scurtă negociere, călăreţul l-a luat pe vânătorul de foci pe calul lui uriaş şi, după o călătorie zbuciumată, l-a aruncat peste o stâncă, direct în mare. în loc să se înece, vânătorul de foci şi călăreţul – care a sărit cu el în mare – au intrat într-o

J >

sală enormă, plină cu foci vii. Până şi vânătorul luase forma unei foci! Era evident că focile ţineau doliu. Apoi, călăuza i-a arătat cuţitul de vânătoare pierdut şi l-a condus într-o încăpere alăturată, unde zăcea, în agonie, foca pe care o rănise de dimineaţă.

— Acesta e tatăl meu, a spus călăuza, pe care l-ai rânit în dimineaţa asta, crezând că este una dintre focile obişnuite care trăiesc în mare, şi nu un Triton care vorbeşte şi înţelege lucruri, la fel ca voi, muritorii. Te-am adus aici casă-ilegi rănile, fiindcă nicio altă mână nu îl poate vindeca, în afară de a ta.

Vânătorul de foci a spus că el nu era vraci, dar, căindu-se pentru ceea ce făcuse, şi-a dat silinţa şi l-a bandajat. Ca prin minune, rana s-a vindecat la atingerea lui, iar vânătorul a fost eliberat, cu promisiunea să nu mai omoare niciodată vreo focă. Călăuza l-a dus înapoi pe uscat la fel cum plecaseră, înainte ca vânătorul să ajungă la uşa casei sale, călăuza i-a dat un sac şi i-a spus:

232

Tatăl daemonic

— Ţi-ai îndeplinit partea ta din învoială, aşa că trebuie să ne-o îndeplinim şi noi pe a noastră. Oamenii nu vor putea spune vreodată că am profitat de munca unui om cinstit fără să-l răsplătim, aşa că iată ceva ce îţi va oferi un trai bun până la sfârşitul zilelor.

J

Apoi a dispărut; iar când vânătorul, uluit, a dus sacul în căsuţa lui şi l-a deschis, a descoperit că era plin cu aur! Străinul grăise adevărul, iar el avea să fie bogat până la sfârşitul zilelor sale[9].

Ideea că anumite animale au conducători spirituali este, în 420 imaginaţia unor popoare primitive, identică cu conceptul de specie[10]. Adică acestea sunt identice cu arhetipul animalelor individuale. Multe populaţii de amerindieni numesc aceşti strămoşi spirituali animalici pur şi simplu „fratele cel mare”. Misionarul francez Le Jeune povesteşte despre întâlnirile sale din 1634 cu tribul Montagnais Innu] (Québec şi Labrador): „Ei spun că toate animalele din orice specie au un frate mai mare care este un fel de sursă şi origine a tuturor indivizilor, iar acest frate mai mare este extraordinar de mare şi de puternic”[11]. Lévy-Bruhl subliniază faptul că toate acestea indică întruchiparea de către aceşti fraţi a principiului de viaţă şi originii indivizilor. Fraţii mai mari din toate speciile de animale sunt în acelaşi timp fraţii mai mici ai divinităţii supreme. „Acest principiu, acest «frate mai mare» este, prin urmare, un fel de duh personificat al speciei, la care iau parte indivizii speciei, fraţii mai mici, şi care îi face ceea ce sunt.”[12] Dacă cineva vede în vis fratele mai mare sau

[9] E.W. Grierson, *The Scottish Fairy Book,* pp. 57-65.

[10] „Denotă un fel de esenţă sau tip, prea general să fie o imagine şi prea emoţional să fie un concept. [...] Mintea omului primitiv nu îşi imaginează individul sau specia, ci pe ambele în acelaşi timp, una în cealaltă” – L. Lévy-Bruhl, *The Sóul of the Primitive,* pp. 59-60.

[11] P. Le Jeune, *Relation of What Occurred în New France în the Year 1633,* voi. 6 (1634), ed. Reuben Gold Thwaites, The Burrows Brothers Company, Cleveland, 1634, p. 157.

[12] L. Lévy-Bruhl, *The Sóul of the Primitive,* p. 64. [Von Franz şi von Beit s-ar putea baza pe semnificaţia termenului de *duh* în sensul unui spirit protector din

principiul de viaţă al unei specii de animal, atunci va avea succes în a-i vâna pe fraţii mai mici [adică animalul real] din specia respectivă. Strămoşul-totem nu este doar acel animal sau acea plantă, ci întreaga natură mistică a elementelor vieţii împărtăşite împreună. în acelaşi timp, este o fiinţă de natură umană[13]. „în ceea ce îl priveşte pe individ, el înfruntă toate catastrofele posibile, chiar şi moartea, dar din moment ce el este genul, este neperisabil, indestructibil; cuprinde în sine multitudinea infinită a indivizilor din specia sa. [...] Ca să folosim termenii lui Platon, Baila reprezintă pentru sine «idcca» de el”[14] (unitatea în multiplicitate). Faptul că strămoşul unui regn este reprezentat şi drept căpetenia, stăpânul sau regele lor îl determină pe Lévy-Bruhl să numească acest lucru simbol[15].

421 Uneori, un astfel de spirit totemic din culturile primitive se amplifică într-o divinitate puternică şi periculoasă, ca în povestea grupului etnic arawak „Makonaura şi Anuanaitu”: „în vremuri străvechi, când bunicile bunicilor noastre încă nu se născuseră, lumea era foarte diferită de cum este astăzi. Pomii rodeau tot timpul anului. Animalele trăiau în armonie deplină, iar micile rozătoare se jucau cu bărbile jaguarilor fără frică. Şerpii nu erau veninoşi”. încă nu existau oameni, iar Adaheli, pe care îl numim acum Zeul nostru, dar el îşi spunea soare, a coborât din ceruri, iar fiinţele umane s-au născut din caimani (aligatori). Existau două sexe. Femeile erau de o frumuseţe răpitoare, dar printre bărbaţi existau câteva trăsături odioase şi dezgustătoare. Pe vremea aceea, în grupul de oameni frumoşi trăia un tânăr pe nume Makonaura, împreună cu mama lui, care era foarte bătrână, într-o zi, Makonaura s-a dus să-şi verifice capcana pentru peşti şi, spre uimirea lui, a descoperit că era spartă, iar peştii dinăuntru erau parţial mâncaţi. O ciocănitoare, apoi o pasăre Cassicus au stat de pază ca să-l avertizeze în caz că se întorcea hoţul. într-o zi, pasărea

mitologia romană, exemplul individual al unei naturi divine generale care este prezentă în fiecare persoană, loc sau lucru individual.]

[13] *Ibidem,* pp. 59-67.

[14] *Ibidem,* p. 60. [Baila este un trib din nordul republicii Zimbabwe.]

[15] „Duhul speciei este un simbol mai mult sau mai puţin expresiv şi viu, în funcţie de imaginaţiile pe care le activează” – *Ibidem,* p. 64.

Cassicus l-a trezit, iar Makonaura a văzut un caiman lângă capcana lui. A lansat repede o săgeată care, şuierând, l-a lovit pe animal între ochi; acesta a dispărut sub apă, cu un gâlgâit teribil. Abia trecuse o oră, când a auzit din nou strigătul păsării Cassicus. Makonaura s-a întors în fugă. A ajuns gâfâind. Dar ce minune! A văzut o fată de o frumuseţe impresionantă, care plângea. Mişcat de lacrimile ei, a întrebat-o de ce era supărată, dar ea refuza să-i spună şi nici nu voia să-l însoţească pe tânăr până la el acasă. Atunci a dus-o în braţe până acasă la mama lui. Fata a spus că o cheamă Anuanaitu şi vine „de departe”. A refuzat să răspundă la întrebări despre rudele ei. Makonaura şi mama lui nu au insistat – şi, încet-încet, fata a început să facă parte din viaţa lor. Makonaura era mistuit de dragostea pe care i-o purta fetei şi, în ciuda secretelor sale, voia să se însoare cu ea. La început fata a refuzat, plângând, dar în cele din urmă a acceptat. După ce au trăit fericiţi o vreme, fata a vrut să-şi viziteze mama, ca să obţină aprobarea familiei sale pentru căsătorie. Deşi la început i-a fost teamă, fiindcă Makonaura insista să o însoţească, au călătorit împreună într-

o canoe mare. Când ajunge Anuanaitu, se duce să o caute pe mama ei, care, după cum îi explică fata, îl va pune la încercare pe Makonaura, oferindu-i două tigve din care să aleagă, una plină cu sânge şi carne, iar cealaltă plină cu vin şi pâine. Makonaura o alege pe cea de-a doua şi obţine astfel aprobarea bătrânei pentru căsătorie. Este mai greu să învingă opoziţia tatălui lui Anuanaitu, Kaikutschi[16], căci este neînduplecat şi vrea să răzbune răpirea fiicei sale prin sânge. După trei zile, acceptă să se întâlnească cu Makonaura. îl pune la încercare şi îi spune să facă un scaun într-o singură noapte, iar pe o parte a acestuia trebuie să fie un cap de jaguar, în timp ce pe cealaltă parte, trăsăturile lui Kaikutschi. Pe la miezul nopţii scaunul este gata, mai puţin trăsăturile lui Kaikutschi. Din moment ce poartă, de regulă, o tigvă în faţa chipului, Makonaura nu i-a văzut încă trăsăturile. S-a furişat în coliba lui Kaikutschi, să încerce să-i vadă chipul, dar acesta dormea în hamacul său „ghemuit ca o minge". Cu ajutorul unei armate de furnici care îl înţeapă, Makonaura reuşeşte să vadă

[16] Kaikutschi = caiman, aligator în limba arawak. Nota lui Koch-Grunberg.

„chipul oribil". Dar, fiindcă nu a fost suficient, primeşte o a doua sarcină, să „construiască o colibă al cărei acoperiş să fie făcut din cele mai fine pene, într-o singură noapte". De data aceasta, tânărul a crezut că nu va reuşi. Dar dintr-odată, mii şi mii de păsări colibri şi alte specii au zburat spre el, toate cu pene care mai de care mai frumoase. Coliba a fost gata înainte de răsăritul soarelui. Aşa s-au terminat încercările dificile, iar Kaikutschi l-a făcut pe Makonaura membru al familiei şi sot onorabil al lui Anuanaitu.

422 Au trecut câteva luni, iar Makonaura tânjea să o vadă din nou pe mama lui. A trebuit să se întoarcă acasă fără Anuanaitu. Când s-a dus a doua oară la clanul lui Anuanaitu, a fost avertizat să nu îl viziteze pe Kaikutschi. Makonaura nu a luat în seamă sfatul. Kaikutschi îl aştepta în pragul colibei sale – şi, cu o lovitură de bâtă, l-a doborât la pământ, după care i-a tras o săgeată între ochi. O bufniţă îi povesteşte mamei lui Makanauro despre moartea lui, iar aceasta ia trupul fiului ei acasă, în barca sa. La ceremonia de înmormântare, doi bărbaţi jură să răzbune moartea lui Makonaura. Unul este sufletul unui şarpe uriaş, iar celălalt, sufletul unui jaguar. Aceştia se duc şi îi omoară pe Kaikutschi şi pe rudele lui, în timpul unui festival bahic. Dar Anuanaitu, care nu a luat parte la petrecere, îl găseşte pe fratele ei mort şi, „cu o voce vibrantă, a început să cânte teribilul cântec Kenaimu. A şi dansat. O posedase sufletul unui şarpe-cu-clopoţei!" S-a dus la mama lui Makonaura. Acolo, în coliba plină cu amintiri, „Anuanaitu a simţit o mare revoltă în sufletul ei, o luptă a dragostei pentru ceea ce numea datoria ei. Dar când a auzit cuvintele «Acum eşti fericit, fiule, căci ai fost răzbunat cu sânge!» răsunându-i în urechi, şi-a pierdut minţile! Mânioasă, s-a năpustit asupra bătrânei, a prins-o de limbă, i-a scos-o din gură şi şi-a înfipt în ea colţii de şarpe-cu-clopoţei".

423 Anuanaitu i-a spus femeii aflate pe moarte că acel caiman pe care îl omorâse fiul ei la capcana pentru peşti era fratele lui Anuanaitu. Ea îl iertase pe Makonaura, dar tatăl ei îşi răzbunase fiul. Rudele lui Makonaura îi omorâseră acum pe tatăl lui Anuanaitu şi toate rudele sale. Ar fi putut să ierte şi acest lucru, dacă ar fi cruţat-o pe mama ei, „cel mai de preţ lucru pe care îl avusese vreodată". Şi după

ce a grăit astfel, cu un strigăt înfiorător, a fugit în pădure. „Cu un ţipăt înspăimântător şi teribil, natura a trecut printr-o schimbare fără seamăn. Vânturile au răspuns cu un urlet care a culcat copacii la pământ şi a scos din rădăcini tot ce se afla de-a lungul căii pe care a apucat-o Anuanaitu. Nori groşi au ascuns faţa zeului soare şi fulgere de rău augur au despicat întunericul, însoţite de tunete asurzitoare. S-a declanşat o ploaie torenţială, însoţită de apariţia izvoarelor. Animalele, care fuseseră liniştite până atunci, au început să se

omoare între ele. Şarpele a început să muşte, caimanul şi-a clămpănit fălcile îngrozitoare, iar jaguarul a sfâşiat şi a devorat rozătoarele nevinovate.

împinsă de spaimă, Anuanaitu şi-a continuat fuga, sfâşiindu-i 424 în drumul ei pe toţi oaspeţii sălbatici ai pădurii. A ajuns în vârful unei stânci uriaşe, de unde se prăvălea apa unei cascade. Acolo, pe marginea hăului, şi-a întins braţele, s-a aplecat şi s-a aruncat în gol. Apa din adâncuri a primit-o şi s-a închis peste ea. în locul acela se vede acum o prăpastie îngrozitoare. Chiar şi astăzi, dacă trece vreun străin pe lângă cascadă, poporul arawak îl avertizează să nu îi rostească numele. Acest lucru i-ar aduce cu siguranţă moartea, căci pe fundul acelor ape, Makonaura şi Anuanaitu locuiesc împreună în minunatul palat al zeiţei care este sufletul şi spiritul apelor."[17]

Spiritele din regatul subacvatic obţin acces năpustindu-se asupra 425 eroului, el câştigă o fată fermecătoare, însă doar după ce, fără să-şi dea seama şi fără să vrea, îl omoară pe fratele ei aligator daemonic. El acceptă doar aspectul frumos al regatului magic, nu şi latura sa întunecată animalică, instinctivă. El încalcă puterea spirituală a tribului său prin faptul că ucide animalul totemic din care a izvorât poporul său, caimanul. Animalul-totem este tabu pentru oamenii primitivi, iar uciderea unui reprezentant al acelui gen, datorită identităţii

[17] T. Koch-Grünberg, *Südamerika,* pp. 40-52. [Traducere din limba germană. Sursa originală este considerată a fi P.C. van Coll, *Cantes et Legendes des Indiens de Surinam,* în *Anthropos,* vol. 2 şi 3, 1907 şi 1908. O versiune a textului în limba engleză este dată şi în Hartley Burr Alexander, „Latin-American Mythologies", în Herbert Louis Gray (ed.), *Mythology of All Races,* vol. 2, Marshall Jones Company, Boston, 1920, pp. 262-268.]

profunde a membrilor tribului[18] cu animalul totemic, seamănă cu uciderea unui frate tribal şi a propriului strămoş totemic, chiar şi cu uciderea divinităţii totemice însăşi. Omul primitiv vede în animalul totemic, după cum am mai spus, un „frate mai mare" sau „bătrânul bunic". Fiecare persoană este reîncarnarea unui strămoş sau substanţa spirituală a unui animal din vremurile *Alcheringa*[19].

426 Drept urmare a acestei datorii, Makonaura şi soţia lui trebuie să înfrunte zeul misterios din centrul lumii magice[20]. Cea mai importantă încercare a eroului este să privească îndelung „chipul oribil" şi să-i reprezinte trăsăturile, chiar dacă zeul însuşi îşi maschează latura îngrozitoare şi vrea să rămână anonim. Să vezi aspectul letal al inconştientului este atât de înfricoşător, încât doar câţiva oameni aleşi pot suporta imaginea[21]. Chipul lui Kaikutschi este acela al unui aligator. Tribul Maya din Yucatán îşi imaginează crocodilul ca o creatură asemănătoare unui peşte, din care a fost creat pământul[22]. Zeul crocodil egiptean Sobek era un zeu al Nilului (despre care se credea că a izvorât din sudoarea lui), care era venerat în locurile unde se desfăşurau ceremonii la începutul revărsării apelor Nilului. El dădea viaţă vegetaţiei şi fertilitate pământului. Se credea că „Stăpânul

[18] Lévy-Bruhl numea această identificare mistică a membrilor tribului, atât între ei, cât şi cu animale sau obiecte, *o participation mystique.* Vezi L. Lévy-Bruhl, *How Natives Think,* cap. 2; şi Băchtold-Stăubli, s.v. *Sympathie.*

[19] [Vremea visării la aborigenii australieni.] Vezi L. Lévy-Bruhl, *The Soul of the Primitive,* pp. 28, 49-50, 186; şi *How Natives Think,* pp. 90, 92.

[20] într-un fel, aici este un indiciu al etapei primitive a problemei lui Oedip. La fel ca Oedip, Makonaura omoară fără să-şi dea seama un strămoş (aici, stră- moşul-totem) şi se asociază cu rudele feminine, aducând o soartă groaznică asupra sa. [în mod interesant, H.B. Alexander, „Latin-American Mythologies", p. 268, face o remarcă similară după ce repovesteşte „Makonaura şi Anuanaitu": „Aici avem un *Iov* sau un *Oedip* american, care prezintă, la fel cum prezintă şi Iov, problema răului; şi, la fel ca în tragedia greacă, ilustrarea conflictului cumplit dintre dreptatea inexorabilă a legii răzbunării şi dragostea

şi mila, care o combat, în inima sălbatică, poate la fel de mult ca în cea civilizată”.]

[21] Vezi şi consecinţele fatale ale vederii tărâmului morţilor – L. Lévy-Bruhl, *How Natives Think, pp.* 119-120.

[22] Vezi basmele „Creaţia” (aztec), W Krickeberg, *Azteken und Inka,* pp. 4-5, şi *ibidem,* nota 27 de la p. 373 pentru secţiunea „Deity and world view of the Maya of Yucatán”.

238

apelor” s-a ridicat din apele primordiale ale lui Nun pentru a crea lumea. Venerarea sa a mers atât de departe încât Sobek era descris ca având „un chip frumos”. Poate, aşa cum a scris Erman, scopul rugăciunilor îl constituia hrănirea pământului[23], mai ales deoarece crocodilul era duşmanul lui Horus (Re-Harakhty) şi este numit „Chip-impuţit” în *Cartea lui Apophis.* Chiar şi cerberul avea cap de crocodil[24].

Prin personajul lui Kaikutschi, lui Makonaura, la fel ca şi fiului lui Kaikutschi, îi apare acelaşi aspect ameninţător, doar că acum mai sinistru şi mai ameninţător, ca întotdeauna atunci când o persoană încearcă să tină inconştientul la distantă. El tinde să ia diferite forme şi ar fi trebuit să fie limpede pentru Makonaura, ca urmare a viziunii sale privind unitatea tribului, că zeul adâncurilor îl abordase deja cu înfăţişarea propriului său fiu.

Scaunul făurit de Makonaura avea pe o parte trăsăturile unui caiman, iar pe partea cealaltă, trăsăturile unui jaguar. Prin urmare putem presupune că zeul adâncurilor adoptă uneori şi forma celui din urmă. Aşadar are două feţe, care exprimă cele două aspecte ale naturii sale[25]. Pentru azteci, jaguarul este demonul întunericului de pe pământ, aşa că zeii întunericului sunt înfăţişaţi sub formă de jaguari. Jaguarul devorează soarele în timpul eclipselor solare[26]. Atunci când Makonaura a reuşit să reprezinte pe scaunul său cele două chipuri ale zeului întunecat, potrivit perspectivei indigene, el a surprins şi a marcat acele părţi ale fiinţei zeului pe care încerca atât de tare să le ascundă. Deşi Makonaura a ajuns apoi la un fel

[23] în A. Erman, *Religion der Ägypter,* pp. 44-45.

[24] Vezi G. Roeder, *Urkunden,* pp. 112, 123, 281.

[25] în Egipt, crocodilul care ataca trupul lui Osiris se numeşte „doua chipuri” [chip schimbător]. Vezi *ibidem,* p. 87.

[26] Vezi W Krickeberg, *Azteken und Inka,* pp. 6-7. Vezi şi mitul „Vârsta timpului lumü”, *ibidem,* p. 5, despre transformarea lui Tezcatlipoca, anticul zeu al soarelui, într-un jaguar, care lua acum cu sine noul soare într-o furtuna. [Nagualul lui Tezcatlipoca, echivalentul sau animalic, era jaguarul, iar aspectul său de jaguar era zeitatea Tepeyollotl („Inima-muntelui”).] Pentru descrierea soarelui subteran egiptean (zeul morţii) ca „stăpânul cu două feţe”, vezi G. Roeder, *Urkunden,* p. 259.

427

428

239

de înţelegere cu Kaikutschi, mai ales după ce s-a întors în lumea profană, el nu a mai putut să suporte natura zeului întunecat şi a cedat în faţa lui, fiind ucis de Kaikutschi. Acest act de răzbunare provoacă acum o serie de dezastre îngrozitoare care duc la o distrugere generală, inclusiv a întregii naturi. în fuga ei fantastică, Anuanaitu dezlănţuie furtuni cumplite, tunete, întuneric şi inundaţii. Puterile magice ale naturii, inclusiv animalele, îşi arată acum partea rea. Dar în apă, adică în inconştient, îndrăgostiţii sunt în sfârşit împreună şi continuă să trăiască pentru totdeauna ca spirite ale apelor[27]. Au devenit acum *eidola* sau *imagini,* care sălăşluiesc sub cascadă. Este o întoarcere la pământul primordial. Uciderea strămoşului animal indică, din punct de vedere psihologic, o detaşare de sursa vieţii, o disociere. Fiindcă a fost făcută fără conştientizare, a fost urmată de o inundare distructivă a

inconştientului, o izbucnire şi o serie întreagă de afecte, în care toate conţinuturile care ieşiseră înainte la iveală se scufundă acum din nou în adâncuri. Imaginea arhetipală a unui cuplu reunit de îndrăgostiţi, care rămâne pe veci pe fundul apei, adică în inconştient, şi este periculos pentru cei care trec prin zonă, este un simbol al continuării eterne a unui spirit indestructibil ascuns în ape. Acesta din urmă continuă să ameninţe lumea conştiinţei umane[28].

429 Aşa cum, în această poveste, strămoşii totemici par să fi fost ridicaţi la nivelul unor forme divine individuale de o semnificaţie generală, poveştile din alte culturi indigene indică faptul că spiritele animalelor şi plantelor s-au contopit într-un fel de spirit protector al naturii. De exemplu, într-un alt basm siberian, „Un bărbat

[27] în credinţa populară, izbucnirile emoţionale au o legătură strânsă cu spiritele. Despre personificarea emoţiilor ca demoni, vezi C.G. Jung, „Spirit şi viaţă" în OC 8, §627 şi urm.

[28] Spiritul apelor poate fî şi pozitiv; vezi mitul indigenilor americani „Călătorul" – Paul Radin, *Primitive Man* Ai *Philosopher,* D. Appleton Co.} New York, 1927, pp. 182-186 –, despre un tânăr care urmează să călătorească spre lumea de dincolo, la spiritele apelor. înainte să pornească la drum, el cere binecuvântarea strămoşilor săi, care îi răspund folosind apelativul „nepoate". Despre cultul strămoşilor la greci, vezi E. Rohde, *Psyche.* Londra, 1925, pp. 167-168, 170-171.

lamut prefăcut în piatră", un lamut (membrul unui trib învecinat cu populaţia iukaghir din Siberia) crud a avut o viziune. „Sus pe stâncă se afla un bătrân, mare şi alb, cât cerul de înalt." Acest măreţ spirit protector venise să-l pedepsească pentru cruzimea lui şi lipsa de respect pentru semenii săi[29]. în altă parte, marele spirit protector poate lua forma „Stăpânului pădurilor". în măsura în care pădurea reprezintă inconştientul, acest spirit protector poate fi privit drept o personificare a întregului tărâm magic[30]. El este descris în detaliu în basmul „O poveste despre Stăpânul-pădurii ' din tradiţia populaţiei iukaghir din tundra siberiană:

Un vânător lamut sărac voia cândva să-l vadă cu ochii lui pe Stăpânul-pădurii [adică stăpânul animalelor din pădure]. A doua zi de dimineaţă a pornit să-şi verifice capcanele, când deodată a fost prins de un viscol puternic. S-a rătăcit şi a continuat să meargă, fără să ştie încotro se îndreaptă. Dintr-odată, puţin mai departe, a văzut o sanie uriaşă din fier. Un ren din fier, la fel de mare, era înhămat la sanie, iar un bărbat cu faţa neagră, cât un copac de înalt, mergea alături, cu paşi enormi. S-a întrebat: „Ce-or fi astea? Am vrut să-l văd pe Stăpânul-pădurii. Vai de mine! Nu este Stăpânul-pădurii însuşi, cu bunurile lui?" Era atât de înspăimântat, încât a strigat tare: „Doamne păzeşte!" într-o clipă, sania de fier s-a spart într-o mulţime de bucăţele, iar renul de fier s-a făcut cenuşă. însă bărbatul înalt nu a căzut deloc. S-a uitat la om şi a strigat la el:

— Hei, omule! Vino încoace!

Aşa că s-a dus la Stăpânul-pădurii şi a aşteptat vorbele sale.

[29] Pentru basmul întreg, vezi W Bogotas, *Tales of the Yukaghir, Lamut, and Rus- sanized Natives of Eastern Siberia,* Anthropological Papers of the American Museum of Natural History, New York, 1918, pp. 34-35.

[30] Japonezii ştiu de spiritul pădurii, Amanoyaku, care mănâncă copiii ce au rămas singuri acasă şi au deschis uşa străinilor. Vezi Fritz Rumpf, *Japanische Volksmärchen,* p. 11.

— Ce-ai făcut cu bunurile mele? a urlat Stăpânul-pădurii. Mi-ai stricat sania, mi-ai distrus renul şi m-ai băgat în sperieţi. Am fost la fel de înspăimântat ca şi tine. Iar acum te aştepţi

să merg pe jos! N-am de gând să fac asta. Trebuie să-mi repari sania şi să-mi readuci renul la viaţă. Aceasta e treaba pe care o ai de făcut.
431 După care uriaşul negru a plecat. Lamutul s-a plimbat în jurul unor tufişuri scunde, spunând: „Sanie, o, sanie! Fii întreagă din nou! Renule, o, renule! Fii întreg din nou!” Iar sania şi renul s-au reîntregit, devenind la fel ca înainte. Apoi a atins renul cu mâna dreaptă. „Renule, o, renule! Revino la viaţă!” Dar renul a rămas lipsit de viaţă, nemişcat. A atins renul cu mâna stângă şi a spus din nou: „Renule, o, renule, revino la viaţă!” Şi atunci renul a tresărit şi a prins viaţă. „Ah, ah!” a spus lamutul. „Unde eşti, uriaşule negru, Stăpânul-pădurii?” Şi uriaşul negru a apărut de îndată.

— Ah, e bine! Cum vrei să te răsplătesc pentru acestea? Poţi să-ţi dau bogăţii nemăsurate.

— Nu vreau bogăţii. Vreau doar să am suficientă mâncare pentru tot restul vieţii.

— Bine, du-te acasă! Vei avea câtă mâncare doreşti. Stai ˹ 5 fără grijă. Du-te acasă şi dormi! Mâine-dimineaţă du-te în pădure şi instalează acolo cinci arcuri mari care se declanşează singure. Ele o să-ţi dea suficientă mâncare.

Lamutul s-a dus acasă. Soţia i-a spus:

— O, bărbate! Credeam că nu te mai întorci acasă. Nu te-am mai văzut de câteva zile!

— M-a prins un viscol puternic, aşa că am stat ghemuit sub un mal abrupt, în faţa unui foc mic.

— Ce viscol? a întrebat femeia, cu mare uimire. Nu a fost nici urmă de viscol pe aici.

A doua zi de dimineaţă, lamutul s-a dus în pădure şi a instalat cinci arcuri care se declanşau singure; iar în noaptea aceea au fost omorâţi cinci elani mari. I-a dus acasă. După aceea, de fiecare dată prindea câte cinci elani. A adunat multă

carne şi multe piei, aşa că a devenit foarte bogat. A trăit în bunăstare toată viata lui[31].

Uriaşul negru întruchipează spiritul viu al pădurii şi, prin urmare, poate mâna animalele, mijloacele de subzistenţă ale oamenilor din tundră, către devotaţii şi cinstiţii lamut şi iukaghir. Prin acest lucru, ne aminteşte de spiritul lunii din „Zbor către lună”. Faptul că un strigăt al vânătorului îi distruge acestuia bunurile ne aduce aminte cum, în „Gaiţă-albastră îşi vizitează sora, lo’i, pe tărâmul celor morţi”, strigătul lui Gaiţă-albastră face ca, dintr-odată, toate lucrurile de pe tărâmul spiritelor să se dezintegreze şi să pară inutile. După cum am spus mai înainte, motivul poate fi explicat prin faptul că sunetul propriei sale voci îl şochează pe om şi îl determină să-şi conştientizeze propria confuzie, eliberându-l din capcana propriei stări inconştiente. Comparaţia cu motive paralele indică faptul că lamutul din povestea de mai sus a ajuns pe tărâmul viselor.

Şi în unele regiuni ale Europei continuă să existe figura unui „Stăpân al pădurii”. în legenda celtică „Owein sau Contesa fântânii”, din *The Mabinogion*, Kynon îi povesteşte despre aventurile sale lui Owein, în palatul regelui Arthur. La început, Kynon a fost sfătuit de un bărbat necunoscut în legătură cu locurile pe unde ar trebui să călătorească:

„Deoarece vrei să-ţi spun mai mult despre rău decât despre bine, aşa voi face. Petrece-ţi noaptea aici, iar mâine trezeşte-te şi urmează drumul care te-a adus în valea aceasta, până ajungi la pădurea prin care ai trecut, iar la mică distanţă, în pădurea aceea, vei da de o răscruce: ia-o pe drumul din dreapta şi continuă până ajungi la o pajişte cu o movilă în mijloc, iar în centrul acelei movile vei vedea un om mare şi negru, cât doi oameni din lumea aceasta de înalt. Are un singur picior şi un ochi în mijlocul frunţii, şi poartă o suliţă

[31] Text uşor modificat preluat din W Bogoras, *Tales of the Yukaghir,* pp. 10-12; „spus de John Korkin, un iukaghir din tundra vestică a regiunii Kolîma, în primăvara anului 1895”.

434
243
Simboluri arhetipale în basme
de fier despre care poţi să fii sigur că ar fi o povară grea pentru doi oameni obişnuiţi. Deşi urât, nu este un om neplăcut. El este protectorul pădurii şi o să vezi o mie de animale sălbatice păscând în jurul lui. întreabă-l încotro s-o apuci din poiana aceea; o să-ţi vorbească supărat, dar o să-ţi arate cum să găseşti ceea ce cauţi."
435 Noaptea aceea a părut nesfârşită. De dimineaţă, m-am trezit, m-am îmbrăcat, am încălecat pe cal şi am pornit către vale şi pădure, apoi am găsit răscrucea de drumuri şi poiana pe care mi-o descrisese omul acela. Când am ajuns, animalele sălbatice pe care le-am văzut erau de trei ori mai frumoase decât îmi spusese el. Pe movilă stătea omul negru; gazda mea îmi spusese că avea să fie mare, dar era mult mai mare decât îmi imaginasem; cât despre suliţa de fier, care ar fi fost o povară grea pentru doi oameni obişnuiţi, Kei! Sunt sigur că ar fi fost o povară grea şi pentru patru războinici, dar omul acesta negru o ţinea în mână. L-am salutat, dar mi-a răspuns nepoliticos, aşa că l-am întrebat ce putere avea asupra animalelor. „O să-ţi arăt, micuţule", a spus el, după care a luat un ciomag şi a lovit tare un cerb, care a scos un muget; ca la un semn, animalele s-au strâns în jurul lui precum stelele pe cer într-o noapte senină. Abia mai aveam loc să stau între şerpi, vipere, lei şi animale de toate soiurile. Omul negru s-a uitat la ele şi le-a ordonat să pască, iar ele şi-au plecat capetele şi s-au închinat dinaintea lui asa cum oamenii ascultători se închină în faţa stăpânului lor[32].
436 Marele magician celtic-britanic Merlin, „chipul şi vocea pădurii", după cum îl numeşte Zimmer, este o figură similară. El trăieşte în pădurea fermecată din valea fără de întoarcere, este un ghid spiritual şi un maestru al iniţierilor[33]. în volumul II al acestei lucrări vom discuta despre basmul rusesc „Oci" în care un fermier din pădure s-a aşezat

[32] J. Gautz, *The Mabinogion,* Penguin Books, Londra, 1976, pp. 196-197«

[33] FL Zimmer, „Merlinţ *Corona, 9* (2), ed. Martin Bodmer, Verlag der Corona, Zürich, R. Oldenbourg, München şi Berlin, 1939, p. 265.

244
Tatăl daemonic
odată pe un ciot carbonizat de copac şi a gemut: „Oci!" Şi atunci i se arată un bătrânel ridat şi cu o barbă verde până la genunchi, spunân- du-i că ar fi regele pădurii Oci. Mai târziu se va dovedi a fi un vrăjitor puternic, pe jumătate binevoitor, pe jumătate malefic. Indienii din America de Sud cunosc un spirit straniu al pădurii pe care îl numesc *Curupira.* Este spiritul protector al pădurilor şi stăpânul animalelor sălbatice. Poate să facă şi bine, şi rău, mănâncă oameni şi le dă vânătorilor săgeţi norocoase în formă de şarpe. Membrii tribului îl numesc „Bunicul". Adesea pare mânios, grosolan, impertinent, dar şi amabil, slab, prost sau milos. îi sunt atribuite căderea copacilor şi ţăcănitul ciocănitorilor. Le arată oamenilor plantele medicinale, în Amazon apare ca un omuleţ de nici un metru înălţime, chel, restul corpului fiindu-i acoperit cu păr lung. Are un singur ochi, dinţi albaştri sau verzi, picioarele îi sunt întotdeauna îndoite spre spate şi are o forţă fizică extraordinară. Trăieşte în copaci scobiţi pe dinăuntru şi imită toate animalele. Cei care s-au rătăcit în pădure au fost fermecaţi de Curupira. Uneori Curupira se lasă ucis, pentru ca apoi să revină la viaţă[34]. Populaţia ainu are o figură similară, după cum apare în basmul „Muştele s-au născut dintr-un gnom":

Se spune că „a fost odată ca niciodată un mare demon, a 437 cărui casă se afla departe, în mijlocul munţilor din regiunea poporului ainu. [...]" La înfăţişare era ca un om. Era extrem de mare şi acoperit cu păr; de fapt, avea pielea ca de urs, atât de păros era. Dar avea un singur ochi, situat în mijlocul frunţii şi mare cât un capac de oală. Creatura aceasta era o pacoste pentru poporul ainu, căci avea un apetit atât de mare, încât avea obiceiul să prindă, să ucidă şi să mănânce orice şi pe oricine îi ieşea în cale. Din această cauză, oamenilor le

era frică să pătrundă departe în pădure ca să vâneze, fiindcă trăseseră de multe ori în monstrul cu un singur ochi, însă nicio săgeată nu a avut vreun efect asupra lui. S-a întâmplat ca într-o zi, un vânător curajos, iscusit în tras cu arcul, să ajungă

[34] Vezi basmul „Săgeata-şarpe” din Rio Branca Tupi (nord-vestul Braziliei) şi notele lui T. Koch-Grünberg, *Südamerika,* pp. 323-324.

din greşeală pe lângă locurile frecventate de canibal. în toiul urmăririi unei prăzi, a fost uimit să vadă ceva strălucitor prin tufele din pădure. Apropiindu-se de acel obiect ca să vadă ce este, a descoperit că era un demon uriaş, păros, cu o înfăţişare fioroasă.

438 Când a văzut creatura, vânătorul s-a speriat atât de tare, încât nu a mai ştiut ce să facă. Dar de îndată ce şi-a mai venit în fire, a scos o săgeată din tolbă şi, punând-o în arc, a rămas în aşteptare. Pe măsură ce creatura se apropia, vânătorul ainu a ţintit sigur şi letal singurul ochi şi, fiind foarte priceput, l-a lovit drept în centru. Demonul a căzut imediat mort, căci ochiul era partea vitală a corpului său – singura parte vitală, de fapt. Ca să se asigure că lighioana aceea periculoasă era într-adevăr moartă şi nu avea să revină la viaţă, ca să-i deranjeze pe oameni, curajosul vânător a făcut un foc mare deasupra corpului său şi l-a ars complet, cu oase cu tot. După ce a terminat, a luat cenuşa în mâini şi a împrăştiat-o în aer, ca să se asigure încă o dată că monstrul era distrus pe vecie. Dar iată, când a fost aruncată în sus, cenuşa s-a transformat în muşte, ţânţari şi tăuni. însă nu trebuie să bombănim din cauza acestor fiinţe, deoarece e mai bine să ai parte de muşte decât să umble printre noi un monstru cu un singur ochi, care devorează oameni[35].

439 Un alt basm al samoezilor din Siberia, „Bătrânul cu o singură parte”, descrie o viziune sinistră şi fantomatică a imaginii tatălui sau bătrânului în suflet:

[35] J. Batchelor, *The Ainu and Their Folk-Lore,* Religions Tract Society, Londra, 1901, pp. 73-74. Pentru tribul Thonga (Africa), „morţii se arată sub formă de oameni în pădurea sacră, dar foarte rar Mult mai des apar sub formă de animal, cum ar fi călugăriţa sau micii şerpi gri-albaştri”. Un membru al tribului povesteşte: „M-am dus şi eu în pădure [sacră], iar atunci a ieşit la iveală. Era un şarpe, tatăl lui Makoundjou, stăpânul pădurii, Chip-de-elefant”. H.A. Junod, *Les Ba-Ronga. Étude ethnographique sur les indigènes indigènes de la Baie de Delagoa, Bulletin de la Société Neuchateloise de Géographie,* vol. 10, Attinger Frères, Neuchâtel, 1898, pp 392-393, *apud* L. Lévy-Bruhl, *The Soûl of the Primitive,* p. 296.

Au fost odată ca niciodată şapte sute de corturi în care trăiau şapte sute de oameni. Şapte căpetenii îi conduceau. Aceştia şapte mergeau ca oaspeţi pe la oamenii lor, dar ei înşişi nu făceau nimic. Cei şapte erau fraţi şi aveau şapte soţii, dar niciun copil. Doar cel mai mare dintre ei avea un fiu mic. Băiatul nu umbla, ci doar dormea zi şi noapte. într-o zi s-a trezit şi a văzut că tot tribul fusese distrus într-o singură noapte[36]. Atunci s-a pornit într-o lungă călătorie, către alt popor. A găsit acolo o femeie, dar era ostilă faţă de el şi îl ataca în mod repetat. Şi a fost ucis de către unul dintre duşmani. La scurt timp după aceea a sosit un bătrân cu barba sură, cu un singur picior, o singură mână şi un singur ochi. Avea în mână un toiag din fier. A lovit mortul cu toiagul şi a spus: „De ce leneveşti acolo? E vremea să te trezeşti! Ridică-te şi du-te înapoi; tatăl tău e în viaţă, toţi fraţii tăi sunt din nou în viaţă”. Mortul s-a trezit şi a început să vorbească singur: „Cred că am dormit multă vreme. Dar ce fel de om era acela care mi-a spus că tata trăieşte şi trebuie să mă duc acasă?” Când s-a uitat în jur, nu a văzut pe nimeni, aşa încât a crezut că visase, în ciuda a ceea ce i-a spus bătrânul, nu s-a întors acasă şi a fost bătut şi ucis din nou. Bătrânul a reapărut şi a dus

oasele eroului într-o peşteră.

S-a trezit într-un loc întunecat, unde a auzit ţipete, fluierături şi cântece. Nişte oameni au încercat să fure sacul pe care îl căra bătrânul. Drept înainte a văzut ceva luminos, ca o fereastră. în lumina aceasta a văzut că oamenii erau dezbrăcaţi, fără piele, fără haine, având doar oase dezgolite. Le rânjeau dinţii în gură. Bătrânul s-a apropiat de lumină, a văzut un cort şi a intrat. înăuntru nu se afla decât o femeie care stătea pe vatră. De cealaltă parte se aflau doi monştri care nici nu se mişcau, nici nu vorbeau. Aveau ochii foarte

[36] [Restul poveştii a fost scurtat şi rezumat de către von Beit şi von Prânz. Povestea originală este spusă la timpul prezent Rezumatul lor este tradus aici, folosind timpul trecut pentru a fi în concordanţă cu celelalte poveşti din acest volumJ

mari şi stăteau în cap, uitându-se în sus. Bătrânul a aruncat sacul jos şi i-a spus femeii: „Ai aici lemne de foc, aruncă-le în flăcări". „Ce bine că le-ai adus", a spus femeia, „fiindcă aproape rămăsesem fără lemne". Bătrâna a aprins focul şi a aruncat înăuntru oasele din sac, care au ars până s-au făcut cenuşă. A scos cenuşa, a împrăştiat-o pe pat şi apoi s-a culcat peste ea. După trei zile, din cenuşă s-a născut un om.

Acestui om îi era o frică teribilă de animalele de pază[37] ale peşterii, dar în cele din urmă a găsit o cale de ieşire. însă a trebuit să se însoare cu bătrâna de pe vatră, ca a doua soţie a lui. A dus-o la prima lui casă şi le-a cerut primei sale soţii şi părinţilor lui să li se alăture. Aceştia au acceptat şi, apropiindu-se de casa lui, au văzut toate cele şapte sute de corturi, multi oameni şi multi reni. Cu totii erau vii din nou. La mică distanţă pe drum, a văzut un bătrân cu un singur picior, o singură mână şi un singur ochi. Bătrânul s-a apropiat în fugă de el, împreună cu o altă persoană, cel care îl omorâse de trei ori. A început să-l bată pe ucigaşul său şi l-a doborât la pământ. Aici şi-a pierdut minţile şi, în frenezia sa, l-a omorât pe bătrânul cu un singur ochi şi o singură mână. Apoi s-a întors la corturi, dar toţi oamenii şi renii erau morţi. Muriseră şi cele două femei. Asa că muriseră cu totii, el era din nou singur, după ce îl ucisese pe bătrânul cu un singur picior, o singură mână şi un singur ochi[38].

Observăm în mod clar din această poveste că bătrânul daemonic ghidează vieţile tuturor indivizilor şi un trib întreg pe tărâmul invizibil. Peştera în care locuieşte pare să fie un fel de regat al morţilor, cu motive clare ale vieţii de dincolo. Duşmanul eroului este un alt

aspect al acestui bătrân cu o singură parte. împreună, ei formează un tot, ceea ce se înţelege la sfârşit, când eroul îi omoară pe amândoi

[37] [Femeia îi numeşte „părinţii" eL]

[38] H. Kunike (ed), *Märchen aus Sibirien,* pp. 13-22. Varianta originală (în limba germană) poate fi găsită în A. Castren, *Ethnologische Vorlesungen über die altaischen Völker,* A. Schiefner, St Petersburg, 1857, pp. 157 şi urm.

deodată. Aşadar, bătrânul acesta misterios este în acelaşi timp o figură ameninţătoare şi una benefică, şi, luat împreună cu ucigaşul, aduce atât viaţa, cât şi moartea. Faptul că are o singură parte indică un defect care afectează şi alte figuri mitologice asemănătoare. După cum subliniază Jung, „bătrânul a pierdut o parte din lumina vederii, adică o parte din iluminarea şi clarviziunea sa, răpită de demonica lume a întunericului. Diminuarea sa, prin atingerea lumii întunericului, aminteşte de soarta lui Osiris, care şi-a pierdut unicul ochi

privind un porc negru, adică pe Seth, sau de cea a lui Wotan, care şi-a sacrificat ochiul la izvorul lui Mimir”[39]. Partea bună şi utilă a bătrânului îsi găseşte completarea întunecată a întregului său în ucigaş. O asemenea manifestare indică, din punct de vedere psihologic, nevoia de eliberare a spiritului de materie şi inconştienţă prin fiinţa umană.

Figurile transparente prind viaţă prin vechile geamuri, fiindcă 444 lumina trece prin ele; iar culorile lor întăresc natura acelei lumini, în mod similar, imaginile psihice dezvăluie natura arhetipului, care devine vizibil prin diversele lor manifestări. Arhetipul spiritului reflectat în suflet[40], emanând de aici şi îmbinându-se cu umanul, este ceea ce produce o mare varietate de imagini ale bătrânului demonic, care le provoacă oamenilor frică şi impune respect. Până acum am întâlnit figura autoritară a tatălui, ca strămoş generos sau ucigaş, tatăl demonic al miresei fantastice din adâncurile apelor, sau bătrânul care suferă prin faptul că este blocat în materie.

Această figură arhetipală a unei divinităţi paterne respectate care 445 încă are întregul său aspect dublu este răspândit printre basmele popoarelor primitive. Astfel de imagini joacă un rol şi în poveştile europene, în măsura în care motivele lor provin, în mare parte, dintr-o epocă precreştină. însă suprapunerea culturală creştină maschează imaginea originală, care adeseori este greu de distins. Un exemplu

[39] C.G. Jung, OC 9/1, *Arhetipurile şi inconştientul colectiv,* §413.

[40] Despre ideea reflexiei în suflet, vezi Meister Eckhart, Predica *TI (Matei* 10.28): „Reflexia în oglinda care se află în soare este soarele, dar şi ceea ce este în sine. Este aceeaşi cu Dumnezeu. Dumnezeu se află în suflet cu esenţa, flinta şi di- vinitatea sa, şi totuşi nu se află în suflet Reflexia sufletului este Dumnezeu în Dumnezeu, şi totuşi el, sufletul, este ceea ce este el în sine” – Meister Eckhart (trad. Davies), *Selected Writings,* p. 232.

apare în basmul fraţilor Grimm „Ferdinand cel Credincios, Ferdinand cel Necredincios”[41], în care un cerşetor necunoscut apare drept naş al eroului. Cerşetorul îi dă eroului o cheie de la un castel magic, unde îşi găseşte mai târziu calul fermecat. în versiunile paralele ale acestei poveşti din Franţa şi Hanovra, cerşetorul necunoscut este nimeni altul decât Dumnezeu însusi. Potrivit unei versiuni olandeze, este Diavolul. Iar în alte versiuni, naşul se dovedeşte a fi identic cu muntele minunat al eroului, care apare mai târziu în basm[42]. Astfel, desemnarea prin „Dumnezeu” sau „Diavol” este un nume ulterior pentru o figură care, în forma sa unitară iniţială, conţinea ambele părţi ale divinităţii şi probabil corespundea unui zeu păgân indo-european antic. Cerşetorul necunoscut îl indică, cel mai probabil, pe Odin/Woden. Giintert descrie acest zeu primordial după cum urmează:

446 De obicei [...] Odin/Woden este văzut ca un zeualmorţii, Stăpânul Vânătorii Sălbatice, *Seelenscharen* [gazda sufletelor sălbatice] în care apare vuietul furtunii, la fel ca în Vânătorii Sălbatici sau Călăreţii întunecaţi din legendele populare [...] astfel încât Odin/Woden din Nord a moştenit trăsături care sunt familiare pentru vechii „Stăpâni ai Lumii” şi „Vrăjitori ai Lumii”, trăsături pe care le are în comun cu Varuna din *Vede,* care are legături strânse [...] cu Yama, zeul morţii. Woden este stăpânul lumii şi regele zeilor şi, ca Varuna, se uită din cel mai înalt cer spre pământ dimineaţa, iar soarele este ochiul lui. [...] Mantia albastră este larg folosită ca simbol al puterii, precum sceptrul şi coroana, este mantia cerească divină, brodată cu stele. Este cunoscută dintr-o perioadă ulterioară, din epitetul *Hakelberend,* „purtători-de-haină”, la fel ca mantia fermecată a lui Faust, care îi dădea lui Odin puterea de a fi purtat prin aer (Saxo I, 40). Această mantie este numită uneori întunecată, alteori albastră, după cum se spune şi despre Varuna. Odin obişnuia „să-şi schimbe hainele

[41] [Repovestită şi discutată *infra,* la p. 474.]

[42] Vezi J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen,* voi. 3, pp. 18 şi urm.

întunecate şi cele luminoase”[43]. Dar mai presus de toate, Odin este stăpânul şi maestrul magiei, el este magicianul şi maestrul runelor prin excelenţă, şi tot ce era imaginabil în spiritualitate şi înţelepciunea lumii, tot ce îşi puteau imagina vechii germani: numeroasele lui nume, capacitatea de a se transforma, cunoaşterea runelor, totul se bazează pe acestea. Chiar şi numele său sugerează natura fundamentală a acestui zeu ca magician[44].

Foarte apropiate de perspectivele culturilor primitive sunt ideile mitice despre „tată” din culturile mai civilizate, în care oamenii încă mai cred într-un panteon păgân. Prin urmare unele poveşti integrează figuri mitologice bine-cunoscute sau au loc în templele acestora, ilustrând modul în care zeii veneraţi în mod ritualic sunt resimtiti 5 5 J
din nou în inconştient sau ajută la medierea experienţei inconştiente. Acesta este cazul basmului chinezesc „Recompensa periculoasă”:

A fost odată ca niciodată un bărbat pe nume Hu-Wu-Bau, care locuia în apropierea Marelui Munte, şi într-o zi a plecat la plimbare pe munte. Sub un copac, s-a întâlnit cu un mesager îmbrăcat într-o mantie roşie, care a strigat la el:

— Stăpânul Marelui Munte voieşte să te vadă!

Bărbatul s-a înspăimântat, dar nu a îndrăznit să se opună. Mesagerul i-a cerut să închidă ochii, iar nu peste mult timp, când i s-a dat voie să-i deschidă din nou, s-a trezit în fata unui

[43] Vezi haina albastră a bătrânului din basmul „Insula Utrost”.

[44] H. Giintert, *Weltkonig,* pp. 152-153. Zeul indian Siva este strâns legat de această figură arhetipală. Potrivit lui H. Zimmer, Mapa, pp. 417,473-475, el este stăpânul animalelor, al tuturor lucrurilor îngrozitoare, fantomelor şi demonilor; străinul rătăcitor. Este conducătorul daemonic al sălbăticiei, cel care trimite săgeţile febrei, şi atât de straniu incât un singur om a îndrăznit să-i ofere jertfe în afara zidurilor oraşului, pe hotar. *[Bhagavata Purana,* 3.14.23-24, menţionează o legătură cu vânătorul sălbatic şi stolul de suflete: „Acest moment este extrem de nefavorabil, fiindcă în acest moment sunt vizibile fantomele cu aspect oribil şi veşnicii însoţitori al stăpânului fantomelor. Siva, regele fantomelor, care stă pe spinarea taurului său, călătoreşte în acest moment insotit de fantome, care îl urmează pentru bunăstarea lor”.]

447
448

palat splendid. A intrat să-l întâlnească pe cel divin. Acesta pregătise masa pentru musafirul său şi a spus:

— Am trimis după tine astăzi fiindcă am auzit că voiai să călătoreşti spre vest. Iar în cazul acesta, aş vrea să-ţi dau o scrisoare pe care să i-o duci fiicei mele. E măritată cu zeul fluviului. Trebuie doar să iei cu tine scrisoarea de acolo. Când ajungi la mijlocul Fluviului Galben, bate în coca vasului şi strigă: „Haină-verde!” – şi va apărea cineva şi va lua scrisoarea de la tine.

Şi zicând acestea, i-a dat scrisoarea lui Hu-Wu-Ban, care a fost dus înapoi în lumea de sus.

449 Odată pornit în călătoria spre vest, când a ajuns la Fluviul Galben, a făcut ceea ce i-a ordonat Stăpânul Marelui Munte şi a strigat „Haină-verde!” într-adevăr, o fată îmbrăcată în straie verzi s-a ridicat din apă, l-a luat de mână şi i-a spus să închidă ochii. Apoi l-a condus în palatul zeului fluviului, iar Hu-Wu-Bau i-a înmânat scrisoarea. Zeul l-a primit cu mari onoruri şi i-a mulţumit cum a ştiut mai bine. La plecare, i-a spus:

— îţi sunt recunoscător că ai făcut această călătorie lungă ca să ajungi până la mine. însă nu am nimic să-ţi dau, în afară de o pereche de pantofi verzi, din mătase. Cât timp îi porţi,

poţi să mergi oricât vrei, fără a obosi vreodată. Şi o să-ţi dea a doua vedere, aşa încât vei putea vedea spiritele şi zeii.
Bărbatul i-a mulţumit pentru cadou şi s-a întors.
450 Peste un an, când a ajuns acasă, bărbatul l-a vizitat pe Stăpânul Marelui Munte ca să-i povestească ce s-a întâmplat. Stăpânul îl primeşte, îl invită în curtea sa şi îi mulţumeşte cu multă generozitate. Mergând prin curte, bărbatul îl vede deodată pe tatăl său decedat care, legat în lanţuri, trebuia să facă diverse munci ruşinoase drept pedeapsă că a călcat pe nişte bucăţi de pâine. Tatăl îl roagă pe fiu să pună o vorbă bună pentru el, aşa încât să devină un zeu al câmpului în satul lui natal. Zeul muntelui pare dispus să-i îndeplinească cererea lui Hu-Wu-Bau, dar îl avertizează:
252
Tatăl daemonic
— Viii şi morţii umblă pe drumuri diferite, aşa încât nu e bine să locuiască permanent unii lângă alţii.
După ce Hu-Wu-Bau s-a întors acasă, nu după mult timp, toţi copiii i-au murit, unul după altul. înfricoşat, s-a întors la zeul muntelui, care i-a adus aminte de avertismentul său, după care l-a chemat pe tată.
— Ţi-am iertat greşeala şi te-am trimis acasă ca un zeu al câmpului. Era de datoria ta să aduci fericire familiei tale. în schimb, ţi-au murit aproape toţi nepoţii. Ce-i asta?
Tatăl a spus:
— Am fost departe de casă atâta timp, încât m-am bucurat foarte tare să mă întorc. în plus, aveam carne şi băutură la discreţie. Aşa că m-am gândit la nepoţii mei şi i-am chemat la mine.
Atunci Stăpânul Marelui Munte a numit alt zeu al câmpului pentru satul acela, iar tatălui i-a desemnat alt loc. Şi din clipa aceea nu s-au mai abătut ghinioane asupra familiei lui Hu-Wu-Bau[45].
Wilhelm, care povesteşte basmul, adaugă într-o notă că Stăpânul Marelui Munte a fost la început Huang Fe-Hu, un slujitor credincios al tiranului Dschou-Sin. Din cauza unei insulte la adresa lui, s-a alăturat regelui Wu. Atunci când cel din urmă l-a învins pe tiran, Huang Fe-Hu a fost numit Stăpân al Muntelui şi suveran al celor zece prinţi ai lumii de dincolo[46]. Stă deasupra zeului morţii; templul lui, care se află în fiecare reşedinţă districtuală, joacă un rol important în pregătirea morţilor pentru înmormântare. El guvernează asupra „bunelor şi relelor, recompensei şi pedepsei, vieţii şi morţii oamenilor" şi îi conduce pe „cei zece Prinţi ai Iadului"[47].
[45] R. Wilhelm, *The Chinese Fairy Book,* pp. 174-177, text prescurtat.
[46] *Ibîdem,* p. 177.
[47] Vezi „Nu Wa"> în R. Wilhelm, *The Chinese Fairy Book,* pp. 51-55, şi nota de subsol la „Poliţistul", *ibidem,* p. 177. Vezi şi Odin/Woden ca „Bătrânul din munţi", un zeu al morţii. *Cf.* E. Mogk, *Germamsche,* p. 72, dar şi E. Rohde, *Psyche,* Londra, 1925, pp. 89 şi urm., 92 şi urm., despre eroii zeificaţi ai Greciei, care trăiesc acum într-un refugiu fermecat din peşteri sau munţi.
253
Simboluri arhetipale în basme
451 Experienţa lui Hu-Wu-Bau privind inconştientul este proiectată asupra acestei bine-cunoscute figuri divine. Sau am putea spune că arhetipul tatălui îi apare lui Hu-Wu-Bau sub forma Stăpânului Marelui Munte. Hu-Wu-Bau locuieşte în apropierea munţilor, adică în regiunea magică. Din punct de vedere psihologic, acest lucru înseamnă că tinde să dea frâu liber viziunilor sale interioare, prin urmare, poate să vadă mesagerul îmbrăcat în roşu al lumii fermecate. Culoarea roşie caracterizează adesea demoni, fantome şi spirite[48], închiderea ochilor indică scufundarea sau afundarea înăuntru, după cum se

menţionează în primul capitol al acestei cărţi [vezi *supra,* p. 37].

452 La început, Hu-Wu-Bau experimentează doar partea mai luminoasă a regatului fermecat, unde este bine primit. în această privinţă, Stăpânul Lumii de Dincolo este o imagine a lui Dumnezeu şi, prin urmare, o parte a sufletului eroului. El îşi are originea acolo şi se îmbină într-un mod complicat cu acesta. El[49] cunoaşte planurile conştiente ale eroului, adică, în acest caz, pornirea într-o călătorie spre vest. Sub forma zeului fluviului, regatul magic îşi arată partea binevoitoare. Pantofii pe care Hu-Wu-Bau îi primeşte în dar îi conferă o putere specială – au culoarea naturii şi a apei, a lumii magice şi îl fac pe cel care îi poartă clarvăzător. Drept urmare, el începe să vadă dintr-odată „cealaltă" parte a zeului muntelui, cea întunecată, prin faptul că îşi recunoaşte tatăl chinuit. Dar află că sarcinile umilitoare impuse de zeul muntelui sunt rezultatul unei încălcări a principiilor naturii, din moment ce pâinea, pe care se pare că tatăl său a călcat, este o

[48] Vezi Băchtold-Stăublî, s.v. *Rot* („roşu"). Aceşti autori canalizează amănunţit semnificaţia termenului „roşu" în perspectiva populară. Uneori, roşul se apropie de maro, ca în exemplul vacii „roşii", şi are sensul general de „frumos". Sursa culorii roşii, în tradiţia populară, poate fi urmată în trecut până la magie, ca efect psihologic entuziasmant şi călduros, roşul ocupând cel mai activ capăt al ierarhiei. Datorită luminozităţii lor, lucrurile roşii capătă în general caracteristica de seriozitate şi putere regală, iar folosirea acestei nuanţe într-un cult sugerează o măreţie proporţională a zeităţii. „în acest sens, conceptul Sfintei Divinităţi se ataşează de culoarea mov."

»

[49] [Adică divinitatea, Şinele, Stăpânul Lumii de Dincolo.]

substanţă vitală şi, de aceea, trebuie considerată sfântă[50]. Tatăl ar fi bucuros să fie reabilitat ca zeu al câmpului. Deoarece Hu-Wu-Bau îşi întâlneşte tatăl în timp ce merge prin propriul interior, tatăl trebuie să fie văzut drept o parte a propriei sale fiinţe. Din cererea lui Hu-Wu-Bau în numele tatălui său, observăm că el crede că iertarea infracţiunii sale poate fi obţinută uşor. Dar, în acest fel, nu ţine seama de avertismentul zeului muntelui, iar situaţia devine periculoasăpen- tru cei vii. Tatăl fantomatic îi atrage ca un magnet pe nepoţii săi pe tărâmul morţilor. Cu o forţă demonică şi irezistibilă, morţii îi distrug pe cei vii, dacă nu este respectată cu sfinţenie separarea dintre cele două tărâmuri. Deoarece Hu-Wu-Bau ar vrea să-i fie iertată greşeala interioară fără o jertfa adecvată, el trebuie să îndure o pedeapsă şi să-şi piardă copiii. A încercat să aducă partea vinovată şi întunecată a sufletului său în viaţa lui de zi cu zi, fără o răscumpărare în lumea din timpul zilei. Trebuie să simtă că voinţa profundă a sufletului său este mai puternică şi ameninţă atitudinea conştientă. Mesajul „Sunt mai puternic decât tine", venit din partea inconştientă a fiinţei sale, este exprimat prin faptul că a devenit un zeu al naturii. Un devotament reînnoit şi mai modest fată de cerinţele tărâmului fermecat ar stăvili soarta distructivă; dar nici acest lucru nu îndepărtează polaritatea dintre cele două lumi.

Bunătatea şi corectitudinea Stăpânului Marelui Munte ne dezvă- 453 luie încă un aspect pozitiv al arhetipului tatălui, care merge dincolo de acordarea de bunuri: cel al înţelepciunii. Oamenii din toate epocile au avut nevoie de o călăuză interioară care să-i ajute să depăşească încercările vieţii. Această nevoie i-a îndemnat pe oameni să vadă în anumiţi indivizi, zei sau personalităţi inspirate zeificate personificarea tuturor aptitudinilor pe care le caută. Atunci când oamenii se confruntă cu acest impuls, deseori apare arhetipul tatălui, care poartă imaginea unui sfătuitor zeificat sau asemănător lui Dumnezeu[51]. Nu

[50] [Autoarele menţionează aici că sunt de părere că orice greşeală, chiar dacă este una inconştientă – sau poate tocmai fiindcă este inconştientă –, ar trebui să fie luată în serios şi ispăşită în mod adecvat.]

[51] Vezi conceptul de „bătrân numinos” din Băchtold-Stăubli, s.v. *Alte Mann* („om bătrân”).

255

Simboluri arhetipale în basme

doar zeul chinez, Stăpânul Marelui Munte, a fost cândva un om care s-a deosebit prin înţelepciunea sa, ci şi Byamee din basmul „O legendă a fiorilor”, acum păzitor al florilor şi stăpân al artelor magice, a fost cândva un vraci şi magician care a fost fermecat şi luat în sfera zeilor. De atunci, trăieşte pe un munte în cer şi stă pe un tron de apă cristalină, mărginit pe ambele părţi de stâlpi înalţi din cristal. Fiul său călăuzeşte sufletele oamenilor la Byamee după moartea lor. Fiul său a creat, de asemenea, primul om care l-a vizitat vreodată pe Byamee, urcând o scară în spirală, apoi o altă scară către cer, pentru a primi legile de la el. Byamee era un vindecător şi, mai târziu, a fost venerat ca tată atotputernic, demiurg şi zeu al morţii. „Dar niciun om nu se poate uita la chipul lui, căci altfel va muri cu siguranţă.”[52] 454 în măsura în care această figură este înzestrată cu toate atributele misterioase ale zeului-tată al regatului magic şi a fost cândva un mare vraci şi muritor[53], el corespunde „arhetipului cunoscut al bărbatului puternic sub forma eroului, a căpeteniei, a vrăjitorului, a vraciului şi a sfântului, a stăpânului peste oameni şi peste duhuri, a prietenului lui Dumnezeu”[54]. Figura bătrânului înţelept se află în posesia unor nume secrete sau a unor cunoştinţe ezoterice[55]; „el este maestrul şi

[52] [Yahweh i-a spus exact acelaşi lucru lui Moise.] Vezi basmul tribului Noongahbo- urrah „Borah lui Byamee”, L.K. Parker, *More Australian,* pp. 94-105, şi notele din P. Hambruch, *Südseemarchen,* p. 342. Vezi şi G. v. d. Leeuw, *Religion în Essence,* pp. 162 şi urm.

[53] Vezi „O legendă shawnee”, în care un frate pios şi afectuos este atât de îndurerat de pierderea surorii sale mult iubite, încât s-a hotărât să o urmeze. Străbătând cale lungă, dincolo de locul unde se întâlnesc cerul şi pământul, a ajuns la sălaşul bunicului său. Vraciul înţelept l-a transformat în spirit, astfel Încât să poată trece pe tărâmul celest, şi i-a dat instrucţiuni despre cum o poate găsi şi aduce înapoi pe sora lui. După ce a îndeplinit sarcinile aşa cum a fost sfătuit, fratele s-a întors pe pământ cu sora lui, aducând cu ei dansuri sacre şi alte ceremonii religioase pentru trib. Relatat în Josiah Gregg, *Commerce of the Prairies: or, Thejournal of a Santa Fé trader, during eight expéditions across the great western prairies, and a résidence ofnearly nineyears în northern Mexico,* voi. 2, J.W Moore, Philadelphia, 1855, pp. 239-240.

[54] C.G. Jung, OC 7, *Relaţiile dintre Eu şi inconştient,* §377. Popoarele primitive işi consideră adeseori bătrânii păzitori ai secretelor sacre ale tribului. *Cf* L. Lévy-Bruhl, *The Soul of the Primitive,* pp. 215 şi urm.

[55] Vezi C.G. Jung, OC 7, *Relaţiile dintre Eu şi inconştient,* §393.

256

Tatăl daemonic

învăţătorul de înaltă clasă [...] un cunoscător al căilor, al sensului preexistent ascuns în haosul vieţii”[56]. în filosofía indiană este numit:

Cel înţelept care, meditând asupra Sinelui, 455

recunoaşte pe Cel Vechi, care este greu de văzut, care a intrat în întuneric, care se ascunde în peşteră, care sălăşluieşte în abis,

ca Dumnezeu, el cu adevărat în urmă lasă bucuria şi durerea[57].

în basme şi poveşti populare, importanţa acestei figuri este 456 indicată de obicei prin câteva tuşe succinte, dar intense. Unele poveşti subliniază mai mult trăsăturile misterioase şi daemonice ale acestui personaj, iar altele bunătatea şi înţelepciunea lui, sub forma bunăvoinţei sau îndrumării. Iar altele descriu în mod deosebit con- ducătorul morţilor, în timp ce câteva poveşti dezvăluie acelaşi arhetip puternic sub forma unui terifiant spirit al naturii. Din ultima categorie face parte şi basmul „Elful din munte”. Culegătorul remarcă: „Elfii de munte sunt spirite montane, care trăiesc în copaci şi stânci şi cărora le place să-i

sperie pe oameni”.

A fost odată un învăţat care se retrăsese într-un templu 457 din munţi, ca să studieze. într-o seară de vară, stătea în curte, bucurându-se de aerul răcoros. Deodată, a auzit o explozie, iar poarta templului s-a deschis cu putere. Şi a apărut un monstru care semăna cu un căpcăun. Avea trei metri înălţime şi s-a aşezat pe acoperiş. Avea picioarele groase cât nişte trunchiuri de copac, iar părul lui arăta ca o întindere de arbuşti înfrunziţi. învăţatul s-a ascuns în camera lui, a închis bine uşa şi s-a urcat în pat. Zdrang! uşa s-a deschis, iar

[56] C.G. Jung, OC 9/1, *Arhetipurile şi inconştientul colectiv,* §74.

[57] *Kaţha Upanişad* [prima *adhyăya,* prima *valii,* versul 12], F. Max Muller, *The Upanishads, Sacred Books of the East,* voi. 15, Clarendon Press, Oxford, 1884, p. 10.]

monstrul a pătruns în încăperea scăldată în lumina lămpii. Avea faţa lungă de câţiva metri şi neagră precum fumul sau cărbunele. A pipăit drumul până la pat. în agonia morţii, bărbatul, care nu ştia ce altceva să facă, şi-a luat sabia şi a încercat să o înfigă în stomacul căpcăunului – dar sabia a ricoşat ca o pietricică dintr-un bolovan. Spiritul s-a înfuriat, a smuls sabia din mâna învăţatului şi a rupt-o în două, ca pe o creangă uscată. Bărbatul s-a înfăşurat în pături, iar spiritul l-a prins în pumnul lui uriaş, aşa cum ne-am întinde noi după un ţânţar sau o muscă. Dar, fiindcă avea nişte degete grosolane, învăţatul a reuşit să scape şi să se ascundă din nou sub pat. Aşa încât căpcăunul a rămas doar cu pătura în mână. Şi a plecat.

458 La ivirea zorilor, învăţatul s-a întors acasă cât a putut de repede şi nu a mai îndrăznit niciodată să se întoarcă la templul din munţi[58].

459 Apariţia acestui demon al munţilor este precedată de o rafală de vânt. De multe ori, o adiere rece prevesteşte apariţia fantomelor. Vântul (în greceşte: ave poc; sau Ttvevpa) este un simbol al spiritului, al principiului spiritual în general[59]. învăţatul, care se străduieşte, în solitudine, să înţeleagă lucrurile mental [adică prin intermediul spiritului] , experimentează aspectul negativ al spiritului, care îl determină să nu se mai întoarcă în sfere în care este expus atacurilor spiritului.

460 în „Cum i-a pedepsit învăţatul pe prinţii iadului”, zeul morţii şi al lumii de dincolo nu apare ca un demon al naturii, ci ca un stăpân al morţilor. Odată, un învăţat beat a insultat o imagine a zeului în templul Stăpânului Lumilor de Dincolo. Deodată, a apărut un diavol roşu cu o tăbliţă în mână şi a strigat, pe un ton aspru: „Regele Yân te cheamă la el!” Şi diavolul roşu La târât prin cinci camere, iar

[58] [Tradus din R. Wilhelm, *Chinesische Märchen,* pp. 132-133.]

[59] Vezi Bernhard Schweitzer, *Herakles: Aufsätze zur griechischen Religions- und Sagengeschichte,* J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1922, pp. 75 şi urm., care spune că Tritopatores greci (vezi *supra,* p. 118) sunt în acelaşi timp taţi decedaţi şi demoni ai vânturilor.

»

apoi pe Muntele Morţii. Acolo, l-a văzut pe conducătorul Yăn Lo (Yama) – „în sală stătea un rege cu o pălărie cu franjuri, un sceptru în mână, îmbrăcat în haine închise la culoare, iar în picioare avea nişte încălţări roşii pătrate. Avea chipul negru-violet şi lucios. Părul şi sprâncenele îi erau roşii, iar mustaţa îi atârna precum doi ciucuri lungi. S-a sprijinit de masă şi s-a îndreptat de spate. La dreapta lui se afla un cap de bou, iar la stânga faţa unui cal, ambele rezemate în suliţele lor”. Potrivit comentariilor traducătorului, Richard Wilhelm, descrierea corespunde concepţiilor populare despre această figură[60], îmbrăcămintea celui mai mare dintre zeii morţilor (Yama) este cea a unui conducător, iar pălăria cu franjuri

indică un tip de coroană specială. Yama este cel care a impus pedepsele iadului, în funcţie de nivelul păcatelor comise. El stăpâneşte cartea vieţii, în care este notat anul mortii fiecărei flinte umane[61].

în basmele europene, această figură a unui stăpân secular asupra vieţii şi a morţii este personificată drept „Moartea", ca în basmul fraţilor Grimm „Cumătră Moarte":

A fost odată ca niciodată un bătrân care avea deja doisprezece copii, iar când i s-a născut cel de-al treisprezecelea, nu ştia ce să mai facă de necaz. Disperat fiind, s-a dus în pădure. Acolo, a dat peste el bunul Dumnezeu, care i-a spus:

— Sărmane om, mi-e milă de tine, am să-ţi botez eu copilul, am să-i port de grijă şi am să fac din el cel mai fericit om de pe pământ.

Omul i-a răspuns:

— Nu te vreau de cumătru, tu le dai celor bogaţi, iar pe săraci îi laşi să moară de foame.

Şi spunând acestea, l-a lăsat acolo şi a plecat mai departe.

La scurt timp după aceea a dat peste Moarte, care i-a spus:

[60] R. Wilhelm, *Chinesische Märchen*, pp. 383-384; această poveste lungă a fost luată dintr-o piesă populară [la începutul anilor 1900].

[61] Vezi şi A. Dieterich, *Nekyia,* pp. 47-48, despre ideea de Stăpân al Lumii de Dincolo la greci, care este de culoare albastru-închis sau negru şi se hrăneşte cu carne de om.

461

462

259

Simboluri arhetipale în basme

— O să-ţi fiu eu cumătră şi iau copilul. Iar dacă mă are ca prieten, nu o să-i lipsească nimic. Am să fac doctor din el.

Şi omul a acceptat învoiala.

463 A doua zi, Moartea a venit şi a ţinut copilul la botez. Când băieţelul crescu mare, Moartea a venit din nou şi, ducându-şi finul în pădure, i-a spus:

— A venit timpul să te faci doctor. Când vei fi chemat la patul de suferinţă al vreunui bolnav, trebuie să fii atent unde mă aflu. Dacă stau la capul bolnavului, fără să mai spui nimic, dă-i să miroasă din sticluţa aceasta, iar apoi unge-i picioarele cu conţinutul ei, şi în scurt timp o să-şi recapete sănătatea. Dar dacă stau la picioarele lui, atunci s-a terminat totul, fiindcă îl voi lua curând. Nici măcar să nu încerci să-l tratezi.

După o vreme, tânărul a devenit un doctor faimos şi bogat, fiindcă nu trebuia decât să vadă un pacient şi putea să prezică imediat dacă avea să se însănătoşească sau să moară.

464 Odată a fost chemat la rege, care suferea de o boală gravă. Când doctorul s-a apropiat de el, a văzut Moartea stând la picioarele regelui şi ştia că sticluţa nu avea să-i fie de folos. Dar i-a trecut prin cap să încerce să păcălească Moartea. Aşa că a luat bolnavul şi l-a întors invers, astfel încât Moartea stătea acum la capul lui. Şiretlicul a funcţionat, iar regele şi-a recăpătat sănătatea. După ce doctorul s-a întors acasă, Moartea a venit la el, furioasă şi ursuză, dar l-a iertat fiindcă era finul ei. La scurt timp după aceea s-a îmbolnăvit fiica cea frumoasă a regelui. Doctorul a venit şi a văzut Moartea stând la picioarele sale. Uimit de frumuseţea ei, a uitat de avertisment, a întors-o invers, a lăsat-o să miroasă din sticluţa vindecătoare şi i-a uns tălpile cu conţinutul ei. Imediat, fata s-a îmbujorat şi s-a însufleţit din nou. în drum spre casă, Moartea îl prinde pe doctor cu „mâna ei rece ca gheaţa" şi îl duce într-o peşteră subterană[62]. Acolo, doctorul a văzut că ardeau mii şi mii de lumânări în şiruri nesfârşite, unele mari,

[62] în alte versiuni, doctorul este condus în pădure sau la un castel – vezi J. Boite şi L. Mackensen, *Handwörterbuch, s.v. Gevatter Tod* („Bunicul Moarte").

260

Tatăl daemonic

altele de mărime medie, iar altele mici. în fiecare clipă, unele se stingeau, iar altele se aprindeau din nou, aşa încât flăcăruile păreau să sară de colo-colo, în continuă schimbare.
— Vezi tu, zise Moartea, acestea sunt flăcăruile vieţilor.

Iar aici este o luminiţă care va mai arde puţină vreme, după care se va stinge. Asta e viaţa ta. Bagă de seamă!

Când doctorul îşi vede luminiţa, se sperie şi cere una nouă. Prefacându-se că vrea să-i îndeplinească dorinţa, Moartea a luat o altă lumânare, mai mare, dar, vrând să se răzbune, a greşit intenţionat când a încercat să o aprindă, iar lumânarea cea mică a căzut şi s-a stins. Şi doctorul s-a prăbuşit imediat la pământ, în mâinile Morţii[63].

Naşul trebuie să fie înţeles, în fond, ca un „părinte spiritual”[64]. în general, basmele reflectă imagini naturale care ies din inconştient. Vedem în această poveste o reprezentare care dezvăluie latent stăpânul sorţii şi conducătorul acestei lumi într-o formă care conţine şi uneşte atât lumina, cât şi întunericul. Astfel, copilul adoptat nu este nici copilul lui Dumnezeu, nici un copil al diavolului, ci este, de la bun început, „un copil al morţii”, de la care îşi primeşte aptitudinile magice[65]. Moartea este înfăţişată ca o zeitate misterioasă în

[63] *J.* şi T. Grimm, *Complete Grimms*, pp. 209-212 [şi D.L. Ashliman (ed.), *The Grimm Brothers' ChÜdrens and Household Tales (Grimms' Fairy Tales),* Princeton University Press, Princeton, 1998-2009]. Vezi varianta mai prietenoasă, dar mai slabă, „Ţesătorul cel sărac care a căutat un naş”, în P. Zaunert, *Deutsche Märchen aus dem Donaulande,* p. 194. Despre diferitele versiuni ale fraţilor Grimm în general, vezi Hermann Hamann, „Die literarischen Vorlagen der Kinder- und Hausmärchen und ihre Bearbeitung durch die Brüder Grimm”, în *Palaestra XLVII, Untersuchungen und Texte aus der deutschen und englischen Philologie,* Band 47, ed. Alois Brandl, Gustav Roethe şi Erich Schmidt, Mayer & Müller, Berlin, 1906, pp. 69 şi urm. Pentru utilizarea acestui motiv în poezia folclorică, vezi Johannes Bolte, „Das Märchen vom Gevatter Tod”, în *Zeitschrift des Vereins für Volkskunde,* ed. Karl Weinhold, 4. Jahrg. 1894, nr. 4, p. 34.

[64] Vezi A. Dieterich, *Eine Mithrasliturgie,* pp. 153-154. O versiune islandeză descrie moartea ca profesor al eroului – J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen,* voi. 1, p. 378.

[65] Potrivit lui J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen,* voi. 1, pp. 377 şi urm., în unele paralele, tatăl a devenit doctorul, în locul copilului botezat. Din moment ce fiul

aspectul său dublu, o descriere menită să se potrivească întregului regat fermecat: ea oferă leacul vieţii şi păzeşte luminile vieţii din peştera întunecată, pe care este clar că le manevrează după cum doreşte[66]. Legătura dintre viaţă şi moarte în aceeaşi figură a fost larg răspândită înainte de creştinism şi reprezentată ca atare în misterele greceşti. Vedem că figura morţii era purtătoarea simbolului pentru divinitatea regatului magic, care impune respect, deşi are atribute contradictorii. Doctorul a primit capacitatea de a înţelege esenţa dublă a acestui spirit, căruia trebuie să-i cedeze puterile sale asupra sorţii pacientului. Moartea indică legătura cu zonele puterilor htonice: când stă la capul bolnavului, unde predomină conştiinţa, doctorul îşi poate folosi cunoştinţele pentru a vindeca. Dar dacă Moartea stă la picioarele pacientului, unde se află legătura cu pământul, atunci doctorul e lipsit de puteri vindecătoare[67]. Se pare că spiritul se supune acestei reguli. Dar dacă omul foloseşte greşit această asociere cu spiritul, adică informaţiile sale privind natura inconştientului, de exemplu, într-un mod arogant, pentru scopuri egoiste, se pare că acest zeu al morţii veghează asupra legilor vieţii şi nu cunoaşte mila, deoarece stinge lumina.

este o bucată din tată, iar în acele paralele joacă doar rolul de a-l ajuta pe tatăl său să cunoască moartea şi în rest nu este esenţial pentru poveste, cele două figuri se pot înlocui una pe cealaltă.

[66] Pentru un exemplu al acestui aspect dublu al figurii bătrânului, vezi „Fiul nemulţumit” *(Vom unzufriedenen Sohn* – M. Boehm şi F. Specht [eds.], *Lettisch-litauische Volksmärchen [Md*W], ed. Fr. von der Leyen şi P. Zaunert, Eugen Diederichs, Jena, 1924, nr. 47), în care eroul este întâi atotvăzător, iar apoi orbit de poţiunea magică.

[67] în multe paralele *(cf.* J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen,* voi. 1, pp. 377 şi urm.) moartea este neputincioasă atunci când stă la picioare şi periculoasă când se află la cap. Pare mai puţin logic, dar poate fi explicat astfel: demonul este fatal atunci când îşi depăşeşte nivelul de profunzime şi preia controlul asupra conştiinţei. Vezi, totuşi, că L. Laistner, *Das Rätsel,* voi. 1, p. 54; voi. 2, p. 20, menţionează poveşti în care demonii se apropie de persoana adormită de la piciorul patului. Vezi şi E. Rohde, *Psyche,* Londra, 1925, p. 23 n. 2, despre obiceiul de a scoate morţii din casă cu picioarele înainte. Băchtold-Stăubli, s.v. *Fuss* („picior”), descriu superstiţia conform căreia, în unele locuri, bebeluşul trebuie să fie adus în cameră cu picioarele înainte, altfel va muri. „Nu are voie nimeni să stea la picioarele mortului, fiindcă va împiedica trecerea către tărâmul de dincolo.”

262

Tatăl daemonic

Peştera plină de lumini puternice (lumânările vieţii) ne aduce 466 aminte de o idee asemănătoare dintr-un basm nordic, „Stăpânul dealului şi John Blessom”:

Odată, în Ajunul Crăciunului, John Blessom terminase 467 nişte treburi în oraş şi îi era dor de casă. Pe măsură ce mergea, a trecut în grabă pe lângă el un om înalt şi masiv. John l-a întrebat încotro se duce.

— Trebuie să mă întorc la Vaage în seara asta.

— Mi-aş dori să ajung şi eu acolo! a oftat John.

— Poţi să stai pe talpa săniei mele, a spus omul, fiindcă am un cal care face un kilometru şi jumătate din doisprezece paşi.

Aşa că au pornit, iar Blessom s-a străduit să se ţină de talpa săniei; căci au trecut prin vreme rea şi vânt, şi nu mai vedeau nici cerul, nici pământul. O singură dată s-au oprit şi s-au odihnit. Nu-şi dădea seama exact unde se aflau, dar când au pornit-o din nou la drum, i s-a părut că a zărit un craniu înfipt într-un par. John a început să îngheţe de frig.

La un pod, în apropiere de Vaage, străinul s-a oprit şi l-a 468 lăsat pe John să se dea jos.

— Acum nu mai ai mult până acasă, i-a spus străinul, dar trebuie să-mi promiţi că n-ai să te uiţi în jur dacă ai să auzi un răget şi ai să vezi o pală de lumină.

în timp ce mergea, John a auzit un răget în Jutulsberg, iar poteca din faţa lui s-a luminat atât de tare, încât vedeai să iei un ac de jos. A uitat promisiunea făcută şi a întors capul, să vadă ce se întâmplă. Poarta uriaşă din Jutulsberg era larg deschisă, iar prin ea răzbea lumina şi strălucirea a mii de lumânări. în mijlocul tuturor stătea uriaşul, şi era chiar omul alături de care călătorise el. Dar de atunci înainte, John a rămas cu capul răsucit până la sfârşitul zilelor sale[68].

[60] [Basmul original este în norvegiană – P.C. Asbjornsen, *Norske huldre-eventyr ogfolkesagn,* voi. 1, P.T. Steensballe, Christiania, 1870, p. 189. Pentru o versiune în limba engleză, vezi C. Stroebe, *Norwegian Fairy Book,* pp. 263-266.]

263

Simboluri arhetipale în basme

469 Aici, puterea htonică este un uriaş din munţi, asemenea demonului din „Elful din munte”, iar relaţia sa cu moartea este sugerată de vederea unui craniu într-un par şi frigul resimţit de pasager. Privitul „înapoi” spre regatul fermecat şi conducătorul său ascuns şi misterios este strict interzis. John Blessom încalcă interdicţia, motiv pentru care rămâne pentru totdeauna cu capul „răsucit”. Oricine vede demonul înnebuneşte.

470 începutul unui alt basm al fraţilor Grimm, „Domnul cumătru”, aminteşte oarecum de „Cumătră Moarte”, dar apoi subliniază în mod clar aspectul ameninţător, malefic sau

„diavolesc” al conducătorului misterios al regatului subteran, al inconştientului. După cum ştim din studierea istoriei religiilor, atunci când, într-o regiune, o religie nouă învinge o religie veche, vechii zei sunt demonizaţi, după cum este numit procesul. Adică aspectele lor prietenoase sunt transformate în caracteristici întunecate şi malefice. în creştinism, ca religie învingătoare, zeii mai vechi, cu forţele lor htonice şi distructive, se potrivesc cu imaginea creştină a arhidemonului şi vrăjmaşului, cunoscut popular drept „diavolul”[69]. în „Domnul cumătru”, moartea şi diavolul se contopesc într-o singură figură[70]:

[69] Vezi, de exemplu, numele diavolului de „stăpân al pădurii”, în W Hertz, *Werwolf,* pp. 103-104. Vezi şi R. Reitzensteîn, *Hellenistic,* pp. 342-343; şi *Das iranische Erlö-sungsmysterium: Religionsgeschichtliche Untersuchungen, A.* Marcus &E. Weber’s Verlag, Bonn a. Rh., 1921, pp. 137 şi urm.

[70] Drept urmare, este de înţeles că, de exemplu, intr-o versiune ucraineană a basmului „Cumătră Moarte” [citată în J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen*, voL 1, p. 387] o cruce, un sfânt sau apă sfinţită sunt puse lângă pat, pentru a împiedica moartea să ajungă la picioare. Atunci când figurile creştine, cum ar fi arhanghelul Mihaîl dintr-o versiune bulgărească, îşi asumă rolul morţii, se indică astfel o creştinare a unui motiv mult mai vechi. în mod similar, poate fi o suprapunere ulterioară atunci când se spune că moartea vine să-l ia pe omul care nu respectă porunca de a-şî iubi seamănul, de exemplu, într-o altă versiune (ucraineană) citată în f. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen,* voi. 1, Leipzig, 1913, pp. 386-387. Despre legăturile dintre conceptele de diavol şi înger al morţii în *Talmud,* vezi şi A. Wünsche, *Der Sagenkreis vom geprellten Teufel,* Akademischer Verlag, Leipzig şi Viena, 1905, pp. 16 şi urm.

Tatăl daemonic

Un om sărac avea atâţia copii, încât rugase deja toţi oamenii de pe lume să-i fie naşi, iar când i s-a mai născut un copil, nu mai avea pe cine să întrebe. în urma unui vis, a ieşit la poartă şi a întrebat prima persoană care i-a ieşit în cale dacă vrea să-i boteze copilul. Străinul i-a dat o sticluţă cu apă şi i-a spus:

— Aceasta e o apă miraculoasă. Poţi să vindeci bolnavii cu ea. Dar trebuie să vezi unde stă Moartea. Dacă stă la capul pacientului, dă-i acestuia nişte apă şi se va vindeca; dar dacă Moartea stă la picioarele lui, toate eforturile vor fi în zadar, căci bolnavul trebuie să moară.

Din clipa aceea, omul îşi dădea seama mereu dacă un bolnav putea fi salvat sau nu. A devenit faimos pentru abilitatea lui şi a câştigat mulţi bani. într-o zi s-a dus să-şi viziteze cumătrul şi să-i spună ce s-a întâmplat cu apa. A intrat în casa cumătrului, dar acolo se întâmplau cele mai ciudate lucruri. La prima scară, se certau făraşul şi mătura, lovindu-se violent una pe alta. Le-a întrebat:

— Unde locuieşte domnul cumătru?

— Un etaj mai sus, a răspuns mătura.

Când a ajuns la a doua scară, a văzut acolo o grămadă de degete moarte aruncate pe jos. Le-a întrebat:

— Unde locuieşte domnul cumătru?

— Un etaj mai sus, a răspuns unul dintre degete.

La baza celei de-a treia scări se afla o movilă de capete de morţi, care l-au îndrumat să mai urce un etaj. La a patra scară a văzut o tigaie deasupra unui foc, iar în tigaie, nişte peşti se prăjeau singuri.

— Un etaj mai sus, i-au spus şi aceştia.

Iar când a ajuns la al cincilea etaj, s-a trezit în faţa unei uşi închise. S-a uitat pe gaura cheii. Şi l-a văzut pe cumătru, care avea două coarne lungi. Când acesta a deschis uşa şi l-a invitat înăuntru, cumătrul s-a băgat repede în pat şi s-a acoperit. Răspunzând întrebărilor

ciudate ale omului cu privire la ceea ce văzuse, cumătrul a explicat că mătura şi făraşul erau
471
472
473

slujitorul şi menajera, degetele erau rădăcinile unei legume, craniile erau nişte verze, iar peştii se găteau singuri. Cât despre coarnele lungi, cumătrul a spus, pur şi simplu, că nu era adevărat. Bărbatul s-a înfricoşat şi a fugit. Dacă nu ar fi plecat, cine ştie ce i-ar fi făcut cumătrul?[71]

474 Legătura dintre moarte şi diavol este exprimată de craniile şi degetele scheletice pe care le întâlneşte omul şi prin faptul că, în cele din urmă, recunoaşte coarnele diavolului. Există o variantă franceză a basmului „Cumătră Moarte" intitulată „Doctorul din Fougeray", în care diavolul însuşi îl anunţă pe doctor când îi vor muri pacienţii, arătându-i luminile vieţii[72]. Când doctorul, încercând să-i întoarcă serviciul, nu reuşeşte să noteze greşelile oamenilor, el dispare din această lume. „După ce s-a topit, corpul păstorului a fost găsit pe o tufa (genul *Genista).* Nefericitul doctor ţinea o lampă cu o formă tare ciudată, făcută dintr-un metal necunoscut." Se pare că doctorul îşi găsise propria lampă/lumină a vieţii; pătrunsese atât de adânc în secretele lumii de dincolo, încât a pierit el însuşi. Chiar şi în „Domnul cumătru" curiozitatea musafirului era cât pe ce să-l coste viaţa.

475 Afirmaţiile făcute de diavol cu privire la ciudăţeniile din casă sunt eufemistice şi, în acelaşi timp, dezvăluie „lumea răsturnată" a inconştientului. Chiar şi la cel mai inferior nivel, obiectele animate îl uluiesc pe vizitatorul tărâmului magic. Se pare că, la fel ca *tunghâkul* (vezi *supra,* p. 194) din basmul inuit „Mingea de foc", diavolul poate să însufleţească obiectele moarte, indicând partea sa dătătoare de viaţă alături de ipostaza sa aducătoare de moarte. Acest lucru a fost demonstrat şi atunci când cumătrul i-a dat omului o sticlă cu apă vindecătoare, la începutul basmului. în mod asemănător, într-un basm finlandez, „Castelul diavolului", pe lângă săbii şi arme letale, diavolul are un unguent vindecător care poate face un om întreg

[71] [Spusă iniţial fraţilor Grimm de către Amalie Hassenpflug, care avea doisprezece ani (fără ultima propoziţie). Aceasta este prescurtată din versiunea tradusă de Margaret Hunt (1884) şi revizuită şi corectată de D.L. Ashliman. Pentru o traducere aproape identică, vezi J. şi T. Grimm, *Complete Grimm's,* pp. 206-208.]

[72] E. Tegethoff, *Französische Volksmärchen* 2, pp. 111-115.

la loc şi un flaut care deschide uşile cu puterea sunetului. în povestea noastră, diavolul se hrăneşte cu peşti, care se prăjesc singuri în tigaie. Deoarece peştii trăiesc în apă, iniţial îi putem privi drept conţinuturi ale inconştientului. Aşa că aici, diavolul este şi stăpânul apei ca inconştient. El însuşi trăieşte la al cincilea etaj, ceea ce nu este lipsit de semnificaţie, deoarece cinci este numărul materialităţii[73].

în timp ce, în ultima poveste, diavolul, care, în privinţa unora dintre trăsăturile sale, are în mod tradiţional o afinitate pentru concepţiile precreştine şi păgâne despre divinitate, şi-a pierdut o parte din puterea demonică prin însuşiri amuzante, o zeitate centrală ascunsă (la fel ca puterea inconştientului), de dimensiuni mari, apare în următoarea poveste mitică importantă din Irlanda, „Balor şi naşterea lui Lugh":

în vremuri de demult, pierdute în negura timpului, trăiau trei fraţi din Tuatha de Danann. Cel mai mare dintre ei avea o fierărie în Druim na teine[74]. Mezinul, Cian, era stăpânul

pământului şi avea o minunăţie de vacă, Glas Gaibhnenn *(vaca verde),* care dădea cantităţi atât de mari de lapte, încât trezea invidia vecinilor. Dincolo de Druim na teine, pe insula Tory[75], trăia un războinic faimos, pe nume Balor. Avea un singur ochi în mijlocul frunţii şi unul la ceafa. Acest ochi din spatele capului strălucea ca un vasilisc şi putea ucide oamenii cu privirea sa malefică şi piezişă şi culorile sale otrăvitoare, dar Balor îl ţinea închis, folosindu-l doar atunci când voia ca, dintr-o privire, să-şi prefacă duşmanii în stane de piatră. Un druid prezisese că Balor avea să fie ucis de către propriul său nepot, în ciuda puterii sale magnifice. Din moment ce nu avea decât o fiică, pe Ethlinn, Balor a încuiat-o într-un turn

[73] Vezi JJ. Bachofen, *Mutterrecht,* pp. 58 şi urm., mai ales p. 60; şi C.G. Jung, OC 11, *Simbolul transsubstanţierii în liturghie,* §332, despre concepţiile antice despre cinci ca număr al popoarelor naturale (hylic), care formează o pentagramă cu braţele şi picioarele întinse.

[74] în basm, tradus literal „femeia de foc", dar potrivit notei, „creastă de foc".

[75] Tory înseamnă „stâncă ce se înalţă spre cer".

476
477
267
Simboluri arhetipale în basme

de nepătruns, pe o stâncă ce se înălţa vertiginos din mare către cer. Acolo, a pus ca Ethlinn să fie păzită de douăsprezece femei bătrâne, cărora le-a ordonat să-i ascundă existenţa sexului opus. între timp, Balor a hotărât să-i fure lui Cian acea vacă minunată. S-a deghizat într-un băieţel roşcat şi, cu un şiretlic, a furat vaca. Apoi s-a schimbat înapoi în forma sa de Balor şi a târât vaca pe insula lui.

478 Cian s-a dus apoi la o femeie-druid, Birog de pe Munte, pentru a-i cere ajutorul. Aceasta l-a îmbrăcat în haine femeieşti şi, cu o pală de vânt, l-a purtat dincolo de mare, până la turnul unde se afla Ethlinn. Apoi le-a strigat pe femeile din turn şi le-a cerut adăpost pentru o mare regină care se confrunta cu nişte greutăţi. Femeile din turn nu au vrut să refuze o femeie din Tuatha de Danann, aşa că le-au primit înăuntru, pe ea şi pe însoţitoarea sa. Apoi, prin farmecele sale, Birog le-a adormit pe toate, iar Cian s-a dus să discute cu Ethlinn. Şi când l-a văzut, a spus că acela era chipul pe care îl văzuse în visele sale. Aşa că i-a oferit dragostea ei. După o vreme, Cian a fost luat din nou de o pală de vânt şi dus înapoi.

479 Când i-a venit sorocul, Ethlinn a dat naştere unui fiu. Balor a aflat veştile şi le-a ordonat oamenilor săi să pună copilul într-o cârpă, pe care să o închidă cu un ac, şi să-l arunce într-un râu. Pe când cărau copilul peste un braţ al mării, acul a alunecat, iar copilul a căzut din cârpă în apă, iar ei au crezut că s-a înecat. Dar a fost luat de Birog de pe Munte, care l-a dus la tatăl său, Cian, şi l-a dat să fie crescut de Taillte, fiica Regelui Marii Câmpii. Aşa s-a născut şi a crescut Lugh. Cu timpul, i-a fost dat unchiului său, fierarul Goibniu, ca să înveţe o meserie. Goibniu a prins drag de Lugh şi l-a învăţat tot ce ştia. Atunci Balor l-a omorât pe Cian, tatăl lui Lugh, şi s-a pornit să-l distrugă pe Lugh şi toată Irlanda împreună cu el. în timpul unei bătălii crâncene şi sângeroase, Lugh şi Bator s-au întâlnit. Lugh i-a făcut reproşuri lui Balor, care s-a înfuriat şi mai tare. Le-a spus oamenilor care erau cu el: „Ridicaţi-mi pleoapa, să-l văd pe vorbăreţul care îndrăzneşte să mi se adreseze în felul

268
Tatăl daemonic

ăsta" Şi i-au ridicat pleoapa lui Balor, dar Lugh şi-a aruncat suliţa rosie către Balor şi l-a lovit în ochi cu atâta forţă, încât i-a scos ochiul prin ceafa. Ochiul a plesnit către propria armată a lui Balor, iar de trei ori câte nouă fomorieni au murit când s-au uitat la el. „Iar dacă

Lugh n-ar fi stins ochiul acela când a facut-o, întreaga Irlandă ar fi ars într-o clipită. Iar după aceasta, Lugh i-a tăiat capul lui Balor. Ca să răzbune moartea tatălui, nepotul şi-a ucis bunicul."[76]

Balor cel cu un singur ochi, care locuieşte departe de lumea oamenilor şi este înconjurat din toate părţile de apă, are un echivalent în Polifem, fiul lui Poséidon, zeul cutremurelor de pământ şi al mării. Şi Polifem este o figură a lumii fantastice care şi-a pierdut ochiul atunci când un om căruia îi greşise i-a înfipt în el o ţepuşă înroşită în foc. Dar, spre deosebire de Polifem, Balor mai avea un ochi la ceafa, care îi permitea să vadă nu doar în faţă, lumea seculară, ci şi în spate, tărâmul magic. O privire a acestui ochi invizibil şi distructiv îi putea preface pe duşmanii săi în stane de piatră. Aici este ilustrată perfect natura dual㠹 a figurii magice; unul dintre ochii lui Balor este întors către moarte şi partea întunecată a lumii, iar cu celălalt ochi se poate uita la realitatea umană conştientă. în această privinţă, seamănă cu „musafirul orb" Odin/Woden, cu pălăria şi mantia lui întunecată. Odin/Woden este vechiul zeu scandinav/germanic al tuturor lucrurilor magice, inclusiv înţelepciunea întunecată a naturii,

[76] Legenda lui Balor-Lugh este menţionată deja în secolele al VlII-lea şi al LX-lea. într-o versiune, Lugh arde „ochiul acoperit cu nouă văluri al lui Balor cu o tijă de fier, după care cad şapte teci". *Cf.* Georges Dottin, *Manuel pour servir à l'Etude de ¡'Antiquité Celtique,* ed. a II-a, Librairie ancienne Honoré Champion, Édouard Champion, Paris, 1915, pp. 281-282: „în bătălia de la Moytura, Lug, eroul celor o mie de meserii, a distrus cu o lovitură de praştie ochiul malefic al lui Balor, care nu se deschidea decât înspre un câmp de luptă şi a cărui pleoapă nu putea fi ridicată decât prin efortul a patru oameni". Potrivit lui James Hastings, *Encyclopcedia of Religion and Ethics,* T. &. T. Clark and Charles Scribner's Sons, Edinburgh şi New York, 1910, s.v. „celţi", Balor părea să aparţină unui grup de zei primordiali din Irlanda, în care irlandezii îşi au originea mitică. După sosirea celţilor, aceşti zei mai vechi au devenit demonici şi malefici. Balor a devenit personificarea ochiului malefic.

care şi-a sacrificat unul dintre ochi uriaşului Mimir ca să câştige puterea profeţiei. Şi zeul egiptean Horus are un singur ochi. Şi-a pierdut ochiul din cauza lui Seth şi, când l-a recâştigat, l-a sacrificat ca să-şi reînvie tatăl[77] [78]. în colecţia de cântece rapsodice galeze *'Ihc Mabinogion™,* eroul, Peredur, se luptă cu un om uriaş, negru, cu un singur ochi, care îşi pierduse celălalt ochi într-o luptă cu „Şarpele Negru" pe „Dealul Durerii". Acest uriaş se numeşte „Despotul Negru". Un astfel de ochi, sacrificat pentru un daemon al lumii de dincolo, corespunde ochiului letal al lui Balor prin faptul că el combină ambele aspecte ale daemonicului[79]. Ochiul care priveşte în spate simbolizează „deblocarea sensului interior"[80]. Privirea de vasilisc a stăpânului micii insule, a cărui putere transcende timpul şi spaţiul dincolo de lumea vizibilă, sugerează o afinitate cu dragonul sferelor htonice şi cu ieşirea sa din adâncurile noroioase. Prin urmare

J >

acest daemon este stăpânul adâncurilor, imaginea tipică a unui zeu întunecat ascuns, ca întruchipare a inconştientului, a regatului magic, în aspectul său distructiv. Faptul că locuieşte pe o insulă îl indică drept un zeu al morţii, fiindcă, potrivit perspectivei scandinave/germanice[81], adeseori se consideră că tărâmul morţilor s-ar afla pe o insulă îndepărtată, motiv pentru care ceremonia de îngropare era săvârşită adesea într-o barcă[82].

481 Balor are şi capacitatea lui Proteu, unul dintre supuşii lui Poséidon, zeul grec al mării, de a se transforma, şi apare sub înfăţişarea unui băiat roşcat, ca tâlhar. Am arătat deja că roşul este culoarea lumii magice. De asemenea, este culoarea focului şi, prin urmare,

este asociat cu zeii scandinavi şi germanici Loki, zeul focului, şi Thor, zeul cu părul roşu şi barba roşie al tunetului şi furtunilor. Roşul este şi un atribut al lui Odin/Woden ca vânător sălbatic. Odată cu

[77] Vezi A. Erman, *Religion der Agypter,* p. 71.

[78] C. Guest, *The Mabinogion,pp.* 200 şi urm.

[79] [Adică privitul către noapte şi moarte – inconştient, şi capacitatea de a vedea în faţă, conştientul, realitatea umană.]

[80] Vezi M. Ninck, *Wodan,* p. 133. Pentru o interpretare detaliată a ochiului singuratic al zeului lumii de dedesubt, vezi volumul 2 al acestei opere.

[81] [De asemenea, multe triburi indigene din vestul Americii de Nord, precum Hopi.]

[82] Vezi E. Mogk, *Germanische,* p. 60.

introducerea creştinismului, diavolul a preluat din ce în ce mai multe aspecte ale lui Odin/Woden/Thor, moştenindu-i barba, pălăria şi mantia roşie. De aceea, în folclor se spune că nu poţi avea încredere în oamenii cu părul roşu. Chiar şi moartea are pălărie roşie, la fel ca gnomii şi strigoii. Roşul este culoarea sângelui, pasiunii şi a vieţii, prin urmare este de o importanţă vitală în magia care are ca scop să influenţeze voinţa zeilor, a demonilor sau a oamenilor pentru a produce suferinţă sau pentru câştiguri personale[83]. Egiptenii, care urau culoarea roşie, şi-au transferat emoţiile asupra zeului Seth, de care mai mult le era teamă decât îl iubeau. Acesta avea culoarea roşie, ochii roşii, iar faptele lui rele erau „lucruri roşii”[84].

Adversarul lui Balor era, pe lângă propriul său frate, Goibniu, 482 fierarul din Tuatha de Danann, care îl învaţă pe Lugh, băiatul-erou. Fierăria lui se numeşte „demoniţa focului”. Imaginea antică a fierarului este beteagul Hefaistos, zeul focului vulcanic, o zeitate întunecată, care faurea în pământ. Un alt nume pentru locul forjei lui Goibniu este Druim na teine, Creasta de foc. Fierarul este creativ datorită artei sale şi este maestru al focului, iar jăraticul este ascuns în materie. Flăcările scapără în auriu sau roşu. în folclor, descrierile roşului şi auriului sunt interschimbabile[85]. Focul este un simbol al spiritului şi, aflat aici în posesia fierarului, în lumea conceptuală a omului primitiv, a vraciului. înteţirea focului este un simbol al şireteniei, o trăsătură bine-cunoscută a lui Loki. Atunci când Balor se transformă într-un băieţel cu părul roşu, el simbolizează alinierea cu un şiretlic demonic, imposibil de negat, mai ales că el încorporează şi aspectul de foc al adversarului său. Prin faptul că dă dovadă de trăsături conexe, el îşi învinge adversarii la propriul lor joc. Diversitatea duşmanilor este doar sugerată prin caracterizarea imperiului lor: marea şi focul. Este ca şi cum diverse aspecte ale unei fiinţe magice se luptă între ele sau, formulat într-o manieră psihologică, diferite tendinţe din inconştient, comparabile cu două impulsuri instinctuale diferite din aceeaşi fiinţă umană, una distructivă şi cealaltă creativă.

[83] Vezi Bächtold-Stäubli, s.i’. *Rot* („roşu”) sau *Haar* („păr”).

[84] Vezi A. Erman, *Religion der Ägypter,* pp. 37, 39.

[85] Vezi Bächtold-Stäubli, s.i’. *Rot.*

483 Balor fură minunata vacă hrănitoare, Glas Gaibhnenn *(vaca verde)* a celor trei fraţi. Această vacă simbolizează în primul rând o putere vie, hrănitoare a vieţii şi, pentru etapa primitivă a civilizaţiei, de cea mai mare valoare: un simbol al fertilităţii, natura maternă şi generoasă şi, prin urmare, o zeiţă-mamă şi o zeiţă a Pământului. Această indispensabilă forţă a vieţii apare printr-un vicleşug sub puterea unui mare demon al lumii de dincolo, dar acest incident a generat imboldul de a-l distruge pe Balor şi de a ajuta binele să învingă[86]. Fiica lui Balor este Ethlinn[87]. în întunericul inconştientului, legată şi păzită de voinţa tatălui

demonic, trăieşte[88] o putere spirituală care îmbrăţişează legătura cu tărâmul viu, opus principiului lui Bator, şi va da naştere unui copil care îl distruge. Ajutorul trebuie să apară chiar din tărâmul magic, sufletul ascuns în adâncurile întunecate ale creaţiei trebuie să intervină în proces participând şi conectându-se cu partea luminoasă, pentru a da naştere celui care uneşte cele două lumi şi îl poate învinge pe demonul malefic. în vise, tânăra fecioară are deja o premoniţie conform căreia există fiinţe care o pot salva şi completa, care au o natură diferită de a ei şi de mediul său. Aripile vântului îl poartă pe mezinul Cian [= Mac Kineely], căruia i-a fost furată vaca, până în centrul magic închis, confirmând astfel prevestirile din visele ei. Deosebit de fertilă, Ethlinn naşte trei copii, dar tatăl ei vrea să trăiască şi, la fel ca întunecaţii zei Uranos şi, după el, Cronos, trebuie să-şi distrugă descendenţii de sex masculin. Dar, la fel ca ei, un fiu scapă şi îl învinge. Lugh este tânărul erou cultural care pune capăt persecuţiei bunicului său Balor. Tocmai când întunericul pare să fi cucerit complet lumina, după ce l-a distrus pe tatăl băiatului şi proprietarul vacii şi l-a subjugat chiar şi pe fierar, forţele creative

[86] [„Execută voinţa sorţii" – John O'Donovan (trad.), *Annăla Rîoghachta Eireann. Annals of the Kingdom of Ireland by the Four Masters,from the earlîest period to the year 1616,* ed. a Il-a, Royal Irish Academy, Dublin, 1856, prima versiune scrisă.]

[87] [Această transliterare o urmează pe aceea a lui Lady Gregory *(Gods and Fighting Men: The Story of the Tuatha DeDanaan and of theFianna of Ireland, arranged and put into English,* John Murray, Londra, 1904); sunt posibile şi alte scrieri ale numelui, cum ar fi Ethnea, vezi John Rhys, *The Hibbert Lectures,* Williams and Norgate, Londra, 1898, p. 56.]

[88] [Versiunea originală este la timpul prezent.]

supravieţuiesc şi se dezvoltă. Lugh cunoaşte „secretul naşterii sale şi al atacului lui Balor asupra sa şi a fraţilor săi, dar ştie şi de uciderea tatălui său". Fără să-şi dea seama, Balor prinde drag de tânărul fierar, de parcă ar fi tânjit în taină după lumea adversarului său[89]. Este dorinţa de lumină şi sentimentul că nepotul cel frumos este cumva înrudit cu el şi că întunericul nu poate exista fără lumină. De altfel, în oracolul chinezesc şi cartea înţelepciunii *I Ching* scrie că puterea întunericului se distruge singură atunci când a consumat complet lumina, căreia îi datorează existenţa sa[90]. însă tânărul erou distruge ochiul lui Balor, răzbunând astfel moartea tatălui său. Uciderea lui Balor aminteşte de orbirea lui Polifem. Este o ridicare a spiritului distructiv în inconştient. Astfel, eroul îşi recâştigă vaca; ceea ce înseamnă că scoate din nou forţa vieţii din adâncurile inconştientului. Măsura în care această poveste foloseşte materialul arhetipal este evident din faptul că îl întâlnim din nou într-o cultură complet diferită, într-un mod similar. Laistner menţionează o poveste finlandeză în care fiica unui rege stă „la o sută de stânjeni sub pământ, într-o cameră de fier, închisă acolo de un spirit al stâncii cu un singur ochi, aproape orb"[91]. Eroul, pe care demonul îl miroase, dar nu îl poate vedea, reuşeşte să-i scoată ochiul cu o prăjină înroşită în foc.

O poveste fascinantă, ale cărei personaje sunt la fel de puternice 484 precum cele din povestea lui Balor, este „Picioare de aur", un basm vechi cules la sfârşitul anilor 1800 în zona Lectoure, un orăşel de lângă Gascogne, în sudul Franţei.

Era odată, la Pont-de-Pîle, un fierar care nu avea mai 485 mult de un stânjen înălţime, dar era puternic cât doi boi de tras la jug. Era mai negru decât tăciunele, avea o barbă

[89] [Faptul că Balor prinde drag de tânărul fierar (Lugh) urmează textul lui O'Donovan *(Annăla Rioghachta Eireann);* aceasta este sursa pentru von Franz şi von Beit. Traducerile ulterioare spun că unchiul lui Lugh, Goibniu, prinde drag de Lugh, ca în versiunea folosită mai sus.]

[90] Hexagrama 36, *Ming Yi,* „întunecarea Luminii”, în *The I Ching or Book of Chan- ges,* pp. 142 şi urm.

[91] L. Laistner, *Psyche, zur Entwicklimgsgeschichte der Seele,* Flammer und Hoffmann, Pforzheim, 1900, voi. 2, p. 113.

lungă, părul ţepos şi ochii roşii ca nişte cărbuni încinşi. Nu a pus niciodată piciorul într-o biserică şi mânca în toate zilele carne, chiar şi în Vinerea Neagră. Oamenii spuneau că fierarul din Pont-de-Pîle nu facea parte din rasa creştinilor. Fierarului nu-i plăcea atât de mult să lucreze fierul cum îi plăcea să lucreze aurul sau argintul. Nu-şi vedea capul de atâta muncă. Şi facea totul fără niciun ajutor – avea doar un lup negru mare cât un cal. Şapte tineri veniseră la el să înveţe meşteşugul. Dar încercările erau atât de dificile, încât mureau din cauza lor în trei zile.

486 La vremea aceea, în cătunul La Cote trăia o văduvă sărmană care locuia în bordeiul ei doar cu fiul său. Când băiatul a împlinit paisprezece ani, i-a spus mamei sale într-o seară:

— Mamă, ne spetim amândoi muncind şi abia reuşim să trăim de pe o zi pe alta. Mâine mă duc la fierarul din Pont-de-Pîle, să intru ucenic la el.

Mama lui l-a avertizat în privinţa groaznicului fierar, dar băiatul nu a ascultat-o. Asa încât a doua zi, în zori, băiatul se 5

afla în fata atelierului fierarului din Pont-de-Pîle.

— Hei, fierarule din Pont-de-Pîle, aş vrea să fiu ucenicul tău.

— Vino încoace, băiete!

Băiatul a intrat în atelier fără teamă şi fără să clipească.

— Băiete, arată-mi cât eşti de puternic. Băiatul a ridicat o nicovală de şapte chintale.

— Băiete, arată-mi cât eşti de îndemânatic.

Băiatul s-a dus la o pânză de păianjen şi a desfacut-o, apoi a facut-o ghem de la un capăt la altul, fără să rupă firul.

— Băiete, arată-mi cât eşti de curajos.

Băiatul a deschis uşa roţii unde stătea închis zi şi noapte lupul negru cât un cal de mare, care manevra foalele forjei. Lupul a sărit imediat de acolo. Dar băiatul l-a prins din zbor şi, apucându-l de gât, i-a tăiat coada şi cele patru labe pe o nicovală şi l-a ars de viu în focul forjei.

— Băiete, s-au terminat încercările tale. Eşti puternic, iscusit şi curajos. în trei zile o să intri ucenic la mine. Am să te plătesc bine. Dar nu vreau să locuieşti sau să mănânci cu mine.

— Stăpâne, aşa voi face.

Noul ucenic s-a înclinat în fata fierarului din Pont-de-Pîle şi a plecat. Odată ajuns afară, s-a gândit: „Mama avea dreptate. Stăpânul meu nu este un om ca toţi oamenii. O să mă ascund timp de trei zile şi trei nopţi, şi o să-l urmăresc fără să mă vadă. Atunci voi sti cu cine am de-a face”.

Ucenicul şi-a luat rămas-bun de la mama lui şi s-a prefăcut că pleacă. Dar s-a ascuns, fără să ştie nimeni, chiar în apropierea casei fierarului din Pont-de-Pîle, într-o căpiţă de fân, de unde putea să vadă şi să audă tot, fără ca el să fie văzut sau auzit. A descoperit că fierarul o chema noaptea la el pe fiica sa, regina şerpilor. Regina Viperelor era lungă şi groasă cât un sac de grâu, şi avea pe cap o floare de crin negru. Tatăl şi fiica se dezmierdau şi se devorau cu sărutări. I l-a promis pe ucenic drept soţ. Regina Viperelor a plecat. Imediat, fierarul din Pont-de-Pîle s-a dus pe malul râului Gers, într-o pajişte mărginită de frasini, plopi şi sălcii. Ucenicul a ieşit din căpiţa de fân şi l-a urmărit pe stăpânul său fără să

facă un zgomot, pitindu-se pe după copaci. Fierarul din Pont-de-Pîle s-a dezbrăcat la pielea goală şi şi-a ascuns hainele într-o scorbură din trunchiul unei sălcii. Apoi şi-a scos pielea de la cap până la picioare şi a apărut sub forma unei vidre uriaşe. „Să ascund pielea de om”, a spus el. „Dacă nu o mai găsesc şi nu o pun pe mine înainte de răsăritul soarelui, o să rămân vidră pe vecie.” Şi-a ascuns pielea de om în scorbura din salcie şi a sărit în Gers, chiar în clipa când stelele marcau miezul nopţii. Ucenicul l-a văzut înotând şi scufundându-se spre fundul râului, apoi ieşind cu câte un crap sau un ţipar pe care îl mânca în lumina lunii. Acest lucru a continuat până în zori. Apoi fierarul din Pont-de-Pîle a ieşit din apă, şi-a pus pe el pielea de om şi hainele, după care s-a întors acasă, fără să-şi imagineze că fusese urmărit.
487
488
275
Simboluri arhetipale în basme
489 Băiatul şi-a început ucenicia fără să se dea de gol că văzuse toate acestea. A devenit un aurar chiar mai bun decât meşterul său. Odată, a primit ordin să făurească bijuteriile de nuntă pentru fiica cea mare a unui marchiz. Când s-a dus să-i ducă bijuteriile, s-a îndrăgostit de fiica cea mică a marchizului şi, în scurt timp, s-au logodit. I-a făcut un lănţişor de aur, pe care l-a întărit cu propriul lui sânge, şi care s-a ataşat atât de ferm de purtătoarea lui încât nici Dumnezeu, nici diavolul nu puteau să i-l smulgă de la gât. Lănţişorul era înzestrat şi cu puterea de a arăta dacă unul dintre îndrăgostiţi avea necazuri.
490 Când ucenicul s-a întors acasă, fiind gelos pe iscusinţa lui, fierarul l-a bătut crunt şi i-a cerut să se însoare cu fiica lui, regina şerpilor. Când ucenicul a refuzat, fierarul i-a tăiat picioarele şi l-a aruncat într-un turn fără acoperiş, de o sută de stânjeni înălţime, aflat pe malul mării, pe tărâmul şerpilor, unde trebuia să muncească pentru fierar. Ucenicul a locuit şi a muncit acolo timp de şapte ani. Pământul îi era pat, iar cerul acoperiş. Când îi era sete, bea apă din fântână. Nu-i lipseau fierul, argintul sau aurul, nici diamantele sau pietrele preţioase. Tot ce făurea era dus de marii vulturi ai Muntelui la fierarul din Pont-de-Pîle. Când ucenicul muncea de o sută de ori mai mult decât ar fi fost nevoie, îi aruncau un colţ de pâine negru ca tăciunele şi amar ca fierea. Dar în cei şapte ani nu a făcut doar bijuterii minunate, ci a făurit în secret şi comori pentru sine: un topor de oţel, o curea de fier cu trei găuri şi nişte picioare din aur care îi veneau perfect. în cele din urmă, şi-a făcut nişte aripi mari şi uşoare ca fulgul. După şapte ani, când a venit la el regina şerpilor, care îl vizita în fiecare zi ca să-l seducă, i-a tăiat capul cu toporul şi şi l-a agăţat la curea. Folosindu-şi aripile uşoare ca fulgul, a zburat noaptea spre casă, spre râul Gers.
491 S-a uitat în jos către Pont-de-Pîle şi, în lumina lunii, l-a văzut pe fierar ieşind din casă pentru a se transforma în vidră şi a înota în Gers până în zori. A aşteptat până la ultima bătaie a miezului nopţii, după care s-a avântat în jos, de o sută de ori
276
Tatăl daemonic
mai repede decât o rândunică, spre salcia scorburoasă unde îşi ascundea fierarul din Pont-de-Pîle pielea de om în fiecare noapte. într-o clipă, pielea de om atârna de una dintre găurile de la cureaua lui de fier, iar el plutea la o sută de stânjeni deasupra râului Gers.

— Hei, fierarule din Pont-de-Pîle!

— Ce vrei de la mine, pasăre uriaşă?

— Fierarule din Pont-de-Pîle, îţi aduc veşti despre fiica ta, Regina Viperelor.

— Vorbeşte, pasăre uriaşă.

— Nu sunt o pasăre uriaşă. Sunt ucenicul tău. Vreme de şapte ani am suferit moartea şi chinul pe malul mării întinse. Fiica ta e în două bucăţi acum, cap şi corp, atârnată de

cureaua mea de fier. Adună-le din Gers şi încearcă să le cosi laolaltă.

Fierarul din Pont-de-Pîle ţipa ca un vultur pe râu.

— Fierarule din Pont-de-Pîle, nu ai ajuns la capătul suferinţelor. Caută-ţi pielea de om în scorbura din salcie. Uită-te, prietene, uită-te bine! E la mine, agăţată de cureaua mea de fier. Iar acum vei rămâne vidră pe vecie.

Fierarul din Pont-de-Pîle s-a scufundat în Gers. N-a mai fost văzut niciodată de atunci.

Apoi eroul şi-a vizitat mama, i-a spus ce a păţit, a fript pielea fierarului şi a mâncat-o. Apoi s-a dus la iubita sa, care îi cunoştea necazurile datorită lănţişorului şi, asa cum conveniseră să facă în cazul acesta, se îngropase într-o stare de moarte aparentă, în haine de mireasă. A trezit-o, a cerut-o de soţie de la părinţii ei şi s-au căsătorit în dimineaţa aceea. Au trăit mult şi bine, şi au avut doisprezece fii. Cel mare era cel mai puternic şi mai frumos dintre toţi. Dar avea burta acoperită cu o blană galbenă, fină şi moale, ca de vidră. Şi asta pentru că, în prima zi după nuntă, tatăl său mâncase, friptă pe grătar, pielea fierarului din Pont-de-Pîle[92].

[92] Text prescurtat preluat din Montagne Rhodes James, *Talesfrom Lectoure,* Rose- mary Pardoe, Chester, 2006, pp. 11-19. „Pieds-d'Or" i-a fost spusă lui Jean-Fran- cois Blade (1827-1900), culegătorul, de către trei oameni: bătrânul Cazaux;

493 Ca şi povestea „Balor şi naşterea lui Lugh", basmul „Picioare de aur" are trăsături esenţiale comune cu legenda lui Wayland Fierarul[93]. Forma de vidră a fierarului malefic poate fi legată de legenda scandinavă în care Loki l-a ucis pe fiul regelui Hreidmar, Otr, sub forma unei vidre, şi şi-a lăsat blana să fie suflată cu aur de către zei[94].

494 Figura puternică, demonică a fierarului din Pont-de-Pîle indică mai ales natura sa malefică şi distructivă. însă este importantă şi partea productivă şi pozitivă a meşteşugului său, chiar şi atunci când este subliniat aspectul întunecat, ca în „Balor şi naşterea lui Lugh". Ca urmare a măiestriei sale în arta misterioasă a prelucrării metalelor şi a făuririi de produse de înaltă calitate, mai ales arme, fierarul a avut întotdeauna în credinţa populară reputaţia unor relaţii şi abilităţi magice (chiar şi în privinţa cunoştinţelor populare medicale)[95]. Numeroase legende preamăresc arta fauritului, de exemplu cele care povestesc despre îndemânările lui Hefaistos, Wayland şi Mimir[96]. Urme ale naturii sale divine încă apar la fierarul pământean care este în legătură cu fiinţe de pe altă lume, cum ar fi gnomii care prelucrează metalul sau lucrează în forje, ori relaţia dintre potcovar (fier forjat, faurar de potcoave) şi vânatul sălbatic. Fierarul pământean poate să-l pună în lanţuri pe Lucifer, poate chiar să-l izgonească, să-l depăşească în isteţime sau să fie asemenea diavolului. Diavolul însuşi apare ca servitoarea lui Blade, Cadette Saint-Avit de Castera-Lectourois, şi Pierre Laterra- de de Saint-Martin-de-Goeyne (la zece kilometri nord-vest de Lectoure). Fiecare dintre ei plasa acţiunea în zona în care s-a născut. Şi alte persoane din Lectoure cunoşteau povestea, dar versiunile lor erau mai puţin complete şi detaliate decât cea a lui Cazaux, pe care a urmat-o Blade aici.

[93] [în introducerea sa, traducătorul M.R. James remarcă faptul că „Picioare de aur" este, în esenţă, aceeaşi poveste ca „Wayland Fierarul", Volunder din vechea *Edda,* care este spusă într-unul dintre cele mai vechi straturi ale acelei opere, şi a cărei primă menţiune este cioplită pe sicriul din fildeş din Muzeul Britanic denumit Franks Casket, şi a fost făcută în nordul Angliei în secolul al VIII-lea.]

[94] [în mitologia scandinavă, Otr (alternative: Ott, Oter, Otr, Otter) este un gnom. El este fiul regelui Hreidmar şi fratele lui Fafnir şi Regin.]

[95] într-o formulă magică din Merseburg [Germania], Odin apare ca un potcovar.

[96] [Zeul scandinav al forjei.]

fierar[97]. Astfel, în acest basm, adversarul eroului este înfăţişat ca un fierar care provoacă groază şi îşi exprimă natura fundamentală ca un zeu întunecat. Mai există o trăsătură care subliniază acest aspect: în forma sa de vidră, fierarul se dezvăluie ca demon al apelor, element al inconştientului. La sfârşitul basmului, vidra dispare în lumea apelor, în timp ce forţa creativă primordială, care se desfăşoară în arta fierarului, trece la băiatul erou. (însă preia şi eroul o parte din esenţa vidrelor, „încorporând" pielea fierarului. Mai întâi arde pielea, adică o purifică prin foc.) Prin confruntarea cu demonul, omul câştigă o parte din energia creativă a inconştientului, la fel cum eroul din „Balor şi naşterea lui Lugh" îşi recuperează vaca fertilă. în mod semnificativ, despre fierarul din Pont-de-Pîle se spune că nu facea parte din tribul creştinilor, fiindcă în el continuă să trăiască un zeu păgân primitiv, iar aspectul său uman este înşelător, este mai mult decât un om, căci poate deveni şi animal. Fierarul nu apare mereu ca un demon violent ce se manifestă în exterior; dimpotrivă, gnomii sunt meşteri ai forjei la fel de apreciaţi. Mimir este un bine-cunoscut fierar gnom[98]. Laistner[99] relatează o poveste suedeză în care un vânător s-a întâlnit cu „un fierar muntean care dormea pe Oernekulla şi l-a luat cu forţa. Fierarul plânge şi promite că va lauri tot ce i se va cere, doar să i se pună fier şi oţel pe coasta muntelui. însă vânătorul refuză să elibereze gnomul. Şi atunci gnomul spune: «Dacă aş avea pălăria mea de ceaţă,

[97] Vezi Băchtold-Stăubli, s.v. *Schmied* („fierar"). H. Giintert, *Weltkönig,* p. 111, scrie despre neîncrederea pe care o manifestă masele atunci când sunt confruntate cu arte pe care nu le înţeleg. în minţile primitive, artiştii devin magicieni. Această trăsătură apare în legende precum cea a lui Dedal şi Wayland, iar până în ziua de astăzi [adică în anii 1920] limba germană păstrează termeni precum *schemer,* legat de *Schmied,* „a bate fierul cât e cald" sau „a făuri o minciună". Despre relaţia formei lui Donar cu cea a diavolului, vezi A. Wünsche, *Vom geprellten Teufel,* pp. 11,88 şi urm., 96-98. Wünsch scrie despre legende în care fierarul îl păcăleşte pe diavol sau învinge moartea ca diavol. El spune o poveste la sfârşitul căreia fierarul, negăsind nicio intrare în rai sau iad, devine fierarul împăratului Barbarossa în Kyffhäuser *(ibidem,* pp. 91-92). Barbarossa, care a fost purtat *(entrückte)* către locul cunoscut drept Kyffhäuser, ar trebui să fie privit ca zeitate a lumii subterane.

[90] [în *Edda poetică,* Mimir este un bărbat care a fost decapitat şî stă sub Arborele Lumii, Yggdrasil, iar din capul său Odîn/Woden primeşte înţelepciune.]

[99] Vezi L. Laistner, *Das Rätsel,* voi. 2, pp. 65-71.

nu ar trebui să mă iei cu tine, dar dacă nu-mi dai drumul, vei plăti prin moartea întregii tale familii». Gnomul muntean a stat captiv trei zile, după care a dispărut, însă profeţia i s-a împlinit". în Palatinatul de Sus este cunoscut Fierarul-pământului *(Erdschmied).* Deşi în legenda suedeză vânătorul s-a întâlnit cu un fierar montan, prizonierul, unic reprezentant al gnomilor, poate fi considerat parte a unui aspect subteran al lui Dumnezeu, în care multitudinea de gnomi sunt comprimaţi într-o singură formă. De fapt, ca trăsătură a aspectului dublu al regatului magic, micimea este o manifestare majoră a acelui Dumnezeu[100] în care, bineînţeles, puterea sa, care încă se manifestă, subliniază opoziţiile care domină lumea magică[101].

495 într-un basm din insulele Fiji, „Povestea lui Longa-Poa", întâlnim un alt om foarte mic care poate face minuni.

496 După cum spun strămoşii noştri, a fost odată în Tonga o căpetenie pe nume Longa-Poa, un conducător măreţ şi puternic, cu braţul vânjos, inima vitează, înţelept la

judecată şi viteaz în război. Dar, deşi măreţ şi puternic, era cineva în faţa căruia tremura şi se înfricoşa, şi anume Fekai, „Cea Feroce”, propria lui soţie, fiica regelui, o femeie înaltă şi slobodă la gură, care avea un suflet absolut malefic. Dar era fiica unui „Rege Sacru” şi nu putea să ridice mâna împotriva ei, fiindcă era mai aproape de zei decât el.

497 Odată, după ce a fost dojenit aspru de Fekai, Longa-Poa a hotărât să plece de pe insulă şi să-şi caute liniştea pe alte meleaguri. A pornit într-o campanie de război şi distrugere împreună cu războinicii sâi. într-una din expediţii au reuşit să ucidă o balenă. Plin de mândrie, Longa-Poa a spus că lucrul ăsta îi transforma pe el şi pe oamenii săi în zei. Dar, aflat pe mare, s-a întâlnit din nou cu Fekai, care, în barca ei, pornise împotriva lui. încercând să scape de mânia sa, a pilotat vasul direct într-un vârtej, în care au murit toţi oamenii săi. Fekai, barca şi echipajul său i-au urmat în vârtej, unde şi-au găsit şi ei

[100] Vezi spiritele pădurii menţionate mai sus Oci şi Curupira.

[101] [Adică tărâmul inconştientului.]

sfârşitul. Doar Longa-Poa a scăpat şi a ajuns pe o insulă, unde a căzut extenuat la poalele unui palmier şi a adormit. Noaptea, a auzit o voce stridentă din întunericul de deasupra lui:

— Longa-Poa! Longa-Poa!

— Cine mă strigă? a întrebat el, ridicându-se temător în picioare.

A dat ocol palmierului lângă care dormise şi a văzut un lucru ciudat între el şi cerul înstelat. Pe marginea unei frunze lungi de palmier, care nu ar fi susţinut nici greutatea unui şobolan fără să se îndoaie, stătea un bătrânel care se bălăngănea în sus şi în jos, pe măsură ce frunza se legăna purtată de vântul nopţii. Era tare mic, nu mai înalt de o lungime de braţ de la palmă până la cot; dar avea capul mare, la fel şi ochii, care străluceau în întuneric ca două bucăţi de jăratec. Longa-Poa îi vedea chipul bătrânelului datorită luminii pe care o emanau ochii lui; şi i-a stat inima în loc, deoarece şi-a dat seama că îi vorbise un zeu.

J

Bătrânelul l-a tachinat pe conducătorul de-acum descurajat, provocându-l să se salveze singur, din moment ce acum era un zeu, nu-i aşa? L-a luat în râs pe Longa-Poa până ce acesta s-a simţit complet umilit. Apoi, continuând să se legene pe vârful frunzei de palmier, bătrânelul i-a ordonat lui Longa-Poa să facă un foc şi să pregătească ceva de mâncare. Ca prin minune, groapa pentru foc s-a umplut cu hrană delicioasă, din care bătrânelul a mâncat de zece ori mai mult decât marele şi înfometatul Longa-Poa. Apoi, bătrânelul l-a trimis pe Longa-Poa acasă, pe o pasăre magică. După mai multe aventuri, Longa-Poa a fost numit Tui – sau Stăpân – în Tonga, bucurându-se de respectul tuturor. Longa-Poa a fost un rege bun, căci a învăţat multe lucruri din ceea ce i s-a întâmplat în călătoriile sale; aşa că a devenit mai bun la inimă şi mai smerit decât atunci când Fekai i-a aruncat smocul de

J

păr în ochi şi l-a îndepărtat cu băţul ei[102].

[102] Text prescurtat, din L. Fison, *Tales from Old Fiji,* Alexander Moring Ltd, Londra, 1904, pp. 65-85. Spusă lui Fison de către căpetenia Taliaitupou din Naiau, Fiji.

499 în clipele de restrişte ale eroului, apare în scenă o divinitate stranie. întregul fenomen al naturii acestui zeu este paradoxal: este atât de mic şi de uşor, încât se leagănă pe vârful unei frunze de palmier, însă are capul şi ochii mai mari decât cei ai unui om normal, la fel şi pofta de mâncare! Omuleţul are reacţii contrare, de batjocură cruntă şi bunătate nemărginită într-o succesiune rapidă, îmbină trăsături demonice şi amuzante, un râs sinistru, insultă şi generozitate; el pedepseşte, educă şi răsplăteşte.

Capul uriaş ne aduce aminte de figuri constând doar dintr-un cap, cum ar fi craniile care se rostogolesc. Apărând pe frunza de palmier, el aminteşte de un spirit al pădurii. Bătrânelul trăieşte ca Balor („Balor şi naşterea lui Lugh”), pe o insulă pustie din mijlocul mării, şi domină toate procesele naturii. Este, la fel ca Balor, o imagine a spiritului ascuns, dar activ al naturii din adâncurile creaţiei.

în acest basm din insulele Fiji, spiritul, în măsura în care poate fi imaginat, este reprezentat într-un mod admirabil[103]. în acelaşi timp, este ceva atât de mic, încât, comparat cu dimensiunea şi realitatea materiei brute, nu îl observăm deloc, dar dezvoltarea ochiului ca organ al capacităţii de percepţie este imensă. Deşi, din punct de vedere fizic, este mic cât pupila, ochiul poate „vedea” şi, astfel, poate cuprinde întregul univers. Ca „spirit”, tronează deasupra tuturor lucrurilor, deoarece are o perspectivă generală asupra lumii fizice, concrete. De asemenea, capacitatea lui de a digera mâncarea este, bineînţeles, enormă; spiritul poate înghiţi, descompune, utiliza, metaboliza şi digera toate lucrurile materiale. Nu are vârstă, şi totuşi face parte din natura spiritului. Facem referire aici la o paralelă indiană veche, o descriere plastică a naturii fiinţei spirituale, *puruşa* din *Kaţha*

[103] Vezi J. Hoffmeister, *Wörterbuch der philosophischen Begriffe,* Der Philosophischen Bibliothek, Felix Meiner Verlag GmbH, Leipzig, 1944, s. v. „spirit”. Termenul pentru „spirit” în vechea germană înaltă este *Gaist,* iar în germana medie înaltă *Geist,* iar în contextul rădăcinii limbii scandinave *geysa,* „izbucnire violentă” sau „a curge în afară”. Aceeaşi rădăcină apare în cuvântul englezesc *geyser.* Pe parcursul evoluţiei sale, *Geist* a dobândit sensul de aer, briză şi mai ales respiraţie, ca vehicul al vieţii, principiu care menţine viaţa.

Upanişad[104]*.* Vezi şi *Svetăsvatara Upanişad* [105], care explică faptul că „primul-născut clarvăzător roşu şi înţelept” se referă la „embrionul auriu (prin urmare roşu)”. De asemenea, „bătrânul fără vârstă” sau „stăpânul înţelept al universului”[106]. Mai este numit şi focul arcuit înflăcărat care arde lumea şi înseamnă inepuizabilul prin care este produsă hrana iar şi iar[107].

„Micimea” fiinţei divine este exprimată uneori în basme sub 501 forma unui gnom sau, alteori, a unui copil, ca atunci când Balor (în „Balor şi naşterea lui Lugh”) fură vaca luând forma unui *băiat.* Băiatul, o figură a copilului divin ca ipostază contrară bătrânului înţelept şi altor ipostaze ale zeului păgân al naturii, demonul inconştientului şi întruchiparea regatului fermecat şi a valorilor sale, apare în basmele din toate culturile şi toate timpurile. Deocamdată nu putem încă să identificăm toate formele şi relaţiile acestei figuri centrale puternice, de exemplu motivul regelui bătrân, bolnav sau orb, sau celelalte aspecte animale ale sale. Acum, că au fost subliniate trăsăturile generale ale acestui arhetip, vor fi discutate şi celelalte aspecte pe parcursul analizei care urmează. Dar mai întâi vom analiza aspectele arhetipale ale Marii Mame, aşa cum este ea ilustrată în basme.

[104] în hinduism, *puruşa* („bărbat, om cosmic”) este „şinele” care străbate universul. Vezi *Kaţha Upanişad,* a patra *valii,* 12: „Cât un ţol (deget) de înalt,/ Puruşa sălăşluieşte aici în corp,/ stăpânul trecutului şi viitorului,/ Cel care il cunoaşte bine nu se mai teme de nimic” (Deussen, *Sixty Upanishads,* p. 292).

Sau în *Svetăsvatara Upanişad,* a treia *adhyăya,* 13, unde scrie: „Puruşa, înalt de un ţol, ca suflet interior,/ Se găseşte întotdeauna în inimile fiinţelor create;/ Doar cel care este pregătit de inimă, minte şi spirit, —/ Astfel, cei care îl cunosc devin nemuritori” (Deussen, *Sixty Upanishads,* p. 313).

[105] A cincea *adhyăya,* 2 şi nota de subsol 2 (Deussen, *Sixty Upanishads,* p. 319).

[106] *Ibidem; Svetăsvatara Upanişad,* a treia *adhyăya,* 21 [care îl descrie pe Brahman];

Deussen, *Sixty Upanishads,* p. 314. „Puruşa, care este toate acestea,/ Care este însufleţitorul lumii,/ Stăpânul înţelept al lumii, care,/ Omniform, sălăşluieşte în ape” *(Mahă Upanişad* – Deussen, *Sixty Upanishads,* pp. 800-801).

[107] *Brhadăranyaka Upanişad,* al cincilea *brăhmanam,2* (Deussen, *Sixty Upanishads,* pp. 418 şi urm.).

CAPITOLUL 17

MAREA MAMÁ

502 în basmul „Zbor către lună”, am cunoscut-o deja pe soţia bărbatului din lună, al cărei spate găunos reprezenta partea cealaltă, întunecată, înfricoşătoare a soţului ei bun şi generos. De asemenea, în basmul „Makonaura şi Anuanaitu”, conducătorii tărâmului magic erau consideraţi un cuplu[1], însă jumătatea masculină ocupa locul principal în acţiunea acestor poveşti. în multe fire narative apare însă şi un personaj principal feminin, care domină tărâmul magic[2]. De exemplu, mama primordială cu nişte sâni imenşi din „Desaga lui Ngeraod”; sau zeiţa aztecă a pământului, Tlalteotl, şi strămoaşa tribului, Coatlicue, din „Cum a căutat Motecuhzoma Cele Şapte Peşteri”; sau în Europa, unde, în unele variante ale basmului „Cumătră Moarte”, moartea apare sub formă de femeie[3]. în timp ce, în aceste poveşti, zeitatea feminină şi partenerul ei divin simbolizează împreună aspectul dublu al tărâmului magic – sau,

[1] Vezi J.J. Bachofen, *Gräbersymbolik,* pp. 324-325; şi *Mutterrecht,* p. 22, despre natura androgină a lunii. Vezi şi perechea zeu-zeiţă care guvernează tărâmul celor morţi, precum grecii Pluto şi Persefona, sau Mictlantecuhtli şi soţia sa Mictecaci- huatl, care conduc tărâmul aztec al morţilor, Mictlan – vezi Graulich, *Myths of Ancient Mexico,* p. 251.

[2] Despre acest arhetip, vezi materialul cules în G. v. d. Leeuw, *Religion în Essence,* pp. 73 şi urm.

[3] *Cf.* „Moartea ca naş”, „Soldatul şi raniţa sa”, iar în J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen,* voi. 1, pp. 383 şi urm. există o versiune franceză în care soţul o preferă pe figura feminină a morţii în defavoarea Fecioarei Maria ca naşă pentru copilul său.

uneori, ea singură întruchipează puterea parţial generoasă, parţial solicitantă –, multe basme descriu natura pur maleficăşi răuvoitoare a acestei figuri ca fiind o vrăjitoare. De exemplu, în tradiţiile indienilor skidi-pawnee (America de Nord), Femeia-Păianjen ţese pânze în centrul pământului. într-o poveste, se spune despre ea că era unul dintre marii păianjeni roşii, o tarantulă, fiica Soarelui şi a Lunii. Iată basmul „Moartea Femeii-Păianjen”:

Erau multe sate într-o tară unde oamenii se bucurau de numeroşi bizoni şi porumb din abundenţă; dar acolo trăia şi Femeia-Păianjen[4], în nord-vestul satelor. Dacă un vânător se apropia de sălaşul acestei Femei-Păianjen, ea îi dădea de mâncare, dar punea otravă în bucatele pe care i le dădea, astfel încât vânătorul să moară. Apoi îi tăia capul, îl punea în cabana ei, lua corpul şi îl dezmembra, sau uneori îl arunca în pârâul din apropiere, să-l mănânce animalele. Se pare că îşi trăgea puterea dintr-un animal misterios din pământ.

Tirawa[5] se uita în jos la oamenii aceştia şi i se facea milă de ei. A poruncit Soarelui şi Lunii să-şi trimită cei doi copii în sat, spunându-le că voia să-i ajute pe oameni, omorând-o pe această Femeie-Păianjen; era clar că un animal misterios o luase pe bătrână la el acasă şi o învăţase tainele sale. Tirawa îi dăduse acestei Femei-Păianjen nişte seminţe pe care să le planteze şi să culeagă roadele, iar când avea să aibă suficiente seminţe, trebuia să le împartă oamenilor. Dar în loc să facă acest lucru, a pus seminţele în saci, a săpat gropi în pământ şi le-a pus în găurile acelea. Nu a dat nicio boabă nimănui, ci le-a păstrat pe toate pentru sine.

[4] [Culegătorul acestui basm, George Dorsey, observă că „nu exista una singură, ci mai multe femei-păianjen. Contrar influenţei femeilor-vrăjitoare, influenţa lor era uniform bună, în măsura în care ii ajutau pe oameni, dându-le seminţe, funia de arcan şi învăţându-i să urce pe munţi şi în copaci etc. Se credea că acestea locuiau în versanţii munţilor, unde stăteau cu picioarele depărtate, şi erau sursa izvoarelor care aduceau apă dulce" – Dorsey, *Skidî Pawnee,* p. 335.]

[5] [Zeul creator suprem al poporului skidi-pawnee.]

503
504
285
Simboluri arhetipale în basme

505 Când fiii au crescut mari şi s-au făcut bărbaţi, au pornit spre nord, având pe umeri nişte tolbe speciale. Bătrâna ştia că se apropie, aşa că şi-a trimis şerpii să-i întâmpine. Când tinerii au văzut şerpii, s-au speriat; în mijloc era un imens şarpe-cu-clopoţei, care părea să fie conducătorul celorlalţi. Cel mai mare dintre cei doi băieţi şi-a luat arcul şi săgeţile şi a tras asupra acestui şarpe, omorându-1. După ce şerpii au văzut că le-a murit conducătorul, au fugit, dispărând în găurile lor. [Episodul se repetă cu lei de munte şi urşi...] Atunci bătrâna vrăjitoare şi-a dat seama cu cine are de-a face. „Sigur sunt băieţi fermecati!", şi-a zis ea. Băieţii şi-au continuat drumul şi au ajuns într-o zonă cu mulţi copaci; au trecut prin pădure, au coborât dealul şi au ajuns la o vale. în faţa unui cort îi aştepta bătrâna, care le ieşise în întâmpinare. [I-a primit cu amabilitate şi le-a pregătit o masă specială, dar care conţinea creier de om otrăvit. Eroii au mâncat, iar vrăjitoarea s-a bucurat la gândul că avea să le taie capetele şi să facă din ei saci buni pentru porumb. Dar băieţii au cerut voie să iasă din cort, s-au dus în pădure, au înghiţit un amestec emetic şi au vomitat mâncarea.] Au intrat înapoi în cort, iar bătrâna a fost tare mirată. Şi-a spus: „Sigur sunt băieţi fermecaţi!" Apoi a făcut la fel cu dovlecii, dar băieţii au ieşit din nou şi au vomitat mâncarea otrăvită. Când s-au întors, i-au spus femeii că au stat suficient în vizită şi ar trebui să plece acasă.

— Nu, nu, nepoţii mei, le-a zis ea, staţi cu mine; o să vă dau mâncare pe săturate şi un loc bun de dormit; staţi cu mine! Mâine va avea loc ceremonia şi dansul grămezii de cranii.

După care a ieşit şi a pregătit un loc la est de colibă, lângă un mal abrupt. Credea că băieţii aveau să ameţească şi să cadă peste malul acela abrupt, găsindu-şi astfel sfârşitul. A început să cânte şi a iscat un viscol întunecat şi violent şi un ger cumplit. Dar tinerii s-au transformat în păsări migratoare şi au dansat cu feţele întoarse spre nord. Şi-au invocat tatăl-soare, care a strălucit mai intens asupra Femeii-Păianjen şi a trimis
286
Marea Mamă
un nor de lăcuste, care au prins-o pe Femeia-Păianjen şi au dus-o până pe lună. Aceasta este bătrâna pe care o vedem, când e lună plină, trăgându-şi rochia peste labele picioarelor. Băieţii s-au întors apoi la coliba bătrânei şi i-au eliberat fiicele. Acestea erau nişte fete bune şi nu ştiau de faptele pe care le săvârşise bătrâna. Fiecare a cules câte seminţe a putut şi, mergând în diferite tabere, în cele patru sate, le-au dat seminţele oamenilor de acolo. S-au căsătorit şi au rămas în cele patru triburi, astfel încât fiecare trib pawnee să aibă parte de seminţe[6].

Femeia-Păianjen vine de pe lună şi este un personaj mitic care 506 uneori este amabil şi-i ajută pe oameni, dar alteori se comportă ca o vrăjitoare periculoasă. Pentru indienii hopi, ea a existat dinaintea creaţiei şi a luat parte la aceasta, creându-i pe oamenii certăreţi[7].

Forma animalică a păianjenului caracterizează o mamă male- 507 fică, deoarece păianjenul este un prădător perfid şi o manifestare a spiritelor nopţii care sug sânge. Păianjenul este şi imaginea unui suflet de vrăjitoare care determină o femeie să devină

vrăjitoare, iar adesea apare ca animal al unei vrăjitoare care aduce distrugere. De exemplu, în folclorul populaţiei wend[8], vampirii iau forma unor păianjeni uriaşi. Potrivit credinţei populare japoneze, demoni uriaşi în formă de păianjeni trăiesc în vizuini, iar în Valonia[9], o bunică cu înfăţişare de păianjen îşi omoară nepoţii[10].

[6] [Text mult prescurtat; „poveste spusă de Fox, cunoscut de obicei ca John Box, unul dintre membrii de vază ai tribului Skidi" – Dorsey, *Skidi Pawnee,* pp. 39-44.

[7] Vezi W Krickeberg, *Nordamerika,* pp. 386, 370, note la „Giviok (Kiviok)", „ Mitul originii" la populaţia hopi şi note la pp. 408-409, şi „Legenda originii navajo" cu note la p. 412. Vezi şi A. v. Deursen, *Der Heilbringer,* pp. 137 şi urm., despre păianjenul ca un creator, mai ales printre spanioli.

[8] [Popoare germanice de origine slavă, inclusiv polonezi, cehi, slovaci, sorbi lusa- cieni şi polabienii istorici.]

[9] [Regiunea valonă, numită de obicei Valonia, una dintre regiunile Belgiei federale.]

[10] Vezi H. Băchtold-Stăubli, s.v. *Spinne* („păianjen").

508 Deoarece păianjenii ţes pânze, ei sunt asociaţi şi cu activităţile de tors şi ţesut. Datorită legăturilor pe care le creează sistemele noastre bine organizate de gândire, cusutul este asociat cu riscurile concomitente, care pot atrage numeroase pericole. Din gelozie, Atena, zeiţa artei ţesutului, a transformat-o pe ambiţioasa ţesătoare Arahne într-un păianjen (în greacă, *arachne).* Torsul sau ţesutul este asociat cu marea zeiţă-mamă. Astfel, Moirele greceşti şi Nomele germanice, care pot fi văzute împreună ca o zeiţă-mamă, „ţes" soarta[11].

509 în unele locuri, ţesutul este asociat prin limbaj cu sensul de imaginaţie. Un basm grecesc nou, „Cel fără barbă", începe cu următoarele versuri:

510 Fir roşu legat, înfăşurat în jurul fusului.
Fă-i vânt uşor să se învârtă,
Iar basmul să continue singur.

511 Şi seara plăcută se desfăşoară într-un mod plăcut[12]. Activitatea uniformă a mâinilor la tors şi zumzetul monoton al roţii par să invite la o alunecare lină pe tărâmul viselor – prin urmare torsul este probabil un simbol ce apare frecvent la intrarea pe tărâmul magic[13].

512 în basmul fraţilor Grimm „Mama Holle", fata este trasă direct de la fus în fântână şi în regatul Mamei Holle, care este o formă a mamei primordiale germanice pe nume Frigg. Ea era protectoarea torsului, la fel ca mai toate marile mame naturale, cum ar fi Penelopa (la

[11] Vezi basmul fraţilor Grimm „Cele trei torcătoare", unde cele trei Norne sunt înfăţişate într-o perspectivă populară.

[12] Traducere din germană, P. Kretschmer, *Neugriechische Märchen (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen şi P. Zaunert, Eugen Diederichs, Jena, 1917. Pentru versiunea engleză, vezi Ruth Manning-Sanders, *Damian and the Dragon: Modern Greek Folk-Tales,* Oxford University Press, Oxford, 1965.

[13] Alăturarea primordială a imaginii coconului şi a păianjenului împreună cu Marea Mamă este dovedită în cele ce urmează: în Malekula, cei care participă la riturile de iniţiere poartă haine făcute din pânze de păianjen, care simbolizează reuniunea ritualică cu mama – vezi John Layard, „The Making of Man în Malekula", pp. 259-260, ilustraţia 6 şi tabelul 3 din figura 1.

început, şi ea o zeiţă a lumii de dincolo), Proserpina, Afrodita şi Ilitia, zeiţa naşterii. Bachofen

explică semnificaţia lor astfel: „în imaginea torsului şi ţesutului este reprezentată activitatea forţei de formare şi modelare a naturii. Lucrarea marii mame materiale primordiale este comparată cu torsul şi împletitul artistic, care furnizează materia primă pentru împărţire, formă simetrică şi rafinament”[14].

Anticii vorbeau deja despre „pânza” şi ţesătura naturii. în această 513 privinţă, păianjenul este un simbol al marii ţesătoare, care produce o pânză întinsă. Deoarece rostul pânzei de păianjen este acela de a prinde animale, iar captivitatea lor în această pânză conduce inevitabil la moartea lor, păianjenul şi pânza lui sunt asociaţi cu zeiţa sorţii, Ananke (= forţa[15] destinului), reprezentată adesea cu fustă şi fus. Din punct de vedere psihologic, acest lucru poate însemna că o persoană este prinsă în plasa haotică a propriilor instincte. Acest lucru este arătat în imaginea mitică a unui om transformat în animal. Există numeroase versiuni ale acestor transformări în mituri. Babiloniana Iştar şi-a transformat toţi iubiţii (în afară de Tammuz) în animale, vrăjitoarea greacă Circe şi-a transformat toţi duşmanii sau pe toţi cei care i-au greşit în porci şi alte animale, prin folosirea unor poţiuni magice. Mama Holle transformă şi ea oamenii în animale. Uriaşa munteancă din basmul „Trunt, Trunt şi trolii din munţi” îi „animalizează”[16] pe cei care cad în puterea ei. Datorită fascinaţiei sale periculoase pentru oameni, imaginea mamei primordiale care toarce a fost distorsionată, preschimbându-se într-o vrăjitoare. Astfel, potrivit unei variante, Mama Holle este „o sirenă cu părul oribil, care nu mai fusese pieptănat de vreun an”[17], formând astfel o „pânză”. Frumoasa din pădurea adormită („Frumoasa din pădurea adormită [Micuţa Briar Rose]”) se înţeapă la deget în fusul unei măicuţe bătrâne (zâna cea rea) şi cade într-un somn de o mie de ani. în basmul

[14] J.J. Bachofen, *Gräbersymbolik,* pp. 308-310 şi urm.

[15] [Literal, „constrângere”.]

[1S] [Traducere literală a termenului *vertieren,* „a abrutiza”.]

[17] Vezi J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen,* voi. 1, pp. 209, 216-217. Vezi şi basmul „Omul care s-a preschimbat în lup”, în care un fermier este transformat în lup de cureaua unei bătrâne necunoscute. Vezi şi „Amăgirea diavolului şi puterea lui Dumnezeu”, în care apare o figură similară lui Circe.

rusesc „Fecioara Ţar” îşi face apariţia marea vrăjitoare Baba laga, care locuieşte pe o pajişte verde, într-o izbă ce stă pe trei „picioare ca nişte fuse”, în formă de picioare de găină. Ea aţâţă focul cu nasul, creşte gâşte şi scarmănă caiere de mătase.

514 Neprevăzutul pe care îl exprimă arhetipul mamei sub forma unui păianjen caracterizează această imagine în alte manifestări. Aşa că mama din „Povestea lui Haburi” oferă la început ajutor, dar în esenţă este devoratoare şi periculoasă prin dragostea ei:

515 Cu mult timp în urmă, erau două surori care aveau grijă de ele însele; nu aveau vreun bărbat care să aibă grijă de ele. într-o zi, au tăiat un copac *ite* (genul *Mauritia),* din care au început să facă făină. Era târziu, aşa că şi-au lăsat munca şi s-au dus acasă. A doua zi de dimineaţă, când s-au întors, faina era deja pregătită şi s-au mirat cum de s-a putut întâmpla una ca asta. în ziua următoare s-a întâmplat la fel – toată faina de *ite* a fost găsită deja făcută; şi tot aşa de mai multe ori. Aşa că într-o noapte au stat de pază, iar pe la miezul nopţii au văzut cum una dintre frunzele din palmierul *manicole* de alături a început să se îndoaie treptat, până a atins tăietura pe care o făcuseră în trunchiul palmierului *ite* de dedesubt. De îndată ce frunza l-a atins, ambele surori s-au repezit şi au prins-o, implorându-o cu stăruinţă să se transforme într-un bărbat. La început a refuzat, dar, fiindcă erau atât de insistente, a acceptat. Numele lui era Mayara-koto. Sora mai mare [mai în vârstă] era acum fericită şi, cu timpul, a născut un băiat frumos, pe nume

Haburi.

516 [Tatăl-palmier a fost mâncat de un tigru. Tigrul a luat forma soţului mâncat şi s-a întors la cele două femei. După o vreme, ele au devenit bănuitoare şi au fugit cu copilul.] în timp ce fugeau, au auzit-o pe Wau-uta cântând. Wau-uta era o femeie din zilele acelea, o femeie piai, care tocmai atunci cânta cu *shak-shak-ul* ei [clopoţel]. Cele două femei au continuat să fugă repede, fiindcă ştiau că, odată ajunse la locuinţa lui Wau-uta, aveau să fie în siguranţă.

290

Marea Mamă

[Wau-uta le-a ascuns pe femei fiindcă aveau copilul cu ele. A ucis tigrul care le urmărea folosindu-se de o uşă acoperită cu ţepi.]

Apoi Wau-uta a făcut copilul să crească dintr-odată, transformându-l într-un tânăr, şi i-a dat *harri-harri* în care să sufle şi săgeţi cu care să tragă. Când mama şi mătuşa s-au întors de pe câmpurile unde lucrau ziua, au auzit muzică – şi-au spus: „Nu era niciun băiat sau bărbat acolo când am plecat din casă; cine ar putea să fie? Trebuie să fie un bărbat care cântă”. Deşi le era ruşine, au intrat şi l-au văzut pe tânăr suflând în *harri-harri.* De îndată ce şi-au dat jos coşurile din spate au întrebat de Haburi, dar Wau-uta a spus că, de îndată ce au plecat la câmp, copilul fugise în urma lor, iar ea crezuse că era cu ele. Bineînţeles că totul era o minciună. Bătrâna

J

Wau-uta dorea să-l facă pe Haburi să crească repede, cu intenţia de a-l transforma, în cele din urmă, în ibovnicul ei. A continuat să le amăgească pe cele două femei, prefacându-se că le ajută să-l caute prin crângul din apropiere, dar a avut grijă să se întoarcă întâi acasă şi să-i spună lui Haburi să susţină că ea, Wau-uta, era mama lui, şi i-a dat indicaţii clare despre cum să se poarte cu ea.

Haburi era un foarte bun ţintaş – nicio pasăre nu scăpa de săgeata lui –, iar Wau-uta l-a convins să-i dea ei toate păsările mari pe care le vâna, iar mamei şi mătuşii sale pe cele mici, pe care trebuia să le contamineze întâi, murdărindu-le. Scopul era să le facă pe cele două surori să se supere atât de tare, încât să plece din locul acela: dar ele nu aveau de gând să facă aşa ceva; au continuat să-şi caute copilul prin împrejurimi. Acest lucru a continuat zile în şir, în care Haburi îi aducea lui Wau-uta păsări mari, iar celor două femei, păsări mici şi murdare. Dar într-o zi Haburi a ratat pentru prima oară o pasăre, iar săgeata i s-a înfipt într-o creangă ce atârna peste un pârâu, unde obişnuiau să vină unchii lui, câinii-de-apă [adică vidrele], să se hrănească. Era un loc frumos şi liber, iar Haburi şi-a făcut nevoile acolo, acoperindu-le apoi cu frunze.

517

518

519

291

Simboluri arhetipale în basme

După care s-a urcat în copac să scoată săgeata din creangă, dar chiar atunci au ajuns câinii-de-apă şi, adulmecând aerul, au exclamat:

— Ce miroase? Probabil că netrebnicul ăla de nepot al nostru, Haburi, se află prin preajmă.

S-au uitat în jur, în jos şi în sus, iar în cele din urmă, descoperindu-l pe creanga de copac, i-au spus să coboare. Apoi l-au aşezat pe o bancă şi i-au zis că nu e bine ce face, că bătrâna nu era mama lui, ci femeile mai tinere erau mama, respectiv mătuşa lui. Mai mult decât atât, i-au spus că nu era bine să împartă păsările într-un mod atât de nedrept, şi că pe viitor ar trebui să facă exact opusul, să-i dea mamei lui adevărate, cea mai mare dintre cele două surori, păsările mai mari. I-au mai spus să-i mărturisească mamei sale că se comportase

urât cu ea până atunci fiindcă nu ştiuse adevărul şi că îi pare rău. [Din momentul acela, Haburi a împărţit păsările corect, ceea ce a înfuriat-o foarte tare pe Wau-uta. Haburi şi cele două femei s-au hotărât să plece, iar Haburi a făcut o barcă din ceară de albine. Dar o raţă neagră a furat-o. Haburi a făcut alte bărci, cu diferite forme şi din diverse materiale, dar şi acestea i-au fost furate. Atunci a făcut o barcă din lemn de Samauma. Barca lui Haburi s-a făcut atât de mare peste noapte, încât încăpeau în ea trei oameni şi ceva mâncare. S-a furişat de la munca sa la câmp, dar papagalul l-a trădat şi i-a spus totul lui Wau-uta. Cei trei au pornit în barca din lemn de Samauma, dar papagalul s-a agăţat cu putere de margine, chiar dacă toţi au început să-l lovească peste gheare cu vâslele. Haburi a ieşit pe mal şi i-a ordonat lui Wau-uta să soarbă mierea dintr-un stup de albine aflat în scorbura unui copac. Aceasta s-a strecurat înăuntru, iar Haburi a închis gaura. „Acolo poate fi găsită şi astăzi, sub forma broaştei Wau Uta, care trăieşte numai în copaci scorburoşi.”[18]

„Broasca-de-copac menţionată mai sus este probabil *Icono(bo)-aru* sau broas- ca-de-ploaie, numele dat bătrânei în versiunea caraibă a poveştii. Orăcăitul acestei

292

Marea Mamă

Wau-uta este o vrăjitoare-magician care, la sfârşitul poveştii, este transformată într-o broască. într-un alt basm warao, „Tigrul-Negru, Wau-uta şi săgeata ruptă”, ea este sfătuitoarea magică a eroului. Transformarea figurii mamei într-un animal ce trăieşte în mlaştină, care ilustrează mlaştina ca parte ce înlocuieşte întregul, este o imagine semnificativă[19]. Mlaştinile sunt habitate în care de multe ori abundă o viaţă bogată şi diversă. Potrivit egiptenilor antici, toate formele de viaţă au apărut din noroiul cald al Nilului. Unii gnostici numeau haosul primordial din care a fost creată lumea un noroi fără fund sau un „spasm acvatic”[20]. Zeităţile-mamă sunt adesea prezentate în conjuncţie cu mlaştina, de exemplu Elena din Egipt, care trăieşte pe o insulă de nămol, sau Marea Mamă Isis, căreia broaştele îi cântă imnul lor pe fundul lacului din Licia[21].

La fel ca mlaştina, broasca este un simbol al fertilităţii naturii, iar uneori o imagine a Marii Mame. De exemplu, în „Frumoasa din pădurea adormită (Micuţa Briar Rose)”, o broască vine la regină în timp ce se îmbăiază şi îi promite că va avea un copil. în basmul „Povestea lui Haburi”, Wau-uta apare ca Zeiţă-Mamă protectoare şi le salvează pe surori, împreună cu băiatul, de tigru, care reprezintă tatăl întunecat şi malefic (el ia locul tatălui real, pe care l-a mâncat). Dar Wau-uta se dovedeşte a fi egoistă, dragostea ei este lacomă, vrea ca băiatul să rămână cu ea pentru totdeauna, fără să mai crească. în mod asemănător, mlaştina nu reprezintă doar viaţa care germinează, ci şi „stagnarea” (în latină, *stagnum =* apă stătătoare). Prin această dragoste care inhibă iese la suprafaţă aspectul negativ al acestei figuri, care devine o mamă „devoratoare” pentru fiul ei. Situaţia este descrisă foarte clar. Wau-uta îl transformă pe Haburi în fiu-iubit. Acesta

creaturi, *Hyla venulosa,* este semn sigur de ploaie” (nota culegătorului, W.E. Roth, *Inquiry înto Animism,* pp. 122-125).

[19] Aşa cum Wodan stăpâneşte asupra celorlalţi morţi, zeiţa-mamă Frigg stăpâneşte asupra celor scufundaţi în mlaştină. *Cf.* E. Mogk, *Germanische,* p. 112.

[20] *Cf.* H. Leisegang, *Die Gnosis,* p. 149. [Ar putea proveni din „Despre originea lumii”, James Robinson (ed.), *The Nag Hammadi Library în English,* Harper & Row Publishers, San Francisco, 1981, pp. 162 şi urm.] Vezi şi JJ. Bachofen, *Grăbersymbolik*, p. 324. Potrivit lui Thales, apa este materia principală a lumii.

[21] Vezi J.J. Bachofen, *Grăbersymbolik*, pp. 332 şi urm.

520

521

293

Simboluri arhetipale în basme

este un motiv arhetipal, iar zeiţele-mamă din Orientul Apropiat erau însoţite de un tânăr erou, ca fiu-iubit. Astfel, Iştar îl avea pe Tammuz, Cybele îl avea pe Attis etc. Atunci când vrăjitoarea Wau-uta îl face pe băiatul Haburi să crească foarte repede, înseamnă, din punct de vedere psihologic, că legătura cu inconştientul şi înţelepciunea ce sălăşluieşte în el maturizează fiinţa umană şi încurajează o sporire a puterii creative. Dar dacă sporirea puterii nu se realizează cu adevărat şi este (doar) un dar din partea fiinţei magice, atunci acesta (magicul, inconştientul) îşi va lua înapoi darurile oferite. Prin urmare Wau-uta cere cea mai mare parte din vânat, iar Haburi devine sclav în slujba ei.

522 Legenda „Originea ecoului", a indienilor ute din preria nord-ame- ricană, descrie aceeaşi problemă într-un mod impresionant:

523 I'-o-wi (turturica) aduna seminţe în vale, iar puiul ei dormea. Obosită să-l mai care în spate, l-a lăsat sub ti-ho-pi (tufa de salvie), în grija surorii băiatului, O-ho-tcu (pasărea galbenă de vară). Ocupată cu munca, mama s-a îndepărtat destul de mult, când o tso-a-vwits (vrăjitoare) a venit şi a întrebat-o pe fetiţă:

— E fratele tău?

— Este sora mea, a răspuns O-ho-tcu, deoarece auzise că vrăjitoarele preferau să fure băieţi şi nu le plăceau fetiţele.

Atunci tso-a-vwits s-a supărat şi a muştruluit-o, spunându-i că era foarte urât ca o fetiţă să mintă; şi şi-a luat o înfăţişare stranie şi hidoasă, astfel încât să o înfricoşeze pe O-ho-tcu; apoi tso-a-vwits a fugit cu băiatul, pe care l-a dus la ea acasă, pe un munte îndepărtat. Acolo l-a întins pe pământ şi, apucând piciorul drept al băiatului, i La întins până a ajuns la fel de lung ca un picior de bărbat, apoi a făcut acelaşi lucru şi cu celălalt picior; după aceea, i-a alungit şi corpul; i-a lungit şi braţele, până când, iată, copilul era acum cât un bărbat de mare. Iar tso-a-vwits s-a măritat cu el şi a făcut astfel rost de un soţ, pe care şi-l dorea de mult timp; dar, deşi avea corp de bărbat, continua să aibă inimă de prunc şi nu ştia că nu e bine să se însoare cu o vrăjitoare. [Cel mai bun prieten al lui

I'-o-wi era fratele ei, Kwi'-na (vulturul), care călătorea peste tot ţinutul. într-o zi a auzit un zgomot ciudat şi, apropiindu-se, a văzut-o pe tso-a-vwits cu soţul ei, dar nu ştia că bărbatul acela era, de fapt, băiatul care fusese răpit. Când a aflat, a furat băiatul înapoi şi l-a salvat. De frica lui Kwi'-na, vrăjitoarea s-a strecurat în burta bunicului ei, şarpele-cu-clopoţei.] Atunci bunicul a încercat să o vomite, dar nu a putut, aşa că s-a îmbolnăvit grav, cât pe ce să moară, într-un final, în greţurile sale groaznice, a ieşit din propria-i piele şi a lăsat-o pe tso-a-vwits în ea, iar aceasta, blocată acolo, s-a rostogolit şi s-a ascuns printre bolovani. Când s-a apropiat Kwi'-na, a strigat: „Unde eşti, bătrână tso-a-vwits? Unde eşti, bătrână tso-a-vwits?" Ea l-a imitat în batjocură. De atunci, vrăjitoarele trăiesc în piei de şarpe şi se ascund printre stânci, distrându-se să repete cuvintele celor care trec prin preajmă[22].

Dacă un contact cu sfera spirituală inconştientă îi poate face pe oameni maturi, în sens negativ, şi îmbătrâniţi, el poate conferi şi tinereţea eternă. Amanţii Marii Mame sunt, prin urmare, eroi veşnic tineri. Uniunea intimă permanentă cu sursa creativă – văzută din interior – dă întotdeauna viaţă nouă. în acelaşi timp, în această situaţie – văzută din afară –, pe fundalul Marii Mame primordiale, toată lumea pare tânără.

însă în „Povestea lui Haburi" este subliniat efectul negativ al legăturii cu mama primordială, fiindcă dezvoltarea etapei de conştientizare puerilă reprezintă sarcina popoarelor indigene. Haburi primeşte precocitatea şi maturitatea, dar numai în slujba lui Wau-uta. Se află în ghearele Marii Mame şi trebuie să fie ţinut la ea în casă, cu uşa îmbrăcată în spini (precum Frumoasa din pădurea adormită = Micuţa Briar Rose lângă tufa de spini). Dar prin intermediul vidrelor,

[22] J.W. Powell, „Sketch of the Mythology of the North American Indians", în J.W Powell (ed.),

First Annual Report of the Bureau of Ethnology to the Smithsonian Institution 1878-1880, Government Printing Office, Washington, Washington, DC, 1881, pp. 45-47.
524
525
295
Simboluri arhetipale în basme
care reprezintă instinctele lui animalice, este avertizat şi hotărăşte să fugă.
526 Dar este împiedicat de o raţă neagră care îi fură barca, adică mijlocul prin care poate scăpa din regatul magic. Bineînţeles că este Wau-uta însăşi, care apare sub această formă, deoarece raţa este o imagine tipică a Zeiţei-Mamă. Culoarea neagră a raţei indică aspectul său întunecat. Adesea, în basme, o raţă fură comoara râvnită[23]. Wau-uta, în forma sa de raţă, preia controlul asupra bărcii, astfel că Haburi rămâne legat de ea, terenul primitiv devorator al inconştientului. Doar prin perseverenţă şi încercări repetate poate crea o barcă nouă, care să reziste împotriva magiei sale.
527 Haburi ia lemnul unui anumit copac, care este folositor, iar în acelaşi timp o ademeneşte pe Wau-uta într-un copac scorburos şi o încuie acolo. Astfel, găseşte protecţie în copaci, care, ca şi barca, îl poartă peste ape şi o prind în capcană pe mama-vrăjitoare furioasă. Aşadar leacul este obţinut urmând principiul similitudinii, „cele asemănătoare sunt vindecate prin mijloace asemănătoare”, din moment ce copacul este şi un simbol al principiului matern al lumii. în plus, Haburi s-a născut dintr-un palmier. Printre popoarele primitive există credinţa larg răspândită că sufletele ancestrale dintr-un copac precum Ratappa (= seminţe de copii) pot pătrunde într-o femeie şi o pot lăsa grea[24]. într-un astfel de caz, copacul este androgin, iar ambele sexe pot da naştere: sexul masculin, cum ar fi tatăl palmier al lui Haburi[25], şi sexul feminin, cum ar fi copacul-mamă care adăposteşte morţii[26]. în majoritatea cazurilor, copacul joacă un rol

[23] Vezi Băchtold-Stăubli, s.v. *Ente* („raţă”), pentru farmecele ei. Vezi şi J. Boite şi L. Mackensen, *Handwörterbuch, s.v. Ente.* Raţa, împreună cu gâscă, stă pe lângă vrăjitoare şi este animalul care se mănâncă pe tărâmul morţilor. De asemenea, este o pasăre a sufletului.

[24] Vezi R. Thurnwald, „Primitive Initiations- und Wiedergeburtsriten”, pp. 347-348.

[25] Vezi şi A. Dieterich, *Abraxas. Studien zur Religionsgeschichte des späten Altertums,* B.G. Teubner, Leipzig, 1891, pp. 98 şi urm., despre copacul luminii, şi W Mannhardt, *Wald- und Feldkulte,* voi. 1: *Der Baumkultus der Germanen und ihrer Nachbarstämme. Mythologische Untersuchungen,* Gebrüder Borntraeger, Berlin, 1875, pp. 242 şi urm.

[26] Prin urmare copacul ca strămoş al rasei umane a fost considerat adesea un copac dublu, Ask şi *Embla,* frasinul şi ulmul, ca germani originari, din care zeii au creat
296
Marea Mamă
pur matern, după cum se vede în credinţa populară conform căreia copiii mici sunt aduşi prin intermediul unor „copaci ai copiilor” *(Kinderbăume*)[27]. Populaţia herero din Namibia consideră că îşi are originea intr-un copac foarte vechi, din care a izvorât seminţia lor[28]. Potrivit aztecilor[29], în viaţa de apoi există un „copac-dădacă” în aşa-numitulXochitlapan [„grădină”] sau Chichihuacuauhco [„Locul copacului-dădacă”], la poalele căruia se află copii „neîntinaţi” (adică „pietre preţioase”) care au murit. Când deschid gurile, din copac curge un lichid hrănitor. în mitul persan (iranian) există Haoma albă, un copac celest care creşte în lacul Ourukusha, care conferă viaţă veşnică, le dă femeilor copii şi bărbaţilor cai[30]. Zeiţele germanice ale sorţii, Nomele, trăiesc în rădăcini la poalele Frasinului Lumii, unde nu doar taie firul destinului, ci şi oferă bogăţie ca matroane[31]. Potrivit lui Plutarh, Osiris cel mort naufragiază pe o plajă din Byblos, iar acolo este învăluit de o tufa de erica (tamariscă) ce se preface într-un copac atât de frumos, încât regele din Byblos face din el coloane pentru

palatul său[32]. Marea Mamă a fost adesea reprezentată ca un copac din care a ieşit fiul-iubitul ei. Pinul veşnic verde şi migdalul erau sacri pentru Attis, din care s-a născut şi în care s-a transformat

oamenii. *Cf.* M. Führer, *Nordgermanische,* pp. 43-44. Despre natura bisexuală a copacului, vezi şi C.G. Jung, OC 5, *Simboluri ale transformării,* §324 şi urm., 659. [27] Vezi O. Rank, *The Myth of the Birth,* p. 98; precum şi H. Silberer, *Problems ofMys- ticism,* p. 64. Vezi şi „Aspenclog" în care eroul este fiul unui plop. în „Fundevogel" [„Pui de pasăre abandonat"], eroul este găsit de un pădurar într-un copac, unde a fost dus de o pasăre de pradă care l-a răpit. Mai târziu este urmărit de o figură maternă malefică. Despre personificarea copacului şi relaţia sa strânsă cu viaţa umană, vezi W Mannhardt, *Wald- und Feldkulte,* voi. 1 şi voi. 2, partea I, cap. 1. [20] Vezi A. Lang, *Myth, Ritual, and Religion,* voi. I, p. 176 .

[29] Vezi W Krickeberg, *Azteken und Inka,* p. 30; şi Graulich, *Myths of Ancient Mexico,* p. 249.

[30] Vezi C.G. Jung, OC 5, *Simboluri ale transformării,* §367 n. 77, şi s.v. *Baum* („copac"). Vezi şi G. v. d. Leeuw, *Religion în Essence,* pp. 55-58.

[31] Vezi M. Ninck, *Wodan,* pp. 207-208. Vezi şi *ibidem,* p. 216, despre conceptul de *Vardtrăd,* copacul protector şi hrănitor.

[32] Chiar şi coloanele au semnificaţia de a fi materne. *Cf.* A. Erman, *Religion der Ägypter,* pp. 83 şi urm. Vezi şi legătura dintre copac şi primitiv în „Desaga lui Ngeraod", unde eroul, în timp ce merge către mama sa, trebuie să treacă printr-un copac care se deschide şi se închide.

ulterior[33]. în basmul german „Bătrâna din pădure" prinţul care a salvat-o pe fata săracă fusese transformat înainte, de către o bătrână, într-un copac. Datorită semnificaţiei materne, copacul poate fi şi un simbol al patriei iniţiale. Din perspectiva aztecilor, ţara de origine, paradisul pierdut, este un copac yucca rupt, Tamoanchan, casa tuturor mâncărurilor[34]. Gnosticul Simon Magul susţinea că toată carnea şi toate lucrurile raţionale aveau să fie hrănite de un copac uriaş, care era identic cu focul celest vizibil şi invizibil, materia primă a lumii[35]. Prin urmare copacul simbolizează şi baza spirituală a lumii. Aceeaşi idee se găseşte deja în *Brhadăranyaka Upanişad,* unde se spune: „Dacă el [spiritul] adoarme acum, ia acest Copac-Lume (materia *mătrăm)* atotcuprinzător, se taie singur şi se reconstruieşte în virtutea propriei sale glorii, potrivit propriei sale lumini.. .<<[36] Conform unuia

[33] Vezi R. Reitzenstein, *Hellenistic,* pp. 176-177; Cumont, *The Oriental Religions,* pp. 44-45. în Roma antică, în timpul procesiunii de înmormântare, cadavrul era decorat ca un pin, simbol al răposatului Attis – *ibidem,* p. 52.

[34] *Cf.* W Krickeberg, *Azteken und Inka,* p. 342, nota de subsol la „Căderea lui Quetzalcoatl şi moartea lui Tollan" şi nota de subsol de la p. 358 la „Crearea lumii". [în engleză, acest lucru este menţionat de Graulich, *Myths of Ancient Mexico,* p. 195.]

[35] Vezi H. Leisegang, *Die Gnosis,* p. 68. Vezi o traducere modernă în limba engleză, de către Price, a *The Great Dedaration,* atribuită lui Simon Magul: „Şi asta se înţelege prin «sabie de para rotitoare pusă să păzească drumul către pomul vieţii». Fiindcă sângele merge intr-o parte ca spermă şi în cealaltă parte ca lapte, şi precum copacul, această putere devine atât mamă, cât şi tată, tată al tuturor lucrurilor care se nasc şi mamă a celor care sunt hrănite. Nu duce lipsă de nimic, este autosuficient. Iar Pomul Vieţii, păzit de sabia de pară rotitoare, este a şaptea putere care izvorăşte din sine, conţinând totul şi totuşi latentă în cele şase puteri" (Raymond Price, *The Pre-Nicene New Testament*, Signature Books, New York, 2006).

Vezi şi G.R.S. Mead, *Fragments,* pp. 171-172; C. Guest, *The Mabinogion,* p. 203. în *The*

Mabmogion, Peredur ajunge la un copac care este pe jumătate în flăcări, iar cealaltă jumătate este înfrunzită şi vie.

[36] *Brhadăranyaka Upanişad,* 4.3.9 – Deussen,Six(y *Upanishads,* voi. 1, pp. 486-487; traducerea lui Max Miiller în limba engleză: „Iar când adoarme, după ce a luat cu el materia din întreaga lume, distrugând-o şi reconstruind-o, doarme [visează] sub propria lui lumină. în acea stare, persoana este autoiluminată" – Miil- ler, *Upanishads,* p. 164 [trad. rom.: „Atunci când (spiritul) doarme, luându-şi cărămizile din astă lume atotcuprinzătoare, dărâmând prin el însuşi, clădind prin el Însuşi, doarme în propria-i strălucire şi propria-i lumînă. Spiritul acesta

dintre Textele Piramidelor, în cerurile estice se află un platan înalt, copacul vieţii, pe care stau zeii, iar ei şi cei binecuvântaţi se hrănesc cu fructele sale[37].

Deoarece copacul simbolizează nu doar aspectul matern în general, ci şi fundamentul spiritului, el conferă şi înţelepciune ocultă. în afară de Copacul Vieţii, în paradis există şi un Copac al Cunoaşterii[38]. Pentru a dobândi înţelepciunea, Odin a atârnat nouă zile de Frasinul Lumii, Yggdrasil, care simbolizează o renaştere din mamă[39]. (Copacul ca mamă rea a apărut deja în „Hitchinna", care reprezintă cauza suferinţei, atunci când omul a fost dezmembrat pe molid. A survenit şi distrugerea omului pe care principiul mamei l-a făcut demonic. Potrivit principiului similitudinii, coiotul îl învinge şi îl ucide luând forma unei bătrâne.)

Copacul este un simbol al maternităţii, al materiei, substanţa fundamentală a lumii, deci al creşterii inconştiente şi al dezvoltării spirituale atât ca principiu dătător de viaţă, cât şi ca principiu mortal. Aşa că, atunci când Haburi o închide pe mama broască în copacul scorburos, aceasta este o formă de înhumare, distrugerea principiului mamei malefice în sine, dar şi transformarea sa în simbolul copacului, facându-l pozitiv şi dinamic.

Copacul figurează în mod clar ca mamă deopotrivă bună şi malefică în basmul „Smochinul", al tribului Awaiama din Melanezia:

A fost odată ca niciodată o femeie care a născut un copil, iar la scurt timp după aceea, soţul ei s-a dus în insule să

devine acum prin el însuşi lumină" – *Cele mai vechi Upanişade,* ed. cit., p. 79]; şi Deussen, *Sixty Upanishads,* voL 1, p. 203 *(Chăndogya Upanîşad:* cap. 9, partea 12); şi *ibidem,* pp. 305 şi urm. *(Svetăsvatara Upanişad)* [posibil a şasea *adhyăya].*

[37] Vezi A. Erman, *Religion der Ägypter,* p. 215.

[30] Vezi copacii profetici şi vorbitori din basme în J. Boite şi L. Mackensen, *Handwörterbuch, s.v. Baum* („copac"). Buddha a atins iluminarea sub un copac. Despre simbolismul copacului, vezi C.G. Jung, „Arborele filosofic", în *Studii despre reprezentările alchimice* (OC 13), §304-482.

[39] Vezi M. Ninck, *Wodan,* p. 180; C.G. Jung, OC 5, *Simboluri ale transformării,* §672 n. 79,494; August Wünsche, *Die Sagen vom Lebensbaum und Lebenswasser: Altorientalische Mythen,* Verlag von Eduard Pfeiffer, Leipzig, 1905, pp. 13-14.

528
529
530
531

pescuiască ţestoase şi dugong; intenţiona să le afume carnea acolo unde îi ucidea, şi voia să se întoarcă la următoarea lună. Dar bătrâna, mama lui, care avea puteri vrăjitoreşti, i-a spus nurorii sale:

— Sunt smochine coapte într-un smochin din apropiere – du-te şi adună-le[40].

Tânăra femeie era încă slăbită şi nu ar fi vrut să se ducă, dar bătrâna a îndemnat-o până ce a acceptat şi s-a urcat în copac. Când a ajuns la ramificaţia crengilor, cotoroanţa a început să-şi ţeasă farmecele. Iar la ramificaţia aceea (care era acoperită cu o substanţă lipicioasă) smochinul a strâns-o atât de tare pe tânăra mamă, încât nu a reuşit să se mai elibereze. Apoi bătrâna s-a urcat şi i-a tăiat o mână nurorii sale. S-a dat jos şi a dus mâna la ea acasă, unde a lăsat-o şi s-a dus să caute nişte legume cu care să o mănânce. [Cu toate acestea, tânăra mamă şi-a alăptat copilul. După patru zile mama a murit, iar copiii mai mari au luat cu ei mâncare şi, însoţiţi de insecte pişcătoare şi de şerpi, s-au refugiat într-un copăcel, care s-a aplecat la chemarea lor şi s-a ridicat la loc, astfel încât să ajungă la un palmier înalt.]
532 Bătrâna a tot venit pe acolo, dar nu putea să-i găsească pe copii.

— Micuţilor, micuţilor, unde sunteţi? striga ea tare, mormăind apoi pentru sine: „Mă tem că mi-am pierdut micile provizii de carne, poate că au aflat de mama lor”.
însă chiar atunci, auzind-o, copiii au strigat:
— Ah, bunico, suntem aici, sus în palmier!
— Toţi?
— Da, toţi.

„Ce noroc pe mine”, şi-a spus ea, „mă temeam că micile mele rezerve de carne şi-au luat tălpăşiţa”. [Când a încercat să

[40] [Notă din C.G. Seligman *et al., The Melanesians of British New Guinea,* Cam- bridge University Press, Cambridge, 1910: „Copacul menţionat face fructe de culoare roşie atunci când sunt coapte”]

urce în palmier, au atacat-o insectele. Acest lucru se repetă de câteva ori, iar astfel copiii scapă.] S-a întâmplat apoi ca tatăl lor să-i viseze pe copii şi să-şi schimbe planurile, aşa că şi-a luat plasele, suliţele şi peştii şi s-a întors acasă. Când a ajuns la casa femeii, nu a găsit pe nimeni acolo. „Ah!” a spus el, „dar unde sunt micuţii şi mama lor?” Coborând spre râu ca să se îmbăieze, s-a speriat de o nucă de cocos care a căzut destul de aproape de el; şi, uitându-se în sus, şi-a văzut copiii.

— Cum aţi ajuns acolo? Unde e mama voastră? a întrebat el.

— A omorât-o bunica, a spus cel mai mare dintre ei, iar noi am fugit aici, ca să nu ne omoare şi pe noi.

Apoi, strigând la copacul gomida să-i lase jos, au coborât pe pământ şi şi-au întâmpinat tatăl. Acesta s-a dus acasă şi a început să-şi ascută unealta lungă de tăiat, până a facut-o foarte ascuţită.

Atunci când mama lui a urcat scara spre casă, gemând de durere, fiul ei a ucis-o, i-a luat toate lucrurile, a ars cele două case şi, coborând spre plajă, şi-a pus în canoe toate bunurile şi cei trei copii ai săi, cu gând să traverseze marea către insule. Dar erau curenţi puternici şi canoea nu reuşea să înainteze, aşa că omul şi-a aruncat peste bord mezinul, ca să o mai uşureze. Dar încet-încet valurile au devenit din ce în ce mai J

mari, aşa că omul şi-a aruncat peste bord şi mijlociul, iar el şi fiul său cel mare s-au străduit să ţină canoea la suprafaţă. Dar când a venit noaptea, canoea s-a umplut cu apă – şi cum ei se aflau în largul mării, s-au înecat[41].

Bunica o leagă pe tânăra mamă de copacul care mai târziu va servi scopurilor bătrânei malefice. Blocată în copac, mama este tăiată şi mâncată de vrăjitoare. Comportamentul ei iubitor, grijuliu şi matern (îşi alăptează copiii până la sfârşit) este copleşit încet-încet (ca la o boală) de puterea distructivă a mamei mortale. Dezmembrarea unui om intr-un copac ne aduce aminte de cea povestită în „Hitchinna”.

[41] Text prescurtat preluat din C.G. Seligman *et al., The Melanesians of British New Guinea,*

pp. 404-408.
533
534
301

Reprezintă dezintegrarea în moarte. Vrăjitoarea-canibal pare o dublură a copacului şi întruchipează motivul pentru care copacul matern îşi expune partea negativă. Bunica înseamnă, bineînţeles, „mama mare”, adică arhetipul Marii Mame[42], care începe să distrugă sufletul uman al familiei vânătorului până la sfârşit, când un „potop” îl ajunge chiar şi pe tată[43]. Această figură macabră contrastează cu imaginea gingaşă şi prietenoasă a mamei-palmier, care îi ajută pe copii şi le oferă protecţie. în acest caz, animale care muşcă şi care în alte situaţii ar fi de temut, precum insectele şi şerpii, îşi aduc contribuţia – şi, unindu-şi forţele, se împotrivesc bunicii distructive. Dar învingerea magiei sale are succes doar temporar. Bărbatul este devorat împreună cu copiii săi, pe care îi sacrifică. Inconştientul în manifestarea sa negativă rămâne victorios. încă o dată, marea înseamnă „mama devoratoare”, însă sub altă formă. Un basm nordic, „Magia furtunii”, foloseşte aceeaşi imagine atunci când descrie cum vrăjitoarele, care apar sub înfăţişarea unor corbi pe vasul soţului, provoacă o furtună ca să-l omoare.
535 în cele trei poveşti menţionate mai sus, Marea Mamă, sub diverse forme, i-a surghiunit pe copii pe tărâmul său ca să profite de ei. Haburi (din „Povestea lui Haburi”) este iubitul ei şi trebuie să-i dea cea mai mare parte din pradă, iar tso-a-vwits, bătrâna vrăjitoare din „Originea ecoului”, îşi domină iubitul copilăros care o venerează cu mintea ei. în „Smochinul”, mama cea bătrână o devorează pe tânăra mamă – iar aici, „întemniţarea” de către magic-matern (sau, în termeni psihologici, legarea de inconştient) este ilustrată intr-un mod

[42] Vezi C.G. Jung, OC 9/1, *Arhetipul mamei,* §188, unde se spune despre bunică: „Ea este, ca mamă a mamei, «mai mare» decât aceasta. Este de fapt mama mare, Marea Mamă. Nu rareori, bunica va căpăta atributele înţelepciunii, dar şi pe cele ale unei vrăjitoare”. în legenda genezei tribului Menomîni („Geneza”), pământul, Nokomis, este bunica eroului-trickster aducător de cultură Manabusch (Nana- bozho). în limba ojibwe, *nookomis* înseamnă „bunica mea”.

[43] Bunica malefică apare într-o formă asemănătoare în basmul „Jaguarul care şi-a mâncat nepoţii”. Acolo, mama este animalul cel bun, iar bunica, animalul cel rău. [„în psihologia masculină, mama vitregă cea rea este un simbol al inconştientului într-un rol distructiv” – M.-L. v. Franz, *Interpretarea basmelor,* traducere de Roxana Nourescu, Trei, Bucureşti, 2019.]
302

extrem de detaliat – după ce o împiedică prin cuvinte să se elibereze de seva lipicioasă a copacului. La început copiii reuşesc, până ce îi cad victime Marii Mame împreună cu tatăl lor.

Şi basmul european cunoaşte tema unei confruntări cu această imagine primordială (arhetip) şi o descrie – cu un final pozitiv – în bine-cunoscuta poveste a fraţilor Grimm „Hänsel şi Gretel”:

A fost odată ca niciodată un sărman tăietor de lemne care trăia la marginea unei păduri uriaşe împreună cu nevasta lui şi cei doi copii ai lor. Pe băieţel îl chema Hănsel, iar pe fetiţă Gretel. De sărmani ce erau, nici nu aveau cu ce să-şi astâmpere foamea. într-o bună zi, întâmplându-se să se abată asupra ţării o mare scumpete, nu mai erau în stare să-şi agonisească nici măcar pâinea de zi cu zi. Seara în pat, pe bietul om începeau să-l chinuie gândurile şi, zvârcolindu-se neliniştit în aşternut, ofta şi-i zicea nevestei lui:

— Ce-o să ne facem, femeie? Cu ce-o să-i hrănim pe bieţii noştri copilaşi, când nici pentru noi doi nu avem îndeajuns?

— Ştii ceva, bărbate, a răspuns femeia, care era mama vitregă a copiilor, să-i luârn mâine în zori cu noi şi să-i ducem unde-i pădurea mai deasă. Le facem un foc bun, le dăm şi câte-o bucăţică de pâine şi pe urmă ne vedem de treburile noastre. Iar pe ei îi lăsăm acolo. De nimerit, n-or să mai nimerească drumul spre casă, aşa că ne-om descotorosi de ei!

Copiii, care nu puteau să doarmă fiindcă le era foame, au auzit ce a zis mama lor vitregă şi, cu ajutorul unor pietricele albe pe care Hänsel le-a luat cu el, a doua seară au găsit drumul înapoi spre casă. Au fost primiţi cu furie de mamă, în timp ce tatăl s-a bucurat de întoarcerea lor. Nu după mult timp, procesul s-a repetat. De data aceasta, copiii au încercat să se salveze cu ajutorul unor firimituri împrăştiate pe jos, dar acestea au fost mâncate de păsări, aşa că s-au rătăcit. A treia zi au văzut o pasăre albă ca zăpada stând pe o creangă; iar când aceasta şi-a luat zborul, s-au ţinut după ea până au ajuns la o căsuţă făcută din pâine, turtă dulce şi din zahăr.

536
537
538
303

Simboluri arhetipale în basme

Acolo au fost întâmpinaţi de o femeie foarte, foarte bătrână. Dar a doua zi dimineaţă, bătrâna vrăjitoare (căci baborniţa mânca toţi copiii rătăciţi) l-a încuiat pe Hänsel într-un grajd şi a pus-o pe Gretel să gătească, pentru a-l îngrăşa pe fratele ei. în fiecare dimineaţă, Hänsel trebuia să scoată un deget printre zăbrele, ca vrăjitoarea să-l pipăie şi să-şi dea seama dacă s-a îngrăşat suficient de mult încât să-l poată mânca. Dar el scotea un oscior şi o păcălea pe cotoroanţă, fiindcă aceasta nu vedea bine. Iar bătrâna se mira că băiatul nu se îngrăşa deloc. Abia aştepta să-l taie pe Hänsel şi să-l gătească. Dar cum i se facea tot mai foame, şi-a pierdut răbdarea şi s-a hotărât să-l mănânce pe băiat, de-o fi gras sau slab. Şi i-a ordonat lui Gretel să intre în cuptor, să vadă dacă era bună temperatura. Bineînţeles că baba voia să o împingă pe Gretel înăuntru, să o gătească. Dar Gretel, dându-şi seama ce avea de gând, i-a spus:

— Aş intra, dar nu ştiu cum să fac să intru în cuptor.

— Gâscă proastă! a spus baba. Deschizătura e destul de mare. Uite, şi eu aş putea să intru!

Şi, apropiindu-se de cuptor, şi-a vârât capul înăuntru. Atunci Gretel a împins-o în cuptor şi a închis uşa de fier, după care a tras zăvorul. Vai, ce-a început baba să urle! Dar Gretel s-a îndepărtat în fugă, iar vrăjitoarea cea haină a ars de vie.

539 Cei doi copii s-au dus apoi în odaia vrăjitoarei, unde au găsit sipete cu tot felul de pietre preţioase şi perle cu care şi-au umplu buzunarele, după care au pornit prin pădure. Ajungând la un râu, o raţă i-a ajutat să treacă apa şi au găsit drumul spre casă, unde „l-au luat în braţe pe tatăl lor care, de când îşi părăsise copiii în pădure, nu mai avusese o clipă fericită. între timp nevasta îi murise şi trăia singur şi trist. Gretel îşi scutură şorţuleţul, din care începură a se rostogoli prin odaie mărgăritare şi nestemate. Hänsel îşi goli şi el buzunarele, şi casa li se umplu de pietre preţioase, perle şi aur. Şi aşa au scăpat de griji şi au trăit fericiţi împreună. Şi-am încălecat pe-o şa şi v-am spus povestea aşa!

Dar uite că mai

304

Marea Mamă

fuge pe-aici un şoricel. Iar cine-l va prinde o să-şi facă din blana lui o căciulă mare cât roata carului”[44].

Puterea negativă a mamei apare aici clar în două figuri simultan: ca vrăjitoare demonic-

primordială şi ca mamă vitregă malefică [în versiunea originală, mama biologică]. Faptul că şi mama a murit după distrugerea vrăjitoarei dovedeşte identitatea secretă dintre cele două femei.

în timp ce mama (vitregă) dă dovadă de asprime şi neînduplecare, şi nu oferă nimic de mâncare, vrăjitoarea, în schimb, este la început generoasă şi ospitalieră[45]. Oferirea de mâncare şi hrană este, după cum vom vedea, apanajul marii zeiţe-mamă. Pe tărâmul Mamei Holle (din basmul „Mama Holle") există un cuptor (adeseori simbolul pântecului) plin cu pâine coaptă, un măr plin de mere coapte, iar în casa ei „exista în fiecare zi mâncare fiartă şi prăjită". Căsuţa de turtă dulce din „Hänsel şi Gretel" nu este, însă, un fel de donaţie generoasă din partea Marii Mame, ci un şiretlic al vrăjitoarei pentru a-i atrage pe copii şi a-i mânca. Această latură negativă li se dezvăluie celor care se rătăcesc într-o astfel de înşelătorie, adică în fantezii deşarte din copilărie, aşa încât zăbovesc în pericolul de a fi „mâncaţi" de inconştient.

Privită din punct de vedere psihologic, această imaginaţie creativă pozitivă se împotriveşte unei asprimi sterile, întruchipată de mama vitregă, care reprezintă acelaşi proces văzut din partea opusă: ambele sunt o subramură a arhetipului Marii Mame, prin care omul crede că poate fugi de realitatea dură a lumii prin fantezii inconştiente[46].

Problema este schiţată foarte frumos într-un basm spaniol, „Povestea bătrânei vrăjitoare" în această poveste, o vrăjitoare bătrână de pe „Muntele Vrăjitoarei", care are capul de fier, bagă toţi oamenii

[44] Preluată (pe scurt) din Grimm, pp. 52-58.

[45] într-o versiune portugheză, ea are un singur ochi, ca Balor {din „Balor şi naşterea lui Lugh"). Vezi şi J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen,* voi. 1, p. 117.

[46] Vezi legătura dintre imaginile casei din turtă dulce şi frig din volumul II, discuţia despre basmul tribului Chuckchee „Copiii furaţi de uriaş". în acea poveste, un uriaş fură un băiat şi o fată şi îi duce în mijlocul *mării,* unde se află o casă din turtă dulce întunecată şi rece. Pescăruşii îi aduc înapoi pe copii la tatăl lor.

540
541
542
543
305
Simboluri arhetipale în basme

care se uită la ea într-un sac, unde îşi găsesc sfârşitul. Acest lucru simbolizează pierderea sinelui în inconştient printr-o contemplare visătoare şi copilărească a eterului. Un erou o înfrânge pe vrăjitoare prin faptul că reuşeşte să evite să se uite în sus la ea şi o forţează pe ea să se uite în jos la el, ceea ce face să-i cadă capul greu, din fier, „în adâncul pământului, astfel încât un singur picior îi râmâne afară". Determinarea fiinţei umane conştiente forţează imaginile spirituale negative inconştiente să se afunde în pământul realităţii, eliminân- du-le astfel natura periculoasă.

544 în basmul „Hänsel şi Gretel" nu putem considera mama vitregă malefică doar un aspect negativ al Marii Mame, fiindcă ea este şi parte din anima, sufletul tatălui, ca spirit nedrept sau rău care îl posedă şi îi înăbuşă fiinţa autentică prin şoaptele sale malefice. Potrivit convingerilor unor popoare primitive, un suflet „străin" îl poate poseda pe un om ca şi cum l-ar stăpâni şi îl poate aduce într-o stare inadecvată, care nu este în concordanţă cu intenţiile sale naturale. Acesta se simte „vrăjit" sau „fermecat"[47]. Sub această influenţă greşită, tatăl îşi alungă cei doi copii care simbolizează viitorul, devenirea lui, împingându-i în ghearele vrăjitoarei. Adică imaginea mamei ca forţă negativă dinăuntrul său câştigă din ce în ce mai mult teren.

545 O pasăre îi conduce pe copii la vrăjitoare. Pasârea este un simbol al ideilor intuitive,

al născocirilor imaginaţiei, iar acest zbor prin aer invită puterea letală a inconştientului să iasă la suprafaţă. înfrângerea puterii malefice a mamei are loc în şinele persoanei, deoarece cuptorul în care arde este (după cum am remarcat deja) un simbol matern[48], în centrul inconştientului se produce o inversare – aspectul negativ este distrus şi devine pozitiv. Apoi se arată sub forma comorilor pe care Hânsel şi Gretel le iau acasă. Faptul că mama vitregă moare în acelaşi timp se bazează pe o veche idee germanică, pe care o regăsim şi în alte părţi, conform căreia, atunci când un spirit de vrăjitoare este distrus – indiferent de forma lui –, este afectată şi forma umană pe care a adoptat-o aceasta[49]. Starea de „fermecare" se sfârşeşte

[47] Vezi L. Lévy-Bruhl, *How Natives Think,* p. 232.

[48] Vezi Băchtold-Stăubli, s.v. *Ofen* („cuptor") şi *Backofen* („vatră de copt").

[49] Vezi E. Mogk, *Germanische,* pp. 50-51.

dintr-odată, iar efectele inconştiente care intensifică viaţa pot funcţiona din nou. Copiii sunt purtaţi peste apele de netrecut de către o raţă albă (!). Din nou, acest lucru reprezintă o inversare perfect simetrică a comportamentului iniţial atrăgător al păsării albe[50]. Basmul ilustrează transformarea imaginii mamei care, în sine, este înţeleasă intuitiv, dar funcţionează complet în inconştient ca un proces interior. Această transformare este realizată de focul din cuptor. Focul interior ascuns, un simbol al pasiunii, este pe tărâmul magic nu doar o însuşire comună a zeului-tată, ci şi a zeiţei-mamă, care, în calitate de Mamă Pământ, poartă un foc ascuns în adâncurile sale. Focul interior al acesteia, substanţa maternă şi puterea inconştientă a sufletului, este purificată şi transformată de acesta. Transformarea „Mamei", a „materiei" prin autodistrugere constituie unul dintre motivele fundamentale ale tuturor basmelor care ilustrează în principal imagini şi funcţii ale arhetipului mamei.

O confruntare clară – în acest caz, a unui om în toată firea – cu 546 puterea distructivă a mamei este prezentată în basmul inuit „Giviok (Kiviok)":

Se spune că Kiviok şi-a pierdut soţia, iar din deznădejde, 547 voia să-şi părăsească fiul şi locul unde aceasta era îngropată. A aşteptat ca băiatul să adoarmă, după care a coborât din pat pe podea; dar când copilul a început să plângă, s-a culcat din nou lângă el. Când a fost pregătit, s-a aplecat să iasă pe uşă, dar s-a întors, neputând să-şi părăsească fiul. într-o zi, băieţelul a intrat în cameră foarte agitat şi a spus:

— Mama se plimbă pe afară cu un străin.

— Mama ta nu e acolo – ea zace sub bolovanii ăia mari

din depărtare, i-a răspuns Kiviok.

Dar băiatul a insistat, spunând:

— Atunci mergi şi vezi cu ochii tăi.

Iar când Kiviok s-a uitat pe geam, şi-a văzut nevasta în braţele altui bărbat. S-a înfuriat peste măsură, a ieşit afară,

[50] Vezi J. Boite şi L. Mackensen, *Handwörterbuch,* despre raţă ca pasăre a sufletului, s.v. *Ente* („raţă"); şi M. Ninck, *Wodan,* p. 227, despre walkiriile cu înfăţişare de raţă.

i-a omorât şi le-a aruncat trupurile unul peste altul într-un mormânt de piatră. Tatăl şi fiul s-au dus apoi să se odihnească, dar când băiatul a adormit, tatăl şi-a dus la bun sfârşit planul de a fugi.

548 Kiviok a traversat marea agitată în caiacul său şi abia a reuşit să scape de un vârtej şi de păduchii-de-mare care i-au devorat pagaia. în cele din urmă a nimerit într-un morman de alge care era atât de îndesat, încât a putut să se întindă pe el şi să doarmă. Când s-a

trezit, s-a străduit să-şi croiască drum în caiac cu mâinile goale, apoi s-a apropiat de doi gheţari, între care era un culoar îngust care când se deschidea, când se închidea la loc. A reuşit cu greu să treacă prin el, dar vârful pupei caiacului a fost zdrobit. După ce a ajuns pe uscat, a căutat adăpost şi s-a ascuns. O femeie care locuia în apropiere l-a observat pe Kiviok şi l-a invitat să intre în casa ei. Când a intrat, a văzut o hoască bătrână şi hidoasă întinsă sub o cuvertură, care i-a ordonat fiicei sale să meargă să-i aducă fructe de pădure. Femeia s-a întors cu o cantitate mare de fructe amestecate cu untură din belşug. în timp ce mânca, Kiviok a remarcat:

— Sunt chiar delicioase – la care Usorsak (aşa o chema pe baborniţă) a spus:

— Nu-i de mirare; grăsimea e de flăcău tânăr.

Kiviok a zis:

— Ptiu! Nu pot să mănânc aşa ceva – şi, aplecându-se, a văzut sub pat un şir de capete de om.

Când bătrâna s-a descoperit puţin şi s-a întors cu spatele la el, a văzut ceva strălucind în apropierea ei. Când s-au pregătit de culcare, Kiviok a spus:

— Mă duc o clipă afară.

A ieşit şi a găsit un bolovan plat pe care să şi-l pună pe piept. După ce a intrat înapoi în casă, s-a întins pe patul de sub geam. De îndată ce s-a prefăcut că doarme, a auzit-o pe fiică spunând: „Doarme buştean”, şi imediat baborniţa a sărit din locul ei de pe pat. Dar observând că se prefăcea că doarme,

s-a întors încetişor în pat. Când Kiviok nu a mai scos niciun sunet şi s-a întins pe spate, lăsându-şi pieptul la vedere, fiica a spus din nou: „Acum sigur doarme”, iar mama a coborât pe dată, chiar mai repede decât prima oară. Şi, sărind pe patul unde era el întins, s-a pus cu toată greutatea pe pieptul lui, strigând „Vai de mine!”, dar a căzut imediat. „Ce păcat!”, a strigat fiica. „Usorsak şi-a rupt coada! A avut atâta grijă de noi toţi.” (Adică omorâse bărbaţi cu ajutorul cozii sale.) Kiviok s-a ridicat atunci de pe pat şi, lăsând bolovanul să cadă, a zbughit-o pe uşă, în timp ce fiica striga în urma lui:

— Pungaşule! Ce mi-ar plăcea să-ţi gust obrajii ăia gustoşi!

Dar el era deja în caiacul său, mai să se răstoarne de atâta grabă. Şi, ridicându-se din nou, a izbucnit:

— Mi-ar plăcea să o străpung cu harponul!

Şi, zicând acestea, a omorât-o pe loc.

Şi-a continuat călătoria şi a ajuns în alt loc, unde iarăşi 549 a apărut o femeie care l-a invitat în coliba ei. Mama şi fiica s-au plâns că nu avea cine să le aducă prada în casă. Kiviok s-a oferit să le ajute şi le-a povestit ce păţise. Femeile i-au mulţumit că a omorât-o pe bătrâna vrăjitoare, fiindcă ea îi ucisese pe toţi bărbaţii din satul lor. I-au spus apoi ca atunci când le va ajuta să aducă prada să fie atent la urletul mării – „Când vine mareea, trebuie să fii pe uscat”. De îndată ce a auzit urletul mării, valurile uriaşe s-au rostogolit peste el, încât abia a reuşit să ajungă la mal. Peştii prinşi pluteau la suprafaţă, datorită băşicilor lor pline, dar erau purtaţi spre malul opus. însă Kiviok i-a adunat din nou în caiacul său, iar femeile i-au fost foarte recunoscătoare. A rămas o vreme alături de ele.

După un timp a început să-l bântuie amintirea fiului său, 550 aşa că şi-a spus: „Bietul meu fiu! Mi s-a rupt sufletul să-l aud plângând, când am plecat! într-o bună zi, trebuie să mă duc să-l văd”. Aşa că a plecat din locul acela şi a călătorit vreme îndelungată. A înfruntat din nou toate pericolele pe care le întâlnise la plecarea de acasă, dar a trecut şi acum cu bine

peste ele. în cele din urmă a ajuns în ţinutul de dincolo de apă şi a auzit oameni cântând.

Şi, luând urma sunetelor, a dat peste o mulţime de bărci care cărau o balenă uriaşă, pe care stătea un bărbat puternic. Nu l-a recunoscut, dar acela era fiul său, care fusese la o vânătoare de balene. Tatăl îl părăsise pe când era un băieţel plângăcios, iar acum îl vedea om în toată firea, un vânător iscusit stând mândru pe spinarea balenei[51].

551 O variantă a acestei legende, „Kiviung”, prezintă imaginea mamei sub alte aspecte:

552 O bătrână locuia cu nepotul ei într-o colibă. Cum nu avea bărbat şi fiu care să aibă grijă de ea şi de băiat, amândoi erau foarte săraci, hainele băiatului fiind făcute din piei de păsări, pe care le prindeau în plase. Când băiatul ieşea din casă şi li se alătura tovarăşilor săi de joacă, oamenii râdeau de el şi îi sfâşiau hainele. Un singur bărbat, pe nume Kiviung, se purta frumos cu băiatul, dar nu putea să-l protejeze de ceilalţi. Flăcăul venea adesea la bunica lui plângând şi văitându-se, iar ea întotdeauna îl consola şi îi facea alte haine. I-a rugat pe oameni să nu-l mai necăjească pe băiat şi să nu-i mai rupă hainele, dar nu au vrut să-i asculte rugămintea. în cele din urmă, s-a înfuriat şi a jurat că se va răzbuna pe cei care îl ocărau, şi putea face acest lucru cu uşurinţă, fiindcă era o *angakoq* puternică. I-a ordonat nepotului ei să intre într-o băltoacă de pe podeaua colibei, spunându-i ce urma să se întâmple şi cum să se comporte. De îndată ce a păşit în apă, pământul s-a deschis şi băiatul a dispărut înăuntru, dar în clipa următoare s-a trezit pe plajă, ca o focă tânără cu pielea netedă, şi a început să înoate vesel.

[51] H. Rink, *Tales and Traditions of the Eskimo, with a Sketch of Their Habits, Religion, Language and Other Peculiarities,* William Blackwood & Sons, Edinburgh &Londra, 1875,pp. 157-161. Rink menţionează: „Această poveste este preluată în principal dintr-un singur manuscris, dar este cunoscută în toată Groenlanda. Se găsesc în ea şi urme vagi ale poveştii indienilor hiawatha”.

310

Marea Mamă

Foca i-a ademenit pe bărbaţi departe de coastă, în largul mării. Şi atunci s-a iscat o furtună puternică, toţi bărbaţii s-au înecat, iar foca s-a întors acasă şi s-a transformat din nou în băiat. Dintre bărbaţi, a scăpat de vânt şi valuri doar Kiviung, care era un mare *angakoq* şi nu îl ocărâse niciodată pe băiat. Rămas singur, Kiviung a plecat pe mare. După câteva zile de vâslit pe marea agitată, a văzut o limbă de uscat pe care se afla o casă de piatră, în care a intrat, iar acolo a fost întâmpinat călduros de o bătrână pe nume Arnaitiang. La cererea ei, şi-a pus ciorapii la uscat pe o grindă. Mai târziu, când a întins mâna după ei, grinda s-a ridicat atât de sus încât nu mai putea ajunge la ea. Când i-a cerut ajutorul lui Arnaitiang, aceasta a răspuns:

— Ia-ţi-i singur, sunt chiar acolo, chiar acolo – şi a ieşit din casă.

De fapt, bătrâna era o femeie foarte rea, care voia să-l mănânce pe Kiviung.

Dându-şi seama de planurile cotoroanţei, şi-a invocat *tornaqul,* un urs polar uriaş, care s-a ridicat imediat din adâncurile de sub podeaua casei. Când Arnaitiang a auzit mormăitul zgomotos al ursului, i-a dat lui Kiviung şosetele şi ghetele. Dar Kiviung nu a vrut să mai rămână în preajma acelei vrăjitoare îngrozitoare şi nici măcar nu şi-a mai pus ghetele în picioare, ci, luându-le de la Arnaitiang, s-a năpustit pe uşă afară. Abia reuşise să scape, când uşa s-a trântit tare în urma lui şi i-a prins poalele hainei, care s-au rupt. S-a grăbit către caiacul său, fără să se mai uite înapoi, şi a început să vâslească.

Abia reuşise să parcurgă o mică distanţă, când Arnaitiang, care îşi revenise din spaimă, a ieşit agitându-şi cuţitul strălucitor de femeie şi a ameninţat că îl va omorî. Era speriat de moarte şi aproape că şi-a răsturnat caiacul. însă a reuşit să-l reechilibreze şi a strigat, ridicându-şi suliţa:

— Am să te omor cu suliţa mea!

1

553

554
555
311
Simboluri arhetipale în basme
Când a auzit Arnaitiang aceste cuvinte, s-a prăbuşit îngrozită şi şi-a rupt cuţitul. Kiviung a observat atunci că era făcut dintr-o bucată subţire de gheaţă.
556 A călătorit multe zile, urmând malul apei. în cele din urmă a ajuns la o cabană în care pâlpâia o lampă. Şi a găsit acolo o femeie care locuia singură, doar cu fiica sa. Ginerele ei era un buştean de lemn plutitor, care avea patru crengi. în fiecare zi, aproape de reflux, ele îl cărau pe plajă, iar când venea fluxul, era purtat de apă. în fiecare noapte, când se întorcea, aducea opt foci mari, câte două legate de fiecare creangă. Astfel le procura buşteanul hrană din abundenţă soţiei sale, mamei acesteia şi lui Kiviung. însă într-o zi, după ce l-au lansat la apă ca de obicei, a plecat şi nu s-a mai întors. Nu după mult timp, Kiviung s-a însurat cu tânăra văduvă. Acum pleca el în fiecare zi pe mare, de unde se întorcea cu pradă bogată. în curând, bătrâna mamă a devenit geloasă pe fiica sa, căci noul ei sot era un vânător iscusit şi dorea să se mărite ea însăsi cu el. într-o zi, în timp ce el era plecat la vânătoare, mama şi-a omorât fiica şi, ca să-l păcălească pe Kiviung, i-a îndepărtat pielea fiicei şi s-a strecurat în ea, luând astfel forma tinerei femei. Când s-a întors Kiviung, s-a dus să-l întâmpine, cum facea fiica ei de obicei, dar când Kiviung a văzut oasele soţiei sale, şi-a dat seama imediat de fapta crudă şi de înşelătorie, aşa că a fugit.
557 Kiviung a continuat să călătorească multe nopţi şi zile, urmând mereu malul apei. în cele din urmă, a ajuns din nou la o cabană în care pâlpâia o lampă. Cum avea hainele ude şi îi era foame, a acostat şi s-a apropiat de casă. Dar, înainte să intre, s-a gândit că poate ar fi mai bine să afle întâi cine era înăuntru. S-a ridicat până la fereastră şi s-a uitat în cabană. Pe pat a văzut o bătrână pe care o chema Aissivang („păianjen”). Când aceasta a observat silueta întunecată din faţa geamului, a crezut că era un nor care trecea prin faţa soarelui şi, cum lumina nu-i ajungea ca să-şi continue treaba, s-a înfuriat. Şi-a tăiat sprâncenele cu cuţitul şi, după ce le-a mâncat,
312
Marea Mamă
a continuat să coasă, fără a lua în seamă sângele care începuse să-i picure. Văzând acestea, Kiviung şi-a dat seama că era o femeie rea şi a plecat[52]. A continuat să călătorească zile şi nopţi la rând. în cele din urmă, a ajuns într-un ţinut care i s-a părut cunoscut – şi-a dat seama că era propria lui ţară. S-a bucurat foarte tare când a văzut câteva bărci iesindu-i în întâmpinare. Fuseseră plecate într-o expediţie de vânat balene şi purtau cu ele, spre sat, o carcasă imensă. La prova uneia dintre bărci stătea un tânăr voinic, care omorâse balena. Era fiul lui Kiviung, pe care îl lăsase băieţandru, iar acum era om în toată firea, ajuns mare vânător. Nevasta lui îşi găsise alt bărbat, dar acum s-a întors la Kiviung[53].

Prin moartea soţiei sale, Kiviok este în pericol să fie atras şi el 558 către moarte, iar regatul fantastic îl abordează curând sub diverse forme distructive. Toate fenomenele inconştientului se află aici; simbolurile mamei care umplu golul psihic lăsat de pierderea soţiei. Imaginea mamei este, în mod clar, reprezentativă pentru tărâmul morţilor, inconştientul sub aspectul său negativ. Apare sub forma vârtejurilor de apă, hoardelor înfometate de păduchi-de-mare, mormanelor de alge îndesate, bolovanilor care se prăbuşesc, luând în cele din urmă forma vrăjitoarei care mănâncă oameni. Păduchii-de-mare simbolizează pericolul iminent al descompunerii în cele mai mici bucăţele (din punct de vedere psihologic, boala mentală), de a te pierde ca particulă în natură. Algele îndesate ne amintesc de pânza păianjenului şi de ţesut, mai ales în asociere cu dezlegarea părului

înnodat al Mamei Holle[54]. Vrăjitoarea este însoţită de fiica sa, un per

[52] W Krickeberg, *Nordamerika,* pp. 370-371, observă că în alte versiuni Kiviung ü taie capul.

[53] Unele părţi sunt rezumate, sursa folosită fiind F. Boas, „The Central Eskimo", pp. 621-624.

[54] Vezi tema inuită importantă a sarcinii şamanului de a dezlega părul lui Sedna, pentru a obţine şi a păstra hrana animalelor mării. Vezi şi *infra,* p. 337. Despre bolovanii care se prăbuşesc ca şi cum ar fi prinşi de mamă, vezi C.G. Jung, OC 5, *Simboluri ale transformării,* §367 n. 72. De asemenea, copacul care se deschide şi se închide la intrarea pe tărâmul Zeiţeî-Mamă din „Desaga lui Ngeraod."

sonaj mai tânăr, care pare să fie la fel de rea[55]. Eroul îşi dă seama de pericol, se îndârjeşte şi se protejează cu piatra pusă pe piept şi face ca vrăjitoarea să piară din cauza propriei sale răutăţi[56]. Astfel, aspectul pur negativ al imaginii mamei este îndepărtat, dar eroul are de-a face cu o repetare a perechii, în care aspectul mamei nu este atât de rău, dar pericolul de a dormi prea mult şi de a fi inundat (!) încă ameninţă ca o scufundare în inconştient. După ce a scăpat de ultimul pericol, viitorul său pare roz – fapt întruchipat simbolic de fiul său, care a crescut şi a devenit un vânător iscusit. Povestea similară înfăţişează, de asemenea, o serie de imagini ale mamei malefice care vorbesc de la sine. în timp ce Kiviok, potrivit mentalităţii popoarelor primitive, cel mult scapă de imaginea mamei devoratoare, alte poveşti descriu în detaliu dificultăţile şi problemele unei profunde *auseinandersetzung* cu Marea Mamă. De exemplu, basmul irlandez „Cavalerul cu râs sinistru":

559 S-a întâmplat cândva ca un bărbat şi o femeie să se căsătorească. La scurt timp după nuntă, bărbatul a murit, iar femeia a rămas singură. La nouă luni după nuntă – nicio zi mai mult sau mai puţin – ea a născut un băieţel. Fiindcă era atât de singură, iubea copilul acela mai mult decât orice pe lume; nu l-ar fi dat nici pe un munte de aur. Şi-a alăptat copilul la sân, pe Cathal, până la vârsta de douăzeci şi unu de ani. Nu l-a lăsat nici măcar să treacă pragul casei şi a muncit până la epuizare pentru el.

560 Când văduva a ajuns la „vârsta copilăriei" (adică la senilitate), fiul a hotărât să aibă grijă de ea. A sărit din pat

[55] De multe ori, această figură este, în forma sa originală, una şi aceeaşi cu mama malefică. Vezi, de exemplu, înfricoşătoarea Gorgonă ca însoţitoare a Atenei – M. Ninck, *Wodan,* p. 179. De asemenea, despre identitatea dintre mamă şi fiică.

[56] Vezi cum a fost distrusă vrăjitoarea din „Hänsel şi Gretel". Vezi şi cum a fost păcălită vrăjitoarea din basmul japonez „Cel care trage carul cu boi şi vrăjitoarea de pe munte" – F. Rumpf, *Japanische Volksmärchen*, pp. 179 şi urm. Acolo, cel care mână un car cu boi se ascunde de vrăjitoarea Yamauba mai întâi într-un copac, apoi în trestii, iar în cele din urmă intr-o barcă. în cele din urmă, ajunge la coliba vrăjitoarei şi o opăreşte cu apă fierbinte, iar aceasta moare.

şi s-a întins – era atât de înalt, încât îi ieşea capul printre căpriorii casei. Mama a considerat că era obraznic şi că îşi părăsea „coşul". Dar a lăsat-o să-i coasă hainele necesare din aşternuturile ei de pat, s-a îmbrăcat şi a alergat cât a putut până ce a ajuns la un castel. Muncitorii din piaţa aflată în faţa castelului au zbughit-o la fugă când l-au văzut pe băiatul acela înalt şi slab. A reuşit să se angajeze acolo demonstrându-şi puterile deosebite, şi a ajutat la construirea palatului. Trimitea toţi banii câştigaţi mamei sale. într-o zi, regele a promis că oricine putea prinde un şarpe uriaş din pădure, pentru a intra în slujba casei, putea să se însoare cu fiica lui cu obraji aurii, Leâmuinn. Dar cine eşua în această misiune avea să piară. în ciuda avertismentelor mamei sale, eroul a spus că ar vrea să încerce.

Fusese alăptat atâta timp, încât simţea că are puterea a o sută de bărbaţi. L-a învins repede pe şarpele aflat lângă lacul din pădure. Deşi a câştigat premiul, prinţesa a cerut ca, înainte să se mărite cu el, să ducă şapele înapoi în pădure şi să-l omoare, iar apoi să călătorească spre est şi, în decurs de un an, să afle de ce „cavalerul cu râs sinistru” nu mai râsese de şapte ani. De asemenea, trebuia să se întoarcă şi să-i arate dovada morţii „bătrânei groaznice cu dintele crud şi rece”. Dacă eşua în această misiune, avea să fie pedepsit cu moartea. Cathal a pornit de îndată la drum, a dus şarpele înapoi în pădure, l-a omorât şi i-a tăiat limba[57], ca să nu se laude altcineva cu fapta lui. Apoi s-a îndreptat spre Indiile de Est într-o barcă miraculoasă, care se deplasa singură.

în scurt timp, Cathal a invadat pământul şi şi-a croit drum spre o gospodărie. Ca să intre, trebuia să se pună în patru labe şi să se târască printr-o uşă joasă. După ce a intrat, a găsit într-un pat un bărbat înalt şi slab întins pe spate, care nu se mişca. De îndată ce Cathal l-a salutat, bărbatul a sărit în picioare şi l-a apucat de gât. A urmat o luptă teribilă. „Cei doi oameni mari s-au încleştat într-o luptă cum nu a mai

[57] [în germană, „şarpe” este de genul feminin.]

561

315

Simboluri arhetipale în basme

văzut lumea până atunci, şi nici de atunci încolo.” în cele din urmă, Cathal s-a gândit la mama lui şi, cu ultimele puteri, şi-a împins adversarul în foc. Străinul a implorat milă, iar când Cathal i-a cerut să-i spună cine este „cavalerul cu râs sinistru” care nu a mai râs de şapte ani, bărbatul a recunoscut că era chiar el. Cathal i-a vindecat rănile cu saliva sa, după care s-au uitat unul la altul, obosiţi. Deodată, au auzit un ţipăt de femeie care a zdruncinat pereţii, iar cavalerului i s-a schimonosit chipul de durere.

562 A doua zi de dimineaţă, Cathal a hoinărit prin zonă, încercând să descopere de unde venise ţipătul. Doi cai suri l-au ademenit într-un luminiş din pădure. Când au nechezat animalele, a apărut o bătrână uriaşă şi îngrozitoare, cu spume la gură, care i-a propus lui Cathal un târg: fie se lupta cu ea pe „piatra îmbibată cu sânge”, fie o lăsa să-i taie „de trei ori, cu un cutit ascutit, toate coastele în bucăţi”. Fiul văduvei a ales să lupte pe piatra îmbibată cu sânge şi i-a întors ameninţarea adversarei sale. A urmat o luptă mai violentă decât s-a văzut vreodată, de la un capăt al lumii la celălalt. Spre seară, Cathal era epuizat. Bătrâna zgripţuroaică a observat oboseala lui şi s-a bucurat. însă o pitulice a aterizat pe nasul vrăjitoarei şi şi-a înfipt ciocul în ochii ei, iar aceasta a devenit pe dată la fel de lipsită de putere ca o gâscă. Cathal a învins-o cu o lovitură la jugulară şi i-a tăiat limba.

563 Apoi s-a dus la palatul ei şi a scotocit prin toate camerele. Nu a găsit picior de om, dar toate încăperile erau pline cu aur şi argint. A înhămat caii şi s-a grăbit spre cavaler, fără să-i spună ce se întâmplase. Când cavalerul nu a mai auzit ţipete în noaptea aceea, s-a mirat. I-a spus lui Cathal că vrăjitoarea trăia acolo de la începutul vremurilor. în fiecare noapte devasta şi pârjolea insula, distrugând tot ce se afla pe ea. Doar el şi îngrijitorul său trăiau acolo, nimeni altcineva. Toate străduniile lui erau în zadar, iar în fiecare noapte, „la ceasul mort”, se auzeau ţipetele agonizante. Când Cathal l-a întrebat pe cavaler despre cauza râsului său sinistru, i-a

316

Marea Mamă

spus că deţinuse cândva un imperiu vast. Cu şapte ani în urmă pregătise un ospăţ mare, şi tocmai când voia să taie carnea, s-a uitat la geam şi a văzut „iepurele cu respiraţia urât mirositoare”. Iepurele acela uriaş s-a rostogolit prin mlaştină, apoi a murdărit aşternuturile întinse frumos peste tot, iar într-un final a băgat capul pe geam şi a stricat toată mâncarea cu respiraţia sa. Cavalerul indignat şi-a chemat imediat oamenii şi câinii, au urcat pe cai şi

au plecat la vânătoare. Dar iepurele i-a păcălit pe vânători şi i-a atras într-o vale care s-a închis brusc în urma lor şi i-a înghiţit pe toţi.

Cavalerul şi oamenii lui s-au înfruntat cu douăzeci şi patru de tâlhari, care şi-au batjocorit prizonierii. Conducătorul lor a rânjit cel mai tare atunci când, după ce le-a oferit de mâncare, cavalerul nu a reuşit nici măcar să ridice mistreţul înfipt în frigare. Nu avea putere nici măcar să întoarcă frigarea! Atunci, conducătorul tâlharilor a aruncat o bucată mare de fier în foc. Perpendicular pe drug se afla un lanţ. Când fierul s-a încins, şeful şi banda sa l-au scos din foc. Cavalerul şi-a continuat povestea: „Apoi, conducătorul i-a pus pe oamenii săi de o parte, iar pe oamenii mei de partea cealaltă. Fiecare parte a apucat de lanţ şi a început să tragă; fiecare echipă încerca să tragă drugul de fier înroşit spre cealaltă echipă. Conducătorul bandei a reuşit să tragă drugul de fier până la oamenii mei. I-a pârlit şi i-a ars până când nu a mai rămas nicio bucăţică din corpurile lor care să nu fie arsă. Apoi, cu ajutorul unei baghete magice, şeful bandei mi-a transformat caii şi câinii în pietre. Oamenii lui au vrut să facă acelaşi lucru şi cu mine, dar el m-a lăsat să plec. Mi-a luat un an până să ajung acasă, de unde plecasem în urmărirea iepurelui. De atunci, zac în pat şi nu mai râd. Tâlharii mi-au vrăjit tot palatul şi împrejurimile, cu excepţia mea şi a bătrânului meu îngrijitor. Timp de şapte ani vrăjitoarea ne-a terorizat cu pârjolurile şi ţipetele ei”.

Cathal i-a mulţumit că i-a dezvăluit motivul pentru care nu mai putea să râdă. I-a spus că avea motive întemeiate

să-şi piardă râsul, dar că acum nu trebuia să se mai teamă de bătrâna zgripţuroaică, deoarece o omorâse el. Atunci cavalerul i-a spus lui Cathal: „Plănuisem în secret să mă lupt cu tine, dar acum, că ai omorât-o pe vrăjitoare, pe pustiitoarea acestui ţinut, nu mai am nimic împotriva ta”. A doua zi, la prânz, „iepurele cu respiraţia urât mirositoare” a apărut din nou. Cu ajutorul lui Cathal, s-au săltat pe caii vrăjitoarei şi totul s-a întâmplat la fel ca în urmă cu şapte ani. Au fost întâmpinaţi din nou cu râsete batjocoritoare de către tâlhari, dar Cathal i-a întrebat: „Ce-i aşa de haios?” – şi, măturând tot praful şi pământul care se adunase în locul acela de şapte ani, l-a băgat pe gâtul tâlharilor. Apoi a luat mistreţul de parcă ar fi fost un snop de paie şi l-a pârlit pe foc în două minute. După ce a împărţit carnea bine gătită cu cavalerul, Cathal a pus drugul de fier pe foc. De îndată ce s-a înroşit, l-a scos din flăcări şi i-a provocat pe cei douăzeci şi patru de tâlhari la o întrecere. De data aceasta, Cathal a tras drugul spre tâlhari, care, deşi au tras cât au putut de tare, şi-au pierdut răsuflarea. în cele din urmă, au fost strânşi şi pârliţi, aşa încât nu a mai rămas decât o movilă de grăsime din ei. La rugămintea cavalerului, căpitanul a fost cruţat şi i s-a dat ocazia să înapoieze oamenii, caii şi câinii pe care îi luase în urmă cu şapte ani. Temându-se pentru viaţa lui, şeful tâlharilor i-a înapoiat cavalerului tot ce-i furase cândva. Cathal şi cavalerul s-au întors acasă şi au descoperit castelul şi ferma înfloritoare, aşa cum fuseseră odinioară.

566 Cathal s-a întors apoi la rege, dar a descoperit că acesta urma să o mărite pe fiica lui cu un alt bărbat. Acesta susţinea că plecase spre Indiile de Est după Cathal şi că se întorsese cu capul bătrânei vrăjitoare şi cu cel al şarpelui mort. De asemenea, anunţase moartea lui Cathal. Acum, toată lumea a văzut că acesta încă era în viaţă, dar, deşi adusese limba şarpelui, nu adusese cu el capul vrăjitoarei. Toţi credeau despre Cathal că fusese prins între ciocan şi nicovală (adică fusese făcut una cu pământul). Cathal le-a spus că îi tăiase limba

şarpelui şi, dacă voiau să vadă cine spune adevărul, atunci trebuiau să se uite în interiorul capului. Regele s-a uitat şi a observat că, într-adevăr, îi lipsea limba. Astfel l-a recunoscut pe adevăratul erou şi, îmbrăţişându-l pe Cathal, a prins drag de el şi i-a dat mâna fiicei sale. După nuntă, Cathal şi soţia lui s-au mutat în palatul vrăjitoarei, ale cărei comori le-au rămas copiilor şi nepoţilor săi[58].

Basmul include mai multe confruntări cu imaginea mamei, 567 aproape ca şi cum inconştientul ar vrea să fie întipărită împreună cu alte imagini. Mama lui Cathal întruchipează partea pozitivă a imaginii mamei. Aceasta îl îngrijeşte şi îl hrăneşte pe erou o lungă perioadă de timp, până ce sare dintr-odată în viaţa seculară. Deoarece este văduvă, mama se dedică întru totul fiului ei, ceea ce creează, la fel cum se întâmplă de multe ori în viaţa reală, o dependenţă numită mamă[59]. Prin aceasta, forţele inconştientului sunt deosebit de aproape; la fel ca Parsifal, bărbatul este înzestrat cu creativitate şi însemnat să fie erou. Dar tocmai această legătură ameninţă eroul ca o imagine distructivă a mamei. Separarea de lumea mitică, împreună cu imaginile sale înconjurătoare chiar mai puternice şi dominatoare, constituie un act dureros, dar necesar. La fel ca în cazul naivului care ascultă întotdeauna de mama lui, separarea are loc doar treptat; basmul îl identifică în mod constant pe Cathal ca „fiul văduvei”, subliniind că problema mamei este prezentă întotdeauna. După ce îşi petrece primii douăzeci şi unu de ani în casa mamei sale şi nu trece niciodată pragul afară, vine momentul când imaginea pozitivă a mamei scade ca importanţă. Mama devine copilăroasă (după cum spune basmul), ceea ce reflectă faptul că lumea vieţii fantastice inconştiente i se pare

[50] Text uşor prescurtat şi tradus din K. Müller-Lisowski, *Irische Volksmärchen ,* pp. 265-282. [Acest basm este povestit aproape în întregime, deoarece nu există nicio traducere în limba engleză.]

[59] Despre „dorul de mamă” natural, „privirea aruncată înapoi, spre sursa din care am provenit”, vezi C.G. Jung, OC 7, *Relaţiile dintre Eu şi inconştient,* §260. Vezi şi eroul ca „scăunel de cuptor” în basmele ruseşti „Povestea lui Ingnerssuit” şi „Fecioara Ţar”.

eroului din ce în ce mai infantilă, astfel încât acum se îndepărtează de ea şi se înfruntă cu lumea reală.

568 Portretizarea dintr-o legendă a tribului din avalul fluviului Fraser echivalează în mod clar zăbovirea alături de mamă cu starea de inconştientă:

569 lalepkelem, strămoşul lui Lekămel, trăia *cu mama lui.* Pe vremea aceea, oamenii nu aveau foc şi trăiau *ca intr-un vis.* Când soarele a văzut acest lucru, i-a părut rău pentru ei şi a coborât din cer sub înfăţişare de om. Soarele i-a dăruit focul lui lalepkelem. El s-a trezit din această viaţă de vis la viaţa reală. Soarele i-a învăţat pe el şi pe oamenii lui toate artele. Mai târziu, Qăls a venit şi s-a luptat cu lalepkelem. Au stat unul cu faţa la celălalt, încercând să se transforme unul pe altul. lalepkelem a luat nişte lemn alb, a împrăştiat cenuşa pe el însuşi şi s-a făIit cu puterea şi înţelepciunea sa cu ajutorul soarelui. A sărit foarte sus în aer. Qăls a strigat: „Distracţie plăcută în apă pe viitor!” şi l-a transformat într-un sturion[60].

570 în basmul irlandez, Cathal iese, îmbrăcat ridicol, în lume, ca să-şi dovedească abilităţile. Are de gând să o îngrijească pe mama lui şi să-i trimită bani, ceea ce indică faptul că forţa vieţii lui se întoarce la ea, că încă este legat de ea printr-un cordon ombilical. însă această relaţie împiedică orice nouă evoluţie (cum ar fi intrarea într-o căsnicie), legându-l astfel de mamă. Această legătură este acum negativă, deşi la început a fost sursa puterii. Aşadar, eroului i se dă sarcina de a depăşi şi a controla această legătură.

571 Şarpele cel mare din lacul din pădure este o imagine a mamei, personificarea

inconştientului sub aspectul său negativ. Şarpele simbolizează forţa animalică a vieţii şi instinctul întunecat, care are pentru oameni un dublu aspect: pe de o parte încurajator, iar pe de altă parte inhibitor[61]. în primul caz, şarpele semnifică

[60] F. Boas, *Indianîsche,* p. 25.

[61] Despre simbolul cuprinzător al şarpelui, pe de o parte ca forţă pozitivă şi principiu bun în India, vezi H. Zimmer, *Maya,* pp. 44, 52, 105, 111 (ca principiu

înţelepciunea care salvează viaţa. Din acest strat al sufletului, care este legat direct de natură, izvorăşte adesea înţelepciunea profetică, inspiraţia şi darul profeţiei[62]. Prin urmare şarpele este animalul care i-a sfătuit pe primii părinţi din Paradis să mănânce din Pomul Cunoaşterii Eroul care înfrânge acest rău trebuie, aşadar să aibă, de obicei, înţelepciunea şarpelui, un suflet de şarpe care să-l ajute[63], în al doilea caz, acest psyche instinctual inconştient conferă putere acţiunilor eroului, iar în acelaşi timp este elementul care îl face să se retragă şi îi paralizează capacitatea de a acţiona. Este un simbol al principiului feminin şi greu al pământului, arhetipul inhibiţiei şi

cosmic); pentru ideile gnostice, vezi H. Leisegang, *Die Gnosis,* pp. 111 şi urm., 113, 141, 147 şi urm., 150, 180; şi pp. 214-215, 222-223, 232, pentru şarpe ca fiinţă primordială ce a creat lumea, ca umezeală, ca ocean inelar ce încercuieşte lumea, ca simbol al ciclului devenirii, ca animal ce îşi mănâncă propria coadă, ca simbol al salvatorului, înaripat, ca profunzime a divinităţii; dar şi G.R.S. Mead, *Fragments,* pp. 194-197, 214-215. Pe de altă parte, şarpele poate fi o forţă negativă şi un principiu al răului: de exemplu, în Egipt. Vezi G. Roeder, *Urkunden,* pp. 138 şi urm. (Isis a frământat un şarpe din saliva sa, care La ucis apoi pe Ra cu muşcătura lui), pp. 154-155 (numele şarpelui era „Fiul-pământului" şi îşi distruge duşmanii cu respiraţia sa acidă); A. Erman, *Religion der Ägypter,* p. 233 (Ra este soarele nopţii ca şarpe); H. Leisegang, *Die Gnosis,* pp. 179, 216-217; G.R.S. Mead, *Fragments,* p. 503 (gnosticii il numeau *draco caelestis,* dragonul întunericului exterior, şi simboliza sferele lui Saturn); C.G. Jung, OC 5, *Simboluri ale transformării,* §681 n. 87, ca în scandinavul Midgard („lumea de mijloc"), care este înconjurat de o lume de apă, peste care nu se poate trece. Oceanul este locuit de uriaşul şarpe al mării Jörmungandr (Miögarösormr), care este atât de mare încât încercuieşte complet lumea, prînzându-şi propria coadă. Conceptul este similar cu cel al lui Uroboros. Acest şarpe este identic cu Potopul în credinţa germanică. Este interesant că în *Edda* (voi. I, p. 111, versul 30), mama lui Atli, sub forma unui şarpe, il muşcă letal pe regele Gunnar: „Se strecură afară mizerabila femeie/ – să putrezească vie! – mama lui Atli;/ Şi-a înfipt dinţii în inima lui Gunnar,/ Eu nu l-am mai putut ajuta pe erou" [trad. rom.: *Edda,* „Cântecul de jale al Oddrunei" traducere de Magda Petculescu, SAECULUM I.O., Bucureşti, 2005, p. 293].

[62] Vezi H. Leisegang, *Die Gnosis,* p. 111. Prin urmare, în legende şi în basme, consumarea inimii unui dragon conferă cunoştinţe secrete.

[63] Despre identitatea dintre om şi şarpe, vezi H. Zimmer, „Indische Mythen als Symbole", în *Eranos-Jcihrbuch 1934: Ostwestliche Symbolik und Seelenführung,* ed. Olga Fröbe-Kapteyn, Rhein-Verlag, Zürich, 1935, pp. 115-116. Krishna, ca ucigaş de demoni, întruchipează o parte din şarpele universal.

pasivităţii. Prin urmare, în multe basme, înfrângerea şarpelui sau a dragonului se află la începutul carierei eroului. într-o poveste rromă, „Mama cea rea", aflăm că mama eroului se lasă închisă într-un butoi împreună cu un dragon demonic pe care l-a învins fiul ei. Urmând sugestiile şoaptelor demonului, ea încearcă să-şi distrugă propriul fiu, iar în cele din urmă reuşeşte să-l dezmembreze. „Dorul retrospectiv" este cel care îl transformă pe bărbat din

nou în copil. Dacă lupta cu dragonul iniţiază cariera eroului, atunci ea reprezintă separarea eroului de mama paralizantă şi debilitantă. Nu este indicată aici doar mama personală, ci şi sursa maternă a inconştientului în general. în acest sens, şarpele simbolizează unitatea primordială maternă, patria originară paradiziacă, dar şi moartea[64].

572 Depăşirea legăturilor inconştiente, eterne, naturale şi ieşirea din „nemurirea" creaţiei ne dă sentimentul propriei existenţe individuale, dar aduce cu sine şi conştientizarea propriei mortalităţi. Deoarece oamenii îşi trăiesc realitatea ca fiinţe independente doar după separarea de „mamă" – un fel de tăiere psihologică a cordonului ombilical –, se pare că mortalitatea este legată de relaţia cu ea, de parcă moartea ar fi latentă în Marea Mamă şi este primită din mâna ei. în această privinţă, şarpele devine un simbol tipic al fricii de moarte. Şarpele are acest aspect dublu – pe de o parte este o fiinţă ce conferă cunoaştere, îi dă eroului înţelepciune şi putere, iar pe de altă parte este un duşman otrăvitor şi sufocant. Ca simbol, şarpele indică astfel că reacţiile instinctuale profunde, inconştiente, moştenite au, în mod evident, acest aspect dublu. Depinde în principal de perspectiva persoanei dacă ele servesc unor scopuri bune sau rele.

573 în basmul despre Cathal, mama îşi avertizează fiul înainte de lupta cu şarpele şi vrea să-l împiedice să-şi îndeplinească sarcinile de erou. Acest lucru dezvăluie partea negativă a iubirii sale excesive. Cathal, fără să ştie de complotul ei, îi mulţumeşte pentru darurile sale, dar nu se lasă abătut din calea lui. învinge monstrul cu înfăţişare de dragon într-o luptă grea, apoi se foloseşte de puterea demonică a

[64] Vezi C.G. Jung, OC 5, *Simboluri ale transformării,* §351,455 şi urm., 540 şi urm., 577 şi urm.

inconştientului, de lumea instinctelor animalice, şi le direcţionează, acum îmblânzite, pentru a fi folosite în lumea profană.

însă eroul tot nu îşi găseşte locul în viaţă, întruchipat sub forma 574 fiicei frumoase a regelui. încă trebuie să străbată drumul până la nivelurile îndepărtate ale inconştientului, către o confruntare finală cu rădăcinile imaginii mamei sub forma ei negativă. Sarcina pe care i-o dă prinţesa este deghizată sub forma unei întrebări despre soarta cavalerului cu râs sinistru. Acest lucru poate fi interpretat ca reflecţia interioară a lui Cathal, fratele său întunecat. Face parte din personalitatea interioară a lui Cathal, care a căzut sub vraja imaginii rele a mamei. în timp ce, pe de o parte, Cathal pare să primească puteri enorme, pe de altă parte, în inconştientul său, este condamnat la o disperare sumbră. Cathal îl întâlneşte pe cavaler după ce se târăşte în patru labe printr-o uşă joasă, trebuie să se poată micşora într-o oarecare măsură şi să se adapteze la instinctele sale animalice ca să ajungă la cealaltă parte a sinelui. Dar cavalerul nu îl întâmpină pe fiul văduvei doar cu reticenţă, ci chiar cu ostilitate, şi se ajunge la o luptă între „doi oameni mari". Acest lucru se întâmplă deoarece Cathal şi cavalerul, adică cel aflat sub influenţa mamei excesiv de bune şi celălalt, aflat sub influenţa vrăjitoarei, nu pot să se unească la început. Cathal nu poate accepta acest aspect al destinului său interior. Amintindu-şi de mama sa binevoitoare şi conştient de propria sa forţă primitivă, în cele din urmă reuşeşte să-şi împingă inamicul în focul purificator. Astfel, Cathal deschide calea către izbăvirea sa. Cavalerul se dezvăluie a fi omul pe care îl căuta Cathal, cel de care depinde totul. După o luptă crâncenă cu sine, Cathal îşi dă seama dintr-odată cu cine se lupta.

Acum, bătrâna ţipă şi îi ameninţă pe ambii eroi. Cathal este 575 ademenit de doi cai suri până în sanctuarul ei. Caii sunt simboluri ale mamei. O ilustrare a acestui lucru se află în basmul balcanic „Vrăjitoarea care a fost învinsă cu potcoave", în care în fiecare noapte, o fierăreasă îşi transforma unul dintre colegii fierari în cal, ca să poată ajunge la petrecerea vrăjitoarei. Un alt fierar o păcăleşte şi o transformă pe ea în cal şi o potcoveşte. După ce

revine la forma umană, pasiunea ei pentru vrăjitorie s-a pierdut pentru totdeauna. Lupta cu femeia oribilă din luminişul din pădure relatată în povestea irlandeză

este mult mai rea decât cea cu şarpele. Bătrâna are „un dinte crud şi rece”. Aici, dintele ar putea fi un simbol falie, iar acest atribut poate avea aceeaşi semnificaţie ca degetul cel mare al Moirelor (Parcele, cele trei personificări romane ale destinului: Nona, Decima şi Morta) sau nasul mare al vrăjitoarei Baba laga din basmele ruseşti[65]. însă atunci când Cathal se află la ananghie, apare pitulicea ca ajutor magic. O pasăre înseamnă (ca în „Hänsel şi Gretel”) ceva spiritual, un concept, o inspiraţie, o idee utilă care, în ciuda aparentei sale irelevanţe (dimensiunea mică a păsării), îl salvează pe erou. Prin eforturile sale veritabile în lupta împotriva puterii inconştientului, el obţine ajutor din partea inconştientului, prin intuiţie creativă. Aceasta îi conferă eroului capacitatea de a recunoaşte natura imaginii negative a mamei, identificându-i astfel punctul slab, prin care aspectul său ameninţător îşi pierde brusc toate puterile. Acum, „fiul văduvei” poate distruge vrăjitoarea-demon la fel cum a ucis şi şarpele. Prin moartea ei, el îşi sporeşte puterea, simbolizată sub forma bogăţiilor nemăsurate. Din povestea pe care i-o spune cavalerul, eroul află că vrăjitoarea trăieşte acolo „de la începutul vremurilor”, adică este mai bătrână decât rasa umană, şi are dintotdeauna putere asupra oamenilor. „în ceasul mort al nopţii”, adică atunci când conştiinţa trează e anihilată, iar fantasticul atinge apogeul, ea este capabilă să tortureze oamenii exact când „ţipetele” ei contrastează cel mai mult cu liniştea nopţii.

576 Cavalerul însuşi trăia cândva fericit pe insulă, până ce un vestitor al vrăjitoarei, iepurele cu respiraţia urât mirositoare, îi poluează regatul şi îl ademeneşte în capcana tâlharilor. Valea care se deschide între dealuri ca un vagin este „pântecul Mamei Pământ”. în superstiţia germanică, despre iepure se considera că aduce ghinion dacă îl întâlneşti la prima oră a dimineţii. Carnea de iepure este afrodiziacă[66]. Este un atribut al Dianei, mama primordială a tuturor vrăjitoarelor, dar şi al lui Venus şi Bacchus. în ţările germanice, vrăjitoarele erau numite „femei-iepuraş”. Ca animal al vrăjitoarelor,

[65] Vezi basmul „Vizita la Manabozho”.

[66] [Poate în asociere cu noţiunea populară de fertilitate a iepurilor – vezi legătura dintre ouă şi iepuraşul de Paşte.]

iepurii puteau genera ceaţă şi vânt[67]. Din punct de vedere psihologic, sub această formă, iepurele este un aspect al naturii instinctive, în stare extrudată, o „înceţoşare”, o derutare şi inducere în eroare a conştiinţei cu respiraţia sa urât mirositoare, creând o stare de corupere psihic-mentală.

„Iepurele cu respiraţia urât mirositoare” este emisarul şefului tâlharilor, care l-a atras pe cavaler în întuneric. Această turbidi- tate iniţială a vieţii interioare a condus la demoni lăuntrici şi mai periculoşi: lăcomia, furtul şi vrăjmăşia cu oamenii. Acestea sunt forţe invizibile care au fost generate în Cathal prin legăturile materne din spatele puterii sale supraomeneşti manifestate şi, de asemenea, o parte din el care a fost condamnată la melancolie sumbră. Acestea provoacă şi o fosilizare interioară parţială (simbolizată prin călăreţii şi slujitorii săi). întreaga bandă de tâlhari, împreună cu şeful lor, întruchipează partea negativă a însoţitorului întunecat al Marii Mame, demonul masculin ascuns al naturii.

Prin faptul că acum află despre soarta cavalerului şi il răzbună prin lupta împotriva Marii Mame, Cathal devine – din punct de vedere psihologic – pe deplin conştient de partea negativă a propriului său ataşament fată de mama lui şi se eliberează de efectele sale nocive şi care

îi ameninţă viaţa, astfel încât readuce regatul la forma sa înfloritoare.

O relatare care descrie, deşi în imagini mai simple, extragerea energiei vitale din regiunea mamelor găsim în următorul rezumat al poveştii „Hans cel puternic”:

O ţărancă şi-a alăptat băiatul timp de paisprezece ani.

Acesta a devenit atât de puternic, încât putea scoate din rădăcină stejarii şi purta după el, ca armă, un drug de fier ce cântărea cincisprezece „livre de navă”[68]. într-o zi, a ieşit în lume. Pe drum, a rezolvat disputa dintre două furnici şi un vierme, doi şerpi care se certau pe un os, doi lupi care se băteau pe un cal bătrân şi doi urşi care se dondăneau pe un

[67] Vezi Băchtold-Stăubli, s.v. *Hase* („iepure”); şi E. Mogk, *Germanische,* p. 48.

[60] *[Schîffspfund* : unitate de măsură pentru marfa (cca 180 de kilograme) folosită în nordul Europei.]

stup de albine, câştigând astfel recunoştinţa acestor animale. Pe când se ducea să se culce pe o movilă de pământ, în faţa lui a apărut o femeie înaltă, care i-a spus:

— Hansy, micuţule, dacă aş vrea, aş putea să te scurtez cu un cap, dar prefer să-ţi rămână pe umeri.

După care femeia se culcă, nu departe de el. La scurt timp după aceea, el se ridică şi spune:

— Dacă aş vrea, aş putea să te scurtez *eu* cu un cap, dar prefer să-ţi rămână pe umeri. Plec!

Ajunge la o colibă veche, unde o măicuţă bătrână îl întâmpină, spunându-i:

— Hansy, fiule, ai venit aici?

Hans se angajează la această a doua mamă timp de trei zile, ca să-i păzească trei iepe albe de unul dintre mânji. în fiecare zi, după ce bătrâna îi aduce prânzul la păşune, el adoarme. Iar când se trezeşte, iepele ia-le de unde nu-s! Prima şi a doua oară, animalele lui recunoscătoare îşi unesc forţele ca să aducă iepele înapoi, întâi din pădure, apoi din pământ. Dar a treia oară, doar şarpele cu aripi reuşeşte să coboare iapa din nori. Vrăjitoarea este dezamăgită, fiindcă îi plăcea să omoare păstorii care îi greşeau. Doi dintre mânjii iepelor sunt albi, dar al treilea este negru şi are o pată în frunte, iar fiecare are un măr, inima lui, în gură.

581 Bătrâna ia merele de la doi dintre ei, le taie în jumătate şi pune jumătăţile laolaltă în gura iepei negre în cerul gurii, al cărei măr este încă întreg. După care vrăjitoarea îl betegeşte pe mânzul negru şi îl ascunde. în ciuda acestui şiretlic, Hans, care a observat că mânzul negru era acum slăbit, îl alege pe el. Când îl înşeuează şi îl înhamă, devine un cal minunat, pe care urcă şi îl călăreşte către noile sale aventuri[69]. Mai târziu, mânzul eroic devine slujitorul uman al bărbatului[70].

[69] Continuarea poveştii este identică cu a basmului „Ferdinand cel Credincios, Ferdinand cel Necredincios”, care va fi discutat mai jos.

[70] Tradus după rezumatul textului din M. Boehm şi F. Specht, *Lettisch-litauische,* pp. 74-82.

Şi eroul acestui basm a rămas mult timp alături de mama sa[71], ceea 582 ce indică atât vocaţia sa, cât şi pericolul de a se expune faţă de Marea Mamă. Ideea este de a obţine forţa creativă sub forma calului şi puterile magice ale slujitorului din vrăjitoria mamei magice. Demersul are succes fiindcă eroul vede dincolo de impulsurile inconştiente opuse şi

beligerante (el mediază disputa animalelor) şi îşi păstrează stăpânirea de sine atunci când întâlneşte pentru prima dată imaginea mamei, tânăra femeie care se culcă lângă el. Drept urmare, a dobândit o certitudine instinctivă pentru ulteriorul *auseinandersetzung*, pe care poate să se bazeze chiar şi în somn. Toate animalele îl ajută, chiar şi cele miraculoase. Adică forţele inconştientului converg către el şi îi dau abilităţile supranaturale necesare pentru a deţine controlul asupra forţelor (iepele mamelor) şi a le aduce înapoi din pădure, pământ şi nori, pe care le recunoaştem deja drept simboluri ale tărâmurilor inconştiente.
J

După cum arată povestea lui Cathal şi basmul „Hans cel puter- 583 nie", „mama" este altceva decât mama adevărată; pentru om, ea este inconştientul în general, din care se desfăşoară soarta lui. Basmul african „Aventurile lui Mrile" povesteşte pe un ton melancolic sfârşitul tragic al unui tânăr care încearcă să-şi modeleze şi să-şi făurească propriul destin:

în decursul timpul un om a avut trei fii. într-o zi, cel mai 584 mare, Mrile, s-a dus cu mama lui să caute tuberculi de eddo.

în timp ce săpau, văzând un bulb-sămânţă, băiatul a spus:

— Vai, uite un bulb-sămânţă la fel de frumos ca fratele meu mai mic.

La care mama lui i-a zis:

[71] Vezi şi „Povestea diavolului" şi „Hans cel puternic" (fraţii Grimm). Acolo, eroul nu doar că rămâne o vreme îndelungată cu mama lui, ci sunt amândoi capturaţi şi duşi ostatici într-o peşteră cu tâlhari. Aceasta este o dublare a motivului mamei, fiindcă peştera este simbolul mamei, în măsura în care imaginea aminteşte de pântec. De asemenea, mulţi eroi greci antici erau transportaţi în stări extatice *(entrückt)* în peşteri *(cf* E. Rohde, *Psyche,* Londra, 1925, p. 91). [Traducătorul *Psyche,* W.B. Hillis, redă *entrückt* ca „translatat din această viaţă", o alternativă bună.]

— Cum poate un bulb-sămânţă să fie la fel de frumos ca un copil?

însă el a ascuns bulbul, iar mama a legat tuberculii de eddo, să-i ducă acasă. Băiatul a dosit bulbul în scorbura unui copac şi, folosind o formulă magică, a spus: *„Msura Kwivire-vire tsa kawhingu na kasanga".*

585 A doua zi băiatul s-a dus din nou acolo. Sămânţa se transformase într-un copil. De fiecare dată când mama lui pregătea de mâncare, Mrile îi ducea şi copilului-sămânţă, dar Mrile slăbea din ce în ce mai mult. Părinţii lui au observat cât de mult slăbise şi l-au întrebat:

— Fiule, cum de-ai slăbit atât? Ce faci cu mâncarea pe care ţi-o gătim mereu? Fraţii tăi mai mici nu au slăbit ca tine!

Şi atunci fraţii mai mici au început să-l urmărească pe Mrile să vadă ce face şi le-au povestit totul părinţilor:

— L-am văzut pe fratele nostru punând mâncare în scorbura unui copac – a dus-o unui copil care trăieşte acolo.

Mama s-a dus să vadă cu ochii ei şi l-a omorât pe copi- lul-sămânţă. Când Mrile s-a dus cu mâncare la copac, a găsit copilul-sămânţă mort. S-a întors acasă şi a plâns amarnic, dar nimeni nu putea să-i ostoiască lacrimile. Părinţii l-au sfătuit:

— la scaunul tatălui tău, du-te în curte şi stai jos!

Mrile a luat scaunul şi s-a aşezat pe el în curte, dar lacrimile nu conteneau. Atunci Mrile a spus:

— Scaunule, ridică-te precum frânghia tatălui meu, de care atârnă el butoiul cu miere în pădurea virgină şi în stepă.

în clipa aceea au intrat şi fraţii lui în curte şi l-au văzut urcând la cer. I-au spus mamei lor, care nu i-a crezut până ce nu a văzut cu ochii ei. L-a strigat, dar Mrile nu s-a lăsat

înduplecat de rugăminţile ei sau ale celorlalţi membri ai familiei. Şi a dispărut din câmpul lor vizual. După o vreme, Mrile a întâlnit nişte culegători de lemne. I-a salutat:

— Bună ziua, culegătorilor de lemne! Vă rog să-mi arătaţi drumul către Regele-Lună.

Dar ei i-au răspuns:

— Adună nişte lemne şi te-om îndruma într-acolo.

Aşa că a tăiat nişte lemne de foc, după care oamenii i-au spus:

— Mergi drept înainte şi ai să întâlneşti nişte cositori de iarbă!

Mrile şi-a continuat drumul şi s-a întâlnit cu nişte cositori de iarbă, apoi cu plugari, păstori, culegători de miere, adunători de mei, căutători de tulpini de banană, cărători de apă. De fiecare dată i-a ajutat, iar ei l-au îndrumat spre alţi oameni.

După o vreme, a întâlnit nişte oameni care se hrăneau cu mâncare crudă. Aceştia erau oamenii Regelui-Lună. Le-a spus:

— De ce nu gătiţi mâncarea la foc?

— Dar ce-i ăla foc? au întrebat ei.

— Se găteşte mâncarea cu el până ce este gata, le-a spus Mrile.

— Nu am auzit de foc! au zis ei.

Iar el le-a spus:

— Dacă vă pregătesc nişte mâncare gustoasă cu ajutorul focului, ce îmi dati?

r **5**

— îţi vom trimite vite mari şi mici, a zis Regele-Lună.

Mrile i-a învăţat pe oamenii aceia şi pe Regele-Lună cum să gătească mâncarea şi a primit o vacă, o capră şi alte lucruri din grânar.

Mrile s-a hotărât să se ducă acasă, dar mai întâi a vrut să-şi anunţe venirea. A rugat mai multe păsări, dar până la urmă a ales mierla, care s-a oferit să cânte: „Mrile va sosi poimâine, să-i păstraţi nişte untură în lingură!”

După ce mierla s-a întors cu dovada că a transmis mesajul, Mrile a pornit la drum cu animalele sale. Pe drum, a obosit. Acum avea un taur cu el, care i-a spus:

— Dacă eşti atât de obosit, iar eu te iau în spinare, ce-o să faci? Dacă te iau în spinare, o să mă mănânci după ce mă sacrifică oamenii?

— Nu, n-am să te mănânc, i-a zis Mrile.

Aşa că a urcat în spinarea taurului, iar taurul l-a cărat. Mrile a ajuns acasă cântând mândru despre darurile sale. Când a sosit în faţa casei, tatăl şi mama lui l-au mânjit cu untură. După care el le-a vorbit astfel:

— Trebuie să hrăniţi taurul acesta până îmbătrâneşte. Dar nici când va îmbătrâni eu n-am să mănânc din carnea lui.

însă când taurul a îmbătrânit, tatăl l-a sacrificat; iar mama lui a spus:

— Oare putem să mâncăm taurul ăsta, cu care s-a chinuit atât de mult fiul meu, fără să guste şi el o bucăţică?

Şi a ascuns untura în ulciorul cu miere. Când şi-a dat seama că s-a terminat carnea, a luat făină şi a adăugat untura la aceasta. I-a adus-o fiului ei, care a gustat din ea. Când a pus-o pe limbă, carnea i-a vorbit:

— îndrăzneşti să mă mănânci, pe mine, care te-am cărat în spate?

Şi i-a spus:

— Să fii consumat şi tu, cum mă consumi tu pe mine!
Şi atunci Mrile a cântat:
— Mamă, ţi-am spus să nu-mi dai să mănânc din carnea taurului!
Dar când a gustat a doua oară, piciorul i s-a afundat în pământ. Aşa că a cântat:
— Mamă, ţi-am spus să nu-mi dai să mănânc din carnea taurului!
După ce a continuat să mănânce carnea până ce s-a terminat, a fost înghiţit şi el. Iar aici se încheie povestea[72].
589 în acest basm, catastrofa finală este provocată de un incident povestit încă de la început, în care mama omoară copilul din bulbul-sămânţă de eddo care îi aparţinea eroului. O *participation*
[72] TENT (Texts and Explorations of Narrative Tradition), *The Adventures of Mrile* – enargea.org, accesat în iunie 2011 (URL: http://enargea.org/tales/black_African/Mrile.html).
330
Marea Mamă
mystique îl asociază pe Mrile cu bulbul-sămânţă, pe care el îl consideră a fi fratele său mai mic. Acest lucru este demonstrat de producerea unui fetiş al puterii magice[73], care reprezintă alter egoul băiatului şi, copil fiind, exprimă şi viitoarea lui personalitate. într-un alt basm african, „Povestea lui Chuveane", un băiat creează un copil magic modelând o figurină din lut şi suflând viaţă peste ea[74]. El are grijă de acest copil din lut ca o mamă. Părinţii îl ascund de el, dar când îşi dau seama de suferinţa lui, i-l înapoiază. Mai târziu, devine faimos prin faptele lui eroice şi este chiar echivalat cu un zeu primordial. La fel cum Mrile şi Chuveane aduc la viaţă o rădăcină şi o figurină de lut, Krishna şi, în evangheliile apocrife, lisus însufleţesc figurine cu înfăţişare de animal, ca semn al puterii lor creative divine. De aici, putem presupune că acesta este un motiv tipic al basmelor şi legendelor[75]. Păpuşa din „Aventurile lui Mrile" reprezintă o copie magică a eroului şi, prin urmare, poate fi descrisă drept personalitatea lui centrală. Când păpuşa este distrusă de către mamă, eroul însuşi este lovit în centrul vieţii. Tot ce se întâmplă după aceea nu mai este urmarea acţiunii sau voinţei sale, ci el suferă pasiv toate consecinţele destinului său tragic. Când se aşază pe scaunul tatălui său – aceasta este dorinţa familiei şi, în mod normal, ar fi considerată o consolare pentru Mrile –, asta înseamnă o identificare cu tatăl, soţul mamei sale, şi, în imaginaţie, o uniune cu părinţii ca esenţă a maturizării. Prin urmare el pierde legătura cu lumea maternă prenatală.
Marile beneficii, inclusiv darul focului, pe care Mrile le aduce locuitorilor de pe tărâmul raiului sunt împliniri ale dorinţelor, realizate în imaginaţie; toate acestea se întâmplă în lumea de dincolo, în identificarea sa cu tatăl, tânărul descrie întâmplări măreţe care au loc în lumea fantastică, nu în realitate. Focul luminos este un simbol al conştiinţei: Prometeu le-a adus oamenilor din lumea aceasta focul
[73] Despre percepţia oamenilor cu privire la anumite puteri magice ale rădăcinilor, vezi A. Lang, *Custom and Myth>* pp. 148 şi urm. în Africa, în natură, această putere este în principal apotropaică.
[74] [Vezi şi povestea GolemuluL]
[75] Vezi E. Abegg, „Krishnas Geburt und das indische Weihnachtsfest", în *Mitteilungen der Geographisch-Ethnographischen Gesellschaft Zürich,* voL 38, 1937/1938, p. 54.
590
331
Simboluri arhetipale în basme
din cealaltă lume. Figurile magice intră într-o relaţie de viaţă fructuoasă cu Mrile ca urmare a darului, fiindcă el îşi întoarce atenţia şi energia spirituală către ele. Această întoarcere spre inconştient pe care Mrile ar trebui să o evite ca om primitiv este, însă,

consecinţa fatală a distrugerii acelui germene de sămânţă care tocmai se dezvoltă şi care simbolizează flinta interioară delicată a sufletului său. în ciuda acestei anihilări, ar mai exista speranţă, dacă eroul ar reuşi să realizeze ceva din ceea ce a plănuit şi a văzut în lumea de dincolo. De exemplu, ar putea să devină şaman şi să aducă descoperirile sale de pe tărâmul sufletelor în lumea aceasta, pentru binele semenilor săi. Această posibilitate este indicată de faptul că Mrile primeşte animale şi bogăţii, din partea Regelui-Lună, drept recunoştinţă pentru darul focului. Chiar dacă, în esenţă, călătoria lui Mrile pe cealaltă lume trebuie să fie evaluată negativ, ca fugă de viaţa de pe lumea aceasta, ca încălcare a graniţei – întoarcerea la tărâmul celor morţi şi a strămoşilor lunii. O astfel de regresie emoţională a sufletului are o parte pozitivă, aduce o iluminare neobişnuită şi însufleţire a inconştientului, simbolizată aici prin aducerea focului. Motivul învăţării oamenilor de pe tărâmul de dincolo semnifică, din punct de vedere psihologic, transferul conştiinţei în inconştient. Motivul este neobişnuit, dar se găseşte şi într-un basm balcanic, „Privighetoarea Gisar”. Aici, eroul îi arată unei tigroaice cum să bage pâine în cuptor fără să se ardă; în schimb, el primeşte ajutorul ei. într-o manieră asemănătoare, dobândeşte prietenia unei leoaice şi a unei vulturiţe. El le învaţă pe animale artele umane. Acest lucru indică în mod clar o domesticire şi iluminare conştientă a unui animal pur inconştient până atunci. Concluzia psihologică este că inconştientul îşi pierde aspectul ameninţător şi devine susţinător al vieţii atunci când conştiinţa întoarce spre el o faţă prietenoasă[76]. La fel şi Mrile este recompensat pentru darul focului. Vitele pe care le primeşte simbolizează sporirea energiei psihice care a rezultat în urma atenţiei acordate inconştientului. Dar de îndată ce eroul se întoarce acasă, el oboseşte şi nu-şi mai poate aduna puterile ca să aducă elementele dobândite în sfera inconştientului la nivelul

[76] [Pentru o formulare similară, vezi B. Hannah, „Active Imaginationi]

conştiinţei. Aşa că Mrile trebuie să se lase purtat de taur. într-un fel, taurul trebuie să se subordoneze forţelor instinctuale inconştiente[77]. Dintr-un punct de vedere, taurul este un înlocuitor pentru uciderea copilului-sămânţă. El este şi un simbol al esenţei lui Mrile; nu seamănă cu un copil uman ca formă, ci are o natură nonumană şi o forţă motrice instinctuală. Prin urmare taurul întruchipează în special puterea generativă şi creativă masculină pe care Mrile şi-a recuperat-o prin călătoria sa pe lumea cealaltă, ca înlocuitor pentru copilul său pierdut. Dar eroul nu este doar atât de obosit încât trebuie să se lase purtat de taur, ci este şi prea slăbit şi indiferent la gândul de a mai proteja a doua oară acest simbol dobândit al propriei sale personalităţi de atacurile perfide ale mamei sale[78].

Tabuul impus (porunca) ca Mrile să nu-şi mănânce propriul 591 taur conferă animalului o calitate magic-divină şi inviolabilă. în vechile culturi germanice era interzis să mănânci carnea cailor divini veneraţi, iar în India modernă nu ai voie să mănânci carne de vacă. Taurul este escorta divină a lui Mrile şi o imagine primitivă a tatălui.

Mrile a investit prea multă încredere în lumea profană şi astfel îşi 592 trădează ajutorul divin. Mama lui încearcă să-l hrănească pe băiatul erou într-un mod greşit şi letal, aşa cum se întâmplă adesea, din dragoste aparentă. Ea spune: „Oare putem să mâncăm taurul ăsta, cu care s-a chinuit atât de mult fiul meu, fără să guste şi el o bucăţică?” Din inconştienţă, Mrile se lasă convins să accepte această dragoste, dar apoi urmează răzbunarea fantasticului: taurul îl trage în pământ, adică în lumea de dedesubt, în lumea de dincolo, de unde a venit. Pământul este o imagine a mamei în sensul cel mai larg, iar afundarea lui Mrile este echivalentă cu înghiţirea de către Marea Mamă. Este ciudat că Mrile continuă să mănânce carnea taurului, deşi ştie

[77] Faptul că taurul e o parte din sine este, pentru popoarele primitive, o noţiune de la sine înţeleasă, deoarece stăpânul trăieşte în *participation mystique* cu animalele sale, pe care

le ia cu el în mormânt; vezi L. Lévy-Bruhl, *The Soul of the Primitive,* pp. 120, 146, 192.

[70] Vezi, printre alte exemple, basmul „Un elf pieptăna părul femeii”, în care mama vitregă cea rea vrea să omoare boii magici ai eroului. A. Leskien, *Balkanmarchen,* pp. 197-199.

ce anume consumă, fiindcă pare să cedeze în faţa unei atracţii mai presus de forţa voinţei sale.

593 în acest basm întâlnim toate nivelurile imaginii mamei. *Auseinandersetzung începe* cu mama personală, iar în spatele ei sunt dezvăluite toate celelalte simboluri profunde ale Marii Mame. în timp ce Cathal din „Cavalerul cu râs sinistru” încearcă să o sfideze cu lupta lui împotriva Marii Mame şi se transformă într-un erou, tristul şi pasivul Mrile lasă ca totul să se întâmple de la sine şi astfel, de la început, este condamnat la distrugere. Tărâmul de dincolo, inconştientul, cu aspectele sale atrăgătoare şi ameninţătoare, îl înghite cu totul.

594 Acelaşi proces, distrugerea forţei motrice vitale a omenirii de către fixaţia mamei, este descrisă pe scurt şi în basmul „Cealaltă lume”:

595 A fost cândva o fetită a cărei mamă îi dădea în fiecare după-amiază un castronel cu lapte şi pâine, iar copila se aşeza în grădină cu el. Dar când începea să mănânce, dintr-o crăpătură din perete ieşea o broască[79] ce-şi cufunda căpşorul în vas şi mânca alături de copilă. Fetiţei îi plăcea, iar când stătea acolo cu castronelul ei şi broasca nu-şi facea apariţia, striga:

596 „Broscuţă, broscuţă, vino repejor
Vino aici, micuţo,
Să te înfrupţi din bucăţelele de pâine,
Să te înviorezi cu nişte lapte”.

597 Şi broasca venea în grabă şi se bucura de mâncare. Şi-a arătat chiar recunoştinţa, fiindcă îi aducea copilei tot felul de

[79] [în mod obişnuit, cuvântul german *Unke* este tradus în engleză prin *paddock,* cuvânt arhaic însemnând „broască”, precum în J. şi T. Grimm, *Complete Grimms.* Studiul literar realizat de Sonja Loidl, *Das Märchen von der Unkel (KHM 105) unter spezieller Berücksichtigung des Seelentier-Motivs*, München, 2006, arată însă că în anumite regiuni ale Germaniei, de unde a fost cules acest basm (care le-a fost spus fraţilor Grimm de Dortchen şi Lisette Wild din Kassel, Hessa), *Unke* însemna şarpe inelar sau şarpe de iarbă.]

lucruri frumoase din comorile ei ascunse, pietre strălucitoare, perle şi jucării aurii. însă broasca bea doar laptele, fără să se atingă de bucăţile de pâine. Apoi, într-o zi, fetiţa a luat linguriţa şi a lovit broasca uşor în cap, spunându-i: „Mănâncă şi pâinea, micuţo”. Mama, care era în bucătărie, a auzit copila vorbind cu cineva şi când a văzut că lovea cu linguriţa o broască, a ieşit cu un butuc de lemn şi a omorât drăguţa creatură.

De atunci, copila s-a schimbat. Cât timp mâncase broasca alături de ea, se făcuse înaltă şi puternică, dar acum îşi pierduse îmbujorarea şi se ofilea. Nu peste mult timp, pasărea funerară a început să ţipe noaptea, măcăleandrul să adune crenguţe şi frunze pentru o coroană mortuară, iar în scurtă vreme copila zăcea pe catafalc[80].

Această poveste conţine un exemplu de mentalitate primitivă, deoarece broasca reprezintă, prin *participation mystique,* centrul vital al fetiţei înseşi. Broasca îi dă jucării de aur, arătând astfel că ea reprezintă bogăţia imaginaţiei copilei. Simbolizează o parte a sufletului său inconştient, iar când mama ei o ucide, săvârşeşte o crimă asupra sufletului fetiţei, asemănătoare cu uciderea copilului de lut al lui Mrile, imaginaţia lui. Semnificativ

este faptul că *Unke,* ca broască, este un cunoscut simbol al mamei. Broasca simbolizează adesea uterul[81]. Chinezii o văd în legătură cu luna, înăuntrul căreia se află o broască cu trei picioare pe nume „Tschan” (o figură paralelă cu iepurele din lună care pregăteşte elixirul vieţii)[82]. Desigur că semnificaţia maternă a broaştei nu este limitată doar la aspectul său

[80] J. şi T. Grimm, *Complete Grimm's,* pp. 480-481.

[81] Vezi H. Silberer, *Problems of Mysticîsm,* p. 225, în engleză.

[82] Vezi R. Wilhelm, *The Chinese Fairy Book,* p. 390, notă la „Doamna din lună”; şi G. Roheim, *Spiegelzauber,* pp. 242-243. în China, broasca-ţestoasă este pântecul primordial matern şi purtătoarea lumii, fiind astfel semn de noroc. *Cf.* şi H. Zimmer, *Maya,* pp. 8 şi urm.; şi Cari Kerenyi, în C.G. Jung, C. Kerenyi, *Essays on a Scîence of Mythology: The Myth of the Divine Chilă ană the Mysteries of Eleusis,* Princeton University Press, Princeton, 1969, pp. 57 şi urm.

598
599
335
Simboluri arhetipale în basme

pozitiv, ea fiind şi animalul vrăjitoarei[83]. Prin comportamentul ei de neînţeles, mama adevărată din „Cealaltă lume” ucide arhetipul dătător de viaţă al mamei în copil. Legătura intimă, necesară şi naturală dintre mama reală şi copil, care se bazează pe arhetipul htonic al mamei, este aşadar legătura vitală a copilului cu viaţa.

600 în timp ce, în unele dintre basmele discutate mai sus, imaginea mamei a fost învinsă, fie prin magie, înşelătorie sau luptă, fie prin faptul că eroul a reuşit să fugă de ea (de imaginea mamei), în alte poveşti, aceasta îl biruieşte. Prin contrast, basmul „Fionn MacCumhaill şi mama lui” ne povesteşte pe scurt cum eroul legendar Fionn se separă treptat de mama lui şi îşi câştigă independenţa. Deşi Fionn scapă de această legătură, figura mamei rămâne ca sursă de înţelepciune, fără de care el nu ar fi putut să devină un mare erou:

601 Fionn MacCumhaill şi mama lui au ieşit odată afară. Ea îl căra în spinare. [Au trecut pe lângă un grup de bărbaţi care jucau un joc de noroc. Băiatul, Fionn,] s-a uitat cum aruncau bărbaţii „Mingea Furiei”.

— Mamă, lasă-măjos, să văd şi eu jocul de noroc, a spus el.

— Dragule, oamenii aceia mari o să te omoare, a zis ea.

— Nu contează, mamă, vreau să mă duc la ei.

602 Aşa că femeia l-a lăsat pe Fionn să se dea jos din spinarea ei, iar el s-a alăturat grupului de bărbaţi. [A jucat şi el jocul.] Nu l-a întrecut nimeni. După joc, Fionn s-a întors la mama lui, care l-a luat din nou în spinare. Şi-au continuat drumul fără întreruperi, până ce au ajuns la Moţa Dealgâl sau Dun-Dealgâin. Aici, ea şi-a pierdut broşa şi a pus un semn în locul acela, ca să-l poată găsi din nou. Apoi au ajuns la un dig, care astăzi poartă numele de „Zidul broşei”. Acum, Fionn a luat-o pe mama lui în spinare şi şi-au continuat drumul fără oprire, până au ajuns pe culmea muntelui Cuileann.

603 Fionn nu mai avea decât cele două picioare ale mamei sale (pierduse restul pe drum). Le-a aruncat în „Lacul bătrânilor

[83] Vezi G. Röheim, *Spiegelzauber,* p. 220, s.v. *Frosch* [broască] şi *Kröte* [broască râioasă].

336
Marea Mamă

din Beara”. Apoi a intrat într-o casă din apropiere şi a cerut adăpost. Gazda (bătrâna vrăjitoare din Beara) a spus că îi va oferi cazare doar dacă prinde doi păstrăvi. S-a dus şi a prins doi păstrăvi din „Lacul bătrânilor din Beara”. (Păstrăvii erau picioarele mamei sale.)

— Ei bine, a spus femeia casei în timp ce punea păstrăvii 604 pe foc, acum ai grijă să nu apară pete întunecate, negre sau de arsură.

Pe unul dintre păstrăvi s-au format băşici. Fionn a pus degetul mare pe el şi s-a ars. Atunci a băgat repede degetul în gură. Din ziua aceea şi până la moartea lui, şi-a extras înţelepciunea din degetul mare, când îl băga în gură şi îl mesteca de la tendoane până la măduvă[84].

Motivul căratului reciproc în spinare este important: mai întâi 605 mama îşi cară fiul, iar apoi fiul îşi cară mama. Prima situaţie se aplică unui context personal şi semnificaţiei că individul este purtat în viaţă şi soartă de forţele inconştientului. însă mai târziu se întâmplă opusul, individul este cel care suportă sau trebuie să îndure toate tradiţiile şi trecutul inconştient, ca o putere spirituală. A fi cărat de mamă înseamnă a fi cărat de inconştient, adică soarta preluată de la strămoşi de a împlini destinul lăsat posterităţii de către trecut. Pierderea mamei bucată cu bucată, care începe cu incidentul pierderii broşei, este un motiv care indică o evoluţie viitoare: eroul iese treptat din starea „de stagnare" impusă de problemele vieţii ce îi aparţin mamei personale. Prin faptul că Fionn îşi pierde mama concretă, el ajunge la vrăjitoarea din Beara, o imagine a Marii Mame. Am putea spune: în măsura în care îşi pierde mama sub aspectul său personal, arhetipul mamei creşte în importanţă pentru el. Ceea ce îi rămâne, adică ceea ce scoate din apă (inconştientul) sub formă de păstrăv ca valori de viaţă, sunt picioarele mamei. Acest lucru se referă la baza pe care stătea aceasta, fundaţia imaginii mamei concrete. Fionn

[84] K. MüHer-Lisowski, *Irische Volksmärchen,* pp. 42-43. [De remarcat faptul că un roman modern, *Regele arinilor* (Le *roi des aulnes,* 1970) de Michel Tournier, se referă tocmai la acest simbol al purtării sau căratului.]

trebuie să prăjească restul din mamă, adică să o supună unui proces de dezvoltare. Prin foc, această parte a mamei devine comestibilă, ceea ce simbolizează că îi poate ingera esenţa, în acest caz starea transformată ca înţelepciune. Desigur că vrăjitoarea ar vrea această înţelepciune pentru sine şi încearcă să-l împiedice pe Fionn să obţină acces la ea. Inconştientul încearcă întotdeauna să-şi ia darurile îna- poi. Fionn îşi câştigă înţelepciunea doar prin faptul că, prin răni autoprovocate, el preia suferinţa asupra sa.

606 Suptul degetului este un gest de autosuficienţă prin care copilul devine independent de mediul său. în limba germană, se foloseşte această imagine atunci când se descrie creaţia independentă drept „a suge ceva din degete". Degetul mare este un simbol falie şi, prin urmare, i se atribuie putere secretă. „Tom Degeţel" este chiar considerat o fiinţă separată. în basmul „Fionn şi Lorcân", Lorcăn este prieten cu Fionn şi are un deget mare prin intermediul căruia poate vindeca râni. Siegfried poate şi el să înţeleagă limba păsărilor atunci când îşi înmoaie degetele în sângele cald al dragonului şi apoi le aduce la buze (dragonul devorator este şi el un simbol al mamei). Iar legenda galeză *The Mabinogion* despre originea lui Taliesin ne spune cum băiatul, Gwion Bach, este angajat de o vrăjitoare-mamă, Carridwen, să păzească un cazan ca să nu dea în foc. După aproape un an în care a păzit cazanul, trei picături sar afară şi îl ard la degetul mare; iar când îşi linge degetul, dobândeşte înţelepciune şi abilităţi premonitorii. Vede că soarta îi este ameninţată de Carridwen şi fuge. Femeia îl urmăreşte şi se transformă într-un iepure şi în tot felul de alte animale de pradă ca să-l prindă, în timp ce el îşi schimbă forma iar şi iar. în cele din urmă se transformă într-un bob de grâu, iar bătrâna vrăjitoare într-o găină care găseşte şi înghite grăunţa. Apoi ea îl naşte pe Gwion ca Taliesin, poetul-clarvăzător, al cărui nume înseamnă „frunte radioasă"[85].

[85] Vezi C. Guest, *The Mabinogion,* pp. 263 şi urm. Pentru imaginea mamei ca forţă care inspiră, vezi basmul „Aventurile lui Matandua, cel cu un singur ochi", unde se povesteşte cum un erou protejează spiritul mamei sale înecate de multe pericole şi este condus către multe fapte eroice, în timp ce este şi ghidat prin ele. Mama lui moartă îi vorbeşte în somn şi

zboară în faţa lui ca o pasăre călăuzitoare.

Astfel, povestea lui Fionn ne arată într-o manieră remarcabilă 607 cum imaginea mamei adevărate se schimbă treptat în sufletul omului şi cuprinde un element mai măreţ, adică o sursă de cunoaştere superioară.

Basmul discutat mai devreme în acest capitol, „Cavalerul cu râs 608 sinistru”, face doar o aluzie subtilă la o caracteristică importantă a Marii Mame, şi anume legătura sa cu divinitatea masculină a tărâmului magic. în „Doamna din lună”, împăratul a văzut lângă Doamna din lună un grădinar tăcut, care a tăiat copacul cassia, dar nu a participat la evenimentele din basm. Acţionând cu aceeaşi intenţie ca Marea Mamă, doar conducătorul bandei de tâlhari joacă un rol în basm şi a fost distrus cam în acelaşi timp cu vrăjitoarea. Aşadar, putem interpreta acest personaj ca pe o componentă masculină a mamei iniţiale, ca energie spirituală personalizată a sa, ca voinţă demonică (asemănătoare cu relaţia dintre diavol şi bunica sa, imaginea ia naştere din aceeaşi idee arhetipală).

în următorul basm, „Lupul cu cap de fier”, figura masculină apare 609 sub forma unui lup aflat în legătură cu Marea Mamă şi este distrusă de ea. Figura mamei apare chiar sub dublu aspect, în care forma unei mame bune se opune celei a mamei devoratoare – căci, în definitiv, ceea ce este stricat de către mamă nu poate fi reparat decât de mamă:

Lupul cu cap de fier a vrut cândva să-l mănânce pe păstorul 610

Peter. însă păstorul a implorat să-i fie cruţată viaţa, iar lupul a fost de acord să aştepte până la nunta lui Peter. Curând însă, Peter a uitat cu totul de lup, dar pe când alaiul de nuntă trecea prin pădure, lupul l-a strigat. Peter a fugit, însă lupul s-a ţinut după el. Spre seară s-a refugiat într-o casă unde a văzut o femeie care aţâţa focul cu mâinile goale. Era mama soarelui. Peter şi-a rupt o bucată din cămaşă şi şi-a înfăşurat mâinile în ea. Femeia i-a dat de mâncare, iar a doua zi dimineaţă i-a dat o cârpă roşie

într-un basm rom (ţigănesc), „Floarea fericirii”, o floare albastră care a crescut pe mormântul mamei şi se numeşte sufletul-mamei îl conduce pe erou prin diverse aventuri, către o mare fericire. Aceasta pluteşte, invizibilă pentru alţii, în faţa lui şi îi dă sfaturi înţelepte.

care, dacă era învârtită o dată, putea separa un corp de apă sau o pădure. Dacă era învârtită de două ori, apele sau pădurile se închideau la loc. Peter a luat-o înaintea lupului cu cap de fier, dar acesta l-a urmărit peste o întindere de apă. însă Peter a învârtit cârpa de două ori şi lupul a fost înghiţit de ape. Seara, Peter a ajuns la casa mamei lunii, căreia i-a sărutat mâinile. De dimineaţă, aceasta i-a dat un codru de pâine care, dacă era folosit drept pernă, putea să-i arate ce urma să se întâmple. Cu ajutorul cârpei roşii a ajuns la o pădure, iar după ce a dormit punându-şi capul pe codrul de pâine, de dimineaţă a văzut un leu, un urs şi un râs dându-i târcoale într-un mod prietenos. Peter le-a dat animalelor codrul de pâine. în timp ce lupul cu cap de fier îşi croia drum prin pădure cu ajutorul colţilor, cârpa roşie a lui Peter le-a făcut loc lui şi animalelor sale să iasă în capătul celălalt, închizând lupul în urma lor. Peter a ajuns apoi la o colibă şi i-a spus bătrânei de acolo povestea lui, cum a fost urmărit de un lup şi s-a întâlnit cu mama soarelui şi mama lunii. Deşi el nu ştia, bătrâna era mama lupului. S-a lăsat convins să păzească nişte turme şi i-a dat femeii cârpa roşie să i-o ţină în siguranţă. Folosind-o, bătrâna şi-a eliberat fiul din pădure. Lupul se temea de animalele lui Peter şi a încercat să sară asupra lui dintr-un şanţ, dar animalele s-au întins peste groapă şi i-au dejucat planul. Atunci lupul i-a spus mamei sale să-l convingă pe Peter să-şi lase animalele cu ea când merge la păşune. De data aceasta, când lupul s-a năpustit asupra lui, Peter a reuşit să urce într-un copac, dar lupul s-a apucat să roadă copacul. între

timp, animalele (care fuseseră încuiate de bătrână) au auzit strigătele stăpânului lor şi, săpând pe sub zid, au ajuns la el tocmai când copacul era pe cale să cadă. L-au sfâşiat pe lup, după care s-au dus la bătrână şi i-au făcut şi ei de petrecanie. Peter a găsit în coliba ei lăzi cu bani; şi, întorcându-se acasă cu animalele sale, a trăit împreună cu tânăra lui soţie fericiţi până la adânci bătrâneţi[86].

[86] Rezumat din August Leskien (ed.), *Balkanmärchen aus Albamen/Bulgarîen, Ser- bien und Kroatîen (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen şi P. Zaunert, Eugen Diederichs, Jena, 1919, pp. 291-296.

Aici, lupul semnifică lăcomia întunecată, „înfulecarea", impulsi- 611 vitatea devoratoare a inconştientului. Capul de fier indică duritatea implacabilă şi cruzimea acestei lăcomii. în folclorul german, lupul este un suport al vrăjitoarei[87], iar un lup sur este uneori însoţitorul vrăjitoarei ruseşti Baba laga[88]. în unele religii, lupul este considerat principiul răului, cum ar fi Fenris, lupul din mitologia germanică. Peter, eroul basmului balcanic, fuge de demonul care îl urmăreşte afară din zona întunecată a sufletului său şi ajunge la o zeiţă maternă, care îl ajută. Cârpa magică pe care i-o dă aceasta şi cu ajutorul căreia poate deschide sau închide râuri şi păduri reprezintă o forţă magică prin care individul cu darul conştiinţei dobândeşte protecţie în faţa naturii crude. în acest sens, magia este în general precursoarea dominaţiei ştiinţifice şi controlului asupra naturii şi, prin urmare, este un prim pas către autonomia conştiinţei umane faţă de puterea devoratoare interioară şi exterioară a inconştientului. De la mama lunii, eroul primeşte un codru de pâine, care atrage cele trei animale care îl ajută: leul, ursul şi râsul. Pâinea hrăneşte şi menţine corpul; prin urmare, codrul de pâine poate fi văzut ca un simbol al corpului uman şi al conştientizării corpului. Cea din urmă contribuie în mod semnificativ la sentimentul de a fi viu şi conştient de personalitate. Astfel, darul de la mama-natură poate fi văzut ca o protecţie împotriva aspectului devorator al lumii magice. Aşadar pâinea atrage animalele utile, fiindcă ele întruchipează impulsurile, instinctele, care fac parte din conştiinţa corpului şi includ elementele sale.

Dar urmează un nou pericol: figura maternă protectoare, care 612 până acum a fost de folos, se transformă în urmăritor (mama lupului care încearcă să-l distrugă pe Peter). Ea fură cârpa magică salvatoare şi încuie animalele care îl ajută. Scena în care Peter stă în copac este eminamente opresivă, fiindcă lupul roade copacul, iar prăbuşirea acestuia este iminentă. Ne aduce aminte de o situaţie

[87] Vezi W.-E. Peuckert, *Deutscher Volksglaube des Spätmittelalters,* Sammlung Voelkerglaube, ed. Claus Schrempf, W Spemann Verlag, Stuttgart, 1942, p. 15, fig. 1.

[80] Vezi basmul „Sania minunată"; în germană, vezi Alfred Loepfe, *Russische Märchen,* pp. 130 şi urm.

tipică de coşmar. Copacul este din nou un simbol al mamei ajutătoare, dar Peter nu are nevoie doar de ajutorul regnului vegetal, ci şi, în conformitate cu natura animalică a lupului, de puterea animalelor, căci omul trebuie să-şi adune toată forţa vitală pentru a se apăra de ameninţarea inconştientului. Aşa că lupul şi mama lui sunt, în cele din urmă, sfâşiaţi de animale. Acest lucru înseamnă că instinctele sănătoase au separat fenomenele demonice care au ieşit din suflet în părţi lipsite de viaţă. Prin această înfrângere a Marii Mame, eroul atinge, după cum remarcăm adesea, o sporire a valorilor spirituale, reprezentate sub forma banilor, pe care îi găseşte în casa bătrânei, a mamei cereşti. Aşadar, acest basm descrie în imagini neobişnuit de groaznice şi dramatice naturile opuse ale inconştientului, care sunt simbolizate, pe de o parte, de lupul urmăritor şi mama sa, iar pe de altă parte, de „mamele-

stea” ajutătoare *(Gestirnsmuttern)* şi de animale. în plus, el descrie felul în care, cu un comportament corect, individul poate să iasă la suprafaţă şi să câştige de pe urma coincidenţei dintre aceste polarităţi interioare.

613 în unele basme, figura masculină care o însoţeşte pe mama malefică poate apărea nu doar ca demon individual sau grup (cum ar fi banda de tâlhari din „Cavalerul cu râs sinistru”), ci şi ca dualitate, trinitate sau cvartet. în următorul basm, „Marele prostănac din Cuasan”, doi uriaşi trebuie să fie înfrânţi înainte ca vrăjitoarea să fie învinsă. Tema principală a eliberării eroului de mamă este reprezentată sub diverse forme.

614 Cu mult timp în urmă, trăia o văduvă sărmană care avea un singur fiu. îl chema Seaghan. Era tare nătâng, atât de prostănac încât chiar dacă primea haine bune, tot cu cele mai ponosite se îmbrăca. Mama lui nu avea pe lume decât două capre şi, în toiul iernii, un ţap. Seaghan trăia cu mama lui asa cum trăiesc astfel de oameni: într-o zi au ce mânca, a doua zi suferă de foame. însă, fie vremuri bune, fie rele, sarcina lui Seaghan era să ducă cele două capre la păscut. Pleca dimineaţa cu ele, le supraveghea toată ziua, iar seara le aducea acasă, să le mulgă. într-o zi de iarnă, mama lui l-a

trimis din nou, îmbrăcat cu haina lui prea mare pentru el, să aducă caprele acasă. La capătul câmpului a dat de un stâlp înalt. Era acoperit de troiene, iar Seaghan a crezut că este un om. L-a întrebat de ce stă acolo pe aşa o vreme. Stâlpul a rămas mut, iar băiatul, înduioşat, şi-a aruncat haina peste stâlp şi a fugit spre casă tremurând de frig şi fără capre. După ce i-a explicat mamei sale unde era haina sa, aceasta i-a poruncit să se ducă să o ia înapoi şi să aducă şi caprele. Dar el a refuzat să lase stâlpul gol, iar mama l-a lovit peste picioare cu un vătrai. Nu avea ciorapi sau izmene, aşa că l-a durut foarte tare şi a ieşit din colibă ţipând. între timp, vântul dăduse haina jos de pe stâlp şi o aruncase în zăpadă. Seaghan a alergat în jurul stâlpului, indignat fiindcă se purtase atât de urât cu haina lui. A certat stâlpul şi l-a scuturat până ce acesta a căzut. în locul unde a căzut stâlpul, Seaghan a găsit „doar pietre frumoase”. A adunat câte a putut, umplându-şi haina, pe care şi-a aruncat-o peste umăr, şi s-a întors astfel la mama lui.

Mama şi-a dat seama că pietrele alea erau pepite de aur, aşa că s-au dus la locul unde căzuse stâlpul, au adunat restul aurului şi Lau cărat la colibă. Au pus totul într-un cufăr vechi, singurul mobilier pe care îl aveau în casă. Mama şi-a pus fiul să promită că nu va vorbi despre ceea ce au găsit, ameninţându-l că altfel va pune iarăşi vătraiul pe el. Seaghan i-a promis. Mama i-a cerut să aducă şi caprele acasă înainte de culcare. în ciuda gerului, a ieşit afară, a găsit caprele şi le-a adus acasă. Până a doua zi se aşternuse un strat nou de zăpadă. Mama La trimis din nou cu caprele la păscut. Seaghan a plecat, dar i s-a făcut foarte frig şi s-a întors repede la colibă. Ameninţându-l cu vătraiul, mama l-a alungat din nou de acasă. îi era teamă că animalele aveau să facă stricăciuni pe terenul vecinului. Aşa încât, plângând, Seaghan a plecat din nou. S-a dus iarăşi unde fusese stâlpul, să vadă dacă omul era viu sau mort. A găsit acolo un domn distins, cu o puşcă de vânătoare, care analiza curios stâlpul răsturnat. Domnul

615

tocmai se pregătea să-şi vadă de drum, când băiatul l-a întrebat dacă omul (stâlpul) era viu. Vânătorul nu a înţeles, iar Seaghan i-a spus întreaga poveste, amintind şi de pietrele din cufăr, dar fără să-i spună că erau pepite de aur. Domnul a vrut să o cunoască pe mama lui, iar Seaghan s-a bucurat că avea un motiv să scape de frig. Au ajuns la colibă, iar bărbatul s-a prezentat politicos şi a întrebat de „pietricele”. Mama i-a spus că nu poate să i le arate, dar el a zis că era proprietarul terenului, aşa încât toate lucrurile găsite acolo erau ale lui. A

ameninţat că o va împuşca. Văduva l-a condus la cufăr şi l-a deschis. Când domnul s-a aplecat să se uite înăuntru, l-a lovit în cap atât de tare, încât s-a prăbuşit mort în cufăr, iar femeia a închis capacul peste el. La căderea nopţii, mama i-a spus lui Seaghan să-şi lege cadavrul de spinare şi să-l tragă spre nord, la Portach an Caoil [Apele Mlăştinoase]. Acolo au găsit o mlaştină într-o pădure şi au aruncat cadavrul în apă, după care s-au îndreptat spre casă. Mama l-a ameninţat din nou că „îi va alunga sufletul din corp” dacă va spune cuiva despre cele întâmplate. în noaptea aceea, în timp ce băiatul dormea, mama s-a temut că iar va povesti cuiva. Aşa încât a ieşit şi a omorât ţapul, l-a luat de coarne şi l-a tras până la mlaştina unde se afla cadavrul proprietarului terenului. A scos cadavrul afară şi a pus ţapul în locul lui, după care a târât trupul bărbatului până la altă mlaştină şi l-a aruncat acolo. A doua zi, Seaghan s-a întâlnit cu nişte oameni care îşi căutau stăpânul. Le-a spus că probabil era vorba de cel pe care îl omorâse mama lui. în schimbul a trei monede, le-a arătat mlaştina, iar pentru încă trei bănuţi, a încercat să ridice leşul. Şi atunci şi-a recunoscut înlăcrimat ţapul, iar oamenii au plecat supăraţi, în timp ce el a cărat ţapul până la mama lui şi i-a spus că nobilul omorâse ţapul şi îl aruncase în gaură în locul lui. Mama lui i-a dat trei monede şi l-a alungat din casă cu vătraiul, spunându-i că nu vrea să-l mai vadă niciodată.
616 Bietul Seaghan a găsit de muncă la un fermier, unde trebuia să păzească douăsprezece vaci şi un miel, în schimbul

a două mese de ovăz uscat pe zi. Soţia fermierului nu îl suporta pe noul păstor, care se apăra împotriva încercărilor ei de a profita de el. Când fermierul i-a dat nişte beţe pentru păstorit, acestea s-au rupt în mâna lui, aşa încât a cerut o prăjină din fier lungă de doi metri şi grea de şase kilograme. Fermierul voia ca Seaghan să care turbă, dar băiatul i-a spus că el s-a angajat doar ca să ducă vacile şi mielul la păscut. Aşa că au ieşit împreună la păşune, Seaghan cu drugul lui de fier. Fermierul i-a zis:

— Am uitat să-ţi spun ceva: nu ai voie să laşi nicio vacă să intre în pădure. Dacă faci asta, n-o s-o mai vedem niciodată. Deoarece în pădure sunt trei uriaşi care o să păstreze vaca dacă o văd rătăcind pe acolo. Mi-au furat deja douăzeci de vaci anul ăsta.

în ziua respectivă, Seaghan le-a păzit foarte bine şi s-a întors acasă la fermier cu toate cele douăsprezece vaci. Fermierul s-a bucurat şi i-a dat masa de seară. A doua zi, fermierul i-a spus lui Seaghan că fusese chemat la palatul regelui din apropiere, avertizându-l ca nu cumva să piardă vreo vacă. Seaghan i-a spus să nu îşi facă griji, fiindcă avea să aducă toate vacile acasă în seara aceea.

Dar în ziua respectivă, ştiind că fermierul nu era prin preajmă, Seaghan s-a dus în pădure cu toate vacile. în scurt timp s-a auzit o bubuitură, un clinchet, un zdrăngănit şi o huruială. Crengile uscate de pe jos au început să se rupă şi să trosnească şi a apărut un uriaş. Avea trei coarne pe trei capete, pe trei gâturi lungi şi groase. Uriaşul l-a ocărât pe Seaghan fiindcă a intrat în „livada” lui şi i-a cerut să-şi răscumpere greşeala. Seaghan i-a răspuns obraznic: „Cum te răscumperi tu, aşa mă răscumpăr şi eu”. Atunci uriaşul s-a năpustit asupra băiatului impertinent cu sabia, dar Seaghan a sărit într-o parte şi i-a aplicat uriaşului o lovitură grozavă cu drugul lui de fier. Căzut la pământ, uriaşul l-a implorat să nu-i ia capul şi forţa vieţii, promiţându-i „murgul meu lucios şi depozitul de arme şi echipamente cu haine şi bagheta magică, care se află aici,
617

în gaura urechii mele”. Bagheta magică putea să aducă înapoi armele şi armurile pierdute, de îndată ce o atingea stăpânul. Seaghan i-a cerut echipamentele magice. De îndată ce le-a primit, a spus: „Nu doar aceste lucruri, ci şi capetele tale sunt ale mele!” – şi, cu drugul de

fier, a retezat capetele uriaşului. A tras o nuia subţire, dar rezistentă de păducel prin obrajii capetelor şi le-a atârnat de o ramură de copac. Apoi s-a întors la fermier cu vacile lui, care mai aveau puţin şi plesneau de cât păscuseră, o zi întreagă, din iarba grasă a uriaşului, dar nu i-a spus stăpânului nimic despre aventurile sale.

618 A doua zi, Seaghan s-a întâlnit în pădure cu un uriaş cu cinci coarne pe cinci capete. La început a fugit când uriaşul l-a lovit peste picioare, amintindu-şi de mama lui şi de vătrai. Dar în cele din urmă l-a învins pe uriaş, care i-a oferit în schimbul vieţii sale murgul lui cu urechi roşii, care era în stare să-şi poarte călăreţul în siguranţă după orice luptă, precum şi armura şi mantiile. Seaghan a aflat unde se găseau calul, armurile şi mantiile, după care a tăiat capetele uriaşului şi le-a atârnat de un copac. în ziua următoare a auzit un răget şi o bubuitură de două ori mai puternice decât în zilele anterioare. A văzut o cotoroanţă venind spre el; avea o privire furioasă şi ochii roşii înflăcăraţi. Părul îi stătea drept în sus, ca nişte săbii. L-a ocărât fiindcă i-a ucis fiii, apoi s-a năpustit asupra lui cu unghiile ei de doi metri, fiecare cântărind trei kilograme. A încercat să-l prindă între gheare, iar dacă l-ar fi prins l-ar fi sfâşiat dintr-o parte în alta cu unghiile ei. Seaghan şi-a tot învârtit drugul de fier şi a reuşit să-i evite atacurile. S-au luptat vreme de două ceasuri. Seaghan a obosit, fiindcă unghiile ei erau mai lungi decât bara lui de fier, dar era atât de epuizat încât nici pe aceea nu prea mai putea să o ridice. în cele din urmă s-a ascuns în spatele unui stejar bătrân.

— Zgripţuroaică afurisită; încearcă să mă prinzi! a ademenit-o el.

Vrăjitoarea a dat ocol copacului, încercând să-l găsească pe Seaghan, vârându-şi unghiile prin trunchiul acestuia. Dar

Seaghan se dăduse la o parte, iar când unghiile ei au intrat de tot în copac şi au ieşit pe partea cealaltă, şi-a ridicat drugul de fier şi i-a zdrobit capetele unghiilor.

— Ce-o să mai faci acum, baborniţo?

Ce a făcut? A sfârtecat copacul cu totul! Dar acesta a căzut la pământ cu vrăjitoarea înfiptă în trunchi.

— Acum o să-ţi tai capul pe îndelete! i-a spus Seaghan.

— Te rog, nu face asta! îţi dau calul meu alb şi zvelt, alb ca zăpada, armura mea şi hainele mele, care nu m-au trădat niciodată în luptă. îţi dau jumătate din regatul meu acum, iar cealaltă jumătate după ce mor.

— Le primesc cu dragă inimă – dar şi capul tău, coto- roanto!

Şi, ridicând drugul de fier, i-a retezat capul. A mai luat o tulpină de păducel şi i-a atârnat capul într-un copac. Apoi a dus vacile acasă. Pe drum, mielul era atât de gras şi de trufaş încât le-a blocat poarta vacilor care veneau în urma lui. Seaghan La alungat. Dar când a venit păstorul cu vacile, mieluşelul era tot acolo. De data aceasta, Seaghan l-a lovit cu drugul de fier şi La omorât pe loc. A adus vacile acasă, cărând în spinare mielul, pe care La dus la stăpâna casei. Ştia că era mielul ei preferat. Femeia şi Seaghan nu se înţe- leseseră niciodată, iar acest lucru nu avea să rezolve câtuşi de puţin problema!

Ca de obicei, nevasta s-a comportat de parcă nu La văzut şi nu i-a dat nimic de mâncare. Dar fermierul i-a dat din nou J cina. Acesta i-a spus lui Seaghan că a doua zi, fiica regelui avea să fie sacrificată unui şarpe de mare care-i ameninţa pe oameni.

— La fiecare şapte ani, un şarpe de mare uriaş se ridică din apă şi-i mănâncă pe toţi oamenii dacă nu-i este jertfită o fecioară. Anul acesta, necazul a căzut pe prinţesă. Va fi salvată doar dacă vine un erou şi se luptă trei zile cu monstrul ăla.

Fermierul a spus că Seaghan ar trebui să vină cu el, fiindcă băiatul nu văzuse niciodată o asemenea creatură. Seaghan

620
621
622
347

a spus că nu îl interesau astfel de lucruri. Dacă păţeau vacile ceva, cine era de vină? Şi oricum, cine ar fi vrut să vadă un şarpe mâncând o fată? Fermierul s-a dus în oraş, iar Seaghan a plecat iar cu vacile în pădure. Acolo, a căutat hambarul primului uriaş. A luat armura şi armele, dar nu a uitat să-şi ia toiagul de fier: în el avea cea mai mare încredere! S-a dus până în oraş pe calul murg şi şi-a croit drum prin mulţimea din port. Oamenii se dădeau la o parte când vedeau tânărul în armură trecând printre ei. Seaghan nu s-a oprit până a ajuns la fecioara legată de un copac, la marginea apei. A întrebat-o ce căuta acolo. Ea i-a spus povestea şi că, dacă un cavaler curajos avea să o salveze, se va mărita cu el, urmând să primească şi jumătate din regatul tatălui ei.

— Dar îmi pari obosit; mai sunt trei sferturi de oră până vine monstrul. Vino şi pune-ţi capul în poala mea!

Seaghan şi-a pus capul în poala fetei şi s-a prefăcut că doarme. Ea i-a tăiat o şuviţă de păr şi a ascuns-o în corset. Nu după mult timp a auzit mulţimea fremătând şi şi-a dat seama că se apropia şarpele. Prinţesa l-a trezit şi i-a spus că era timpul – sosise monstrul marin. Viteazul războinic a sărit în picioare, şi-a luat armura şi a plecat să înfrunte monstrul. Apele mării s-au despărţit, ca doi munţi împinşi în lături, iar şarpele a venit cu o forţă nemăsurată! Toţi oamenii s-au dat înapoi, îngroziţi, dar Seaghan s-a dus să-l întâmpine. L-a lovit cu drugul de fier atât de tare, încât şarpele s-a scufundat înapoi în apă. Nimeni nu ştia dacă monstrul era într-adevăr mort, însă marea era roşie de sânge. Seaghan a stat şi a vegheat ca şarpele să nu se întoarcă în ziua aceea. Văzând că nu mai vine, i-a tăiat legăturile fecioarei şi i-a spus să se ducă acasă, fiindcă şarpele nu va mai veni, nu trebuia să-i mai fie frică de el. El s-a îndreptat spre armăsarul lui, dar înainte să plece, fata i-a cerut să vină cu ea la palatul regelui. Seaghan a refuzat invitaţia, spunând că trebuia să se întoarcă acasă, fiindcă avea o sarcină de îndeplinit. Fata La rugat să vină din nou a doua zi.
348

— Să sperăm că va fi o zi bună mâine, a strigat Seaghan, şi a plecat călare.

Odată ajuns în pădure, şi-a dat jos armura şi s-a schimbat din nou în zdrenţele lui, şi-a ţesălat şi spălat calul, apoi a dus vacile grase înapoi la casa fermierului. Din nou, fermierul s-a întors mult mai târziu, entuziasmat să-i povestească lui Seaghan ce se întâmplase peste zi. Dar băiatul i-a spus că nu îl interesau veştile, ci doar cina.

A doua zi, a învins şarpele îmbrăcat în armura celui de-al doilea uriaş. A treia zi, eforturile fermierului de a-l convinge pe Seaghan să urmărească lupta au fost din nou în zadar. Seaghan a plecat cu vacile, a luat armura şi armele vrăjitoarei şi a urcat pe calul alb. Armăsarul era atât de iute, încât a prins din urmă vântul, iar vântul nu a reuşit să-l mai ajungă. Când a sosit zburând peste deal, către port, mulţimea adunată acolo a crezut că venise de pe altă lume. Fecioara a observat imediat că era acelaşi cavaler ca înainte, dar nu a dat de înţeles că ştie acest lucru. A întrebat-o din nou ce face acolo, iar ea i-a răspuns ca înainte. A pus capul în poala ei, să se odihnească înainte de luptă. Fecioara a observat locul de unde lipseau şuviţele şi a mai tăiat una cu forfecuţa. Când a venit vremea să apară şarpele uriaş, l-a trezit. De data aceasta, Seaghan a trebuit să aştepte jumătate de oră până să apară monstrul. L-a lăsat să se apropie cu fălcile deschise, de data aceasta mai departe pe plajă, spre locul unde era prinţesa legată de copac. Dar, înainte ca şarpele să o înhaţe, Seaghan La lovit cu toată puterea şi de data aceasta, până l-a omorât cu adevărat. I-a tăiat capul şi s-a apucat să-i despice leşul de la cap la coadă, împărţind bucăţile mari de la mijloc

în cinci părţi. După ce a eliberat-o pe prinţesă şi înainte ca ea să apuce să-l invite din nou la castel, s-a urcat pe armăsarul lui şi a plecat. Ajuns din nou în pădure, a spălat calul alb, s-a schimbat din nou în hainele lui ponosite şi a dus vacile acasă. Doamna casei nu i-a oferit nimic de mâncare şi a trebuit să-l aştepte pe fermier să se întoarcă. Acesta, entuziasmat, i-a
623

povestit lui Seaghan despre salvarea prinţesei şi a întregului oraş de monstrul marin.
624 A doua zi, fermierul ieşise deja cu vacile la câmp când s-a trezit Seaghan.
— Şi unde sunt? a întrebat el.
625 — Pe câmpul cu două porţi, a răspuns fermierul.
— Şi de ce ai făcut asta?
626 — Fiindcă astăzi are loc nunta şi trebuie să vii la marele ospăţ, indiferent dacă-ţi place sau nu.
627 — N-am încălţări şi o să mă calce oamenii pe picioare.
628 — Nu contează ce ai în picioare! O să fie mâncare pentru toată lumea şi vreau să vii să-ţi iei partea! a spus fermierul.
629 — Atunci, vin. Poate capăt ceva bun de mâncare.
630 Au călătorit împreună. în sala cea mare, Seaghan a mers să mănânce cu săracii. Dar săracii se băteau atât de rău pe mâncare, încât Seaghan nu a mai apucat nimic. Iar băuturile s-au vărsat când oamenii s-au năpustit, lacomi, apucând orice li se oferea. Seaghan s-a înfuriat atât de tare, încât a scos drugul de fier şi s-a avântat spre ei, urlând. în clipa aceea, prinţesa s-a uitat pe o fereastră şi a recunoscut prăjina de fier. A fugit la tatăl ei, regele, şi l-a rugat să-l cheme pe omul acela, căci ar putea fi cel care a salvat-o.
631 — Ţineţi-o! le-a ordonat regele miniştrilor săi. Şi-a pierdut minţile!
632 Prinţesa a spus că are dovezi, iar unul dintre miniştrii regelui a întrebat-o ce fel de dovezi. Dar prinţesa a răspuns că nu le va arăta nimănui, până când nu se întâlneşte cu bărbatul din mulţime. L-au adus pe Seaghan la ea. Când a intrat în încăpere, prinţesa a scos cele trei şuviţe de păr şi La chemat pe tatăl ei. I-a dat căciula jos şi a văzut că îi lipseau trei şuviţe de păr. Le-a luat pe cele pe care le avea în mână şi a văzut că se potriveau perfect.
— El este cel care m-a salvat! Şi nu vreau să mă mărit cu J
niciun prinţ sau cavaler din ţinutul acesta, în afară de el.

Şi, întorcându-se spre falsul cavaler, i-a spus că fusese departe de ea tot timpul, aşa că ar trebui să plece. După plecarea lui, i-a spus lui Seaghan că voia să se mărite cu el – dacă voia şi el.

— Nu, fiindcă nu am haine aşa cum se cuvine.

— Poţi să le iei pe tine după ce ne căsătorim, i-a răspuns ea.

însă regele a intervenit şi a zis că îi va da tânărului un costum pe cinste.

Seaghan a spus că trebuie să se îmbrace cu propriile lui haine şi, în ciuda protestelor prinţesei, care nu voia ca el să plece, a plecat. După fix o oră, un cavaler fioros şi cutezător s-a apropiat, călare pe un cal alb, care strălucea ca o lebădă. Pământul s-a cutremurat când s-a apropiat. Seaghan nu a urmat poteca, ci a sărit peste toate gardurile. Nu a aşteptat nici măcar să se deschidă porţile castelului, ci a sărit peste zid şi tot palatul s-a zguduit când a aterizat. Toată lumea l-a recunoscut pe călăreţ ca fiind cavalerul care îi salvase pe ei şi pe prinţesă de şarpele marin. Seaghan a descălecat şi s-a dus la fiica regelui.

— Acum îţi place de mine? a întrebat el.

— îmi place la fel de mult ca atunci când te-arn recunoscut printre săraci, cu drugul tău

de fier. Ştiam că eroul se află în tine.

Nunta a avut loc imediat. Seaghan a moştenit jumătate din regat, iar regele i-a dat fermierului, fostul stăpân al lui Seaghan, pământul şi bunurile fără taxe pentru tot restul vieţii sale. Dar a trebuit să promită că nu îi va da soţiei lui nici măcar o bucăţică de mâncare, fiindcă îşi tratase slujitorul atât de urât. Seaghan s-a mutat împreună cu noua lui soţie în palatul uriaşilor din pădure, unde au trăit fericiţi vreme de mulţi ani. într-o zi, Seaghan şi-a adus aminte de mama lui, care îl alungase cu vătraiul, şi s-a dus călare pe calul lui alb sclipitor până la fosta lui casă. Coliba încă era în picioare, dar mama lui şi caprele nu mai erau acolo. S-a dus la vecini, care nu l-au recunoscut în măreţia lui. I-au spus că femeia

633
634
635
351
Simboluri arhetipale în basme

care locuia acolo murise cu mult timp în urmă şi lăsase după moarte mulţi bani, pe care îi ascunsese undeva.

— Nu mă interesează unde a ascuns banii, măcar de-ar mai fi în viaţă, a spus Seaghan.

Apoi şi-a întors armăsarul şi s-a îndepărtat. Vecinii nu ştiau cine este, dar au văzut că avea lacrimi în ochi. Seaghan şi soţia lui au trăit fericiţi până la sfârşitul vieţii. Iar copiii copiilor lor încă trăiesc în castelul uriaşilor din pădure[89].

636 Acest basm artistic şi bine construit conţine un amestec fascinant de fantezie animată, în stilul unei poveşti tipice cu eroi, şi scene de carnaval extraordinar de vii şi dramatice. Din păcate, versiunea scurtată de mai sus nu surprinde splendoarea versiunii originale în limba irlandeză. Personajele sunt foarte vii şi descrise într-un mod desăvârşit. Odată ce încercăm să ajungem la baza multor imagini şi să disecăm bogăţia conţinutului, descoperim un ritm şi o cadenţă extraordinare şi felul în care, prin mişcări alternative, „marele prost" se transformă treptat într-un erou genial.

637 Precum Cathal (din „Cavalerul cu râs sinistru"), Seaghan este fiul unei văduve, condiţionat şi fermecat într-o anumită măsură de ima-

r 5 5

ginea mamei, ceea ce face ca adaptarea sa la lume să fie perturbată, iar relaţia sa cu energia masculină să rămână nedezvoltată. Este afundat complet în inconştient, fiind astfel blocat într-o stare infantilă. Dar în acelaşi timp este mai aproape decât indivizii obişnuiţi de sursa creativă a vieţii. Drept urmare, este şi cel chemat, şi cel ameninţat. Seaghan iese din această situaţie pe parcursul poveştii, iar astfel, diferitele camere din poveste (casa mamei lui de lângă mlaştină, casa fermierului de lângă pădure, arena de luptă de la malul mării, curtea regală de la castelul regelui, castelul recuperat de la uriaşii din pădure) reprezintă diverse etape ale dezvoltării interioare. Alegerea voluntară de a purta haine ponosite este un motiv repetat atunci când eroul se întoarce în mod voit la păstorit după fiecare faptă eroică.

[89] [Deoarece nu pare să existe o traducere în engleză a variantei originale în irlandeză, am folosit ca bază pentru acest rezumat traducerea în germană de 34 de pagini din K. Müller-Lisowski, *Irische Volksmärchen,* pp. 167-200.]

352
Marea Mamă

Este un refuz de a se adapta la lume şi, în acelaşi timp, un semn al caracterului său puternic, care respinge adaptarea la aparenţele exterioare şi strălucirea lor uluitoare. Sub înfăţişarea unui neghiob sărac, eroul îşi menţine independenţa interioară, care s-a dezvăluit deja în descoperirea naivă a crimei comise de mama sa.

Prima lui întâlnire cu stâlpul de hotar, despre care crede că e un 638 om şi sub care va găsi mai târziu aur, este importantă din punct de vedere simbolic. Pietrele de hotar şi bornele de referinţă au cam peste tot semnificaţie falică; vechile semne de graniţă erau fie un Priap[90], fie un Hermes ithyphallikos[91] sau pur şi simplu un falus, căruia îi erau oferite animale şi fructe. Acesta garanta nu doar integritatea, ci şi fertilitatea terenurilor. După cum subliniază Băchtold-Stăubli, s.v. *Pfahl* („stâlp, ţăruş"): „La fel ca un stâlp sau un ţăruş, o tijă sau un băţ tăiat din părţi dintr-un copac, aceste semne au jucat în mod natural un rol important în viaţa cotidiană şi în ideile mitologice ale popoarelor primitive. Astfel de stâlpi le serveau popoarelor în- do-europene şi la păduri arabile, ca pregătire pentru foc, ca ţăruşi de hotar şi alte unelte importante şi sacre. în plus, forme ale acestor tije venerate ca fiind divine au servit drept puncte de plecare pentru dezvoltarea imaginilor zeilor... Idolii sub formă de stâlp sau ţăruş încă sunt folosiţi până în vremurile moderne... Astfel de stâlpi apar nu doar ca reprezentanţi ai anumitor zeităţi, ci, sub forma copacului vieţii, pot reprezenta o întreagă cultură. Un braconier s-a transformat cândva într-un stâlp. Aşadar, multe popoare primitive au ridicat stâlpi în loc de movile de buşteni pentru mormânt, nu ca monument, ci ca surogat pentru lăcaşul sufletului"[92]. La un moment dat, după ce mama lui s-a comportat excesiv de ostil şi de dur cu el, Seaghan şi-a descoperit propriul viitor creativ ca bărbat. Când a vorbit cu

[90] [în mitologia greacă, Priap era un zeu minor, rustic, al fertilităţii, protector al animalelor din gospodărie, al plantelor fructifere, al grădinilor şi al organelor sexuale masculine. Priap se remarca prin erecţia sa mare şi permanentă, care a dat naştere termenului medical*priapîsm.]*

[91] [Hermai erau pietre de hotar sau de reper sculptate sub forma capului şi falusului lui Hermes. Erau borne rurale, care trebuiau să asigure fertilitatea turmelor şi stolurilor de păsări, dar şi să aducă noroc.]

[92] Băchtold-Stăubli, s.v. *Pfahl.*

stâlpul, crezând că era un om viu, şi i-a dat haina lui, şi-a demonstrat devotamentul de parcă ar fi fost un fetiş. Tocmai fiindcă a avut o atitudine pozitivă de respect faţă de acest simbol, mai târziu a găsit comoara de pepite de aur sub stâlpul răsturnat. Când mama şi-a însuşit aurul, el i-a cedat noua oportunitate şi valoarea creativă a vieţii. Faptul că i-a interzis să vorbească despre ce s-a întâmplat l-a izolat pe Seaghan şi mai mult de mediul lui, rămânând astfel acaparat complet de mamă. Domnul care a apărut apoi ca proprietar al comorii (resursele vieţii) era o imagine a viitorului potenţial al lui Seaghan. Mama a „ucis" aşadar şi această sursă de dezvoltare masculină, aruncând-o într-un cufăr[93]. Deoarece cutia este şi un simbol al mamei, această ascundere a cadavrului sugerează din nou acapararea de către mamă. Ea a ucis chiar şi ţapul mult iubit al fiului său, aruncându-l în mlaştină în locul nobilului. Acest fapt corespunde uciderii tragice a copilului-sămânţă al lui Mrile din „Aventurile lui Mrile". Ţapul, la fel ca berbecul, animalul lui Pan, este un simbol falie şi, astfel, un echivalent viu al stâlpului[94]. Omorând puterea animalică a eroului, acesta a fost împins în inconştient, dar împotrivirea lui de a-şi lăsa sufletul îndoit[95] şi sinceritatea lui i-au împiedicat distrugerea. Seaghan a dezvăluit crima comisă de mama lui, care, într-un acces de furie, l-a alungat din casă. El a evitat moartea de mâna mamei sale fiindcă, în interiorul său, nu avea nicio legătură cu răutatea şi lăcomia ei. Ca simbol, el este[96] asemenea unei licăriri de lumină imposibil de asimilat, care este scuipată afară de întuneric[97].

[93] *[Kiste* (cutie, cufăr) este, în germana elveţiană, o metaforă des întâlnită pentru „coşciug".]

[94] Despre rolul ţapului în cultele şi superstiţiile păgâne, vezi Băchtold-Stăubli, s.v. *Ziegenbock* („ţap").

[95] [în germană, *seelisch Unverborgenheit.]*

[96] [Se foloseşte aici timpul prezent deoarece autoarele vorbesc despre un simbol care este viu *acum.]*

[97] *Cf.* şi „Der ehrliche Vierschilling" [„Cei patru şilingi cinstiţi"]. „A fost odată ca niciodată o femeie sărmană care trăia într-o colibă jalnică, departe de sat. Nu prea avea de mâncare şi nici lemne de foc, aşa că şi-a trimis băieţelul la pădure să adune crengi. [...] După ce şi-a umplut roaba şi se îndrepta spre casă, băiatul a traversat o mirişte. Iar acolo a văzut o piatră albă zimţată. «Vai, biata de tine, ce albă şi palidă eşti! Cred că îngheţi de frig!» i-a spus băiatul; şi-a dat jos geaca şi a

Seaghan a ajuns apoi la un fermier şi nevasta lui, care funcţionează 639 ca un fel de imagini parentale ce ţin locul mamei sale. Dar imaginea mamei rămâne pur negativă, fiindcă soţia fermierului încearcă să-l omoare pe erou prin înfometare. însă răutatea ei este compensată de fermier, care nu este doar stăpânul adevărat, ci reprezintă simbolic şi modelul tatălui, o figură paternă pentru erou. Pentru prima dată, Seaghan a găsit o activitate în care îndeplinea o sarcină utilă (deşi, la fel ca mama lui, nevasta fermierului a încercat să-i pună beţe în

pus-o pe piatră. Iar când s-a întors acasă cu lemnele, mama lui l-a întrebat cum de umbla pe frigul acela doar în mâneci scurte. Băiatul i-a spus că văzuse o piatră albă zimţată, destul de albă şi palidă de frig, şi ii dăduse geaca lui. «Prostule!» i-a spus femeia, «crezi că o piatră poate să îngheţe de frig?» Spunând acestea, l-a trimis pe băiat să-şi ia haina. A ajuns acolo, dar a găsit sub piatră un săculeţ cu monede din argint. Şi, fiind convins că erau bani furaţi, i-a aruncat într-un iaz. O monedă de patru şilingi a rămas la suprafaţă şi, considerând că aceasta era cinstită, a păstrat-o. Ajuns acasă, i-a spus totul mamei sale, care l-a certat: «Eşti un prost! Dacă n-ar fî cinstit decât ce pluteşte pe apă, nu ar mai rămâne prea multă cinste pe lume!» Apoi l-a alungat, să-şi câştige singur traiul. După multe refuzuri, s-a angajat la un negustor, băiat la bucătărie. într-o zi, înainte ca negustorul să plece într-o călătorie, băiatul i-a dat moneda de patru şilingi, să-i cumpere cu ea «ce poate». în ultima clipă a călătoriei sale de afaceri, negustorul a cumpărat cu moneda aceea o pisică de la o femeie săracă. Pe vas, călătorind spre casă, o furtună l-a purtat până intr-un ţinut năpădit de şoareci, unde nu era nicio pisică. Negustorul a vândut pisica pentru o sută de şilingi. Abia pornise din nou pe mare, când negustorul a văzut pisica stând pe catargul cel mai înalt al corăbiei. S-a iscat din nou o furtună, iar negustorul a ajuns intr-un alt ţinut străin, unde erau şoareci şî mai mari. A vândut pisica pentru două sute de şilingi, iar mai târziu, pisica era din nou pe catarg. S-a pornit o furtună şi mai mare, iar negustorul a ajuns într-un ţinut plin de şobolani. A vândut din nou pisica, de data aceasta pentru trei sute de şilingi, iar când a plecat la drum, pisica era din nou pe catarg. De data aceasta s-a iscat o furtună atât de puternică, încât negustorul şî-a dat seama că trebuie să promită că-i va da băiatului banii câştigaţi de pe urma pisicii. De îndată ce a făcut promisiunea, furtuna s-a domolit. Ajungând acasă, i-a dat tânărului cei şase sute de şilingi şi mâna fiicei lui, căci acum ajutorul de bucătar era mai bogat chiar decât negustorul. Iar de atunci a trăit în bogăţie şi fericire. A luat-o la el chiar şî pe mama lui, şî s-a purtat frumos cu ea. «Căci eu nu cred că mila începe acasă», a spus tânărul." [Traducere în limba engleză din C. Stroebe, *Norwegian Fairy Book,* pp. 69-75. Povestea originală norvegiană este în Asbjornsen şi Moe, *Norske folkeeventyr,* p. 306, nr. 59).] în această versiune norvegiană, observaţi că pisica este un simbol matern, iar imaginea mamei trece aici de la aspectul său întunecat la cel luminos datorită comportamentului ei cinstit faţă de fiul său.

roate). Când fermierul l-a întrebat cum îl cheamă, el a răspuns: „Mama îmi spunea Seaghan”. La fel ca Perceval, întreaga sa perspectivă asupra vieţii şi ideea lui despre sine sunt determinate, la început, doar de către mamă[98].

640 Când s-a terminat munca lui Seaghan pentru fermierul amabil, este limpede că stima de sine şi puterea lui au crescut semnificativ faţă de momentul când şi-a început activitatea. Vedem acest lucru în felul tot mai energic în care îşi cere mesele şi foloseşte toiagul de păstor, dar şi în atitudinea lui faţă de nevasta fermierului. Dintr-odată, acest neghiob, care era cândva intimidat de vătraiul mamei sale, poate să lovească inamicii cu o bâtă de şase kilograme. Acest drug de fier este, la fel ca stâlpul, un simbol falie. Prin separarea de mamă, eroul intră în posesia energiei sale masculine şi înfruntă partea masculină dominantă a naturii mamei.

641 Cu bâta lui, reuşeşte să înfrângă succesiv cei doi uriaşi din pădure; aceşti demoni cu multe capete reprezintă forţe naturale haotice, neîmblânzite din inconştientul său, care ameninţă să-l copleşească pe Seaghan. în mod similar, haosul patimii inconştiente a pus în pericol o parte a naturii materne feminine, pe care a obţinut-o sub forma vacilor. Le-a subjugat, iar ele sunt prietenoase faţă de el, iar responsabilitatea pentru sănătatea şi binele lor se află pe umerii lui. într-o poveste iraniană, „Micuţa Fatima cu fruntea de lună” (relatată în întregime în voi. 1, cartea 2, „The Maidens Quest”), o fiică şi-a omorât mama ca o favoare pentru profesoara sa, care era geloasă şi voia să se mărite cu tatăl fetei, ceea ce s-a şi întâmplat în scurt timp. Dar apoi, aceasta s-a comportat urât cu fiica sa vitregă şi i-a dat sarcina de a toarce un balot de lână într-un ghem de fire într-o singură zi. Căindu-se pentru fapta ei rea, fata s-a dus la câmp să păzească vacile şi să toarcă lâna. Mama ei moartă, care devenise o vacă, i-a lins lacrimile fiicei sale, a mâncat lâna şi a scuipat afară un ghem gata tors (!). Se simte aici în mod clar importanţa mamei-vacă. în

[98] Acest lucru ne aduce aminte de Gornemant, care îi spune lui Perceval: „Trebuie să vorbeşti mereu despre mama, / De parcă nu ai vrea să cunoşti nimic altceva?” (traducere din Wolfram von Eschenbach, *Parzival,* ediţie nouă de Wilhelm Hertz, J.G. Cotta’sche Buchhandlung Nachfolger, Stuttgart şi Berlin, 1923, p. 78).

China, principiul receptiv feminin (Yin) este reprezentat de imaginea vacii, simbol al extremei docilităţi şi al blândeţii". Aici, Seaghan demonstrează că poate proteja natura maternă blândă în aspectul său animalic de atacurile puterilor inconştiente mortale. Iar mai târziu se dovedeşte a fi pregătit să salveze şi să posede acelaşi principiu feminin la un nivel mai înalt, în figura prinţesei.

Luptele cu uriaşii arată în mod clar o evoluţie, care reflectă 642 dezvoltarea interioară a eroului. Vârsta şi puterea duşmanilor cresc în timp, la fel şi numărul capetelor şi cruzimea lor. Al doilea uriaş ameninţă să-i zdrobească picioarele eroului, amintindu-i de vătraiul mamei sale, astfel încât acesta este slăbit şi fuge. (Este o ameninţare la adresa „poziţiei” sale şi a „progresului” pe care La făcut?) Incidentul ne spune că uriaşii reprezintă puteri care fuseseră ascunse în spatele imaginii mamei[99] [100], iar prin apariţia cotoroanţei ni se dezvăluie, în sfârşit, că lupta ţine de înfrângerea arhetipului mamei teribile ca putere distructivă a inconştientului. Câştigând aceste lupte, Seaghan dobândeşte trei cai: unul de culoarea pământului, unul cu urechile roşii şi, în cele din urmă, calul alb al mamei-vrăjitoare. Calul este, pe de o parte – după cum am menţionat mai sus –, un simbol al mamei; pe de altă parte, este de obicei animalul, partea instinctivă a inconştientului, puterea psihică ce susţine forţa vitală a corpului, într-un fel, obţinerea cailor compensează uciderea ţapului. Eroul are la dispoziţie stâlpul, acum sub forma toiagului său din fier, dar şi sub forma armelor recent dobândite de la uriaşi, şi ţapul sub forma cailor. Are temporar grijă de partea

feminină sub forma vacilor care îl ascultă şi îl hrănesc. Astfel, aspectul demonic negativ al inconştientului se transformă treptat într-o putere ce sporeşte viaţa.

Mama uriaşilor este învinsă de către erou atunci când îşi înfige 643 ghearele, nişte unghii foarte lungi, în copacul în spatele căruia se ascundea el şi rămâne blocată acolo, o pradă uşoară. Eroul o înfrânge,

[99] Vezi *The I Chîng or Book of Changes,* p. 273. [Traducătorii *I Ching* remarcă la p. 273 că receptivul este reprezentat şi de iapă, ca în *The Commentarîes* la „The Receptive", pp. 386 şi urm.]

[100] Vezi o povestire paralelă privind acest subiect, „Mama Holle". Acolo, dragonii sunt cei patru fii ai bătrânei vrăjitoare demonice.

la fel ca în multe alte basme pe care le-am menţionat mai devreme, urmând principiul similitudinii, deoarece şi copacul este un simbol al Marii Mame. Multe zeiţe feminine sunt venerate sub forma lem- nului sau a unui copac. în Evul Mediu, copacii erau numiţi, poetic, femei[101]. Zeiţa cerurilor, Hathor, vaca, venerată în Egipt ca o zeiţă mamă-vacă, era numită „Doamna din platan"[102] şi, asemenea vacii magice Indra din mitologia indiană, care izvora din dorinţe, exista şi un copac al dorinţelor care putea transforma toate visurile în re- alitate[103]. în basme, copacul este şi un altar miraculos[104]. Deoarece copacul, sub forma copacului lumii, înseamnă materie universală primordială (greacă: *hyle* = pădure, lemn, materie), la fel în cazul vrăjitoarei-demon ţintuite de copac, Seaghan o obligă să accepte imobilitatea materiei. în măsura în care copacul întruchipează şi creşterea spirituală şi dezvoltarea interioară, această înfrângere a imaginii mamei simbolizează de fapt transformarea imaginii copacului într-o imagine a devenirii interioare şi realizării de sine interioare treptate într-un proces de individuare treptată.

644 în drum spre casă, Seaghan omoară mielul, care a devenit arogant şi a blocat calea vacilor. Şi, deoarece fusese animalul preferat al nevestei fermierului, acest fapt sporeşte ostilitatea la adresa lui. Mielul reprezintă aici un fragment de inocenţă copilărească, o „incapacitate naivă de a-şi găsi locul în viaţă", prin care Seaghan se află la mila imaginii mamei. Eliminând această trăsătură din sine, se eliberează şi mai mult de legătura maternă. Uciderea mielului funcţionează şi ca o compensare pentru uciderea mult- iubitului său ţap. în principiu, acest comportament este brutal şi crud, dar reprezintă dovada că Seaghan şi-a depăşit acum propria inocenţă copilărească, ce era şi o încăpăţânare inutilă.

[101] Vezi W Mannhardt, *Wald- und Feldkulte,* voi. I, *passim.* Ca şi râurile, copacii adăpostesc numeroase spirite, în principal feminine: hamadriade, nimfe ale copacilor etc. *Cf.* J. Przyluski, „Ursprünge", pp. 15 şi urm.

[102] Vezi A. Erman, *Religion der Ägypter,* p. 31.

[103] Vezi H. Zimmer, Afaya, pp. 128, 220-224, 388-391.

[104] Dovezi în acest sens pot fi găsite în J. Boite şi L. Mackensen, *Handwörterbuch, s.v. Baum als Wunderschrank* („copacul ca dulap miraculos").

Din clipa în care Seaghan poartă armura uriaşilor şi controlează 645 tărâmul magic, începe a doua fază a destinului său de erou: transformarea într-un cavaler care o salvează pe fiica regelui. Aspectul său de văcar este menţinut acum doar ca o mască intenţionată, în spatele căreia el îşi ascunde adevărata natură, doar pentru a oferi din când în când o privire fugară asupra măreţiei poziţiei sale misterioase de autoritate. Cu o determinare de fier, el se joacă de-a v-aţi ascunselea, însă cu siguranţa unui cavaler matur, care stăpâneşte comorile centrului magic. Apropierea cavalerului-erou este relatată cu o putere de percepţie

artistică: felul cum sare peste dealurile din jur şi merge prin mijlocul unei mulţimi cu siguranţa unui aducător de miracole, oprindu-şi calul în faţa fecioarei legate de copac. Fecioara simbolizează principiul feminin inconştient din erou, în aspectul său viu merituos ca imagine a materiei (mama) şi ameninţată de un monstru marin, şarpele. La fel ca în „Cavalerul cu râs sinistru", înfrângerea dragonului e o condiţie necesară pentru dobândirea prinţesei, simbolul vieţii noi şi prospere. Fiecare zi de luptă aduce, la fel ca în pădure cu uriaşii, o intensificare clară faţă de ziua anterioară. Vedem acest lucru în aspectul şi viteza sporită a cavalerului, dar şi în forţa loviturilor sale şi impactul lor asupra monstrului din ce în ce mai obosit. Cu arma lui cea mai importantă, toiagul de fier, care serveşte şi ca semn distinctiv la sfârşit, Seaghan învinge şarpele. Apoi îl taie cu sabia sa, acţiune intenţionată şi conştientă, prin care eliberează puterea spirituală ce îi va aduce o viaţă nouă, din ataşamentul său paralizant faţă de superioritatea sterilă a trecutului, care l-a ţinut dependent vreme îndelungată.

Dar eroul dispare apoi la orizont, pe deal, şi îşi păstrează secretul 646 superiorităţii asupra puterilor regatului magic. în a cincea zi, fermierul insistă categoric să fie însoţit de văcar la palat, deoarece regele este hotărât să-l găsească pe salvatorul misterios. în clipa în care apare un mire fals, vremea eroului a sosit. Refuză hainele oferite de către rege şi apare în armura pe care o dobândise de la mama uriaşilor din pădure, învăluit în splendoarea lumii magice. Puterea arhetipului mamei, care îl îndepărtase de viaţă şi îl umilise, a fost transformată, prin eforturile lui bărbăteşti, în ceva extraordinar, care

îl va purta către o personalitate impozantă. De data aceasta, spre deosebire de lupta cu şarpele marin, se apropie nu „de deasupra", ca un fenomen celest, ci „de dedesubt", de la marginea văii. Parcă s-ar deschide pământul pentru a scoate la suprafaţă eroul luminii. Aşa că obţine prinţesa şi devine moştenitorul imperiului.

647 Continuarea e stranie şi revelatoare. îmbrăcat în armura uriaşei, semn că a învins ameninţarea femeii demonice, se duce să-şi caute mama. Dependenţa lui anterioară a fost transformată într-un ataşament uman lesne de înţeles. Dar nu o găseşte, deoarece murise. La fel ca în „Hănsel şi Gretel", vrăjitoarea din regatul magic şi mama malefică din lumea profană pier în acelaşi timp. Deoarece mama, ca persoană individuală, a preluat complet arhetipul mamei rele, ea trebuie să moară în clipa în care îşi pierde eficienţa. Probabil că nu existau suficiente calităţi „umane" în ea, prin care s-ar fi putut transforma, participând la viaţa fiului ei în castelul „care şi-a pierdut vraja". Castelul este demistificat fiindcă s-a schimbat inconştientul. „Transformă-te şi intri într-o lume transformată, f...]"[105]

648 Pe de altă parte, între erou şi soţia fermierului nu există o relaţie umană, aşa că el insistă asupra unei pedepse adecvate datoriei pe care o are fată de el.

649 întoarcerea la mamă nu este doar o încheiere afectivă, prin care se închide cercul, ci are sens şi ca semnificaţie. întreaga poveste se roteşte în spirale din ce în ce mai mari, care se învârt în jurul apariţiei imaginii mamei în viaţa bărbatului. Mama apare ca mamă naturală, ca putere concretă malefică (nevasta fermierului), ca arhetip animalic (şarpele) şi – transformată – sub forma turmei de vaci, ca prinţesă frumoasă şi castel, care are semnificaţie maternă prin cuprinderea sa tăinuitoare. Urmează din nou comparaţia impresionantă a tuturor acestor imagini cu situaţia iniţială a tinereţii eroului. Este ca şi cum s-ar întoarce, din păcate, la punctul de unde a început soarta lui nefericită, şi din care a evoluat mai târziu soarta lui semnificativă, în spirale din ce în ce mai largi. în cele din urmă,

[105] H. Zimmer, *Weisheit Indiens,* p. 98.

imaginea mamei este cordonul, „acea legătură prin care suntem uniţi cu originea noastră”[106].

Poveştile pe care le-am analizat aici ne prezintă imaginea Marii 650 Mame aşa cum apare ea oglindită în sufletul masculin. în multe basme din toată lumea, Marea Mamă apare ca o figură majoră în relaţie cu fetele aflate în curs de dezvoltare[107]. Aici, imaginea mamei este un model pozitiv de urmat, care întruchipează maternul. însă şi aici îşi arată uneori partea negativă, iar apoi transmite însuşiri înspăimântătoare. Basmul german „Doamna Trude”, unde, la fel ca în „Marele prostănac din Cuasan”, figura mamei apare cu însoţitori masculini, ne arată într-o manieră impresionantă natura dublă a acestui arhetip[108]:

A fost odată ca niciodată o fetiţă încăpăţânată şi îndrăz- 651 neaţă, care de fiecare dată când părinţii îi spuneau ceva, nu îi asculta. Cum putea să se înţeleagă cineva cu ea? într-o zi, le-a spus părinţilor săi:

— Am auzit multe despre doamna Trude. Vreau să merg la ea acasă, într-o bună zi. Oamenii spun că sunt multe obiecte uluitoare acolo şi că se întâmplă lucruri ciudate, aşa că vreau şi eu să văd ce-i acolo, nu mai pot de curiozitate.

Părinţii i-au interzis cu străşnicie, spunându-i:

— Doamna Trude este o femeie rea, care se ocupă cu tot felul de lucruri necurate. Dacă te duci acolo, nu te mai considerăm copilul nostru.

Dar fata nu şi-a ascultat părinţii şi s-a dus acasă la doamna 652
Trude.

Când a ajuns acolo, doamna Trude a întrebat-o: 653

— De ce eşti aşa palidă?

— Ah, am văzut ceva ce m-a speriat, a răspuns fata tre- 654 murând.

[106] C/ C.G. Jung, OC 5, *Simboluri ale transformării*, §669.

[107] Temă pe care o vom explora într-un volum ulterior

ios Vezi şi vrăjitoarea cu dintele crud şi rece din „Cavalerul cu râs sinistru”.

361
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667

— Ce ai văzut?
— Am văzut un om negru pe treptele casei.
— Era un cărbunar.
— Apoi am văzut un om verde.
— Era un vânător.
— Apoi am văzut un om roşu ca sângele.
— Era un măcelar.

— Of, doamnă Trude, m-am speriat când m-am uitat pe fereastră şi nu v-am văzut pe

dumneavoastră, ci un diavol cu capul în flăcări.

— Aha, a spus ea, deci ai văzut vrăjitoarea echipată aşa cum trebuie. De când te aşteptam să mă luminezi!

Spunând acestea, a transformat-o pe fată într-o bucată de lemn şi a aruncat-o în foc. Iar când lemnul s-a aprins complet, vrăjitoarea s-a aşezat lângă foc şi, încălzindu-se, a zis:
— Ce lumină puternică face[109].

Trăsăturile îngrozitoare ale doamnei Trude sunt creionate succint, iar răspunsurile ei sunt atât de practice încât fata cedează fără împotrivire în faţa focului demonic, o imagine a cărbunilor roşii din sufletul ei. Doamna Trude este mâniată de faptul că fata cea obraznică a văzut-o sub aspectul ei de vrăjitoare. Reacţionează într-un mod furios şi impulsiv, la fel ca diavolul din „Domnul cumătru”. Seamănă cu reacţia lui Kaikutschi atunci când îi sunt expuse feţele ascunse în „Makonaura şi Anuanaitu”.

în „Şamanul Makanaholo”, tribul Arawak din America de Sud o înfăţişa pe Marea Mamă ca Mama Moarte:

Nimeni nu era atât de iscusit în arta vrăjitoriei ca şamanul Makanaholo. El putea să se ridice de la pământ, să sară peste copaci; da, puteau chiar să-i crească aripi, dacă avea nevoie de ele. Dar cea mai minunată dintre artele sale era puterea de a-şi schimba înfăţişarea şi forma în orice animal dorea.

[109] J. şi T Grimm, *Complete Grimms*, pp. 208-209. Versiunea reprodusă aici este o traducere mai modernă de D.L Ashliman, *The Grimm Brothers*|

Iar cerbul juca întotdeauna un rol principal. într-o bună zi, Makanaholo se simţea singur şi a hotărât să-şi găsească un tovarăş. S-a transformat într-un cerb mort şi şi-a lăsat carnea să înceapă să putrezească, ceea ce a atras vulturi. A aşteptat până s-a apropiat de el cel mai frumos dintre vulturi, regina vulturilor. Şi atunci Makanaholo a înhătat-o şi a facut-o soţia lui. După o perioadă de căsnicie fericită, timp în care Makanaholo a scăpat-o de păduchi, ea a dorit să-şi viziteze mama. Makanaholo a însotit-o în ceruri.

5

Akathu, mama regelui [sic] vulturilor, stătea mereu în hamacul ei, astfel încât nimeni să nu îi vadă chipul. Pentru a-i testa abilităţile ginerelui său, i-a ordonat să facă un taburet având forma capului ei. Datorită puterii sale asupra animalelor, Makanaholo a chemat furnicile roşii, care au muşcat-o pe Akathu atât de tare, încât aceasta a sărit din hamac. Şamanul, care pândea în apropiere, a văzut „că nu avea un singur cap, ci nu mai puţin de douăsprezece!” A făcut scaunul care îi reproducea perfect trăsăturile lui Akathu. A fost atât de bucuroasă, încât a strigat cu voce tare: „Da, da, eşti un om foarte deştept!”

Cu ajutorul puterilor sale de vrăjitor, Makanaholo a mai trecut câteva probe, după care Akathu şi-a chemat toţi copiii şi le-a spus: „Ei bine, vrem să facem o grădină frumoasă pentru el, fiindcă dorim ca un om atât de isteţ să rămână cu noi pentru totdeauna”. în sufletul ei, Akathu se temea şi se îngrijora din cauza priceperii şamanului. îi era frică atât pentru ea, cât şi pentru fiica sa şi ceilalţi copii. Le-a spus: „De îndată ce adoarme în grădina lui frumoasă, trebuie să-l omorâm”.

Unul dintre copiii lui Akathu La avertizat pe Makanaholo cu privire la planul malefic de a-l ucide, dar vrăjitorul nu a fugit, ci a dorit să-şi testeze puterile împotriva lor. Grădina era pregătită şi închisă pe toate părţile. Ucigaşii erau destul de siguri că Makanaholo nu avea cum să scape – şi totuşi, când s-au dus după el, nu mai era în grădină! Lui Makanaholo îi

plăcea să cânte la flaut, iar într-unul dintre zidurile grădinii era o mică deschizătură prin care şi-a vârât flautul. Când trei găuri de flaut au rămas în afara grădinii, el s-a transformat într-o muscă, a zburat într-o gaură de flaut care era deschisă în grădină, s-a strecurat prin flaut şi a ieşit prin una dintre găurile care se aflau afară. Potenţialii ucigaşi l-au auzit pe Makanaholo cântând la flaut în libertate. După această ispravă, s-a întors pe pământ[110].

671 Invizibilitatea magică a lui Akathu este exprimată prin faptul că trăieşte permanent într-un hamac (un material ţesut!). Dar atunci când furnicile o forţează să plece, se dovedeşte că are „nu mai puţin de douăsprezece" capete. Regina vulturilor este o adevărată mamă a morţii. Vulturii mănâncă mortăciuni, aşa că trag creaturi înapoi în ei, ceea ce corespunde cu o reintrare în mamă. Chiar şi Marea Mamă indiană Kăli este o devoratoare a vieţii şi o zeiţă sângeroasă. Ea bea din craniile victimelor sale în noaptea morţii lor, la mormântul lor[111], în Orient, unde morţii sunt lăsaţi să fie mâncaţi de păsări necrofage, vulturii corespund mormântului ocrotitor.

672 Mai ales în Egipt, vulturii sunt un simbol matern. Cei morţi ajung la cele „două mame, vulturiţele cu păr lung şi sâni umflaţi, care stau pe muntele Sehseh [...]" şi îşi oferă sânii celor morţi[112]. Legătura dintre conceptele de moarte şi materie = *materia* poate fi considerată ca reflectând faptul că moartea distruge viaţa ca formă de fiinţare şi părţile materiei legate de ea în materia primordială. Doar partea materială este muritoare în individ[113]. De asemenea, vulturii îi duc pe morţi în rai, aşadar poartă şi imaginea sufletului în ascensiune[114]. Vulturii pot apărea şi ca demoni masculini. împreună cu mama reginei/regelui vulturilor, tatăl reginei/regelui vulturilor apare

[110] Rezumat din T. Koch-Grünberg, *Südamerika,* pp. 52-54.

[111] *Cf.* H. Zimmer, *Maya,* p. 489.

[112] *Cf.* A. Erman, *Religion der Ägypter,* pp. 22, 215.

[113] Despre legătura dintre moarte şi efemeritate cu materialul [aşa cum este predicată de către apostolul Pavel], vezi R. Reitzenstein, *Hellenîstic,* p. 447.

[114] Vezi A. Dieterich, *Eine Mithrasliturgie,* pp. 204-205.

în alte basme sud-americane[115] ca stăpân al imperiului demonilor, care îi impune sarcini imposibile eroului. De obicei are două capete, mănâncă oameni şi se hrăneşte cu animale în descompunere[116].

După ce Makanaholo îndeplineşte cu succes toate sarcinile 673 mamei şi evită moartea de câteva ori, cea din urmă se hotărăşte, ca ultimă soluţie, să-l încuie într-o grădină şi să-l omoare. însă grădina este un simbol al pântecului hrănitor şi împrejmuitor. Astfel, Grădina Edenului în care s-a format omul era deja interpretată de unii gnostici ca fiind uterul[117]. (Chiar şi dumbrăvile au un sens asemănător.) în unele concepte creştine, grădina este un simbol al Mamei lui Dumnezeu. Ca simbol al pământului primordial matern al sufletului uman, grădina este un tărâm de origine binecuvântat şi, în acelaşi timp, sufletul uman şi destinaţia finală a călătoriei[118]. Legătura dintre zeitatea mamă şi grădină este demonstrată într-o manieră impresionantă într-un basm rusesc despre care vom discuta în al doilea volum, „Ivan, fiul vacii". Acolo, marea vrăjitoare Baba laga a hotărât să-şi transforme cea de-a doua noră într-o grădină frumoasă, cu pomi fructiferi încărcaţi de roade. Dacă eroul culegea vreunul dintre fructele acelea, „ea o să frângă fructul în bucăţi de mărimea seminţelor de mac". Această fragmentare reprezintă dezintegrarea completă a inconştientului, distrugerea mintală şi fizică a personalităţii. într-un basm din Uzbekistan, „Frumoasa Dunye", se pare că o vrăjitoare îi otrăveşte pe toţi oamenii care vin la ea, toate păsările care zboară peste grădina ei îşi ard penele, iar toţi oamenii şi animalele care trec prin ea se frig la picioare. Grădina semnifică aici tărâmul patimilor distructive ale

inconştientului, care fac mişcarea imposibilă pentru toate fiinţele. într-o variantă din Franconia, tărâmul Mamei Holle este numit „grădina din fântână”[119].

[115] [De exemplu, în „Vizita în rai”, repovestit *infra,* la p. 551]

[116] Vezi notele la acest basm din T. Koch-Grünberg, *Südamerika,* pp. 247 şi urm.

[117] *Cf* H. Leisegang, *Die Gnosis,* pp. 75 şi urm. Despre grădină ca simbol al corpului femeii, vezi şi H. Silberer, *Problems of Mystîcism,* p. 88.

[118] *Cf* H. Silberer, *Problems of Mysticism,* pp. 187-188.

[119] *Cf* J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen,* voi. 1, p. 211.

674 Aşadar, dacă mama malefică a morţii, regina vulturilor, vrea ca eroul să fie încuiat într-o grădină, înseamnă că vrea să-l corupă, să-l înghită. Dar Makanaholo evadează într-un mod straniu, sub formă de muscă, târându-se prin găurile flautului său. Această fugă este o imagine metaforică a renaşterii: eroul trece printr-un canal al naşterii îngust, din tărâmul uterului până pe partea cealaltă. Ca figură modestă, trece din inconştientul devorator înapoi în lumea conştiinţei.

675 Se pare că informaţiile despre secretul puterilor magice îi conduce pe oameni către distrugere, chiar şi atunci când este nevoie de o sarcină pentru a dobândi această cunoaştere (ca în cazul lui Makanaholo) sau când înţelegerea este atinsă prin curiozitate (ca în „Doamna Trude”). Doar prin comportamentul ulterior al persoanei şi prin consecinţele pe care le atrage din ceea ce a văzut, acestea pot asigura un câştig real. O discuţie mai amplă pe marginea acestei teme importante va fi inclusă într-un capitol ulterior. Analizarea basmului „Doamna Trude” pare să indice că fata băgăreaţă, care nu este în niciun caz suficient de matură pentru o asemenea demonstraţie de magie, nu a fost menită pentru acest tip de cufundare în inconştient, deoarece figura primordială a morţii nu a abordat-o, ca în cazul lui Makanaholo, sub forma soţiei sale. Fetei impertinente îi lipseşte o atitudine interioară care ar putea sprijini o întoarcere semnificativă către lumea magică. Vizita foarte îndrăzneaţă acasă la vrăjitoare şi transformarea sa într-un tăciune aprins înseamnă, prin urmare, că fata cedează în mod deznădăjduit şi inevitabil în faţa propriului ei abis interior, este dependentă într-o manieră compulsivă de patimile ei distructive. Mai ales că înainte vede cele trei figuri diavoleşti masculine, care întruchipează energia spirituală demonică a imaginii mamei[120]. Vederea acestor figuri înseamnă conştientizarea energiei demonice a mamei teribile în propriul tărâm psihic al eroinei. Este

[120] Vezi şi un episod din „Preafrumoasa Vasifisa”: o fată primeşte poruncă de la mama sa vitregă cea rea să meargă în pădurea unde trăieşte vrăjitoarea primordială, Baba laga. Fata reuşeşte să se ferească de vrăjitoare, dar cele două surori vitrege ale ei o forţează să meargă direct la Baba laga să ia lumină. în drum spre coliba vrăjitoarei, care stă pe trei picioare de găină în pădurea întunecată, eroina vede mai întâi un cavaler alb călare pe un cal alb, apoi un călăreţ roşu trece de ea pe un cal roşu, iar în cele din urmă, un călăreţ negru trece în galop pe un cal

înfricoşată de moarte şi se prăbuşeşte, lipsită de apărare, în faţa vrăjitoarei (într-o versiune cehă[121], copilul este omorât cu o sapă, personalitatea sa spirituală este pur şi simplu „ciopârţită în bucăţi” de către viziune.) Această înrobire de către inconştient funcţionează ca un triumf al mamei rele, acea natură sălbatică ce pare să cunoască – fără inhibiţii – fiinţa umană doar ca mijloc de a-şi atinge scopul. Fascinaţia privitorului conduce, cum ar veni, la alinierea fetiţei obraznice cu puterile iadului şi transformarea ei într-un tăciune aprins. Această imagine a unei bucăţi de materie care este mistuită de foc simbolizează miezul

fiinţei fetei, care nu mai este uman-viu, ci pietrificat şi distrus de flăcările viziunilor sale inconştiente. Cu o ironie înfiorătoare, doamna Trude îi spune fetiţei: „De când te aşteptam să mă luminezi!” – deoarece, spre deosebire de „Aventurile lui Mrile”, copila nu aduce focul ca forţă iluminatoare în lumea magică, ci devine victima unui tăciune de neimaginat[122].

[121] C/ J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen,* voi. 1, p. 377.

[122] Despre figura Marii Mame şi relaţia sa cu focul, Emma Jung scrie: „Această figură a mamei reprezintă, spre deosebire de o mamă cerească luminoasă, femeia primordială ca pe o putere grea, întunecată, legată de pământ, cunoscătoare a magiei, uneori ajutătoare, alteori sinistră, asemănătoare unei vrăjitoare şi adesea distructivă. Fiul ei avea să fie un spirit al focului htonîc, ce aminteşte de Logi şi Loki din mitologia scandinavă, care (după fraţii Grimm) este conceput ca un uriaş înzestrat cu creativitate şi, în acelaşi timp, un ticălos viclean şi seducător, care a devenit mai târziu diavolul creştin. în mitologia greacă, el îi corespunde lui Hefaistos, zeul focului pământesc, dar munca lui ca fierar indică un foc îmblânzit, în timp ce scandinavul Logi este mai mult o forţă elementară a naturii, lipsită de direcţie. Acest spirit al focului pământesc este, ca fiu al mamei inferioare a femeii, apropiat şi bîne-cunoscut. Se manifestă în mod pozitiv prin muncă practică, mai ales mânuirea materiei, dar şî prelucrarea artistică; iar în mod negativ, prin stări de stres sau explozii emoţionale şi adesea în maniere dubioase şî fatale, ca aliat al Maternului primordial, ca instigator sau asistent în ceea ce este cunoscut de obicei sub denumirea de «fire diabolică şi vrăjitorie feminină»„ – traducere din E. Jung, „Beîtrag zum Problem des Anîmus”, în C.G. Jung (ed.), *Wirklichkeit der Seele: Anwendungen und Fortschritte der neueren Psychologie,* Rascher Verlag, Zurîch, 1934, pp. 339-340. Ca o comparaţie cu basmul de mai sus, vezi „Toboşarul”, unde fiica regelui nu moare în flăcări, ci vrăjitoarea este cea care arde. Deşi aceste două

a doamnei Trude şi cei trei prevestitori ai săi, care reprezintă terenul psihic nediferenţiat masculin-feminin, vor fi diferite în alte versiuni. Astfel, într-o paralelă, soţul ei era un baston în colţul sufrageriei[123]. Acesta reprezintă aspectul masculin al Primei Mame, întruchipată ca un simbol falie, un dinte ieşit în afară sau un nas mare, sau ma- nifestându-se sub forma unor demoni întunecaţi. Bucata de lemn în care este transformată fata [şi arsă] ne aminteşte de acelaşi simbol, înseamnă o condiţie psihică agresivă a fiinţei feminine primordiale, care poate acţiona atât creativ, cât şi distructiv. în măsura în care – din punct de vedere psihologic – viziunile despre evenimente survin din propriul suflet al fetei obraznice, această trăsătură a Marii Mame corespunde încăpăţânării şi impertinenţei copilei, care au reprezentat cauza sfârşitului tragic al acesteia.

676 Figura doamnei Trude (Frâu Trude) aparţine mitologic figurilor marii mame divine de imaginaţie germană, cum ar fi Frâu Perchta, Frâu Rose, Frâu Hulda şi Frâu Gothel. Potrivit lui Băchtold-Stăubli, s.v. „Perchta”, această figură este

677 o creatură mitică a cărei formă, venerare, bogată în aparenţe şi interpretări sugestive, a fost o parte extrem de vie a credinţei populare germane. Găsim o serie întreagă de fiinţe mitice feminine care au aceeaşi natură sau una similară. [...] Cea mai asemănătoare cu Perchta este Frâu (Mama) Holle (de asemenea, Hulda sau Holds), a cărei formă este la fel de bogată şi de variabilă. în ambele figuri – Perchta şi Holle – vedem personificări ale aceleiaşi naturi demonice fundamentale: ambele au fost la început membre ale unei întregi hoarde de demoni, ambele au fost descrise drept fantome, dar au apărut treptat ca demoni individuali. [...] Conduc o mulţime de fiinţe

demonice însoţitoare. [...] Atât Perchta, cât şi Frâu Holle îi pedepsesc drastic pe delincvenţi, leneşi, neglijenţi sau

figuri se află în altă relaţie decât situaţia fetei din „Doamna Trude", am dori totuşi să remarcăm diferenţa esenţială ca natură.

[123] *Cf.* J. Boite sí G. Polivka, *Anmerkungen,* voL 1, p. 377.

pe cei exagerat de curioşi. Se comportă ca nişte fantome şi figuri onirice. [...][124]

însă Perchta poate să ajute şi să răsplătească treaba bine făcută. Astfel de figuri materne demonice sunt familiare în folclorul şi basmele din toate ţările. în Japonia, vrăjitoarea primordială se numeşte „Yamauba", o „femeie sălbatică" sau „femeie a pădurii". Umblă dezbrăcată şi are corpul roşu, acoperit cu un păr lung şi des, iar ochii feţei sale urâte au culoarea verde. în vestul Japoniei, ea este o femeie frumoasă, care mai are o gură în creştetul capului, acoperită de păr. Mănâncă doar când nu o aude nimeni, însă atunci înfulecă orez în cantităţi uriaşe – părul ei se transformă în şerpi, care îi duc mâncarea la a doua ei gură. Fecalele i se preschimbă în mătase şi brocart. De la văcarii ce-şi duc turmele la păscut fură şi devorează mai întâi încărcătura de peşte, apoi animalele de povară, iar în cele din urmă chiar pe văcar. Poartă bărbaţi cu ea într-un coş, pe cap, prin pădure până la familia ei, drept carne pentru o masă festivă[125].

Comparaţi această figură cu cea mai mare vrăjitoare din Rusia şi mama arhaică a pădurii, „Baba laga, cu picioarele ei de lemn, capul ca o bâtă îndreptată spre podea, iar picioarele spre tavan". Trăieşte într-o izbă care se roteşte pe trei picioare de găină sau de fus, „zboară într-o piuă din fier pe care o mână cu pisălogul sau cu cârja ei, iar urmele şi le acoperă cu un măturoi". Se hrăneşte cu carne de om, aşa că fură copii. Moartea, care călătoreşte adesea împreună cu ea, îi predă morţii, iar ea se hrăneşte cu sufletele lor[126]. în „Preafrumoasa Vasilisa", izba babei este construită din schelete, iar pe stâlpii gardului rânjesc tigve cu ochii holbaţi. (Baba laga ajută uneori, la fel cum face şi Yamauba, dar de obicei le oferă daruri celor rătăciţi.) Figura primei mame apare şi mai ciudată într-o variantă cehă a basmului „Doamna

[124] *Cf.* Băchtold-Stăubli, s.v. *Frau Rose,* dar şi Will-Erich Peuckert, *Deutscher Volksglaube,* pp. 97 şi urm.

[125] Vezi Introducerea la culegerea de basme japoneze E Rumpf, *Japanische Volksmärchen,* pp. 10-11.

[126] Vezi „Baba laga", în A.N. Afanaßjew, *Russische Volksmärchen*. Deutsch von Anna Meyer, C.W Stern (Buchhandlung L. Rosner) Verlag, Viena, 1906, voi. 1, nr. 18, şi mai ales epilogul, pp. 67-68 şi basmul „Fecioara ca soldat".

Trude", în care fata găseşte un gard cu capete de om, un deget ca stâlp de poartă, douăsprezece capete drept câini de pază, şase butoaie de sânge în loc de vin, în hol cadavre în loc de raţe, iar în vatră, un copil ca raţă friptă. „Uitându-se pe gaura cheii, vede că bătrâna vrăjitoare are două capete, dintre care unul îl despăduchea pe celălalt, f...]"[127]

680 Remarcabilă este imaginea celor două capete ale vrăjitoarei care se despăduchează unul pe celălalt. Ea reprezintă în cel mai larg sens tensiunea contrariilor în inconştient, care este un proces continuu şi care, fără intervenţia conştiinţei, ar oscila mereu intr-un sens sau celălalt, fără ţintă. Despăducherea reciprocă indică un proces general de schimb. Mama Holle (din „Mama Holle") aduce într-adevăr a vrăjitoare, are o parte aducătoare de moarte, pe care o invocă atunci când toarnă catran peste fata leneşă (Pitch-Marie, Marie-Tuciurie). în

altă versiune, Marie-Tuciurie este dusă într-o colibă învecinată, plină cu şerpi şi broaşte râioase, sau este împinsă într-o mlaştină. Din nou, arhetipul Marii Mame apare în mod clar ca Mama Moarte, o femeie uriaşă în alb şi negru, cu un aspect dublu caracteristic al acestui fenomen psihic. în alte variante, Mama Holle este „o mamă roşie micuţă" (vezi culoarea roşie a lui Yamauba), sau o femeie-trol, sau este „Doamna Craniu", ori are cap de iapă şi trebuie să dansezi cu ea. Se topeşte în unsoare de osie sau devine un lup ori demon al zăpezii, al cărui cap se descompune în aur ori argint, sau devine ea însăşi un cap de fier. Iar în alte versiuni îi ia locul un bătrân, un monstru păros sau un cuplu de căpcăuni care mănâncă oameni. Fie îi dă fetei un cap strălucitor, care îi arde pe duşmanii ei sau se dezintegrează în ducaţi, fie apare cu trei capete de aur, fie îi dă fetei un cufăr verde plin cu haine, o baghetă magică sau argint şi aur[128], în general, Marea Mamă este chiar şi păzitoarea comorilor şi aurului, dar şi creatoarea lor secretă. într-un basm islandez, „Gaura uriaşei", un bărbat coboară într-o gaură în pământ. Şi se întâlneşte acolo cu o femeie uriaşă, bătrână şi oarbă, care macină aur. în China, Zeiţa-Mamă apare drept „Regina-Mamă din Munţii Kulun" sau ca

[127] J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen,* voi. 1, p. 377.

[128] Pentru toate aceste variante, vezi *ibîdem,* pp. 207 şi urm.

„mama metalelor" sau „Regina-Mamă a Vestului". Ea conduce hora zânelor şi dirijează schimbarea şi dezvoltarea[129].

Marea Mamă care, pe de o parte, este conectată cu puteri periculoase, pe de altă parte, sare în ajutor şi este generoasă, după cum o descrie un trib indigen din Guyana Britanică în „Makunaima şi Pia". în acest basm, o femeie însărcinată cu gemeni[130] se rătăceşte şi este găsită de regina broaştelor, mama tigrului, care se înduioşează şi îi oferă protecţie. Atunci când se întoarce tigrul, o omoară pe femeie, dar gemenii sunt salvaţi. Mai târziu, ei o ucid pe mama-broască şi pe tigru. După aceea pleacă într-o călătorie către o bătrână care este, de fapt, o broască. O spionează pe ascuns şi descoperă că bătrâna are o pată albă pe umeri. Când se scarpină, de acolo curge fainâ de manioc. Tigrul şi mama lui, broasca, ne aduc aminte de diavol şi de bunica lui (vezi povestea fraţilor Grimm „Diavolul şi bunica lui"). Figura feminină joacă de obicei un rol binevoitor, ajutându-l şi salvându-l pe erou de diavol[131]. într-un basm maori, „Legenda lui Tawhaki", această figură este chiar mama eroului, care fusese forţată să lucreze pentru lumea demonilor. La fel ca orice imagine arhetipală, prima mamă este nemuritoare, iar atunci când este distrusă reapare – la fel ca în povestea discutată anterior – într-o formă şi o funcţie asemănătoare. Mama-broască este un simbol al materiei şi fertilităţii mlaştinii, şi contrastează cu ferocitatea distructivă a masculului tigru. Deosebit de stranie este fertilitatea demonstrată atunci când se scarpină mama-broască, eliberând astfel fainâ de manioc, pe care o foloseşte apoi ca să facă prăjituri. Pielea ei este ca un câmp arat, iar ea este

[129] *Cf.* R. Wilhelm, *The Chinese Fairy Book,* prima parte din „Doamna din lună" precum şi „Cum au devenit cei patru antici bărbaţi"

[130] [Makunaima şi Pia sunt eroi gemeni pentru mai multe triburi din Amazon-Carai- be. „Makunaima sau Makonaima, aşa-zisul Zeu sau Fiinţă Supremă a populaţiei akawai, Creatorul Cerului şi al Pământului pentru makusi, era unul dintre copiii gemeni ai Soarelui. [...] El şi fratele său Pia pot fi consideraţi eroi akawai şi makusi. însusi numele său, Makunaima, înseamnă «cel care lucrează în întuneric»; Fiinţa care lucrează în opoziţie cu el, potrivit credinţelor makusi, este Epel" – W.E. Roth, *Inquiry into Animism, p.* 130. Aceste remarci ale lui Roth au legătură cu basmul warao amintit mai jos, „Soarele, broasca şi lemnele de foc".]

[131] C/ „Diavolul cu trei fire de păr de aur" şi „Vârcolacul".

681
371
Simboluri arhetipale în basme
Mama Pământ cea hrănitoare. Conform unei credinţe răspândite în Europa germanică, o bătrână misterioasă stă într-un lan de grâu şi se numeşte „Mama-Porumb”, „Mama-Recoltă”, „Marea Mamă” sau „Baba Bătrână”. Ultimul snop de secară recoltat se numeşte „Bunica”, iar ultimul spic de porumb, „vaca”[132].
682 în general, marea zeiţă-mamă este, în multe locuri, sursa hranei[133]. Inuiţii o descriu în basmul „Lumea lui Sedna”. într-un rezumat al unei variante, Rink o descrie astfel pe Sedna şi călătoria *angakoqului* către ea:
683 în adâncurile oceanului trăieşte o femeie pe nume *Arnar- quagssaq* [= femeie bătrână, în general]. Ea stă în casă, în faţa unei lămpi sub care se află un vas ce colectează uleiul [de focă sau untură de balenă] care se tot scurge din lampă. Din acest vas sau din interiorul întunecat al casei sale, ea trimite toate animalele care servesc drept hrană [pentru oamenii de pe pământ]. în anumite cazuri, le păstrează pentru sine, provocând astfel foamete şi lipsuri. Păstrarea lor a fost atribuită unor paraziţi murdari şi nocivi *(agdlerutit,* care mai înseamnă avorturi sau copii născuţi morţi), care s-au prins de capul ei; iar apoi a fost sarcina *angakoqului* să o scape de aceştia şi să o convingă să trimită animalele pentru binele omului. în drum spre ea, a trebuit să treacă întâi de *arsissut,* apoi să traverseze un hău, în care, potrivit primilor autori, se învârtea încontinuu o roată[134] alunecoasă precum gheaţa; iar apoi, după ce a trecut cu bine de un cazan în clocot cu foci în el, a ajuns la o casă în faţa căreia stăteau de pază nişte animale îngrozitoare, descrise uneori ca foci, alteori drept câini; iar în

[132] Vezi „Muma porumbului”, în J.G. Frazer, *Creanga de aur,* voi. 1, traducere de Octavian Nistor, note de Gabriela Duda, Minerva, Bucureşti, 1980, pp. 57 şi urm.

[133] Despre funcţiile hrănitoare ale primei mame, *cf.* C.G. Jung, OC 5, *Simboluri ale transformării,* §519 şi urm. şi 530 n. 77, unde se menţionează că femeia solară a populaţiei nama (Africa de Sud) este făcută din slănină.

[134] *Cf.* Marea Mamă care macină din „Gaura uriaşei”.

372
Marea Mamă

cele din urmă, în holul casei, a trebuit să treacă un hău pe un pod la fel de îngust ca tăişul unui cuţit[135].

într-o altă versiune[136], această zeiţă a mării este descrisă ca având 684 un singur ochi, precum Balor (vezi „Balor şi naşterea lui Lugh”). Vasele care oferă hrană ale zeiţei-mamă se găsesc şi în basmul fraţilor Grimm „Terciul dulce”, în care o bătrână care locuia într-o pădure îi dă o oală fermecată unei fete pioase care nu avea de mâncare. Când fata spunea „Oală, fa mâncare!”, aceasta gătea un terci bun şi dulce. Când fata spunea „Oală, opreşte-te!”, aceasta înceta să mai gătească. Totul a mers bine până când, într-o zi, fata fiind plecată, mamei i s-a făcut atât de foame, încât i-a cerut oalei să gătească. însă uitase cuvintele ca să o facă să se oprească. Oala a gătit încontinuu terci, care a dat pe dinafară şi a îngropat întregul oraş – şi probabil că ar fi îngropat întregul pământ dacă nu ar fi venit fata să spună cuvintele corecte. Darul hrănitor este legat aici, în mod evident, de figura Marii Marne[137]. într-un basm paralel la „Makunaima şi Pia” al poporului indigen din delta fluviului Orinoco (Venezuela), „Soarele, broasca şi lemnele de foc”, se povesteşte despre o mamă demonică, „o femeie foarte bătrână şi foarte mare *[Le.* grasă]”, care era o broască. Unul dintre eroii gemeni s-a transformat în şopârlă şi a urmărit-o cum

[135] H. Rink, *Eskîmo,* p. 40.

[136] [Mitul acesta, cel de mai sus, şi altele legate de Sedna sunt discutate în detaliu în volumul 2 al acestei opere, în secţiunea despre animus şi misiunea eroinei.]

[137] în mitul aztec despre crearea lumii, Quetzalcoatl şi Tezcatlipoca o aduc din cer pe zeiţa Tlalteotl, „ale cărei încheieturi erau pline de ochi şi guri pe care le muşca precum un animal sălbatic”, şi o aşază în apă. Cei doi zei se transformă în şerpi şi o sfâşie pe Tlalteotl. „Din jumătatea dinspre umeri au format pământul şi au dus cealaltă jumătate în cer.” Acest lucru i-a enervat pe „zei” şi, ca să-i îmbuneze, Quetzalcoatl şi Tezcatlipoca au creat din corpul lui Tlalteotl tot ce le trebuia oamenilor: părul ei s-a transformat în copaci, flori, ierburi; pielea ei a devenit iarba scurtă şi florile mici; din nenumăraţii ei ochi s-au format puţuri, fântâni şi peşteri. „Iar uneori, zeiţa aceasta plângea noaptea, dorindu-şi să devoreze inimi de om, şi nu tăcea până nu i se ofereau. Nu voia nici să producă fructe până ce nu era stropită cu sânge de om.” Vezi Graulich, *Myths of Ancient Méxic*o, p. 50; citatele sunt preluate din traducerea lui Graulich din Anonim, „Historia de los mexicanos por sus pinturas”, în Joaquín García Icazbalceta (ed.), *Nueva colección de documentos para la historia de México,* vol. 5, Díaz de León, Mexic, 1888-1892.

găteşte. Avea păduchi otrăvitori şi putea să scuipe foc, iar când se scărpina la gât, ieşea ceva asemănător cu laptele de balata *(Mimusops balata),* din care facea amidon. Prin urmare este asociată grafic cu vaca şi are – ca Mamă a Pământului – un foc secret, adică o putere şi o patimă spirituală ascunse.

685 Un basm german încântător de dinaintea fraţilor Grimm, care a fost scris pentru prima dată în jurul anului 1557 de către Martin Montanus, se numeşte „Văcuţa de pământ”[138]:

686 Era un văduv care s-a recăsătorit, iar a doua lui soţie o ura pe Margaretlein, cea mai mică dintre cele două fiice ale lui. A conspirat cu sora mai mare a lui Margaretlein, Annelein, să scape de Margaretlein. S-au hotărât ca, într-o zi, să o ducă pe fetiţă în pădure şi să o abandoneze. Margaretlein a auzit discuţia şi i-a spus naşei sale despre problemă. Naşa a sfătuit-o să împrăştie rumeguş pe drumul până acolo. Urmând instrucţiunile ei, Margaretlein şi-a găsit drumul spre casă. Data următoare când a auzit uneltirile surorii şi mamei sale vitrege, naşa a sfatuit-o să împrăştie pleavă pe drum. Astfel, Margaretlein şi-a găsit din nou drumul spre casă. A treia oară, a sfatuit-o să arunce în urmă seminţe de cânepă. Dar de data aceasta păsările au ciugulit toate seminţele, iar copila s-a rătăcit în adâncurile pădurii. Când aproape că îşi pierduse orice speranţă, s-a hotărât să se urce într-un copac, să vadă dacă nu zărea vreun oraş, un sat sau o casă la care să se ducă. Altfel, sigur avea să sfârşească prost, ca hrană pentru animalele sălbatice. Şi într-adevăr, a văzut o coloană de fum. A coborât iute şi s-a dus în direcţia fumului. Curând a ajuns la

[138] Vezi A. Wesselski, *Deutsche Märchen vor Grimm*, Rudolf M. Rohrer Verlag, Brünn şi Leipzig, 1938, pp. 32 şi urm.; şi M. Ninck, „Älteste Märchen von Europa”, în *Sammlung Klosterberg Europäische Reihe,* ed. H.U. von Balhasar, Benno Schwabe & Co, Basel, 1945, pp. 153 şi urm. Goethe i-a scris pe 19 mai 1776 lui Charlotte von Stein: „Am dormit pentru prima dată în grădină, iar acum sunt pentru totdeauna o văcuţă de pământ”. [Wesselski menţionează că nu cunoaşte sursa acestui citat.]

„o căsuţă în care locuia doar o văcuţă de pământ”. Fata a bătut la uşă şi a cerut să fie lăsată să intre. [...] Văcuţa i-a răspuns:

— Bine, nu trebuie decât să mă mulgi dimineaţa şi seara. [...] Dar ai grijă să nu spui nimănui despre mine! Chiar dacă vine sora ta la uşă, să nu o laşi să intre şi să nu-i spui nimic despre mine. Dacă faci asta, o să-mi pierd viaţa.

Margaretlein se hrănea cu laptele muls, iar văcuţa i-a dat haine bune, din catifea şi

mătase. Apoi văcuţa de pământ s-a dus „la păşunea ei”.

După un an, regretându-şi fapta rea, Annelein s-a dus să-şi caute sora mai mică în pădure. S-a rătăcit şi ea şi a descoperit, la fel ca surioara sa, casa văcuţei de pământ. Margaretlein a rămas neînduplecată, dar în cele din urmă, după multe scuze inutile, i-a spus surorii sale despre văcuţă. Annelein şi-a găsit drumul înapoi spre casă şi i-a spus mamei sale vitrege tot ceea ce văzuse şi auzise. Mama vitregă s-a hotărât să se ducă şi să o aducă pe fetiţă acasă, împreună cu văcuţa, pe care plănuia să o sacrifice şi să o mănânce. între timp, în pădure, văcuţa s-a întors seara acasă. Ştia deja ce se întâmplase şi i-a spus fetei că mama vitregă şi sora ei mai mare aveau să vină şi să le ia, ca să le ducă acasă. Acolo, Margaretlein avea să fie în siguranţă, dar văcuţa urma să fie sacrificată. Margaretlein era de neconsolat şi a plâns de parcă urma să moară ea. Văcuţa de pământ a sfatuit-o să-i ceară măcelarului răcorii pământului o coadă, un corn şi o copită, apoi să pună coada în pământ, cu cornul deasupra, iar pe el copita. A treia zi avea să crească un copac care urma să facă vara şi iarna cele mai frumoase mere, pe care numai Margaretlein putea să le culeagă, iar „cu ajutorul acestui copac vei deveni o femeie însemnată”, într-o zi, marele domnitor trecea pe acolo cu fiul său, care avea febră şi friguri. Când a văzut merele acelea frumoase, i-a cerut tatălui său unul să-l mănânce, fiindcă sigur avea să-l însănătoşească. Tatăl a cerut câteva mere şi a promis o sumă mare de bani în schimbul lor. Nici fiica cea mare, nici mama vitregă nu au reuşit să ia vreun măr din pom, fiindcă atunci

când încercau să prindă vreunul, copacul îşi trăgea crengile mai sus. Marele domnitor se uita uimit la toate acestea. Când a venit Margaretlein, pomul şi-a coborât ramurile şi merele s-au lăsat culese. Domnitorul s-a gândit că Margaretlein era o femeie sfântă şi a cerut să i se înfăţişeze. Margaretlein i-a spus toată povestea despre sora şi mama sa vitregă, rătăcirea prin pădure, văcuţa de pământ. Domnul cel bogat a întrebat-o dacă ar vrea să vină cu el şi cu fiul său. Foar- te încântată, Margaretlein a scos copacul din pământ şi, împreună cu tatăl ei şi pomul, au urcat în trăsura domnitorului. Au fost primiţi cu căldură şi au plecat, lăsându-le în urmă pe mamă şi pe soră[139].

688 în acest basm, arhetipul mamei apare în mai multe forme care oglindesc aspectele sale diverse: mama vitregă este pe deplin malefică la adresa fetei şi dispreţuieşte toate creaturile şi puterile magice într-o manieră profană. Naşa îi dă sfaturi ambigue: datorită instrucţiunilor ei, fata se întoarce de două ori cu bine acasă, dar nu şi a treia oară. Sfaturile ei nu pot fi considerate ca fiind „bune” sau „rele”, fiindcă, deşi este normal să se dorească o întoarcere din pădure, se pare că dezvoltarea interioară a fetei necesită o afundare profundă în regatul magic; un popas mai lung, la o distanţă sigură de mama vitregă cea rea şi în căldura animalică a maternităţii şi vaca de pământ cea apropiată de natură. Mai ales din moment ce forma umană a imaginii materne pozitive, mama naturală a fetei, este „moartă”. Acest lucru înseamnă că relaţia ei cu lumea – exprimată sub forma membrilor familiei sale – este proastă, fiindcă relaţia cu mama modelează natura relaţiei copilului cu lumea. Primul sfat de la naşă este asociat cu mintea seculară, iar ultimul ei sfat o aduce pe fină pe tărâmul magic. în acest basm, mama apare de două ori sub forma unui copac; o apariţie scurtă ca intuiţie naturală ce indică drumul din pădurea întunecată spre casa prietenoasă a văcuţei, de la o pierdere completă şi un eşec al orientării raţionale către un sentiment de siguranţă

[139] Rezumat din A. Wesselski, *Deutsche Mărchen vor Grimm,* pp. 36-45.

în adâncurile nevisate şi inconştiente ale sufletului. A doua oară, copacul apare ca un simbol

al mamei la un nivel mult mai înalt, ca purtător al fructelor minunate şi vindecătoare.

între cei doi copaci se află aspectul mamei originare, de vacă a 689 pământului. Potrivit lui Bächtold-Stäubli, s.v. *Kuh* („vacă"), vaca este „cel mai lesne de înţeles imagine a fertilităţii şi, prin urmare, este divinitatea pe care oamenii au venerat-o din cele mai vechi timpuri. La egiptenii antici, vaca este sacră pentru Hathor şi Isis, care sunt reprezentaţi adesea ca o femeie cu coarne de taur, precum Io în Grecia. Carul lui Nerthus[140] este tras de femei-vaci"[141]. Vaca nu este doar un simbol al mamei, ci şi al puterii cosmice. Din perspectiva scandinavilor antici, lumea a apărut din fragmentarea uriaşei vaci primordiale, Audhumla, sau a uriaşului Ymir[142]. Mitologia egipteană ştie – după cum am menţionat mai devreme – că vaca celestă Hathor, care poartă între coarne discul solar, a izvorât din haosul primordial şi se mai numeşte Neith, mama, care „a dat naştere soarelui, l-a născut prima, înainte ca el să se nască"[143]. în India, vaca este cel mai important şi mai sacru dintre toate animalele, iar unii consideră că s-au reîncarnat dintr-o vacă. Un ritual antic indian al renaşterii era să treci iniţiatul printr-o statuie de aur înfăţişând o femeie sau o vacă[144]. în *Brahmana* vacii care îndeplineşte dorinţe Shabali se spune: „Aşadar, mulge-ne. Sevă şi putere, un râu de bogăţie, Shabali, tu eşti cea mai puternică dintre toate creaturile"[145]. în sanscrită, pământul şi vaca poartă acelaşi nume![146] Zeul Indra, care conferă prosperitate, are o „vacă de lapte a tuturor dorinţelor", iar sfântul Vasişţha are şi el „o vacă miraculoasă" care, în rolul său de mamă hrănitoare, este un

[140] [Zeiţa păgână germanică Mama Pământ.]

[141] Vezi *Germania* de Tacitus, capitolul 40, în traducerea lui A.R. Birley. Pentru mai multe informaţii despre vacile fantomatice sau asemănătoare vrăjitoarelor, *cf* Bächtold-Stäubli.

[142] *Cf.* H. Silberer, *Problems of Mysticism,* p. 71; W. Bousset, *Hauptprobleme der Gnosis,* Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1907, p. 211 n. 1.

[143] *Cf* G. Roeder, *Urkunden,* pp. 146, xxi; A. Erman, *Religion der Ägypter,* p. 33.

[144] *Cf* A. Dieterich, *Eine Mithrasliturgie,* p. 136.

[145] H. Guntert, *Weltkönig,* p. 368, şi materialul suplimentar de acolo.

[146] *Cf* E. Abegg, „Krishnas Geburt", p. 34 n. 20.

fel de „Pune-te, masă", dar care oferă bijuterii şi haine. Era şi un simbol al puterii mâyâ, care putea să evoce năluciri născute din dorinţe, în mod asemănător, sfântul Jamadagni mulgea din vaca lui miraculoasă palate, grădini de recreere şi un alai de oameni binecuvântaţi[147].

690 Simbolul vacii exprimă sensuri foarte similare şi în basme. în „Balor şi naşterea lui Lugh", culoarea verde a vacii indică natura şi fertilitatea, arătându-se astfel drept un aspect al Mamei Pământ, într-un basm islandez, ‚yaca Bukolla", vaca Bukolla, care era singurul bun al unui cuplu bătrân, dispare. Aceştia îşi trimit singurul fiu, pe care nu îl plac foarte mult, să o caute. Acesta trebuie să o elibereze pe Bukolla din mâinile a două femei-trol malefice, care furaseră vaca (aspectul negativ al mamei!). Este ajutat într-o manieră magică de Bukolla, aşa că ajung acasă în siguranţă. Basmul slav „Păstorul erou şi văcuţa bältată" este rezumat în cele ce urmează:

> > J

691 A fost odată ca niciodată un ţăran care refuza să-i dea păstorului său suficientă mâncare. O văcuţă bălţată îl lasă pe bâiat să-i răsucească cornul drept şi înăuntru găseşte o faţă de masă care, atunci când e întinsă, se umple cu mâncare. Atunci când angajatorul său vrea să omoare bălţata, ea fuge noaptea cu păstorul şi spune: „Urcă-te pe mine, te car eu, fiindcă văd mai bine decât tine". împreună înfrâng un balaur şi trăiesc mulţi ani pe un vârf de munte izolat. Văcuţa bălţată îl ţine pe păstor cu ea până ce ajunge să fie atât de puternic încât să smulgă un copac din rădăcini cu o simplă

smuciturâ. înainte să plece, vaca îl lasă să ia din cornul ei stâng un batic, din care îi dă jumătate. Dacă unul dintre ei vedea sânge pe batic, avea să ştie că celălalt a murit. Păstorul găseşte trei fraţi[148] şi se implică în multe lupte alături de ei. învinq de nenumărate ori, până ce, o dată, păstorul uită să spună, înaintea unei lupte, „Stai alături de mine, văcuţă bălţată!" El şi fraţii săi sunt învinşi şi ucişi. Văcuţa bălţată vede baticul însângerat, se duce să-l găsească pe „păstorul erou" şi îi învie, atât pe el, cât

147 *Cf.* H. Zimmer, *Maya,* pp. 220 şi urm., 391.

148 [Literal, „fraţi aleşi".]

şi pe fraţii săi. Fiindcă văcuţa ştie că „«fraţii» lui plănuiesc o faptă rea", îl părăseşte pe păstor şi se duce să moară singură. Păstorul erou găseşte şi înmormântează văcuţa bălţată. După ce, amăgindu-l, „fraţii" îl obligă să mai participe la o luptă, în cele din urmă îi ucide, se însoară cu fiica unui Div[149] şi ajunge împărat[150].

Aici, vaca este mama înţeleaptă, grijulie, altruistă, care aşteaptă 692 ca eroul să dobândească o personalitate solidă şi stabilă şi să nu mai aibă nevoie nici de ghidare maternă, nici de forţele fraţilor săi aleşi[151]. Principul matern merge către căsătoria cu soţia. Din variantele poveştii „Mama Holle" vedem cât de apropiată este ideea de vacă de cea a Marii Mame. într-un basm paralel, fata ajunge la „Viţel-Mu" care se pleacă la comanda ei sau trebuie să mulgă o vacă (într-o versiune, roşie)[152].

în „Văcuţa de pământ", această creatură maternă care trăieşte 693 singură, se mişcă misterios şi lucrează în străfundurile tărâmului magic este la început o victimă a lumii profane. în „Makonaura şi Anuanaitu" şi „Şamanul Makanaholo", puterea interioară a psihicului se baza pe ideea de a fi ascuns. Doar într-o confidenţialitate deplină

14S [în germană, *Divtochter,* traducere alternativă: tânără femeie div. Divii sunt spirite malefice puternice din Iranul antic (zoroastrian) şi tradiţia armeană. *Daevas* erau „zei care fuseseră respinşi * ca divinităţi care promovează haosul şi dezordinea, în tradiţia şi folclorul ulterior, divii sunt personificări ale fiecărui rău imaginabil. Ei frecventează peşterile şi pădurile, au înfăţişare de bărbaţi sau femei, dar îşî schimbă forma în animale sălbatice ciclopice, cu până la şapte capete.]

iso Friedrich Salomon Krauss, *Darstellungen aus dem Gebiete der nichtchristlichen Religionsgeschichte*, vol. 2: *Volksglaube und religiöser Brauch der Südslaven*, Vorwiegend nach eigenen Ermittlungen, Verlag der Aschendorffschen Buchhandlung, Münster i. W, 1890, p. 346, nr. 139 [titlul original în germană: *Held Hirte und das scheckige Kühlein].*

151 Despre cei trei fraţi ca funcţii ale psihicului, vezi *infra,* „Călătoria eroului".

152 *Cfi* J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen,* voi. 1, pp. 207 şi urm. Roşul indică tărâmul magic. Vezi W Mannhardt, *Wald- und Feldkulte,* vot 1, pp. 125-126, care povesteşte o legendă în care o fetiţă dintr-o pădure de fagi se întâlneşte cu o femeie masivă, cu o glugă neagră şi unghii lungi, care creşte din ce în ce mai mare şi o urmăreşte pe fetiţa care fuge. Copila cade şi rămâne la pământ până ce femeia se transformă, la apus, într-o vacă neagră. Timp de trei ani, fata are mintea tulburată.

faţă de lumea profană îşi poate dezvălui profunzimea supremă a psihicului puterea fascinantă şi captivantă. Vaca de pământ devine o victimă a slăbiciunii fetei faţă de profan, dar fără să se înfurie. Iar acest lucru se întâmplă fiindcă, în cele din urmă, experienţa inconştientului este productivă pentru viaţă doar dacă este încorporată în conştient. înclinaţia fetei către lumea profană, împreună cu mama sa vitregă, provoacă lucruri rele, dar funcţionează în vederea binelui, deoarece vaca de pământ, care simbolizează materia şi

instinctele materne-animale, devine un pom roditor, simbolul creşterii interioare şi exterioare. Fără să piardă contactul cu mama pământ (îngroparea cozii, cornului şi a copitei), din aceste rădăcini creşte un pom a cărui coroană face fructe tot timpul. Acestea îi atrag pe salvatorii care o eliberează pe fată de lumea mamei sale vitrege malefice. Este semnificativ faptul că fata ia şi pomul cu ea, un simbol al mamei bune. îl ia chiar şi pe tatăl ei, de altfel un personaj aproape absent în poveste şi, astfel însoţită, ca să spunem aşa, de ambii părinţi, pleacă – presupunem noi – spre nunta sa[153].

694 Un alt basm pe aceeaşi temă este „Un-ochişor, Doi-ochişori, Trei-ochişori” (pe care îl prezentăm pe scurt):

695 Era cândva o femeie care avea trei fete, iar pe cea mare o chema Un-ochişor, fiindcă avea un singur ochi în mijlocul frunţii, pe cea mijlocie Doi-ochişori, fiindcă avea doi ochi, ca orice om obişnuit, iar pe mezină Trei-ochişori, fiindcă avea trei ochi – al treilea ochi se afla în mijlocul frunţii. Dar cum Doi-ochişori vedea la fel ca restul lumii, surorile şi mama ei nu o suportau. I-au spus:

— Tu, cu ochii aceia doi, nu eşti mai bună decât oamenii de rând; nu eşti din familia noastră!

Şi, repezind-o, i-au aruncat nişte haine vechi, dar fără să-i dea nimic de mâncare. S-a întâmplat că Doi-ochişori trebuia să meargă la câmp şi să aibă grijă de capre, dar îi era foame, căci surorile ei nu prea-i dăduseră de mâncare. Aşa că s-a

[153] Comparaţi acest lucru cu ceea ce se întâmplă în „Aventurile lui Mrile”. Acolo, tânărul a încălcat interdicţiile taurului, aşa că măcelul s-a terminat tragic.

aşezat pe un dămb şi a început să plângă atât de amarnic, încât din ochi i-au izvorât două şuvoaie. Ridicând la un moment dat privirea, a văzut lângă ea o femeie care i-a spus:

— De ce plângi, micuţă Doi-ochişori?

Doi-ochişori i-a răspuns:

— Cum să nu plâng, când am doi ochi la fel ca toţi ceilalţi oameni, iar surorile şi mama mea mă urăsc pentru asta şi-mi fac vânt dintr-un colţ în altul, îmi aruncă haine vechi şi nu-mi dau să mănânc decât resturi? Azi mi-au dat atât de puţină mâncare, încât mi-e o foame de lup.

Atunci, femeia înţeleaptă i-a spus:

— Şterge-ţi lacrimile, Doi-ochişori, şi o să-ţi spun ceva te va ajuta să nu mai suferi niciodată de foame – doar spu- ne-i caprei: „Behăie, căpriţa mea, behâie, şi umple masa cu mâncare!”, iar atunci o să apară în faţa ta o măsuţă curată şi frumos aranjată, cu cele mai delicioase mâncăruri pe ea, din care poţi să te înfrupţi cât vrei; iar după ce te saturi şi nu mai ai nevoie de măsuţă, spune doar „Behâie, behâie, căpriţa mea, rogu-te, şi ia masa de aici!”, iar atunci ea va dispărea din faţa ochilor tăi.

După care femeia a plecat.

Doi-ochişori a încercat imediat ceea ce i se spusese şi lucrurile s-au întâmplat exact aşa cum povestise femeia. A apărut masa, Doi-ochişori a spus o scurtă rugăciune şi s-a servit din bucatele delicioase. După ce a terminat, a rugat masa să dispară. Seara, Doi-ochişori s-a dus acasă cu capra ei şi nu s-a atins de mâncarea pe care i-o pregătiseră surorile sale. A doua zi a lăsat din nou bucăţelele de pâine neatinse. După ce s-a întâmplat la fel câteva zile la rând, surorile ei au devenit bănuitoare. S-au hotărât ca Un-ochişor să meargă la păşune cu Doi-ochişori. Doi-ochişori a adormit-o pe Un-ochişor cu un cântec de leagân. Şi-a chemat masa fermecată şi a mâncat, în timp ce Un-ochişor dormea. După aceea a alungat masa şi a trezit-o pe Un-ochişor, certând-o că a dormit, fiindcă ar fi putut să le fugă capra. în ziua următoare, mama lor a

696

trimis-o pe Trei-ochişori să o supravegheze pe Doi-ochişori. însă de data aceasta Doi-ochişori a cântat din greşeală ca doi ochi să meargă la culcare. Aşa că ochiul din frunte a rămas treaz. Trei-ochişori s-a prefăcut că închide şi ochiul acesta, aşa încât a văzut tot ce s-a întâmplat şi s-a întors să-i spună mamei. Indignată că Doi-ochişori nu şi-a împărţit mâncarea cu ele, mama a omorât capra. însă femeia înţeleaptă prevăzuse că se va întâmpla aşa ceva şi îi spusese lui Doi-ochişori să ceară măruntaiele caprei şi să le îngroape în faţa uşii casei. Doi-ochişori a făcut întocmai cum o sfătuise femeia înţeleaptă din pădure. A doua zi de dimineaţă, a văzut un copac magnific cu frunze de argint şi fructe de aur. Mama dorea fructele, dar nici ea, nici surorile fetei nu puteau ajunge la ele, fiindcă ramurile se fereau de mâinile lor.

697 Asa că mama şi cele două surori au trăit invidiind-o pe Doi-ochişori. într-o zi, un tânăr cavaler s-a oprit şi s-a minunat de copacul acela incredibil. Trei-ochişori şi Un-ochişor au ascuns-o pe sora lor sub un butoi gol, cu câteva mere din aur pe care tocmai le culesese. Cavalerul a întrebat cui îi aparţinea pomul, iar cele două surori au răspuns de îndată: „Este al nostru!” Chipeşul cavaler a cerut o nuia din copac. Dar surorile nu ajungeau la nicio creangă. Cavalerului i s-a părut ciudat. Surorile au recunoscut că mai aveau o soră, dar nu avea voie să-şi arate chipul, fiindcă avea doar doi ochi, la fel ca oamenii de rând. însă cavalerul a dorit să o vadă şi a strigat: „Doi-ochişori, arată-te!” Două mere de aur s-au rostogolit de sub butoi. Cavalerul a strigat-o din nou pe Doi-ochişori, care s-a strecurat afară, a tăiat o ramură şi i-a dat-o acestuia. Cavalerul a luat-o la castelul lui şi s-a căsătorit cu ea. A doua zi de dimineaţă, pomul se afla în fata iatacului lor. Doi-ochisori a trăit fericită multă vreme, într-o zi, două femei sărace au venit la ea la castel şi au cerut ceva de pomană. S-a uitat la feţele lor şi le-a recunoscut pe surorile ei, Un-ochişor şi Trei-ochişori, care ajunseseră atât de sărace, încât trebuiau să umble cu cerşitul din uşă în uşă. însă

Doi-ochişori le-a primit cu braţele deschise, a fost amabilă cu ele şi a avut grijă de ele, aşa că ambele s-au căit din toată inima pentru tot ceea ce îi făcuseră surorii lor în tinereţe[154].

Aici, vaca este înlocuită de o capră, iar mama cea rea este din nou 698 întruchipată sub formă de butoi, deoarece şi vasul este un simbol al mamei. în „Văcuţa de pământ”, mama cea bună apare mai întâi ca o femeie înţeleaptă şi joacă rolul naşei şi al copacului care îi arată calea. Am indicat deja capra drept simbol al mamei în discuţia despre „Insula Utrost”. Ea se afla acolo ca însoţitoare a omuleţului în albastru, probabil o rămăşiţă a caprei Heidrun din legenda germanică. Această capră paşte din copacul Laeradr şi le dă lapte locuitorilor din Valhalla[155]. Frunzele de argint şi merele de aur ale copacului reprezintă singurul semn că Mama Pământ poartă în ea metal şi foc. Un basm din Melanezia, „Cum a apărut focul”, povesteşte despre o bătrână care găteşte cu focul pe care îl scoate „dintre picioarele ei”. Un băiat a scos un tăciune din foc şi a ars, din greşeală, un palmier pandanus. în acest pom trăia un şarpe, căruia i-a luat foc coada şi a ars ca o torţă. Bătrâna a făcut să cadă o ploaie torenţială, astfel încât să stingă focul, dar şarpele a rămas în palmierul său şi coada lui a continuat să lumineze. Băieţii au ieşit să caute rămăsite ale focului şi au observat luminiţa din copac, au tras şarpele afară şi i-au folosit coada ca să dea foc la o stivă de lemne. Sătenii au venit şi au luat acasă părţi din acel foc. Aşa au dobândit oamenii focul[156]. în basmul warao sus-menţionat, „Soarele, broasca şi lemnele de foc”, eroii gemeni se hotărăsc să o ardă pe bătrâna mamă-broască:

[154] Cf varianta rusească „Burenuşka, văcuţa roşie” şi, în general, despre vaci care ajută copiii vitregi, „Micuţa Patima cu fruntea de lună”.

[155] *Cf.* E. Mogk, *Germanische,* p. 70. [Laeradr/Lerad este un copac din mitologia scandinavă, identificat adesea cu Yggdrasil. Se află în vârful Valhalla. Două animale, capra Heidrun şi căpriorul Eikthyrnir, pasc din frunzişul său. *Edda poetică* spune: „Heidrun se numeşte capra,/ care stă pe marea sală a Părintelui oştilor./ Ea paşte crengile (copacului) Lărad;/ Umple cănile cu miedul limpede,/ Nu seacă niciodată" (trad. rom.: *Edda,* ed. cit., „Cântul lui Grimnir" p. 111).]

[156] C.G. Seligman *et aL, The Melanesians of British New Guinea,* pp. 379-380.

699 După ce au curăţat un câmp întins, au lăsat în mijlocul său un copac frumos, de care au legat-o; apoi, înconjurând-o din toate părţile cu stive de lemne, i-au dat foc. Pe măsură ce bătrâna ardea treptat, focul care era înainte înăuntrul ei a trecut în vreascurile din jur. Vreascurile erau din lemn de hima-heru, şi ori de câte ori frecâm două astfel de beţe unul de altul obţinem focul[157].

700 Strict vorbind, bătrâna nu moare, ci continuă să trăiască sub formă de lemne de foc, în măsura în care lemnul este un simbol al materiei, care conţine focul secret. Actul gemenilor eroi aduce focul în slujba fiinţei umane, patima spirituală conţinută în inconştient este învinsă în aspectul său devorator şi poate fi folosită pentru a aduce cultura.

701 Mitologia este uneori ambiguă în ceea ce priveşte stăpânul primordial al focului şi nu este întotdeauna clar dacă această comoară

pentru viaţa fiinţelor individuale, simbolul pasiunii sale, îşi are originea în mama primordială sau în tatăl primordial. O personificare a focului pământesc, de exemplu, este zeul germanic (scandinav) Loki. Mama lui este Laufey, „plină de frunze", posibil asociată cu fulgerul care loveşte frunzele sau acele unui copac pentru a da naştere focului, iar fiica lui este Hei, zeiţa morţilor. El apare şi ca o femeie vicleană, asemenea unei vrăjitoare, sau stă ca o uriaşă într-o peşteră din munte[158], ori, ca fecioară, mulge vaci sub pământ[159]. într-o frază din *Psyche,* Carus ne oferă un posibil indiciu referitor la motivul pentru care putem nu doar să-l vedem pe zeul tărâmului htonic ca Stăpân al Focului, ca simbol al patimii spirituale, ci şi să onorăm marea mamă ca protectoare a acestuia. El numeşte inconştientul „principiul hrănitor, iniţial condiţionant [...] din care emană toată căldura spirituală a vieţii sufletului"[160]. Uneori, imaginea mamei apare alături de fierar, de exemplu, în cosmologiile estice antice ca

[157] WE. Roth, *Inquiry into Animism,* p. 133.

[158] *Cf.* „Gaura uriaşei", unde uriaşa macină aur, culoarea focului.

[159] Vezi E. Mogk, *Germanische,* pp. 76-77.

[160] C.G. Carus, *Psyche,* Pforzheim, 1846, p. 235.

mamă a fierarului[161], iar în miturile din America de Nord ca bunică a marilor vindecători care, de obicei, le aduceau focul oamenilor. Trăieşte cu el în eternitate, „fiindcă [...] materia nu există fără spirit, mintea nu poate exista sau funcţiona fără materie, f...]"[162]

Arhetipurile spiritului şi materiei, personificate de tată şi mamă ca părinţi primordiali, sunt reflectate în toate miturile omenirii. Le-am amplificat aici ca imagini ale spiritelor naturii care apar ca bărbaţi sălbatici şi femei sălbatice în legende[163] sau în viziuni gnostice[164]. Uneori apare o singură persoană, dar atunci este bisexuală, precum hermafroditii Cybele sau Fortuna Barbata romană[165], deoarece arhetipul Spiritului, Tatălui, este necesar pentru a completa fundaţiile vieţii sufletului, Marea Mamă. Prin urmare părinţii primordiali apar, oglindiţi în regatul magic reprezentat în basme, fie separat, fie conectaţi ca pereche. Aşadar, arhetipul mamei (la fel ca arhetipul tatălui) foloseşte diverse simboluri şi

apare în formă pozitivă şi negativă, nu doar ca mamă, bunică, îngrijitoare, naşă, strămoş, demoniţă şi zeiţă, ci şi în sens mai amplu, ca de exemplu oraş, pădure, cer, mare, apă, lume subterană, grădină, stâncă, peşteră, copac, fântână, toate vasele, cuptor, floare, femelă de animal, balaur, mormânt şi moarte. Marea Mamă poate fi înfricoşătoare, întunecată şi distructivă, dar şi bună, iubitoare, ajutătoare, generoasă şi afectuoasă; o femeie înţeleaptă – păzitoarea tuturor lucrurilor din trecut şi cunoscătoarea celor viitoare.
702
[151] *Cf.* V.C.C. Collum, „Schöpferische Mutter-Göttin", p. 229.
[152] Goethe, *Erläuterung zum Aufsatz „Die Natur".*
!S3 Mannhardt, *Wald- und Feldkulte,* voi. 1, pp. 117 şi urm., şi *passim.*
[154] *Cf.* W. Bousset, *Hauptprobleme der Gnosis, passim.*
[155] *Cf* J. Przyluski, „Ursprünge", pp. 27-28. [Fortuna Barbata, Fortuna „cu barbă", cu alte cuvinte, zeiţa Fortuna care are barbă era Zeiţa căreia băieţii îi jertfeau primele fire tăiate din noile lor bărbi, pe măsură ce deveneau bărbaţi, şi reprezintă o zeitate care veghează şi binecuvântează trecerea de la copilărie la maturitate.]
385
CAPITOLUL 18
IMAGINEA FIULUI DAEMONIC [UMBRA]
703 După cum se poate vedea din basmele povestite mai sus, eroul nu ajunge întotdeauna la conducătorii regatului magic, dar întâlneşte pe drum alte fiinţe fantastice sau acestea mediază întâlnirea iniţială cu puterea centrală a sferei inconştientului. Ele abordează eroul ca emanaţii ale puterii interioare ale regatului magic, uneori ca figuri teriomorfe, alteori antropomorfe, sau chiar daemonice, mai mult sau mai puţin aflate la periferia tărâmului psihic. întâlnirea şi relaţia cu aceste personaje sunt descrise în toate basmele ca fiind cruciale pentru soarta fiinţei umane individuale, mai ales dacă apar concentrate în figura fiului zeităţilor magice. Felul în care îl înfruntă eroul basmului hotărăşte soarta amândurora, după cum se arată – printre alte basme – în „Makonaura şi Anuanaitu". Şi, chiar dacă regele chinuit nu era descris în mod specific ca fiind fiul demoniţei din „Cavalerul cu râs sinistru", *auseinandersetzung* şi înţelegerea cu el erau condiţii prealabile pentru învingerea bătrânei vrăjitoare. Din ultimul basm reiese clar cât de importantă este pentru oameni soarta fiului magic, împărtăşind un destin comun, el seamănă cu un frate sau un *doppel- gănger* şi, fiindcă el[1] aparţine lumii imateriale, cu umbra[2].
[1] [Am ales să urmăm originalul în limba germană, unde se face referire la acest personaj prin pronumele „el". Umbra este, bineînţeles, o imagine interioară, o figură psihologică independentă de gen.]
[2] Despre sufletul mort ca umbră şi reflecţie la greci, *cf.* E. Rohde, *Psyche,* Londra, 1925, pp. 3 şi urm.
386
Imaginea fiului daemonic [umbra]
în concepţia multor popoare, umbra este alter egoul sau sufletul 704 real al unei persoane[3]. Rohde descrie perspectiva homerică, similară cu cea a popoarelor indigene:
în concepţia homerică, omul există într-o dublă ipostază: 705 în înfăţişarea lui vizibilă şi în imaginea lui invizibilă, care se eliberează, abia în clipa morţii, aceasta din urmă şi nu altceva fiind ceea ce numim *psyché.* [...] La ideea existenţei în om a unui dublu principiu vital, a existenţei înăuntrul eului vizibil de fiecare zi a unui „al doilea eu", independent şi capabil să se desprindă de acesta, s-a ajuns nu pe baza manifestărilor sensibilităţii, voinţei, percepţiei şi gândirii omului conştient în stare de veghe, ci pe baza manifestărilor unei aparente vieţi duble în vis, în starea letargică şi în extaz[4].
în psihologia lui C.G. Jung, această figură arhetipală care reiese 706 din inconştient este

numită simplu „umbră”[5]. Umbra are acelaşi gen ca eul, dar o natură diferită, ca o imagine într-o oglindă întunecată

[3] *Cf* L. Lévy-Bruhl, *The Soul of the Primitive,* pp. 130, 134 şi urm.; G. Rôheim, *Spiegelzauber,* pp. 220 şi urm. Vezi şi materialul detaliat din Bächtold-Stäubli, s.v. *Schatten* („umbra”), unde se spune că, în credinţa populară, se considera că umbra aparţine purtătorului său şi are aceeaşi putere ca şi el, însă umbra suferă în mod opus faţă de ceea ce simte purtătorul ei. Umbra este considerată şi principiu al vieţii, suflet. „Etnologia ne arată cu numeroase exemple din limbile vechi felul în care obiceiul popular leagă «umbra» de «suflet».” Vezi aceeaşi referinţă pentru mai multe informaţii despre autonomia umbrei şi umbra ca umbră îngrădită, clădire de sacrificiu şi „spirit care urmează omul” ca dublare a umbrei „naturale”.

[4] E. Rohde, *Psyche,* Londra, 1925, pp. 6-7. [Traducerea din 1846, de către Willis, a fost modificată pentru a se conforma cu varianta germană a ediţiei din 1910. Poate fi interesant să remarcăm că Rohde face diferenţa dintre „psyche” şi „spirit” în credinţa homerică: spiritul este activ doar atunci când persoana este vie, în timp ce psyche rămâne neatins de moarte *(ibidem,* p. 5).] [trad. rom.: Erwin Rohde, *Psyché,* ed. cit., pp. 19-20]

[5] *Cf* legenda spaniolă spusă de A. Wünsche, *Vom geprellten Teufel,* p. 116, în care un anumit conte, al cărui suflet cade în mâinile diavolului, reuşeşte să convingă propria umbră a diavolului, „omul din spatele său”, să ia locul umbrei sale. însă după aceea contele rămâne fără umbră, chiar şi atunci când stă la soare (adică este incomplet). *Cf.* Adelbert von Chamisso, *Istoria stranie a lui Peter Schlemihl.*

care nu este luminată de lumina eului-conştiinţă. Umbra reprezintă astfel partea necunoscută a naturii umane, care este mai puţin dezvoltată decât proprietăţile mintale conştiente. Ca imagine în oglindă, „umbra” se află întotdeauna „pe cealaltă parte”, opusă eului. Prin urmare conţine toate valorile echivalente ale egoului ca alter ego, ca un frate întunecat ce însoţeşte eul-conştiinţă peste tot şi îl completează. Aşadar, umbra se comportă într-o manieră complementară faţă de personalitatea conştientă[6].

707 După cum vom arăta mai jos, reacţiile figurilor „umbră”, aşa cum este definit fenomenul de către Jung, se potrivesc comportamentului descris în basme în figura fiului daemonic al cuplului magic de zeu şi zeiţă, după cum apare în rol de frate sau antagonist al eroului. Figura umbrei, fie că este sub formă de animale, demoni sau oameni, personifică întregul tărâm magic în formă concentrată. Analize mai amănunţite scot la iveală şi aspectele sale mai ample. După cum am văzut în basmele discutate până acum, există o interacţiune secretă cu graniţe neclare între el şi tărâmul magic. Oricât ar fi de tentant să extragem reguli generale pentru relaţia cu inconştientul din basme, la o examinare mai amănunţită, această sarcină se dovedeşte a fi imposibilă. Chiar şi legile aparente, care par să deţină adevărul absolut, se dovedesc a fi contradictorii; toate sunt corecte şi incorecte în acelaşi timp. „Nimic nu este mai contrar spiritului unui basm decât un cod moral sau o lege a relaţiilor”, scrie Novalis[7]. Adesea, supunerea oarbă reprezintă comportamentul corect, obedienţa absolută faţă de personajele tărâmului magic[8]. Uneori, un refuz categoric de a se supune conduce la ocoluri şi complicaţii benefice, care ghidează

[6] Poate că acest caracter echîlibrant al figurii umbrei este motivul pentru care, în vremurile antice, popoarele mitice obişnuiau sa personifice justiţia. *Cf* A. Dieterich, *Eine Mithrasliturgie,* pp. 35-36. *Cf.* rezumatul conceptelor psihologice ale lui Jung în Antonia (Toni) Wolff, „Einführung în die Grundlagen der komplexen Psychologie”, în *Die kulturelle Bedeutung der komplexen Psychologie: Festschrift zum 60. Geburtstag von C. G. Jung,*

ed. Julius Springer, Psychologischer Club Zürich, Berlin, 1935, pp. 107 şi urm.

[7] Novalis, *Fragmente,* p. 670, nr. 2068.

[8] Vezi, de exemplu, „Cumătră Moarte”, dar şi J. Bolte şi L. Mackensen, *Handwörterbuch, s.v. Gehorsamsproben* („teste de supunere”).

eroul către experimentarea straturilor mai profunde ale sufletului său şi atingerea unor ţeluri mai importante[9]. Dar inconştientul rămâne întotdeauna puterea superioară; se preocupă de înţelegerea intenţiilor sale şi suplimentarea lor cu ajutorul conştiinţei. Este ca şi cum am recunoaşte vântul ca un fapt real şi am păşi pe o barcă având intenţia conştientă de fi mânaţi de adierea sa. Deşi nu există legi stricte, observăm un fel de reguli ascunse de conduită. Inconştientul apare la început ca „o esenţă naturală indiferentă moral, estetic şi intelectual”[10] şi necesită multă atenţie. Zimmer descrie cu abilitate dificultăţile lucrului cu inconştientul:

[...] ne confruntăm cu cineva care este mai puternic, mai 708 misterios şi mai măreţ decât noi înşine. Putem să încercăm

să-l căutăm, să ne împrietenim cu el, tratându-l zilnic cu respect şi grijă în ritualuri cultice. Depinde de regularitatea contactelor, altfel puterea ne scapă printre degete; este diversă, întunecată şi întortocheată. Eludează, tachinează, surprinde şi ne necăjeşte cu prezenţa şi absenţa sa nedorită, cu declaraţiile şi ameninţările sale. Nu ne îndeplineşte nevoile, devine străin de noi, ostil şi diavolesc, nu permite să i se adreseze sau să i se ceară ceva. Prin contact zilnic şi respectuos [...] putem asigura prezenţa şi afinitatea sa[11].

Una dintre regulile privind atitudinea corectă a oamenilor faţă de 709 inconştient constă în cunoaşterea faptului că inconştientul nu este doar contradictoriu cu şinele şi bipolar, ci, după cum am menţionat

[9] *Cf.* „Pasărea de aur” – J. şi T. Grimm, *Complete Grimnts,* pp. 272-279.

[10] C.G. Jung, „Aplicabilitatea practică a analizei viselor”, în *Practica psihoterapiei,* traducere de Daniela Ştefănescu, Trei, Bucureşti, 2013 (OC 16), §329.

[11] H. Zimmer, „Zur Bedeutung des indischen Tantra-Yoga” în *Eranos-Jahrbuch 1933: Yoga und Meditation im Osten und im Westen,* ed. Olga Probe-Kapteyn, Rhein-Verlag, Ziirich, 1934, p. 53. Vezi şi H. Zimmer, „The Indian World Mother”, p. 95: „Fiecare fiinţă are un aspect dublu, dezvăluie o faţă prietenoasă şi una ameninţătoare. Toţi zeii au o formă încântătoare şi una hidoasă, după felul în care sunt abordaţi”.

deja, este complementar conştiinţei[12], ceea ce este ilustrat în mod elocvent în motivul „lumii răsturnate”[13]. Dar asta se întâmplă (iar aici regula este din nou relativizată) doar atunci când conştiinţa este unilateral orientată şi oarbă la condiţiile inconştientului. Căci atunci polarităţile interne ale inconştientului acţionează ca un contrast dramatic între conştient şi inconştient. însă, dacă într-adevăr conştiinţa poate îngloba opusele primordiale din suflet, atunci acest lucru este inclus în acea sferă şi iniţiază un proces de transformare. O astfel de conversie de la un pol al inconştientului la altul a apărut în câteva basme deja discutate, cum ar fi atunci când eroul o forţează pe ma- ma-demon să se autodistrugă şi să se transforme. în confruntarea cu formele regatului magic, regulile pentru comportamentul individual care trebuie respectate în general, dar încălcate din când în când, vor deveni clare pe parcursul următorului basm. în opinia tuturor artelor magice, fantomele sunt legate şi de reguli[14]. Spre exemplu, amintiţi-vă de basmul „Cumătră Moarte”, în care esenţială era poziţia unde stătea moartea, la capul sau la picioarele pacientului. Sau aduceţi-vă aminte de

mâncarea magică ce-i izgoneşte pe unii pe tărâmul morţilor, iar în alte cazuri este o sursă specială de putere.

710 Figura psihologică a umbrei, fiul lumii fantastice şi fratele întunecat al fiinţei umane conştiente, apare de obicei pentru prima dată într-o întâlnire cu lumea viselor, acolo unde personalitatea eului experimentează prima oară condiţiile şi natura lumii magice[15]. Datorită importanţei acestei figuri, vom analiza mai îndeaproape felul în care

[12] *Cf.* C.G. Jung, OC 6, *Tipuri psihologice,* §839 şi urm., 969; şi „Puncte de vedere generale despre psihologia visului", în OC 8, §477, 484.

[13] Vezi ce se întâmpla în „Michel cel negru-maronîu", în care apar doi fraţi, un pustnic sfânt şi un tâlhar. în cele din urma, tâlharul ajunge în rai şi pustnicul este damnat. Aceste doua figuri reprezintă cei doi poli ai aceleiaşi personalităţi.

[14] Despre legile comportamentului faţă de demoni, vezi „Stareţul şî servitorul său", în J. Jegerlehner, *Am Herdfeuer der Sennen, Neue Märchen aus dem Wallis,* aus dem Volksmund gesammelt, A. Francke, Berna, 1929, p. 182. Cei care ii cheamă trebuie să le dea de muncă, astfel încât să nu fie zdrobiţi de ei. Cei care îi cunosc citesc cărţile de magie invers atunci când cei chemaţi trebuie să se întoarcă în custodia lor.

[15] Vezi şi R. Meyer, *Weisheit der Schweizer,* p. 83.

apare în basme. O descriere subtilă, dar viclean de comică a confruntării cu inconştientul sub forma unui adversar discutabil se regăseşte în basmul „Cimpoierul şi Puca":

în vremuri străvechi, exista un bărbat, prostul satului, care 711
trăia în Dunmore, comitatul Galway. Deşi îi plăcea foarte mult muzica, nu reuşea să înveţe mai mult de un cântec, şi anume „Ştrengarul negru". într-o noapte, cimpoierul se întorcea de la o casă unde avusese loc o petrecere şi era pe jumătate beat. Când a ajuns la un pod de lângă casa mamei sale, a strâns cimpoiul şi a început să cânte „Ştrengarul negru". Atunci a apărut Puca[16] în spatele lui şi l-a ridicat în spinare. Puca avea coarne lungi, iar cimpoierul s-a prins bine de ele şi a strigat:

— Năpastă pe tine, bestie urâtă, lasă-mă să mă duc acasă. Am o monedă de zece peni în buzunar pentru mama şi vrea tutun de prizat.

— Las-o pe mamă-ta şi ţine-te bine, a spus Puca. De cazi 712 de acolo, o să-ţi frângi gâtul şi cimpoiul. Cântă-mi „Sărmana bătrână" *(an t-seann-bhean bhocht).*

— Nu o ştiu, i-a răspuns cimpoierul. 713

— Nu contează dacă o ştii sau nu, a spus Puca. Cântă şi o să te fac eu să o ştii. Cimpoierul şi-a umflat cimpoiul şi a cântat o muzică de 714 care se mira şi eL

— Pe cinstea mea, eşti un profesor de muzică extraordinar; 715
dar spune-mi, unde mă duci? a întrebat cimpoierul.

[16] Puca sau Pooka este un spiriduş irlandez cu picioare de capră şi coarne, precum Pan. în „Visul unei nopţi de vara" de Shakespeare, acesta este Puck, elful zburdalnic. *[Cf* Fraţii Grimm, *Irische Elfenmărchen*, Friedrich Fleischer, Leipzig, 1826, p. xvii; traducerea în engleză se regăseşte în Thomas Crofton Croker, *Fairy Legends ană Traditions of the South of Ireland,* partea III, John Murray, Londra, 1828, p. 11, care remarcă: „cuvântul galez *Gwylf* care înseamnă întuneric, noapte, umbră, spiritul muntelui, corespunde pe deplin cu irlandezul *Phooka.* Este Aip-ul germanilor"]

716 — Diseară e un ospăţ mare acasă la Banshee, pe vârful muntelui Croagh Patrick[17], a spus Plică. Trebuie să te duc acolo să cânţi, şi crede-mă c-ai să fii răsplătit regeşte.

— Pe cinstea mea, mă scuteşti de o călătorie anevoioasă, căci părintele William mi-a

spus să merg la Croagh Patrick, fiindcă i-am furat gâscanul alb la ultima sărbătoare de Sfântul Martin, a spus cimpoierul.

717 Piica l-a purtat peste dealuri, mlaştini şi locuri sălbatice, până au ajuns pe vârful muntelui Croagh Patrick. Atunci Plică a bătut de trei ori din picior şi s-a deschis o uşă prin care au trecut împreună, intrând într-o încăpere minunată.

718 Cimpoierul a văzut o masă de aur în mijlocul camerei şi sute de bătrâne stând în jurul ei. Una dintre ele s-a ridicat şi a spus:

— O sută de mii de salutări, Plică de noiembrie. Pe cine ai adus cu tine?

— Pe cel mai bun cimpoier din Irlanda, a spus Piica.

719 Una dintre femei a lovit pământul, şi atunci în peretele lateral s-a deschis o uşă, pe care, ce să vezi, a ieşit gâscanul alb pe care cimpoierul îl furase de la părintele William!

720 — Din câte ştiu, eu şi mama am mâncat fiecare bucăţică din gâscanul acela, în afară de o aripă, pe care i-am dat-o lui Mărie Roşcata, iar ea i-a spus preotului că i-am furat gâscanul, a zis cimpoierul.

721 Gâscanul a curăţat masa şi a luat-o de acolo, iar Piica a spus:

— Cântă pentru aceste doamne.

722 Cimpoierul a cântat, iar bătrânele au început să danseze – şi au tot dansat până au obosit. Apoi Piica le-a spus să-l plătească pe cimpoier, iar fiecare bătrână a scos câte o monedă de aur pe care i-au dat-o.

— Pe dintele lui Patrick, sunt bogat ca un fiu de rege, a spus cimpoierul.

[17] [Croagh Patrick (îrandeză: *Cruach Phădraig),* poreclit Căpiţa, este un munte înalt de 764 de metri, un important loc de pelerinaj din comitatul Mayo (Irlanda).]

Imaginea fiului daemonic [umbra]

— Hai să te duc acasă, i-a spus Puca.

Au ieşit şi, tocmai când urma să se urce în spinarea lui Puca, s-a apropiat gâscanul de el şi i-a dat un cimpoi nou. Puca l-a dus repede la Dunmore, l-a aruncat din spinare lângă pod şi l-a îndemnat să se ducă acasă, spunându-i:

— Acum ai două lucruri pe care nu le aveai înainte – inteligenţă şi muzică.

Cimpoierul s-a dus acasă şi a bătut la uşa mamei sale, spunând:

— Deschide-mi uşa, căci sunt bogat ca un rege şi sunt cel mai bun cimpoier din Irlanda.

— Eşti beat, i-a spus mama lui.

— Ba nu, a răspuns cimpoierul. Nu am băut nimic.

Mama i-a deschis uşa, iar el i-a dat monedele de aur şi i-a spus:

— Aşteaptă să-mi auzi muzica. Acum îţi cânt.

Şi-a pregătit cimpoiul, dar în loc de muzică a ieşit un sunet de parcă gâgâiau laolaltă toate gâştele şi toţi gâscanii din Irlanda. I-a trezit pe vecini şi au râs toţi de el, până şi-a luat vechiul cimpoi. Apoi le-a cântat o melodie frumoasă, după care le-a povestit prin ce trecuse în noaptea aceea.

A doua zi de dimineaţă, când mama lui s-a dus să se uite la monedele de aur, nu a găsit decât nişte frunze. Cimpoierul s-a dus la preot şi i-a spus povestea, dar acesta nu a crezut o iotă. Atunci şi-a luat cimpoiul şi a început concertul de gâşte şi gâscani.

— Piei din faţa mea, hoţule! i-a strigat preotul.

Dar cimpoierul nu a vrut să plece până nu a luat cimpoiul cel vechi, ca să-i arate preotului că povestea lui era adevărată.

Şi-a pregătit vechiul cimpoi şi a cântat o melodie minunată. Din ziua aceea şi până la moartea sa, nu a mai existat în Galway un cimpoier la fel de talentat ca el[18].

[10] [Douglas Hyde a tradus *Leabhar Sgeulaigheachta* din irlandeză – vezi cred-texts.com (accesat în 2011).]

723
724
725
393
Simboluri arhetipale în basme
726 Cel mai frapant lucru la acest basm, care ne aminteşte de Shakespeare, când îmbina arta şi umorul grosolan, este natura realistă a trecutului păgân care iese la suprafaţă din inconştient, depăşind moravurile creştine şi instalându-le în loc pe ale sale, ca opuse.
727 Cimpoierul e considerat prostul satului, ceea ce dovedeşte că mintea îi este deschisă către lumea spiritelor. De asemenea, pare să fie foarte dependent de mama lui şi trăieşte pentru ea. Este un artist, un om legat de domeniul creativ al sufletului său, un înţelept – şi totuşi, un prost „sfânt". Trăieşte pentru muzica sa, iese din lumea lui Eros, ceea ce exprimă sentimentele unor procese mentale interioare. Muzica survine dintr-un fel de extaz euforic (de aceea împăratul din „Doamna din lună" aduce „cântece" de pe tărâmul zânei lunii). Manifestarea „entuziasmului inimii" este cea care rezolvă toate tensiunile[19]. Transportă[20] audienţa într-o lume de sentimente şi, pentru multe culturi, este asociată cu un cult al zeiţei-mamă[21]. Nu întâmplător cimpoierul încă locuieşte cu bătrâna sa mamă, iar „călătoria sa în lumea cealaltă" îl conduce către nişte „mame". Muzica le serveşte personajelor magice ca momeală pentru oamenii coruptibili. Aşa îi atrăgeau sirenele din Grecia antică pe marinari, iar cântăreţul din „Flautistul pestriţ din Hamelin" îi ademenea pe copii să-l urmeze[22]. Prin faptul că muzica este cea mai pură expresie a sentimentelor, ea serveşte pentru a exprima fericirea supremă şi armonia interioară. De asemenea, deoarece muzica provine direct din inconştient, muzicianul este foarte aproape de lumea viselor. Văzut din lumea profană,

[19] *Cf. The I Chîng or Book of Changes,* p. 68, discuţia despre hexagrama 16, *Yu,* „Entuziasmul": „Muzica are puterea de a risipi tensiunea din inimi, efect al sentimentelor sumbre. Entuziasmul inimii se exprimă în mod spontan în cântece, în dansuri, în mişcările ritmice ale corpului" [trad. rom.: *Yi Jing. Cartea schimbărilor,* ed. cit., p. 94].

[20] [în germană, *entrücken.]*

[21] Vezi V.C.C. Collum, „Schöpferische Mutter-Göttin", pp. 231, 281,285. Este semnificativ faptul că eroul unui basm primeşte adesea un instrument muzical magic din partea unui personaj din alaiul Marii Mame, ca în basmele „Flautul care a făcut pe toată lumea să danseze" şi „Harpa zânelor" (în germană, vezi A. Ehren – treich [ed.], *Englische Volksmärchen (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen, Eugen Diederîchs Verlag, Jena, 1938, pp. 174 şî urm.).

[22] *Cf.* şi bine-cunoscuta poveste „Flautistul pestriţ".

394
Imaginea fiului daemonic [umbra]

muzicianul este străin; probabil de aceea în povestea cimpoierului irlandez muzica şi prostia sunt interconectate.

Cimpoierul „prost" la început nu ştie să cânte decât o melodie, 728 „Ştrengarul negru". Puterea inconştientă, pe care o anunţă prin arta sa, este propria sa parte întunecată, pe care o bănuieşte, dar nu o cunoaşte încă şi pe care nu a trăit-o până acum decât ca ticălos al satului[23]. îşi proclamă propria natură prin melodia pe care o cântă, fiindcă, la urma urmei, a furat un gâscan de la un preot. Umbra lui, acest „ştrengar negru", Püca, este de fapt diavolul – dar în forma sa istoric-originară este o divinitate păgână a naturii. Este identic cu Püca de mai târziu, ce apare ca trol încornorat al pădurii. Cel puţin în acest basm irlandez, creştinismul nu pare să satisfacă straturile mai profunde ale sufletului; acest drăcuşor neastâmpărat scoate capul din imaginaţia păgână, care rămâne vie în inconştient. La început, imaginea unui demon întunecat îl domină atât de mult pe cimpoier, încât

capacităţile creatoare îi sunt blocate şi nu poate cânta decât o melodie.

Cimpoierul se îmbată apoi la o sărbătoare creştină şi coboară 729 complet în inconştientul păgân, pe tărâmul ticălosului său întunecat[24]. în timp ce traversează un pod, cântecul său îl atrage pe Püca, iar acesta îl ia pe cimpoier în spinare. Podul leagă două bucăţi de uscat separate de o apă. Acest lucru se referă la o situaţie psihică în care conştiinţa este întreruptă şi există o lacună în continuitatea lumii conştiente. Astfel, din inconştient poate să iasă o fantomă. Podul reprezintă şi o „tranziţie" către o altă regiune, iar în acest loc pândesc demoni de pe tărâmul inconştientului[25]. Cimpoierul a trăit

[23] Despre relaţia dintre muzică şi diavol, vezi „Muzicianul care La convins pe diavol să cânte la o nuntă". Un diavol îşi trece batista peste ochiul stâng al eroului, care din clipa aceea îi poate recunoaşte pe diavoli atunci când fac rău cuiva. [în germană, vezi M. Boehm şi F. Specht, *Lettisch-litauische,* pp. 170 şi urm.]

[24] *Cf.* basmul „Cum s-a dus fermierul în iad", despre un ţăran beat care, în beţia sa, cade în iad şi încearcă să construiască o biserică acolo. [în germană, vezi M. Boehm şi F. Specht, *Lettisch-litauische,* pp. 132 şî urm.]

[25] *Cf.* „Doamna din lună", podul către regatul lumii invocat de către vrăjitori. De asemenea, despre superstiţiile privind locurile cu putere magică, vezi Bäch- told-Stäublî, s.v. Ort („loc").

întotdeauna cu mama lui „lângă pod" adică la graniţa psihică dintre lumea aceasta şi cea de dincolo. Acest lucru corespunde cu esenţa lui „prostească" (Şi Hu-Wu-Bau, din „Recompensa periculoasă" trăia lângă Marele Munte şi l-a văzut pe mesagerul în mantie roşie al lui Dumnezeu.) în mitologie, podul este o imagine des întâlnită a unui periculos loc de trecere peste o apă sau un râu de graniţă[26]. Iar odată cu trecerea, adeseori începe intrarea în lumea magică[27]. Acesta este momentul în care oamenii renunţă la propria activitate şi lasă evenimentele psihice şi controlul în seama călăuzelor sufletului

[26] *Cf.* „Lumea lui Sedna – versiunea 4" (W Krickeberg, *Nordamerika*, p. 9 [a cărui sursă este H. Rink, *Eskimo,* p. 40]). în adâncurile mării sălăşluieşte o personificare a Marii Mame *[arnarkuagsak*, „care înseamnă femeie bătrână în general"]. în drum spre această femeie, *angakoqul* trebuie să traverseze o prăpastie în care se roteşte încontinuu o roată alunecoasă precum gheaţa. După ce a trecut de această încercare, în cale îi apare un alt obstacol. Deşi animalul de pază îl lasă să treacă, se trezeşte în faţa altui hău peste care trebuie să treacă „pe un pod la fel de îngust ca tărşul unui cuţit" (vezi *supra,* p. 373). Potrivit basmului „Lumea de dincolo", incaşii credeau că sufletele morţilor puteau ajunge pe „tărâmul celor tăcuţi" doar dacă traversau un râu, „peste care este suspendat un pod foarte îngust, din fire de păr". Comparaţi aceasta cu basmul „Cum i-a pedepsit învăţatul pe prinţii iadului", unde ni se spune că „un pod de curcubeu de o strălucire aurie" se întinde peste râului iadului, iar oamenii buni pot să meargă pe el, în timp ce păcătoşii trebuie să înainteze prin apă. în zoroastrism, Podul Chinvat separă lumea celor vii de lumea celor morţi. Toate sufletele trebuie să treacă podul după moarte. însă aspectul Podului Chînvat variază în funcţie de *asha* observatorului, de virtutea sa (c/. W Bousset, *Himmelsreise,* pp. 155 şi urm.). Uneori, chiar demonul trăieşte în râu sau în prăpastie şi se străduieşte să împiedice construirea podului prin care oamenii încearcă să-î evite puterile. Un exemplu este basmul japonez „Constructorul de poduri şi demonul", în care demonul care trăia într-un râu învolburat a împiedicat la început construirea unui pod, dar apoi a venit în ajutor un tâmplar faimos, care a trecut peste o serie de încercări dificile. în cele din urmă, reuşeşte să scape din acele încercări, după care demonul a sărit înapoi în apele învolburate ale râului. Pentru mai multe materiale despre relaţia diavolului cu construcţia de poduri, vezi A. Wünsche, *Vom geprellten Teufel,* pp. 31-37.

[27] Cu excepţia răului Styx, care este graniţa cu Hadesul şi râul ce formează frontiera către tărâmul morţilor, după cum se menţionează în R. Reitzenstein, *Hellenistic,* p. 306: potrivit Apocalipsei lui Baruch, morţii din iad îşî umezesc buzele cu apă vie, „care separă lumea simţurilor de lumea supranaturalului". în India, morţii se duc în râul etern, unde sunt primiţi de Apsarases, cele [cinci sute] de femei din ceruri – H. Zimmer, „Death and Rebirth", p. 329.

396

Imaginea fiului daemonic [umbra]

care vin de pe lumea cealaltă. De aceea, mult-iubitul şi des invocatul ştrengar negru sare pe cimpoier. O bucată din forţa creativă a naturii îl ademeneşte pe cimpoier şi îl determină să plece de lângă mama lui adevărată. Puca spune: „Ah, las-o pe mamă-ta!" – deoarece soluţia la o fixaţie asupra mamei, care izolează omul de lumea exterioară, este o condiţie preliminară a oricărei acţiuni independente[28]. în acelaşi timp, Puca îl inspiră să înveţe un cântec nou, „Sărmana bătrână". îl forţează să se confrunte cu imaginea mamei şi îl pregăteşte pentru o tranziţie mult mai profundă „către mame", sursa întregii vieţi inconştiente. Separarea de mama personală conduce la confruntarea cu Marea Mamă, recunoaşterea acelei figuri ascunse în spatele mamei personale şi care explică fascinaţia extraordinară faţă de ea[29]. Ştrengarul negru, pe care cimpoierul naiv l-a distrat cu melodia sa, era un strop din creativitatea viitoare, un emisar al mamelor, zânele din muntele Patrick, „Croagh, Căpiţa". Fiind „captivat" şi „purtat" în transă, adică dus departe din punct de vedere emoţional, el ajunge la zâne[30].

Casa zânelor se află pe creasta unui munte care a fost numit după Sf. Patrick, misionarul care i-a convertit pe irlandezi la creştinism. Există o oarecare doză de umor în faptul că demonul îl ajută pe cimpoier să facă un pelerinaj de pocăinţă la preot după ce i-a furat gâscanul, mai ales că ştrengarul negru [adică Puca] din sufletul cimpoierului este cel care, de fapt, a furat gâscanul. Bineînţeles că de aceea regăseşte el gâscanul în regatul ştrengarului.

Gâscă este un animal care îşi are originea în materia primordială şi este un simbol al materiei pământului. Un mit grecesc o înfăţişează pe mama primordială şi zeiţa răzbunătoare Nemesis ca pe o gâscă.

[20] în acest sens, *cf* C.G. Jung, OC 5, *Simboluri ale transformării,* §329; şi OC 7, *Relaţiile dintre Eu şi inconştient,* §314.

[29] Puca îi corespunde lui Mefistofel al lui Goethe, care îl conduce pe Faust la mame. Şi acolo, inconştientul l-a abordat întâi pe Faust ca o baltă neagră (ştrengarul), iar din această întâlnire decurge întreaga dramă.

[30] *Cf.* rolul magicianului din „Doamna din lună" şi din „Regele Mu din Dschou", care invocă împăratul sau regele în viaţa de apoi. Vezi şi basmul „Spiritul Muntelui Wu-Lian", în care un monstru apucă un învăţat de păr şi îl ridică până în apropierea unui zeu.

730

731

397

Simboluri arhetipale în basme

Deoarece acest animal este asociat cu pânza de apă freatică ce fertilizează şi umezeşte solul, creând astfel noroiul şi mlaştinile, gâscă poate fi privită ca un simbol al haosului primordial[31]. Acest lucru se potriveşte cu descrierea din Bächtold-Stäubli, s.v. *Gans* („gâscă"), conform căreia vrăjitoarele bântuie sub formă de gâşte şi că această pasăre este o manifestare a lui Frau Holle[32]. Aici, în basmul irlandez, este vorba de un gâscan şi de fapt, chiar diavolul poate apărea sub înfăţişarea unei gâşte[33]. Gâscanul este asociat atât cu „ştrengarul negru", cât şi cu „mamele", unde cimpoierul se întâlneşte din nou cu el. Dar mai întâi de toate, gâscă îi aparţine preotului, care este, de asemenea, asociat cu ea prin

ştrengarul negru. Gâscanul este de gen masculin, aşa încât poate fi asemănat cu un lebădoi. Bachofen scrie despre „gâscă de gen feminin [...] care corespunde părţii masculine a lebedei”[34]. Iar într-un mit egiptean al creaţiei, gâscă iese dintr-un ou aflat pe mâzga primordială, „şi are lumina cu ea, fiindcă ea era soarele”, prima lumină[35]. Această natură luminoasă subliniază caracterul gâştei ca simbol al sufletului. Această parte a sufletului, conectată cu natura şi puterile magice, a fost furată de la preot de către tânărul cimpoier şi se scufundase în lumea inconştientă a figurilor htonice. Basmele multor culturi populare reflectă o situaţie psihologică în care creştinismul, cu învăţămintele sale deosebite, era înţeles doar parţial şi încă nu era absorbit pe deplin. Conceptele păgâne continuau să răspundă nevoilor religioase ale oamenilor. Prin urmare aceste basme tind să-i înfăţişeze pe preoţi şi cerinţele lor într-o lumină seacă, raţională şi profană; într-un contrast vădit şi ostil cu lumea colorată şi fantastică a spiritelor naturii, care în toată această poveste sunt de partea cimpoierului[36]. Faptul că

[31] *Cf.* J.J. Bachofen, *Mutterrecht,* pp. 69-70.

[32] *Cf.* W Laiblin, „Das Urbild”, p. 107.

[33] *Cf.* J. Boite şi L. Mackensen, *Handwörterbuch, s.v. Gans.*

[34] *Cf.* J.J. Bachofen, *Mutterrecht,* p. 70. Vezi aceeaşi referinţă pentru aspecte ale lebedei ce variază de la putere pământească (telurică) la putere luminoasă cerească.

[35] *Cf.* A. Erman, *Religion der Ägypter,* pp. 61-62.

[36] în basmele irlandeze, religia creştină este adesea ilustrată într-un mod negativ; este o chestiune ce caracterizează mai ales popoarele scandinave, după cum ne explică Jung: „Noi nu trebuie să uităm premisele noastre istorice: a trecut abia

cimpoierul fura gâscanul de la preot înseamnă că aspectul htonic din ochii cimpoierului îi aparţine mai mult lui decât preotului (prin care cimpoierul este „posedat” lăuntric de „ştrengarul negru”). Aşadar, cimpoierul îşi asumă vina şi trebuie să meargă la muntele Sf. Patrick de ziua Sf. Martin. Totul are un sens, fiindcă, potrivit tradiţiei antice, de Ziua Sf. Martin sunt sacrificate gâşte. Probabil că este o rămăşiţă a riturilor anterioare închinate lui Odin/Woden, fiindcă în vremurile păgâne gâscă era animalul sacrificat pentru Odin (Odin/Woden). Mai târziu, gâştele s-au alăturat lebedelor walkiriilor şi raiului gâştelor de Sf. Martin (potrivit convingerilor populare, o casă din spatele raiului). Coteţul de gâşte este o continuare a sălii cereşti a lui Woden şi Freyja[37]. Astfel, gâscanul construieşte podul între tărâmul conceptual păgân şi cel creştin, deoarece el aparţine într-o anumită măsură ambelor lumi. Din punct de vedere creştin, pelerinajul de penitenţă de ziua Sf. Martin are semnificaţia de sacrificare a aspectului păgân al personalităţii, dar se pare că pastorul subestimase importanţa pe care o avea această esenţă htonică a personalităţii în sufletul cimpoierului irlandez. El nu a înţeles această însuşire directă [simbolică] prin furt. Dar inconştientul iese la suprafaţă prin forma elementară a lui Púca, acesta împiedicând sacrificiul şi conducându-l pe cimpoier la mame, al căror atribut se ştie că este gâscă. într-o manieră destul de logică, se întâlneşte din nou cu gâscanul acolo, în acel centru spiritual profund, unde poate fi dizolvată tensiunea dintre natura sa artistică şi legile lumii seculare. în casa Banshee există o „încăpere minunată”, în mijlocul căreia se află o masă de aur, pătrată sau rotundă. în jurul

puţin mai mult de o mie de ani de când am căzut din începuturile cele mai brutale ale politeismului într-o religie orientală foarte dezvoltată, care a ridicat spiritul imaginativ al semisălbaticului pe o înălţime ce nu corespundea gradului dezvoltării sale spirituale. Pentru a menţine întrucâtva această înălţime, era inevitabil ca sfera instinctuală să fíe înăbuşită în mare măsură. [...] Elementele înăbuşite nu se dezvoltă, desigur, ci vegetează mai departe în inconştient în barbaria iniţială. Noi dorim, ce-i drept, dar de fapt nu suntem capabili să

ajungem la înălţimea unei religii filosofice. Putem cel mult să creştem până acolo” – C.G. Jung, „Comentariu la «Secretul Florii de Aur»„, în OC 13, §70.

[37] *Cf.* M. Ninck, *Wodan,pp.* 139, 140 n. 1.

acestei mese de aur stau sute de femei bătrâne care formează un cerc în jurul unui centru de aur. Despre semnificaţia magică a figurilor geometrice şi, în general, despre formele autoconţinute la popoarele primitive, vezi relatările lui Băchtold-Stăubli:

732 Caracteristica principală şi forţele majore ale cercului magic constau în unitatea şi îngrădirea sa. Circumferinţa indică o separare a interiorului cercului de arie; o divizare a spaţiului în „interior” şi „exterior”, unde „interiorul” este zona îngrădită de circumferinţa care formează propria sa putere şi sfera sa de acţiune. [...] înăuntrul cercului avem putere asupra tuturor lucrurilor aflate în interior. [...] Puterea magică asupra lucrurilor îngrădite poate fi folosită şi pentru a exclude şi ţine la distanţă tot ce este străin şi ostil; circumferinţa este semnul magic. [...] Adesea, aceasta este simbolizată prin mişcarea în jurul cercului. [...] Un factor suplimentar semnificativ este persoana sau lucrul care efectuează mişcarea circulară. Aici se aplică legea conform căreia efectul cercului magic se extinde de la mediul încercuit, precum şi de la cei care efectuează încercuirea, unde este des întâlnit un schimb reciproc de roluri fără o schimbare a semnificaţiei. Un tip special de mişcare circulară este hora, precum circumambularea, care este o amplificare magică a ocolirii. Puterea apotropaică a cercului nu doar exclude şi ţine la distanţă răul care se află în exterior, ci, încercuind ceva, omul poate invoca puterea sa cathartică, pentru a îndepărta răul care a pătruns deja înăuntru. [...] în orice caz, putem observa clar în aceste tradiţii că, adesea, nu putem separa forma apotropaică de puterile magice cathartice inerente formei circulare. [...] în unele cazuri, cercul împiedică producerea unei anumite acţiuni care îşi are originea în mediul secular exterior, pentru a proteja şi consacra locul faptei. [...] Cercul este, probabil, cea mai naturală formă pentru o întrunire, iar forma circulară conferă o putere secretă, creând o zonă protejată sacră, un loc paşnic. [...] De

asemenea, cercul joacă un rol în multe jocuri şi dansuri, care includ adesea vestigii ale practicilor cultice[38].

în majoritatea cultelor în care astfel de mişcări circulare joacă un rol, acestea sunt înfăţişate ca fiind reflexe ale unui scop religios sau centru psihic interior exprimat în imagini, arhitectură sau ca descriere[39]. în culturile orientale, astfel de reprezentări ale cercurilor ritualice se numesc „mandale”. Cuvântul sanscrit mandala „înseamnă «cerc» şi «cerc magic». Simbolismul său cuprinde toate figurile ordonate concentric, rotaţii în jurul unui centru, rotund sau pătrat, şi toate dispunerile radiale sau sferice – spre a aminti doar de formele cele mai importante”[40]. Pentru Jung, nu există nicio îndoială că

în Orient aceste simboluri au apărut iniţial în vise şi viziuni şi nu au fost inventate de un oarecare Părinte al Bisericii J

Mahăyană. Dimpotrivă, ele aparţin celor mai vechi simboluri religioase ale omenirii şi sunt de găsit eventual şi în paleolitic. [...] Mandalele sunt de mare importanţă în utilizarea cultică deoarece, de regulă, centrul lor conţine o figură cu valoare religioasă maximă. [...] Nu este lipsit de importanţă să cunoaştem această valorizare înaltă; căci ea coincide pe deplin cu semnificaţia centrală a simbolurilor individuale ale mandalelor, cărora le sunt proprii aceleaşi calităţi de natură „metafizică” – în fond, dacă nu ne înşelăm cu totul, ele semnifică un centru psihic al personalităţii, care nu e identic cu „Eul”[41].

[30] Băchtold-Stăublî, *s.vKreis* („cerc”).

[39] Cum ar fi în India – vezi H. Zimmer, *Kunstform,* p. 90, mai ales pp. 94 şi urm.

[40] C.G. Jung, OC 12, *Psihologie şi alchimie,* §46 n. 2; vezi şi §122 şi urm., despre folosirea mandalei în yoga tantrică şî budismul tibetan ca instrument al contemplaţiei. Vezi şi C.G. Jung, OC 13, *Comentariu la „Secretul Florii de Aur",* §31 şi urm.; şi OC 11, *Psihologie şi religie,* §109; şi R. Wîlhelm, *Secretul Florii de Aur,* pp. 35 şi urm., despre „circulaţia luminii" la care se aspira în meditaţia orientală.

[41] C.G. Jung, OC 12, *Psihologie şi alchimie,* §124-126.

733

734

401

Simboluri arhetipale în basme

735 Mai departe, Jung spune:

[...] simbolul mandalei nu este doar expresie, ci are şi efect. Se răsfrânge asupra celui care a conceput-o. [...] Imaginea are scopul clar de a trage un *sulcus primigenius,* o brazdă magică, în jurul centrului, al lui *templum* sau *temenos* (regiunea sacră) al personalităţii celei mai intime, pentru a împiedica „revărsarea" sau pentru a para apotropaic abaterea prin influenţele exterioare. Obiceiurile magice doar nu sunt altceva decât proiecţii ale evenimentului sufletesc, care-şi găsesc aici aplicarea retrospectivă la suflet, ca un soi de vrăjire a propriei personalităţi, adică o concentrare retrospectivă a atenţiei – sprijinită şi mijlocită de o acţiune intuitivă – sau, mai bine zis, a interesului asupra unui domeniu lăuntric sacru, care este origine şi ţel al sufletului şi conţine acea unitate avută odinioară, pierdută apoi şi trebuind să fie regăsită, dintre viaţă şi conştiinţă[42].

736 Cimpoierul ajunge în centrul mandalei sufletului său; cât despre efectul pe care această experienţă îl are asupra lui, trebuie să ţinem minte amplificările de mai sus ale simbolului cercului şi mişcării circulare. Cercul are un efect de curăţare, cathartic, şi reprezintă o incintă sacră. Simbolizează legătura cu viaţa şi conştiinţa. Aceste sensuri simbolice ale mandalei sunt esenţiale pentru experienţa cim- poierului, fiindcă el este posedat de un demon, capacităţile artistice îi sunt blocate şi este un hot.

737 Mandala de pe dealul Sf. Patrick apare de mai multe ori, fiindcă în cameră, care, ca spaţiu închis rectangular, este o mandală – iar aceasta este cea mai şocantă imagine –, stau bătrânele în cerc, în jurul mesei. Indiferent dacă este rotundă sau pătrată, forma sa este o mandală şi este aşezată în centru. Această masă este de aur. Aurul este un simbol de cea mai înaltă valoare, iar aici reprezintă comoara care înconjoară şi preţuieşte forţele psihice materne. Aşa cum mama

[42] C.G. Jung, OC 13, *Comentariu la „Secretul Florii de Aur",* §36. Vezi şi J. Jacobi, *Psihologia lui C.G. Jung,* traducere de Daniela Ştefanescu, Trei, Bucureşti, 2012.

402

Imaginea fiului daemonic [umbra]

simbolizează terenul creativ al sufletului, simbolul celei mai preţioase comori este adesea prezentat ca fiind iniţial ascuns în posesia ei, în sânul pământului. Chiar şi Frau Holle, marea mamă, le dă aur oamenilor săi preferaţi. Potrivit unui vechi cântec popular, ea macină soarta la moară în flecare dimineaţă, „argint dimineaţa, *aurul* roşu"[43], în „Gaura uriaşei", basmul islandez menţionat mai sus, o femeie bătrână extraordinar de mare locuieşte într-o gaură din pământ şi macină aur cu o râşniţă aflată acolo[44]. în basmul de faţă, sute de figuri ale mamei stau în jurul unei mese de aur. „A sta alături la o masă înseamnă relaţie, legătură, «a fi împreună». Masa rotundă semnifică aici reunire în vederea atingerii totalităţii."[45] Parcă un curent ar înconjura cercul mesei în jurul căreia stau reunite figurile materne daemonice. Scena cu mamele stând în jurul mesei de aur înseamnă, aşadar, pentru cimpoier, experienţa echilibrului interior şi armoniei însufleţite. Datorită lui Püca, el dobândeşte acces la centrul secret al sufletului său, la potenţiala sa întregime interioară.

Multitudinea de demoni feminini ai naturii pe care îi găseşte acolo corespunde cu nivelului mintal primitiv, din care se naşte în mod evident basmul, şi pentru care sufletul nu este o unitate, ci constă din mai multe suflete ancestrale. Prin urmare chiar şi pentru mentalitatea copilărească a cimpoierului, imaginea mamei primordiale care stă în spatele propriei sale mame personale este o multiplicitate. (Faptul că cim- poierul vede femei „bătrâne" indică nivelul de copilărie al stării sale conştiente, deoarece pentru copii toţi adulţii par bătrâni.) Pe de altă parte, rotunjimea mesei din aur sugerează că această multiplicitate este dispusă în jurul unui centru psihic.

După intrarea sa în pământ şi revenirea de acolo, Püca anunţă deodată că cimpoierul este „cel mai bun din Irlanda". Nu poate doar să cânte o melodie, ci şi să pornească un dans. Deoarece inconştientul se comportă complementar conştiinţei, cimpoierul poate să facă în vis lucruri pe care nu le-ar putea realiza în starea de trezie, conştientă, dar pe care probabil şi-ar dori să le îndeplinească. însă, înainte să

[43] *Cf.* W. Laiblin, „Das Urbild", p. 104.

[44] H. şi I. Naumann (trad.), *Isländische,* p. 297.

[45] C.G. Jung, OC 12, *Psihologie şi alchimie,* §242 n. 121.

aibă ocazia, intră în scenă gâscanul. Iniţial, gâscanul furat şi devorat reprezintă conştiinţa vinovată a cimpoierului. El spune „din câte ştiu!" Prin această mărturisire sinceră şi spontană, atmosfera rămâne veselă şi superficială. De asemenea, demonstrează cum inconştientul atinge şi modifică, cum ar veni, moralitatea conştiinţei: fapta rea se arată ca sursă a îmbogăţirii spirituale şi imbold pentru o experienţă interioară fertilă. Cimpoierul uimit află aici că „vieţuirea" [46] scapă de distrugere şi continuă să trăiască în lumea naturii. De fapt, datorită acestui lucru, fiecare faptă rămâne vie ca un avertisment în propriul spaţiu psihic al persoanei. în această privinţă, efectul călătoriei la spiritele naturii este similar cu pelerinajul de penitenţă impus de către preot. în ce sens merge mai departe de atât este exprimat în dansul sălbatic al mamelor. Acest dans pe muzica cimpoierului este intensificarea acelui cerc de curenţi; reprezintă învierea puterilor ascunse ce zac în stare latentă în sufletul său, în măsura în care „mama" este simbolul pentru fundaţia fiinţei şi a devenirii. Materia primordială se porneşte într-o mişcare de rotire, iar intervenţia conştiinţei (sosirea cimpoierului) stimulează puterile până atunci latente ale inconştientului – inspirate de simţire (muzică) – să se miste[47]. Sufletul devine creativ fiindcă dansul este şi o stare de transă cu pierderea conştiinţei, ambele fiind capabile să schimbe atitudinea mintală. în Grecia antică, dansurile extatice aveau scopuri terapeutice[48], mai ales în misterele Marii Mame. Dansul juca un rol şi la zeii htonici ai morţilor. Toţi zeii, râul şi fiinţele stelare dansau la „Izvorul din Locul frumoasei dansatoare" în onoarea Demetrei şi a fiicei sale Persefona[49]. Vârtejul din sufletul cimpoierului – perspectiva

[46] *[Lebendige,* adică esenţa incoruptibilă a fiinţei umane, şinele.]

[47] în India, zeiţa Măyă este lumea Dansului Divin, în care ea se distrează. C/ H. Zimmer, *Maya,* pp. 211 şi urm.

[48] *Cf* E. Rohde, *Psyché,* Tübingen, 1910, pp. 47 şi urm.

[49] K. Kerényi, „Das göttliche Mädchen. Die Hauptgestalten der Mysterien von Eleusis în mythologischer und psychologischer Beleuchtung", în *Albae Vigiliae,* nr. VIII/IX, 1941, p. 75; vezi şi pp. 51, 55 şi urm., 65. [Pentru engleză, vezi C. Kerényi, „Kore", în Carl Gustav Jung şi Carl Kerényi, *Essays on a Science of Mytho- logy: The Myth of the Divine Child and the Mysteriös of Eleusis,* Princeton Uni- versity Press, Princeton, 1969, pp. 113 şi urm., 135 şi urm.] Vezi şi Betty Kovăcs,

asupra mişcării forţelor naturale, care corespund unei schimbări în el însuşi – îi eliberează puterile creative.

La plecare, cimpoierul primeşte bani, iar Plică îi confirmă că 739 acum are mai multe lucruri: intelect şi muzică. La lumina zilei, monedele de aur se dovedesc a fi frunze, căci ceea ce are cea mai mare valoare în inconştient este considerat lipsit de valoare de către conştiinţă, cu aspiraţiile sale lumeşti. Este o îmbogăţire interioară care nu contează în ochii lumii[50]. Aici se dezvăluie din nou faptul că valoarea darurilor inconştientului depinde de atitudinea celui care le primeşte. Adevăratul câştig al călătoriei cimpoierului în profunzime este dobândirea „intelectului şi a muzicii", adică a unei înţelegeri a mecanismelor interioare ale tărâmului sufletului şi inspiraţiei creatoare din funcţia sentimentală[51]. Cimpoierul era un prost, adică era fascinat de inconştient, dar fără să aibă acces la darurile sale, iar acum şi-a găsit puterile artistice. De acum înainte are două cimpoaie: cel vechi, cu care poate cânta minunate melodii necunoscute, şi unul nou, care scoate doar gâgâituri de gâscă. Acesta i-a fost înmânat de straniul personaj secundar, aproape tăcut, dar insistent, gâscanul care rătăceşte prin scenă ca o fantomă. Este o pedeapsă minoră pentru furtul comis de cimpoier. înainte, el nu ştia să cânte decât „Ştrengarul negru"; acum însă, mai cântă din când în când „cântecul gâştei" în serviciul lumii magice, care înglobează, pe lângă cele mai înalte valori, lucruri nebuneşti şi pământeşti. într-o mică parte din sufletul său, cimpoierul rămâne prostul iniţial. Căci vibraţiile sufletului curg acum fără restricţii prin

„Journey of the Mothers", în Leila Castle (ed.), *Earthwalking Sky Dancers: Womens Pilgrimages to Sacred Places,* Frog, Ltd., Berkeley, 1996, *passim-,* **şi** dansul spiritelor morţilor în lumea de apoi din „Femeia care şi-a urmat soţul în Aguarerente" şi „Gaiţă-albastră işi vizitează sora, lo'i, pe tărâmul celor morţi". în „Moartea Femeii-Păianjen", Femeia-Păianjen încearcă să-i convingă pe cei doi eroi să danseze până la moarte.

[50] Alchimiştii medievali subliniază faptul că aurul lor nu este un *aurum vulgi* [aur vulgar], el fiind simplu şi neatrăgător. *Cf.* C.G. Jung, OC 12, *Psihologie şi alchimie,* §99,103.

[51] *Cf.* basmul englez „Harpa zânelor", în care, drept recunoştinţă pentru ospitalitatea sa, un fermier primeşte din partea zânelor o harpă care cântă melodii minunate şi îi inspiră pe oameni să danseze.

arta sa, care dezvăluie aspectul dublu al lumii magice şi reflectă, pe de o parte, valoarea, iar pe de altă parte ridicolul.

740 Povestea cu cimpoierul şi Puca exprimă într-o manieră foarte rară, realistă şi surprinzătoare, asemenea unui vis, confruntarea cu inconştientul. Arată cât de subtile şi, pentru mintea obişnuită, cât de paradoxale, poate chiar stranii sunt perspectivele sale morale: vinovăţia eroului îl conduce către sursa creativă a vieţii, ticălosul întunecat din sine se dovedeşte a fi spiritul care îl separă de mamă şi îi dezvoltă aptitudinile artistice. Inconştientul nu conţine doar o amoralitate naturalistă păgână, ci ţine minte faptele rele şi le evidenţiază urmele; ridiculizează lăcomia lumească şi impune o limită posibilei ameninţări a hybrisului prin cimpoiul care scoate sunete de gâscă, să-i amintească mereu cimpoierului de vinovăţia sa.

741 Dacă am încerca să extragem o regulă de bună conduită din acest basm, aceasta ar fi, probabil, că în orice împrejurări ne putem urma şi încrede în propriul daemon interior, chiar dacă această experienţă ne aduce iniţial în conflict cu opinia predominantă. Dacă omul se opune propriei voci interioare, pierde sprijinul inconştientului şi este pedepsit prin ghinion. (Dacă cimpoierul nu s-ar fi lăsat călăuzit de Piîca, ar fi rămas pentru totdeauna un prost sărac şi incompetent.) Dacă omul se lasă ghidat de inconştient, fără să-şi piardă capul sau simţul umorului, călătoria în profunzimi îl răsplăteşte cu bogăţii

neaşteptate.

742 Cea mai remarcabilă figură din această poveste este Puca, jumătate animal, jumătate elf divin, care îl abordează pe cimpoier lângă pod şi îl duce în lumea fantasticului. Devine călăuza sufletului său în călătoria prin lumea de dincolo şi ne aduce aminte de *tunghâk,* care l-a pus pe tânărul pescar inuit în legătură cu femeia frumoasă şi necunoscută din basmul „Mingea de foc” (vezi *supra,* p. 194). Asemănător cu Puca şi *tornaqul* este ursul-spirit păzitor care l-a răpit pe şaman în „Zbor către lună”. Această călătorie este un fel de drum nebunesc care se mai numeşte, în mod semnificativ, posedare de furie, frenezie de schimbare a formei, o stare pe care vechile triburi germanice o explicau uneori ca fiind cauzată de purtarea unei scoici magice, *hamr,* care se mai numeşte umbră sau spirit protector. După

cum scrie Ninck, „se referă la conceptul larg răspândit al imaginii [...] umbrei [...] sau figurii omului care, putând fi îndepărtată de corp, se întinde în exterior într-un vis sau un somn adânc”[52].

Un exemplu grăitor al naturii umbrei şi al modului în care ne 743 afectează aceasta găsim în basmul „Vecinul de sub pământ”:

A fost odată ca niciodată un ţăran care trăia în Telemarken 744 şi deţinea o fermă mare; dar avea mereu ghinion cu vitele sale, iar în cele din urmă şi-a pierdut casa şi gospodăria. Nu-i mai rămăsese aproape nimic şi, cu puţinul pe care îl mai avea, a cumpărat un petec de pământ departe de oraş, în pădure şi sălbăticie. într-o zi, pe când umbla prin ograda lui, s-a întâlnit cu un bărbat.

— Bună ziua, vecine! a spus acesta.

— Bună ziua, a răspuns ţăranul. Credeam că sunt singur aici. Eşti vecin cu mine?

— Se vede casa mea acolo, a spus bărbatul. Nu-i departe.

A văzut în depărtare o gospodărie cum nu mai văzuse în viaţa lui, frumoasă, prosperă şi bine întreţinută. Atunci şi-a dat seama că era unul dintre oamenii de sub pământ; dar nu s-a temut şi l-a invitat pe vecin să intre şi să bea un pahar cu el, la care acesta a părut să se bucure.

— Ascultă, a spus vecinul, vreau să-mi faci o favoare.

— Spune-mi mai întâi despre ce e vorba, a zis ţăranul.

— Trebuie să-ţi muţi grajdul de vite, fiindcă îmi stă în cale, a fost răspunsul pe care l-a primit ţăranul.

— Ba n-am să fac aşa ceva, a spus ţăranul. Abia l-am construit vara asta şi se apropie iama. Ce-o să fac cu vitele atunci?

— Bine, fa cum vrei, dar dacă nu-l dărâmi o să-ţi pară rău, a mai spus vecinul, după care a plecat în drumul său.

Ţăranul era mirat şi nu ştia ce să facă. Părea o prostie să înceapă să-şi dărâme grajdul când se apropiau nopţile lungi de iarnă – şi oricum nu avea ajutoare. într-o zi, în timp ce

[52] M. Ninck, *Wodan,* pp. 42-43.

stătea în grajd, s-a scufundat în pământ. Jos, în locul unde a ajuns, totul era nespus de frumos. Nu era nimic care să nu fie făcut din aur sau argint. La un moment dat a apărut bărbatul care spusese că este vecinul său şi l-a invitat să ia loc. După o vreme i s-a adus de mâncare pe o tavă de argint şi mied într-un ulcior de argint, iar vecinul l-a invitat să se apropie şi să mănânce. Ţăranul nu a îndrăznit să-l refuze şi s-a aşezat la masă; dar tocmai când urma să bage lingura în mâncare, de sus i-a căzut ceva în farfurie şi i-a tăiat pofta.

— Da, da, a spus bărbatul, acum vezi şi tu de ce nu ne place grajdul tău. Nu putem să

mâncăm niciodată în linişte, fiindcă de îndată ce ne aşezăm la masă, cad mizerii şi paie de sus; şi indiferent cât de foame ne-ar fi, ne pierdem pofta de mâncare şi nu mai putem să înghiţim nimic. Dacă îmi faci favoarea de a-ţi construi grajdul în altă parte, nu-ţi vor lipsi nicicând păşuni sau recolte bune, oricât de bătrân vei ajunge să fii. Dar dacă refuzi, toată viata nu vei cunoaşte decât ani de sărăcie.

Când a auzit asta ţăranul, s-a apucat de lucru, a dărâmat grajdul şi l-a reconstruit în alt loc. însă nu muncea singur, căci noaptea, când toată lumea dormea, construirea noului grajd avansa la fel ca ziua – şi ştia prea bine că îl ajuta vecinul său. Nu a regretat hotărârea, căci mai târziu a avut parte de nutreţ şi porumb din belşug, iar vitele i s-au îngrăşat. într-un an dificil, nutreţul era atât de puţin, încât se gândea să vândă sau să sacrifice jumătate din turmă. Dar într-o zi, când a intrat lăptăreasa în grajd, a văzut că dispăruse câinele, împreună cu toate vacile şi viţeii. A început să plângă şi i-a spus ţăranului. Dar el s-a gândit că era mâna vecinului său, care dusese vitele la păşune. Şi aşa a fost; căci spre primăvară, când au înverzit pădurile, a văzut câinele alergând spre casă şi lătrând, pe lângă liziera pădurii, urmat de întreaga turmă, iar vitele erau aşa de grase, că era o desfătare să te uiţi la ele[53].

[53] C. Stroebe, *Norwegian Fairy Book,* pp. 22-25.

408

Imaginea fiului daemonic [umbra]

Aici, umbra este „vecinul de sub pământ”, iar natura sa e descrisă ca fiind ameninţătoare şi, totodată, un spirit însoţitor ce oferă daruri. El locuieşte sub grajd, dedesubtul animalelor. Este un spirit al pământului din sălbăticia pădurii, care solicită supunere într-un mod autoritar. Dar atunci când este primit cu ospitalitate, protejează intr-o manieră invizibilă animalele fermierului, deoarece umbra este legată psihologic de lumea instinctelor, iar acest lucru este ilustrat de prezenţa în poveste a animalelor de la fermă.

în multe descrieri, el are trăsături mai puţin fantomatice şi pare a fi mai mult un însoţitor cu un caracter omenesc inferior. Nu doar în sensul unei persoane inferioare, ci ca un individ aflat într-o etapă anterioară a dezvoltării. Uneori, umbra apare ca persoana mai în vârstă din punct de vedere istoric, sau sub formă animal-umană, adesea sub înfăţişarea unui animal care întruchipează lumea impulsurilor şi instinctelor naturale[54]. Umbra, o imagine a părţii incomplete şi, în anumite privinţe, inferioare a personalităţii este legată de pământ, de natură. Pentru majoritatea oamenilor, contactul cu umbra este prima întâlnire în drum spre inconştient. Jung scrie despre umbră:

întâlnirea cu sine însusi înseamnă mai întâi întâlnirea cu propria umbră. Umbra este desigur o trecătoare îngustă, o poartă strâmtă, a cărei dureroasă îngustime nu poate fi evitată de cel care coboară în fântâna adâncă. Trebuie să facem cunoştinţă cu noi înşine pentru a şti cine suntem, căci dincolo de poartă se află în mod surprinzător o întindere fără margini, de o nemaiauzită nedeterminare, unde, după cât se pare, nu există interior şi exterior, sus şi jos, aici şi acolo, al meu şi al tău, bine şi rău. Este lumea apei în care pluteşte tot ceea ce este viu, unde începe domeniul „simpaticului”, sufletul a ceea ce este viu, unde eu nu sunt distinct de acesta şi acela, unde îl trăiesc pe celălalt în mine, iar celălalt mă trăieşte ca Eu[55].

[54] *Cf.* C.G. Jung, OC 9/1, *Despre renaştere,* §244; OC 9/1, *Arhetipurile şi inconştientul colectiv,* §55.

[55] C.G. Jung, OC 9/1, *Arhetipurile şi inconştientul colectiv,* §45.

745

746

747

409

Simboluri arhetipale în basme

748 Umbra este escorta sufletului, deoarece poate trece peste graniţa formată din râu şi este capabilă să se transforme peste ape. Zimmer repovesteşte un basm hasidic despre un rabin care putea înfăptui miracole:

749 Conştiinţa Sfinţiei Sale era obsedată de întrebarea: alături

>5 5

de cine va sta atunci când Domnul avea să-şi adune toti oamenii în jurul mesei, la sfârşitul vremurilor? O voce a strigat la el într-un vis şi i-a dat numele unui seamăn credincios pe care nu îl cunoştea. Vocea a mai menţionat denumirea unui loc necunoscut pentru el. Rabinul s-a trezit din vis destul de spăsit, deoarece s-a văzut în mulţimea celor fără nume şi neimportanţi, frământat de o singură dorinţă: să poată vedea chipul celui alături de care avea să stea pentru a i se judeca virtutea în faţa lui Dumnezeu. A călătorit către acel loc şi, după o căutare îndelungată, a ajuns la o casă dărăpănată. Era ora mesei de Sabat, dar casa nu era nici curăţată, nici pregătită. Oftând, rabinul a fost uimit că un astfel de seamăn necuviincios avea să-i fie vecin în faţa lui Dumnezeu. După ce a aşteptat multă vreme, târziu în noapte, un om murdar a intrat în casă şi l-a invitat pe rabin să i se alăture. Rabinul s-a cutremurat în faţa acestei lipse de respect faţă de obiceiurile de Sabat. îngrozit de presupusa lor asemuire, rabinul a încercat să doarmă învelit cu mantia sa. A doua zi a plecat spre casă, distrus, purtând povara verdictului lui Dumnezeu privind lipsa lui de merit. A ajuns la un râu cu apele învolburate şi abia a reuşit să-l traverseze pe un pod ce se clătina, înainte ca podul să fie luat de ape. Şi-a dat seama că îşi uitase haina, dar acum nu putea să se mai întoarcă după ea. Deodată, a văzut un om în depărtare apropiindu-se de el cu paşi mari, la fel de iute ca un înger. L-a recunoscut ca fiind gazda lui, care îi aducea haina pe care o uitase. Deşi rabinul i-a făcut semne tovarăşului său că era imposibil să treacă râul învolburat, omul îşi aruncase deja propria haină peste apă şi traversa râul

410

Imaginea fiului daemonic [umbra]

agitat de parcă se afla pe o canoe uşoară. După ce a ajuns la rabin, i-a înmânat haina uitată şi s-a făcut nevăzut[56].

Prin urmare umbra constituie un pod către aspectele gene- 750 ral umane. Ea conduce omul înapoi la rădăcinile sale naturale şi abilităţile lui instinctuale, la relaţia sa cu pământul. Alfred de Musset descrie experienţa după cum urmează:

Partout où jai voulu dormir, 751
Partout où jai voulu mourir,
Partout où j’ai touché la terre,
Sur ma route est venu s asseoir
Un malheureux vêtu de noir,
Qui me ressemblait comme un frère.
(Oriunde aş fi vrut să dorm,
Oriunde aş fi vrut să mor,
Oriunde pământul am atins,
în cale-mi apărea şi se posta
Un amărât în negru-nveşmântat,
Ce-mi semăna de parcă frate îmi era.)[57]

Dar umbra poate apărea şi ca spirit fantomatic, care-i amăgeşte pe 752 oameni în moduri reprobabile. O descriere impresionantă a primei întâlniri cu umbra se regăseşte în basmul norvegian „Per Gynt”:

în vremuri străvechi, trăia în Kvam un vânător iscusit pe 753 nume Per Gynt. Stătea mereu în munţi, unde vâna urşi şi elani, căci pe atunci erau mai multe păduri pe Fjäll şi trăiau în ele tot felul de jivine. Odată, toamna târziu, când vitele fuseseră aduse demult de pe pajiştile montane, Per Gynt s-a hotărât să urce din nou pe Fjäll. în afară de trei lăptărese,

[56] H. Zimmer, *Weisheît Indiens,* pp. 46-48.
[57] Alfred de Musset, „La nuit de décembre”, în *Poésies Nouvelles, 1836-1852,* G. Charpentier, Paris, 1883, p. 75. Sublinierea îmi aparţine.
411
Simboluri arhetipale în basme
toţi oamenii care se ocupau de turme plecaseră deja din munţi. Dar când Per Gynt a ajuns la Hovringalm, unde voia să rămână peste noapte în cabana unui cioban, era deja atât de întuneric, încât nu-şi vedea nici mâna în faţa ochilor. La un moment dat, câinii au început să latre aşa de tare, încât l-a cuprins neliniştea. Deodată, a lovit cu piciorul ceva, iar când a pus mâna, era rece, mare şi alunecos. Deoarece era sigur că nu părăsise poteca, nu-şi putea imagina ce ar putea fi, dar simţea că ceva nu era în ordine.

— Tu cine eşti? a întrebat Per Gynt, căci observase chestia aia miscându-se.

754 — Ah, sunt cel strâmb, a venit răspunsul.

Ceea ce nu l-a lămurit prea mult pe Per Gynt. Aşa că a mers de-a lungul creaturii, căci „mai devreme sau mai târziu o să ajung la capătul ei”, s-a gândit el. în timp ce mergea a lovit din nou ceva, iar când a pus mâna, iarăşi era ceva rece, mare şi alunecos.
J
755 — Dar tu cine eşti? a întrebat Per Gynt.
756 — Sunt cel strâmb, a venit iarăşi răspunsul.
757 — Ei bine, indiferent dacă eşti strâmb sau drept, va trebui să mă laşi să trec, a spus Per Gynt, fiindcă observase că mergea în cerc, iar cel strâmb se încolăcise în jurul colibei ciobanului.

Auzind aceste cuvinte, cel strâmb s-a dat puţin într-o parte, astfel încât Per Gynt să poată intra în cabană. Când a intrat, a descoperit că înăuntru era la fel de întuneric ca şi afară; s-a poticnit şi a pipăit pereţii ca să-şi găsească drumul, fiindcă voia să-şi lase deoparte puşca şi tolba de vânătoare. Dar în timp ce umbla pe bâjbâite, a observat din nou ceva mare, rece şi alunecos.
758 — Dar tu cine mai eşti? a strigat Per Gynt.
759 — Ah, eu sunt cel strâmb şi mare, a venit răspunsul.

Oriunde punea mâna sau piciorul, simţea inelele celui strâmb în jurul său.
760 „Nu e un loc bun în care să te afli”, s-a gândit Per Gynt, „fiindcă cel strâmb este atât afară, cât şi înăuntru; dar în
412
Imaginea fiului daemonic [umbra]
curând voi îndrepta ce e greşit”. Şi-a luat puşca, a ieşit din nou afară şi a pipăit în jur, de-a lungul celui strâmb, până a ajuns la capul său.

— Dar cine eşti tu cu adevărat? a întrebat el. 761

— Ah, eu sunt cel strâmb şi mare din Etnedal, a spus trolul 762 monstruos.

Atunci Per Gynt nu a mai irosit timpul, ci i-a tras trei gloanţe în mijlocul capului.

— Mai trage o dată! a strigat cel strâmb. 763

Dar Per Gynt ştia prea bine cum stătea treaba, căci dacă ar mai fi tras o dată, glonţul ar fi ricoşat şi i s-ar fi înfipt lui în cap[58].

Ultima propoziţie indică o identitate secretă cu umbra. 764 Prezentarea umbrei în bine-cunoscutul basm al fraţilor Grimm „Blană-de-urs” este simplă şi însufleţită:

A fost odată ca niciodată un tânăr care s-a înrolat ca sol- 765 dat în armată, perioadă în care s-a comportat vitejeşte, fiind mereu în prima linie atunci când ploua cu gloanţe. Cât timp a durat războiul totul a mers bine, dar când s-a încheiat pacea a fost demobilizat, iar căpitanul i-a spus că se putea duce oriunde voia. Soldatului nu îi mai rămăsese nimic în afară de puşcă, aşa că, punându-şi-o pe umăr, a plecat în lume. A ajuns la o câmpie întinsă, pe care nu se vedea nimic în afară de un pâlc de copaci. Supărat nevoie mare, s-a aşezat la

umbra unuia dintre ei şi a început să cugete la soarta lui. „N-am niciun ban, iar singura meserie pe care o cunosc, cea de războinic, nu-mi mai e de niciun folos acum, că s-a ajuns la pace, nimeni nu mai are nevoie de mine, aşa că probabil o să mor de foame”, s-a gândit el.

Deodată a auzit un vuiet puternic, iar când s-a uitat în 766 jur, a văzut un străin stând în faţa sa. Purta o haină verde şi

[50] C. Stroebe, *Norwegian Fairy Book,* pp. l-8. [Acesta este doar începutul basmului.]

413

Simboluri arhetipale în basme

părea destul de impunător, doar că de sub mantie i se vedea o copită de cal hidoasă.

767 — Ştiu ce-ţi lipseşte, a spus dracul, căci el era. O să ai bogăţii pe săturate, însă mai întâi trebuie să ştiu dacă eşti neînfricat, ca să nu-mi risipesc banii aiurea.

768 Soldatul îşi dovedeşte curajul prin faptul că nu se sperie de un urs ce se apropie brusc de el, ci îl omoară. Apoi diavolul îi pune următoarea condiţie:

— în următorii şapte ani nu ai voie să te speli, să-ţi piepteni părul sau barba, să-ţi tai unghiile sau să spui *Tatăl nostru.* O să-ţi dau o haină şi o mantie, pe care trebuie să le porţi în tot acest timp. Dacă mori în aceşti şapte ani, eşti al meu. Dar dacă rămâi în viaţă, eşti liber şi bogat pentru tot restul vieţii.

Soldatul s-a gândit la situaţia lui disperată şi, după ce înfruntase moartea de atâtea ori, s-a hotărât să rişte şi acum, aşa că a acceptat înţelegerea, primind haina verde a diavolului şi o blană de urs.

— Aceasta o să fie mantia ta, a zis diavolul, dar şi patul tău, fiindcă o să dormi pe ea şi nu ai voie să te întinzi în niciun alt pat. Din cauza straielor tale, o să te numeşti Blană-de-urs.

Şi spunând acestea, diavolul s-a făcut nevăzut. Soldatul a luat haina pe el şi, băgând mâna în buzunar, a găsit o mulţime de bani. După care s-a învelit în blana de urs şi a plecat în lume. Făcea orice voia, fără să se abţină de la nimic, căci nu ducea lipsă de bani.

769 în primul an, înfăţişarea lui încă era acceptabilă, dar în al doilea arăta ca un monstru: părul îi acoperea aproape toată faţa, barba i se încâlcise, avea gheare la mâini, iar faţa îi era atât de murdară, încât dacă ar fi plantat cineva creson pe ea, ar fi obţinut o recoltă bogată. Toţi care îl vedeau fugeau în direcţia opusă. Dar, fiindcă oriunde se ducea le dădea bani săracilor să se roage pentru el, să nu moară în cei şapte ani, şi fiindcă plătea regeşte pentru orice, găsea întotdeauna adăpost.

414

Imaginea fiului daemonic [umbra]

în al patrulea an a cunoscut într-un han un om sărac care avea mare nevoie de bani – şi i-a plătit acestuia datoriile. în schimb, bărbatul i-a promis mâna uneia dintre cele trei fiice frumoase ale sale. Cele două fiice mai mari l-au respins din cauza diformităţii sale, însă mezina a spus:

— Dragă tată, sigur este un om bun, care te-a ajutat să ieşi din necaz; dacă i-ai promis o mireasă pentru acest lucru, trebuie să te tii de cuvânt.

J

Blană-de-urs s-a logodit cu ea, dându-i jumătate din inelul său rupt şi i-a promis că se va întoarce peste trei ani. între timp, ea trebuia să se roage pentru viaţa lui. Mireasa i-a rămas credincioasă, în ciuda faptului că surorile ei o batjocoreau. După şapte ani, Blană-de-urs s-a întâlnit din nou cu diavolul în pădure şi i-a înapoiat haina cea verde. Vrând, nevrând, diavolul a trebuit să aducă apă şi să-l spele pe Blană-de-urs, să-i pieptene părul şi să-i taie unghiile. Acum arăta din nou ca un soldat viteaz şi mai chipeş decât fusese înainte. După ce a dispărut diavolul, Blană-de-urs avea inima uşoară. S-a dus în oraş, a cumpărat haine splendide şi s-a dus la mireasa lui. Cele două surori mai mari voiau

J

cu orice preţ să se mărite cu bărbatul necunoscut, aşa încât s-au dus să se îmbrace cu cele mai frumoase rochii. Dar Blană-de-urs i s-a dezvăluit mezinei, arătându-i jumătatea de inel rupt. între timp, cele două surori s-au întors îmbrăcate în veşminte de preţ. Când au văzut că sora lor mai mică îl primise pe bărbatul chipeş şi au auzit că era Blană-de-urs, au fugit pline de furie şi disperare. Una dintre ele s-a înecat în fântână. Cealaltă s-a spânzurat de un copac. în seara aceea, cineva a bătut la uşă, iar când a deschis mirele, l-a văzut pe diavol în haina lui verde, care i-a spus:

— Vezi? Acum am două suflete în schimbul sufletului tău[59].

770

[59] Rezumat parţial din J. şi T. Grimm, *Complete Grimms,* pp. 463-472. [Vezi şi D.L. Ashliman, *The Grimm Brothers'.]*

415

Simboluri arhetipale în basme

771 Foarte asemănător cu acesta este basmul „Frate cu dracul":

772 Un soldat lăsat la vatră nu avea din ce să mai trăiască şi nu ştia cum să se mai descurce. Aşa că s-a dus într-o pădure şi, după ce a mers o vreme, s-a întâlnit cu un omuleţ care era, de fapt, diavolul.

— Ce te frământă, omule? l-a întrebat acesta. Pari foarte abătut.

— Mi-e foame, dar n-am nicio leţcaie, i-a răspuns soldatul.

— Dacă te angajezi la mine şi mă slujeşti, o să ai destul pentru toată viaţa, i-a zis diavolul. Mă slujeşti şapte ani, după care eşti liber. Dar să ştii un lucru: nu trebuie să te speli, să te piepteni ori să te ferchezuieşti, să-ţi tai părul sau unghiile, ori să-ţi ştergi lacrimile.

— Bine, n-am ce să fac, a spus soldatul – şi s-a dus după omuleţ, care l-a condus direct în iad.

773 Trebuia să atâte focul sub cazane fără să se uite înăuntru şi să scoată gunoiul. Dar soldatul s-a uitat în cazane. Fiindcă şi-a văzut foştii superiori înăuntru, a aţâţat şi mai bine focul. La sfârşitul celor şapte ani cât a slujit acolo, diavolul l-a iertat că a tras cu ochiul în cazane, fiindcă a pus lemne pe foc, altfel s-ar fi zis cu viaţa lui. Diavolul l-a eliberat apoi pe bărbat, spunându-i:

— Ca să primeşti simbriile pe care le-ai câştigat, du-te şi umple-ţi raniţa cu gunoiul strâns la măturat şi ia-l cu tine acasă. Dar să mergi nespălat şi nepieptănat, cu părul şi unghiile netăiate, iar dacă te întreabă cineva de unde vii, să-i spui „Din iad", iar de te întreabă cine eşti, să spui „Sunt frate cu dracul, care-i şi regele meu".

Soldatul tăcu, dar nu era deloc mulţumit de simbriile sale.

774 De îndată ce a ajuns iarăşi în pădure, şi-a dat raniţa jos din spinare ca s-o golească, dar când a deschis-o, a văzut că gunoiul se transformase în aur pur. S-a dus într-un oraş învecinat şi a tras la un han, fără să se spele ori să se pieptene, întocmai cum i-a spus dracul. Dar hangiul văzuse raniţa plină

416

Imaginea fiului daemonic [umbra]

cu aur şi a furat-o. A doua zi de dimineaţă, când Hans (aşa-l chema pe soldat) s-a trezit şi a vrut să-i plătească hangiului şi să plece mai departe, a descoperit că îi dispăruse raniţa! Dar s-a calmat repede şi s-a gândit: „Nu ai păţit nenorocirea asta din vina ta" – şi s-a întors repede în iad, s-a plâns dracului de necazul său şi i-a cerut ajutorul. Diavolul i-a spus:

— Stai jos. O să te spăl, te pieptăn şi te ferchezuiesc, îţi tai părul şi unghiile şi am să te spăl pe faţă şi pe ochi – iar după ce l-a aranjat, i-a dat o nouă raniţă plină cu gunoi şi i-a spus: Du-te şi spune-i hangiului să-ţi înapoieze banii, altfel vin eu să-i iau, iar el va trebui să atâte focul în locul tău.

Hans s-a dus şi l-a ameninţat astfel pe hangiu, care i-a dat banii înapoi şi încă ceva pe deasupra, rugându-l să nu spună ce se întâmplase. Acum Hans era un om bogat. A pornit către casa tatălui său. Şi-a cumpărat o salopetă ponosită pe care s-o poarte şi hoinărea cântând, cum învăţase pe când îl slujise pe diavol în iad. S-a oprit mai întâi la regele bătrân al acelei ţări, iar când i-a cântat, acesta fost atât de fermecat de măiestria lui, încât i-a promis-o de nevastă pe fiica lui cea mare. Dar când aceasta a auzit că trebuie să se mărite cu un om de rând, îmbrăcat într-o salopetă, a spus:

— Decât aşa, mai bine mă arunc în cea mai adâncă apă.

Atunci regele i-a dat-o pe mezină, care a acceptat pentru a-i face pe plac tatălui său. Şi aşa Fratele dracului s-a însurat cu fiica regelui, moştenind întregul regat după moartea bătrânului monarh[60].

Faptul că eroul se murdăreşte şi se transformă în animal are 775 asemănări cu umbra[61]. Este indicată instinctualitatea netrăită şi sălbăticia, dar şi rebeliunea împotriva oricărei adaptări umane[62]. în

[60] Rezumat parţial din J. şi T Grimm, *Complete Grimms*, pp. 463-466. Vezi şi basmul lituanian paralel „Bărbatul care l-a slujit trei ani pe diavol”.

[61] *C/*, de exemplu, „Trunt, Trunt şi trolii din munţi”.

[62] Despre acest sens al „bărbatului sălbatic” din visele copiilor, vezi C.G. Jung, *Childrens Dreams,* pp. 104 şi urm.

prima poveste, în spatele soldatului apare un urs care întruchipează propria lui animalitate. (în credinţa populară germană, ursul este atât o manifestare a sufletului, cât şi a diavolului!)[63] Soldatul pune pe el blana de urs, transformându-se astfel parţial într-un urs. Credinţa în berserkerii scandinav-germanici continuă să dăinuie în acest motiv.

776 Berserkerii sunt oameni care au accese neaşteptate de furie, iar apoi se comportă ca nişte animale sălbatice, [...] devin supranatural de puternici şi invulnerabili. Dacă sunt strigaţi pe nume, posedarea poate fi îndepărtată, iar vraja destrămată. Numele „berserker” nu sugerează doar blana de urs în loc de platoşă, ci are o semnificaţie mai profundă, după cum reiese din *Saga lui Hrolf Kraki* (Scandinavia). în timpul unei lupte violente, care i-a implicat pe toţi oamenii regelui Hrolf, viteazul războinic Bödvar Bjarki stă nemişcat în sală. Hrolf pleacă la luptă, dar un urs mare distruge toate armele tăietoare şi lăncile de aruncat, zdrobeşte oameni şi cai şi sfâşie luptătorii cu dinţii şi ghearele. Hjalti, unul dintre cei mai buni războinici ai lui Hrolf şi prieten cu Bjarki, trece pe lângă tovarăşii săi şi aleargă spre sală, unde îl găseşte pe Bjarki dormind şi strigă la el să se trezească. Oftând, Bjarki se ridică şi merge pe câmpul de luptă, iar ursul dispare. Aşadar aici, eroul luptă sub formă de urs în timp ce corpul lui rămâne adormit, în transă. [...] B erserkerii sunt ca nişte vampiri care se transformă în lupi şi provoacă stricăciuni. Berserkerii erau la început oameni care ieşeau în lume sub formă de urşi[64].

[63] *Cf.* Băchtold-Stăublî, s.v. *Bär* („urs”).

[64] J. Boite şi L. Mackensen, *Handwörterbuch, s.v. Bärenhäuter* („blană de urs”). Despre vârcolac, vezi W Hertz, *Werwolf,* pp. 57-58, dar şi Băchtold-Stăubli, s.v. *Bärenhäuter.* Autorii din urmă menţionează Saga lui Bjarki şi mai ales faptul că, atunci când alter ergoul lui Bjarki încetează să mai lupte sub formă de urs şi se trezeşte ca Bjarki, el nu mai poate egala puterea ursului. Vezi şi Băchtold-Stăubli, s.v. *Bär,* despre credinţa populară din diverse ţări conform căreia ursul este o persoană transformată. [în acest context, vezi şi C.G. Jung, „Wotan” în OC 10, unde se vorbeşte despre posibila origine în berserkeri a fanatismului nazist.]

Ninck sugerează că noţiunea de Berserker din „Blană-de-urs” este încă vie. în versiunea fraţilor Grimm a acestei poveşti, experienţa berserkerului încă este reflectată puternic, iar originea sa poate fi urmărită până la Woden (Odin)[65]:

îl recunoaştem pe Odin în cei răi cu copite de cal şi fuste verzi, care ropotesc peste câmpuri şi apar ca soldaţi în coroana copacilor. Copitele de cal şi fustele verzi sunt caracteristice lui Odin/Woden. Hoinăritul prin lume timp de şapte ani este o condiţie pe care trebuie să o îndeplinească blănurile-de-urs pentru a intra în slujba lui Odin. Pentru acest lucru, au primit haina fantastică a lui Dumnezeu, blana de Berserker, bani, bunuri şi bogăţii, precum cele pe care i le-a oferit Odin lui Starkad[66]. Timp de şapte ani, blana-de-urs nu are voie să se spele, să se pieptene ori să-şi taie unghiile, la fel cum era obiceiul printre războinicii asemănători unor berserkeri ai tribului Chatti[67]. [...] O mireasă aşteaptă ca el să o salveze şi să-şi ţină promisiunea. îi este promisă acestuia în han, iar inelul împărtăşit de amândoi îi menţine conectaţi unul de altul: un motiv pe care îl vom întâlni de nenumărate ori în saga extatică[68] a adepţilor lui Odin/Woden[69].

Această legătură cu trecutul precreştin al poveştii facilitează interpretarea sa psihologică: eroul este posedat de inconştientul său, care îl forţează să joace un rol negativ, alienat de societatea umană. Este un efect tipic al umbrei să inducă o izolare faţă de alţi oameni, iar în acest lucru se găseşte ceva pozitiv. Singurătatea este

[65] Versiunea fraţilor Grimm a basmului „Blană-de-urs” a fost puternic influenţată de Hans Jakob Christoffel von Grimmelshausen, *Der erste Bärenhäuter [Primii blană-de-urs]* (1670), în care blănurile-de-urs sunt legate de figura diavolului şi de soldaţii lui Odin/Woden.

[6S] [Un erou legendar din mitologia scandinavă.]

[67] [Chatten erau un trib germanic vechi.]

[60] [în germană, *entrücken.]*

[69] M. Ninck, *Wodan,* p. 67.

777

778

779

419

una dintre condiţiile necesare ale oricărei dezvoltări psihice[70]. La fel ca în „Cimpoierul şi Püca”, aici se arată că umbra din fiinţa umană individuală nu are doar o parte personală ca răufăcător, ci şi, în sens mai profund, este o figură magică de putere divină. Corespunde unei figuri daemonice ce oferă daruri şi bogăţii ca recompense, dar impune şi pedepse. Astfel, această figură întunecată este şi o călăuză a sufletului, care nu îi conferă eroului doar aventuri lumeşti, ci, în cele din urmă, îl conduce la iubita lui, care, la fel ca umbra, întruchipează simbolic sufletul său. Există o importantă paralelă rusească la „Blană-de-urs”, un basm în care, la final, diavolul, pentru a-l curăţa pe erou, îl taie în bucăţele, pe care le găteşte apoi într-un ceaun, după care le reasamblează. „La fel cum era înainte: os cu os, articulaţie cu articulaţie, tendon cu tendon, apoi l-a stropit cu apă vie şi apă moartă. Şi iată-l pe soldat ca un flăcău tânăr, nespus de frumos.”[71] După cum vom explica mai târziu, aceasta este o iniţiere şamanică, un ritual al renaşterii. Astfel, când apare în rol de umbră, diavolul se dovedeşte a fi un ajutor magic sau un daemon călăuzitor de suflete, ce lucrează pentru renaşterea interioară a individului.

780 Este important şi faptul că diavolul nu-l poate poseda pe soldatul cu „inima pură”, dar le posedă pe surorile invidioase ale miresei[72]. Are astfel o influenţă asupra eroului, în care este prezentă o bucată din „umbra” sa personală, un complex de inferioritate[73]. Aşadar, într-o oarecare măsură, umbra prezintă o condiţie dublă: pe de o parte, o inadecvare personală, iar pe de altă parte, inconştientul ca

[70] *Cf.* practica sfinţilor hinduşi de a nu se spăla niciodată. Buddha şi-a sfătuit călugării să ducă o viaţă ascetică (K. Neumann, *Reden Gotamo,* München, 1921, voi. 1, pp. 81 şi urm.). [Iată un citat din *Majjhima Nikaaya:* „Sariputta, îmi aduc aminte că am trăit o viaţă sfântă, compusă din patru factori. Am practicat ascetismul – ascetismul extrem; am practicat severitatea – severitatea extremă; am practicat scrupulozitatea – scrupulozitatea extremă; am practicat izolarea – izolarea extremă."] Vezi şi jurământul unui nazarinean faţă de lehova de a nu-şi tăia părul, Numerii 6.5.

[71] August von Löwis of Menar (ed.), *Russische Volksmärchen (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen şi P. Zaunert, Eugen Diederichs, Jena, 1927, pp. 156-159.

[72] [Partea despre surori este o adăugare târzie de către fraţii Grimm şi este prezentă doar în ultima ediţie a *KHM.* Nu este înregistrată în sursele lor.]

[73] *Cf.* şi „Cei trei ucenici", un basm care face din acest lucru tema sa principală.

fiinţă neîmblânzită a naturii. în timp ce prima trebuie neapărat să fie învinsă, cea din urmă necesită un *auseinandersetzung* serios şi un efort uman, fiindcă în această parte a umbrei stau ascunse rădăcinile adânci ale personalităţii[74].

Consecinţele respingerii unui *auseinandersetzung* cu umbra şi 781 lumea sa sunt arătate în basmul norvegian „Biserica secretă":

Odată, învăţătorul din *Etnedal* era în munţi la pescuit. 782 într-o duminică dimineaţă, pe când stătea acolo, citind în linişte o carte, i s-a părut că aude clopote de biserică; uneori răsunau vag, ca şi cum ar fi fost la mare depărtare; iar alteori sunetul era clar, de parcă era purtat de vânt. A devenit curios, aşa că a lăsat cartea deoparte, s-a ridicat şi a pornit în direcţia sunetului. Soarele strălucea, vremea era frumoasă, iar grupuri de enoriaşi treceau pe lângă el îmbrăcaţi în hainele cele bune de duminică, iar apoi a trecut preotul, care era atât de bătrân şi de ramolit, încât îl conduceau soţia şi fiica lui. Când au ajuns în dreptul învăţătorului, s-au oprit şi l-au invitat să vină la biserică şi să asculte slujba. învăţătorul s-a gândit o clipă; dar, deoarece i-a trecut prin minte că ar putea fi interesant să vadă cum îl venerau oamenii aceia pe Dumnezeu, le-a spus că va merge, dacă nu păţeşte nimic rău acolo. l-au spus că nu i se va întâmpla nimic rău, că, dimpotrivă, va fi binecuvântat, în biserică, toată lumea se mişca în linişte şi ordine, nu erau

[74] „Ceea ce pentru experienţa şi cunoaşterea de astăzi este nociv sau cel puţin fără sens şi fără valoare poate să pară, pe o treaptă superioară de experienţă şi cunoaştere, drept sursă de bine suprem, situaţie în care, desigur, totul depinde de felul în care cineva işi foloseşte cei şapte diavoli ai săi. A-i declara absurzi înseamnă a-i răpi personalităţii umbra corespunzătoare, ceea ce o face să-şi piardă forma. «Forma vie» are nevoie de umbre adânci ca să apară plastic. Fără umbră, ea rămâne o iluzie plată – sau un copil mai mult sau mai puţin bine educat" (C.G. Jung, OC 7, *Relaţiile dintre Eu şi inconştient,* §400). Vezi şi: „[...] căci inferiorul şi chiar şi reprobabilul ţin de mine şi imi dau individualitate şi corp, sunt *umbra* mea. Cum pot să fiu real, fără să arunc o umbră? Şi întunecatul ţine de totalitatea mea şi, devenind conştient de umbra mea, îmi recapăt şi amintirea că sunt un om ca toţi ceilalţi" (C.G. Jung, „Problemele psihoterapiei moderne", în OC16, §134).

câini sau copii plângăcioşi care să întrerupă slujba. Cântau frumos, dar nu înţelegea niciun cuvânt din ce spuneau. Când preotul a fost condus în amvon, a ţinut o predică frumoasă şi lămuritoare, după părerea învăţătorului care îl asculta, dar i s-a părut că avea un şir al gândurilor straniu, pe care nu îl putea urmări mereu. Nici rugăciunea *Tatăl nostru* nu a sunat tocmai normal, iar partea cu „Izbăveşte-ne de cel rău [...]" nu a auzit-o deloc. Nu

a fost rostit numele lui Iisus, iar la sfârsit nu a fost nicio binecuvântare.

783 După slujbă a fost invitat la cină alături de familia preotului – şi, gândindu-se că învăţătorul era un bărbat puternic şi capabil, fiica preotului l-a întrebat dacă nu vrea să devină succesorul bătrânului. A insistat că nu trebuie să aibă studii speciale, fiindcă avea mai mult decât era nevoie în cazul lor. învăţătorul a răspuns că are nevoie de un an să se gândească. Când a spus asta, s-a trezit lângă un iaz în pădure şi nu mai vedea nici biserica, nici casa parohială. Aşa că s-a gândit că lucrurile s-au terminat acolo.

784 Dar peste un an, în timp ce lucra la o casă în vacanţa de vară, a văzut-o pe fiica pastorului îndreptându-se spre el. L-a întrebat dacă se mai gândise la propunerea ei. „Da", a spus el, „m-am gândit, dar nu pot, fiindcă nu aş putea să răspund pentru asta în faţa lui Dumnezeu şi a propriei mele conştiinţe". în clipa aceea, fiica pastorului de sub pământ a dispărut, dar imediat după aceea învăţătorul s-a tăiat la genunchi cu toporul atât de rău, încât a rămas olog pe viaţă[75].

785 Din cauza respingerii sferei magice şi neîncrederii sale la adresa sarcinii împotriva forţelor naturale, învăţătorul s-a schilodit singur. S-a rănit la picior, care reprezintă legătura lui cu pământul. însă lumea care l-a abordat i-a ameninţat atitudinea conştientă şi con-

J > >

trolul sigur asupra vieţii sale. Nu este cert dacă ar fi fost mai bine să se predea necondiţionat spiritelor. Dar ar fi fost bine să întrebe

[75] Prescurtat şi modificat, basmul a fost preluat din C. Stroebe, *Norwegian Faîry Book,* pp. 26-29.

786 spiritele de ce îl voiau neapărat pe el, un om viu şi un creştin, să le fie pastor. Poate că voiau să fie ispăşite de el? însă învăţătorul le-a refuzat efortul, din laşitate interioară, şi s-a tăiat efectiv în carne vie. în „Vecinul de sub pământ" şi „Biserica secretă", figura din cealaltă lume are trăsături şi însuşiri umane. „învăţătorul" s-a întâlnit cu un „preot" şi a fost invitat să fie preot pe tărâmul celălalt. în „Vecinul de sub pământ", fermierul s-a întâlnit cu un alt „vecin", adică un alt fermier. Doar că, într-un caz, preotul nu este creştin, iar în celălalt, vecinul este mult mai bogat şi mai puternic decât un fermier obişnuit, în următorul basm islandez, „Sigurd şi fantoma", eroul şi echivalentul său magic sunt foarte asemănători, dar manifestă uşoare diferenţe în natura lor. Acest lucru arată că echivalentul magic este o parte umbroasă a personalităţii umane.

Fiul unui fermier, Sigurd, era un băiat straniu, puţin ciudat şi nu foarte popular. într-o iarnă, a venit la fermă un străin pe care îl chema tot Sigurd. Dar nu înţelegea nimic şi nu putea să facă altceva decât să cânte la harpă. Cei doi tizi au legat o prietenie trainică. Când a venit primăvara la fermă, străinul a plecat din nou. Fiul fermierul a început să suspine şi să jelească atât de tare, încât s-a hotărât să pornească pe urmele celuilalt Sigurd. A mers din fermă în fermă, din biserică în biserică, din oraş în oraş, întrebând peste tot dacă ştiau unde se află un bărbat pe nume Sigurd care cânta la harpă. în cele din urmă, a ajuns la o casă parohială, unde i s-a spus că un bărbat pe nume Sigurd tocmai murise şi urma să fie îngropat curând în biserică. Fiul fermierului i-a rugat pe oameni să-i arate unde se afla. A găsit coşciugul şi a stat treaz lângă mort toată noaptea. Deodată, a văzut cum Sigurd se ridică din sicriu şi iese afară. Fiul fermierului a rămas lângă coşciug.

întâmplarea a făcut ca soţia pastorului tocmai să nască. După ceva timp, Sigurd s-a întors şi a vrut să se aşeze la loc în sicriu. Dar fiul fermierului l-a împiedicat, întrebându-l ce

787

788

se întâmplase. Fantoma i-a mărturisit că fusese să joace jocuri de noroc pe bani, iar acum voia să se întoarcă în coşciug.

— Nu, până nu îmi spui unde sunt banii, a zis fiul fermierului.

— N-o să afli niciodată asta, a răspuns fantoma.

— Atunci, n-ai să te întorci în sicriu, a replicat băiatul.

— Sunt sub un colţ al băii, a spus fantoma.

— Câţi?

— Un sfert de tonă.

— N-ai mai făcut nimic altceva pe afară?

Au continuat astfel până ce fantoma a recunoscut că a ucis-o pe nevasta pastorului.

— Spune-mi de ce, altfel n-ai să te mai întorci niciodată în sicriul tău, i-a cerut fiul fermierului.

— Voiam afecţiunea ei, dar m-a respins, a zis fantoma.

— Cum ai omorât-o? a întrebat băiatul Sigurd.

— I-am scurs toată viaţa în degetul cel mic.

— Poate fi adusă înapoi la viaţă? a întrebat fiul fermierului.

— Da, dacă ar slăbi cineva, cu grijă, firul subţire pe care i l-am legat în jurul degetului, astfel încât să nu curgă nicio picătură de sânge. Acum, vreau să mă întorc în sicriul meu!

— Doar dacă promiţi să nu mai ieşi niciodată de acolo.

Fantoma a promis, iar Sigurd l-a lăsat să urce în sicriu şi a închis capacul.

Dimineaţa, toţi oamenii din casa pastorului jeleau amarnic. Fiul fermierului a întrebat ce se întâmplase şi i s-a spus că nevasta pastorului murise peste noapte. Băiatul a implorat să fie lăsat să o vadă şi a fost condus în locul unde zăcea moarta. A dezlegat firul legat de degetul ei şi a tras cu grijă sângele înapoi în toate părţile corpului ei, astfel încât să revină la viaţă. Apoi i-a spus pastorului tot ce trăise în noaptea aceea şi, drept dovadă, i-a explicat unde poate să găsească banii. Pastorul a făcut întocmai şi a fost aşa uimit de băiat, încât l-a luat ucenic. Se spune că pastorul a făcut un

om straşnic din Sigurd, care a rămas astfel pentru tot restul vieţii sale. Şi aşa se încheie povestea[76].

Fiul fermierului, Sigurd, este „ciudat” din cauza neadaptării sale la viata normală. Este ca şi cum introvertirea lui excesivă i-ar bloca legăturile cu alţi oameni, astfel că această izolare reflectă o imagine a incompletitudinii sale. în anotimpul întunecat, în curte apare un bărbat care nu ştie decât să cânte la harpă. Iarna, în care predomină noaptea şi fermierul nu are prea multe de făcut, doar să petreacă ore întregi în sufragerie cuprins de reverie, reprezintă un teren fertil pentru a aduce la viaţă imagini ale lumii interioare. De aici survine credinţa

populară larg răspândită conform căreia demonii hoinăresc prin lume mai ales iarna. Faptul că fiul fermierului şi străinul au acelaşi nume indică în mod clar că cei doi sunt meniţi să fie împreună; sunt simboluri ale aceleiaşi persoane, două tendinţe ale aceluiaşi suflet[77]. Un cântăreţ sau muzician poate compensa pragmatismul fiului de fermier singuratic; muzica aduce lumea erosului şi a beatitudinii induse de muzică, expresia imponderabilă a simţirii, la încăpăţânarea lui specifică. Această fiinţă „de pe cealaltă parte" s-a ridicat în perioada iernii către personalitatea exterioară a lui Sigurd, dintr-o parte interioară a sufletului său, de care nu era conştient. Odată ce se apropie lumina primăverii şi revin activităţile cotidiene, *doppelgänger-lA* dispare; nu doar în depărtare, ci direct în mormânt! însă îşi trage şi tizul după sine. Se pare că „moartea" din lumea basmelor înseamnă separarea de lumea profană şi extazul[78] pe tărâmul sufletului. Dar Sigurd este plin de viaţă şi suficient de curajos încât să investigheze chestiunea şi să exploreze natura fratelui său misterios. Ceea ce descoperă la început este neplăcut: fratele său este un cartofor şi un criminal răzbunător. Se pare că în asta constă a şa-numita ciudăţenie a lui Sigurd. Nutreşte gânduri de răzbunare din cauza iubirii respinse şi este, în sinea lui, un cartofor şi un visător.

[76] H. şi I. Naumann (trad.), *Isländische,* pp. 225-226.

[77] Despre „tiz" la popoarele primitive, ca spirit protector sau strămoş mort, vezi L. Lévy-Bruhl, *The Soul of the Primitive,* pp. 338 şi urm.

[70] [în germană, *entrücken.]*

Faptul că dobândeşte această cunoaştere a „celuilalt Sigurd" creează oportunitatea de a-şi ispăşi faptele rele inconştiente şi chiar de a deveni îmbogăţit sufleteşte şi respectat din această experienţă[79]. însă ultima rămăşiţă insuportabilă a acestei figuri umbroase este separată complet de către erou (în sicriu). Dar încă se află acolo, pe fundal – poate ca o divinitate mistică –, şi ar putea să-l conducă pe Sigurd la niveluri mai profunde ale inconştientului. Aparent însă, Sigurd nu mai este chemat, nu îl mai aşteaptă nicio altă sarcină. Povestea inuită „Mingea de foc" (vezi *supra,* p. 194) ne oferă un indiciu cu privire la ceea ce ar putea fi o astfel de sarcină. în acea poveste, eroul primeşte sfat de la *tunghâk:* „Eliberează-1!" Pescarul nu se afla în poziţia de a-i urma sfatul şi a dispărut din lumea seculară. Sigurd reuşeşte să ducă la bun sfârşit o confruntare *(ausp)* rodnică şi semnificativă cu fratele să daemonic. Ne vom întoarce la izbăvirea acestor personaje în capitolele ulterioare.

O prezentare similară a imaginii duble şi în oglindă a personalităţii eului este ilustrată intr-un basm chinezesc din vremurile moderne, „Poliţistul":

într-un oraş din regiunea Kaiutschou trăia odată un poliţist pe nume Dung. într-o zi, pe când se întorcea după o vânătoare de hoţi şi, cum începea deja să se însereze, a trecut prin pârâul care traversa oraşul. S-a aşezat pe mal, şi-a aprins pipa şi şi-a dat jos pantofii. Deodată, a observat un bărbat cu o pălărie roşie, îmbrăcat în poliţist, stând ghemuit alături de el. Au discutat o vreme, după care au traversat pârâul împreună. Treptat, au început să-şi facă tot felul de confidenţe, iar străinul i-a spus:

— Am să fiu sincer cu tine. Sunt şeful poliţiei din Lumea de Dincolo şi mă supun Stăpânului Marelui Munte. Tu eşti

[79] Aceeaşi problemă este tratată de Zimmer în *The King and the Corpse,* pp. 202 şi urm.: un rege trebuie să târască un cadavru din cimitir, care întruchipează tot ce s-a întâmplat în viaţa regelui şi datoriile sale inconştiente acumulate. Cadavrul il torturează pe rege cu poveştile lui, dar în cele din urmă îl salvează şi se dezvăluie ca fiind Siva.

un poliţist cu o reputaţie foarte bună aici, în lumea de sus. Datorită aptitudinilor mele, am

oarecare influenţă în lumea de jos. Deoarece ne potrivim atât de bine, aş vrea să fac un legământ de frăţie cu tine.

Dung a acceptat şi şi-a invitat colegul să stea la el acasă, ospătându-l cuvin şi mâncare. Dar celălalt doar vorbea, fără să se atingă de pahar sau de beţişoare. Dung s-a îngrijorat că mâncarea nu era suficient de bună, dar musafirul i-a spus:

— Ah, nu, dar sunt deja îmbuibat şi sătul! Noi, spiritele, ne hrănim doar cu mirosuri; în privinţa aceasta, suntem diferite de oameni.

Dung l-a ajutat într-o misiune primită din partea Stăpânului Marelui Munte. După ce au terminat, agentul demonic i-a spus:

— Acum totul e în ordine – am plecat! Peste doi ani vei merge la Yaianfu, oraşul din apropierea Marelui Munte, şi ne vom întâlni din nou acolo.

într-adevăr, după doi ani, Dung a trebuit să călătorească în interes de serviciu către Yaianfu. Spre mirarea lui, hangiul ştia deja de el şi de sosirea lui iminentă. Dung l-a întrebat cum era posibil aşa ceva, iar hangiul i-a răspuns:

— Poliţistul din templul Marelui Munte mi-a apărut azi-noapte în vis şi mi-a zis: „Mâine, un bărbat pe nume Dung, care este prieten bun cu mine, va sosi din golful Kaiutschou!” Apoi ţi-a descris înfăţişarea şi hainele în detaliu şi mi-a spus să fiu foarte atent la ele, iar când vii, să te tratez cu deosebit respect şi să nu accept bani de la tine, fiindcă mă va răsplăti el regeşte. Aşa că, atunci când te-am văzut venind, totul era exact ca în visul meu şi te-am recunoscut de îndată. Ti-am pregătit deja o cameră confortabilă şi te rog să binevoieşti să te simţi ca acasă.

J

Dung l-a urmat bucuros, iar hangiul l-a tratat cu deosebit respect, având grijă să-i ofere suficientă mâncare şi băutură. La miezul nopţii a sosit spiritul. Fără să deschidă uşa, a apărut lângă Dung, a dat mâna cu el şi l-a întrebat ce mai

802
803
804
427

Simboluri arhetipale în basme

făcuse de când se văzuseră ultima dată. Dung i-a răspuns la toate întrebările şi i-a mulţumit că îi apăruse hangiului în vis. Poliţistul Diavolului a povestit, la rândul său, ce se mai întâmplase şi i-a mulţumit lui Dung pentru ajutorul acordat. Apoi a adăugat:

— Când ajungi acasă, să ai mereu grijă de sănătatea ta. Soarta ţi-a acordat şaptezeci şi opt de ani de viaţă pe pământ. După ce ţi se va scurge timpul, voi veni eu însumi să te iau. O să am grijă să obţii un post de poliţist în Lumea de Dincolo, unde vom putea fi împreună pe vecie.

Şi spunând acestea, s-a făcut nevăzut[80].

805 Aici, un *doppelgänger* de pe tărâmul umbrelor vine să cunoască un bătăuş chinez, o temă cunoscută deja printre popoarele primitive. Lévy-Bruhl scrie despre acest concept:

806 Până acum am văzut umbra sau similitudinea considerată o „apartenenţă esenţială” a individului, necesară pentru viaţa sa, şi compatibilă cu apartenenţele exterioare care sunt elemente, prelungiri, „extensii” ale personalităţii. Am mai prezentat un aspect, mai dificil de interpretat, atunci când este o „dublură” sau o „replică” a individului[81].

807 Acest „al doilea eu” este cunoscut ca umbră, reflexie sau asemănare, şi nu este „precum” originalul şi în acelaşi timp existând în afara personalităţii, ci umbra şi reflexia sunt pentru primitivi persoana însăşi, iar cele două nu se confundă[82]. Prin urmare este suficient să spunem

808 că umbra sau asemănarea este „un al doilea sine”, de parcă ar avea cu adevărat

o existenţă separată de cea a „primului
[80] Text prescurtat preluat din R. Wilhelm, *The Chinese Fairy Book,* pp. 168-174. Pentru exemple interesante de fenomene *doppelgănger* în viaţă şi literatură, vezi G. Jacob, „Mărchen und TraunT, pp. 64-68.
[81] L. Lévy-Bruhl, *The Soni of the Primitive,* p. 141; vezi şi *ibidem,* pp. 135 şi urm.
[82] Vezi *ibidem,* pp. 144, 155.

sine" De fapt, sunt doar un alt aspect al aceluiaşi „sine" [...] Pentru mintea primitivă, reproducerea este o fiinţă, iar originalul alta; sunt două fiinţe şi totuşi aceeaşi fiinţă. Este la fel de adevărat şi că sunt două, şi că sunt una: doi în unu, unu în doi. Primitivul nu vede nimic neobişnuit în acest lucru, deşi gândim diferit[83].

„Al doilea eu" este aproape „sufletul" aceleiaşi persoane. O idee 809 înrudită cu cea de umbră este Ka, de la egipteni[84]. Reflexia trece dincolo de umbră, în sensul că se potriveşte mai bine cu personalitatea eului. Dacă cineva preia controlul asupra imaginii în oglindă a unei persoane, atunci, potrivit superstiţiilor, are putere asupra vieţii şi morţii acelei persoane. De asemenea, trebuie să mori dacă îţi vezi propria dublură spirituală[85], fiindcă persoana a renunţat la această legătură apropiată cu trupul şi asta înseamnă moarte pământească[86]. Deşi dublura poate fi periculoasă, este evident din superstiţii
[83] *Ibidem,* pp. 155-156, precum şi pp. 291-292.
[84] Cf H. Guntert, *Weltkonig,* pp. 350-351, care se referă la *Schattenbufie* [penitenţa umbrei] medievală, o regulă menţionată în *Sachsenspiegel [Oglinda saxonilor],* cea mai importantă carte de legi şi codul juridic al Evului Mediu german, conform căreia oamenii care nu erau consideraţi onorabili nu se puteau răzbuna decât pe umbra răufăcătorului. într-o legendă indiană, o anumită diavoliţă are obiceiul de a prinde umbrele celor care se apropie de ea şi de a-şi atrage astfel victimele, pentru a le devora.
[85] La sfârşitul basmului „Gospodina din Husavik", persoana aflată pe moarte işi vede dublura *(doppelgănger)* ca semn al morţii iminente.
[86] H. Guntert, *Weltkonig,* pp. 351 şi urm., 356 şi urm.: „Găsim expresii ale perspectivelor populare asupra reflexiei şi umbrei şi în limbaj. De exemplu, în germana veche superioară, *scuchar,* «oglindă», înseamnă literalmente «recipient pentru umbră». în islandeza veche, *skuggsjâ,* «oglindă», este de fapt «cea care vede umbra». (în anglo-saxonă, *scuwo,* vechea germană superioară *scuwa,* până la islandeza veche *skugge,* «umbră», de unde este împrumutat termenul finlandez *kuva,* «imagine». Germana veche *knuu[u]a.)* Similar este în irlandeza veche *scathân* [oglindă], un derivat clar alscat/i [umbră]". Vezi şi *ibidem,* pp. 377 şi urm.; şi Băchtold-Stăubli, s.v. *DerSpiegel* („oglinda"): „Faptul că, în toată lumea, întotdeauna, forţele speciale atribuite oglinzilor pot fi conferite unor fapte simple ale experienţei. Oglinda arată totul invers, ceea ce sugerează pentru un observator naiv că ceva este ciudat şi oferă un teren fertil pentru o situaţie «numinoasă». [...] Observatorul vede în oglindă ce se află în spatele lui, aşadar se pare că

şi gândirea religioasă antică despre umbră şi oglinzi că oamenii simţeau efectul rodnic al acestei forme a sufletului. Potrivit mitului
J
lui Dionysos, Persefona s-a privit în oglindă înainte să-l nască pe Zagreus, ceea ce Rank spune că este un mitologem despre „procreaţie prin interacţiunea dintre personalitate şi *doppelgänger"[37].* Puterea psihologică fertilizantă a imaginii umbrei apare în expresia sa tragică în basmele în care o persoană suferă pierderea propriei umbre, de exemplu atunci

când i-o vinde diavolului[88]. în basmul chinezesc relatat mai sus, „Poliţistul”, aspectul pozitiv iese în prim-plan în figura dublurii magice. Nu este de mirare, mai ales după primirea reverenţioasă din partea agenţilor chinezi. De asemenea, umbra funcţionează ca o imagine în oglindă. La fel ca în „Cimpoierul şi Pûca” rareori stau lucrurile astfel, fiindcă „alter egouT, care este conectat cu persoana prin *participation mystique*, nu trebuie să fie o copie, iar asemănarea nu este o condiţie necesară. *Participation mystique* poate exista în acelaşi sens şi cu aceeaşi funcţie între fiinţe

oglinda vede mai multe decât observatorul însuşi. Acest gând s-a răspândit în idei de pătrundere prin lucruri şi prezicere a viitorului cu ajutorul unei oglinzi, în principiu, oglinda ii arată observatorului propria sa imagine. [...] Imaginea în oglindă este egală cu imaginea şi umbra ca bucată a sinelui extins. f..] Astfel, ceea ce s-a spus despre imaginea în oglindă funcţionează pentru umbră ca suflet şi dublură. [...] La fel ca imaginea şi umbra, imaginea în oglindă a unei persoane este o parte esenţială din personalitatea sa. [...] La fel ca umbra, imaginea în oglindă devine dublura. Ceea ce i se întâmplă ei i se întâmplă şi persoanei”. Vezi şi Otto Rank, *Dublul,* în voi. *Dublul. Don Jüan,* traducere de Maria Vicol, Editura Institutului European, Bucureşti, 1997. Vezi şî basmul comic japonez „Imaginea din oglindă neînţeleasă”, în H. Hammitzsch, I. Schuster (eds.), *Japanische Volksmärchen (MdW),* übers, v. Fritz Rumpf, ed. Fr. v. d. Leyen şi P. Zaunert, Eugen Diederichs, Jena, 1964, p. 228 [în germană].

[87] Vezi Rank, *Dublul.* [Citatul este din J. Negeleîn, „Ein Beitrag zum indischen Se-elenwanderungsglauben”, *Archiv für Religionswissenschaft,* 1901.] Vezi *şi ibidem:* „Ideea grecească târzie a creaţiei lumii materiale îşî are arhetipul în cosmologia indiană, care considera că reflexia esenţei primordiale a constituit temelia lumii materiale”. Vezi întreaga lucrare a lui Rank, care conţine numeroase materiale din legende şi literatură.

[88] Acest „efect generativ” [în sens de creator, născător, fertilizator, legat de concepţie] este înţeles intr-un mod complet materialist atunci când, ca în *Anna,* ciclul poetic al lui Lenau (după o legendă suedeză), o femeie lipsită de umbră nu poate concepe copii. Vezi şî Băchtold-Stăubli, s.v. *Schatten* („umbră”).

(naturi) complet diferite. „Alter egoul” poate fi şi un animal, un concept care conduce la ideea de natură dual㠠(uman-animal) şi viaţă dublă (ca în natura vârcolacului)[89]. Vedem acest lucru şi în conceptele mezoamericane înrudite de *nagual* şi *tonal*[90]*.* Din acest motiv, figura întunecată apare frecvent în basme ca animal[91]. Contrar aşteptărilor eroului, această figură îl ajută; fără sprijinul animalului, el nu şi-ar fi atins niciodată scopul. Prin intermediul acestei imagini, basmul indică în mod simbolic faptul că animalul – spre deosebire de ceea ce crede omul – nu este inferior, ci, în anumite privinţe, esenţial. Un exemplu cunoscut care abordează această problemă este basmul „Motanul încălţat”:

A fost odată un morar care, la moartea lui, le-a lăsat celor trei fii ai săi doar moara, un catâr şi o pisică. Fiul cel mare a primit moara, mijlociul catârul, iar mezinul nimic altceva decât pisica. Bietul băiat era destul de supărat din pricina asta.

— Dacă s-ar întovărăşi, fraţii mei şi-ar putea câştiga foarte bine traiul, zicea el. Dar eu ce să fac? Dacă mănânc pisica şi-mi fac un manşon din blana ei, rămân muritor de foame.

Pisica îl auzi, dar, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic, i-a spus noului stăpân cu multă seriozitate:

[89] *Cf* Lévy-Bruhl: „[...] ceea ce îl interesează cel mai mult, sau chiar exclusiv, pe primitiv atunci când îşi vede propria imagine (umbră, reflexie etc.) nu este să fíe reproducerea mai mult sau mai puţin fidelă a trăsăturilor sale, ci consubstanţialitatea pe care şi-o imaginează şi o simte între ea şi el însuşi. Această participare poate să fíe imaginată şi simţită, în esenţă, între el însuşi şi o fiinţă al cărei aspect exterior este diferit de al său.

Cu toate acestea, fiinţa va fi tot dublura sa, «al doilea său sine», copia sa, ecoul său. [...] Prin urmare, intre această replică şi individ, în acelaşi timp ca identitate reală, există o asemănare mistică, a cărei existenţă nu depinde de o asemănare materială ca formă şi parte" (L. Lévy-Bruhl, *The Soul of the Primitive,* p. 157; vezi şi *ibidem,* pp. 157-174 şi 195-196).

90 [Vezi Daniel G. Brinton, *Nagualism. A Study în Native American Folk-lore and History,* Macmillan & Company, Philadelphia, 1894, *passim.]*

91 Cu privire la animal ca epifanie a sufletului în superstiţii, vezi Băchtold-Stăubli, s.v. *Tier* („animal") şi *Tiergestalt* („forme de animal"). în plus, O. Tobler, *Epiphanie, passim,* mai ales pp. 72 şi urm., unde Tobler indică faptul că imaginea unui om în compania unui animal sau călare pe un animal reprezintă o dublare a conceptului de suflet, care sprijină interpretarea animalului ca dublură-umbră.

810

431

Simboluri arhetipale în basme

— Nu te necăji, stăpâne. Dă-mi doar o traistă şi o pereche de cizme făcute pe măsura mea, ca să pot alerga prin bălării, şi ai să vezi că nu te-ai păcălit cu partea ta de moştenire, aşa cum crezi.

811 Când şi-a văzut dorinţa împlinită, motanul şi-a tras cizmele şi, luându-şi traista la spinare, s-a dus într-o crescătorie unde erau mulţi iepuri. în scurt timp, un iepure tânăr, imprudent şi naiv, a sărit direct în traistă, iar jupânul motan, fără a mai sta pe gânduri, a închis repede traista la gură şi a omorât fără milă iepurele dinăuntru. Mândru de prada sa, a plecat la palat şi a cerut să discute cu Maiestatea Sa.

— îngăduiţi-mi, Sire, să vă ofer un iepure de crescătorie pe care nobilul meu stăpân, Marchizul de Carabas (căci acesta era titlul pe care i-l dăduse motanul stăpânului său), m-a însărcinat să vi-l aduc din partea lui.

— Spune-i stăpânului tău că îi mulţumesc şi că mi-a făcut o mare plăcere, a răspuns regele.

812 Motanul a continuat timp de două sau trei luni să-i ducă Maiestăţii Sale, din când în când, vânat din partea stăpânului său. într-o zi, a aflat că regele urma să-şi ducă fiica la plimbare pe malul râului. Motanul a aranjat ca fiul morarului să se scalde în râu chiar în timp ce treceau pe acolo regele şi fiica sa, care îl auziră dintr-odată pe motan strigând:

— Ajutor! Săriţi! Marchizul de Carabas se îneacă! I-au furat hoţii hainele!

La strigătele acestea, regele a scos capul pe fereastra trăsurii şi, văzând că era motanul care îi adusese de atâtea ori daruri, a ordonat gărzilor să dea fuga să-l ajute pe marchiz şi să-i ducă cele mai frumoase dintre vesmintele sale. Hainele scumpe care i-au fost duse îl prindeau de minune (căci era băiat voinic şi chipeş). Aşa că fiica regelui a început a prinde drag de el. Marchizul de Carabas i-a aruncat două-trei priviri respectuoase, dar tandre, şi ea s-a îndrăgostit nebuneşte de el.

813 Odată, regele i-a cerut marchizului să i se alăture în trăsura sa. Motanul a fugit înainte şi le-a spus cosaşilor de pe o pajişte

432

Imaginea fiului daemonic [umbra]

şi secerătorilor dintr-un lan de grâu că, atunci când va trece regele şi va întreba ale cui sunt lanurile acelea de grâu, să spună: „Ale Marchizului de Carabas!" Au făcut întocmai, iar regele a fost impresionat de proprietăţile marchizului. între timp, jupânul motan a ajuns în cele din urmă la un castel impunător, al cărui stăpân era un căpcăun, cel mai bogat căpcăun din câţi existaseră vreodată; căci toate câmpurile pe care trecuse regele îi aparţineau, de fapt, acestuia. După ce a aflat cine era acest căpcăun şi cu ce se ocupa,

motanul a cerut oamenilor din paza castelului să discute cu el, spunând că nu putea să treacă prin apropiere fără să i se încline cu plecăciune. Căpcăunul l-a primit cât se poate de amabil pentru un căpcăun şi l-a poftit în camera de oaspeţi. Motanul l-a păcălit pe căpcăun şi l-a convins să se transforme într-un şoarece. Şi de îndată ce a făcut acest lucru, s-a năpustit asupra lui şi l-a înfulecat.

între timp, trecând pe acolo, regele a văzut minunatul castel al căpcăunului şi a vrut să intre înăuntru. Motanul, auzind zgomotul făcut de trăsura Maiestăţii Sale pe puntea castelului, le-a ieşit în întâmpinare şi, cu o plecăciune, i-a spus regelui:

— Fiţi binevenit, Maiestate, în castelul Marchizului de Carabas!

814

— Aşadar, domnule marchiz, văd că şi acest castel îţi aparţine! a spus regele. Nu cred să existe ceva mai măreţ decât această curte şi clădirile falnice care o înconjoară! Am putea intra şi noi?

Regele a fost încântat de calităţile Marchizului de Carabas, la fel şi fiica sa, care se îndrăgostise până peste cap de el; şi, văzând proprietăţile imense pe care le avea, i-a spus, după vreo cinci-şase pahare:

— Doar vina ta va fi, domnule marchiz, de nu-mi vei fi ginere.

După ce a făcut câteva plecăciuni până la pământ, marchizul a acceptat onoarea de a primi mâna prinţesei şi, în

aceeaşi zi, s-a însurat cu ea. Motanul a ajuns mare dregător la curte şi nu a mai alergat niciodată după şoareci decât pentru propria lui plăcere[92].

815 în versiunea germană[93], care a fost inclusă doar în prima ediţie a *TheNursery and Household Tales of the Brothers Grimm*, băiatul exprimă un oarecare dispreţ atunci când aude pretenţia motanului de a avea o pereche de cizme. în versiunea germană, băiatul spune: „Poftim? Vrei o pereche bună de cizme, la fel ca oamenii?" Dar apoi renunţă şi la ultimii bani pentru a-i face cizmele. în aceeaşi versiune se subliniază că motanul „merge în două picioare, la fel ca omul" şi „fiindcă arată atât de ciudat" şi umblă „ca un om încălţat în cizme", oamenii se tem de el. Şi totuşi devine mare dregător al stăpânului său.

816 La fel ca motanul, umbra oscilează între forma umană şi cea animală, dar nu manifestă vreo preferinţă pentru una dintre ele. însă având în vedere „cizmele" sale, motanul stă ferm pe pământ, simbolizând un instinct sănătos şi o „isteţime" sau viclenie practică. După cum spune Jung, la simbolul animal „e vorba deci de o parte needucată de libido, nediferenţiată şi neumanizată, care

[92] De Charles Perrault. [Originalul în franceză. Versiunea în limba engleză (uşor editată aici) a fost publicată iniţial în 1889 şi reprodusă în Andrew Lang, *The Blue Fairy Book,* Dover, New York, 1965.] *Cf.* basmul paralel „Pisica şi nebunul" (A. v. Löwis of Menar, *Russische Volksmärchen,* pp. 68 şi urm.). O altă paralelă este basmul rusesc „Buhtan Buhtanoviciî" (vezi aceeaşi variantă din Caucaz, „Bukutschichan", A. Dirr, *Kaukasische Märchen [MdW],* ed. Fr. v. d. Leyen şî P. Zaunert, Eugen Diederichs, Jena, 1922, pp. 65 şi urm.). în aceste poveşti, animalul care ajută este o vulpe, ale cărei viclenie, artă de a minţi şi umor contrastează cu personajul insipid al eroului. Există o versiune interesantă în „Regele penelor", P Zaunert, *Deutsche Märchen seit Grimm,* pp. 186-190. în acest basm german publicat „după Grimm", animalul ajutător este o pisică-sălbatică, care răpeşte, tâlhăreşte, apoi creşte un băieţel. Mai târziu, pisica-sălbatică îl ajută să-şi găsească o mireasă şi un palat. După ce eroul decapitează pisica, ea devine o femeie frumoasă, pe care eroul o numeşte „mamă" şi care se măritä cu bătrânul rege. Aici, imaginile Marii Mame şi umbrei sunt îmbinate. Ambele sunt simboluri ale lumii magice în general.

[93] *Cf.* J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen,* voi. 1, pp. 325 şi urm.

434

încă mai are caracterul unei pulsiuni obsesive, deci neîmblânzite prin domesticire”[94]. Iar „simbolul animalului trimite în mod special, cum am spus, la extrauman, adică la suprapersonal; căci conţinuturile inconştientului colectiv sunt nu doar reziduurile unor moduri de funcţionare arhaice, specific umane, ci şi reziduurile funcţiilor seriei de strămoşi animali ai omului [...]”[95] Acest sens de natură neîmblânzită, impulsivă şi instinctuală şi, în acelaşi timp, de personaj suprapersonal explică acest comportament aparent ciudat al motanului din basm. El subliniază partea pământească (cizmele) cu puteri supranaturale şi o legătură cu înşelătoria şi amăgirea, toate în slujba fiului morarului. în măsura în care fiul reprezintă conştiinţa eului, această portretizare înfăţişează eul ca fiind destul de slab şi lipsit de culoare. Acest lucru este completat din inconştient de o pisică obraznică. Achiziţia cizmelor este o întoarcere conştientă la tărâmul htonic. Darurile oferite regelui sunt eforturi insuficiente, câtă vreme umbra este cea care le procură şi le oferă. De aceea, motanul îl forţează pe erou să se scalde în râu: ca să fie cufundat în elementul magic şi să experimenteze astfel o golire de sine (dezbrăcare) completă. De acolo începe ascensiunea sa, iar animalul din el înfrânge pas cu pas puterile malefice (cosaşi, secerători, căpcăun) care luaseră în stăpânire toate bunurile fără să le lase să devină parte din abilităţile potenţiale ale tânărului de a le folosi pentru a accede la viaţă, la fel cum nu fuseseră disponibile nici pentru răposatul său tată. Aşa că umbra creează o situaţie sigură din punct de vedere psihologic, în care poate să preia controlul asupra tărâmului său interior şi resurselor sale în armonie cu prinţesa. Acum motanul dispare în fundal sau – ca în versiunea germană – cade pe locul doi.

Felul cum un frate animal, dispreţuit la început de către erou, devine mediator pentru obţinerea valorilor înalte, şi cum un animal care are o poziţie foarte joasă în regnul animal este singura fiinţă care poate să atingă valorile lumii superioare este ilustrat foarte frumos

[94] C.G. Jung, „Despre psihologia inconştientului”, în OC 7, §133.

[95] *Ibîdem,* §159.

817

435

în basmul tribului Mbundu (Angola) „Fiul lui Kimanaueze şi fiica soarelui şi a lunii”[96]:

818 Povestesc adesea despre *na* Kimanaueze[97], care a zămislit un băiat. Copilul a crescut; a ajuns la vârsta însurătorii. Tatăl lui i-a spus:

— însoară-te.

— N-am să mă însor cu o femeie de pe pământ, a zis el. Tatăl lui l-a întrebat:

— Atunci, unde vrei să te însori?

— Trebuie să mă însor cu fiica Domnului Soare şi a Doam- nei Lună, a spus el.

Oamenii ziceau:

— Cine poate să meargă în rai, unde se află fiica Domnului Soare şi a Doamnei Lună? – la care el răspundea:

— Eu, fiindcă o doresc; nu pot să mă însor cu ea aici, pe pământ.

819 A scris o scrisoare de peţit şi i-a dat-o Căprioarei. Căprioara a spus:

— Nu pot să merg în rai.

I-a dat-o apoi Antilopei. Antilopa a spus:

— Nu pot să merg în rai.

I-a dat-o Şoimului. Şoimul a spus:

— Nu pot să merg în rai.

I-a dat-o Vulturului. Vulturul a spus:

— Nu pot să ajung decât până la jumătatea drumului. Nu pot să ajung în rai.

„Atunci cum să fac?” s-a frământat el, după care a pus scrisoarea într-o cutie şi n-a mai zis nimic.

[96] [Traducerea originală, semiliterală în limba engleză este oferită aici intenţionat în întregime, cu mici modificări, deoarece von Franz şi von Beit consideră că s-a pierdut mult prin traducerea în germană. Timpul verbal, care în varianta originală este un amestec între trecut şi prezent, aici a fost pus la trecut, pentru consecvenţă.]

[97] *[Na* este un epitet alăturat unui nume pentru a exprima venerarea.]

436

Imaginea fiului daemonic [umbra]

Oamenii Domnului Soare şi ai Doamnei Lună obişnuiau 820 să vină să ia apă de pe pământ. A venit Broasca şi, găsindu-l pe fiul lui Kimanaueze, i-a spus:

— Tinere stăpân[98], dă-mi scrisoarea şi mă duc eu cu ea.

Tânărul a spus:

— Dispari din faţa mea! Au fost fiinţe cu aripi care au renunţat, iar tu îndrăzneşti să spui: „Mă duc eu acolo”? Cum ai putea să ajungi tu acolo?

— Tinere stăpân, a insistat Broasca, pot să o fac.

Atunci fiul lui Kimanaueze i-a dat scrisoarea, spunând:

— Dacă nu poţi să ajungi acolo şi te întorci cu ea, o să fie vai şi amar de capul tău!

Şi Broasca a pornit la drum; s-a dus la fântâna unde 821 oamenii Domnului Soare şi ai Doamnei Lună obişnuiau să meargă să ia apă. A luat scrisoarea în gură şi, coborând în fântână, a făcut linişte. După o vreme, oamenii Domnului Soare şi ai Doamnei Lună au venit să ia apă. Au coborât un ulcior în fântână, iar Broasca a intrat în ulcior.

Au luat apă, după care au ridicat ulciorul. Nu ştiau că 822 Broasca intrase în ulcior. Au ajuns în rai, au pus ulcioarele la locul lor, după care au plecat. Broasca a ieşit din ulcior. în camera unde se ţineau ulcioarele cu apă era şi o masă. Broasca a scos scrisoarea şi a pus-o pe masă, după care s-a ascuns într-un colţ al încăperii.

După o vreme, Domnul Soare însuşi a intrat în camera 823 unde era ţinută apa; s-a uitat pe masă şi a văzut scrisoarea. A luat-o şi a întrebat:

— De unde a apărut scrisoarea aceasta?

Oamenii au spus:

— Nu ştim, stăpâne.

[90] [Chatelain: „Ni? *velu* este titlul fiului unui *soba.* folosit atunci când cineva i se adresează *Velu* este pronunţarea nativă a termenului portughez «velho» (om bătrân); dar nu acesta poate fi sensul în cazul nostru. «Bătrâne stăpân» nu ar fi un titlu măgulitor pentru un tânăr prinţ”]

437

Simboluri arhetipale în basme

Atunci Domnul Soare a deschis-o şi a citit-o. Scria: „Eu, fiul lui *na* Kimanaueze kia Tumba Ndala, de pe pământ, doresc să mă însor cu fiica Domnului Soare şi a Doamnei Lună”. Domnul Soare s-a gândit şi a spus în sinea lui: *„Na* Kimanaueze trăieşte pe pământ; eu trăiesc în cer; cine a adus această scrisoare?” Şi, punând scrisoarea într-o cutie, nu a mai zis nimic.

824 Domnul Soare a terminat de citit scrisoarea. Broasca a intrat în ulcior. După o vreme, nu a mai fost apă în ulcioare, aşa încât fetele care aduceau apă au luat ulcioarele şi au coborât din nou pe pământ. Au ajuns la fântână; au scufundat ulcioarele în apă. Broasca a ieşit; a intrat sub apă şi a aşteptat. După ce au terminat de luat apă, fetele au plecat.

825 Broasca a ieşit din apă şi s-a dus în sat; dar nu a zis nimic. Au trecut multe zile.

Fiul lui *na* Kimanaueze a întrebat Broasca:

— Prietene, unde te-ai dus cu scrisoarea – ce-ai făcut?
— Stăpâne, a spus Broasca, am dus scrisoarea, dar încă n-am primit niciun răspuns.
Fiul lui *na* Kimanaueze a spus:
— Eu cred că minţi – nici nu te-ai dus acolo.
— Stăpâne, ai să vezi locul unde m-am dus, a zis Broasca.
826 Au mai trecut şase zile; fiul lui *na* Kimanaueze a scris iarăşi o scrisoare în care a întrebat de prima scrisoare, spunând: „V-am scris, Domnule Soare şi Doamnă Lună. Scrisoarea mea a urcat la voi; nu mi-aţi dat însă niciun răspuns, să-mi spuneţi «te acceptăm» sau «te refuzăm»„. A terminat de scris; a închis-o. Apoi a chemat-o pe Broască şi i-a dat scrisoarea. Broasca a pornit la drum; a ajuns la fântână. A luat scrisoarea în gură şi, intrând în apă, s-a aşezat pe fundul fântânii.
827 După o vreme au coborât fetele care cărau apa; au ajuns la fântână. Au coborât ulcioarele în apă; Broasca s-a urcat într-un ulcior. Au terminat de umplut vasele; au ridicat ulciorul. Au urcat pe pânza ţesută de Păianjen. Au lăsat

ulcioarele jos, după care au plecat. Broasca a ieşit din ulcior şi a pus scrisoarea pe masă, după care s-a ascuns într-un colţ.
După o vreme, Domnul Soare a trecut prin camera unde 828 era ţinută apa. S-a uitat pe masă; a văzut o scrisoare acolo. A desfăcut-o; a citit-o. în scrisoare scria: „Eu, fiul lui *na* Kimanaueze kia Tumbă Ndala, te întreb pe tine, Domnule Soare, ce s-a întâmplat cu scrisoarea pe care am trimis-o înainte. Nu mi-ai dat niciun răspuns”. Atunci Domnul Soare a spus:
— Voi, fetelor care mergeţi mereu să aduceţi apă, aduceţi şi scrisori?
J
— Nu, stăpâne, nu noi, au zis fetele.
Cuprins de îndoială, Domnul Soare a pus scrisoarea în cutie. Şi i-a scris fiului lui *na* Kimanaueze, spunând: „Tu, care îmi trimiţi scrisori prin care îmi peţeşti fata, sunt de acord; cu o singură condiţie – ca tu în persoană, ca om, să vii cu primul cadou; să te cunosc şi eu”. După ce a terminat de scris a împăturit scrisoarea şi a pus-o pe masă. Apoi a plecat. A ieşit Broasca din colţul ei; a luat scrisoarea. A băgat-o în gură şi, intrând în ulcior, n-a scos un sunet.
A venit seara, iar Broasca a spus: 829
— Acum voi duce scrisoarea.
A scos-o şi s-a dus acasă la fiul lui *na* Kimanaueze. A bătut la uşă; a răspuns fiul lui *na* Kimanaueze:
— Cine-i? a întrebat el.
Broasca a răspuns:
— Sunt Broasca Mainu.
Fiul lui *na* Kimanaueze s-a ridicat din pat, unde stătea întins, şi a spus:
— Intră.
Broasca a intrat şi i-a înmânat scrisoarea, după care a ieşit. Fiul lui *na* Kimanaueze a desfacut-o; a citit-o. Era încântat de ceea ce îi spunea Domnul Soare. S-a gândit: „Broasca mi-a spus adevărul când a zis «Ai să vezi locul unde m-am dus»„. A stat; a dormit.

830 De dimineaţă a luat patruzeci de macuta; şi a scris o scrisoare, în care a spus: „Domnule Soare şi Doamnă Lună, va sosi primul cadou; eu rămân să caut darul de logodnă. Spuneţi-mi valoarea cadoului”. A terminat scrisoarea, după care l-a strigat pe Mainu. l-a dat scrisoarea şi cele patruzeci de macuta, şi i-a zis:

— Du-le!

Broasca a pornit la drum şi a ajuns la fântână. A coborât sub apă şi a tăcut mâlc. După o vreme au venit fetele şi au coborât ulcioarele în apă; Broasca a intrat într-un ulcior. Fetele au terminat de umplut ulcioarele, după care le-au ridicat şi au urcat pe pânza de păianjen. Au ajuns în camera ulcioarelor şi le-au lăsat acolo, apoi au plecat.

831 Broasca a ieşit din ulcior; a lăsat scrisoarea pe masă, împreună cu banii". S-a dus apoi şi s-a ascuns într-un colţ. După o vreme, Domnul Soare a intrat în camera unde se ţinea apa; a găsit scrisoarea pe masă. A luat-o, împreună cu banii; a citit-o. l-a spus soţiei sale veştile pe care le avea din partea ginerelui, iar aceasta a fost de acord.

832 — Cine vine cu aceste scrisori, nu ştiu; oare cum trebuie să-i fie gătită mâncarea? a întrebat Domnul Soare.

— O s-o gătim oricum şi o punem pe masă, unde stă de obicei scrisoarea, a spus soţia lui.

— Foarte bine, aşa facem, a zis Domnul Soare.

Au tăiat o cloşcă şi au gătit-o. A venit seara; au gătit terciul. Au pus mâncarea pe masă, apoi au închis uşa. Broasca a venit la masă; a mâncat bucatele. Apoi s-a dus în colţul ei şi n-a mai scos un sunet.

833 Domnul Soare a scris o scrisoare, spunând: „Tu, ginerele meu, primul cadou pe care mi Lai trimis, l-am primit. Cât

[99] [Chatelain: „Un saku face treizeci de «milreis fortes», ceea ce înseamnă aproape treizeci şi trei de dolari americani. în cazul de faţă, se pare că saku era plătit în hârtie (în macuta), nu în cupru [cum era normal]; căci un saku de cupru este exact greutatea unui om, iar faptul că fata nu a observat o asemenea creştere a greutăţii ulciorului ar fi o mare «licenţă poetică»„.]

440

Imaginea fiului daemonic [umbra]

despre valoarea cadoului de logodnă, trebuie să-mi dai un sac cu bani” A încheiat scrisoarea şi a pus-o pe masă, după care a plecat. Broasca a ieşit din colţ; a luat scrisoarea. A intrat în ulcior şi a adormit.

J

A venit dimineaţa, fetele au luat ulcioarele şi au coborât pe pământ. Au ajuns la fântână, unde au cufundat ulcioarele în apă. Broasca a ieşit din ulcior. Fetele au terminat de umplut ulcioarele, după care au urcat.

Broasca a ieşit din apă; a ajuns în sat. S-a dus la casa lui şi a aşteptat. Când a apus soarele şi s-a lăsat seara, a spus:

— O să duc acum scrisoarea.

Şi a plecat la drum; a ajuns acasă la fiul lui *na* Kimanaueze. A bătut la uşă – a răspuns fiul lui *na* Kimanaueze:

— Cine-i? a întrebat el.

— Sunt Broasca Mainu.

— Intră, a spus el.

Broasca a intrat, i-a dat scrisoarea, după care a plecat. Fiul lui *na* Kimanaueze a desfăcut scrisoarea, a citit-o, apoi a lăsat-o deoparte.

În sase zile a adunat sacul cu bani. A chemat Broasca. Fiul lui *na* Kimanaueze a scris o scrisoare, în care a menţionat: „Voi, socrii mei, cadoul de logodnă este aici; în curând eu însumi voi găsi o zi să-mi aduc soţia acasă”. A încheiat scrisoarea şi i-a dat-o Broaştei, împreună cu banii.

Broasca a pornit; a ajuns la fântână. A intrat sub apă şi s-a ascuns. După o vreme, fetele care aduceau apa au coborât; au ajuns la fântână. Au cufundat ulcioarele în apă; Broasca a intrat într-un ulcior. Au terminat de umplut ulcioarele, apoi au urcat pe pânzele ţesute de

Păianjen şi au ajuns în rai. Au lăsat ulcioarele în camera unde se ţinea apa, după care au plecat. Broasca a ieşit din ulcior şi a pus scrisoarea pe masă, împreună cu banii. S-a dus în colţ şi s-a ascuns. Domnul Soare a intrat în camera cu apa, unde a găsit pe masă scrisoarea şi banii. I-a luat; i-a arătat banii soţiei sale, Doamna Lună, care a spus:
834
835
836
837
838
441
Simboluri arhetipale în basme
— Foarte bine.
Au luat un mistreţ tânăr şi l-au ucis. Au gătit carnea şi au pus-o pe masă, după care au închis uşa. A venit Broasca; a mâncat. A terminat; a intrat în ulcior şi a dormit.
839 A venit dimineaţa, fetele au luat ulcioarele şi au coborât pe pământ. Au ajuns la fântână; au cufundat ulcioarele în apă şi Broasca a ieşit din ulcior; s-a ascuns. Au terminat de umplut ulcioarele şi s-au întors în rai. Broasca a ieşit la mal; a ajuns în satul lor. A intrat în casă; a făcut linişte şi a dormit.
840 A doua zi de dimineaţă, Broasca s-a dus la fiul lui *na* Kimanaueze şi i-a spus:
— Tinere stăpân, acolo unde am fost, le-am dus cadoul de logodnă şi l-au primit. Mi-au gătit un mistreţ tânăr şi am mâncat. Acum, tu trebuie să alegi ziua în care să te duci să o aduci acasă.
— Foarte bine, a spus fiul lui *na* Kimanaueze.
Şi au mai trecut zece zile şi încă două.
841 Fiul lui *na* Kimanaueze a spus:
— Am nevoie de oameni care să-mi aducă mireasa acasă; nu găsesc niciunul. Toţi spun: „Nu putem să mergem în rai”. Ce să fac acum, Broască?
Şi Broasca a spus:
842 — Tinere stăpân, linişteşte-te – mă încumet eu să mă duc şi să o aduc acasă.
— Nu ai cum, a zis fiul lui *na* Kimanaueze. Ai putut să duci scrisorile, dar nu poţi să o aduci acasă.
— Tinere stăpân, linişteşte-te, a insistat Broasca. Nu te necăji degeaba. Pot să mă duc şi să o aduc acasă; nu mă dispreţui.
Fiul lui *na* Kimanaueze a spus:
— Am să te pun la încercare – şi, luând nişte bucate, i le-a dat Broaştei.
843 Broasca a pornit la drum; a ajuns la fântână. A intrat în fântână şi s-a ascuns. După o vreme, au coborât fetele care cărau apa; au ajuns la fântână şi au cufundat ulcioarele, iar
442
Imaginea fiului daemonic [umbra]
Broasca a intrat în unul dintre ele. Fetele au umplut ulcioarele, după care au urcat din nou în rai. Au ajuns în camera unde se ţinea apa; au lăsat ulcioarele jos; au plecat. Broasca a ieşit din ulcior şi s-a ascuns într-un colţ. A apus soarele; seara, Broasca a ieşit din camera cu apa şi s-a dus să caute camera unde dormea fiica Domnului Soare şi a găsit-o dormind acolo. I-a scos un ochi, apoi i l-a scos şi pe celălalt, l-a legat într-o batistă; a intrat în camera cu apa şi s-a ascuns în colţul ei; a adormit.
De dimineaţă, toată lumea s-a trezit. Fiica Domnului Soare nu putea să se trezească. Au întrebat-o:
— Dar tu nu te trezeşti?
— Am ochii închişi, a spus ea. Nu văd nimic.

Tatăl şi mama ei au spus:
— Cum s-a întâmplat aşa ceva? Ieri nu s-a plâns de nimic. Domnul Soare a chemat doi mesageri şi le-a spus:
— Duceţi-vă la Ngombo, să ghiciţi despre copilul meu, care are ochii bolnavi.
Şi au plecat; au ajuns la omul din Ngombo. Omul din Ngombo şi-a scos ghemul [de ghicit] [10°]. Mesagerii nu i-au spus [omului din Ngombo] nimic despre boală, ci doar atât:
— Am venit să ne ghiceşti.
Omul din Ngombo s-a uitat la flecuşteţele lui şi a spus:
— Boala v-a adus aici; bolnavul e o femeie, iar boala care o afectează are legătură cu ochii ei. Aţi fost trimişi aici; nu aţi venit de bunăvoie. Am spus.
Oamenii au zis:
— Este adevărat. Vezi acum ce a provocat boala. Omul din Ngombo s-a uitat din nou şi a spus:
844
845
[100] [Chatelain: „Literal *kila* = o desagă. [...] Constă în oase, gheare, cârpe, fire, smocuri de păr etc. pe care ghicitorul le amestecă în coşul său pentru ghicit înainte să le arunce pe jos. în funcţie de poziţia fiecărui obiect, el interpretează sau ghiceşte ce vor să ştie vizitatorii”.]
443
Simboluri arhetipale în basme
— Ea, femeia bolnavă, nu este încă măritată; este doar aleasă. Stăpânul ei, cel care a ales-o, a trimis vraja[101] spunând „să vină soţia mea; dacă nu vine, să moară”. Voi, care aţi venit să vă ghicesc, mergeţi şi duceţi-o soţului ei, ca să scape. Am spus.
Mesagerii au încuviinţat; au urcat. L-au găsit pe Domnul Soare şi i-au repetat cuvintele omului din Ngombo. Domnul Soare a spus:
— Bine. Să dormim; mâine o duc jos, pe pământ.
846 Din colţul ei, Broasca a auzit totul. De dimineaţă, Broasca a intrat în ulcior; au venit fetele şi au luat ulcioarele. Au coborât pe pământ; au ajuns la fântână. Au cufundat ulcioarele în apă; Broasca a ieşit din ulcior şi s-a ascuns în fântână. Fetele au urcat.
847 Domnul Soare i-a spus Păianjenului:
— Ţese o pânză mare, până jos pe pământ, căci astăzi trebuie să-mi duc fiica jos, pe pământ.
Păianjenul a ţesut, aşa cum i s-a cerut, apoi şi-au petrecut timpul aşteptând.
848 Broasca a ieşit din fântână şi s-a dus în satul lor. L-a găsit pe fiul lui *na* Kimanaueze şi i-a spus:
— O, tinere stăpân! Mireasa ta va veni astăzi.
— Dispari de aici, căci minţi, a izbucnit fiul lui *na* Kimanaueze.
— Stăpâne, îţi spun adevărul, a zis Broasca. Am s-o aduc la tine în seara asta.
Şi s-au liniştit.
849 Broasca s-a întors în fântână, a intrat în apă şi nu a mai scos niciun sunet. A apus soarele; fiica Domnului Soare a fost adusă pe pământ. Au lăsat-o la fântână; au urcat din nou.
850 Broasca a ieşit din fântână şi i-a spus tinerei:
[101] [Chatelain: *„U-anga,* prin comparaţie cu *ng-anga,* vrăjitor, semnifică vrăjitorie, atât criminală, cât şi non-criminală. Aici, cum tânărul nu a cerut ajutorul spiritelor decât ca să obţină ceea ce i se datorează şi nu ca să distrugă în mod absurd sau pe nedrept, u-anga lui nu este tipul care să-i aducă un *mulojî* (vrăjitor)”.]
444
Imaginea fiului daemonic [umbra]

— Eu sunt călăuza ta; să mergem, să te duc la stăpânul tău. Broasca i-a înapoiat ochii, după care au pornit la drum.

Au intrat în casa fiului lui *na* Kimanaueze. Broasca a spus:

— O, tinere stăpân! A sosit mireasa ta.

— Bine ai venit, Mainu! a zis fiul lui *na* Kimanaueze.

Fiul lui *na* Kimanaueze s-a căsătorit cu fiica Domnului

Soare şi a Doamnei Lună şi au trăit împreună. Renunţaseră la speranţa de a se mai duce în rai; doar Broasca Mainu putea să facă acest lucru.

Şi mi-am spus povestioara aşa. Am încheiat[102].

în timp ce creaturile înaripate, care reprezintă fiinţele spirituale, nu ajung în rai, un animal din mlaştină, cu viclenia sa animalică, reuşeşte să atingă ţelurile măreţe ale stăpânului său. Broasca joacă aici un rol tipic de umbră, care devine clar atunci când ne gândim la întâlnirea ei cu „tânărul stăpân". Fiul lui *na* Kimanaueze este suspicios şi arogant faţă de Mainu, îl face mincinos şi abia la sfârşit îi spune „Bine ai venit, Mainu!" în afară de broască, păianjenul, care, după cum am mai spus, este un simbol al Marii Ţesătoare şi al Mamei Natură, produce cu pânza sa o legătură delicată între sus şi jos, între cer şi pământ. Pânza de păianjen este la fel de subţire ca o rază de soare. Natura foloseşte un mod foarte delicat de a menţine ciclul între sus şi jos, de a conecta sferele interdependente. Doar broasca, privind din adâncuri, cunoaşte aceste căi misterioase. Broasca reprezintă instinctul care cunoaşte legăturile ascunse. O urmă a trăsăturilor inferior-maliţioase apare în furtul ochilor fiicei Soarelui, dar acest act duce la stabilirea legăturii mult dorite a eroului cu iubita lui soţie. Plutind pe materia diafană a Marii Mame, ea vine din originea ei jos, pe pământ, unde ajutorul magic îi redă vederea şi o conduce la mirele său.

[102] Spusă de Jeremía dia Sabatelu lui Chatelain în 1890-1891 – H. Chatelain, *Folk-Tales of Angola: Fifty Tales, with Ki-Mbundu text, Literal English Translation, Introduction, and Notes,* Houghton, Mifflin and Company, Boston şi New York, 1894, pp. 131-141.

851

852

445

Simboluri arhetipale în basme

853 Umbra nu manifestă întotdeauna o parte atât de binevoitoare. Există poveşti ale popoarelor primitive în care umbra este descrisă ca un frate ostil, care distruge toată munca bună a oamenilor. în acest caz, povestea reflectă situaţia primitivului, pentru care viaţa culturală conştientă, acţiunea formativă, constituie scopul de dezvoltare spre care tânjesc. însă anumite forţe din inconştient încearcă să devieze eforturile. Aşadar umbra devine cauza unor pericole fatale. Un exemplu simplu de acest tip este seria de basme din Melanezia (Peninsula Gazelei, Noua Britanie Orientală, Papua Noua Guinee) „Trei poveşti ale fraţilor To Kabinana şi To Karwuwu":

1 >

1. Pestele

854 To Kabinana a cioplit din lemn un ton şi l-a aruncat în mare. Acolo, a prins viaţă. Drept mulţumire, a împins mereu sardine spre plajă, ca To Kabinana să le prindă cu uşurinţă şi să le ducă acasă. Când fratele lui, To Karwuwu, a văzut mulţimea de peşti, a vrut şi el câţiva şi l-a întrebat pe fratele său:

— Spune-mi, unde se află peştii aceştia? Vreau să mănânc şi eu câţiva.

— Bine, atunci fa-ţi un peşte. Ciopleşte-l aşa cum am făcut eu, trebuie să fie un ton.

855 To Karwuwu şi-a cioplit şi el un peşte. Dar nu a făcut ce i-a spus fratele său, ci a cioplit un rechin. A aruncat rechinul cioplit în apă, iar acesta a înotat până la sardine, dar le-a mâncat pe toate, fără să-i mai lase niciuna lui To Karwuwu. Plângând, acesta s-a dus la fratele său şi i-a spus:

— N-am putut să fac un peşte ca al tău. Al meu a mâncat toate sardinele.
Iar To Kabinana l-a întrebat:
— Ce fel de peşte ai făcut?
856 — Păi, am cioplit un rechin, a spus To Karwuwu.
446
Imaginea fiului daemonic [umbra]
— Eşti un mare neghiob, i-a zis fratele său, şi-ai să ne aduci pieirea. Peştele tău o să mănânce toţi ceilalţi peşti, iar nouă n-o să ne fie prea bine cu el.
De atunci, rechinul nu-i mănâncă doar pe ceilalţi peşti, ci atacă şi oameni.
J
2. Pielea năpârlită
într-o zi, To Karwuwu cocea un fruct de arbore-de-pâine. Şi a venit To Kabinana, care s-a apropiat de el şi l-a întrebat:
— Găteşti?
— Da.
— De ce o faci în taină? Ca să nu afle mama? Adu-i şi ei J jumătate de fruct.
To Karwuwu s-a dus la coliba mamei sale. Aceasta îsi lepădase pielea şi devenise o tânără fecioară. Din această cauză, fiul ei nu a recunoscut-o. A întrebat:
— Unde eşti, mamă?
— Sunt aici.
— Ba nu, a răspuns el. Nu eşti mama mea.
— Te înşeli, a spus ea. Sunt mama ta.
— Dar nu semeni cu ea!
— Dar eu sunt. Doar că am năpârlit şi am o piele nouă.
To Karwuwu a plâns amarnic, fiindcă mama lui avea o piele nouă şi nu o recunoştea.
— Nu te mai suport, a spus fiul ei. Nu-mi place cum arăţi în pielea ta cea nouă. Spune-mi, unde ţi-ai lăsat vechea piele?
Ea a răspuns:
— Am aruncat-o în apă, cu siguranţă a ajuns departe.
To Karwuwu a strigat:
— Ah, nu-mi place noua ta piele, am s-o caut pe cea veche.
S-a ridicat, a plecat şi a căutat neîncetat, până ce, în cele din urmă, a găsit pielea atârnând într-un desiş. Apele o aduseseră acolo şi rămăsese atârnată. A luat pielea cu el şi i-a
857
858
859
860
861
862
447
Simboluri arhetipale în basme
dus-o înapoi mamei sale. Aceasta şi-a tras vechea piele pe ea. Seara, fratele lui, To Kabinana, a venit acasă şi l-a întrebat pe To Karwuwu:
— De ce ai tras vechea piele peste mama noastră? Şi-a dat-o jos! Chiar eşti un mare neghiob! Acum, copiii noştri vor trebui să moară întotdeauna! Şi doar şerpii îşi vor mai lepăda pielea.
863 To Kabinana era foarte supărat pentru ceea ce spusese To Karwuwu, fiindcă însemna că oamenii nu puteau să-şi mai lepede pielea, ci doar şerpii. Nervos, a călcat pe capul şarpelui până s-a lăţit.

— Ai făcut aşa încât să nu putem năpârli! i-a spus lui To Karwuwu.

Iar astfel, oamenii nu năpârlesc, ci doar şerpii. De fapt, la început puteam şi noi să o facem, şi deveneam din nou tineri.

3. Fructul arborelui-de-pâine

864 Intr-o zi, To Kabinana a ieşit şi a prins şase şerpi vii, pe care i-a legat unul de altul cu o sfoară. Apoi s-a dus în pădure, într-un loc unde erau arbori-de-pâine. Dar aceştia aparţineau diavolilor. S-a urcat într-un copac şi a încercat să dea jos câteva fructe. însă diavolii stăteau cu ochii pe copacii lor şi îi păzeau cu stricteţe, astfel încât să nu le fure nimeni fructele, însă To Kabinana a reuşit să culeagă un fruct, a scos un şarpe din desagă şi le-a aruncat pe amândouă jos, astfel încât să lovească pământul cu forţă. Diavolii au auzit zgomotul şi au crezut că cineva le culege fructele. Când au văzut şarpele, s-au luat după el şi au uitat de fruct.

865 To Kabinana a mai cules un fruct şi iarăşi l-a aruncat jos, împreună cu un şarpe. Diavolii s-au dus din nou după şarpe. Şi a continuat să facă asta până ce nu a mai avut şerpi şi apoi a coborât din copac. în timp ce diavolii alergau după şerpi

prin pădure, To Kabinana a adunat fructele şi s-a dus acasă la fratele său. To Karwuwu l-a întrebat:

— Frate, ce fel de fructe ai acolo?

— Sunt fructe din arborele-de-pâine.

— De unde pot să iau şi eu?

— De acolo, de jos.

To Karwuwu a spus:

— Bine, mă duc să iau şi eu câteva – o să urc în copacul acela.

To Kabinana i-a zis:

— Probabil că iar ai să faci vreo prostie.

— Ha, ha! O să iau câteva pentru tine şi pentru mine, aşteaptă şi o să vezi!

— Bine, du-te! Dar ar fi bine să prinzi nişte şerpi vii mai întâi! a spus To Kabinana.

To Karwuwu s-a dus la arborii-de-pâine. A omorât şerpii, apoi a urcat în copac. A apucat un fruct şi l-a aruncat jos, împreună cu un şarpe mort. De data aceasta, diavolii nu au urmărit şarpele, fiindcă acesta nu a fugit; şarpele zăcea pe pământ, fiindcă era mort. Diavolii au văzut fructul şi au spus:

— Cine ne aruncă fructele pe jos şi încearcă să ne tragă pe sfoară? O să te scoatem noi din ascunzătoare!

Aşa că diavolii au urcat şi l-au prins pe To Karwuwu, după care l-au bătut îngrozitor. Acesta a strigat după ajutor:

— Ah! To Kabinana, fratele meu! Vino să mă ajuţi! Suflă în cochilie şi bate în tobe!

To Kabinana a suflat în cochilie şi a bătut în tobe, iar diavolii au fugit. To Karwuwu a putut să coboare din copac şi s-a dus la fratele lui. To Kabinana a întrebat:

J

— Ce ai făcut cu fructele?

— Am omorât şerpii şi, când am aruncat jos un fruct şi un şarpe, diavolii nu s-au luat după el.

— Ah, nu s-a mai văzut pe lume un neghiob aşa mare ca tine! Ţi-am spus exact ce să faci, şerpii trebuiau să fie vii! Ce fel de diavol ar urmări un şarpe mort? Acum, tuturor copiilor

869
870
449

tăi le va fi teamă de diavoli, iar aceştia îi vor urmări. Şi fiindcă ai aruncat un şarpe mort din copac, tot ce cade din copac va cădea spre moarte.
871 Iar astfel, ceea ce cade dintr-un copac rămâne mort[103].
872 Hambruch remarcă: „Din alte poveşti care nu sunt prezentate aici este clar că To Kabinana, inventatorul şi reprezentantul tuturor lucrurilor bune, cel înţelept, este luna strălucitoare. El contrastează cu To Karwuwu, gafeurul şi neghiobul, cel care face mereu numai prostii şi năzbâtii, ca luna întunecată. Naturile contrastante ale fazelor lunii sunt reprezentate excelent în aceste două personalităţi. Aborigenii le venerează pe amândouă ca strămoşi, exercitând o influenţă decisivă asupra tuturor aspectelor vieţilor urmaşilor lor încă de la început, ele sunt întruchipate ca oameni reali care se confruntă, se joacă şi provoacă spiritele”[104].
873 Aceste două personaje, strămoşi ancestrali ai tuturor oamenilor, reprezintă două funcţii de bază ale întregii omeniri, progeniturile lor, pe de o parte activitatea creativă, susţinătoare a vieţii şi constructivă a fiinţelor umane conştiente, iar pe de altă parte sunt caricaturi ale aspectelor stângace, care fac gafe şi se prostesc, iraţionale şi distructive ale oamenilor, riscându-şi darurile conştiinţei[105]. în timp ce

[103] P. Hambruch, *Südseemärchen*, pp. 50-54 [sursa originală: P. Jos. Meier, *Mythen und Erzählungen der Küstenbewohner der Gazelle-Halbinsel (Neu-Pomern), mAnthropos. Internationale Sammlung Ethnologischer Monographien*, voL 1, Druck und Verlag der Aschnedorffschen Buchhandlung, Münster i. W, 1909, pp. 58-76].

[104] P. Hambruch, *Südseemärchen*, pp. 342-343.

[105] Pentru mai multe poveşti care juxtapun aceste două figuri importante, vezi „Bătrânul care a făcut copacii veştejiţi să înflorească din nou”, în care un om cu suflet bun primeşte din senin un câine. Câinele îi arată bătrânului unde să sape după aur. Un vecin invidios împrumută câinele, dar găseşte numai gunoaie, aşa că omoară câinele. Bătrânul cu suflet bun îngroapă câinele sub un pin şi îl udă cu lacrimile sale. Pinul creşte repede, iar bătrânul îl taie. Macină lemnul copacului într-o râşniţă şi, odată cu rumeguşul, iese aur şi argint. Din nou, vecinul invidios împrumută râşnîţa, dar aceasta scoate doar gunoi, aşa că o arde. Cenuşa face copacii veştejiţi să înflorească, iar prinţul aude despre această minune. îl invită pe bătrân să vină să reînvie câţiva dintre copacii săi. Bătrânul vine, copacii îşi revin la viaţă, iar el este răsplătit regeşte. Atunci când vecinul invidios încearcă
450

gafeurul jucăuş nu este neapărat dăunător, el devine astfel atunci când se transformă într-un însoţitor necontrolat al oamenilor şi uzurpă planul conştiinţei.

în a doua poveste, To Karwuwu evoluează într-un demon su- 874 pranatural, care aduce moartea în lume. Aproape că se schimbă în zeul-tată htonic şi întunecat[106]. (Amintiţi-vă cum, în „Makonaura şi Anuanaitu”, fratele crocodil ucis al lui Anuanaitu se identifică, în secret, cu tatăl lui, Kaikutschi.)

Deşi umbra poate fi, pe de o parte, o putere potrivnică ostilă, 875 opusă conştiinţei, comportamentului uman, pe de altă parte, ea necesită o anumită sensibilitate, o funcţie delicată a simţirii. Conştiinţa nu se poate opune în mod agresiv umbrei, fiindcă mediază legătura cu pământul şi reprezintă instinctele umane; la urma urmei, este „celălalt din mine”[107]. Recunoaşterea şi acceptarea acestui fapt le-ar putea indica oamenilor modul corect de a gestiona umbra. însă adesea, calea către această conştientizare trece mai întâi

prin suferinţa umană, după cum se vede, de exemplu, în basmul „Cei doi călători”[108]:
din nou să salveze copacii regali, zboară cenuşă în ochii prinţului, iar invidiosul este bătut Vezi şi alte trei basme japoneze, cum ar fî „Ploaia de aur”, „Să o ţinem, să o lăsăm?” şi „Poveşti despre corbii De asemenea, următoarele variante ale motivului morii. Un basm islandez, „Râşniţa care macină orice”, povesteşte despre râşniţa care macînă orice, pe care un om invidios a luat-o, dar nu a putut să o facă să se oprească, aşa că vasul lui s-a scufundat, iar râşniţa macînă acum sare pe fundul mării. Vezi şi basmul danez „Râşniţa de pe fundul oceanului”, basmul german „De ce e apa mării sărată” şi basmul japonez cu acelaşi titlu. De asemenea, basmul fraţilor Grimm „Muntele Simeli”.

[106] La azteci există un zeu bun şi salvator, Quetzalcoatl, şi adversarul său Tezcatlipoca, o divinitate întunecată. Tezcatlipoca apare şi sub formă de om ca umbră şi este văzut ca trimiţător al viselor şi fanteziilor – vezi G. Röheim, *Spiegelzauber,* pp. 235 şi urm.

[107] Despre această problemă, vezi C.G. Jung, OC 11, *Psihologie şi religie,* §133 şi urm.

[10S] Se pare că această poveste a fost valorificată moral de fraţii Grimm; vezi Băch- told-Stăubli, care menţionează variante sub titlul de „doi fraţi inegali”, de exemplu „Veritas şi Falsitas”, „Cel rău şi cel drept” şi „Fa-bene şi Fa-male”. Vezi şi J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen, voi* 1, pp. 468 şi urm.; şi basmele „Bogatul şi săracul” (Spania), „Cei trei corbi” (Irlanda), „Minciuna şi adevărul” (Dunăre) şi „Ce e mai

Dealul şi valea nu se întâlnesc, dar copiii omului da, buni şi răi. Astfel, un cizmar şi un croitor s-au întâlnit cândva, în călătoriile lor. Croitorul era un flăcău chipeş, mereu vesel şi binedispus. A văzut cizmarul venind spre el din cealaltă parte şi, când şi-a dat seama după desaga lui ce meserie avea, i-a cântat un cântecel în batjocură:

„Coase-mi tivul,
Trage-mi aţa, Unge-o cu smoală, Bate cuiul în cap”.

însă cizmarul nu gusta glumele; a făcut o faţă de parcă băuse oţet şi un gest de parcă urma să-l apuce pe croitor de gât. Flăcăul a început să râdă, i-a întins sticla lui şi a spus: „N-am vrut să te supăr, ia şi bea, înghite-ţi furia”[109]. Au continuat să călătorească împreună, „punând mereu un picior în faţa celuilalt, ca o nevăstuică în zăpadă”. în timp ce hoinăreau printr-o pădure, croitorul, care avusese încredere în Dumnezeu şi îşi luase pâine doar pentru două zile, a slăbit atât de tare şi îi era atât de foame, încât l-a rugat pe însoţitorul său, pe cizmar, să-i dea o îmbucătură din pâinea lui. Cizmarul i-a dat o bucată de pâine, dar, la schimb, i-a scos ochiul drept croitorului. A doua zi, croitorul iarăşi nu putea să mai meargă şi a mai cerut o bucată de pâine, iar cizmarul i-a dat, dar i-a scos ochiul stâng. L-a condus pe croitorul acum orb tot înainte, dar l-a lăsat sub eşafod la intrarea în următorul oraş. Deasupra locului unde se afla croitorul erau spânzuraţi doi bărbaţi, fiecare cu o cioară pe cap. Unul dintre spânzuraţi i-a

bun: adevărul sau minciuna?” (Finlanda). Această temă este abordată intr-un volum ulterior.

[De aici înainte, versiunea în limba germană este tradusă aşa cum a fost parafrazată de von Franz şî von Beit.] Vezi versiunea completă în limba engleză din J. şi T. Grimm, *Complete Grimm’s,* pp. 486-496.

spus celuilalt[110]: „Frate, eşti treaz?” „Da, sunt.” „Ştiai că rouă care a căzut peste noi astă-seară de pe eşafod redă vederea oricui se spală cu ea?” Auzind asta, croitorul şi-a scos

batista din buzunar, a apăsat-o pe iarbă şi şi-a spălat orbitele ochilor. Imediat au fost umplute de o pereche nouă de ochi. Odată cu ivirea soarelui, s-a trezit croitorul şi vedea la fel de bine ca înainte, l-a mulţumit lui Dumnezeu pentru mila lui şi s-a rugat pentru bieţii păcătoşi care atârnau acolo legănându-se în vânt, apoi a intrat în oraş.

Pe drum, a dat de un mânz pe care ar fi vrut să-l călărească, dar acesta a cerut să fie scutit, fiindcă era prea tânăr să-l ducă în spinare. Poate când avea să mai crească, a spus el. Croitorul a acceptat, dar foamea l-a împins să vâneze următorul lucru comestibil care i-a ieşit în cale. A dat peste o barză, a prins-o şi a vrut să o frigă pe loc. Dar barza s-a rugat pentru viaţa ei, spunând că este o pasăre sacră, care aduce mult noroc omenirii. Croitorul a acceptat din nou şi a eliberat barza. Cum foamea îl înghiontea din ce în ce mai tare, a dat de nişte rătuste, al căror tată i-a vorbit croitorului chiar înainte ca acesta să apucă să-i frângă gâtul uneia dintre ele. Croitorul le-a eliberat şi pe ele şi a dat de un stup de albine. Fiind pe cale să devoreze mierea, regina albinelor l-a ameninţat cu înţepături şi şi-a oferit serviciile pentru mai târziu. Croitorul înfometat a intrat în oraş, a găsit un loc de muncă şi în curând a devenit faimos. în cele din urmă, regele l-a numit croitor al curţii regale.

Se întâmplă lucruri ciudate în lume, aşa cum se întâmplau şi pe atunci. în ziua când croitorul a fost angajat la curte, fostul său tovarăş de drum a fost numit cizmarul regelui. Când a zărit croitorul cu doi ochi buni, s-a temut că fapta sa rea va fi răzbunată. Avea conştiinţa încărcată şi s-a hotărât să-l omoare pe bietul flăcău. Cizmarul i-a spus regelui că noul său croitor se lăudase că va aduce înapoi coroana de aur care

[110] [în unele versiuni vorbesc ciorile – vezi discuţia de mai jos.]

fusese pierdută în vremuri străvechi. Dorindu-şi de mult timp coroana din vechime, regele i-a ordonat croitorului să aducă înapoi coroana sau să părăsească oraşul. Supărat, croitorul s-a hotărât să plece imediat din oraş, fiindcă ştia că sarcina care îi fusese dată era imposibil de îndeplinit. în pădure, s-a aşezat lângă un iaz şi a jelit pierderea slujbei bune pe care o avusese. Apoi, a văzut raţele, acum mature, pe care le scăpase de la moarte. Acestea s-au apropiat de el şi au întrebat de ce era aşa supărat. Le-a spus raţelor povestea lui. Acestea au ascultat cu atenţie şi au spus: „Dacă asta e tot, putem să te ajutăm. Coroana a căzut în apele acestea şi se află pe fundul iazului!" în cinci minute, raţele au adus la suprafaţă coroana cea grea. Croitorul i-a dus-o regelui, care l-a răsplătit cu generozitate. Cizmarul, înrăit acum, l-a informat pe rege că acelaşi croitor se lăudase în secret că putea să facă o copie din ceară a întregului palat „şi a tuturor lucrurilor ce ţin de el, mobile sau imobile, dinăuntru sau din afară". Regele nu putea să scape un lucru atât de minunat şi i-a ordonat croitorului să-şi ţină promisiunea, altfel avea să fie întemniţat pentru tot restul vieţii.

881 Croitorul a părăsit din nou oraşul, înainte să fie întemniţat în adâncul pământului. De data aceasta l-au găsit albinele şi i-au raportat necazul său reginei lor. Aceasta a organizat albinele să facă palatul din ceară, pe care a doua zi i l-au dus croitorului. El l-a învelit cu grijă şi i l-a dus regelui. Croitorul a fost răsplătit din nou cu generozitate, de data aceasta cu o casă admirabilă din piatră. Cizmarul nu mai suporta succesul lui şi s-a dus a treia oară la rege şi i-a şoptit că acelaşi croitor, auzind că nu ieşea la suprafaţă nicio apă în curtea palatului, s-a lăudat că poate face un izvor înalt cât un om călare pe un cal şi limpede precum cristalul. De data aceasta regele i-a ordonat croitorului să-şi îndeplinească promisiunea, altfel îşi va pierde capul. Din nou, croitorul a părăsit oraşul înainte să-şi piardă capul. De data aceasta s-a întâlnit cu acel cal căruia îi salvase viaţa pe când era doar un mânz. Calul auzise

Imaginea fiului daemonic [umbra]

deja veştile şi i-a spus croitorului să urce în spinarea lui şi să se ţină bine. Au galopat până în oraş şi au alergat de trei ori în jurul palatului. Deodată, cu un bubuit de tunet, calul şi călăreţul au căzut, iar în locul acela a izbucnit un izvor înalt cât un om călare şi limpede precum cristalul. Regele l-a îmbrăţişat pe croitor, bucuros.

însă norocul nu i-a surâs foarte mult. S-a întâmplat ca regele să aibă nişte fiice, una mai frumoasă decât cealaltă, dar niciuna dintre ele nu născuse vreun fiu. Din nou, cizmarul i-a şoptit regelui că arogantul croitor anunţase că el poate provoca naşterea unui băiat. Regele l-a chemat pe croitor şi i-a spus că trebuie să facă astfel încât să se nască un băiat în nouă zile, iar dacă reuşea, putea să se însoare cu fiica lui cea mare. „Recompensa e mare”, s-a gândit croitorul, „dar cireşele cresc prea sus pentru mine. Dacă încerc să mă urc după ele, sigur o să se rupă creanga sub mine şi o să cad”. Legându-şi desaga, croitorul a ieşit pe porţile palatului. Acolo, într-o pajişte, s-a întâlnit cu o barză, care se plimba de colo-colo ca un filosof, oprindu-se la fiecare întoarcere şi stând mai întâi într-un picior, apoi în celălalt. Auzind povestea croitorului, barza a spus: „De multă vreme aduc în oraş copii în scutece, aşa că o dată pot să aduc un mic prinţ din fântână. Du-te acasă şi stai liniştit. Voi veni în nouă zile”. Zis şi făcut; la momentul stabilit, barza a zburat până la geamul croitorului cu o boccea. Acesta a dus bocceaua la regină. Prinţesa cea mai mare nu a primit niciuna dintre bomboanele de la festival, dar l-a primit pe croitorul cel vesel drept soţ. Cizmarul a trebuit să-i facă o pereche de pantofi de nuntă croitorului, în care a dansat la ceremonie. I-au fost descoperite uneltirile şi i s-a poruncit să părăsească oraşul. A ajuns la eşafod şi, obosit de furie, s-a culcat. Cele două ciori au zburat de pe capetele spânzuraţilor şi i-au ciugulit ochii. în nebunia lui, a fugit în pădure şi trebuie să fi murit acolo de foame, fiindcă nimeni nu l-a mai văzut şi nu a mai auzit vreodată de el.

5

882

455

Simboluri arhetipale în basme

883 Contrastul dintre cei doi călători din poveste nu ar putea fi mai mare. Cizmarul cu trăsăturile sale malefice, controlate de materie, grele şi legate de pământ personifică o umbră tipică. El contrastează şi completează partea luminoasă, veselă, voioasă, dar aeriană, nepractică a croitoraşului. în timp ce acesta din urmă trăieşte viaţa cu inima uşoară, i se alătură cel „din cealaltă parte”, personajul negativ răuvoitor. în unele paralele[111], acest alter ego este numit „fratele cel rău”. La scurt timp după întâlnirea lor iniţială (probabil strâns legată de apariţia umbrei), poteca îi conduce pe cei doi într-o pădure vastă. Acest lucru ne spune că umbra croitorului îl ademeneşte pe acesta în adâncurile inconştientului. Acolo, se dovedeşte că doar umbra şi-a adus suficientă pâine, pentru orice eventualitate, iar croitorul vesel depinde acum de ea pentru hrană. Bucăţile de pâine simbolizează trupul în sine, care aparţine tărâmului umbrei. Croitorul nu prea a luat în considerare acest bun valoros al umbrei, adică nevoile sale corporale. Umbra deţine substanţa nutritivă fără de care conştiinţa ar muri de foame.

884 Cizmarul vinde pâinea în schimbul celor doi ochi ai croitorului şi îl conduce, orbit, sub eşafod. Această „orbire” înseamnă că partea materială a croitorului, personificată aici de cizmarul care-l însoţeşte, induce deodată în eroare[112] eul, partea luminoasă. Adică am putea spune că, după ce şi-a pus pe planul al doilea nevoile reale de hrană materială, până şi croitorul cedează în faţa unei supracompensări inconştiente şi cade în iluzia realităţii materiale. Drept urmare îşi pierde orientarea cu privire la lumea sa interioară (conştientizarea nevoilor corporale) şi lumea sa exterioară (realităţile mediului înconjurător). Conducându-l pe croitor spre eşafod, umbra îl conduce către contactul – cel puţin în auditiv – cu disperarea morţii a infractorilor şi la întunecarea completă a luminii

psihicului. Conflictul cu umbra ca adversar a adus eul în pragul anihilării. Doar atunci poate fi auzită o altă voce, cea a naturii. în momentul lipsei totale de speranţă şi al demolării voinţei umane apare transformarea: umbra este sub altă formă, aici ca salvator. Cele două cadavre încep

111 Vezi J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen,* voi. 2, p. 476.

112 [în germană, *verblendet,* literal „orbit".]

să vorbească şi transmit mesajul de vindecare; potrivit unor versiuni, chiar întregul viitor. într-o versiune paralelă irlandeză, „Cei trei corbi", păsările încep să vorbească, la fel ca în alte paralele ale acestei poveşti[113]. Păcătoşii cei morţi se identifică practic cu ciorile (sau corbii) cocoţate pe capetele lor. Ei sunt morţii dinăuntrul nostru, partea care încă nu a prins viaţă şi, în acelaşi timp, pasărea întunecată care prevesteşte răul. într-un basm din Insula Rote (Indonezia), „Povestea regelui orb care trăia în ţinuturile din vest", eroul trebuie mai întâi să slujească unui om mort, care simbolizează umbra, înainte ca acesta din urmă să-l ajute, drept recunoştinţă[114].

Ciorile care stau pe capetele spânzuraţilor sunt păsări prevestitoare de rău şi îşi fac veacul, precum corbii, pe câmpurile de luptă şi eşafoade[115]. Potrivit vechii credinţe populare germanice, cioara este un animal foarte inteligent[116]. Din punct de vedere mitologic, ciorile sunt în unele locuri spirite bune, iar în alte locuri spirite malefice. Sunt păsări sacre sau chiar zei, precum „Corbul" la triburile siberiene, inuite şi multe triburi amerindiene din Pacificul de Nord-Vest. în India, ciorile le erau atribuite zeităţilor Kăli şi Yama, zeii morţilor, în timp ce în Estonia erau păsări ale luminii. Romanii considerau ciorile fiinţe demonice, iar walkiriile germanice, care erau considerate la început păsări devoratoare de cadavre, purtau haine de cioară (veşminte). Superstiţiile spuneau că ciorile erau însoţitoare ale diavolului, iar vrăjitoarele apăreau sub forma lor. în India, cioara era umbra unui mort (!) şi primea ofrande de hrană. Pe de altă parte, convingerea populară susţinea că cioara cunoaşte originea vieţii şi este un animal-oracol. Cioara este soţia corbului[117]; în general, ciorile şi corbii erau confundaţi între ei[118]. Corbul este animalul din curtea bisericii şi al tribunalului. Cunoaşte forţele

> 5 J

misterioase ale naturii şi poate să vorbească. Dacă vreun om aude

113 *Cf.* J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen*, voi 2, pp. 468 şi urni.

114 R Hambruch (ed.), *Malaiische Märchen aus Madagaskar und Insulmde (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen şi R Zaunert, Eugen Diederichs, Jena, 1922, pp. 143-155.

115 C/ M. Ninck, *Wodan*, p. 99.

116 Vezi Bächtold-Stäubli, s.v. *Krähe* („cioară").

117 [în limba germană, cioara este substantiv feminin.]

115 *Cfi* Bächtold-Stäubli, s.v. *Raben* („corb").

ciorile pălăvrăgind pe eşafod^ poate afla multe lucruri. în Antichitate, doi corbi erau mesagerii zeului soare şi ai lui Mithra; erau slujitorii lui Helios şi Apollo, care apăreau ei înşişi sub formă de corb. în timp ce corbul apare în miturile multor popoare uneori ca demon luminos, iar alteori întunecat, în budism, demonul binevoitor al sorţii are cap de corb. în mitologia scandinavă/germanică, corbul este atât animalul lumii celor mor ţi, al lui Odin/Woden, zeul mor ţii, cel spânzurat şi sacrificat[119], cât şi pasărea cadavrelor şi sufletul răului. Ele erau şi păsările poeţilor: Odin/Woden a furat miedul poeţilor sub forma unui corb sau vultur. în vechea credinţă germanică, doi corbi, Huginn şi Muninn (gândirea şi

memoria), sunt însoţitorii lui Odin. Ei stau pe umerii lui Odin şi îi aduc veşti din lume. Odin mai este numit şi „corbul anchetator”, iar corbul pe care îl trimite în lume este întotdeauna un purtător al sorţii, un mesager al morţii sau al victoriei[120]. Aceste păsări negre semnifică moarte, tragedie sau suferinţă[121].

[119] [Traducătorii şi istoricii literari nu cad de acord dacă Odin/Woden, „cel spânzurat/ spânzuratul” înseamnă că a fost spânzurat de alţii ori s-a spânzurat singur]

[120] *Cfi* M. Ninck, *Wodan,* pp. 7,15,91-99,174-175; E. Mogk, *Germanische,* pp. 65,70.

[121] Vezi şi G. Weicker, *Der Seelenvogel,* p. 27. Pentru corb ca simbol al singurătăţii, vezi povestea inuită „Cel care nu găseşte nimic” Aici, un tânăr mic şi urât care nu găsea niciodată ce căuta se întorcea cu mâna goală din drumurile sale şi stătea trist în coliba sa. „Ori de câte ori acest om, «Cel-care-nu-găseşte-nimic», ieşea cu sania după lemne, se întorcea cu mâna goală. Nu găsea nici măcar apă de băut şi trebuia să se bazeze pe alţii. într-o zi, şi-a luat patul sărăcăcios şi l-a împachetat împreună cu traista sa cu unelte, şi-a pus desaga în spate, s-a dus în partea dinspre coastă a satului, în spatele caselor, şi s-a aşezat pe jos. După aceea şi-a dat jos desaga şi, deschizând-o, şi-a desfăcut traista cu unelte. Apoi şi-a întins uneltele în jurul lui şi a aruncat traista. Şi-a întins patul şi, intinzându-se pe el, a spus: «Aici voi muri». Au venit doi corbi; unul voia să-i scoată ochii, dar celălalt a spus că omul încă nu a murit şi a plecat. Celălalt s-a hotărât să se năpustească asupra ochilor, dar în ultima clipă, Cel-care-nu-găseşte-nimic i-a smuls cuţitul corbului. Corbul a sărit în spate, iar omul s-a ridicat. «Dă-mi cuţitul», a spus corbul. Cel-care-nu-găseşte-nimic a răspuns: «Eu nu am cuţit, aşa că acesta va fi cuţitul meu.» Corbul a zis: «O să ţi-l plătesc cu multe feluri de vânat». «Nu», a spus omul, «nu ţi-l dau înapoi. Eu mereu ies la vânătoare şi nu prind nîmic». «Atunci, dacă vrei să te întorci în sat, nu o să reuşeşti», a spus corbul. «Eu nu am cuţit», a răspuns omul Corbul a tuşit şi a căzut la pământ, spunând: «Aşa să faci. Păstrează-mi cuţitul, dacă îl vrei atât de tare», a zis el, după care a zburat. Bărbatul s-a ridicat, ţinând cuţitul în mână. Apoi a vrut să se întoarcă în sat.

în mod semnificativ, eroul dintr-o versiune spaniolă, „Cel bogat şi cel sărac”, îi aude pe diavoli discutând, în loc de corbi. Ciorile care apar în povestea croitorului şi cizmarului subliniază supărarea şi orbirea eroului, o condiţie necesară pentru intuiţiile înţelepte care apar mai târziu din adâncuri[122].

Faptul că sunt *două* ciori care prezic viitorul şi stau cocoţate pe 886 *două* spânzurători sub care se află croitorul sugerează o diferenţiere a umbrei într-o pereche de opuse interioare psihice. Cizmarul nu mai este opus croitorului ca încărcătură concentrată de energie ostilă, ci personifică o forţă vindecătoare, alături de una distructivă.

Cele două ciori dezvăluie faptul că rouă poate vindeca ochii 887 croitorului. Rouă apare aici ca o apă vindecătoare. Este văzută ca o apă pură din lumea cerească de dincolo şi, prin urmare, conţine spiritul divin. Aşadar, în alegoria creştină, rouă înseamnă venirea Duhului Sfanţ sau a Logosului[123]. Astfel, vindecarea orbirii croitorului de către rouă reflectă o recuperare a cunoaşterii spirituale şi o nouă viziune asupra realităţii. în povestea irlandeză „Cei trei corbi”, rouă este înlocuită cu planta vieţii. în acest basm, trei băieţi intră într-o pădure. Doi dintre ei îl orbesc pe al treilea, care află dintr-o conversaţie a unor corbi că o plantă vindecătoare creşte în locul unde se află ochii lui. Dacă poate să culeagă această plantă, o poate vindeca pe prinţesă[124]. Când îşi recapătă vederea, vede chiar mai bine decât

Pe măsură ce mergea, i s-a contractat gâtul, spinarea i s-a aplecat în faţă şi şi-a pus mâinile pe genunchi. Deodată, a devenit bătrân. Nu putea să meargă. S-a întins pe burtă. Nu s-a mai mişcat. Murise” – W.E. Nelson, *Eskimo About Berîng Strait,* pp. 474-475.

[122] Vezi anticii clarvăzători greci Tiresias şi Fineu, care fuseseră orbiţi, în unele versiuni,

fiindcă dezvăluiseră prea multe dintre secretele zeilor.

[123] Despre simbolismul larg răspândit al apei vieţii, care printre alchimiştii medievali semnifica apa ochilor filosofilor sau *ros Gedeonîs* (= rouă lui Gideon), vezi C.G. Jung, OC 11, *Psihologie şi religie,* §160-161, mai ales n. 184; OC 12, *Psihologie şi alchimie,* §154 şi urm., 336 şi urm., 475 şi urm. Vezi şi R. Reitzenstein, *Hellenistic,* pp. 306-307.

[124] J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen, voi.* 2, pp. 470-471: „Cel orbit află, după ce trage cu urechea la păsări, nu doar secretul recăpătării vederii, ci şi modul în care o poate vindeca pe fiica bolnavă a regelui şi cum poate face o fântână secată să se umple din nou cu apă".

459

Simboluri arhetipale în basme

înainte! înzestrat cu planta miraculoasă, o vindecă pe fiica regelui şi deschide un izvor de apă potabilă într-o stâncă, aproape de oraşul însetat. Pentru aceste fapte, o primeşte pe fiica regelui drept soţie, însă cele două personaje negative sunt orbite apoi de corbi. în alte paralele, apa vindecătoare provine dintr-o broască arsă şi apă[125]. Orbirea prin urzeli malefice şi vindecarea cu apa vieţii reprezintă un motiv comun în basme. în „Prinţul Paşa Hassan"[126], de exemplu, eroul este orbit de către fraţii săi, iar după patruzeci de zile în care se roagă la Allah găseşte un izvor vindecător şi vede din nou „lumina lui Dumnezeu". în basmul fraţilor Grimm „Fiul regelui, care nu se temea de nimic", eroul este orbit de un uriaş şi, cu ajutorul unui leu, descoperă apele vindecătoare ale unui râu şi îşi recapătă vederea[127].

888 Se pare că a învăţat croitorul ceva din această experienţă dificilă, fiindcă le cruţă pe animalele pe care le întâlneşte, deşi la început pare că este în dezavantajul său. Acum ia în considerare cerinţele lumii instinctuale şi obţine astfel ajutorul părţii pozitive şi naturale a umbrei sale. De acum înainte, are reuşite şi găseşte chiar o slujbă la curtea regelui. Dar, deoarece s-a întors la lumea conştiinţei, apare din nou cizmarul cel rău, adversarul său inconştient. El răspândeşte pe ascuns zvonuri despre aptitudinile supranaturale ale croitorului şi face ca acesta să primească sarcini imposibile. Umbra otrăveşte eroul printr-o pretenţie secretă la un eroism supraumân. Dar, deşi întotdeauna lucrează pentru rău, aduce binele în cele din urmă, deoarece, cu ajutorul animalelor, adică în baza siguranţei sale instinctuale dobândite şi a apropierii de natură, croitorul reuşeşte să-şi aducă superioritatea reală la lumină şi îşi dă seama de capacitatea sa de a aduce vindecarea ca salvator.

889 Acest rol de umbră ca stimulent al mişcării de dezvoltare este

J

ilustrat clar într-un basm al tribului Koriak, „Fiica insulei plutitoare"

[125] *Cf.* J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen,* voi 2, p. 468.

[126] [Discutată în detaliu în von Franz, *Individuation în Fairy Tales.]*

[127] Vezi şi basmul „Orbul care şi-a recăpătat vederea", în care eroul este orbit de mama sa vitregă malefică şi vindecat de excrementele unor gâşte sălbatice. Pentru mai multe exemple, vezi J. Boite şi L. Mackensen, *Handwörterbuch Blendung* („orbitor") *şi Blindheit* („orbire").

460

Imaginea fiului daemonic [umbra]

Acolo, Ememqut, eroul cultural, este însoţit mereu de un vecin numit „Cel-invidios" (!), care strica orice demers în care se implica acesta, într-o zi, Cel-invidios spune, în derâdere, că Ememqut nu ar putea să o convingă pe „fiicainsulei plutitoare" să-i fie soţie. Ememqut s-a enervat şi a pornit într-o mare aventură, forţându-l pe Cel-invidios să-l însoţească. împreună cuceresc multe femei frumoase de pe tărâmul spiritelor şi din mare. Şi devine clar că Cel-invidios, care este şi un lăudăros (se laudă că poate să sară peste nişte reni, deşi este evident că nu e în stare), întruchipează partea geloasă şi lăudăroasă a eroului însuşi.

Umbra este de fapt cea care forţează eul spre un *auseinandersetzung* cu inconştientul. Tocmai datorită acestor îndemnuri şi necăjiri intră în contact cu sufletul său, care apare ca femeie ce personifică cea mai înaltă valoare.

în basmul fraţilor Grimm, croitorul trebuie să recupereze o coroană de pe fundul unui lac. Această sarcină este similară cu cea a eroului koriak Ememqut, deoarece coroana pe care o aduc raţele din adâncuri, adică din inconştient, este şi un simbol de cea mai înaltă valoare, completitudinea interioară. Chiar şi micul castel pe care îl construiesc albinele pentru croitor, din ceara lor, este o structură geometrică ce poate fi privită drept o mandala şi, prin urmare, drept un centru spiritual. O altă mandala este cercul magic pe care îl formează tânărul cal în curte. Din centrul său tâsneste un izvor luminos

> J >

şi limpede precum cristalul, din spatele unei bucăţi sferice de teren[128]. Dacăîntr-adevăr coroana reprezintă valoarea supremă, castelul este sursa imaculată a puterii, iar izvorul care curge reprezintă vitalitatea şi reînnoirea eternă; atunci soseşte, într-un final, cel de-al patrulea factor: mult aşteptatul nepot al regelui, adus de către barză. într-o versiune slavă[129], un porumbel aduce copilul, reflectând poate conceptul primordial al porumbelului care reprezintă Duhul Sfanţ. La prima întâlnire a croitorului cu barza, cea din urmă spune despre

[128] într-o variantă a acestei poveşti *(cf.* J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkimgen,* voi. 2, p. 468), toate fântânile din oraş s-au uscat „şi nimeni nu ştie că piatra cea mare din mijlocul pieţei publice trebuie să fíe îndepărtată de acolo, fiindcă dedesubt se află cea mai pură apă".

[129] *Cf.* J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkimgen,* voi. 2, p. 471 n. 1.

sine: „Sunt o pasăre sacră, ce nu face rău nimănui" Prin copil, valoarea spirituală cea mai înaltă a sosit, în sfârşit, sub formă de om, deoarece este un simbol al reînnoirii interne şi indică spre viitor. Cea de-a patra etapă aduce împlinirea şi uniunea croitorului cu fiica regelui. Odată ce se întâmplă acest lucru, aspectul malefic al umbrei dispare, învins de lumea instinctuală reprezentată de animale, singurele forţe opuse care îi pot face faţă, deoarece şi ele aparţin tărâmului inconştientului. Implicându-se în sarcini, eroul însuşi nu participă activ la *auseinandersetzung,* ci stă „lipsit de contradicţii" deasupra lor, lăsând partea luminoasă şi cea întunecată a inconştientului să se lupte între ele. Are loc o inversare, însoţitorul întunecat se dovedeşte acum a fi cel orbit[130], animalele s-au întors împotriva lui şi dispare în pădure, de unde a venit.

891 Acest basm formulat naiv se dovedeşte a fi o dramă psihică foarte cuprinzătoare, care culminează cu obţinerea comorilor. După cum am remarcat mai sus, fiecare dintre aceste comori este un simbol de cea mai înaltă valoare psihică, iar Jung numeşte acest lucru, în limbaj psihologic, Şinele[131]. Se referă aici la un punct de mijloc între conştiinţă şi inconştient. „Acest ceva este «centrul» căutat al personalităţii, acel ceva indescriptibil, situat între contrarii, sau unificatorul contrariilor, sau rezultatul conflictului, sau «prestaţia» tensiunii energetice."[132] Atunci când un individ, în decursul dezvoltării sale psihice, a găsit centrul personalităţii sale, el este echilibrat şi capabil să fie împăcat cu sine. îndeplinirea acestui obiectiv este atât de importantă, încât se ridică la nivelul unei transformări. Prin urmare efortul psihic este concentrat în acest loc central[133]. în concepţia lui

[130] [în limba germană, literal „amăgit".]

[131] *Cf.* C.G. Jung, OC 7, *Relaţiile dintre Eu şi inconştient,* §399,404 şi urm.; OC 9/1, *Despre renaştere,* §247 şi urm.; OC 11, *Simbolul transsubstanţierii în liturghie,* §396; OC *]A,*

Psihologie şi religie, §140.

[132] C.G. Jung, OC 7, *Relaţiile dintre Eu şi inconştient,* §382.

[133] în *ibidem,* §398, autorul scrie despre Sine că este „un centru virtual de o constituţie [...] misterioasă". în „Comentariu la *Secretul Florii de Aur",* el spune că scopul este acela de a muta centrarea din eu la un nou centru, luând în considerare cerinţele conştientului şi inconştientului. Acest „punct virtual" între conştient şi inconştient poate fi numit Şinele – C.G. Jung, OC 13, *Comentariu la „Secretul Florii de Aur*| §67.

462

Imaginea fiului daemonic [umbra]

Jung, Şinele nu este doar un „loc" psihic, ci şi un arhetip, o imagine primordială care este încărcată energetic şi funcţionează fiindcă este subordonat eului conştient şi îl include[134]. El determină soarta

J >

indivizilor, întotdeauna ca arhetip, în funcţie de atitudinea eului, în sens pozitiv sau negativ[135]. Imaginea simbolică a acestui arhetip apare în visele indivizilor, în miturile şi basmele multor popoare şi în descrierile experienţelor religioase. Este exprimată şi în viziuni şi – în măsura în care nu reprezintă ceva ce trăieşte ca un „copil divin" – apare sub forma unei mandala. Unitatea şi regularitatea [adică respectarea legilor] mandalei simbolizează plenitudinea. „De cele mai multe ori este vorba despre o formă de floare, cruce sau roată cu o tendinţă limpede spre tetradă [,..]."[136]

în povestea celor doi călători, umbra este cea care-l îndeamnă pe croitor să caute acest centru psihic, un simbol al tăriei sufleteşti interioare. Se pare că planurile sinistre ale cizmarului îl ajută pe croitor să se maturizeze şi să devină o persoană regală.

Alter egoul apare în basme şi ca slujitor sau spirit care îl ajută pe erou, datorită afinităţii sale cu eroul – atât ca dependenţă subordonată, cât şi angajament faţă de implicarea în eforturile de ajutorare. Un basm care ilustrează întâlnirea periculoasă cu propriul demon şi reprezintă într-un mod deosebit felul în care această formă dobândeşte bunurile disponibile şi care iluminează foarte frumos personajul magic al servitorului este „Lasse, slujitorul meu":

A fost odată ca niciodată un prinţ sau duce, sau cum vreţi să-i spuneţi, dar în orice caz un domn de viţă nobilă, care nu voia să stea acasă. Asa că a călătorit în toată lumea, iar oriunde s-a dus, a fost bine primit. S-a împrietenit la cataramă cu cei mai rafinaţi oameni, fiindcă avea sume nemaiauzite de bani.

[134] Cf C.G. Jung, OC 7, *Relaţiile dintre Eu şi inconştient,* §274.

[135] *Cf.* J. Jacobi, *Psihologia lui C.G. Jung.,* p. 145: „însă şi Şinele este o categorie psihologică, aşa că poate fi resimţit. Atunci când ieşim în afara limbajului psihologic, îl putem numi «focul central», partea noastră individuală din Dumnezeu sau «scânteia», ca să folosim termenul lui Meister Eckhart"

[136] C.G. Jung, OC 13, *Comentariu la „Secretul Florii de Aur",* §31 şi urm. Vezi şi J. Jacobi, *Psihologia lui C.G. Jung,* p. 151.

892

893

894

463

Simboluri arhetipale în basme

îşi găsea imediat prieteni şi cunoştinţe oriunde se ducea, căci oricine are troaca plină va găsi întotdeauna porci care să-şi bage râtul în ea. Dar, fiindcă îşi risipea banii astfel, avea din ce în ce mai puţini, iar în cele din urmă a rămas fără un sfanţ. Şi s-au terminat astfel şi prietenii lui, căci au dispărut la fel ca porcii. După ce l-au sărăcit, au început să se smiorcăie şi să grohăie, iar în scurtă vreme s-au risipit, fiecare la treaba lui. Şi a rămas singur,

abandonat de toţi, după ce fusese dus de nas. Toţi se bucuraseră să-l ajute să scape de bani, dar niciunul nu era dispus să-l ajute să-i recâştige, aşa că nu i-a rămas altceva de făcut decât să se întoarcă acasă ca ucenic de zilier şi să cerşească pe drum.

895 într-o seară, târziu, s-a trezit într-o pădure enormă, fără să aibă vreo idee unde avea să-şi petreacă noaptea. Uitându-se în jur, a zărit printre tufişuri o colibă veche. Bineînţeles că era una dărăpănată, nu o locuinţă demnă de un aşa nobil rafinat; dar atunci când nu putem avea parte de ceea ce vrem, trebuie să ne mulţumim cu ce primim, şi din moment ce nu avea ce face, a intrat în căsuţă. Nu era nici măcar o pisică înăuntru, niciun scaun pe care să stea. Dar lângă un perete se afla un cufăr mare. Ce putea să se afle în cufăr? Dacă erau câteva fărâme mucegăite de pâine? Aveau să i se pară delicioase, fiindcă nu mâncase nimic toată ziua şi îi era atât de foame, că i se lipiseră maţele de şira spinării. A deschis cufărul. Dar în cufăr se afla alt cufăr, iar în acesta alt cufăr, şi tot aşa, unul mai mic decât celălalt, până ce nu mai erau decât nişte cutiuţe. Iar cu cât erau mai multe, cu atât îi era mai greu să le deschidă; căci orice era ascuns cu atâta grijă trebuia să fie excepţional de frumos, s-a gândit el.

896 în cele din urmă a ajuns la o cutiuţă, iar în cutiuţă se afia o bucăţică de hârtie, şi cu atât s-a ales după atâta chin! La început, a fost foarte supărat.

464

Imaginea fiului daemonic [umbra]

Dar deodată, a văzut ceva scris pe bucata de hârtie şi, uitându-se mai îndeaproape, a reuşit să descifreze cuvintele, deşi arătau ciudat. A citit: „Lasse, slujitorul meu!”[137]

De îndată ce a rostit cuvintele, a auzit aproape de ureche: „Ce doreşte stăpânul meu?”

S-a uitat în jur, dar nu a văzut pe nimeni. „Ce ciudat”, s-a gândit el şi a mai citit o dată cu voce tare: „Lasse, slujitorul meu!” – şi, la fel ca înainte, a urmat răspunsul: „Ce doreşte stăpânul meu?”

[Fiind înnebunit să găsească ceva să mănânce, a cerut mâncare. Imediat a apărut o masă bogată, cu toate felurile de mâncare pe care şi le putea închipui! Cu ajutorul slujitorului său invizibil, i se oferă un pat elegant, iar coliba se transformă într-un palat magnific, cu slujitori. De cealaltă parte a pădurii se afla palatul unui rege. Acel rege a fost uimit de castelul care apăruse deodată pe cealaltă parte a pădurii „lui”. înfuriat de îndrăzneala aceea, şi-a trimis soldaţii să-l demoleze şi să-l spânzure pe cel care l-a construit. Ducele a fost salvat din nou de slujitorul lui invizibil, care i-a dat de două ori mai mulţi soldaţi decât avea regele, aşa încât ofiţerii regali nu au îndrăznit să mai înainteze. Ducele i-a primit la palat şi a aflat că regele avea o fiică nespus de frumoasă, care era atât de mândră, încât nu se uitase niciodată la vreun bărbat. Ducele le-a cerut ofiţerilor să-i transmită salutările sale regelui. Seara, a strigat: „Lasse, slujitorul meu!” şi i-a spus ajutorului său nevăzut să o aducă pe prinţesa adormită până la el, fără să o trezească. Nu a durat mult până ce aceasta s-a aflat pe patul lui, mai frumoasă decât oricare altă femeie din câte văzuse vreodată. Ducele i-a ordonat slujitorului să o ducă înapoi la castelul ei, fiindcă avea să le facă o vizită a doua zi, pentru a-i cere regelui mâna ei. între timp, regele se înfuriase deoarece castelul încă era în picioare şi rivaliza cu al lui. Căpitanul i-a explicat totul, ceea ce regele nu a putut să înţeleagă la început.

[137] Numele „Lasse” este o poreclă des întâlnită pentru „Lars” în suedeză şi „Lorenz” în germană.

465

897

898

899

900

Simboluri arhetipale în basme

Apoi, a sosit prinţesa şi i-a spus tatălui ei că avusese un vis straniu şi frumos: se afla într-un castel nou şi s-a întâlnit cu un J 9

duce chipeş şi viteaz, iar acum voia să se mărite cu el. înainte ca regele să-şi revină din această surpriză, ducele şi-a făcut apariţia cu tobe şi trâmbiţe, strălucind de aur. Şi-a declarat loialitatea faţă de rege şi a curtat-o pe fiica acestuia. Regele nu a îndrăznit să refuze, dar a vrut mai întâi să vadă cu ochii lui celălalt castel şi bogăţiile ducelui. După ce a confirmat situaţia, şi-a dat acordul. Nunta a fost fastuoasă, iar cuplul a plecat să locuiască în castelul ducelui.] După o vreme, ducele a auzit într-o seară cuvintele: „Stăpânul meu este mulţumit acum?" Era Lasse, deşi ducele nu îl vedea.

901 „Sunt foarte mulţumit", a răspuns ducele, „fiindcă mi-ai adus tot ce am acum".

902 „Dar eu ce am primit în schimb?" a întrebat Lasse.

903 „Nimic", a răspuns ducele. „Dar, cerule, ce aş fi putut să-ţi dau, din moment ce nu eşti făcut din carne şi oase şi nici măcar nu te văd?" a spus el. „Dar dacă pot să fac ceva pentru tine, spune-mi ce anume şi voi face."

904 „Mi-aş dori foarte tare să-mi dai bucăţica de hârtie pe care o ţii în cutie", a spus Lasse.

905 „Dacă doar atâta lucru vrei, dacă fleacul acesta te ajută, îţi îndeplinesc dorinţa, fiindcă cunosc deja pe dinafară cuvintele", a spus ducele. Lasse i-a mulţumit şi i-a spus că nu trebuie decât să pună hârtia pe scaun, lângă patul său, când se ducea la culcare, iar el avea să o ia în timpul nopţii.

906 Ducele a făcut întocmai, iar apoi s-a culcat şi a adormit. Dar spre dimineaţă, ducele s-a trezit, fiindu-i atât de frig încât îi clănţăneau dinţii în gură, iar când a deschis ochii, a observat că îi fusese luat totul şi nu mai avea nici măcar o cămaşă pe care să o numească a lui. Şi, în loc să fie întins în patul lui elegant din dormitorul uriaş, aflat în castelul său splendid, stătea pe cufărul cel mare, în coliba cea veche. A strigat imediat: „Lasse, slujitorul meu!" Dar nu i-a răspuns nimeni. Aşa că a mai strigat o dată:

466
Imaginea fiului daemonic [umbra]

„Lasse, slujitorul meu!" Din nou, niciun răspuns. Aşa că a mai strigat o dată, cât de tare a putut: „Lasse, slujitorul meu!" Dar şi a treia oară a fost în zadar.

A început să-şi dea seama ce se întâmplase şi că, după ce obţinuse bucata de hârtie, Lasse nu trebuia să-l mai slujească, iar Lasse făcuse toate acestea posibile. Dar acum, lucrurile stăteau aşa cum stăteau, iar ducele se afla în coliba cea veche, fără să aibă măcar o cămaşă în spinare. Nici prinţesa nu o ducea mai bine; dar măcar ei îi rămăseseră hainele; căci acestea îi fuseseră date de tatăl ei, iar Lasse nu avea putere asupra lor. Acum, ducele a trebuit să-i explice totul prinţesei şi să o implore să plece, fiindcă el avea să se descurce singur cât de bine putea. Dar prinţesa nici nu a vrut să audă, l-a spus că îşi amintea bine cuvintele preotului care îi căsătorise, şi anume să nu îl părăsească niciodată.

[Când regele nu a mai văzut castelul minunat de cealaltă parte a pădurii, s-a îngrijorat şi s-a dus să vadă cu ochii lui ce s-a întâmplat. Găsind-o pe fiica lui plângând şi pe ginerele său acum nenorocit, incapabil să-i mărturisească regelui ce se întâmplase, a ordonat ca ducele să fie spânzurat. Prinţesa a vorbit cu călăul şi a pus la cale ca ducele să fie salvat şi să fugă amândoi în lume.]

Acum, ducelui îi ajungea cuţitul la os, la propriu! însă, datorită felului special în care a pregătit călăul frânghia, ducele nu a murit, ci a stat atârnat acolo o vreme. Asta i-a dat suficient timp să reflecteze la greşeala lui că nu s-a mulţumit cu un deget, ci a luat toată mâna; însă cel mai mult îl deranja faptul că fusese atât de naiv încât îi dăduse bucata de hârtie lui Lasse. „Dacă aş putea să o iau înapoi, le-aş arăta tuturor că lipsurile m-au făcut mai înţelept", s-a gândit în sinea lui. Dar abia când ni se fură calul închidem poarta

grajdului. Aşa e lumea. Şi-a scuturat degetele de la picioare, din moment ce nu mai avea nimic altceva de făcut.

Fusese o zi lungă şi grea pentru el, aşa că nu i-a părut rău când a văzut soarele coborând în spatele pădurii. Dar,

907
908
909
910
911
467
Simboluri arhetipale în basme

tocmai când soarele urma să apună, a auzit un răsunător „Yo ho”, iar când s-a uitat în jos, a văzut şapte căruţe cu încălţări uzate venind pe drum, iar în vârful ultimei căruţe se afla un bătrânel în gri, cu o scufie de noapte pe cap. Semăna cu o fantomă sinistră şi nu era deloc plăcut la vedere. S-a apropiat de eşafod, s-a oprit când a ajuns dedesubt, s-a uitat la duce şi a râs, creatura aceea bătrână şi oribilă!

912 „Aceasta este măsura prostiei tale?” a întrebat el. „Dar ce să facă un om ca tine cu prostia lui, dacă nu o pune la treabă?” Şi a râs din nou. „Da, tu atârni acolo, iar eu car cu căruţa toate încălţările pe care le-am rupt pe când umblam să-ţi îndeplinesc ţie dorinţele absurde. Uneori mă întreb dacă ştii să citeşti ce scrie pe bucata aceea de hârtie şi dacă recunoşti scrisul”, a spus el, râzând din nou şi prostindu-se, în timp ce îi flutura ducelui bucata de hârtie pe sub nas. Dar nu toţi cei care atârnă în ştreang sunt morţi, iar de data aceasta Lasse a fost cel mai prost dintre ei doi.

913 Ducele i-a smuls bucata de hârtie din mână! „Lasse, slujitorul meu!”

914 „Ce doreşte stăpânul meu?”

915 [Ducele i-a ordonat lui Lasse să-i taie frânghia şi să-l dea jos de pe eşafod, să aducă din nou castelul la viaţă şi tot ce era înainte acolo, ceea ce Lasse a şi făcut. A doua zi de dimineaţă, regele a văzut din nou castelul, dar eşafodul, ginerele şi fiica lui dispăruseră. A trebuit să se aşeze, să-şi dea jos coroana şi să se scarpine în cap. Se întâmplaseră atâtea lucruri ciudate în ultima vreme! S-a dus la castelul ducelui şi a fost întâmpinat de fiica şi ginerele său. Complet înmărmurit, regele a cerut o explicaţie. Ducele, sigur pe sine, a negat că s-ar fl întâmplat ceva ieşit din comun, sugerând posibilitatea ca regele să-şi fl pierdut temporar minţile.]

916 „Cred că este aşa cum spui”, i-a zis regele ducelui, „şi cred că mi-am recuperat raţiunea şi mi-am regăsit ochii. Ar fi fost un mare păcat să te spânzur”, a spus el. Apoi s-a bucurat şi nimeni nu s-a mai gândit la asta. Dar vremurile potrivnice te

468
Imaginea fiului daemonic [umbra]

învaţă să fii înţelept, aşa spune lumea, iar ducele a început să se ocupe singur de mai multe lucruri, astfel încât Lasse să nu mai trebuiască să uzeze atâtea perechi de pantofi. Regele i-a dat imediat jumătate din regatul lui, aşa că a avut destule de făcut, iar oamenii spuneau că rar se mai găsea un conducător atât de bun ca al lor.

Apoi, într-o zi, Lasse a venit la duce şi, deşi nu arăta mai bine ca înainte, era mai respectuos şi nu mai rânjea batjocoritor. „Nu mai ai nevoie de ajutorul meu”, a spus el, „fiindcă înainte îmi uzam toţi papucii, iar acum nu reuşesc să rup nici măcar o pereche, şi cred că încep să-mi crească muşchi pe picioare. Nu vrei să mă eliberezi?”

Ducele credea că poate să o facă. „M-am străduit să te scutesc de eforturi şi cred că pot să mă descurc fără tine”, a răspuns el. „Dar nu pot să mă despart de castel şi de toate celelalte lucruri, din moment ce nu aş putea găsi niciodată un arhitect ca tine, şi poţi să mă crezi pe cuvânt că nu vreau să mai apar vreodată pe eşafod. Aşa că eu, de bunăvoie, n-am

să-ţi înapoiez bucata de hârtie”, a spus el.

„Câtă vreme se află în posesia ta, nu am de ce să mă tem”, a răspuns Lasse. „Dar dacă ar ajunge pe mâinile altcuiva, ar trebui să încep din nou să alerg şi să o iau de la capăt, ceea ce nu mi-aş dori. Când lucrezi de o mie de ani, aşa ca mine, în cele din urmă oboseşti.”

Aşa că au ajuns la concluzia că ducele ar trebui să pună bucata de hârtie în cutiuţa sa şi să o îngroape la şapte coţi sub pământ, sub o piatră care crescuse şi avea să rămână acolo pe vecie. Apoi, şi-au mulţumit unul altuia pentru o prietenie plăcută şi s-au despărţit. Ducele a făcut cum a promis şi nu La văzut nimeni când a ascuns cutia. A trăit fericit alături de prinţesă şi a fost binecuvântat cu fii şi fiice. După moartea regelui, el a moştenit întregul regat şi, după cum vă puteţi imagina, a dus-o chiar mai bine, şi probabil încă trăieşte şi domneşte acolo, dacă nu a murit.

917
918
919
920
469
Simboluri arhetipale în basme
921 Cât despre cutiuţa cu bucata de hârtie, mulţi încă sapă după ea şi o caută[138].
922 întâlnirea fatidică dintre personaj şi regatul magic are loc aici în momentul unui eşec în lume. Prin izolare exterioară, eul aude voci interioare. Astfel, aventurile unui băiat rege din basmul spaniol „Frumuseţea lumii” au loc mai ales după ce acesta îşi pierde toate bunurile din cauza unui curtean malefic, care îl lasă apoi singur la ananghie, pe o insulă izolată. Aşadar, eroul cade sub puterea umbrei.
923 Ducele din povestea suedeză găseşte puterea periculoasă şi generoasă a inconştientului într-o bucată de hârtie aflată în cea mai mică dintre cele patru cutii băgate una într-alta. Cutia, ca lucru receptiv, sigur, o ascunzătoare, este simbolul pântecului[139], dar, mai general, şi al întregului corp[140]. Reprezintă corpul-suflet atotcuprinzător şi întunecat[141]. în Misterele Eleusine, şarpele auriu ca imagine a divinităţii secrete era purtat ascuns în cufărul sacru sau arca sacră[142]. în basmul fraţilor Grimm „Cele trei pene”, eroul nătâng coboară câteva trepte în pământ şi dă peste o broască grasă, care îi oferă un covor magic şi alte instrumente fermecate. [Pentru basmul complet, vezi volumul următor.] într-un basm rusesc, „Fecioara moartă”, un întreg oraş de aur este închis într-o cutie de aur[143]. în aceste exemple, cuierele,

[130] C. Stroebe, *Swedish Fairy Book,* pp. 11-32.

[139] *Cf* J.J. Bachofen, *Grăbersymbolik,* pp. 127-128; H. Silberer, *Problems of Mysticism,* p. 225; O. Rank, *TheMyth of the Birth,* pp. 55, 83.

[140] *Cf* Angelus Silesius, *The Cherubinic Wanderer,* p. 42 [text uşor modificat] („Trup, suflet şi divinitate”): „Sufletul este un cristal, divinitatea este strălucirea sa:/ Trupul în care sălăşluieşti le ascunde pe amândouă ca într-un altar” *(Die Seel ist ein Kristall, die Gottheit ist ihr Schein:/ Der Leib> în dem du lebst, ist ihrer beider Schreinf*

[141] [în germană, *Korperseele.]*

[142] *Cf* A. Dieterich, *Eine Mithrasliturgie*, pp. 124 şi urm.; O. Rank, *The Myth of the Birth,* pp. 55, 76-77.Vezi şi aztecul „Cufăr al lui Hackmack” (acum în Muzeul de Cultură Populară din Hamburg). Acest cufăr din piatră este „o imagine şi un simbol al întregului cosmos” – T.W Danzel, „The Psychology of Ancient Mexican Symbolism”, p. 106. De asemenea, Arca Sfântă din anticul Israel este un chivot în formă de cufăr, care a devenit un loc de acumulare a energiilor religioase.

[143] [Vezi şi basmul rusesc „Cutia magică” – N. Guterman (trad.), *Russian Fairy Tales,* comentariu de Roman Jakobson, Pantheon Books, New York, 2006, pp. 164-167.]

470

precum cutia Pandorei, denotă inconştientul. în basmul „Lasse, slujitorul meu”, ducele trebuie să deschidă trei cutii până ce ajunge la a patra, ca să găsească hârtia conţinând cuvintele magice.

Procesul psihologic îl priveşte astfel pe duce, condus de nevoi 924 externe, care trebuie să sape mai adânc în sufletul său şi să treacă de multe straturi până ce ajunge la miezul creativ viu din inconştient. (Coliba, care are aceeaşi formă de cutie, este o mandala, un simbol al locului sufletului.) Biletul îi conferă putere asupra unui slujitor invizibil care îi îndeplineşte orice dorinţă. întruchipează posibilităţi infinite de visare inertă şi darul de a lăsa bogăţia şi posibilităţile fatidice ale imaginilor interioare să devină „reale” (eficiente). Aceste posibilităţi nu îi sunt accesibile direct ducelui, ci doar printr-un obiect magic, hârtia care conţine cuvintele „Lasse, slujitorul meu”. Biletul şi cuvintele sunt un sprijin, un fel de cheie sau formulă pentru a obţine acces la inconştient.

Slujitorul invizibil se dovedeşte a fi un bătrânel cenuşiu cu o 925 scufie pe cap, care are un chip „ca de fantomă sinistră”. Este precum Púca (din „Cimpoierul şi Púca”), un spirit întunecat, a cărui pălărie ascuţită îl face să arate ca un spiriduş. Spiriduşii (la fel ca fierarii) semnifică forţe ascunse ale imaginilor din natură. De asemenea, Lasse apare aproape personal ca zeitate htonică. (Vezi figura din „Povestea lui Longa-Poa”.) în povestea spaniolă „Ursul Hans” apare un omuleţ negru pe care trebuie să-l înfrunte mai întâi eroul, dar apoi este învins şi îi îndeplineşte acestuia toate dorinţele. (Umbra este reprezentată adesea în basmele spaniole ca un om negru.) Deşi Lasse este supus la început şi se comportă ca un adevărat slujitor, procurând toate bunurile pe care şi le doreşte stăpânul său, mai târziu îşi arată întregul aspect întunecat şi îl duce pe erou la eşafod, aşa cum a făcut cizmarul cu croitorul în „Cei doi călători”. Dar Lasse mediază şi contactul cu partea feminină, emoţională a inconştientului, care este reprezentată de fiica regelui. Ea îl convinge pe călău şi îi salvează viata ducelui.

J

Deoarece ducele a adus forţele inconştientului care se aflaseră 926 sub vraja lui prin mijloace artificiale, el nu le stăpâneşte cu adevărat, în clipa când puterea îi scapă printre degete fără să-şi dea seama,

demonul este eliberat şi îsi dezvăluie adevărata natură, aruncând eroul într-o situaţie şi mai dramatică decât înainte. Dar apoi îşi dă seama că nu poate folosi în mod legitim puterile care se află în inconştient pentru sine, ci trebuie să dobândească acele comori prin efort conştient şi muncă, şi să le utilizeze cu anumite limite umane. Drept urmare a acestei conştientizări, ducele devine atât de matur, încât nu mai are nevoie de o „artă” sau „metodă” pentru a gestiona tărâmul demonic. îngroparea biletului reprezintă o expresie foarte precisă a atingerii obiectivului unei relaţii semnificative a omului cu umbra sa şi, în general, cu inconştientul. Fiecare parte renunţă la superioritatea asupra celeilalte şi, prin urmare, se obţine pacea. Talismanul magic este redat naturii, deoarece ducele cunoaşte acum misterul inconştientului în sinea lui. Demonul întunecat dispare, la fel ca cizmarul din „Cei doi călători”, şi nu se mai întoarce niciodată pe tărâmul magic.

927 O poveste similară este *„Schratl* cel întemniţat şi bogatul Julius”[144]:

[144] *Cf.* fermecătorul basm „Du-te nu ştiu unde şi adu nu ştiu ce”, în care un arcaş se abţine să tragă intr-un porumbel, care se transformă în fiinţă umană şi devine soţia lui. Regele o doreşte şi il trimite pe arcaş într-o aventură. După multe încercări şi misiuni, în cele din urmă, trebuie să îndeplinească sarcina: „Du-te nu ştiu unde şi adu nu ştiu ce”. în timp ce soţia ii rămâne loială sub formă de porumbel, el rătăceşte până se întâlneşte cu mama ei, o vrăjitoare, cu al cărei ajutor il dobândeşte pe spiritul-slujitor Şmat-mintosul. Acesta

trăieşte într-o peşteră, unde slujeşte doi bătrâni. Pe drumul de întoarcere, Şmat-mintosul ii dă nişte obiecte magice, un castel şi soldaţi, astfel că îl învinge pe rege şi, împreună cu soţia lui, primeşte întregul regat. Şmat-mintosul nu mai este menţionat. Aici, figura magică a slujitorului din peşteră (!) este legată de zeitatea paternă htonică (personificată de cei doi bătrâni, în aspectul lor dublu). Eroul ii cere lui Şmat-mintosul să mănânce cu el. în cei treizeci de ani în care i-a slujit pe cei doi bătrâni, Smat-mintosul nu a fost invitat niciodată să stea cu ei la masă. Prin această invitaţie, arcaşul îl salvează pe Şmat-mintosul şi îl eliberează de ţintuirea în tărâmul inconştientului. El dispare de îndată ce eroul ajunge în siguranţă în „regatul" său. Faptul că mama magică îl conduce pe erou la peşteră indică legătura dintre Marea Mamă şi umbră, ambele simbolizând natura generoasă. Vezi şi relaţia dintre Puca şi zânele materne din „Cimpoierul şi Puca" Vezi şi „Lumina albastră". Şi acolo, o vrăjitoare rea controla la Început slujitorul magic (un

472

Imaginea fiului daemonic [umbra]

Bogatul, dar singuraticul domn Julius a eliberat un *schratl*[145] dintr-o cutie din perete. Ca răsplată pentru libertatea sa, spiritul i-a îndeplinit toate dorinţele. L-a transformat pe domnul Julius într-un căpitan care naviga pe toate mările, dar apoi i-a stricat fericirea cu o furtună. Apoi, *schratl* l-a făcut general, dar nu i-a permis să omoare pe nimeni. După aceea l-a transformat pe domnul Julius în sultan turc, dar acesta se ruşina de femei şi nu îi plăceau femeile din harem, iar ca pustnic era ursuz. Apoi, *schratl* l-a făcut grădinar, omorându-l în taină pe adevăratul grădinar şi aducându-l pe Julius alături de soţia şi copiii săi. Acum, Julius era fericit. Dar acest lucru l-a iritat pe *schratl,* fiindcă nu suporta ca stăpânul lui să fie fericit, aşa că a hotărât să-i distrugă norocul. într-o zi, a venit la soţia grădinarului deghizat în bătrân şi i-a spus că el era *schratl,* un fel de demon, şi slujitorul soţului ei. l-a spus toată povestea cu domnul Julius şi că el nu era soţul său de drept. Ea nu l-a crezut, chiar dacă a jurat că îi poate dovedi totul şi va vedea cu ochii ei. A adăugat că se poate transforma în orice voia ea. Dar femeia l-a alungat şi i-a spus totul lui Julius. Acesta a mărturisit adevărul şi s-a întristat, fiindcă norocul şi fericirea lui s-au terminat. Dar femeia a fost curajoasă şi i-a zis că totul avea să fie bine, însă doar dacă se căsătorea cu ea, iar ceremonia era oficiată de un preot creştin, ceea ce a şi făcut, însă *schratl* a continuat să o deranjeze, până când aceasta l-a prins în cutia ei de cusut şi l-a aruncat în mare. De atunci, cei doi au trăit fericiţi împreună.

Interpretarea acestui basm este clară din discuţia precedentă. Povestea ilustrează pe scurt aspectul dublu al umbrei ca ajutor magic, dar şi distrugător. întruchipează daemonii inconştientului eroului (eului), în care sălăşluiesc în stare latentă toate forţele ce pot face din om un rege sau un criminal. *Schratl* pare capabil să-i arate opusului

bătrânel), care slujea eroul ori de câte ori îşi aprindea pipa cu lumină albastră. La sfârşitul poveştii, soldatul devine rege şi slujitorul nu mai este menţionat.

[145] [Un demon al pădurii.]

928

929

473

Simboluri arhetipale în basme

său [adică eul, omologul său] atitudinea corectă, care înseamnă o stăpânire de sine înţeleaptă şi capacitatea de a face diferenţa dintre eu şi daemonii săi.

930 Un basm important asociat cu „Cei doi călători", dar care ilustrează aspecte noi ale problemei umbrei este „Ferdinand cel Credincios, Ferdinand cel Necredincios". Această poveste sprijină interpretarea noastră, conform căreia animalele utile reprezintă aspecte pozitive ale umbrei:

931 A fost odată ca niciodată un bărbat care trăia împreună cu soţia sa, iar atât timp

cât au fost bogaţi nu au avut copii, dar când au devenit săraci, li s-a născut un băieţel. însă nu găseau un naş pentru el, aşa că bărbatul a zis că se va duce în alt loc, să vadă dacă găseşte pe cineva. Pe când mergea, s-a întâlnit cu un om sărman care l-a întrebat încotro se duce. I-a răspuns că mergea să vadă dacă poate găsi un naş, dar că era atât de sărac, încât nu voia nimeni să se încumete. „Ah", a spus săracul, „tu eşti sărac, eu sunt sărac, o să-ţi fiu eu naş, dar sunt atât de amărât, încât nu pot să-i ofer nimic copilului. Du-te acasă şi spune-i dădacei să vină cu copilul la biserică". Când au ajuns cu toţii la biserică, cerşetorul se afla deja acolo şi i-a dat copilului numele de Ferdinand cel Credincios.

932 [Pe când ieşea din biserică, cerşetorul i-a dat o cheie dădacei şi i-a spus să i-o dea tatălui când ajunge acasă, iar acesta trebuia să aibă grijă de ea până ce copilul împlinea paisprezece ani.] La vârsta de şapte ani, băiatul a căutat în zadar uşa palatului la care i se spusese că se potriveşte cheia, dar la paisprezece ani descoperit-o într-o pădurice, a descuiat-o şi a găsit un cal alb, pe care a urcat bucuros, strigând la tatăl său: „Acum am un cal alb şi o să călătoresc!" A pornit la drum şi, în timp ce mergea, a zărit o pană (de scris) ce zăcea în mijlocul drumului. La început s-a gândit să o ridice, dar apoi şi-a zis: „Ar trebui să o las acolo; o să găsesc cu uşurinţă o pană acolo unde merg, dacă am nevoie de una". După ce a pornit din nou la drum, a auzit o voce în urma lui: „Ferdinand cel Credincios,

ia-o cu tine" S-a uitat în jur, dar nu a văzut pe nimeni (calul vorbise) – totuşi s-a întors şi a luat pana. După ce a mai mers o vreme, a trecut de un lac şi a văzut un peşte zăcând pe mal, sufocându-se – aşa că a spus: „Aşteaptă, dragul meu peşte, te ajut eu să ajungi la apă"; şi, apucându-l de coadă, l-a aruncat în lac. Atunci peştele a scos capul din apă şi a spus: „Deoarece m-ai ajutat să scap din noroi, o să-ţi dau un flaut; când ai nevoie, cântă la el şi vin să te ajut, iar dacă îţi cade vreodată ceva în apă, cântă la flaut, iar eu am să vin să-ţi aduc obiectul cu pricina". Apoi Ferdinand a plecat şi s-a apropiat de el un om care l-a întrebat încotro merge. „Ah, spre următorul loc." Atunci l-a întrebat cum îl cheamă. „Ferdinand cel Credincios." „Aşa deci! înseamnă că avem aproape acelaşi nume, fiindcă mie mi se spune Ferdinand cel Necredincios." Şi au pornit amândoi spre următorul han.

Din păcate, Ferdinand cel Necredincios ştia tot ce gândise vreodată celălalt şi tot ce avea să facă; cunoştea aceste lucruri prin tot felul de tehnici malefice. însă la han se afla o fată sinceră, cu un chip luminos, care se comporta foarte frumos. Aceasta s-a îndrăgostit de Ferdinand cel Credincios, fiindcă era un bărbat chipeş, şi l-a întrebat încotro merge. „Ah, doar hoinăresc pe aici", a spus el. Ea i-a zis că ar trebui să rămână, fiindcă regele din acel ţinut voia un însoţitor sau o escortă, iar el ar trebui să intre în slujba domnitorului. Ferdinand a răspuns că nu poate să meargă la un om atât de important şi să-şi ofere, pur şi simplu, serviciile. Atunci fecioara i-a spus: „Ah, o să fac eu asta pentru tine". Fata s-a dus direct la rege şi i-a spus că ştia un slujitor perfect pentru el. Monarhul a fost mulţumit şi a ordonat să fie adus Ferdinand cel Credincios, astfel încât să-l facă slujitorul său. însă Ferdinand ar fi vrut să fie escortă, fiindcă voia să se afle acolo unde se afla şi calul său, aşa că regele l-a făcut escortă regală. Când a aflat Ferdinand cel Necredincios acest lucru, i-a spus fetei: „Cum? îl ajuţi pe el, dar pe mine nu?" „Ah", a zis fata, „te ajut şi pe tine". Ea s-a gândit: „Trebuie să rămân prietenă cu omul acesta, fiindcă

nu e de încredere". S-a dus la rege şi i l-a recomandat drept slujitor, iar regele l-a primit.

934 [Regele se văita mereu că dragostea lui nu se afla alături de el. Ferdinand cel

Necredincios i-a sugerat regelui să-l trimită pe Ferdinand cel Credincios să o găsească pe fata pe care o iubea. Dacă nu reuşea, regele urma să-i taie capul.] Regele l-a chemat pe Ferdinand cel Credincios şi i-a spus că undeva în lume se afla fata visurilor sale, iar el trebuia să i-o aducă, fiindcă altfel avea să moară.

935 [Aflat în grajd, alături de calul său alb, Ferdinand cel Credincios şi-a plâns soarta şi a strigat după ajutor. Căluţul alb i-a spus să nu-şi facă griji, să-i spună regelui să-i dea o corabie plină cu carne şi una plină cu pâine, fiindcă trebuia să împace uriaşii şi păsările gigantice de pe insula unde dormea o prinţesă, iubita regelui. Astfel echipat, Ferdinand cel Credincios s-a dus la insulă şi a hrănit uriaşii şi păsările. După ce s-au săturat de carne, Ferdinand i-a pus pe uriaşi să o care pe prinţesă, cu patul ei, până la rege.] Când fata a ajuns la rege, i-a spus că nu poate trăi, fiindcă trebuie să aibă cu ea scrierile sale, care rămăseseră în castel. La instigările lui Ferdinand cel Necredincios, regele l-a chemat pe Ferdinand cel Credincios şi i-a spus să aducă scrierile de la castel, altfel avea să moară. Aşa că s-a dus din nou în grajd, s-a văitat şi a spus: „Ah, căluţul meu alb, trebuie să plec din nou, cum voi reuşi să mă întorc cu bine?” Calul i-a zis să încarce din nou corăbiile. A făcut întocmai şi lucrurile au decurs ca prima dată – uriaşii şi păsările au mâncat pe săturate, fiind astfel îmblânziţi. Când au ajuns la castel, calul alb i-a spus lui Ferdinand cel Credincios că trebuie să intre, deoarece scrierile erau pe masa din dormitorul prinţesei. Ferdinand cel Credincios a intrat şi le-a luat. Când se aflau pe lac, şi-a scăpat pana de scris în apă; atunci calul alb i-a spus: „Acum nu mai pot să te ajut”. Dar Ferdinand şi-a adus aminte de flaut şi a început să cânte la el, iar peştele a ieşit cu pana lui de scris în gură şi i-a înapoiat-o. A dus scrierile la castel, unde a avut loc

476

Imaginea fiului daemonic [umbra]

nunta. însă regina nu îl iubea pe rege, fiindcă acesta nu avea nas; l-ar fi preferat pe Ferdinand cel Credincios. Prin urmare într-o zi, când erau adunaţi toţi lorzii de la curte, regina a spus că poate face tot felul de trucuri magice, că poate să taie capul cuiva şi să i-l pună la loc, şi că unul dintre ei ar trebui să încerce. Dar niciunul nu voia să fie primul, aşa că Ferdinand cel Credincios, din nou la îndemnurile lui Ferdinand cel Necredincios, s-a oferit voluntar, iar regina i-a tăiat capul, i l-a pus la loc şi l-a vindecat de îndată, rămânându-i doar un fir roşu în jurul gâtului. Atunci regele i-a spus: „Copila mea, unde ai învăţat aşa ceva?” „Ştiu arta magiei”, a răspuns ea, „vrei să încerc şi pe tine?” „Ba da”, a zis el. Regina i-a tăiat capul, dar nu i l-a mai pus la loc, prefacându-se că nu reuşeşte şi că pur şi simplu nu voia să stea cum îl punea ea. Apoi regele a fost îngropat, iar regina s-a măritat cu Ferdinand cel Credincios.

însă a continuat să călărească pe calul lui alb; iar odată, în timpul unei plimbări, calul i-a spus să se ducă la câmpul pe care îl cunoaşte şi să-l înconjure de trei ori la galop. După ce a terminat, calul alb s-a ridicat pe picioarele din spate şi s-a preschimbat în fiu de rege[146].

Ferdinand cel Credincios este înconjurat încă de la început de două umbre. Una dintre ele este, desigur, maleficul Ferdinand cel Necredincios (care îi corespunde cizmarului din „Cei doi călători”). Numele lui similar indică foarte bine că el este o contraimagine a eroului însuşi[147]. A doua umbră este calul ce îl ajută şi care se dovedeşte a fi un prinţ. Potrivit unei versiuni franceze („Treizeci-din-Paris”), această figură este identică cu naşul care a apărut la începutul poveştii şi care este Dumnezeu însuşi[148]. Vocaţia eroului este deja prezentă

936

937

[146] Uşor modificat, textul a fost preluat din J. şi T. Grimm, *Complete Grîmm’s,* pp. 566-571, pe baza traducerii lui Margaret Hunt (1884).

[147] *Cf.* şi „Săgeata-şarpe”.

[148] *Cf.* J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen,* voi. 3, p. 22, care menţionează o versiune

similară din Lorena. într-o paralelă suedeză, „Credincios şi necredincios”,
477
Simboluri arhetipale în basme
în soarta părinţilor săi. Ales să fie un copil special, el se naşte după sărăcirea în lume a părinţilor săi. Este o condiţie prealabilă pentru apariţia naşului fermecat. Persoana aceea se întâlneşte cu tatăl ca un străin, în drum spre alt sat. încă de la început, bănuim că are aptitudini misterioase şi magice, fiindcă toate lucrurile necunoscute sunt însufleţite cu uşurinţă de către inconştient, mai ales când omul se află la ananghie. Naşul este, implicit, reprezentantul Tatălui din cer (se numeşte naş, în engleză *godfather,* tată-zeu!). în versiunea paralelă franceză, cerşetorul care oferă cheia miraculoasă este, în mod clar, o fiinţă divină. Există un obicei de a-i da celui botezat un naş şi o naşă, după cum subliniază Bächtold-Stäubli, s.v. *Gevatter, Pate* („naş, protector”):
938 O formă de afinitate artificială care serveşte scopului de a cultiva o siguranţă mai mare pentru viaţa individului, întărită şi sanctificată de cultul individului. în Germania din
J
vechime, practica era cunoscută sub mai multe forme, cum ar fi în procesul de jurământ şi rudenie, şi cu părinţii vitregi. [...] (Această relaţie artificială reprezintă o încălcare a graniţelor strâmte ale clanului.) Biserica folosea *patrini* şi *matrinae,* bătrânii, cei care garantau siguranţa nou-născutului [...] ca putere eficientă şi garanţie pentru un mijloc de educaţie. Naşul (în germana veche superioară, *Gevatero)* ar trebui să fie un co-tată spiritual şi o rudă *(cf. compère, commère,* în franceză) care pot sprijini autoritatea educaţională parentală uneori inconstantă. [...] în ciuda participării Bisericii la obiceiul năşitului, acesta este purtat astăzi [adică la începutul anilor 1900] de către concepte predominant non-creştine, mai ales cu privire la numărul şi alegerea protectorilor, acordarea de nume, relaţia (de simpatie) dintre naş şi copil şi oferirea de daruri. [...][149] înrudirea intimă, spirituală dintre cel botezat şi

o *huldra,* o creatură a pădurii feminină şi seducătoare, este o naşă care îi dă eroului calul magic.

[149] [Rolul naşilor are o tradiţie puternică în Elveţia şi Germania, care este încă activă şi astăzi şi poate fi foarte importantă pentru fin.]
478
Imaginea fiului daemonic [umbra]

naşi este amplificată de multe relaţii misterioase şi solidare în superstiţiile culturii populare. Adesea, copilul primeşte numele naşilor [...], „moştenind” astfel atributele spirituale şi fizice ale naşilor săi, care se arată în temperamentul copilului. [...] Prin urmare este important să-i ceri unei anumite persoane să-şi asume rolul de naş. [...] Mai important, dezvoltarea copilului este, într-o mare măsură, dependentă de acţiunile şi omisiunile naşului la botez. [...] Relaţiile solidare interconectate din ziua botezului sunt importante pentru copil pe parcursul întregii sale vieţi, chiar până la moarte. Naşul poartă un anumit nivel de putere de binecuvântare şi chiar de vindecare. [...] A fi ales ca naş este o onoare, dar şi o responsabilitate. [...] Cea mai vizibilă expresie a relaţiei intime dintre protector şi copil se găseşte în daruri, primite întotdeauna cu recunoştinţă. [...] Deşi obligaţiile faţă de copil pot înceta în al şaptelea an, în practică, de obicei se extind până la confirmarea sau sfârşitul anilor de şcoală obligatorie; iar uneori până în ziua nunţii sau pentru toată viaţa. [...] De o importanţă deosebită şi o distincţie superstiţioasă este punga[150] pe care naşii i-o dau copilului la naştere sau la botez, care trebuie să fie „pusă în pernă”. [...] înăuntru se află extrem de importanţii „bani de la naşi”, de obicei monede, adesea de aur, menite să asigure bogăţia pentru fin şi să confirme că acesta nu se va prezenta cu mâna goală în faţa lui Dumnezeu[151].

Este evident că în spatele acestor idei se află arhetipul tatălui, partea spirituală aflată în

spatele tatălui pământesc. Astfel, legendele şi basmele subliniază întotdeauna relaţia cu supranaturalul, o „înrudire spirituală” minunată, care garantează bunăstarea spirituală a copilului. Naşul daemonic din „Ferdinand cel Credincios, Ferdinand cel Necredincios” apare drept cerşetor deoarece comoara sa interioară
939
[150] [în germană, *Einbimd, Eingebinde].*
[151] Băchtold-Stăublî, s.v. *Gevatter, Pate* („naş, protector”).
479
Simboluri arhetipale în basme
este, de obicei, invizibilă pentru ochiul uman[152]. O versiune a acestui basm din Hanovra se numeşte „Domnul Dumnezeu ca nas” Spre deosebire de aceasta, într-o versiune din Holstein, eroul este finul Diavolului şi poate ridica o potcoavă de aur cu o pană[153]. Naşul cerşetor este şi o manifestare a arhetipului tatălui, în aspectul său dual, uneori luminos, alteori întunecat[154]. (Deoarece se află într-o identitate secretă cu un cal, ca umbră însoţitoare[155], ar putea fi interpretat şi ca apariţie iniţială, în două aspecte – calul şi Ferdinand cel Necredincios – ale umbrei. Mai târziu, cele două aspecte se separă.) Singurul cadou pe care i-l dă copilului este cheia de la o uşă imaginară, care încă nu există.
940 Cheia ca instrument pentru a deschide locuri şi lucruri încuiate este un simbol pentru explorarea cunoaşterii[156]. în poveştile despre lucrurile din altă lume, aceasta se află în posesia unui bătrân
[152] Despre simplitatea şi inestetica *lapis philosophorum* în alchimia medievala, vezi C.G. Jung, OC 12, *Psihologie şi alchimie*, §103.
[153] J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen,* voi. 3, p. 19. Vezi şi basmul rrom „Tovarăş”, în care Bunul Dumnezeu, în chip de călător sărac, dar magic, se alătură unui ţigan nomad. Atunci când cel din urmă se foloseşte de magia călătorului ca să câştige bani în mod fraudulos, dar nu işi împarte câştigurile, îşi ia zborul sub formă de porumbel.
[154] Este foarte posibil ca rătăcitorul sărac iniţial să fíe o figură a lui Odin/Woden, pe care povestitorii creştini au redenumit-o Diavol pentru a-i ascunde caracterul păgân. După ce a făcut lucruri bune şi şi-a arătat aspectele binevoitoare, a fost declarat ca fiind Bunul Dumnezeu.
[155] Cf. aici basmul rom „Dealul frumos”, în care un bătrân de pe stradă îi spune eroului: „Porunceşte să mă transform într-un cal bătrân!” Hans a făcut acest lucru, iar calul a zis: „Acum urcă-te în spinarea mea şi mergem mai departe împreună”. A încălecat, iar Hans şi bătrânul cal au plecat la drum împreună.
[156] Cf. H. Silberer, *Problems ofMysticism,p.* 135, care menţionează că Robert Fludd, în al său *Tractatus theologo-philosophicus de vita, morte et resurrectione,* a scris despre „un adevărat mister” sau „cheia cunoaşterii”, care oferă acces la paradisul bucuriei. Vezi şi H. Leisegang, *Die Gnosis,* p. 386, unde se spune că, în *Pistis Sophia,* lisus spune despre Gnoză că este cheia către misterele regatului raiului. Vezi şi C.G. Carus, *Psyche,* Pforzheîm, 1846, p. 1: „Cheia către cunoaşterea naturii vieţii conştiente a sufletului se află în regiunea inconştientului”.
480
Imaginea fiului daemonic [umbra]
înţelept[157]. Astfel, cerşetorul daemonic îi oferă băiatului cunoştinţe secrete despre lucrurile magice, adică propriul său tărăm spiritual.

Cheia deschide prima dată uşa unui castel dintr-un loc din natură izolat şi sinistru ce semnifică inconştientul, precum pădurea sau deşertul. Aşadar, este casa puterilor magice. Castelul însuşi este o mandala[158] şi, astfel, centrul tărâmului inconştient, care înseamnă sălaşul divinităţii. Aceasta apare aici ca un cal alb, care devine ajutorul magic al eroului. în povestea paralelă franceză „Trezieci-din-Paris”, calul se transformă la sfârşit în Fecioara

Maria, care fusese trimisă de protectorul divin. De aici reiese un fel de identitate între cal şi naş, care i-a dat eroului darul de „a deschide” tărâmul magic. Naşul îi arată astfel calea către drumul spre sine.

Eroul se foloseşte de darul din partea naşului şi, cu deplină încredere şi curaj, se urcă pe calul alb, fără să ştie că animalul este un ajutor magic. „Există multe mărturii din lumea în do-europeană conform cărora calul reprezintă una dintre manifestările iniţiale ale divinităţii. în tradiţia populară germanică, Odin/Woden este ipostaza umană a unui fost demon animal sub formă cabalină. Acest lucru oferă baza pentru o explicaţie a multor trăsături asociate cu un cal în superstiţia populară din ziua de astăzi.”[159] În măsura în care Odin/ Woden este un zeu al morţii, domnitor şi conducător al morţilor, calul dobândeşte o relaţie cu moartea. Există o „identitate esenţială între morti şi aducătorul mortii, zeul mortii, şi moartea însăsi”[160]. Multe concepte din Grecia antică se găsesc şi la popoarele germanice din nord-vestul Europei: moartea sau zeul morţii este un călăreţ, iar calul este „o încarnare a puterilor demonice, de denaturare a

[157] Vezi, de exemplu, „Povestea lui Djihanshah”, care este repovestită şi discutată în cele ce urmează.

[158] *Cf* C.G. Jung, OC 13, *Comentariu la „Secretul Florii de Aur”,* §31, 32.

[159] Vezi Băchtold-Stăubli, s.v. *Pferd* („cal”). Vezi, în aceeaşi referinţă, pp. 1542-1543, citatul din norvegianul *Song of Beiarblack,* un cal „supranatural” care din trei sărituri ajunge la porţile raiului. „Iar când a ajuns la porţile raiului, a avut sentimentul că le cunoştea deja” [sau „că mai fusese cândva acolo”]. Există, astfel, o identitate între Odin/Woden şi Sleipnir, armăsarul său cu opt picioare.

[160] Vezi Băchtold-Stăubli, s.i’. *Pferd.*

941
942
481

vieţii”[161]. Cu privire la „Ferdinand cel Credincios, Ferdinand cel Necredincios”, această relaţie înseamnă mai ales că acest cal daemo- nic are o componentă spirituală, care este „profetică”, adică posedă puterea de intuiţie, de instinct şi capacitatea de a înţelege dincolo de înţelegere[162], dar care îi înfruntă pe oameni cu pericolul nimicirii[163].

943 Deoarece se subliniază faptul că este vorba despre un cal *alb,* ar trebui să remarcăm că acest cal „asemănător unei lebede”, „strălucitor” a fost respectat în mod deosebit de către toate popoarele şi în toate timpurile[164]. Atât obiceiurile grecilor antici, cât şi ale păgânilor germanici recunosc calul alb drept un simbol al Soarelui şi calul divinitate solară. Tacitus spune că, printre triburile germanice, caii albi erau rezervaţi pentru a servi în practicile cultice.

944 De asemenea, menţionează că nechezatul are o semnificaţie profetică, deoarece caii albi erau consideraţi apropiaţi şi confidenţi ai zeilor. în plus, calul alb „fantomatic” „face parte din fiinţa esenţială a lui Odin/Woden” [165]. Astfel, calul alb al lui Ferdinand simbolizează o forţă portantă, care îl duce pe erou către sarcinile sale şi îl ajută să le îndeplinească[166]. Reprezintă conferirea unei însuşiri divine, cum ar fi ce se află în spatele acordării numelui „Ferdinand cel Credincios”.

945 Dar lumina provoacă întunericul şi determină intervenţia oponenţilor malefici. La început, obiectivul eroului este complet

[161] Vezi B. Schweitzer, *Herakles,* p. 77, unde se menţionează că morţii pot apărea sub formă de cal, iar hergheliile de cai ce le aparţin zeilor lumii de dedesubt sunt morţii înşişi. Vezi şi Băchtold-Stăubli, s.v. *Pferd.*

[162] [în germană, *überverständlicher Fähigkeit.]*

[163] Vezi interpretarea din Rudolf Meyer, *Weisheit der Schweizer,* pp. 43-44, 81.

[164] Vezi Băchtold-Stăubli, s.v. *Schimmel* („cal alb”). Aşadar, Sleipnir era alb. Mitologia indiană cunoaşte incarnarea zeului-soare Visnu sub forma unui cal alb.

> * ■

[165] Vezi Băchtold-Stăubli, s/v. *Schimmel.*

[166] Despre simbolul calului alb, vezi Erwin Rousselle, „Drache und Stute, Gestalten der mythischen Welt chinesischer Urzeit”, în *Eranos-Jahrbuch 1934: Ostwestliche Symbolik und Seelenführung*, ed. Olga Fröbe-Kapteyn, Rhein-Verlag, Zürich, 1935, p. 30 n. 26, care menţionează „calul alb budist (una dintre cele şapte bijuterii ale conducătorului indian al lumii), care poartă bijuteria minunării” De asemenea, „calul alb care a adus scripturile sacre din India în China” Vezi şi H. Zimmer, *Maya,* pp. 128, 137-138.

necunoscut, dar atunci când fata de la han îl întreabă încotro merge, el spune „Ah, doar hoinăresc pe aici”. Este evident că se află într-o plimbare fără ţintă prin tărâmul magic. Pe drum, găseşte o pană de scris (probabil o pană de gâscă). Iniţial nu este interesat de ea, dar apoi calul alb îl sfătuieşte să o ia cu el. în majoritatea paralelelor[167], la fel ca în versiunea franceză menţionată mai sus, ajutoarele animale îl avertizează pe erou să nu ia pana cu el, ceea ce îl va pune într-o încurcătură fatidică. Deşi există aici o contradicţie între versiuni, niciuna dintre ele nu este improbabilă sau greşită din punct de vedere psihologic. Calul reprezintă vitalitatea şi instinctele eroului. Acestea reprezintă ceea ce, pe de o parte, îi conduce pe oameni către aventuri şi încurcături, în timp ce, pe de altă parte, reprezintă sursele temerii conservatoare de schimbare şi inovaţie. De fapt, instinctul conduce la ispită şi, în acelaşi timp, avertizează că inconştientul nu cruţă individul de luarea unor decizii etice[168].

Potrivit versiunii fraţilor Grimm, calul îl încurajează în mod 946 clar pe erou să ridice pana de scris. Deşi, la prima vedere, avem impresia că este un gest fără intenţii ascunse, pare totuşi să existe o legătură între această pană şi scrierile pe care trebuie să le aducă pentru prinţesă. Versiunile paralele sprijină această presupunere. Astfel, potrivit unei versiuni daneze, o imagine a prinţesei pe care o va căuta mai târziu este ilustrată pe penele aurii pe care le ridică eroul. Sau eroul găseşte o pană de aur şi, la ordinul regelui, trebuie să identifice pasărea căreia i-a aparţinut. Această pasăre se transformă apoi într-o fecioară[169]. Aurul denotă întotdeauna cea mai înaltă valoare, iar pana de scris este atât o parte din întreaga pasăre,

[1S7] Vezi J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen,* voi. 3, pp. 20, 22, 25. Vezi şi „Dealul frumos”.

[1SS] C.G. Jung, „Dezvoltarea personalităţii”, în *Dezvoltarea personalităţii,* traducere de Viorica Noşcov, Trei, Bucureşti, 2003 (OC 17), §321: „Dar cine nu vrea să-şi piardă viaţa nici nu şi-o va câştiga. [...] Devenirea personalităţii este un act de cutezanţă şi este tragic că tocmai daemonul vocii interioare semnifică primejdia maximă şi concomitent ajutorul indispensabil. Este tragic, dar logic”.

[1S9] Vezi J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen,* voi. 3, p. 20, şi basmul rom „Cei trei”.

cât şi primul indiciu al naturii şi existenţei fecioarei[170]. Episodul cu peştele reprezintă, în mod similar, prima apariţie a imaginilor care vor fi întâlnite în viitor. Deoarece peştii trăiesc în apă, ei simbolizează un conţinut al inconştientului, care ar trebui să fie „prins”. Reprezintă sarcina omenirii de a aduce aceste fiinţe vii în conştient, dar Ferdinand are alte sarcini de îndeplinit mai întâi. Mai târziu i se va cere să-şi asume această mare responsabilitate, dar acum trebuie să înveţe respectul şi compasiunea. 1 se alătură fratele său întunecat, Ferdinand cel Necredincios, completând colecţia sa din ce în ce mai mare de resurse pozitive.

947 împreună cu noul său însoţitor, ajunge acum la un han, adică se alătură vieţii generale a colectivului. „Umbra” este personificarea înrădăcinării spirituale a omenirii, care reprezintă legătura cu natura nediferenţiată a ceea ce este general, „normal” şi „public” în toţi oamenii. Aici, în încăperea publică (cârciuma) a omului de rând, eroul se întâlneşte prima oară cu o figură feminină care îi indică drumul mai departe şi mai sus, către curtea regelui. Ea este o manifestare a fecioarei, care culminează în figura recurentă a prinţesei – o bucată esenţială a sorţii care îl înfruntă ca o prevestire.

948 Intrigile malefice ale lui Ferdinand cel Necredincios încep la curte. El este linguşitorul regelui şi dispare din scenă – fără să ni se ofere detalii cum anume – în momentul asasinării regelui. Prin urmare este oarecum identic cu regele, dar în acelaşi timp fratele malefic şi tovarăşul lui Ferdinand cel Credincios. Posedă caracteristici ale lui Mefistofel al lui Goethe: deţine cunoştinţe despre artele secrete şi pare să fie telepat, fiindcă ştie tot ce intenţionează să facă şi tot ce gândesc alte persoane. Este clar cât de strâns legat este de erou dintr-o remarcă a lui Boite-Polivka: „în unele versiuni, acest tovarăş necredincios îl forţează pe erou efectiv «să facă schimb de locuri». [...] Un cavaler roşu sau un frate mai mare al eroului apare ca sfătuitor

[170] Despre importanţa fecioarei, a păsării şi a penei ca forme ale sufletului, vezi O. Tobler, *Epiphanie,* pp. 28 şi urm., 51, 63 şi urm. Despre importanţa penei ca mediator al cunoaşterii magice, vezi L. Levy-Bruhl, *How Natives Think,* pp. 25, 84, 106-107.

gelos al regelui. în mod similar, în basmul suedez „Knos”, adversarul eroului, aşa-numitul „Peter cel Roşu”, se comportă ca şi cum el ar fi realizat toate faptele de vitejie ale eroului, iar la sfârşit este pedepsit pentru acest lucru. Prin denumirea „Cavalerul roşu” sau „Peter cel Roşu”, această figură preia epitetul Diavolului; culoarea roşie indică o legătură cu sentimentele, emoţiile şi focul. Deşi pasiunea în sine nu este rea, uneori îi ademeneşte pe oameni în situaţii periculoase, iar biruirea sa poate fi benefică (ca în „Cei doi călători”). Este periculoasă datorită conexiunilor cu lumea externă profană, unde sălăşluieşte puterea, arătată aici prin figura regelui. Eroul nu se separă de calul său, iar această legătură strânsă indică siguranţa instinctivă, care îl protejează de ispitele şi atacurile lumii seculare.

Regele îl forţează pe Ferdinand cel Credincios să se ducă în cele mai profunde regiuni ale regatului magic, unde doarme prinţesa, în patul ei din castel (adică într-un spaţiu închis şi o mandala). Se pare că ea este într-un fel de somn fermecat, fiindcă nu se poate trezi şi trebuie să fie luată cu tot cu pat. Regele o vrea pentru sine şi încearcă să o atragă în sfera lui profană[171] [172]. în timpul călătoriei, doar instinctele sale naturale, simbolizate de vocea misterioasă a calului său fantastic, îi pot oferi sfaturi. De la armăsarul său află că poate să-şi atingă ţelurile doar dacă potoleşte foamea uriaşilor recalcitranţi şi păsărilor gigantice prin sacrificiu şi bunătate. Uriaşii sunt inhibiţiile sale, care se nasc din inconştient pe drumul său, iar păsările care scot ochii simbolizează ideile şi fanteziile malefice şi orbitoare, care împiedică înţelegerea. Prin faptul că Ferdinand cel Credincios le ajută cu vorba şi fapta sa, el le recunoaşte. în sens figurat, el le dă pâine şi carne, iar acest lucru înseamnă în termeni psihologici că le oferă realitatea (oferindu-le mâncare), astfel că acestea se transformă în forţe care îl slujesc[173].

[171] J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen,* voi. 3, p. 18 n. 4.

[172] Vezi aceeaşi problemă în basmul „Tânărul vânător şi frumuseţea lumii”.

[173] în paralela franceză, „Treizeci-din-Paris”, el trebuie să îmblânzească şi să subjuge patru lei flămânzi, care simbolizează impulsurile instinctive sălbatice.

950 în a doua sa călătorie, eroul trebuie să se întoarcă şi să aducă scrierile prinţesei. Aceste „scripturi” destul de remarcabile (poate sunt cărţi de vrăji, pe care le foloseşte pentru magia tăierii şi lipirii capului) sunt înlocuite în unele paralele de chei[174]. O versiune românească are aici sabia lui Dumnezeu. Oricare ar fi imaginea, toate se referă la obiecte spirituale, o cunoaştere secretă, care se află în posesia unei frumoase fecioare.

951 în ciuda tuturor sarcinilor îndeplinite, prinţesa capturată refuză să se mărite cu regele, fiindcă acesta nu are nas. Această propoziţie aproape că poate fi interpretată la propriu – nu are instinctul vremii[175]. în felul său profan, el nu are înţelegerea sensibilă a femeii din lumea magică, care s-a îndrăgostit de cel care a reuşit să o elibereze din somnul ei fermecat[176]. Aşa că femeia începe să se joace cu mai multe capete. Ea este capabilă – iar acest lucru poate fi interpretat la propriu – să-i facă pe bărbaţi să-şi piardă capul, fiindcă îi privează de raţiune şi reflecţie. Capul este, după cum se spune aici, un simbol al sinelui. Astfel, fecioara îl poate folosi după cum vrea: îl elimină pe regele secular şi, în mod straniu, dispare şi Ferdinand cel Necredincios în acelaşi timp. Nu este surprinzător, fiindcă răutatea sa funcţionează doar în conjuncţie cu regele.

952 După eradicarea părţii distructive a umbrei, partea ajutătoare, care nu se putea arăta până acum decât sub formă de animal, poate fi văzută la adevărata sa valoare; adică poate fi răscumpărată. Calul alb îl sfătuieşte pe erou cu privire la modul în care el însuşi poate fi izbăvit: creând o mandala printr-o plimbare cultică în cerc[177].

[174] Vezi J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen,* voi. 3, pp. 21 şi urm.

[175] [în germana elveţiană, „a nu avea nas” înseamnă „a nu avea habar despre ce se întâmplă”.]

[176] Pentru mai multe informaţii despre eliberarea din somnul fermecat, vezi imaginea arhetipală a Brunhildei, care, când nu a putut să se mărite cu cel care a trezit-o, s-a răzbunat îngrozitor.

[177] Vezi Băchtold-Stăubli, s.v. *umkreisen* („în cerc”), despre puterea sîmbolică-magică inerentă în încercuire. Prin înconjurare, „cel care incercuieşte activ sau pasiv divinitatea o poate aduce intr-o relaţie mai apropiată, ţintind «legarea» de divinitate”. Vezi şî Băchtold-Stăubli, s.v. *umreiten* [a călări în jurul], *Umzng, Umgang* („mişcare, procesiune”), *Rund* („rond”), *Kreis* („cerc”). Despre semnificaţia psihologică a creării figurilor mandaleî, vezi *supra,* citatul din Jung de la p. 401.

Imaginea fiului daemonic [umbra]

Astfel se înfăptuieşte o respingere a tuturor tendinţelor invazive din exterior, care despart figura magică de umbră. Se creează o atitudine interioară fermă, un centru intern, care se află dincolo de toate opiniile şi judecăţile umane şi permite umbrei să devină ceea ce a fost dintotdeauna: o figură regală[178]. în paralela franceză, „Treizeci-din-Paris”, la sfârşit, calul se transformă în Fecioara Maria, figura calului contopindu-se cu protagonista feminină a poveştii, prinţesa din castelul de aur. în măsura în care cele două figuri sunt identice, ambele se transformă în fundalul lor arhetipal comun. Calul era iniţial un locuitor al castelului, la începutul basmului, aşadar al centrului acestei mandale, şi era într-o manieră secretă acelaşi cu naşul demonic. Prin urmare nu era doar umbra (în sensul unui dae- mon întunecat – era, totuşi, alb!), ci şi personalitatea superioară a lui Ferdinand cel Credincios, care l-a convins să pornească în această călătorie eroică.

Acest basm prezintă formele diverse şi multifaţetate ale perso- 953 najului umbrei: omologul malefic din Ferdinand cel Necredincios; impulsurile dinamice ale instinctelor; personalităţile superioare din figura calului alb; şi lumea colectivă seculară ca rege care conspiră şi, astfel, se contopeşte cu adversarul personal al eroului. Prinţul fermecat deghizat în animal se dovedeşte a fi o figură şi o escortă divină pe drumul către regatul magic. Astfel, joacă un rol similar cu Plică din basmul irlandez „Cimpoierul şi Plică”, doar că aici aspectele

demonice sunt mai puţin întunecate şi sinistre, iar partea malefică apare autonomă, ca Ferdinand cel Necredincios. în spatele umbrei se află întregul inconştient, cu toate imaginile sale. Aşadar, întâlnirea fatidică cu umbra poate însemna chemarea la eroism. în acelaşi timp, aceste imagini aduc în scenă toate puterile distructive.

O poveste care ilustrează într-o formă simplă faptul că umbrele în 954 formă de animal reprezintă alter egoul şi esenţa atotcuprinzătoare din

y_{ez}i Bâchtold-Stâubli, s.v *Pferd* („cal"). Conform acestei referinţe, prinţul, fiul regelui din povestea celor doi Ferdinand, este „un zeu ajutător, care iese din pielea calului. Basmul păstrează straturile duble ale ideii de animal (sub formă de cal) şi ipostaza umană a lui Dumnezeu"

om, care, dacă este respinsă, devine adversar demonic, este basmul „Bătrânul cocoş":

955 Era cândva un castel al cărui stăpân avea un cocoş bătrân. Deoarece acest cocoş îmbătrânise destul de mult, stăpânul castelului nu voia să-i mai dea de mâncare şi l-a alungat de acasă. Bătrânul cocoş a trebuit să umble prin vecini şi să cerşească de mâncare. Dar, fiindcă nu găsea suficientă mâncare şi risca să moară de foame, bietul cocoş s-a hotărât să se întoarcă acasă. Pe drum, s-a întâlnit cu o vulpe, care l-a întrebat: „Unde te duci, cocoşelule?" „Mă duc acasă", a răspuns el, „fiindcă n-am obţinut destul din cerşit", „la-mă cu tine", a spus vulpea. „N-am putere să te car", a răspuns cocoşul, „dar dacă te transformi în purice şi te ascunzi sub aripa mea, te iau cu mine". Vulpea s-a transformat într-un purice, iar cocoşul l-a ascuns sub aripa sa. A mai rătăcit o vreme şi s-a întâlnit cu un lup. „Unde te duci, cocoşelule?", l-a întrebat lupul. „Păi, mă duc acasă", a spus cocoşul. Auzind acestea, lupul a vrut să-l însoţească şi i-a spus: „la-mă cu tine". „Trebuie să te transformi într-un purice şi să stai sub aripa mea, doar aşa te pot lua", a răspuns cocoşul. Lupul s-a prefăcut în purice, iar cocoşul l-a ascuns sub penele lui laterale.

956 Apoi, mergând o vreme, s-a întâlnit cu un urs, care a vrut să-l însoţească şi el. Cocoşul i-a spus din nou că, dacă se transforma în purice, putea să-l ia cu el. Ursul a făcut întocmai, iar cocoşul l-a ascuns între penele de pe picioarele lui. Aşa că a continuat să mai meargă o vreme şi, în cele din urmă, a ajuns la vechea lui casă. A intrat în curte şi a început să cânte:

957 „Cucurigu, cucurigu, Cocosul are coif de aur!
Stăpânul e un biet ticălos care şi-a alungat cocoşul!"

Stăpânul castelului s-a înfuriat peste măsură şi i-a ordonat 958 servitorului său să omoare cocosul. Servitorului i s-a făcut milă de cocosul care ştia să cânte atât de frumos şi a refuzat să îndeplinească sarcina aceea nesuferită. „Ei bine, du cocoşul în grajd şi închide-l acolo cu armăsarii sălbatici, fiindcă în scurt timp o să-l calce în picioare şi o să-l omoare", a spus stăpânul. Cocoşul a fost dus în grajd şi închis cu armăsarii sălbatici. Dar nu a păţit nimic rău acolo, fiindcă atunci când armăsarii au început să tropăie, cocoşul a spus: „Ieşi de sub piciorul meu, dragă ursule, şi devorează câţi vrei, iar pe restul nimiceşte-i". Imediat, ursul a apărut şi, stând ca purice pe piciorul cocoşului, a mâncat câţi a putut dintre cei mai buni armăsari de prăsilă ai stăpânului, iar pe restul i-a omorât şi i-a măcelărit. A doua zi, însuşi stăpânul castelului a venit să s e convingă că acum cocoşul era zdrobit, făcut clătită. Dar iată! Cocosul încă era viu şi a cântat ca mai înainte:

J >

„Cucurigu, cucurigu, 959
Cocosul are coif de aur!

Stăpânul e un biet ticălos
care şi-a alungat cocoşul!”

în castelul acela se aflau doisprezece tauri puternici şi 960 nervoşi; stăpânul i-a ordonat slujitorului său: „Ridică-te şi pune taurii pe cocoşul acela, ca să-l facă bucăţi. în sfârşit, cocoşul acela neobrăzat va da ortul popii!” Slujitorul a dat drumul taurilor spre cocoşul obraznic. Dar, de îndată ce taurii au pornit spre el, a căutat sub aripă şi puricele de acolo s-a preschimbat din nou în lup, iar acesta a ucis şi a mâncat toţi taurii. Apoi cocoşul a început să cânte ca mai înainte:

„Cucurigu, cucurigu, 961
Cocosul are coif de aur!
Stăpânul e un biet ticălos
care şi-a alungat cocoşul!”

962 Stăpânul l-a auzit şi i-a spus slujitorului său, mânios: „Avem doisprezece ţapi mari – încuie cocoşul acela neruşinat în ţarcul lor în noaptea aceasta. în sfârşit, o să avem linişte şi nu o să mai auzim strigătul lui enervant”.

963 Zis şi făcut: slujitorul a dus cocoşul la ţapi şi l-a încuiat în ţarcul lor. Imediat, caprele au atacat cocoşul. Dar acesta ştia exact ce are de făcut: a strigat al treilea purice să iasă dintre penele lui. Acesta s-a transformat în vulpe şi a sfâşiat caprele în bucăţi. A mâncat câte a putut dintre ele.

964 De dimineaţă, s-a văzut cum s-a descurcat cocoşul. încă era în viaţă! De îndată ce s-a deschis uşa ţarcului, vulpea a ieşit afară şi a plecat în treaba sa, oricare ar fi fost aceasta. Când a auzit stăpânul tot ce s-a întâmplat, a început să tremure de furie şi a spus: „Va trebui să omor animalul acesta absurd cu mâna mea, orice ar fi!” După ce a luat această hotărâre, s-a dus în hambar să strângă de gât cocoşul cu mâinile lui. în curând, a prins pasărea şi i-a sucit gâtul, dar în timp ce murea, cocoşul a reuşit să rostească: „Nici după ce mor nu o să scapi de mine. O să mă mai auzi cântând o dată, dar atunci sfârşitul îţi va fi aproape”. Când a auzit stăpânul castelului acest lucru, s-a gândit: „Trebuie să-l mănânc pe zurbagiul acesta ciudat, iar astfel va tăcea, în sfârşit, şi nu o să-i mai aud cântecul nebunesc”. Stăpânul a pregătit un ospăţ şi i-a invitat pe toţi lorzii şi toate domniţele din regiune. Cocoşul mort a fost făcut friptură.

965 Toţi invitaţii erau adunaţi laolaltă, aşezaţi la masă, asa că au început să se înfrupte. Apoi, stăpânul castelului a apucat cocoşul fript, a tăiat o bucată de carne şi a dus-o la gură, spunând: „Ai reuşit multe lucruri la viaţa ta, dar nu o să te mai audă nimeni vreodată cântând «cucurigu»„. De îndată ce a spus vorbele astea, cocoşul a scos deodată capul dintre buzele lui şi a cântat ca înainte:

5
966
„Cucurigu, cucurigu, Cocosul are coif de aur!
5

Stăpânul e un biet ticălos care şi-a alungat cocoşul!”

Când oaspeţii au auzit această voce stranie ieşind din gura stăpânului castelului, au fost consternaţi, s-au ridicat şi au ieşit din sala de banchet. în cele din urmă, când stăpânul şi-a revenit din uimire, a strigat la servitorul lui: „Du-te şi adu un topor, iar când iese din nou cocoşul din gura mea, crapă-i capul!”

Slujitorul a făcut cum i s-a spus şi, de îndată ce cocoşul a scos iar capul din gura stăpânului, a ridicat toporul. Pe când cobora toporul, cocoşul a tras repede capul înapoi, iar

toporul i-a zdrobit ţeasta stăpânului castelului, care a căzut pe spate, mort; exact aşa cum prevestise cocoşul. Şi aşa s-a întâmplat[179].

în credinţa populară, cocoşul este „în primul rând un animal oracular care, mai ales prin cântatul lui, dar şi prin lucrurile pe care le face, prezice viitorul”[180]. Dacă moare cocoşul dintr-un hambar, atunci şi stăpânul trebuie să moară. Fiind cel care anunţă sosirea următoarei zile, el alungă demonii nopţii. Datorită vigilenţei sale, este în general un animal care apără oamenii de demoni şi îi protejează de împlinirea unor fapte diavoleşti. (De aici cântecul său la lepădarea de lisus a lui Simon Petru.) Cântecul cocoşului avertizează împotriva dezastrelor şi anunţă apropierea forţelor malefice. Oamenii care nu suportă cântatul cocoşului sunt bănuiţi de a fi aliaţi cu diavolul. Griinbaum scrie despre ideea unui cocoş ceresc în tradiţiile evreieşti şi arabe[181]. Aceasta este imaginea primordială a celui care îl laudă pe Dumnezeu, reflectată în cocoşul pământesc. Aceştia sunt mesageri ai luminii, cocoşul îi este consacrat lui Apollo, care este înfăţişat cu
967
968
969

[179] [Tradus din Löwis din Menar, *Finnische Volksmärchen,* pp. 148-152.]

[100] Vezi Bächtold-Stäubli, s.v. *Hahn* („cocoş”) şi *Hahnenkrahen* („cântatul cocoşului”).

[101] Vezi M. Grünbaum, *Gesammelte Aufsätze zur Sprach- und Sagenkunde,* ed. Felix Perles, S. Calvary & Co., Berlin, 1901, pp. 37 şi urm.

491
Simboluri arhetipale în basme

un cocoş pe mână[182]. Pe un *Abraxasgemmen*[183] cocoşul este înfăţişat ca un simbol al soarelui, el poate face diferenţa dintre noapte şi zi şi îi trezeşte pe oameni ca să muncească şi să se roage. Cocoşul trezeşte oamenii din somn, lene şi noaptea păcatelor. Cocoşul este un paznic al graniţei către lumea de dincolo; de aceea, un cocoş ruginiu stă în prag şi îi întâmpină pe noii sosiţi în regatul zeiţei germanice a lumii de dedesubt[184]. în acelaşi timp, fiindcă proclamă apariţia noului soare, a noii zile, în pragul Hadesului, cocoşul este un simbol al speranţei şi învierii, fiind ilustrat adesea în acest rol pe mormintele antice[185].

970 Din context şi relaţii devine evident că stăpânul castelului (numit şi „regele”) respinge acea voce a sufletului său care îl putea ridica din natura sa pământească. Propriul său Sine, personalitatea sa interioară nemuritoare, se împotriveşte renaşterii după moarte. Cocoşul este la fel de bătrân ca stăpânul castelului, iar dacă acesta vrea să elimine cocoşul, îşi distruge neîncetat propria îmbătrânire, ritmul natural al vieţii sale. Prin versurile cocoşului, stăpânul castelului este făcut conştient de măreaţa valoare a coifului său de aur, faţă de care personalitatea sa limitată, pământească, este aceea a unui „biet ticălos”. Nesocotirea acestui lucru îl va costa mult.

971 Acesta este doar un aspect al cocoşului; prin faptul că întruchipează principiul masculin, el este şi un simbol al vieţii instinctuale. în basmul nostru, acest lucru este confirmat mai ales prin asocierea sa

[182] Despre cocoş ca animal simbolic, „al atotştiutorului zeu al soarelui şi oponent al demonilor”, vezi şi Bächtold-Stäubli, s.v. *Alektryomantie* („alectriomanţie, adică ghicitul prin observarea cocoşului”).

[183] [Amuletele din Antichitatea târzie şi Evul Mediu timpuriu (400 până la 1000 d.Hr.) erau considerate ca posedând puteri supranaturale sau magice şi provenind din secta gnostică a Basilidelor în jurul anului 130 d.Hr.]

[184] Vezi M. Führer, *Nordgermanische,* p. 82; şi E. Mogk, *Germanische,* p. 117.

[185] Vezi Johann Jakob Bachofen, *Die Unsterblichkeitslehre der orphischen Theologie auf den Grabdenkmälern des Alterthums. Nach Anleitung einer Vase aus Canosa im Besitz des Herrn Prosper Biardot în Paris,* dargestellt von Dr. J.J. Bachofen mit einer Tafel în

Farbendruck, Felix Schneidens Buchhandlung, Basel, 1867, p. 21; şi Johann Jakob Bachofen, *Das Lykische Volk und seine Bedeutung für die Entwicklung des Altertums,* Herder'sche Verlagsbuchhandlung, Freiburg i. Br., 1862, pp. 61 şi urm.

492

cu ursul, lupul şi vulpea, transformaţi aici în „purici" de către cocoş. Se arată astfel că ele aparţin esenţei sale, de parcă ar fi alte aspecte ale lui însuşi. Mai indică, de asemenea, că toate aceste imbolduri, îndemnuri, impulsuri instinctive şi dorinţe, pe care le reprezintă ursul, lupul şi vulpea, sunt surse de frământare interioară pentru stăpânul castelului şi sunt capabile să aducă multă distrugere în părţi ale fiinţei sale. Ele distrug animalele domesticite utile. Din punct de vedere psihologic, acest lucru înseamnă că forţele naturale ce hrănesc şi sprijină viaţa sunt învinse de instinctele sălbatice. Desconsiderând cocoşul, centrul secret al vieţii şi alter egoul stăpânului castelului, dezlănţuie puterea sa teribilă de distrugere, fiindcă el îşi exercită controlul asupra acestor puteri sălbatice.

Dacă o persoană nu îşi urmează de bunăvoie vocea interioară, va fi forţată să se supună dorinţelor sale sub formă de soartă. Stăpânul castelului trebuie să-şi „înghită" umbra, adică să o ia în el însuşi. Deoarece nu face acest lucru cu modestie, în cadrul unei mese ritualice de sacrificiu faţă de victima sa, ci din furie şi cu intenţii rele, se transformă în distrugerea lui. Este impresionantă imaginea cocoşului care „vorbeşte din gura lui", ca propria sa voce, din sinea lui. Este stăpânul propriului său inconştient, care proclamă adevărul în ciuda voinţei sale[186]. Prin faptul că stăpânul castelului îşi „omoară" propriul

[106] Vezi cocoşul ca proclamator al adevărului şi conştiinţei în basmul livonian „Moara de bani", în care un om sărac plantează o boabă în loc să o mănânce. Planta creşte până la cer, iar omul se caţără pe ea şi întâlneşte un înger care macină bani la o râşniţă. îi cere râşniţa şi se întoarce acasă cu ea. Un fermier bogat şi invidios îi fură râsnita, dar cocosul săracului cântă numele celui care a săvârşit fapta. Cocoşul se duce apoi la hambarul hoţului şi cântă: „Omuleţule, cerşetoriile, dă-i săracului râşniţa înapoi". Cocoşul este încuiat în hambar, apoi în grajd, dar de fiecare dată deschide poarta şi un lup vine să mănânce vacile şi caii. Cântă din nou cântecul şi este aruncat în puţ. Bea toată apa dinăuntru şi cântă din nou. Este pus intr-un cuptor, dar cocoşul stinge focul şi cântă din nou. Fermierul bogat omoară şi mănâncă pasărea, dar cocoşul îşi cântă cântecul din burta fermierului, însă acum, fermierul bogat duce râşniţa de bani şi cocoşul înapoi la omul sărac, care încă mai macină bani, până în ziua de astăzi – Löwis of Menar, *Finnische Volksmärchen*, pp. 290-293. Vezi motive asociate din alte basme, cum ar fi „Mica jumătate de cocoş" sau „Cocoşul şi râşniţa". Datorită căutatului său, care proclamă adevărul, un cuplu de bătrâni îşi recuperează râşniţa magică de la un boier

972

493

inconştient, el se sinucide în cel mai real sens al cuvântului. în furia lui dezlănţuită, se autodistruge, fiindcă nu a reuşit să recunoască miezul divin care l-a abordat sub forma umbrei sale animale.

973 O atitudine de mândrie excesivă faţă de figurile din tărâmul magic şi consecinţele sale tragice reprezintă un motiv comun în basme. Atunci când o persoană consideră că posedă aptitudini şi însuşiri care se află, de fapt, dincolo de capacităţile sale reale, o asemenea inflaţie conduce întotdeauna la catastrofe[187]. Aceste dezastre sunt J adesea reprezentate ca acte de răzbunare din partea Supranaturalilor. O descriere clară a acestui fapt se găseşte în basmul fraţilor Grimm „Pescarul şi nevasta lui":

974 A fost odată ca niciodată un pescar care trăia împreună cu soţia lui într-o cocină[188] lângă mare. în fiecare zi, pescarul ieşea pe mare şi pescuia, şi tot pescuia.

Odată, stătea în barcă pescuind şi uitându-se în apa limpede, şi a stat, şi a tot stat. Apoi, cârligul s-a dus la fund, jos de tot, iar când l-a tras, prinsese o plătică mare. Aceasta i-a spus: „Ascultă, pescarule, te implor să mă laşi să trăiesc. Nu sunt o plătică obişnuită, ci un prinţ fermecat. Cu ce o să te ajute să mă omori? Nu aş avea un gust bun. Dă-mi drumul înapoi în apă şi lasă-mă să înot”. Omul a zis: „Bine, nu trebuie să mai spui nimic altceva. Cu siguranţă pot să las să plece un peşte care ştie să vorbească”.

975 Şi i-a dat drumul înapoi în apa limpede, iar plătică a dispărut la fundul apei, lăsând o dâră de sânge în urmă. După care pescarul s-a ridicat şi s-a dus acasă la nevasta lui, în cocina lor.

— Omule, ai prins ceva azi? a întrebat femeia.

hoţoman. în mod similar, în „Fata căreia îi plăceau dulciurile”, cocoşul dezvăluie din nou adevărul.

[187] Vezi aici C.G. Jung, OC 7, *Relaţiile dintre Eu şi inconştient,* §225-227,233 şi urm.

[188] [Iniţial, locuinţa celor doi din povestea fraţilor Grimm, în germana inferioară, este numită *Pissputt,* „cloacă”.]

— Nu, a spus bărbatul. Am prins o plătică, dar mi-a spus 976 că e un prinţ fermecat, aşa că i-am dat drumul.

— Şi nu i-ai cerut nimic înainte? a întrebat femeia. 977

— Nu, a răspuns bărbatul. Ce să-i cer? 978

— Ah, a spus femeia. E îngrozitor să trăim în bordeiul 979 ăsta. Miroase urât şi e murdar. Ar fi trebuit să-i ceri o căsuţă pentru noi. Du-te înapoi şi cheamă-1. Spune-i că vrem o căsuţă. Sigur o să ne-o dea.

Bărbatul nu voia să se ducă, dar nu voia nici să i se 980 împotrivească nevestei sale, aşa că s-a întors pe malul mării. Când a ajuns, aceasta nu mai era limpede, ci galbenă şi verde. A stat acolo şi a spus:

Mandje! Mandje! Timpe Te![lS9] 981

Plătică, plătică din mare!
Soţia mea, soţia mea Ilsebill
Nu vrea, nu vrea ce vreau eu.

Platica a ieşit la suprafaţă şi a întrebat: 982

— Ce vrea?

— Ah, a spus bărbatul. Eu te-am prins, dar soţia mea 983 spune că ar fi trebuit să-ţi cer ceva. Nu vrea să mai locuiască într-o cocină. Vrea o căsuţă.

— Du-te acasă, a spus plática. O are deja.

Omul s-a dus acasă şi a găsit-o în prag pe soţia lui, care 984 i-a spus:

— Intră. Vezi, nu e mult mai bine? [10]********

[10S] [Traducătorul multor poveşti ale fraţilor Grimm, D.L. Ashliman, lasă netradusă formula de introducere a strigătului repetat al pescarului către peşte, *Mandje! Mandje! Timpe Te!* Din alte surse devine evident că *Mandje* este un termen dia lectal pentru „omuleţ” ca în germana superioară, *Männchen.* Se pare că „Timpe Te” este numele pescarului – în alte locuri este numit „Domine” sau „Dudeldee”. Astfel, versul cules de sursa originală, Philipp Otto Runge, şi imortalizat de fraţii Grimm pare să fíe o denaturare a unei versiuni mai logice (deloc neobişnuită în folclor). în mod logic, peştele şi nu pescarul ar striga *Mandje! Mandje! Timpe Te!* Observaţiile lui Ashliman.]

Aveau o curte şi un mic salon, un dormitor cu un pat, o bucătărie şi o sufragerie. Totul

era mobilat frumos şi echipat cu ustensile din fier şi alamă, aşa cum trebuia să fie. Iar afară era o curte cu găini şi raţe, şi o grădină cu legume şi fructe.

— Uite, a spus femeia. Nu e frumos?

— Ba da, a zis bărbatul. Ne ajunge. Putem să trăim foarte bine aici.

— Ne mai gândim, a spus femeia.

Au mâncat ceva şi s-au culcat.

J

Totul a fost bine o săptămână sau două, dar după aceea femeia a spus:

— Ia ascultă, bărbate. Căsuţa asta e prea mică. Curtea şi grădina sunt prea mici. Plătica putea să ne dea o casă mai mare. Mi-ar plăcea să trăiesc într-un palat mare, din piatră. Du-te înapoi la plătică şi spune-i să ne dea un palat.

Omul avea inima grea şi nu voia să se ducă. Şi-a spus în sinea lui: „Nu e corect”, dar s-a dus oricum. Când a ajuns la mare, apa era mov, bleumarin şi gri, şi densă, nu mai era verde şi galbenă.

[Bărbatul a strigat din nou şi a apărut plătica. I-a cerut, trist, un palat din piatră, iar plătica i-a spus să se ducă acasă, fiindcă îl aşteaptă soţia în faţa uşii.] Bărbatul a plecat, crezând că se duce acasă, dar când a ajuns, a văzut un palat mare din piatră. Soţia lui stătea pe scară, pe cale să intre înăuntru. L-a luat de mână şi i-a spus:

— Hai înăuntru.

[Au intrat în castelul magnific. Dar din nou, soţia a vrut să se mai gândească, iar de dimineaţă i-a cerut soţului ei să-i spună plăticii să o facă pe ea rege! Aşadar bărbatul, întristat fiindcă soţia lui voia să fie rege, s-a întors.] „Nu e bine, nu e bine deloc”, s-a gândit bărbatul. Nu voia să se ducă, dar a făcut-o oricum. Când a ajuns la mare, aceasta era de un cenuşiu-închis, iar apele se ridicau de dedesubt şi miroseau urât. A stat acolo şi a repetat strigătul.

496

Imaginea fiului daemonic [umbra]

[Din nou, plătica i-a îndeplinit dorinţa şi când s-a întors bărbatul acasă, palatul devenise mai mare, cu un turn înalt şi decoratiuni minunate. La usă stăteau santinele şi erau multi

> > J 1

soldaţi, numeroase tobe şi trompete. Când a intrat, a văzut că totul înăuntru era din marmură pură şi aur, cu draperii de catifea şi ciucuri mari, din aur. Apoi s-au deschis uşile sălii mari şi a văzut înăuntru întreaga curte. Soţia lui stătea pe un tron făcut din aur şi diamante. Purta o coroană mare de aur, iar în mână ţinea un sceptru din aur pur şi nestemate. De fiecare parte a ei se afla un şir de servitoare, fiecare cu un cap mai scundă decât următoarea.

[De data aceasta, soţia lui a vrut să devină împărat. Fiind rege, i-a ordonat soţului ei să-i spună plăticii să-i îndeplinească dorinţa.] Aşa că bărbatul a fost nevoit să se ducă. Pe drum, bărbatul înspăimântat s-a gândit: „Nu o să se termine bine. Este ruşinos să ceri să fii împărat. Plătica o să se sature de toate acestea”.

Astfel, a ajuns la mare. Apa era neagră şi densă, şi fierbea de dedesubt. L-a biciuit un vânt rece, care aproape că îngheţa apa. A stat acolo şi a repetat strigătul. [Plătica a venit şi i-a îndeplinit din nou dorinţa.] Bărbatul s-a dus acasă şi când a ajuns, întregul palat era făcut din marmură şlefuită, cu statui din alabastru şi decoraţiuni din aur. în faţa porţii mărşăluiau soldaţi, suflând în trompete şi bătând la tobe. înăuntru, baroni, conţi şi duci umblau ca servitori. I-au deschis uşile, care erau făcute din aur pur. A intrat în salon, unde stătea soţia lui pe un tron făcut dintr-o bucată de aur înaltă de trei kilometri, încrustat cu diamante şi carbunculi. într-o mână ţinea sceptrul, iar în cealaltă sfera imperială. Gărzile stăteau pe două şiruri, de fiecare parte a ei: unul mai mic decât celălalt, începând cu un uriaş şi terminând cu un gnom, care nu era mai mare decât degetul mic. Bărbatul a trecut printre ei

şi a spus:
— Nevastă, eşti împărat acum?
— Da, sunt împărat, a răspuns ea.
993
994
995
497
Simboluri arhetipale în basme
Omul a stat şi s-a uitat la ea o vreme, apoi a spus:
— Nevastă, e foarte frumos că eşti împărat.
996 — Bărbate, de ce stai acolo? a întrebat ea. Acum că sunt împărat, vreau să fiu papă.
997 — Vai, nevastă! a spus bărbatul. Ce nu vrei tu? Există un singur papă în toată lumea creştină. Plătica nu poate să te facă pe tine papă.
998 — Bărbate, vreau să devin papă, a spus ea. Du-te imediat. Trebuie să devin papă chiar azi.
999 — Nu, nevastă, a spus el. Nu pot să-i cer asta. N-o să fie bine. E prea mult. Plătica nu poate să te facă papă.
1000 — Bărbate, ce prostii vorbeşti! a spus femeia. Dacă poate să mă facă împărat, atunci poate să mă facă şi papă. Du-te imediat! Eu sunt împăratul, iar tu eşti soţul meu. Te duci?
1001 înspăimântat, omul a plecat. Se simţea rău, îi tremurau genunchii şi picioarele, iar vântul sufla peste întregul ţinut, în timp ce norii acopereau cerul pe măsură ce se apropia seara. Zburau frunze din copaci, iar apa fierbea şi bolborosea izbindu-se de mal. în depărtare se vedeau corăbii ce trimiteau semnale de alarmă, fiind aruncate de colo-colo şi răsturnate de valuri. Se vedea o pată albastră în mijlocul cerului, dar se făcuse roşie pe margini, de parcă era o furtună teribilă. A stat acolo deznădăjduit şi a strigat din nou.
1002 *Mandje! Mandje! Timpe Te!*
Plătică, plătică din mare!
Soţia mea, soţia mea Ilsebill
J r J
Nu vrea, nu vrea ce vreau eu.
— Ce vrea? a întrebat plătica.
— Ah, vrea să devină papă, a spus bărbatul.
— Du-te acasă, i-a zis plătica. E deja papă.
1003 S-a dus acasă, dar când a ajuns acolo a găsit o biserică mare înconjurată doar de palate. Şi-a forţat drumul prin mulţime.
498
Imaginea fiului daemonic [umbra]
înăuntru, totul era luminat de mii şi mii de luminiţe, iar soţia lui era îmbrăcată în aur pur şi stătea pe un tron mult mai înalt. Purta trei coroane mari de aur. Era înconjurată de o splendoare bisericească şi de fiecare parte a ei era un şir de lumânări. Cea mai mare era la fel de groasă şi de înaltă precum cel mai înalt turn, iar cea mai mică era o lumânare de bucătărie. Iar toţi împăraţii şi regii îngenuncheau în faţa ei, sărutându-i papucul. [„Eşti papă, sigure suficient!", a spus bărbatul. Dar noul papă a trebuit să se mai gândească.]

Bărbatul a dormit buştean, fiindcă alergase mult în ziua aceea, dar femeia nu putea să doarmă deloc – s-a întors pe toate părţile întreaga noapte, gândindu-se la ce putea deveni, însă nu îi venea nicio idee. Tocmai urma să răsară soarele, iar când a văzut prima rază a zorilor, s-a ridicat din pat şi s-a uitat pe geam cum se ridică soarele. „Aha, s-a gândit ea, n-

aş putea să fac eu soarele şi luna să răsară?”

— Bărbate, a zis ea înghiontindu-l în coaste cu cotul. Trezeşte-te şi întoarce-te la plătică. Vreau să devin ca Dumnezeu.

Bărbatul, buimac, s-a speriat atât de tare încât a căzut din pat. Credea că nu a auzit-o bine, aşa că s-a frecat la ochi şi a spus:

— Ce ai zis, nevastă?

— Bărbate, nu mai suport când văd soarele şi luna ridicându-se, iar eu nu pot să le fac să se înalţe, a spus ea. Nu o să mai am nicio clipă de linişte până ce nu le fac eu să răsară.

S-a uitat la el atât de fioros, încât bărbatul s-a cutremurat.

— Du-te imediat! Vreau să devin ca Dumnezeu.

— Of, nevastă, a spus bărbatul îngenunchind în faţa ei. Plătica nu poate să facă aşa ceva. Poate să te facă împărat şi papă, dar te implor, fii mulţumită cu atât şi rămâi papă.

Femeia a fost cuprinsă de furie. Părul îi era ciufulit. Şi-a sfâşiat corsetul, l-a lovit cu piciorul şi a urlat:

— Nu mai suport! Nu mai suport! Du-te imediat! Bărbatul şi-a luat pantalonii pe el şi a fugit ca din puşcă.

1004
1005
1006
1007
1008
1009
1010
1011

1012 Afară era o furtună atât de puternică, încât abia mai putea să stea în picioare. Casele şi copacii se prăbuşeau. Munţii tremurau, iar bolovanii se rostogoleau de pe stânci până în mare. Cerul era negru tăciune. Tuna şi fulgera. Pe mare erau valuri negre uriaşe, cât turnurile de biserică şi munţii, iar în vârf aveau coroane de spumă albă.

1013 *Mandje! Mandje! Timpe Te!*
Plătică, plătică din mare!
Soţia mea, soţia mea Ilsebill
J r J
Nu vrea, nu vrea ce vreau eu.
— Ce vrea? a întrebat plătică.
— Ah, vrea să devină ca Dumnezeu, a spus el.
— Du-te acasă. Stă din nou în cocina ei. Şi acolo trăiesc şi în ziua de azi[190].

1014 în basmul acesta ne impresionează forma artistică rotunjită: încorporarea naturii în acţiune, culorile văzute de pescar pe mare şi, începând cu dăra lungă de sânge roşu până la spuma albă de la sfârşit, toate culorile curcubeului îşi dezvăluie diversitatea. Apoi, sporirea măreţiei fastului până ce se pun în mişcare toţi soldaţii şi curtenii din palatul imperial, iar la sfârşit este încununată de grandoarea scenei cu papa şi luminile sale puternice. Doar frumuseţile cosmosului şi puterile naturale ale lui Dumnezeu sunt mai măreţe decât acestea, în plus, comportamentul celor doi protagonişti se schimbă în ciuda caracterului etern uniform şi taciturn al plăticii, care are posibilităţi nevisate; am putea vorbi despre simţul artistic perfect al basmului. Potrivit lui Bolte-Polivka[191], sursa este pictorul Philipp Otto Runge, care a cules acest basm în dialectul pomeranian în 1806 şi i l-a trimis

[190] [Varianta originală este „intr-o minunat de simplă şi poetică germană inferioară”

(Ashliman). O versiune standard se află în J. şi T. Grimm, *Complete Grimms,* pp. 103-112. Versiunea urmată aici este singura traducere online de D.L. Ashliman.]

[191] Vezi J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen,* voi. 1, p. 138.

500

Imaginea fiului daemonic [umbra]

editorului din Heidelberg al publicaţiei *Wunderhorn*, J.G. Zimmer. Fraţii Grimm au cunoscut basmul în 1809, prin intermediul lui Achim von Arnim. Poate că aici se află motivul construcţiei foarte

J pitoreşti a acestei poveşti, în timp ce majoritatea basmelor sunt narate prin afirmaţii succinte. Dar descrierea înfrumuseţată a lui Runge nu este nefirească, iar bogăţia detaliilor este purtată de mişcarea evenimentelor în armonie artistică deplină cu forma şi conţinutul.

Pescarul, care stă pe mare şi pescuieşte, este un simbol al omului tăcut şi răbdător, care îşi procură hrana din mediul nesupus. De asemenea, este o imagine care evocă valorile spirituale ale tărâmului psihic[192]. Aşadar, este o figură a aducătorului de cultură[193]. Imaginaţia populară se joacă astfel cu relaţia comună dintre pescar şi peşte[194]. Peştele este un „rod" al mării şi un simbol al fertilităţii şi vieţii, peştii pot prezice viitorul şi reprezintă o manifestare a sufletului. Mitologia înfăţişează mulţi demoni sub formă de peşte. Deoarece peştele este considerat sacru în unele religii, nu poate fi mâncat decât ca animal de jertfă. Stilul de viaţă al peştelui este ascuns ochiului, ceea ce face ca peştii să fie extrem de potriviţi pentru a ascunde secretele umane, în superstiţiile populare, succesul pescarului depinde de propria sa putere magică. Pentru a-şi îmbunătăţi captura, potrivit superstiţiilor germane vechi, el trebuie să respecte modestia şi postul. în alte culturi, pescarii stăteau departe de femei, iar întâlnirea cu o femeie era considerată semn rău pentru captura de a doua zi.

Prin faptul că peştele reprezintă funcţia inconştientului care inspiră şi hrăneşte[195], el simbolizează puterea psihică ce îndeplineşte fiecare dorinţă a imaginaţiei. Gândirea fantezistă este un motiv comun în basme şi a fost derivată din ideile popoarelor primitive[196].

[192] Vezi C.G. Jung, OC 9/1, *Arhetipurile şi inconştientul colectiv,* §51.

[193] [Literalmente, creator de cultură.]

[194] Vezi Bâchtold-Stăubli, s.v. *Fischer,fîschen* („pescar, pescuit"), *Fisch* („peşte") şi *Ichthyomantie* („ihthiomanţie" – ghicitul folosind comportamentul peştilor sau măruntaiele acestora).

[195] C.G. Jung, OC 9/1, *Arhetipurile şi inconştientul colectiv,* §248.

[196] Pentru un exemplu al acestei puteri ce îndeplineşte dorinţe, vezi „Lasse, slujitorul meu", basm relatat mai sus. Mai departe, „Săracul şi bogatul", „Masa dorinţelor, măgarul de aur şi ciomagul", „Croitorul şi cei trei fii ai săi" şi „Sălbaticul". într-un

1015

1016

501

Simboluri arhetipale în basme

Referitor la gândurile inspirate de dorinţe, Emma Jung[197] comentează despre formula basmului, „la momentul acela, când dorinţele încă ajutau", referindu-se la acesta ca la un timp trecut. De asemenea, în *Deutsche Mythologie[198],* Jacob Grimm observă conexiunea dintre dorinţă, imaginaţie şi gândire. Captura de peşti magici îi dezvăluie pescarului posibilităţi nelimitate care nu pot fi realizate niciodată în viaţa adevărată, dar pot fi trăite în fantezie.

1017 Cel care îndeplineşte toate dorinţele nu poate fi un peşte obişnuit, iar plătica din acest basm îi spune pescarului că este un prinţ fermecat. Deci în ea se ascunde o fiinţă superioară. în scrierile lor, alchimiştii Evului Mediu descriu un spirit care sălăşluieşte în adâncurile primordiale ale apei. Această figură este descrisă adesea ca un peşte rotund

din mare[199]. în alte părţi este descrisă ca un fiu de rege care şi-a pierdut sufletul şi stă pe fundul apei, plângând după izbăvire[200]. Prin urmare peştele este un spirit divin ascuns în inconştient şi reprezintă sursa întregii imaginaţii[201].

1018 Aşadar, pescarul întâlneşte o manifestare a spiritului primordial. Peştele de aici corespunde calului alb din „Ferdinand cel Credincios,

basm danez, „Lars cel leneş care a câştigat prinţesa", eroul nepriceput şi leneş primeşte de la o broască, a cărei viaţă a cruţat-o, darul magic de a îndeplini orice dorinţă. Este salvat de a fi corupt de o prinţesă pe care şi-o dorise. Ea il convinge să-şi dorească să devină un om capabil şi muncitor.

[197] Vezi E. Jung, „Beitrag zum Problem des Animus", p. 320.

[198] J. Grimm, *Deutsche Mythologie,* voi. 1, ed. a Il-a, Dieterische Buchhandlung, Göttingen, 1844.

[199] Despre peştele „rotund" înzestrat cu „virtutea de a săvârşi minuni" ca substanţă mistică, vezi C.G. Jung, OC 12, *Psihologie şi alchimie,* §101.

[200] Vezi C.G. Jung, OC 13, *Viziunile lui Zosimos,* §101; OC 12, *Psihologie şi alchimie,* §434; şi OC 11, *Psihologie şi religie,* §92.

[201] EJ. Dölger, *„Ichthys". Das Fischsymbol în frühchristlicher Zeit,* voi. 1, în Kommission der Herder'sche Verlagsbuchhandlung zu Freiburg i. Br. und d. Buchhandlung Spithover zu Rom, Freiburg i. Br., 1910, p. 115, subliniază faptul că aducătorul de cultură babilonian Oannes a ieşit din mare jumătate om, jumătate peşte. El este identic cu Ea, „zeul casei din apă", adică o zeitate peşte (definită în această operă: un zeu al regatului magic). Vezi descrierea monstrului cu două capete din F.J. Dölger, *„Ichthys". Der Heilige Fisch, în den antiken Religionen und im Christentum,* vol. 2, Verlag der Aschendorffschen Verlagsbuchhandlung, Münster i. W., 1922, pp. 230-231.

Ferdinand cel Necredincios", care este tot un prinţ fermecat ce se ascundea în spatele unui spirit creativ[202]. Dar pescarul din povestea noastră nu poate recunoaşte oportunitatea care i se oferă şi nu întreabă peştele cum ar putea fi izbăvit. Doar îi îndeplineşte rugămintea şi îl lasă să plece[203]. în cele din urmă, întâlnirea cu peştele nu aduce nici urmări bune, nici rele, la fel ca miile de posibilităţi interne nefolosite pe care le neglijează toată lumea, din când în când. Dar apoi intră în scenă lăcomia soţiei. Aşa cum se întâmplă de multe ori în viată, femeia conştientizează într-un mod mai intuitiv decât bărbatul realităţile tărâmului magic, aşa că recunoaşte oportunităţile uriaşe pe care soţul ei le-a lăsat să-i scape printre degete. Deşi la început se evidenţiază ca personalitate distinctă, este clar că ea reprezintă partea din el deschisă spre inconştient, premoniţiile şi aptitudinile lui intuitive; dar şi dorinţele secrete din sufletul lui, nerecunoscute, care nutresc ambiţii inconştiente puternice. Trăieşte în solidaritate strânsă cu ea, fără să se apere de aspiraţiile ei către putere, astfel încât şi el devine responsabil pentru comportamentul său (ca Adam cu Eva în povestea biblică).

în acest basm, soţia vrea să urce până la cele mai înalte niveluri ale ierarhiei. Faptul că ea solicită doar roluri de bărbat ne sugerează că nu este o personalitate independentă, ci o parte din pescarul însuşi. De fapt el vrea, în sinea lui, să fie rege, papă şi chiar Dumnezeu. La fel ca mulţi oameni modeşti la exterior, cu cât este mai multă putere nerecunoscută, cu atât mai tare va exercita o atracţie inconştientă.

[202] Basmul chinezesc „Pasărea cu nouă capete" povesteşte cum eroul atinge un peşte ţintuit în perete cu patru cuie (mandala!), care se transformă apoi intr-un tânăr chipeş. Se dovedeşte mai târziu că este fiul marelui dragon marin. Vezi şi H. Usener, *Dîe Smtflutsagen,* Religionsgeschichtliche Untersuchungen, dritter Theil, Friedrich Cohen, Bonn, 1899, mai ales pp. 138-154. Usener ia în considerare peştele divin (de asemenea, ca atribut al unui zeu sau suport al unei figuri mitice) intr-un context mitologic mai

amplu. El menţionează delfinul ca dublură a lui Hermes (pp. 166 şi urm.). Acest concept are sens, deoarece figura peştelui miraculos este un fel de alter ego, aşa cum Hermes este un îndrumător spiritual.

[203] Vezi povestealui Mânu, primul om din mitul indian al potopului. Un peştişor cere îndurare, pe care o primeşte de la Mânu. Mai târziu, după ce creşte, îl sfătuieşte pe Mânu şi, în timpul potopului, trage corabia lui Mânu spre vârful unui munte şi continuă să-i stea alături (H. Usener, *Smtflutsagen,* pp. 25-26).

1019

503

Simboluri arhetipale în basme

1020 Putem vedea întreaga poveste ca o dramă personală interioară, de vreme ce bărbatul prezintă o conştiinţă a eului limitată şi se subjugă dorinţelor nemăsurate ale sentimentelor sale inconştiente. Astfel, în ciuda unor îndoieli cu privire la legalitatea faptelor sale, tot se lasă condus către acte absurde. Pescarul ajunge într-o stare de grabă şi nelinişte pe care nu îndrăzneşte să o pună sub semnul întrebării. La început, el şi soţia lui primesc marea onoare pe care o caută, plătica îşi îndeplineşte funcţia generoasă şi darnică, ce corespunde cu natura sa. Doar decolorarea tot mai stranie a apelor indică nemulţumirea lui din ce în ce mai mare. Potrivit „justiţiei" secrete, dar inevitabil prezente a inconştientului, el dobândeşte treptat un aspect negativ. Pescarul devine din ce în ce mai posedat şi guvernat de aroganta lui soţie, adică este tot mai subjugat de propria dorinţă de putere, împotrivirea lui scade în intensitate şi ajunge la mila inconştientului, a peştelui, pe de o parte, iar pe de altă parte, a soţiei sale. în lipsa lui de cumpătare şi inflaţia sa, pescarul este înghiţit, de fapt, de inconştient, soţia lui ocupă poziţia polară de personaj negativ faţă de opoziţia treptată a peştelui, care oferă daruri iară limită. Sfârşitul este plăcut şi scurt, ca o lovitură a destinului: în clipa când megalomania pescarului atinge apogeul, adică soţia lui doreşte să devină precum Dumnezeu însuşi, timpul se întoarce, iar pescarul este nevoit să-şi dea seama de realitatea a ceea ce face. întreaga casă din cărţi de joc se prăbuşeşte, iar sursa puterii din inconştient este brusc secătuită, ceea ce îl aduce înapoi la situaţia amară şi revelatoare a vieţii lui prozaice de zi cu zi. Peştele care, dacă ar fi urmat calea cea dreaptă, ar fi putut să-şi reverse asupra lui valorile interioare şi, astfel, să-l ridice din inferioritatea sa îl părăseşte fiindcă şi-a însuşit forţele inconştientului ca propria sa personalitate conştientă şi, prin urmare, a ajuns la mila lor[204].

1021 în mod semnificativ, unele variante ale aceluiaşi basm se des- faşoară ca într-un vis, din care, în final, cel ce visează se trezeşte

[204] Vezi poveşti similare despre câştig şi pierdere datorită unui comportament incorect sau corect faţă de inconştient – „Militarul care a ajuns, din general, păstor de capre", „Fiul nemulţumit", „Corbul şi vulpea", „Poveşti despre corbi" şi „Măscăriciul care a devenit rege".

504

Imaginea fiului daemonic [umbra]

dezamăgit[205]. Prinderea în capcana imaginilor iluzorii ale inconştientului este imaginată aici ca un vis, iar izbirea de realitate ca trezire. Această formulare este atât o metaforă, cât şi o realitate. Doar câteva basme au prezentat această confuzie periculoasă cu rezultatele sale negative, până la ultimele consecinţe, într-o manieră atât de subtilă şi de adevărată din punct de vedere psihologic ca „Pescarul şi nevasta lui".

O paralelă japoneză fermecătoare este povestea „Hanatare- 1022 kozó-sama":

Trăia cândva un bătrân sărac în ţinutul Higo, în satul alpin Mayumi. în fiecare zi, el se ducea pe munte şi aduna lemne de foc, pe care le vindea apoi în oraşul Seid. într-o zi, nu a găsit pe nimeni care să-i cumpere lemnele de foc şi, deznădăjduit, s-a oprit pe podul de

peste râul care ducea spre oraş. Deoarece nu reuşise să scape de lemne la piaţă şi nu voia să le care până acasă, s-a gândit să le arunce, snop după snop, în râu. A strigat tare: „Zeu al râului, Ryujin-sama, îţi aduc ofrandă şi îti cer un dar la schimb!” De îndată ce a aruncat ultimul

J 9

snop în râu, din valuri a ieşit o tânără mai frumoasă decât orice femeie pe care o văzuse vreodată. Aceasta a strigat la bătrân, care deja se întorsese să plece, să vină înapoi. Când s-a întors la malul apei, a văzut că femeia avea un bebeluş în braţe. Aceasta s-a întors către el şi i-a spus: „Fiindcă ai muncit cu sârg zi de zi şi fiindcă ne-ai adus astăzi lemne atât de bune, zeul râului este foarte mulţumit şi îţi oferă acest copil drept răsplată. îl cheamă Hanatarekozâ-sama şi îţi va îndeplini orice dorinţă. Doar că nu trebuie să uiţi să-i dai de mâncare

[205] *Cf.* J. Boite şi L. Mackensen, *Handwörterbuch > s.v. Fischer un syne Fru* („Pescarul şi nevasta lui”), mai ales secţiunea 3, cu citatul din Spiess: „Aşa cum omul ce se bucură de un vis fericit în somnul lui la trezire este aruncat deodată în realitatea aspră şi rece şi simte că nu poate opri imaginea magică şi frumoasă pe care a invocat-o inconştientul în faţa lui să dispară, la fel pescarul cu soţia lui, care încă are tot fastul regal şi gloria în faţa ochilor ei, se trezeşte deodată inapoi în coliba ei sărăcăcioasă de pescar”. Vezi şi celelalte paralele, dar şi „Cetăţeanul integru Nefericire şi vrejul de fasole”.

salată cu homar de trei ori pe zi, altfel dorinţele tale vor fi în zadar” Bătrânul a acceptat darul şi a luat bebeluşul acasă. Copilul chiar îndeplinea orice dorinţă a bătrânului. Dacă voia orez sau orice altă mâncare, îi cerea copilului, iar de îndată ce rostea dorinţa, auzea un fel de strănut încet şi ceea ce voia se afla în faţa lui. S-a gândit la casa lui, care semăna cu o cocioabă, şi şi-a dorit un palat frumos. Copilul a strănutat o dată şi iată! Au apărut un palat, o fermă şi grajduri pline cu tot ce avea nevoie.

1023 Astfel a trăit bătrânul lună după lună în belşug, deoarece avea tot ce îsi dorea. Bineînţeles că nu ieşea în fiecare zi să adune lemne, ca înainte, fiindcă singura lui sarcină era să meargă zi de zi în oraş şi să cumpere homar pentru salata pe care i-o dădea lui Hanatarekozo-sama. Deoarece avea tot ce îşi dorea, a ajuns să considere că era inutil să facă drumul până la oraş. Aşa că într-o zi a dat copilul jos din altarul său şi a spus: „Hanatarekozo-sama, din moment ce am tot ce îmi doresc, nu mai am dorinţe de la tine. Te rog să te întorci la Palatul Dragonului şi să-i transmiţi zeului râului cea mai profundă recunoştinţă din partea mea, pentru tot ce mi-a oferit”. De îndată ce a rostit aceste cuvinte, Hanatarekozo-sama a ieşit liniştit din casă. Imediat după aceea, bătrânul a auzit un strănut înfundat. Abia se oprise sunetul, când casa şi palatul au dispărut, iar odată cu ele hambarul şi magaziile cu toate comorile dinăuntru. în locul lor se afla acum vechea lui cocioabă. Bătrânul adunător de lemne era la fel de sărac ca înainte[206].

1024 Aici în loc de peşte, din apă iese un copil mic. Acest copil – la fel ca peştele „rotund” al alchimiştilor – reprezintă şinele. Simbolizează tinereţea eternă, în afara confuziei lumii, o fiinţă implicată într-un joc divin, din care izvorăsc toate forţele care conturează realitatea. Aşa că este considerat stăpânul unei averi infinite. Dar numai cei înţelepţi,

[206] Tradus din H. Hammitzsch, I. Schuster, *Japanische,* pp. 139-141.

care reuşesc, în modestia lor, să se adapteze la această bogăţie a sufletului, pot să ia parte la ea, în timp ce oamenii extrem de orgolioşi sau, ca în cazul nostru, leneşi şi indiferenţi, atrag pierderea imediată a acestor valori[207]. într-un basm înrudit, „Profitorul”, un profitor trântor are parte de o aventură:

A fost cândva un om leneş şi prost. Nu avea nimic pe numele lui şi îi displăcea orice fel de muncă. Hoinărea de colo-colo: de la cineva cerşea ceva de mâncare, de la altcineva ceva de băut. Astfel trecea prin viaţă, fără să cunoască faima sau ruşinea. Vecinii lui erau generoşi şi îl ajutau dacă nu obţinea nimic din cerşit. Când venea pe la ei, oamenii spuneau: „Uite, parazitul! Sigur vrea ceva de la noi". Dar el continua ceea ce avea de făcut şi se prefăcea că nu a auzit nimic. în cele din urmă, nimeni nu a vrut să mai aibă de-a face cu el. Aşa că a hotărât să se ducă în faţa Creatorului şi să-şi expună situaţia. Ca să ajungă mai aproape de Dumnezeu, a urcat un munte înalt. Un lup care a trecut pe lângă el l-a întrebat pe profitor încotro se duce. „La Dumnezeu." „Dacă e adevărat ce spui, poţi să-l întrebi ceva din partea mea? Eu mănânc multă carne de animal, dar tot nu mă îngraş – ce ar trebui să mănânc ca să mă îngraş?" Profitorul a fost de acord şi şi-a continuat drumul. S-a întâlnit cu un stejar care i-a cerut să-l întrebe pe Dumnezeu de ce avea o parte a trunchiului uscată; cu un peşte care voia să ştie de ce nu vede cu un ochi. Cu ajutorul unei căprioare, licheaua cea leneşă a ajuns la Dumnezeu şi, tremurând, i-a spus că nu are nimic de mâncat sau de băut. Atotputernicul i-a răspuns că se poate întoarce acasă acum, fiindcă urma să găsească tot ce avea nevoie. Omul i-a pus apoi întrebările de la lup, stejar şi peşte. Atotcunoscătorul i-a

[207] Vezi şi „Harpa zânelor" în care se spune că un fermier primeşte cadou de la zâne o harpă care, ori de câte ori se aude, îl face pe ascultător să se ridice şi să danseze. Dar fermierul se foloseşte greşit de harpă, ca să se răzbune pe cineva, aşa că ii este luat instrumentul.

răspuns. Omul i-a mulţumit lui Dumnezeu, a încălecat pe căprioară şi a coborât poteca de munte.

1026 După ce i-a mulţumit căprioarei, s-a întâlnit cu peştele care aştepta cu nerăbdare răspunsul său. Profitorul i-a povestit ce a auzit de la Dumnezeu: peştele nu vedea cu un ochi fiindcă avea un diamant blocat în branhie. Pestele s-a rugat de om să-i scoată diamantul, ceea ce acesta a şi făcut. Drept mulţumire, peştele i-a dat omului diamantul. Dar trântorul l-a aruncat, spunând că, după ce ajungea acasă, urma să aibă tot ce dorea, aşa că nu avea nevoie de diamant. Peştele şi-a spus în sinea lui: „Ce om prost!" Dar profitorul şi-a văzut de drum. S-a întâlnit după aceea cu stejarul, care aştepta răspunsul din partea lui. Omul i-a spus stejarului ce aflase de la Preamărit: că avea o parte a trunchiului uscată fiindcă era un butoi cu vin îngropat sub partea aceea. Stejarul i-a cerut omului să dezgroape butoiul cu vin, iar profitorul a făcut întocmai. Butoiul nu era plin cu vin, ci cu aur şi argint! Stejarul i-a dat butoiul omului, care l-a izbit cu piciorul şi l-a lăsat să se rostogolească într-o prăpastie. Copacul şi-a scuturat frunzele, consternat: „Nu se poate să fie unul mai prost de atât. Putea să le dea aurul şi argintul săracilor! „ Apoi, profitorul s-a întâlnit cu lupul şi i-a spus repede răspunsul pe care l-a auzit de la Preaînaltul: „Dacă vrei să te îngraşi, trebuie să mănânci carne de om". „Ah", a spus lupul, „văd că tu eşti om!" Şi, năpustindu-se la gâtul lui, l-a înfulecat într-o clipită[208].

1027 Basmele menţionate mai sus descriu un dezechilibru între

J

conştient şi inconştient prin faptul că eul îşi arogă însuşiri care nu îi aparţin. Faptul că un proces cu urmări catastrofale pentru om este posibil trebuie să se bazeze pe un motiv mai profund. în „Pescarul şi nevasta lui" nu se mai explorează nimic altceva. Aparent, cauza este

[208] A. Dirr, *Kaukasische Märchen,* pp. 9-13 [tradus din germană]. Vezi şi „Teiul fermecat"; şi H. Zimmer, *Weisheit Indiens,* pp. 20 şi urm., unde autorul repovesteşte un basm paralel, cu comentarii *ibidem,* pp. 38-39.

doar lăcomia oarbă a soţiei sau a ambelor personaje. Spre deosebire de acesta, basmul „Bătrâna mea femeie trebuie să fie plătită” spune o poveste diferită[209], unde, după un prolog revelator, acţiunea aduce la lumină un proces cu totul nou. Restul acţiunii se derulează aproximativ la fel ca în poveştile menţionate mai sus:

Un cuplu în vârstă trăia sărăcăcios într-un bordei amărât. 1028 Nu aveau nimic de valoare, în afară de un nasture de aur pe fusul femeii. în fiecare zi, bărbatul se ducea la vânătoare sau la pescuit, ca să facă rost de ceva de mâncare. în apropierea bordeiului se afla un deal înalt; oamenii din regiune credeau că un elf pe nume Kidhus trăia înăuntru, dar nu aveau încredere în această fiinţă. într-o zi, aşa cum se întâmpla de obicei, bărbatul era plecat la vânătoare şi femeia stătea în casă, torcând. Deoarece vremea era frumoasă, s-a hotărât să meargă să lucreze afară. A ieşit şi a tors o vreme. Deodată, nasturele de aur de pe fusul ei a căzut şi s-a rostogolit departe. Femeia nu a văzut exact încotro s-a dus şi a început să-l caute, dar în zadar. Când a venit soţul ei acasă, i-a spus ce s-a întâmplat. „Sigur l-a luat Kidhus. El face lucruri de genul ăsta.”

Soţul a pornit spre dealul lui Kidhus, spunându-i soţiei 1029 sale că urma să-i ceară nasturele înapoi sau să obţină ceva mai bun în locul lui. Femeii i s-a părut puţin ciudat şi s-a întrebat ce voia să spună. Omul s-a dus la dealul unde trăia Kidhus şi a bătut în pământ o vreme, cu ciomagul său. în cele din urmă, a auzit o voce.

„Cine bate la uşa casei mele?” 1030

Fermierul a răspuns: „Sunt eu, bătrânul fermier, dragă 1031 Kidhus. Soţia mea vrea ceva la schimb pentru nasturele ei!”

[209] Există multe versiuni pe această temă. Vezi J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen,* voi. 1, p. 147: „[...] la francezi şi italieni, [...] în majoritatea cazurilor, bărbatul urcă la cer pe un vrej de fasole, iar Dumnezeu însuşi sau Paznicul de la Poarta Raiului îndeplineşte cerinţele omului”. Vezi şi *ibîdem,* n. 1: „La ruşi, lituanieni şi tătari, este vorba de un butuc de copac, o pisică, o vulpe, o pasăre sau un sfânt”.

1032 Kidhus l-a întrebat ce anume voia soţia lui. Fermierul s-a gândit şi a răspuns: „Dragă Kidhus, ar vrea o vacă ce dă un sfert de butoi de lapte de fiecare dată când e mulsă”. Kidhus i-a îndeplinit pe loc dorinţa. Bărbatul s-a întors cu vaca la soţia lui. A doua zi, când avea toate oalele pline cu lapte, femeia s-a gândit să gătească nişte crupe de ovăz. Dar avea nevoie de făină. S-a dus la soţul ei şi l-a îndemnat să se întoarcă la Kidhus şi să-i ceară niste făină. Bărbatul s-a dus şi a bătut din nou în pământ cu bastonul. Când a răspuns Kidhus, bărbatul a repetat ce spusese mai devreme. Când a fost întrebat ce anume vrea, bărbatul a spus că nişte făină. Kidhus i-a dăruit de îndată o tonă de făină. Bărbatul s-a întors acasă cu faina, iar soţia lui a gătit.

1033 După ce au terminat de mâncat, a mai rămas o cantitate mare de mâncare. Femeia s-a gândit ce ar putea face cu ea şi a decis să i-o ducă Fecioarei Maria în rai. Dar şi-a dat seama repede că nu era o sarcină uşoară. S-au hotărât să meargă din nou la Kidhus şi să-i ceară o scară care să ajungă până la cer. Omul s-a întors la Kidhus şi a procedat ca înainte. Kidhus a răspuns: „Nu am plătit deja pentru nasturele acela ieftin?” Dar fermierul a stăruit, rugându-l din inimă şi spunându-i că vrea să ducă restul mâncării în rai, la Fecioara Maria. Auzind acestea, Kidhus a fost mişcat şi i-a dat scara cerută.

1034 Bărbatul s-a întors acasă fericit. Soţul şi soţia s-au pregătit pentru călătorie, au împachetat mâncarea şi au început să urce. în scurt timp au ajuns la o înălţime atât de mare, încât i-a apucat ameţeala. Şi-au pierdut echilibrul şi au căzut pe pământ, spărgându-şi capetele în două. Bucăţi de creier şi terci erau împrăştiate peste tot. Acolo unde bucăţile de creier au aterizat pe pietre, au crescut licheni albi. Acolo unde au căzut

bucăţile de terci pe pietre, au crescut licheni galbeni. Dar ambele feluri de licheni pot fi găsite astăzi pe pietre în toată lumea[210].

[210] H. şi I. Naumann (trad.), *Isländische,* pp. 124-126; traducere din versiunea lor în limba germană, cu uşoare modificări.

510

Imaginea fiului daemonic [umbra]

Aici, tragedia este precedată de un amestec al tărâmului magic în realitate, prin furtul nasturelui de către Kidhus. Inconştientul, reprezentat de Kidhus, este încă de la început ilustrat ca fiind ameninţător şi puternic. Este evident că el a luat nasturele de aur care a căzut de pe fusul femeii[211]. Acest lucru minor şi neobservat este, de fapt, de o importanţă incredibilă, după cum se dovedeşte prin faptul că este făcut din aur. Butonul este rotund, este „cel rotund" şi înseamnă, prin urmare, centrul inconştientului, ceea ce este de cea mai înaltă valoare pentru şinele interior. Distrugerea personalităţii care urmează este sugerată deja prin acest proces: miezul esenţial care ţine întreaga fiinţă laolaltă este pierdut în faţa umbrelor, sub forma unei fiinţe naturale asemănătoare unui elf, astfel încât izbucnirea forţelor demonice este pregătită în inconştient. Prin pierderea nasturelui se creează o legătură cu tărâmul magic[212], care devine periculos doar atunci când nu se cere returnarea inelului, ci obţinerea prin şantaj a magiei. Cuplul încearcă să schimbe ceva interior care a fost pierdut cu valorile lumeşti, iar astfel se încurcă într-o relaţie nesigură cu inconştientul. Schimbul de valori interne *versus* externe şi amestecul neclar dintre sfera magică şi sfera pământească sunt erori umane cruciale care au consecinţe tragice[213]. Amestecul dintre conştient şi

[211] [Astfel, Kidhus poate avea o paralelă în personajul Golum al lui J.R.R. Tolkein, întâlnit în *Hobbitul* şi *Stăpânul inelelor,* care găseşte „inelul inelelor" în apă şi îl păstrează, lacom, doar pentru sine.]

212 y$_{ez}$j basmele „Paradisul bulgărelui" şi „Aşteaptă, cocoloşule!" în ambele poveşti, un cocoloş sau un bulgăre se rostogoleşte până în regatul magic. în prima poveste, un bătrân, iar în a doua poveste, o femeie urmăresc cocoloşul şi se întorc cu ceva preţios de pe tărâmul fantastic. Invidioşi, vecinii ii imită şi işi împing propriile cocoloaşe, dar se comportă arogant faţă de demoni şi, bineînţeles, eşuează. Tema pierderii în tărâmul magic şi a atitudinii de inflaţie şi lipsă de amabilitate, care reprezintă soarta *unui* cuplu înbasmulislandez, este trăită aici de toate personajele principale şi umbrele lor. Vezi aceeaşi idee de legare de tărâmul magic creată prin pierderea unui obiect într-un mit din Samoa, povestit în L. Frobenius, *Zeitalter,* pp. 71 şi urm.

[213] „însă trebuie să ne amintim că degetul îndreptat către lună rămâne un deget şi în niciun caz nu poate fi schimbat cu luna în sine. Pericolul pândeşte mereu acolo unde intelectul se strecoară pe ascuns şi ia degetul arătător drept luna însăşi" – Daisetz Teitaro Suzuki, *An Introduction to Zen Buddhism,* Grove Press, New York, 1964, p. 78. O poveste impresionantă despre o astfel de transpunere

1035

511

Simboluri arhetipale în basme

inconştient se bazează, în cele din urmă, pe o schimbare a centrului de greutate interior, exprimată în basmul islandez prin pierderea nasturelui. Deoarece esenţa reală este pierdută, oamenii îşi pierd echilibrul interior în întâlnirea lor cu umbra; „urcă" în mândria lor şi „se ridică" la înălţimi exagerate. Acest lucru este ilustrat foarte evident în basm prin urcarea scării către rai. Cuplul a suferit o inflaţie prin fanteziile lor inconştiente, culminând cu faptul că ei consideră că îi pot oferi Fecioarei Maria resturi de mâncare de pomană! Aici există şi o încercare vagă de a concilia inconştientul, facându-l mai puţin ameninţător. Par să simtă că ceva nu a fost în regulă şi se pare că este adevărat. De asemenea, vor să

întoarcă divinitatea creştină împotriva elfului păgân Kidhus şi să se salveze de forţele distructive ale naturii din inconştient, transferându-le în imagini religioase aparţinând unei structuri colective bine stabilite. Nu vor să sacrifice nimic, doar să culeagă roade personale: cu darurile de la Kidhus, încearcă să-i intre în graţii Fecioarei Maria! Poate că într-o versiune precreştină a basmului, în locul Fecioarei Maria se afla o zeiţă-mamă păgână, cum ar fi Perchta, căreia îi erau aduse ca jertfa terci şi peşti[214]. Acest lucru schimbă sensul basmului, dar puţin, fiindcă arogantul cuplu nu sacrifică resturile unei dorinţe excesive, dar îndeplinite din modestie, ci le risipesc într-o pretinsă obligaţie faţă de divinitate. Deoarece Kidhus încă păstrează nasturele, care reprezintă esenţa sufletului, nu poate avea succes nicio încercare de a scăpa prin
este spusă în India: un student tocmai se întorsese de la profesorul său, unde experimentase măyă ca produs al propriului său intelect. Apoi, a simţit că se află deasupra tuturor. „L-a cuprins un sentiment măreţ, se simţea ca un nor mare şi luminos ce creştea de neoprit şi umplea întregul cer. Şi, la fel ca acel nor, plutea deasupra tuturor lucrurilor grele.” Apoi s-a întâlnit cu un elefant şi, deşi cornacul elefantului La avertizat să se dea din drum, el a refuzat, spunând: „Eu sunt Dumnezeu, iar elefantul este Dumnezeu. Ar trebui să-i fie frică lui Dumnezeu de el însuşi?” A fost salvat doar de faptul că elefantul La împins la o parte cu trompa. Atunci profesorul i-a spus elevului deznădăjduit: „Ai dreptate: tu eşti Dumnezeu şi elefantul este Dumnezeu – dar de ce nu ai ascultat vocea lui Dumnezeu care »
ţi-a vorbit de sus> prin elefant?” – H. Zimmer, *Weisheit Indiens,* p. 25. Vezi şi comentariul la poveste, *ibidem,* pp. 40 şi urm.

[214] Vezi Băchtold-Stăubli, s.v. *Frâu Rose* („Doamna Rose”).

trucuri ieftine. Există, de fapt, o singură cale: o confruntare serioasă *(auseinandersetzung)* cu Kidhus pentru a obţine înapoierea nasturelui. Prin urmare pseudojertfa pentru Fecioara Maria este inutilă. Cuplul este cuprins de vertij[215] şi cei doi cad la pământ, zdrobiţi. Din punct de vedere psihologic, cei doi sunt aruncaţi în mod grosolan pe „solul tare al realităţii” şi, prin urmare, pier.

Un alt basm care ilustrează consecinţele catastrofale ale faptului că o persoană uzurpă drepturile şi capacităţile tărâmului spiritelor este „La naiba cu banii, ştiu ce ştiu!”:

Un bărbat avea trei fiice, care să căsătoriseră cu troli. El a mers să le viziteze, una după alta, şi a observat că trolii puteau să ia bucăţi de carne din capetele lor, să bage mâna în foc fără să se ardă la degete şi să găsească peşti în mare, când aveau ochii verzi. Din neglijenţă, a pierdut banii pe care îi dăduseră soţii troli socrului lor şi a încercat să-şi aline nevasta

9 > J

indignată: „La naiba cu banii, ştiu ce ştiu!” Voia să-i arate soţiei sale artele magice pe care le deprinsese de la ginerii troli, dar când a încercat să facă aceleaşi lucruri ca ei, s-a rănit şi în cele din urmă s-a înecat, încercând să pescuiască la fel ca ultimul dintre troli[216].

Cele patru poveşti de mai sus ilustrează într-o manieră vie că un comportament „greşit” faţă de lucrurile magice atrage efectul lor distructiv. Unele basme încearcă să elucideze procesul subtil de *auseinandersetzung* prin inconştient şi comportamentul corect, care este atât de greu de găsit prin diferenţierea unui erou care face lucrurile corect sau „are noroc” de unul care face totul „greşit”[217].

1036
1037
1038

[215] [Cuvântul german *Vertigo* înseamnă şi înşelătorie, farsă, fraudă.]

[216] Vezi şi basmul „Moara de pe fundul mării”.

[217] Vezi, de exemplu, „Bătrânul care a făcut copacii veştejiţi să înflorească din nou” (F. Rumpf, *Japanische Volksmärchen ,* p. 82), „Tatăl din câmpul de sus şi tatăl din câmpul de jos” *(ibidem,* p. 92), „Ploaia de aur” *(ibidem,* p. 131) şi „Să o ţinem, să o lăsăm?” *(ibidem,* p. 132).

513

Simboluri arhetipale în basme

1039 Un exemplu bun al faptului că reacţia din inconştient depinde de care faţă întoarce omul către el este „Andrew cel Norocos”:

1040 A fost cândva un ţăran bogat care avea doi fii, John Nicholas şi Andrew cel Norocos. Cel mare era genul de om despre care nu ştii niciodată ce să crezi. Era un individ neplăcut, mai lacom şi mai avar decât sunt de obicei oamenii din Nord, pe care rareori se întâmplă să nu îi găseşti înzestraţi cu însuşiri atrăgătoare. Celălalt, Andrew cel Norocos, era rebel şi mărinimos, întotdeauna binedispus, şi oricât de rău i-ar fi mers, mereu insista că se născuse sub o stea norocoasă. Atunci când vulturul, ca să-şi apere cuibul, l-a zgâriat pe faţă şi pe cap până i-a dat sângele, tot susţinea că era născut sub o stea norocoasă, dacă a reuşit să aducă acasă un singur pui de vultur. Dacă i se răsturna barca, ceea ce se mai întâmpla din când în când, şi era găsit atârnat de ea, copleşit de frig, oboseală şi sperietură, dar era întrebat cum se simte, răspundea: „Ah, destul de bine. Am fost salvat. Sigur am noroc!”

1041 Când a murit tatăl lor, amândoi erau majori, iar la scurtă vreme după aceea au fost nevoiţi să se ducă la bancurile de nisip să aducă nişte plase de pescuit care fuseseră lăsate acolo de la pescuitul din vară. Era toamnă târzie, trecuse vremea când majoritatea pescarilor se ocupă de pescuit. Andrew îşi luase şi arma pe care o purta mereu cu el. John Nicholas nu a spus mai nimic pe drum; dar s-a gândit mult şi bine. Nu au fost pregătiţi să se întoarcă acasă până seara.

1042 „Ascultă, Andrew cel Norocos, ştii că o să fie furtună diseară?”, a spus John Nicholas şi s-a uitat în depărtare. „Cred că ar fi bine să stăm aici până mâine-dimineaţă!”

1043 „Nu o să fie furtună”, a spus Andrew. „Cele Şapte Surori nu şi-au pus încă pălăriile de ceaţă, aşa că poţi să stai liniştit.”

1044 Dar fratele lui s-a plâns că este obosit, iar într-un final au hotărât să rămână acolo peste noapte. Când s-a trezit Andrew, şi-a dat seama că este singur; nu l-a mai văzut nici pe fratele

514

Imaginea fiului daemonic [umbra]

lui, nici barca. S-a urcat în cel mai înalt punct al insulei ca să se uite în jur. L-a descoperit pe fratele lui departe, pe mare, avântându-se spre continent ca un pescăruş. Andrew nu înţelegea ce se întâmplă. încă erau provizii acolo, un castron cu lapte bătut, arma lui şi diverse alte lucruri. Aşa că Andrew nu a stat mult pe gânduri. „O să se întoarcă diseară”, a spus el. „Doar un neghiob îşi pierde curajul câtă vreme are de mâncare.” Dar seara, fratele tot nu şi-a făcut apariţia, iar Andrew l-a aşteptat zi după zi, săptămâni la rând, până ce, într-un sfârşit, şi-a dat seama că fratele lui îl abandonase pe insula aceea pustie, ca să păstreze moştenirea pentru sine şi să nu fie nevoit să o mai împartă. Şi chiar aşa stăteau lucrurile, căci John Nicholas a ajuns aproape de uscat în călătoria lui spre casă, şi-a răsturnat barca şi a anunţat că Andrew cel Norocos s-a înecat.

Dar Andrew nu şi-a pierdut cumpătul. A adunat lemne aduse la ţărm, a împuşcat păsări marine şi a căutat scoici şi rădăcini. Şi-a construit o plută din lemnele adunate şi a pescuit cu o undiţă pe care o lăsase în urmă fratele lui. într-o zi, în timp ce muncea, a observat o prăpastie sau o adâncitură în nisip, de parcă fusese făcută de carena unei goelete scandinave, şi a văzut limpede împletiturile parâmelor de la ţărm până în vârful insulei. Apoi s-a gândit că nu era în pericol, fiindcă şi-a dat seama că era adevărată povestea pe care o

auzea adesea, că oamenii mărilor îşi aveau sălaş pe insula aceea şi făceau comerţ cu vasele lor.

„Slavă Domnului pentru companie bună! Tocmai de asta aveam nevoie. Da, e adevărat, cum am spus eu întotdeauna, că m-am născut sub o stea norocoasă!”, s-a gândit Andrew în sinea lui; poate chiar a spus-o cu voce tare, fiindcă trebuia să mai vorbească din când în când. Asa a trecut toamna. Odată a văzut o corabie – a legat imediat o cârpă de un băţ şi a început să o fluture; dar chiar în clipa aceea, echipajul a coborât pânzele şi, apucând vâslele, s-au îndepărtat în cea mai

1045
1046
515
Simboluri arhetipale în basme

mare viteză, deoarece credeau că trolii marini le făceau semne cu mâinile şi cârpa aceea.

1047 în Ajunul Crăciunului, Andrew a auzit viori şi muzică departe, pe mare; iar când s-a uitat, a văzut o lumină ce venea dinspre o goeletă scandinavă ce plutea spre ţărm, dar el nu mai văzuse niciodată o astfel de navă. Avea vela cea mare de o dimensiune neobişnuită şi i s-a părut că era făcută din mătase, tachelajul era delicat şi subţire, de parcă era ţesut din sârmă de oţel, iar toate celelalte lucruri erau proporţionale, atât de fine şi de frumoase încât şi le-ar fi dorit orice scandinav.

J >

Toată goeleta era plină cu omuleţi îmbrăcaţi în albastru, dar fata care stătea la cârmă era împodobită ca o mireasă şi arăta splendid, ca o regină, căci purta coroană şi veşminte de preţ. Oricine îşi dădea seama că este o fiinţă umană, căci era mai înaltă şi mai frumoasă decât oamenii mărilor. De fapt, lui Andrew cel Norocos i s-a părut că era mai frumoasă decât orice fată pe care o văzuse vreodată.

1048 Goeleta se îndrepta spre ţărmul unde se afla Andrew; dar el, având prezenţă de spirit, s-a grăbit spre coliba pescarului, a luat arma de pe perete, s-a ascuns în pod şi a aşteptat să vadă ce se întâmplă în colibă. A văzut cum în scurt timp toată încăperea s-a umplut de oameni. Era plină, dar încă mai soseau. Au început să se crape pereţii, coliba s-a întins în toate părţile şi a crescut atât de mare şi de splendidă, încât nu ar fi putut să o egaleze nici cel mai bogat comerciant; parcă se afla într-un castel regal. Mesele erau acoperite cu aur şi argint de cea mai bună calitate. După ce au mâncat, au început să danseze. Acoperit de zgomot, Andrew s-a furişat până la fereastra din partea laterală a acoperişului şi s-a dat jos. Apoi a alergat până la goeletă, şi-a aruncat cremenele înăuntru şi, ca să fie sigur, a scrijelit o cruce în ea cu cuţitul lui ascuţit. Când s-a întors, dansul era în toi. Mesele, băncile, scaunele şi toate lucrurile din încăpere dansau şi ele. Singura care nu dansa era mireasa; stătea pe loc şi se uita, iar când a venit mirele să o ia la dans, l-a izgonit. Pentru moment, nu

516
Imaginea fiului daemonic [umbra]

aveau de gând să se oprească. Scripcarul nu avea nevoie de odihnă şi nu a lăsat pe altcineva să-i ia locul, ci a continuat să cânte vesel cu mâna stângă, bătând ritmul cu piciorul, până ce au început să-i curgă picături de sudoare, iar vioara nu se mai vedea de atâta praf şi fum.

Când a văzut Andrew ca începuseră să i se bâţâie şi lui picioarele, acolo unde se afla, s-a gândit: „Ar fi bine să trag acum, altfel o să cânte până mă ridică de la pământ!” Aşa că a răsturnat arma, a băgat-o prin geam şi a tras peste capul miresei; dar cu susul în jos, altfel glonţul l-ar fi lovit pe el. în clipa când a răsunat împuşcătura, toţi trolii au dat buzna pe uşă deodată; când au văzut că goeleta era blocată la ţărm, au jelit şi s-au furişat într-o gaură din

deal. Dar au rămas în urmă vasele de aur şi argint, precum şi mireasa. Aceasta i-a spus lui Andrew cel Norocos că fusese luată în deal când era mică. Odată, când mama ei a plecat la grajd să mulgă vacile, a luat-o şi pe ea; dar femeia a fost nevoită să se întoarcă în casă pentru câteva clipe, aşa că a lăsat copila lângă un ienupăr şi i-a spus că poate să mănânce fructele acestuia, doar dacă repetă de trei ori:
„Mănânc albastre fructe de ienupăr,
în care crucea lui Iisus o descopăr.
Mănânc fructe roşii de afin pe înserat,
Căci pentru mine El a sângerat!”

Dar după ce a plecat mama sa, a găsit atâtea fructe încât a uitat să mai spună versurile, aşa că a fost vrăjită şi dusă în deal. Iar acolo nu a păţit nimic rău, doar că şi-a pierdut prima falangă de la degetul mic al mâinii stângi, iar spiriduşii fuseseră amabili cu ea; dar întotdeauna avusese sentimentul că ceva nu era în regulă, simţea o apăsare şi o deranjau avansurile piticului care fusese ales să-i fie soţ. Când Andrew a aflat cine erau mama şi oamenii ei, şi-a dat seama că era rudă cu ea şi s-au împrietenit. Aşa că Andrew putea să spună
1049
1050
1051

cu adevărat că se născuse sub o stea norocoasă. Apoi au plecat spre casă, luând goeleta, tot aurul şi argintul şi toate comorile care rămăseseră în colibă, iar Andrew a ajuns mult mai bogat decât fratele său.

1052 Dar acesta din urmă, care bănuia de unde provenea toată averea lui, nu voia să fie mai sărac decât Andrew. Ştia că trolii şi spiriduşii umblau pe pământ cu precădere în Ajunul Crăciunului, iar din acest motiv a plecat cu vasul până la bancurile de nisip. Iar în Ajunul Crăciunului a văzut o lumină sau un foc, dar i s-a părut că fluturau împrejur focuri rătăcitoare. Când s-a apropiat, a auzit pleoscăituri, urlete îngrozitoare şi ţipete înfiorătoare, şi mirosea a mâzgă şi alge, ca la reflux. îngrozit, a alergat până la colibă, de unde vedea trolii pe mal. Erau scunzi şi graşi, ca nişte căpiţe de fân, complet acoperiţi cu blană, cu jachete din piei, cizme de pescar şi mănuşi enorme. în loc de cap şi păr, aveau mănunchiuri de alge. Când au ieşit din apă, au lăsat în urmă o dâră precum cea de lemn putrezit, iar când s-au scuturat, au împrăştiat scântei în jurul lor.

1053 Când s-au apropiat, John Nicholas s-a urcat în pod, la fel cum făcuse fratele lui. Spiriduşii au tras un bolovan mare în colibă şi au început să-şi lovească mănuşile de el, ca să le usuce, în timp ce urlau, astfel încât lui John Nicholas i-a îngheţat sângele în vene acolo unde se ascunsese. Apoi, unul dintre ei a strănutat în cenuşa din vatră, ca să reaprindă focul, în timp ce alţii aduceau buruieni şi lemne aduse de apă, aspre şi grele ca plumbul. Fumul şi căldura aproape că l-au omorât pe cel care se ascundea în pod, iar ca să poată respira puţin aer proaspăt, a încercat să se strecoare prin geamul din acoperiş; dar era mai corpolent decât fratele său, aşa că s-a blocat şi nu a mai putut nici să intre, nici să iasă. Atunci s-a speriat şi a început să ţipe; dar spiriduşii urlau, răgeau şi ţipau mult mai tare, tropăind şi vociferând înăuntrul şi în afara colibei. Când a cântat cocoşul, au dispărut, iar John Nicholas s-a eliberat. Dar când s-a întors acasă din călătoria sa, îşi pierduse minţile,

iar de atunci, aceleaşi ţipete înfiorătoare şi sinistre care sunt caracteristice trolilor din Nord puteau fi auzite răsunând adesea din magaziile şi podurile unde se întâmpla să se afle

el. Dar înainte să moară şi-a recăpătat raţiunea şi a fost înmormântat în pământ sacru, cum se spune. însă de atunci nu a mai călcat picior de om pe bancurile de nisip. Acestea s-au scufundat în apă şi se crede că oamenii mărilor au plecat spre Insulele Lekang. Norocul lui Andrew a ţinut mult; nicio corabie nu a efectuat mai multe călătorii încununate de succes decât a lui; dar ori de câte ori se apropia de Insulele Lekang, se liniştea – spiriduşii plecau departe sau erau la ţărm cu bunurile lor –, dar după o vreme avea parte de vânt bun, indiferent dacă se ducea la Bergen (Norvegia) sau spre casă. A avut mulţi copii, toţi voioşi şi puternici, însă tuturor le lipsea falanga superioară de la degetul mic al mâinii stângi[218].

Acţiunea basmului ne dezvăluie cum poate fi văzut şi experi- 1054 mentat inconştientul din două părţi. Andrew cel Norocos are noroc, care este construit pe sprijinul din partea forţelor inconştiente întruchipate de troli, nu pe soartă; se datorează mai degrabă curajului său în situaţii vitale şi instinctelor sale legate de farmecul interior al dansului şi comorile trolilor, în care nu se lasă atras. Are o oarecare stabilitate împotriva fantomelor, care îi permite la momentul potrivit să aplice o apărare populară magică, dovedită în timp[219]. El nu-i urmăreşte pe „oamenii mărilor" din curiozitate sau lăcomie, ci se găseşte într-o situaţie de urgenţă alături de ei. în schimb, fratele mai mare călătoreşte până la insulă din lăcomie şi invidie față de fratele mai mic. Prin urmare inconştientul îl calcă în picioare, ceea ce înseamnă că se îmbolnăveşte fizic. Pe de altă parte,

C. Stroebe, *Norwegian Fairy Book,* pp. 236-244.

Faptul că trage „cu susul în jos" peste capul miresei reprezintă un proces pe care nu ni-l putem imagina cu uşurinţă. Se poate baza pe o transpunere a procedurii dificile, dar magice din timpurile arcului şi săgeţii. F.G. Carnochan şi H.C. Adamson, *Empire,* pp. 115, 120, descriu o anumită ceremonie magică a unui trib african în care participanţii trebuie să-şi lovească ţinta cu capătul greşit al săgeţii.

519

Simboluri arhetipale în basme

Andrew cel Norocos dobândeşte o relaţie cu sufletul, reprezentat de fata fermecată. Deoarece a fost prinsă şi ţinută ostatică de demonii naturii, recuperarea ei poate indica procesul lui Andrew de a evita ca optimismul său obraznic să fie prins în tărâmul inconştientului. 1055 Consecinţe diferite, dar asemănătoare ale unor comportamente contrastante sunt înfăţişate în basmul chinezesc „Cuvintele femeilor despart carnea şi sângele":

1056 Au fost odată ca niciodată doi fraţi care trăiau în aceeaşi casă. Fratele cel mare asculta de vorbele soţiei sale, motiv pentru care a ajuns să se certe cu fratele său mai mic. începuse vara şi venise vremea cultivării meiului înalt. Fratele mai mic nu avea grăunţe, aşa că l-a rugat pe fratele lui să-i împrumute câteva. Fratele mai mare i-a ordonat soţiei sale să-i dea câteva grăunţe. Dar aceasta le-a luat, le-a pus într-o oală mare şi le-a gătit. Apoi le-a uscat, le-a pus într-un sac normal pentru grăunţe şi i le-a dat mezinului. Acesta nu ştia că grăunţele fuseseră fierte, aşa că le-a plantat pe câmp. Dar, fiindcă fuseseră gătite, boabele nu au încolţit. A dat rod o singură boabă de mei, care nu fusese fiartă. Fratele cel mic era muncitor şi priceput, aşa că uda şi săpa lăstarul cât era ziua de lungă. Iar acesta a crescut puternic ca un copac, şi din coroana sa a răsărit un spic de mei ca o cupolă, suficient de mare încât să umbrească un hectar de pământ. Toamna, spicul s-a copt. Atunci, fratele cel mic şi-a luat toporul şi l-a tăiat. Dar de îndată ce a căzut spicul, a coborât un Roc enorm spre pământ, a luat spicul în cioc şi a plecat. Fratele cel mic a fugit după el până la malul mării.

1057 Atunci pasărea s-a întors şi i-a vorbit ca o fiinţă umană, spunându-i: „Nu ar trebui să încerci să-mi faci rău! Cât valorează pentru tine spicul ăsta? La răsărit de mare se află o insulă din aur şi argint. Te duc eu până acolo. Poţi să iei ce vrei de pe ea şi o să devii foarte bogat". Fratele cel mic a fost mulţumit de propunere şi s-a urcat în spinarea

păsării, care i-a spus să închidă ochii. Aşa că a auzit doar aerul şuierându-i pe
520

la urechi, de parcă trecea printr-un vânt puternic. Mai auzea de dedesubt tumultul şi agitaţia apei şi valurilor. Deodată, pasărea s-a aşezat pe o stâncă: „Am ajuns!”, a spus ea.

Fratele cel mic a deschis ochii şi s-a uitat în jur: în toate 1058 părţile se vedea doar strălucirea şi licărul a tot felul de obiecte albe şi galbene. A luat vreo douăsprezece lucruri mici şi le-a

ascuns în sân[220].

— Ai destul? a întrebat Roc. 1059

— Da, am destul, a răspuns el. 1060

— Foarte bine, a zis pasărea. Cumpătarea te fereşte de 1061 lucrurile rele.

Apoi l-a urcat din nou pe băiat în văzduh şi l-a dus de 1062
unde îl luase. Când a ajuns acasă, fratele cel mic şi-a cumpărat, cu timpul, o bucată bună de pământ şi a devenit destul de înstărit. Dar fratele lui era gelos pe el şi i-a spus aspru: „De unde ai reuşit să furi banii?”
J

Aşa că fratele cel mic i-a spus toată povestea. Atunci fratele 1063 cel mare s-a dus acasă şi s-a sfătuit cu nevasta lui. „Floare la ureche”, i-a spus aceasta. „O să fierb din nou grăunţele şi o să păstrez una singură nefiartă. Planteaz-o pe aceea şi vedem ce se întâmplă.”

Zis şi făcut. Bineînţeles, a răsărit un singur lăstar, care a 1064 făcut un singur spic de mei, iar când a venit vremea recoltei, Roc a apărut din nou şi a luat spicul în cioc. încântat, fratele cel mare a fugit după el, iar Roc a spus acelaşi lucru ca înainte, ducându-l pe fratele cel mare la insulă. Acolo, fratele cel mare a văzut peste tot mormane de aur şi argint. Bucăţile cele mai mari erau ca nişte dealuri, cele mici ca nişte cărămizi, iar cele micuţe ca firele de nisip. Acestea îl orbeau. Singurul lui regret era că nu cunoştea nicio modalitate prin care ar fi putut să

[220] Traducătorul, Wilhelm, remarcă: „Acest basm este narat în mod tradiţional Roc se numeşte *Pong* în chineză, iar comorile de pe insulă sunt denumite «tot felul de obiecte albe şi galbene», fiindcă omul nu ştie că acestea sunt din aur şi argint” (R. Wilhelm, *The Chinese Fairy Book,* p. 3).

521

mute munţii. Aşa că s-a aplecat şi a adunat câte bucăţi a putut. Roc a spus: „Ai destul! O să oboseşti”.

1065 „Mai ai puţină răbdare”, a spus fratele cel mare. „Nu te grăbi! Trebuie să mai iau câteva bucăţi!” Şi aşa a trecut timpul. Roc l-a îndemnat din nou să se grăbească: „O să răsară soarele în orice clipă”, a spus el. „Iar soarele e atât de puternic, încât îi arde pe oameni.”

1066 „Mai aşteaptă puţin”, a spus fratele cel mare. Dar chiar în clipa aceea, un disc roşu a străpuns norii cu o putere enormă. Roc a zburat în mare, şi-a întins aripile şi a atins apa cu ele, ca să scape de căldură. Dar fratele cel mare a fost ars de soare[221].

1067 Aici, natura fratelui cel rău este întrepătrunsă în mod clar cu soţia lui uneltitoare, care, la fel ca în basmul „Pescarul şi nevasta lui”, personifică lăcomia şi răutatea omenească şi îl întoarce împotriva fratelui mai mic. Este mai apropiat de cel lacom şi profan decât de personajul bădăranului, care este apropiat de lumea animală. Fratele cel mic are o relaţie mai umilă cu fantasticul, aşa că este devotat şi îngrijeşte singura grăunţă care încolţeşte. Această sămânţă răsare mai târziu, ca norocul său ulterior, iar astfel poate fi considerată un simbol al Sinelui. O idee similară este exprimată în *Matei*

13.31-32: „împărăţia cerurilor este asemenea grăuntelui de muştar, pe care, luându-l, omul l-a semănat în ţarina sa, şi care este mai mic decât toate seminţele, dar când a crescut este mai mare decât toate legumele şi se face pom, încât vin păsările cerului şi se sălăşluiesc în ramurile lui”[222]. Găsim aceeaşi idee în India:

1

1068 Acesta este sufletul meu *(ătman)* din partea centrală a inimii mele, mai mic decât un bob de orez sau de arpacaş, sau o boabă de muştar, sau un bob de mei ori un bob al bobului de mei; acesta este sufletul meu în partea centrală a inimii

[221] R. Wilhelm, *The Chinese Fairy Book,* pp. l-3.

[222] Pentru doceţîi gnostici, Fiinţa primordială este simbolizată ca sământă a unui smochin, care este mai mică decât ceva mic, mai mare decât ceva mare, şi conţine în sine posibilităţi infinite. Vezi G.R.S. Mead, *Fragments,* p. 218.

522

Imaginea fiului daemonic [umbra]

mele, mai mare decât pământul, mai mare decât văzduhul, mai mare decât [toate] aceste lumi[223].

Meiul ce se transformă în copac este un simbol al dezvoltării 1069 spirituale, care atrage pasărea ce devine o călăuză a sufletului şi îl însoţeşte pe fratele cel mic pe tărâmul magic al bogăţiei. Pasărea – ca fiinţă înaripată – semnifică o natură spirituală, un gând. Din acest motiv, pasărea poate fi un ghid către zone noi, ca în basmul „Kaboi” în care strigătul păsării Seriema i-a atras pe oameni către gaura ce urca spre suprafaţa pământului. De asemenea, în „Hänsel şi Gretel” o pasăre i-a atras pe copii în pădure şi i-a purtat peste apă. Prin urmare păsările apar adesea în basme ca animale miraculoase şi purtători utili. în legendele europene, echivalentul păsării chinezeşti *Pong* este grifonul, vulturul sau eretele[224], în India este

[223] *Chăndogya Upanişad* 14.3, Deussen, *Sixty Upanishads* voi. 1, p. 111. Vezi şi basmul „Slujba fantomelor”, în care un băiat sărac şi orfan moşteneşte de la mama sa doar un bob de mei, cu care porneşte în lume. în prima noapte găseşte adăpost la un fermier. întreabă, timid, dacă i-ar putea fura cineva bobul de mei, fiindcă era toată averea lui. Fermierul îl asigură că boaba lui nu va păţi nimic. Dar de dimineaţă, băiatul vede că un cocoş i-a mâncat grăunţa. Fermierul ii dă cocoşul şi îi spune: „Cocoşul ţi-a mâncat grăunţa, aşa că acum e al tău”. A doua zi doarme la altă fermă. Din nou, întreabă fermierul dacă i-ar putea fura cineva cocoşul, fiindcă este singura lui avere. Fermierul îl asigură că nu, dar de dimineaţă, un porc ii atacă pasărea şi o omoară. Fermierul îi dă porcul, spunând: „Ia porcul, e al tău, fiindcă ţi-a omorât cocoşul”. Continuă la fel, zi după zi; capătă o vacă şi apoi un armăsar. Călare pe acest armăsar măreţ înfăptuieşte multe acte de vitejie, salvează o prinţesă şi devine el însuşi rege. Vezi şi VC.C. Collum, „Schöpferische Mutter-Göttin”, pp. 297 şi urm.; şi Charles Picard, „Die Grosse Mutter von Kreta bis Eleusis”, în *Eranos-Jahrbuch 1938: Gestalt und Kult der „Grossen Mutter* | ed. Olga Fröbe-Kapteyn, Rhein-Verlag, Zürich, 1939, pp. 115 şi urm.

[224] Vezi M. Ninck, *Wodan*, p. 89; şi J.J. Bachofen, *Orphischen Theologie,* p. 20. Vezi şi basmul fraţilor Grimm „Grifonul”. Grifonul este un sprijin al lui Apollo, zeul soarelui. Vezi H. Leisegang, „Das Mysterium der Schlange. Ein Beitrag zur Erforschung des griechischen Mysterienkultes und seines Fortlebens în der christlichen Welt”, *în Eranos-lahrbuch 1939: Vorträge über die Symbolik der Wiedergeburt în der religiösen Vorstellung der Zeiten und Völker*, ed. Olga Fröbe-Kapteyn, Rhein-Verlag, Zürich, 1940, pp. 248 şi urm. Pentru vultur, vezi, de exemplu, basmele „Domniţa raţă” şi „Povestea păsării de smarald Anka”.

523

Simboluri arhetipale în basme

pasărea Garuda[225], şi pasărea Simurg în legendele din Türkistan[226], în anexa la culegerea de

basme din Türkistan şi Tibet[227] se spune că Simurg avea pene argintii şi era atât de mare, încât ascundea soarele când îşi deschidea aripile. Potrivit credinţei populare, penele sale sunt colorate şi are doar în jurul gâtului o dungă albă. Mai multe tradiţii o descriu ca având chip de om şi fiind capabilă să vorbească precum un om. Jung scrie: „Păsările sunt gânduri şi gânduri înaripate. De regulă, fanteziile sau ideile intuitive sunt reprezentate astfel (Mercur înaripat, Morfeu, genii, îngeri)”[228]. Pasărea este adesea o imagine a dorinţei, a jinduirii şi a gândirii idealizate. De aici, „fiicele curajoase” ale lui Odin/Woden[229], walkiriile şi fylgiile[230] sub formă de păsări[231]. Deseori, păsările mitologice sunt imagini ale sufletului, în lumea babiloniană, de exemplu, sufletele morţilor sunt acoperite cu aripi[232], iar în Antichitatea greco-romană se spunea că sufletele celor morţi zboară spre cer sub formă de păsări[233]. în măsura în care

[225] Vezi H. Zimmer, *Kunstform,* p. 112. Vezi şi J. Hertel, *Indische Märchen (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen şi P Zaunert, Eugen Diederichs, Jena, 1925, p. 5 şi anexa „The Vedic Sauparna, a Vedic Mystery” Vezi şi rolul pe care il joacă Garuda în basmele malaeziene, „Pasărea Garuda”.

[226] Gustav Jungbauer (ed.), *Märchen aus Turkestan und Tibet (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen şi P. Zaunert, Eugen Diederichs, Jena, 1923.

[227] *Ibidem,* p. 296.

[228] C.G. Jung, OC 12, *Psihologie şi alchimie,* §305. Vezi şi OC 6, *Tipuri psihologice,* §458.

[229] [în germană, *Wunschmädchen*, literal, „fete ale dorinţelor”.]

[230] [„în mitologia norvegiană, *fylgja* (vechea norvegiană, «cineva care însoţeşte», plural *fylgjur)* este o fiinţă sau creatură supranaturală care însoţeşte o persoană în ceea ce priveşte soarta sau norocul său. Fylgjur apar de obicei sub formă de animal şi mai ales în somn, dar saga povestesc că pot apăiea şi în timp ce persoana este trează, iar dacă îţi vezi propria fylgja este un semn al morţii tale iminente. Dar atunci când fylgjur apar sub formă de femei, se presupune că sunt spirite protectoare ale oamenilor sau clanurilor (öfter).”]

[231] [Vezi, de exemplu, cutia cu rune de la Auzon, unde walkiriile sau fylgiile sunt înfăţişate ca îngeri creştini la naşterea lui lisus.]

[232] Vezi C.G. Jung, OC 5, *Simboluri ale transformării*, §315 n. 11.

[233] Pentru dovezi ale acestui lucru, vezi A. Dieterich, *Eine Mithrasliturgie*, pp. 184, 193,205; şi f.f. Bachofen, *Orphischen Theologie,* p. 20. De asemenea, unele culturi primitive înfăţişează sufletele morţilor ca păsări. Vezi L. Lévy-Bruhl, *The Soul of the Primitive,* pp. 287 şi urm.

păsările denotă simbolic intuiţii şi idei, ele sunt cele care proclamă adevărul sau oferă sfaturi în basme[234]. în cele din urmă, pasărea este, în general, un simbol al spiritului, pneuma din Antichitate şi zeitatea din India[235]. Acelaşi simbol apare în mitologie ca phoenix, care este un simbol al soarelui, la fel ca lebăda[236].

în timp ce pasărea miraculoasă din basmul chinezesc anterior îi aduce eroului izbăvirea, fratele cel rău este ars de soare în timpul zborului înapoi către casă. Pasărea fermecată este în sine un simbol al soarelui, iar astfel, arderea este impactul aspectului său negativ, care era în sine cristalizat prin atitudinea lacomă şi egoistă a fratelui cel mare.

Povestea „Pasărea *Peaged arsai”* are o desfăşurare similară:

Au fost odată ca niciodată doi fraţi care trăiau în Ngariap, pe Peliliu. Amândoi erau foarte muncitori şi puternici; cel mare tăia palmieri, iar cel mic aduna lemne de foc. într-o zi, ca de obicei, fratele cel mic s-a dus dis-de-dimineaţă în pădure să taie copaci, acolo unde erau pomi de mango. Dar când s-a întors acasă, în jurul prânzului, nu a adus lemne de foc. Fratele lui s-a supărat foarte tare şi l-a certat aspru. Mezinul a spus: „N-am putut să aduc

lemne de foc, fiindcă a trebuit să mă lupt cu o pasăre mare, care stătea într-un manglier şi arunca fructe în mine, în timp ce mă străduiam să-i fac faţă cu bâta". „Ah, du-te înapoi şi ai grijă să aduci lemne, ca să facem focul", a strigat celălalt frate, ursuz. Muştruluit

[234] Precum corbii lui Odin/Woden, păsările din poveştile germanice posedă adesea o înţelepciune superioară, *cf.* M. Führer, *Nordgermanische,* p. 30. în lumea antică, direcţia zborului păsărilor era interpretată drept profeţie, iar faimoşii clarvăzători din Antichitate erau experţi în limbajul păsărilor. într-un basm al poporului inca, „Păstorul şi prinţesa soarelui", o pasăre cântătoare care a apărut într-un vis o ajută pe prinţesa îndrăgostită a soarelui să-şi câştige iubitul.

[235] Vezi H. Leisegang, *Die Gnosis,* p. 217; Heinrich Zimmer, „Yoga und Maya", *Corona, 4.* Jahr, 4. no., ed. Martin Bodmer, Verlag der Corona, Zürich. R. Oldenhourg, München şi Berlin, 1934, pp. 387 şi urm.

[236] Vezi C.G. Jung, OC 5, *Simboluri ale transformării,* §538; şi J.J. Bachofen, *Mutterrecht,* pp. 23-24.

1070
1071
1072
525
Simboluri arhetipale în basme

zdravăn, fratele mai mic s-a întors în pădure şi a venit înapoi cu destule lemne pentru un foc mic, pe care au gătit, după care au mâncat prânzul. După-amiaza, mezinul s-a dus din nou în pădure şi a ajuns la manglieri. Pasărea cea mare era tot acolo. Băiatul a tăiat trei beţe de lungimea unui braţ şi le-a aruncat spre pasăre, dar aceasta nu s-a mişcat de unde era cocoţată. Atunci a luat un topor şi l-a azvârlit spre monstru, dar pasărea l-a prins şi a plecat cu tot cu topor. Pasărea a dus toporul la ea acasă, în sudul regiunii Ngariap, care se afla chiar lângă pomul magic *Bars ra kesau.* Acolo, a pus toporul pe o etajeră.

1073 Când fratele mai mic s-a întors acasă fără topor, fratele mai

mare s-a înfuriat foarte tare. L-a alungat pe mezin de acasă, spunându-i să aducă toporul înapoi. Era atât de mânios, încât nu i-a dat băiatului nimic de mâncare şi nu l-a lăsat să bea J

o gură de apă. Plângând, bietul băiat s-a întors la manglieri, încercând să găsească pasărea ce îi furase toporul. Dar nu a găsit-o, ci a descoperit doar nişte urme care l-au dus la copacul magic şi la casa în care se afla pasărea *Peaged arsai*[237]. Plângând, s-a aşezat în faţa uşii. Pasărea a ieşit şi l-a întrebat: „Acum de ce plângi?" Băiatul i-a povestit păsării cum l-a certat fratele lui şi l-a alungat de acasă, trimiţându-l să găsească toporul, fără de care nu puteau să taie lemne ca să facă focul. A mai spus că fratele lui nu-i dăduse nimic de mâncare sau o gură de apă, iar acum îi era foame şi sete. Pasărea l-a ascultat, apoi l-a invitat înăuntru să mănânce ceva. A adus o bucată de peşte şi nişte taro, le-a pus pe un platou de lemn şi le-a aşezat în faţa băiatului. Dar băiatul a răspuns furios: „Ce să fac cu bucăţelele acestea de mâncare, când mi-e atât de foame?" „Mănâncă, doar mănâncă!" a spus *Peaged arsai.* Dar iată, după ce băiatul a luat o îmbucătură, a apărut imediat alta. A mâncat până ce nu mai putea să înghită nimic. S-a uitat cu teamă la pasăre, fiindcă nu mai putea să mănânce, iar obiceiul

[237] [Un fel de găină – nota lui Hambruch.]

526
Imaginea fiului daemonic [umbra]

în Palan era să mănânci tot ce ti se dădea sau să iei restul cu tine. Pasărea a spus doar: „Gata!", iar bucăţile de mâncare au încetat să mai apară.

Apoi l-a întrebat pe băiat: „Acum ce vrei să-mi spui?" Băiatul a răspuns: „Eu şi fratele meu suntem singuri, nu avem soţii; el taie palmieri ca să le ia seva, iar eu caut lemne de

foc. împreună ne gătim siropul, care este singura noastră mâncare. Acum mi-am pierdut toporul, aşa că suntem distruşi!” „Nu-ţi face griji şi îmbărbătează-te!”, a strigat *Peaged arsai.* „Intră în bordeiul meu. E plin de securi şi topoare, unul mai frumos decât altul. Du-te şi alege-ţi unul. Sub casă şi pe laterale sunt chiar mai multe.” Băiatul şi-a găsit curând propriul topor, care era suficient de bun. Peste măsură de fericit, s-a întors la pasăre. Aceasta i-a spus: „Ştiam că eşti sărac şi muncitor şi am apreciat asta. Te-am provocat să te lupţi cu mine ca să-ţi iau toporul şi să te conduc până la casa mea, ca să ţi-l iei înapoi! Vreau să-ţi arăt ceva frumos acum. Du-te înapoi la fratele tău şi adu-ţi aminte exact ce îţi spun: Când ajungi în ţinutul *Gataulukes*, s-ar putea să auzi trosnete şi mâini aplaudând. Să nu te întorci, ci să-ţi continui drumul. Când ajungi în *Galeulukes,* să te uiţi cu atenţie în jur dacă auzi ceva”. Băiatul a făcut întocmai cum i-a spus pasărea. Trecând prin *Gataulukes,* a auzit trosnete şi mâini aplaudând, dar şi-a continuat drumul. însă când a ajuns în *Galeulukes,* a auzit din nou trosnete şi aplauze şi s-a uitat în jur cu atenţie. Şi iată! A văzut o femeie extraordinar de frumoasă! Aceasta s-a apropiat de el şi i-a spus că vrea să fie soţia lui. Mai erau multe fete frumoase acolo şi toate voiau un sot. Dar el le-a spus: „Aceasta este soţia mea!” şi a luat-o pe femeia care se apropiase prima de el. Apoi s-a întors fericit acasă, cu toporul lui şi o femeie frumoasă.

Când i-a văzut fratele lui, a întrebat, uluit, cum se întâmplaseră toate acestea. Fratele mai mic i-a povestit toată păţania şi cum o găsise pe femeie. Peste câteva zile, fratele mai mare i-a spus mezinului: „Azi tai tu palmierii, iar eu mă duc să

1074
1075
527
Simboluri arhetipale în basme

caut lemne de foc”. Şi, luând toporul, a dispărut. însă nu fusese atent la cuvintele fratelui său mai mic, mai ales la numele ţinuturilor prin care urma să treacă. Aşa că a ajuns la *Gataulukes*, s-a oprit acolo şi s-a uitat în jur. Dar vai! Nu erau femei frumoase, ci doar un grup de femei urâte, bătrâne şi bolnave, care s-au năpustit asupra lui şi l-au urmărit până acasă. Mezinul nu era foarte mulţumit de toate aceste ada- osuri la gospodăria lor. Ele nu s-au oferit să plece şi au rămas în tăcere. Apoi, fratele mai mare a întrebat: „Ce să facem ca să scăpăm de femeile acestea?” Fratele mai mic s-a consultat cu soţia lui şi a spus: „Adu o oală, să ne uşurăm în ea”. Au făcut astfel şi, când oala s-a umplut pe jumătate, cei trei au acoperit-o şi au lăsat-o acolo. Nu după mult timp, fratele cel mare a strigat: „Nu mai suport femeile acestea, păstrează casa pentru tine şi adună seva din palmieri singur!” După care a plecat. „Bine”, a spus mezinul şi a început să taie palmieri. Când a terminat, a luat cina cu soţia lui şi le-a spus femeilor, arătând spre oală: „Acolo e siropul vostru, puteţi să-l mâncaţi tot”. El şi soţia lui au ieşit pe uşă. Imediat, femeile au descoperit oala, hămesite, dar când a ieşit duhoarea aceea oribilă dinăuntru, au dat năvală afară din casă şi au dispărut pentru totdeauna. Acum, fratele cel mic şi soţia lui s-au mutat înapoi în casă. Femeia a plantat taro şi a început să taie palmieri, aşa că aveau destul de mâncat şi de băut.

1076 Fratele cel mare nu s-a mai întors niciodată. Fugise la *Ngardololok* şi devenise micul demon *Imok.* Nevestele lui s-au transformat în diavoli răi şi urâţi de pădure, numiţi *Tengangoi le galid.* Ca să-i mulţumească, oamenii lasă peşti împuţiţi în tufişuri, ca ofrande.

1077 Datorită vârstei sale, fratele mai mic trebuie să facă munca mai simplă, ceea ce îl conduce în pădure. Acolo are mai multe şanse să întâlnească fantasticul. Pasărea stă cu ochii pe el şi îl atacă cu fructe. Astfel se stabileşte conexiunea, cu un fel de ademenire. La început, băiatul atacat se apără împotriva păsării. Ca fiinţe înaripate ce

528
Imaginea fiului daemonic [umbra]

trăiesc în aer, păsările sunt simboluri ale conţinuturilor spirituale şi intuiţiilor. Dar apoi, tânărul erou cedează în faţa dimensiunii supranaturale a imaginii psihice din faţa lui. Inconştientul se apropie întâi ca o umbră sub formă de animal, iar băiatul este inferior acestei fiinţe. Atacul păsării indică o perturbare a conştiinţei umane, ca rezultat al invaziei din partea tărâmului spiritual. Când tânărul îşi părăseşte toporul la apariţia păsării magice, dovedeşte că încearcă să controleze mintal şi să învingă această perturbare. Toporul, la fel ca toate instrumentele de tăiere, de exemplu sabia sau cuţitul, reprezintă intelectul, mintea diferenţiată şi „ageră" prin care omenirea poate controla o parte a naturii. Tăierea cu arme înseamnă disecare, diferenţiere şi înţelegere prin puterea intelectului[23**238].

Pasărea *Peaged arsai* pur şi simplu ia toporul eroului şi îl lasă singur în pădure. Adică pasărea îi fură fratelui cel mic mintea, intelectul, şi îl lasă neajutorat[239]. Astfel, fratele mai mare trebuie să-l oblige să se ducă după pasăre, ca să recupereze toporul. Acest lucru înseamnă că trebuie să înfrunte conţinuturile daemonice ale propriului său suflet şi să le analizeze intern. Pasărea devine astfel mediatorul unei călătorii pe tărâmul magic. Eroul trebuie să aibă curajul de a-şi urma propriile idei şi intuiţii, trebuie să-şi recunoască dependenţa faţă de inconştient şi să-l slujească. Doar atunci poate găsi calea de a reuşi[240]. Atunci când tânărul erou urmăreşte pasărea, el ajunge la

[23S] Pentru mai multe informaţii pe această temă, vezi C.G. Jung, *Childreris Dreams,* p. 140.

[23S] în general, spiritelor le place să fure arma eroului, adică mintea sa. Vezi basmul „Călătoria în barca huldren", în care se povesteşte că într-o noapte, dîn întâmpla re, un bărbat se trezeşte într-o barcă huldren. [Huldra sunt creaturi ale pădurii feminine scandinave, extrem de frumoase, uneori dezbrăcate, cu părul lung; dar din spate se vede că sunt goale pe dinăuntru, ca un trunchi de copac bătrân, şi au coadă de animal.] El trebuie să urce în barcă şi să pescuiască. Devine conştient de situaţie şi o forţează pe nimfa pădurii să-i înapoieze cuţitul pe care i-l furase. La această cerere, Huldra spune: „Blestemat să fii, copil norocos!" Astfel, bărbatul reuşeşte să scape nevătămat.

240 y$_{ez}$i *i chi$_{n}$g $_{or}$ Book of Changes,* p. 119: „Dacă omul, aflat în lume într-o situaţie condiţionată şi lipsită de autonomie, îşi recunoaşte dependenţa, el se supune prin aceasta puterilor armonioase şi bune ale Universului, având parte de succes. [...] Cultivând în sine docilitatea şi dependenţa voluntară, omul ajunge la

casa ei, aproape de copacul magic din sud. Copacul este, după cum am menţionat deja, un simbol matern, iar astfel este conectat la sursa inepuizabilă de mâncare şi hrană pe care o găseşte acolo. După ce şi-a urmat intuiţiile, eroul ajunge la terenul matern al sufletului său. în mod ciudat, călătoria în inconştient nu este descrisă iniţial ca fiind periculoasă, iar tânărul îşi câştigă toporul înapoi. Dar pericolul aventurii se arată pe drumul de întoarcere. Acolo, aspectele negative ale întâlnirii sale trebuie să fie contracarate cu abilitate şi supunere. 1079 Pentru călătoria de întoarcere, tânărul primeşte sfatul de a nu privi

în urmă. Acesta este bine-cunoscutul motiv al lui Orfeu[241]. Spatele este partea inconştientului, de unde ne urmăreşte cu apariţii, spirite ancestrale, zei, monştri şi alte părţi ale sufletului, acele umbre care ameninţă să ne copleşească[242]. Apelând la fantastic, Orfeu o pierde pe Euridice, care întruchipează sufletul lui, în faţa lumii spiritelor celor morţi[243]. De asemenea, Perseu trebuie să o învingă pe Medusa întor- cându-i capul, astfel încât să nu fie împietrit de privirea ei. Cei care se uită în urmă îşi observă propria parte întunecată. Conform credinţei japoneze, zeul Izanagi s-a uitat înapoi şi astfel a luat fiinţă umbra lui, Susanowo, zeul morţii, al distrugerii şi al furtunii[244]. Privitul înapoi duce de obicei la căderea în puterile inconştientului, o recădere în a fi la mila sa[245]. Cu cât este mai nedezvoltat

inconştientul sau, cu
claritate iară o vivacitate excesivă, găsindu-şi locul în lume” [trad. rom.: *Yi Jing. Cartea schimbărilor,* ed. cit., pp. 148-149].

[241] Pentru alte exemple de basme, vezi „Băiatul căruia nu îi era frică de nimic” şî „Regele furnicilor”, care este discutat în volumul II. [Şi, desigur, „Hănsel şî Gretel”, precum şi multe alte poveşti tradiţionale din America de Nord. De asemenea, vezi povestea din Biblie a soţiei lui Lot, transformată în stâlp de sare.]

[242] Vezi C.G. Jung, OC 12, *Psihologie şi alchimie,* §55 şî urm.

[243] Vezi şi superstiţia din Irlanda care avertizează oamenii să nu se întoarcă în somn dacă aud paşi, fiindcă sunt morţii, iar vederea acestora ar fî letală. G. Roheim, *Spiegelzauber,* p. 215 n. 1.

[244] Vezi *ibidem,* pp. 114 şi urm.

[245] Vezi basmul japonez „Omutaro”, în care zeul balenă îi spune eroului să nu se întoarcă şi să nu se uite înapoi în drumul către casă, dinspre insula magică. Deoarece este ascultător, aduce darul cărnii intact înapoi la părinţii săi. Un băiat din vecini aude acest lucru şi ii imită aventura, dar se uită înapoi la insulă pe drumul de întoarcere, iar carnea se transformă în gunoaie împuţite. Vezi şi „Femeia şi elfii”, în care o femeie care este hărţuită de elfi Încearcă să scape de ei.

alte cuvinte, cu cât este ţinută persoana mai adânc în inconştient, cu atât mai mult apariţia magică se dizolvă într-o multitudine de forme[246]. Prin urmare, atunci când fratele cel mare se întoarce, el vede o mulţime de demoni feminini urâţi, care îl urmăresc şi nu îl mai lasă în pace. De îndată ce fratele mai mic s-a distanţat puţin de inconştient, el poate să se uite în jur şi găseşte o fată frumoasă, pe care o ia de soţie. Femeile care îl urmează pe fratele cel mare se dovedesc mai târziu a fi demoni ai pădurii, iar el însuşi devine un mic demon. El cade pradă umbrei, lumii magice şi piere ca personalitate. Aceasta este consecinţa necesară a sfidării preceptelor stricte ale vocii interioare, sufletul său se adaptează la lumea umbrelor şi devine un demon rău şi chinuitor.

întreaga desfăşurare a poveştii descrie o confruntare între om şi 1080 sufletul său, care apare ca o pasăre ce iese de pe tărâmul magic. Eroul se confruntă cu o condiţie interioară şi începe un *auseinandersetzung* în care eul încearcă să-şi menţină poziţia (axa este pivotul acţiunii)[247], iar în acelaşi timp să se supună instrucţiunilor psihicului obiectiv[248]. Eroul urmează cu stricteţe instrucţiunile, iar inconştientul apare sub un nou aspect, în imaginea mult doritei şi prea-iubitei sale soţii.

După cum am văzut în mai multe dintre poveştile analizate până 1081 acum, *auseinandersetzung*-ul eroului cu sau supunerea sa faţă de
Când se uită în jur la adversarii săi, moare pe loc. însă în alte situaţii este esenţial să ai demonii în faţa ta şi să-i priveşti în ochi. Vezi „Mirele şi strigoiul” (vezi *supra,* p. 178) şi „Craniul care se rostogoleşte” (vezi *supra,* p. 206), unde capul devine un demon doar după ce omul îl trage cu o sfoară în urma lui. Este relevantă şi convingerea că spiritele rele îşi pierd puterea odată cu ivirea zorilor. (Vezi „Slujitoarea şi oamenii mării”.)

[246] *Cf.* C.G. Jung, OC 9/1, *Unitatea şi pluralitatea motivului copilului,* §279; OC 6, *Tipuri psihologice,* §418 şi urm.

[247] *Cf.* Wolff: „Toate aceste forme ale imaginii sufletului au propriile vieţi şi propriile intenţii, care, în anumite condiţii, pot fi opuse integrităţii eului şi poziţiei sale în lumea exterioară. Această confruntare cu diferitele tendinţe ale «psihicului obiectiv» [vezi următoarea notă de subsol] forţează eul să ajungă la un *auseinandersetzung* cu ele. în funcţie de rezultatul acestei confruntări, eul poate lua în considerare poziţia acestui «non-eu» sau îşi poate consolida propria poziţie. Acest proces nu este diferit de gestionarea unor

probleme importante cu o persoană reală” – A. Wolff, „Grundlagen”, pp. 111-114, mai ales p. 115.

[248] *[Objectiv-Psychischen*: o expresie folosită de Jung pentru a se referi la toate actele şi manifestările care sunt de natură psihică obiectivă.]

umbră, înfăţişată drept prinţesă, l-a condus către o uniune fericită cu o domniţă distinsă, descrisă ca prinţesă, sau care se evidenţiază prin trăsături speciale, sau al cărei destin o deosebeşte de alte femei. în „Slujba fantomelor”, un şobolan apare ca umbră a eroului şi îi îndreaptă gândurile către Prinţesa de pe Muntele de Aur. în „Cavalerul cu râs sinistru”, confruntarea dramatică împotriva figurii frate-umbră a fost o condiţie prealabilă pentru câştigarea prinţesei, în principiu, basmul „Blană-de-urs” tratează aceeaşi temă: eroul trebuie mai întâi să îndeplinească sarcina atribuită de demon, înainte să câştige domniţa pe care şi-o doreşte. în „Fiul lui Kimanaueze şi fiica soarelui şi a lunii”, broasca a mediat într-o manieră deosebită între tânăr şi fiica soarelui şi a lunii. Nici croitorul din „Cei doi călători” nu ar fi devenit soţul prinţesei dacă nu s-ar fi întâlnit cu un cizmar ce l-a împins să pornească în tot felul de aventuri minunate, în mod similar, datorită fratelui său malefic, eroul din „Andrew cel Norocos” întâlneşte fiinţe magice şi recuperează fecioara pe care au răpit-o acestea. Servitorul demonic din „Lasse, slujitorul meu” o duce pe prinţesă la duce, în castel! în „Ferdinand cel Credincios, Ferdinand cel Necredincios”, experienţa cu diversele umbre se împleteşte subtil cu apariţia femeii. înainte să o cunoască pe prinţesă, Ferdinand cel Necredincios îl determină pe erou să călătorească în ţinutul ei, de unde o aduce înapoi (la fel ca Andrew cel Norocos, care o aduce pe fata de pe insula trolilor înapoi pe tărâmul fiinţelor umane). Ferdinand cel Credincios a cunoscut-o pe fata de la han în aceeaşi imagine, dar ca o figură lipsită de expresivitate, iar mai devreme, Ferdinand cel Credincios a ridicat pana de scris de jos la cererea calului alb. Relaţia dintre pană şi prinţesă este confirmată în unele versiuni, unde apare prima dată sub formă de pasăre aurie. Prin urmare putem presupune că şi în „Pasărea *Peaged arsai”* există o legătură între pasărea atotcunoscătoare şi tânăra aleasă pentru erou. 1082 Această femeie minunată, care stă „pe calea” vieţii umane şi se mişcă între conştient şi inconştient apare adesea în basme mai întâi ca pasăre sau surori păsări, sau ca fiinţă umană înaripată. Un exemplu deosebit de frumos în acest sens este „Povestea regelui orb care trăia în ţinuturile din vest”, în care un fiu pleacă să caute o pasăre ce îi va

vindeca tatăl orb prin cântecul său. După ce îngroapă un cadavru din milă, o pasăre neagră care stătea într-un smochin îl sfătuieşte să meargă într-o poiană unde va găsi o femeie înaripată zidită într-o structură de piatră. Femeia veghează asupra păsării miraculoase pe care o caută toată lumea. Pasărea neagră care i-a dat sfatul se transformă mai târziu într-un bărbat (umbra! – chiar şi cei morţi pot fi înţeleşi ca umbre). Acesta îl salvează pe erou şi îl ajută să se însoare cu femeia înaripată. Adăugarea aripilor caracterizează femeia ca fiinţă spirituală, ca fenomen supranatural. Acest concept apare şi în religiile precreştine din regiunea mediteraneeană. într-un imn egiptean antic se spune despre zeiţa Isis: „[...] prin penele sale împrăştie umbrele şi cu penele sale creează vântul [...]”[249]. Potrivit anumitor culturi, sufletul trăieşte în oameni sub formă de pasăre[250]. Drept conducătoare a walkiriilor, şi Freyja, zeiţa dragostei, are aripi şi rochie din pene[251]. Iar într-un basm rusesc, „Fecioara Ţar”, se spune despre frumoasa ţarină că le dădea slujitorilor săi aripi şi zbura după erou. Nici femeia din basmul din Micronezia nu este o femeie concretă, ci o fiinţă miraculoasă, adică o imagine psihică, o parte a sufletului. Găina magică din „Pasărea *Peaged arsai”* reprezintă, probabil, ceva asemănător: pe de o parte, o pasăre

miraculoasă care îl conduce pe erou către soţia lui, iar pe de altă parte, figurile feminine care, în caz de nesupunere, apar ca o multitudine de demoni.

[249] G. Roeder, *Urkunden,* p. 24.

250 y_{ez}j j_{ose}f Winthuis, „Das Zweigeschlechterwesen bei den Zentralaustraliern und anderen Völkern. Lösungsversuch der ethnologischen Hauptprobleme auf Grund primitiven Denkens", *Forschungen zur Völkerpsychologie und Soziologie,* vol. 5, Verlag von C. L. Hirschfeld, Leipzig, 1928, p. 207. Despre pasărea ca imagine a sufletului, vezi C.G. Jung, OC 5, *Simboluri ale transformării,* §315; E. Tegethoff, *Studien zum Märchentypus von Amor und Psyche,* p. 94; G. v. d. Leeuw, *Religion în Essence,* p. 282. Vezi rezumatul surprinzător al conceptelor sufletului ca pasăre în Bächtold-Stäubli, s.v. *Seelenvogel* („pasărea sufletului"); vezi şi G. Weicker, *Der Seelenvogel, passim,* mai ales pp. 21 şi urm., despre fenomenul visului dedus din *eidolon,* precum şi O. Tobler, *Epiphanie,* pp. 28 şi urm.

[251] Vezi W Hertz, *Aus Dichtung und Sage. Vorträge und Aufsätze,* ed. Karl Vollmöller, J.G. Cotta'sche Buchhandlung, Stuttgart şi Berlin, 1907, pp. 39 şi urm., 44-45.

CAPITOLUL 19

FIICA MAGICĂ [ANIMA]

1083 Personajul femeii misterioase apare în basme cu atribute divine, demonice sau animalice[1]. Majoritatea poveştilor indică modul minunat în care acest fenomen – ce provine din *cealaltă parte* – intră în viaţa unei persoane, ca atunci când eroul basmului dobândeşte o soţie umană care era legată de tărâmul magic (ca în „Andrew cel Norocos") sau este pur şi simplu „o femeie frumoasă" care vine de pe tărâmul magic şi urmează omul pe tărâmul său (ca în „Pasărea *Peaged arsai").* Deşi trăsăturile ei fantastice transcend umanul, iar aspectul ei poate fi doar sugerat prin cuvinte precum „frumoasă", este extrem de clar că, în ciuda originilor sale din altă lume, ea se află într-o relaţie apropiată cu oamenii. De asemenea, corespunde figurii feminine a sufletului care tinde să apară în visele bărbaţilor şi căreia Jung i-a spus „anima"[2]. Ea întruchipează psihologic sentimentele iraţionale şi adesea inconştiente din om, care pot da naştere afectelor ilogice[3]. în acelaşi timp, la fel ca figura umbrei, această figură feminină

[1] Vezi apariţia nepământească din „Ajutor la nevoie" şi „Fiul lui Kimanaueze şi fiica soarelui şi a lunii", coborârea de pe caiman din „Makonaura şi Anuanaitu", natura exigentă a prinţesei regale din „Cavalerul cu râs sinistru" şi „Ferdinand cel Credincios, Ferdinand cel Necredincios".

[2] [Am ales să păstrăm versiunea originală din limba germană, care se referă la anima folosind pronumele „ea". Anima este, desigur, o figură psihologică.]

[3] Cuvântul suflet „este în gotică *saîwala,* în protogermană *saiwald,* care e etimologic apropiat de cuvântul grecesc *aiolos,* cu sensul de mobil, multicolor, în ape. Cuvântul grecesc *psyche* înseamnă, cum se ştie, şi fluture. Pe de altă parte, *saiwald*

personifică inconştientul cu conţinuturile sale atât prietenoase, cât şi ameninţătoare. într-o anumită măsură, ea este imaginea caracterului său psihic necunoscut şi inconştient, care este legat de atitudinea sa conştientă într-un mod complementar[4].

Acest fenomen asociat elfilor este evident în basme (la fel ca 1084 în visele oamenilor) care descriu aspectul dual al creaturii naturii; uneori pozitivă, alteori negativă, bătrână sau tânără, mamă sau fată, zână sau vrăjitoare. Anima deţine cunoştinţe minunate despre secretele lumii magice şi conferă o anumită clarviziune asupra realităţilor inconştiente[5]. Ea deţine „leacul nemuririi" şi este, de fapt,

este apropiat şi de cuvântul vechi slav *sila,* forţă. Aceste relaţii aruncă o lumină

lămuritoare asupra semnificaţiei primare a cuvântului *suflet:* el este forţa care pune în mişcare cumva forţa vitala * (C.G. Jung, OC 8, *Problema fundamentală a psihologiei actuale,* §663). Cuvântul latin „anima" este identic cu grecescul „ane- mos" = vânt, iar cuvântul grecesc pentru „suflet", *psyche,* este înrudit cu *psycho* = respiră, *psychros* = rece etc. *Cf „Fiecare bărbat poartă dintotdeauna în sine* imaginea unei femei, nu imaginea *acestei* anumite femei, ci a *unei* anumite femei. Această imagine este de fapt o masă ereditară inconştientă transmisă din timpuri străvechi şi gravată în sistemul viu, un «tip» («arhetip») al tuturor experienţelor făcute de seria de strămoşi cu fiinţa feminină, o cristalizare a tuturor impresiilor legate de femeie, un sistem psihic de adaptare moştenit. Dacă nu ar exista femei, din această imagine inconştientă s-ar putea oricând deduce cum ar putea fi constituită o femeie din punct de vedere sufletesc" {C.G. Jung, „Căsnicia ca relaţie psihologică", în OC 17, §338). Vezi şi OC 10, *Suflet şi pământ,* §71 şi urm.; OC 11, *Psihologie şi religie,* §45-49; şi OC 7, *Relaţiile dintre Eu şi inconştient,* §296 şi urm.

[4] Pentru mai multe informaţii pe acest subiect, vezi Jung, mai ales: „între Eu şi lume este o Shakti sclipitor-înşelătoare, care ţese vălul mayei şi provoacă, dansând, orbirea a tot ce e fiinţă. între Eu şi inconştient, anima devine insă baza unor figuri de zei şi semizei, de la zeiţa antică până la Maria, de la mesagera Graalului până la Sfântă" (C.G. Jung, „Psihologia transferului", în OC 16, §504).

[5] într-un basm norvegian este numită stăpâna fecioară *(cf* „Stăpâna fecioară"), iar când eroul a găsit-o intr-o cameră din castelul unui uriaş, ea i-a dezvăluit secretele care i-au permis să îndeplinească sarcinile impuse de uriaş. Apoi l-a salvat pe erou şi a fugit cu acesta. însă ajuns din nou în lumea profană, el a uitat-o. Ea a respins câţiva pretendenţi cu un umor acid, a redobândit acces la erou şi, cu alt şiretlic viclean, a ridicat vraja uitării tocmai când el era pe cale să se însoare cu altă femeie. El a recunoscut-o şi au trăit fericiţi până la adânci bătrâneţi.

nemuritoare, deoarece se află în afara timpului[6]. Basmul chinezesc „Cei doi învăţaţi" relatează cum doi bărbaţi se rătăcesc în timp ce culeg fiori şi ajung într-o peşteră în care se află două tinere frumoase, care este evident că îi aşteptau. învăţaţii se însoară cu ele pe loc. După câteva zile, li se face dor de casă şi pleacă, având la ei un dar din partea celor două femei şi promiţând că se vor revedea. Dar odată ajunşi acasă, descoperă că fuseseră plecaţi vreme de peste şaptezeci de ani. însă, în timp ce îşi sărbătoresc întoarcerea, îşi dau seama că femeile le dăduseră vinul magic al întineririi.

1085 Basmul chinezesc „Elfii florilor" ilustrează aceeaşi temă fundamentală:

A fost odată ca niciodată un învătat care trăia izolat de lume, ca să dobândească înţelepciune secretă. Locuia singur, într-un loc tainic. Iar de jur împrejurul casei în care locuia plantase tot felul de flori, bambuşi şi alţi copaci. Trăia acolo, ascuns în dumbrava lui deasă de flori. Avea un singur băiat ca slujitor, care trăia într-o colibă separată şi care îi îndeplinea ordinele. Nu avea voie să apară în faţa stăpânului său dacă nu era chemat. învăţatul îsi iubea florile la fel de mult cum se iubea pe sine. Niciodată nu punea piciorul în afara grădinii sale.

1086 S-a întâmplat odată să fie o seară frumoasă de primăvară. Florile şi copacii erau înmuguriţi, adia vântul, iar luna strălucea pe un cer senin. învăţatul stătea aplecat peste pocalul lui şi era recunoscător pentru darul vieţii.

1087 Deodată a văzut o fecioară în haine întunecate venind cu pas uşor sub lumina lunii. Aceasta a făcut o plecăciune adâncă şi a spus: „Eu sunt vecina ta. Suntem un grup de tinere fecioare care mergem să le vizităm pe cele optsprezece mătuşi.

[6] Despre această formă generală, vezi C.G. Jung, OC 9/1, *Concerning the Archetypes,* §111-147; OC 9/1, *Arhetipurile şi inconştientul colectiv,* §52 şi urm.; OC 7, *Relaţiile dintre*

Eu şi inconştient, §296 şi urm.; şi „Despre aspectul psihologic al figurii zeiţei Koreţ în OC 9/1, §356 şi urm.

Am vrea să ne odihnim o vreme în curtea aceasta, aşa că îţi cerem permisiunea să facem un popas aici”.

învăţatul şi-a dat seama că era ceva ieşit din comun şi 1088
5 J J >
a acceptat, bucuros. Fecioara i-a mulţumit şi a plecat. în scurtă vreme, fata s-a întors cu o mulţime de fecioare ce purtau flori şi crengi de salcie. Toate l-au salutat pe învăţat. Erau încântătoare, aveau trăsături delicate şi siluete zvelte, graţioase. Când îşi mişcau mânecile, eliberau o aromă minunată. Nu există niciun parfum cunoscut de om care să se poată compara cu mireasma aceea.

învăţatul le-a invitat să se aşeze o vreme în camera lui, 1089 apoi le-a întrebat cum le cheamă şi de ce avea onoarea de a se afla în compania lor. O fecioară într-o rochie verde a spus, zâmbind: „Pe mine mă cheamă Salix. Suntem toate surori şi vrem să le vizităm astăzi pe cele optsprezece Mătuşi-Zefir”[7].

Un slujitor îmbrăcat elegant a anunţat deodată: „Mătu- 1090 şile-Zefir au ajuns deja!” Fetele s-au ridicat imediat şi au mers la uşă, să le întâmpine. „Tocmai voiam să vă vizităm, mătuşilor”, au spus ele zâmbind. „Domnul acesta ne-a invitat să ne odihnim câteva clipe. Ce coincidenţă plăcută că aţi venit şi voi aici, mătuşilor! Este o noapte atât de frumoasă, încât trebuie să bem un pocal în onoarea voastră, mătuşilor!” Spunând acestea, i-au ordonat slujitorului să aducă toate cele necesare.

A urmat un ospăţ fascinant, cu mătuşile şi surorile care au 1091 făcut să apară, în mod magic, cele mai delicioase mâncăruri şi cele mai deosebite fructe. Luna strălucea puternic, iar florile emanau miresme îmbătătoare. După ce s-au înfruptat din mâncare şi băutură, fecioarele s-au ridicat, au dansat şi au cântat melodii. învăţatul nu îsi dădea seama dacă se află

[7] Nota lui Wilhelm despre *Salix:* „Numele «Elfilor florilor» sunt date în versiunea chineză ca nume de familie, al căror sunet sugerează numele florilor fără să le folosească întocmai. în traducere, jocul de cuvinte este indicat de numele latine”. *Mătuşile-Zefîr:* „în chineză, numele dat mătuşii este «Fong», care în altă stilizare înseamnă «vânt»„ (R. Wilhelm, *The Chinese Fairy Book,* p. 123).

pe pământ sau în rai. Apoi, una dintre mătuşile mai reci a vărsat, din greşeală, nişte nectar pe rochia uneia dintre surori, Punica. Aceasta a reacţionat cu furie, revoltă şi insulte, care au luat sfârşit doar când mătuşile au plecat supărate, iar surorile s-au împrăştiat printre rândurile de flori din grădină.

1092 în următoarea seară fecioarele s-au întors. „Trăim toate în grădina ta”, i-au spus ele. „în fiecare an suntem chinuite de vânturi năprasnice, aşa că le-am rugat întotdeauna pe cele optsprezece mătuşi să ne protejeze. Dar ieri Punica le-a insultat, iar acum ne temem că nu ne vor mai ajuta. Ştim că tu ai fost mereu amabil cu noi şi îti suntem extrem de recunoscătoare. Dar acum trebuie să-ti cerem o imensă favoare, ca de fiecare Revelion să faci un steguleţ vişiniu, să pictezi pe el soarele, luna şi cinci planete şi să-l aşezi în partea de est a grădinii. Atunci, surorile vor fi lăsate în pace şi protejate de orice lucru rău. Dar, deoarece Revelionul a trecut deja anul acesta, te rugăm să pui steagul pe data de douăzeci şi unu a acestei luni. Căci vine Vântul de Est, iar steagul ne va proteja de el!” învăţatul a promis să facă întocmai cum doreau, iar fecioarele au spus într-un glas: „îţi mulţumim pentru bunătatea ta şi te vom răsplăti!” Apoi au plecat şi o mireasmă

dulce a umplut întreaga grădină.

1093 învăţatul a făcut un steag vişiniu, exact cum îi fusese descris, iar dis-de-dimineaţă, în ziua cu pricina, chiar a început să bată Vântul de Est şi a pus drapelul în grădină. Deodată a izbucnit o furtună, care a făcut pădurile să se aplece şi a rupt copacii. Doar florile din grădină nu s-au mişcat. Apoi, învăţatul a observat că Salix era salcia; Prunophora era prunul; Persica era piersicul, iar obraznica Punica era rodiul, ale cărui flori puternice nu pot fi rupte de vânt. însă cele optsprezece Mătuşi-Zefir erau spiritele vânturilor. Seara au venit toti elfii florilor şi i-au adus învăţatului flori radioase în

5 J >

dar. „Ne-ai salvat", au spus ele, „dar nu avem ce altceva să-ţi dăm. Dacă mănânci florile acestea, vei trăi vreme îndelungată

şi vei evita bătrâneţea. Iar dacă tu, la rândul tău, ne vei proteja în fiecare zi, atunci noi, surorile, vom trăi la fel de mult".

învăţatul a făcut cum i s-a spus şi a mâncat florile. Iar 1094 înfăţişarea i s-a schimbat, întinerind ca un flăcău de douăzeci de ani. Şi în decursul timpului a dobândit înţelepciunea ascunsă şi a fost aşezat printre Nemuritori[8].

însă o întâlnire cu anima nu are întotdeauna drept rezultat o 1095 experienţă pozitivă, mai ales dacă forma umană se schimbă ca urmare a acesteia. Un basm românesc, „Tinereţe fără bătrâneţe şi viaţă fără de moarte", descrie o astfel de întâlnire.

A fost odată ca niciodată – că de n-ar fi, nu s-ar mai 1096 povesti; de când facea plopşorul pere şi răchita micşunele; de când se băteau urşii în coade; de când se luau de gât lupii cu mieii de se sărutau, înfrăţindu-se; de când se potcovea puricele la un picior cu nouăzeci şi nouă de oca de fier şi s-arunca în slava cerului de ne aducea poveşti;

De când se scria musca pe părete,
Mai mincinos cine nu crede.

Au fost odată un împărat mare şi o împărătească, amândoi 1097 tineri şi frumoşi, şi, voind să aibă copii, au făcut tot ce trebuia să facă pentru aceasta[9].

împăratul şi împărăteasa au căutat un înţelept, care le-a 1098 spus că, în curând, vor avea un copil, „dar numai un copil o să faceţi. El o să fie Făt-Frumos şi drăgăstos şi parte n-o să aveţi de el". Omul i-a dat împărătesei nişte leacuri şi în scurtă vreme a rămas însărcinată. Când i-a venit sorocul, copilul nenăscut a început să plângă. Nu reuşea nimeni să-l împace. Tatăl lui, împăratul, i-a făgăduit multe lucruri ca să se oprească din plâns, dar în zadar. A continuat aşa până ce împăratul i-a promis copilului ne născut *Tinereţe fără bătrâneţe şi viaţă fără de moarte.* Atunci copilul nenăscut

[8] Redată pe scurt din R. Wilhelm, *The Chinese Faîry Book,* pp. 119-123.

[9] [Ceea ce urmează este un rezumat.]

a încetat să mai plângă. în scurtă vreme, împărăteasa a dat naştere unui băiat şi toată împărăţia a fost cuprinsă de veselie. 1099 Băiatului i s-a pus numele Făt-Frumos şi, pe măsură ce creştea, devenea mai istet şi mai viteaz. învăţa într-o lună ce învăţau alţi copii într-un an. Dar după o vreme băiatul a devenit trist şi dus pe gânduri. Iar în ziua când a împlinit cincisprezece ani i-a spus tatălui său, împăratul: „Tată, a venit vremea să-mi dai ceea ce mi-ai făgăduit la naştere". împăratul îşi amintea de fagăduiala sa, dar nu ştia cum să-i ofere ceva ce nu mai dobândise nimeni până atunci, aşa că tânărul prinţ a plecat singur în lume să caute „făgăduinţa pentru care m-am născut". S-a dus la grajdurile împărăteşti, dar nu a găsit niciun cal pe placul lui. A zărit într-un colţ un „cal răpciugos şi bubos şi slab, se duse şi la dânsul; iar când puse mâna pe coada lui, el îşi întoarse capul şi zise: «Ce

porunceşti, stăpâne?»„ Prinţul i-a spus calului planurile sale, iar acesta l-a sfătuit să ia paloşul, suliţa, arcul, tolba cu săgeţi şi armura care îi aparţinuseră tatălui său în tinereţe. „Iar pe mine să mă îngrijeşti cu însăţi mâna ta şase săptămâni şi orzul să mi-l dai fiert în lapte.” noo Prinţul a făcut întocmai cum i s-a spus, iar calul şi-a lepădat vechea înfăţişare şi a devenit un armăsar mândru. Au părăsit împreună curtea regală, urmaţi de „carele cu merinde, cu bani şi vreo două sute de ostaşi, pe care-i orânduise împăratul ca să-l însoţească”. Dar prinţul nu a păstrat aceste provizii şi oamenii prea mult timp. La graniţa împărăţiei tatălui său, şi-a luat râmas-bun şi a păstrat doar câte provizii putea căra calul său.

noi Au ajuns prima dată la ţinutul Gheonoaiei, care era „atât de rea, încât nimeni nu calcă pe moşia ei fără să fie omorât”. Cu ajutorul calului, prinţul a învins-o pe bătrâna vrăjitoare, dar i-a cruţat viaţa. Aceasta l-a invitat la un ospăţ, iar prinţul i-a vindecat o rană la picior. I-a oferit prinţului una dintre cele trei fiice ale sale drept soţie, dar acesta a refuzat şi şi-a continuat drumul.

540

Fiica magică [anima]

Prinţul şi armăsarul său au ajuns pe moşia unei Scorpii, soră cu Gheonoaia. Din nou, cu agilitatea calului care sărea şi zbura prin aer, Făt-Frumos a tăiat unul dintre capetele Scorpiei. Aceasta s-a rugat să-i fie cruţată viaţa şi, fiindu-i ascultată ruga, le-a oferit prinţului şi armăsarului său un ospăţ chiar mai mare decât sora ei. Prinţul a vindecat capul pe care i-l retezase, iar peste trei zile a pornit din nou la drum împreună cu calul său.

Apoi au ajuns la „un câmp numai de flori şi unde era numai primăvară; fiecare floare era cu deosebire de mândră şi cu un miros dulce de te îmbăta”. Calul şi-a avertizat stăpânul că mai era o primejdie înainte să ajungă la palatul unde locuia *Tinereţe fără bătrâneţe şi viaţă fără de moarte:* o pădure plină cu animale sălbatice. Călare pe calul său zburător, a sărit peste pădure şi animale. Calul era atât de agil încât a reuşit, dar cu greu. în timp ce coborau spre palat, calul a atins vârful unui copac, ceea ce a trezit toate animalele, care au început să urle aşa de tare, că ţi se facea părul măciucă în cap. Prinţul şi calul au aterizat repede. în faţa palatului se afla stăpâna acestuia, care le dădea de mâncare lighioanelor, pe care ea le numea puii ei. Dacă nu ar fi fost ea, prinţul ar fi fost cu siguranţă devorat. Stăpâna palatului s-a bucurat nespus, fiindcă era prima dată când vedea o fiinţă umană, asemănătoare cu ea, prin locurile acelea; i-a salvat, calmând animalele, şi i-a adăpostit pe prinţ şi pe calul său.

După ce i-a spus ce caută, femeia i-a zis: „Dacă *Tinereţe fără bătrâneţe şi viaţă fără de moarte* căutaţi, aici este!” Femeia avea două surori, care l-au rugat pe prinţ să stea cu ele, fiindcă se simţeau singure. A acceptat cu dragă inimă, deoarece asta căuta. A rămas acolo şi s-a însurat cu cea mai mică dintre surori. Femeile i-au dat voie să umble prin toate locurile din jur, în afară de o vale, *Valea Plângerii.* Au trecut mulţi ani, dar prinţul nu a observat, căci a rămas la fel de tânăr ca în ziua când a ajuns acolo. Se plimba prin ţinut şi trăia în linişte, fără nicio grijă. într-o zi, în timp ce vâna un

1102

1103

1104

541

Simboluri arhetipale în basme

iepure, s-a trezit în *Valea Plângerii.* Aprins iepurele, dar s-a întors la surori cu un mare jind să-şi vadă mama şi tatăl. „Ai trecut, nefericitule, în Valea Plângerii!”, au exclamat ele, supărate, l-au spus că părinţii lui muriseră în urmă cu sute de ani, iar o călătorie până la ei, oricât de scurtă, avea să se termine cu un dezastru.

1105 Tânărul a insistat să-şi viziteze părinţii, doar o dată, iar apoi avea să se întoarcă.

Armăsarul său de nădejde l-a avertizat, dar prinţul nu l-a ascultat. Calul a fost apoi de

acord să-l ducă înapoi, dacă promitea că îşi asumă răspunderea pentru tot ce urma să i se întâmple. „Cum vom ajunge la palatul tatălui tău, te las jos şi eu mă întorc, de vei voi să rămâi măcar un ceas.” Prinţul a acceptat, şi-au luat rămas-bun de la fecioare şi au pornit, „lăsându-le suspinând şi cu lacrămile în ochi”.

1106 în drum spre casă, au trecut prin ţinutul Scorpiei, dar acum erau oraşe în loc de păduri. Când a întrebat unde era Scorpia, oamenii au râs de el şi au spus că erau prostii din basme, pe care le credeau doar bunicii lor. Trecând prin ţinutul Gheonoaiei, a întrebat acelaşi lucru şi a primit aceleaşi răspunsuri. Ajungând la împărăţia tatălui său, au găsit oraşe şi localităţi, nimic nu mai era la fel. Pe treptele vechiului palat, calul i-a spus lui Făt-Frumos: „Rămâi sănătos, stăpâne, că eu mă întorc de unde am plecat. Dacă pofteşti să mergi şi dumneata, încalecă îndată şi haidem!” Prinţul i-a răspuns: „Du-te sănătos, că şi eu nădăjduiesc să mă întorc curând”. Şi calul a plecat ca săgeata de iute.

1107 Priveliştea palatului dărâmat, năpădit acum de buruieni şi ciulini, l-a făcut pe prinţ să ofteze. Cu lacrimi în ochi, şi-a adus aminte cât de frumos fusese în zilele copilăriei sale. S-a plimbat în jurul palatului de două-trei ori, a vizitat fiecare încăpere, fiecare loc care îi aducea aminte de zilele demult trecute. Apoi s-a dus în pivniţă, deşi intrarea acolo era acum ascunsă de dărâmături. Abia reuşind să mai stea în picioare, căci avea barba albă până la genunchi, şi ţinându-şi pleoapele

deschise cu degetele, a căutat la stânga şi la dreapta, dar a găsit doar un cufăr vechi şi hodorogit. L-a deschis, dar era gol. Când a deschis capacul unei cutiuţe, o voce tremurândă i-a spus: „Bine ai venit, că de mai întârziai, şi eu mă prăpădeam”. Iar mâna mortii – care se micşorase şi se uscase de cât stătuse

J > >

în cutia aceea – l-a atins pe faţă. Făt-Frumos a căzut la pământ şi s-a prefăcut de îndată în ţărână. Şi-am încălecat pe o şa şi v-am spus povestea aşa[10].

O versiune din Caucaz, „Pământul vrea ce-i al ei”, povesteşte 1108 despre fiul unei văduve care – deoarece tatăl lui a murit – a plecat să găsească un loc unde nu exista moarte. S-a întâlnit cu un cerb cu coarnele de aur, care avea să moară atunci când coarnele lui atingeau cerul. Apoi s-a întâlnit cu un corb, care avea să moară atunci când umplea o anumită groapă cu excrementele sale. Nemulţumit, tânărul şi-a continuat drumul şi a ajuns, în cele din urmă, la o casă de sticlă construită în mare. înăuntru locuia o fată mai frumoasă decât soarele, care La rugat să rămână cu ea. Băiatul a refuzat, spunând că el caută un ţinut unde nu există moarte. Fata i-a spus că era în zadar căutarea lui, fiindcă „Pământul vrea ce-i al ei, aşa că nu vei atinge niciodată nemurirea”. A rămas alături de fata veşnic tânără, dar după o mie de ani a fost atras către casă. Fata i-a dat trei mere pentru drum. în timpul călătoriei, a descoperit că cerbul şi corbul muriseră, acasă nu îl mai cunoştea nimeni, iar casa mamei lui fusese năpădită de spini. A mâncat merele şi a îmbătrânit pe loc, după care a murit[11].

în ambele basme, figura anima întruchipează întregul regat 1109 magic. Ambii eroi sunt legaţi de sfera maternă încă de la naştere: Făt-Frumos a preferat să nu se nască, iar eroul din versiunea din Caucaz este fiul unei văduve. Eroii sunt preocupaţi de ideea de

[10] Text preluat şi modificat din R. Vianu, *Fairy Tales and Legends from Romania,* trad. Ioana Sturdza, Raymond Vianu [şi] Mary Lazarescu, Twayne Publishers, New York, 1972, pp. 116-137; originalul repovestit de Petre Ispirescu, tradus de Mary Lazarescu.

[11] Vezi şi povestea paralelă „împăratul Roşu şi vampirul”. Acolo, un tânăr se întâlneşte cu un băiat – vântul (spirit) – în loc de figura anima.

eternitate, iar vieţile şi sufletele lor sunt modelate de acest obiectiv. Făt-Frumos are un cal magic, care – după cum am subliniat în secţiunea anterioară, despre umbră – simbolizează energia sa psihică şi vitalitatea sa naturală, un fel de alter ego, care mediază relaţia sa cu figura anima. Trebuie să înfrunte mai întâi imaginea mamei şi să treacă de cele două vrăjitoare, înainte să deschidă calea către figura sufletului său. Animalele sălbatice îi aparţin acesteia, ea le hrăneşte şi, în acelaşi timp, le îmblânzeşte, fiindcă ele reprezintă instinctele din oameni, care sunt impulsionate, guvernate de anima. Ambii eroi încearcă să fie absorbiţi de eternitate, ei îşi pierd perspectiva conştientă. Se trezesc din nou – Făt-Frumos este atras de un iepure în *Valea Plângerii* (iepurele, ca animal al vrăjitoarei, îl determină să experimenteze aspectele negative ale tărâmului magic) –, dar pentru viaţa în această lume este prea târziu; figura anima nu îl însoţeşte, imaginea sufletului rămâne în lumea cealaltă. în viaţa aceasta există doar moarte.

1110 Atunci când au de-a face cu arhetipul anima, alte basme descriu diverse aspecte ale acestei incompatibilităţi a sferelor. Poate că cea mai inteligibilă formă a intenţiei de a întemeia o relaţie intimă cu această imagine a sufletului este încercarea eroului de a-şi însuşi fiinţa miraculoasă feminină, de a o face „a sa”. Aceste încercări conduc adesea către „o căsătorie magică”. în „Tinereţe fără bătrâneţe şi viaţă fără de moarte” şi „Pământul vrea ce-i al ei”, acest lucru are loc pe un tărâm îndepărtat, în inconştient, şi nu implică nicio interacţiune cu lumea seculară. Omul conştient îmbătrâneşte fără să se maturizeze. Dacă mariajul fantastic se consumă în „această lume”, din punct de vedere psihologic înseamnă că omul se obligă să-şi mute imaginea sufletului, după ce a fost revitalizată de sentimentele sale, în ţinutul conştientizării. în acest sens, sufletul său este practic identic cu viaţa sa emoţională – în mare măsură inconştientă. Dar această încercare se sfârşeşte adesea într-o manieră negativă[12]. Unificarea directă a figurilor de pe cele două tărâmuri se dovedeşte a fi imposibilă, altfel partea umană nu poate suporta separarea şi cedează în faţa atracţiei

[12] Ocolişurile care trebuie făcute pentru a evita un rezultat negativ al căsniciei magice sunt discutate intr-un volum ulterior.

animei. Devine fermecat[13] şi o urmează pe tărâmul ei, sugerând din punct de vedere psihologic că şi-a pierdut perspectiva conştientă şi se scufundă în inconştient. Din punct de vedere conştient, această fermecare este sinonimă cu extincţia completă, motiv pentru care, ca în „Ajutor la nevoie”, femeia minunată este reprezentată ca atracţie către tărâmul celor morti.

în mod similar, în „Steaua”, atracţia din partea figurii anima este înfăţişată ca o ameninţare a mortii:

A fost cândva un tânăr care trăia într-o locuinţă de bur- laci[14]. într-o noapte, s-a uitat în sus, la cerul nopţii înstelat şi scânteietor. O anumită stea i-a atras atentia datorită strălucirii J

sale tăcute.

„Ce păcat că nu pot să te închid în tigva mea şi să te admir ori de câte ori vreau”, a oftat el uitându-se cu jind la steaua rece şi nesimţitoare. După o vreme îndelungată, s-a întors la casa burlacilor, unde dormeau fraţii săi. în curând, a adormit şi a visat o stea frumoasă. Noaptea, s-a trezit brusc şi a văzut, spre mirarea lui, o tânără fecioară cu ochii luminoşi, care se uita la el. S-a gândit: „E doar o nălucă”, şi s-a hotărât să se întoarcă cu spatele la ea. „De ce?” a întrebat fata. „Sunt steaua luminoasă pe care voiai să o pui în tigva ta.”

Tânărul a rămas uluit. Apoi a spus: „Dar nu vorbeşti serios cu privire la tigva mea”. „Ba da, chiar pot să intru în ea.” Tânărul şi-a deschis tigva şi a pus fecioara-stea înăuntru. Aceasta a ridicat ochii spre el, iar privirea ei minunată a luminat totul. De acum înainte,

tânărul nu a mai avut pace.

[13] [în germană, *entriicken.]*

[14] Tinerii din tribul Cherente (un popor de pe Rio Tocantins, Brazilia centrală) trăiau într-un fel de mănăstire, *koaran,* locuinţa burlacilor, unde erau născuti. Intrau acolo ca băieţi şi rămâneau până la căsătorie. Obiceiul cerea ca tinerii şi fecioarele să rămână căşti până la căsătorie. Cei care nu respectau regula aveau dreptul la o ceremonie simplă de nuntă, în timp ce acei care rămâneau virtuoşi aveau parte de o ceremonie de nuntă specială, care dura săptămâni întregi (Fe- liciano Oliveira, *The Cherentes of Central Brazii*, în: *Proceedings of the XVIII. Session, London 1912,* Internaţional Congress of Americanists, 1912, p. 395).

1111
1112
1113
1114

în timpul zilei, când pleca în pădure, nu se gândea decât la steaua lui. Din clipa aceea de nebunie, nu putea să se mai gândească decât la steaua „lui". Gândurile şi dorinţele legate de ea îi tulburau fiecare clipă a existenţei.

1115 Cât a lipsit de la cabană, fraţii lui i-au jucat o festă: i-au furat nucile de palmier pe care le ţinea de obicei în tigvă. Unul dintre ei a urcat şi i-a dezlegat tigva de la balconul unde o pusese şi a aruncat-o jos. Alt băiat a prins-o. Dar când a deschis-o, a scăpat-o, strigând: „Un animal cu ochi de foc!" Cei doi tineri au lăsat tigva pe pământ, unde căzuse, şi au zbughit-o panicaţi. Când s-a întors flăcăul, fraţii lui i-au spus ce s-a întâmplat şi l-au avertizat să nu se atingă de tigvă. Era furios pe ei, dar nu le-a dezvăluit adevărul.

1116 A atârnat din nou tigva de căpriorii balconului, unde fusese şi mai devreme. Fecioara-stea nu ieşea din ascunzătoare decât noaptea, iar tânărul, puţin înfricoşat, îi admira frumuseţea, într-o zi, steaua i-a spus tânărului că trebuie să plece la vânătoare. Au ajuns la un palmier Bacaba, iar fecioara-stea i-a cerut să urce şi să aducă un mănunchi de fructe. Când tânărul se afla în vârf, a tăiat mănunchiul, iar fata a strigat: „Ţine-te bine!", după care a sărit şi ea în palmier. A lovit palmierul cu un băţ, iar acesta a început să crească. Copacul a crescut din ce în ce mai înalt, până ce a ajuns la ceruri. Au legat vârful copacului cu frunze de un zid gros şi au sărit amândoi în cer. Tânărului îi era extrem de frică; a văzut doar un câmp pustiu, iar în depărtare o casă. Fecioara-stea l-a părăsit şi s-a dus spre casa aceea. Curând s-a întors cu mâncare pentru tânăr. I-a spus să rămână pe loc şi să nu se mişte, apoi a plecat din nou.

1117 Tânărul a rămas unde era, trist şi confuz cu privire la tot ce se întâmplase. După o vreme a auzit în apropiere sunete de corn de vânătoare şi voci. Părea o petrecere cu muzică şi dans. Fecioara-stea s-a întors şi l-a implorat din nou să nu îşi părăsească locul, ci să se împotrivească tentaţiei de a merge să se uite la petrecere. Apoi l-a lăsat din nou singur.

însă tânărul nu şi-a putut stăpâni curiozitatea şi a plecat să se uite la petrecere. Dar ceea ce a văzut era îngrozitor! Era un fel de dans al morţii. Un grup de schelete se întorceau încolo şi încoace, dansând într-un haos general. De oasele lor atârna carne putrezită, iar ochii uscaţi li se afundaseră în orbite. Aerul era îmbibat de o duhoare dezgustătoare.

Tânărul a fugit, oripilat. S-a întâlnit cu fecioara-stea, care 1118 l-a certat fiindcă nu o ascultase. Apoi l-a lăsat să se îmbăieze şi să se cureţe după acea pângărire, iar fata a plecat

din nou. însă băiatul nu putea să mai rămână acolo. De îndată ce a văzut că s-a îndepărtat câţiva paşi, a fugit la locul unde legaseră palmierul. Fecioara-stea s-a întors şi a văzut ce facea, ghicindu-i intenţiile. A fugit înapoi, ca să-l oprească. Dar tânărul a sărit repede pe palmier, care s-a ofilit şi a devenit din nou ca înainte. Steaua s-a uitat tristă la băiat şi a spus: „Degeaba ai plecat, căci te vei întoarce curând".

Şi chiar aşa a fost. Când a atins pământul, tânărul a simţit 1119 o durere de cap îngrozitoare. A reuşit să le spună tatălui şi fraţilor săi ce s-a întâmplat. Toate leacurile lor au fost în zadar. în scurtă vreme a murit. Şi asa au aflat oamenii că acolo sus, în cer, nu îi aştepta fericirea şi izbăvirea, chiar dacă stelele străluceau deasupra lor atât de îmbietor[15].

De mii de ani stelele au fost identificate cu sufletul[16]. 1120

Basmul „Povestea lui Lafaang" descrie într-o manieră deosebit 1121 de fermecătoare incompatibilitatea lumii aflate dincolo de anima cu existenţa pământească:

[15] Originalul în Feliciano Oliveira, *The Cherentes of Central Brazil,* pp. 395 şi urm.; această versiune este tradusă din germană de T. Koch-Grünberg, *Südamerika,* pp. 206-208.

[16] Vezi G. Weicker, *Der Seelenvogel,* pp. 57 şi urm.; şi A. Dieterich, *Eine Mithras- liturgie,* p. 65.

1122 Fiica lui Palai[17] s-a îndrăgostit de un tânăr din tribul Long Kiput, pe nume Lafaang, şi l-a invitat să urce la cer, avertizându-l în acelaşi timp că obiceiurile din casa ei celestă erau foarte diferite de cele de pe pământ. Fata era foarte frumoasă, iar Lafaang a găsit repede drumul către casa tatălui ei. Palai, surprins să vadă acest vizitator muritor, a întrebat-o pe fiica sa: „Cine e omul acesta şi de ce a venit aici?" „Este bărbatul pe care vreau să-l iau de soţ", a răspuns fata. Tatăl bun la inimă i-a spus să-i dea iubitului ei mâncare şi a acceptat să-i îndeplinească dorinţele. Aşa că Lafaang s-a instalat în casa lui Palai şi s-a căsătorit cu fiica lui. Dar, în ciuda instrucţiunilor repetate, lui Lafaang îi era foarte greu să se adapteze la obiceiurile din ţara lui de adopţie. Băga mâncarea în gură cu degetele, în loc să folosească o ustensilă pentru acest lucru, iar astfel îşi supăra nevasta, care îl certa pentru nerespectarea instrucţiunilor sale. A doua zi după sosirea sa, a fost invitat să defrişeze o bucată de junglă pentru un câmp de orez. Soţia lui i-a spus că, pentru a tăia un copac, trebuia doar să aşeze toporul pe care i-l dăduse ea la baza copacului, iar acesta urma să cadă la pământ. Dar obiceiul era prea puternic să fie controlat, iar când Lafaang s-a apucat de sarcina dată, a început să lovească trunchiul copacului. Dar, deşi izbea cu toată puterea, nu se vedea nicio urmă, iar blânda lui soţie era îngrozită de cruzimea metodelor sale.

1123 A doua zi i s-a spus să-l urmărească pe Palai cum munceşte la doborârea copacilor. Aşezându-se pe vine în junglă, s-a uitat cum falnicii copaci cădeau atunci când Palai aşeza lama toporului la baza fiecăruia dintre ei. Acest spectacol l-a umplut pe Lafaang de groază şi ar fi vrut să o ia la fugă, dar soţia lui l-a certat pentru laşitatea sa. în ziua următoare, s-a apucat din nou de muncă; dar din nou, uitând lecţia, a început să izbească trunchiul copacilor. Această încălcare gravă a obiceiului a fost pedepsită prin căderea unui copac din acea

[17] [Palai = constelaţia Pegas.]

parte de junglă pe Lafaang atât de tare, încât i-a tăiat complet braţul stâng.

Supărat de aceste incidente neplăcute şi de apariţia stranie a soţiei sale, care era acum însărcinată într-un stadiu avansat, Lafaang s-a hotărât să se întoarcă la oamenii lui. Soţia l-a dojenit pentru aceste intenţii; dar, fiindcă nu a reuşit să-l facă să se răzgândească, i-a dat vârfuri de trestie-de-zahăr şi rădăcini de banană, care nu le erau cunoscute oamenilor până

atunci, şi l-a lăsat să se întoarcă pe pământ cu ajutorul unei plante agăţătoare lungi. înainte să atingă pământul, a auzit plânsetul copilului său nenăscut şi a implorat să fie lăsat să urce înapoi, ca să-l vadă. Dar rugăminţile i-au fost în zadar şi, plângând amarnic, a aterizat pe pământ ca *Tikan Orum* [un loc din districtul superior al Baramului]. însă tot nu a scăpat de năravul nesupunerii sale; fiindcă, deşi i se spusese să planteze trestia-de-zahăr şi bananierul pur şi simplu aruncându-le pe pământ, el le-a plantat cu grijă în sol; şi până în ziua de astăzi, o iarbă înaltă şi aspră *(bru)* creşte în locul acela. Cu toate acestea, au crescut unele trestii-de-zahăr şi unii bananieri; dar erau de o calitate inferioară şi au râmas astfel oriunde s-au răspândit în lume.

Lafaang a murit printre oamenii săi de pe pământ, dar constelaţia luminoasă care îi poartă numele şi forma[18] încă se mişcă pe cer, reamintindu-le oamenilor de călătoria lui către lumea de deasupra cerului şi de neplăcerile pe care le-a suferit acolo[19].

în aceste două basme observăm că eroul este din nou un visător care se simte atras de casa cerească şi de stele şi cedează, neajutorat, în faţa atracţiei lor. în „Steaua", deşi trece prin abisul teribil al morţii,

1124
1125
1126

[10] [Constelaţia Orion.]

[19] Adaptare după Hose Charles, William McDougall, *The Pagan Tribes of Borneo: A Description of Their Physical, Moral, and Intellectual Condition With Some Discussion of Their Ethnic Relations,* Macmillan & Company, Londra, 1912, pp. 140-141.

el nu se poate desprinde şi este atras către acesta. Basmul descrie într-un mod concis şi abil atracţia magică înălţătoare şi atracţia simultană a morţii a lumii inconştiente în aspectul său dual ambi- valent, hrănitor şi distrugător al vieţii. La început, eroul reuşeşte, prin dorul său intens, să-şi tragă figura anima în jos, către lumea lui pământească personală şi să o facă prizoniera sa. Fecioara-stea este invizibilă pentru conştiinţa din timpul zilei şi este închisă într-o sticlă, astfel că se află în „proprietatea" tânărului, dar noaptea străluceşte în toată frumuseţea sa şi îşi începe tentaţia demonică. Deoarece este o personificare a lumii magice, ademenirile sale sunt eficiente mai ales noaptea. Este evident că nu poate suporta viaţa alături de tânăr în lumea lui seculară, aşa că reuşeşte, aparent fără ca el să-şi dea seama de ceea ce se întâmplă, să-l momească pe tărâmul celălalt. Dorul tânărului – privind înapoi, deşi acest lucru era de fapt interzis – după cealaltă lume cerească falsă dezvăluie acum aspectele letale ale animei. îi este interzis să urmărească dansul spiritelor moarte, iar atunci când încalcă această regulă zăreşte fundalul întunecat din spatele aparenţelor frumoase, dar false. însă nu poate suporta adevărul, aşa că la scurt timp trebuie să se alăture morţilor şi fecioarei „lui" stea.

1127 în basmul chinezesc „Doamna din lună" (vezi *supra,* p. 58) împăratul se întoarce în viaţa lui de zi cu zi îmbogăţit. întâlnirea rămâne o experienţă extatică unică, de o noapte, şi nu conduce la un *auseinandersetzung.* întâlnirea cu anima a fost detaliată chiar mai mult în „Mingea de foc". în acest basm, pescarul se lasă purtat pe căi greşite de un om care avea mâinile şi faţa negre (este evident că el constituie umbra eroului) şi cu ochii închişi către casa unei femei frumoase, care îi dă un talisman. Se pare că această femeie era „o voce de deasupra" care îi dăduse mai devreme sfatul de a desface legăturile fantomei care îl urmărea. Aici, anima apare prima dată ca o voce interioară. Ea este o personificare a bănuielilor, noţiunilor şi intuiţiilor; cunoaşte natura legăturilor cu tărâmul spiritelor, cu inconştientul, şi totul despre problema izbăvirii de fantoma care îl urmăreşte. însă eroul eşuează şi cedează în fata inconştientului. Nu a putut să devină

şaman, ci şi-a pierdut puterea fiindcă „se gândea
550
Fiica magică [anima]
încontinuu la tânăra frumoasă pe care o văzuse” îşi părăseşte satul şi nu îl mai vede nimeni niciodată.

Dacă eroul cedează complet în faţa animei, el este pierdut pentru lume. Nu are loc un *auseinandersetzung* (o ciocnire) cu problema, în care opusele, conştientul şi inconştientul personificat de anima, să ajungă la un echilibru. Posibilitatea prin experienţa recunoaşterii figurilor de pe cealaltă lume rămâne neexplorată.

Acolo unde eroul înfruntă şi preia probleme create sau aduse de anima, ca în basmul „Şamanul Makanaholo”, în care ea apare ca vultur, acesta va fi provocat de conflicte şi *auseinandersetzung* cu zeii adâncurilor, care apar în spatele animei ca imagini parentale (la fel ca în „Makonaura şi Anuanaitu”).

Asociat cu „Şamanul Makanaholo” este basmul „Vizita în rai”[20], care ilustrează în detaliu fundalul experienţei cu anima[21]:

Acum mult timp, avea loc un război între kuyalakog şi palawiyang, în regiunea munţilor Uraukaima[22] – pala- wiyang i-au atacat pe kuyalakog în timp ce erau la însămânţat pe câmp şi au omorât mulţi oameni. Cei care au supravieţuit s-au adunat şi s-au hotărât să-i extermine pe palawiyang. Au descoperit o aşezare cu cinci bordeie şi le-au dat foc noaptea, astfel încât duşmanul să nu poată fugi pe întuneric şi să ardă ca o tortă. Au ucis multi membri ai tribului

J > J

Palawiyang cu bâtele lor, în timp ce încercau să fugă din casele lor în flăcări.

Un bărbat, Maitchaule, a rămas nevătămat între mulţi morţt Se mânjise pe faţă cu sânge, ca să-i păcălească pe duşmani. Atacatorii au plecat. Aceştia credeau că toţi palawiyang

[20] „Basmul «Vizita în rai» şi încercările pe care trebuie să le treacă eroul aparţin unei clase speciale de legende, care au o răspândire foarte largă în Amerîci, din Chile până în nord-vestul extrem. Trăsăturile for se potrivesc atât de bine încât suntem îndreptăţiţi să credem că au izvorât dintr-o rădăcină comună” (T. Koch-Grünberg, *Südamerika,* p. 321).

[21] [Datorită importanţei sale şi deoarece nu este disponibilă în limba engleză, povestea este tradusă aici aproape în întregime din versiunea originală.]

[22] [Situaţi în nordul Braziliei, la sud de Parcul Naţional Canaima (Venezuela).]

1128
1129
1130
1131
1132
551
Simboluri arhetipale în basme

muriseră. Doar Maitchaule a supravieţuit. S-a ridicat, s-a îmbăiat şi s-a dus la altă enclavă, nu departe de locul unde se afla. Credea că avea să găsească pe cineva acolo, dar fugiseră cu toţii. A găsit doar pâine de manioc şi carne friptă veche. S-a gândit la tatăl şi mama sa, pe care îi omorâseră kuyalakog, iar acum nu mai avea pe nimeni. Apoi şi-a spus: „Mă voi duce să mă întind lângă semenii mei, care sunt morţi!”

1133 S-a întors înfricoşat în satul lui ars. Acolo a găsit mulţi vulturi. Maitchaule era vraci şi visase cândva o fecioară frumoasă. A alungat toţi vulturii şi s-a întins între semenii lui morţi, să se odihnească. S-a mânjit din nou cu sângele lor. A pus o mână pe un cap, în caz că se întorceau vulturii, ca să se poată apăra imediat. Vulturii s-au întors şi au început să se lupte pe cadavre. A venit şi fiica Regelui Vultur şi a aterizat chiar pe pieptul lui Maitchaule! Tocmai când era pe cale să-i sfâşie carnea, el i-a spus:

„Preschimbă-te în femeie! Sunt atât de singur aici şi nu am pe nimeni care să mă ajute!” S-a oprit chiar înainte să ciugulească din el. Maitchaule s-a dus cu ea la enclava abandonată pe care o vizitase mai devreme. I-a spus: „Mă duc la pescuit acum, iar când mă întorc, vreau să te văd transformată în femeie!” Oamenii care fugiseră lăsaseră plante, banane şi alte lucruri de mâncare.

1134 Maitchaule a plecat. A închis uşa colibei, a părăsit-o pe fiica Regelui Vultur şi a plecat la pescuit. Ea s-a preschimbat în femeie. Era mult porumb în casă. Femeia a dezghiocat boabele de pe ştiuleţii de porumb şi le-a pus într-un mojar cu pistil, a pus o oală pe foc şi a făcut toate lucrurile pe care le face o femeie. A făcut cassiri[23] şi l-a pus într-o tigvă. Apoi s-a prefăcut din nou în vultur, fiindcă se ruşina în faţa bărbatului, în curând, Maitchaule s-a întors cu peşte şi vânat.

1135 [A văzut-o pe fiica Regelui Vultur, dar şi multe urme de picioare de om care intrau şi ieşeau din casă. A devenit bănuitor.] A doua zi, dis-de-dimineaţă, înainte ca Maitchaule

[23] [O băutură alcoolică fermentată din cartofi dulci.]

să se trezească, fiica Regelui Vultur s-a transformat din nou în femeie şi s-a dus să aducă apă. A adus apă, a făcut focul, a pus oala pe foc, a adăugat piper şi o bucată de carne de vânat. A gătit-o şi a lăsat-o să fiarbă la foc mic. Când s-a trezit Maitchaule, mâncarea era gata. A văzut şi turte de manioc pregătite. între timp, fata se transformase la loc în vultur. Nu voia să se arate în fata lui. însă el tot nu avea încredere în ea, mai ales când a văzut oala pe foc. „Sunt oameni aici!” s-a gândit el. Apoi a plecat cu arcul şi săgeţile sale, a închis şi a încuiat uşa casei. De data aceasta, s-a îndepărtat doar puţin şi s-a întors. Voia să vadă cine facea toate acele lucruri. S-a ascuns în apropierea casei. îşi lăsase intenţionat undiţa în casă. Acum a stat ascuns şi a aşteptat.

După o vreme, fata a descuiat uşa şi a ieşit afară. Era o femeie foarte frumoasă, cu şiraguri de perle ce îi atârnau la gât, peste piept, şi alte şiraguri de perle în jurul braţelor şi picioarelor. Purta şi o fustă frumoasă din perle. Fata s-a dus la râu. Maitchaule a intrat în casă, şi-a luat undiţa şi s-a ascuns în spatele uşii. Fata s-a întors în casă.

A pus apa jos şi s-a întins în hamac. Atunci, Maitchaule a ieşit din ascunzătoarea sa cu undita în mână. A văzut-o şi s-a gândit: „Acum am o femeie!” Era foarte frumoasă cu perlele acelea pe braţe şi picioare. Ruşinată, fata s-a înfăşurat în hamac. Maitchaule i-a spus: „Nu te ruşina!” – şi s-a întins lângă ea.

Apoi i-a spus: „Nu ţi-am zis că ar trebui să te schimbi în femeie şi să trăieşti cu mine? Eu nu am mamă, nu am pe nimeni. Sunt complet singur. Nu pleca, rămâi aici ca soţie a mea! Avem o plantaţie, nu am plantat-o încă, dar putem să o preluăm. Toate rudele mele au plecat de frica războiului cu tribul Kuyalakog. Sunt complet singur. Rudele mele nu se vor mai întoarce niciodată. Dacă avem nevoie de mâncare, mă voi duce să vânez şi să pescuiesc. O să-ţi aduc căprioare, tapiri şi peşti. Sunt aici cu tine, nu îţi va fi foame niciodată. Rămâi cu

1136

1137

1138

mine aici, în casă, şi fa turte de manioc să mâncăm! Eu mă voi duce la vânătoare. Nu pleca!”

1139 Şi aşa au trăit împreună vreme îndelungată în casa aceea. Apoi, într-o zi, ea i-a spus: „Aş vrea să-mi văd familia! Ai răbdare!” Maitchaule nu ar fi vrut să o lase să plece.

I-a spus că, dacă îl părăseşte, va lua o funie şi se va spânzura. Ea i-a răspuns: „Nu plec! Mă duc doar să-mi vizitez familia şi mă întorc repede. Stai aici şi aşteaptă-mă. Să nu pleci. Nu pot să te iau cu mine fără să te vadă tatăl meu. O să-i spun tatălui meu că m-am măritat cu tine”. Apoi, a spus: „Să nu plângi când mă vei vedea zburând spre cer”. El a ieşit din casă şi i-a zis: „Nu pleca, rămâi cu mine!” Ea l-a calmat: „Nu te părăsesc, vreau doar să-i spun tatei că are un ginere”. Maitchaule tot nu voia să o lase să plece. Atunci ea i-a spus: „Bine, rade-mi părul”. Bărbatul i-a tăiat tot părul. Apoi ea a zis: „Taie o bucată de bambus şi îndeasă-mi părul acolo, suflă fum de tutun înăuntru şi sigilează-l cu ceară de albine! Dacă nu mă întorc mâine, înveleşte-l în smoală. Atunci voi muri acolo”. Apoi a plecat, spunând: „Dacă nu mă întorc mâine dis-de-dimineaţă, atunci voi veni după-amiaza”. A plecat, iar el s-a uitat la ea cum se îndepărtează. Fata a sărit în sus şi în jos de câteva ori, apoi s-a transformat într-un vultur şi a zburat în cercuri din ce în ce mai înalte. Maitchaule a urmărit-o devenind din ce în ce mai mică, apoi dispărând. A intrat la el în casă, s-a întins în hamac şi s-a gândit la ce se întâmplase. Nu a dormit în noaptea aceea, ci a stat şi s-a gândit.

1140 A venit dimineaţa. înainte ca femeia să plece, i-a spus: „Du-te dis-de-dimineaţă şi aşteaptă-mă! Dacă nu vin, aş- teaptă-mă până seara”. Şi-a rulat o ţigară din frunze de tutun. Apoi a ieşit afară şi s-a aşezat. De data aceasta, a dormit. A visat. în vis, ea i-a spus: „Sunt pe drum către tine, cu cei doi cumnaţi ai mei”. S-a trezit brusc şi s-a dus afară, uitându-se în sus la cer. Acolo a văzut trei vulturi, întocmai cum visase. Doi albi şi unul negru. S-a bucurat extrem de tare când i-a văzut. S-au apropiat din ce în ce mai mult zburând în cercuri, până

24

25

ce erau foarte aproape de el. S-au aşezat pe pământ. Soţia lui a venit la el şi i-a spus: „lată-i pe fraţii mei! Să nu te ruşinezi în fata lor, căci eu nu mă ruşinez în fata alor tăi! Poţi să fii în preajma lor la fel cum eşti cu mine”.

Fraţii au prins drag de el. Apoi, ea a spus: „Vom mai sta două zile aici, după care vom pleca în cer”. Fraţii i-au cerut să omoare o căprioară ca să mănânce. Maitchaule s-a dus la vânătoare, a omorât o căprioară şi a adus-o acasă. Fraţii au tranşat căprioara, au gătit-o şi au mâncat-o. Au fript resturile pe o ţepuşă.

Asa că au mai stat două zile în casa cumnatului lor. Maitchaule le-a arătat plantaţia lui, câmpurile sale. Când veniseră, aduseseră o mantie de pene a Vulturilor Regali. Femeia i-a spus acum soţului ei să-şi pună mantia de pene. El a făcut întocmai şi a devenit vultur. Femeia a mestecat kumi[24] şi l-a suflat peste soţul ei. A spus: „Acum vrem să plecăm! Să nu te temi, voi fi în spatele tău!” Fraţii vulturi erau deja în aer, zburând în cerc şi aşteptându-i. Femeia i-a spus: „Acum bate din aripi! Când dai din aripi, vei vedea scara legată acolo sus”. Pe măsură ce omul dădea din aripi, devenea din ce în ce mai uşor. A văzut scara şi a urcat în spatele cumnaţilor săi. Soţia lui a zburat în spatele său, ca să-l prindă dacă ar fi căzut. Maitchaule a urcat sus în cer. Au ajuns cu toţii la o uşă şi au intrat. Casa Tatălui Vulturilor Regali era aproape de Intrarea în Rai. Cumnaţii şi femeia au intrat primii. Bărbatul a rămas în urmă. Femeia a spus: „Vrem să-l chemăm pe tatăl nostru, ca să te vadă!” Au intrat în casa Tatălui (Regelui) Vulturilor Regali, Kasanapodole[25], şi au anunţat că un om, ginerele său, era afară. Bătrânul s-a bucurat şi a ieşit împreună cu fiii săi,

„Kumi, *Bribrioca* braziliană, este o plantă magică, cu frunze lungi, asemănătoare ierbii” (T. Koch-Grünberg, *Südamerika,* p. 321).

„«Tatăl Regelui Vulturilor» aparţine celor mai importante figuri mitice ale acestui popor. El locuieşte cu tribul său, Regii Vulturi *(Sarcorhamphus papa Sw.)* şi vulturii obişnuiţi

(Cathartes) în rai, unde devin oameni după ce îşi dau jos penele de vulturi. Este un mare magician, are două capete şi mănâncă oameni. Aceste trăsături indică un caracter selenar al acestei figuri mitice stranii” *(ibidem').*
1141
1142
555
Simboluri arhetipale în basme
ca să-l vadă pe soţul fiicei sale. L-a găsit pe Maitchaule şi i-a spus: „Hai să intrăm la mine în casă!” L-a dus înăuntru. L-a tratat foarte bine. Erau multi oameni acolo. Când oamenii ajung în rai, Vulturii Regali îşi dau jos hainele împănate şi devin oameni.
1143 Au trecut câteva zile şi soţia i-a spus lui Maitchaule: „Dacă îţi este foame, mergi în casa Peruşilor! E cassiri de porumb acolo. Nu trebuie să bei ce bem noi aici. Du-te în casa Papagalilor. Şi acolo poţi găsi cassiri de porumb. Du-te în casa Macawilor, şi ei au cassiri de porumb”. Toţi Papagalii, Peruşii şi Macawii aveau cassiri de porumb. în rai erau cu toţii oameni. Maitchaule a intrat în casa Papagalilor şi a băut cassiri de porumb. S-a simţit bine alături de Papagali, Macawi şi Peruşi. într-o zi, Tatăl Vulturilor Regali i-a spus fiicei sale: „Spune-i soţului tău să sece lacul Kapopiakupo în două zile!” Era un lac foarte mare. Când s-a întors din casa Peruşilor, soţia i-a spus lui Maitchaule: „Tata a zis să seci lacul Kapopiakupo în doar două zile. Dacă nu reuşeşti, Vulturii Regali te vor omorî şi te vor mânca”. Maitchaule i-a spus soţiei sale: „Nu ştiu cum să asanez lacul acesta uriaş!”
1144 Maitchaule s-a dus la lac. A început prin a stăvili afluenţii lacului şi a scoate apa, astfel încât lacul să se scurgă în râu. [Au venit o zigopteră[26] şi o pasăre Uoimeg, care l-au întrebat ce face şi dacă îl pot ajuta. Zigopterele au golit apa şi pasărea Uoimeg a stat de pază. După două zile, lacul era uscat.] Toate animalele care se aflaseră în apele lacului au apărut acum pe fundul asanat al lacului. Erau mulţi şerpi de apă mari, aligatori, peşti, ţestoase şi aşa mai departe. Zigopterele au spus: „S-a terminat, cumnate! Acum poţi să-i spui tatălui tău! Noi vom pleca! Du-te şi cheamă-l pe tatăl tău”. Şi au plecat.
1145 Maitchaule a plecat cu Uoimeg. Au ajuns la casa lui Kasnapodole. Uoimeg a rămas afară, în apropiere. Maitchaule
[26] Insectă asemănătoare cu libelula, care are aripa din spate aproape identică cu aripa din faţă. „Marile zigoptere planează deasupra suprafeţei apei în zilele însorite şi ating oglinda apei cu abdomenele lor” *(îbidem).*
556
Fiica magică [anima]
i-a spus socrului său: „Am terminat lacul!” Bătrânul a fost încântat. Maitchaule a spus: „Sunt mulţi peşti, şerpi de apă şi aligatori!” Kasanapodole şi-a trimis unul dintre fii să vadă dacă ginerele său minţea. Fiul Tatălui Vulturilor Regali s-a dus să se uite şi a găsit o mulţime de peşti, aligatori şi şerpi, fiindcă fusese un lac foarte mare. S-a întors la tatăl lui şi la Maitchaule şi a spus: „Maitchaule nu a minţit, tată. Lacul este uscat. Sunt mulţi peşti, şerpi de apă, aligatori, ţestoase şi alte animale”. Bătrânul a spus: „Mâine vom invita toţi ceilalţi oameni să meargă să ia peştii!”

Kasanadopole i-a ordonat apoi lui Maitchaule să construiască o casă pe o stâncă. Dacă nu îndeplinea sarcina, avea să-l omoare şi să-l mănânce.

[De data aceasta, Râmele şi Păsările-ţesător l-au ajutat pe Maitchaule să construiască această casă.] Apoi, Pasă- rea-ţesător i-a spus: „Acum poţi să te duci la socrul tău şi să-i spui că e gata casa. Eu plec! Să nu-i spui că eu am construit-o!” Pasărea-ţesător a plecat. Au plecat şi Râmele. Maitchaule s-a dus la casa socrului său şi i-a spus că a terminat ce avusese de făcut. Bătrânul era încântat şi s-a dus să vadă casa cu ochii lui. I s-a părut foarte frumoasă şi s-a întors acasă.

I-a spus ginerelui său: „Acum fa-mi o bancă din piatră cu două capete, care să semene

cu capul meu!” Apoi a plecat. Bătrânul voia banca pentru noua lui casă. Lângă casă era o piatră rotundă. Maitchaule a început să o cioplească. A zburat o bucată din ea, dar nu era suficient. însă au venit Termitele Albe, care l-au întrebat: „Ce faci acolo, cumnate?” El a răspuns: „Fac o bancă pentru Kasanapodole. Mi-a ordonat să cioplesc două capete în ea, asemănătoare cu capetele lui”. Termitele i-au ordonat să-şi lege hamacul în casă şi i-au spus: „Să nu te uiţi la noi! Vrem să te ajutăm! Vrem să facem o bancă, dar o bancă mergătoare, la fel ca oamenii!” Maitchaule a intrat în casă, şi-a legat hamacul şi s-a urcat în el. Termitele au rămas afară şi au făurit banca. Era dimineaţă când s-a întâlnit cu ele. Au făcut banca foarte

5

1146

1147

1148

557

Simboluri arhetipale în basme

repede. La prânz, era gata. Apoi au strigat: „Banca e gata, cumnate!” El a ieşit afară şi Termitele i-au spus: „Să nu-ţi fie teamă, cumnate! Vrem să lăsăm banca să meargă până în casă!” Apoi, i-au spus băncii: „Intră în casă!” Banca avea două capetele, la fel cum avea Kasanapodole. Banca a intrat înăuntru, ca o ţestoasă. Maitchaule era înspăimântat. Termitele i-au spus: „Nu te teme, banca nu o să te mănânce! Dacă îi spui băncii «Du-te acolo, schimbă-ţi locul, banca mea!», se va mişca. Dacă îi spui băncii «Stai acolo, banca mea!», va sta pe loc”. Apoi i-au spus să-i ordone băncii să se mute. „Vreau să ieşi afară, banca mea! Stai în faţa uşii!” Banca a ieşit afară şi a rămas în faţa uşii. Apoi Termitele au spus: „Acum poţi să-i spui socrului tău că banca e gata. Să nu-i spui nimic de noi! Iar acum plecăm!” Termitele au plecat. Maitchaule a ieşit şi a vorbit cu Viespile. Le-a spus: „Când Kasanapodole se aşază pe bancă, înţepaţi-1!”

1149 Apoi Maitchaule s-a dus la casa socrului său. Kasanapodole i-a dat să bea cassiri. în jur erau numai cadavre putrezite de animale din lac: peşti, aligatori, şerpi şi tot felul de viermi. Era payua pentru Vulturii Regali[27]. Maitchaule nu a băut nimic, ci i-a dat totul soţiei sale. Aceasta a băut payua. Maitchaule a băut cassiri de porumb în casa Peruşilor, Papagalilor şi Macawilor. De asemenea, a băut cassiri de manioc în casa Raţelor. Acestea aveau plante de manioc. Maitchaule a ascuns în taină o boabă de porumb în gură, pe care să o ia cu el când avea să se întoarcă pe pământ. (Pe vremea aceea, oamenii nu aveau porumb pe pământ.)

1150 Maitchaule i-a spus socrului său că banca era gata şi i-a zis: „Să nu te sperii de bancă!” Kasanadopole i-a spus lui Maitchaule: „Vino cu mine!” De asemenea, şi-a invitat fiii să-l însoţească şi să vadă banca. S-au dus cu totii la noua casă. Maitchaule şi-a invitat acum socrul să se aşeze pe bancă şi i-a spus: „Să nu te sperii!” Când Kasanadopole s-a aşezat pe

[27] „Payua este o băutură alcoolică de culoare închisă, făcută din manioc fermentat, spre deosebire de cassiri, care e deschis la culoare” *(ibidem).*

558

Fiica magică [anima]

bancă, viespile l-au înţepat, iar banca a luat-o la fugă cu el. Bătrânul s-a înspăimântat atât de tare, încât s-a ridicat şi a luat-o la fugă, înţepat de viespi. S-a lovit cu capul de un copac şi a căzut pe jos. Au fugit şi fiii săi. Cel mare se învârtea în cerc, s-a rostogolit pe pământ, confuz, şi nu mai putea să meargă. Apoi Maitchaule i-a ordonat băncii să se apropie de bătrân. Când a ajuns banca, bătrânul a împins-o în spate. Dar banca a continuat să meargă după el. Maitchaule i-a spus băncii să-l urmărească pe Kasanadopole. I-a zis băncii: „Dacă bătrânul se duce acasă, du-te după el şi stai la uşă!” Bătrânul a fugit ca un nebun în casă,

cu banca pe urmele lui. A intrat în casă şi a încuiat uşa în urma lui. Banca s-a oprit şi a rămas la uşă. Apoi, Maitchaule s-a întrebat cum putea să se întoarcă pe pământ. A venit la el Pasărea Murumuruta, Privighetoarea, care l-a întrebat: „Ce faci, cumnate?” Maitchaule i-a răspuns: „Mă întreb cum pot să mă întorc pe pământ!” Atunci Murumuruta i-a spus: „Aşteaptă aici, mă duc să aduc kumi!” A plecat să aducă nişte kumi. Maitchaule a rămas pe loc şi a aşteptat. Peste puţin timp Murumuruta s-a întors cu nişte kumi. Murumuruta a mestecat kumi şi a suflat peste Maitchaule. Acesta a devenit foarte uşor. Apoi Murumuruta i-a spus să se îmbrace cu hainele cu pene. Maitchaule a pus pe el straiele lui Murumuruta. Atunci pasărea a spus: „Acum dă din aripi!” Maitchaule şi-a luat zborul. Au zburat împreună. Au ajuns la Intrarea în Rai. Apoi pasărea a spus: „Acum apleacă-te!” Maitchaule s-a aplecat şi a zburat prin Intrarea în Rai. Au zburat în jos. Murumuruta ştia unde se află rudele lui Maitchaule. Aproape de casă, lângă râu, era un port. Pasărea l-a lăsat acolo, în port, şi i-a spus: „Acum du-te la casa neamului tău! Eu plec!” Murumuruta s-a îndepărtat.

Maitchaule a ajuns la casa rudelor sale. Acestea l-au 1151 recunoscut şi i-au spus: „De unde vii? Unde ai fost?” El a răspuns: „Am fost în rai, acasă la Vulturii Regali”. A spus că o prinsese pe fiica regelui Vulturilor Regali şi fusese dus în

rai. „Tatăl ei, Kasanapodole, voia să mă mănânce. Aşa că am plecat. Murumuruta m-a adus înapoi aici.”

1152 A rămas acolo, cu rudele sale. Aveau o plantaţie nouă. Au plantat boaba de porumb pe care o adusese Maitchaule. Din această boabă a crescut o tulpină de porumb cu doi ştiuleţi. Rudele lui au vrut să mănânce porumbul, dar Maitchaule le-a spus: „Nu! Păstraţi seminţele, ca să facem mai multe plante de porumb din ele!” Porumbul s-a uscat. Apoi au tăiat buruienile şi le-au ars, ca să pregătească terenul pentru o nouă însămânţare. Au plantat acolo porumbul. Alte rude au aflat că avea porumb. Au venit şi i-au cerut porumb. Nu le-a dat un ştiulete, ci o singură boabă de porumb. A vândut-o pentru un hamac. Le-a spus: „Eu am adus o singură boabă din rai şi am plătit acolo pentru ea. Aici jos nu aţi fi găsit niciodată porumb. A trebuit să merg în rai ca să-l aduc aici”. Şi aşa a răspândit porumbul printre oameni. Aceştia au plantat mai mult porumb, care a ajuns până la noi. Acesta este porumbul pe care îl avem astăzi.

1153 Maitchaule a pus Viespea lângă Pasărea-ţesător. De atunci, Pasărea-ţesător este întotdeauna alături de Viespi. Păsările-ţesător îşi fac cuibul lângă stupul Viespilor[28]. Sunt prietene până în ziua de astăzi. Acesta este finalul poveştii[29].

1154 Pentru tema noastră actuală este important să observăm că experienţa eroului cu lumea spiritelor începe cu visul său despre o fată frumoasă – femeia necunoscută, imaginea sufletului său. Apariţia ei prevesteşte destinul lui important. Desfăşurarea poveştii este iniţiată de un dezastru extern fatidic, invazia criminală a unui trib inamic, care distruge tot ce existase înainte în viaţa lui Maitchaule. Prăbuşirea relaţiilor sale lumeşti anterioare este un simptom sau o condiţie pentru întoarcerea sa spre interior; abia atunci încep să vorbească mai tare imaginile sale interne. Acest

[28] „Pasărea-ţesător *(Orîolus sp.)* construieşte cuiburi proiectate foarte artistic, care atârnă, adesea, în vecinătatea stupilor de viespi – o protecţie naturală” *(ibidem).*

[29] *Ibidem,* pp. 109-122.

punct de cotitură intern seamănă cu moartea, iar Maitchaule zace, deznădăjduit, printre rudele sale moarte. Acest lucru corespunde situaţiei sale psihice. Fiica Tatălui Vulturilor Regali alege acum să-l atace şi să-l mănânce. Dar el „prinde” această ameninţare cu moartea şi întoarce lucrurile în favoarea lui; o transformă în prizoniera sa. Deoarece eroul

este un doctor magic, un şaman, el înţelege intuitiv că atacul femeii-vultur are legătură cu visul său şi cu fata din visele sale. Prin urmare fecioara frumoasă pe care o caută trebuie să fie ascunsă în spatele acestei păsări. La urma urmei, Vulturii Regali sunt consideraţi a fi zei de către oamenii lui, iar şamanul trebuie să înveţe să se înţeleagă cu aceste fiinţe. Anima apare aici întâi sub aspect de pasăre, adică idee, intuiţie, bănuială: o fiinţă spirituală înaripată şi trecătoare. Abandonul, devastarea şi pierderea suferită îi permit să-şi concentreze energia asupra acestui aspect interior: el are pasărea în posesia lui. îşi vede propria natură secretă masculin-feminină şi o ia pe fată de soţie. Cu mintea sa conştientă, obţine astfel o bucată din viaţa sa inconştientă până acum.

La început, „căsătoria magică" dintre bărbatul numit şaman şi 1155 pasărea-anima are succes. Dar anima este, în ierarhia inconştientului, doar un nivel. „Câştigarea" ei – din punct de vedere psihologic, acest lucru înseamnă că face conştientă această entitate psihică – doar activează o altă figură arhetipală, care preia puterea operativă efectivă. Este vorba despre tatăl daemonic, care atrage spre sine anima şi energia psihică ce radiază din ea[30].

[30] Jung scrie despre *auseinandersetzung* dintre eu şi anima (în acest basm, eroul reprezintă eul): „Conştiinţa nu a devenit stăpânul inconştientului, ci *anima* şi-a pierdut aroganţa autoritară intr-o măsură care a făcut posibilă confruntarea dintre Eu şi inconştient. Confruntarea n-a fost însă o biruinţă a conştiinţei asupra inconştientului, ci crearea unui echilibru între ambele lumi. «Vrăjitorul» a putut să ia Eul în stăpânire doar pentru că Eul visa la o victorie asupra *animei.* A fost un abuz şi orice abuz al Eului este urmat de un abuz al inconştientului:

9 **>**

Sub diverse-nfatisări
Vântur marile-mi puteri

Dacă Eul renunţă de aceea la pretenţia de a obţine o victorie, obsesia provocată de vrăjitor se întrerupe automat" (C.G. Jung, OC 7, *Relaţiile dintre Eu şi inconştient*, §381). [Citatul din Goethe este din *Goethes Faust, Parts I*

561

Simboluri arhetipale în basme

1156 Figura unei divinităţi masculine ascunse este dezbătută mai sus şi este reprezentată de „tatăl" figurii-sufletîn aproape toate basmele pe care le-am discutat până acum. De exemplu, am văzut acest lucru în „Băiatul căruia nu îi era frică de nimic", unde fiica lui Balor, Eithne, a dat naştere viitorului erou într-un turn, şi în „Makonaura şi Anuanaitu", care reflectă o puternică paralelă cu basmul de faţă, în povestea din urmă, anima doreşte, de asemenea, „să se întoarcă la părinţi" şi îl forţează pe erou să ajungă la un *auseinandersetzung* cu tatăl ei, misteriosul zeu cu două capete al adâncurilor[31].

1157 Deoarece fiecare figură a inconştientului poate reprezenta întregul inconştient, o figură singuratică atrage alte figuri sau conţinuturi care personifică fondul acolo unde este necesar un *auseinandersetzung.* Prin urmare, atunci când relaţia cu anima este luată în serios, ea trebuie să fie urmată de o călătorie în lumea de dincolo. în basmul „Vizita în rai", acest lucru este exprimat prin dorul fiicei Tatălui Vulturilor Regali de a se întoarce la semenii săi, astfel că eroul trebuie să aleagă: fie renunţă la legătura magică (ca mulţi eroi din basme), fie porneşte pe calea către zei.

1158 Fiindcă bărbatul se teme că femeia nu se va mai întoarce, ea îşi taie părul şi i-l oferă drept garanţie, lăsându-şi viaţa în mâinile lui. Părul conţine întreaga fiinţă şi este văzut adesea drept centru al forţei secrete a vieţii (ca în povestea cu Samson şi Dalila). Popoarele primitive sunt adesea convinse că există o *participation mystique* între o persoană şi excrescenţele, secreţiile şi excreţiile sale corporale,

and II (o versiune prescurtată, tradusă de Louis MacNeice), Faber & Faber, Londra, 1951, p. 282.]

[31] Acest lucru ne aduce aminte de *auseinandersetzung* pe care il are eroul cu fierarul malefic din Pont-de-Pile din basmul „Picioare de aur” (vezi *supra,* p. 273). însă acolo, anima este reprezentată de două figuri. Fiica fierarului înfăţişează doar aspectul negativ, iar fiica marchizului întruchipează doar aspectul pozitiv. Vezi şi basmul „Tsetlwalakame”, în care eroul Gyii, fiul primului om, trebuie să o ia pe femeia pe care o iubeşte de lângă tatăl ei, Tsawatalalis, un vrăjitor. Bătrânul este uneori numit Socrul Ceresc sau direct Soarele. Krickeberg îl asociază cu naşterea Corbului, iar pe Gyii cu semiluna ce se retrage către est şi urmează soarele. Semnificativ aici este faptul că zeul htonic foloseşte uşi rabatabile şi crăpături în copaci, care sunt de altfel simboluri materne. Este evident că acesta combină în sinea lui aspecte ale ambilor demoni ai adâncurilor.

numite „adaosuri” de către Lévy-Bruhl[32]. însă Maitchaule nu trebuie să folosească bambusul cu păr înăuntru, fiindcă soţia lui se întoarce curând cu doi dintre fraţii ei. Astfel că Maitchaule, soţia lui şi fraţii ei alcătuiesc un cvartet, o tetradă, şi călătoresc către cealaltă lume, trei bărbaţi şi o femeie. Tetrada indică întotdeauna o structu- ră mandala şi plenitudinea interioară[33]. Eroul poartă o mantie din pene, asimilându-se fantasticului. Astfel foloseşte metoda păsărilor, adică îşi utilizează intuiţia, care ia naştere din legătura sa cu anima. Ea zboară în urma lui până pe tărâmul zeilor. Protejat şi sprijinit de partea sa interioară feminină, se ridică la înălţimi neaşteptate. Zborul este în acelaşi timp o urcare pe o scară nevăzută anterior, ca în „O legendă a florilor” (repovestită aici *supra,* la p. 111), este o conexiune cu inconştientul şi, ca orice sublimare, este în general un proces de dezvoltare treptată.

Prin anima sa, eroul dobândeşte acces la tatăl ei, Tatăl Vulturilor Regali, care, în rai, este o fiinţă umană. Figura Tatălui Vulturilor Regali este un arhetip al întregii specii sau, după cum formulează Lévy-Bruhl, un simbol al particularităţii speciei, întruchiparea substanţei vitale a tuturor fiinţelor individuale. Ca fiinţă totemică, el este parţial magician, parţial animal, din moment ce apare adesea în lumea pământească drept animal. în *alcheringa,* tărâmul atempo- ral-etern al strămoşilor, el este un vraci[34]. în cele ce urmează ne vom referi în repetate rânduri la diferenţa dintre cele două tărâmuri. Este în mod evident important pentru povestitor ca invadatorul străin să bea alte băuturi decât vulturii. Fiindcă eroul, Maitchaule, este un şaman şi pare să cunoască aceste legi, el nu îşi pierde mintea ce discerne şi nu se identifică total cu figurile divine ale inconştientului, ceea ce ar avea consecinţe fatale pentru el. Dacă s-ar considera egal cu inconştientul, ar fi în pericol să fie „otrăvit”. Imaginea iniţial

[32] Vezi L. Lévy-Bruhl, *The Soul of the Primitive,* pp. 115 şi urm., despre relaţia mistică a oamenilor cu adaosurile, urmele lor etc.

[33] Despre patru şi elementul feminin ca al patrulea din Treime, vezi C.G. Jung, OC 12, *Psihologie şi alchimie,* §192,201,319 şi urm.; şi mai ales OC *li, Psihologie şi religie,* §107.

[34] Vezi L. Lévy-Bruhl, *The Soul of the Primitive,* pp. 49-50, 186.

prietenoasă a tatălui îşi dezvăluie deodată partea mâncătoare de oameni faţă de ginerele său şi îi impune „sarcini imposibile” ca să-şi dovedească aptitudinile. Eroul îndeplineşte misiunile cu ajutorul animalelor, adică al instinctelor sale. Imaginea divinităţii din bancă este identică cu sarcina dată eroului din „Makonaura şi Anuanaitu” de către zeul caiman Kaikutschi.

1160 îndeplinindu-şi cu succes sarcinile, eroul poate să evite distrugerea de către spiritul întunecat, dar nu poate să-i transforme întunericul, care ar fi echivalent psihologic cu

aducerea acestuia în conştientizare. Aşadar, Maitchaule trebuie să-şi ia zborul şi să o lase în urmă pe femeia frumoasă care l-a însoţit. Aceasta nu s-a dedicat niciodată cu adevărat soţului ei uman, ci a trăit întotdeauna potrivit normelor tatălui său. în basme pe care le vom discuta mai târziu, figura anima se apropie de o relaţie de constrângere cu bărbatul[35]. Faptul că nu îşi îndeplineşte toate sarcinile poate fi legat de ideea că el a acţionat *doar* instinctiv (animalele au făcut toată munca). Acest lucru arată clar stadiul primitiv al acestui basm. Un *auseinandersetzung* complet conştient nu este posibil pentru erou. (Această situaţie este similară cu sfârşitul tragic din „Makonaura şi Anuanaitu".) Maitchaule se întoarce pe pământ cu ajutorul altei păsări, privighetoarea, adică tot al intuiţiei sale. însă el aduce înapoi un premiu special, o boabă de porumb, ceea ce a făcut posibilă cultivarea acestei plante extrem de valoroase. Dobândirea unei plante potrivite pentru cultivare prin trecerea către Cealaltă Lume reprezintă un subiect fundamental al multor basme ale popoarelor primitive, fiindcă dezvoltarea culturală este cea mai importantă sarcină. Rareori se pune accentul pe atingerea unui ţel spiritual sau dezvoltarea în direcţia respectivă, cum ar fi depăşirea unor obstacole care împiedică formarea unei legături permanente cu anima în această lume.

[35] Acest lucru este indicat şi în basmul norvegian menţionat mai sus, „Stăpâna fecioară". Acolo, fata îl ajută pe tânăr să-şi îndeplinească sarcinile şi fuge cu el de pe tărâmul uriaşilor. în schimb, eroul îi cere să-l ajute să-i învingă pe demoni. De obicei, în unele variante ale basmului „Ferdinand cel Credincios, Ferdinand cel Necredincios", regele care solicită îndeplinirea cu succes a sarcinilor imposibile este tatăl prinţesei. Vezi J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen,* voi. 3, pp. 21, 23,25.

De obicei întâlnirea rămâne, la fel ca în această poveste, o căsnicie magică scurtă, care se dizolvă rapid.

O paralelă la această poveste a unei „călătorii în rai" este basmul 1161 „Fiica Vulturilor Regali", care este atât de asemănătoare cu istorisirea anterioară, încât vom oferi doar un rezumat aici:

Vulturii Regali obişnuiau să zboare până la un lac să se 1162 îmbăieze. Acolo îşi dădeau jos straiele din pene şi înotau sub forma unor fete tinere. Un flăcău a furat odată mantia din pene a unei fecioare şi i-a cerut să rămână cu el. Deoarece se plăceau reciproc, fata a fost de acord şi şi-a depozitat mantia din pene într-un cufăr. în curând, a dat naştere unui fiu, care a crescut repede. într-o zi, soţia a sugerat să-i facă o vizită cu toţii tatălui ei. Bărbatul a acceptat şi femeia a legat frunze de *Janiparana* de mâinile tatălui şi fiului. Ea şi-a pus straiele împănate şi le-a făcut vânt bărbaţilor cu aripile ei. Braţele ei au devenit înaripate. Bărbaţii au încercat să zboare; băiatul a zburat până pe creanga unui copac, dar soţul a căzut înapoi pe pământ. Femeia l-a anunţat că îl va ajuta şi a zburat în spatele lui până la Poarta Raiului. Fiul nu a întâmpinat nicio problemă, dar tatăl a ajuns complet epuizat după zborul său. Şi-au dat jos aripile şi şi-au reluat formele umane. în rai era la fel ca pe pământ, Vulturii Regali îşi dădeau jos penele şi umblau sub formă de oameni. Familia şi-a continuat drumul şi a ajuns la casa Soarelui, a Lunii şi a Vântului; cu toţii au întâmpinat cu bucurie familia şi i-au întrebat încotro se îndreaptă. „La tatăl meu", le-a răspuns femeia, şi au continuat drumul. în cele din urmă au ajuns la casa bătrânului Rege al Vulturilor Regali.

[Au fost primiţi cu fast, dar regele s-a enervat că a venit un 1163 om acolo şi a plănuit să-l ucidă. I-a dat o serie de sarcini: să construiască o pirogă, să stăvilească un râu şi să taie o pădure. Bărbatul nu putea să facă aceste lucruri de unul singur; a fost ajutat de Ciocănitori şi Libelule. Exasperat de faptul că omul a supravieţuit tuturor sarcinilor, bătrânul Rege al

Vulturilor Regali l-a invitat pe bărbat să dea foc pădurii, cu el înăuntru. Desigur că era un şiretlic ca să ardă şi el, dar de data aceasta i-a venit în ajutor Păianjenul: s-a lăsat preschimbat în păianjen şi a supravieţuit din nou. Când bătrânul l-a găsit pe bărbat stând acolo, teafăr şi nevătămat, şi-a zdrobit tigva cu fainã de tapioca de pământ, frustrat şi mânios, întorcându-se apoi acasă.]

1164 Soţia bărbatului a spus acum că ar trebui să plece din casa tatălui ei, altfel bătrânul avea să-l omoare cu siguranţă. S-au întors în casa Regelui Vulturilor şi şi-au împachetat lucrurile, făcând şi făină de manioc. Apoi au pornit spre pământ. Bătrânul le-a ordonat războinicilor săi, Urubus (vulturii negri), să meargă şi să-l găsească pe bărbat. Dar soţia se pregătise pentru această întorsătură a lucrurilor şi luase cu ea un cuţit lung, pentru orice eventualitate. Când Urubus s-au năpustit asupra lor, ea şi-a fluturat cu vitejie cuţitul şi i-a tăiat capul unuia, aripile altuia, iar pe restul i-a alungat. Familia a fugit, a ajuns din nou la Poarta Raiului şi şi-a pregătit coborârea. Fiul a pornit imediat şi a zburat în jos fără ezitare. Tatăl s-a speriat că va cădea şi se va zdrobi de pământ de îndată ce avea să încerce să zboare. Dar femeia l-a liniştit şi i-a spus că îl va ajuta ea. A zburat sub el şi l-a sprijinit, astfel încât să nu cadă. Complet epuizat şi cu răsuflarea tăiată, bărbatul a ajuns pe pământ. însă a trebuit să stea jos şi să se sprijine de ea, atât era de obosit[36].

1165 Aici, eroul reuşeşte să dobândească permanent posesia asupra animei sale. Elementul feminin este în mod constant binevoitor la adresa bărbatului, în timp ce în basmul anterior, de îndată ce a ajuns în rai, femeia s-a distanţat de soţul său, aliindu-se cu tatăl ei. în a doua versiune de mai sus, soţia chiar se luptă cu alţi vulturi ca să-şi protejeze soţul şi se asigură că acesta reuşeşte să aterizeze în siguranţă. Faptul că aici omul este mai apropiat şi mai conectat

[36] T. Koch-Grünberg, *Südamerika,* pp. 180-186 [în germană, aici pe scurt].

de elementul feminin al sufletului său [decât eroul din basmul discutat mai sus] este evident atunci când acesta se lasă transformat în păianjen[37]. îmbinându-se cu Zeiţa-Mamă şi trecând cu ea în solul ceresc, el supravieţuieşte şi, în cele din urmă, renaşte pe solul pământesc. Această asimilare puternică a instinctelor părţii sale feminine în inconştient corespunde faptului că femeia se întoarce cu el pe pământ.

însuşirea iniţială a animei a fost realizată prin furtul penelor acesteia. Este motivul larg răspândit al „fecioarei-lebădă" în formă pură. Natura parţial animalică schimbătoare a animei este subiectul multor basme. Partea sa htonică îl conectează pe om cu afectele sale şi partea lui întunecată, conferind în acelaşi timp intuiţii, noţiuni şi idei caracteristice animalelor, conexiunea cu natura şi siguranţa instinctivă. Ea oferă orientare pe tărâmul părţii întunecate a vieţii, despre procesele din inconştient, şi mediază întâlnirea cu spiritul primordial misterios ascuns în natură. Un exemplu al acestei funcţii a figurii anima este ilustrat în basmul inuit „Ititaujang":

Acum mult, mult timp, un tânăr pe nume Ititaujang trăia într-un sat împreună cu mulţi dintre prietenii săi. Când a crescut, şi-a dorit să-şi găsească o nevastă şi s-a dus la un bordei unde ştia că locuieşte o fată orfană. Dar, deoarece era sfios şi se temea să vorbească el cu fata, l-a chemat pe fratele ei mai mic, care se juca în faţa bordeiului, şi i-a spus: „Du-te la sora ta şi întreab-o dacă vrea să se mărite cu mine". Băiatul a fugit la sora lui şi i-a transmis mesajul. Fata l-a trimis pe fratele său înapoi şi i-a spus să-i ceară numele pretendentului ei. Când a auzit că îl cheamă Ititaujang, i-a spus să plece şi să-şi caute altă soţie, fiindcă ea nu putea să se mărite cu un

[37] Marea Mamă [personificată aici de Păianjen] ajută adesea eroul împotriva demonilor întunericului. Gândiţi-vă cum a ajutat Wau-uta la protejarea copilului împotriva Omului-

Tigru în „Povestea lui Haburi”. Bunica diavolului este, de asemenea, o figură utilă în multe basme – vezi povestea fraţilor Grimm „Diavolul cu trei fire de păr de aur”.
1166
1167
567
Simboluri arhetipale în basme
bărbat care avea un nume atât de urât[38]. Dar Ititaujang nu s-a lăsat păgubaş şi l-a mai trimis o dată pe băiat la sora lui.
1168 „Spune-i că mă mai cheamă şi Nettirsuaqdjung”[39]> a spus el. însă, intrând, băiatul a zis: „Ititaujang stă în faţa uşii şi vrea să se însoare cu tine”. Din nou, sora lui a răspuns: „Nu vreau un sot cu un nume atât de urât”. Când băiatul s-a întors la Ititaujang şi a repetat cuvintele surorii sale, Ititaujang l-a mai trimis o dată în casă, spunându-i: „Transmite-i că mă mai cheamă şi Nettirsuaqdjung”. Băiatul s-a dus din nou şi a spus: „Ititaujang stă în faţa uşii şi vrea să se însoare cu tine”. Sora a răspuns: „Nu vreau un soţ cu un nume atât de urât”. Când băiatul s-a întors la Ititaujang şi i-a spus să plece, a fost trimis a treia oară cu aceeaşi misiune, dar în zadar. Fata a refuzat din nou oferta lui şi Ititaujang a plecat furios. Nu-i plăcea de nicio altă fată din tribul său, aşa că a plecat din ţinutul acela şi a hoinărit multe zile şi nopţi peste dealuri şi văi, prin toată ţara.
1169 După îndelungi călătorii, a ajuns pe tărâmul păsărilor şi a văzut un mic lac unde înotau multe gâşte. Pe mal a văzut o mulţime de ghete. S-a apropiat cu grijă şi a furat câte ghete a putut. După scurtă vreme, păsările au ieşit din apă şi au descoperit că multe dintre ghetele lor lipseau. S-au speriat şi au zburat de acolo. O singură pasăre din cârd a rămas în urmă, strigând: „îmi vreau ghetele înapoi, îmi vreau ghetele!” Ititaujang a ieşit din ascunzătoare şi a spus: „îţi dau ghetele dacă accepţi să fii soţia mea”. Ea s-a opus, dar când Ititaujang s-a întors să plece cu ghetele ei, a acceptat cam fără tragere de inimă.
1170 Ititaujang a lăsat-o acum să-şi pună ghetele şi s-a transformat imediat într-o femeie frumoasă. S-au dus pe malul mării, unde s-au stabilit într-un sat. Au trăit aici împreună câţiva ani şi au avut un fiu. Cu timpul, Ititaujang a devenit un om foarte respectat şi era de departe cel mai bun vânător de balene dintre eschimoşi. într-o zi, eschimoşii au ucis o balenă

[38] *Ititaujang* înseamnă „asemănător unui anus” – nota lui Boas.

[39] „Mică vidră de mare singuratică”.

568
Fiica magică [anima]
şi erau ocupaţi să o tranşeze şi să ducă seul şi carnea la colibele lor. Deşi Ititaujang muncea din greu, soţia lui stătea degeaba în apropiere. Când a strigat-o şi i-a cerut să-l ajute, femeia a obiectat, spunând: „Mâncarea mea nu provine din mare, ci de pe pământ; eu nu mănânc carne de balenă; nu te ajut”.

Ititaujang i-a răspuns: „Trebuie să mănânci carne de 1171 balenă; aşa o să-ţi umpli stomacul”. Ea a început să plângă şi a strigat: „Nu vreau să mănânc aşa ceva; nu vreau să-mi murdăresc hainele albe şi curate”. S-a dus pe plajă, căutând cu înfrigurare pene de păsări. După ce a găsit câteva, şi le-a pus între degete şi între degetele copilului ei; amândoi s-au transformat în gâşte şi şi-au luat zborul.

Când au văzut eschimoşii aşa ceva, au strigat: „Ititaujang, 1172 soţia ta pleacă în zbor!” Ititaujang s-a întristat foarte tare; plângea după soţia lui şi nu îi mai păsa de abundenţa de carne şi seu, nici de balenele care ieşeau la suprafaţă aproape de mal. Şi-a urmat soţia şi a traversat tot tinutul în căutarea ei. Pe măsură ce hoinărea, cânta o melodie: „Acolo, acolo sus vreau să ajung, acolo pe tărâmul păsărilor, I-ja-ja-ja”.

După ce a călătorit multe luni obositoare, a ajuns la un 1173 râu. Acolo a văzut un om

care tăia aşchii dintr-o bucată de lemn cu o secure mare. De îndată ce cădeau aşchiile, el le şlefuia cu penisul său şi acestea se transformau în somoni, devenind atât de alunecoşi încât îi scăpau din mâini şi cădeau în râu, de unde coborau către un lac mare din apropiere. Pe bărbat îl chema Exaluqdjung (micul somon)[40].

Apropiindu-se de bărbat, Ititaujang s-a înspăimântat de 1174 moarte când a văzut că spatele lui era complet găunos. Putea să se uite din spate până în gura bărbatului. S-a furişat cu grijă înapoi şi, ocolind, s-a apropiat de om din direcţia opusă.

[40] Krickeberg, editor al culegerii germane de basme din America de Nord, remarcă aici că „povestea omului care face peşti din aşchii de lemn este cunoscută de toate triburile de eschimoşi, din Alaska până în Groenlanda, fiind întâlnită şi pe coasta Pacificului de Nord-Vest" – W Krickeberg, *Nordamerika,* p. 370. Vezi aici povestea „Bărbatul care face somoni pentru fiinţele umane", menţionat mai jos.

1175 Când l-a văzut Exaluqdjung venind, s-a oprit din tăiat aşchii şi l-a întrebat: „Din ce direcţie te-ai apropiat de mine?" Arătând în direcţia de unde venise ultima oară şi de unde nu putea să vadă spatele găunos al lui Exaluqdjung, Ititaujang a răspuns: „De acolo am venit". Auzind acestea, Exaluqdjung a spus: „Ce noroc ai avut. Dacă ai fi venit din partea cealaltă şi mi-ai fi văzut spatele, te-aş fi omorât imediat cu securea mea". Ititaujang era foarte bucuros că îl ocolise şi îl păcălise astfel pe făuritorul de somoni. L-a întrebat: „Ai văzut-o pe soţia mea, care a trecut pe aici?" Exaluqdjung chiar o văzuse şi a spus: „Vezi insula aceea mică din lacul cel mare? Acolo trăieşte acum şi are alt sot".

5 5 5

1176 Când a auzit Ititaujang acestea, s-a frământat foarte tare, căci nu ştia cum să ajungă la insula aceea. Dar Exaluqdjung i-a promis, amabil, să-l ajute. S-au dus pe plajă. Exaluqdjung i-a dat şira spinării unui somon şi i-a spus: „Acum închide ochii. Şira spinării se va transforma într-un caiac şi te va duce în siguranţă pe insulă. Dar ai grijă să nu deschizi ochii, fiindcă se va tulbura barca".

1177 Ititaujang a promis că va face întocmai. A închis ochii, şira spinării s-a transformat într-un caiac şi a traversat lacul. Deoarece nu auzea clipocitul apei, era curios să vadă dacă se mişca barca. A deschis doar puţin ochii. Dar abia a reuşit să zărească ceva, când caiacul a început să se legene violent şi s-a prefăcut din nou într-o şiră a unei spinări de peşte. A închis repede ochii şi s-a transformat din nou în barcă, după care şi-a continuat drumul. în scurtă vreme a acostat pe insulă.

1178 Acolo a văzut o colibă şi pe fiul lui jucându-se pe o plajă din apropiere. Când a ridicat privirea şi La văzut pe Ititaujang, băiatul a alergat la mama lui, plângând: „Mamă, a venit tata şi se îndreaptă spre coliba noastră". Mama i-a răspuns: „Du-te şi joacă-te, tatăl tău e departe şi nu are cum să ne găsească". Copilul a ascultat-o, dar când l-a văzut pe Ititaujang apropiindu-se, s-a întors la colibă şi a spus: „Mamă, a venit tata şi se îndreaptă spre coliba noastră". Mama La

trimis din nou la joacă, dar acesta s-a întors în scurt timp, spunând că Ititaujang era acum foarte aproape.

Abia a terminat de vorbit băiatul când Ititaujang a deschis uşa. Când l-a văzut noul soţ, i-a spus soţiei să deschidă o cutie care se afla într-un colt al colibei. Femeia a făcut întocmai şi au ieşit de acolo o mulţime de pene, care s-au lipit de ei. Femeia, noul ei soţ şi copilul s-au transformat din nou în gâşte. Coliba a dispărut; dar când i-a văzut Ititaujang pregătindu-se să-şi ia zborul, s-a înfuriat şi i-a spintecat burta soţiei sale, înainte să apuce să fugă. Şi au căzut multe ouă din ea[41].

Numele bărbatului era un blestem greu, care îi reamintea mereu de urâţenia şi ridicolul său. îl împiedica să urmeze o cale normală în lume şi să-şi găsească o soţie. însă un blestem poate fi şi o vocaţie. Blestematul este atunci cel ales, din partea inconştientului, adică din spate, de unde şi numele lui. Sărăcia îl împinge către tărâmul păsărilor, al sufletelor şi al viselor. Pe tărâmul intuiţiilor şi viselor, el găseşte iazul gâştelor sălbatice. Aici întâlnim motivul fecioa- rei-lebădă, dar în formă răsturnată, inversată. în motivul normal al lebedei, omul fură mantia de pasăre, în timp ce în această poveste el îi fură ghetele *de om,* potenţialul superior al fiinţelor magice. Acestea devin dependente de bunăvoinţa lumii profane. Acest lucru poate avea de-a face cu o intervenţie într-un proces care are loc de altfel într-o manieră ritmică. Gâştele sălbatice trăiesc ca femei, uneori ca păsări. Cu alte cuvinte, anima se manifestă uneori într-o formă palpabilă mai apropiată de conştiinţă, iar uneori ca sentiment, idee sau gând trecător înaripat. Furtul ghetelor femeii poate avea o semnificaţie erotică[42].

Prin furt, una dintre femeile-gâşte este forţată să se supună puterii eroului. în mod natural, acest lucru i se întâmplă tocmai acelei femei care nu vrea sub nicio formă să accepte pierderea unei şanse

[41] F. Boas, „The Central Eskimo", pp. 615-618. [Pentru alte formulări, consultaţi varianta originală.]

[42] Despre semnificaţia erotică a pantofului, vezi Dr. Aigremont, *Fuss- und Schuh-Symbolik.*

1179

1180

1181

571

de a deveni o femeie umană. Aşadar, există o dorinţă din partea animei de a deveni om şi de a fi salvată din natura sa animală[43]. Aspectul de animal îi este impus de către conştiinţa eului, a cărui lumină strălucitoare reprimă anima şi o alungă în inconştient. Este sarcina oamenilor să o izbăvească din această stare. Astfel, în basmul „Fermierul şi soarele de aur", un fermier rus ridică o raţă din apă (la cererea ei!) şi aceasta se transformă într-o fecioară frumoasă, sora soarelui. Această raţă a fost creată din untură de porc topită *(Griebenschmalz),* pe care fermierul o adusese din iad şi care reprezintă, de fapt, păcătoşii arşi! Astfel este indicată identitatea secretă a animei cu umbra, fiinţa umană inferioară, întunecată. într-o paralelă a basmului fraţilor Grimm „Cele trei pene" (vezi volumul ulterior) din Hessa (Germania), eroul nătâng găseşte o broască urâtă într-o încăpere subterană plină de pietre preţioase. Broasca strigă la el: „îmbrăţişează-mă şi pierde-te!" După care Cap-sec ia broasca şi o duce sus, la un iaz, în care sar împreună. De îndată ce ating apa, Cap-sec descoperă o fecioară extraordinar de frumoasă în braţele sale[44]. în altă versiune din Hessa, eroul trebuie să sară în iaz la ordinul broaştei şi să se lupte cu ea, iar astfel broasca îşi recapătă frumoasa formă umană.

1182 în aceste poveşti este demonstrată în mod clar sarcina izbăvirii sufletului. Motivul fecioarei-lebădă simbolizează un efort de a deveni conştient, de a trage fiinţa superioară ascunsă în spatele celei sălbatice către o conştientizare mai înaltă. Acest motiv este legat de testul des întâlnit de *a sta treaz,* după cum este ilustrat în basmul norvegian „Mai la sud decât sudul şi mai la nord decât nordul în marele munte de aur". în această poveste, eroul, un băiat, este însărcinat să afle cine calcă în picioare lanurile de grâu noaptea. El trebuie să stea treaz şi să vegheze toată noaptea, iar astfel descoperă că vinovăţii sunt trei

[43] Această dorinţă este formulată într-o manieră extrem de poetică în basmul „Mica sirenă" de Hans Christian Andersen. *Cf.* Liithi, *The European Folktale,* p. 114, care consideră prinţesa din poveşti în formă animală şi căutarea izbăvirii „sufletului uman" prin

excelenţă partea din suflet care tânjeşte activ după uniunea cu partea spirituală.

[44] J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen,* voi. 2, p. 31.

porumbei. Atunci când băiatul îi înfruntă, ei se transformă în trei tinere frumoase care fuseseră blestemate de un trol să-i îndeplinească sarcinile distructive. Acest trol ura „sângele de creştin", aşa că este legat de figura diavolească a zeului întunecat. Băiatul le salvează pe cele trei fecioare şi se însoară cu fata mijlocie.

O altă formă de a face anima conştientă, văzută în mod figurativ 1183 ca salvarea sa de forma animală, este motivul dezmembrării sau al decapitării. Un basm german cules de fraţii Grimm se numeşte „Cum a salvat-o neghiobul pe prinţesă":

Ca excepţie, unui nătâng i s-a dat voie să păzească vaca 1184 slăbănoagă a familiei. De îndată ce a preluat sarcina, vaca a luat-o la fugă. El a ţinut bine de frâie, pe măsură ce îl ţâra peste câmpuri şi un ochi mare de apă curgătoare. Ajunşi pe cealaltă parte a râului, l-a tras într-un hambar unde se afla o iesle de aur cu grilaje din argint pentru nutreţ, plină cu cel mai frumos fân. Vaca s-a apucat să mănânce de acolo. Apoi l-a tras pe nătâng până acasă şi oamenii l-au lăudat pentru aspectul minunat al vacii şi faptul că avusese atâta grijă de ea. Fiind tras a doua oară peste apă, s-a întâlnit cu un câine negru, care l-a rugat pe nătâng să nu îl bată, dar a doua zi să aducă un topor şi să-i taie capul. Nătângul îndeplineşte întocmai aceste instrucţiuni, vine a doua zi cu un topor şi urmează, curajos, câinele la cererea acestuia, pe o cărare lungă până la un ciot de copac, unde îi taie capul câinelui. Deodată, apare o prinţesă superbă în faţa nătângului. în jurul ei stau numeroşi conţi şi contese, lorzi şi domnite, toti salvaţi de el. Nătângul este ales ca soţ al prinţesei. „De vreţi să ştiţi dacă nătângul a mai dus vreodată vaca înapoi, va trebui să-l întrebaţi pe tatăl lui, din sat."[45]

Vaca, fiind cea care îl conduce pe erou către figura anima, este o 1185 imagine a Marii Mame. în psihologia lui Jung, imagoul mamei este

[45] Paul Zaunert, *Deutsche Mărchen seit Grimm,* pp. 187-189.

un precursor al imaginii anima[46], mai ales atunci când conştiinţa este copilărească şi imatură, la fel ca nătângul din poveşti. Vaca, imagine a naturii hrănitoare a inconştientului, cunoaşte izvoarele vieţii, tărâmul de dincolo de ape din care izvorăşte bogăţia spirituală a individului.

1186 Anima apare aici – ca un câine negru – sub formă de animal, fiindcă esenţa sa încă nu a fost experimentată de conştiinţă. Este doar o entitate întunecată şi instinctivă; şi este nevoie de o intervenţie violentă pentru a-i aduce natura la lumină. La fel ca statul treaz, observaţia concentrată sau ridicarea păsării din apă, dezmembrarea este o imagine pentru a face un anumit conţinut conştient, mai ales prin muncă spirituală. Se pare că este un act de violenţă împotriva inconştientului, dar conduce la o salvare de plictiseala interioară. O altă imagine a acestui fapt este furtul mantiilor de animal sau pantofilor, care reprezintă o conştientizare mai puţin profundă şi, prin urmare, de obicei îi conferă doar temporar animei un aspect uman.

1187 Basmul inuit „Ititaujang" se preocupă, cel puţin la început, de procesul invers: eroul ia hainele de om ale animei (în acest caz, ghetele) şi nu o forţează să vină pe lumea aceasta, ci îi invadează tărâmul. După ce o prinde, merg să locuiască împreună; dar nu în casa lui anterioară, ci pare că trăieşte cu ea undeva în apropierea apei, adică pe tărâmul magic sau cel puţin într-o zonă limitrofa (malul mării!), ceea ce înseamnă că i se supune parţial. în mod evident, traiul alături de ea îl transformă într-un vânător de balene faimos. Deoarece anima reprezintă vocea inconştientului, natura şi instinctele, a o face

conştientă înseamnă a deveni conştient de procesele naturii. Acest lucru conferă un sentiment sporit de siguranţă atunci când ne aflăm în natură. O relaţie pozitivă cu anima în basme este răsplătită adesea cu noroc la vânătoare. Datorită naturii sale pe jumătate de animal, pe jumătate de om, ea creează o legătură cu lumea animalelor. Doar vânătorul care poate empatiza cu animalele şi le poate înţelege instinctiv va avea noroc în doborârea prăzii. Trăind cu femeia de pe tărâmul păsărilor, din suflet, bărbatul devine

[46] Vezi C.G. Jung, OC 7, *Relaţiile dintre Eu şi inconştient,* §314.

inconştient, la bine şi la rău. Dar măcar în această poveste, starea respectivă nu este permanentă. Deoarece bărbatul nu recunoaşte cu adevărat natura esenţială a acestei femei, cu timpul, viaţa alături de el devine insuportabilă pentru femeia-pasăre. Separată cu forţa de tărâmul ei, refuză să accepte mâncarea omului. Despărţirea este inevitabilă, fie permanentă, fie ca preludiu pentru călătoria ulterioară a omului pe tărâmul inconştientului. La fel ca magicianul Maitchaule din „Vizita în rai", bărbatul din actuala poveste obţine acces la zeul întunecat, condus de dorinţa sa pentru femeia pierdută[47]. Femeia din „Ititaujang" îşi pune pene de pasăre între degete şi între degetele fiului lor – care reprezintă legământul relaţiei şi viitorul tatălui – şi zboară înapoi pe tărâmul gâştelor sălbatice, în inconştient.

Ititaujang îl întâlneşte pe misteriosul „Făuritor de somoni", care 1188 are spatele găunos. Deşi creează peşti din aşchii de lemn prin magie şi astfel generează viaţă într-un mod continuu creativ[48], el este, evident, un zeu al morţii. Aşadar, din nou, în spatele animei se află figura Zeului Ascuns în aspectul său dual (amintiţi-vă de cele două capete ale Tatălui Vulturilor Regali din „Vizita în rai" şi din „Makonaura şi Anuanaitu", precum şi spatele letal al lui Balor din „Balor şi naşterea lui Lugh"). Peştii simbolizează, după cum am mai menţionat, conţinuturile hrănitoare şi pline de inspiraţie ale inconştientului. Bărbatul îi trimite în amonte, către lac, adică el creează în mod constant acest curent fundamental al inconştientului ce susţine viata şi

J J J >

tinde către sus. Ititaujang descoperă astfel izvorul fluxului hrănitor de viaţă al inconştientului, însă observă şi că el însuşi stă cu faţa spre partea morţii. El ajunge în centru, unde viaţa şi moartea converg ca una singură, către esenţa primordială misterioasă şi divinitatea

[47] Vezi „Păstorul şi cele trei iele", o poveste care începe tot cu motivul fecioarei-lebă- dă, şi unde păstorul trebuie să călătorească spre tărâmul magic ca să-şi recâştige soţia a doua oară. Vezi şi „Cele trei prinţese care au fost preschimbate în lebede", „Femeia-lebădă" şi „Floarea fericirii". în basmul din urmă, eroul primeşte de la pitici o puşcă magică în schimbul unui serviciu pe care l-a făcut acestora. Când ţinteşte trei gâşte de aur, ele îşi iau zborul şi devin fecioare care se află sub vraja unui balaur. Eroul nu mai trage şi se însoară cu cea mai mică dintre ele.

[40] Vezi imaginea creatorului de somoni din „Bărbatul care face somoni pentru flintele umane".

creativă. Acesta se numeşte „micul somoni Este şi strămoşul totemic al somonului, din care s-au desprins toţi peştii individuali (aşchiile de lemn). Ititaujang îşi ascunde cunoştinţele privind aspectul letal al acestui zeu. Dacă le-ar fi recunoscut, ar fi atestat superioritatea şi vocaţia sa de şaman, riscând astfel o confruntare serioasă cu acest zeu (amintiţi-vă de încercarea grea a lui Maitchaule din „Vizita în rai"). El preferă să se prefacă neştiutor şi să ignore dificultăţile, astfel încât acţiunea basmului rămâne împotmolită în nisip. Se lasă purtat în amonte, într-o barcă fermecată făcută din scheletul unui somon,

către insula unde trăieşte gâscă sălbatică, cu alte cuvinte, înapoi la origine. în caiacul făcut din scheletul somonului, el deschide ochii, în ciuda instrucţiunilor lui Exaluqdjung, şi se trezeşte în faţa unui pericol iminent, aşa că îi închide repede la loc. Astfel alunecă în inconştient şi ajunge la anima. Aceasta s-a măritat cu altă gâscă sălbatică, aşadar s-a reconectat cu partea animală din inconştient.

1189 Pentru început, anima este adesea însoţită de „umbra" bărbatului ca însoţitor masculin. Caimanul din „Makonaura şi Anuanaitu" era şi un frate-umbră masculin al animei. în acea poveste, Makonaura, eroul, a ucis acest frate, declanşând astfel un şir de consecinţe tragice. Un exemplu deosebit de bun al legăturii animei cu umbra este basmul menţionat mai sus, „Povestea regelui orb care trăia în ţinuturile din vest", în care o pasăre neagră care stă într-un smochin îi arată eroului calea către „femeia înaripată" dorită, care posedă pasărea vindecătoare. Pasărea neagră se transformă mai târziu în bărbat şi, drept răsplată pentru serviciile sale, îşi doreşte jumătate din întreaga avuţie a eroului. Eroul este dispus chiar să o taie în două pe soţia sa înaripată cu sabia şi să o împartă şi pe aceasta. Dar cel întunecat se mulţumeşte cu dovada dragostei şi dispare. Şi aici, umbra şi anima apar ca o pereche de păsări. în basmul despre Ititaujang, anima revine la forma sa anterioară, legată de partea sa animală, de umbră. Acest lucru înseamnă că a devenit din nou complet inconştientă. Când Ititaujang vede anima şi pe cel de-al doilea soţ al ei, aceştia încearcă să fugă cu ajutorul unui nor de pene care se lipesc de ei. Figurile căutate se evaporă sub privirea conştientă. Dispare şi coliba cu forma lor umană. Ititaujang intervine în ultima clipă cu un gest

violent, pentru a împiedica anima să-şi ia zborul. El îi spintecă burta, de unde cad multe ouă pe pământ. Ouăle, ca şi seminţele, semnifică elementele primordiale care conţin viitorul. Prin implicarea sa conştientă, Ititaujang ajunge să-şi dea seama de seminţele creative ascunse în anima. El recunoaşte valoarea intrinsecă a experienţei ani- mei, caracterul şi substanţa ei. Cu această menţionare a seminţelor, care simbolizează ceea ce va urma, povestea se sfârşeşte într-un mod nedeterminat, neformat şi oniric. Acest fir al poveştii este tipic, în măsura în care basmele popoarelor naturale indică adesea relaţii profunde şi sugerează posibile dezvoltări, dar nu se cristalizează într-o formă coerentă clară.

Basmul islandez „Pielea de focă" este la fel de tragic şi se des- 1190 faşoară fără o evoluţie care să conducă spre un anumit ţel.

Acum mult timp, un bărbat din Myrdal, din est, se plimba 1191 dimineaţa devreme, înainte să se trezească ceilalţi oameni. A ajuns la nişte stânci şi a văzut intrarea într-o peşteră. Auzea zgomote: era veselie şi se dansa înăuntru. în faţa peşterii a observat un număr mare de piei de focă. A ridicat una dintre ele, a dus-o acasă şi a încuiat-o în cufărul său. Puţin mai târziu, în decursul zilei, s-a întors la intrarea în peşteră. A văzut acolo o fată frumoasă, complet dezbrăcată, care plângea amarnic. Era foca a cărui piele o luase el. Bărbatul i-a dat fetei nişte haine, a consolat-o şi a luat-o acasă cu el.

Pe măsură ce trecea timpul, fata a ajuns să-l accepte, dar 1192 nu s-a înţeles niciodată bine cu alti oameni. De obicei stătea şi se uita la mare. După o vreme, bărbatul a luat-o de soţie. Au trăit fericiţi împreună şi au avut mulţi copii.

Ţăranul pescar ascunsese bine pielea de focă, încuind-o 1193 în cufărul lui, şi purta cheia cu el oriunde se ducea. După mulţi ani, a ieşit cu barca la pescuit, ca de obicei, dar şi-a uitat cheia acasă, sub pernă. Alţii spun că ţăranul s-a dus la slujba de Crăciun cu alţi oameni, dar soţia lui nu se simţea bine şi a rămas acasă. Se spune că uitase să scoată cheia din buzunarul hainelor lui de zi cu zi. în orice caz, când a ajuns

acasă în seara aceea, cufărul era deschis, iar soţia lui dispăruse cu pielea. Găsise cheia şi, de curiozitate, se uitase în cufăr. Acolo îşi descoperise pielea de focă. Nu a rezistat tentaţiei, şi-a luat rămas-bun de la copiii ei, şi-a pus pielea de focă şi a sărit în mare. Oamenii spun că, înainte să sară în mare, a strigat:

1194 „Vreau şi totuşi nu vreau,
Am şapte copii pe fundul mării,
Dar am şapte copii şi aici, sus”.

1195 Se spune că lucrul acesta i-a atins inima ţăranului. După aceea, când ieşea cu barca la pescuit, o anumită focă înota adesea în jurul bărcii lui şi părea că lăcrimează. Din clipa aceea a avut întotdeauna succes la prins peşte şi era adesea atins de noroc.

1196 Când oamenii din oraş vedeau copiii celor doi ieşind pe plajă, adesea o focă înota în jurul lor, de parcă îi însoţea. Le arunca peşti coloraţi şi scoici frumoase pe plajă. Dar mama nu s-a mai întors niciodată pe pământ[49].

1197 începutul şi acţiunea iniţială ale basmului corespund în termeni generali poveştii anterioare. Din nou, anima are formă uneori animală, alteori umană. Ea este forţată să adopte o existenţă umană, dar nu se simte comod[50]. De data aceasta, când se întoarce la natura sa animală, nu ia copiii cu ea, aşa că rămâne într-un conflict tragic; ea are „şapte copii în mare şi şapte copii pe pământ”.

1198 Numărul şapte este asociat adesea cu imaginea sufletului. Este numărul sacru al Atenei, fecioară şi „pătrunsă de natura luminoasă”, care s-a născut din capul lui Zeus şi este „mai presus de orice lucru

[49] [Această versiune este tradusă din cea germană din A. Avenstrup şi E. Treitel, *Isländische,* pp. 258-259. A fost consultată şi traducerea online în engleză a lui Ashliman.]

[50] Vezi conceptul formei animale şi umane a sufletului din O. Tobler, *Epiphanie, passim-,* şi Bächtold-Stäubli, s.v. *Tier* şi *Tiergestalt* („animale şi figuri animale”).

material”[51]. Potrivit lui Platon, sufletul lumii se învârte în şapte cercuri interioare şi un cerc exterior neîmpărţit, iar întregul este o buclă ce circulă în sine[52]. (Această speculaţie se referă la orbitele planetelor.) Conform teoriei neopitagoreice a numărului, şapte este singurul număr prim între unu şi zece care nu generează [adică nu creează, nu produce] alte numere şi nu este nici el generat de (nu este produsul unor) alte numere[53].

Prin urmare corespunde lui Nike cea fără de mamă sau Partenos, sau celui care cârmuieşte universul[54]. Potrivit cosmogonici elenistice, sufletul ia naştere din al şaptelea râs al divinităţii primordiale[55]. Numărul sacru şapte are, de obicei un rol important: sunt şapte zile ale săptămânii (o săptămână de şapte zile este aproximativ un sfert din ciclul lunar mediu), şapte planete, şapte culori, şapte metale, şapte vocale, şapte note muzicale etc.[56] în acest context, numărul şapte este legat de ideea unei ierarhii, unei revoluţii, unei întoarceri sau renaşteri. Este un simbol al dezvoltării şi mişcării, spre deosebire de numerele statice patru şi opt, care rezumă o plenitudine atinsă. „Cele şapte trepte simbolizează transformarea.”[57] Prin faptul că şapte

1199

[51] Vezi JJ. Bachofen, *Mutterrecht,* p. 60.

[52] Vezi Plato, *Republic,* pp. 300-301; Stephanus, pp. 616-617; şi Platon, *Timaios.*

[53] [Aşa cum este folosit de Jung şi von Franz (vezi *Număr şi timp* din *Nota despre numere* a lui Jung), termenul a genera = a zămisli, atunci când se aplică la numere, se referă la „a fî produs prin înmulţirea altor numere” şi „a creşte prin autoînmulţire”. Sursa referinţei la teoria neopitagoreică nu a fost încă găsită.]

[54] Vezi H. Leisegang, *Die Gnosis,* pp. 42-43.

[55] Vezi R. Reitzenstein, *Hellenistic,* pp. 269-270.

[56] Vezi A. Dieterich, *Eine Mithrasliturgie*, p. 186.

[57] C.G. Jung, OC 12, *Psihologie şi alchimie,* §99, fig. 28. Vezi şi *The I Ching orBook of Changes,* hexagrama 24, *Fu,* „întoarcerea (Cotitura)" – „Toate mişcările se realizează în şase etape. Etapa a şaptea aduce întoarcerea" *(The I Ching or Book of Changes,* p. 98) [trad. rom.: *Yi ¡ing. Cartea schimbărilor,* ed. cit.,p. 126]. Vezi şi basmul „Crearea lumii", în care divinitatea creează o lume de şapte ori, însă pe fiecare o distruge fratele său care face boacăne. Odată cu a opta încercare, el reuşeşte, fiindcă şi-a încuiat fratele în spatele a patru bare de fier încrucişate şi stivuite unele peste altele, iar fiecare dintre cele opt capete este îndreptat spre una dîntre cele opt direcţii cereşti (o mandala). Vezi G.R.S. Mead, *Fragments,* pp. 370-371, mai ales p. 379. în speculaţia gnostică, Ogdoadele (patru perechi masculin-feminin) reprezintă Pleroma, Plenitudinea, cele şapte sfere planetare semnifică drumul

indică întotdeauna trecerea şi transformarea către opt, el semnifică şi renaşterea[58].

1200 Considerăm că legătura figurii feminine, a mamei-focă, cu cei şapte copii ai săi este semnificativă. Eroina din „Albă-ca-Zăpada" locuieşte cu şapte pitici. în „Cei şapte corbi", cei şapte fraţi primesc o soră, care îi transformă în opt[59]. Văzută prin prisma psihologiei bărbatului, o a opta figură sub forma femeii indică o parte a sufletului îndepărtată de conştiinţa care stă nerăscumpărată în adâncuri – acest lucru descrie exact anima. Sfârşitul tragic al basmului despre pielea de focă sugerează că aici anima nu a putut fi salvată şi alunecă înapoi în inconştient, în mare, şi revine la aspectul său animalic.

1201 Cei şapte copii sunt dublaţi, şapte pe uscat şi şapte în mare. Adică viitorul, ţelul este jumătate conştient, jumătate inconştient – doar o vagă aluzie la posibilitatea schimbării. Tărâmul conştientului şi cel al inconştientului se separă din nou, iar cuvintele melancolice ale femeii-focă atunci când pleacă şi imaginea înduioşătoare a focii ascendent sau descendent al sufletului. Această idee a fost exprimată şi de imaginea Sophiei, mama tuturor fiinţelor vii, şi a celor şapte fii ai săi; împreună cu eî, ea reprezintă optul perfecţionat Vezi şi G.R.S. Mead, *Fragments,* pp. 323, 526 şi urm.; şi H. Leisegang, *Die Gnosis,* pp. 176 şi urm., 179 şi urm., 334. Vezi şi cei şapte tineri cu capete de taur (împreună cu Mîthra, din nou formează opt) din Liturghia mithraică – A. Dieterich, *Eine Mithrasliturgie*, pp. 72 şi urm.

[58] în teologia creştină, cei „Şapte adormiţi din Efes" se referă la un grup de tineri creştini care s-au ascuns intr-o peşteră din afara oraşului Efes în jurul anului 250 d.Hr. ca să scape de persecuţia creştinilor ce avea loc în timpul domniei împăratului roman Decius. Au adormit în peşteră şî se pare că s-au trezit după 150-200 de ani, în timpul domniei lui Teodosîe al II-lea. Aceeaşi poveste devine bine-cunoscută în Surata 18 din Coran. în această versiune, un câine face parte dintre cei şapte, formând un opt. Vezi comentariul lui C.G. Jung, OC 5, *Simboluri ale transformării*, §282; şi în O C 9/1, *Despre renaştere*, §240 şi urm., mai ales §242 n. 6, 246 n. 16. Vezi şî poemul lui Goethe din ţfef- *Eastern Divan, XIL Book of Paradise: The Seven Sleepers,* unde scrie: „Nici la rege, nici la oameni/ Nu se mai întoarce vreodată acel muritor ales;/ Căci Cei Şapte, care de veacuri —/ Numărul lor era opt, împreună cu un câine —/ Fuseseră despărţiţi de restul lumii".
Chiar şi la azteci există un tărâm al naşterii şi o ţară de origine numită „Şapte Peşteri". Vezi notele explicative din W Krîckeberg, *Azteken und Inka,* pp. 325,332.

[59] Vezi H. Zimmer, *Maya,* p. 327 despre Rama, al şaptelea fiu al lui Devaki. Potrivit lui M. Nînck *(Wodan,p.* 261), naşterile multiple indică legături cu elfii, mai ales o origine în apă, ca în actualul basm islandez.

care plânge, a soţului care jeleşte şi a copiilor însoţiţi de fraţii lor focă arată tragedia acestei separări şi dorinţa de izbăvire a figurii necunoscute a sufletului care este ambivalenţă cu privire la îndreptarea către lumină[60].

Următoarea variantă provine din Insulele Feroe, „Femeia-focă”: 1202

Focile se trag din oameni care s-au înecat. în nopţile de iarnă (între Crăciun şi Bobotează) ele devin din nou oameni, într-una din aceste nopţi, un tânăr a furat pielea de focă a unei fete frumoase şi a fortat-o să se mărite cu el. Au trăit fericiţi împreună, dar într-o zi a uitat cheia de la cufărul unde ţinea pielea ei, în casă. Soţia lui a găsit pielea şi, când s-a întors soţul, ea dispăruse deja. însă copiii lui au rămas liniştiţi acasă. în mare, femeia-focă s-a întâlnit cu masculul focă pe care îl cunoscuse şi îl iubise înainte. Peste câţiva ani, când bărbaţii de pe insulă erau plecaţi să vâneze focile la locul lor de împerechere noaptea, femela focă i-a apărut tânărului într-un vis şi i-a cerut să-i cruţe pe soţul ei şi pe cei doi copii

[60] Vezi legenda citată în L. Laistner, *Das Rätsel,* voi. 1, pp. 134 şi urm., despre un păstor care trăia cu o sirenă în casa ei dintr-un lac. Au avut un copil împreună. Fiindcă lui ii era dor de casă, au vizitat lumea de deasupra. Dar când a refuzat să se întoarcă în lac, au împărţit copilul. Au aruncat jumătatea de jos în lac; aceasta a devenit peşte. Bărbatul a îngropat jumătatea de sus lângă lac, iar din ea a crescut un nufăr. Stătea pe apă, iar la apus, peştele înota în jurul florii plutitoare.

Aici, experienţa anîmei ne aminteşte de conţinuturile tandre ale inconştientului. Originea acvatică a animei este înfăţişată clar şi în basmul rusesc „Soţia înţeleaptă” (N. Guterman [trad.], *Russian Fairy Tales,* p. 521), în care prostănacul şî-a găsit soţia pe care şi-o dorea urmând sfatul unui înger. îngerul î-a spus să meargă la un anumit râu, să stea pe un anumit pod şi să se uite în apă. ,Vor trece tot felul de peşti pe lângă tine, mici şî mari. Printre aceşti peşti va fî şi un biban cu un cerculeţ. Prinde şi aruncă acest peşte în spatele tău, pe pământul umed.” Prostănacul face acest lucru, iar bibanul se transformă într-o fecioară încântătoare.

în spatele celui care aruncă se afîă locul magic – acolo vede el frumoasa fecioară. în faţa lui, în conştiinţă, el a văzut doar un peşte. în „Pescarul şi nevasta lui * apare figura personalităţii interioare superioare a pescarului ca peşte. Faptul că atât anima, cât şi umbra apar în această formă demonstrează relaţia lor strânsă, la fel ca Anuanaitu şi fratele ei în „Makonaura şi Anuanaitu”, fraţi şi copii ai bătrânului caiman. Vezi şi L. Frobenîus, *Zeitalter,* pp. 42 şi urm, 304 şi urm.

focă ai lor. I-a arătat locul lor de pe plajă şi modelele de pe pieile lor de focă. Tânărul fermier a nesocotit avertismentul şi au fost ucise toate focile. Din întâmplare, a primit carnea de focă a soţului şi părţi din cei doi copii focă, drept parte a prăzii care i se cuvenea. La cină, vânătorii au fiert capul şi picioarele din faţă şi din spate. Când au pus carnea în faţa lor, s-a auzit o bubuitură şi un zgomot asurzitor. Soţia focă a intrat în afumătoare sub forma celui mai urât trol care fusese văzut vreodată. A mirosit albia şi a strigat furioasă: „Aici este bătrânul cu nasul cârn, mâna lui Harek şi piciorul lui Fridrik! Răzbunarea va cădea asupra tuturor oamenilor lui Mikladal. Mulţi dintre ei vor cădea sau se vor îneca, până ce vor fi suficienţi să se ţină de mâini şi să înconjoare toată insula Kallsöy”. Blestemul ei s-a împlinit.

1203 Propoziţia de la începutul acestui basm explică faptul că focile sunt fiinţe umane înecate. Astfel că sunt suflete moarte, care, după cum am indicat mai sus, pentru multe culturi adoptă o formă de animal. Aceste animale sunt aşadar marcate ca fiind *speciale,* oamenii le „cunosc” ca părţi din suflet sau energii psihice, care sunt sacre pentru ei[61]. în termeni psihologici, ei au devenit purtători ai unei proiecţii a părţilor din suflet şi, astfel, tabu.

1204 Câştigarea animei prin furtul veşmintelor animalului arată cum un individ poate redobândi o parte din această proiecţie şi o poate integra sau cel puţin afilia vieţii sale umane. în această poveste, insensibilitatea bărbatului l-a împiedicat să păstreze pentru totdeauna acel premiu, care i-a fost acordat ca realizare spontană a unui gând fericit. într-un moment de neglijenţă, imaginea sufletului său alunecă din nou pe tărâmul animalelor, adică în inconştientul său. Masculul focă este o imagine a umbrei sale, alături de care anima intră într-o uniune indisolubilă. Fiindcă omul este conectat spiritual cu aceste animale, el nu se poate comporta impersonal faţă de ele, precum

[61] [în germană, cuvântul *betrachte* („a privi") provine din *trächtig machen* („a însămânţa un animal").]

ceilalţi vânători, fără să aibă de suferit. Apariţia animei într-un vis arată calitatea *psihologică*[62] a acestui fenomen într-o manieră caracteristică. Ce ar putea alţii să facă fără a fi pedepsiţi nu îi este permis acestui bărbat care deţine mai multe cunoştinţe psihologice. Indiferent dacă îi plăcea sau nu, era obligat să îndeplinească instrucţiunile sufletului său. Prin faptul că nu a respectat aceste instrucţiuni, el îşi primeşte pedeapsa adecvată, iar anima lui devine un trol malefic. Aceasta îşi dezvăluie caracterul demonic şi copleşitor faţă de el. Blestemul ei, ca marea să revendice acum la fel de multe victime câte a pierdut ea, ar putea fi interpretat simbolic ca însemnând că inconştientul va învălui şi captura mai multe vieţi[63].

Mai important şi mai bogat în detalii este basmul irlandez „Sirena şi marele Dubhdach"[64], în care cauza misterioasă a aspectului animalic al animei primeşte o explicaţie:

în vremurile străvechi, înainte de venirea Sf. Patrick, în Irlanda trăiau neamuri păgâne. Aceştia aveau multe fiice, pe care taţii lor le iubeau mai presus de orice. Aşa stăteau lucrurile. Când s-a împrăştiat zvonul că un om sfânt câştiga putere asupra regilor păgâni, neamurile nu s-au bucurat de supremaţia acelui „Patrick făcător de minuni". Acel mic „porcar Patrick" era privit ca un străin, iar păgânii se temeau de el. Auzeau zvonuri că, dacă dobândea supremaţia în Irlanda, avea să inunde ţinutul cu străini. Taţii nu voiau ca fiicele lor să se mărite cu nişte intruşi, aşa că le-au dus la Inis Eisgir Abhann în Sligo (acum Enniscrone). Pe drum, au aruncat un farmec asupra fecioarelor şi le-au împins în mare. Acolo, au trăit ca un trib sub valuri. Povestea destinului lor a fost transmis din tată în fiu şi a dăinuit secole la rând, până în ziua de astăzi. Bătrânii din acea regiune sunt la fel

[62] [în germană, *seelisch;* alte traduceri: mintal, spiritual.]

[63] [Cu alte cuvinte, victimele vor înnebuni.]

[64] Semnificaţia numelui Dubhdach nu este clară; s-ar putea referi la *dubhach* = trist, îndurerat sau *Dubhthach,* un druid convertit.

1205
1206

de siguri ca de faptul că au păr în cap că fecioarele trăiesc şi astăzi sub mare[65].

1207 Chiar şi regele suprem al păgânilor, Culfogach[66], avea o fiică printre cele care trebuiau să intre sub apă. Când a venit vremea să-şi ia rămas-bun de la fiica sa, s-a întristat foarte tare şi s-a îngrijorat. După ce toate celelalte fete intraseră deja în mare, s-a grăbit să-şi arunce mantia fermecată asupra ei. Dar mantia s-a rupt când fata a sărit în mare. Acum, fiindcă gluga veşmântului s-a rupt, nu a rămas pe ea la fel de multă magie ca pe celelalte fete. Prin urmare nu a reuşit să ajungă pe fundul apei, ci a rămas printre valuri. Din când în când, ieşea pe plajă şi se pieptăna.

1208 Vremurile erau bune şi vremurile nu erau rele. La mult timp după ce păgânii

fuseseră îngropaţi în pământ, oamenii încă povesteau despre fecioarele frumoase care trăiau sub ape. Când o zăreau ocazional pe fiica sirenă a lui Culfogach pe stânci la reflux, aveau impresia că este o regină prin comparaţie cu alte femei. Trăia acum în Inis Eisgir Abhann o veche familie nobilă cu numele de Dubhdach, ai cărei fii încercau în zadar să zărească frumoasele sirene. Lucrurile au continuat astfel mulţi ani, până ce doi dintre fraţi au murit, dar mezinul a supravieţuit. S-a întâmplat ca într-o zi, în timp ce se plimba pe marginea stâncilor, acesta să vadă departe, în valuri, ceva ce se unduia şi semăna cu o femeie. S-a uitat atent cum silueta aceea se apropia din ce în ce mai mult de coastă. S-a ascuns în spatele unei stânci şi a urmărit fiinţa aceea urcând pe pietre. Apoi a văzut o femeie ridicându-se din valuri şi urcând pe stânci. Şi-a scuturat mantia, a scos pieptănul dintre sâni şi a început să se pieptene. Marele Dubhdach nu mai văzuse niciodată cu ochii lui o fecioară atât de frumoasă. S-a lăsat în jos, pe stânci, fără să fie văzut de fată, s-a furişat în spatele ei şi i-a furat veşmântul

[65] [De aici, rezumatul oferit de von Franz şi von Beit este tradus cu uşoare modificări după traducerea în germană a lui Muller-Lisowski.]

[66] Potrivit unei note a unui culegător şi traducător german, numele înseamnă „pirat viclean”.

magic. Când a auzit paşi în spatele ei, fata a sărit repede şi s-a aruncat în mare. Dar, fiindcă nu avea mantia magică, nu putea să se întoarcă sub apă. Fără acoperământul ei fermecat, nu avea parte de magie.

Când sirena şi-a dat seama de situaţia în care se afla, s-a întors către Dubhdach, a întins mâna, i-a făcut cu ochiul şi, chemându-l cu degetul arătător, i-a arătat că trebuia să-i dea înapoi haina. Dar băiatul era extrem de hotărât să nu renunţe la ce avea în mână. A fugit cu forţa dragostei, fiindcă ştia că ea trebuia să-l urmeze. Şi, pentru numele lui Dumnezeu, când l-a văzut pe Dubhdach îndepărtându-se cu veşmântul ei, a fost obligată să-l urmeze, fiindcă nu avea cine să o ajute. A fugit cât au ţinut-o picioarele, până la casa lui. Dubhdach a ezitat să-i distrugă straiele fermecate, fiindcă se temea că magia lor avea să aducă dezastru, aşa că le-a ascuns. Rugăminţile şi certurile fetei pentru a-şi recăpăta hainele au fost în zadar. Dubhdach i-a dat o slujitoare, care a învăţat-o totul despre femei. Sirena s-a dovedit a fi extraordinară, căci nu mai era nicio femeie în întreaga regiune la fel de plăcută şi politicoasă ca ea. S-au căsătorit şi au trăit fericiţi împreună timp de paisprezece ani. Dumnezeu le-a dat trei fii. Când cel mare a împlinit treisprezece ani, Dubhdach a ieşit în grădină şi l-au urmat toţi copiii săi. L-au văzut cum scoate trei sau patru pietre din zidul grădinii, bagă mâna în gaură şi scoate veşmântul soţiei sale, să vadă dacă nu a putrezit. Când a observat că era urmărit, a pus repede haina înapoi şi a închis zidul la loc, crezând că fiii lui se jucau şi nu remarcaseră ce făcea el acolo.

Dar pentru numele lui Dumnezeu, fiul cel mare i-a spus chiar în ziua aceea mamei sale ce văzuse. Femeia şi-a dat seama imediat că putea fi mantia ei fermecată. S-a prefăcut grav bolnavă şi, fiindcă Dubhdach îi era atât de devotat şi ar fi făcut orice îi cerea, l-a trimis într-o lungă călătorie, pe jos, să aducă nişte plante vindecătoare, limbă-de-taur. De îndată ce a plecat de acasă, femeia s-a dus în grădină, a scos

pietrele din zid şi a luat veşmântul magic. Era la fel de frumos ca în ultima zi când şi-l dăduse jos şi tânjise atât de mult după el! împreună cu fiii ei, a alergat către plajă, dar fiindcă ei nu aveau glugi, femeia şi-a pus pălăria pe capul lor şi i-a transformat, unul câte

unul, în niste bolovani mari, la vreo douăzeci de lungimi de braţ depărtare de ţărm.

1211 Când s-a întors soţul ei, a observat imediat starea jalnică a casei şi a întrebat-o pe slujitoare ce s-a întâmplat. Aceasta i-a povestit totul şi bărbatul a fugit spre mare. A ajuns la timp să o vadă înotând în valuri şi a strigat la ea, implorând-o să se întoarcă.

1212 „Să ai o viaţă frumoasă”, a spus ea. „M-ai pierdut pentru totdeauna. Vezi acele trei stânci care ies din mare? Aceia sunt cei trei fii ai tăi. I-am fermecat. Atâta timp cât Irlanda rămâne sub puterea străinilor de pe alte meleaguri, aceste stânci se vor vedea clar. Iar când oamenii din Irlanda vor câştiga suveranitatea asupra propriilor pământuri, stâncile se vor retrage zi după zi, până ce nici cel mai ager ochi al unei fiinţe nu va putea să le mai vadă.” Dubhdach s-a întors acasă cu inima frântă şi a murit curând de singurătate şi suferinţă. Un sfert de an după aceea, se auzeau de la kilometri depărtare vaietele a sute de oameni, în fiecare noapte[67].

1213 în lumea păgână, anima avea formă umană, ceea ce este văzut aici ca un fel de antichitate eroică, precum *Alcheringa* a popoarelor indigene australiene. Pătrunderea creştinismului a forţat „piraţii vicleni” să-şi vrăjească fiicele, vechii zei ai naturii au fost devalorizaţi până la aspectul de demoni şi, odată cu ei, au fost demonizate şi convingerile privind purtătorii imaginilor sufletului. însă în imaginaţia populară,

[67] K. Müller-Lisowski, *Irische Volksmärchen,* pp. 243-248. [Basmul se sfârşeşte astfel: „Povestea aceasta se află şi astăzi în gura celor vii, despre Dubhdach şi oamenii mării, de care era atât de strâns legat. Două dintre stânci au dispărut de mult şi am auzit că acum a dispărut şi a treia. Mi-aş dori ca Irlanda noastră să fíe liberă şi noi să fîm fericiţi şi să prosperăm din nou, ca acum multă vreme: «Fortăreţe fără acoperişuri şi fortăreţe fără turnuri, în ciuda faptului că Dubhdach şi-au pierdut puterile»„.]

aceste vechi figuri familiare au supravieţuit. Aceste zeităţi parţial naturale erau mai accesibile pentru mentalitatea primitivă şi mai strâns legate de instinctele naturale decât ideile formulate spiritual ale creştinismului[68]. Probabil că efectul transformării şi amintirilor întunecate despre preistoria şi istoria timpurie a Irlandei s-au amestecat în prezentarea acestei poveşti. Istoria Irlandei este plină de invazii succesive ale insulei, fiecare dintre ele aducând o domnie „străină” şi o schimbare a religiei. Basmul de faţă descrie separarea imaginii naturaliste a animei care se scufundă înapoi în inconştient, ca mod de a se proteja împotriva pierderii sale către „străini”. Propriii lor părinţi au pus în aplicare această separare, fiindcă ştiau că „mariajul” fiicelor lor cu un străin nu avea să aducă armonie, căci noua mentalitate (aici creştinismul) nu avea nicio relaţie cu natura păgână. „Piraţii” au aruncat veşminte peste fiicele lor, astfel încât acestea să poată trăi în apă, în regatul magic, şi astfel să fie libere. în primele rânduri, faptele istoric-culturale se îmbină cu imaginea arhetipală zoomorfă a animei, un motiv bine-cunoscut în basmele tuturor popoarelor.

Tatăl sirenei este numit „pirat viclean”, un nume menit în mod 1214 clar să fie onorabil, care indică vitejie, îndrăzneală şi şiretenie. Piratul este, în acelaşi timp, un vrăjitor, un vechi rege, în care magia reînvie; un demon, o figură paralelă cu Odin/Woden, precum şi stăpânul unei mantii fermecate[69]. Se dovedeşte a fi acel Dumnezeu ascuns, acel spirit ce trăieşte în adâncurile creaţiei, tatăl primordial al sufletului, un personaj precum Balor (din „Balor şi naşterea lui Lugh”), Kasanapodole, Tatăl Vulturilor Regali (din „Vizita în rai”) şi Kaikutschi (din „Makonaura şi Anuanaitu”). Există aşadar o putere *spirituală* care îi impune animei aspectul animal. Cei care se străduiesc să-şi reumanizeze sufletele fermecate trebuie să se confrunte cu această parte a păgânismului, altfel încercarea este sortită eşecului. Pentru cei care nu reuşesc să recunoască partea spirituală a animei, experienţa animei va rămâne o întâlnire trecătoare, condamnată la un sfârşit tragic. Aspectul animalic este astfel doar un

veşmânt, o carapace exterioară, care invită la o experienţă interioară şi exercită
[60] Vezi C.G. Jung, OC 6, *Tipuri psihologice,* §422-425.
[69] Sau „haină de camuflaj”, vezi M. Ninck, *Wodan,* pp. 88, 124.
587
Simboluri arhetipale în basme
o fascinaţie misterioasă. Această fascinaţie este simtită de flintele umane ca o dorinţă pentru anima magică, o bucată din sufletul lor, care îi caută de asemenea.
1215 Un exemplu simplu dintre numeroasele fire narative existente ale animei ca animal ce are nevoie de izbăvire este „Croitorul şi comoara”:
1216 Cândva, un croitor aventurier s-a rătăcit în pădure, fiindcă era beat după o petrecere. Acolo a dat de o peşteră plină de comori, în mijlocul căreia se afla o fecioară splendidă. Aceasta i-a spus că totul avea să fie al lui, dacă putea să o sărute fără să tresară. Croitorul a acceptat, dar după primul sărut s-a transformat într-un crocodil hidos, iar a doua oară într-o broască oribilă. Când, după al treilea sărut, s-a preschimbat într-un ţap negru ca tăciunele, păros, care behăia, croitorul s-a înfricoşat. L-a cuprins groaza şi a zbughit-o la fugă, cu paşi mari, afară din peşteră. A pornit un uragan pe urmele lui, tunând şi fulgerând cu atâta putere, încât croitorul nu mai vedea şi nu mai auzea nimic. A căzut, epuizat, la baza unei stânci. Când s-a trezit, nu a mai găsit intrarea în peşteră. A plecat trist, iar de atunci nu mai suporta să audă vorbindu-se despre ţapi fără să se înfurie[70].
1217 Manifestarea animei ca ţap arată partea sa diavolească. Odată cu introducerea creştinismului, zeitatea htonică a tatălui a preluat forma diavolului. Anima a adoptat atunci o formă similară, ca fiică a sa. Mai ales fiinţa sa natural-daemonică stârnea frica în oameni. Aspectul ei de animal înseamnă, din punct de vedere psihologic, că anima apelează mai întâi la partea animalică a omului. El trebuie să accepte şi să îmbrăţişeze această parte pentru a dobândi valorile umane din această experienţă, căci ascunse în spatele formei sau veşmântului de animal se află formele superioare ale animei.
[70] P. Zaunert, *Deutsche Märchen seit Grimm,* p. 81.
588
Fiica magică [anima]
Veşmântul este adesea o expresie a „formei externe” şi, prin ur- 1218 mare, a „aspectului fizic, corporal”. Dar forma exterioară exprimă şi fiinţa interioară. în acest sens, mantia este o componentă a riturilor misterelor antice. Aproape fiecare iniţiere era însoţită de un rit al botezului, în care era îndepărtată o haină veche de animal şi era îmbrăcat un strai luminos sau ceresc. Acest eveniment reprezenta o schimbare mistică în sensul unei purificări[71]. Basmul despre fiicele piraţilor povesteşte despre inversul acestei situaţii: o întoarcere la nivelul de animal. Văzută din punct de vedere creştin, aceasta este opera diavolului, la fel ca în basmul „Blană-de-urs”, unde diavolul însuşi forţează soldaţii să devină animale. Văzută din perspectivă păgână, transformarea într-un animal însemna o sporire a puterii, ca în fraza „să te apuce o furie de berserker”, care era sinonimă cu „blana schimbată” sau „hainele schimbate”[72].
Drept urmare a devalorizării imaginii naturaliste a animei, ea 1219 îl bântuie acum ca fiinţă acvatică asemănătoare unui elf şi atrage oamenii să-l distrugă, sau mai degrabă să-l convingă să o salveze[73], să o elibereze din straiele sale de animal şi să o lase să participe la viaţa lui[74]. Astfel, în povestea noastră, sirena apare din vreme în vreme ca fiinţă umană pe stânci, din dorinţa ei de a-şi întâlni salvatorul. Şi poate de aceea Dubhdach are un nume care înseamnă „cel trist sau cel îngrijorat”, fiindcă este atras în taină de aceste forţe interioare şi „suferă împreună cu” ele. Sirena nu este ca alte fete din tribul ei, fiindcă nu poate să dispară complet în mare, deoarece mantia ei
[71] *Cf* R. Reitzenstein, *Hellenistic,* pp. 280, 42, 46, 54, 58 şi urm., 175, 208, 285 şi urm., 445

şi urm.; H. Leisegang, „Das Mysterium der Schlange”, pp. 214 şi urm.; Henri-Charles Puech, „The Concept of Redemption în Manichaeism”, în *The Mystic Visîon: Papersfrom the Eranos Yearbook 1936 – The Shaping of the Idea of Redemption în the East and the West,* ed. Joseph Campbell, Bollingen Series XXX, Princeton, NJ, 1970, pp. 312 şi urm.

[72] Vezi M. Ninck, *Wodan,* p. 42. Schimbarea înapoi în animal totemic are loc adesea prin punerea măştii sau costumului care simbolizează acel animal. *Cf.* L. Levy-Bruhl, *The Soul of the Primitive,* pp. 166,171. Sau animalele totemice îşi leapădă pielea de animal şi apar ca fiinţe umane *(ibidem,* pp. 50 şi urm.).

[73] [Adică să-şi schimbe atitudinea faţă de aspectul feminin al inconştientului său.]

[74] Vezi C.G. Jung, „Paracelsus ca fenomen spiritual”, în OC 13, §179 şi urm., 215 şi urm., despre Melusina în speculaţia lui Paracelsus.

589

Simboluri arhetipale în basme

magică a fost ruptă. Adică ea reprezintă acea parte din sufletul lui Dubhdach care nu este complet împăcată cu existenţa sub formă de animal. Ea rămâne la suprafaţă, aproape de mintea conştientă şi aproape tangibilă, adică aproape comprehensibilă[75].

1220 „Marele” Dubhdach provine dintr-o familie veche, ai cărei fii s-au dedicat găsirii fetelor din cealaltă lume şi, astfel, păstrării legăturii cu propriile rădăcini şi propria istorie, de parcă tribul de fecioare încă trăia pe pământ. El este *mezinul,* ultimul din rasa lui, şi în acelaşi timp ultimul efort după multe încercări nereuşite de reconectare cu trecutul printr-o imagine a sufletului. El reuşeşte să o prindă, dar cunoştinţele sale despre lucrurile magice nu îl scutesc de marea suferinţă care ar putea fi exprimată prin numele lui. Bărbatul singuratic se ascunde pe coasta cu multe stânci (regiunea limitrofă a minţii conştiente/inconştientului) şi apoi leagă fecioara de viaţa obişnuită, furându-i în mod intenţionat vesmintele. Asimilarea care a devenit posibilă prin furtul şi sfâşierea vălului magic al sufletului este una exterioară, deoarece lasă în urmă doar o adaptare sobră la profan. Fata trebuie să înveţe toate obiceiurile culturii umane – spre deosebire de figurile paralele din basmele unor popoare mai primitive (cum ar fi „Vizita în rai” sau „Ititaujang”). Acest lucru demonstrează deja distanţa mai mare faţă de inconştient. Dar secretul este ascuns (adică reprimat); adâncurile sunt depăşite doar atunci când relaţia emoţională este satisfăcută cu forme seculare. Conştiinţa mascu- lină încearcă să „se impună”, adică să fie stăpânul vieţii sale. Dar acele valori de pe altă lume pe care le „zideşte” sunt legătura sa cu Divin-Naturalul. Marele Dubhdach nu îndrăzneşte să distrugă pielea magică, fiindcă se teme de puterea sa. El bănuieşte semnificaţia magică a aspectului reprimat de animal şi, în ciuda cuceririi sale, nu este cu adevărat stăpân pe situaţie. El speră ca veşmântul să se degradeze în timp, acolo unde stă ascuns, dar se pare că nu îşi dă seama că se străduieşte să distrugă ceva atemporal! După o căsnicie lungă şi fericită, o tensiune interioară secretă îl îndeamnă să meargă în grădină şi să se uite din nou la mantia magică. El subestimează relaţia copiilor

[75] [în germană, *fassbar,* literal, „care poate fi obţinut”, provine din *anfassen,* „a obţine, a apuca”, şi înseamnă „a înţelege”.]

590

Fiica magică [anima]

cu fantasticul; aceştia dezvăluie adevărul. în „Pielea de focă”, bărbatul îşi uită cheile de la cufăr, ceea ce înseamnă că îi oferă animei ocazia de a dobândi acces la inconştient. Separarea aspectului animalic de anima este o intervenţie conştientă într-o situaţie naturală, prin urmare poate fi percepută de către inconştient ca un act de violenţă. Astfel, există adesea o împotrivire inconştientă sau o tendinţă de a desface ceea ce s-a întâmplat. Dacă omul nu face această tendinţă foarte clară, mai ales când primele sale cunoştinţe despre misterul sublim al animei au fost accidentale (adică furtul straielor), ca o licărire

intuitivă, atunci este nevoie doar de un moment de slăbiciune pentru ca inconştientul să câştige avantajul[76]. Astfel că sirena îşi recuperează vălul magic şi dispare din nou în mare[77]. Merită să remarcăm aici şi că eşecul relaţiei are loc în conjuncţie cu numărul şapte. Sirena îşi părăseşte soţul după de două ori câte şapte ani (în „Pielea de focă", cuplul a avut de două ori câte şapte copii, şapte pe pământ şi şapte în apă). Şapte ani reprezintă un ciclu complet al timpului, după care are loc o întoarcere. De asemenea, şapte este precursorul lui opt, simbolul împlinirii complete care se află într-o relaţie similară cu şapte ca şi trei faţă de patru. Trei este mişcare direcţionată, însă patru este un număr static şi semnifică completitudinea atinsă[78]. Aşadar, cei trei copii şi de două ori şapte ani indică incompletitudinea relaţiei. Lipseşte etapa finală, cea mai importantă, confruntarea *(auseinandersetzung)* cu faptul că veşmântul magic încă există, cel care a fost aruncat peste fete. Dacă Dubhdach şi-ar fi asumat acest

[76] într-o poveste paralelă a tribului Arawak, „Grifonul", eroul dobândeşte pentru totdeauna figura anima, fiindcă nu a ascuns pielea unei căţele, ci a ars-o. Adică a avut curajul să transforme şi să purifice veşmântul magic. în alte cazuri, cum ar fi „Povestea femeii-peşte", arderea conduce la topirea soţiei în apa din care a apărut. în acest ultim caz, o asemenea încercare de conştientizare a fost în mod evident prematură şi, prin urmare, prea violentă, astfel încât inconştientul ii scapă printre degete.

[77] [Vezi şi basmul rusesc „Prinţesa-broască", unde prinţesa-broască dispare după ce eroul ii arde pielea de broască. Tema arderii pieii de animal este discutată în von Franz, *Redemption Motifs,* pp. 62 şi urm.]

[70] Vezi C.G. Jung, „încercare de interpretare psihologică a dogmei Trinităţii", în OC 11, §179 şi urm., 243 şi urm.

auseinandersetzung, ar fi aflat multe despre istoria culturii din ţara lui şi ar fi trăit mai multe cu privire la esenţa sufletului său.

1221 Misterioasa anima dispare din nou în inconştient, împreună cu cei trei copii, care sunt parţial creaturi ale acestei lumi şi parţial creaturi ale celeilalte lumi. Ei nu pot să-şi urmeze mama în mare, ci rămân în zona de graniţă, pe coastă, pietrificaţi sub formă de stânci. Devin simboluri ale subjugării Irlandei, separarea dintre fostul trecut magic şi noua cultură, între strămoşii onirici şi mintea ageră. Ei întruchipează acea parte a sufletului care nu poate trăi în noua lume a conştiinţei şi devin „o piatră de încercare", o bucată de întăritură interioară care exprimă marea suferinţă sterilă a lui Dubhdach, din cauza căreia va şi pieri curând, fiindcă pierderea animei înseamnă pierderea conexiunii însufleţite cu tărâmul de dincolo, cu meleagul ancestral, pe care îl poate recupera doar prin moarte.

1222 Un basm chinezesc, „Prinţesa renegată", subliniază în mod explicit faptul că figura anima conferă viaţă lungă. Şi aici, ea aparţine tărâmului apelor, care este ilustrat printr-o paletă bogată, ai cărui locuitori sunt descrişi cu trăsăturile caracteristice ale flintelor din mintea inconştientă:

1223 Pe vremea dinastiei Tang trăia un bărbat pe nume Liu I, care nu reuşise să treacă examenele pentru doctorat. Aşa că s-a întors acasă. Parcursese deja nouă sau zece kilometri, când a aterizat o pasăre pe cămp, iar calul lui s-a speriat şi a alergat şaisprezece kilometri până să-l poată opri. Acolo, a văzut o femeie care păstorea oi pe coasta unui deal. S-a uitat la ea şi a văzut că era frumoasă, însă chipul ei avea urme de suferinţă ascunsă. Uluit, a întrebat-o ce s-a întâmplat.

1224 Femeia a început să plângă şi a spus printre suspine: „Norocul m-a abandonat, mă aflu la ananghie şi mi-e ruşine. Deoarece eşti drăguţ şi m-ai întrebat, îţi voi spune totul. Sunt fiica cea mică a Regelui-Balaur al Mării Dungting şi m-am măritat cu al doilea

fiu al Regelui-Balaur din Ging Dschou. Dar soţul meu s-a purtat urât cu mine şi m-a renegat. M-am plâns socrilor mei, dar ei îşi iubeau copilul prea mult şi nu
592
Fiica magică [anima]
au făcut nimic. Iar când am insistat, s-au înfuriat amândoi şi am fost trimisă aici, să păstoresc oile". După ce a terminat de vorbit, femeia a izbucnit în lacrimi şi şi-a pierdut complet stăpânirea de sine. Apoi a continuat: „Marea Dungting este departe de aici; dar ştiu că va trebui să treci pe lângă ea în drumul tău spre casă. Aş vrea să-ţi dau o scrisoare pentru tatăl meu, dar nu ştiu dacă vrei să i-o duci".

Liu I a spus: „Cuvintele tale m-au emoţionat. Aş vrea să am aripi şi să zbor de aici cu tine. îi voi duce cu bucurie scrisoarea tatălui tău. însă Marea Dungting este lungă şi lată, cum îl voi găsi pe tatăl tău acolo?"

„Pe malul sudic al mării se află un portocal", a răspuns femeia. „Oamenii de acolo îl numesc copacul jertfei. Când găseşti acel copac, trebuie să-ţi desfaci centura şi să loveşti copacul cu ea de trei ori, una după alta. Atunci va apărea cineva pe care trebuie să-l urmezi. Când te întâlneşti cu tatăl meu, spune-i în ce situaţie nefericită m-ai găsit şi că am nevoie de ajutorul lui."

Apoi a scos o scrisoare din sân şi i-a dat-o lui Liu I. A făcut o plecăciune în faţa lui, s-a uitat către est şi a oftat. Deodată, în mod neaşteptat, au curs lacrimi şi din ochii lui Liu I. A luat scrisoarea şi a pus-o în traista lui. Apoi a întrebat-o: „Nu înţeleg de ce trebuie să păstoreşti oi. Zeii sacrifică animale, la fel ca oamenii?" „Acestea nu sunt oi obişnuite", a răspuns femeia, „sunt oi ale ploii"[79]. „Dar ce sunt oile ploii?" „Sunt berbeci ai tunetului", a răspuns femeia.

Iar când s-a uitat mai îndeaproape, a observat că oile acelea mergeau într-o manieră mândră şi sălbatică, destul de diferită de oile obişnuite. Liu I a adăugat: „Dar dacă duc scrisoarea şi reuşeşti să te întorci la Marea Dungting în siguranţă, atunci nu poţi să mă mai tratezi ca pe un străin".

[79] Prinţesa izgonită este reprezentată ca „păstorind oi". în chineză, cuvântul „oi" este adesea folosit ca imagine pentru nori. Oile şi caprele sunt desemnate în chineză prin aceeaşi ideogramă (nota lui Wilhelm).

1225
1226
1227
1228
593
Simboluri arhetipale în basme

1229 Femeia a răspuns: „Cum să te tratez ca pe un străin? Vei fi cel mai drag prieten al meu". Iar cu aceste cuvinte, s-au despărţit.

1230 într-o lună, Liu I a ajuns la Marea Dungting. A întrebat despre portocal şi l-a găsit. Şi-a dat jos centura şi l-a lovit de trei ori. De îndată, un războinic a ieşit din valurile mării şi l-a întrebat: „De unde vii, stimate oaspete?" Liu I a spus: „Vin cu o misiune importantă şi doresc să vorbesc cu regele".

1231 Războinicul a făcut un gest în direcţia apei, iar valurile s-au transformat într-o stradă solidă, pe care l-a condus pe Liu I. Palatul dragonului s-a ridicat în faţa lor, cu mia sa de porţi; flori magice şi plante rare înfloreau în număr extraordinar. Războinicul i-a cerut să aştepte într-o sală mare. Liu I a întrebat: „Cum se numeşte locul acesta?" „Este Sala Spiritelor", a venit răspunsul.

1232 Liu I s-a uitat de jur împrejur: toate nestematele cunoscute ale pământului erau acolo din abundenţă. Coloanele erau făcute din cuarţ alb împletit cu jad verde; scaunele erau din coral, perdelele din cristal de munte limpede ca apa. [...]

1233 [I s-a spus să aştepte, iar războinicul i-a explicat că stăpânul său, dragonul, era într-o discuţie cu un preot al soarelui. „Balaurii sunt puternici prin forţa apelor. Ele pot acoperi dealurile şi văile cu un singur val. Preotul este o fiinţă umană. Fiinţele umane sunt puternice prin foc. Ele pot arde cele mai mari palate cu ajutorul unei torţe. Focul şi apa se luptă una cu alta, fiind de naturi diferite. Din acest motiv, stăpânul nostru vorbeşte acum cu preotul, pentru a afla o cale prin care focul şi apa să se poată completa.” Când s-a terminat conversaţia, a apărut un om într-o robă mov, cu un sceptru din jad – regele-dragon. A întrebat ce anume La adus pe Liu I, o fiinţă umană, în prezenţa lui. Liu I i-a spus povestea sa şi regele a plâns. Era adevărat, făcuse o greşeală când îşi măritase fata cu un soţ greşit. Se pare că regele avea sarcina de a veghea asupra fratelui său, Tsian Tang, un dragon destul de sălbatic şi zurbagiu. Tsian Tang La auzit pe rege plângând şi a aflat

povestea. A dispărut într-o clipă, când curtea plângea, şi s-a întors repede, spunându-le că îl mâncase pe soţul cel rău, îi distrusese câmpurile şi o adusese pe prinţesă înapoi. I-a oferit-o ca soţie lui Liu I, dar cel din urmă a refuzat, spunând: „Am acţionat ca mesager fiindcă îmi era milă de prinţesă, nu ca să câştig eu ceva. Un om cinstit nu omoară soţul ca să-i ia nevasta. Iar din moment ce eu sunt un om obişnuit, prefer să mor decât să fac cum spui tu”.]

A doua zi, Liu I a plecat, iar Regina Mării Dungting a organizat un ospăţ de despărţire în onoarea lui. Lăcrimând, regina i-a spus lui Liu I: „Fiica mea îţi este extrem de îndatorată, iar noi nu am avut ocazia să te răsplătim. Acum îţi iei rămas-bun şi te urmărim plecând cu inimile îndurerate!” Apoi i-a ordonat prinţesei să-i mulţumească lui Liu I.

Prinţesa, care stătea în faţa lui, roşind, a făcut o plecăciune şi a spus: „Probabil că nu o să ne mai vedem niciodată!” Apoi vocea i-a fost sugrumată de lacrimi. Este adevărat că Liu I a rezistat în faţa ordinelor pripite ale unchiului ei, dar când a văzut-o pe prinţesă stând în faţa sa, fermecătoare şi adorabilă, i s-a întristat inima; dar s-a stăpânit şi a plecat pe drumul lui. Comorile pe care le-a luat cu el erau nemăsurate. Regele şi fratele lui l-au însoţit până la râu. La întoarcerea acasă, a vândut a suta parte din ceea ce primise, iar averea lui era deja de milioane, devenind mai bogat decât toţi vecinii lui. S-a hotărât să se însoare şi a auzit de o văduvă care locuia în nord, împreună cu fiica sa. Tatăl ei devenise taoist în ultimii ani şi dispăruse în nori, după care nu se mai întorsese niciodată. Mama trăia în sărăcie cu fiica; însă fata era peste măsură de frumoasă, aşa că mama căuta un soţ potrivit pentru ea.

Liu I era bucuros să se însoare cu ea şi a fost stabilită data nuntii. Când şi-a văzut mireasa fără voal în seara nuntii, arăta exact ca prinţesa-dragon. A întrebat-o despre acest lucru, dar ea a zâmbit şi nu a spus nimic.

După o vreme, cerul le-a trimis un fiu. Atunci ea i-a spus soţului său: „Astăzi îţi voi mărturisi că eu sunt cu adevărat

1234
1235
1236
1237

prinţesa Mării Dungting. Când ai respins propunerea unchiului meu şi ai plecat, m-am îmbolnăvit de dor şi eram în pragul morţii. Părinţii mei au vrut să trimită după tine, dar s-au temut că nu ţi-ar plăcea de familia mea. Aşa că m-am măritat cu tine deghizată în fecioară. Nu am îndrăznit să-ţi spun până acum, dar din moment ce raiul ne-a trimis un fiu, sper să o iubeşti şi pe mama lui”. Atunci Liu I s-a trezit ca dintr-un somn profund şi, din acea clipă,

ambii s-au îndrăgit foarte mult. într-o zi, soţia i-a spus: „Dacă vrei să stai cu mine pentru totdeauna, atunci nu putem continua să trăim în lumea oamenilor. Noi, dragonii, trăim zece mii de ani, iar tu vei avea aceeaşi longevitate ca şi noi. întoarce-te cu mine în Marea Dungting!” Au trecut zece ani şi nimeni nu ştia unde ar putea fi Liu I, care dispăruse. Apoi, din întâmplare, o rudă a lui se plimba cu barca pe Marea Dungting. Deodată, a ieşit un munte albastru din apă.

1238 Oamenii mării au strigat, alarmaţi: „Nu există munţi în locul acesta! Trebuie să fie un demon al apelor!”

1239 în timp ce arătau spre el şi vorbeau, muntele s-a apropiat de vas şi o barcă în culori vesele a alunecat din vârf până în apă. în mijloc stătea un bărbat şi de fiecare parte a lui se afla o zână. Bărbatul era Liu I. I-a făcut semn vărului său, iar cel din urmă şi-a ridicat hainele şi a păşit în barcă cu el. Dar când a intrat în barcă, aceasta s-a transformat într-un munte. Pe munte se afla un palat splendid, iar în palat stătea Liu I, înconjurat de lumină şi cu instrumente muzicale cu corzi plutind în jurul lui.

1240 S-au salutat, iar Liu I i-a spus vărului său: „Nu ne-am despărţit de mult timp, dar tu ai deja părul sur!” Vărul lui i-a răspuns: „Eşti un zeu binecuvântat: eu am doar un biet corp de muritor. Aşa a decis soarta”. Apoi Liu I i-a dat cincizeci de pastile şi i-a spus: „Fiecare pastilă îţi va prelungi viaţa cu un an. După ce trăieşti aceşti ani, vino la mine şi nu mai locui în lumea pământească de praf, unde nu există decât chin şi probleme”. Apoi l-a traversat marea şi a dispărut.

însă vărul lui s-a retras din lume şi peste cincizeci de ani, după ce a luat toate pastilele, a dispărut şi nu a mai fost văzut niciodată[80].

Atrăgătoare la această poveste este interdependenţa dintre cele două lumi, unde lumea seculară îşi revendică validitatea, şi felul în care povestea gestionează problema unei relaţii *permanente* şi mişcarea de du-te-vino a eroului între cele două lumi.

La început auzim că Liu I şi-a picat examenele, aşa că îi sunt întrerupte progresul natural în lumea seculară şi ţelurile conştiente. Poate că motivul acestui eşec este exprimat deja prin faptul că se apropie o experienţă importantă a inconştientului pe tărâmul psihic. Toată forţa instinctivă a vieţii sale îl atrage către acest lucru, chiar şi împotriva voinţei sale. Dorinţa acestor forţe este exprimată, de exemplu, de sperietura calului atunci când se întâlneşte cu pasărea. Păsările semnifică idei neaşteptate, intuiţii care îl fac mai „sperios” şi îl împing către inconştient. Astfel ajunge pe versantul unui munte, unde se întâlneşte cu o femeie necunoscută, care păstoreşte oile-nori. Acestea reprezintă o expresie adecvată pentru lumea ireală şi fantomatică în care a ajuns, al cărei conţinut încă este „neguros” pentru el. Prinţesa-dragon este ghidul şi mediatorul lui în această lume nouă. Dar mai întâi are ea nevoie să fie salvată, fiindcă a fost renegată de soţul ei. în timp ce Liu I continuă să se străduiască să-şi atingă ţelul în lumea profană, „cuvintele ei l-au emoţionat” şi este copleşit de o tristeţe inexplicabilă, care îl forţează să se întoarcă spre interior. Sufletul lui a fost complet izolat şi transpus într-o stare nedemnă de ea[81].

Prinţesa-dragon este o imagine a animei şi acest lucru reprezintă – din punct de vedere psihologic, potrivit lui Jung – atitudinea orientată spre interior a personalităţii. Jung numeşte acea parte a personalităţii ale cărei preocupări sunt direcţionale către efectele sale

[80] Textul, uşor modificat, a fost preluat din R. Wilhelm, *The Chinese Fairy Book,* pp. 151-161.

[81] [în germană, sufletul *(Seele)* este de genul feminin, tradus aici ca în original pentru a sublinia implicaţia că sufletul este identic cu anima.]

1241

1242

1243
597
Simboluri arhetipale în basme
asupra lumii exterioare „persona”, care a însemnat iniţial „masca pe care o purta actorul şi care desemna rolul jucat de acesta”[82]. Momentul întâlnirii este tipic prin faptul că o atitudine opusă faţă de persona apare tocmai în momentul eşecului în lumea exterioară. Doar într-o situaţie de urgenţă devine lumea interioară atât de încărcată, încât sufletul poate fi descoperit ca o entitate ce „îşi doreşte cu disperare altceva”[83]. Prin întâlnirea cu prinţesa-dragon, Liu I este convins să se scufunde în propriile adâncuri, unde descoperă rădăcina conflictului.
1244 Prinţesa îl îndrumă imediat pe Liu I către tatăl ei. Deja primul
contact cu anima îl conduce pe erou către adâncurile inconştientului şi zeităţile ce sălăsluiesc acolo. Acest conducător dezvăluie conflictele J > 9
care constituie, în cele din urmă, cauza suferinţei propriului său suflet şi care îl forţează să devină conştient de puterile ascunse sub tensiune în adâncurile sale.
1245 Palatul se află pe fundul unui lac, dar toate observaţiile descrise de Liu I se aplică fundului mării: limpezimea ca de cristal, „Palatul Strălucirii îngheţate” cu nuanţele de alb şi verde ale apei, tonurile galbene şi coralii, mirosul straniu şi contururile întunecate nesfârşite. Amestecarea imaginilor lacului şi mării în această descriere are doar rolul de a da impresia de apă infinită. Prinţesa însăşi apare (după ce a păstorit oi-nori) pe fundul lacului într-o mantie emanând o „mireasmă vagă” Apa este dominantă în hainele şi acţiunile sale,

[82] C.G. Jung, OC 7, *Relaţiile dintre Eu şi inconştient*, §243 şi urm.

[83] C.G. Jung, „Problema sufletului la omul modern” în OC 10, §160. Luaţi în considerare şi acest citat din Jung: „Fenomenele-anima ţin de acele «fenomene-limită» care apar cu precădere în situaţii psihice deosebite. Astfel de situaţii sunt întotdeauna caracterizate printr-o năruire mai mult sau mai puţin bruscă a unei forme sau împrejurări de viaţă, care înainte părea a fi o condiţie sau bază indispensabilă întregului curs al unei vieţi individuale. Dacă survine o atare catastrofa, atunci nu numai că s-au surpat toate punţile spre înapoi, ci pare să nu mai meargă niciun drum înainte. Stăm în faţa unui întuneric de o impenetrabilitate fără speranţă, al cărui vid abisal este acum brusc umplut de viziunea vizibilă sau de prezenţa palpabilă a unei fiinţe stranii, dar săritoare, aşa cum şi într-o mare şi îndelungată singurătate tăcerea sau întunericul se animă vizibil, audibil sau palpabil şi propriul nostru necunoscut se apropie de noi într-o formă necunoscută” – C.G. Jung, OC 13, *Paracelsus ca fenomen spiritual,* §216.

598
Fiica magică [anima]
este o imagine ceţoasă, o viziune, dar, ca toate imaginile onirice, ea are o realitate şi un efect. Casa ei, originea ei, natura ei este apa; dar acest element este şi materialul fundamental de construcţie al lumii[84].

Liu I trebuie să aştepte, fiindcă regele-dragon discută cu un preot al Soarelui, un om, despre uniunea dintre apă şi foc. Dragonul, care este măreţ „prin forţa apei”, are un alt sens în China decât în Orientul Apropiat şi în Europa. El nu aparţine demonilor ostili, ci este un simbol al forţei creative a vieţii. „Dragonii mărilor sunt păzitorii perlelor, care îndeplinesc toate dorinţele, adevărata comoară a înţelepciunii divine. [...] în acelaşi timp, dragonii fertilizează pământul, fiindcă primăvara ei se înalţă din potop către înaltul cerului şi trimit tunete şi fulgere din norii lor, împreună cu mult dorita apă, către solul uscat.”[85] în ezoterismul taoist şi budist, „dragonul semnifică activitatea secretă a forţei luminoase din noi, care uneşte ciclurile de sus şi de jos”[86]. Potrivit *I Chinga* dragonul este forţa electrică, ce se manifestă în fulgere şi tunete[87], şi este apa închisă într-un defileu sau

[84] Potrivit basmului chinezesc „Ajutor la nevoie” lacul Dungting înseamnă şi „Lacul Fecioarelor”. în imaginaţia chineză, care este esenţială pentru a înţelege acest basm, pământul este o insulă cu patru laturi în mijlocul unui iaz circular, marea lumii. Din nou, este vorba despre o mandala. Dragonii şi regii lor conduc în fiecare dintre cele patru cadrane oceanice. (Vezi Erwin Rousselle, „Das Wasser als mythisches Ereignis chinesischen Lebens”, în *Die kulturelle Bedeutung derkomplexen Psycho- logie,* ed. Psychologischer Club Zürich, J. Springer, Berlin, 1935, p. 210.) Lacul Dungting, cu al său palat al dragonului, semnifică şi oceanul cu patru părţi. Relaţia prinţesei-dragon cu apa este indicată şi de faptul că ea păstoreşte oi-nori, slujitorii ploii. Este întruchiparea principiului Yin din filosofía chineză, principiul primordial feminin al lumii. în sensul său original, Yin însemna „înnorat”, „mohorât”, iar opusul său, Yang, însemna „drapele fluturând în soare”, luminat, luminos. Yin este şi partea întunecată, sudică sau nordică a unui râu sau munte. (Vezi *The I Ching orBook of Changes,* p. Ivi.) Liu I se întâlneşte cu prinţesa pe versantul unui munte! Găsim imagini similare şi în conceptele vestice; astfel, Heraclit spune: „Sufletele sunt vaporízate din lucrurile umede” (Fragmentul 44, vezi Heraclitus, *The Complete Fragments, Translation and Commentary and The Greek text,* trad. William Harris, Míddlebury College, Internet 1994).

[85] E. Rousselle, „Wasser”, p. 211.

[86] E. Rousselle, „Dragon and Mare, Figures of Primordial Chínese Mythology”, înAfysftc *Visión, Papersfrom the Eranos Yearbooks,voL* 6, Prînceton University Press, Prînceton, 1970, p. 111.

[87] Vezi *The I Ching or Book of Changes,* hexagrama 1, *Qian,* „Creatorul”.

o prăpastie, ca în hexagrama 29, *Kan,* „Insondabilul (Apa)”[88]. Acest aspect al simbolului dragonului este ilustrat în „Prinţesa renegată” prin Tsin Tang, care păzeşte comoara înţelepciunii prin Rege. De aceea, regele poartă o mantie mov şi un sceptru din jad. însă fratele lui sălbatic este un dragon roşu-purpuriu de trei sute de metri lungime, cu o barbă de foc, ce apare în mijlocul fulgerelor şi tunetelor şi are o relaţie de vrăjmăşie cu conducătorii cereşti. Imaginea focului ascuns în apă (Tsian Tang) exprimă ideea unui spirit ascuns, adică inconştient[89]. Apa înflăcărată este un simbol al spiritului. Această polaritate interioară a focului din apă, a spiritului din materie, a conştiinţei din inconştient este diferenţiată în două figuri, care de altfel formează împreună o pereche de opuse unite într-o singură divinitate. Liu I trebuie să se arunce în această lume a polarităţilor dacă vrea să le vadă drept forţe ce pun în mişcare elementele naturii. 1247 Conţinutul scrisorii prinţesei, pe care Liu I o duce la regele-dra- gon, îl face pe fratele regal să fie cuprins de o furie oarbă. Cu alte cuvinte, o pasiune înflăcărată imensă şi o emoţie din inconştient ameninţă să potopească, fiindcă a fost evident „reprimată”. Forţa malefică şi distructivă trăieşte acolo, la fel ca şi opusul său, puterea vindecătoare generoasă şi hrănitoare. Această forţă violentă câştigă acum supremaţia şi îl înspăimântă pe Liu I. Această ieşire sălbatică ajută la „reabilitarea” prinţesei renegate. Dar, aflat sub influenţa artei dominante a lui Tsian Tang cel beat, Liu I nu poate accepta oferta de a se căsători cu prinţesa-dragon; el încă se teme de influenţa inconştientului şi nu vrea să se abandoneze complet în faţa sa. Această împotrivire faţă de uniune corespunde sentimentului că figura anima este strâns legată de acele tendinţe şi conţinuturi ale fiinţei care nu au fost recunoscute anterior de conştiinţă, după cum se arată în comportamentul recalcitrant al lui Tsian Tang[90]. Puterile magice încă sunt străine pentru lumea obişnuită a vieţii cotidiene. Tsian Tang îi spune lui Liu I: „Dar dacă nu vrei să te însori cu ea, du-te pe drumul tău, iar dacă ne vom mai întâlni vreodată, va fi ca

[88] *Ibidem,* pp. 114 şi urm.

[89] Vezi C.G. Jung, OC 9/1, *Arhetipurile şi inconştientul colectiv,* §40.
[90] Vezi C.G. Jung, OC 11, *Psihologie şi religie,* § 129.
600
Fiica magică [anima]
şi cum nu ne-am cunoaşte". Liu I nu vrea să se lege de prinţesă şi să rămână, aşadar, permanent în regatul magic. Prin urmare hotărăşte să se întoarcă acasă doar cu comorile primite. Prin respingerea sa argumentată şi mândră, Liu I învinge tărâmul magic-demonic şi câştigă respectul figurilor fantastice. Dar, de dragul libertăţii sale, sacrifică cea mai bună parte a întregii sale experienţe interioare, dragostea incipientă pentru femeia divină pe care a cunoscut-o la început. Inconştientul răzbună acest act într-o manieră extrem de crudă: două dintre soţiile sale mor. Liber, dar singur şi lipsit de orice relaţie umană, este forţat a treia oară, într-o formă diferită, să accepte ceva ce era dispreţuit de sensibilităţile lui seculare. Se însoară cu o fată frumoasă, dar săracă. După naşterea fiului lor, femeia se dezvăluie ca fiind prinţesa-dragon şi recunoaşte că La căutat din dragoste. Lumea divină refuză să renunţe la legătură odată ce aceasta s-a format – chiar dacă Liu I continuă să se comporte de parcă ar fi superior – şi îi oferă, la început într-un mod nerecunoscut, posibilitatea de a reclădi relaţia.

însă această reuniune a celor două regate nu este permanentă. Prinţesa-dragon îşi va pierde nemurirea dacă rămâne în lumea profană. De dragul ei, Liu I trebuie să-şi sacrifice acum propria existenţă profană. Ea îl îndepărtează complet de lumea pământească şi, în schimb, îi oferă nemurirea în cealaltă lume. El se scufundă în sfera tinereţii şi fericirii eterne, şi este absorbit de lumea viselor şi senti- mentelor. Este fermecat[91] de lumea imaginilor arhetipale şi devine el însuşi un spirit (o fantomă) şi nemuritor. Apare în faţa muritorilor într-o barcă viu colorată şi apoi într-un castel splendid de pe vârful unui munte care iese din apă, semănând cu un zeu. Liu I a devenit un spirit al naturii interesant pentru oameni, un locuitor al Imperiului Dragonilor. Acest final este, din punctul de vedere al Orientului, o soluţie extrem de satisfăcătoare, fiindcă mintea occidentală „[...] susţine punctul de vedere al inconştientului şi vede conştiinţa ca pe o consecinţă a animei '[92]. Astfel, această poveste ilustrează scufundarea

[91] [în germană, *entrucken.]*
[92] C.G. Jung, OC 13, *Comentariu la „Secretul Florii de Aur",* §62.
1248
601
Simboluri arhetipale în basme
în lumea atemporală a arhetipurilor ca participare la viaţa eternă, ca nemurire extatică.
1249 Evaluând sfârşitul acestei poveşti, remarcăm că deviază de la cel din „Tinereţe fără bătrâneţe şi viaţă fără de moarte" şi „Pământul vrea ce-i al ei", potrivit diferitelor medii culturale. De obicei, în Europa Occidentală, legătura definitivă şi completă cu tărâmul animei este simţită ca fiind tragică şi are reputaţia de a fi o voce interioară fatidică, după cum devine evident din următorul basm irlandez, „Connla şi fecioara zână"[93]:
1250 Connla, Roşcatul cu Păr de Foc, era fiul lui Conn al Celor o Sută de Lupte[94]. într-o zi, în timp ce stătea alături de tatăl său pe dealul Usna (Uisneach), a văzut o fecioară îmbrăcată în straie minunate îndreptându-se spre el. „De unde vii, femeie?", a întrebat Connla. „Vin de pe Câmpiile Celor Nemuritori", a spus ea, „acolo unde nu există nici moarte, nici păcat. Acolo sărbătorim mereu zilele sfinte şi organizăm ospeţe festive care nu au nevoie de nicio pregătire. La noi domnesc ospitalitatea, veselia şi nu există certuri. Trăim în pace deplină; şi, fiindcă avem casele în dealurile rotunde şi verzi, oamenii ne numesc Poporul Dealurilor (ca poporul Sidh)". Regele şi toţi ceilalţi s-au mirat să audă această voce, căci ei nu vedeau pe nimeni. în afară de Connla, niciunul nu o vedea pe fecioara zână. „Cu cine vorbeşti, fiule?", a întrebat regele Conn. Dar fecioara a răspuns în

locul lui: „Connla

[93] [Culegătorul, Joseph Jacobs, menţionează: „O parte din varianta originală este în formă metrică, astfel că întregul face parte din specia *fabulei cântate* care cred că a fost forma originală a acestui basm. (...) Povestea lui Connla este primul basm al Europei moderne. Pe lângă aceasta, conţine o descriere timpurie a unuia dintre cele mai tipice concepte celtice, cel al Paradisului pământesc, al Insulei Tinereţii, *Tir-na n-Og.* Acesta a rămas în imaginaţia europeană; în *Arthuriad* este reprezentată de Valea Avalon şi, reprezentată în diverse viziuni celtice asupra vieţii viitoare, formează una dintre sursele principale ale *Divinei comedii* a lui Dante” – J. Jacobs (ed.), *Celtic Fairy Tales,* David Nutt, Londra, 1892, pp. 243-244.]

[94] [„Potrivit *Annals of the Four Masters,* i. 105, Conn, care a luptat în o sută de bătălii, a condus Irlanda în perioada 123-157 d.Hr.” – *ibidem,* p. 243.]

602
Fiica magică [anima]

vorbeşte cu o fecioară tânără şi frumoasă, care nu aşteaptă nici moartea, nici bătrâneţea”.

„îl iubesc pe Connla Roşcatul, iar acum îl chem pe Câmpia Plăcerilor, Moy Meii, unde Boadag (Buadhach) este rege pe vecie.

Un rege al cărui regat nu cunoaşte nici suferinţă, nici tristeţe de când a ajuns el la putere.

Ah, vino cu mine, Connla cel cu Părul de Foc, cu gâtul ca laptele, arămiu ca zorii, cu pielea ta maroniu-roşcată.

O coroană fermecată te aşteaptă să-ţi încununeze chipul frumos şi silueta regală.

Vino şi nu o să-ţi piară niciodată frumuseţea sau tinereţea, până la ultima zi îngrozitoare a judecăţii.”

Regele, speriat de cele spuse de fecioară, pe care a auzit-o deşi nu o putea vedea, a strigat la druidul lui, pe nume Coran. „Ah, Coran cel cu multe vrăji şi magie vicleană, îţi cer ajutorul. Mă înfrunt cu o sarcină prea grea pentru priceperea şi iscusinţa mea, mai grea decât orice am întâlnit de când am preluat domnia. O fecioară nevăzută a venit la noi şi vrea să-mi ia cu forţa fiul frumos şi drag. Dacă nu mă ajuţi, regele tău va fi copleşit de amăgirile şi vrăjitoriile femeii.”

Apoi, Coran Druidul a înaintat şi şi-a cântat farmecele către locul de unde se auzea vocea fecioarei. Şi nimeni nu i-a mai auzit vocea, şi nici Connla nu a mai văzut-o. Dar înainte să dispară din cauza vrăjii puternice a druidului, ea i-a aruncat un măr lui Connla. Timp o lună întreagă începând din acea zi, Connla nu a vrut să mănânce sau să bea nimic în afară de mărul acela. Dar pe măsură ce mânca din el, mărul creştea la loc şi era mereu întreg. Şi în toată vremea aceasta a crescut în el un dor puternic şi o dorinţă pentru fecioara pe care o văzuse. Dar când a venit ultima zi a lunii de aşteptare, Connla stătea alături de rege, tatăl său, pe Câmpia Arcomin,

1251
1252
1253
1254
1255
1256
1257
603
Simboluri arhetipale în basme

şi a văzut-o din nou pe fecioară venind spre el, iar aceasta i-a vorbit din nou.

1258 [L-a ademenit din nou cu versurile sale, spunându-i de data aceasta despre

moartea îngrozitoare a războinicilor în mijlocul cărora era menit să moară. Când Conn l-a chemat repede pe druidul Coran, ea s-a întors spre Conn (tatăl lui Connla) şi l-a avertizat în privinţa meşteşugurilor druidului. Din moment ce Connla a rămas tăcut la toate acestea, tatăl lui l-a întrebat, uimit, dacă vorbele femeii i-au atins inima. Connla i-a răspuns nesigur; îşi iubea poporul, dar dorul de femeia aceea nu-i dădea pace. Apoi, femeia a cântat o melodie despre lupta lui inutilă împotriva valurilor dorului, care îl îndemnau să plutească alături de ea în „curragh-ul ei, canoea de cristal strălucitoare, ce aluneca drept pe apă" până la Sidh al lui Buadhach. înainte de căderea nopţii ar fi putut ajunge pe meleagul acela al bucuriei pentru toţi cei care îl căutau. Doar fete şi femei trăiau acolo. Apoi, Connla a sărit de lângă oamenii lui în canoea de cristal. Regele şi curtea au urmărit-o plutind pe marea strălucitoare către soarele ce apunea.]

1259 Din ce în ce mai departe, până ce ochiul nu îi mai distingea, iar Connla şi fecioara zână au plecat pe mare şi nu au mai fost văzuţi niciodată. [...] Acum, când Conn şi-a văzut al doilea fiu, Art, venind spre el, i-a spus: „Acum, Art se va simţi foarte singur. De aceea se numeşte «Art cel Singuratic»„[95].

1260 Connla, „Roşcatul" cu „părul de foc", este prezentat astfel ca erou solar, care se grăbeşte spre pieire [adică spre apus]. Frumuseţea lui este o distincţie care atrage demonii. în plus, roşul este, după cum am mai menţionat, culoarea lumii de dedesubt, ceea ce înseamnă că Connla a fost marcat de fantastic încă de la naştere. Prima lui

J

întâlnire cu femeia magică, atunci când îi aude vocea fatidică, ce prevesteşte lucruri rele, are loc pe un deal ce tronează deasupra

[95] [Text modificat preluat din J. Jacobs, *Celtic*, pp. l-4 (engleză); K. MüHer-Lisowski, *Irische Volksmärchen* , pp. 10-14; şi R. Thurneysen (ed.), *Sagen aus dem alten Irland^* Wiegandt & Grieben, Berlin, 1901, pp. 73 şi urm. (ambele în germană).]

agitaţiei lumii. Această experienţă corespunde cu noţiunea scandinavă păgână a întâlnirii eroului cu Fylgia, o fiinţă supranaturală care însoţeşte persoana în ceea ce priveşte soarta sau norocul său. Este asemănătoare cu o walkirie, care îndeamnă omul la acte de eroism şi conduce războinicul către luptă, victorie sau moarte, şi conferă înţelepciune secretă[96]. Experienţa animei pentru bărbat poartă mereu o semnificaţie fatidică şi prevesteşte un punct de cotitură în viaţă. Fecioara zână apare în faţa lui Connla „în straie ciudate". Ceilalţi oameni prezenţi acolo nu o văd, dar îi aud vocea ademenitoare. Acest lucru înseamnă că experienţa inconştientă a lui Connla este atât de intensă şi izvorăşte din straturi atât de adânci ale sufletului, încât până şi oamenii din jurul lui participă măcar parţial şi sunt mişcaţi de energia sa vibrantă.

Chemarea şi promisiunile fecioarei magice sunt precum cântecele sirenelor, ademenindu-l pe erou, apoi omorându-1. De asemenea, tatăl lui Connla observă imediat că vocea femeii frumoase semnalează o chemare către tărâmul morţilor, în ciuda promisiunilor sale de fericire eternă. însă eforturile lui ulterioare de a-şi opri fiul să plece sunt în zadar, deoarece fecioara ameninţă să abată o moarte oribilă de mâna zeului războiului, dacă nu o urmează Connla. Soarta lui se află în pragul osândei. [Din punctul de vedere al fiului] tatăl simbolizează conflictul lui între spiritul raţiunii şi tradiţiei şi o atitudine conştientă împotriva vocii feminine şi ademenitoare a inconştientului. Dar puterea tatălui este prea slabă, aşa că trebuie să apeleze la Coran Druidul, să-i protejeze fiul prin ritualuri religioase. Preotul are sarcina de a tine la distantă elementul straniu, invizibil şi întunecat al magiei. Prin intermediul cântecului său fermecat, care – la fel ca orice muzică – este o expresie imediată a simţirii, reuşeşte să alunge temporar şi să respingă anima. Cântecul ritualic pentru a dispersa complet imaginea ademenitoare a sufletului rămâne cel mai puternic. Femeia

dispare, dar îi aruncă un măr lui Connla, care va fi singura lui sursă de hrană.
1261
[96] Vezi M. Ninck, *Wodan,* pp. 202 şi urm., 226 şi urm., 237.

1262 Acest măr din partea unei fecioare de pe Tărâmurile Vestice[97] ne aminteşte de merele de aur ale Hesperidelor din grădina lor din Vestul îndepărtat, care conferă nemurirea. în convingerile scandina- ve/germanice, zeiţa merelor Idhunn (Idun), cea „veşnic tânără", „cea care conferă o a doua tinereţe", „cea care întinereşte", oferă tinereţea eternă cu o muşcătură din merele ei din frasinul lumii Yggdrasil[98]. Această imagine dăinuie în multe basme germanice, inclusiv în „Şarpele alb", „Fiul regelui, care nu se temea de nimic" şi „Pasărea de aur". în unele basme chinezeşti apare „Regina Mamă a Vestului", care aduce piersicile nemuririi[99].

1263 Deoarece imaginea mărului este legată de ideea de iluminare, mărul este uneori identificat cu soarele[100]. în acelaşi timp, mărul este un simbol al iubirii, iar aruncarea unui măr, un semn de afecţiune. De asemenea, este un simbol al sexului şi fertilităţii[101]. Ca fruct sferic, mărul este un simbol al unităţii tuturor opuselor (de aici, vraja iubirii) şi al asemănării cu Dumnezeu (c/ mărul din Pomul Cunoaşterii), deoarece rotunjimea a fost dintotdeauna simbolul completitudinii, inviolabilităţii şi extazului autosuficient[102]. Platon a declarat că sfera

[97] Despre conceptele irlandeze privind viaţa de apoi, vezi K. Müller-Lisowski, *Irische Volksmärchen* , p. 320: „Insulele din vest, dealurile, fundul oceanului, Insula Femeilor, Muntele Femeilor, Tărâmul Tinerilor, Tărâmul celor Vii, Tărâmul de sub Valuri".

[98] Vezi M. Führer, *Nordgermanische,* p. 84; E. Mogk, *Germanische,* p. 75; J. Boite şi L. Mackensen, *Handwörterbuch,* s.v. *Apfel* („măr"). Vezi şi basmul „Stăpâna fecioară", în care adevărata mireasă are un măr de aur. Vezi şi „Castelul de aur care atârna în aer", în care un copil al prinţesei îşi recunoaşte tatăl oferindu-i un măr de aur. Potrivit „Silverwhite şi Lilhvacker", două fete rămân gravide după ce mănâncă un măr fermecat. în „Prinţesa şi muntele de sticlă", prinţul aruncă întâi un măr „omului sălbatic" din cuşcă şi astfel il eliberează. Mai târziu, o găseşte pe prinţesa de pe muntele de sticlă ţinând un măr de aur în mână.

[99] Vezi, de exemplu, „Regele Mu din Dschou" şi nota din R. Wilhelm, *The Chinese Fairy Book,* pp. 98-99.

[100] Vezi C.G. Jung, OC 5, *Simboluri ale transformării,* §327 şi urm. n. 2.

[101] Vezi Wikipedia, *The Judgment of Paris,* precum şi Băchtold-Stăubli, s.v. *Apfel;* M. Ninck, *Wodan,* pp. 10, 262; Dr. Aigremont, *Volkserotik and Pflanzenwelt,* voi. 1, pp. 59-68; H. Silberer, *Problems ofMysticism,* p. 77.

[102] Pentru rolul *Sphăira* („minge") din simbolismul orfic, vezi J.J. Bachofen, *Gräber-symbolik,* pp. 124-125; şi *Orphischen Theologie,* pp. 15 şi urm. Vezi şi motivul

este forma perfectă, o idee ce a influenţat alchimiştii medievali, care au încercat să creeze piatra rotundă a înţelepciunii[103]. Potrivit dialogului *Timaios* al lui Platon, rotunjimea semnifică o imagine a sufletului. în unele moduri, imaginea sufletului femeii este identică cu mingea pe care o posedă.

Identificarea fructului cu anima este evidentă dintr-un motiv ori- 1264 ental care se găseşte în basmele multor ţări. Un exemplu este întâlnit în povestea norvegiană „Cele trei lămâi":

Erau cândva trei fraţi care slujeau un rege. Mezinului i 1265 se spunea „Mike-de-lângă-cuptor", fiindcă stătea mereu în spatele cuptorului. în slujba regelui, Mike-de-lângă-cuptor s-

a dovedit a fi cel mai harnic şi eficient, iar fraţii lui au devenit geloşi. Soţia regelui murise, iar el era văduv acum. Fraţii lui Mike s-au dus la rege şi i-au spus că Mike-de-lângă-cuptor susţinuse că poate aduce cea mai frumoasă prinţesă din douăsprezece regate să-i fie soţie regelui. Când a auzit monarhul acestea, i-a spus lui Mike-de-lângă-cuptor să facă ceea ce a susţinut, altfel îi va pune capul pe eşafod şi îl va decapita.

Mike-de-lângă-cuptor a răspuns că nici nu spusese, nici 1266 nu gândise aşa ceva; dar, văzând că regele era atât de sever, a spus că va încerca. Aşa că a luat o traistă cu mâncare şi a plecat. Dar abia intrase în pădure, când i s-a făcut foame şi s-a gândit să guste din proviziile care îi fuseseră date la palat. După ce s-a aşezat în tihnă sub un pin, pe marginea drumului, a venit o femeie şchiopătând spre el şi l-a întrebat ce are în

aruncării mingii la Rilke, *Late Poems:* „Atâta timp cât poţi să prinzi ceea ce arunci singur,/ totul este doar iscusinţă şi câştig absurd;/ doar atunci când devii deodată prinzătorul mingii/ aruncate către tine de un tovarăş de joacă etern,/ care ţinteşte în centrul tău,/ cu avânt precis şi calculat,/ intr-una dintre acele curbe ale marii punţi a lui Dumnezeu:/ doar atunci devine prinderea putere/ nu a ta, ci a lumii" [Tradus din limba germană pe baza unei traduceri online de „Volker" (accesată în mai 2003).]

[103] Vezi C.G. Jung, OC 12, *Psihologie şi alchimie,* §109 n. 41, 433; OC 11, *Psihologie şi religie,* §92 şi urm.

traistă. „Carne şi şuncă, bunicuţo", a spus tânărul. „Dacă ţi-e foame, vino să mâncăm împreună!" Femeia i-a mulţumit, şi-a potolit foamea, i-a spus că îi va întoarce favoarea şi a dispărut, şchiopătând, în pădure. După ce s-a săturat şi Mike-de-lângă-cuptor, şi-a luat din nou traista la spinare şi a pornit la drum; dar nu a mers mult şi a găsit un fluier. S-a gândit că ar fi bine să aibă un fluier, să poată cânta la el pe drum, iar în scurt timp a reuşit să cânte o melodie plăcută. Chiar în clipa aceea pădurea s-a umplut de pitici, care au întrebat într-un glas: „Care sunt ordinele stăpânului meu? Care sunt ordinele stăpânului meu?" Mike-de-lângă-cuptor a spus că nu ştia că el este stăpânul lor; dar dacă le putea da vreun ordin, acela era să-i aducă cea mai frumoasă prinţesă din cele douăsprezece regate. Piticii au spus că ar fi destul de uşor; ştiau exact cine era fata şi puteau să-i arate drumul până la ea; apoi putea să se ducă singur să o aducă, fiindcă piticii nu aveau puterea de a o atinge.

1267 [Se pare că prinţesa era în castelul traiului, împreună cu două surori ale sale. Mike-de-

lângă-cuptor s-a dus acolo şi când l-au văzut intrând, fetele s-au transformat în trei

lămâi. Mike a luat lămâile şi şi-a văzut de drum. I s-a făcut sete şi a

> J >

muşcat din prima lămâie. A apărut o prinţesă, vizibilă până la braţe, care striga după apă, căci altfel va muri. Mike s-a uitat în jur, dar nu a găsit apă, aşa că prinţesa a murit. La fel s-a întâmplat şi cu a doua lămâie. Apoi ţinutul a devenit deosebit de încins şi uscat, asa că Mike a fost fortat să muşte şi din a treia lămâie.] Când a muşcat din această lămâie, cea de-a treia prinţesă s-a uitat în jur: era cea mai frumoasă din cele douăsprezece regate şi a strigat că, dacă nu îi dădea apă, avea să moară pe loc. Mike-de-lângă-cuptor a alergat şi a căutat apă, dar de data aceasta s-a întâlnit cu morarul regelui, care i-a arătat drumul până la iazul morii. Când a ajuns cu ea la iaz şi i-a dat apă, fata a ieşit complet din lămâie. Dar nu avea nimic de îmbrăcat şi Mike-de-lângă-cuptor a trebuit să-i dea

bluza lui. Fata a luat-o pe ea şi s-a ascuns într-un copac; el trebuia să se ducă la palat şi să-i aducă haine, dar să-i spună şi regelui că o găsise şi tot ce se întâmplase[104].

în versiunea spaniolă a basmului, „Trei portocale dintr-o săritură" 1268 (rezumat):

Un tânăr căuta cea mai frumoasă femeie din lume şi a fost îndrumat de o bătrână să urce

un munte înalt, unde a ajuns în grădina unui castel. Printre numeroşii copaci de acolo se afla un portocal cu o singură creangă, de care atârnau trei fructe. Dar trebuia să culeagă toate cele trei fructe deodată, dintr-o singură săritură. (Dacă urca în copac, nu putea să mai coboare!) Eroul a reuşit, iar pe drumul de întoarcere a tăiat prima portocală. înăuntru se afla o prinţesă care i-a cerut pâine. Deoarece tânărul nu avea, aceasta a dispărut înapoi în portocală şi s-a întors în copac. Cu a doua portocală a reuşit să-i dea pâine, dar aceasta a mai cerut şi apă, după care a dispărut. în cazul celei de-a treia portocale, a reuşit să-i dea şi pâine, şi apă, iar ea l-a însoţit bucuroasă în călătoria sa[105].

în toate aceste versiuni în care eroul vede anima doar ca pe un lucru „de mâncat" sau „de băut" şi astfel o dobândeşte ca aparţinând

[104] Din C. Stroebe, *Norwegian Fairy Book,* pp. 15-22.

[105] Rezumat din H. Meier, *Spanische,* pp. 24-30; în „Fiica Mărului de Aur" (A. Christensen, *Märchen aus Iran* [Md W], ed. Fr. v. d. Leyen, Eugen Diederichs Verlag, Jena, 1939, pp. 60-68), şase fete cer pâine şi apă, dar numai cea de-a şaptea rămâne în viaţă. Vezi şi „Portocalii amari ai balaurului", „Lămâile din cedru" – J.G. v. Hahn (trad.), *Griechische und albanesische Märchen,* voi. 1, Verlag v. Wilhelm Engelmann, Leipzig, 1864, nr. 49; vezi şi *Griechische und albanesische Märchen,* vol. 2, pp. 249-250, note şi variante. *Cf.* Goethe, *Dichtung und Wahrheit [Poezie şi adevăr],* cartea 2, povestea băiatului, „Die neue Paris [Noul Paris]", în care trei „ţărăncuţe drăguţe" ies din trei mere. Potrivit lui L. Laistner, *Das Rätsel,* voi. 1, p. 133, *Mahrte* [un cuvânt german vechi ce denotă o fiinţă supranaturală cu înfăţişare umană, de obicei feminină (cuvântul englez *nightmare,* „coşmar", provine din germanul *Nachtmahr* în baza aceleiaşi rădăcini)] se transformă într-un măr atunci când o prinde visătorul.

eului, ea cere apoi jertfa unei substanţe care susţine viaţa, apa ca element psihic şi pâinea ca simbol al materiei. Altfel, ea nu poate trăi în această lume.

1269 Figura anima este, astfel, aceeaşi cu simbolul completitudinii spirituale, cu Şinele, pe care Jung îl numeşte „totalitatea conţin uturilor conştiente şi inconştiente".

1270 Este superior animei, o figură care reprezintă doar inconştientul. Spre deosebire de umbră şi anima, Şinele nu este un fenomen natural, ci poartă de obicei caracterul unui rezultat, unui ţel atins, o personificare a întregului destin şi este, prin urmare, mai cuprinzător decât eul[106]. Aşadar Şinele poate fi exprimat doar ca simbol. Cele mai importante simboluri ale Sinelui sunt: copilul şi mandala în diversele sale forme, cum ar fi sfera, cercul, floarea, pătratul, oul, trandafirul, steaua, soarele, mingea şi roata[107].

1271 Deoarece forma rotundă simbolizează indivizibilitatea, invulnerabilitatea şi imiscibilitatea cu exteriorul, după ce primeşte mărul, Connla nu mai mănâncă nimic, nu mai asimilează nimic din afară[108]. Mai mult decât atât, cine a ingerat mâncare din lumea cealaltă nu se poate întoarce printre cei vii[109]. Deşi Connla este hrănit doar de măr, imaginea totalităţii spirituale include inconştientul şi, prin urmare, nu pierde în greutate, fiindcă a asimilat caracterul său inepuizabil, care reprezintă fluxul energetic etern al inconştientului[110].

[106] Vezi C.G. Jung, OC 12, *Psihologie şi alchimie,* §247; OC 7, *Relaţiile dintre Eu şi inconştient,* §274, 398 şi urm., 404 şi urm.; OC 13, *Comentariu la „Secretul Florii de Aur",* §67; OC 11, *Psihologie şi religie,* §140; OC 11, *Forward to Suzukî's* Zen Buddhism, §885.

[107] Vezi C.G. Jung, OC 9/1, *Despre psihologia arhetipului înfans,* §278 şi urm., 299; OC 11, *Psihologie şi religie,* §112 şi urm., 123, 157.

[108] Vezi Marcus Aurelius, *The Medîtations,* trad. George Long, The Peter Pauper Press Inc., Mount Vernon, 1957, cartea 8, nr. 41: „Nimic altceva nu le poate împiedica pe cele proprii raţiunii. Nu au nicio atingere cu raţiunea, nici focul, nici fierul <armelor>, nici

tiranul, nici calomnia; de vreme ce a devenit o sferă, rămâne totdeauna o sferă" [trad. rom.: Marcus Aurelius, *Gânduri către sine însuşi,* ediţie bilingvă, traducere din greaca veche, studiu introductiv şi note de Cristian Bejan, Humanitas, Bucureşti, 2013, p. 251].

[109] Vezi G. Roheim, *Spîegelzauber,* p. 107 n. 1.

[110] Vezi C.G. Jung, OC 9/1, *Despre renaştere,* §248.

610

Fiica magică [anima]

Connla este umplut de viziune, iar când reapare femeia misterioasă după o lună, el sare în barca de cristal şi pleacă alături de ea către tărâmul lui Buadhach, unde dispare pentru totdeauna. Astfel este descrisă uniunea lui completă şi definitivă cu anima şi fermecarea[111] sa de către inconştient. Astfel, Connla împărtăşeşte soarta lui Liu I din „Prinţesa renegată", care se retrage împreună cu prinţesa-dragon în lacul Dungting. Doar că aici, în basmul irlandez, tristeţea celor lăsaţi în urmă şi aspectul dureros şi letal al experienţei iese mai mult la suprafaţă, prin cuvintele tatălui atunci când şi-a numit fiul supravieţuitor „Art cel Singuratic".

Uniunea psihică dintre eul inconştient şi imaginea sufletului este o experienţă a celei de-a doua jumătăţi a vieţii, în care viaţa umană se apropie de lumea de dincolo. în credinţa iraniană, figura anima abordează omul virtuos după moartea sa, sub forma unei frumoase fecioare, şi se dezvăluie ca propria lui „cunoaştere religioasă" sau „personalitatea" sa[112]. Fermecarea extatică[113] este adesea reprezentată în conceptele germanice sub forma transportului pe o corabie, numită corabia morţii. Popoarele antice din Islanda îşi îngropau morţii pe o corabie, în pământ. Aşa cum fiinţele umane [conştiinţa] iau naştere iniţial din apă [adică inconştient], la fel se şi întorc acolo [după moarte]. Corabia morţii în care se îndepărtează Connla corespunde bărcii vieţii în care unii eroi nou-născuţi sunt aduşi pe uscat[114]. Corabia de cristal în care se retrage Connla cu frumoasa femeie este ca un vas în care are loc uniunea alchimică. Vechiul cuvânt german *scaff* [corabie] este înrudit cu *scef=* vas *(cf.* latinescul *scapha =* barcă)[115]. Iar ca vas, această corabie este din

1272

1273

[111] [în germană, *entrücken.]*

[112] Vezi R. Reitzenstein, *Hellenistic,* pp. 199, 356, 518 şi urm.

[113] [în germană, *entrücken.]*

[114] Vezi M. Ninck, *Wodan,* pp. 13, 210 şi urm., 218,265-266; E. Mogk, *Germanische,* p. 60; Felix Niedner, „Islands Kultur zur Wikingerzeit", în *Thule: Altnordische Dichtung und Prosa,* Eugen Diederichs, Jena, 1920, p. 73; Băchtold-Stăubli, s.v. *Schiff, Schiffer* („barcă, căpitan de vas"); şi H. Usener, *Sintflutsagen, passim.*

[115] [De asemenea, în engleză, *boat =* vas, ceea ce înseamnă atât navă, cât şi recipient.]

611

Simboluri arhetipale în basme

nou (ca şi celelalte atribute ale animei) identică cu anima însăşi şi o imagine a principiului feminin, receptiv[116].

1274 în imaginea cristelniţei de botez, în care se produce transformarea personalităţii interioare a persoanei naturale într-un copil al lui Dumnezeu, vasul este asociat şi cu ideea de renaştere. în alchimie, vasul în care are loc transformarea substanţei are o semnificaţie mistică. Aici se unesc principiile opuse, masculin şi feminin[117]. Prin urmare anima apare adesea în basme asociată cu sera sau sicriul de sticlă, la fel ca în „Albă-ca-zăpada" sau „Sicriul de sticlă", într-un basm rusesc, „Fiica ţarului broască" [a nu se confunda cu „Prinţesa-broască"], există o casă de sticlă cu uşi din aur. De asemenea, într-un basm siberian, „Fata din cufărul de piatră" anima este inaccesibilă tuturor

pretendenţilor ei, fiindcă se află într-un cufăr de piatră. Astfel, ea este închisă în rocă, ascunsă în materia întunecată. Acest lucru sugerează o casă de sticlă[118], din moment ce are de-a face cu materia transfigurată, dându-i spiritului un înveliş, o teacă, şi servind drept corp transfigurat. în „Doamna din lună" se spune că „toată lumea de pe lună părea să fie făcută din sticlă", palatul era din cristal lichid, iar o muzică cristalină plutea în aer[119]. Cristalul însuşi este un simbol al Sinelui, comoara căutată, Piatra Filosofală[120]. într-un basm turcesc, „Povestea palatului de cristal şi

[116] Vezi O. Rank, *The Myth of the Birth,* p. 66; C.G. Jung, OC 5, *Simboluri ale transformării,* §311 şi urm.; K. Abraham, „Traum and Mythus", p. 16.

[117] Vezi C.G. Jung, OC 11, *Psihologie şi religie,* §166. Vezi *Visio Arislei,* în care Thabritius cel mort şi sora lui Beya, cu care a comis un incest, sunt scufundaţi în mare, într-o casă de sticlă – C.G. Jung, OC 12, *Psihologie şi alchimie,* §437 şi urm., 449.

[118] *Cf.* casa de sticlă din „Pământul vrea ce-i al ei". Acolo, anima are mere şi ii dă trei dintre ele eroului. Acestea îl conduc spre desăvârşire, adică realizarea sa în această viată, către moartea sa.

[119] Vezi şi acţiunea ca de cristal a apei din regatul acvatic din „Prinţesa renegată".

[120] Vezi C.G. Jung, OC 12, *Psihologie şi alchimie,* §221 şi urm.; R. Wilhelm, *Secretul Florii de Aur,* p. 144. Vezi şi Coranul, Surata 24, „Lumina", versetul 35: „AII ah este *lumina* cerurilor şi a pământului. Lumina Lui seamănă cu o firidă în care se află o lampă. Lampa este într-un vas de cristal, iar acesta pare a fî o stea scânteietoare". Unul dintre numele lui Confucius este „Fiul cristalului de apă" (vezi basmul „O legendă a lui Confucius"). Wilhelm remarcă: „«Cristalul de apă» este Lordul întunecat al Nordului, al cărui element este apa şi înţelepciunea,

a corăbiei de diamant", anima este descrisă după cum urmează: la început, creşte într-o mină subterană cu acoperiş de sticlă. Mai târziu, îşi construieşte pe mare (!) un palat de sticlă, cu mobilă din aur. „Strălucirea lui umplea lumea." Ia naştere o poveste de dragoste cu prinţul din Yemen, care o vizitează pe corabia ei. Pentru a-l urma, ea ordonă să fie construită o corabie de diamant cu un catarg din rubine şi cabinele din alte nestemate. Drept răzbunare – fiindcă iniţial a părăsit-o –, ea îl torturează pe prinţ cu tot felul de capricii şi ordine. Printre alte sarcini, îi cere să-i construiască un pod de aur decorat cu trandafiri adevăraţi, iar ea îl va aştepta la celălalt capăt. Mai târziu, ea vrea chiar ca prinţul să se îngroape acolo. în cele din urmă, cei doi se împacă. Aceste decoraţiuni autentic orientale din cantităţi enorme de pietre preţioase şi nestemate sunt şi o reflectare a respectului acordat animei, fiindcă ea trebuie să pară a fi cel mai preţios lucru din lume. Mina subterană şi palatul de cristal de pe mare îi descriu inaccesibilitatea. (într-un basm rusesc, „Pisica şi nebunul", fecioara trăieşte într-un castel înconjurată de roţi magice care se rotesc constant, astfel încât nimeni nu poate ajunge la ea.) Inabordabilitatea animei este reprezentată aici sub forma unui castel greu de cucerit, un munte de sticlă sau un palat de sticlă ori de cristal.

Intrarea pe tărâmul animei, după cum a experimentat-o Connla, 1275 este asemănătoare cu procesul pe care hinduşii îl numesc Uniunea cu Fiinţa. Dar este o stare inconştientă, după cum se arată în *Chăndogya Upanişad,* partea 6, capitolul 8, strofa 1: „Uddulaka fiul lui Aruna i-a spus fiului său Svetaketu: «învaţă de la mine, dragul meu, adevărata natură a somnului. Când o persoană se afundă într-un somn adânc, atunci, dragul meu, se spune că se uneşte cu Fiinţa Pură *(sat),* s-a dus la propriul Sine. De aceea se spune că se află într-un somn adânc *(svapiti);* fiindcă s-a dus *(apita)* la al său *(svam)»„.* Iar Carus a subliniat: „în măsura în care misterul eternităţii fiinţei-în-sine în acest sens şi la această profunzime cuprinde sufletul uman, o altă

iar din acest din urmă motiv Confucius este denumit fiul său” – R. Wilhelm, *The Chinese Fairy Book,* p. 65. în „Cei doi călători”, calul aruncă o bucată de pământ în cer, cu piciorul, după care ţâşneşte în spatele lui un şuvoi de „apă pură precum cristalul”.

613

Simboluri arhetipale în basme

descoperire importantă reiese din sine şi ne înfruntă, adică faptul că *această fiinţă eternă,* dacă îmbracă iarăşi hainele vieţii temporale, trebuie să fie considerată în fiinţa-în-sinepură nu *o fiinţă conştientă,* ci *o fiinţă inconştientă”*[121]*.* Reprezintă o contopire cu universul, cu natura. Astfel, anima se numeşte „Frumuseţea Pământului” (ca în „Cea frumoasă de pe pământ”) sau, ca într-un basm din Uzbekistan, „Frumoasa Dunye”, unde *Dunya =* comoară, spaţiu exterior[122], care se referă din nou la completitudine, la sufletul lumii.

1276 Această temă priveşte tocmai acea „călătorie în univers” despre care înţeleptul chinez Yii Tsing (potrivit maestrului Lii Dsu) spune:

1277 Patru cuvinte cristalizează spiritul în spaţiul energiei.
în luna a şasea, zăpada albă este văzută deodată zburând. La al treilea ceas, discul soarelui trimite raze orbitoare, în apă bate vântul Celui Blând.
Hoinărind prin rai, se aşază energia spirituală a Celui Receptiv[123] [124].
Şi secretul mai profund al secretului.
Tărâmul care nu se află nicăieri, aceea este adevărata casă.

r 1124

[121] C.G. Carus, *Psyche,* Pforzheim, 1846, p. 488. [Combinaţie de traducere liberă şi literală.] Vezi şi A. Silesias, *The Cherubinic Wanderer,* p. 140, nr. 139, *TheBlissful Drownîng:* „Dacă îţi aduci barca pe mare spre Divinitate,/ Eşti atât de binecuvântat încât să te îneci în ea”.

Vezi şi sacrificiul de sine al marelui vrăjitor Merlin, care se abandonează în mâinile Vivianei şi ii dezvăluie secretele lui. El dispare din lume şi auzim doar cuvintele lui tânguitoare de adio – H. Zimmer, „Merlîn”, pp. 151 şi urm. Vezi şi C. Guest, *The Mabinogion,* pp. 383-385. în numele lui Arthur, Gawain porneşte în căutarea lui Merlin, aude un geamăt şi vede doar un fel de fum, precum aerul. Dîn acel nor de ceaţă, Merlîn îi vorbeşte şi ii explică nenorocirea sa şi cum a ajuns să fie întemniţat, că Gawain nu va mai vedea niciodată şi că el, Merlin, nu va mai vorbi cu nimeni în afară de iubita sa.

[122] Vezi *Märchen aus Turkestan und Tibet*, p. 63 n. L

[123] *Cf.* mărul lui Connla!

[124] „Un descântec magic pentru călătoria îndepărtata * – R. Wilhelm, *Secretul Florii de Aur,* p. 54.

614

Fiica magică [anima]

O poveste asemănătoare care este, din multe puncte de vedere, un rapt extatic[125] în viaţa de apoi de către anima este basmul japonez „ Aitaka Myoyin”:

[Pe când tăiau bambus, doi bătrâni au găsit într-o tulpină un copilaş, o fată de o frumuseţe supranaturală. Fata a crescut foarte repede şi radia o lumină supranaturală. Mesagerii împăratului au venit să o invite la palatul imperial, dar ea a refuzat să se ducă. Atunci a venit împăratul însuşi.]

De îndată ce emisarii împăratului au părăsit casa bătrânului cuplu, fiica s-a întors către părinţii ei adoptivi cu lacrimi în ochi şi le-a spus: „Nu voi uita niciodată dragostea şi grija pe care mi-aţi arătat-o în tot acest timp. Dar a sosit vremea să vă părăsesc şi să mă întorc în vârful Muntelui Fuji, de unde am venit la voi. Să nu vă supăraţi pe mine că vă părăsesc şi să nu mă consideraţi nerecunoscătoare”. Cei doi bătrâni au

J implorat-o să rămână, căci fără ea nu voiau să mai continue să trăiască. Ea a răspuns: „Nu plângeţi pentru soarta mea inevitabilă de deasupra. Din când în când, voi veni să vă vizitez bordeiul şi să mă interesez de bunăstarea voastră, dar nu pot să mai trăiesc aici,

printre oameni”.

Cu aceste vorbe, a părăsit căminul lor şi a urcat până pe piscul Muntelui Fuji. Când a ajuns împăratul la Suruga, la baza Muntelui Fuji, cei doi bătrâni i-au spus că fiica lor adoptivă plecase şi urcase pe munte. Auzind aceste veşti, împăratul a fost cuprins de o mare tristeţe. I-a cerut bătrânului să-l conducă până pe vârful muntelui şi au pornit imediat. Când cei doi au ajuns la al cincilea loc de odihnă în drumul spre vârf, s-au odihnit, iar împăratul şi-a dat coroana jos de pe cap şi s-a întins. După ce s-au odihnit, şi-au continuat urcuşul. Când au ajuns în vârf, cea pe care o căutau a ieşit dintr-o peşteră. L-a luat de mână pe împărat şi l-a condus, spunându-i: „Dacă singura ta dorinţă este într-adevăr să

[125] [în germană, *entriicken.]*

trăieşti alături de mine, atunci urmează-mă”. Au intrat în peşteră şi nu au mai fost văzuţi niciodată[126].

1282 O altă versiune a aceluiaşi basm, numită „Povestea bătrânului care a găsit o fetiţă şi a crescut-o”, relatează spre sfârşit:

1283 împăratul a întrebat-o pe fată: „Nu vrei să vii cu mine la palatul meu şi să fii soţia mea?” Atunci fecioara i-a răspuns: „Mi-ar face mare plăcere să fiu împărăteasa ta, dar din păcate eu nu sunt fiinţă umană”. înspăimântat, împăratul a întrebat: „Atunci ce eşti? Eşti zeu sau demon?” Fecioara a răspuns: „Nu sunt nici zeu, nici demon, dar nu pot să rămân aici, în lumea aceasta. în curând, va veni cineva să mă ducă sus, în rai. Renunţă la planurile tale, dragă împărate, şi întoarce-te la curtea ta”.

1284 Auzind aceste cuvinte, împăratul s-a gândit: „Ce vrea să spună prin cuvintele astea? Nu poate fi adevărat! Sunt convins că singurul motiv pentru care a spus toate acestea despre raiul care vine să o ia a fost să găsească o scuză ca să-mi refuze propunerea”. Dar, pe când stătea astfel pe gânduri, au venit multe fiinţe cereşti cu un palanchin pentru fată. Au lăsat-o pe fecioară să urce şi apoi au dus-o în rai. Dar forma acestor emisari cereşti nu era deloc precum cea a oamenilor din această lume. După ce a văzut cu ochii lui tot ce s-a întâmplat, împăratul s-a gândit: „Da, într-adevăr, femeia aceea nu este din lumea noastră!” S-a întors la palatul său, dar după aceea îşi amintea deseori de fecioară. De fiecare dată când se gândea la ea, îi apărea în amintire mai frumoasă decât toţi copiii acestei lumi. Apoi, şi-a dorit să o vadă pe femeia pe care nu putea să o uite. Dar, văzând că era în zadar, că puterile lui erau limitate, nu a avut ce să facă decât să accepte sacrificiul dureros. Nimeni nu ştia unde se află femeia. Nimeni nu găsea o explicaţie pentru faptul că venise în casa a doi bătrâni, ca să

[126] Traducere din germană, F. Rumpf, *Japanische Volksmärchen,* pp. 78-85.

crească drept fiica lor. A rămas un mister pentru toţi oamenii din lumea aceasta. Şi, din moment ce este o poveste atât de ciudată, v-am spus-o şi eu aici[127].

Ambele poveşti descriu într-o manieră impresionantă caracterul straniu, „de pe cealaltă lume”, al animei, a cărei fiinţă este străină şi incomprehensibilă pentru oamenii din lumea aceasta. Cei care se îndrăgostesc de ea sunt adesea atraşi către lumea cealaltă[128].

Frumoasa fată fantomatică provine dintr-o tulpină de bambus şi creşte la fel de repede ca un lăstar de bambus, este ca un *spiritus vegetativus* care trăieşte în această plantă. Seamănă cu multe mituri europene, în care anima apare ca nimfa de copac sau ca trestie

ori laur care se transformă în femeie[129].

Deoarece principiul psihic al vieţii reprezentat de anima ajunge în regnul vegetal, anima este uneori reprezentată *ca. floare.* Acesta este un motiv şi un cântec bine-cunoscut în Germania, *Sah ein Knab' ein Rbslein steh'n* [Lfa *băiat a văzut un trandafir stând în picioare].* Două basme paralele, „Un soldat salvează prinţesa de blestem" şi „Vampirul", povestesc despre o fată frumoasă care a fost ucisă de un iubit mort sau un demon, apoi a crescut sub formă de floare pe propriul ei mormânt şi a fost culeasă de un prinţ. Noaptea, ea se transformă în fecioară şi – într-una dintre poveşti – îi fură acestuia mâncarea, iar în alte poveşti îl ia în braţe, până ce el îşi dă seama că femeia este floarea în formă umană. Din momentul în care conştientizează lucrul ăsta, ea rămâne pentru totdeauna în formă de om şi se mărită cu el. în basmul rrom, ea îşi învinge mai târziu

[127] H. Hammitzsch, I. Schuster, *Japanische,* pp. 20-23.

[128] [în basmul menţionat mai sus, „Cea frumoasă de pe pământ", eroul se îndrăgosteşte nebuneşte de femeia care se comportă urât cu el. însă el nu se dă bătut şi, cu ajutorul obiectelor pe care le găseşte în pivniţa casei părinţilor săi şî a unor struguri magici, în cele din urmă reuşeşte să-i câştige mâna şî să o aducă în lumea lui, unde trăiesc fericiţi până la adânci bătrâneţi. în această poveste, ea este numită „de pe pământ", poate un indiciu cu privire la motivul pentru care lucrurile s-au terminat astfel.]

[129] Vezî mitul lui Daphne şi discuţia dîn W Mannhardt, *Wald- und Feldkulte,* voi. 1, *passim,* mai ales p. 38 n. 1.

1285
1286
1287
617
Simboluri arhetipale în basme

criminalul, care a încercat să o omoare pentru a doua oară. Anima apare aici ca floare după o stare de separare completă (moarte, apoi îngropare)[130]. Cu alte cuvinte, ea există ca lucru viu, dar într-o stare pur vegetativă, îndepărtată de conştiinţa umană[131]. Ca lucru rotund, floarea este şi simbol al sinelui, ca în „Connla şi fecioara zână", unde simbolul animei a fost asociat, de asemenea, cu imaginea Sinelui. Din acest punct de vedere, floarea indică aspectul Sinelui ca experienţă de simţire într-o etapă preliminară spre înţelegerea conştientă[132]. în Orient, floarea de lotus reprezintă sălaşul şi originea zeilor, dar şi locul naşterii. De aceea, în basmele menţionate mai sus, „Un soldat salvează prinţesa de blestem" şi „Vampirul", floarea este un simbol al animei renăscute. în general, florile simbolizează viaţa nouă[133] şi, prin urmare, sunt plantate pe morminte.

1288 Grupul de basme menţionat mai sus arată că „femeia iubită" este non-umană şi nu caracterizează ceva real din punct de vedere fizic. Este clar că ea reprezintă o experienţă ce transcende graniţele şi legile acestei lumi, ea provine dintr-o lume în care morţii pot fi înviaţi şi oamenii pot deveni flori, apoi din nou oameni. Dar ea ascunde un pericol, care este sugerat mai mult sau mai puţin intens la fiecare întâlnire cu anima: contactul cu tărâmul morţilor. Ea fie provine din, fie aparţine celeilalte lumi, ori păstrează o relaţie puternică şi, prin urmare, periculoasă cu acea lume. Deoarece anima nu provine din lumea conştiinţei, ci din cea a inconştientului, ea încearcă să-l atragă pe erou acolo. Dacă nu a sosit vremea ca el să o urmeze pe tărâmul ei, este inevitabilă o separare tragică. Acest lucru este oglindit în celebra

[130] Despre acest motiv, vezi R. Kohler, *Kleînere Schriften,* pp. 274 şî urm., nr. 38, *Vom Fortleben der Seelen în der Pflanzenwelt* [„Despre existenţa continuată a sufletului în lumea plantelor"].

[131] Vezi C.G. Jung, OC 9/1, *Despre aspectul psihologic al figurii zeiţei Kore,* §315.

[132] Vezi diversele forme ale animei din basmul „Frumoasa prinţesă din grădină", unde

prinţesa întreabă fiecare nou-venit ce îi place mai mult. Fraţii mai mari răspund: cele mai frumoase sunt florile sau fructele din grădină, aşa că sunt pedepsiţi. Mezinul răspunde că ea este cea mai frumoasă fiinţă din grădină, iar acesta este răspunsul pe care şi-l dorea.

[133] Vezi, de exemplu, „Mazărea de deşert a lui Sturt, floarea sângelui”, basmul unui trib indigen din Australia, consemnat în L.K. Parker, *Australian,* pp. 31-38.

618

Fiica magică [anima]

legendă englezească „Thomas care face rime şi Regina de pe Tărâmul Elfilor”, în care eroul vizitează regatul elfilor şi primeşte darul poeziei şi al profeţiei. Apoi îşi ia rămas-bun de la Regina Zânelor şi se întoarce la viaţa lui. Când i se apropie clipa morţii, un cerb alb şi o căţea vin să-l conducă înapoi pe cealaltă lume. în această legendă, eroul reuşeşte să se împotrivească atracţiei lumii morţilor prin puterea lui neobişnuită şi bunăvoinţa Reginei Zânelor, dar şi fiindcă refuză să se înfrupte din mâncarea de pe lumea cealaltă. Astfel, extazul[134] este amânat până la sfârşitul natural al vieţii sale. în multe alte basme, anima pătrunde în viaţa eroului ca o soartă tragică.

Incompatibilitatea dureroasă a sferelor este descrisă într-un basm din Insulele Mării de Sud, „Tapairu, frumuseţea de pe tărâmul zânelor”, după cum urmează[135]:

în Rarotonga, în frumosul sat Aorrangi, se află mica fântână a lui Vaitipi. în noaptea de după luna plină, o femeie şi un bărbat cu tenul orbitor de alb s-au ridicat din apa ca de cristal. Când locuitorii de pe lumea aceasta trebuiau să doarmă, ei au ieşit din umbre ca să fure taro, banane şi nuci de cocos. Au dus toate aceste lucruri delicioase pe lumea de dincolo, ca să le devoreze crude.

însă zânele nici nu bănuiau că fuseseră văzute de muritori şi că fusese ticluit un plan pentru prinderea lor. în acest scop, s-a ţesut o plasă mare, din *cinet* rezistent, iar oamenii au stat de veghe noaptea lângă fântână. La prima lună plină au apărut din nou şi s-au dus, ca de obicei, să fure de pe plantaţii. Plasa cea mare a fost întinsă pe fundul fântânii, după care au început să hăituiască fiinţele frumoase din lumea spiritelor. Fata-zână a fost prima care a ajuns la fântână şi a sărit în ea. A fost prinsă imediat în plasă şi luată de acolo cu mare fast. Dar, când au înlocuit plasa după luptă, a rămas un spaţiu neacoperit şi prin această deschizătură a reuşit să scape băiatul-zână.

[134] [în germană, *entrilcken.]*

[135] Cuvântul „zână” este probabil un artificiu de traducere şi nu reflectă cuvântul original.

1289

1290

1291

619

Simboluri arhetipale în basme

1292 Frumoasa prizonieră a devenit soţia prea-iubită a căpeteniei Ati, care a umplut fântâna cu bolovani mari, astfel încât nevasta lui să nu se mai întoarcă vreodată în lumea de dincolo. Au trăit fericiţi împreună. Era cunoscută în toată Rarotonga drept „cea neasemuită *(Tapairu*) a lui Ati”. S-a obişnuit cu stilul de viată al muritorilor şi era mulţumită de noua ei poziţie. Cu timpul, a rămas gravidă, iar când i-a venit sorocul, i-a spus soţului său: „Fă-mi cezariană, apoi îngroapă-mi cadavrul. Dar să ai mare grijă de copilul nostru”. Ati a refuzat să facă ce i-a spus, dar a lăsat natura să-şi urmeze cursul, astfel încât zâna a devenit mama vie a unui copil frumos.

1293 După o vreme, când copilul s-a înzdrăvenit, mama a început într-o zi să plângă amarnic în prezenţa soţului său. I-a spus că o îndurera profund distrugerea tuturor mamelor în umbră după naşterea primului lor copil. L-a rugat să accepte ca ea să se întoarcă acolo ca să pună capăt acestui obicei crud şi a spus că Ati ar trebui să o însoţească. S-au învoit şi au scos bolovanii cei grei de pe fundul fântânii. Au adunat tot

felul de resturi de legume, iar zâna l-a uns cu grijă pe Ati pe tot corpul, ca să-i înlesnească pe cât posibil coborârea în lumea de dedesubt.

1294 Ţinându-l strâns de mână pe soţul ei uman, zâna a sărit în fântână şi aproape că a ajuns la intrarea în lumea cealaltă. Dar Ati era atât de epuizat, încât i s-a făcut milă şi s-a întors cu el la suprafaţă. Au încercat de cinci ori, dar în zadar! Cea frumoasă de pe tărâmul spiritelor a plâns, fiindcă soţului ei nu îi era permis să o însoţească; doar spiritele celor morţi şi nemuritorii puteau ajunge acolo.

1295 îmbrăţişându-se cu tristeţe, „cea neasemuită” a spus: „Mă voi duce singură în lumea spiritelor, să le transmit ce am învăţat de la tine”. S-a scufundat din nou în apele limpezi şi nu a mai fost văzută niciodată pe pământ. Ati s-a întors trist acasă; iar de atunci, băiatului lor i s-a spus „Ati-vee” (cel părăsit, în memoria mamei sale pierdute). Era surprinzător

620

Fiica magică [anima]

de frumos, la fel ca mama lui de pe tărâmul spiritelor; dar, în mod straniu, urmaşii lui sunt întunecaţi, ca muritorii de rând. La această zână frumoasă face referire vechiul cântec al clanului Ati:

Kua ve’eia te pou enua
Ka paa ’i te rau atua o Ati e i Vaitipie!
Akana tu a kino te inangaro!
Ea a coborât din nou în lumea spiritelor!
Oamenii lăudau fiinţa divină văzută prima dată de Ati lângă fântână,
Dar inima lui este acum plină de durere.

De aici, originea numelui des întâlnit „Tapairu” (cea fără seamăn, în memoria strămoaşei lor zâna)[136].

Frumoasa femeie pe care a prins-o Ati în acea noapte cu lună plină, momentul când apar spiritele, provine din apă, la fel ca nixele şi sirenele. Ea este un personaj din inconştient, o fiinţă spirituală, o personificare tipică a animei. Fântâna din care apare indică un simbol matern. în general, fântâna este simbolul esenţei vii a sufletului[137]. La început, nixele erau însoţite întotdeauna de o escortă masculină, umbra. în această poveste, obişnuiau să fure împreună fructele din lumea de sus, pentru a se hrăni. Astfel, ea era asociată cu lumea de deasupra şi chiar depindea de această legătură pentru supravieţuirea sa. în furt se află o parte din dorinţa de izbăvire (în alt fel, ca fiica piratului viclean din „Sirena şi marele Dubhdach”). Din punctul de vedere al locuitorilor din lumea de sus, furtul fructelor este văzut ca

[136] Text uşor modificat după versiunea în limba engleză a lui William Wyatt Gill, *Myths and Songs from the South Pacific,* Henry S. King & Co., Londra, 1876, pp. 294-296, intitulată „Zâna din fântână”, cu referire la versiunea germană a lui H. şi T.W Danzel, *Sagen und Legenden der Südsee-Insulaner (Polynesien),* Folkwang-Verlag, Hagen i.W. und Darmstadt, 1923, pp. 47-49.

[137] Vezi C.G. Jung, OC 12, *Psihologie şi alchimie,* §94; şi credinţa germanică în fiinţe asemănătoare unor elfi care trăiesc în apă – M. Führer, *Nordgermanische,* pp. 15 şi urm.

1296
1297
1298

621

Simboluri arhetipale în basme

o pierdere a sufletului, o tulburare, care, la fel ca pierderea toporului din „Pasărea *Peaged arsai”,* a condus la experienţa animei. Acest furt este o lovitură silenţioasă a inconştientului în lumea conştiinţei, care prevesteşte apariţia iminentă a problemei animei.

1299 Culoarea albă a figurilor este, cel mai probabil, un semn de frumuseţe deosebită. Mai mult decât atât, albul este adesea culoarea tărâmului magic. Regatul zăpezilor al lui Frâu Holle este alb; la fel ca luna argintie a tărâmului zânelor din „Doamna din lună”. De asemenea, Aztlan, tărâmul ancestral al morţilor pentru azteci în „Cum a căutat Motecuhzoma Cele Şapte Peşteri”, este numit „tărâmul alb”[138]. în acelaşi timp, albul este culoarea celei mai pure lumini şi transfigurări[139] şi este considerat culoarea virginităţii şi inocentei[140].

[138] Vezi M. Ninck, *Wodan,* p. 180. Lebăda este adesea o nixă transformată. Figuri similare sunt cerbul alb sau căprioara albă. Vezi *ibidem,* p. 283. C/ şi rolul magic al şarpelui alb în „Şarpele alb”. Potrivit lui F.G. Carnochan şi H.C. Adamson, *Empire,* pp. 106-107, şarpele alb indică moartea şi tărâmul ancestral. într-un basm al tribului Warao (Bolivia), „De ce nu mănâncă boa constrictor oameni”, unul dintre oamenii pe care îi mănâncă boa reapare complet lipsit de păr şi alb.

[139] Vezi Băchtold-Stăubli, s.v. *weiss* („alb”): „[...] cuvântul alb provine din rădăcina indo-europeană *kwîd* sau *kwit,* sanscritul *skr*$_y$ care înseamnă «alb», «strălucitor» [...] şi vechiul termen slav *svetu>* «lumină» şi, literal, *szvaityti,* «a face luminos». Este asociat, în cele din urmă, cu vechiul cuvânt grecesc XEVKOC;, «alb», care a devenit în general cuvântul pentru culoare. [...] Albul este culoarea zeilor luminii. [...] Există mai ales o relaţie strânsă intre alb, fulger şi apoi lumina iluminării, prin urmare cu zeităţile şi demonii furtunii. [...] Obiectele albe le pot acorda proprietarilor lor bunăvoinţa zeilor, demonilor sau oamenilor. Cei care se înfruptă din carnea unui şarpe alb pot înţelege toate limbile, sunetele animalelor şi pot primi darul profeţiei. [...] Puterea magică a culorii albe este asociată şî cu vrăjitoria. La întâlnirile lor din munţii Avers (Elveţia), vrăjitoarele vin deghizate în capre albe. [...] Hainele albe oferă purtătorului lor o protecţie deosebit de mare. Contactul cu zeii şi demonii poate fi periculos şi doar cei cu putere divină sau aflaţi într-o stare de puritate pot evita suferinţa; este de înţeles că oamenii care sunt responsabili pentru gestionarea puterilor supranaturale, precum preoţii şî magicienii, încearcă să se protejeze purtând mantii albe pentru a ţine la distanţă efectele răului. [...] Pe măsură ce caracterul apotropaîc al culorii albe a fost uitat, hainele luminoase au devenit populare ca straie de petrecere. [...] Culoarea albă a animalelor de jertfa are, în majoritatea cazurilor, un caracter apotropaic. [...] în Pomerania, albul semnifică culoarea creaturilor asemănătoare piticilor, care

1300

în viziunea soarelui din *Liturghia lui Mithra,* divinitatea poartă o robă albă şi carul lui Helios este tras de patru cai albi[141]. în est, de exemplu în Tibet, albul este atributul celei mai înalte lumi a îngerilor zeului[142]. în China, una dintre formele paralele ale animei, pe nume Po, este descrisă folosindu-se trăsăturile pentru alb şi demon. De asemenea, apare ca fantomă albă şi semnifică sufletul corpului htonic feminin[143]. O idee asemănătoare este întâlnită în speculaţia alchimică referitoare la faptul că femeia albă este asociată aproape întotdeauna cu bărbatul roşu. Femeia este numită porumbelul alb strălucitor sau Beya, din cuvântul arab *albeida* (cel alb)[144]. Un basm al koriakilor, „Corb Mare şi spiritele rele”, povesteşte despre o figură anima, fiica spiritelor rele, care este „orbitor de frumoasă” şi nu trebuie decât să întindă mâna afară din bordeiul ei ca să lumineze întregul peisaj.

în basmul polinezian „Tapairu, frumuseţea de pe tărâmul zânelor”, anima este descrisă de obicei ca un spirit alb al nopţii şi primăverii, ca un demon ce iese din inconştient. La fel ca vânătorul din „Ititaujang” şi „Pielea de focă”, Ati încearcă să lege femeia frumoasă de el, trăgând-o cu forţa în sfera lui. La început reuşeşte, fiind multă vreme fericiţi împreună, nixa acceptă îndatoririle unei fiinţe umane şi bărbatul simte prezenţa minunată a frumosului

spirit al naturii. Dar naşterea copilului lor îi pecetluieşte soarta femeii. Ea cade pradă

trăiesc sub pământ, numite *Undererdschken* [Subterani] de către Boit. Unii demoni preiau culoarea albă, de exemplu, ca paloare a morţii la cadavre. [...] Această asociere dintre alb şi moarte (fantome, spirite ale morţilor etc.) este şi cauza semnului nefast atribuit adesea albului". Vezi şi Johann Jakob Bachofen, *Die Sage von Tanaquil. Eine Untersuchung über den Orientalismus în Rom und Italien,* J.C.B. Mohr, Heidelberg, 1870, p. 316; M. Ninck, *Wodan,* p. 294; C.G. Jung, OC 5, *Simboluri ale transformării,* §233.

[140] Vezi V.C.C. Collum, „Schöpferische Mutter-Göttin", pp. 247-249.

[141] Vezi A. Dieterich, *Eine Mithrasliturgie*, p. 11; H. Leisegang, „Das Mysterium der Schlange", p. 188 n. 2. Vezi şi elfii albi luminoşi şi calul luminos al lui Dag din M. Führer, *Nordgermanische,* pp. 9 şi urm.

[142] *Cf.* WY. Evans-Wentz, *The Tibetan Book of the Dead,* ed. a Il-a, Oxford University Press, Oxford, 2000, pp. 107 şi urm.

[143] Vezi C.G. Jung, OC 13, *Comentariu la „Secretul Florii de Aur",* §57. Vezi „doamna albă", stafia care bântuie castelele medievale.

[144] Vezi C.G. Jung, OC 12, *Psihologie şi alchimie,* §435 n. 37, 443; OC 13, *Viziunile lui Zosimos,* §124.

1301

623

Simboluri arhetipale în basme

mortii şi, astfel, trebuie să se întoarcă în lumea de dincolo. Conform preceptelor originii sale din regatul zânelor, ea trebuie să-şi păstreze virginitatea şi nu se poate uni complet cu cealaltă lume.

1302 Ideea virginităţii este strâns legată de imaginea animei. Philon din Alexandria scrie că, în sfera umană, uniunea în scopul procreării le transformă pe fecioare în femei, dar atunci când *sufletul* începe să intre în comuniune cu Dumnezeu, el începe să le facă din nou pe femei fecioare[145]. Atena, care s-a născut din capul lui Zeus şi, prin urmare, reprezintă o figură anima, este, ca Artemis, o fecioară eternă. Această feciorie înseamnă puritate, adică neamestecul cu lucrurile lumeşti, fiindcă imaginea animei înfloreşte în semnificaţia sa completă doar dacă nu se îmbină cu lumea exterioară. Astfel, zânele şi sirenele nu au voie să aibă copii, fiindcă anima trebuie să fie o fiinţă pur spirituală. Porunca de pe tărâmul zânelor care interzice orice legătură reală cu un muritor se bazează pe cunoaşterea faptului că puterea copleşitoare a animei fantomatice va pieri şi că ea trebuie să alunece înapoi în inconştient de îndată ce şi-a lăsat viaţa să treacă în ceea ce este în sine cel mai important. Adică un copil, ca simbol al Sinelui, care conectează cu adevărat cele două lumi[146].

[145] Vezi R. Reitzenstein, *Hellenistîc,* pp. 118-119, 311 -312.

[146] Vezi mitul grecesc modern din L. Laistner, *Das Rätsel,* voi. 1, pp. 121-122. Un tânăr fermier cântă la liră atât de frumos, încât Nereidele îl iau în peştera lor argintie, ca să-i asculte muzica. El se îndrăgosteşte de una dintre ele şi reuşeşte, cu ajutorul sfaturilor unei bătrâne, să o aducă sub influenţa lui. Femeia îl urmează şi ii oferă un fiu, dar nu îşi rupe legământul tăcerii. Omul nu mai suportă acest lucru şi ii cere din nou sfatul bătrânei. Se întoarce la soţia lui şi se preface că aruncă propriul lor copil în cuptor. Femeia ţipă şi ia copilul la ea. „Şi, fiindcă celelalte Nereide nu au mai primit-o niciodată înapoi în cercul lor, căci acum era mamă, ea şi-a construit o casă nouă aproape de peştera Nereidelor. Oamenii o mai văd, din când în când, cu copilul în braţe."

Aici este descrisă aceeaşi lege invers. Prin faptul că este mamă şi prin naşterea copilului, această Nereidă îşi pierde figura anima virgină şi fantomatică, aşa că nu se mai potriveşte în tărâmul ei magic. Pe de altă parte, tăcerea ei indică „diferenţa" sa, iar astfel rămâne suspendată în apropierea lumii profane. Cruzimea deosebită a bărbatului ii distruge, în cele

din urmă, armonia spirituală. Tăcerea figurii anima indică faptul că, în viziunea fericită a tânărului, ea nu „spune” totul pentru el. Calitatea ei onirică nu poate însemna orice, în ciuda naşterii copilului,
624
Fiica magică [anima]
1303
Singura cale de ieşire deschisă acum este aceeaşi pe care a folosit-o Connla în „Călătoria pe mare a lui Connla”: să urmeze anima în regatul ei. La fel ca Orfeu, şi Ati trebuie să facă pasul de a intra pe tărâmul morţilor, sperând că poate dovedi că sentimentele lui puternice sunt autentice şi, prin urmare, să implore cuplul regal întunecat aflat la conducere să o elibereze pe iubita lui soţie. Deoarece, în ciuda eforturilor sale, Ati nu poate realiza călătoria în lumea de dedesubt, separarea rămâne singura posibilitate şi „Cea neasemuită” se întoarce pentru totdeauna în fantână.

Problema fermecării pe tărâmul vieţii de dincolo de către anima şi efectele sale magice sunt ilustrate şi în basmul „Cele şapte fecioare”:

Doi neneţi de pădure[147] trăiau împreună într-un loc izolat, unde vânau vulpi, zibeline şi urşi. S-a întâmplat odată ca unul dintre ei să plece într-o călătorie, iar celălalt să rămână acasă. Călătorul s-a întâlnit cu o bătrână care tăia mesteceni. „Tu tai rotund, în cerc! Ar trebui să tai din două părţi, îţi arăt eu cum.” A luat toporul şi a tăiat mulţi mesteceni, pe care i-a dus cu o sanie până la cortul bătrânei. Aceasta era sora tatălui său. A pus lemnele pe pământ. Bătrâna a spus: „Ascunde-te, să nu te vadă nimeni”. Bărbatul s-a ascuns. Bătrâna a rămas în picioare, pe deal. S-au apropiat şapte fecioare de ea. „Cine a tăiat copacul acesta? Nu aşa se taie copacii. Cine e aici cu tine?” Bătrâna: „Nu e nimeni cu mine. Am tăiat singură copacul ăsta!” Fetele au plecat fără să intre în cort.

Nenetul a ieşit din ascunzătoare şi s-a dus la sora tatălui său. Bătrâna a spus: „în pădurea întunecată se află un lac, un lac lung, du-te acolo! Când ajungi, vei vedea cele şapte fecioare înotând. Ele îşi lasă hainele pe mal. Furişează-te încet şi ia hainele uneia dintre fete şi ascunde-le”.

a simbolului Sinelui. Duritatea seculară a atitudinii bărbatului devalorizează relaţia şi este cauza sfârşitului indecis şi tragic.

[147] [Neneţii de pădure sunt un popor siberian care trăieşte în taiga. în versiunea originală, povestea este spusă la timpul prezent, dar aici este schimbată la trecut pentru consecvenţă cu celelalte poveşti din această carte.]

1304
1305
1306
625
Simboluri arhetipale în basme

1307 Bărbatul a plecat şi a ajuns la lac, întocmai cum a spus bătrâna. A luat cele mai frumoase haine şi le-a ascuns. Cele şapte fete au înotat până la mal. Au început să se îmbrace, dar hainele uneia dintre fecioare dispăruseră. Fata a fugit înapoi în apă, iar celelalte fete au plecat. Cea rămasă în urmă a plâns în mijlocul lacului, fiindcă nu ştia cine îi luase hainele. A spus: „Oricine mi-a luat hainele, voi deveni soţia sa dacă mi le înapoiază”. Nenetul nu avea încredere în femeie şi nu s-a arătat.

1308 Femeia din lac s-a gândit şi a vorbit pentru sine: „Cea bătrână avea o soră şi mai mare, care avea un fiu. Dacă el mi-a furat hainele, atunci voi deveni soţia lui!” Acum, bărbatul a ieşit din ascunzătoare şi fata l-a văzut. „E adevărat! Eşti fiul surorii bătrânei noastre! Dă-mi hainele înapoi şi voi deveni soţia ta.” „Dacă îţi dau hainele înapoi, te vei ridica la cer, cum poţi să fii soţia mea?”

1309 „Poţi să mă crezi că voi fi soţia ta; dă-mi hainele, căci mi-e frig!” Bărbatul a

răspuns: „Nu departe de aici sunt şapte fraţi care trăiesc împreună într-un loc izolat. Ei vin şi pleacă. Atunci când se întorc la cortul lor, îşi scot inimile şi le agaţă de stâlpii corturilor. Dacă poţi să-mi aduci aceste şapte inimi, o să-ţi dau hainele, altfel nu o să le primeşti, chiar dacă mori pe loc”.

1310 „O să iau aceste inimi. Acum dă-mi hainele!”

1311 „Nu ţi le dau până ce nu-mi spui cum ai de gând să obţii inimile celor şapte fii.”

1312 „O să merg noaptea şi o să le iau.”

1313 „Nu aşa, mulţi au încercat deja astfel şi nimeni nu a reuşit. Apropie-te de mine şi îţi voi spune cum le poţi obţine.”

1314 Femeia a înotat până la mal. Nenetul a spus: „Aceşti şapte bărbaţi mi-au luat sora, trebuie să o convingi să te ajute. Du-te la sora mea, căci ea veghează toate inimile şi trebuie să i le ceri ei”.

1315 S-au tocmit şi bărbatul i-a dat hainele fecioarei. Aceasta s-a îmbrăcat şi a cerut mai mult timp ca să obţină inimile, „în cinci zile, voi veni cu turma mea de reni şi cortul meu.”

Bărbatul s-a întors la tovarăşul său. „Unde ai fost? Ce ai văzut?”

„N-am fost nicăieri, n-am văzut nimic.” Tovarăşul său a spus: „Este clar că ai fost la sora tatălui nostru! Cei şapte fraţi fără inimi ne-au omorât mama şi o să te omoare şi pe tine, dacă te duci acolo! Să nu te mai duci niciodată la bătrâna aceea!”

Au stat acolo cinci zile. în a cincea zi, a coborât fata din cer, împreună cu turma ei de reni şi cortul său, şi a devenit soţia lui. „Acum, să mergem la cei şapte fraţi [să căutăm răzbunare pentru uciderea mamei tale]”, a spus femeia.

„Să vedem dacă reuşim să obţinem inimile.” S-au dus la cortul celor şapte fraţi. Bărbatul şi soţia lui au intrat în cort, însă nimeni nu vedea femeia. Bărbatul era vizibil şi a vorbit
J
cu sora lui: „Unde îşi pun cei şapte fraţi inimile când se întorc la cort?”

„Acolo, pe stinghiile cortului le pun, iar apoi se culcă direct şi întotdeauna dorm fără inimi.” Sora a continuat: „Au încredere în mine şi când se întorc la cort, eu iau un vas şi mă duc de la unul la altul. Fiecare îşi pune inima în vas. Apoi, eu atârn inimile pe stinghii”.

Bărbatul i-a spus: „la vasul, adună inimile de pe stinghii şi pune-le în vas. De dimineaţă, când îţi cer inimile, aruncă inimile celor şase fraţi mai mici, oriunde vrei. Ei pot să moară. Dar ia inima fratelui cel mare, du-te la el şi spune-i: «Când se va întoarce mama la viaţă, îţi voi da inima înapoi, altfel nu»„.

Cuplul a reuşit să obţină inimile celor şapte samoezi şi, după ce l-au şantajat pe cel mare ca să le aducă mama înapoi, îi omoară pe toţi, aruncându-le inimile pe pământ. La sfatul surorii tatălui lor, bărbatul ajuns acasă îi dă noii sale soţii un cuţit şi îi spune să facă ce vrea cu el. Femeia a luat toate inimile care se aflau în cort, dar şi pe cea a soţului său şi pe a ei, şi le-a aruncat în aer. Sora tatălui a venit şi a văzut că niciunul nu avea inimă şi a spus: „Toţi de aici sunt lipsiţi de

1316
1317
1318
1319
1320
1321
1322

inimă, nu sunt vii, nu sunt morţi, ce să fac? Mă duc la lacul cel lung, poate găsesc pe cineva acolo”.

1323 La lac, bătrâna soră a tatălui a luat hainele celorlalte şase fecioare ce se îmbăiau şi le-a ascuns. Cele şase surori plângeau şi se jeleau: „Nu ştim unde a dispărut sora noastră!” Au înotat până la mal şi uneia dintre ele îi lipseau hainele. A sărit înapoi în lac, iar celelalte au plecat. Cea rămasă în lac a început să strige: „Oricine mi-a luat hainele, voi deveni soţia acelui om şi voi învia fiecare mort, dacă îmi dă hainele înapoi. Noi prindem multe inimi în aer şi cu acestea îi pot ajuta pe cei morţi”. Bătrâna [sora tatălui] a ieşit din ascunzătoare: „Uite, aici sunt hainele tale!”

1324 „Dă-mi hainele şi voi face tot ce am promis.” „Dă-mi toate inimile pe care le-ai găsit şi pe urmă îţi dau hainele”, a spus femeia. „Tu trăieşti în aer, sora ta e pe pământ acum, când cere ceva, nu o poţi ajuta?” „Dacă trăieşte, vom face tot ce vrea.”

1325 Fecioara i-a dat toate inimile, apoi bătrâna i-a înapoiat hainele. Bătrâna s-a întors la cortul unde locuiau toti oamenii fără inimi, care plecaseră în rai. Toate inimile erau acum pure şi *sacre.* „Acum”, a spus femeia, „să urcăm în cer, la surorile noastre”. Au adunat renii laolaltă, s-au pregătit de călătorie şi şi-au luat zborul. Vreme de şapte zile au trecut printr-o ceaţă deasă, prin care nu vedeau nimic, apoi au ajuns într-un loc cald, foarte cald şi prielnic. Acolo trăiesc până în ziua de astăzi[148].

1326 Am întâlnit deja motivul celor şapte figuri anima şi a fecioarei-le- bădă. Faptul că anima ajută, în mod magic, la răzbunarea împotriva adversarilor puternici este o noţiune caracteristică a popoarelor indigene. Anima oferă clarviziune psihică şi superioritate. însă cea mai impresionantă descriere este aceea în care anima îndepărtează inimile tuturor, astfel încât oamenii „nu sunt nici morţi, nici vii”.

[148] Originalul nu are titlu. Traducere din A. Castren, *Ethnologische,* pp. 172-176.

Fiica magică [anima]

Aceasta este expresia primitivă pentru „posesia animei”, în care omul trăieşte într-o stare de inumanitate, adică fără o inimă umană, când orice asociere spontană cu alţi oameni, orice reacţie umană este suprimată. în loc să se deschidă în faţa vieţii, un astfel de om trăieşte într-o stare de plutire, nu tocmai prezentă, în viaţa sa de zi cu zi: orbit, fascinat şi vrăjit de şiretlicurile animei sale. în basmul nostru, atunci când bătrâna aduce inimile înapoi, acest lucru reprezintă o reconciliere mediată de înţelepciunea naturală a inconştientului. Oamenii îşi revin în fire şi este important că inimile lor sunt pure şi sfinte. Fiecare etapă a fermecării rezultă, de asemenea, într-un sens pozitiv, într-o detaşare de orice concupiscenţă lumească şi implicare în viaţa de zi cu zi. în cele din urmă, experienţa animei conduce la o retragere extatică definitivă în viaţa de după, o detaşare de lume şi viaţă. Este un paradox straniu, perceput în acelaşi timp şi ca mântuire binecuvântată, şi ca plecare tragică din lume.

O descriere plină de viaţă a naturii animei, care nu mai are nevoie 1327 de niciun comentariu, găsim în „Fata care era mai rapidă decât caii”:

A fost cândva o fată care nu fusese zămislită dintr-un 1328 tată şi nici născută de o mamă. Nu fusese creată de niciun părinte, ci de VIZCM[149], din zăpada luată din canionul fără fund la vremea solstiţiului de vară. Vântul însufleţise fata cu respiraţia sa, fusese hrănită la sân cu rouă, munţii o îmbrăcau cu frunzele lor căzute şi câmpurile o împodobeau cu florile şi ghirlandele lor. Era albă ca zăpada, mai roşie ca un trandafir, mai luminoasă decât soarele – pe scurt, o fată cum nu se mai

[145] *[Vila* sunt versiuni slave ale nimfelor, care au putere asupra furtunilor, pe care le place să le trimită jos, asupra călătorilor singuratici. Ele trăiesc în pajişti, iazuri, oceane, copaci şi nori. Pot apărea ca lebede, cai, lupi sau femei frumoase, în mitologia slavă sudică se

crede că *vila* sunt spirite feminine asemănătoare unor zâne, care trăiesc în sălbăticie şi, uneori, în nori. Se credea că sunt spirite ale femeilor care fuseseră frivole în timpul vieţii lor şi acum oscilau între aici şi viaţa de dincolo. Uneori apar sub formă de lebede, şerpi, cai, şoimi sau lupi, în care se pot transforma, dar de obicei apar ca fecioare frumoase, dezbrăcate sau îmbrăcate în alb, cu părul lung şi despletit.]

629
Simboluri arhetipale în basme

născuse niciuna pe lume înaintea ei şi nici nu avea să mai existe una ca ea care să bucure lumea cu prezenţa sa. A dus vorba în toată lumea că organiza o cursă într-o anumită zi şi într-un anumit loc, iar dacă putea să o întreacă un bărbat călare pe cal, atunci avea să-i fie soţie. Când a sosit ziua întrecerii, s-au adunat tineri din toată lumea, cu miile, călare pe caii lor. Avea să fie greu de stabilit care era cel mai bun dintre ei.

1329 Fata stătea la linia de start, iar de ambele părţi ale ei stăteau aliniaţi pretendenţii, călare pe cai. Fecioara era singura pe jos, fără cal. Le-a spus: „La capăt am pus un măr de aur. Cine ajunge primul acolo şi ia mărul, lui îi voi aparţine, dar dacă ajung eu prima şi iau mărul înaintea voastră, atunci să ştiţi că nu veţi pleca vii din locul acesta. Gândiţi-vă bine înainte să porniţi!” Călăreţii s-au uitat unii la alţii, fiecare dintre ei sperând să reuşească să ajungă primul la măr, făcând-o astfel pe fată soţia lui. Şi-au spus unul altuia: „Un lucru ştim sigur: ea aleargă pe jos şi nu va reuşi niciodată să ne întreacă, aşa că unul dintre noi va ajunge sigur primul la măr şi niciunul dintre noi nu va muri din cauza unei persoane aflate pe jos, căci sigur nu ne va învinge. Dar unul dintre noi va ajunge primul la măr. Fie ca Dumnezeu şi norocul să fie astăzi de partea noastră!”

1330 Când fata a bătut din palme ca să dea semnalul începerii cursei, toţi au pornit în galop, aplecându-se în faţă pe şeile lor. La mijlocul drumului, ce să vezi, fata a părut să obosească şi a început să încetinească. Deodată, i-a apărut o pereche de aripi sub braţe, ca să o ajute să avanseze mai repede, aşa că a ajuns în scurt timp în frunte. Călăreţii îşi îndemnau caii să alerge mai tare, dădeau pinteni, bicele şuierau deasupra capetelor lor şi, într-adevăr, au început să o întreacă pe fată. Când a văzut asta, fata şi-a smuls părul din cap şi l-a aruncat în urma ei. Imediat, s-a ridicat un lanţ muntos teribil. Pretendenţii călare nu ştiau ce să facă: să treacă prin stânga sau prin dreapta? Dar acest lucru nu i-a împiedicat să se avânte cu furie înainte.

630
Fiica magică [anima]

Din nou, fata era prima, dar călăreţii şi-au mânat caii înainte şi au prins-o din urmă. Când a observat fata că munţii nu o ajutau, a lăsat o lacrimă să-i cadă, care s-a transformat într-un râu imens. Călăreţii s-au aruncat în el şi aproape toţi s-au scufundat şi au murit. Un singur călăreţ, fiul împăratului, a reuşit să iasă din curenţii puternici şi a urmărit-o fără preget pe fată. Dar, când a văzut că fata se depărta de el, a implorat-o de trei ori, în numele lui Dumnezeu, să stea pe loc. Deodată, ea a încremenit în locul unde se afla, de parcă era vrăjită. Apoi, băiatul a întrecut-o, a ridicat-o şi a pus-o pe cal, în spatele lui. Au înotat împreună către uscat şi au continuat prin munţii înalţi, către casă. Când au ajuns la cea mai înaltă creastă a lanţului muntos, prinţul s-a uitat în spate, dar fata nu mai era nicăieri – dispăruse![150]

Jocul înşelător al acestei fiinţe ireale a naturii, urmărită de o hoar- 1331 dă de tineri conduşi de instinctele lor, pare să-şi găsească sfârşitul atunci când fiul împăratului apelează la ajutor divin. Dar apoi el crede că poate să meargă, pur şi simplu, cu ea în lumea seculară şi devine un măscărici faţă de această imagine puternică a sufletului.

Mai puţin poetic, dar mai îngrozitor şi mai înspăimântător este 1332 basmul slav „Stanko şi vila”, în care e descrisă o altă experienţă cu anima:

A fost cândva un păstor care ştia să cânte la flautul 1333 simplu şi dublu mai bine decât

oricine din apropiere sau din depărtare. într-o dimineaţă devreme, chiar la ivirea zorilor, el a ieşit din bordei înaintea turmei sale. A cântat la flaut

J

atât de dulce şi de melodios, încât notele păreau să plutească afară din instrumentul său. Doar o rândunică în soare în vremea postului poate cânta atât de dulce. Tocmai atunci, clopotele bisericii din oraş au început să cânte *Ave Maria.*

[150] Traducere din Friedrich Salomon Krauss, *Sagen und Märchen der Südslaven, în ihrem Verhältnis zu den Sagen und Märchen der übrigen indogermanischen Völker-gruppen,* voi. 1, Verlag von Wilhelm Friedrich, Leipzig, 1883, pp. 462-464.

Dar Stanko – aşa îl chema pe acel om sărman – a uitat să se roage, în schimb a cântat *Ave Maria* la flaut. Când a terminat, a ajuns la gardul de la intrarea în sat şi, ce să vezi! O fată în alb, o adevărată *vila*| Stanko s-a apropiat de femeia de pe stâlpul gardului, iar ea a scos un ţipăt pătrunzător care i-a străpuns oasele şi, la fel ca o *vila,* a ţâşnit în aer. O briză caldă l-a atins pe Stanko, care s-a aşezat la pământ, iar podeaua podului de lemn s-a despicat în două. Şi-a revenit şi s-a grăbit spre casă, cu *vila* pe urmele lui. S-a aşezat la masă ca să cineze, iar *vila* s-a aşezat lângă el, lipită de genunchiul său. Când s-a dus la culcare, *vila* s-a urcat în pat cu el. Când s-a trezit să meargă la muncă, s-a trezit şi *vila* şi l-a urmărit pas cu pas. Când au observat oamenii că *vila* nu pleca de lângă Stanko, au apelat la magicieni şi vrăjitori – dar în zadar. Mintea lui Stanko a început să o ia razna, a fost găsit bătut şi legat, sau ţintuit de coroana unor copaci în care era imposibil să te urci. După ani de chin, a fost găsit înecat într-o groapă pentru bălegar[151].

1334 Unele basme reflectă ideea animei ca stafie sinistră, o figură bântu- itoare, al cărei caracter este asemănător cu imaginile inconştientului. Un exemplu al acestui lucru provenit din Islanda este povestea „Una, fata elf”:

1335 Tânărul pe nume Geir avea o fermă frumoasă, dar îşi pierduse recent soţia. Odată, pe când oamenii pregăteau fânul, a văzut o tânără frumoasă care li s-a alăturat şi, fără să

[151] Tradus din Friedrich Salomon Krauss, *Darstellungen aus dem Gebiete,* nr. 108. Vezi notele din August Leskien (ed.), *Balkanmärchen aus Albanien/Bulgarien,* p. 324, nota la povestea nr. 12, „Fata şi vampirul”. *Samovila* este numele bulgăresc pentru creaturile asemănătoare unei nimfe căreia sârbii ii spun *vila.* Ele sunt descrise ca femei frumoase care trăiesc în păduri, munţi şi mai ales în lacuri. Despre puterile mintale ale nimfelor şi efectul lor dăunător asupra oamenilor, vezi, în general, Friedrich Salomon Krauss, *Darstellungen aus dem Gebiete-,* şi W Mannhardt, *Wald- und Feldkulte,* vol. 2: *Antike Wald- und Feldkulte aus nordeuropäischer Überlieferung,* Gebrüder Borntraeger, Berlin, 1877, pp. 36 şi urm.

scoată o vorbă, i-a ajutat la muncă. Acest lucru s-a repetat zi după zi, toată vara. Munca grea era îndeplinită întotdeauna ca şi cum ar fi fost floare la ureche. Nimeni nu ştia de unde venea

J >

şi unde se ducea. în cele din urmă, fermierul i-a mulţumit şi a luat-o ca menajeră. Ea a adus un cufăr mare şi l-a pus în camera femeilor. S-a dovedit foarte harnică şi toti ţăranii au ajuns să o îndrăgească, mai ales Geir, un om pios. Dar, în ciuda invitaţiilor şi gesturilor de convingere, ea nu li s-a alăturat niciodată la biserică. Acesta era singurul lucru care nu îi plăcea lui Geir la ea. De Crăciun, când oamenii ieşeau şi cântau colinde seara, Una (căci aşa îi spunea Geir) a rămas singură acasă. A fost văzută de două ori pe afară, dar de dimineaţă

era pregătită să se apuce din nou de muncă.

Odată, în timpul colindelor, un băiat – era un slujitor al fermierului – s-a îmbolnăvit şi a plecat acasă. Pe drum, a văzut-o pe Una muncind. S-a ascuns şi a urmărit-o. A văzut-o îmbrăcându-se cu un veşmânt festiv din cufărul ei şi devenind o femeie neobişnuit de frumoasă. Apoi, a scos o pătură roşie şi s-a dus la păşunile comune, unde se afla o mică mlaştină. Băiatul a urmărit-o pe furiş. Acolo, ea a întins pătura şi, ca să vadă exact ce face, băiatul s-a apropiat până lângă pătură. Deodată, fata, pătura şi băiatul s-au scufundat ca prin fum în pământ şi au aterizat pe o pajişte verde.

Una a luat pătura sub braţ şi s-a dus către o casă mare. A fost primită cu amabilitate şi s-a aşezat împreună cu oamenii de acolo la o masă bogată. Băiatul a reuşit să fure o bucată de coastă şi o bucată de carne uscată de oaie, care păreau mai delicioase şi mai zemoase decât orice alte cărnuri pe care le văzuse vreodată. Festivităţile au durat, împreună cu jocuri, până dimineaţa devreme, şi erau foarte artistice şi frumoase. Apoi, pe măsură ce se apropiau zorii, Una şi-a luat rămas-bun, explicându-le că fermierul avea să se întoarcă în scurtă vreme de la biserică. S-au despărţit prieteneşte şi Una a plecat. Băiatul a urmărit-o pe furiş. S-au întors din nou la lumea de sus pe o pătură. Una s-a dus acasă, a împachetat
1336
1337
633
Simboluri arhetipale în basme

pătura şi a pus-o în cufărul din camera ei, urmărită în taină de băiat. Acum, fermierul s-a întors de la biserică. L-a văzut pe băiat acolo şi l-a întrebat dacă îl mai durea burta. Băiatul i-a spus că se simte mult mai bine. S-au întors împreună la casa fermierului. Una i-a salutat şi au mâncat carne uscată, după obicei. Fermierul a luat o bucată mare de miel şi a spus: „A mai văzut cineva vreodată o bucată atât de delicioasă de pastramă de miel?” „Poate”, a spus slujitorul şi i-a arătat coasta de miel pe care o adusese cu el. Când a văzut Una aceasta, s-a făcut roşie la faţă şi a plecat de la masă, iar de atunci nu a mai fost văzută niciodată[152].

1338 Aici, imaginea animei este clar separată de soţia fermierului; figura anima apare abia după moartea soţiei. Anima li se arată de obicei celor singuri şi respinşi de această lume. Prin moartea soţiei fermierului, s-a format un gol în viaţa lui, în care pot pătrunde imagini din inconştient. Un aspect al celeilalte lumi se apropie de el sub forma femeii spirit. Una este un fel de figură marginală, o fiinţă care bântuie între lumea aceasta şi cea de dincolo, între conştient şi inconştient. Aşa cum se întâmplă adesea în basmele scandinave, lumea spiritelor este o rămăşiţă din epoca păgână şi se află într-o opoziţie ostilă cu creştinismul. Prin această împotrivire, Una îşi dezvăluie esenţa ca parte a naturii sau a sufletului femeii, care nu putea să-şi găsească locul în interiorul bisericii.

1339 Odată ce un om pătrunde în tainele lumii Unei şi ameninţă să o descopere, ea fuge şi nu mai apare niciodată. Se pare că are reguli stricte cu privire la graniţele existente între sfere şi cunoaşte opoziţia conştiinţei faţă de lumea spiritelor şi pericolele sale. Ea fuge înainte ca mediul secular, cu lipsa lui de înţelegere, să se întoarcă împotriva fiinţei, originii şi dorinţei sale pentru existenţa umană. La urma urmei, nu este doar o stafie periculoasă, care s-ar putea comporta cu răutate în condiţia sa naturală nerecunoscută, sau poate chiar nimicitor? Ea este o parte din Tărâmul Morţilor şi ar putea ameninţa

[152] Tradus din germană, H. şi I. Naumann (trad.), *Isländische,* pp. 54-56. Pentru mai multe poveşti similare, vezi L. Laistner, *Das Rätsel,* voi. 1.

634
Fiica magică [anima]

chiar vieţile fermierilor[153]. La fel ca Ati din „Tapairu, frumuseţea de pe tărâmul zânelor” (vezi *supra,* p. 619), fermierul nu încearcă să o urmeze şi să menţină relaţia, deoarece se pare că

predomină groaza lui faţă de lumea spiritelor[154].

[153] într-o poveste asociată, „Regina elf Hilda”, efectul letal al tinerii femei elf este atribuit unui blestem aruncat asupra ei de către soacra sa, o regină trol bătrână. Vraja aruncată de Marea Mamă, adică natura ca soartă ineluctabilă, este îndepărtată atunci când omul – eroul basmului – află secretul. Cunoaşterea lui încheie

»

efectul fatal al blestemului, dar, în acest caz, nu împiedică separarea sferelor Nu ne putem aştepta la un pod, venind de la nivelul de conştiinţă pe care îl reflectă acest tip de basme.

[154] Un basm chinezesc, „Femeia transformată”, povesteşte despre o figură anima care umblă neîncetat ca o stafie periculoasă. Un învăţat se plimba adesea prîn munţi, într-o zi, a vizitat un mic sat montan şi s-a oprit la hanul din sat. Gazda avea o fată frumoasă, care l-a impresionat atât de mult pe învăţat, încât a luat-o acasă ca iubita lui. După câţiva ani, învăţatul a fost numit intr-o poziţie administrativă şi a plecat să-şi ocupe postul Împreună cu iubita lui. Femeia, care la început fusese blândă şi drăguţă, a început deodată să se comporte violent, devenind încăpăţânată, înfumurată şi îndărătnică. În crizele sale de furie, ajungea chiar să-î bată şi să-î muşte pe slujitori şi menajere. Abia atunci a început soţul ei să-i observe comportamentul şi să devină bănuitor. într-o zi, a plecat la vânătoare cu un prieten şi s-a întors cu un număr mare de vulpi şi iepuri. O slujitoare i-a spus că a văzut-o pe iubita sa când s-a dus şi a devorat o parte din vânat, crud! Acum, bărbatul a observat că picioarele femeii nu mai erau picioare de om. A început să evite orice contact cu ea şi să doarmă în altă cameră. într-o zi, un slujitor a adus acasă o căprioară pe care o ucisese. învăţatul a anunţat că trebuia să facă o călătorie până în satul învecinat, dar de fapt a stat pe lângă casă şi s-a ascuns, să vadă ce face femeia. în scurt timp, a văzut-o cu părul despletit şi sânii goi, cu ochii ieşiţi din orbite, complet transfigurată, cu capul căprioarei în mâna stângă. Cu mâna dreaptă i-a jupuit pielea, a sfâşiat cadavrul şi a rupt din carne. Auzea oasele trosnind în timp ce devora rămăşiţele. Omul îngrozit a fugit şi a adus oameni din sat, cu săbii şi cîomage, să-l ajute. Când i-a văzut femeia venind, şi-a smuls hainele şi a rămas pe loc, transformată intr-un căpcăun cu ochii scânteietori, dinţii precum săbiile şi corpul albastru. Oamenii tremurau de frică şi nimeni nu îndrăznea să se apropie de monstru. Omul a leşinat de groază. Femeîa-căpcăun s-a uitat timid în toate părţile, a apucat jumătate de căprioară, s-a urcat pe zid şi a fugit. Se grăbea atât de tare, încât a lăsat un nor gros de praf în urma ei. Nu a descoperit nimeni vreodată unde a fugit.

1340 Un basm similar este „Femeia din pădure”:

într-o zi, un tăietor de lemne tânăr şi singuratic s-a odihnit câteva clipe în pădure. Deodată, s-a rostogolit un ghem de aţă până la picioarele lui. A ridicat privirea şi a văzut o frumoasă fecioară strălucind în soare, în vârful unui munte din apropiere. L-a rugat să-i aducă ghemul de aţă. Băiatul a făcut întocmai şi s-a îndrăgostit îndată de minunata apariţie. A râmas fermecat aşa vreme lungă, după care şi-a adus aminte de munca lui, a luat toporul şi a continuat treaba. Dar nu se gândea decât la ceea ce văzuse şi simţise. Nu ştia ce să facă. Seara, când el şi tovarăşii lui s-au dus la culcare, a vrut să stea la mijloc, dar nu l-a ajutat prea mult. în toiul nopţii, fata a venit şi l-a luat cu ea, indiferent dacă voia sau nu să se ducă. Au intrat în munte, care era plin de splendori cum nu mai văzuse până atunci. Nu găsea cuvinte să descrie ce vedea, atât de splendid era totul. A rămas acolo trei zile. Când s-a trezit, după a treia noapte, era din nou printre tovarăşii săi. Ei crezuseră că s-a dus acasă după provizii, iar el le-a confirmat lucrul ăsta. Dar după aceea nu a mai fost ca înainte: de îndată ce se aşeza undeva, sărea în picioare şi o lua la fugă, de parcă nimfa

pădurii îi furase minţile.
1341 După o vreme, muncea din nou în pădure, la tăiat lemne. Tocmai înfipsese o pană într-un buştean doborât, des- picându-1. A auzit un zgomot şi s-a uitat în jur. A văzut-o venind pe femeia lui frumoasă, care îi aducea un vas de argint cu prânzul său. Erau crupe cu smântână şi miroseau delicios într-un vas delicat de argint. S-a aşezat pe un buştean, iar tânărul a lăsat toporul deoparte şi s-a aşezat pe o buturugă din apropiere. Apoi, a observat ceva straniu şi s-a uitat cu atenţie la femeie. Aceasta avea o coadă lungă de vacă, ce nimerise într-o despicătură de buştean ţinută deschisă cu o pană. Nu îi venea să creadă şi a început să se gândească. S-a apropiat încet de buştean şi a tras de pană, scoţând-o. Deschizătura s-a închis şi i-a prins coada! Apoi, a scris numele lui Iisus pe vas.
636
Fiica magică [anima]
Femeia s-a ridicat în picioare şi a încercat să fugă. Era atât de grăbită, încât a luat-o la fugă, dar şi-a rupt coada, care a rămas în buştean. A dispărut, lăsând în urmă un vas cu o bucată de carne şi bălegar de vacă.

Din clipa aceea nu a putut să se mai aventureze niciodată în pădure, fiindcă se temea că avea să se răzbune pe el. Dar, după patru sau cinci ani, unul dintre caii lui a fugit şi a fost obligat să-l urmeze în pădure. A dat de o colibă cu oameni înăuntru, însă nu mai văzuse niciodată nici coliba aceea, nici oamenii, şi nu înţelegea de unde apăruseră. La uşă stătea o femeie urâtă, iar în colţ, un copil de vreo patru sau cinci ani. Femeia a luat o halbă cu bere şi i-a dus-o copilului: „la asta, du-te afară şi dă-i tatălui tău nişte bere". A fost atât de înspăimântat, încât a fugit. De atunci nu a mai auzit nimic despre femeie sau copil, dar a rămas ciudat tot restul vieţii[155].

Cu ajutorul ghemului de aţă, figura anima vrea să „îl prindă în mreje"[156] pe băiat; forma sferică a ghemului pare să fie ceva de o valoare inestimabilă, dar se dovedeşte a fi o iluzie. Ghemul simbolizează un fel de fir al sorţii care îl leagă de ea, indicând astfel relaţia fatală şi ineluctabilă pe care o implică orice imagine autentică a animei. Coada vacii, care acţionează drept factor de intimidare pentru tânăr, este, în fond, o referinţă nevinovată la fundalul animalic al animei[157]. Dar atitudinea creştină (spre deosebire de cea primitivă) ataşează ceva abominabil, aproape diavolesc la această trăsătură. De aceea, tăietorul de lemne apelează la vechile practici spirituale ale Bisericii
1342
1343
[155] Tradus din K. Stroebe (ed.), *Nordische Volksmärchen*, voi. 1: *Dänemark und Schweden,* ed. Fr. v. d. Leyen şi P Zaunert, Eugen Diederichs, Jena, 1922, pp. 194- 197, varianta originală fiind culeasă de Asbjornsen, în *Norske huldre-eventyr,* p. 46, de la „femeia vraci" din Hadeland (Norvegia). „[Această versiune] ar fi putut inspira «Per Gynt cu Cei Verzi în Munţii Dovre» şi «Băiatul urât cu halba de bere»„ (K. Stroebe, *Nordische Volksmärchen,* voi. 1: *Dänemark und Schweden,* p. 197).

[156] [în germană, *garn* = aţă; *umgarnen* = a prinde în plasă.]

[157] Despre demoni cu cozi de vacă şi capră, vezi W Mannhardt, *Wald- und Feldkulte,* voi. 2, pp. 140, 146 şi urm.
637
Simboluri arhetipale în basme

creştine, care erau folosite pentru exorcizarea şi alungarea demonilor. Astfel, el devalorizează experienţa animei, din moment ce ea îi apare sub formă de stafie[158].
1344 Un exemplu islandez care descrie, de asemenea, distrugerea provocată de un ritual cultic este „Cavalerul şi femeia din pădure":
1345 în Germania, trăia cândva un cavaler. Era nesocotit şi

• pierduse toată moştenirea pe care i-o lăsase bogatul său tată.
...] Apoi s-a însurat cu o frumoasă femeie a pădurii[159], pe

[158] în W-E. Peuckert, *Deutscher Volksglaube*, p. 78, găsim o poveste paralelă finlandeză pe care o rezumăm aici: Un tânăr s-a dus cândva să-şi caute calul, care fugise. S-a afundat din ce în ce mai mult în pădure şi a descoperit o fecioară care l-a invitat în casa ei, „în cel mai îndepărtat colţ al pădurii". A rămas acolo şi s-a însurat cu fata. Dar după o vreme, băiatul şi-a dorit să-şi viziteze mama. [...] în cele din urmă, i-a permis să se ducă. Avea să meargă duminica următoare la biserica din sat, să se apropie de altar şi să pună mâna sub sutana preotului. Astfel avea să devină vizibil din nou, fiindcă după căsătorie devenise invizibil. A făcut întocmai. Dar preotul l-a recunoscut şi l-a împărtăşit. Apoi băiatul a rămas cu părinţii lui. Dar a devenit extrem de agitat, a început să hoinărească peste tot, încontinuu, fură oprire. în fiecare zi se ducea în pădure şi căuta drumul către soţia lui, dar în ciuda eforturilor sale nu a găsit-o niciodată.

în acelaşi volum (p. 76), Peuckert relatează o altă poveste paralelă: Un cărbunar singuratic din pădure se gândea intr-o zi ce frumos ar fi dacă ar veni cineva la el seara şi l-ar ajuta la cuptorul lui de cărbune. Pe măsură ce se gândea la lucrul ăsta, de el s-a apropiat o tânără. S-a oferit să-l ajute să cureţe grămada de cărbune, dacă accepta apoi să devină iubitul ei. Băiatul voia să-i promită acest lucru şi se gândea că ar putea să o facă, dar ar fi înţelept să o vadă întâi cum lucrează. Fata a fost de acord, dar i-a interzis să se uite pe geamul bordeiului în care dormea la locul unde se făcea cărbunele. Bărbatul a dormit o oră, apoi s-a ridicat încet şi s-a uitat pe furiş la frumuseţea lui de fată. A văzut-o muncind din greu la cuptor. Dar avea degetele ca nişte dinţi de furcă! Ridica mereu cărbunii cu degetele şi potolea focul cu coada. Când i-a văzut toate „frumuseţile", a început să blesteme: „Pleacă de aici, du-te înapoi de unde ai venit! Nu te vreau!" A plecat şi în urma ei s-a iscat o furtună teribilă.

[159] Pentru definiţia acestei figuri, vezi W.-E. Peuckert, *Deutscher Volksglaube,* p. 79: „Căci în acele vremuri de demult, când am auzit prima oară detaliile despre aceste femei sălbatice – chiar înainte de documentele din secolul al Xl-lea – cu nume precum «colibe de femei sălbatice» sau *ad domum wildero wibo* [acasă la femeia sălbatică], scrie Burchard din Worms despre femeile sălbatice, numite de obicei «femei ale pădurii». [...] Acestea apăreau corporal şi se arătau de obicei bărbaţilor

care o găsise singură lângă un râu, fiindcă aceasta a promis că îi va da oricâţi bani avea nevoie, oricând îi cerea. A trăit fericit cu ea ani mulţi. Au avut două fiice şi doi fii împreună. Ea şi-a îndeplinit promisiunea şi i-a dat oricâţi bani îi cerea, oricând avea nevoie. Era prietenoasă şi generoasă, iar toată lumea o îndrăgea. Se ducea la biserică, la fel ca toată lumea, dar nu stătea la slujbă şi nu se împărtăşea. Găsea întotdeauna o scuză ca să plece chiar în clipa aceea. Oamenii au început să se întrebe ce era cu ea şi, în cele din urmă, i-au spus diaconului, care era fratele soţului. Diaconul auzise zvonurile şi s-a grăbit către casa fratelui său. Acolo, a găsit-o pe femeie singură, însoţită doar de copii. A fost primit cu amabilitate şi s-au înţeles de minune. A rămas acolo peste noapte, iar a doua zi a pregătit o slujbă. A chemat-o pe femeie să asiste la ea. Aceasta s-a conformat, iar diaconul a citit Liturghia. Când a venit vremea sfinţirii, femeia a spus că trebuie să plece. „De ce?", a întrebat diaconul. „Am o treabă de care trebuie să mă ocup", a spus femeia. Diaconul a rugat-o să rămână şi să stea nemişcată. Femeia a acceptat. A stat acolo şi a ascultat cântarea bisericească. A spus din nou că trebuie să plece, iar diaconul a îndemnat-o să rămână. Femeia a acceptat, dar a devenit din nou agitată. Chiar trebuia să se ocupe de o treabă importantă. De data aceasta, diaconul a aruncat un şal peste umerii ei şi a ţintuit-o

în loc. Deasupra lor se afla un coş care scotea fumul din încăpere. Când a ridicat pâinea de împărtăşanie ca să fie binecuvântată, femeia şi-a apucat cele două fiice şi a zburat în sus, pe coş. Nimeni nu a mai auzit şi nu le-a mai văzut vreodată pe femeie sau pe fiicele ei. Fiii ei, care fuseseră crescuţi în dogma creştină, au rămas cu soţul. Au devenit oameni bogaţi şi respectaţi. Tatăl lor şi-a luat altă soţie. Nu spune nimeni că bărbatul ar fi avut vreodată vreun necaz. Şi aşa se încheie această ciudată poveste[160].

pe care ii alegeau să le fie iubiţi. îşi făceau plăcerile cu ei, iar când erau mulţumite, dispăreau şi deveneau din nou complet invizibile".

[160] Tradus şi rezumat din H. şi I. Naumann (trad.), *Isländische,* pp. 157-160.

639

Simboluri arhetipale în basme

1346 Liturghia simbolizează transformarea lui Hristos în om şi actul său de sacrificiu pentru izbăvirea omenirii: acel act de mântuire la care, totuşi, nu iau parte materia şi spiritul lumii care sălăşluieşte în materie. Taina creştină ajunge în adâncurile umanităţii, dar nu urcă în întunericul naturii şi materiei. Este ilustrată de obicei ca o fantomatică anima, care tânjeşte după un suflet uman pentru a lua parte la izbăvire şi nemurire[161], sau care urăşte împărtăşania creştină, fiindcă aceasta creează o barieră insurmontabilă între ea şi oameni. Din punct de vedere psihologic, această barieră este conştientă, de-oarece anumite regiuni întunecate ale sufletului ce aparţin naturii nu vor să se lase cotropite.

1347 Acest motiv al figurii anima demonice este răspândită mai ales în basmele nordice din vremea când creştinismul nu era încă predominant[162]. întâlnim acest lucru şi în basmul „Nils-cărbune şi femeia-trol":

[161] Vezi Paracelsus, citat în W-E. Peuckert, *Deutscher Volksglaube*, pp. 156-157: »Dar acum ele [femeile pădurii] sunt oameni, insă singure, precum animalele iară suflet. Decurge de aici că se pot căsători, astfel că o femeie a apei ia un bărbat din Adam, şi clădesc un cămin împreună şi fac [copii]. [...] Dar se mai ştie şi că astfel de femei primesc şi un suflet, de vreme ce sunt unite ca şi celelalte femei în faţa lui Dumnezeu şi, prin Dumnezeu, sunt mântuite. Rezultă că ele concurează pentru un bărbat, se leagă bine de el şi se familiarizează în taină cu viaţa normală, aşa cum face un păgân, care cere şi se întrece pentru botez şi curtare, astfel încât să poată obţine un suflet. După o astfel de dragoste, ele se întorc împotriva oamenilor, fiind în aceeaşi fagăduială cu ei. Căci toată înţelegerea şi înţelepciunea este cu ele, în afară de suflet".

[162] Vezi un exemplu de final fericit al conflictului în „Femeia-trol": O stafie bântuia coliba montană a unei familii. Se spunea că se află o femeie foarte frumoasă printre oamenii munţilor [adică troliî] care se plimba pe acolo. Fiul familiei, un dragon, şi-a luat armele şi a mers călare până la coliba bântuită. încă de departe a văzut un foc mare arzând în colibă, doi bătrâni şi o fată frumoasă. Când a ajuns la colibă, a văzut că toţi aveau cozi de vacă. în ciuda acestui lucru, s-a îndrăgostit pe loc de fată. Dar când a ridicat pistolul deasupra capului fetei şi a tras un glonţ, a devenit la fel de urâtă pe cât fusese de frumoasă, cu un nas lung care îi ieşea din mijlocul feţei. însă prin acea împuşcătură, o câştigase ca soţie. La nuntă, băiatul le-a rugat pe toate domnişoarele de onoare să stea în spate, ca să nu le observe nimeni cozile. Aşa cum le era obiceiul ori de câte ori aveau oaspeţi, la nuntă, oamenii munţilor au lăsat daruri generoase, în bani, pentru proaspeţii căsătoriţi. Fiindcă i se păruse atât de hidoasă, dragonul s-a comportat la început

640

Fiica magică [anima]

în vremurile de demult, pe un promontoriu din nord-ves- tul lacului Basval, în apropierea districtului minier Limde, trăia un cărbunar pe nume Nils, cunoscut de oameni ca Nils-cărbune. A lăsat un fermier să se ocupe de mica lui bucată de pământ, iar el şi-a construit

casa în pădure, unde tăia lemne vara şi făcea cărbuni din ele iarna. însă oricât de mult se străduia, munca lui nu dădea rezultate şi lumea nu vorbea despre el decât ca „sărmanul Nils-cărbune”. într-o zi, pe când se afla pe partea opusă a lacului, aproape de mohorâtul Harsberg, s-a apropiat de el o femeie stranie şi l-a întrebat dacă avea nevoie să-l ajute cu arderea cărbunelui.

„Da”, a spus el, „mi-ar fi de folos un ajutor”. Aşa că femeia a început să adune buşteni şi trunchiuri de copac, mai multe decât ar fi putut să tragă Nils-cărbune cu calul său, iar la prânz, avea suficient lemn pentru un cuptor nou. Seara, l-a întrebat pe cărbunar dacă era mulţumit de munca ei şi dacă putea să vină şi a doua zi. Era perfect pentru cărbunar, aşa încât femeia s-a întors a doua zi şi în următoarele zile. Iar după ce a ars tot cuptorul, l-a ajutat pe Nils să-l golească. Niciodată nu mai avusese o asemenea cantitate de cărbune şi nici cărbune de o calitate atât de bună.

Aşa că femeia a devenit soţia lui şi a trăit cu el în pădure vreme de trei ani. Din când în când, Nils se mai întorcea singur în satul lui. Pe femeie nu o deranja, dar l-a pus să promită că, ori de câte ori se întorcea la cuptor, va bate de trei ori cu toporul într-un pin bătrân de lângă intrare. Au avut trei copii împreună, dar pe Nils nu-l îngrijora acest lucru, fiindcă femeia avea grijă de ei şi cei mici nu îi făceau probleme. Dar în al patrulea an a devenit mai severă şi a insistat să meargă acasă cu el şi să locuiască acolo împreună. Nils nici nu voia să audă de aşa ceva; dar, fiindcă îl ajuta atât de mult la arderea

foarte urât cu noua lui soţie. Abia când a văzut-o indoind o potcoavă cu mâinile goale şi-a dat seama cât de puternică era, aşa încât a început să se teamă de ea şi să o respecte.
1348
1349
1350
641
Simboluri arhetipale în basme
cărbunelui, nu şi-a trădat sentimentele şi i-a spus că o să se mai gândească.

1351 într-o duminică s-a întâmplat ca el să meargă la o biserică unde nu mai fusese de mulţi ani, iar ceea ce a auzit acolo i-a adus în minte gânduri pe care nu le mai avusese din zilele inocente ale copilăriei sale. A început să se întrebe dacă nu cumva era ceva fantastic la felul cum ardeau acum cărbunii şi dacă succesul lui se datora parţial femeii din pădure, care îl ajutase cu atâta bunăvoinţă.

1352 Preocupat de gândul acesta şi de altele, a uitat când s-a întors la cuptor că promisese să bată de trei ori cu toporul în bătrânul pin, înainte să intre în zona cuptorului. De data aceasta a uitat să-şi anunţe sosirea şi, drept urmare, a văzut ceva ce aproape că l-a făcut să-şi iasă din minţi. Pe măsură ce se apropia de cuptor, l-a văzut în flăcări, iar în jurul lui stăteau cei trei copii şi mama lor, care goleau cuptorul. Trăgeau şi stingeau lemnele, astfel că flăcări, fum şi cenuşă se înălţau până la cer, dar în loc de crengile de molid pe care le foloseau de obicei ca să stingă focul, ei aveau nişte cozi stufoase pe care le înmuiau în zăpadă!

1353 După ce Nils-cărbune a urmărit o vreme scena aceasta, s-a întors la bătrânul pin şi i-a făcut trunchiul să răsune cu trei lovituri de topor, până ce au putut să-l audă chiar şi oamenii din Harsberg. Apoi s-a dus la cuptor, de parcă nu văzuse nimic, şi totul a decurs ca de obicei. Cuptorul strălucea frumos şi echilibrat, iar femeia muncea ca de obicei.

1354 De îndată ce l-a văzut pe Nils-cărbune, a revenit la insistenţele sale de a merge cu el la casa lui, să locuiască acolo. „Da, o să ajungem şi acolo”, a spus Nils ca să o consoleze şi s-a întors acasă, spunând că se duce să aducă un cal. în schimb s-a dus marginea localităţii Kallernas, pe malul estic al lacului Kasval, unde trăia un om înţelept, pe care l-a întrebat ce ar trebui să facă. Bătrânul l-a sfătuit să se ducă acasă şi să-şi lege calul de căruţa pentru cărbune, dar în aşa fel încât să nu fie nicio buclă în ham sau frâie.

Apoi, trebuia să se urce
642
Fiica magică [anima]
pe cal şi să meargă la cuptor fără să se oprească, să-i pună pe femeia-trol şi pe copii să urce în căruţă, şi să iasă de îndată cu ei pe gheaţă.

Cărbunarul a făcut cum i-a spus bătrânul, a înşeuat calul, având grijă să nu fie bucle în ham sau frâie, a traversat pădurea pe gheaţă ca să ajungă la cuptorul lui şi le-a spus femeii-trol şi copiilor ei să urce în căruţă. Apoi s-a întors cât de repede a putut prin pădure, pe gheaţă, iar acolo şi-a lăsat calul să alerge cât de repede putea. Când a ajuns în mijlocul lacului, a văzut o haită de lupi alergând spre Abodaland, la capătul de nord al lacului, şi îndreptându-se către gheaţă. Atunci a desfăcut hamurile, astfel încât căruţa, împreună cu oamenii-troli, a rămas acolo, pe gheaţa pustie, iar el a fugit călare în direcţia ţărmului opus. Când trolii au văzut lupii, au început să ţipe.

„întoarce-te, întoarce-te!", a strigat mama. „Dacă nu de dragul meu, măcar de dragul lui Vipa (Peewee), fiica ta cea mică!" Dar Nils-cărbune alerga spre ţărm, fără să se uite înapoi. Apoi a auzit femeia-trol strigându-i pe alţii să-i vină în ajutor.

„Fraţi din Munţii Hars, sora mea din Stripa, vărule din Stâncile Ring, apucaţi bucla şi trageţi!" „Nu e nicio buclă de care să tragem!" a venit răspunsul din adâncurile Hars- berg. „Atunci prindeţi-l la Harkallarn." „Nu se îndreaptă într-acolo." Răspunsul a venit dinspre Ringfels.

într-adevăr, Nils-cărbune nu călărea în direcţia aceea; ci drept înainte, spre casa lui. Dar când a ajuns în curte, calul a căzut şi o lovitură din partea trolilor a distrus un colţ al grajdului. La scurt timp după aceea, Nils s-a îmbolnăvit şi a trebuit să stea la pat câteva săptămâni. Când s-a însănătoşit, şi-a vândut terenul din pădure şi a lucrat la mica fermă de lângă cabana lui până la moarte. Aceasta a fost o situaţie când trolii au ieşit pe locul doi[163].

[163] [Textul a fost preluat, cu mici modificări, din C. Stroebe, *The Swedish Fairy Book,* pp. 162-166. Stroebe (p. 166) remarcă: „Oricât de răutăcioşi ar fi trolii, atunci
1355
1356
1357
1358
643
Simboluri arhetipale în basme
1359 în această poveste, femeia-trol vrea să-l ademenească pe bărbat într-o căsnicie, dintr-o dorinţă similară cu a femeii din „Sirena şi marele Dubhdach". Dar natura întunecată şi periculoasă a animei pândeşte în fundal, sub forma „fraţilor din Munţii Hars", a „surorii din Stripa" şi a „vărului din Stâncile Ring". Cozile stufoase ale femeii şi copiilor săi indică natura lor animală. Mersul la biserică însufleţeşte conştiinţa cultului creştin şi atitudinea critică la adresa acestei legături cu anima naturii. Acest lucru îl salvează pe cărbunar de situaţia sa incomodă, dar, din moment ce nu îşi îndeplineşte obligaţiile faţă de figura sufletului său, ci fuge de ea, îşi pierde calul şi se îmbolnăveşte. Corpul şi instinctele sale au de suferit din cauza acestei separări a unei părţi din suflet. în mod clar, nu a mai îndrăznit niciodată să intre în pădure, care simbolizează inconştientul, ci a devenit muncitor al pământului[164].

1360 Lumea spiritelor a trolilor din multe basme nordice este descrisă ca fiind periculoasă şi în opoziţie puternică faţă de creştinism, datorită mentalităţii relativ primitive a povestitorului, pentru care lumea inconştientă, care ar putea evident să-l învingă, prezintă un mare pericol. Pentru el sau ea, creştinismul conduce spre o stare mai conştientă. Experienţa animei este respinsă ca fiind o apariţie fantomatică, o stafie.

1361 Doar câteva basme din cercul cultural creştin încearcă să în- corporeze figura

animei în schema doctrinală. Acestea îi permit să apară drept „fiicalui Dumnezeu” (ca în „Finul Bunului Dumnezeu” şi „Ginerele lui Dumnezeu şi judecătorul”). în majoritatea celorlalte basme, unde anima este pozitivă, ea este fiica unei figuri paterne întunecate, a unei zeităţi htonice. Se pare că basmele sunt relativ neatinse de creştinism. Este în mod deosebit o particularitate a basmelor scandinave să pună problema relaţiei dintre personajele basmelor şi creştinism. în general, basmele scandinave înfăţişează aceste figuri ca elemente distructive, devalorizând astfel zeii naturii şi anima.

când are loc o căsătorie intre o femeie-trol şi o fiinţă umană, femeii nu i se poate reproşa nimic, este bună şi blândă, singurul ei defect fiind că nu este creştină”.] [164] Pentru variante ale acestui basm şi alte materiale, vezi W Mannhardt, *Wald- und Feldkulte,* voL 1, pp. 134 şl urm.

644

Fiica magică [anima]

Revenind la calitatea monstruoasă a femeii magice descrise 1362 în povestea lui Nils-cărbune, ar trebui să adăugăm că, până şi la popoarele non-creştine, figura anima este devalorizată de frică, deoarece ea îl transformă pe bărbat într-un om ciudat şi îl poate împiedica să-şi îndeplinească sarcinile zilnice, adică conflictele sale cu natura. Diverse basme japoneze descriu fete frumoase care aparţin, însă, tribului de diavoli ai pădurii, abordează bărbaţii care trăiesc singuri şi încearcă să-i atragă spre pieire. O astfel de fecioară (de exemplu, „Femeia care nu mânca nimic”) a încercat să-l ducă pe bărbat, într-un butoi de *sake,* în pădure, unde acesta a reuşit cu greu să scape de relaţiile sale diavoleşti. O poveste asemănătoare este „Femeia care nu mânca orez”:

O vrăjitoare a pădurii, o *Jamababa,* s-a oferit să-i fie soţie 1363 unui bătrân dogar, spunându-i că nu trebuia să-i facă rost de mâncare, deoarece ea nu avea nevoie de aşa ceva. Bărbatul a observat în secret că femeia avea o gură sub păr, în mijlocul capului, cu ajutorul căreia mânca pe furiş tot ce avea prin casă, când dogarul era plecat. Când a încercat să scape de ea, cu ajutorul unui prieten, vrăjitoarea l-a mâncat pe acesta, l-a luat pe bărbatul încremenit de frică în mâini, ca pe un pui de pisică, l-a pus pe capul ei şi a fugit în pădure. Bărbatul a reuşit să sară pe o creangă şi a aflat că două plante din apropiere ar fi putut s-o distrugă: pelinul *(Ar le mis ia vulgáris)* şi irisul. Scăpând de frică, a sărit jos, a luat plantele şi le-a aruncat pe femeia-demon, care a pierit pe loc.

Asociat cu aceasta este şi un basm din Japonia, „Fiica vrăjitoarei”: 1364

Odată, pe când un bărbat se îmbăia într-o copaie în faţa casei, a fost răpit de *Yamaonna* [165]. însă el a fugit şi s-a urcat într-un copac. După ce a plecat diavoliţa, omul a coborât din

[165] [Femeie a muntelui.]

645

Simboluri arhetipale în basme

copac şi a urmărit-o pe *Yamaonna* în taină, până ce a ajuns la peştera ei. Când a dispărut *Yamaonna* în peşteră, bărbatul a ascultat la intrare şi a auzit următoarea conversaţie între bătrâna vrăjitoare şi fiica ei. „Mamă, am adus astăzi cu mine un bărbat frumos, care să-mi fie mire”, a spus fiica, punând copaia jos. Când a văzut că bărbatul fugise, s-a înfuriat şi a început să blesteme. Atunci a spus bătrâna vrăjitoare, mama ei: „Ţi-am zis mereu că n-ai să-ţi găseşti niciodată un soţ, iar acum vezi cu ochii tăi că e adevărat!” Fiica vrăjitoarei a spus: „Data viitoare o să mă transform în păianjen şi îl prind în pânza mea, atunci sigur nu o să mai fugă şi o să-l aduc aici”. „Of, fata mea, oamenii din sat sunt îngrozitor de isteţi şi de vicleni, să ai grijă de tine. Dacă te transformi în păianjen şi bărbatul te loveşte cu mâna dreaptă, atunci nu e de rău. Dar dacă te striveşte cu mâna stângă, atunci te poate costa viata.” Când a auzit bărbatul acestea, s-a întors acasă. în toiul nopţii următoare, a văzut un păianjen uriaş care a coborât din tavan, deasupra patului său. Şi-a adus aminte ce auzise în faţa peşterii şi a lovit păianjenul cu mâna stângă. Păianjenul a urlat de durere şi a dispărut

brusc din faţa ochilor săi. Din acea clipă, nu a mai fost deranjat niciodată de insistenţele fiicei vrăjitoarei[166].

1365 Aici, anima joacă rolul celei de-a doua figuri feminine, alături de Marea Mamă. Acest lucru arată cât de apropiată este imaginea animei de cea a arhetipului mamei[167] şi că Marea Mamă însăşi reprezintă puterea letală şi devoratoare a inconştientului. Mama este prima purtătoare a imaginii anima în bărbaţi[168]. Acesta este motivul pentru care multe mituri şi basme înfăţişează personajul anima ca pe

[166] F. Rumpf, *Japanische Volksmärchen,* pp. 180-181.

[167] Vezi aici o legătură psihologică între cele două figuri din gnosticism discutate în W Bousset, *Hauptprobleme der Gnosis,* capitolele 1 şi 2.

[168] Vezi C.G. Jung, OC 7, *Relaţiile dintre Eu şi inconştient,* §314. Vezi şi basmul „Tinereţe fără bătrâneţe şi viaţă fără de moarte”, în care eroul trebuie să învingă două vrăjitoare înainte să ajungă la figura veşnic tânără a animei.

un fel de mamă-iubită. Un exemplu bun al acestui aspect este basmul „Aventurile lui Matandua, cel cu un singur ochi”, în care mama înecată a eroului îşi asumă rolul animei în relaţia cu fiul său, ca fantomă, şi devine îndrumătorul său în formă de suflet. Zâna selenară din „Doamna din lună” este, de asemenea, pe jumătate imaginea animei, pe jumătate imaginea mamei.

Uneori, aspectul negativ al animei este amestecat cu imaginea 1366 mamei devoratoare. Un basm iukaghir, „Poveste despre trei berze”, ne spune despre un bărbat care nu ştia unde se născuse. Membrii tribului Iukaghir credeau că s-au născut cu toţii din acest om. El se pricepea la toate. Odată, a venit la el o femeie-monstru şi s-a oferit să-i fie soţie. Femeia-monstru a spus: „Trebuie să mă iei de nevastă. Altfel am să te înghit”. Ca să-şi salveze viaţa, bărbatul s-a însurat cu femeia-monstru, dar mai târziu s-a eliberat de această mamă-anima devoratoare. „A găsit şi a cucerit altă fată. Ea aparţinea celeilalte părţi, tribului berzei or, şi a devenit noua lui soţie.”[169] Aici, eroul dobândeşte o relaţie pozitivă cu anima. Astfel, el învinge femeia-monstru care este transformată într-un vierme de apă de către ajutoarele barză. Ea întruchipează aspectul htonic al animei, inconştientul, ca suflet animalic. Aspectul animei este aproape întotdeauna descris ca fiind periculos, aşa că separarea de ea este văzută adesea ca o eliberare[170].

[169] W Bogoras, *Tales of the Yukaghir,* pp. 35-38. [Rudele ei care o ajută, berzele, au eliberat noua soţie de un vultur distrugător cu două capete, „cea mai puternică dintre toate creaturile”, înainte ca ea şi soţul ei să ajungă la el acasă şi să trăiască fericiţi până la adânci bătrâneţi.]

[170] Vezi şi basmul „Cum o fată vrăjitoare a torturat mulţi tineri până la moarte”, pe care îl rezumăm aici: în fiecare noapte, o fată omora tinerii care dormeau la ea acasă. [Vezi acelaşi motiv în *Tobit* 7-8.] Ea se preschimba în cal şi călca în picioare băieţii, omorându-i, până ce un tânăr, la sfatul unei bătrâne, a aruncat un căpăstru peste ea, iar aceasta s-a transformat intr-o iapă. Apoi a călărit-o două zile, după care fata a murit. Tatăl ei i-a cerut să o îngroape. Bătrâna i-a dat o lumânare, iar cu aceasta s-a aşezat la gura sobei, citind, spunând rugăciuni şi desenând un cerc de protecţie în jurul lui. Noaptea, fata s-a ridicat din sicriu şi le-a cerut multor diavoli să-l tortureze. Dar nu au reuşit să-l găsească şi a cântat cocoşul. La fel s-a întâmplat şî a doua noapte, iar tânărul a trebuit să se protejeze cu două cercuri. în a treia noapte, mama primordială a sfătuit unul dintre diavoli

1367 într-un basm chinezesc, „Turnătoarea de otravă”, anima este reprezentată ca o

femeie sălbatică:

1368 A fost odată ca niciodată un vânzător ambulant din nord, care se afla într-un tur lung prin sudul Chinei. S-a însurat cu o femeie ce provenea dintr-un trib sălbatic de pe acele meleaguri. Au trăit o vreme împreună în ţinuturile sudice şi au avut copii împreună. Apoi, într-o zi, el i-a spus că trebuie să se întoarcă acasă o perioadă. Dar femeia nu avea încredere în el şi i-a pus puţină otravă magică într-un pahar cu vin. După ce a băut-o, femeia i-a spus că, dacă îi uita pe ea şi pe copii, otrava avea să-şi facă efectul. El a plecat şi, după doi ani, s-a gândit: „Cu siguranţă nu există nicio otravă care să funcţioneze după atâta timp”. Aşa că a uitat complet de soţia lui din sud. într-o zi, după ce a băut puţin vin, a simţit ceva teribil în gât şi, deodată, a scos capul un şarpe auriu, lăsându-şi coada în stomac. Şi-a dat seama că era vorba de otravă, şi-a făcut repede bagajele şi s-a întors la femeia din sud. Odată ajuns acolo, şi-a cerut scuze din inimă, iar ea l-a iertat. Femeia a dat din cap, iar şarpele a dispărut. De atunci, omul nu a mai călătorit decât pe distanţe scurte şi nu şi-a mai încălcat niciodată promisiunea de a se întoarce repede la ea[171].

1369 Un alt basm iukaghir, „Variola – versiunea 2”, povesteşte despre anima ca diavoliţă roşie, ce produce boli şi distruge oamenii. Un

să dea foc cornişei, ca să treacă de cele trei cercuri şi să ajungă la tânăr. De data aceasta, cercurile de protecţie rezistă până ce cântă cocoşul. în cele din urmă şi cu multe eforturi, băiatul a reuşit să urmeze ultimul sfat al bătrânei. S-a dus la cimitir, unde se afla femeia-vrăjitoare, şi i-a înfipt o ţepuşă în piept. De atunci, ea nu a mai mişcat, iar tatăl i-a dat flăcăului banii asupra cărora conveniseră.

Vezi, de asemenea, mai sus, *Alpdruck* [în germană, „presiunea muntelui, împingere”] provocat de anima şi „mersul presiunii” – L. Laistner, *Das Rătsel,* voi. 1, pp. 42 şi urm., 105; dar şi „Corb Mare şi spiritele rele”, unde eroul câştigă anima de pe tărâmul spiritelor rele.

[171] R. Wilhelm, *The Chinese Fairy Book,* pp. 227-229.

Fiica magică [anima]

şaman puternic dintr-un sat a reuşit să o supună prin meşteşugurile sale magice, astfel că satul lui a fost cruţat şi doar triburile din jur au avut de suferit. Aici, din nou, anima este înfăţişată ca fiind exclusiv negativă, iar separarea de dominaţia ei prin demarcarea conştientă a graniţelor este percepută ca fiind un act de izbăvire.

O altă posibilitate este aceea că eroul învinge anima iniţial ostilă prin puterea sau viclenia sa şi câştigă astfel o soţie iubitoare. Un motiv separat există în culegerea lui Aarne[172], în care anima fură obiectele magice ale eroului şi îl umileşte, până când acesta o învinge. Basmul „Cea frumoasă de pe pământ” (menţionat *supra,* la p. 617) aparţine acestui tip. Iată un rezumat al acestei poveşti:

Un tânăr şi-a sacrificat toată averea ca să o cucerească pe Cea frumoasă de pe pământ. Cea frumoasă i-a acceptat toate darurile, i-a promis dragostea, iar apoi l-a torturat fără milă. El i-a oferit mai multe daruri şi a fost pedepsit pentru fiecare dintre ele. în frenezia lui, a furat din beciul familiei sale cele mai valoroase lucruri, ca să i le dea ei. Făcând acest lucru, a descoperit o pelerină care îl făcea pe purtătorul ei invizibil. Folosind această pelerină, a intrat în castelul ei şi chiar a ajuns în prezenţa sa. Dar ea l-a păcălit din nou şi l-a convins să-i dea pelerina. Cu fiecare eşec, el devenea din ce în ce mai hotărât să o cucerească pe Cea frumoasă. A găsit un vas care, atunci când era frecat, făcea să apară o armată de războinici magici. Cu această armată impresionantă, ea i-a dat iarăşi voie să intre în castelul său. Dar apoi l-a păcălit să-i dea ei vasul magic şi l-a izgonit din nou. Apoi, tânărul a găsit nişte struguri albi şi roşii speciali. Dacă mânca cineva din strugurii roşii, aveau să-i apară nişte corniţe pe tot corpul; iar dacă mânca din strugurii albi, toate corniţele aveau să dispară. Cea frumoasă adora

[172] A. Aarne, *The Types of the Folktale: A Classîfication and Bibliography,* The Finnish

Academy of Scíence and Letters, Helsinki, 1961; şi D.L. Ashliman (ed.), A *Guide to Folktales în the English Language: Based on the Aarne-Thompson Classification System,* Greenwood Press, New York, 1987. Vezi şi „Verzele măgarului”, „Geanta, fluierul şi pălăria”, „Inelul magic”, „Cele trei daruri ale lui Peter”.
1370
1371
649
Simboluri arhetipale în basme
1372
strugurii, aşa că i-a acceptat cu recunoştinţă pe cei roşii. Când i-a mâncat, i-au apărut corniţe pe tot corpul, ceea ce a îngrozit-o peste măsură. Apoi, eroul a venit la castel deghizat în doctor, l-a promis că o va vindeca, însă doar dacă promitea că îi va spune tot adevărul. Aceasta a promis şi i-a mărturisit tot ce făcuse. Doctorul i-a cerut apoi toate obiectele pe care le primise în urma comportamentului său nemilos. Bineînţeles că nu spusese tot adevărul, dar eroul-doctor ştia ce este adevărat şi ce nu, aşa că i-a cerut să spună tot. Doar după ce i-a dat toate obiectele a fost de acord să-i ofere strugurii albi. Fata s-a vindecat imediat. Acum, băiatul şi-a frecat vasul şi a apărut armata magică. De data aceasta, el deţinea puterea şi i-a ordonat fetei să se întoarcă acasă cu el şi să-i fie soţie. A poruncit armatei să-i ridice tot palatul şi să-l ducă la familia lui. Au făcut acest lucru, iar cei doi, împreună cu părinţii eroului, au trăit fericiţi pentru tot restul vieţii[173].

Anima se dovedeşte aici a fi un demon imposibil de stăpânit şi imprevizibil, care răneşte şi torturează omul. Ea se foloseşte într-un mod greşit de pasiunea lui faţă de ea şi îi fură, rând pe rând, toate valorile conştiente şi avantajele masculine. Vedem aici baza motivului din basme al eroului care se transformă, din cauza unui blestem sau a unei Nereide sau a unei figuri anima similare[174]. Este un efect tipic al animei asupra bărbatului care se exprimă atunci când acesta pare efeminat şi capricios, iar nivelul caracteristic al conştiinţei sale este scăzut. El nu poate schimba această situaţie decât dacă reuşeşte să recunoască natura paradoxală şi aspectul dublu al tuturor fenomenelor inconştiente, şi dacă izbuteşte să le gestioneze. Trebuie să ştie că anima poate să-i pună coarne, să-l facă să arate ridicol, de

[173] A. Leskien, *Balkanmărchen aus Albanien/Bulgarien,* pp. 244-251.

[174] Vezi, de exemplu, „Bărbatul care a fost preschimbat în femeie, apoi din nou în bărbat”, „Povestea lui Cefa şi Şefa”; şi J. Boite şi G. Polivka, *Anmerkungen,* voi. 3, p. 80, despre *Secretul Regelui Oddur.*
650
Fiica magică [anima]
tot râsul, absurd sau chiar să-l facă să se comporte ca un animal[175], însă ea poate şi să-l salveze din această stare. Magia strugurilor simbolizează efectul animei înseşi. Atunci când eroul îi dă strugurii albi şi roşii şi îi lasă să-şi facă efectul, el dezvăluie natura sa dual ă ca animal malefic, dar şi femeie frumoasă. Ea îşi pierde puterea negativă prin conştientizarea de către el a acestei identificări. însă numai eroii superiori, aleşi sau cu vocaţie se ridică la înălţimea acestei sarcini.

Aspectul dublu al animei din basme este reprezentat adesea de juxtapunerea celor două femei, o mireasă neagră şi una albă, sau o mireasă adevărată şi una falsă. în toate exemplele acestei dualităţi, cele două femei sunt una şi aceeaşi, iar tema este impactul lor îndoit[176].

Un basm în care anima este înfăţişată doar într-un rol negativ şi periculos, şi în care eroul nu reuşeşte să-i scoată la iveală partea pozitivă, este „Băiatul ciudat”:

într-un sat aflat departe, în nord, trăia cândva un bărbat cu soţia lui şi un copil, fiul lor. Băiatul era foarte diferit de alţii, iar atunci când copiii din sat alergau, ţipau şi se jucau unii cu alţii, el stătea tăcut şi gânditor pe acoperişul *kashim*-ului. Nu mânca şi nu bea niciodată

altceva decât ce îi dădea mama lui.

Au trecut anii şi a ajuns la maturitate, dar firea lui era la fel. Mama lui s-a apucat să-i facă o pereche de cizme din piele cu talpa foarte groasă, o haină impermeabilă de grosime dublă şi o haină elegantă din piei de reni tineri. în fiecare zi, băiatul stătea pe acoperişul *kashim*-ului, iar la asfinţit se ducea acasă să mănânce şi să doarmă, până a doua zi dimineaţă; apoi se întorcea la locul lui de pe acoperiş şi aştepta zorii.

1377 într-o dimineaţă s-a dus acasă imediat după răsărit şi a descoperit că noile lui haine erau gata. A luat ceva de

[175] într-o variantă, eroul devine un măgar – vezi Antti Aarne, *Vergleichende Märchenforschungen. Akademische Abhandlung,* Druckerei der Finnischen Literatur-gesellschaft, Helsingfors, 1908, p. 91.

[176] Pentru mai multe detalii despre acest subiect, vezi volumul 2 *(Archetypal Symbols în Fairytales: Antitheses and Renewal),* cartea IIb.

1373
1374
1375
1376

mâncare, s-a îmbrăcat cu straiele cele noi şi i-a spus mamei sale că se duce într-o călătorie spre nord. Mama lui a plâns amarnic şi l-a implorat să nu plece, căci nimeni nu se mai întorcea din ţinuturile nordice. însă băiatul nu a luat în seamă avertismentele – a apucat suliţa şi, luându-şi rămas-bun, a plecat, lăsându-şi părinţii în lacrimi şi fără speranţa de a-l mai vedea vreodată.

1378 Tânărul a călătorit departe în ziua aceea, iar pe seară a ajuns la un bordei din care ieşea fum prin gaura din acoperiş. Dându-şi jos haina impermeabilă, a întins-o lângă uşă şi s-a furişat cu grijă pe acoperiş, să vadă înăuntru prin gaura pentru fum. în mijlocul încăperii ardea un foc, iar o femeie bătrână stătea în colţul îndepărtat, în timp ce sub el era un bătrân ce facea săgeţi. în timp ce tânărul stătea pe acoperiş, bărbatul dinăuntru a strigat, fără să ridice capul: „De ce stai afară? Intră". Mirat că fusese observat de către bătrân fără măcar să ridice privirea, s-a dat jos şi a intrat în casă. Bărbatul l-a salutat şi l-a întrebat de ce se îndrepta către nord, în căutarea unei soţii. Acesta a continuat: „Sunt multe pericole acolo şi ar fi bine să te întorci. Eu sunt fratele tatălui tău şi îţi vreau binele. Mai departe de aici, oamenii sunt foarte răi, iar dacă îţi continui drumul, s-ar putea să nu te mai întorci niciodată".

1379 Tânărul a fost foarte mirat când i s-a spus ţelul călătoriei sale, fiindcă el nu îl dezvăluise nici măcar propriilor părinţi. După ce a mâncat puţin, a dormit până dimineaţa, apoi s-a pregătit să-şi continue drumul. Bătrânul i-a dat un obiect mic şi negru, umplut cu o substanţă galbenă ce semăna a gălbenuş de ou, şi i-a spus: „Poate că nu vei găsi nimic de mâncare pe drum, iar asta îţi va da putere". Călătorul l-a înghiţit de îndată şi a descoperit că avea un gust foarte intens, aşa că a fost nevoit să inspire adânc – şi a spus: „Ah, mă simt puternic". Tânărul şi-a luat suliţa şi a plecat. A ajuns la altă cabană izolată şi a trecut prin aceleaşi experienţe ca mai înainte. Şi

bătrânul acesta l-a avertizat să nu se îndrepte spre nord, dar şi-a dat seama că nu avea rost. De data aceasta, bătrânul i-a dat un obiect mic, alb şi limpede, spunându-i călătorului că poate nu va găsi nimic de mâncare pe drum, iar obiectul avea să-l ajute. Tânărul a înghiţit de îndată obiectul alb, dar nu i s-a părut la fel de intens ca obiectul pe care îl înghiţise cu o zi înainte. Bătrânul i-a spus că, dacă auzea pe drum ceva ce îl înspăimânta,

atunci trebuia să facă primul lucru care îi trecea prin minte.

„N-o să plângă nimeni după mine dacă mi se întâmplă ceva”, a spus călătorul continuându-şi drumul, cu suliţa în mână. Către miezul zilei, a ajuns la un iaz mare de lângă malul mării, aşa că s-a abătut de la drum ca să-l ocolească pe partea dinspre uscat. După ce a parcurs o parte din drumul ce dădea ocol lacului, a auzit un vuiet înspăimântător, ca un tunet. Era atât de puternic, încât a ameţit şi, pentru o clipă, nu şi-a mai dat seama unde se află. S-a avântat înainte, dar zgomotul se repeta o dată la câteva clipe, facându-l de fiecare dată să se clatine şi să ameţească, fiind în pragul leşinului, dar a continuat să meargă. Zgomotul a devenit mai puternic şi părea să se apropie cu fiecare vuiet, ajungând foarte aproape de el. Uitându-se în direcţia de unde venea, a văzut un coş mare făcut din rădăcini împletite de salcie plutind în aer către el, iar din acesta provenea zgomotul terifiant.

Văzând o groapă în pământ undeva în apropiere, călătorul a sărit în ea, tocmai când o bubuitură puternică a zguduit pământul şi l-a făcut să-şi piardă cunoştinţa. A zăcut ca mort o vreme, în timp ce coşul continua să se mişte de parcă îl căuta, scoţând mereu sunete îngrozitoare. Când şi-a venit în simţiri, a ascultat o perioadă şi, după ce s-a făcut linişte, a ieşit din adăpost şi s-a uitat în jur. în apropiere, coşul era aşezat pe pământ şi din el ieşeau capul şi umerii unui bărbat. Când l-a văzut, tânărul a strigat: „Ce mai aştepţi? Hai, nu te opri! Mai scoate o dată zgomotul acela asurzitor!” După care a sărit din nou în groapă şi a leşinat din cauza zgomotului

1380

1381

653

Simboluri arhetipale în basme

înfiorător scos de coş. După ce şi-a mai venit în fire, a ieşit din nou, dar nu a mai găsit coşul. Apoi a ridicat ambele mâini şi a chemat fulgerul şi tunetul în ajutor. Tocmai atunci a reapărut coşul, cu acel cap de bărbat ieşind din vârful său. Tânărul a chemat tunetul şi fulgerul să se abată asupra coşului. Tunetul şi fulgerull-au ascultat şi au coborât cu atâta forţă, încât şamanul din coş a început să tremure de frică şi a căzut la pământ.

1382 De îndată ce s-a oprit tunetul, coşul a început să se retragă, iar şamanul era aproape mort de frică. Tânărul a strigat: „Tunetule, umăreşte-1; du-te în faţa lui şi în spatele lui şi îngrozeşte-1!” Tunetul a făcut întocmai, iar coşul a plutit încet, îndepărtându-se şi din când în când căzând la pământ. Apoi, călătorul a continuat şi a ajuns într-un sat la asfinţit. Pe măsură ce se apropia, a ieşit un băiat din sat să-l întâmpine, spunând: „Cum de vii din direcţia aceea? Nu a mai venit nimeni vreodată din partea aceea, căci şamanul din coş nu permite niciunei fiinţe vii să treacă de lac! Nimănui, nici măcar unui şoarece! El ştie întotdeauna când se apropie ceva din partea aceea şi se duce să-l distrugă”.

1383 „Eu n-am văzut nimic”, a spus călătorul. „Ei bine, nu ai scăpat încă”, a spus băiatul, „căci iată bărbatul din coş, se apropie acum şi o să te omoare dacă nu te întorci”. Când s-a uitat tânărul, a văzut un vultur mare ridicându-se şi zburând spre el, iar băiatul din sat a fugit repede. Când s-a apropiat vulturul de el, s-a înălţat pe o distanţă scurtă, apoi s-a întors să-l prindă în gheare. Pe măsură ce se avânta în jos, tânărul s-a lovit peste piept cu o mână, iar un şoim de tundră a ţâşnit din gura sa direct spre vultur, zburând în abdomenul său şi ieşind prin gura sa, apoi zburând prin aer.

1384 Acest şoim era făcut din substanţa puternică pe care i-o dăduse tânărului primul bătrân întâlnit pe drum. Când a zburat şoimul din gura vulturului, vulturul a închis ochii şi a încercat să respire. Astfel, tânărul a avut timp să sară într-o parte, astfel că ghearele vulturului au izbit doar pământul, în locul unde stătuse tânărul. Vulturul s-a ridicat şi s-a avântat

1

din nou spre el, iar tânărul s-a lovit din nou în piept cu mâna. De data aceasta, o hermină i-a ţâşnit din gură şi s-a îndreptat ca fulgerul spre vultur. S-a oprit sub aripile păsării şi, în câteva clipe, rosese deja două bucăţi din pasăre. Vulturul a căzut la pământ, mort, iar hermina a sărit de pe el şi a dispărut. Hermina provenea din darul celui de-al doilea bătrân la a cărui colibă se oprise călătorul.

Când a căzut vulturul, tânărul a pornit spre casa şamanului, iar băiatul a strigat după el: „Nu te duce acolo, fiindcă vei fi omorât!" Călătorul a răspuns: „Nu-mi pasă, vreau să văd femeia de acolo. Mă duc acum, fiindcă sunt furios, iar dacă aştept până dimineaţă, furia îmi va dispărea şi nu voi mai fi la fel de puternic ca acum". „Ar fi bine să aştepţi până dimineaţă, fiindcă sunt doi urşi care păzesc uşa, iar aceştia te vor ucide cu siguranţă. Dar dacă vrei neapărat să mergi acolo, du-te şi găseşte-ţi sfârşitul. Eu am încercat să te salvez şi nu vreau să mai ştiu nimic de tine." Iar băiatul s-a întors supărat la *kashim.* Tânărul a continuat să meargă până a ajuns la casa respectivă şi s-a uitat prin pasajul de la intrare. A văzut un urs alb foarte mare dormind acolo. A strigat: „Hei, ursule alb!" Atunci ursul a sărit în două labe şi s-a năpustit asupra lui. Tânărul a sărit pe tavanul coridorului şi, pe măsură ce ursul alerga spre el, şi-a înfipt vârful suliţei în creierul lui, omorându-1. A tras leşul într-o parte, s-a uitat din nou şi a văzut un urs roşu. A strigat din nou: „Hei, ursule roşu! „ Atunci ursul roşu a alergat spre el şi tânărul a sărit unde se urcase mai devreme. Ursul a întins ghearele spre el în timp ce trecea, iar tânărul i-a prins laba şi, învârtind ursul în jurul capului, l-a ridicat în aer şi l-a trântit la pământ. Şi a continuat la fel până ce nu a mai rămas decât laba din urs, pe care a aruncat-o. Apoi a intrat în casă fără alte probleme.

într-un colţ al camerei stăteau un bătrân şi o bătrână, iar în colţul celălalt, o fată frumoasă, a cărei imagine o văzuse în visele lui şi care îl determinase să pornească în această lungă călătorie. Plângea când a intrat în cameră şi, apropiindu-se de ea, i-a spus: „De ce plângi? Pe cine iubeşti atât de mult încât
1385
1386

plângi pentru el?" Ea a răspuns: „Mi-ai omorât soţul, dar nu îmi pare rău, fiindcă era un om rău. Dar apoi ai ucis cei doi urşi. Ei erau fraţii mei şi mă doare sufletul şi plâng pentru ei". „Nu mai plânge", a spus el, „căci eu voi fi soţul tău". A rămas aici o vreme, luând-o de soţie pe femeia aceasta şi trăind în casă cu părinţii ei. După ce a stat acolo o vreme, şi-a dat seama că soţia lui şi părinţii ei deveneau din ce în ce mai trişti şi plângeau foarte des. Apoi a văzut nişte lucruri care l-au făcut să-şi dea seama că voiau să-i facă rău. Fiind sigur de asta, s-a dus la soţia lui şi i-a pus mâna pe frunte. I-a întors faţa spre el şi i-a spus: „Plănuieşti să mă omori, femeie necredincioasă, iar drept pedeapsă vei muri". Apoi, luând cuţitul, i-a tăiat gâtul soţiei sale şi s-a întors supărat la el în sat, unde a trăit cu părinţii lui, la fel ca înainte. După ce a început să uite de soţia lui cea necredincioasă, şi-a luat altă soţie dintre fecioarele din sat şi a trăit fericit cu ea până la sfârşitul zilelor sale[177].

1387 Aici, anima trăieşte departe, în nord, pe tărâmul întunericului[178]. Potrivit vechii credinţe germanice, Nordul este Tărâmul Morţilor şi locul unde sălăşluiesc giganţii care sunt ostili faţă de zei[179]. De asemenea, „vânătoarea sălbatică" provine din Nord[180]. în credinţele

[177] WE. Nelson, *Eskimo About Bering Strait,* pp. 491-494.

[178] Vezi povestea figurii anima ca un urs straniu în „Omul care a vizitat urşii polari".

[179] Vezi E. Mogk, *Germanische,* pp. 60, 117: o pădure de fier separă imperiul giganţilor de regatul zeilor.

[180] Vezi M. Ninck, *Wodan,* p. 81. Vezi şi Goethe: „Din miazănoapte spirite în stol/ Vin peste noi cu limbi-săgeţi” *(Faust I* – Goethe, *Faust. Tragedie,* p. 61-62).

Păgânii germanici din vechime se rugau către nord. Vezi M. Ninck, *Wodan,* p. 98. De asemenea, în China, Nordul este regiunea întunericului şi a morţii. Vezi Paul Pelliot, „Die Jenseitsvorstellung der Chinesen”, în *Eranos-Jahrbuch 1939: Die Symbolik der Wiedergeburt în der religiösen Vorstellung der Zeiten und Völker,* ed. Olga Erőbe-Kapteyn, Rhein-Verlag, Zürich, 1940, pp. 71 şi urm. Tribul Menomini povesteşte: „în direcţia vântului din nord trăiesc *manabai'wok* (giganţii), despre care i-am auzit pe bătrânii noştri vorbind. *Manabai'wok* sunt prietenii noştri, dar noi nu îi mai vedem. Sunt mari vânători şi pescari, iar oricând ies cu torţele să prindă peşte cu suliţa, ne dăm seama, fiindcă cerul este luminat deasupra locului unde se află ei” – Walter James Hoffman, *The Menomini Indians,* p. 210.

populare din zona mediteraneeană, Nordul este regiunea ursului, un cerc întunecat de foc, din care bate vântul dinspre nord, ca un duşman al Soarelui[181]. în basmele scandinave, tărâmul fantastic şi pustiu al trolilor se află în Nord.

Astfel, Nordul este un simbol al inconştientului şi, în drum spre el, eroul îsi întâlneşte strămoşii în două locuri. Acest lucru arată că Nordul este şi la inuiţi tărâmul morţilor şi lumea spiritelor. Strămoşii ca fantome şi spirite ar trebui să ne cunoască toate gândurile. într-un alt basm inuit, „Povestea lui Wolf”, eroul aflat într-o călătorie către lumea de dincolo obţine ajutorul unui bătrân şi al unei bătrâne, şi rămâne peste noapte în casele lor. „Atunci când morţii merg pe pământ, mormintele lor devin case.” Aceştia vorbeau cu Wolf de parcă era nepotul lor. Povestitorul lui Rasmussen, *Apăkag,* a spus: „Acum, Wolf a câştigat prietenia fantomelor şi a dobândit puterea şi protecţia lor, iar mai târziu acest lucru avea să-i fie de mare folos”[182], în riturile de regenerare ale anumitor culturi indigene, strămoşii din vremea *Alcheringa* joacă un rol important. Acest lucru se referă la un *auseinandersetzung* cu părţile ancestrale de suflet din inconştient. Strămoşii sunt superiori celor vii, din moment ce reprezintă acea vreme ideală străveche. în riturile cu eroii trecutului care sălăşluiesc

J la izvorul vieţii sau strămoşii animalici, oamenii stau împreună cu aceştia într-un fel de baie de reînnoire[183]. în epopeea finlandeză

[101] Vezi H. Leisegang, *Die Gnosis,* p. 23.

[102] K. Rasmussen, *Eagles Gift,* p. 142.

[103] Vezi C.G. Jung, OC 12, *Psihologie şi alchimie,* §170 şi urm.; şi Erwin Rousselle, „Lau Dsis Gang durch Seele, Geschichte und Welt. Versuch einer Deutung”, în *Eranos-Jahrbuch 1935: Westöstliche Seelenführung,* ed. Olga Fröbe-Kapteyn, Rhein-Verlag, Zürich, 1936, p. 188. Aşadar, în China, inconştientul înseamnă tărâmul strămoşilor. Vezi R. Wilhelm, *Secretul Florii de Aur,* p. 110;

C.G. Jung, OC 9/1, *Despre renaştere,* §224 şi urm.; Daudet presupune că în structura personalităţii există elemente ancestrale care, în anumite condiţii, pot ieşi deodată la suprafaţă. Individul este aruncat atunci subit într-un rol ancestral. Ştim acum că rolurile ancestrale sunt foarte importante în psihologia primitivă. Nu doar că spiritele primitive ar trebui să se reîncarneze în copii, dar se face o încercare de ale implanta în copil dându-i acestuia numele unui strămoş. La fel, popoarele primitive încearcă să se preschimbe înapoi în strămoşii lor prin anumite rituri, dintre care aş menţiona conceptul australian de *alcheringa mijina.*

Kalevala, „eroul Văinămoinen învaţă trei cuvinte magice în burta unui monstru, strămoşul său mort [...] „[184].

1389 Eroul poveştii noastre îşi sporeşte „caracterul bizar” prin faptul că nu vrea să meargă decât spre nord, spre acel tărâm de origine afundat în cel mai adânc mister, unde sufletul lumii trăieşte ascuns în întuneric. Din punct de vedere microcosmic, este locul unde sălăşluieşte sufletul, în cea mai profundă parte a inconştientului. Pus în faţa pericolelor din călătoria sa, forţele conştiente şi imaginile strămoşilor încearcă să-l avertizeze, dar în zadar.

1390 Faptul că pare încă de la început „ciudat” este evident prin obiceiul lui de a mânca doar ceea ce îi dă mama lui şi de a sta liniştit acasă, absorbit de gândurile sale. Acest ataşament faţă de mamă este o legătură cu inconştientul, fiindcă mama este prima imagine a femeii în sufletul bărbatului şi întruchipează pentru el inconştientul, iar de aceea, separarea de ea şi, în general, relaţia potrivită cu ea sunt esenţiale pentru întreaga lui viaţă[185]. „Pare să reiasă şi din alte indicii că imaginea «sufletului» [anima] coincide întrucâtva cu imagoul mamei.”[186] Anima este, de fapt, o reîntinerire a mamei înseşi[187]. Din acest motiv, figurile unei mame şi a unei fiice sunt adesea întâlnite împreună în mitologie. Cea mai cunoscută pereche de acest tip este probabil Demetra şi Persefona, cele două figuri principale ale Misterelor Eleusine. în basmul inuit „Giviok (Kiviok)” (repovestit *supra,* la p. 307), o fiică stătea întotdeauna alături de mama-vrăjitoare. Astfel, puterea copleşitoare a animei este conţinută deja în supremaţia mamei. în basmul la care ne referim acum, „Băiatul ciudat”, puterea femininului îl posedă pe băiat şi îl face „diferit” încă de la început, dar îl şi leagă de ea[188]. Aşadar (Vezi Lévy-Bruhl, *La Mythologie primitive,* care scrie despre sufletele ancestrale, jumătate om şi jumătate animal, a căror reactivare prin rituri religioase este de o importanţă funcţională deosebită pentru viaţa tribului.)

[184] H. Silberer, *Problems of Mysticism*, p. 314.

[185] Vezi C.G. Jung, OC 7, *Relaţiile dintre Eu şi inconştient,* §314.

[186] C.G. Jung, OC 5, *Simboluri ale transformării,* §406, 514.

[187] Vezi C.G. Jung, OC 9/1, *Arhetipul mamei,* §156.

[188] Vezi C.G. Jung, OC 9/1, *Arhetipurile inconştientului colectiv,* §61: „Pentru fiu, anima se ascunde în spatele puterii copleşitoare a mamei, care adesea rămâne pentru restul vieţii obiectul unui ataşament afectiv”.

Fiica magică [anima]

tânărul este chemat către destinul de erou de către ataşamentul său fată de inconştient şi, în acelaşi timp, este condamnat să cadă pradă vrăjii inconştientului într-un sens negativ. Această situaţie este prezentă în întreaga poveste. Jung scrie despre acest subiect:

[...] în dorinţa regresivă [...] rezidă o valoare şi o necesitate specială, care este subliniată, de pildă în mituri, prin aceea că tocmai cel mai puternic şi mai bun om din popor, adică eroul, este acela care merge pe urmele dorinţei regresive şi se expune intenţionat primejdiei de a fi înghiţit de monstrul abisului matern. El este însă un erou deoarece nu se lasă înghiţit, ci biruie monstrul, şi nu îl biruie doar o dată, ci de mai multe ori[189].

însă eroul „diferit” nu reuşeşte.

La început, eroul dobândeşte puterea sufletelor sale ancestrale, iar odată cu ele învinge puterile întunecate ale adâncurilor şi o găseşte pe femeia pe care o căuta. însă întreaga călătorie se încheie cu o tragedie profundă, căci la sfârşit el se întoarce acasă, decepţionat, revenind complet din inconştient, şi reuşeşte cu greu să găsească o legătură cu viata obişnuită.

Strămoşii îşi comunică propriile cunoştinţe despre riscuri şi îi dau tânărului cele necesare pentru a-l ajuta să supravieţuiască. Ei sunt donatori de putere, binefăcători, precum calul alb din „Ferdinand cel Credincios, Ferdinand cel Necredincios”, care în unele versiuni îl avertizează, iar în alte versiuni îl sfătuieşte pe erou să-şi continue drumul; el descurajează şi

îndeamnă. O figură paternă întunecată rămâne ascunsă în spatele acestui cal. Strămoşii îi dăruiesc eroului un obiect mic şi negru, umplut cu o substanţă galbenă, asemănătoare gălbenuşului de ou, care se transformă într-un şoim ce îl ajută, dar şi un obiect alb care se transformă într-o hermină care îl sprijină. Aceşti aliaţi animalici conferă forţe magice opuse pentru viitoarea bătălie împotriva soţului demonic al animei. Cu ajutorul acestor

[109] C.G. Jung, OC 7, *Relaţiile dintre Eu şi inconştient,* §260,477.

1391
1392
1393
1394
659

daruri, eroul obţine protecţia strămoşilor, la fel cum *tjurunga* (sau *churinga)* influenţează legăturile cu strămoşii mitici pentru triburile Aranda şi Loritja din Australia. Reprezintă un al doilea eu sau „al doilea sine" al individului[190]. Strămoşii îl sfătuiesc pe băiatul ciudat într-un mod şi mai însemnat cu privire la felul în care să acţioneze pe tărâmul magic: potrivit instinctelor sale, fără judecăţi conştiente sau inhibiţii. De asemenea, animalele folositoare care ies din darurile primite simbolizează, cel mai probabil, reacţii utile spontane. Oul indică ideea de a fi întreg. Lângă un iaz, călătoria tânărului este întreruptă de apariţia unui şaman într-un coş. Eroul are de ales: fie se îneacă în apele iazului (inconştientul), fie îl învinge pe demonul întunecat. în prima parte a luptei, el reuşeşte cu ajutorul propriilor abilităţi şi viclenii, dar în a doua parte trebuie să se bazeze pe puterile acordate de strămoşi.

1395 Coşul este un recipient, un simbol feminin. însă înăuntru se află un demon masculin. Astfel, şamanul din coş este o combinaţie între vrăjitoare şi uriaş, o întruchipare a puterii inconştientului în forma sa hermafroditică primordială, ca fiinţă complet inconştientă şi nediferenţiată, în care puterile divine ale umbrei şi animei se îmbină în una singură. Deoarece tânăra spune că figura şamanului din coş şi a marelui vultur este soţul ei, putem considera şamanul din coş o formă primitivă a animei înseşi, care se dovedeşte mai târziu că reprezintă partea întunecată, negativă a fantasticului. în basmele „Tapairu, frumuseţea de pe tărâmul zânelor" şi „Ititaujang", un însoţitor-umbră sau un demon al naturii apare alături de figura anima. Iar într-un basm norvegian, „Mai la sud decât sudul şi mai la nord decât nordul în marele munte de aur" (menţionat *supra,* la p. 572),

1396 un tânăr fermier voia să afle de ce sunt călcate în picioare lanurile tatălui său în fiecare noapte. După ce fraţii lui mai mari au adormit în timp ce stăteau de pază, el s-a dus într-un loc mai ferit şi a reuşit să stea treaz. A observat trei porumbei zburând pe câmp, dându-şi penele jos şi transformându-se

[190] Vezi L. Lévy-Bruhl, *The Soul of the Primitive,* pp. 189, 191.

660

în „cele mai frumoase fecioare pe care şi-ar putea dori cineva să le vadă". Tânărul le-a întrebat mai întâi de ce dansează şi calcă în picioare lanurile de grâu.

„Ei bine, nu e vina noastră", au spus fecioarele. „Trolul care ne-a fermecat ne trimite aici în fiecare noapte de sâmbătă, să călcăm lanul în picioare. Dar acum dă-ne penele, fiindcă se apropie zorii zilei." L-au rugat în cel mai dulce mod posibil. „Nu ştiu ce să spun", a răspuns tânărul, „fiindcă i-aţi distrus destul de rău lanurile tatălui meu; poate dacă aleg una dintre voi?" „Ne-ar face plăcere", au zis fecioarele, „dar nu se poate; căci trei troli ne păzesc: unul cu trei capete, unul cu şase capete şi unul cu nouă capete, şi vor omorî pe oricine se apropie de munte". [...]

[Băiatul învinge mai târziu trolii şi le eliberează pe prinţese.][191]

La fel ca multe alte stafii, strigoi şi fenomene supranaturale, şamanul din coş din „Băiatul ciudat” scoate zgomote înfiorător de puternice, iar călătorul învinge demonul prin mijloace similare: cheamă fulgerul şi tunetul să lovească omul din coş. în acelaşi fel îl înfrânge mai târziu pe şamanul din coş, când acesta se transformă într-un vultur, chemând în ajutor hermina şi şoimul. După această victorie, eroul intră în casa şamanului, centrul energiei întunecate, să cunoască părinţii magici şi anima.

Dar aici, puterea magică deosebită a tânărului ce se ghidează după instincte eşuează. El învinge ultimul pericol – anima negativă – nu prin conştiinţă, ci prin furie, într-o frenezie şi semiconştientizare a resentimentelor şi dezamăgirii. El îşi lasă afectul să preia conducerea, în ciuda avertismentelor venite din partea unui băiat din sat, care pare să reprezinte un eu mai bun şi mai rezonabil. (Deoarece, în acest caz, eroul îşi trăieşte exclusiv partea ciudată, această umbră caracterizează partea lui necunoscută, „rezonabilă”, compensatorie.) Intrarea în colibă este păzită de doi urşi, unul roşu şi unul alb. Roşul

[191] C. Stroebe, *Norwegian Fairy Book,* pp. 228-235.

1397
1398
1399
1400
661
Simboluri arhetipale în basme

şi albul – după cum am menţionat mai devreme – sunt culori ale lumii de dedesubt. Urşii par aici protectori, în ceea ce priveşte puterea lor extraordinară. Reprezintă afectele şi emoţiile, iar cele două culori ale lor ar putea sugera un conflict latent între ei. Dar, în timp ce şamanul din „Zbor către lună” are încredere că ursul-spirit îl va ajuta să treacă de morsele care stau de pază – şi, astfel, nu îşi implică conştiinţa în conflict[192] –, eroul din „Băiatul ciudat” cedează în faţa propriilor afecte şi emoţii şi ucide fraţii urşi al animei. La fel ca fratele aligator din „Makonaura şi Anuanaitu”, ei reprezintă umbra. Eliminarea brutală a acestor însoţitori ai animei, în locul acceptării acestora, prevesteşte dezastrul. în mod similar, şamanul din coş era o figură-umbră, dar chiar şi anima însăşi spune că era un om rău. Pe de altă parte, fraţii urşi sunt forţe animalice ale naturii, partea neutră din punct de vedere moral şi pozitivă a umbrei.

1401 Femeia jeleşte pierderea lor şi putem presupune că răzbunarea morţii acestora a fost motivul pentru care ea s-a întors împotriva eroului. Eroul îşi dă seama că ea s-a întors împotriva lui şi o omoară înainte ca femeia să apuce să-şi pună planul în aplicare. Apoi se întoarce, dezamăgit, la viaţa seculară. Uciderea animei înseamnă că el se îndepărtează complet de această figură, o devalorizează violent cu mintea sa raţională şi o împinge înapoi în inconştient. Astfel, se eliberează de excentricităţile şi obsesia lui şi se poate căsători în lumea profană, iar cel mai important, poate duce o viaţă normală. Dar în drumul său ocoleşte toate acele posibilităţi speciale care sălăşluiesc în experienţa inconştientului. Cu siguranţă ar fi putut să devină un mare şaman, dacă ar fi fost implicat mai mult şi mai conştient în călătoria sa.

1402 Pentru mintea intuitivă însă, pericolul de a fi copleşit de inconştient este atât de mare încât omul îl vede adesea doar ca

J

pe un lucru distructiv. Basmul inuit „Femeia falsă care a devenit o bufniţă de noapte” povesteşte despre o experienţă cu anima pe deplin negativă:

[192] Vezi croitorul din „Cei doi călători”, care lasă animalele să acţioneze împotriva cizmarului şi nu se lasă implicat direct în răzbunare.

662
Fiica magică [anima]

A fost cândva un vânător de caribu care a plecat la vânătoare prin regiunile de lângă mare. A mers şi a tot mers, şi a continuat să meargă, până ce a ajuns la ţărmul unui râu mare şi învolburat. Acolo a auzit o voce, o voce minunată, care cânta o melodie – şi a ascultat şi a tot ascultat, până ce a reuşit să descifreze cuvintele.

Vino, vino
Vânătorule singuratic
în liniştea asfinţitului.
Vino, vino,
Tare mi-a fost dor de tine – dor de tine,
Acum te voi săruta – te voi săruta!
Vino! Vino!
Cuibul meu este aproape.
Vino! Vino!
Vânătorule singuratic
Chiar acum,
în liniştea asfinţitului!

Vânătorul a fost copleşit de o dorinţă irezistibilă. A alergat cu toată viteza în direcţia sunetului, de-a lungul râului, ca un om care îşi pierduse minţile, până ce a văzut o tânără frumoasă stând pe o stâncă, pe malul opus al râului, facându-i semn cu mâna. Dar apa era mare şi învolburată, iar vânătorul s-a oprit, şovăitor, până ce femeia şi-a reluat cântecul:

Vino! Vino!
Vânătorule singuratic
Chiar acum,
în liniştea asfinţitului!

însă imediat şi-a jos toate hainele şi s-a aruncat în râu. Pe când înota în apa rece, l-au tras curenţii. S-a zbătut disperat, uneori deasupra apei, alteori dedesubt, până ce, pe jumătate

1403
1404
1405
1406
1407
663
Simboluri arhetipale în basme

mort, amorţit de frig şi epuizat, a ajuns pe malul celălalt şi a fugit până la femeie, care stătea pe stânci, zâmbind şi facându-i semn cu mâna. Dar în clipa când a ajuns la ea, femeia a izbucnit într-un râs batjocoritor, s-a transformat într-o bufniţă de noapte şi şi-a luat zborul, râzând. Aproape îngheţat de frig, vânătorul a mers poticnindu-se până la râu. Hainele lui erau pe malul celălalt – aşa că s-a avântat din nou în apele reci. A înotat, s-a zbătut din nou împotriva curenţilor, iar în cele din urmă a ajuns pe malul opus. Dar când a pus piciorul pe pământ, s-a prăbuşit, epuizat. Şi-a pierdut cunoştinţa şi a murit îngheţat.

1408 Acolo l-au găsit camarazii săi. Şi nimeni nu a înţeles ce se întâmplase cu măreţul şi faimosul vânător de caribu. Căci zăcea pe jos, dezbrăcat şi îngheţat bocnă, iar lângă el se aflau hainele sale călduroase. Toţi credeau că îşi pierduse minţile. Nimeni nu cunoştea adevărata natură a vânatului pe care îl urmărise[193].

1409 Aici, anima apare ca un spirit nocturn malefic, care atrage eroul către pierzanie.

1410 Desigur, chiar şi la popoarele primitive, relaţia cu anima şi rămânerea în lumea magică nu era privită întotdeauna în mod negativ. Vom povesti în curând basmul „Rakian”, în care eroul, după o despărţire tragică, reuşeşte să urmărească figura anima pe lumea cealaltă. Spre deosebire de Ati, eroul basmului „Tapairu, frumuseţea de pe

tărâmul zânelor”, Rakian reuşeşte să ducă salvarea animei din aspectul său animalic pe tărâmul spiritelor. Precum Connla (din „Connla şi fecioara zână”, Rakian rămâne prins pe lumea cealaltă şi îşi pierde legătura cu lumea profană. Anima apare mai întâi ca o albină albă, care iniţial poartă din nou aspectul animei ce trebuie să fie izbăvit. Nu doar creştinismul conştient, ci întreaga cultură umană pare să-i impună acest aspect. Dar la popoarele indigene, distanţa dintre oameni şi animale este redusă semnificativ, posibilitatea de

[193] Povestit de Apâkag. Preluat cu uşoare modificări din K. Rasmussen, *Eagles Gift,* pp. 133-135.

transformare dintr-una în alta este mai mare[194] şi, prin urmare, prăpastia dintre conştient şi inconştient este mai puţin adâncă[195].

[194] Vezi L. Lévy-Bruhl, *The Soul of the Primitive,* pp. 36 şi urm. Van der Leeuw scrie în acest sens: „Oricine se lasă impresionat, pe bună dreptate, de poveştile indienilor din America de Nord şi de Sud trebuie să simtă că în mintea lor nu exista »

nicio deosebire intre animal şi fiinţa umană. Căsătoria şi naşterea copiilor, războiul şi acordurile ii aduc împreună; şi nu este nevoie de nicio metaforă pentru a transforma un om în animal, sau invers. Această transpunere devine mai necesară pe măsură ce contrastul dintre cei doi este perceput mai dar, iar apoi ia naştere aşa-numita *licantropie.* Deşi este cel mai bine cunoscută sub forma omului care se transformă în lup, uniunea dintre animal şi om nu este deloc pură licantropie, în sensul propriu. în Indonezia, crocodilul, câinele, pisica şi, mai presus de toate, tigrul sunt «vârcolaci», în timp ce, în vremurile din vechime ale germanicilor îl găsim pe *berserker,* „omul cu blană de urs” care se poate transforma în urs. [...] în spatele lui se află o experienţă extatică; animalul este absolut «Celălalt» la care fuge omul pentru adăpost atunci când se satură de umanitate. Femeile din cultul dionisiac căutau divinul în animal. Trăiau ele însele ca şi cum erau în întregime animale, nu din dragoste pentru «animalism» în sens modern, din moment ce ideea aceasta nu exista pe atunci! Ci doar pentru a dobândi libertate faţă de sine. [...] în cultul lui Dionysos, animalul era tocmai zeul cu care omul voia să se unească” (G. v. d. Leeuw, *Religion în Essence,* pp. 80-81).

Există numeroase poveşti despre transformarea animalelor în oameni, de exemplu basmul inuit „Şoim-Pribeag întâlneşte o ciocănitoare sub formă de om”: într-o seară, Şoim-Pribeag a ales un loc să-şi stabilească tabăra. A tăiat copaci, şi-a construit un adăpost din pini mici, a împrăştiat un strat de crengi pe pământ, a adunat lemne şi a aprins un foc mare. Apoi a vânat potârnichi pentru cină şi le-a gătit pe o frigare deasupra focului. Dar ce a fost asta? Deodată, a apărut un om lângă el! A strigat la acesta: „Credeam că o să fiu singur în seara asta! Salutare! Vino să mâncăm împreună”. A intrat un om straniu şi neprietenos. Ochii lui păreau să privească întotdeauna dincolo de lucruri, şi nu îl privea în faţă pe Şoim-Pribeag. Dar acesta i-a oferit mâncare şi au mâncat în linişte. Şoim-Pribeag a început să se înfurie din ce în ce mai mult din cauza caracterului său taciturn până ce, enervat la culme de ciudăţeniile lui, a sărit peste foc, La apucat pe străin de ceafa şi La ţinut deasupra flăcărilor până ce i s-au pârlit franjurii blănurilor. Apoi La aruncat peste adăpostul contra vântului, pe zăpada de dincolo de focul de tabără. A ascultat să vadă dacă celălalt se înfurie, dar nu a auzit decât un răpăit, ca şi cum bătea cineva într-un trunchi de copac. La scurt timp după aceea, o ciocănitoare şi-a luat zborul şi s-a îndepărtat. O ciocănitoare în formă de om fusese oaspetele său (K. Rasmussen, *Eagle’s Gift,* p. 190).

Din acelaşi ciclu *Şoim-Pribeag (ibidem),* vezi şi „Jderul care şi-a rupt un dinte”, „Râsul speriat sau «Ce mănâncă degetul tău mare de la picior?»„, „Şoim-Pribeag

Simboluri arhetipale în basme

1411 în „Rakian” un basm din insulele din arhipelagul Malay, se spune: se căsătoreşte cu o bufniţă de noapte” şi „Toate creaturile pădurii construiesc o canoe din coajă de mesteacăn pentru Şoîm-Pribeag”

[195] Multe basme siberiene oferă exemple deosebit de clare în care animalele apar ca fiinţe umane şi fiinţele umane ca animale. Astfel, în basmul iukaghir „Sări- torul-marin” anima se preschimba uneori în lupoaică. Atunci când bărbatul se supără din acest motiv, tatăl lui spune: „Mama ta era aşa, dar când am adus-o aici, toate acestea au dispărut destul de repede” (!). Un alt exemplu al interfeţei alunecoase dintre uman şi animal este basmul amu „Poi-Yaumbe”, unde eroul, Poi-Yaumbe, îşî spune propria poveste [rezumat]: într-o noapte, eu [Poi-Yuambe] nu puteam să dorm, dar dacă ceea ce vă povestesc acum am văzut intr-un vis sau s-a întâmplat aievea, nu ştiu. Am văzut pe piscurile munţilor o ceată mare de căpriori ce păşteau singuri. în fruntea acestora se aflau un căprior foarte mare pestriţ şi o căprioară pestriţă. Am pornit împreună cu fratele meu mai mare şi sora mea mai mică. Am reuşit să omoram multe căprioare cu arcul şi săgeţile noastre, dar apoi ne-am dat seama că acele căprioare erau oameni care veniseră să pornească un conflict cu noi. Ne-am luptat aprig şi s-a vărsat mult sânge. Căprioara pestriţă s-a transformat într-o femeie şi a luptat împotriva noastră. Sora mea mai mică a fost ucisă, iar duşmanul („omul rău, ticălos”) a ameninţat că se va răzbuna pe fraţii mei în cazul în care îl omoram. Am fost lovit şi am leşinat. Când m-am trezit, m-am hotărât să mă duc la *Samatuye* [,,a fi tăiat în două”], unde locuiau rivalii noştri. Ca să ajung acolo, am zburat prin aer până ce am ajuns pe vârful unui munte, printre nori. Printr-o crăpătură mică am văzut un omuleţ şi o femeie mică foarte frumoasă. M-am îndrăgostit pe loc de ea. Omuleţul s-a simţit agitat şi şi-a rugat sora, femeia frumoasă, să prezică. Ea a căzut în transă şi a povestit despre lupta pe care o pornise fratele lor mai mare împotriva aprigilor luptători amu. A spus că norii s-au întunecat şi nu mai putea prezice. Am intrat în colibă şi m-am luptat cu omuleţul şi rudele sale. în timpul luptei, femeia frumoasă a spus că nu era de acord cu fratele ei, care iscase o luptă inutilă, şi s-a aliat cu mine, s-a îndrăgostit de mine. împreună am ucis toţi duşmanii şi după aceea ne-am căsătorit, ne-am aşezat la casa noastră şi am avut mul ti fii şi fiice, nişte oameni viteji (Batchelor, *Specîmens of Amu Folk-Lore,* pp. 313-325).

Rezumăm aici o altă variantă a aceleiaşi teme, „Băiatul şi Bakurao”, o poveste a tribului Tembe din America de Sud: în timp ce mama lui plantează rădăcini de manioc, un băiat urmăreşte o pasăre Bukurao, care il conduce din în ce mai departe în junglă. Băiatul a găsit o ciocănitoare şi un aligator, apoi o familie de mistreţi care l-au adoptat. A trăit acolo mulţi ani. Mistreţii se schimbau în oameni când îşi lăsau blănurile acasă. în curând a primit şi băiatul pielea lui de mistreţ, ca să se schimbe după bunul său plac. într-o zi, mistreţul s-a hotărât să meargă la plantaţiile oamenilor şi să fure rădăcini de mania. Băiatul s-a dus şi şi-a dat seama imediat că era chiar locul unde il lăsase mama lui, împreună cu

666

Fiica magică [anima]

A fost odată un copac *mangis* în care erau stupi mari de 1412 albine, iar când s-a adunat destulă miere în stupi, un bărbat pe nume Rakian a urcat în copac şi a început să înfigă tije de bambus în el, ca să urce pe trunchiul lui. Erau mulţi stupi în copac şi Rakian, văzând că albinele din stupul aflat în vârf erau albe, s-a hotărât să urce acolo şi să-l ia. S-a gândit: „N-am mai văzut până acum albine albe”. Apoi s-a urcat pe treptele pe care şi le făcuse în copac, ca să ia stupul de albine albe, şi şi-a scosparan^-ul ca să-l taie. Dar albinele nu au roit afară din stup şi, în timp ce tăia creanga de care atârna, le-a auzit pe albine spunând: „Doare”. Atunci Rakian, mirat, a băgat *parang-ul* în teacă şi le-a auzit pe albine vorbindu-i: „Dacă vrei să iei stupul, ia-l uşor şi nu îl tăia brusc”. Le-a ascultat şi a tăiat stupul cu grijă,

apoi l-a pus în *bareit.* A coborât din copac şi s-a dus acasă, punând *bareit*-ul cu albinele în camera lui. A doua zi s-a dus la muncă şi când s-a întors a găsit orez şi peşte deja gătite pe *paha* (etajera) de deasupra focului. A crezut că venise cineva şi gătise şi îi luase stupul de albine. Aşa că s-a dus la *bareit* şi a descoperit că era tot acolo. În următoarele zile se repetă aceeaşi întâmplare. De fiecare dată, el verifică să vadă dacă i-a furat cineva albinele, dar ele sunt tot acolo.

într-o zi s-a gândit să se întoarcă mai devreme acasă şi să 1413 vadă cine găteşte pentru el. Aşa că, dis-de-dimineaţă, a pornit ca şi cum s-ar fi dus la $kabun_t$ dar după ce a parcurs o distanţă scurtă s-a întors acasă şi s-a ascuns în apropiere. A aşteptat o

un coş, cu mulţi ani înainte. Şi-a dat jos blana de mistreţ şi s-a ascuns, în timp ce mistreţii îşi vedeau de treabă. în scurt timp a venit mama lui şi a pus coşul jos. L-a văzut mama lui şi şi-a dat seama că este fiul ei. A plâns şi a vrut să-l ia în braţe; dar el a spus: „Nu mă atinge, mamă, stai acolo şi plângi!" Atunci mama lui l-a rugat să vină acasă, iar el a urmărit-o de la distanţă. Dar acasă stătea mereu izolat de oameni, dormea într-un colţ şi cânta toată noaptea despre aventurile sale, dar şi cântece pe care le învăţase de la mistreţi. Devenise deja mistreţ {T. Koch-Grünberg, *Südamerika,* pp. 188-191).

Vezi şi basmele europene „Povestea porcului" şi „Cadwalader şi toate caprele sale", dar şi W Hertz, *Werwolf, passim.*

667

Simboluri arhetipale în basme

vreme lungă şi nu s-a întâmplat nimic, dar în cele din urmă a scârtâit usa de la casă şi a ieşit o femeie frumoasă din camera lui, care, luând vasul din bambus pentru apă, a plecat la râu să ia apă. în timpul ăsta, Rakian a intrat la el în cameră fără ca femeia să-l vadă şi s-a dus să se uite la albinele lui. Dar când a deschis *bareit-vl,* a descoperit că nu mai erau albine înăuntru, ci doar stupul. Aşa că a luat stupul din *bareit* şi l-a ascuns, pitindu-se şi el undeva în casă. După o vreme, femeia s-a întors de la râu şi s-a dus la *bareit* să caute stupul. „Vai, cine mi-a luat cutia (sarong) [hainele, veşmintele]?" a spus ea.

1414 A căutat stupul şi, în cele din urmă, a început să plângă, spunând: „Cine putea să-l ia? Nu avea cum să fie Rakian, căci el a plecat la muncă, la *kabun.* Mă tem că se va întoarce şi mă va găsi aici". Aproape de lăsarea întunericului, Rakian a ieşit din ascunzătoare, de parcă tocmai se întorcea din *kabun-,* dar femeia a rămas nemişcată, fără să spună vreun cuvânt. „Ce cauţi aici?", a întrebat Rakian. „Probabil vrei să-mi furi albinele." „Nu ştiu nimic despre albinele tale", a spus femeia. Aşa că s-a dus la *bareit* să-şi caute albinele, dar desigur că nu erau acolo, fiindcă Rakian însuşi ascunsese stupul. „Ah, a spus el, stupul meu de albine nu e aici, probabil l-ai luat tu." „De unde să ştiu eu de stupul tău de albine?", a întrebat ea. „Ei bine, nu contează", a spus Rakian. „Vrei să-mi găteşti ceva? Mi-e foarte foame." „Nu vreau să gătesc", a spus femeia, „fiindcă sunt supărată". Rakian a continuat să-i ceară femeii să gătească, dar aceasta a refuzat şi, în cele din urmă, a spus: „Unde este *saron* -ul meu?" „Nu l-am luat eu", a spus Rakian. „Cred că tu l-ai ascuns", a zis femeia, „iar toate hainele şi bunurile mele sunt înăuntru." în cele din urmă, Rakian a spus: „Nu ţi-l dau, fiindcă mi-e teamă că o să intri din nou în el". „Nu intru în el", a spus femeia. „Dacă vrei, poţi să mă iei de soţie. Mama mea a vrut să mă ofere ţie în felul acesta, fiindcă tu nu ai soţie aici, iar eu nu am soţ în ţara mea." Atunci Rakian a luat stupul şi i l-a dat femeii. „Ce este?", a întrebat el.

668

Fiica magică [anima]

„Este kawa/-ul meu", a răspuns femeia. „Dar dacă mă iei de soţie, să nu-mi spui niciodată femeia-albină, căci îmi va fi tare ruşine", a spus ea. Aşa că s-au căsătorit şi au avut un copil.

într-o zi, un vecin organizase un ospăţ la el acasă şi s-a dus şi Rakian acolo. Oamenii l-au

întrebat de unde era frumoasa lui soţie. La început nu a zis nimic, dar apoi a băut cam mult şi, în beţia sa, i-a ieşit pe gură adevărul. Când s-a întors acasă, mai întâi soţia lui a fost tăcută, apoi i-a reproşat că îşi încălcase promisiunea şi i-a spus că voia să meargă acasă, dar avea să lase copilul cu el. Peste şapte zile, tatăl ei avea să meargă în amonte, iar ea urma să plece cu el. Rakian a plâns, dar nu a reuşit s-o convingă să renunţe.

La sfârşitul celor şapte zile, Rakian a văzut o albină albă zburând pe u/u-ul casei lui. Soţia sa a coborât treptele casei, spunând: „Iată-l pe tatăl meu". S-a transformat din nou în albină şi a zburat după tatăl ei. Rakian s-a repezit în casă şi a apucat copilul, căci era în inima lui să-şi urmeze soţia şi pe tatăl ei. La sfârşitul celor şapte zile, i-a pierdut din vedere şi încă nu ajunsese la niciun *kampong.* în a opta zi a ajuns la un loc de îmbăiere de la râu. Apoi, atât el, cât şi copilul, fiind înfometaţi şi obosiţi, s-au întins pe malul râului şi au dormit. în cele din urmă, a venit o femeie din *kampong* şi l-a trezit pe Rakian, spunându-i: „Rakian, de ce nu te duci acasă la soţia ta, în loc să dormi aici alături de copilul tău, căci casa nu e departe?" După ce s-a îmbăiat, femeia i-a dus într-un sat învecinat. „Aceea este casa ei", a spus călăuza arătând spre o locuinţă comună. „Dar camera ei este chiar în mijloc. Sunt unsprezece camere în casă şi dacă intri, nu trebuie să te temi, căci grinzile acoperişului sunt pline de albine, dar ele nu atacă oamenii." Aşa că Rakian a urcat în casă şi a descoperit că era plină cu albine mari şi mici, dar în camera din mijloc nu era niciuna. Atunci copilul a început să plângă, iar Rakian s-a aşezat. *„Otun"* [o formă de alint], a spus o voce din mijlocul camerei, „de ce nu te arăţi? Nu ţi-e milă de copilul tău, care plânge aici?" După o vreme, soţia

lui Rakian a apărut în cameră şi copilul a fugit de îndată la ea, iar inima lui Rakian a devenit mai uşoară; dar soţia lui i-a zis: „Ce ţi-am spus la început, să nu dezvălui de unde vin? Dacă nu ai fi reuşit să mă urmăreşti până aici, cu siguranţă ai fi suferit". După ce a terminat de vorbit, toate albinele au căzut din grinzile acoperişului pe podea şi s-au transformat în oameni. Cât despre Rakian şi copilul său, ei au rămas în *kampong* şi nu s-au mai întors[196].

Albina pe care o întâlneşte Rakian este albă şi, prin urmare, neobişnuită. (Culoarea albă o caracterizează ca fiinţă magică.) Potrivit multor popoare primitive, dacă un animal arată într-un mod deosebit, atunci este considerat „un animal doctor", fiindcă în el sălăşluieşte un spirit de magician, un suflet magic. Atunci când această idee este vie – din punct de vedere psihologic – are loc o proiecţie: acel animal a devenit un simbol al unui conţinut psihic inconştient. Aşa cum se desfăşoară basmul, aici este vorba de proiecţia unei imagini anima. Aceasta reprezintă regina şi, ulterior, femeia-albină simbolizează întreaga colonie de albine. Numărul nu este important; Rakian întâlneşte albina, adică principiul vieţii, spiritul său[197], arhetipul său totemic[198]. în clipa când apare femeia, toate albinele, întreg stupul dispare, dar ele întruchipează principiul iniţial, care a fost văzut anterior în multiplicitate. (Dacă imaginea anima este împărţită într-o mulţime, acest lucru indică, din punct de vedere psihologic, faptul că încă este în colectiv şi non-individual, în straturile minţii cele mai îndepărtate de conştiinţă.)

[196] Text uşor modificat preluat din Ivor H.N. Evans, „Folk Stories of the Tempassuk and Tuaran Districts, British North Bornéo", în *Journal of the Royal Anthropo- logical Institute,* nr. 43, 1913, pp. 457-459.

[197] [Vezi *supra,* nota 12 de la p. 233.]

[198] Despre personificarea principiului mistic al vieţii cu privire la albine, vezi L. Lévy-Bruhl, *The Soul of the Primitive,* pp. 21-26. „Ce îi interesează pe chaga [un trib din Africa

vorbitor de bantu] nu este neapărat un anumit specimen al acestor insecte sau numărul lor: ci albinele, acea specie minunată care poate produce miere şi ceară. Este văzută în masă, dar în esenţă este un principiu, un spirit, puterea mistică despre care este normal să vorbeşti la singular" – *ibidem,* p. 67.

670

Fiica magică [anima]

Stupul de albine corespunde – acest lucru este clar din cuvintele 1418 femeii – cu hainele animalului, precum pielea sau blana din alte basme. Astfel, împărţirea într-o mulţime şi masca de animal, în măsura în care ambele forme indică inconştienţa, înseamnă acelaşi lucru. în ambele cazuri, se referă la manifestări în spatele cărora se ascunde imaginea iniţială. Albina ca fiinţă înaripată indică natura spirituală a animei[199]. După ce Rakian ascunde stupul („suran-ul meu, hainele mele", cum le-a numit albina), anima apare în forma sa adevărată ca femeie necunoscută. Neîncrederea este reciprocă. La început Rakian este mai puternic, fiindcă el deţine „hainele", conştiinţa a reuşit din nou să uzurpe misterul animei printr-o intervenţie a forţei. Dar în scurt timp devine evident că întreaga situaţie survine dintr-o intenţie a Magicului, a Marii Mame. Mai exact, mama femeii-albină a hotărât că bărbatul singur ar trebui să aibă o soţie şi că anima, care în Magic a găsit acum un soţ, ar trebui să se găsească unul pe celălalt. (Vezi abandonul prinţesei-dragon din „Prinţesa renegată".) Doamna-albină a „renunţat" la hainele magice, cu o condiţie: ca noul ei soţ să păstreze secretul privind adevărata ei identitate. Sufletul cedează astfel, într-o anumită măsură, şi se lasă interpretat de conştiinţă, prin urmare dobândeşte participarea la viaţa umană. (De aici motivul comun că fiinţele asemănătoare unor elfi tânjesc după un suflet de om.) Dar relaţia este posibilă doar atunci când conştiinţa nu a scos la lumină cunoştinţele pe care le-a primit cu privire la misterul albinei, care este prea seculară şi nu înţelege semenii umani[200].

[199] Despre albine ca manifestare a sufletului, vezi G. Weicker, *Der Seelenvogel,* p. 29; O. Tobler, *Epiphanie,* pp. 36 şi urm.; Băchtold-Stăubli, s.v. *Insekt* („insectă"). Din punct de vedere mitologic, albinele sunt legate de ideea de castitate şi virginitate. Vezi J.J. Bachofen, *Miitterrecht,* p. 234; şi Băchtold-Stăubli, s.v. *Bîene* („albină"). Vezi şi „Povestea lui Sănămâ", în care anima apare iniţial ca albină. Albinele sunt importante din punct de vedere ritualic şi fiindcă produc miere, care este văzută ca substanţă divină inspiratoare. în India este hrana nemuritorilor, iar în vremurile antice juca un rol în diversele mistere. Vezi H. Zimmer, *Maya,* p. 150; H. Güntert, *Weltkônîg,p.* 256; şi Băchtold-Stăubli, s.v. *Honîg* („miere"). în „Rakian", anima deţine substanţa misterioasă a vieţii.

1 9 9

[200] Vezi *Ecleziastul* 27.16-21: „Cel care descoperă tainele a pierdut credinţa şi nu va afla prieten după inima sa. Iubeşte pe prieten şi fii credincios cu el; iar de vei

671

Simboluri arhetipale în basme

descoperi tainele lui, nu vei mai fî prieten cu el. Căci precum un om şi-a pierdut moştenirea, aşa şi tu ai pierdut prietenia aproapelui tău. Şi ca şi cum ai fi slobozit o pasăre din mâna ta, aşa ai scăpat pe prietenul tău şi nu-l vei mai câştiga pe el. Nu alerga după el, că mult s-a depărtat şi a fugit ca o căprioară din laţ. Că rana se poate lega şi pentru vrajbă este pace; iar cel care a descoperit tainele a pierdut încrederea".

1419 Femeia-albină impune un anumit respect delicat cu privire la originea sa şi fostul său sine animalic. Acest animal, adică aspectul subuman şi totuşi divin al fiinţei sale[201], nu poate fi integrat în sfera conştiinţei umane seculare şi, prin urmare, trebuie să fie ţinut ascuns de lume pentru a nu expune femeia-albină la dispreţul profan al animalelor sau teama religioasă de fiinţele spirituale[202]. în plus,

[201] Vezi T. Waitz, *Anthropologie,* 2. Teii, Leipzig, 1860, p. 177: după părerea multor africani,

„fiinţa umană nu constituie în niciun caz punctul culminant al naturii şi nu se situează deasupra animalelor. Animalele sunt creaturi enigmatice, ale căror vieţi şi activităţi sunt întunecate şi misterioase, prin urmare uneori sunt dedesubtul, alteori deasupra oamenilor”.

[202] Faptul că şi o menţionare laudativă şi admirativă a naturii animei poate fi distructivă este ilustrată de basmul „Vila rămân vila”, în care anima, o vila (o femeie nimfa/spirit sălbatică şi adesea fiica unui vampir), se mărită cu eroul basmului şi protejează proprietatea lor de furtuni cu grindină. Când el exclamă bucuros „Vila rămân vila!”, ea îl părăseşte imediat şi bărbatul trebuie să caute tărâmul stelelor şi să o aducă înapoi de acolo. Vezi acest motiv şi în A. Thimme, *Märchen,* pp. 49-50: „în alte cazuri, acelaşi lucru se întâmplă atunci când omul întreabă despre originea ei. Odată, un fermier a luat de soţie o femeie *salige* (o femeie albă, sfântă, pură, un spirit feminin timid, dar folositor şi înţelept, care trăieşte în peşteri sau pe malurile râurilor şi-î ajută pe fermieri, mai ales în regiunile alpine din Europa). El a jurat că nu o va întreba niciodată despre originile sale. Cuplul a fost binecuvântat cu mulţi copii minunaţi şi au îmbătrânit fericiţi împreună, într-o zi, el a întrebat, în glumă sau din curiozitate: «Tu chiar ai ieşit din fantâna copiilor?» (Adică: te-ai născut ca o fiinţă umană normală?) Imediat, femeia a dispărut, cu tot cu copii, din faţa ochilor lui. Ultimele ei cuvinte i-au răsunat dureros în minte pe vecie: «Dacă întrebi, atunci te plângi!» [...] Alte legende spun că soţul a tras cu ochiul la soţia lui în timp ce facea baie şi a văzut că s-a transformat într-o broască sau un şarpe. S-a dus repede la preot pentru ajutor, iar acesta a încercat să izgonească blestemul cu apă sfinţită. Dar apoi femeia a dispărut pentru totdeauna. [...] Uneori este doar strigătul unui bărbat atunci când îşî surprinde soţia în formă de elf sau ca o *Mahrte* sau *Trute* [fiinţe asemănătoare cu vila menţionate mai sus], şi o sperie. Asta se povesteşte în legenda grecească a lui Peleus. într-o zi, acesta o spionează pe soţia lui, Thetis, o nimfa a mării, şi observă cum, ajutată de flăcări, ea stârpea toată carnea muritoare a fiului lor

singurătatea, neimplicarea în colectivitate reprezintă o condiţie fundamentală pentru o legătură cu anima, care poate fi considerată o parte din fiinţa interioară a persoanei.

Dezvăluirea misterului originii sale este o cedare a secretului 1420 personal al unei persoane, prin care individul se deosebeşte de alţii. Rakian îşi încalcă promisiunea într-o stare de beţie, adică într-o stare în care şi-a pierdut conştiinţa clară şi s-a asociat colectivului, în acea clipă, el îşi divulgă cel mai personal secret şi, în acelaşi timp, o relaţie extra-umană protejată de tabuuri, asupra căreia primeşte deodată perspectivă. Astfel comite un dublu afront: în primul rând, încalcă încrederea soţiei, neţinându-şi promisiunea, iar în al doilea

Ahíle. Văzând acestea, Peleus scoate un ţipăt. Thetis l-a auzit şi, luând copilul, l-a aruncat ţipând la podea, iar apoi, ca o pală de vânt, a fugit numaidecât din casă ca o nălucă şi a sărit în mare, extrem de furioasă, şi nu s-a mai întors niciodată”.

Un alt exemplu de basm în care eroul însuşi nu are voie să descopere misterul animei-animal este basmul iukaghir „Povestea femeii-peşte”: Un pescar singuratic o scoate pe *Shérkala,* fata-peşte, din mare şi o duce acasă, apoi o aşază într-un colţ al casei sale. Când s-a întors de la pescuit a doua zi, nu prinsese nimic, dar casa era curată şi decorată festiv, iar pe masă era o cină minunată. într-o zi s-a prefăcut că pleacă; dar, în loc să plece, s-a întins pe banca de lut din apropierea ferestrei. A stat acolo în linişte deplină; dar după o vreme a ridicat capul şi s-a uitat pe geam. Peştele-Shârkala s-a ridicat în coadă, apoi s-a transformat într-o fată frumoasă. Şi-a despicat propria burtă şi a scos icre, pe care le-a pus în tigaie. Apoi a măturat podeaua şi a ordonat totul. Bărbatul a intrat brusc şi a apucat pielea lui Shérkala, care era întinsă pe podea. A aruncat-o în foc şi a ars. „Ce-ai făcut?” a

spus fata. „Trăiam atât de fericiţi, iar acum trebuie să plec/' A căzut şi s-a topit, prefăcându-se în apă de mare (W Bogoras, *Tales of the Yukaghir,* pp. 153-154.)

La fel ca prinţul-peşte din „Pescarul şi nevasta lui”, figura anima este ridicată aici din apă, din inconştient, cu ajutorul unui cârlig. De asemenea, la fel ca în „Ititaujang", ea adăposteşte seminţe (icre) pe care, în acest caz, i le dăruieşte bărbatului. Atunci când bărbatul, printr-o intervenţie a conştiinţei, încearcă să-i distrugă natura animalică, purificând-o în foc (în alte basme, arderea aduce salvarea aspectului animalic). Acesta este ilustrat aici ca un act violent. Anima este atât de înfricoşată încât se dizolvă, lăsând doar aspectul gol al inconştientului, sub formă de apă de mare, acel element ce adăposteşte şî ascunde totul. Se pare că omul nu este pregătit pentru incarnarea animei în formă umană. în acest caz, actul de observaţie şi recunoaştere conştientă este ca o trădare a mediului, ca o secularizare care distruge misterul magic al vieţii. Astfel de poveşti arată în ce condiţii subtile salvarea animei este posibilă pentru bărbat.

673

rând, arată prin trădarea sa că nu a înţeles cu adevărat aspectul animalic-divin al experienţei anima. Spre deosebire de Rakian, eroul unui basm rusesc, „Fermierul şi soarele de aur”, îşi protejează anima, sora soarelui, de invidia oamenilor ascunzând-o (la sfatul ei) pe toată durata călătoriei sale într-o piatră mică din colţul sufrageriei sale.

1421 Despre porunca de a păstra secretă experienţa animei, Jung scrie: „Trăirea inconştientului este un secret personal greu de comunicat, şi atunci numai câtorva, puţini; de aceea, el izolează, cum am spus mai sus. Izolarea duce la însufleţirea compensatoare a atmosferei psihice [...]”[203]. Vederea animei este o intruziune a inconştientului în sfera conştiinţei, iar astfel de străpungeri

1422 semnifică o alterare a personalităţii, constituind pe loc un secret personal penibil care îl înstrăinează şi-l izolează pe individ. Este ceva „care nu se poate spune nimănui”. Omul se teme să nu fie acuzat de anormalitate mintală; nu fără dreptate[204].

1423 însă, în acelaşi timp,

1424 [Deţinerea unui secret este] o condiţie preliminară indispensabilă pentru orice diferenţiere individuală, într-atât, încât omul resimte deja în etapa primitivă necesitatea inevitabilă *de a născoci secrete,* pentru a se apăra, prin deţinerea lor, de riscul de a se dizolva în fluxul de necon- ştienţă a simplei comunităţi, ca de o periclitare mortală a sufletului. Acestui instinct de diferenţiere îi servesc, după cum se ştie, iniţierile larg răspândite şi străvechi, cu tainele lor cultice. însesi sacramentele creştine erau considerate încă în biserica străveche drept „misterii” şi, ca şi botezul,

[203] C.G. Jung, OC 12, *Psihologie şi alchimie,* §61.

[204] *Ibidem,* §57, 118.

674

1425

1426

erau celebrate în spaţii separate şi menţionate numai într-un aluziv limbaj alegoric[205].

Acestea sunt secrete reale despre lucruri care pot fi doar sugerate prin simboluri şi imagini. Carus a subliniat că „unele dintre cele mai importante procese din vieţile noastre rămân învăluite într-un întuneric impenetrabil”[206]. Fiecare trădare a secretului ameninţă graniţele protectoare ale personalităţii. Fie se pierde aspectul cvasiinconştient-spiritual, fie se pierde persoana în faţa inconştientului[207]. în cazul lui Rakian, se produc amândouă.

Pierderea partenerului magic din cauza dezvăluirii misterului său fundamental este motivul principal din saga *Lohengrin.* Este prefigurată în multe alte legende şi poveşti, mai ales în basmele popoarelor indigene. Un alt exemplu care oferă o paralelă apropiată de

povestea lui Rakian este basmul „De ce mierea se găseşte atât de greu acum”:

[205] [Sublinierea lui von Franz şi von Beit.] C.G. Jung, OC 16, *Problemele psiho- terapiei moderne*, §124; OC 5, *Simboluri ale transformării*, §300. Despre păstrarea secretelor în comunităţile cultice gnostice, vezi H. Leisegang, *Die Gno- sis,* pp. 28, 198. Alchimia s-a străduit să rămână o ştiinţă ascunsă. Vezi C.G. Jung, OC 12, *Psihologie şi alchimie*, §423; H. Silberer, *Problems of Mysticism,* p. 389, citând din J. Leade, A *Eountain of Gardens,* J. Bradford, Londra, 1696. Despre confidenţialitatea învăţămintelor tribale la popoarele primitive, vezi R. Thurnwald, „Primitive Initiations- und Wiedergeburtsriten”, pp. 333-334,365; şi J. Wînthuis, „Das Zweigeschlechterwesen”, p. 97.

[206] C.G. Carus, *Psyche,* Pforzheim, 1846, p. 96; vezi şi *ibidem,* p. 256: „Poetul este pentru omul de ştiinţă ca femininul pentru masculin, iar tocmai fiindcă el surprinde Misterul astfel, adică mai inconştient, adesea se apropie de el mai mult decât cel din urmă, atunci când cel din urmă porneşte oriunde de la principiul fundamental că scopul este acela de a aduce totul şi pe toţi intr-o conştiinţă perfect clară. Bineînţeles, suntem convinşi că această ultimă perspectivă este eronată şi că fiecare [individ] are dreptul să-şi aleagă propriul drum către o cunoaştere superioară. Adevărata sarcină a conştiinţei, în măsura în care ea este să aducă lucrurile la un nivel maxim de claritate, înseamnă să recunoască şi să primească inconştientul în întunericul şi misterul său. în ceea ce priveşte o reprezentare picturală, aceasta nu înseamnă doar acceptarea luminii în lumină, ci este dobândită o adevărată claritate prin combinarea artistică a luminii şi întunericului”.

[207] *Cf* C.G. Jung, OC 7, *Relaţiile dintre Eu şi inconştient*, §243 n. 1.

675

Simboluri arhetipale în basme

1427 în vremurile de demult, stupii de albine şi mierea se găseau din abundenţă în pădure, iar un anumit om şi-a câştigat reputaţia că putea să descopere locurile unde se aflau acestea. Găsea stupi acolo unde nu reuşea nimeni altcineva. într-o zi, în timp ce tăia un copac găunos în care găsise nişte miere, a auzit deodată o voce dinăuntru strigând: „Ai grijă! Mă tai!” Deschizând cu grijă trunchiul copacului, a descoperit o femeie frumoasă, care i-a spus că este Maba [„miere”], Mama-Mierii, adică Spiritul Mierii. Fiindcă era dezbrăcată, el a adunat nişte bumbac din care ea şi-a făcut o pânză, şi a cerut-o de soţie. Aceasta a acceptat, cu o singură condiţie: să nu îi menţioneze niciodată numele; şi au trăit fericiţi împreună ani mulţi. Şi, la fel cum el devenise cunoscut peste tot ca fiind cel mai bun la găsirea stupilor de albine, aşa a devenit şi ea faimoasă prin faptul că facea ecassiri *şipaiwarri* excelente. Nu trebuia să facă decât o carafa şi se dovedea

J întotdeauna suficientă, indiferent câţi musafiri aveau. Mai mult decât atât, carafa aceea îi îmbăta pe toţi! S-a dovedit astfel a fi o soţie minunată. într-o zi, după ce s-a terminat băutura, el îşi întreţinea oaspeţii, ca de obicei, şi îşi exprima regretul că se terminaseră şi ultimele picături de băutură. Dar le-a promis că, data viitoare când aveau să vină, băutura urma să le fie oferită de Maba – da, a făcut o greşeală şi le-a vorbit despre soţia lui folosindu-i numele mic. De îndată ce i-a menţionat numele, ea a zburat la stupul său de albine. El a ridicat mâinile încercând să o oprească, dar îşi luase deja zborul. Iar odată cu ea a zburat şi norocul lui, căci din clipa aceea mierea s-a găsit întotdeauna în cantităţi mai mici[208].

1428 în acest basm vedem din nou că aşa-numitul spirit al regnului animal[209] este asociat cu imaginea primordială mistică sau arhetipul mistic în figura femeii frumoase care reprezintă spiritul albinei. Ea întruchipează principiul inconştient care i-a conferit deja omului

[208] WE. Roth, *Inquiry into Animism,* pp. 204-205.

[209] [Vezi *supra,* p. 233.]

676

capacitatea specială de a găsi stupi de miere. Prin anima sa, el avea o relaţie secretă cu albinele. Adică avea un suflet de albină, pe care într-o bună zi l-a întâlnit în carne şi oase. Dar, mândrindu-se cu ea, nu reuşeşte să păstreze liniştea şi să aibă încredere în semnificaţia mai profundă, ci dezvăluie numele său secret, astfel că ea îşi ia zborul şi se întoarce în inconştient[210].

Spre deosebire de el, Rakian a reuşit să-şi urmeze soţia-albină. Mai întâi, ea îi spune că tatăl ei urmează să zboare pe acolo şi să o ia în amonte (înapoi, spre izvor!). Peste şapte zile, o albină bâzâie în jurul casei lor. Atunci femeia se transformă iarăşi în albină şi se întoarce la ea acasă. Din nou, numărul şapte apare în conjuncţie cu anima şi ca indiciu al unui lucru neterminat, al unei opere incomplete. Aici, revine la forma ei anterioară fără să-şi recupereze straiele de animal, ajutată de data aceasta de apariţia tatălui ei care, la fel ca în „Sirena şi marele Dubhdach", se dovedeşte a fi originea aspectului demonic al fiicei sale. Rakian o urmăreşte pe femeie, împreună cu fiul lor, timp de şapte zile şi dorm în a opta zi. Opt este numărul desăvârşirii! Apoi el urmează sfatul unei femei pentru a o găsi pe regina albinelor în camera centrală dintr-o casă plină de albine. în drumul său către Magic, intră într-un stup ca fiinţă umană, în stupul primordial mistic şi arhetipal, din care provine regina. Pătrunzând în acest centru, el îşi recâştigă legătura cu regina, iar albinele devin oameni. Există o unificare a conştiinţei şi inconştientului în centrul

[210] Despre divulgarea secretului care distruge norocul la vânătoare, vezi şi un basm al populaţiei warao din America de Sud, „Tigrul-Negru, Wau-uta şi săgeata ruptă". Aici, eroul primeşte de la o broască, Wau-uta, o săgeată minunată, cu o condiţie: să nu dezvăluie nimănui că ea il învăţase să fie un tintas atât de bun. O vreme, a avut succes la vânătoare şi a refuzat să răspundă întrebărilor rudelor sale privind secretul norocului la vânat. Dar „vechea poveste, băutura, l-a dus la pierzanie, dezlegându-i limba, astfel că a spus ce se întâmplase" A doua zi, se trezeşte cu vechile lui săgeţi şi ghinionul său la vânătoare. [Din WE. Roth, *Inquiry into Animism,* pp. 213-214.] Un sens similar găsim în basmul inuit „Omul din lună", în care soţia unui vânător este tratată urât şi se duce la omul din lună. Acesta s-a comportat frumos cu ea şi a trimis-o înapoi pe pământ, continuând să-i ofere ulei pentru lampă şi carne de caribu. într-o zi, după ce a mâncat din carnea de focă adusă de soţul ei vânător, nu a mai primit darurile magice din partea omului din lună. Vezi şi poemul lui Goethe *Dergetreue Eckart* [„Credinciosul Eckart"].

personalităţii, prin care unele aspecte ale conştiinţei umane sunt purtate în lumea animalelor (în inconştient). Are loc o asimilare reciprocă, ce dizolvă opusele. Rakian nu se mai întoarce niciodată acasă, aşa cum Connla (din „Călătoria pe mare a lui Connla") a intrat pentru totdeauna în lumea eternă a animei, tărâmul arhetipurilor.

1430 Cel mai adesea, printre popoarele primitive, poveştile privind întâlnirile cu anima – la fel ca povestea despre întâlnirea cu ma- ma-mierii Maba – se termină cu o separare absolută după trădare (adică motivul din *Lohengrin).* Vedem acest lucru şi într-un basm arawak, „Tigrul transformat în femeie":

1431 Era cândva un bărbat remarcat, pe bună dreptate, pentru aptitudinile sale în vânarea porcilor sălbatici. Deşi prietenii lui îi erau egali în vânarea altor animale, la vânătoarea de porci sălbatici era neasemuit, nimeni nu-l întrecea. întotdeauna reuşea să omoare cinci sau şase, când tigrul care era mereu pe urmele cetei prindea doar unul sau doi. Tigrul a observat succesul lui, iar cu următoarea ocazie când prietenul nostru a intrat în junglă, tigrul s-a preschimbat în femeie şi i-a vorbit. L-a întrebat cum reuşea să ucidă atâţia porci sălbatici, dar el nu a putut să-i spună decât că fusese învăţat să facă acest

lucru încă din fragedă copilărie. Apoi, femeia şi-a exprimat dorinţa de a-l avea drept soţ, însă el, cunoscându-i originea, nu a fost deloc nerăbdător să-i dea un răspuns ferm. Dar ea i-a învins îndoielile, spunându-i că, dacă trăiau împreună, puteau să omoare mai mulţi porci sălbatici decât o făceau singuri. Şi atunci bărbatul a fost de acord. A trăit cu ea o vreme îndelungată şi s-a dovedit a fi o soţie foarte bună, căci pe lângă gătit şi fript carnea se pricepea şi la vânătoare. într-o zi, ea l-a întrebat dacă are mamă şi tată. Aflând că părinţii lui şi alte rude încă trăiau, l-a întrebat dacă nu ar vrea să le facă o vizită. Era sigură că, după ce nu îl văzuseră de atâta vreme, oamenii aveau să-l considere mort. Iar când el a spus „Bine! As vrea să mă duc acasă", ea s-a oferit să-i arate drumul şi să-l

însoţească, dar cu o condiţie: să nu spună familiei sale din ce specie provenea ea.

Când au ajuns, au fost primiţi cu multă căldură. Prima întrebare pe care i-a pus-o bătrâna lui mamă a fost: „Unde ai găsit-o pe această femeie frumoasă?" Desigur că i-a răspuns că o întâlnise într-o zi în pădure, având grijă să omită orice indiciu al faptului că era, de fapt, tigru. în timp ce se afla la vechea lui casă, cuplul a ieşit la vânătoare iar şi iar, întorcându-se mereu cu o pradă bogată. Din păcate, asta i-a dus la pierzanie. Toţi prietenii săi şi familia au devenit bănuitori cu privire la norocul lui, aşa că s-au hotărât să afle de unde provenea frumoasa lui soţie. A fost întrebat adesea, dar a refuzat să divulge secretul. însă mama lui a devenit atât de îngrijorată şi tristă, încât i-a mărturisit în cele din urmă totul, avertizând-o ca nu cumva să spună altcuiva, fiindcă atunci soţia lui avea să-l părăsească. Dar necazurile au apărut în scurtă vreme. într-o zi, prietenii soţului au făcut mult cassiri, ca să o îmbete pe bătrână, dar atunci când au întrebat-o despre nora ei, femeia nu a vrut să le spună; i-au mai dat de băut, dar tot şi-a ţinut gura; într-un final, i-au dat atât de mult de băut, încât a dezvăluit secretul, iar toţi prietenii au aflat acum că frumoasa creatură pe care o invidiaseră atât de mult era, de fapt, un tigru. însă femeia, care îşi auzise soacra dezvăluindu-i originea, s-a simţit atât de ruşinată, încât a fugit în pădure, urlând – a fost ultima dată când a mai văzut-o sau auzit-o cineva. Desigur că soţul a mustrat-o pe mama lui fiindcă l-a trădat, dar ea i-a explicat că nu a putut să se abţină, atât de tare o îmbătaseră. Iar bietul soţ intra deseori în pădure şi îşi striga soţia, dar niciodată nu a primit vreun răspuns[211].

La fel ca în „Rakian", dar într-un mod mai accentuat aici, iniţiativa vine din partea femeii-animal, ea este cea care îl caută pe erou. La început el este înspăimântat de natura ei dublă, mai ales că înainte

[211] Text uşor modificat preluat din WE. Roth, *Inquiry into Animism,* pp. 203-204.

reprezenta „cealaltă parte" inconştientă căreia i se împotriveşte partea conştientă masculină[212]. Bărbatul se lasă sedus de promisiunea animei de a avea mult succes la vânătoare, fiindcă aici se află partea pozitivă a întâlnirii sale cu partea lui animalică interioară. îi conferă control asupra lumii instinctuale, îi oferă o conexiune cu natura şi o sensibilitate faţă de obiceiurile animalelor Doar printr-o *participation mystique* cu animalul îl poţi vâna[213], aşa cum se arată în povestea reginei-albină Maba. Tigroaica este asemănătoare cu „sufletul de vânător" al omului Se pare că, încă de la căsătorie, el trăieşte singur în pădure, departe de clanul său. Acest lucru indică o izolare, provocată de invazia inconştientului. Tigroaica îl convinge să-şi viziteze familia, fiindcă ea este şi vocea instinctului, care avertizează

[212] Vezi C.G. Jung, OC 11, *Psihologie şi religie,* §129; OC 12, *Psihologie şi alchimie,* §192 şi urm.

[213] Vezi şi basmul hawaiian „Pikoi, vânătorul de şobolani”: Unei familii din Kauai i s-au născut şase fete-zeiţe şi o singură fată adevărată şi un băiat adevărat Aceşti „zei” erau protectori ai familiei sau am putea spune că vegheau cu atenţie asupra unui frate sau unei surori, făcând tot felul de lucruri minunate, asa cum fac vrăjitoarele şi zânele pentru cei pe care îi iubesc. „Surorile-zeiţe” din această familie erau şobolani şi se numeau „Kikoo”, denumirea arcului cu o săgeată folosit pentru omorârea şobolanilor. Băiatul a devenit un vânător de şobolani foarte priceput, care putea nimeri şobolani ascunşi şi îndepărtaţi cu arcul şi săgeţile sale. Cu ajutorul surorilor sale şobolan, cărora le spune o rugăciune-incantaţie, el câştigă un pariu la vânătoarea de şobolani, în care a omorât un şobolan pe care nimeni altcineva nu il putea vedea, fiindcă îi ieşeau doar mustăţile dintr-un tufiş îndepărtat. Săgeata lui străpunge patruzeci de şobolani dintr-o lovitură. A continuat să câştige multe onoruri, se pricepea la navigat şi s-a împrietenit cu oamenii din clasa de jos din Hawaii.

Părintele Le Jeune, care a urmărit indienii din Canada în anii 1600, scrie că aceşti oameni spun că „animalele de toate soiurile au un frate mai mare care este un fel de sursă şi origine a tuturor indivizilor, şi că acest frate mai mare este măreţ şi extraordinar de puternic. [...] Dacă, în timpul somnului, este văzut acest animal bătrân sau principiu al vieţii animale, vânătoarea va avea succes; dacă visătorul vede strămoşul castorilor, el va prinde castori” *(apud* L. Lévy-Bruhl, *The Soul of the Primitive,* pp. 63-64).

Vezi Băchtold-Stăubli, s.v. *Jagd, Jäger* („vânătoare, vânător”): „Se dovedeşte că, pentru vânătorul primitiv, vânătoarea este considerată o confirmare mistică. Pentru succes, vânătorul trebuie să îndeplinească nişte condiţii obiective, desigur, dar mai presus de orice trebuie să fie îmbrăcat într-o putere mistică”. Vezi şi L. Lévy-Bruhl, *How Natives Think,* pp. 38 şi urm.

680

Fiica magică [anima]

1434

1435

împotriva unilateralităţii dăunătoare. însă femeia impune o regulă a tăcerii drept condiţie a stabilirii unei legături cu propriul clan. Căsătoria este, pentru majoritatea popoarelor primitive, o chestiune a grupului familial, iar alegerea individuală este aproape imposibilă[214]. Ataşamentul faţă de o anima-animal mistică funcţionează, aşadar, ca un factor de izolare şi trădare a grupului social, iar consecinţele pot fi severe[215].

Un alt basm sud-american, „Bărbatul cu soţia maimuţă urlătoare”, se desfăşoară într-un mod asemănător, dar aici secretul este divulgat clanului animalelor şi nu grupului familial al soţului:

Acum multă vreme, un vânător arawak se avântase departe în pădure, în căutare de vânat, dar părea că nu avea p e ce să-şi folosească arcul şi săgeţile. însă după-amiaza târziu a lovit un babuin [maimuţă urlătoare, *Mycetes]*, care s-a dovedit a fi femelă. Era prea târziu să o mai ducă acasă, aşa că şi-a construit un banab, ca să se simtă comod în noaptea aceea.

[214] Vezi L. Lévy-Bruhl, *The Soul of the Primitive,* pp. 77 şi urm.

[215] Un basm similar este „De ce omoară oameni tigrul negru”: Eroul reuşeşte să evite să fie gătit de o familie de tigri negri, deoarece fiica lor îl îndrăgeşte. Cei doi se căsătoresc şi au doi pui, care pot să mârâie ca tunetul. Când eroul îşi vizitează familia, mama lui cere să-i cunoască soţia şi să-şi vadă nepoţii. După ce descoperă că fiul ei s-a însurat cu o tigroaică neagră, mama bărbatului îi ucide pe amândoi, într-o furie oarbă alimentată de alcool. Cei doi fii scapă şi se întorc la bunica-tigru, care se răzbună pe oameni.

într-un basm din zona Dunării, „Mama vitregă”: Fiul vitreg trebuia să mâne porcii în pădure. Aceştia intră intr-o gaură întunecată şi ajung într-o lume luminoasă, unde se

hrănesc cu grăunţe gustoase. încurajat de o bătrână, băiatul îi urmează şi întâlneşte trei fecioare care îl îmbracă, îl hrănesc şi îî aduc da- rurL Ele îl spun că, dacă păstrează secretul existenţei lor vreme de zece ani, vor fî izbăvite. întors acasă, a reuşit să păstreze tăcerea o vreme îndelungată, în ciuda insistenţelor şi ademenirilor mamei lui vitrege. Până ce aceasta l-a adus în faţa unui tribunal. Acolo, el a divulgat secretul şi, de atunci, ori de câte ori se ducea la gaura din pădure, intrarea era închisă şi auzea dinăuntru zgomote de femei plângând.

Acest basm provine dintr-un nivel superior de cultură şi deosebeşte ambele aspecte ale mamei şi nevoia de salvare a fecioarelor care reprezintă anima într-o treime.

681

Simboluri arhetipale în basme

După ce a făcut acestea, a tăiat coada animalului, a fript-o şi a mâncat-o, punând restul leşului pe ţepuşă, ca să stea la afumat toată noaptea. De dimineaţă s-a trezit devreme, a intrat din nou în pădure şi a avut succes, întorcându-se seara încărcat de vânat. Pe când se apropia de banab, vă imaginaţi mirarea lui când a văzut o femeie stând în hamacul lui şi niciun babuin pe ţepuşă. Neînţelegând de unde apăruse, a întrebat-o ce căuta acolo, iar ea i-a spus că, din cauza singurătăţii lui, venise să-l ajute să vegheze carnea şi să-i ţină companie. După ce i-a pus mai multe întrebări, ea l-a asigurat că nu era niciun babuin pe ţepuşă când ajunsese ea acolo. Bărbatul avea nişte bănuieli cu privire la originea ei, mai ales că observase că femeia ţinea degetele încleştate în mod natural şi încerca să ţină, cu cealaltă mână, degetele celeilalte mâini întinse[216]. Prin urmare a întrebat-o direct dacă nu cumva ea era babuinul care dispăruse în mod misterios, dar femeia a negat. însă era o femeie frumoasă, asa că a luat-o de soţie şi au trăit fericiţi împreună, atât de fericiţi încât nu păstrau niciun secret unul fată de celălalt.

1436 Intr-o zi, soţul a întrebat-o din nou despre babuin şi ce s-a întâmplat cu el. Acum, femeia a recunoscut că ea era babuinul transformat în forma sa actuală, dar l-a avertizat că nu are voie să spună nimănui. Peste câteva zile au plecat din banab, îndreptându-se spre casa soţului său şi aducând mult vânat cu ei. Iar aici au trăit vreme îndelungată împreună, foarte fericiţi. Este adevărat că îl întrebau adesea rudele lui din ce trib provenea soţia sa, dar el nu le-a spus niciodată.

1437 într-o dimineaţă, devreme, auzind babuinii ţipând, ea şi-a informat soţul că unchii ei beau cassiri şi i-a sugerat să se ducă să li se alăture. Unchiul babuin urla pe crengile cele mai de sus ale unui copac acaju imens, al cărui trunchi era atât de mare, încât puteai să-ţi croieşti foarte uşor drum până sus. Cei doi s-au apropiat de copac şi au început să urce, până au

[216] [Atunci când o maimuţă este friptă, din cauza contracţiei musculare, degetele ei se încordează şi nu mai revin la forma normală (nota lui Roth).]

682

Fiica magică [anima]

ajuns în ţinutul babuinilor, în pragul unei case enorme. Şi câtă băutură era acolo! Şi câţi babuini care să o bea! Toată lumea s-a îmbătat şi au început să sporovăiască, întrebându-se tot felul de lucruri unii pe alţii. Prietenul nostru a fost întrebat iarăşi din ce trib provenea soţia lui şi, fiind băut, a dezvăluit secretul, spunându-le că era, de fapt, un babuin. Dar de îndată ce a rostit cuvântul interzis, totul – soţia lui, casa şi babuinii – au dispărut ca prin minune, iar el s-a trezit singur şi trist în vârful copacului. însă acum nu ştia cum să se dea jos: se afla la o înălţime prea mare şi nu putea să sară, iar trunchiul era prea mare şi nu-l putea cuprinde, pentru a încerca să coboare. Nu ştia ce să facă şi se simţea foarte nefericit. O pasăre *bunia* l-a ajutat să coboare din copac, dar nu ştia unde se află, iar o pasăre colibri s-a oferit să-l conducă până acasă. însă aceasta zbura mult prea repede, iar omul nu a reuşit să ţină pasul cu ea: aşa că s-a întors şi a mai pornit o dată, de data aceasta zburând

în linie dreaptă până ce a dispărut. Bărbatul a urmărit-o în ce direcţie se îndrepta şi a ajuns la o cărare, unde s-a întâlnit din nou cu pasărea, care i-a spus: „Urmează poteca”. Bărbatul a făcut întocmai şi a ajuns acasă[217].

Vânătorul este „singur” şi este „târziu”, adică se apropie noaptea, momentul în care se trezeşte inconştientul. în amurgul conştiinţei, bărbatul se întâlneşte cu animalul magic, pe care îl ucide cu violenţă şi îi taie coada să o mănânce. Coada este partea din maimuţă care o deosebeşte în mod semnificativ de oameni şi o caracterizează ca animal. Acţiunile omului corespund cu furtul hainelor de animal şi, prin urmare, cu motivul fecioarei-lebădă. El separă partea animală şi, astfel, o aduce mai aproape de el. Făcând acest lucru, el însuşi devine mai asemănător cu o primată, mai aproape de inconştient, de instinctele sale. Pe măsură ce conştiinţa lui se apropie de inconştient, femela babuin devine femeie, fiinţă umană. însă odată ce bărbatul îşi ia soţia din pădure şi o duce la el acasă, se trezeşte în ea dorinţa de

[217] Text uşor modificat preluat din WE. Roth, *Inquiry into Animism,* pp. 209-210.

a se întoarce pe tărâmul magic. Neluarea în considerare a originilor animei pare să creeze un impuls compensatoriu de a se întoarce acolo şi, astfel, soţia babuin îl ademeneşte pe soţul ei către o petrecere îmbibată de alcool împreună cu rudele ei. Experienţa animei este o experienţă frontalieră, totodată reală şi ireală, un vis *şi* o experienţă reală. La urma urmei, anima este o figură „de graniţă”, ea acţionează ca o punte către conţinuturile inconştientului. De îndată ce un om încearcă să tragă experienţa prea mult în conştiinţă, survine un moment compensatoriu: anima dispare în inconştient sau îl ademeneşte să o urmeze acolo.

1439 în beţia lui, soţul divulgă originea soţiei sale. De data aceasta nu faţă de familia lui seculară, ci faţă de clanul lui magic. Acest lucru reprezintă o non-diferenţiere şi o inconştienţă, la fel ca trădarea faţă de factorul secular; de data aceasta, el alunecă în inconştientul colectiv. Bărbatul se maimuţăreşte alături de celelalte primate! îşi pierde distincţia conştientă personală, pierzându-şi astfel experienţa [cu anima]. El se laudă cu natura animală dobândită într-un fel care este dăunător sentimentului uman de tact. Se pierde în regresia către figu- rile-umbră şi, în mod straniu, inconştientul se răzbună pentru acest lucru, separându-l de el însuşi. Omul se trezeşte din băutură, aventura magică din timpul nopţii s-a terminat, acum este rătăcit, dezorientat, şi doar o pasăre, o intuiţie norocoasă, îl ajută să coboare din nou în lumea oamenilor, lângă copacul pe care l-a escaladat cu îngâmfare[218].

1440 Pentru omul primitiv, revenirea la natura animală este un pericol evident fiindcă graniţele sunt încă fluide şi permeabile, după cum se arată în exemplele anterioare. Aşadar, jurământul tăcerii reprezintă o barieră construită artificial, ridicată pentru a proteja diferenţierea individuală, atât de interior, cât şi de exterior, de deasupra şi de dedesubt, adică împotriva lumii instinctive interioare inconştiente, dar şi împotriva societăţii exterioare. De asemenea, este şi o limitare protectoare a umanului împotriva Zeităţii animalice[219].

[218] [Un joc de cuvinte se pierde aici prin traducere: cuvântul german *sich versteigen* („a fi îngâmfat”) este aproape identic cu cuvântul *ersteigen* („urcat”).]

[219] Vezi şi „Bărbatul cu o dispoziţie proastă”, unde omul, prin aroganţa sa faţă de soţia lui animal, a creat o separare insurmontabilă a sferelor. Acesta a dojenit-o cu

Şi Japonia cunoaşte astfel de experienţe tragice cu anima, din 1441 cauza motivului

trădării. Un exemplu este basmul „Clopotele din Templul Mii”:

Acum mulţi ani, trăia undeva un tânăr. într-o zi, pe 1442 când mergea pe plajă, a dat peste nişte copii care încercau să omoare un şarpe. Le-a cerut să lase şarpele în pace, salvându-i astfel viata. Peste câteva zile, o femeie frumoasă a bătut la uşa casei lui şi l-a întrebat dacă poate să rămână acolo peste noapte. El a primit-o cu amabilitate şi a rămas acolo până dimineaţa. Apoi a rămas şi următoarea noapte, şi următoarea noapte, iar în curând au devenit prieteni apropiaţi şi într-o zi a rămas însărcinată. Când a sosit timpul să dea naştere, i-a cerut să-i construiască o colibă pentru naştere în colţul curţii, în spatele casei lor. Dar apoi i-a cerut să nu se uite niciodată înăuntru, indiferent ce s-ar întâmpla. Tânărului i s-a părut puţin ciudat, dar i-a construit coliba şi când a sosit vremea, femeia a intrat înăuntru. Aşa cum e normal, bărbatul a devenit foarte curios şi s-a gândit că nu făcea niciun rău dacă

dispreţ, fiindcă era o „maimuţă”, iar astfel i-a dezvăluit arogant originile. El vede doar animalul din ea şi nu fiinţa magică specială, care se deosebeşte de maimuţa obişnuită şi îi dă ocazia de a fi om. Umilirea imaginii-suflet faţă de animalul obişnuit o îndepărtează. Femeia-maimuţă fuge grăbită în lumea magică, pe care anima o găseşte „deasupra” în vârful copacilor, iar omul rămâne „dedesubt”, jos, pe pământ, şi nu o poate urmări, de parcă această „inversare” este o pedeapsă pentru aroganţa lui. Clanul familial al femeii-maimuţă evocă un vânt care uneşte coroanele copacilor de pe ambele părţi ale râului, astfel încât ea să poată trece graniţa apei, în timp ce pe el nu il ajută nimeni. Furios, se întoarce acasă şi îşi distruge gospodăria (W.E. Roth, *Inquiry into Animism,* pp. 150-151). [Traducere în germană de von Franz şi von Beit.] Cu privire la sărăcirea după pierderea ani- mei, vezi basmul rusesc „Danilo Ghinionistul”, în care fecioara-lebădă a evocat un peisaj glorios, palate şi ospeţe, dar Danilo Ghinionistul i-a dezvăluit numele după ce s-a îmbătat, aşa că ea a organizat o festivitate specială şi, după ce s-au îmbătat toţi criţă, şi-a reluat vechea formă şi şi-a lăsat oaspeţii în noroi, deoarece ea şi-a luat zborul (N. Guterman [trad.], *Russian Fairy Taies,* pp. 255-261). în figura straniilor „oameni-animal” sau „animale umane”, popoarele primitive îşi vedeau spiritele ancestrale, o putere magică, ce conţinea un suflet Vezi L. Lévy-Bruhl, *The Soul of the Primitive,* pp. 36-49.

arunca o privire înăuntru. A fost mirat să vadă un şarpe uriaş care îmbrăţişa un bebeluş. în aceeaşi clipă şarpele a dispărut şi când a intrat tânărul în colibă, a găsit doar un bileţel pe care scria: „Eu sunt şarpele a cărui viaţă ai salvat-o cândva pe plajă. Ca să-ţi arăt recunoştinţa mea, am venit la tine acasă. Dar, din moment ce m-ai văzut în forma mea reală, nu îmi mai este îngăduit să continui să trăiesc cu tine. Dar îţi las copilul nostru ca amintire. Ai mare grijă de piatra preţioasă din mâinile bebeluşului. Atâta timp cât ţine piatra preţioasă, nu va plânge. Dacă totuşi continuă să plângă, vino pe plajă şi bate din palme de trei ori, iar eu voi apărea imediat”.

1443 Bărbatul s-a uitat la copil şi a văzut că, într-adevăr, ţinea o piatră preţioasă în mâini. După cum scria în bileţel, bărbatul a avut grijă de copil. Prinţul acelui ţinut a auzit povestea miraculoasă şi i-a ordonat omului să-i dea piatra preţioasă, în clipa aceea copilul a început să plângă şi nu reuşea nimeni să-l mai liniştească. Atunci tânărul şi-a adus aminte de ce scrisese soţia-şarpe în bileţelul ei. S-a dus pe plajă şi a bătut de trei ori din palme. A apărut de îndată un şarpe uriaş. I-a cerut şarpelui să ia forma fostei lui soţii. Şarpele s-a transformat în femeia frumoasă.

1444 Bărbatul i-a povestit ce s-a întâmplat cu piatra şi copilul lor. Femeia-şarpe a spus: „Această piatră preţioasă era unul dintre ochii mei, nu îl mai am decât pe celălalt. După ce îţi dau şi ochiul care mi-a mai rămas, o să fiu oarbă. Dar de dragul copilului nostru, accept lucrul ăsta. însă îţi cer să donezi un clopot Templului Mii şi de fiecare dată

când aud clopotul, voi şti că a mai trecut o zi sau o noapte”.

1445 Apoi i-a dat cealaltă piatră preţioasă. Bărbatul a donat un clopot mare Templului Mii, care se află acolo până în ziua de astăzi[220].

[220] Traducere din germană din H. Hammitzsch, I. Schuster, *Japanische,* pp. 131-132.

686

Fiica magică [anima]

începutul acestui basm nu necesită nicio explicaţie. Din nou, este vorba de divulgarea secretului, care duce o relaţie fericită la un final trist. Prin separare, anima îşi pierde pietrele preţioase, adică ochii săi, şi astfel valoarea şi ceea ce este identic cu ea, vederea. La urma urmei, anima este o funcţie care conferă clarviziune în inconştient. Valorile J>

ei nu merg prima oară către bărbat, ci către copil, dar în cele din urmă ajung la prinţul din regiune. Este un lucru important, fiindcă guvernarea statului şi venerarea cultică a zeilor reprezintă simultan reglarea colectivă a relaţiilor interioare şi exterioare. Corpurile colective apar aici în locul unei funcţii psihologice individuale, din moment ce anima mediază relaţia, pe de o parte, dintre individ şi lumea exterioară, iar pe de altă parte, dintre individ şi inconştientul său. Rănindu-şi secretul psihic, adevărata lui fiinţă, bărbatul a irosit posibilitatea de a-şi modela propriul destin individual şi s-a scufundat în viaţa colectivă, monotonă şi lipsită de orice semnificaţie individuală specială.

într-un basm englezesc/galez, „Cadwalader şi toate caprele sale”, întâlnim motivul animei animalice într-o formă destul de primitivă:

Păstorul Cadwalader avea o capră mult iubită pe nume Jenny. Deşi de obicei era foarte ascultătoare, într-o seară pur şi simplu nu voia să se lase prinsă şi La atras pe păstor departe în munţi. Când a fugit, în cele din urmă, pe o margine inaccesibilă aflată sus, pe o stâncă, păstorul frustrat şi furios a aruncat o piatră spre ea, facând-o să cadă.

Cadwalader s-a întristat şi s-a dus la locul dezastrului, unde zăcea capra pe moarte. A îngenuncheat lângă ea, iar animalul i-a lins mâna. L-a emoţionat atât de tare, încât a vărsat găleţi de lacrimi. La luat capul în mâini şi, deodată, capra aflată în pragul morţii s-a transformat într-o femeie foarte frumoasă. S-a uitat la el gingaş, cu ochii săi mari căprui, şi i-a spus: „Te-am găsit, în sfârşit, Cadwalader? Vino cu mine”. A luat-o de mână şi a lăsat-o să-l conducă. Mâna ei J

se simţea exact ca o copită de capră, dar când s-a uitat la ea, părea să fie o mână normală de om, deşi era mai albă

1446

1447

1448

1449

687

Simboluri arhetipale în basme

şi mai delicată decât orice mână pe care o văzuse vreodată. Fecioara l-a condus drept înainte, iar Cadwalader nu mai auzise niciodată o sporovăială atât de plăcută.

1450 L-a dus pe un pisc de munte, unde s-a trezit, în lumina lunii, înconjurat de nenumărate capre. S-au avântat toate spre el într-o frenezie furioasă şi l-au împins într-o prăpastie. Şi-a pierdut cunoştinţa şi şi-a revenit în simţiri când soarele se ridica pe cer şi cântau păsările de dimineaţă. Dar din ziua aceea şi până la moartea lui, nu a mai văzut-o nici pe capra lui, Jenny, nici pe fecioara zână care a ajutat-o să se răzbune pe el[221].

1451 în acest basm întâlnim un exemplu viu al nivelului psihologic primitiv în care imaginea animei este proiectată asupra unui animal, în acest caz, păstorul nu poate câştiga partea umană a animei sale, fiindcă nu poate accepta cu răbdare natura imprevizibilă şi capricioasă a caprei. îi lipseşte o atitudine cu adevărat empatică faţă de transformarea ca de elf şi natura obscură a inconştientului său, care reacţionează

înăuntrul lui într-o manieră atât de îndărătnică. Drept rezultat al nerăbdării şi lipsei lui de înţelegere, este separat pentru totdeauna de aceste forţe psihice care i-ar putea acorda o valoare deosebită şi i-ar fi putut conferi un destin individual excepţional.

1452 Şi basmele europene conţin un motiv al expulzării soţiei supranaturale printr-un comportament lipsit de înţelegere şi plin de dispreţ. Opoziţia atitudinii conştiente creştine joacă adesea un rol în aceste poveşti. Un exemplu este „Cântăreţul din drâmbă”:

1453 Fiul unui fermier a pornit în căutarea unui bou care dispăruse în mod misterios. [...] A căutat pretutindeni, în depărtare şi în apropiere, până ce i s-apărut că simte mirosul boului; însă, în ciuda acestui lucru, nu vedea nicio urmă de

[221] [Traducere după varianta în germană a autoarelor, după A. Ehrentreîch, *Englische Volksmärchen ,* pp. 178 şi urm. O versiune în limba engleză se găseşte în G. Jones, *Tales from Wales (Welsh Legends and Folk-Tales),* Oxford University Press, Oxford, 1955, pp. 220-223.]

fiinţă vie pe nicăieri, cât era ziua de lungă. în cele din urmă s-a enervat şi a jurat că, din partea lui, animalul acela blestemat putea să se ducă la capătul lumii; dacă nu voia să se alăture restului cirezii, atunci să fie sănătos. Asa că s-a întors şi s-a dus cât a putut de repede la cabana văcarilor. Acolo, lângă gardul cabanei, a găsit boul lingând un drob de sare. I se rupsese unul dintre coarne. Doar el ştia pe unde umblase atâta timp, fiindcă tânărul habar nu avea. [Fiind atât de târziu, s-a hotărât să rămână la cabană şi a făcut un foc luminos şi călduros.] După ce a mâncat, s-a întins pe patul din scânduri, şi-a scos drâmba din buzunarul de la vestă şi a început să cânte „Clopotele Sf. Thomas”. Dar nu a cântat mult, fiindcă a adormit cu instrumentul la gură. S-a trezit brusc şi i s-a părut că aude un foşnet în celălalt capăt al cabanei. A întors puţin capul şi a văzut o fată frumoasă stând la masă şi împletindu-şi părul. Era atât de lung încât i se revărsa peste coapse şi era atât de frumos şi de lucios, încât părea poleit cu aur. La început, tânărul nu i-a văzut chipul, dar când s-a întors în direcţia lui, i s-a părut că este cea mai frumoasă şi mai atrăgătoare fecioară pe care o văzuse vreodată. Tânărul nu a îndrăznit să i se adreseze, căci ea credea că e singură şi părea atât de plăcută şi de încrezătoare încât se temea că avea să o sperie. Aşa că a stat acolo, nemişcat, neîndrăznind să mişte nici măcar un deget.

Deodată a mai intrat o fată; dar aceasta părea mai gro- 1454 solană, avea gura mare şi tenul închis la culoare, nu la fel de curat şi de tânăr ca al primei fete; aşa că nu i-a plăcut la fel de mult de ea. Ambele erau îmbrăcate la fel, cu jachete verzi şi corsete din satin roşu, ciorapi albaştri şi aveau catarame argintii lucioase la pantofi. Fecioara mai tânără avea mânecile albe, care erau atât de proaspete şi de curate încât străluceau de-a dreptul. Corsetul ei avea un decolteu generos şi o agrafa rotundă frumoasă, care sclipea delicat la fiecare mişcare a domnitei. Tânărul şi-a dat seama ce fel de fecioare erau

acestea şi nu reuşea să treacă peste mirarea că existau femei

atât de splendide printre oamenii de sub pământ. Era sâmbătă seara şi probabil că acesta era motivul pentru care se îmbrăcau şi se împodobeau atât de sârguincios: cu siguranţă aşteptau companie sau peţitori. Tânărul nu înţelegea ce îşi spuneau una alteia, căci vorbeau atât de încet încât nu auzea decât câte un cuvânt răzleţ, din când în când. La un moment dat, vorbeau despre un mieluşel alb care şchiopătase în ziua aceea. „Da, e vina tânărului acela care umblă prin toate cabanele goale dintre dealuri, în căutarea boului său roşu ca focul. L-am văzut aruncând o piatră spre bietul miel”, a spus fata mai în vârstă, cea cu gura mare şi pielea întunecată. „Ar trebui să fie pedepsit pentru asta!”, a mai zis ea.

1455 „Da, dar nu a ştiut că era un miel”, a răspuns cea tânără şi frumoasă, cu obrajii rumeni. „Şi nu a fost frumos din partea mamei să-i ascundă boul şi să-l facă să-l caute peste tot.”

1456 „Putea să-şi ia boul, fiindcă stătea lângă cabană, şi a fugit pe lângă el”, a spus cealaltă fată.

1457 „Da, dar ştii că a crezut că este un şobolan”, a răspuns cea tânără. „Vai, ce proşti sunt oamenii ăştia”, a spus din nou cea în vârstă şi a izbucnit în râs. „Se prefac înţelepţi, dar nu ştiu nici să deosebească un bou roşu ca focul de un şobolan! Ha, ha, ha!” – şi a râs cu atâta poftă, încât a molipsit-o şi pe sora ei, iar tânărul nu s-a putut abţine şi a zâmbit puţin.

1458 [Tânărul a cântat la drâmbă, iar fetele au fugit cât le-au ţinut picioarele de spaimă, dar apoi au băgat din nou capetele pe uşă şi Lau văzut. Au avut toţi trei o conversaţie plăcută despre muzică, dans şi lemn-dulce.] Spre seară, fetele au vrut să plece. Dar tânărul, disperat, le-a implorat să mai rămână o vreme. însă fetele pur şi simplu nu au vrut. Au spus că mama lor nu le dă voie. Când a văzut tânărul că plecau cu adevărat, şi-a pierdut minţile. Se îndrăgostise foarte tare de fecioara huldra[222] mai tânără, iar acum nu avea să o mai vadă

[222] [în folclorul scandinav, *huldra* (derivat din rădăcina care înseamnă „secret” sau „acoperit”) este o creatură seducătoare din pădure, „Doamna Pădurii”.]

niciodată. Fără să-şi dea seama ce face, a aruncat drâmba spre ea şi a lovit-o în cap tocmai când ieşea pe uşă. Iar atunci ea s-a întors şi a intrat înapoi în cabană.

„Mamă, mamă! Un creştin a câştigat-o pe sora Sireld!”, a strigat cealaltă fată, aflată în faţa cabanei. La scurt timp după aceea, o femeie foarte bătrână a intrat în cabană sontâcăind şi târşâindu-şi picioarele. Avea chipul atât de ridat şi de întunecat, încât dinţii galbeni îi străluceau, căci avea dinţi, în ciuda vârstei înaintate. „Poţi să o păstrezi, acum că ai câştigat-o, fiindcă nu mai este fermecată”, i-a spus bătrâna tânărului. „Iar dacă te porţi frumos cu ea, nu vei duce niciodată lipsă de mâncare sau îmbrăcăminte, şi vei avea tot ce îţi trebuie, atât duminica, cât şi în zilele lucrătoare. Dar dacă te porţi urât cu ea, vei plăti pentru asta!”, a spus bătrâna ridicându-şi bastonul, de parcă avea de gând să-l folosească împotriva tânărului. Apoi a ieşit din cabană şontâcăind.

Tânărului i s-a părut că obţinuse o soţie foarte repede în felul acesta şi a întrebat cum de s-a întâmplat aşa ceva. „Drâmba m-a lovit în cap cu atâta forţă, încât a curs o picătură de sânge”, a spus fata, „şi este cel mai bun lucru pe care ai fi putut să-l faci, fiindcă prefer să trăiesc printre creştini decât cu oamenii de sub pământ”. [S-au căsătorit şi au trăit fericiţi.] Dar după nuntă, băiatul a început să se poarte din ce în ce mai urât cu ea. Căci trebuie să ştiţi că nu putea să uite că ea nu era creştină. Era mereu îmbufnat, furios şi indispus, şi nu îi adresa niciodată un cuvânt frumos. Refuza să-i îndeplinească şi cea mai mică dorinţă. Chiar dacă era vorba de un lucru minor, nu avea niciodată alt răspuns decât un „Nu” tăios la orice îi cerea. Dar, în ciuda acestui comportament, ea era blândă şi prietenoasă şi se purta de parcă nu auzea cuvintele lui mânioase, fiind mereu generoasă şi politicoasă. Dar nu conta, fiindcă el se înrăia de la o zi la alta. Şi lucrurile au început să le meargă prost, căci cearta din casă alungă norocul. într-o zi, nu aveau nici măcar un colţ de pâine în casă. Fata s-a întristat, căci lucrurile ar fi putut fi altfel dacă el s-ar fi purtat mai

1459
1460

frumos cu ea. El se afla în fierărie atunci, pregătindu-se să potcovească un cal, iar ea a ieşit

să discute cu el.

1461 „Nu vrei să-mi construieşti acum ţarcul, cel pe care ţi l-am cerut de atâtea ori?”, l-a rugat ea. „Fă-o acum şi potcovesc eu calul!” I-a smuls potcoava înroşită în foc de pe nicovală şi a îndoit-o cu mâinile goale. Când a văzut că poate să facă aşa ceva, tânărul s-a înspăimântat şi i-a construit un ţarc mare şi frumos în spatele grajdului, a instalat un stâlp şi a băgat un cârlig în el, întocmai cum îi spusese ea. A doua zi, ţarcul s-a umplut cu vite roşii ca focul, animale mari, grase şi frumoase, care dădeau mult lapte. Nu se mai văzuseră nicăieri vaci atât de bune. Iar de cârlig atârna o oală pentru lapte din cupru, dar şi o pereche de coarne din sare, cu un inel din argint de care să fie atârnate. După cum vă închipuiţi probabil, nu a trecut mult timp până ce au devenit din nou o gospodărie prosperă. O vreme, totul a mers bine. O lăsa să muncească şi să hotărască în casă, iar ea avea noroc în tot ce făcea, aşa că le veneau bogăţii din toate părţile. Dar cu timpul, a început din nou să se poarte urât cu ea. Oriunde se ducea îsi amintea că nu este creştină, indiferent cât de blândă sau de prietenoasă sau de ascultătoare era şi chiar mai frumoasă decât oricare altă femeie. Odată a dat vătraiul jos de pe perete şi era pe punctul de a o bate cu el. Ea a sărit în picioare şi l-a rugat insistent să nu o atingă: „Căci altfel vom fi amândoi nefericiţi!” Dar nu a ascultat-o şi a lovit-o în cap până ce s-au umplut şi vătraiul, şi mâinile lui de sânge. După care ea a dispărut brusc din faţa ochilor lui. Părea că se evaporase prin perete sau o înghiţise pământul. Nu mai vedea nimic, dar auzea o femeie suspinând şi plângând, foarte încet şi dureros, cu o tristeţe profundă. După o vreme, s-a făcut linişte şi nu a mai auzit nimic. A căutat zi de zi, în sus şi în jos, în dreapta şi în stânga. L-au ajutat şi vecinii să o caute; dar în zadar. Nu a mai găsit-o niciodată şi nu a descoperit nici măcar o urmă a ei. Când stătea vara pe păşunile de pe dealuri şi erau şi restul oamenilor acolo sus, chiar şi după ce aceştia plecau, stătea

noapte de noapte şi cânta „Melodia albastră”, însă nu a mai văzut-o niciodată, nici pe ea, nici pe semenii ei.

în vară, fata lui avea vârsta potrivită să înceapă şcoala.

Iar într-o zi i-a spus tatălui ei, când a urcat pe deal: „îţi aduc salutări calde din partea mamei!”

„Vai, nu, fetiţa mea, spui adevărul? Unde ai vorbit cu ea?”, a întrebat el.

„Ea şi încă două persoane au venit aici în ziua când a adus Guro oaia, şi de atunci trece des pe aici”, a răspuns micuţa. „Mi-au dat agrafele lor”, a spus ea arătându-i trei agrafe rotunde splendide.

„Nu vrea să se întoarcă acasă, la noi?”, a întrebat el, după cum vă puteţi imagina.

„A spus că nu poate să facă asta şi că trebuie să te protejeze încontinuu de cei care-ţi vor răul!”, a zis cea mică. Era trist înainte de asta, însă acum tristeţea i s-a dublat. Şi a fost o binecuvântare că, după câţiva ani, pământul s-a închis deasupra lui[223].

La fel ca în basmul „Pasărea *Peaged arsai”,* magicul pătrunde în lumea oamenilor furând ceva de la oameni. Din punct de vedere psihologic, acest lucru înseamnă o pierdere a energiei faţă de inconştient, în spatele întregului furt se află bunica poporului care trăieşte sub pământ, Marea Mamă, inconştientul. Cu blestemul său, tânărul păstor deschide lumea de dedesubt. Faptul că îi apar două fecioare, dintre care una este mai grosolană şi mai întunecată, sugerează o divizare a animei într-un aspect benefic şi unul întunecat, de umbră. Aspectul dublu este dezvăluit şi în conversaţia dintre cele două fiinţe-spirit. Ele râd de tânăr, spunând că este prost, îl jefuiesc, apoi îl lasă să găsească lucruri şi să facă descoperiri neaşteptate. Conform cu aspectul dublu al animei, băiatul cedează în faţa unei fascinaţii profunde şi, în acelaşi timp, simte o anumită opoziţie. Atunci când fecioara ameninţă să dispară, el este cuprins de un acces de furie şi o răneşte pe fata

[223] Text modificat şi prescurtat din C. Stroebe, *Norwegian Faîry Book,* pp. 293-303.
1462
1463
1464
1465
1466
1467

deschisă la culoare. Dar, în mod surprinzător, tocmai prin acest lucru o cucereşte pe fată, deoarece aceasta nu mai este „fermecată". Anima a stârnit funcţia de simţire a bărbatului, o parte a propriei sale naturi, a cărei funcţie îi este relativ necunoscută. Experienţa animei este identică experienţei inconştiente mediate prin propria lui simţire. Faptul că îi dă impresia că este o fantomă, o fiinţă-spirit sau o vrăjitoare înseamnă că a ieşit complet de sub controlul lui. Prin accesul său de furie, băiatul devine conştient de sentimentele sale, şi-a „lovit" (adică a ajuns la) imaginea-suflet şi vede anima în aspectul ei uman, astfel încât îşi poate recunoaşte sentimentele [şi le poate revendica drept ale sale]. Sângele este roşu ca focul şi este considerat sălaşul vieţii emoţionale a sufletului. Vărsarea de sânge simbolizează astfel procesul de conştientizare printr-un afect. Afirmaţia fecioarei hul- dra, că rana aceea era cel mai bun lucru care i s-ar fi putut întâmpla (exprimând dorinţa sa de a nu rămâne alături de oamenii de sub pământ), indică din nou dorinţa pe care o recunoaştem în atâtea basme, de izbăvire a fiinţelor-spirit al naturii, dorinţa de a împărtăşi conştiinţa şi viaţa umană. Deşi fecioara-spirit îi aduce doar beneficii omului, el o dispreţuieşte fiindcă nu este creştină. Este o atitudine profană şi, de fapt, necreştină, prin care el îşi justifică lipsa de control asupra propriei persoane în ceea ce o priveşte pe soţia lui. Conform atitudinii sale greşite faţă de inconştient, el trece apoi prin vremuri grele, până ce are un al doilea acces de furie, în care o răneşte din nou pe femeie şi, de data aceasta, varsă şi mai mult sânge. Acum o pierde pentru totdeauna. Recunoaşterea conştientă a emoţiilor sale nu avea scopul de a acorda libertatea de a degenera în excese, ci de a face omul conştient de fondul demonic al afectelor sale. Prin faptul că îşi trăieşte sentimentele prin stări schimbătoare, el pierde semnificaţia psihologică, iar secretul animei se ascunde din nou de el. Acesta este încastrat în agrafa ei rotundă, pe care i-o arată fiica sa, un simbol al Sinelui. Pierderea sufletului de către bărbat este atât de gravă, încât este atras în curând spre tărâmul spiritelor şi al morţilor[224].

[224] Pentru un alt exemplu, vezi basmul japonez „Bentgen şi călăreţul": Un bine-cu-noscut cântăreţ şi călăreţ trecea pe lângă templul zeiţei Benzaiten în fiecare

Doar cei chemaţi special reuşesc să aducă anima care a dispărut în regatul magic, cum ar fi un vrăjitor sau un vraci, a cărui sarcină este să medieze între două lumi, fără să cadă într-o parte sau alta. (Doar cei precum Maitscahule din „Vizita în rai" sau eroul din povestea paralelă, „Fiica Vulturilor Regali", care acceptă competiţia magică împotriva lorzilor demonici ai regatului magic şi supravieţuiesc, câştigă siguranţa de a-şi asuma această sarcină.)

în basmul „Bătrânul Coiot, omul, bivoliţa şi femela elan", eroul reuşeşte, cu ajutorul puterii magice, să concureze cu însoţitorii masculini al soţiei sale animalice şi să-şi recâştige anima pierdută.

într-o zi, Bătrânul Coiot s-a întâlnit cu un om ce căra un arc şi o tolbă cu săgeţi, cutreierând întreaga lume. Bătrânul Coiot i-a spus: „Vino aici şi îţi voi arăta ceva ce îţi va plăcea". A dus omul la bivoliţă, care rămăsese prinsă în noroi. Apoi Bătrânul Coiot i-a spus

să facă o legătură [să se împerecheze] cu bivoliţa, ceea ce omul a şi făcut. După aceea, Bătrânul Coiot l-a dus pe om în altă parte, unde era înţepenită în noroi o femelă elan, şi i-a spus să facă acelaşi lucru pe care îl făcuse

noapte, cântând cu vocea lui frumoasă. în acel templu se afla un obiect miraculos, „o imagine vie a zeiţei". Mulţi dintre adepţii săi vedeau în această figură o femeie foarte frumoasă. într-o noapte, pe când călăieţul trecea pe acolo cântând, o femeie de o frumuseţe nepământească stătea în faţa templului. A recunoscut-o imediat ca fiind zeiţa însăşi. Ea i-a spus că asculta întotdeauna încântată vocea lui şi cântecele sale, aşa că s-a hotărât să-şi petreacă noaptea cu el. Dar trebuia să păstreze secretul privind relaţia lor, altfel avea să-l omoare. Dar dacă păstra secretul, avea să-l ferească de boli şi suferinţă. Călăi eţul se bucura de dragostea ei seară de seară. Dar după o vreme, tânjea să împărtăşească cuiva relaţia lor secretă. Nu putea să o mai ţină doar pentru sine – şi, peste câteva zile, a început să-i spună unui prieten despre relaţia lor secretă. Dar înainte să termine de vorbit, a căzut la pământ, mort. (F. Rumpf, *Japanische Volksmärchen*, p. 275, prima versiune. [în ediţia disponibilă din traducerile lui Rumpf – H. Hammitzsch, I. Schuster, *Japanische,* p. 267, este dată o altă versiune.])

Un alt exemplu al rezultatului fatal al divulgării unui secret se găseşte în „Pieptenele şarpelui". Aici, un vânător ucide şi găteşte carnea unui şarpe mare, fiindcă ţinea minte că, dacă mâneai carne de şarpe, primeai darul de a înţelege limbajul animalelor. însă când dezvăluie secretul cunoştinţelor sale speciale, cade mort.

1468

1469

1470

cu bivoliţa, ceea ce omul a şi făcut, iar Bătrânul Coiot a râs de el. Peste câteva săptămâni, bivoliţa şi femela elan au născut câte un băietei.

1471 La scurtă vreme după întâlnirea cu Bătrânul Coiot, omul hoinar s-a întors la semenii săi. într-o zi juca jocul cu cercul şi săgeţile. în acest timp s-a apropiat de el un băieţel cu gâtul scurt şi părul creţ, care purta o mantie de pui de bivol. Băiatul i-a spus: „Tată, dacă vei câştiga ceva, să-mi dai şi mie". Bărbatul s-a uitat în jur şi a spus: „Sigur". La scurtă vreme după aceea, s-a apropiat de el alt băieţel, cu părul mai deschis la culoare şi gâtul mai lung, care i-a spus acelaşi lucru. După ce a terminat jocul, i-a chemat la el pe cei doi băieţi şi i-a întrebat: „De ce-mi spuneţi tată?" Fiecare dintre băieţi a spus: „Nu-ţi aduci aminte când erau mamele noastre blocate în noroi?" Bărbatul a spus că îşi amintea. I-a spus fiecăruia să se ducă şi să o aducă pe mama lui, ceea ce au şi făcut, dar sub formă de femeie.

1472 După ce s-a uitat cu atenţie la fiecare dintre ele, bărbatului nu i-a plăcut de femeia-elan, ci a preferat să trăiască alături de femeia-bivoliţă, care a spus: „Voi trăi cu tine cu o singură condiţie: să nu îmi spui cuvinte urâte". Bărbatul i-a promis şi a trăit o vreme cu ea, dar într-o zi s-a supărat pe ceva ce făcuse ea şi şi-a încălcat promisiunea, rostind un cuvânt interzis. Femeia s-a transformat pe dată într-o bivoliţă, iar copilul s-a preschimbat într-un pui de bivol.

1473 Bărbatul a încercat să-i prindă. După multe zile de vânătoare, a dat peste o cireadă mare de bivoli şi, stând pe un deal şi uitându-se la ei, s-a apropiat de el un pui de bivol, care i-a spus: „Tată, unchii mei te vor pune la încercare, aşezând toţi puii de vârsta mea într-un cerc, cu faţa spre centru, iar tu te vei afla în mijloc şi trebuie să mă recunoşti dintre toţi. Dacă nu reuşeşti, unchii mei o să te spintece şi o să te omoare; dar eu am să-ţi fac un semn când te vei apropia de mine, dând din urechea stângă. De asemenea, vor vrea să o recunoşti pe mama dintr-un grup de bivoliţe. Eu voi merge şi voi linge

696
Fiica magică [anima]

nişte lut alb, apoi mă voi preface că vreau să mă duc să sug nişte lapte, şi o voi freca pe umărul stâng cu lut alb, ca să o recunoşti când ajungi la ea”. Bivolii au început un dans mare şi i-au spus omului că, dacă nu putea să-şi recunoască soţia şi copilul din cireadă, aveau să-l spintece şi să-l omoare. După ce au format cercurile de bivoliţe şi pui, omul şi-a recunoscut soţia şi copilul, ceea ce i-a înfuriat pe unchii copilului, care s-au pregătit să-l spintece şi să-l omoare.

întâmplarea a făcut ca, în timp ce omul era pe drum şi îşi căuta soţia şi copilul, s-a întâlnit cu Bătrânul Coiot, care l-a sfătuit să-şi pună pe cap o sfoară lungă şi subţire din tendoane de bivol şi o pană subţire de vultur, astfel încât să se învârtă în timp ce dansează. Când s-au apropiat bivolii de el ca să-l omoare, pana s-a ridicat în aer. Deoarece fiinţa lui se afla în pană, nu mai era nimeni în mijlocul cercului; bivolii s-au spintecat unii pe alţii, rupându-şi picioarele şi umerii; şi au făcut asta în mod repetat, până ce au renunţat într-un final, spunând că leacul lui era mai puternic decât al lor, şi l-au lăsat să-şi ducă soţia şi copilul înapoi la tabăra sa[225].

Această poveste este asemănătoare cu poveştile sud-americane despre căsătoria cu animale, discutate mai sus, dar are un format mai extins. Aici, eroul este un arcaş rătăcitor, căruia îi lipseşte legătura cu pământul[226]. Sfatul Bătrânului Coiot de a se împerechea cu bivoliţa şi femela elan, care rămăseseră înţepenite în noroi, survine dintr-o înţelepciune superioară, deoarece prin această „legătură” are loc o unire a opuselor. Natura hoinară, liberă, se uneşte cu principul matern, adică „blocat în noroiul” naturii nemişcate şi stagnante. Bătrânul Coiot reprezintă o imagine ideală[227], iar în acest basm joacă

[225] Text uşor modificat preluat din S.C. Simms, *Tradîtions of the Crows,* Field Columbian Museum, Chicago, 1903, pp. 289-290. [Există multe basme despre o femeie care se mărită cu un animal de gen masculin; vezi şi *ibîdem,* pp. 301-303, „Oase- împreună.”]

226 Vezi hoinarul vorbăreţ din „Legenda lui K’anigyilak”.

[227] Culegătorul german Krickeberg scrie despre această figură, „bărbatul alb” (*Vihuk, Nihanschan* la arapaho), că este, la fel ca „Bătrânul” *(Napiw* al tribului Blackfoot,

1474
1475
697
Simboluri arhetipale în basme

rolul unei părţi din viitorul eroului, prototipul său, pe care trebuie să-l înfăptuiască. Nu poate individualiza decât prin legătura cu vacile, fiindcă înţelepciunea adevărată aparţine principiului pământului, femininului, care oferă un sentiment al realităţii şi un sol fertil pentru spiritul neliniştit şi pribeag al bărbatului. Faptul că la început apar două vaci şi întreaga acţiune este dublată se bazează pe ideea că, de multe ori, imaginile inconştiente care se apropie de graniţa cu conştiinţa apar în formă duală. Uneori, cele două apar ca o pereche de contraste, din moment ce doar aşa, ca dualitate, cel care se apropie (inconştient iniţial) poate fi perceput de către mintea conştientă. (Aici, perechea este formată dintr-o bivoliţă întunecată şi o femelă elan deschisă la culoare.) De îndată ce acţiunea progresează, fenomenul dublu dispare şi problema continuă ca o unitate. Băiatul care, în calitatea sa de hibrid, stă mai aproape de tată, mediază legătura cu mamele vaci, astfel încât acestea să poată apărea în formă umană, iar tatăl o alege pe femeia-bivoliţă să-i fie soţie. Astfel, privind înapoi – după ce prima legătură avusese loc pe jumătate în inconştient (în noroi!) –, el recunoaşte natura umană a animei şi încearcă să o integreze în viaţa lui.

1476 După ce încalcă interdicţia de a-i menţiona originea, femeia fuge împreună cu fiul lor. Acum, bărbatul se înfruntă cu sarcina de a efectua o călătorie dificilă în inconştient, un *auseinandersetzung* cu toate condiţiile sale. Trebuie să se întreacă cu fraţii femeii, adică

figurile masculine care o însoţesc (la fel ca în alte basme, precum „Vizita în rai” şi „Fiica Vulturilor Regali”, unde era vorba despre tatăl şi fraţii animei). în această poveste nu se ajunge la o luptă împotriva tatălui femeii-bivoliţă, demonul întunecat al pământului, ci a mai multor umbre sub formă de bivoli, şi anume familia femeii. Imaginea primordială a bivolului care se află în spatele ei este împărţită în

„Bătrânul Coiot” pentru tribul Crow), eroul comun al basmelor triburilor din câmpie, pe jumătate creator al lumii [„Creator al tuturor lucrurilor” – crow], pe jumătate trickster, asemănător cu Mănăbusch al poporului algonquian şi Coiotul/Iepurele/Iepurele de câmp al triburilor din podişuri, căruia i se acordă întotdeauna un nume de animal, dar este considerat a fi om (W Krickeberg, *Nordamerika,* p. 388).

mai multe, indicând că acest aspect încă îi este necunoscut (inconştient) eroului. Cu toate acestea, se ajunge la o decizie fundamentală, fiindcă mulţimea de bivoli care se aşază în cerc formează un întreg metaforic. Eroul este complet înconjurat de bivoli şi, astfel, este luat prizonier de aspectul animal al animei, de care se îndepărtase deja şi care îl înfruntă acum din nou, forţându-l astfel la o confruntare inevitabilă *(auseinandersetzung).* întâi trebuie să-şi recunoască soţia şi fiul – cei de care este legat personal – în această sferă şi să-i deosebească de animale, dovedind astfel că nu s-a pierdut pe sine (adică nu se diferenţiază de ei). Băiatul îl ajută să-şi atingă obiectivul, în timp ce mama rămâne pasivă. Fiul este mai apropiat de bărbat, fiindcă face parte din natura lui [umană]. Ca intermediar între om şi bivol, el întruchipează ideea unei posibile asocieri a sferelor. Se aseamănă cu „Vizita în rai”, în care testele recunoaşterii, încheiate cu succes, nu sunt de mare ajutor. Forţele fantasticului sar şi mai violent la atac şi ameninţă să-l zdrobească pe erou în mijlocul cercului lor. Prin faptul că stă în centru, el trece principiul bivolului prin încercarea supremă *(auseinandersetzung)* şi este în pericol să simtă toată forţa asaltului lor. Din punct de vedere psihologic, s-a apropiat singur de conflict. Dar, tocmai când inconştientul ameninţă să-l nimicească, îi vine în ajutor spiritul misterios care a iniţiat întreaga experienţă – Bătrânul Coiot. Acesta semnalează o idee salvatoare: să-şi treacă sufletul în pana magică de pe capul său.

Pana ca parte a întregului sugerează şi întreaga pasăre[228], perso- 1477 nificând astfel natura psihic-spirituală. Pasărea, în special vulturul, este un simbol frecvent al spiritului[229] (prin urmare pana din basmele orientale joacă un rol important, reprezentând miraculosul phoenix sau pasărea Simurgh. Ca talisman magic, ea îi ajută pe

[228] Despre *participation mystique* a unor „accesorii” precum penele, părul etc. în raport cu întreaga persoană, vezi L. Lévy-Bruhl, *The Soul of the Primitive,* pp. 123 şî urm.

[229] în vremurile străvechi, vulturul era imaginea sufletului care se ridică spre Dumnezeu. Vezi A. Dieterich, *Eine Mithrasliturgie,* pp. 54, 184; J.J. Bachofen, *Orphischen Théologie,* p. 20.

eroi)[230]. Aşadar penele – mai ales cele purtate pe cap – preiau semnificaţia gândurilor. Dovezi deosebit de clare ale anumitor convingeri, precum cele ale tribului Huichol (populaţia wixâritari din Mexic), sunt reprezentate de faptul că o mare varietate de obiecte semnificative sunt numite „pene”, de unde rezultă clar că termenul „pană” denotă forţa psihică a obiectului. De aceea, penele şi hainele din pene sunt atât de preţuite de amerindieni. Penele au puteri mistice intrinseci şi servesc drept mijloace magice pentru şaman[231]. Atunci când simbolurile sunt împodobite cu pene, se sugerează calităţile lor spiritual-psihice[232].

1478 Prin faptul că eroul scapă transformându-şi adevărata natură în penele de vultur de pe

capul său, el ia ceva esenţial din natura vulturului, îl rafinează şi îl ridică la o natură spirituală. Demonii-bivol nu au nicio putere împotriva acestui lucru, fiindcă le este ascuns. După cum a spus bivolul, leacul bărbatului a fost mai puternic; iar ei sunt forţaţi să recunoască superioritatea lui psihică, o superioritate care

[230] Vezi J. Boite şi L. Mackensen, *Handwörterbuch*, s.v. *Feder* („pană"). Vezi şi „Grifonul".

[231] Vezi L. Lévy-Bruhl, *How Natives Think** pp. 24,100-101. Vezi şi penele vieţii din „Fraţii îşi vizitează tatăl", în special W. Matthews, *Navajo Legends** Houghton, Mifflin and Company, Boston şi New York, 1897, pp. 231-232: „Prin pana-vieţii pana-respiraţiei *(hyină bîltsos)* se sugerează o pană luată de la o pasăre vie, mai ales de la un vultur viu. Astfel de pene ar trebui să protejeze viaţa şi să aibă şi alte puteri magice".

[232] Despre imaginile divine ale egiptenilor, decorate cu pene, care sunt descrise în *Cartea egipteană a marţilor*, vezi G. Roeder, *Urkunden*, pp. 292-293. Vezi şi basmul „Pirarukus", în care imaginea primordială a somnului nu apare ca un somn, ci ca o mască din pene a somnului (vezi T. Koch-Grünberg, *Südamerika,* pp. 32-29; vezi şi simbolul cu pene al soarelui al poporului hopi în „Venirea poporului hopi din Lumea Cealaltă", în special W Krickeberg, *Nordamerika** p. 330, unde culegătorul notează că penele corespund razelor soarelui. în această privinţă, decorarea cu pene a eroului semnalează o acceptare a puterii soarelui. în „Akalapischeima şi soarele", Wei, soarele, poartă penaj (mai ales T. Koch-Grünberg, *Südamerika** p. 94, unde soarele poartă o coroană din pene de papagal, apoi elitre de cărăbuş). Vezi şi „Gemenii" (T. Koch- Grünberg, *Südamerika** pp. 213-215), unde „tatăl gemenilor are aici – potrivit atributelor sale, o coroană din *arara* roşie şi pene de tucan şi ochi înflăcăraţi – sarcina de a judeca, un caracter colorat incontestabil, în timp ce fiii înşişi devin mai târziu soarele şi luna" (T. Koch-Grünberg, *Südamerika** p. 220).

i-a fost conferită printr-o idee a Bătrânului Coiot[233]. Acum bărbatul poate să-şi ducă soţia şi copilul „la tabăra lui", în forma lor umană. Adică să încorporeze sufletul lui instinctual şi noua sa formă de existenţă, care a crescut din acesta, în viaţa lui de zi cu zi.

în ciuda trăsăturilor sale primitive, prin imaginile sale cuprinzătoare, această poveste exprimă mult mai clar decât căsătoria anterioară cu un animal sarcina eroului, impusă de soartă, de a se conecta cu pământul pentru a deveni un şaman adevărat. Ca hoinar şi rătăcitor, el este spiritul masculin şi întreprinzător, cu pasiunea de a cuceri, care apelează la o bivoliţă blocată în noroi şi intră într-o confruntare cu puternicii bivoli. Astfel, el îşi câştigă rădăcinile cu pământul şi, prin urmare, înţelepciunea adevărată.

în timp ce, în acest basm, eroul care îşi urmăreşte anima pierdută este forţat să ajungă la un *auseinandersetzung* cu întreaga cireadă de bivoli, în următorul basm, „Omul bun la toate din câmpie", însoţitorul misterios al femeii este descris ca o singură fiinţă mistică, un strămoş totemic de care depinde existenţa tribului. Acest basm ilustrează distrugerea tragică a acestui strămoş divin prin intervenţia conştientă a unui om străin de trib:

Un bărbat şi o femeie au avut mai întâi un băiat, apoi o fată. După ce aceştia au crescut, fata trebuia să se mărite şi să-şi primească zestrea. Făcând acest lucru, părinţii i-au spus băiatului: „Acum o să-ţi găsim o fată dintr-o familie respectată, pe care să o iei de soţie". Dar băiatul a refuzat: „Nu suport fetele de prin părţile acestea!" Aşa că s-a hotărât să părăsească acele meleaguri. Părinţii i-au acceptat decizia, dar i-au spus că, dacă are necazuri, nu va fi din vina lor. Aşa că s-a dus departe, într-un ţinut necunoscut. într-un sat, a văzut multe fete care măcinau grăunţe, iar altele găteau. I-a plăcut, aşa că s-a dus la bărbaţii din sat. După ce s-au salutat, le-a spus: „Părinţi, îmi place de fiicele voastre, aş vrea să mă însor cu una dintre ele". Bărbaţii s-au bucurat şi i-au arătat

[233] Despre această figură, vezi şi strămoşii care dau sfaturi bune şi utile în basmul inuit „Băiatul ciudat”.
1479
1480
1481

fetele, iar el a ales una. Bărbatul a fost de acord cu căsătoria şi a spus: „Desigur că vor veni părinţii tăi în curând să discute cu noi despre zestre”. „Nu”, a spus bărbatul, „nu vor veni. Am zestrea chiar aici, cu mine, lat-o, ia-o!” „Sigur vei veni mai târziu să-ţi iei mireasa acasă.” „Nu-ţi mai răci gura de pomană şi lasă-mă să iau mireasa acum cu mine.”
1482 S-au gândit şi au acceptat condiţiile bărbatului. Apoi au luat-o pe fată deoparte şi i-au explicat cum să se comporte ca o soţie bună. „Să fii respectuoasă faţă de socrii tăi şi să ai mare grijă de soţul tău.” I-au oferit cuplului o fată mai tânără care să meargă cu ei şi să-i ajute la treburile casei. Dar mireasa a refuzat. Apoi, bărbatul i-a oferit două, zece, douăzeci de fete dintre care să aleagă. Au fost aduse toate în faţa ei, dar le-a refuzat pe toate, spunând: „Puteţi să-mi daţi bivolii din ţinutul acesta, bivolii noştri, oamenii buni la toate din câmpie, ei mă vor ajuta”. „De ce bivolii? Ştii că vieţile noastre depind în multe feluri de bivoli. Sunt bine îngrijiţi aici, cu noi. Ce vrei să faci cu ei pe un tărâm străin? O să moară de foame, iar atunci vom muri şi noi odată cu ei!”
1483 „Desigur că voi avea grijă de ei”, a spus mireasa. înainte să plece de la părinţii ei, a luat cu ea un vas mic şi un pacheţel cu rădăcini medicinale, un corn de folosit ca ventuză, un cuţitaş de tăiat şi o tigvă plină cu ulei. Bivolii i-au urmat, dar nu îi vedea decât femeia; bărbatul habar nu avea că oamenii buni la toate din câmpii erau servitorii care îi însoţeau.
1484 Când au ajuns acasă la mire, au fost primiţi cu strigăte de bucurie: „Hoyo, hoyo, hoyo!” Când i-au văzut părinţii lui, au spus: „Vezi? Acum ţi-ai găsit o soţie. Nu ai vrut niciuna dintre cele recomandate de noi, dar nu mai contează, e bine asa cum e. Ai făcut ce ai vrut. Dacă o să ai duşmani, să nu te
J J r
plângi la noi”.
1485 Bărbatul şi-a însoţit nevasta la câmp şi i-a arătat care erau ale lui şi care îi aparţineau mamei sale. Femeia a memorat cu grijă totul şi s-a întors cu el în sat. Pe drum, i-a spus: „Mi-am pierdut perlele pe câmp şi trebuie să mă întorc să le caut”. De

fapt, voia să vadă ce fac bivolii. Le-a spus bivolilor: „Aici sunt graniţele câmpurilor, să staţi aici! E o pădure în apropiere, unde puteţi să vă ascundeţi!” „Bine”, i-au spus bivolii.

Ori de câte ori femeia voia apă, se ducea la câmp şi punea găleata goală în faţa bivolului. Bivolul o ducea la lac, o umplea şi i-o aducea înapoi stăpânei sale. Când voia lemne de foc, bivolul se ducea în desiş, dobora copaci cu coarnele şi îi aducea câte lemne voia. Oamenii din sat au început să se întrebe: „Ce fel de puteri are femeia aceasta? Abia pleacă după apă şi se şi întoarce cu găleata plină. Dacă vrea lemne, pleacă şi se întoarce imediat cu traista plină de lemne uscate!” însă nimeni nu bănuia că avea un bivol care era la dispoziţia ei ca un slujitor credincios. Dar femeia nu îi aducea niciodată de mâncare, fiindcă nu avea decât o farfurie pe care trebuia să o împartă cu soţul ei. Acasă la ea, aveau o farfurie specială pentru omul bun la toate din câmpie şi se asigurau că este bine hrănit. Ea îi tot ducea găleţile goale şi el se ducea, ca întotdeauna, la lac să le umple, dar acum îl însoţea şi foamea agonizantă.

Femeia i-a arătat apoi bivolului o bucată de pământ pe care o putea defrişa ca să facă

din ea un ogor. în noaptea aceea, bivolul a luat o sapă şi o cazma şi a defrişat un câmp mare. „Ce pricepută este”, au spus oamenii. „Şi ce repede lucrează!” Pe seară, bivolul i-a vorbit stăpânei sale: „îmi este foame şi nu îmi dai nimic de mâncare, în curând nu voi putea să mai muncesc pentru tine!” „Vai de mine”, a spus ea, „dar ce pot să fac? Avem o singură farfurie în toată casa. Oamenii aveau dreptate când au spus că trebuie să începi să furi, da, atunci du-te şi fură! Mergi aici, pe câmpul meu, şi fură o boabă de colo, alta de colo... Apoi du-te la următorul câmp, nu fura totul de pe un singur câmp, ci de pe mai multe. Atunci, proprietarii n-o să observe şi nu se vor supăra”.

Noaptea, bivolul a venit şi a mâncat o boabă de ici, una de colo, a sărit de la un câmp la altul şi apoi s-a întors la ascunzătoarea lui. A doua zi, când s-au dus femeile la câmp,
l486
1487
1488
703
Simboluri arhetipale în basme

nu le-a venit să creadă ochilor: „Ce s-a întâmplat aici? Nu am mai văzut niciodată asa ceva! Un animal sălbatic ne-a distrus recoltele şi câmpurile”. Dar nu au găsit nicio urmă de animal. „Vai, bietul nostru pământ!”, au plâns ele, după care s-au întors să le spună şi celorlalţi săteni despre necazul acela.

1489 Seara, femeia străină i-a spus bivolului: „Oamenii au observat, dar nu s-au supărat atât de tare. Poţi să mai furi şi diseară”. Bivolul a făcut întocmai. Proprietarii terenurilor distruse s-au înfuriat foarte tare acum şi le-au spus paznicilor din sat să-şi ia armele. întâmplarea face că soţul femeii era un ţintaş excelent şi s-a dus să-şi păzească terenul. în noaptea aceea, bivolul a considerat că ar fi mai bine să nu se ducă pe terenurile celorlalte femei, aşa că s-a dus pe câmpul stăpânei sale. Bărbatul l-a văzut şi a spus: „Stai! E un bivol, o creatură străină pe meleagurile acestea”. A dus arma la ochi şi a tras. Glonţul a intrat printr-o parte şi a ieşit pe partea cealaltă, iar „animalul miraculos al câmpurilor” a căzut mort. „Ce bine am tras”, a spus bărbatul şi a mers să-i anunţe şi pe ceilalţi săteni.

1490 Soţia lui a început să se plângă şi s-a prăbuşit de durere: „Vai, mă doare tot corpul, vai, vai!” Bărbatul i-a spus să se liniştească, dar părea foarte bolnavă şi a vrut să-i explice de ce plângea atât de tare de când auzise de moartea bivolului. l-au dat leacuri, dar le-a aruncat când nu se uita nimeni.

1491 Toată lumea din sat s-a dus cu coşuri şi cutite să tranşeze bivolul. Femeia a rămas în sat, apoi i-a urmat pe oameni, ţinându-se de burtă şi plângând. Când a văzut-o bărbatul, i-a spus: „Eşti bolnavă, du-te acasă şi rămâi acolo”. „Nu, nu vreau să rămân singură în sat.” Soacra ei s-a dus la ea şi i-a spus: „Eşti bolnavă, nu ştii că moartea ar putea să vină şi să te ia”. Când coşul cel mare s-a umplut de carne, femeia a spus: „Lasă-mă pe mine să duc capul”. „Nu, e greu şi tu eşti bolnavă.” Dar femeia a insistat, a luat capul bivolului şi l-a cărat până în sat. Dar, în loc să meargă acasă, s-a dus în şura unde ţinea vasele de gătit şi a pus jos capul de bivol. A rămas acolo; nu putea nimeni să o convingă să se mişte. A venit soţul
704
Fiica magică [anima]

ei şi i-a spus să vină acasă, fiindcă i-ar fi mai bine acolo. Dar ea a refuzat, mânioasă: „Nu mă deranja!” A venit soacra ei, apoi din nou soţul ei, care au chemat-o să se întoarcă acasă, dar ea a refuzat cu încăpăţânare.

în cele din urmă au lăsat-o în pace şi s-au întors la coliba 1492 lui, dar în noaptea aceea bărbatul nu a putut să doarmă. A stat şi a ascultat. Femeia a făcut focul, a luat capul şi l-a pus într-una dintre oalele de gătit, cu apă, deasupra focului. Apoi a luat geanta cu leacuri pe

care o adusese cu ea. A folosit cuţitaşul ca să facă o tăietură mică în spatele urechii, unde intrase glonţul. A pus cornul acolo şi a supt cu toată puterea. La început a ieşit doar nişte sânge închegat, dar apoi sânge lichid. Apoi a uns capul cu ierburile pe care le adusese de acasă. Când a început să fiarbă apa, a filtrat sângele închegat din rană prin corn, apoi a încălzit rana cu abur de la oala de gătit şi a frecat acolo untura din tigvă. Toate acestea o faceau să se simtă mai bine. Apoi a cântat:

Ah, tată, omul bun la toate din câmp, 1493
Ei bine, mi-au spus, mi-au spus,
Omul bun la toate din câmp.

Mi-au spus: O să treci printr-un întuneric profund în toate direcţiile vei continua pierdut şi confuz în noapte,
Omul bun la toate din câmp,
Tu guşti tinerele plante miraculoase,
te trezeşti din ruinele tale, care au murit înainte de vremea lor,
ros de un vierme distrugător. [...]
Laşi flori şi fructe să-ti cadă în cale,
Omul bun la toate din câmp!

Când şi-a terminat incantaţia, capul a început să se mişte, 1494 i-au crescut din nou membrele şi bivolul s-a simtit din nou viu. Şi-a scuturat urechile şi coarnele, s-a ridicat şi şi-a întins

5 5 5 >

picioarele.

705

Simboluri arhetipale în basme

1495 Soţul ei nu reuşise să doarmă în noaptea aceea. S-a ridicat şi şi-a spus: „De ce a plâns soţia mea atât de tare? Trebuie să văd cum se simte, dacă mai suspină!” S-a dus la şura unde se afla ea, dar aceasta a izbucnit, furioasă: „Lasă-mă în pace!” Iar atunci capul bivolului a căzut la pământ, găurit de glonţ, mort, ca mai înainte.

1496 Omul s-a întors şi a plecat de lângă şură, fără să înţeleagă sau să vadă nimic din ce s-a întâmplat. Femeia a luat din nou oala de gătit, a umplut-o cu apă şi ierburi proaspete, a învelit carnea, a supt sângele prin corn, a pus abur pe răni şi a cântat din nou incantaţia magică.

1497 Capul bivolului s-a îndreptat din nou în sus, i-au crescut membrele şi s-a simţit revenind la viaţă. S-a ridicat în picioare, şi-a scuturat urechile şi coarnele. Apoi a venit din nou soţul, calm şi tulburat. Ce facea soţia lui acum? Femeia s-a enervat din nou. De data aceasta, bărbatul s-a hotărât să stea în şură şi să vadă ce se întâmplă. Femeia a luat toate ustensilele, oala de gătit, focul şi a ieşit afară. A pus fân să înteţească tăciunii şi a început a treia oară să trezească bivolul din morţi.

1498 Se facea lumină, se apropiau zorii şi a venit soacra femeii. Capul bivolului a căzut din nou mort la pământ, ca înainte. A răsărit soarele şi rănile s-au agravat. Femeia le-a spus: „Aş vrea să merg singură la lac, să mă îmbăiez”. Soţul i-a răspuns: „Dar cum o să ajungi acolo? Eşti bolnavă!” Femeia a plecat oricum. S-a întors în scurtă vreme: „Pe drum, m-am întâlnit cu cineva de la mine din sat, care mi-a spus că mama e foarte, foarte bolnavă. I-am zis să vină aici în sat, dar a refuzat şi mi-a spus: «Mi s-ar oferi mâncare şi mi-ar fi şi mai greu». S-a întors să plece şi mi-a spus că ar trebui să mă grăbesc, fiindcă mama ar putea să moară până ajung eu acolo. Rămâi cu bine! Eu plec acum”. Cuvintele ei erau minciuni, bineînţeles, fiindcă voia să meargă la lac, şi a inventat această poveste ca să aibă un motiv să meargă şi să le spună oamenilor ei că bivolul a murit.

706

Fiica magică [anima]

A plecat şi, pe drum, cu coşul pe cap, i-a cântat bivolului incantaţia. Oriunde se ducea, oamenii o urmau spre satul ei. Femeia le-a spus că bivolul a murit.

Au fost trimişi mesageri pretutindeni, ca să adune toţi oamenii laolaltă. I-au adus acuzaţii grele femeii.

„Nu vezi? Ţi-am spus! Ai refuzat să iei cu tine fetele şi ai preferat bivolul! Acum ne-ai omorât pe toţi!” Continuau astfel când a ajuns soţul femeii. îşi urmărise soţia încă din sat. Şi-a rezemat puşca de trunchiul unui copac şi s-a aşezat. Oamenii l-au salutat, spunând: „Salutare, criminalule, salutare! Ne-ai omorât pe toţi!” Bărbatul nu înţelegea şi se întreba de ce îl numeau oamenii aceia criminal şi asasin? Da, omorâse un bivol, dar atâta tot. Oamenii i-au răspuns: „Da, dar acest bivol era ajutorul şi sfătuitorul soţiei tale. El îi aducea apă, îi tăia lemne şi lucra pe câmp în locul ei”. Mirat peste măsură, omul a spus: „De ce nu mi-a spus nimeni? Dacă aş fi ştiut, cu siguranţă nu l-aş fi omorât”. „Da, dar acum aşa stau lucrurile, iar vieţile noastre şi întreaga noastră existenţă depindeau de el.” Apoi oamenii au început să spună incantaţia şi, cu fiecare vers, îşi spintecau gâturile; prima dată, pe cel al tinerei femei.

„Ah, tată, omul bun la toate din câmp.”

Au urmat părinţii, fraţii şi surorile ei, unul după altul: „O să treci printr-un întuneric profund”,

Altul: „în toate direcţiile vei continua pierdut şi confuz în noapte”,

Iar altul: „Ai muşcat din planta magică, care a murit înainte de vreme!”

Iar altul: „Laşi flori şi fructe să-ţi cadă în cale”.

Toţi oamenii şi-au tăiat gâturile şi au executat copiii mici pe care îi purtau în spinare, în coşurile lor. Au spus: „De ce să te lăsăm să trăieşti, dacă oricum o să-ţi pierzi minţile?” Bărbatul s-a întors şi s-a îndreptat către satul lui. Le-a spus oamenilor săi că, omorând bivolul, omorâse şi toti oamenii din satul soţiei sale. Părinţii lui i-au spus: „Vezi? Nu ţi-am zis
1499
1500
1501
1502
1503
1504
707
Simboluri arhetipale în basme

că vei aduce necazuri? Când ţi-am oferit o soţie potrivită, tu ai vrut să faci după capul tău. Acum ţi-ai pierdut toate lucrurile de preţ. Cine o să ţi le înapoieze acum, că sunt morţi cu toţii, toate rudele femeii, cărora le-ai dat banii tăi?”

1505 Iar acesta este sfârşitul[234].

1506 La fel ca „Makonaura şi Anuanaitu”, acest basm ilustrează rezultatul crucial al distrugerii animalului totemic patern care stă în spatele animei. în acest caz, eroul se întoarce, chiar dacă şi-a pierdut toate bunurile, la viaţa seculară. în timp ce Makonaura îl ucide întâi pe fratele frumoasei străine de pe malul apei şi abia mai târziu se luptă cu tatăl tuturor aligatorilor, Kaikutschi, aici figura însoţitorului util şi întunecat al animei este tatăl însuşi. Femeia i se adresează spiritului bivolului cu „tatăl meu” în incantaţiile sale magice. Din punct de vedere psihologic, el apare pe de o parte ca o umbră mai mică a personalităţii şi simultan, pe de altă parte, ca divinitate superioară, după cum indică numele său[235]. în el, legătura cu natura animală şi puterile magice divine sunt reunite în acelaşi timp.

1507 Spre deosebire de Ititaujang, care este dispreţuit de toată lumea şi nevoit să-şi caute o femeie extraordinară, eroul de aici îşi părăseşte comunitatea fără să fie singur

sau respins de cineva. El vrea doar să-şi aleagă singur nevasta. Aici se află o anumită aroganţă faţă de familia şi clanul său, o dorinţă de a fi altfel, însă nu reuşeşte să se ridice la nivelul acesteia. Poate că aici sălăşluieşte rădăcina desfăşurării tragice a acestei poveşti, după cum reiese clar din cuvintele finale rostite de părinţii lui. Eroul îşi alege ca soţie o „străină”, o femeie „necunoscută”. El urmează o atracţie psihică şi se alătură animei sale, dar în acelaşi timp şi unei lumi cu un tip diferit de istorie, pe care nu o ia la cunoştinţă. Luând o femeie dintr-un clan străin, el se confruntă

[234] Traducere din germană de Cari Meinhof, *Afrîkanische Mărchen (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen şi P Zaunert, Eugen Diederichs, Jena, 1921, pp. 100-108, care a tradus din varianta franceză a lui H.A. Junod, *Les Ba-Ronga,* pp. 353-362.

[235] [Numele francez „original” acordat acestei figuri este *Gambadeur-de-la-Plaine,* unde *gambader* înseamnă „a sări, a sălta, a zburda”.]

cu o dificultate legată de principiul lor totemic secret, pe care cineva care nu aparţine clanului nu îl cunoaşte.

Femeia nu spune nimic, probabil fiindcă îşi dă seama că soţul ei nu este capabil de o iniţiere privind totemul ei, existenţa unui tată care o urmează ca un servitor. în ciuda avertismentelor din partea familiei, femeia ia cu ea figura animalică. Faptul că atât fiul, cât şi fiica, fiecare în felul său, nu ascultă sfaturile părinţilor arată că aici nu ar fi trebuit să încalce barierele care există pe bună dreptate între mintea conştientă şi inconştient. Eroul nu este chemat către o sarcină specială, iar femeia nu căuta izbăvire. Drept urmare, dorinţa bărbatului pentru o femeie necunoscută pare să fie condusă în mod inconştient, în loc să fie condusă de o justificare interioară, iar acesta poate fi motivul pentru care femeia a ascuns existenţa tatălui ei mistic.

Clanul şi strămoşul totemic al fetei sunt descrise întâi într-o ma- nieră seculară. Oamenii primitivi consideră că lucrurile din viaţa de apoi sunt o reflectare a lumii reale[236]. Descrierea ca o situaţie reală, fără trăsături ale unui eveniment experimentat în interior poate fi explicată de mentalitatea primitivilor, care trăiesc minunatul (doar) în afară, proiectat asupra animalelor şi străinilor; pentru ei, lumea exterioară este pătrunsă de psihic, astfel încât separarea tărâmurilor nu există, după cum ştiu oamenii cultivaţi. De aceea basmele oamenilor primitivi par atât de reale, iar descrierile lor privind lucrurile reale par să semene cu nişte basme.

în timp ce anima însăşi, aşa cum se întâmplă adesea, pare să fie integrată cu uşurinţă în viaţa conştientă, apar probleme cu însoţitorul ei secret (în alte basme, exprimate prin dorinţa animei de a se întoarce la tatăl său). Fiinţa spirituală masculină care stă alături de ea nu poate fi integrată pur şi simplu într-o altă conştiinţă.

Bivolul reprezintă puterea miraculoasă a femeii străine pe care i-o atribuie omul în mod naiv. Dar fascinaţia care emană din imaginea animei se bazează tocmai pe legătura sa cu zeul întunecat. Aşa cum orice conţinut semnificativ al inconştientului consumă substanţă, zae yezj către]unăˮ, casa inuiţilor din lună, sau în „Gaiţă-albastră îşi vizitează sora, lo’i, pe tărâmul celor morţi”, lumea pe care o întâlneşte Gaiţă-albastră.

zeul bivol necesită hrană. Şi, fiindcă omul nici nu bănuieşte că bivolul există şi nu îi jertfeşte în mod conştient hrană, bivolul este forţat să o fure. Bărbatul suferă, în mod

inconştient, o pierdere continuă a sufletului, şi niciun efort al femeii nu poate compensa pierderea. Zeul devine un demon autonom şi distructiv. Anima, care reacţionează la el mai mult decât la omul secular, sprijină acest furt şi astfel, în secret, îi ţine partea, bărbatul pierde din ce în ce mai mult contactul cu anima şi trăieşte doar în iluzia că posedă o femeie reală. El îi trece cu vederea aspectul magic. Inconştientul „flămânzeşte" fiindcă nu primeşte atenţie. în cele din urmă, iese din aspectul invizibil şi se confruntă cu bărbatul ca un bivol real şi vizibil. Ceea ce înainte fusese un principiu spiritual invizibil, neobservat, devine acum o adevărată ameninţare. în faţa acestui tip nou de pericol, omul este uluit şi nu ştie cum să reacţioneze, aşa că foloseşte „arma miraculoasă" a omului alb, puşca. Armele reprezintă intelectul care le-a inventat şi faptul că el nu crede în spirite[237]. Divinitatea totemică sub formă de bivol este distrusă de această „armă" modernă a intelectului.

1512 Anima, care îşi adusese zeul cu ea, are capacitatea de a-l învia prin incantaţii magice. Propriile ei aptitudini magice apar pentru prima dată, dovedind că nu este o femeie obişnuită, ci o fiinţă minunată. Dar implicarea distructivă a punctului de vedere secular al omului, prins la mijloc între anima şi mama lui[238], împiedică învierea zeului.

1513 Capul este centrul germinării din ceremonia de înviere a zeului bivol, întreaga fiinţă aflându-se acolo[239]. Cu acest cap, femeia

[237] Dacă iese la iveală o versiune mai puţin influenţată de „albi" şi unde arma este un arc cu săgeţi în loc de puşcă, nu se modifică interpretarea de mai sus, deoarece sensul „străpungerii" este acelaşi.

[238] *Cf.* rolul negativ al mamei din „Tigrul transformat în femeie" şi „Aventurile lui Mrile."

[239] Vezi „Luna", „Craniul care se rostogoleşte", „Craniul se comportă ca aducător de mâncare" şi „Hitchinna". Vezi şi J.G. Frazer, *Golden Bough,* p. 523: „Baganda se tem mai ales de spiritele bivolilor pe care i-au omorât şi încearcă întotdeauna să liniştească aceste temute spirite. Baganda nu ar aduce sub niciun motiv într-un sat sau într-o grădină de bananieri capul unui bivol ucis şi mănâncă întotdeauna carnea de pe capul acestuia în câmp deschis. Aşază apoi craniul într-o mică colibă construită anume, unde varsă drept ofrandă bere şi roagă spiritul să rămână acolo şi să nu le facă vreun rău" [trad. rom.: James George Frazer, *Creanga de aur,*

săvârşeşte în secret ritualul magic al învierii. Incantaţia sa dezvăluie că ea îl consideră pe bivol tatăl ei şi un mare magician. De asemenea, sugerează ceea ce a prezis clanul ei, că drumul bivolului în lumea seculară va fi o potecă vagă prin noaptea întunecată.

Vedem în calea distructivă pe care o parcurge o persoană care nu recunoaşte, acceptă şi înţelege lumea spirituală, că divinitatea totemică poate fi văzută în două feluri: din perspectiva conştiinţei, se pare că omul piere atunci când se confruntă cu arhetipul şi se pierde în inconştient, ca în exemplul dat de „Makonaura şi Anuanaitu". Din punctul de vedere al inconştientului, am putea spune că imaginea divină se pierde în lume şi moare acolo unde oamenii nu îi acordă o realitate (de aici înfometarea bivolului!). Acest lucru este ilustrat şi în „Makonaura şi Anuanaitu", unde sunt conectate cele două perspective. în basmul african, soarta zeului-totem este ilustrată doar din punctul de vedere al inconştientului, iar incantaţia este aceea a unei figuri anima. Ea mai spune despre tatăl-bivol că este o tânără plantă de tâlv, care „moare înainte de vreme", roasă de un vierme distructiv. Femeia sugerează că imaginea tatălui ei secret ar putea fi germenele viitoarelor posibilităţi de dezvoltare spirituală, care sunt distruse prematur de o creatură ce devorează orbeşte (un vierme). Aici este schiţată dezvoltarea tragică a bărbatului, care, ca om nechemat şi neales, uzurpă orbeşte şi lacom puterile magice.

în incantaţia adresată „omului bun la toate" se spune şi că el lasă florile şi fructele să cadă în calea lui. Astfel, se dezvăluie că el, la fel ca Byamee (din „O legendă a florilor"), este

anunţat ca tată primordial şi creator al tuturor lucrurilor frumoase de pe pământ, aşa cum sugerează numele lui.

Bărbatul întrerupe în mod repetat incantaţia de înviere a soţiei sale, la fel cum ea încearcă încă de la început să ascundă bivolul de soţul ei. Riturile ei magice pentru a învia zeitatea reprezintă un mister la care el nu poate fi martor, deoarece nu are o relaţie adevărată cu tărâmul psihicului şi cu secretele ascunse acolo. Femeia presupune că el nu poate nici să-i recunoască adevărata origine, şi nici nu este

voi. IV, traducere de Octavian Nistor, note de Gabriela Duda, Minerva, Bucureşti, 1980, pp. 119-120].

1514

1515

1516

711

Simboluri arhetipale în basme

suficient de matur să aprecieze perspectiva privind adevărata ei natură. Ea crede că bărbatul nu ar putea onora sau înţelege secretul, dacă acesta ar fi dezvăluit. Anima însăşi ca fiinţă pur naturală nu poate împiedica atitudinea negativă a bărbatului. Ea îşi îndeplineşte sarcina fără să ţină seama de atitudinea lui greşită. Prin prezenţa tulburătoare a lui şi a mamei sale, vrăjile ei de înviere eşuează. Potrivit planului tipic pe care l-am văzut până acum, partenerul magic se retrage după trădarea fată de secular.

J

1517 Moartea animalului-totem provoacă extincţia întregului clan[240], dat fiind că prin *participation mystique* cu principiul vieţii pe care acesta îl întruchipa nimic altceva nu mai era posibil. Totemul era şi imaginea primordială spirituală călăuzitoare a tribului; se spunea că adesea copiii „îşi pierdeau minţile" după moartea sa. Acesta dădea sens vieţii lor[241]. Această dizolvare şi distrugere a întregului domeniu magic, adică a lumii care îi aparţine animei, şi propria sa moarte înseamnă pentru om pierderea completă şi definitivă a vieţii sale interioare psihice. El rămâne ca o parte moartă a personalităţii sale totale, o parte dispreţuită a propriului său clan, şi este separat de lumea după care tânjise în tinereţea sa. Reproşurile din partea părinţilor lui, influenţate de gândirea lor practică, lumească, unilaterală, îl marchează drept un neghiob mândru şi pedepsit pe bună dreptate.

[240] Vezi G. v. d. Leeuw, *Religion în Essence,* pp. 78 şi urm. Pe această temă, vezi „Bătrânul cu o singură parte", unde moare tot tribul atunci când este omorât omul cu o singură parte.

[241] Vezi L. Lévy-Bruhl, *The Soul of the Primitive,* pp. 71-72: „Această dependenţă intimă [de căpetenie] este exprimată de către Thonga nu în termeni abstracţi, ci în imagini frapante. «Căpetenia este Pământul. El este cocoşul [...] el este taurul; fără el, vacile nu pot să fete. El este soţul; ţinutul fără el este ca o femeie iară soţ. El este bărbatul satului. [...] Un clan fără căpetenie şi-a pierdut sensul. Este mort. [...] Căpetenia este cel mai măreţ războinic al nostru; el este pădurea unde ne ascundem şi de la care cerem legile. [...] Căpetenia este o fiinţă magică. El deţine leacuri speciale, pe care le unge pe propria persoană sau pe care le înghite, astfel că trupul său este tabu» etc." (citat preluat din H.A. Junod, *The Life of a South African Tribe,* vol. 1: *The Social Life,* Attinger Frères, Neuchâtel, 1912, pp. 356-357).

712

Fiica magică [anima]

în acelaşi timp, aşa cum se întâmplă adesea în basmele popoarelor primitive, încercarea de a pătrunde în lumea magică este ilustrată ca o acţiune fără speranţă, care nu se poate sfârşi decât prost, pentru care clanul este cea mai bună protecţie. Primitivul simte

apropierea inconştientului ca fiind copleşitoare, divină şi periculoasă. Văzut ca reflecţie, clanul animei s-a împotrivit ca ea să ia bivolul, iar atunci când se întoarce cu povestea ei magică se confruntă cu un reproş aspru că şi-a trădat principiul vieţii faţă de lumea profană. Acuzaţia bărbatului, „De ce nu mi-ai spus?”, dezvăluie din nou ignoranţa lui privind secretele lumii magice, care respectă legi foarte personale, fără vreun interes pentru rezultatul acţiunii, bun sau rău. Astfel că oamenii pur şi simplu ridică din umeri, adică „Pur şi simplu aşa stau lucrurile”.

Din acest basm înţelegem că anima stă la graniţa dintre cele două sfere şi face parte din amândouă. Aceasta nu se lasă purtată de erou în lumea lui seculară, iar el nu se lasă fermecat[242] de lumea ei. Dacă eroul din basm încalcă anumite interdicţii, deşi Magicul impune respectarea acestora, atunci are loc o separare a sferelor, care poate fi percepută fie ca o pierdere tragică, fie ca o eliberare de stafie. Basmele mai sofisticate nu se mulţumesc cu această separare, ci descriu un proces subtil şi periculos de *auseinandersetzung* cu inconştientul, prin care eroul poate câştiga anima şi valorile sale ascunse, fără să trebuiască să se teamă că va fi devorat de tărâmul ei. Dificultăţile întâlnite în gestionarea animei, ameninţările pe care le înfruntă omul care o întâlneşte şi îndeplinirea tuturor dorinţelor pe care le promite posedarea acesteia îi conferă figurii un aspect vădit dual. Următorul basm din Serbia, „Părul minunat”, descrie acest lucru cu o fineţe neasemuită:

J

Trăia cândva un bărbat sărac care avea mulţi copii. Nu îşi permitea să-i hrănească şi într-o dimineaţă a fost cât pe ce să-i omoare pe toţi, ca să nu îi mai vadă suferind de foame. Doar soţia lui a reuşit să-l împiedice să ducă oribila faptă la bun

1518

1519

1520

[242] [în germană, *entrücken.]*

sfârşit. într-o noapte, în timp ce dormea, i-a apărut în vis un copil minunat, care i-a spus: „Omule, văd că eşti pe cale să-ţi sacrifici sufletul, omorându-ţi bieţii copii. Ştiu că suferi, aşa că am venit să te ajut. Mâine-dimineaţă vei găsi sub pernă o oglindă, o batistă roşie şi o eşarfa brodată. Ia aceste trei lucruri cu tine şi nu spune nimic nimănui. Du-te în pădure, unde vei găsi un pârâu. Mergi în amonte până ce ajungi la izvor. Acolo vei întâlni o fată, strălucitoare ca soarele, cu părul lung revărsându-i-se pe umeri, dar fără haine, aşa cum a născut-o mama ei. Dar ai grijă să nu îi adresezi niciun cuvânt, altfel o să ţi se întâmple lucruri rele! La primul sunet pe care îl scoţi, o să te transforme într-un peşte sau ceva comestibil şi o să te mănânce. Dar dacă îţi va cere să-ţi treci mâna prin părul ei, atunci să nu îi refuzi cererea. Când scotoceşti prin părul ei, s-ar putea să găseşti un fir de păr roşu ca sângele. Smulge-l repede şi grăbeşte-te să te întorci acasă. Când va observa fecioara şi va începe să fugă după tine, întâi lasă să cadă eşarfa brodată, apoi batista roşie, iar în cele din urmă oglinda. Ea se va opri de fiecare dată să le adune de pe jos şi va rămâne în urmă, dar tu trebuie să continui să alergi şi să cauţi o persoană bogată care să cumpere acel fir de păr. Să nu te laşi păcălit, fiindcă părul are o valoare imensă! Cu banii câştigaţi, vei deveni bogat şi îţi vei putea hrăni copiii”.

1521 Când s-a trezit sărmanul omul dimineaţă, într-adevăr a găsit sub pernă tot ceea ce îi spusese copilul din vis. Fără întârziere, s-a dat jos din pat şi a plecat spre pădure. Când a găsit pârâul, a pornit în amonte până ce i-a găsit izvorul. S-a uitat în jur şi a văzut fecioara stând pe marginea apei, prinzând raze de soare pe care le trecea printr-un ac, ca să brodeze o haină pe care o ţesuse din părul eroilor. Când La zărit, bărbatul s-a

apropiat de ea. Fata s-a ridicat şi l-a întrebat: „Unde eşti, erou necunoscut?” Dar el nu a spus nimic. L-a întrebat din nou: „Cine eşti şi de ce ai venit aici?” Şi i-a mai pus multe alte întrebări. Dar omul a rămas tăcut ca o stâncă. A gesticulat din mâini că nu are voce şi caută ajutor. Apoi, ea
714
Fiica magică [anima]
i-a spus să se aşeze la picioarele ei. încântat de gestul acesta, bărbatul s-a conformat imediat. Fata şi-a înclinat capul, ca el să se poată juca în părul ei. Şi-a trecut mâinile cu grijă prin părul ei, căutând cu înfrigurare firul cel roşu. De îndată ce l-a găsit, l-a despărţit de firele din jur, l-a smuls, a sărit în picioare şi a luat-o la fugă cât a putut de repede.

Desigur că fata a observat acest lucru şi, la fel de sprintenă ca el, a luat-o la fugă în urma lui. în curând, a fost aproape să-l prindă din urmă, iar când a văzut bărbatul acestea, a aruncat pe jos eşarfa brodată, aşa cum i se spusese în vis. Când a văzut-o fata, s-a oprit şi s-a uitat la eşarfă pe toate părţile, admirându-i broderia splendidă. între timp, bărbatul s-a îndepărtat destul de mult. Apoi, femeia a ascuns eşarfa în sân şi s-a grăbit să-l prindă din urmă. Deoarece era mai rapidă decât el, în scurt timp aproape că l-a ajuns, dar el a aruncat batista roşie. Fata s-a oprit din nou să o ridice şi să o admire, uluită. Bărbatul sărac s-a îndepărtat iarăşi de ea. Dar de data aceasta fata s-a înfuriat că îi fusese distrasă atentia, asa că a aruncat eşarfa şi batista şi s-a avântat după el. Urmărindu-l îndeaproape, l-a ajuns din nou şi, prins la ananghie, omul a aruncat oglinda. Fecioara nu văzuse în viaţa ei o oglindă şi, plină de curiozitate, s-a oprit să o ridice. S-a privit în oglindă şi i s-a părut că vede o altă fată, care seamănă cu ea. Fiind captivată de noua ei descoperire, bărbatul a reuşit să se îndepărteze mult de ea. Atât de mult, încât fata nu a reuşit să-l mai prindă din urmă. Când a ridicat, într-un final, privirea, şi-a dat seama ce se întâmplase şi s-a întors la izvor.

Bărbatul a ajuns acasă teafăr şi fericit, le-a arătat firul de păr soţiei şi copiilor, şi le-a povestit tot ce se întâmplase. Soţia lui a râs de el din cauza firului de păr, dar el nu a băgat-o în seamă, ci a plecat în cel mai apropiat oraş, ca să-şi vândă acolo comoara. La scurt timp după ce a ajuns în piaţă, s-a adunat în jurul lui o mulţime curioasă de gură-cască şi negustori. Au început să curgă ofertele pentru firul de păr, mai întâi o monedă de aur, apoi două, trei şi tot aşa până ce, în cele
1522
1523
715
Simboluri arhetipale în basme
din urmă, cineva a oferit o sută de monede de aur. A auzit şi împăratul despre firul de păr şi l-a chemat pe bărbat la el la palat. Acesta nu a putut refuza oferta de o mie de monede de aur şi i-a vândut împăratului firul de păr. Dar ce era aşa de special la firul acela de păr? împăratul l-a despicat cu grijă în două şi a găsit înăuntru o bogăţie de cunoştinţe şi informaţii încă de la crearea lumii încoace.

1524 Astfel, bărbatul s-a îmbogăţit şi a continuat să ducă o viaţă lipsită de griji şi fericită alături de soţia şi copiii lui. însă copilul care îi apăruse în vis era un înger al Bunului Dumnezeu, care voia să-l ajute pe bărbat. Acest copil-înger al Domnului voia să aducă la lumină numeroasele lucruri ascunse şi misterioase care nu fuseseră dezvăluite niciodată omenirii până atunci[243].

1525 Am întâlnit deja tema impasului exterior şi/sau interior drept condiţie pentru întâlnirea cu figurile interioare. Prima oară, bărbatul sărac nu se întâlneşte cu anima, ci cu imaginea din vis a unui copil, care îi prezice viitorul şi îi dă sfaturi pentru a depăşi pericolele întâlnirii cu anima. Probabil ca rezultat al unei revizuiri creştine mai tăr- zii, copilul este numit înger trimis de Dumnezeu, adică un mesager de pe lumea cealaltă. Din punct de vedere psihologic, copilul este un simbol al „individualităţii încă

neconştientizate”[244]. Poveştile despre copiii zei sunt răspândite drept urmare a acestui motiv al privitului către viitor. Copilul este un simbol de o valoare inestimabilă, care uneşte opusele în sine, este
1526 ceea ce-i părăsit şi expus şi este, totodată, de-o putere divină, începutul insignifiant, îndoielnic, precum şi sfârşitul triumfător. „Eternul copil” din om este o experienţă indescriptibilă, o inadaptare, un inconvenient şi o prerogativă

[243] [Traducere din varianta germană a lui Vuk Stefanovic Karadzic, *Volksmärchen der Serben,* trad. în germană de Wilhelmine Karadzic, prefaţă de Jacob Grimm, Druck und Verlag von G. Reimer, Berlin, 1854, pp. 182-186.]

[244] Vezi C.G. Jung, OC 6, *Tipuri psihologice,* §840.

divină, o imponderabilitate care reprezintă valoarea şi nonvaloarea ultimă[245].

După cum devine evident din ultimul basm, simbolul copilului 1527 apare într-o situaţie conflictuală dureroasă, din care, aparent, nu există ieşire – pentru conştiinţă. [...] Un conţinut însemnat, dar necunoscut, are întotdeauna un tainic efect fascinant asupra conştiinţei. Noua configurare este o totalitate în devenire; ea se află pe drumul spre totalitate, cel puţin în măsura în care depăşeşte în privinţa „ întreginiii” conştiinţa sfâşiată de contrarii şi o întrece în consecinţă pe aceasta în completitudine. [...] Nimic în întreaga lume nu întâmpină cu bine noua naştere şi totuşi ea este produsul cel mai preţios şi mai promiţător al naturii originare, însemnând în ultimă instanţă un stadiu mai înalt al realizării de sine[246].

5

Şi 1528

El este o personificare a forţelor vitale dincolo de perimetrul limitat al conştiinţei, o personificare a căilor şi posibilităţilor despre care conştiinţa, în unilateralitatea ei, nu ştie nimic, şi a unei totalităţi care cuprinde adâncimile naturii. El reprezintă cel mai puternic şi mai inevitabil imbold din fiecare fiinţă, şi anume acela de a se realiza pe sine[247].

De aceea, copilul din povestea noastră cunoaşte şi îi poate da 1529 sfaturi bărbatului despre cum poate scoate înţelepciunea salvatoare din anima, pe care o întâlneşte ca o forţă a naturii ambivalenţă şi orbitoare, fără să cedeze în faţa ei. Astfel, imaginea copilului „anticipează în procesul individuării acea făptură care rezultă din sinteza

[245] C.G. Tune, OC 9/1, *Despre psihologia arhetipului infans,* §300.

[246] *Ibidem,* §285-286.

[247] *Ibidem,* §289; vezi şi „Aventurile lui Mrile”.

elementelor conştiente şi a celor inconştiente ale personalităţii”[248]. Copilul simbolizează şi o atitudine spirituală de smerenie şi supunere, o condiţie necesară pentru a intra în împărăţia creştină a lui Dumnezeu, un simbol al mântuirii[249]. Există un motiv pentru care copilului din această poveste i se acordă atâta importanţă încât apare sub formă de mesager al lui Dumnezeu. Motivul apariţiei sale este pericolul imens care ameninţă omul în timpul întâlnirii sale cu anima. în acest basm, partea problematică şi ameninţătoare a animeni nu este ascunsă, ci descrisă în detaliu. însă ea nu este o fantomă înfricoşătoare aici, ci o frumuseţe goală splendidă, care păstrează cele mai profunde secrete ale lumii noastre, pe care Dumnezeu vrea să le dezvăluie lumii. în măsura în care această poveste ilustrează natura ambiguă a figurii anima în deplina sa valoare şi însemnătate, ea depăşeşte toate descrierile anterioare ale acestui arhetip.

1530 Bărbatul nu are voie să vorbească cu zeiţa de la izvor, fiindcă altfel îl va transforma într-un peşte sau alt animal comestibil. Acest lucru ne aduce aminte de abilităţile magice

ale zeiţei Circe din *Odiseea* lui Homer, care este pe jumătate mamă, pe jumătate anima, şi care îi oferă eroului cunoştinţe secrete. Capacitatea Marii Mame sau ani- mei de a transforma omul în animal înseamnă, din punct de vedere psihologic (după cum am explicat mai sus), că ea emană un efect atât de fascinant, încât omul este înghiţit complet de inconştient şi coboară la nivelul de animal. Devine peşte, adică un lucru viu care se mişcă doar pe tărâmul inconştientului. Potrivit basmului, pentru a te proteja împotriva unei astfel de magii, este mai bine să nu vorbeşti deloc, echivalentul evitării contactului vizual. Câtă vreme omul nu are puterea conştiinţei, nu poate ajunge la un *auseinandersetzung* cu anima şi, în cazul bărbatului, trebuie să se păzească de un contact mai apropiat, prin care ar putea fi înghiţit.

1531 După ce eroul a furat comoara mult dorită din capul zeiţei-spirit, trebuie să fugă imediat şi să-şi salveze viaţa, protejându-se cu obiecte

[248] C.G. Jung, OC 9/1, *Despre psihologia arhetipului infans,* §278.

[249] Vezi C.G. Jung, OC 6, *Tipuri psihologice,* §364 şi urm.; şi A. Silesius, *The Cherubi- nic Wanderer,p.* 60, nr. 50, *God becomes a little child:* „Divina imensitate într-un copil este înglobată/ Ah, cât mi-aş dori să fiu un copil înăuntrul acestui copil!”

pe care le aruncă în urma sa. Aceste obiecte reuşesc să întârzie urmă- ritoarea, deşi nu îşi schimbă forma, însă există scene similare de fugă în care obiectele aruncate în urmă devin obstacole uriaşe. Motivul J

fugii în această formă este foarte des întâlnit şi se bazează pe un arhetip pe care Franz Boas îl numeşte „fugă magică”[250]. Unele basme reusesc chiar să elaboreze astfel de scene încât să devină subiectul principal al poveştii[251]. După cum am spus deja[252], acest motiv ne aduce aminte de un tip popular de vis caracteristic anxietăţii, în care omul este urmărit. Din punct de vedere psihologic, este o ameninţare din inconştient. Fuga magică este simbolul înfrângerii propriilor demoni interiori[253], pe care conştiinţa nu îi poate stăpâni. în anumite circumstanţe, o astfel de fugă este considerată nu doar un act de laşitate, ci şi singura acţiune proiectivă posibilă.

Aşa stau lucrurile atunci când mintea conştientă nu are pu- 1532 terea de a rezista conţinutului inconştient şi de a fi devorată şi dispersată de el (echivalentul inducerii unei disocieri sau chiar a unui acces de nebunie). Dar dacă mintea conştientă reuşeşte să se afirme, atunci învinge sau reconciliază (în termeni psihologici, asimilează) conţinuturile periculoase ale inconştientului. Acest lucru este valabil, după cum demonstrează experienţa, mai ales atunci când demonii îşi pierd aspectele ameninţătoare după ce

[250] y$_{ez}$j L Frobenius, *Zeitalter* $_{y}$ pp. 408 şi urm., în special p. 409.

[251] Astfel, de exemplu, „Fata şi spiritul malefic” „Cu’mo”, „Tânărul şi urşii”, „Craniul se comportă ca aducător de mâncare” „Nixa din iazul morii” Vezi tema din „Mama şi fiul ei mort”, „Evadarea magică”, „O poveste despre două fete”; vezi şi nota din W Krickeberg, *Nordamerika*, p. 371; vezi şi „Artele negre”, „Calul fermecat”, „Slujba morţilor”, „Născut din reni”. Vezi mai multe exemple în W Hertz, *Werwolf,* pp. 81, 121 şi urm. Pentru mai multe referinţe, vezi teoria generală şi alte materiale din A. Wesselski, *Versuch*, pp. 30 şi urm., 69 şi urm., 176 şi urm. *Cfi* şi A. Aarne, „Die magische Flucht, eine Märchenstudie”, în *Folklore Fellow Communications*, nr. 92, 1930, *passim,* care analizează prototipul fugii magice şi încearcă să stabilească originea pentru a scăpa din Cealaltă Lume din basm sau de pe tărâmul morţilor.

[252] y$_{ez}$(j Boite şi L. Mackensen, *Handwörterbuch* , s.u *Flucht, magisches* („fugă, magic”).

[253] [în *Projection and Re-Collection,* Toronto, 1995, pp. 99 şi urm., von Franz specifică şi mai exact acest lucru: este o fugă *de a fi posedat* de demonii interiori.]

persoana îşi învinge frica. Vedem din nou că inconştientul îşi pierde aspectul ameninţător în funcţie de atitudinea persoanei[254]. Lucrul ameninţător este o parte din Şinele persoanei, iar dacă îl separi de tine, vei suferi o pierdere.

1533 A arunca un lucru în spate reprezintă, din punctul de vedere al minţii conştiente, o tradiţie antică magică. „în spate" este inconştientul şi a arunca ceva în spate înseamnă, prin urmare, a sacrifica, a dona sau a oferi ceva inconştientului. Acest sacrificiu creează o barieră care împiedică urmăritorul să avanseze. De obicei, obiectele aruncate au importanţă simbolică. Este un ritual primitiv esenţial. Fiecare ritual serveşte scopului de a oferi protecţie împotriva „periculoasei vieţi a abisurilor sufleteşti"[255]. Acest „nefiresc de viu" este deosebit prin faptul că obiectele aruncate în urmă prind uneori viaţă[256] sau sunt transformate într-un fel sau altul; adesea, ele sunt amplificate, de exemplu o perie devine un munte împădurit şi sarea se transformă într-o mare sărată etc. Obiectul sacrificat este, astfel,

[254] Despre puterea şi slăbiciunea perspectivei conştiente, vezi C.G. Jung, OC 16, *Psihologia transferului,* §381; şi *Childrens Dreams,* p. 209: „Un vis persecutor iu înseamnă întotdeauna: asta vrea să vină la mine. Când visezi un taur sălbatic, un leu sau un lup care te urmăreşte, asta înseamnă: acesta vrea să vină la mine. Ai vrea să-l desprinzi, îl trăieşti ca pe ceva străin – dar devine cu atât mai periculos. Impulsul ca ceea ce fusese despărţit să se unească cu tine devine cu atât mai puternic. Cea mai bună atitudine ar fi [să spui]: «Te rog, vino şi devorează-mă!» A lucra cu un astfel de vis în psihanaliză înseamnă a-i familiariza pe oameni cu gândul că nu ar trebui sub nicio formă să opună rezistenţă atunci când acest element se confruntă cu ei. Celălalt din noi devine un urs, un leu deoarece noi l-am transformat în aşa ceva. Odată ce acceptăm acest lucru, el devîne altceva".

[255] C.G. Jung, OC 9/1, *Arhetipurile inconştientului colectiv,* §21. De asemenea, cuvintele şi conceptele servesc aceluiaşi scop *{cf* Cari Gustav Carus, *Psyche,* Leipzig, 1931, p. 14 n), adică de a da formă inconştientului, ca să poată fi asimilat.

[256] Vezi, de exemplu, „Mingea de foc" şi motivul lui Deucalion şi Pyrrha. [După ce Deucalion şi soţia lui Pyrrha supravieţuiesc Potopului, ei consultă oracolul din Themis cu privire la modul în care pot repopula pământul. Lui Deucalion i s-a spus să-şi acopere capul şi să arunce oasele mamei sale peste umăr. Deucalion şi Pyrrha au înţeles că „mama" era Gaia, mama tuturor fiinţelor vii, iar „oasele" erau pietre. Au aruncat pietre peste umăr şi acestea au devenit oameni. Pietrele lui Pyrrha au devenit femei, iar cele ale lui Deucalion au devenit bărbaţi.]

întărit de energia ce decurge din inconştient şi sensul său amplificat. De parcă teama descuie zăvoarele cu acest flux de energie, astfel încât obiectul sacrificat este mărit de această frică, asa cum înainte urmăritorul devenea mai mare sau chiar mai ameninţător prin frică. Sacrificiul activează un fel de proces mecanic prin care forţele malefice ale inconştientului sunt învinse în sine, iar efectele sale continuă să acţioneze fără alte acţiuni din partea fugarilor. Un vechi proverb alchimist spune: „Natura se bucură în natură, natura supune natura, natura domină natura"[257], iar această lege a inversării opuselor în inconştient este însufleţită de acest ritual magic. Răspândirea generală şi semnificaţia motivului fugii magice se bazează pe acest adevăr psihologic fundamental.

în acest basm, obiectele aruncate în spate nu se schimbă, dar îi 1534 captează atenţia fecioarei-demon care îl urmăreşte pe erou. Eşarfa şi batista sunt produse ale meşteşugurilor şi eforturilor umane, aşa că pot fascina o fiinţă umană. în plus, ele sunt produse ale muncii femeilor şi, astfel, aparţinând unui bărbat, întruchipează o anumită diferenţiere a propriei

sale naturi feminine, care îl ajută să se apere de forţele nedomesticite ale animei. Al treilea obiect este o oglindă, un obiect folosit în multe practici magice ca mijloc de a obţine cunoştinţe secrete. în China, oglinzile sunt purtate pe spate pentru a izgoni demoni malefici[258]. De asemenea, vasiliscul poate fi ucis dacă i se pune o oglindă în faţa privirii sale letale, astfel încât să lovească animalul însuşi[259]. Oglinda dublează imaginea obiectelor reflectate şi, în calitate de copie, face vizibil şi indică psihicul în funcţia sa de a genera imagini şi de conştientizare. Simbolul oglinzii este aşadar leacul adecvat pentru a evita amestecarea în inconştient. Această situaţie este ilustrată în scena animată în care urmăritoarea, uluită, fascinată şi confuză, se opreşte să-şi studieze propria imagine. Conştientizarea care survine apoi, „aceasta eşti tu", îi opreşte

[257] [Democrit, în M. Berthelot, *Collection des ancien alchimistes grecs,* vol 2, Georges Steinheil Éditeur, Paris, 1888, p. i, 3 J

258 y_{ez}j G Rôheim, *Spiegelzauber, passim.*

[259] y_{ez}j Bâchtold-Stăubli, *Basilisk* („vasilisc").

atacul distructiv şi nestăpânit, stabilind o graniţă între eul conştient şi inconştient[260].

1535 Totuşi, după această încercare de separare încununată de succes, întreaga situaţie psihologică este diferită de cum era înainte, iar omul a reuşit să câştige un premiu important: firul de păr roşu, pe care l-a smuls de la femeia magică. Se spune despre anima că poate fi găsită la un anumit izvor, ca în „Tapairu, frumuseţea de pe tărâmul zânelor", adică la originea vieţii, pe care ea însăşi o întruchipează. Ea străluceşte precum soarele, astfel că acestei figuri îi sunt atribuite puterea luminii şi iluminarea[261]. Este caracterizată ca sursă a conştiinţei, fiindcă trupul întunecat al inconştientului radiază lumina conştiinţei. Este evident că femeia posedă înţelepciune divină ascunsă, pe care bărbatul o fură ulterior. Această cunoaştere edificatoare este ascunsă

J într-un singur fir de păr roşu al zeiţei de la izvor. Părul roşu indică trăsătura solară a purtătorului acestuia[262]. Deoarece îşi are originea în

[260] Vezi strania „imagine în oglindă" a luptei fantastice a celor trei fete magice (figuri anima) din „Fiul împăratului şi monstrul (căpcăunul)". Fecioarele au fugit de erou în Magic şi, lăsând în urmă un pieptene, o piatră şi o oglindă, mai întâi s-a înălţat o pădure, apoi un castel, iar în cele din urmă un râu. Dar buzduganul eroului a zdrobit castelul, pumnalul lui a tăiat pădurea şi a despărţit râul, astfel că le-a prins din urmă pe fete. Acestea i-au spus că ridicaseră obstacolele de teamă că le va omorî. Aici, anima a încercat să scape de eroul agresiv fugind în inconştient, dar cu vitalitate pământească (buzduganul care zdrobeşte bariere) şi raţiune (pumnalul care despică), mintea conştientă este suficient de puternică încât să captureze imaginea sufletului.

[261] Vezi Jung: „în anima se desfăşoară *solificatio.* Acest proces corespunde neîndoielnic iluminării, *illuminatio.* Atare reprezentare cvasimistică se opune atitudinii raţionaliste a conştiinţei, care, ca formă supremă de înţelegere şi judecată, cunoaşte doar clarificarea intelectuală. [...] Este deci evident că se pregăteşte o iluminare a inconştientului care va avea mai mult caracter de *illuminatio* decât de «explicaţie» raţională. *Solificatio* e la o distanţă infinită de conştiinţă şî ii apare acesteia ca o himeră" – C.G. Jung, OC 12, *Psihologie şi alchimie*, §68.

Vezi şi relaţia anima-soare din basmul „Băiatul care s-a însurat cu soarele", în care singurul fiu rămas în viaţă al unei biete văduve o vindecă, cu ajutorul Corbului, pe fiica soarelui şi o aduce la el acasă. în acest basm, soarele şî oul de aur sunt simboluri ale nou-dobânditei conştiinţe. Vezi şi „Cum a cucerit-o Emeinqut pe fiica Omuluî-Soare".

[262] Despre „eroul soare, «tânăr, frumos, cu bucle de foc, într-un veşmânt alb şi o mantie purpurie, cu o coroană de foc»„, vezi C.G. Jung, OC 5, *Simboluri ale*

722
Fiica magică [anima]

cap, părul în sine simbolizează gândurile şi cunoaşterea intelectuală. Astfel, secrete profunde ale lumii sunt ascunse în părul ei magic, însă eroul nu îi împărtăşeşte înţelepciunea, ci transferă conţinutul preţios suveranului său. Acest lucru indică faptul că este ceva ce eroul nu poate integra singur, ci are atât de multă valoare colectivă, încât aparţine publicului general. Doar o persoană superioară, cu un anumit titlu – reprezentată aici de împărat – poate despica părul. Acest lucru nu se referă la „despicarea firului de păr în patru", în sensul negativ de a fi mofturos sau pretenţios, ci în sensul pozitiv de a aplica o abilitate subtilă şi precisă de a diferenţia. Doar o persoană cu o astfel de capacitate poate face înţelepciunea provenită de la anima, adică din inconştient, să fie fructuoasă pentru mintea conştientă. Eroul basmului găseşte un câştig material, ceea ce simbolizează o salvare şi reînnoire mai mult vitală decât spirituală a vieţii ce decurge din inconştient, din nevoie interioară. Cum nu a putut să vorbească cu anima, nici să o învingă, el nu poate profita de avantajul spiritual şi îl proiectează asupra figurii persoanei superioare.

în părul animei, împăratul găseşte toate lucrurile importante, „despre tot ce s-a făcut de la crearea lumii încoace". Sufletul conţine întregul trecut al omenirii, toate etapele anterioare ale dezvoltării de la mineral la plantă şi la animal. Astfel, se consideră adesea că anima deţine înţelepciune superioară. în basmul arawak „ Arawanili, primul vraci", o frumoasă sirenă îl învaţă pe erou să folosească un clopoţel magic împotriva tuturor bolilor. în acest sens, anima întruchipează ştiinţele naturale; astfel, eroul din „Bătrânul din Cury" şi-a dobândit

transformării, §164; pentru legătura dintre soare şi culoarea roşie, vezi C.G. Jung, *Mysterium Coniunctionis,* traducere de Dana Verescu, Trei, Bucureşti, 2005 (OC 14/1), §110. Pentru identificarea părului cu viaţa, vezi F.J. Dolger, *„Ichthys",* voi. 2, pp. 298 şi urm. Vezi aceeaşi referinţă despre tăierea părului ca sfinţire a morţii şi element de sacrificiu în Băchtold-Stăubli, s.v. *Haar* („păr"). Părul roşu trezeşte suspiciuni, dar este dezirabil şi frumos. Adesea, un singur fir de păr conţine atât viaţa, cât şi puterea. în Serbia, Croaţia şi Bosnia se crede că „dacă *vila* îşi pierde chiar şi un singur fir de păr de pe cap, trebuie să-şi piardă viaţa". Vezi şi Băchtold-Stăubli, despre tăierea părului unui om posedat sau al unei vrăjitoare, ca exorcism. Aceste amplificări arată că un erou mai puternic decât cel din basmul balcanic de mai sus nu ar fi fost nevoit să fugă, ci ar fi dus izbăvirea [lit. „ex-demonizarea"] animei până la sfârşit.
1536
723
Simboluri arhetipale în basme

cunoştinţele medicale şi magice de la o sirenă recunoscătoare. Astfel de figuri feminine ce deţin înţelepciune sunt cunoscute şi în afara tărâmului basmelor, cum ar fi personificarea feminină Sapientia Dei, aşa cum este ea reprezentată în Cartea înţelepciunii lui Solomon şi a fost venerată în unele şcoli gnostice, a cărei idolatrizare a fost continuată mai târziu de alchimişti. Aceasta l-a ajutat pe Dumnezeu la crearea lumii[263], de aceea îi cunoaşte toate secretele. Corespunde cu Ennoia a lui Simon Magul, Barbelo, Sophia Gnostică etc. Este reflecţia lui Dumnezeu însuşi, dar este şi instrumentul prin care Dumnezeu îsi transformă cunoştinţele în acte creative[264]. Acest lucru corespunde perfect conceptului fundamental din povestea noastră, conform căruia prin această figură misterioasă a femeii, Dumnezeu „a vrut să-l ajute pe omul sărac să dezvăluie secrete ascunse până acum". Astfel, se spune că sufletul este instrumentul prin care Dumnezeu îşi dezvăluie secretele omului. Carus a exprimat aceeaşi idee:
J
1537 însă este o certitudine că, acolo unde ni se permite să folosim predicatul

înţelepciunii într-o asemenea măsură, este în orice caz cel mai profund şi mai central sens să ne gândim la un fel de conştiinţă superioară aflată acolo în acelaşi timp, despre care nu reuşim să ne formăm o idee, şi al cărei concept, prin urmare, ca necunoscut, coincide cu conceptul unui inconştient suprem. Pe scurt, doar din acest punct de vedere înţelegem că ceea ce am numit noi divinitatea inconştientului este acordată doar în imensitatea şi incomprehensibilitatea unei conştiinţe divine supreme[265].

1538 Ideea unei uniuni mistice a sufletului cu înţelepciunea lui Dumnezeu reprezintă un arhetip. Iar astfel se explică apariţia animei

[263] Vezi *Solomon* 8.4: „Pătrunsă în ştiinţa lui Dumnezeu, ea este aceea care alege între lucrurile Lui" (versiunea Douay-Rheims. Vezi şi *ibîdem,* 7, 21 şi 25).

[264] Vezi G.R.S. Mead, *Fragments,* pp. 330 şi urm. în India, zeiţa Parvati are o funcţie similară – vezi H. Zimmer, „The Indian World Mother", pp. 73, 76-77.

[265] C.G. Carus, *Psyche,* Leipzig, 1931, pp. 400 şi urm.

724

Fiica magică [anima]

în basmele din toată lumea, întruchipată ca o femeie misterioasă şi minunată. Selecţia de basme de mai sus vă poate oferi o perspectivă asupra suişurilor şi coborâşurilor experienţei anima, care conduce şi ghidează omul. în plus, vă poate oferi o idee vagă despre cât de dificilă se dovedeşte a fi sarcina întâlnirii cu această figură a propriului inconştient. Această întâlnire sau căutare a animei este rareori prezentată în scene scurte, episodice, ci mai degrabă ca parte a unui lanţ de evenimente şi aventuri, care pot fi grupate cel mai bine ca „marea călătorie/expediţie" sau „călătoria pe mare în timpul nopţii" a eroului. Această călătorie lungă, subtilă şi plină de aventuri constituie procesul unui *auseinandersetzung* profund cu fenomenele prezentate şi explicate anterior, prin care un individ este condus treptat către obiectivul secret al integralităţii interioare[266].

[2S6] Desigur, aceeaşi lege se aplică şi psihicului feminin. Aceleaşi arhetipuri apar şi acolo, dar cu un semn diferit sau un alt sens. O umbră feminină însoţeşte psihicul feminin. Animusul unei femei corespunde cu anima bărbatului. Deoarece numărul şi variantele basmelor în care apar aceste figuri în prim-plan este mai mic decât al acelora care reflectă figurile psihicului masculin, şi fiindcă doar o scurtă analiză ar fî inadecvată, dar, în acelaşi timp, ar distrage atenţia, acestea vor fi rezumate în volumul 2, în secţiunea despre misiunea fecioarei.

725

BIBLIOGRAFIE

Aarne, Antti, *Vergleichende Märchenforschungen. Akademische Abhandlung,* Druckerei der Finnischen Literaturgesellschaft, Helsingfors, 1908.

Aarne, Antti, „Die magische Flucht, eine Märchenstudie", în *Folklore Fellow Communications,* nr. 92, 1930.

Aarne, Antti, *The Types of the Folktale: A Classification and Bibliography,* The Finnish Academy of Science and Letters, Helsinki, 1961.

Ab egg, Emil, „Krishnas Geburt und das indische Weihnachtsfest", în *Mitteilungen der Geographisch-Ethnographischen Gesellschaft Zürich,* vol. 38, 1937/1938, pp. 29-57.

Abegg, Emil, *Indische Psychologie,* Rascher Verlag, Zürich, 1945.

Abraham, Karl, „Traum und Mythus", eine Studie zur Völkerpsychologie, în *Schriften zur angewandten Seelenkunde,* nr. 4, ed. Sigmund Freud, Fran Deuticke, Leipzig şi Viena, 1909, Verlags \r. 1517.

Abt, Regina şi Bosch, Irmgard/Mackrel, Vivienne, *Traum und Schwanger schäft. Eine Untersuchung von Träumen schwangerer Frauen,* Daimon Verlag, Einsiedeln, 1996.

Afanaßjew, Alexander N., *Russische Volksmärchen .* Deutsch von Anna Meyer, C.W. Stern (Buchhandlung L. Rosner) Verlag, Viena, 1906.

Ahlqvist, August, *Über die Sprache der Nord-Ostjaken. Sprachtexte, Wörtersammlung und Grammatik,* în *Forschungen auf dem Gebiete der ural-altaischen Sprachen,* 111.1, Helsingfors, 1880, p. 194.
Aich eie, Walther (ed.), *Zigeunermärchen (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen şi E Zaunert, Eugen Diederichs, Jena, 1926.

Aigremont, Dr., *Volkserotik und Pflanzenwelt. Eine Darstellung alter wie moderner erotischer und sexueller Gebräuche, Vergleiche, Benennungen, Sprichwörter, Redewendungen, Rätsel, Volkslieder erotischen Zaubers und Aberglaubens, sexueller Heilkunde, die sich auf Pflanzen beziehen,* Erster Band, Hallescher Verlag für Literatur und Musik, Gebr. Trensinger, Halle a. S., 1909.
Aigremont, Dr., *Fuss- und Schuh-Symbolik und -Erotik: Folkloristische und sexualwissenschaftliche Untersuchungen.* Mit einem Geleitwort von Dr. Friedrich S. Krauss, Deutsche Verlags-Aktien-Gesellschaft, Leipzig, 1909.
Alexander, Hartley Burr, „Latin-American Mythologies", în Herbert Louis Gray (ed.), *Mythology of All Races,* vol. 2, Marshall Jones Company, Boston, 1920.
Altmann, Christine (ed.), *Kleine Märchenzeitung Schweizerischen Märchengesellschafl SMG,* 3. Jahrgang, Mai 1998.
Anonim, „Historia de los mexicanos por sus pinturas", în Joaquín García Icazbalceta (ed.), *Nueva colección de documentos para la historia de México,* vol. 5, Díaz de León, Mexic, 1888-1892.
Árnason, J., *íslenzkar pjódsögur og cefintyri (Basme populare şi legende din Islanda)* [în islandeză], J.C. Hinrichs, Leipzig, 1862.
Asbjornsen, Peter Christen, *Norske huldre-eventyr ogfolkesagn,* vol. 1, P.T. Steensballe, Christiania, 1870.
Asbjornsen, Peter Christen şi Moe, Jorgen, *Norske folkeeventyr,* P.T. Steensballe, Christiania, 1852.
Ashliman, D.L. (ed.), *A Guide to Folktales în the English Language: Based on the Aarne-Thompson Classification System,* Greenwood Press, New York, 1987.
Ashliman, D.L. (ed.), *The Grimm Brothers' Childrens and Household Tales (Grimms' Fairy Tales),* Princeton University Press, Princeton, 1998-2009.
Astrup, Eivind, *Unter den Nachbarn des Nordpols,* H. Haessel Verlag, Leipzig, 1905, autorisierte Übersetzung aus dem Norwegischen von Margarethe Langseldt.
Aurelius, Marcus, *The Meditations,* trad. George Long, The Peter Pauper Press Inc., Mount Vernon, 1957 [trad, rom.: Marcus Aurelius, *Gânduri*

către sine însuşi, ediţie bilingvă, traducere din greaca veche, studiu introductiv şi note de Cristian Bejan, Humanitas, Bucureşti, 2013].
Avenstrup, Age şiTreitel, Elisabeth, *Isländische Märchen und Volksagen,* Axel Juncker Verlag, Berlin, 1919.
Bachofen, Johannn Jakob, „An Essay on Ancient Mortuary Symbolism", în *Myth, Religion, & Mother Right, selected writings of J. J. Bachofen,* trad. Ralph Manheim, Bollingen Series LXXXIV, Princeton University Press, Princeton, NJ, 1973, pp. 19-65.
Bachofen, Johann Jakob, *Versuch über die Gräbersymbolik der Alten,* Bahnmaier's Buchhandlung (C. Detloff), Basel, 1859.
Bachofen, Johann Jakob, *Das Mutterrecht: Eine Untersuchung über die Gynaikokratie der alten Welt nach ihrer religiösen und rechtlichen Natur,* Krais & Hoffmann, Stuttgart, 1861.
Bachofen, Johann Jakob, *Das Lykische Volk und seine Bedeutung für die Entwicklung des*

Altertums, Herder sehe Verlagsbuchhandlung, Freiburg i. Br., 1862.
Bachofen, Johann Jakob, *Der Baer în den Religionen des Alterthums,* Ch. Meyri, Basel, 1863.
Bachofen, Johann Jakob, *Die Unsterblichkeitslehre der orphischen Theologie auf den Grabdenkmälern des Alterthums. Nach Anleitung einer Vase aus Canosa im Besitz des Herrn Prosper Biardot în Paris,* dargestellt von Dr. J.J. Bachofen mit einer Tafel în Farbendruck, Felix Schneider's Buchhandlung, Basel, 1867.
Bachofen, Johann Jakob, *Die Sage von Tanaquil. Eine Untersuchung über den Orientalismus în Rom und Italien,* J.C.B. Mohr, Heidelberg, 1870.
Bächtold-Stäubli, Hanns, *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens,* W. de Gruyter & Co. vol. l-V11, Berlin şi Leipzig, 1927-1936; vol. VIII-X, Berlin, 1936-1942; editor unter bes. Mitwirkung von E. Hoffmann-Krayer und Mitarbeit zahlreicher Fachgenossen.
Bargheer, Ernst, *Eingeweide. Lebens- und Seelenkräfte des Leibesinneren im deutschen Glauben und Brauch,* Walter de Gruyter & Co., Berlin şi Leipzig, 1931.
Bastian, Adolf, *Beiträge zur vergleichenden Psychologie. Die Seele und ihre Erscheingungsweisen în der Ethnographie,* Ferd. Dümmler's Verlagsbuch handlung (Harrwitz und Grossmann), Berlin, 1868.

Bastian, Adolf, *Die Verbleibs-Orte der abgeschiedenen Seele, Ein Vortrag în erweiterter Umarbeitung,* Weidmannsche Buchhandlung, Berlin, 1893.
Batchelor, John, *Specimens of Ainu Folk-Lore,* în *Transactions of the Asiatic Society of Japan,* R. Meiklejohn & Company, Yokahama, 1880.
Batchelor, John, *The Ainu of Japan. The Religion, Superstitions, and General History of the Hairy Aborigines of Japan,* The Religious Tract Society, Londra, 1892.
Batchelor, John, *The Ainu and Their Folk-Lore,* The Religious Tract Society, Londra, 1901.
Baumann, Dieter, „Individuation în the Spirit of Love", în *The Fountain of the Love of Wisdom: an Homage to Marie-Louise von Franz,* ed. Emmanuel Kennedy-Xypolitas, Chiron Publications, Wilmette, Illinois, 2006, pp. 167-176.
Baynes, Charlotte, „Der Erlösungsgedanke în der christlichen Gnosis", în *Eranos-Jahrbuch 1937: Gestaltung der Erlösungsidee în Ost und West II,* ed. Olg Fröbe-Kapteyn, Rhein-Verlag, Zürich, 1938, pp. 155-209.
Beit, Hedwig von, *Das Märchen. Sein Ort în der geistigen Entwicklung,* Francke Verlag, Berna şi München, 1965.
Beit, Hedwig von, *Symbolik des Märchens,* Band 1,8. Auflage, Francke Verlag, Tübingen, 1997.
Berthelot, Marcellin, *Collection des anciens alchimistes grecs,* vol. 2, Georges Steinheil Éditeur, Paris, 1888.
Boas, Franz, „The Central Eskimo", în *Sixth Annual Report of the Smithsonian Institution,* Smithsonian Institution, Bureau of Ethnology, Washington, D.C., 1888.
Boas, Franz, *Sagen der Kootenay,* în *Verhandlungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte,* Berlin, 1891.
Boas, Franz, *Chinook Texts,* U.S. Bureau of American Ethnology, Bulletin no. 20, 1894.
Boas, Franz, *Indianische Sagen von der Nord-Pacifischen Küste Amerikas,* Verlag von A. Asher & Co., Berlin, 1895.
Boas, Franz, *The Mythology of the Bella Coola Indians,* Memoirs of the American Museum of Natural History, New York, 1898.
Boas, Franz, *Tsimshian Mythology,* U.S. Bureau of American Ethnology, Government Printing Office, Washington, D.C., 1916.

Boehm, Max şi Specht, Franz (eds.), *Lettisch-litauische Volksmärchen (MdW),* ed. Fr. von der Leyen şi P. Zaunert, Eugen Diederichs, Jena, 1924.
Bogoras, Waldemar, *Tales of the Yukaghir, Lamut, and Russanized Natives of Eastern Siberia,* Anthropological Papers of the American Museum of Natural History, New York, 1918.
Bolte, Johannes, „Das Märchen vom Gevatter Tod", în *Zeitschrift des Vereins für Volkskunde,* ed. Karl Weinhold, 4. Jahrg. 1894, nr. 4, pp. 34-40.
Bolte, Johannes şi Polivka, Georg, *Anmerkungen zu den Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm,* vol. 1, Dieter ich's ehe Verlagsbuchhandlung, Th. Weicher, Leipzig, 1913.
Bolte, Johannes şi Polivka, Georg, *Anmerkungen zu den Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm,* vol. 2, Dieterich'sche Verlagsbuchhandlung, Th. Weicher, Leipzig, 1915.
Bolte, Johannes şi Polivka, Georg, *Anmerkungen zu den Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm,* vol. 3, Dieterich'sche Verlagsbuchhandlung, Leipzig, 1918.
Bolte, Johannes şi Polivka, Georg, *Anmerkungen zu den Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm,* vol. 4, Dieterich'sche Verlagsbuchhandlung, Leipzig, 1930.
Bolte, Johannes şi Polivka, Georg, *Anmerkungen zu den Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm,* vol. 5, Dieterich'sche Verlagsbuchhandlung, Th. Weicher, Leipzig, 1932.
Bolte, Johannes şi Mackensen, Lutz, *Handwörterbuch des deutschen Märchens,* 2 vol., W. de Gruyter & Co., Berlin şi Leipzig, 1930/1934.
Bousset, Wilhelm, *Die Himmelsreise der Seele, Archiv für Religion swissen- schaft,* Band lV, Tübingen şi Leipzig, 1901.
Bousset, Wilhelm, *Hauptprobleme der Gnosis,* Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1907.
Brett, William Henry, *Legends andMyths of the Aboriginal Indians of British Guiana,* William Wells Gardner, Londra, 1880.
Brie, Maria, *Das Märchen im Lichte der Geisteswissenschaft,* Preuß und Jünger (Inh. Kropff und Weinberger), Breslau, 1922.
Brinton, Daniel G., *Nagualism. A Study în Native American Folklore and History,* Macmillan & Company, Philedelphia, 1894.

Carnochan, EG. şi Adamson, Hans Christian, *The Empire of Snakes,* Frederick Stokes & Co., New York, 1935.
Carus, Carl Gustav, *Psyche, zur Entwicklungsgeschichte der Seele,* Flammer und Hoffmann, Pforzheim, 1846.
Carus, Carl Gustav, *Psyche, zur Entwicklungsgeschichte der Seele,* Kröners Taschenausgabe, nr. 98, mit einem Nachwort, ed. R. Marx, Alfred Kroner Verlag, Leipzig, 1931.
Carus, Carl Gustav, *Psyche, Part One: The Unconscious,* trad. R. Welch, Spring Publications, New York, 1970.
Castrén, A., *Ethnologische Vorlesungen über die altaischen Völker,* A. Schiefner, St. Petersburg, 1857.
Chamberlain, Basil Hall, *Aino Folk-Tales,* The Folk-Lore Society, Londra, 1888.
Chatelain, Héli, *Folk-Tales of Angola: Fifty Tales, with Ki-Mbundu text, Literal English Translation, Introduction, and Notes,* Houghton, Mifflin and Company, Boston şi New York, 1894.
Christensen, Arthur (ed.), *Märchen aus Iran (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen, Eugen Diederichs Verlag, Jena, 1939.
Collum, V.C.C., „Die schöpferische Mutter-Göttin der Völker keltischer Sprache, ihr Werkzeug, das mystische «Wort», ihr Kult und ihre Kult-Symbole", în *Eranos-Jahrbuch 1938: Gestalt und Kult der „Grossen Mutter",* ed. Olga Fröbe-Kapteyn, Rhein-Verlag,

Zürich, 1939, pp. 221-324.
Couch, Mabel Quiller, *Cornwalls Wonderland,* J.M. Dent & Sons Ltd., Londra şi Toronto, 1914.
Croker, Thomas Crofton, *Fairy Legends and Traditions of the South of Ireland,* partea 111, John Murray, Londra, 1828.
Cumont, Franz, *The Oriental Religions în Roman Paganism,* Open Court, Chicago, 1911.
Curtin, Jeremiah, *Creation Myths of Primitive America: în Relation to the Religious History and Mental Development of Mankind,* Little, Brown and Company, Boston, 1898.
Danzel, Hedwig şi Danzel, Theodor Wilhelm, *Sagen und Legenden der Südsee-Insulaner (Polynesien),* Folkwang-Verlag, Hagen i.W und Darmstadt, 1923.

Danzel, Theodor Wilhelm, „The Psychology of Ancient Mexican Symbolism” în *Spiritual Disciplines: Papers form the Eranos Yearbooks,* Bollingen XXX-4, Princeton University Press, Princeton, NJ, 1960, pp. 102-114.
Deursen, Arie van, *Der Heilbringer. Eine ethnologische Studie über den Heilbringer bei den Nordamerikanischen Indianern,* J.B. Wolters Uitgevers-Maatschappij, Gröningen-Den Haag-Batavia, 1931.
Deussen, Paul (trad.), *Die Geheimlehre des Veda,* ed. a V-a, F.A. Brockhaus, Leipzig, 1919.
Deussen, Paul, *Sixty Upanishads of the Veda, 2* vol., trad. V.M. Bedekar şi G.B. Palsule, Motilal Banarsidass, Delhi, 1980/1997.
Dieterich, Albrecht, *Abraxas. Studien zur Religionsgeschichte des späten Altertums,* B.G. Teubner, Leipzig, 1891.
Dieterich, Albrecht, *Nekyia. Beiträge zur Erklärung der neuentdeckten Petrusapokalypse,* ed. a 11-a, B.G. Teubner, Leipzig, 1893.
Dieterich, Albrecht, *Eine Mithrasliturgie*, ed. Otto Weinreich, B.G. Teubner, Leipzig şi Berlin, 1923.
Dirr, Adolf (ed.), *Kaukasische Märchen (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen şi R Zaunert, Eugen Diederichs, Jena, 1922.
Dixon, Roland, „Some Coyote Stories from the Maidu Indians”, în *The Journal of American Folk-Lore,* 13 [1900[, pp. 267-269.
Dölger, Franz Joseph, *Ichthys. Das Fischsymbol în frühchristlicher Zeit,* vol. 1, Kommission der Herder’sche Verlagsbuchhandlung zu Freiburg i. Br. und d. Buchhandlung Spithover zu Rom, Freiburg i. Br., 1910.
Dölger, Franz Joseph, *Ichthys. Der Heilige Fisch, în den antiken Religionen und im Christentum,* vol. 2, Verlag der Aschendorffschen Verlagsbuchhandlung, Münster i. W, 1922, pp. 454-507.
Dölger, Franz Joseph, „Antike Parallelen zum leidenden Dinocrates în der Passio Perpetuae”, în *Antike und Christentum. Kultur- und religionsgeschichtliche Studien,* vol. 2, 1930, pp. l-40.
Dorsey, George A., *Traditions of the Skidi Pawnee,* Houghton, Mifflin and Company, Boston şi New York, 1904a.
Dorsey, George A., *The Mythology of the Wichita,* Carnegie Institution of Washington, Washington DC, 1904b.

Dorsey, George A. şi Kroeber, Alfred L., *Traditions of the Arapaho collected under the Auspices of the Field Columbian Museum of the American Museum of Natural History,* Field Columbian Museum, Chicago, 1903.
Dottin, Georges, *Manuel pour servir à l’Etude de ¡Antiquité Celtique,* ed. a lia, Librairie ancienne Honoré Champion, Édouard Champion, Paris, 1915.

Duran, Fray Diego, *The History of the Indies of New Spain,* traducere, adnotare şi introducere de Doris Heyden, University of Oklahoma Press, Norman, 1994 [1588],
Ebersold, Walter, *Unsere Märchen,* Roter Reiter-Verlag, Zürich, 1946.
Ehrentreich, Alfred (ed.), *Englische Volksmärchen (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen, Eugen Diederichs Verlag, Jena, 1938.
Ehrenreich, Paul, „Beiträge zur Völkerkunde Brasiliens", în *Veröffen tlichungen aus dem Kgl. Museum für Völkerkunde,* vol. 2, Museum für Völkerkunde, Berlin, 1891.
Enzyklopädie des Märchens. Handwörterbuch zur historischen und vergleichen den Erzählforschung, Walter de Gruyter, Berlin, 1979.
Erman, Adolf, *Die Religion der Ägypter. Ihr Werden und Vergehen în Vier Jahrtausenden,* Walter de Gruyter, Berlin şi Leipzig, 1934.
Ernst, Paul (ed.), *Tausend und ein Tag / Orientalische Erzählungen.* Erster Band, ausgew. and eingel. v. Paul Ernst. Übertr. v. Felix Paul Greve, Insel-Verlag, Leipzig, 1909.
Evans, Ivor H.N., „Folk Stories of the Tempassuk and Tuaran Districts, British North Borneo", în *Journal of the Royal Anthropological Institute,* nr. 43, 1913.
Evans-Wentz, WY„ *The Tibetan Book of the Dead,* ed. a 11-a, Oxford University Press, Oxford, 2000.
Fison, Lorimer, *Tales from Old Fiji,* Alexander Moring Ltd., Londra, 1904.
Franz, Marie-Louise von, *Aurora Consurgens, A Document Attributed to Thomas Aquinas on the Problem of Opposites în Alchemy.* A Companion Work to C.G. Jungs *Mysterium Coniunctionis,* trad. R.F.C. Hull şi A.S.B. Glover, Princeton University Press, Princeton NJ, 1977, Bollingen Series LXXVII.
Franz, Marie-Louise von, *The Feminine în Fairy Tales,* Shambhala, New York, 2001.

Franz, Marie-Louise von, *The Interpretation of Fairy Tales (An Introduction to the Psychology of Fairy Tales),* Spring Publications Inc., New York, 1970.
Franz, Marie-Louise von, *Number and Time: Reflections Leading Towards a Unification of Depth Psychology and Physics,* trad. Andrea Dykes, Rider & Company, Londra, 1974.
Franz, Marie-Louise von, *Projection and Re-Collection în Jungian Psychology: Reflections of the Soul,* Inner City, Toronto, 1995.
Franz, Marie-Louise von, *The Psychological Meaning of Redemption Motifs în Fairytales,* Inner City, Toronto, 1980.
Franz, Marie-Louise von, *Psychologische Märcheninterpretation ,* Verlag Stiftung für Jungsche Psychologie, Küsnacht, 2012.
Franz, Marie-Louise von, *Symbolik des Märchens,* Verlag Stiftung für Jung'sche Psychologie, Küsnacht, 2015.
Franz, Marie-Louise von, „Marie-Louise von Franz im Film von Françoise Selhofer", în *Jungiana,* Reihe A, Band 2,1989.
Frazer, James George Sir, *Golden Bough: A Study în Magic and Religion,* Macmillan & Co., New York, 1922 [trad, rom.: James George Frazer, *Creanga de aur,* traducere de Octavian Nistor, note de Gabriela Duda, Minerva, Bucureşti, 5 vol., 1980].
Frobenius, Leo, *Das Zeitalter des Sonnengottes.* Erster Band, Druck und Verlag von Georg Reimer, Berlin, 1904.
Führer, Maria, *Nordgermanische Götterüberlieferung und deutsches Volks märchen. 80 Märchen der Brüder Grimm vom Mythus her beleuchtet,* Neuer Filser-Verlag, München, 1938.
Gardner, John şi Maier, John/Henshaw, Richard, *Gilgamesh,* Alfred A. Knopf, Inc., New York, 1984.
Gautz, Jeffrey, *TheMabinogion*, Penguin Books, Londra, 1976.

Gerber, Irene, „Yonec. Zu einer Märchendichtung der Marie de France”, în *Jungiana,* Reihe A, Band 9,2000, pp. 53-96.
Gill, William Wyatt, *Myths and Songs from the South Pacific,* Henry S. King & Co, Londra, 1876.
Goethe, Johann Wolfgang von, *Theory of Colors,* trad. Charles Lock Eastlake, John Murray, Londra, 1840.

Goethe, Johann Wolfgang von, *Faust, Parts I and II* (o versiune prescurtată tradusă de Louis MacNeice), Faber & Faber, Londra, 1951.
Goethe, Johann Wolfgang von, *Faust: A Tragedy,* ed. a 11-a, trad. Walter Arndt, ed. Cyrus Hamlin, Norton & Company, New York, 1976/2001 [trad, rom.: J.W. von Goethe, *Faust,* traducere de Lucian Blaga, cu ilustraţii de Franz Xaver Simm, ediţie îngrijită de Dan Flonta, Humanitas, Bucureşti, 2015].
Graulich, Michel, *Myths of Ancient Mexico,* trad. Bernard R. Ortiz de Montellano şi Thelma Ortiz de Montellano, University of Oklahoma Press, Norman, 1997.
Gregg, Josiah, *Commerce of the Prairies: or, The journal of a Santa Fe trader, during eight expeditions across the great western prairies, and a residence of nearly nine years în northern Mexico,* vol. 2, J.W Moore, Philadelphia, 1855.
Gregory, Lady Augusta, *Gods and Fighting Men: The Story of the Tuatha De Danaan and oftheFianna of Ireland, arranged and put into English,* John Murray, Londra, 1904.
Grierson, Elizabeth W, *The Scottish Fairy Book,* J.B. Lippincott Company, Philadelphia şi New York, 1910.
Grimm, Fraţii, *Irische Elfenmärchen,* Friedrich Fleischer, Leipzig, 1826.
Grimm, Jakob şi Wilhelm, *The Complete Grimms Fairy Tales,* Routledge and Kegan Paul, Londra, 1975.
Grimm, Wilhelm şi Jacob (eds.), *Kinder- und Hausmärchen, gesammelt durch die Brüder Grimm (MdW),* Band 3, ed. Fr. v. d. Leyen, Verlag der Dieterichschen Buchhandlung, Göttingen, 1856.
Grimm, Jacob, *Deutsche Mythologie,* vol. 1, ed. a 11-a, Dieterische Buchhandlung, Göttingen, 1844.
Grimm, Jacob Ludwig Karl, *Grimms Household Tales, With the Author’s Notes by Jacob Grimm,* trad. Margaret Hunt, G. Bell & Sons, Londra, 1884, 1910.
The Complete Grimms Fairy Tales, introducere de Padraic Colum, comentariu folcloric de Joseph Campbell, Routledge and Kegan Paul, Londra, 1975.
Grünbaum, Max, *Gesammelte Aufsätze zur Sprach- und Sagenkunde,* ed. Felix Perles, S. Calvary & Co., Berlin, 1901.

Guest, Charlotte, *TheMabinogion* (1906), trad. Charlotte Guest, introducere de Rev. R. Williams, M.A. Everymans Library, ed. Ernest Rhys, J.M. Dent & Sons Ltd. / E.R Dutton & Co. Inc., Londra / New York, 1937.
Güntert, Hermann, *Der arische Weltkönig und Heiland. Bedeutungsgeschichtliche Untersuchungen zur indo-iranischen Religionsgeschichte und Altertumskunde,* Max Niemeyer, Halle a. S., 1923.
Guterman, Norbert (trad.), *Russian Fairy Tales,* comentariu de Roman Jakobson, Pantheon Books, New York, 2006.
Hahn, Johann Georg von (Übers.), *Griechische und albanesische Märchen,* vol. 1, Verlag v. Wilhelm Engelmann, Leipzig, 1864.
Hahn, Johann Georg von (Übers.), *Griechische und albanesische Märchen,* vol. 2, Verlag v.

Wilhelm Engelmann, Leipzig, 1864.
Hamann, Hermann, „Die literarischen Vorlagen der Kinder- und Hausmärchen und ihre Bearbeitung durch die Brüder Grimm”, în *Palaestra XLVII, Untersuchungen und Texte aus der deutschen und englischen Philologie,* Band 47, ed. Alois Brandl, Gustav Roethe şi Erich Schmidt, Mayer & Müller, Berlin, 1906.
Hambruch, Paul (ed.), *Südseemärchen aus Australien, Neu-Guinea, Fidji, Karolinen, Samoa, Tonga, Hawaii, Neu-Seeland u.a. (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen şi P. Zaunert, Eugen Diederichs, Jena, 1921.
Hambruch, Paul (ed.), *Malaiische Märchen aus Madagaskar und Insulinde (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen şi P. Zaunert, Eugen Diederichs, Jena, 1922.
Hammitzsch, Horst, Schuster, Ingrid (eds.), *Japanische Volksmärchen (MdW),* übers, v. Fritz Rumpf, ed. Fr. v. d. Leyen şi P. Zaunert, Eugen Diederichs, Jena, 1964.
Hastings, James, *Encyclopedia of Religion and Ethics,* T. &. T. Clark and Charles Scribners Sons, Edinburgh şi New York, 1910.
Heraclitus, *The Complete Fragments, Translation and Commentary and The Greek text,* trad. William Harris, Middlebury College, Internet 1994.
Herder, Johann Gottfried von; Suphan, Bernhard (ed.), *Herders Sämmtliche Werke,* vol. l-33, Weidmannsche Buchhandlung, Berlin, 1877-1913.
Hertel, Johannes (ed.), *Indische Märchen (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen şi R Zaunert, Eugen Diederichs, Jena, 1925.
Hertz, Wilhelm, *Aus Dichtung und Sage. Vorträge und Aufsätze,* ed. Karl Vollmöller, J.G. Cottasche Buchhandlung, Stuttgart şi Berlin, 1907.

Hertz, Wilhelm, *Der Werwolf: Beitrag zur Sagengeschichte,* A. Kroner, Stuttgart, 1862.
Hoffman, Walter James, *TheMenomini Indians,* în *Fourteenth Annual Report of the Bureau of Ethnology,* Government Printing Office, Washington, DC, 1896.
Hoffmeister, Johannes, *Wörterbuch der philosophischen Begriffe,* Der Philosophischen Bibliothek, Felix Meiner Verlag GmbH, Leipzig, 1944.
Hose, Charles şi McDougall, William, *The Pagan Tribes of Borneo: A Description of Their Physical, Moral, and Intellectual Condition With Some Discussion of Their Ethnic Relations,* Macmillan & Company, Londra, 1912.
Isler, Gotthilf, „Jung, Carl Gustav”, în *Enzyklopädie des Märchens,* vol. 7, Lieferung 2/3.
Isler, Gotthilf, „Franz, Marie-Louise von”, în *Enzyklopädie des Märchens,* vol. 5, installment 1.
Jacob, Georg, „Märchen und Traum. Mit besonderer Berücksichtigung des Orients”, în Georg Jacob şi Theodor Menzel (eds.), *Beitr. z. Märchenforschung d. Morgenlandes,* Band 1, Orient-Buchhandlung Heinz Lafaire, Hanovra, 1923.
Jacobi, Jolande, *Die Psychologie von C.G. Jung. Eine Einführung mit Illustrationen,* Rascher Verlag, Zürich, 1939.
Jacobs, Joseph (ed.), *Celtic Fairy Tales,* David Nutt, Londra, 1892 (URL: www.sacred-texts.com).
James, Montagne Rhodes, *Tales from Lectoure,* Rosemary Pardoe, Chester, 2006.
Jegerlehner, Johannes, *Am Herdfeuer der Sennen, Neue Märchen aus dem Wallis,* aus dem Volksmund gesammelt, A. Francke, Berna, 1929.
Jochelson, Waldemar, *The Koryak,* în Franz Boas (ed.), *The Jesup North Pacific Expedition,* vol. VI, AMS Press, Inc., New York, 1975.
Jones, Ernest, *Der Alptraum în seiner Beziehung zu gewissen Formen des mittelalterlichen Aberglaubens,* Psychoanalytischer Verlag, Leipzig, 1912.
Jones, Gwyn, *Tales from Wales (Welsh Legends and Folk-Tales) ,* Oxford University Press,

Oxford, 1955.
Jung, Carl Gustav, *Alchemy vol. 1 and 2: The Process of Individuation. Notes on Lectures given at the Eidgenössische Technische Hochschule, Zürich*

November 1940--July 1941, redactat de Barbara Hannah, tipărit în formă privată, Zürich, 1960.
Jung, Carl Gustav, „Über den Archetypus. Mit besonderer Berücksichtigung des Animabegriffs", în *Zentralblatt für Psychotherapie,* vol. 9, nr. 5,1936.
Jung, Carl Gustav, *Bericht über das Deutsche Seminar von Dr. C.G. Jung, 5.-10. Oktober 1931 în Küsnacht-Zürich*, ed. Olga von Koenig-Fachsenfeld, tipărit în formă privată, Stuttgart, 1932.
Jung, Carl Gustav, *Childrens Dreams, Notes from the Seminar Given în 1936-1940,* ed. Lorenz Jung şi Maria Meyer-Grass, trad. Ernst Falzeder şi Tony Woolfson, Princeton University Press, Princeton, 2008.
Jung, Carl Gustav, *Memories, Dreams, Reflections,* ed. Aniela Jaffé, trad. Clara şi Richard Winston, Vintage Books, New York, 1963 [trad, rom.: C.G. Jung, *Amintiri, vise, reflecţii,* consemnate şi editate de Aniela Jaffé, traducere de Daniela Ştefanescu, Humanitas, Bucureşti, 1996].
Jung, Carl Gustav, *Seminar über Kinderträume und ältere Literatur über Traum-Interpretation ,* a. d. ETH Zürich, ed. Hans H. Baumann, tipărit în formă privată, Zürich, 1936/1937.
Jung, Carl Gustav, *Collected Works* (= CW), vol. l-20.

- „Address on the Occasion of the Founding of the C.G. Jung Institute, Zurich, 24 April 1948", în *The Symbolic Life,* CW 18, ed. a 11-a, Princeton University Press, Princeton, 1969]trad. rom.: „Cuvântare cu ocazia şedinţei de înfiinţare a Institutului C.G. Jung din Zürich (1948)", în *Opere complete 18/2. Viaţa simbolică. Diverse scrieri,* traducere de Radu-Gabriel Pârvu, Trei, Bucureşti, 2019].
- „Archetypes of the Collective Unconscious", în *The Archetypes and the Collective Unconscious,* CW 9/1, ed. a 11-a, Routledge and Kegan Paul, Londra, 1969]trad. rom.: „Arhetipurile şi inconştientul colectiv", în *Opere complete 9/1. Arhetipurile şi inconştientul colectiv,* traducere de Daniela Ştefănescu şi Vasile Dem. Zamfirescu, Trei, Bucureşti, 2014].
- „Basic Postulates of Analytical Psychology", în *The Structure and Dynamics of the Psyche,* CW 8, ed. a Il-a, Princeton University Press, Princeton, 1970 [trad, rom.: „Problema fundamentală a psihologiei actuale", în *Opere complete 8. Dinamica inconştientului,* traducere de Viorica Nişcov, Trei, Bucureşti, 2011].

„Commentary on «The Secret of the Golden Flower»„, în *Alchemical Studies,* CW 13, ed. a Il-a, Routledge & Kegan Paul, Londra, 1967 [trad, rom.: „Comentariu la *Secretul Florii de Aur* | în *Opere complete 13. Studii despre reprezentările alchimice,* traducere de Daniela Ştefanescu, Trei, Bucureşti, 2017].
„Concerning the Archetypes, with Special Reference to the Anima Concept", în *The Archetypes and the Collective Unconscious,* CW 9/1, ed. a Il-a, Routledge and Kegan Paul, Londra, 1969]trad. rom.: „Despre arhetip cu o specială considerare a conceptului de anima", în *Opere complete 9/1. Arhetipurile şi inconştientul colectiv,* ed. cit.].
„Concerning Rebirth", în *The Archetypes and the Collective Unconscious,* CW 9/1, ed. a Il-a, Princeton University Press, Princeton, 1969 [trad, rom.: „Despre renaştere", în *Opere complete 9/1. Arhetipurile şi inconştientul colectiv,* ed. cit.].

„The Connection Between Spirit and Tree”, în *Alchemical Studies,* CW 13, ed. a II-a, Routledge & Kegan Paul, Londra, 1967 [trad, rom.: „Explicaţii referitoare la pădure şi copac”, în *Opere complete 13. Studii despre reprezentările alchimice,* ed. cit.].
„The Development of Personality”, în *The Development of Personality,* CW 17, ed. a II-a, Princeton University Press, Princeton, 1971]trad. rom.: „Privitor la devenirea personalităţii”, în *Opere complete 17. Dezvoltarea personalităţii,* traducere de Viorica Nişcov, Trei, Bucureşti, 2003]. „Forward to Suzukis «Introduction to Zen Buddhism»„, în *Psychology and Religion: West and East,* CW 11, ed. a 11-a, Princeton University Press, Princeton, 1975]trad, rom.: „Cuvânt introductivlaDaisetzTeitaro Suzuki, *Marea Eliberare”,* în *Opere complete 11. Psihologia religiei vestice şi estice,* traducere de Viorica Nişcov, Trei, Bucureşti, 2010].
„General Aspects of Dream Psychology”, în *The Structure and Dynamics of the Psyche, CW* 8, ed. a II-a, Princeton University Press, Princeton,
1970 [trad, rom.: „Puncte de vedere generale despre psihologia visului”, în *Opere complete 8. Dinamica inconştientului,* ed. cit.].
„Marriage as a Psychological Relationship”, în *The Development of Personality,* CW 17, ed. a 11-a, Princeton University Press, Princeton,
1971 [trad, rom.: „Căsnicia ca relaţie psihologică”, în *Opere complete 17. Dezvoltarea personalităţii,* ed. cit.].

„The Meaning of Psychology for Modern Man”, în *Civilization în Transition,* CW 10, ed. a 11-a, Princeton University Press, Princeton, 1970 [trad, rom.: „Problema sufletului la omul modern”, în *Opere complete 10. Civilizaţia în tranziţie,* traducere de Adela Motoc şi Christina Ştefănescu, Trei, Bucureşti, 2003].
„Mind and Earth”, în *Civilization în Transition,* CW 10, ed. a 11-a, Princeton University Press, Princeton, 1970 [trad, rom.: „Suflet şi pământ”, în *Opere complete 10. Civilizaţia în tranziţie,* ed. cit.].
Mysterium Coniunctionis, CW 14, ed. a 11-a, Princeton University Press, Princeton, 1970]trad. rom.: *Opere complete 14/1. Mysterium Coniunctionis. Separarea şi compunerea contrariilor psihice în alchimie,* traducere de Dana Verescu, Trei, Bucureşti, 2005].
„On the Nature of the Psyche”, în *The Structure and Dynamics of the Psyche, CW* 8, ed. all-a, Princeton University Press, Princeton, 1970 [trad, rom.: „Reflecţii teoretice despre esenţa psihicului”, în *Opere complete 8. Dinamica inconştientului,* ed. cit.].
„On the Nature of Dreams”, în *TheStructure and Dynamics of the Psyche,* CW 8, ed. a 11-a, Princeton University Press, Princeton, 1970]trad. rom.: „Despre esenţa viselor”, în *Opere complete 8. Dinamica inconştientului,* ed. cit.].
„On Psychic Energy”, în *TheStructure and Dynamics of the Psyche,* CW 8, ed. a II-a, Princeton University Press, Princeton, 1970 [trad, rom.: „Despre energetica sufletului”, în *Opere complete 8. Dinamica inconştientului,* ed. cit.].
„On the Psychology of the Unconscious”, în *Two Essays on Analytical Psychology,* CW 7, ed. a 11-a, Princeton University Press, Princeton, 1971 [trad, rom.: „Despre psihologia inconştientului”, în *Opere complete* 7. *Două scrieri despre psihologia analitică,* traducere de Viorica Nişcov, Trei, Bucureşti, 2003].
„Paracelsus as a Spiritual Phenomenon”, *în Alchemical Studies,* CW 13, ed. a 11-a, Routledge & Kegan Paul, Londra, 1967]trad. rom.: „Paracelsus cafenomen spiritual”, în *Opere complete 13. Studii despre reprezentările alchimice,* ed. cit.].
„The Phenomenology of the Spirit în Fairy Tales”, în *The Archetypes and the Collective Unconscious,* CW9/1, ed. all-a, Princeton University Press,

Princeton, 1969 [trad, rom.: „Contribuţii la fenomenologia spiritului în basm”, în *Opere complete 9/1. Arhetipurile şi inconştientul colectiv,* ed. cit.].
„The Philosophical Tree”, în *Alchemical Studies,* CW 13, ed. a Il-a, Princeton University Press, Princeton, 1967 [trad, rom.: „Arborele filosofic”, în *Opere complete 13. Studii despre reprezentările alchimice,* ed. cit.].
„The Practical Use of Dream Analysis”, în *The Practice of Psychotherapy,* CW 16, ed. a Il-a, Princeton University Press, Princeton, 1985]trad. rom.: „Aplicabilitatea practică a analizei viselor”, în *Opere complete 16. Practica psihoterapiei,* traducere de Daniela Ştefan eseu, Trei, Bucureşti, 2013].
„Problems of Modern Psychotherapy”, în *The Practice of Psychotherapy,* CW 16, ed. a Il-a, Princeton University Press, Princeton, 1985]trad. rom.: „Problemele psihoterapiei moderne”, în *Opere complete 16. Practica psihoterapiei,* ed. cit.].
„A Psychological Approach to the Dogma of the Trinity”, în *Psychology and Religion: West and East,* CW 11, ed. a 11-a, Princeton University Press, Princeton, 1975 [trad, rom.: „încercare de interpretare psihologică a dogmei Trinităţii”, în *Opere complete 11. Psihologia religiei vestice şi estice,* ed. cit.].
„The Psychological Aspects of the Kore”, în *The Archetypes and the Collective Unconscious,* CW 9/1, ed. a Il-a, Princeton University Press, Princeton, 1969 [trad, rom.: „Despre aspectul psihologic al figurii zeiţei Kore”, în *Opere complete 9/1. Arhetipurile şi inconştientul colectiv,* ed. cit.].
„Psychological Aspects of the Mother Archetype”, în *The Archetypes of the Collective Unconscious,* CW 9/1, ed. a Il-a, Princeton University Press, Princeton, 1969]trad. rom.: „Aspectele psihologice ale arhetipului mamei”, în *Opere complete 9/1. Arhetipurile şi inconştientul colectiv,* ed. cit.].
„Psychological Commentary on «The Golden Flower»„, în *Alchemical Studies,* CW 13, ed. a Il-a, Routledge & Kegan Paul, Londra, 1967 [trad, rom.: „Comentariu la «Secretul Florii de Aur»„, în *Opere complete 13. Studii despre reprezentările alchimice,* ed. cit.].

„Psychological Commentary on «The Tibetan Book of the Dead»„, în *Psychology and Religion: West and East,* CW 11, ed. a 11-a, Princeton University Press, Princeton, 1975 [trad, rom.: „Comentariu psihologic la *Bardo Thodol (Cartea tibetană a marţilor)”,* în *Opere complete 11. Psihologia religiei vestice şi estice,* ed. cit.].
„The Psychological Foundation of Belief în Spirits”, în *The Structure and Dynamics of the Psyche,* CW 8, ed. a II-a, Princeton University Press, Princeton, 1970 [trad, rom.: „Bazele psihologice ale credinţei în spirite”, în *Opere complete 8. Dinamica inconştientului,* ed. cit.].
Psychological Types, CW 6, ed. a 11-a, Princeton University Press, Princeton, 1970 [trad, rom.: *Opere complete 6. Tipuri psihologice,* traducere de Viorica Nişcov, Trei, Bucureşti, 2004].
„Psychology and Religion”, în *Psychology and Religion: West and East,* CW 11, ed. a Il-a, Princeton University Press, Princeton, 1975 [trad, rom.: „Psihologie şi religie”, în *Opere complete 11. Psihologia religiei vestice şi estice,* ed. cit.].
„The Psychology of the Child Archetype”, în *The Archetypes and the Collective Unconscious,* CW 9/1, ed. a Il-a, Princeton University Press, Princeton, 1969 [trad, rom.: „Despre psihologia arhetipului infans”, în *Opere complete 9/1. Arhetipurile şi inconştientul colectiv,* ed. cit.].
„The Psychology of the Transference”, în *The Practice of Psychotherapy,* CW 16, ed. a Il-a, Princeton University Press, Princeton, 1985 [trad, rom.: „Psihologia transferului”, în *Opere complete 16. Practica psiho- terapiei,* ed. cit.].
Psychology and Alchemy, CW 12, ed. a Il-a, Routledge & Kegan Paul, Londra, 1967 [trad,

rom.: *Opere complete 12. Psihologie şi alchimie,* traducere de Viorica Nişcov, Trei, Bucureşti, 2016].

„The Relations between the Ego and the Unconscious", în *Two Essays on Analytical Psychology,* CW 7, ed. a II-a, Princeton University Press, Princeton, 1971 [trad, rom.: „Relaţiile dintre Eu şi inconştient", în *Opere complete 7. Două scrieri despre psihologia analitică,* ed. cit.].

„A Review of the Complex Theory", în *The Structure and Dynamics of the Psyche,* CW 8, ed. a 11-a, Princeton University Press, Princeton, 1970 [trad, rom.: „Generalităţi privind teoria complexelor", în *Opere complete 8. Dinamica inconştientului,* ed. cit.].

- „Spirit and Life", în *The Structure and Dynamics of the Psyche,* CW 8, ed. a 11-a, Princeton University Press, Princeton, 1970 [trad, rom.: „Spirit şi viaţă", în *Opere complete 8. Dinamica inconştientului,* ed. cit.].
- „The Spiritual Problem of Modern Man", în *Civilization în Transition,* CW 10, ed. a II-a, Princeton University Press, Princeton, 1970 [trad, rom.: „Problema sufletului la omul modern", în *Opere complete 10. Civilizaţia în tranziţie,* ed. cit.].
- „The Structure of the Psyche", în *The Structure and Dynamics of the Psyche,* CW 8, ed. a 11-a, Princeton University Press, Princeton, 1970 [trad, rom.: „Structura sufletului", în *Opere complete 8. Dinamica inconştientului,* ed. cit.].
- *Symbols of Transformation ,* CW 5, ed. a 11-a, Princeton University Press, Princeton, 1967 [trad, rom.: *Opere complete 5. Simboluri ale transformării,* traducere de Daniela ŞtcfancscLi, Trei, Bucureşti, 2016].
- „Transformation Symbolism în the Mass", în *Psychology and Religion: West and East, CW* 11, ed. a II-a, Princeton University Press, Princeton, 1975 [trad, rom.: „Simbolul transsubstanţierii în liturghie", în *Opere complete 11. Psihologia religiei vestice şi estice,* ed. cit.].
- „The Visions of Zosimos", în *Alchemical Studies,* CW 13, ed. a 11-a, Routledge & Kegan Paul, Londra, 1967 [trad, rom.: „Viziunile lui Zosimos", în *Opere complete 13. Studii despre reprezentările alchimice,* ed. cit.].
- „Wotan" în *Civilization în Transition,* CW 10, ed. a H-a, Princeton University Press, Princeton, 1970 [trad, rom.: „Wotan", în *Opere complete 10. Civilizaţia în tranziţie,* ed. cit.].

Jung, Carl Gustav şi Kerenyi, Carl, *Essays on a Science of Mythology: The Myth of the Divine Child and the Mysteries of Eleusis,* Princeton University Press, Princeton, NJ, 1969.

Jung, Emma, „Beitrag zum Problem des Animus", în C.G. Jung (ed.), *Wirklichkeit der Seele: Anwendungen und Fortschritte der neueren Psychologie,* Rascher Verlag, Zürich, 1934, pp. 296-354.

Jungbauer, Gustav (ed.), *Märchen aus Turkestan und Tibet (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen şi P. Zaunert, Eugen Diederichs, Jena, 1923.

Junod, Henri A., *Les Ba-Ronga. Étude ethnographique sur les indigènes de la Baie de Delagoa, Bulletin de la Société Neuchateloise de Géographie,* vol. 10, Attinger Frères, Neuchâtel, 1898.

Junod, Henri A., *The Life of a South African Tribe,* vol. 1: *The Social Life,* Attinger Frères, Neuchâtel, 1912.

Kappes, Alison, „Bibliographie von Marie-Louise von Franz", în *Jungiana,* Reihe A, Band 2, 1989, pp. 33-46.

Karadzic, Vuk Stefanovic, *Volksmärchen der Serben,* trad. în germană de Wilhelmine

Karadzic, prefaţă de Jacob Grimm, Druck und Verlag von G. Reimer, Berlin, 1854.
Kennedy-Xypolitas, Emmanuel (ed.), *The Fountain of the Love of Wisdom: an Homage to Marie-Louise von Franz,* Chiron Publications, Wilmette, Illinois, 2006.
Kerényi, Carl, „Kore", în Carl Gustav Jung şi Carl Kerényi, *Essays on a Science of Mythology: The Myth of the Divine Child and the Mysteries of Eleusis,* Princeton University Press, Princeton, 1969, pp. 101-155.
Kerényi, Karl, „Das göttliche Mädchen. Die Hauptgestalten der Mysterien von Eleusis în mythologischer und psychologischer Beleuchtung", în *Albae Vigiliae,* nr. V1II/1X, 1941.
Kerényi, Karl, „Mensch und Maske", în *Eranos-Jahrbuch 1948: Der Mensch (2),* ed. Olga Fröbe-Kapteyn, Rhein-Verlag, Zürich, 1949.
Koch-Grün berg, Theodor (ed.), *Indianermärchen aus Südamerika (MdW),* Eugen Diederichs, Jena, 1921.
Köhler, Reinhold, *Kleinere Schriften zur Neueren Litteraturgeschichte Volkskunde und Wortforschung,* vol. 3, ed. Johannes Bolte, Verlag von Emil Felber, Berlin, 1900.
Köpping, Klaus-Peter, *Adolf Bastian and the Psychic Unity of Mankind,* Lit Verlag, Münster, 2005.
Kovács, Betty, „Journey of the Mothers", în Leila Castle (ed.), *Earthwalking Sky Dancers: Womens Pilgrimages to Sacred Places,* Frog, Ltd., Berkeley, 1996, pp. 199-201.
Krauss, Friedrich Salomon, *Sagen und Märchen der Südslaven, în ihrem Verhältnis zu den Sagen und Märchen der übrigen indogermanischen Völker-gruppen,* vol. 1, Verlag von Wilhelm Friedrich, Leipzig, 1883.

Krauss, Friedrich Salomon, *Darstellungen aus dem Gebiete der nichtchristlichen Religionsgeschichte,* vol. 2: *Volksglaube und religiöser Brauch der Südslaven,* Vorwiegend nach eigenen Ermittlungen, Verlag der Aschendorffschen Buchhandlung, Münster i. W, 1890.
Kremnitz, Mite, *Romanian Fairy Tales,* Henry Holt and Company, New York, 1885, adaptare şi aranjare de J.M. Percival.
Kretschmer, Paul (ed.), *Neugriechische Märchen (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen şi R Zaunert, Eugen Diederichs, Jena, 1917.
Krickeberg, Walter (ed.), *Indianermärchen aus Nordamerika (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen şi R Zaunert, Eugen Diederichs, Jena, 1924.
Krickeberg, Walter (ed.), *Märchen der Azteken und Inkaperuaner, Maya und Muisca (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen, Eugen Diederichs, Jena, 1928.
Kroeber, Alfred L., „Cheyenne Tales", în *The Journal of American Folk-Lore,* 13, 1900, pp. 161-191.
Kunike, Hugo (ed.), *Märchen aus Sibirien (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen, Eugen Diederichs, Jena, 1940.
Laiblin, Wilhelm, „Das Urbild der Mutter", în Wilhelm Laiblin (ed.), *Märchenforschung und Tiefenpsychologie,* Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1936, pp. 100-150.
Laistner, Ludwig, *Das Rätsel der Sphinx. Grundzüge einer Mythengeschichte,* 2 vol., Verlag Wilhelm Hertz, Berlin, 1889.
Laistner, Ludwig, *Psyche, zur Entwicklungsgeschichte der Seele,* 2 voL, Flammer und Hoffmann, Pforzheim, 1900.
Lang, Andrew, *Custom and Myth,* ed. a 11-a, Longmans, Green, and Co., Londra, 1885.
Lang, Andrew, *Myth, Ritual, and Religion,* 2 vol., Longmans, Green, and Co., Londra, 1887.
Lang, Andrew, *The Blue Fairy Book,* Dover, New York, 1965.
Layard, John, „Der Mythos der Totenfahrt auf Malekula", în *Eranos-Jahrbuch 1937: Gestaltung der Erlösungsidee în Ost und West (2),* ed. Olga Fröbe-Kapteyn, Rhein-Verlag,

Zürich, 1938, pp. 241-291.
Layard, John, „The Making of Man în Malekula”, în *Eranos-Jahrbuch 1948: Der Mensch (2),* ed. Olga Fröbe-Kapteyn, Rhein-Verlag, Zürich, 1949, pp. 209-283.
Leade, Jane, *A Fountain of Gardens,* J. Bradford, Londra, 1696.

Leeuw, Gerardus van der, *Religion în Essence and Manifestation: A Study în Phenomenology,* vol. 1, trad. J.T. Turner, Harper & Row Publishers, New York, 1963.
Leisegang, Hans, *Die Gnosis,* Alfred Kroner Verlag, Leipzig, 1924.
Leisegang, Hans, „Das Mysterium der Schlange. Ein Beitrag zur Erforschung des griechischen Mysterienkultes und seines Fortlebens în der christlichen Welf‘ *în Eranos-Jahrbuch 1939: Vorträge über die Symbolik der Wiedergeburt în der religiösen Vorstellung der Zeiten und Völker,* ed. Olga Fröbe-Kapteyn, Rhein-Verlag, Zürich, 1940, pp. 151-250.
Leisegang, Hans, „The Mystery of the Serpent”, în *The Mysteries: Papers from the Eranos Yearbooks 2,* Routledge & Kegan Paul, Londra, 1955, pp. 194-260.
Le Jeune, Paul, *Relation of What Occurred în New France în the Year 1633,* vol. 6 (1634), ed. Reuben Gold Thwaites, The Burrows Brothers Company, Cleveland, 1634.
Leskien, August, *Balkanmärchen,* Jena, 1915.
Leskien, August (ed.), *Balkanmärchen aus Albanien/Bulgarien, Serbien und Kroatien (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen şi P. Zaunert, Eugen Diederichs, Jena, 1919.
Leyen, Freidrich von der (ed.), *Julspuk, Nordische Volksmärchen aus Schweden,* Buchverlag König, Greiz, 2009.
Lévy-Bruhl, Lucien, *The Soul of the Primitive,* Macmillan, New York, 1928. Lévy-Bruhl, Lucien, *How Natives Think,* trad. Lilian A. Clare (1926), Washington Square Press, Inc., New York, 1966.
Lin eke, Werner, *Das Stiefmuttermotiv im Märchen der germanischen Völker,* Verlag Dr. Emil Ebering, Berlin, 1933.
Littmann, Enno (ed.), *Die Erzählungen aus den Tausendundein Nächten,* Deutsche Ausgabe în sechs Bänden, traducere după publicaţia originală în arabă din ediţia Calcutta din 1839, Insel-Verlag, Leipzig, 1923.
Loepfe, Alfred, *Russische Märchen,* Otto Walter, Olten, 1941.
Löwis of Menât, August von (ed.), *Finnische und estnische Volksmärchen (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen şi P. Zaunert, Eugen Diederichs, Jena, 1922.
Löwis of Menât, August von (ed.), *Russische Volksmärchen (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen şi P. Zaunert, Eugen Diederichs, Jena, 1927.

Löwis of Menar, August von, *Russian Folktales,* trad. E.C. Elstob şi Richard Barber, Bell & Sons, Londra, 1971.
Loidl, Sonja, *Das Märchen von der Unkel (KHM 105) unter spezieller Berücksichtigung des Seelentier-Motivs,* München, 2006.
Lüthi, Max, *Die Gabe im Märchen und în der Sage. Ein Beitrag zur Wesenserfassung und Wesensscheidung der beiden Formen,* Inaugural-Dissertation der Philosophischen Fakultät, Universität Bern, Bern, 1943.
Lüthi, Max, „Psychologie des Märchens. Märchendeutung. Zu einem Buche Hedwig von Beits” în *Neue Zürcher Zeitung, Literatur und Kunst,* Sonntag, 12 April, Blatt 4, 1953.
Lüthi, Max, „Besprechung von Band II. Gegensatz und Erneuerung”, în *Neue Zürcher Zeitung,* nr. 2806/7, 1957.
Lüthi, Max, *The European Folktale: Form and Nature,* trad. John D. Niles, Indiana University

Press, Bloomington & Indianapolis, 1982.
Lüthi, Max, „Hedwig von Beit”, în *Enzyklopädie des Märchens,* vol. 2.
Mannhardt, Wilhelm, *Wald- und Feldkulte,* vol. 1: *Der Baumkultus der Germanen und ihrer Nachbarstämme. Mythologische Untersuchungen,* Gebrüder Borntraeger, Berlin, 1875.
Mannhardt, Wilhelm, *Wald- und Feldkulte,* vol. 2: *Antike Wald- und Feldkulte aus nordeuropäischer Überlieferung,* Gebrüder Borntraeger, Berlin, 1877.
Manning-Sanders, Ruth, *Damian and the Dragon: Modern Greek Folk-Tales,* Oxford University Press, Oxford, 1965.
Marett, Robert Ranulph, *The Threshold of Religion,* Methuen & Co. Ltd., Londra, 1909.
Matthews, Washington, *Navajo Legends,* Houghton, Mifflin and Co., Boston şi New York, 1897.
Mead, G.R.S., *Fragments of a Faith Forgotten,* ed. a II-a, John M. Watkins, Londra, 1931.
Meier, Harri; Leyen, Fr. von (ed.), *Spanische und Portugiesische Märchen,* Eugen Diederichs, Jena, 1940.
Meier, P. Jos., *Mythen und Erzählungen der Küstenbewohner der Gazelle- Halbinsel (Neu-Pommern)*, în *Anthropos. Internationale Sammlung*

Ethnologischer Monographien , vol. 1, Druck und Verlag der Aschne- dorffschen Buchhandlung, Münster i. W, 1909.
Meinhof, Carl (ed.), *Afrikanische Märchen (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen şi R Zaunert, Eugen Diederichs, Jena, 1921.
Meister Eckhart, *Deutsche Mystiker des vierzehnten Jahrhunderts. 2. Vol. : Meister Eckhart,* Teil 1, ed. Franz Pfeiffer, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1906.
Meister Eckhart, *Selected Writings*, trad. Oliver Davies, Penguin Books, Londra, 1994.
Meyer, Elard Hugo, „Germanische Mythologie”, în *Lehrbücher d. germ. Philologie,* vol. 1, Mayer & Müller, Berlin, 1891.
Meyer, Rudolf, *Die Weisheit der deutschen Volksmärchen,* Verlag der Christengemeinschaft, Stuttgart, 1935.
Meyer, Rudolf, *Die Weisheit der Schweizer Märchen,* Columban Verlag, Schaffhausen, 1944.
Mogk, Eugen, *Germanische Religionsgeschichte und Mythologie,* ed. a II-a, W. de Gruyter & Co., Berlin şi Leipzig, 1927.
Müller, F. Max, *The Upanishads, Sacred Books of the East,* vol. 15, Clarendon Press, Oxford, 1884.
Müller-Lisowski, Käte (ed.), *Irische Volksmärchen (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen şi P. Zaunert, Eugen Diedrichs, Jena, 1923.
Murphy, John, *Primitive Man: his Essential Quest,* Humphrey Milford, Londra, 1927.
Musset, Alfred de, *Poésies Nouvelles, 1836-1852,* G. Charpentier, Paris, 1883.
Nansen, Fridtjof, *Eskimo Life,* Longmans, Green and Co., Londra şi New York, 1893.
Naumann, Hans şi Naumann, Ida *(trad.), Isländische Volksmärchen (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen şi P. Zaunert, Eugen Diederichs, Jena, 1923.
Neihardt, John G., *Black Elk Speaks, as told by Nicholas Black Elk through John G. Neihardt (Flaming Rainbow)*, University of Nebraska Press, Lincoln şi Londra, 2000.
Nelson, William Edward, *The Eskimo About Bering Strait,* Washington, DC, 1900.

Neumann, Karl Eugen (Übers.), *Die Reden Gotamo Buddhos. Aus der mittleren Sammlung Majjhimanikayo des Pali-Kanons,* vol. 2, R. Piper & Co., München, 1921.
Niedner, Felix, „Die Edda”, în *Thule: Altnordische Dichtung und Prosa,* vol. 1, ed. v. Felix Niedener, übertr. v. Felix Genzmer, Eugen Diederichs, Jena, 1914.

Niedner, Felix, „Islands Kultur zur Wikingerzeit” în *Thule: Altnordische Dichtung und Prosa,* Eugen Diederichs, Jena, 1920.
Nimuendajü-Unkel, Curt, „Sagen der Tembe-lndianer”, în *Zeitschrift für Ethnologie* [1915], pp. 290-291.
Ninck, Martin, *Wodan und germanischer Schicksalsglaube,* Eugen Diederichs, Jena, 1935.
Ninck, Martin, „Älteste Märchen von Europa”, în *Sammlung Klosterberg, Europäische Reihe,* ed. H.U. von Balhasar, Benno Schwabe & Co, Basel, 1945.
Novalis, *Fragmente,* Erste vollständige, geordnete Ausgabe, ed. Ernst Kamnitzer, Wolfgang Jess Verlag, Dresda, 1929.
O’Donovan, John *(trad.), Arm ala Rioghachta Eireann. Annals of the Kingdom of Ireland by the Four Masters, from the earliest period to the year 1616,* ed. a 11-a, Royal Irish Academy, Dublin, 1856.
Oliveira, Feliciano, *TheCherentes of Central Brazil,* în *Proceedings of the XVIII. Session, London 1912,* International Congress of Americanists, 1912.
Otto, Walter F., „Der Sinn der eleusinischen Mysterien”, în *Eranos-Jahrbuch 1939: Die Symbolik der Wiedergeburt în der religiösen Vorstellung der Zeiten und Völker,* ed. Olga Fröbe-Kapteyn, Rhein-Verlag, Zürich, 1940, pp. 83-112.
Parker, Langloh Katie, *Australian Legendary Tales, Folk-Lore of the Noongahurrahs as told to the Piccaninnies,* David Nutt, Londra, 1896.
Parker, Langloh Katie, *More Australian Legendary Tales,* David Nutt, Londra, 1898.
Pelliot, Paul, „Die Jenseitsvorstellung der Chinesen”, în *Eranos-Jahrbuch 1939: Die Symbolik der Wiedergeburt în der religiösen Vorstellung der Zeiten und Völker,* ed. Olga Fröbe-Kapteyn, Rhein-Verlag, Zürich, 1940, pp. 61-82.

Peuckert, Will-Erich, *Deutscher Volksglaube des Spätmittelalters*, Sammlung Voelkerglaube, ed. Claus Schrempf, W. Spemann Verlag, Stuttgart, 1942. Picard, Charles, „Die Grosse Mutter von Kreta bis Eleusis” în *Eranos-Jahr- buch 1938: Gestalt und Kult der „Grossen Mutter”,* ed. Olga Fröbe-Kapteyn, Rhein-Verlag, Zürich, 1939, pp. 91-119.
Plato, *The Republic,* ed. a II-a, trad, şi note de Allan Bloom, BasicBooks, Londra, 1968]trad. rom.: Platon, *Opere* V *Republica,* traducere, interpretare, lămuriri preliminare şi note de Andrei Cornea, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986].
Powell, J.W., „Sketch of the Mythology of the North American Indians”, în J.W Powell (ed.), *First Annual Report of the Bureau of Ethnology to the Smithsonian Institution 1878-1880,* Government Printing Office, Washington, Washington, DC, 1881, pp. 19-72.
Price, Raymond M., *ThePre-Nicene New* Testament, Signature Books, New York, 2006.
Przyluski, Jean, „Ursprünge und Entwicklung des Kultes der Mutter-Göttin”, în *Eranos-Jahrbuch 1938: Gestalt und Kult der „Grossen Mutter”,* ed. Olga Fröbe-Kapteyn, Rhein-Verlag, Zürich, 1939, pp. 11-34.
Przyluski, Jean, „Die Mutter-Göttin als Verbindung zwischen den Lokal-Göttern und dem Universal-Gott”, în *Eranos-Jahrbuch 1938: Gestalt und Kult der „Grossen Mutter”,* ed. Olga Fröbe-Kapteyn, Rhein-Verlag, Zürich, 1939, pp. 35-57.
Puech, Henri-Charles, „The Concept of Redemption în Manichaeism”, în *The Mystic Vision: Papers from theEranos Yearbook 1936 – The Shaping of the Idea of Redemption în the East and the West,* ed. Joseph Campbell, Bollingen Series XXX, Princeton, NJ, 1970, pp. 247-314.
Radin, Paul, *Primitive Man* As *Philosopher,* D. Appleton Co., New York, 1927.
Radin, Paul, *The Trickster: A Study în American Indian Mythology,* Greenwood Press, New York, 1956.
Rank, Otto, „Der Mythus von der Geburt des Helden. Versuch einer psychologischen

Mythendeutung”, în Sigmund Freud (ed.), *Schriften zur angewandten Seelenkunde,* nr. 5, Franz Deuticke, Leipzig şi Viena, 1922.

Rank, Otto, *Seelenglaube und Psychologie. Eine prinzipielle Untersuchung über Ursprung, Entwicklung und Wesen des Seelischen,* Franz Deuticke, Leipzig şi Viena, 1930.
Rank, Otto, *The Double: A Psychoanalytic Study,* trad. Harry Tucker, Jr., University of North Carolina Press, Chapel Hill, 1971.
Rank, Otto, *Psychology and the Soul,* John Hopkins University Press, Baltimore, 2003.
Rank, Otto, *The Myth of the Birth of the Hero,* trad. Gregory C. Richter şi E. James Lieberman, John Hopkins University Press, Baltimore, 2004.
Rasmussen, Knud, *The Eagle’s Gift: Alaska Eskimo Tales,* trad. Isobel Hutchinson, Doubleday, Doran & Company, Inc., New York, 1932.
Rasmussen, Knud, *Die Gabe des Adlers: Eskimoische Märchen aus Alaska,* Societäts-Verlag, Frankfurt a. M., 1937, Übersetzung und Bearbeitung von Aenne Schmücker.
Reitzenstein, Richard, *Das iranische Erlösungsmysterium: Religionsgeschichtliche Untersuchungen,* A. Marcus & E. Webers Verlag, Bonn a. Rh., 1921.
Reitzenstein, Richard, *Hellenistic Mystery-Religions: Their Basic Ideas and Significance,* trad. John E. Steely, Pickwick Press, Pittsburgh, 1978.
Rhys, John, *The Hibbert Lectures,* Williams and Norgate, Londra, 1898.
Riklin, Franz, „Wunscherfüllung und Symbolik im Märchen”, în *Schriften zur angewandten Seelenkunde,* nr. 2, ed. Sigmund Freud, Franz Deuticke, Leipzig şi Viena, 1908, Verlags-Nr. 1457.
Rink, Henry, *Tales and Traditions of the Eskimo, with a Sketch of Their Habits, Religion, Language and Other Peculiarities,* William Blackwood & Sons, Edinburgh şi Londra, 1875.
Robinson, James M. (ed.), *The Nag Hammadi Library în English,* Harper & Row Publishers, San Francisco, 1981.
Roeder, Günther, *Urkunden zur Religion des alten Ägypten,* Religiöse Stimmen der Volker, Eugen Diederichs, Jena, 1923.
Rohde, Erwin, *Psyché. Seelencult und Unsterblichkeitsglaube der Griechen,* J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1910]trad. rom.: Erwin Rohde, *Psyché,* traducere şi cuvânt-înainte de Mircea Popescu, Meridiane, Bucureşti, 1985].

Rohde, Erwin, *Psyche: the Cult of Souls and the Belief în Immortality among the Greeks,* trad. WB. Hillis, vol. 2, Routledge & Kegan Paul, Oxon, 1925.
Rohde, Erwin, *Psyche: the Cult of Souls and the Belief în Immortality among the Greeks,* trad. W.B. Hillis, Kegan Paul, Trubenr & Co., Ltd., Londra, 1925 (retipărit ín 2019, Martino Fine Books).
Róheim, Géza, *Spiegelzauber,* Internationale Psychoanalytische Bibliothek 6, Internationaler Psychoanalytischer Verlag, Leipzig şi Viena, 1919.
Rosen, Georg, *Tuti-Nameh. Das Papageienbuch. Eine Sammlung orientalischer Erzählungen. Nach der türkischen Fassung übersetzt von Georg Rosen,* vol. 17, Bibliothek der Romane, Insel-Verlag, Leipzig, 1912.
Roth, Walter E., „An Inquiry into the Animism and Folk-Lore of the Guiana Indians”, în *Thirtieth Annual Report of the Bureau of American Ethnology, 1908-1909,* Bureau of American Ethnology, Washington, D.C., 1915, pp. 103-386.
Rousselle, Erwin, „Lau Dsis Gang durch Seele, Geschichte und Welt. Versuch einer Deutung”, *În Eranos-Jahrbuch 1935: Westöstliche Seelenführung,* ed. Olga Fröbe-Kapteyn, Rhein-Verlag, Zürich, 1936, pp. 179-205.

Rousselle, Erwin, „Dragon and Mare, Figures of Primordial Chinese Mythology”, în *Mystic Vision, Papers from the Eranos Yearbooks,* vol. 6, Princeton University Press, Princeton, 1970, pp. 103-119.
Rousselle, Erwin, „Das Wasser als mythisches Ereignis chinesischen Lebens”, în *Die kulturelle Bedeutung der komplexen Psychologie,* ed. Psychologischer Club Zürich, J. Springer, Berlin, 1935, pp. 209-213.
Rousselle, Erwin, „Drache und Stute, Gestalten der mythischen Welt chinesischer Urzeit”, ín *Eranos-Jahrbuch 1934: Ostwestliche Symbolik und Seelenführung,* ed. Olga Fröbe-Kapteyn, Rhein-Verlag, Zürich, 1935, pp. 11-33.
Rousselle, Erwin, „Spiritual Guidance în Contemporary Taoism” în *Spiritual Disciplines: Papers form the Eranos Yearbooks*, Bollingen XXX-4, Princeton University Press, Princeton, 1960, pp. 59-101.
Ruben, Walter, *Die Philosophen der Upanishaden,* A. Francke AG, Berna, 1947.
Rumpf, Fritz (ed.), *Japanische Volksmärchen (MdWf* ed. Fr. v. d. Leyen, Eugen Diederichs Verlag, Jena, 1938.

Russell, Frank, *The Pima Indians,* Smithsonian Institution, Bureau of Ethnology, Washington, DC, 1908.
Sahagün, Bernardino de, *Historia General de las Cosas de Nueva Espana,* ed. Angel Maria Garibay, Porrüa, Mexic, 1956.
Scheftelowitz, Isidor, *Das Schlingen- und Netzmotiv im Glauben und Brauch der Völker* (Religions geschichtliche Versuche und Vorarbeiten), Wünsch-Deubner, Gießen, 1912.
Schmitt, Paul, „Archetypisches bei Augustin und Goethe”, în *Eranos-Jahrbuch 1945: Studien zum Problem des Archetypischen,* ed. Olga Fröbe-Kapteyn, Rhein-Verlag, Zürich, 1945, pp. 95-115.
Schoolcraft, Henry R., *The Myth of Hiawatha, and Other Oral Legends, Mythologie and Allegoric, of the North American Indians,* J.B. Lippincott & Co., Philadelphia, 1856.
Schopenhauer, Arthur, „Versuch über das Geistersehn und was damit zusammenhängt”, în *Parerga und Paralipomena, Kleine philosophische Schriften,* EA. Brockhaus, Leipzig, 1877.
Schopenhauer, Arthur, *Essay on Spirit Seeing and Everything Connected Therewith,* în *Parerga and Paralipomena: Short Philosophical Essays,* trad. E.E Payne, Oxford University Press, Oxford, 1974, pp. 225-310 [trad, rom.: A. Schopenhauer, *Eseu despre vederea de spirite şi altele conexe,* în *Parerga şi paralipomena. Scrieri lămuritoare şi întregitoare ale operei mele,* voi. 11, traducere şi note de Vladimir Lazurca, Humanitas, Bucureşti, 2021].
Schweitzer, Bernhard, *Herakles: Aufsätze zur griechischen Religions- und Sagengeschichte,* J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1922.
Seligman, C.G., Barton, C.M.G., Giblin, E.L., *The Melanesians of British New Guinea,* Cambridge University Press, Cambridge, 1910.
Silber er, Herbert, „Über die Symbolbildung”, în *Jahrbuch für psychoanalytische und psychopathologische Forschungen,* 3, ed. Ernst Bleuler şi Sigmund Freud, Franz Deuticke, Leipzig şi Viena, 1912, pp. 663-682.
Silberer, Herbert, *Problems of Mysticism and Its Symbolism,* trad. Smith Ely Jelliffe, Moffat, Yard and Company, New York, 1917.
Silesius, Angelus [Johann Scheffler], *TheCherubinic Wanderer,* trad. Maria Shrady, Paulist Press, New Jersey, 1986 [trad, rom.: Angelus Silesius,

Călătorul heruvimic, traducere, date biografice, note şi postfaţă de Ioana Pârvulescu, Humanitás, Bucureşti, 2007].

Simms, Stephan Charles, *Traditions of the Crows,* Field Columbian Museum, Chicago, 1903.
Simpson, Jacqueline şi Árnason, Jón, *Icelandic Folktales and Legends,* Tempus, Stroud, Gloucestershire, 2004] 1972].
Steinen, Karl von den, *Die Bakairi-Sprache,* K.F. Koehlers Antiquarium, Leipzig, 1892.
Steiner, Rudolf, *Märchendeutungen .* Vortrag gehalten zu Berlin, 26. Dezember, Berlin, 1908.
Steiner, Rudolf, „Märchendichtungen im Lichte der Geistesforschung", în *Ergebnisse der Geistesforschung,* vol. 11, ed. Marie Steiner, Zbinden und Hügin, Basel, 1942.
Stroebe, Clara (ed.), *The Swedish Fairy Book,* trad. Frederick H. Martens, Frederick A. Stokes Company, New York, 1921.
Stroebe, Clara (ed.), *The Danish Fairy Book,* trad. Frederick H. Martens, Frederick A. Stokes Company, New York, 1922.
Stroebe, Clara (ed.), *Nordische Volksmärchen,* vol. 1: *Dänemark und Schweden,* ed. Fr. v. d. Leyen şi P. Zaunert, Eugen Diederichs, Jena, 1922.
Stroebe, Clara (ed.), *The Norwegian Fairy Book,* trad. Frederick H. Martens, Frederick A. Stokes Company, New York, 1922.
Suzuki, Daisetz Teitaro, *An Introduction to Zen Buddhism,* Grove Press, New York, 1964 [trad, rom.: Daisetz Teitaro Suzuki, *Introducere în budismul Zen,* traducere de Neculai Amălinei, Polírom, Iaşi, 2015, p. 77].
Tegethoff, Ernst, *Studien zum Märchentypus von Amor und Psyche,* în *Rheinische Beiträge und Hülfsbücher zur germanischen Philologie und Volkskunde,* vol. 4, ed. Th. Frings, R. Meissner, J. Müller, Kurt Schroeder, Bonn şi Leipzig, 1922.
Tegethoff, Ernst (ed.), *Französische Volksmärchen 2: Aus neueren Sammlungen (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen şi P. Zaunert, Eugen Diederichs, Jena, 1923.
TENT (Texts and Explorations of Narrative Tradition), *The Adventures of Mrile* – enargea.org, accesat în iunie 2011 (URL: http://enargea.org/ tales/black_African/Mr ile.html).

Thimme, Adolf, *Das Märchen. Handbücher zur Volkskunde*, Verlag von Wilhelm Heims, Leipzig, 1909.
Thomas, W Jenkyn, *The Welsh Fairy Book,* EA. Stokes, New York, 1908.
Thurneysen, Rudolf (ed.), *Sagen aus dem alten Irland,* Wiegandt & Grieben, Berlin, 1901.
Thurnwald, Richard, „Primitive Initiations- und Wiedergeburtsriten", în *Eranos-Jahrbuch 1939: Die Symbolik der Wiedergeburt în der religiösen Vorstellung der Zeiten und Völker,* ed. Olga Fröbe-Kapteyn, Rhein-Verlag, Zürich, 1940, pp. 321-328.
Tobler, Otto, „Die Epiphanie der Seele în deutscher Volkssage", Inaugural-Dissertation, Christian-Albrechts-Universität zu Kiel, Kiel, 1911.
Tylor, Edward B., *Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology, Philosphy, Religion, Art and Custom, 2* vol., John Murray, Londra, 1871.
Uhlenbeck, Christianus C., „Original Blackfoot Texts from the Southern Piegans Blackfoot Reservation, Teton County, Montana", în *Verhandelingen, Nieuwe reeks,* Verhandelingen der Koninklijke Neder- landse Akademie van Wetenschappen, Afd. Letterkunde. Nieuwe reeks, Amsterdam, 1911, pp. 91 şi urm.
Usenet, Hermann, *Die Sintflutsagen,* Religionsgeschichtliche Untersuchungen, dritter Theil, Friedrich Cohen, Bonn, 1899.
Uther, Hans-Jörg (ed.), *Diederichs Märchen der Weltliteratur,* Rowohlt Taschenbuch Verlag, Reinbek, 1992.
Vianu, Raymond, *Fairy Tales and Legends from Romania,* trad. Ioana Sturdza, Raymond Vianu [şi] Mary Lazarescu, Twayne Publishers, New York, 1972.
Vico, Giambattista, *Principi di Scienza Nuova (The New Science of Giambattista Vico),*

Cornell University Press, Ithaca, 1968.
Virolleaud, Charles, „Die Grosse Göttin în Babylonien, Ägypten Und Phönikien. I. Ischtar, Isis, Astartes”, în *Eranos-Jahrbuch 1938: Gestalt und Kult der „Grossen Mutter”,* ed. Olga Fröbe-Kapteyn, Rhein-Verlag, Zürich, 1939, pp. 121-160.
Voth, H.R., *The Traditions of the Hopi,* Field Columbian Museum, New York, 1905.

Waitz, Theodor, *Anthropologie der Naturvölker,* Teil 1 şi 2, Friedrich Fleischer, Leipzig, 1859.
Waitz, Theodor, *Anthropologie der Naturvölker, 2.* Teil, Friedrich Fleischer, Leipzig, 1860.
Weicker, Georg, *Der Seelenvogel în der alten Literatur und Kunst. Eine mythologisch-archaeologische Untersuchung,* B.G. Teubner, Leipzig, 1902.
Wells, Roger şi Kelly, John W., *English-Eskimo and Eskimo-English Vocabularies,* Government Printing Office, Washington, D.C., 1890.
Wesselski, Albert, *Versuch einer Theorie des Märchens*, Prager Deutsche Studien 45, ed. E. Gierach şi H. Cysarz, Sudetendeutscher Verlag Franz Kraus, Reichenberg i. B., 1931.
Wesselski, Albert, *Deutsche Märchen vor Grimm,* Rudolf M. Rohrer Verlag, Brünn şi Leipzig, 1938.
Wilhelm, Richard (ed.), *The Chinese Fairy Book,* trad. Frederick H. Martens, Frederick A. Stokes Company, New York, 1921.
Wilhelm, Richard (ed.), *The Secret of the Golden Flower, a Chinese Book of Life,* Routledge & Kegan Paul, Londra, 1962, trad, din germană de Cary F. Baynes.
Wilhelm, Richard (trad.), *The I Ching or Book of Changes,* trad. Cary F. Baynes, Princeton University Press, Princeton, NJ, 1967]trad. torn.: *Yi Jing. Cartea schimbărilor,* cuvânt-înainte, introducere, note şi comentarii de Richard Wilhelm, traducere de Walter Fotescu, Herald, Bucureşti, 2020].
Winthuis, Josef, „Das Zweigeschlechterwesen bei den Zentralaustraliern und anderen Völkern. Lösungsversuch der ethnologischen Hauptprobleme auf Grund primitiven Denkens”, *Forschungen zur Völkerpsychologie und Soziologie,* vol. 5, Verlag von C.L. Hirschfeld, Leipzig, 1928.
Wolff, Antonia (Toni), „Einführung în die Grundlagen der komplexen Psychologie”, în *Die kulturelle Bedeutung der komplexen Psychologie: Festschrift zum 60. Geburtstag von C.G. Jung,* ed. Julius Springer, Psychologischer Club Zürich, Berlin, 1935, pp. 3-168.
Wolfram von Eschenbach, *Parzival,* ediţie nouă de Wilhelm Hertz, J.G. Cottasche Buchhandlung Nachfolger, Stuttgart şi Berlin, 1923.

Wünsche, August, *Die Sagen vom Lebensbaum und Lebenswasser: Altorientalische Mythen,* Verlag von Eduard Pfeiffer, Leipzig, 1905.
Wünsche, August, *Der Sagenkreis vom geprellten Teufel,* Akademischer Verlag, Leipzig şi Viena, 1905.
Wundt, Wilhelm, *Völkerpsychologie. Eine Untersuchung der Entwicklungs gesetze von Sprache, Mythus und Sitte,* Wilhelm Engelmann, Leipzig, 1910-1915.
Zaunert, Paul (ed.), *Deutsche Märchen seit Grimm (MdWf* ed. Fr. v. d. Leyen, Eugen Diederichs, Jena, 1919.
Zaunert, Paul (ed.), *Deutsche Märchen aus dem Donaulande (MdW),* ed. Fr. v. d. Leyen şi P. Zaunert, Eugen Diederichs, Jena, 1926.
Zihlmann, Josef, *Heilige Bäume und Orte,* Comenius Verlag, Hitzkirch, 1985.
Zimmer, Heinrich, *Kunstform und Yoga im indischen Kultbild,* Frankfurter Verlags-Anstalt A.G., Berlin, 1926.
Zimmer, Heinrich, „Yoga und Maya”, în *Corona,* 4. Jahr, nr. 4, ed. Martin Bodmer, Verlag der

Corona, Zürich, R. Oldenbourg, München şi Berlin, 1934.
Zimmer, Heinrich, „Zur Bedeutung des indischen Tantra-Yoga”, în *Eranos-Jahrbuch 1933: Yoga und Meditation im Osten und im Westen,* ed. Olga Frühe-Kap teyn, Rh ein-Verlag, Zürich, 1934, pp. 9-94.
Zimmer, Heinrich, „Indische Mythen als Symbole”, în *Eranos-Jahrbuch 1934: Ostwestliche Symbolik und Seelenführung,* ed. Olga Fröbe-Kapteyn, Rhein-Verlag, Zürich, 1935, pp. 97-151.
Zimmer, Heinrich, *Maya: Der indische Mythos,* Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart şi Berlin, 1936.
Zimmer, Heinrich, *Weisheit Indiens: Märchen und Sinnbilder,* L.C. Wittich Verlag, Darmstadt, 1938.
Zimmer, Heinrich, „Merlin”, *Corona,* 9 (2), ed. Martin Bodmer, Verlag der Corona, Zürich, R. Oldenbourg, München şi Berlin, 1939, pp. 265-279.
Zimmer, Heinrich, „On the Significance of Indian Tantric Yoga”, în Joseph Campbell (ed.), *Spiritual Disciplines: Papers form the Eranos Yearbooks,* Bollingen Series XXX-4, Princeton University Press, Princeton, NJ, 1960, pp. 3-58.
Zimmer, Heinrich, „Death and Rebirth în the Light of India”, în Joseph Campbell (ed.), *Man and Transformation: Papers from the Eranos*

Yearbooks, Bollingen Series XXX-5, Princeton University Press, Princeton, NJ, 1964, pp. 326-352.
Zimmer, Heinrich, „The Indian World Mother”, în Joseph Campbell (ed.), *The Mystic Vision: Papers form the Eranos Yearbooks,* Bollingen Series XXX-6, Princeton University Press, Princeton, NJ, 1968, pp. 70-102.
Zimmer, Heinrich, *The King and the Corpse: Tales of the Soul’s Conquest of Evil,* ed. Joseph Campbell, Princeton University Press, Princeton, NJ, 1972 [trad, rom.: Heinrich Zimmer, *Regele şi cadavrul. Poveste despre biruinţa sufletului asupra răului,* ed. a IV-a, traducere de Sorin Mărculescu, Humanitás, Bucureşti, 2021].
Zimmer, Heinrich, „Merlin as wise old man”, trad. Friedhelm Riuckert, în Peter H. Goodrich, Raymond H. Thompson (eds.), *Merlin: A Casebook,* Routledge, New York, 2003, pp. 258-272.

INDEX DE AUTORI
A
Aarne, A. 20, 649, 651,719 Abegg, E. 69, 331,377
Abraham, K. 24, 612 Afanaßjew, A.N. 369
Ahlqvist, A. 68
Aichele, W. 81, 163
Aigremont, Dr. 24, 571, 606 Angelus Silesius 83, 470
Ashliman, D.L. 261, 266, 362, 415, 495, 500, 578, 649
Avenstrup, A. 193, 578
B
Bachofen, J.J. 28, 56, 59-61, 82,267, 284, 289, 293, 398, 470, 492, 523-525,579,606,623,671,699
Bächtold-Stäubli, H.B. 20, 46, 57, 61, 157-160, 164, 175-176, 184-185, 190, 196-198, 202-203, 229, 238, 254-255, 262, 271, 279, 287, 296, 306, 325, 353-354, 368-369, 377, 387, 395, 398, 400-401, 418,
429-431, 451, 457, 478-479, 481-482, 491-492, 501, 512, 533, 578, 606, 611, 622, 671, 680, 721-723

Bargheer, E. 182, 202
Bastian, A. 19-21
Batchelor, J. 152, 246, 666
Baynes, C. 59,61, 133, 135
Bechstein 33
Bedier, J. 20
Beit, H. von 10-11, 233, 247, 273, 436, 452, 584, 675, 685
Benfey, T. 18
Berthelot, M. 721
Boas, E 52-53, 75, 135, 173-175, 216, 231, 313, 320, 568, 571,719
Boehm, M. 262, 326, 395
Bogoras, W 241, 243, 647, 673
Bolte, J. 15,18-21, 33, 75, 127, 151, 153, 177, 182, 250, 260-262, 264, 284, 289, 296, 299, 305, 307, 358, 365, 367-368, 370, 379, 388, 398, 418, 434, 451, 456-457, 459-461, 477, 480,
761
Index de autori
483-486, 500, 505, 509, 564, 572, 606, 650, 700,719
Bonus, A. 20
Boor, H. de 20
Bousset, W. 54,58,377,385,396,646
Brett, W.H. 131
Burchard din Worms 638
C
Carnochan, EG. 185, 218, 519, 622
Carus, C.G. 22-23, 141-142, 384, 480,613-614, 675, 720, 724
Cassel, R 20
Castren, A. 248, 628
Collum, V.C.C. 60, 385, 394, 523, 623
Couch, M.Q. 106
Cumont, F. 60, 135, 298
Curtin, E 202, 218
D
Dante 99, 602
Deursen, A. van 20, 173, 214, 287
Deussen, P. 60, 83, 160, 283, 298-299, 523
Dieterich, A. 15, 17, 60, 74, 136, 159, 259, 261, 296, 364, 377, 388, 470, 524, 547, 579-580, 623, 699
Dölger, EJ. 184, 502, 723
Dorsey, G.A. 133,141,212,285, 287
Dyroff, K. 33
E
Ebersold, W. 21
Ehrentreich, A. 394, 688
Erman, A. 82, 127, 134-135, 156- 157, 239, 270-271, 297, 299, 321,358,364, 377,398
Ernst, P 24, 30, 33, 72, 96, 171
Evans, I.H.N. 670
Evans-Wentz, WY. 623
Franz, M.-L. von 9-11, 13-14, 55,
70, 247, 273, 302, 436, 452, 460, 579, 584, 591,675, 685,719

Frazer, J.G.21,51,372, 710
Freud, S. 18,23-25 Frobenius, L. 20, 62, 95, 511, 581,
719
Führer, M. 62, 74-75, 82, 297, 492,
525, 606, 621,623

G

Gautz, J. 244
Gill, WW 621
Goethe, J.W. von 16, 26, 72, 141,
180, 229, 374, 385, 397, 484, 561,580, 609, 656, 677
Gregg, J. 256
Grimm, Fraţii 17, 72, 96, 152, 178,
182, 250, 259, 261, 264, 266,
288, 303, 327, 334, 367, 371, 373-374, 391, 413, 419-420,
451, 460-461, 470, 483, 494-495, 501, 523, 567, 572-573
Grimm, J. 17, 152, 155, 182, 261,
266, 334-335, 362, 389, 415,
417, 452,477, 500, 502,716 Grimm, W 17
762
Index de autori
Grünbaum, M. 20,491
Guest, C. 99, 270, 298, 338, 614 Güntert, H. 20, 54, 189-190, 250-
251,279,377, 429, 671 Guterman, N. 470, 581, 685

H

Hahn, J.G. v. 151, 177, 491, 609 Hamann, H. 20, 261
Hambruch, P. 117, 134, 157, 201,
256, 450, 457, 526 Hammitzsch, H. 430, 506,617,686,
695
Heraclit 599
Herder, J.G. von 16
Herrmann, P. 20
Hertel, J. 524
Hertz, W. 18, 208, 264, 356, 418,
533, 667,719 Hoffmeister, J. 282
Horaţiu 189
Huet, G. 19-20
Hunt, M. 266, 477

J

Jacob, G. 24,46,428
Jacobi, J. 402, 463
Jones, E. 24, 237, 688 Jung, C.G. 10,18, 22, 25-27, 30, 32,
55, 57, 59-62, 73-74, 82-83,
95, 98, 118, 123, 127, 135, 139, 141-142, 157, 160, 171-172,
178, 183, 185, 199, 201, 204,
240, 249, 256-257, 267, 297,
299, 302, 313, 319, 321-322,
335, 361, 367, 372, 387-390,
397, 399, 401-403, 405, 409,
417-418, 421, 435, 451, 459,
462-463, 480-481, 483, 494,

501-502, 524-525, 529-531,
533, 535-536, 561, 563, 574,
579-580, 587, 589, 591, 598,
600-601, 606-607, 610, 612,
618, 621, 623, 646, 657-659,
674-675, 680, 716-718, 720, 722-723
Jung, E. 367, 502
Jungbauer, G. 524
Junod, H.A. 246, 708, 712
K
Kappes-Bates, A. 10 Kennedy-Xypolitas, E. 11 Kerenyi, K. (C.) 169, 335, 404 Kietzmann, A. 38
Koch-Grünberg, T. 133, 138, 166 170, 204, 206-207, 235, 237, 245, 364-365, 547, 551, 555, 566, 667, 700
Köhler, R. 20, 177, 618
Köpping, K.P. 19
Krappe, A.H. 20
Krauss, ES. 20, 24, 379, 631-632
Krickeberg, W 51, 96, 103, 128, 133-134, 136-137, 157, 175, 184, 216, 231, 238-239, 287, 297-298, 313, 396, 562, 569, 580, 697-698, 700,719
Krohn, K. 20
Kunike, H. 68, 248
763
Index de autori
L
Laistner, L. 18, 23, 46, 55-56, 151, 189, 196, 262, 273, 279, 581, 609, 624, 634, 648
Lang, A. 19, 51, 74, 115, 297, 331, 434
Leade, J. 675
Leeuw, G. van der 38, 46, 54, 69, 75, 118, 150, 164,184, 256, 284, 297, 533, 665,712
Leisegang, H. 26, 62, 82-83, 135, 293, 298, 321, 365, 480, 523, 525, 579-580, 589,623, 657, 675
Le Jeune 233, 680
Leskien, A. 144, 333, 340, 632, 650 Lévy-Bruhl, L. 30, 54, 78, 99, 128, 136, 141, 166, 169-170, 175-176, 189, 201-202, 209, 233-234, 238, 246, 256, 306, 333, 387, 428, 431, 484, 524, 563, 589, 657, 665, 670, 680-681,685, 699-700, 712
Leyen, E von der 17, 50-51, 68, 81, 96, 98, 102, 117, 141, 146, 180-181, 262, 288, 340, 394, 420, 430, 434, 457, 524, 609, 637, 708
Lincke, W 17,20, 182
Littmann, E. 33
Löwis of Menar, A. von 50, 182, 420, 434, 493
Lucian din Samosata 84
Lüthi, M. 20, 30-32, 46, 109, 150, 155, 178, 572
M
Mackensen, L. 20,75,127,260,*296* 299, 307, 358, 388, 398, 418, 460, 505, 606, 700,719
Mannhardt, W 20, 296-297, 358, 379, 385,617, 632, 637, 644
Marcus Aurelius 610
Marett, R.R. 21-22

Matthews, W 700
Mead, G.R.S. 127, 298, 321, 522, 579-580, 724
Meier, H. 182-183, 450, 609
Meinhof, C. 708
Meister Eckhart 26-27, 136, 142, 249, 463
Meyer, R. 18, 21, 30, 369, 390, 482
Mogk, E. 99, 102, 157, 166, 253, 270, 293, 306, 325, 383-384, 458, 492, 606, 611,656
Müller-Lisowski, K. 102, 157, 319, 337, 584, 586, 604, 606
Murphy, J. 21
Musäs 33
Musset, A. 411
N
Nansen, E 52, 196, 198
Naumann, H. 180, 193, 403, 425, 510, 634, 639
Naumann, I. 180, 193, 403, 425, 510, 634, 639
Neihardt, J.G. 126
Niedner, E 198, 611
Ninck, M. 57, 82, 99, 102, 157, 177, 209, 229, 270, 297, 299,
764
Index de autori
307, 314, 374, 399, 407, 419, 457-458, 523, 580, 587, 589,
605- 606, 611, 622-623, 656
Nodermann, N. 19
Novalis 37, 171, 388
O
Oliveira, E 545, 547
Olrik, A. 20
Otto, WE 127
P
Panzer, E 20
Paracelsus 589, 640
Parker, K.L 112, 114, 256, 618
Paulus Diaconus 69
Pelliot, P. 656
Petsch, R. 20 Peuckert, W.-E. 341, 369, 638, 640 Philon din Alexandria 624
Picard, Ch. 523
Platon 26, 55, 138, 202, 234, 579,
606- 607
Plutarh 297
Polivka, G. 15, 18-21, 33, 151, 153, 182, 250, 261-262, 264, 284, 289, 305, 365, 367-368,
370, 379, 434, 451, 456-457, 459-461, 477, 480, 483-486, 500, 509, 564, 572, 650
Powell, J.W 295
Przyluski, J. 60, 82, 127, 142, 358,
385
Puech, H.-C. 589
Rank, O. 18, 24, 74, 297, 430, 470, 612
Rasmussen, K. 51, 70, 90, 94, 126, 202, 204, 657, 664-665
Reitzenstein, R. 55, 135, 209, 218, 264, 298, 364, 396, 459, 579, 589,611,624
Riklin, E 23
Rilke, R.M. 607

Rink, H. 310, 372-373, 396 Rittershaus, A. 20
Roeder, G. 209, 239, 321, 377, 533, 700
Rohde, E. 55, 71, 87, 118, 140, 183-184, 191, 196, 240, 253, 262, 327, 386-387, 404
Röheim, G. 24, 74, 84, 208, 335- 336, 387, 451,530,610, 721
Roth, WE. 220, 293, 371, 384, 676-677, 679, 682-683, 685
Rousselle, E. 61, 482, 599, 657 Ruben, W. 60
Rumpf, E 141, 213, 241, 314, 369, 430, 513,616, 646, 695
S
Saintyves, I. 19
Scheftelowitz, 1.190
Schmitt, R 26
Schopenhauer, A. 22, 142,172, 193, 220-221
Schweitzer, B. 20, 258, 482
Seligman, C.G. 300-301, 383
765
Index de autori
Silberer, H. 18, 24, 26, 39, 74, 98, 208, 297, 335, 365, 377, 470, 480, 606, 658, 675
Simms, S.C. 697
Steiner, R. 21
Stroebe, K. 47, 100, 143, 181, 228, 263, 355, 408, 413, 422, 470, 519, 609, 637, 643, 661,693
Suzuki, D.T. 61,511, 610
T
Tacitus 377, 482
Tegethoff, E. 20, 72, 146, 153, 181-182,266,533
Thimme,A. 16, 18, 672
Thurnwald, R. 141, 202, 296, 675
Tobler, O. 198-199, 431, 484, 533, 578, 671
Tournier, M. 337
Tylor, J.B. 19, 21-22
U
Usenet, H. 20, 503, 611
V
Van Genepp, A. 20
Vico, G. 16
Virolleaud, Ch. 60
Voth, H.R. 138
W
Waitz, T. 19, 672
Weber, L.E 20, 264
Weicker, G. 87, 203-204, 458, 533, 547, 671
Wesselski, A. 20, 45, 60, 69, 374, 376, 719
Wilhelm, R. 45,61-63,65, 111,127, 136, 155, 157, 186-188, 208, 253, 258-259, 335, 371, 401, 428, 521-522, 537, 539, 597, 606, 612-614, 648, 657
Winthuis, J. 533, 675
Wolff, A. (Toni) 388, 531
Wundt, W 18
Wünsche, A. 20,264, 279, 299, 387, 396
Z

Zaunert, P 50-51, 81, 98, 102, 117, 146, 180-182, 261-262, 288, 340, 420, 430, 434, 457, 524, 573, 588, 637, 708
Zimmer, H. 25, 29, 61, 63, 83, 99-100,127,135,142, 229, 244, 251, 320-321, 335, 358, 360, 364, 378, 389, 396, 401, 404, 410-411, 426, 482, 501, 508, 512, 524-525, 580,614, 671, 724
Zosimos 55, 502, 623

A

Aitaka Myoyin (*Japonia) 615
Ajutor la nevoie (*China) 33,41,54, 56, 69, 71-72, 81-82, 92, 102, 156,171,534, 545, 599
Akalapischeima şi soarele (pemon) 700
Albă-ca-Zăpada (*Fraţii Grimm) 97, 580, 612
Albă-ca-Zăpadaşi Roşu-Trandafiriu (Fraţii Grimm) 56
Aii Baba şi cei patruzeci de hoţi (Arabia) 96
Amăgirea diavolului şi puterea lui Dumnezeu (Balcani) 289
Andrew cel Norocos (*Norvegia) 229,514,532, 534
Apa vieţii (Fraţii Grimm) 96
Arawanili, primul vraci (arawak) 723
Artele negre (China) 719
Aspenclog (Norvegia) 297
Aşteaptă, cocoloşule! (Japonia) 511
Aventurile lui Matandua, cel cu un singur ochi (Fiji) 338, 647
Aventurile lui Mrile (*chaga) 327, 331, 354, 367,380,710,717
Aventurile unui fiu de rege (*Letonia) 84

B

Balbiermanndl (Germania – Dunăre) 181
Balot şi naşterea lui Lugh (^Irlanda) 267, 278-279, 282-283, 305, 373, 378, 575, 587
Băiatul care s-a însurat cu soarele (ciukci) 722
Băiatul căruia nu îi era frică de nimic (Nslanda) 530, 562
Băiatul ciudat (*inuit) 651, 658, 661-662, 701
Băiatul năzdrăvan (China) 185-186
Băiatul şi Bakurao (tembé) 666
Bărbatul care a fost preschimbat în femeie, apoi din nou în bărbat (Grecia) 650

Bărbatul care a rămas sub pământ (*hantî) 67, 72
Bărbatul care face somoni pentru fiinţele umane (inuit) 569, 575
Bărbatul care l-a slujit trei ani pe diavol (Lituania) 417
Bărbatul cu o dispoziţie proastă (warao) 684
Bărbatul cu soţia maimuţă urlătoare

(arawak) 681
Bărbatul din Grimsö şi ursul J
(Islanda) 56
Bătrâna din pădure (^Fraţii Grimm)
298
Bătrâna mea femeie trebuie să fie plătită (*Islanda) 509
Bătrânul care a făcut copacii veştejiţi să înflorească din nou (Japonia) 450, 513
Bătrânul cocoş (*Finlanda) 488
Bătrânul Coiot, omul, bivoliţa şi
femela elan (*crow) 695
Bătrânul cu o singură parte (*sa-
moezi, Siberia) 246, 712 Bătrânul din Cury (Anglia) 723-724 Bentgen şi călăreţul (Japonia) 694 Biserica secretă (^Norvegia) 421,
423
Blană-de-Urs (*Fraţii Grimm) 56,
413,419-420, 532, 589 *Blendwerk* – Amăgiri (Rusia) 57 Blestemul lui Pantannas (*Ţara Galilor) 146
Bogatul şi săracul (Spania) 451
Borah lui Byamee (Noongahburrah) 114, 256
Buhtan Buhtanovici (Rusia) 434 Bukutschichan (Caucaz) 434 Burenuşka, văcuţa roşie (Rusia) 383

C

Cadwalader şi toate caprele sale (Anglia) 667, 687
Calul fermecat (Germania) 97, 719
Capcanele periculoase ale vrăjitorului caiacelor (inuit) 94
Castelul de aur care atârna în aer (^Norvegia) 606
Castelul diavolului (Finlanda) 266
Cavalerul cu râs sinistru (‘Irlanda) 152, 314, 334, 339, 342, 352, 359, 361,386, 532, 534
Cavalerul şi femeia din pădure (Islanda) 638
Călătoria în barca huldren (Islanda) 529
Călătoria pe mare a lui Connla (”Irlanda) 157, 625, 678
Călătorie în Regatul Morţilor (*rrom) 161
Călătorul (winnebago) 240
Cântăreţul din drâmbă (Norvegia) 688
Cea frumoasă de pe pământ (Albania) 614, 617, 649
Cealaltă lume (Fraţii Grimm) 334, 336
Ce e mai bun: adevărul sau minciuna? (Finlanda) 451

Cei doi călători (^Fraţii Grimm) 451, 471-472, 474, 477, 485, 532,613,662
Cei doi învăţaţi (China) 536
Cei şapte corbi (^Fraţii Grimm) 580
Cei trei (rrom) 483
Cei trei corbi (Irlanda) 451, 457, 459
Cei trei ucenici (Fraţii Grimm) 420
Cel care nu găseşte nimic (inuit) 458
Cel care trage carul cu boi şi vrăjitoarea de pe munte (Japonia) 314
Cele trei daruri ale lui Peter (Spania)
649
Cele trei lămâi (Norvegia) 607

Cele trei pene (”Fraţii Grimm) 470, 572
Cele trei prinţese care au fost preschimbate în lebede (Lituania) 575
Cele trei prinţese de pe Tărâmul Alb (”Norvegia) 123
Cele trei puicuţe (Franţa) 153
Cele trei tărâmuri ale mortilor
> (aztec) 96
Cele trei torcătoare (Fraţii Grimm) 288
Cel fără barbă (Grecia) 288
Cenuşăreasa (”Fraţii Grimm) 155, 182
Cerşetorul şi paradisul (”Balcani)
143
Cerul zorilor (”China) 61, 155
Cetăţeanul integru Nefericire şi vrejul de fasole (Franţa) 505
Cimpoierul şi Puca (”Irlanda) 391, 420, 430, 471-472, 487
Cina spiritelor (Franţa) 182
Clopotele din Templul Mii (*Japo- nia) 685
Cocosul roşu, cocosul alb şi cocosul negru (Germania) 176
Cocoşul şi râşniţa (Rusia) 493
Coiotul rămâne coiot (maidu) 96
Connla şi fecioara zână (”Irlanda) 602,618, 664
Constructorul de poduri şi demonul (Japonia) 396
Copiii furaţi de uriaş (”ciukci) 305
Copilul pescarului şi elfii (”Grecia) 150
Corb Mare şi spiritele rele (”koriak) 623, 648
Corbul şi vulpea (iukaghir) 504
Craniul care a salvat fata (inuit) 203
Craniul care se rostogoleşte (”tembé) 206, 531,710
Craniul se comportă ca aducător de mâncare (”arapaho) 209, 213, 710, 719
Crearea lumii (inuit) 96, 133, 298, 579
Credincios şi necredincios (Suedia) 477
Croitorul şi cei trei fii ai săi (Germania) 501
Croitorul şi comoara (”Germania) 588
769
Index de basme
Cum a ajuns haimara să aibă ochii aşa de mari şi frumoşi (Guyana) 128
Cum a apărut focul (Wagawaga – Melanezia) 383
Cum a căutat Motecuhzoma Cele Şapte Peşteri (*aztec) 118, 127, 131, 167, 284, 622
Cum a cucerit-o Eme’mqut pe fiica
Omului-Soare (koriak) 722
Cum a învătat diavolul să cânte la vioară (Fraţii Grimm) 181
Cum a salvat-o neghiobul pe prinţesă (^Germania) 573
Cum au devenit cei patru antici bărbaţi (China) 371
Cumătră Moarte (*Fraţii Grimm)
259, 264, 266, 284, 388, 390
Cum i-a pedepsit învăţatul pe prinţii iadului (*China) 46, 58, 100, 258, 396
Cu’mo (iukaghir, Siberia) 213, 719 Cum o fată vrăjitoare a torturat mulţi tineri până la moarte (Lituania) 647
Cum s-a dus fermierul în iad ^Letonia) 395
Cum s-a însurat Hans cu Jacqueline (Franţa) 153
Cum şi-a găsit un orfan norocul, în mod neaşteptat (Finlanda) 151 Cureaua albastră

(Norvegia) 229 Curios (Spania) 183
Cutia magică (Rusia) 470
Cuvintele femeilor despart carnea şi sângele (China) 520
D
Danilo Ghinionistul (Rusia) 685
Dealul frumos (rrom) 480, 483
De ce e apa mării sărată (Germania) 451
De ce e apa mării sărată (Japonia) 451
De ce mierea se găseşte atât de greu acum (*arawak) 675
De ce nu mănâncă boa constrictor oameni (warao) 622
De ce omoară oameni tigrul negru (warao) 681
Der Mărchenfreund – Prietenul din basm (Lituania) 57
Desaga lui Ngeraod (*Micronezia) 96, 115, 118,284, 297, 313
Diaconul din Myrka (Islanda) 180, 185
Diavolul cu trei fire de păr de aur (^Fraţii Grimm) 371, 567
Diavolul şi bunica lui (^Fraţii Grimm) 371
Djulek Batiir (*Uzbekistan) 204
Doamna din lună (*China) 58, 61-62, 90, 102, 115, 122, 127, 335, 339, 371, 394-395, 397, 550,612,622, 647
Doamna Trude (*Fraţii Grimm) 361,366, 368-370
Doctorul din Fougeray (Franţa) 266
Domniţa raţă (Rusia) 523
770
Index de basme
Domnul cumătru (*Fraţii Grimm) 264, 266, 362
Du-te nu ştiu unde şi adu nu ştiu ce (Rusia) 472
E
Elfii florilor (*China) 536
Elful din munte (*China) 257, 264 Eme’mqut şi Femeia-Balenă-Albă (koriak, Siberia) 80, 82
Evadarea magică (munduruku) 719
F
Fantoma celei care s-a spânzurat (*China) 186, 191
Fata care era mai rapidă decât caii (*Serbia) 629

Fata căreia îi plăceau dulciurile (Spania) 494
Fata din cufărul de piatră (ciukci)
612
Fata din lună (Nauru, Micronezia)
157
Fata şi spiritul malefic (*iukaghir din tundră) 719
Fecioara ca soldat (Rusia) 369 Fecioara moartă (Rusia) 180, 183,
470
Fecioara Ţar (Rusia) 289, 319, 533 Femeia care a devenit păianjen
(*inuit) 70, 202
Femeia care a fost omorâtă de fantoma soţului ei (*bakairi) 169
Femeia care nu mânca nimic (Japonia) 645
Femeia care nu mânca orez (Japonia) 645
Femeia care şi-a urmat soţul în Aguarerente (*chané) 165, 176, 405
Femeia din pădure (^Norvegia) 636
Femeia falsă care a devenit o bufnită de noapte (*inuit) 662
Femeia-focă (Insulele Feroe) 581 Femeia-lebădă (Dunăre) 575 Femeia şi elfii (Grecia) 530
Femeia transformată (China) 635
Femeia-trol (Norvegia) 640
Ferdinand cel Credincios, Ferdi- nand cel Necredincios (*Fraţii Grimm) 250,326,474,479,482,
532, 534, 564, 659
Fermierul şi soarele de aur (Rusia) 572, 674
Ficatul mortului (Spania) 183
Fiica insulei plutitoare (koriak) 460
Fiica Mărului de Aur (Iran) 609
Fiica ţarului broască (Rusia) 612
Fiica vrăjitoarei (Japonia) 645
Fiica Vulturilor Regali (*tembé) 565, 695, 698
Fiicele furate (Finlanda) 152
Finul Bunului Dumnezeu (rrom) 644
Finul Petri (Spania) 96, 151
Fionn MacCumhaill şi mama lui (Nrlanda) 336
Fionn şi Lorcăn (Irlanda) 338
Fiul boului (Finlanda) 50

Fiul împăratului şi monstrul (căpcăunul) (rrom) 81, 722
Fiul lui Kimanaueze şi fiica soarelui J
şi a lunii (*mbundu) 436, 532, 534
Fiul nemulţumit (Lituania) 262, 504
Fiul regelui, care nu se temea de nimic (Fraţii Grimm) 460, 606
Flautistul pestriţ din Hamelin (Germania) 394
Flautul care a făcut pe toată lumea să danseze (Spania) 394
Floarea fericirii (rrom) 339, 575
Focul vulpii (*China) 204
Frate cu dracul (Fraţii Grimm) 416
Fraţii îşi vizitează tatăl (*navaho) 700
Frumoasa din pădurea adormită (Little Briar Rose) (*Fraţii Grimm) 38, 289, 293
Frumoasa Dunye (Uzbekistan) 365, 614
Frumoasa prinţesă din grădină (Germania) 618

Frumuseţea lumii (Spania) 470
Fundevogel (Fraţii Grimm) 297
G
Gaiţă-Albastră îsi vizitează sora, lo'i, pe tărâmul celor morţi (*chinook) 172, 178, 191, 243, 405, 709
Gaura uriaşei (Islanda) 370, 372, 384,403
Geanta, fluierul şi pălăria (Franţa) 649
Gemenii (guarani) 700
Geneza (menomini) 302
Ginerele lui Dumnezeu şi judecătorul (Letonia) 644
Giviok (Kiviok) (*inuit) 287, 307, 658
Gospodina din Husavik (Islanda) 429
Grifonul (arawak) 591
Grifonul (Fraţii Grimm) 523, 700
Groparul (Germania – Dunăre) 181
H
Hanatarekozo-sama (*Japonia) 505
Hans cel puternic (Fraţii Grimm) 325, 327
Hănsel şi Gretel (*Fraţii Grimm) 97, 303, 305-306, 314, 324, 360, 523, 530
Harpa zânelor (Anglia) 394, 405, 507
Helge-Hal din Muntele Albastru (Norvegia) 100-101, 177, 229
Hitchinna (*yana) 202, 214, 299, 301, 710
I
Iepurele (kootenay) 216
Iepurele şi ariciul (Fraţii Grimm) 152
Imaginea din oglindă neînţeleasă (Japonia) 430
772
Index de basme
Inelul magic (Finlanda) 649
Insula Utrost (^Norvegia) 227, 251, 383
Ititaujang (*inuit) 567, 574-575, 590, 623, 660, 673
Ivan, fiul vacii (*Rusia) 365
î
împăratul Roşu şi vampirul (rrom) 543
începutul lumii (munduruku) 138
J
Jaguarul care şi-a mâncat nepoţii (cashinahua) 302
Jderul care şi-a rupt un dinte (inuit) 665
Julspuk (Suedia) 181
K
Kaboi (*karajă) 137, 523
Kari Hainâ-de-lemn (^Norvegia) 229
Kiviung (*inuit) 96,310
Knos (Suedia) 485
L
La naiba cu banii, ştiu ce ştiu! (Danemarca) 513
Lars cel leneş care a câştigat prinţesa

(Danemarca) 502
Lasse, slujitorul meu (*Suedia) 463, 471, 501,532
Legenda lui K’anigyilak (Pacificul de Nord) 697
Legendáiul Okonoróté (’Guyana – warao) 131, 137, 142, 170
Legenda lui Tawhaki (maori) 371
Legenda originii navajo (navajo) 287
Legenda pribegiei (imigraţiei) oamenilor (*aztec) 133, 136, 157, 184
Lenore (Bürger) 180
Lumea de dincolo (inca) 396
Lumea lui Sedna (*inuit) 372
Lumea lui Sedna – versiunea 4 (inuit) 396
Lumina albastră (Fraţii Grimm) 472 Luna (*Caxinauá) 204, 208, 710
Lupul cu cap de fier (*Balcani) 339
M
Magia furtunii (Norvegia) 302
Mai la sud decât sudul şi mai la nord decât nordul în marele munte de aur (Norvegia) 100, 572, 660
Makonaura şi Anuanaitu (*arawak) 234, 238, 284, 362, 379, 386, 451, 534, 551, 562, 564, 575- 576, 581,587, 662, 708,711
Makunaima şi Pia (caraib) 371, 373
Mama cea rea (rrom) 322
Mama Holle (+Fraţii Grimm) 38,72, 122,158, 288, 305, 357, 370, 379
Mama şi fiul ei mort (Rusia) 182, 719
Mama vitregă (Dunăre) 681
Marele prostănac din Cuasan (Nrlanda) 342,361
773
Index de basme
Masa dorinţelor, măgarul de aur şi ciomagul (Fraţii Grimm) 501
Mazărea de desert a lui Sturt, floarea sângelui (Australia) 618
Măscăriciul care a devenit rege (rrom) 504
Mica jumătate de cocoş (Franţa) 493
Mica sirenă (H.C. Anderson) 572
Michel cel negru-maroniu (Germania – Dunăre) 390
Micuţa Patima cu fruntea de lună (*Iran) 356, 383
Militarul care a ajuns, din general, păstor de capre (Lituania) 504
Minciuna şi adevărul (Dunăre) 451
Mingea de foc (*inuit) 193, 266, 406, 426, 550, 720
Mireasa din Corint (Goethe) 180
Mirele-fantomă (Anglia) 180
Mirele şi strigoiul (Islanda) 178, 531 Misana, care a fost dus pe tărâmul mărgelelor (*inuit) 88
Mitul originii (hopi) 287
Moara de bani (Livonia) 493
Moara de pe fundul mării (Danemarca) 513
Moartea ca naş (Lituania) 284 Moartea Femeii-Păianjen (*skidi-pawnee) 285, 405
Motanul încălţat (*Franţa) 431
Muntele femeilor luminii (Irlanda) 102
Muntele Reginei de Aur (*Suedia) 47, 100
Muntele Simeli (Fraţii Grimm) 96, 451
Muştele s-au născut dintr-un gnom (*ainu) 245

Muzicianul care l-a convins pe diavol să cânte la o nuntă (Lituania) 395
N
Născut din reni (iukaghiri din tundră) 719
Necredinciosul şi craniul (Spania) 182
Nevasta mor ţii (*Franţa) 144
Nils-cărbune şi femeia-trol ^Suedia) 640
Nixa din iazul morii (^Fraţii Grimm) 719
Notscha (China) 62
Noul Paris *(Die neue Paris)* (J.W. von Goethe) 609
Nii Wa (*China) 253
O
Oci (^Ucraina) 244
O clipă în rai (^Danemarca) 142, 160
O legendă a florilor (^Australia – euahlayi) 111, 131, 229, 256, 563, 711
O legendă a lui Confucius (China) 612
O legendă shawnee (shawnee) 256
Omul bun la toate din câmpie (*barongantu) 701
774
Index de basme
Omul care a vizitat urşii polari (ciukci) 656
Omul care s-a preschimbat în lup (Lituania) 289
Omul din lună (inuit) 677
Omutaro (Japonia) 530
O poveste despre două fete (inuit) 719
O poveste despre Stăpânul-pădurii (Nukaghir) 241
Orbul care şi-a recăpătat vederea (inuit) 460
Originea ecoului (*ute) 294, 302
Originea jocului cu mingea (me- nomini) 56
Originea stelelor (bilchula) 56
Owein sau Contesa fântânii (celtic) 243
P
Pajul şi pocalul de argint (*Scoţia) 106, 169
Paradisul bulgărelui (Japonia) 511
Pasărea cu nouă capete (*China) 503
Pasărea de aur Iraţii Grimm) 389, 606
Pasărea Garuda (Insulele Maluku)
524
Pasărea *Peaged arsai* (*Micronezia) 525, 529, 532-534, 622, 693
Pământul vrea ce-i al ei (Caucaz) 150, 543-544, 602,612
Părul minunat (*Serbia) 713
Păstorul erou şi văcuţa bălţată (slav) 378
Păstorul şi cele trei iele (slav) 575
Păstorul şi prinţesa soarelui (inca) 525
Per Gynt (Norvegia) 411
Pescarul şi nevasta lui (^Fraţii Grimm) 494, 505, 508, 522, 581, 673
Pescarul şi spiritul (Melanezia, Insulele Solomon) 200
Picioare de aur (*Franţa) 273, 278, 562
Picioare-suliţă, pericolul de a te asocia cu spiritele (warrau) 219 Pielea de focă (Nslanda) 577, 591, 623
Pieptenele şarpelui (Finlanda) 695

Pikoi, vânătorul de şobolani (Hawaii) 680
Pirarukus (karaj á) 700
Pisica şi nebunul (Rusia) 434, 613 Ploaia de aur (Japonia) 451, 513 Poi-Yaumbe (ainu) 152, 666 Poliţistul (*China) 253, 426,430 Portocalii amari ai balaurului (Grecia) 609
Povestea bătrânei vrăjitoare (Spania) 305
Povestea bătrânului care a găsit o fetiţă şi a crescut-o (*Japonia) 616
Povestea despre Marea Roşie (Finlanda) 151
Povestea diavolului (rrom) 327

Povestea femeii-peşte (iukaghir) 591,673
Povestea lui Cefa şi Şefa (Turcia) 650
Povestea lui Chuveane (Africa) 331
Povestea lui Djihanshah (’Turcia) 481
Povestea lui Haburi (*Guyana – warao) 290, 293, 295, 302, 567
Povestea lui Ingnerssuit (inuit) 319
Povestea lui Lafaang (Malay) 547
Povestea lui Longa-Poa (*Fiji) 280, 471
Povestea lui Sânâmâ (Iran) 671
Povestea lui Wolf (inuit) 204, 657
Povestea marelui lăcar-de-stuf (Micronezia) 134
Povestea palatului de cristal şi a corăbiei de diamant (Turcia) 612-613
Povestea păsării de smarald Anka (Turcia) 523
Povestea porcului (Caucaz) 667
Povestea regelui orb care trăia în ţinuturile din vest (Insula Rote, Indonezia) 457, 532, 576
Povestea ursului (inuit) 56
Poveste despre trei berze (iukaghir) 647
Poveşti despre corbi (ainu) 451, 504
Preafrumoasa Vasilisa (*Rusia) 366, 369
Prinţesa-broască (Rusia) 591, 612
Prinţesa care nu putea să râdă (Rusia) 153
Prinţesa-dragon (*China) 71
Prinţesa renegată (*China) 592,600, 611—612, 671
Prinţesa şi muntele de sticlă (Suedia) 606
Prinţul Paşa Hassan (*Uzbekistan) 460
Privighetoarea Gisar (Balcani) 332 Profitorul (Caucaz) 507
Puternicul Grettir şi *Wiedergăngerul* Glam (Islanda) 180

R

Rakian (*dusun, Borneo de Nord) 664, 666, 671, 679
Rata (Polinezia) 95
Râsul speriat sau „Ce mănâncă degetul tău mare de la picior?” (inuit) 665
Râşniţa de pe fundul oceanului (Danemarca) 451
Recompensa periculoasă (*China) 157, 251,396
Regele furnicilor (China) 109, 177, 530
Regele Mu din Dschou (*China) 63, 397, 606
Regele penelor (Fraţii Grimm) 434 Regina elf Hilda (Islanda) 635

S

Sania minunată (*Rusia) 341
Sarcinile lui Tregeagle (Anglia) 208 Săgeata-şarpe (Rio Branca Tupi) 245, 477

Index de basme
Sălbaticul (Italia) 501
Să o ţinem, să o lăsăm? (Japonia) 451, 513
Săracul cizmar (Germania – Dunăre) 96
Săracul şi bogatul (Spania) 501
Săritorul-marin (iukaghir) 666
Schratl cel întemniţat şi bogatul Julius (^Dunăre) 472
Scufiţa Roşie (Fraţii Grimm) 97 Sicriul de sticlă (Fraţii Grimm) 612 Sigurd şi fantoma (*Islanda) 423 Sirena şi marele Dubhdach (”Irlanda) 583, 621, 644, 677
Slujba fantomelor (Franţa) 180,523, 532
Slujba morţilor (Norvegia) 181,719
Slujitoarea şi oamenii mării (Islanda) 177, 531
Smochinul (”awaiama) 299, 302
Soarele, broasca şi lemnele de foc (warao) 371, 373, 383
Soarele le face loc pământului şi cerului (blackfoot) 213
Soldatul şi raniţa sa (Rusia) 284 Soţia înţeleaptă (Rusia) 581
Soţii (Finlanda) 182
Spiritul Muntelui Wu-Lian (China) 397
Stanko şi vila (”slav) 631
Stareţul şi servitorul său (Elveţia) 390
Stăpâna fecioară (Norvegia) 535, 564, 606
Stăpânul dealului şi John Blessom (”Norvegia) 263
Steaua (”cherente) 545, 549 Suferinţa lui Flax (”Lituania) 180
S
>
Şamanul Makanaholo (”arawak) 362, 379, 551
Şarpele alb (Fraţii Grimm) 606,622 Şoim-Pribeag întâlneşte o ciocănitoare sub formă de om (inuit) 665
Şoim-Pribeag se căsătoreşte cu o bufniţă de noapte (inuit) 665-666
T
Tapairu, frumuseţea de pe tărâmul zânelor (*Fiji) 619, 623, 635, 660, 664, 722
Tatăl din câmpul de sus şi tatăl din câmpul de jos (Japonia) 513
Taurul roşu (”Islanda) 192 Tânărul şi urşii (menomini) 719 Tânărul vânător şi frumuseţea lumii (Grecia) 485
Teiul fermecat (Rusia) 508
Terciul dulce (Fraţii Grimm) 373 Thomas care face rime şi Regina de pe Tărâmul Elfilor (Anglia) 619 Tigrul-Negru, Wau-uta şi săgeata ruptă (warao) 293, 677
Tigrul transformat în femeie (”arawak) 678, 710

Index de basme
Tinereţe fără bătrâneţe şi viată fără
> 5 » 5
de moarte (*România) 152,539, 544, 602, 646
Toate creaturile pădurii construiesc o canoe din coajă de mesteacăn pentru Şoim-Pribeag (inuit) 666
Toboşarul (Fraţii Grimm) 367

Tovarăş (rrom) 480
Trei portocale dintr-o săritură (Spania) 609
Trei poveşti ale fraţilor To Kabinana şi To Karwuwu (Melanezia) 446
Treizeci-din-Paris (Franţa) 477, 485, 487
Trunt, Trunt şi trolii din munţi (*Islanda) 101-102, 130, 289, 417
Tseremsaaks (*tsimshian) 229 Tsetlwalakame (nimkisch) 96, 562 Turnătoarea de otravă (China) 648
T
>
Ţesătorul cel sărac care a căutat un naş (Dunăre) 261
U
Una, fata elf (*Islanda) 632
Un bărbat lamut prefăcut în piatră (lamut) 240-241
Un cap (Finlanda) 152
Un elf pieptăna părul femeii (^Croaţia) 333
Un mit al vulturilor despre rându- nelele zburătoare şi dansul lupilor într-un banc de lut (*inuit) 124
Un-ochişor, Doi-ochişori, Trei-ochi- şori (*Fraţii Grimm) 380
Un soldat salvează prinţesa de blestem (Albania) 617-618
Un vânător în Hades (*ainu) 167
Ursul Hans (Spania) 471
Ursul roşu Ta-Ku-Ka (inuit) 56
V
Vaca Bukolla (Islanda) 378
Vampirul (rrom) 617-618
Variola – versiunea 2 (iukaghir) 648
Văcuţa de pământ (^Alsacia) 374, 379, 383
Vălul (Fraţii Grimm) 182
Vânătorul de foci şi tritonul (*Scoţia) 232
Vârcolacul (Franţa) 371
Vecinul de sub pământ (*Norvegia) 407, 423
Venirea poporului hopi din Lumea Cealaltă (hopi) 138, 175, 700
Verzele măgarului (Fraţii Grimm) 649
Vila rămân vila (Serbia/Bosnia/ Croaţia) 672
Vizita în rai (*pemon) 365, 551, 562, 575-576, 587, 590, 695, 698-699
Vizita la Manabozho („America de Nord) 90, 324

Vrăjitoarea care a fost învinsă cu potcoave (Balcani) 323
Y
Yineaneut şi Creatorul-Pământului (*koriak, Siberia) 75
Yuriwaka-Daijin (Japonia) 213
Z
Zânele de pe Gump (*Anglia) 103
Zbor către lună (*inuit) 51, 69-70,

82, 117, 126, 128, 133, 157, 170,
243, 284, 406, 662, 709

abis 92, 99, 257, 366, 549, 598, 659, 720
Adam şi Eva 503
adâncuri 37-38, 41, 45, 65, 72, 83, 140, 229, 231, 237, 239-240,
249, 270, 272-273, 282, 307, 311, 372, 377, 396, 445, 456, 459, 461, 502, 551, 562,
590, 598; zeul ~ 231
aer52, 55, 58-59, 63, 104, 116, 118, 133, 156, 196-197, 229, 246,
250, 282, 306, 456, 529, 547, 614, 628, 654-655, 697
Aer-Lume 133
afect 59, 240, 534, 567, 661-662, 694
Afrodita 289
ajutor magic 86,203, 324, 420,473, 481
alb 53, 56, 65, 122, 147, 162, 166, 175-176, 179, 182, 216, 241, 320, 347, 349, 351, 357,
366, 370, 392, 474, 476-477,
481-483, 486-487, 502, 532, 594, 598, 606, 619, 622-623, 629, 632, 653, 655, 659, 662,
690, 697,710, 722
albastru 41,101, 107, 228-229, 259, 383,516, 596, 635
albină 105-106, 112, 114, 137, 292, 326, 453-454, 461, 554, 664, 667-672, 676-677, 680;
femeia-albină 669, 672; suflet 677
Alcheringa 141, 238, 563, 586, 657 *alcheringa mijina* 657 alchimie 199, 480,612, 623
alchimişti 459, 502, 506, 607, 721, 724
al doilea sine 428, 431, 660 alectriomantie 492
al patrulea (a patra) 71,98, 113,265, 415, 461-462, 471,563, 641
altér ego 56, 331, 387-388, 418, 430-431, 456, 463, 487, 493, 503, 544
Althaimenes 140

Altjira 141 Amanoyaku 241 Amazon 245, 371 amestec 352, 511-512, 624, 721 ambivalent
117, 550, 581, 717 ameninţare, vânare 52, 86, 97, 147, 171, 185, 197, 200, 202, 208, 220,
232, 239, 245, 249, 251, 264, 319, 334, 342, 357, 360, 389, 409, 422, 511, 530, 535,
545,605, 675,699, 713, 718-720
Amphiaraos 140 amplificare 479 Amrita 63 Ananke 289 androgin 284, 296 *angakoq* 51-53,
310-311 anima 13, 306, 534-535, 539,
543-545, 547, 550-551, 561- 564, 567, 571-574, 576-578, 580-582, 586, 588, 591-592,
597-598, 600, 605, 607, 609-615, 617-619, 623-625, 628, 631, 634-635, 637, 640, 644-651,
656, 658, 660-662, 664, 666, 670-674, 677-678, 681, 684-685, 687, 694-695, 701, 709-711,
713, 716-718, 722-723, 725; arhetip al 227, 233, 240, 249, 251, 254-257, 290, 307; apariţia
problemei 622; ca animale 166, 168-169, 193, 209, 462, 664; ca un câine negru 574; ca urşi
418; ca voce a inconştientului 574,605; ca voce
a instinctelor 680; conştientizare 572; definiţie 388, 501-502; dublu aspect al 86; figura „de
graniţă” 684; formă animală 287, 409, 572-573; identitatea cu umbra413; şi imagoul mamei
658; intuiţii 459, 525, 529-530, 567, 571, 597; izbăvire 572, 581, 674, 694; şi Marea Mamă
305, 573-574; nerăscumpărare 580; şi umbra 428-429
animal doctor 670
animale; ajutătoare 341-342, 434-
435,473,564, 659; heraldice 231 animalism 665
animal totemic 232, 237-238, 589,

708
animism 22 animisti 21 antroposofie 21 apariţii 37, 155, 197-199, 213, 220-221, 258, 530, 644,718 apartenenţă 428, 562, 698
apă 48-49, 62, 69, 71, 74, 80-82, 86, 88-89, 91, 99, 102, 107, 113, 128-130, 134-135, 141, 153, 158-159, 162, 179-180, 205, 210, 213-214, 230, 232, 235, 240, 252, 256, 264-269, 275-276, 285, 291-293, 301, 310, 312-314, 320-321, 329, 337, 340, 344, 347-348, 355, 373, 385, 395-396, 398, 410, 415, 417, 420, 437-442, 444, 446-447, 454, 458-461,
781
Index tematic
475-476, 484, 494, 502, 506, 511, 518-519, 523, 526, 553, 556-557, 568, 572-574, 580-581, 584-585, 587, 591, 596, 598-601, 604, 608-609, 611-614, 621, 626, 647, 668, 672-673, 703, 705-707; care fierbe 82
Apollo 458, 491,523
Arahne 288 Aranda 660 Arborele Lumii 279 Ardă Viraf 55 *argenon* 202 argint 58, 63, 104, 106-107, 183, 197, 316, 355, 370, 382-383, 403, 408, 450, 508, 516-517, 520-521,573,636, 692 arhetip 26, 27, 31, 233, 254-255,
257, 283-284, 290, 302-303, 321, 336-337, 360-361, 370, 376, 385, 430, 463, 479, 535, 544, 563, 670, 676, 711, 718-719, 724, 739, 740; anima 535-536, 544; mamei 283, 302, 305, 307, 336-337, 357, 359-360, 370-371, 376, 385; totemic 670
aripi 166, 207, 276, 326, 362, 437, 522, 524, 533, 555, 559, 565- 566, 593, 630, 655 arme 196, 266, 278, 345, 529 Art cel Singuratic 604, 611 Artemis 624
Arthur, rege 243, 614
arunca un lucru în spate (a) 720 *asha* – virtute 396 atemporal, atemporalitate 25, 123, 141-142, 146, 150-151, 153, 182, 590, 602
Atena 118, 288, 624 Attis 294, 298
Audhumla 377 Augustin, sf. 26 aur 29, 48-49, 63, 69, 72, 85, 100, 104-105, 107, 110, 134,
183, 197, 201, 204, 233, 273, 276, 278, 304, 314, 316, 335, 343-344, 353-354, 370-371, 377, 382-384, 389, 392-393, 399-400, 402-403, 405, 408, 416, 417, 450, 451, 454, 466, 470, 479, 480, 483, 487, 488, 489, 491, 492, 497, 499, 501, 508, 509, 511, 513, 516, 517, 520, 521, 543, 562, 567, 572, 573, 575, 606, 612, 613, 630, 660, 674, 689, 710, 715, 716, 722, 735
auseinandersetzung 25, 191, 314, 327, 334, 386, 421, 461-462, 513, 531, 550-551, 561-562, 564, 591, 657, 698-699, 701, 713,718, 725
Australia 111, 141, 158, 618, 660 autodistrugere 307, 390 aztec 102, 119, 121, 127, 134, 157, 238-239,284, 373,451, 580, 622 Aztlan, „Albiciunea” 119, 121-122, 622
782
Index tematic
B
Baba Bătrână 372
Baba laga 290, 324, 341, 365-366, 369
Babilon 18; Turnul Babei 72 Bacchus 324
Baffin, insula 51
baie 135, 565, 672; de reînnoire 657 Balot 267-273, 278-279, 282-283, 305, 373, 378, 562, 575, 587

bancă 188, 292, 557-559, 564 bani 116-117, 265, 320, 340, 352, 355, 375, 405, 414-415, 419, 424, 427, 434, 441, 463-464,
479- 480, 493, 540, 639-640
Barbelo 724
basm popular 16, 31-32 basme scandinave 634 batistă 395, 443, 453, 714-715, 721 băiat 97, 106, 150-151, 155,
186, 194, 206-207, 270, 283, 290-291, 304-305, 310-311, 331, 355, 378, 383, 423-424, 431-432, 436, 455, 470, 523, 526-527, 530, 536, 540, 543, 546-547, 568, 572, 617, 633-634, 637, 654, 658, 661, 666, 680, 701
bătrân 57, 67, 77, 86, 90-91, 97, 103-104, 120, 122, 132, 146, 149, 187, 206, 216, 227,
229, 231, 241, 247-248, 255, 259, 283, 325, 346, 370, 378, 408, 417, 421, 437, 450, 459, 473,
480- 481, 488, 492, 505, 511, 529, 559, 615, 617, 640-641, 645, 652, 654-655, 657, 680;
daemonic 248-249; magician 227
bătrânel 245, 281,468, 471, 473 bătrân în suflet 246
Bătrânul Coiot 695-699 berserker 57,418-419, 589, 665 berserkism 57
Bertha 158
Beya 612, 623
binele 177, 272, 332, 356, 372, 380, 460, 652
blană-de-urs 56-57, 413-415, 419-420, 532, 589
blestem 147, 571, 617-618, 635, 650, 672, 693
Brahman 283
broască 61,293,299, 334-336, 371, 373, 383, 445, 460, 470, 502, 572, 588, 591,612, 672, 677 broască-testoasă 65, 116, 166, 300, 335, 556-558
brosă 336
Brunhilda 486
Buddha 299, 420 budism 458; tibetan 401
Bukolla, vaca 378
bulgăre 511
Bunica 372
bunuri 241-243, 255, 301, 351, 419, 435,463,470-471,519,668,708
Byblos 297
cadavru 166, 183, 186, 202, 208, 298, 344, 426, 533, 620, 635

caiman 235-236, 239, 534,564, 581 cal 27, 44, 48, 98, 159, 232, 244, 259, 263, 274, 297, 316-317, 323, 325-326, 351, 357, 366, 414, 418-419, 454, 461, 474, 480-482, 487, 540, 544, 623, 629-631, 642-643, 647, 659, 692; alb 351, 366, 474, 481-482; ca divinitate solară 482; magic 478, 544; sur 323
cap, capete 72, 77-78, 97-98, 104-105,116,145,152,174-176, 197-199, 202-203, 205-206,
215, 219, 235, 238-239, 248, 259-260, 262, 265, 275, 277, 282, 297, 299, 308, 326, 335, 339-340, 344-346, 349, 356, 363-365, 369-370, 379, 413, 433, 452, 458, 468, 471, 486, 497, 502-503, 514, 518, 541, 547, 552, 555, 557, 562, 575, 579-580, 584, 615, 630, 647-648, 654, 661, 691-692, 697, 700, 707, 710, 723; decapitare 573
capră 228-229, 329, 381-383, 391, 637, 687-688
caracter nedefinit 46, 118 caracter straniu 172, 658 Carridwen 338
Cartea egipteană a marţilor 209, 700 *Cartea tibetană a marţilor* 160, 743 casă 39, 52-53, 76-78, 80, 105, 109, 115-117, 122, 124-126, 129, 131, 136, 148-149, 156,
163-164, 174, 179, 183, 187, 189, 195-196, 202, 208, 219, 228, 230-231, 245, 248, 253,

260, 262-263, 266, 276, 291, 295, 301, 303-305, 308-312, 337, 339, 343-344, 351, 354-355, 358, 372, 374-375, 391, 399, 408, 410, 422-423, 442, 454, 488, 496, 504, 506, 509, 515, 517-520, 525, 527-528, 530, 536, 542-543, 546, 552- 554, 556-559, 568, 581, 593, 612, 615, 624, 631-633, 635, 645, 652, 655-656, 668-669, 673, 677, 679, 691-692; casă cu patru colţuri 39; casă din turtă dulce 305
castel 39, 49, 58, 64, 71-72, 85, 99, 106, 108, 144-145, 197, 250, 260, 315, 349, 360, 382, 433, 461, 466, 469, 472, 476, 481, 485, 488, 516, 532, 601, 609, 613, 650, 722; de diamant 72 călătoria pe mare în timpul nopţii 725
călătorie 50, 54, 56, 63-64, 66-67, 71, 90, 125, 144, 160, 162, 186, 232, 247, 252, 254, 355, 371, 392, 406, 486-487, 510, 542, 562, 585, 614, 625, 628, 635, 652, 655, 657, 659, 698, 725; călătorie lungă 252, 725 căprioară 52,69,132, 210,213,216, 218, 508, 555, 622, 635, 666, 672; albă 622

căratul reciproc, motivul 337 căsătorie 42, 143-144, 152, 235, 277, 287, 314, 379, 513, 544-545, 638, 640, 644, 662, 665, 680-681; magică 544, 561 câine 52, 109, 162, 181, 195, 197, 201, 317-318, 370, 372, 408, 412, 422, 450, 573, 580, 665; câine negru 573-574
cântec ritualic 605 cântece 59, 63, 90, 141, 147, 231, 247,270, 394,452, 605, 667,695 ceaţă 71, 86,100, 156, 228, 279, 325, 514,614, 628 cedru 67-68, 609 cel care aruncă 581 celti 99, 269, 602 cer 41-42, 44-45, 62, 91, 115, 133-135, 137-138, 152, 175, 213, 229, 241, 256, 263, 276, 281, 326, 382, 498, 522, 539, 543, 545, 549, 595, 599, 656 cerb 210, 220, 244, 363, 543, 619, 622; alb 619, 622 ceţuri nordice 38 >
chatten, populaţie 419 cheie 162, 250, 471, 474, 478, 480-481, 577-578, 581,591 chemare 54, 300, 487, 605 Chichihuacuauhco 297
China33,41,46,62, 72, 82,90, 127, 335, 357, 370, 482, 599, 623, 648, 656-657, 721
Cian 267-268, 272
ciclu lunar 579
cinci 156, 183, 242, 258, 267, 346, 349, 396, 433, 454, 538, 551, 620, 626-627, 637, 678
cioară, corb 452, 457-458, 543 ciocănitoare 234, 665-666
Circe 289, 718
cizme 194, 432, 434-435, 518, 651 clan 231, 478, 524, 680-681, 684-685, 708-709, 711-712
Cnosos 70

coarne 71, 228-229, 265, 344-346, 377, 391,649-650, 689, 692
Coatlicue 120, 122, 284 coborâre 54-55, 75, 92, 133, 137, 160, 620
coborâre în iad 71 cocoş 153, 182, 488, 491-493, 523 colonie de albine 670, 677 comoară 63,68-69,71,86,103, 158,
276, 306, 319, 335, 354, 359, 370, 384, 403, 462, 472, 506, 518-519, 521, 588, 595, 599, 601, 614
complex 171, 190, 192-193, 214, 420; autonom 171, 183, 220; de inferioritate 111,420
conceptul de spaţiu 30, 73 Confucius 612—613
Connla 157, 602-605, 610-611, 613-614,618, 625, 664, 678 conştientizare printr-un afect 694 conştientizare spirituală 61 conştiinţă 22-23; ego 86, 388, 435, 572; extincţie 61; individuală
785
Index tematic
138-139, 154; lumească 23; a speciei 138-139, 154 conştiinţă-ego 86, 388 context 28-29, 126, 337, 418, 492, 503, 579
conţinuturi inconştiente 178, 189, 200,212, 227, 435,684
copac 58-59, 69, 96, 114, 116, 129-130, 150-151, 200, 205, 207, 213-215, 218, 241, 245, 251, 257, 290, 292, 296-301, 314, 328, 340-341, 346-349, 353, 358-359, 374-376, 378, 382-385, 415, 448-450, 509, 520, 523, 529, 541, 548, 559, 565, 573, 593, 609, 617, 641, 645-646, 665-667, 676, 682- 683, 707, 740; care se deschide şi se închide 96, 117, 297, 313; Copacul Cunoaşterii 299, 321, 606; Copacul Vieţii 299, 353; de natură bisexuală 297
copil 25, 30, 74, 76-77, 102, 112, 188, 196, 213-215, 247, 259- 261, 265, 268, 272, 283-284, 290-291, 293-294, 300, 307, 314, 322, 328, 330-331, 333, 335-336, 338, 354, 361, 367, 370, 376, 421, 443, 461-463, 474, 478-480, 505-506, 529, 539, 549, 567, 569, 571, 581, 592, 606, 610, 612, 620, 623- 624, 637, 651, 657, 669-670, 673, 686-687, 696-697, 701, 714, 716-718; copii nenăscuţi
158; copiii, pietre preţioase 297; divin 283, 463; simbol 716; ca simbol al Sinelui 612, 618, 624-625, 694
copite de cal 419 corabie 86, 355, 476, 498, 515, 519,
611, 613; de cristal 604, 611; ~ mortii6ll
Coran 74, 580, 603-605 cormorani 228-229
corp 44, 51, 53-55, 57, 68-69, 128, 134, 159, 167-168, 220, 246,
266, 285, 294, 341, 357, 424, 470,612,623
cosmos 82, 470, 500
coş 128-129, 174, 195, 205, 369,
639, 653-654, 660-662, 667 coşmar 23, 108, 197, 342, 609 craniu 181,199, 202-204, 211-215,
217, 220, 263-264, 266, 286, 364; care se rostogoleşte 282 crearea lumii 373, 716, 724
Creasta de foc (Druim na Teine)
267, 271
Creatorul-Pământului 76-79 credinţă primitivă 51, 67 creştinism 262, 264, 395, 397-398, 587, 634, 640, 644, 664
cristal 58, 59, 102, 114—115, 256,
470,594,598,604,611-613,619 Cristal de apă 612—613
cristelniţă 612
cuib 106, 514, 560, 663 culoarea roşie 271, 300, 370, 485,
723
786
Index tematic
culori 113, 156, 229, 579, 596, 662; albastru 229

culte de mistere 160, 674-675 culturi primitive 251, 582 Curupira 245
cu susul în jos 175-176, 517, 519 cutie 354, 436, 438-439, 466, 470-471,473, 571
cuţit 52-53, 219, 316, 373, 396, 458, 566, 627
Cybele 294, 385
D
daemon 218, 270, 406, 420, 473- 474, 487
daemonic 237, 251, 257, 270, 386, 388, 403, 420, 426, 479,
481-483, 529, 561,588
Dag 623
dans 53, 59,124,146, 174-175, 228, 230-231, 286, 403-405, 516, 519, 546-547, 550, 690,
697
dayak, populaţie 175
dealuri de marmură 72
Decius 580
deget mare 337-338; suptul ~ 338 delfin 503
Demetra 404, 658 demiurg 227, 256
Democrit 721
demon 75, 87, I02-103, 111, 127, 155, 159, 170, 183, 189, 201, 213, 218, 220, 239, 245-
246, 251, 254, 258, 262, 264, 271- 273, 279, 283, 287, 321-322,
324-325, 341-342, 356, 358, 364-365, 368, 371, 385-386, 388, 390, 395-397, 402-403,
425, 451, 458, 463, 472-473, 481, 491-492, 501, 511, 520, 528, 531-533, 562, 564, 567,
586-587, 596, 599, 604, 616- 617, 622-623, 637-638, 645, 650, 660-661, 698, 700, 710,
719, 721; demon al zăpezii 370 demonic81,102,109,118, 175, 184,
190, 201, 208-209, 213-215, 219, 248-249, 255, 267, 269, 271-272, 278, 282, 299, 305,
322, 339, 342, 357, 360, 362, 366, 368-369, 373, 457, 472, 481, 487-488, 511, 532, 534,
550, 583, 601, 640, 659, 677, 694-695
desagă 96, 115-118, 162, 284, 297, 313, 443, 448, 452, 455, 458
destin, soartă 108, 203, 238, 289, 297, 323-324, 327, 331, 337, 359, 386, 493, 504, 519,
532, 560, 583, 610, 619, 635, 659, 687-688, 701
dezvoltare 23, 29, 133, 139, 282, 295, 299, 338, 354, 361, 371, 399, 409, 420, 460, 479,
523, 564, 579, 711, 723; interioară III, 352,357-358, 376, 462
Diana 324
diavol 46, 115, 117, 186, 194, 213, 258, 362, 395, 421, 429, 448- 450, 459, 528, 645, 647-
648;
787
Index tematic
diavolul 176, 184,250,261,264, 266-267, 271, 276, 278-279, 339, 362, 367, 371, 387,
395- 396, 398, 414-420, 428, 430, 457, 480,485, 491, 567, 588-589 dinamism 227 dinţi
65,245,324,368,638,665,691 divinitate 55, 209, 231, 234, 249,
262, 267, 282, 339, 395, 426, 451, 470, 486, 512, 575, 600, 708, 710-711, 724; divinitatea
55, 83, 209, 231, 254, 377, 470, 512,575, 579, 623
dizolvare 64, 96, 209, 399, 531,
673-674, 678,712 „doamna albă” (fantomă) 623 Doamna Craniu 370 Doamna Trude 361-
362, 367-368 doi 58-59, 63, 67, 81, 124-126, 145,
150, 175, 180-181, 198-199, 207, 213, 219, 231, 236, 243- 244, 247, 259, 273, 285-286,
303-304, 306, 308, 315, 323, 325-326, 337, 342, 345-346, 348, 356, 373, 377, 380-382,
390, 405, 423, 425, 427, 429, 435, 443, 451-453, 456, 458, 463, 468, 471-474, 477, 485,
487, 494, 500, 513-514, 520, 525, 532, 536, 546, 554, 560, 563, 578, 582, 584, 613, 615,
639, 644, 648, 655-656, 661- 662, 665, 678, 681,696 domesticire 332, 435
Donat 279

doppelgănger 56, 386, 425, 428-430 două fete 117, 239
dragon 41-42,62,71,321-322,503, 594-595, 597-601, 615, 617, 624, 640, 671
dragoste 164, 169, 235-236, 238, 240, 268, 290, 293, 333, 476, 525, 533, 576, 585, 601, 613, 640, 665
dragostea mamei, aspectul negativ 320
druid 267-268, 583, 603-604 dublu, dublură 86, 118, 249, 262, 280, 284, 302, 320, 322, 339, 370, 387, 389, 406, 428-431, 472-473, 503, 650-651, 693, 698
duh 233, 256, 459, 461; duh al speciei 233-234
Dumnezeu26,74,92,101,127-128, 135-137, 143, 151, 249-250, 254-257, 259, 261, 276, 280, 289, 365, 396, 410, 419, 421-422, 452-453, 460, 463, 477, 479-480, 486-487, 491, 499-500, 503-504, 507-509, 512, 585, 587, 606-607, 612, 624, 630-631, 640, 644, 699, 716, 718, 724
Dungting, mare 45, 593-594, 596 Dunya 614
E
Edda 278, 321, 383
Edda poetică 198, 279, 383
788
Index tematic
Eddystone (Mandegus), insulă 38 Egipt 18, 135, 157, 239, 293, 321, 358, 364
egipteni 82, 134, 156, 209, 271, 293, 377, 429, 700
ego, eu 13, 22, 54, 171, 387-388, 390, 401, 426, 429, 435, 456, 461, 463, 470, 473-474, 504, 508, 531, 561, 572, 610-611, 722; al doilea eu 387, 428-429, 660; altér ego 56, 331, 387-388, 418, 430-431, 456, 463, 487, 493, 503, 544;
eidola 26, 240
Eidola 185 *eidolon* 533 Eikthyrnir 383
Elena 293
elf, elfi 147, 333, 406, 509, 511, 530, 589,621,632,635,671-672,688 energie 182, 213, 227, 325, 332, 339, 352, 356, 366, 459, 470, 561, 605, 614, 693, 721; creativă 279; întunecată 661; psihică 332, 544, 561,589
energie demonică 366
Ennoia 724
entrilckt 327
Eol 201
epuizare 53-54, 57
erete 523
Eros 59,394
erou 45, 57, 140, 155, 183, 204, 216, 271-273, 279, 294-295, 306, 319, 321-323, 324, 327, 333-334, 336, 338-339, 347, 352, 355, 357, 359-360, 371, 378-379, 384, 405, 419-420, 426, 435, 471-472, 482-484, 486, 513, 529, 532-533, 535, 543-544, 562, 564, 573, 598, 604-605, 611, 618, 659, 679, 700, 713-714, 721-723 eschimoşi 51-52, 59, 568-569; eroi veşnic tineri 295; erou solar 604 Estonia 457 eşarfa 187, 714-715 Ethlinn 267-268, 272
Ethnea 272
euforie 46, 58, 394
Euridice 530
Euripide 38 experienţă 31, 54, 56-57, 65, 67, 111, 126-127, 153, 214, 220-221, 402, 404, 406, 421, 426,

460, 539, 550, 587-588, 597,
605, 611, 618, 631, 662, 665,
684, 699, 716; frontalieră 684; în lumea cealaltă 71
experienţe onirice 46 extaz 46, 51, 55, 57-58, 65, 72, 111,
154, 231,387, 394 extaz euforic 394
F
fabule 15-16
Fafnir 278
falie 324, 338, 354-356, 368
falus 353

fantezie 16, *26,* 111, 305, 352, 451, 485, 502, 512, 524; tărâmul 65
fantomă, stafie 22,43,61, 155, 160- 161, 169, 171-173, 176-181, 184-189, 192-194, 198-201, 204, 208, 221, 227, 251, 254, 368-369, 395, 405, 468, 471, 601, 623, 632, 634-635, 638, 640, 644, 647, 657, 694, 713, 718; conţinuturi inconştiente 189,200
Faust 72, 141, 250, 397, 561, 656 *favelle* 16
fântână 38, 72, 74-75, 82, 84, 156- 158, 162, 276, 288, 365, 373, 385, 415, 437-438, 440-442, 444, 455, 459,619-621
fântâni ale iadului 74 fecioara-lebădă 571-572, 628-683, 685
Fecioara Mar ia 284, 481, 487, 510, 512-513
femeie necunoscută 597, 671, 709 femei-iepuraş 324
Fenris 341
fermecat 38, 42, 97-98, 102-103, 250, 253-256, 262, 264, 283, 306, 352, 417, 478, 485-487, 494-495, 502-503, 508, 545, 585-586, 601, 605-606, 636, 661,713
fertilitate 128, 238, 324 fetişism 118
fierar 268, 271-280, 323, 367,
384-385, 562
figuri divine, identificare cu 563 fiică 71, 147, 165-166, 209-214, 216, 260, 267-268, 273, 275-277, 280, 285, 308-309, 312-315, 318, 347, 351, 356, 359, 363, 367, 375, 379, 384, 417, 421-422, 432-433, 436, 438, 443-445, 455, 459-462, 465-468, 471, 532, 534, 548, 552-553, 559, 562, 584, 588, 592, 595, 615-617, 621, 623, 643-644, 646, 658, 672, 681, 694, 709, 722
fiinţă, fiinţare 13, 21, 25-27, 31, 57, 68, 75, 78, 82, 86, 90, 103, 115, 118, 128, 133, 135, 142, 157-158, 175, 188, 196, 208, 218, 234, 246, 249, 259, 271, 278, 282, 294, 306, 321, 332, 364, 367-368, 371, 384, 386, 389-390, 404, 425, 429-431, 445, 450, 478, 482, 493, 506, 511, 522-524, 528-529, 532-533, 535, 544, 561, 563, 571-572, 580, 582, 588-589, 592, 594, 598, 605, 614, 621, 623-624, 631, 634, 660, 666, 670-672, 685, 693-694, 701, 709, 712; totemică 563
flinte aeriene 133
fin 144, 260, 478-480
Fineu 459
Fionn 336-339 fiu-iubit 293, 297 fixaţie 397; fixaţia mamei 334

Flautistul pestriţ din Hamelin 200, 394
floare 31, 112-114, 122, 228, 275, 339, 373, 385, 463, 536-538, 541, 594, 617-618, 633, 705, 707 foc 52, 72, 78, 111, 116-117, 145, 149, 159, 173, 193-194, 196- 200, 215, 217, 219, 242, 246, 248, 265-267, 269, 271, 273, 279, 281, 303, 307, 316-318, 320, 329, 337-338, 353-354, 362, 367, 371, 373-374, 383- 384, 406, 416, 426, 505, 513, 518, 525-528,

546, 550-553, 566, 594, 599-600, 604, 640, 648, 652, 657, 665, 673, 689, 692, 703, 720, 722; interior 307; secret 374, 384
focă 53, 69, 90, 230, 232, 312, 372 folcloric 16, 199, 261, 271, 287; motive 23, 189
formă animală 287, 409, 572-573 formă dualã 698
forme 20, 26-28, 54, 72, 96, 98, 156, 166, 169, 178, 196, 199, 205, 208-209, 227, 239-240, 292, 302, 313, 342, 353, 376, 430-431, 478, 484, 531, 590, 598,610,618, 671
Fortuna Barbata 385 forţa vieţii 273, 320, 345 forţă de zămislire 27 forţă psihică 32 frasin 74, 82, 296, 606
Frasinul Lumii 74, 82,297,299,606
frate mai mare 219, 233, 238, 484, 519-520, 526-529, 680
frenezie 57,248,406,649,661,688; dionisiacă 57
Freyja 399, 533
Frigg 288, 293
fruct 75, 76, 104, 137,168, 205, 213, 299, 308, 353, 365, 373, 380, 382, 447-449, 606; vindecător 377
Frumoasa din pădurea adormită 38, 289, 295
fulger 41, 92, 140, 151, 227, 237, 384, 500, 588, 599-600, 622
fum 46, 80, 115, 174, 197, 374, 517, 554,614, 633,642, 652
funcţii instinctuale 25
furnici 109, 111, 157, 177, 235, 325, 363-364, 530
furtună41,44,56, 88,124,204,228, 239-240, 250, 270, 302, 311, 355, 473, 498, 500, 514, 530, 538, 622, 629, 628, 672
fuste verzi 419
fylgia, fylgjur 524, 605

G

Gaiţă-albastră 173-174, 176, 191, 243, 709
gaură 53, 69-71, 74, 81, 89, 113, 132-133, 137-138, 157, 167, 174, 200, 211, 344, 364, 370, 403,517, 585, 681
gaură din cer 70, 153
gaură în pământ 138, 140, 153, 157, 167, 200, 217, 285, 370,403, 653

gândire 16, 19,30,38,220,288,387, 430, 458, 501-502, 524, 712; pre-logică 30
gâscan 392-393, 395, 397-399, 404-405
gâscă 290, 316, 393, 397-399, 405- 406, 460, 483, 568-569, 571, 575-576; gâşte sălbatice 460 *geistige* 171
ghem de aţă 636-637
gheţar 101, 308
ghid spiritual (călăuză a sufletului) 244, 420, 523
Ghilgameş 83, 136
Glas Gaibhnenn 267, 272 gnostic 82, 133, 293, 298, 321, 365, 385, 522, 579, 675, 724
Goibniu 268,271,273
Golum 511
Gorgone 204, 314
graniţă 68, 100, 162-165, 197,231, 332, 353, 388, 396, 410, 478, 492, 618, 634, 649, 675, 684, 698,713, 722
Grădina Paradisului 38
grâu 275, 338, 372, 433, 572, 661 greci 82,240,258-259,327,386, 459 grifon 523

Guntram (rege) 69
Gwion Bach 338
H
Hades 167-168, 185
halucinaţii 171
hamr 406
han 415-416, 419, 475, 482, 484. 532
hantî, populaţie 67
haos 158, 257, 293, 356, 377, 379. 547; primordial 293, 377, 398
Harran, ceremonii din 204
Hathor 209, 358, 377
hauki 141
Hefaistos 271,278, 367
Heidrun (capră mitologică) 383
Hei 157-158,384
Helios 458, 623
herero, populaţie 297
Hermes 353, 503
Holba 158
Homer 84, 87,718
hopi, populaţie 138, 175, 270, 287 700
Horus 239, 270
Hristos 218, 640
Hrolf Kraki, Saga lui 418
Huginn şi Muninn 458
Huitzilopochtli 120-122
Hulda 368
huldra 478, 529, 690, 694
Hvergelmir 82
hylic 267
I
iapă 65, 326-327, 357, 370, 647
iazuri ale iadului 74
I Ching 59, 92, 127, 273, 357, 394. 529, 579, 599
idee 16-17, 19-20, 22, 27, 46, 74. 135, 143, 159, 186, 195, 198.
792
Index tematic
202, 204, 225, 263, 298, 306, 324, 339, 429-430, 464, 479, 499, 511, 522, 525, 529, 561, 567, 571, 580, 597, 607, 623, 670, 699, 701, 724, 725; idei arhetipale 225; idei elementare 19-20; idei populare 19
iepure 59-62, 115, 216, 317-318, 324-325,335, 338,432, 542, 544 ierburi 59,61-62,114,373,705-706 iluminare 127, 153, 332, 606, 722 imaginaţie 26, 288, 305, 331, 368, 502; categorii 26
imagine 15-16, 18-19, 25-28, 32, 47, 62, 67, 84, 92, 99, 102, 134, 138, 160, 172, 177, 183, 189, 193, 197, 200-201, 208, 220, 225, 227, 233, 240, 249, 254, 258, 261, 282, 290,

293, 296, 302-303, 307, 314, 319-320,
325, 333, 337-338, 342, 352, 354-355, 358-360, 362, 366- 367, 371, 377, 385-388, 396, 401-402, 409, 425, 429-431, 463, 470, 483, 487, 501, 512, 524, 532-533, 535, 544, 551, 573-574, 582, 590, 593, 597, 599, 606-607, 612, 631, 634, 637,655,658,670,675,695,697, 712, 721-722; arhetipală 27, 30, 193, 240, 371, 486, 587, 601; formală 26; inconştientă 200, 535; mitologică 18; primordială 26, 138, 227; psihică 533; val de imagini 47
imaginea mamei 289,306,310, 314, 319, 327, 336, 338-339, 352, 355, 361, 384, 397,403, 544, 647 imaginea sufletului 160, 533, 544, 590, 607
imaginea tatălui 227, 711 imagoul mamei 573, 658 imanent 46
imersiune 58, 82, 126 imigraţie fantomatică 157 impulsuri 25, 255, 271, 327, 341, 409, 485, 487, 493, 684, 720; animalice 50
inconştient 21-23, 25, 30, 46-47, 54, 57-58, 61, 66, 69, 73, 75, 83, 90, 92, 96, 99-100, 109, 115, 117-118, 122-123, 126, 128, 131, 134-135, 138, 140-141, 146, 151, 153-155, 160, 163, 167, 169, 171, 177, 185, 189- 191, 200, 213-214, 218-219, 227, 229, 239-241, 251, 254, 261, 267, 270-271, 273, 294, 302, 305-307, 313-314, 319, 321, 323, 327, 332, 334-335, 337, 352, 354, 356, 359-360, 366-367, 370, 384, 387-391, 394-395, 397, 399, 403-406, 409, 419-420, 435, 446, 460- 462, 471-472, 478, 481, 483, 485, 487, 493-494, 502-505, 508, 511-514, 519, 529-532, 535, 544-545, 550-551, 561- 563, 567, 572, 575-576, 580, 582-583, 587, 590-592, 597,
793
Index tematic
600, 610-611, 621, 623-624,
634, 644, 647, 657-660, 662,
665, 670, 673, 675-678, 683-
684, 687, 693-694, 698-699, 709-711, 713, 718-725; cel mai adânc 218, 658; atitudine faţă de ~ 118; instinctual, fizic 218; singura realitate 47 inconştient colectiv22,73,100, 171, 435, 684
inconştient-spiritual 675 inconştienţă 46, 72, 75, 160, 164, 249, 320, 333, 684; animalică 133, 139; stare de ~ 46, 55, 72, 164, 320
individual 13, 19, 23, 27, 31, 75, 82, 123, 126, 139, 141, 234, 240, 342, 360, 384, 390, 421, 598, 670, 674, 687, 688 individuare 358, 717 Indra 358, 377 instincte 123, 128, 130, 178, 193, 201, 216, 289, 296, 320, 323, 341-342, 380, 409, 434, 445, 451, 482-483, 485-487, 519, 544, 564, 661; sălbatice 485, 493 instinctual 130, 218, 271, 321-322, 333, 399, 411, 435, 460, 462, 492, 564, 574, 680, 701 instinctual-inconstient 133 instinctualitate netrăită 417 Insula Fericitilor 38, 87 insulă 38-39, 71, 84-87, 140, 153, 156-157, 159, 228, 268, 270, 280-282, 293, 300-301, 316, 324, 470, 476, 515, 519-521, 530, 570, 576, 581, 587, 599; dualitate 86; insulă îndepărtată 157, 270
intelect 15, 26, 61, 389, 405, 511— 512, 529,710
interpretare 15, 21-22, 24, 28, 32- 33,270, 368,419,431,742,751; a basmelor 10, 13, 30, 301-302
intoxicare 46
intuiţie 184, 324, 376, 482, 561, 563-564,684
inuit 51-54, 56, 69, 94, 117, 176, 200-203, 266, 307, 313, 372, 406, 426, 457-458, 567, 574,

657-658, 662, 665, 677, 701 inversare 175-177, 306-307, 462, 685, 721
Iordan (râu) 82
iranian 297, 356, 611
irlandez 102, 157, 269, 314, 320, 323, 352, 391, 393, 395, 397- 399, 429, 457, 459, 487, 583, 602,611,613
Isis 293, 321,377, 533
Isola delta felicită (Insula fericirii) 72 Iştar 71, 289, 294
italmen, populaţie 175
izbăvire 201, 208, 323, 426, 486, 502-503, 525, 547, 550, 572, 581, 588, 621, 640, 649, 664,
794
Index tematic
694, 709, 723; din aspectul animalic 664-665
izvor 17, 27, 74, 80, 83, 113, 118, 153, 249, 454-455, 460-461, 575,657, 677, 714-715, 718, 722
î
îmbătare 108
împărat 58, 81, 379, 497, 498-499, 539, 723
înaripat 321, 445, 523-524, 528- 529, 532-533, 561, 565, 576, 671 încălţări 47-48, 160, 176, 252, 259, 350, 455, 468-469, 689
înger 201, 264, 410, 493, 524, 581, 623, 716
înnorat 599
însărcinată 75-76, 371, 539, 549, 685
întuneric 42,61, 74, 88,89-92, 101, 105, 107, 160-161, 165, 170, 197, 206, 237, 240, 257,261, 272-273, 281, 325, 354,371, 391, 412, 482, 551, 564,598, 640, 658, 675, 705, 707; interior 160; tărâmul ~ 656
înţelegere 16,28,240,366,389,482, 485-486, 529, 618, 634, 640, 688, 722
înţelepciune 21, 279, 299, 322, 336, 338, 525, 536, 605, 697, 722-724; ~ şarpelui 321
învăţat 46, I09-II0-1II, 177, 186, 227, 257-258, 268, 397, 421-422, 536-539, 635
J
jaguar 120, 234-237, 239
Jamababa 645
jasp 59, 62
Jenseits 78-79, 157, 160
jertfa 191,255, 501,512, 622
Jupiter 155
K
Kalî 364, 457
Kant, L 221
karajă, populaţie 133, 137-138
Kathasaritsagara 33
Kidhus 509-513
koriaki, populaţie 75, 78, 80, 460-461, 623
Kra 201
L
lac 38-39, 41, 48, 70, 72, 82, 84, 89-98, 120, 157, 199, 297, 315, 320-461, 475-476, 556-558, 565, 568-570, 575, 581, 598-599, 611, 625-626, 628, 654, 703, 706; rotund 39
Lacul Fecioarelor 41-42,45,69, 81.

102,599
Lady Midday 56
Laeradr 383
lapis philosophorum 480
lat 189-190, 672
Laufey 384
lămpi 52, 54, 104, 372
lebădă 351, 398, 567, 571-572, 575:
581,628, 683,685
795
Index tematic
legături materne 325
legende 15, 24, 55, 109, 141, 150, 155, 178, 193, 225, 278-279, 310, 321, 385, 430, 551,
672, 675; locale 23, 30-31, 109
legi 37, 203, 238, 256, 262, 388-390, 429, 463, 563, 618, 712-713; naturale 32
lemn 67-68, 116-117, 137, 158, 173, 200-201, 212, 217, 248, 292, 296, 312, 320, 329, 335,
354-355, 358, 362, 368-369, 383-384, 416, 446, 450, 458, 505-506, 515, 518, 525-528,
569, 575, 625, 632, 641-642, 665, 703, 707
licantropie 128, 665
Licia 293 limitare interioară 70 lipsa spaţiului 151 liturghie (catolică) 639-640
Liu 1592-601, 611
Loki 201, 270-271, 278, 367, 384 loritja, populaţie 660 lotofagi 108, 169 lumânări 107, 160,
177, 179-180, 198,260-261, 263,499, 647
lume 23, 31-32, 38-39, 46-47, 54,
62, 67, 69-70, 72, 74, 81-83, 94, 101, 104, 108, 111, 127, 131, 134-135, 139, I4I-I42,
159-160, 167, 175, I8I-I82, 221, 249, 265-266, 278, 298, 314, 320-321, 325, 332, 334, 336,
342, 349, 352-353, 355,
796
360, 385, 394, 413-414, 418-419, 423, 425, 449, 451, 453, 458, 467, 470, 478, 480, 523,
529-530, 534-536, 540, 544, 549-551, 563, 565, 571, 579, 590, 592, 597, 600-601, 609-
610, 613-614, 616-619, 624, 629-630, 634, 672, 681, 695, 711, 717; fermecată 46;
imanentă 46; magică 47,49-50, 59,101,111,118, 138,280, 366, 396,486, 664, 685, 713;
profană 45, 240, 323, 333, 360, 379-380, 394, 425, 535, 571, 597, 601, 624, 662,664, 713
lumea cealaltă, de dincolo 38-39, 71,75,81,90-91,111, 133-138, 150, 157, 160, 163, 174-
176, 182, 184, 187, 297, 326, 332- 333, 397, 459, 492, 544, 611, 620, 625, 634, 693;
călătorie în 562; concepţii irlandeze 157; soarele ~ 239
lumea de dincolo, ca peşteră 71 lumea răsturnată 175, 177 lumea spiritelor 46, 51, 56, III,
156, 196, 394, 560, 619-621, 634-635, 657
lumea viselor 75, 78, 390, 394, 601 lume magică = inconştient 47 *lumen naturae* (lumina
naturii) 62 lumina lunii 90, 536, 688 lumină 23, 32, 50, 61-62, 81, 89, 91-92, 107, 122, 170,
199, 247, 263, 266, 273, 298-299, 354,
Index tematic
362, 366, 398, 460, 473, 509, 516, 518, 535, 572, 574, 581, 596, 615, 622, 671, 675,
706, 716; licărire de ~ 354; lumina lunii 146, 275-276, 536, 688 luminile vieţii 262, 266 lună
41, 44-45, 52-54, 58-59,
61-62, 72, 82, 84, 91, 102, 117, 127, 153, 157, 204, 206, 208, 213, 284, 287, 300, 335, 356,
383, 506, 511, 540, 594, 603, 611-612, 619,621, 709; argintie
122, 622; regatul ~ 122, 395 lup 57, 78, 126, 128, 216, 274, 289,
339-342, 370, 381, 488-489, 493, 507-508, 665,720
Lii-tsu 136

M

Mabinogion 99, 243-244, 270, 298, 338,614
Mac Kineely 272
magie, magic 38, 46, 51, 56, 70, 72, 74-75, 81, 86, 91-92, 95, 97, 100, 102, 104, 115, 117-118,
123, 135, 140, 150-151, 155- 156, 160-161, 164, 171, 176, 190, 193, 201-203, 212-213, 227, 231, 237, 241, 250, 254, 256, 262, 266, 269-270, 272, 280,284,288,296,302,307,324, 331, 333, 336, 339, 359-360, 366, 376, 379, 385-386, 388, 390, 394, 400-401, 420, 423, 435, 445, 461, 463, 470-473,
478, 480-481, 483, 485, 487, 494, 502-503, 511, 523, 526, 529-531, 534, 536-537, 543-544, 561, 563, 574-575, 581, 584-587, 590-592, 601, 603, 622, 624, 628, 649, 660, 670, 673, 675, 683-684, 695, 700, 710-712, 719, 721, 723; loc magic 97
malefic, rău 119-200, 208,215,243, 245, 264, 269, 272, 278, 280, 293, 306, 321, 363, 379, 462, 470, 484, 487, 532, 562, 583, 651,664, 719
Mama (Frâu) Holle 72, 157-158, 288-289, 305, 313, 365, 368, 370, 398, 403, 622
Mama Moarte 362, 370 mamamunte 127
Mama Pământ 372, 377, 383 Mama-Porumb 372
Mama-Recoltă 372
mamă; bună 299, 323, 379, 383; devoratoare 96, 290, 293, 302, 314, 339, 364, 647; domeniu creativ al sufletului 394; primordială 135, 284, 295, 324, 384, 397, 647; relaţia cu 376 mamă broască 299, 371, 383 mamă – materie 307 mamă şi fiică 314 mamă vitregă 302-303, 305-306, 333, 374-376, 380, 681

mame 141, 157, 288-289, 339, 364, 368-369, 372, 394, 397, 399, 403, 658
Manabozho 90-91, 216, 324 *mănos* 61
mandala 401, 461, 463, 471, 481, 485-486, 503, 563,579, 599, 610 mandeeni 135
manioc 371, 552-554, 558, 566, 666 Mânu 503
mare 62, 78, 85-88, 95, 100, 107-108, 150, 156-157, 159, 229-231, 268-269, 276-277, 282, 301, 305, 309, 311, 313, 348, 352, 396, 451, 495, 501, 520, 568, 574, 578, 594, 596, 598, 653
Marea de Est 41,45-46, 69, 71
Marea Mamă 283, 288, 293, 295, 297, 302-303, 305-306, 314, 322, 325, 327, 333-334, 337, 339, 342, 358, 361-362, 364, 367-368, 370-373, 379, 385, 394, 396-397, 404, 434, 445, 472, 567, 573, 635, 646, 671, 693, 718
maree 61
marginea pământului 91
Marie-Aurie 158
Marie-Tuciurie 158, 370 masculin-feminină, natură 561 materia pământului 397
materie 24, 83, 221, 249, 271, 282, 299, 307, 358-359, 364, 367, 371, 384-385, 397, 456, 600, 640; blocat în ~ 249; zeiţa ~ 142 materie primordială 364, 397 matern 74, 82, 96, 123, 135, 229, 272, 296-299, 301-302, 306-307, 322, 335, 355, 364-365, 379, 530, 621,659, 697 *matrinae* 478 *mătritamăh* 82 *măyă* 25, 83, 378,404, 512 maya, populaţie 134,238 măr 72, 81, 305, 326, 375, 603, 605-606, 609-610,614, 630 mărgele 90
mâncare 52, 80, 109-110, 125, 144, 183, 203, 206, 209, 213, 242, 281-282, 285-286, 292, 300,

305, 317, 328-329, 334, 339,
347, 349-351, 354, 373, 378, 380-381, 408, 427, 465, 485,
488, 505-507, 509-510, 512,
515, 526-527, 530, 537, 541,
546, 548, 552-553, 607, 610,
645, 652-653, 665, 691, 703, 706,710,719
medii culturale diferite 602 meditaţie 62, 127, 186,257,401 melancolie, depresie 325
menomini, populaţie 302, 656 Merlin 244, 614
Meru, munte 100
mesager 110, 1I3-II4, 121-122,
125,128,251,254,396, 458, 595,
716, 718; ~ al lui Dumnezeu 394, 718

mesaje 45, 109, 125 Mictecacihuatl 284 Mictlan 284
Mictlantecuhtli 284 mied 383, 408, 458 miere 114, 137, 328-330, 667, 670-671,676-677
migdal 297
Mimir 249, 270,278-279 mină 613
minge 56, 194, 196-197, 199-200, 204,215, 235,606-607,610 minge de foc 194, 196-197,200 minte 22, 26, 54-55, 61, 79, 104, 125, 142, 199, 283, 302, 376, 379, 385, 394, 402, 406, 421, 429, 529, 561, 563, 590, 592, 601, 642, 653, 662, 665, 672, 695, 698, 709, 719, 722-723; predispoziţii spirituale 26; raţională 662; stare a ~ 75 minte *(mens)* 26 minte seculară 376 mistere antice 26 mistere creştine 639-640 mistere elenistice 209 Mistere Eleusine 470, 658 Mithra 458, 580, 623
mituri 16, 18, 25, 29, 59, 123, 133, 155, 225, 289, 617, 646, 659; ale creaţiei 81-82
mlaştină 156, 199, 293, 317, 344, 352, 354, 370, 445, 633
moară 403,431,451, 608, 719
moarte 46, 55, 72, 82, 87, 104, 117-118, 135, 145, 152, 155, 157, 159, 166-167, 171, 178, 183-185, 189, 193, 197, 202- 203, 208-209, 214, 218, 236, 262, 265-266, 269-270, 277, 302, 311, 313, 322, 352, 364, 367, 370, 385, 387, 396, 405, 429, 450, 454, 458, 479, 492, 539, 541, 543-544, 550, 561, 569, 582, 592, 602, 605, 611, 623, 643, 646-647, 687, 712; anticipare 160
Moartea 144-145, 164, 259-262, 265, 284-285, 369, 405, 712
Moire 288, 324
Moise 100,256 monade *(Zellenmonaden)* 22 monade mitice 20 montagnais, populaţie 233
mort, morţi 44,54,68,98,102, 126, 137-138, 143, 156-157, 159- 166, 170-175, 178, 182-186, 188, 191-194, 199-205, 207- 211, 216, 231, 236, 243, 246, 248,265,284,293,297, 316, 318, 324, 328, 332, 343-344, 348, 363-364, 372, 386, 396, 405, 423, 425, 449-450, 457-458, 468, 481, 490-491, 524, 530, 533, 545, 551-552, 612, 617, 620, 628-629, 653-655, 658, 664, 678, 695, 704, 706, 708- 709, 712, 719; morţii sub formă de animale 166; reîntoarcerea

morţilor 60; tărâmul morţilor 45, 66, 74, 81-82,153, 155-164, 169-173, 176, 208, 238, 248, 255,270,296,390,396,605,618, 625,657, 719; tărâmul morţilor, ca simbol al inconştientului 175, 313
mortalitate 60, 322
motive; iniţiale 26; migrare 27; stânci care se ciocnesc 94, 96, 117
motive din basme 18; adormire 50; cufundare 50; ochi închişi 550; şoareci 49; şobolani 49
multiplicitate 234,403, 670 munduruku 133, 138

munte 38-39, 49, 69, 72, 99-103, 107, 112, 114-115, 124, 127, 130, 153, 157, 161, 163, 167, 196-197, 215, 230-231, 251, 253, 256-258, 264, 285-286, 289, 294, 314, 348, 378, 384, 392, 397, 411-412, 417, 421, 503, 505, 507-508, 572, 594, 596-597, 599, 601, 609, 613, 615, 632, 635-636, 660-661, 666, 687-688, 720; albastru 101, 596; de aur 100, 314, 572, 660; magia ~ 102; simbol al meditaţiei 127; simbolul ~ 127, 153; de sticlă 613
Muspelheim 159
Musset, Alfréd de 411 muşchi 101-102,469
muzică 59, 103, 228, 291, 391, 393, 395, 404-405, 425, 516, 546, 612, 690
N
naasenieni 82 *nagual* 119,239,431 namaqua, populaţie 60 nasturi 208 naş, naşă 250, 261, 265, 284, 374, 376,385, 474, 478-481 naştere 16, 46, 74, 78, 82-83, 133, 135, 137, 171, 185, 190, 267-268, 272-273, 278-279, 282-283, 289, 296, 305, 339, 353, 366, 373, 377-378, 384, 455, 479, 524, 534, 540, 543, 562-563, 565, 575, 579-580, 587, 601, 604, 611, 613, 618, 620, 623-624, 665, 685,717
„Natura se bucură în natură” 721 natură 61, 98, 196, 201, 209, 234, 272, 313, 321, 331, 333, 341, 359, 367-368, 376, 387, 395, 398, 401, 409, 431, 435, 460, 471-472, 481, 523, 531, 561, 567, 574, 594, 613, 664, 700, 712, 721; forţa de procreare a ~ 193; forţe animalice 662; întunericul ~ 640; lumina ~ 62; procesele ~ 282 necazuri întunecate, ţinutul 72 necorporalitate 46 necunoscut 153,243, 250,266,410, 415, 482, 535, 598, 699, 701,
800
Index tematic
714, 717, 724; necunoscutul 91-92, 98
negru 44, 81, 175-176, 195-196, 201, 227, 242-244, 249, 259, 270, 273-276, 326, 362, 366-367, 370, 390-391, 395, 397-399, 405, 411, 471, 500, 554, 573-574,588, 652,659, 681
negură 162-163
Neith 377
Nemesis 397
„Nemişcare” 127 neprevăzut 290
Nereide 56, 150,624, 650
Ngeraod, munte 96, 115-118, 284, 297,313
Nike 579
Nil 238, 293
nimfa 82, 150,358,632 nixă 82,98, 102, 621-623 nod 190
Nord 38, 68, 82, 204, 216, 231, 250, 270, 285, 385, 514, 519, 530, 569, 656-657, 665, 727, 730; tărâmul Întunericului 656
nori 38, 41-42, 63, 65, 111, 127, 136, 156, 326-327, 593, 595, 597-599, 629, 666
Norne 288,297
noroi 293, 475,685, 695-698, 701 numere 176, 579; impare 176
O
oameni 13-14,19, 24-25,30,38, 54, 56, 78, 87, 100, 111, 131, 134, 138, 169, 172, 178, 181, 183, 196, 203, 212, 220, 234, 237, 243, 245, 271, 287, 322, 324, 332, 366, 398; din vechime 25 Oannes 502 ocean 38, 50, 53, 69, 82-84, 95, 134, 157,214, 321,599, 629 Oceanus 82 ochi 26,42,46,63-64,67,74-75,85, 97,130,157, 207-208, 220-221, 235-236, 243, 245-249, 267, 269-270, 273, 281, 305, 338, 352, 373, 380-382, 416-417, 443, 453, 456, 499, 507-508, 531, 542, 546, 573, 578, 586, 615,647, 700, 704 ochi care se rostogolesc 68-69 Oddur, rege 650 Odin/Woden/Wodan 74, 229,

250-251, 253, 269-271, 278- 279, 293, 299, 399, 419, 458, 480-482, 524-525, 587
odisee 84
Odiseea (Homer) 84, 86-87, 108,
169, 191, 718
ofiti 82
Ogdoade 579 oglindă 19, 84, 135, 200, 208, 387-
388, 426, 429-430, 714-715, 721-722
oi-nori 598 ojibwa, populaţie 216 om roşu 362 omul din lună 52, 117
801
Index tematic
opt 48, 64, 312, 428, 481, 579-580, 591
opuse 29, 327, 342, 394, 459, 462, 531,600,612, 659
orb 269, 273, 283, 452, 457, 532- 533, 576
Orfeu 203, 530, 625
orfic 606
Osiris 239, 249, 297
Ótr 278
ou 161-164,176, 324, 398, 652, 659; de aur 722
Owein 243
P
palat 39, 102, 237, 252, 359, 432, 434, 454, 465, 496-497, 506, 541-542, 596, 599, 609,
613, 716; de sticlă 613
pană (pentru despicat) 173,189, 636 Pan Shan 61
Pantschatantra 33
Parnas, munte 117 partea din spate 571
Partenos 579
participation mystique 169,238,330,
333,335,430, 562,680,699, 712 Parvati 724
pasăre 50, 65, 97, 103, 131, 134, 234, 277, 281, 291, 294, 296- 297, 303, 306-307, 324,
335, 338, 398, 453, 457-458, 462, 483, 490, 493, 509, 520-521, 523-527, 529, 531-533,
556, 559, 561, 568, 571, 575-576,
592, 597, 655-666, 672, 683-684, 699-700; albă 303; ca idei intuitive 524; ca suflet 87;
neagră 292, 296, 533, 576; simbolul soarelui 525
pasiune 271,307, 323,384,485,600, 650, 701
patrie 18, 20, 33, 82, 122, 128, 131,
133,137-138,153, 298,322 *patrini* 478 patru 39, 48, 71, 88, 98, 141, 174,
178, 200, 211, 213, 230, 244, 269, 274, 287, 300, 312, 315, 317-318, 323, 354-355, 357,
371, 420, 470, 485, 503, 513, 563, 579, 585, 591, 599, 623, 637, 723
păcătoşi 181, 396, 453, 457, 572 pădure 38,41, 47, 50, 75, 97, 98-99, 117, 132, 165, 176,
204, 206- 207, 211, 213-214, 218-219, 237, 241-242, 244-246, 259- 260, 286, 298, 303-
304, 308, 315-316, 320, 323, 326-327, 339-341, 344-346, 348-349, 351-354, 356, 358-359,
369, 373-376, 379, 382, 385, 407, 411, 415-416, 422, 448-449, 452, 454-456, 459, 462,
464, 523, 525-526, 528-529, 541- 542, 546, 565, 588, 607-608, 632, 636-638, 641-645,
656, 676,679-683,690,703,714,722
802
Index tematic
păianjen 70, 105, 202, 274, 285, 287-290, 312, 405, 440, 445, 566-567, 646
pământ 38, 48, 50, 53, 59, 64, 67-68, 70, 72, 74, 76, 78, 81, 84, 87, 91-92, 97-98, 103, 105,
107, 111, 116-118, 120-121, 132-134, 137-138, 140, 143, 151, 153, 157, 167, 170, 174-
175, 179-182, 187, 197, 200, 202-205, 212-213, 215, 217,

236-237, 239, 248, 250, 256, 259, 261, 269, 271, 273, 285, 294, 301, 326-327, 330, 333, 345, 347, 362, 364, 367, 370, 372-376, 379-380, 383-384, 403, 407-409, 422-423, 428, 433-434, 436-438, 441-442, 444-445, 449, 456, 458, 469- 470, 509-510, 513, 517-521, 538, 543, 546, 548-549, 555, 559, 564-566, 569, 577-578, 584, 591, 611, 613-614, 617, 620, 622, 625, 627-628, 632-633, 641, 649, 653-655, 657, 664-665, 677, 683, 685, 690-691, 693-695, 703-704, 706, 711; adâncuri 38
păr 65, 89-90, 114, 121, 128-129, 182-183, 186, 188, 245, 257, 270-271, 274, 281, 289, 313, 333, 348, 350, 364, 369, 371, 373, 396-397, 414-417, 420, 443, 518, 529, 541, 554, 562- 563, 567, 584, 596, 604, 622, 629-630, 635, 645, 689, 696, 699, 714-716, 722-723; roşu 186,270-271,714, 722 păr roşu, om cu 186, 270-271 părţi ale sufletului 530; ancestrale 657 păstrăv 173, 337 pâine 235, 252, 276, 303, 305, 332, 334-335, 340-341, 381, 447-449, 452, 456, 464, 476, 485,552,609, 691 pântec 95, 305, 324, 327, 365, 470 pânză 29, 274, 289 pânză de păianjen 105, 274, 285, 288-289, 313, 438, 440-441, 444-445
penaj 700 pene 95, 156, 173, 203, 236, 365, 470, 474, 480, 483-484, 488, 490, 524, 532-533, 555, 559, 563, 565, 567, 569, 571, 575-576,636,660-661,697,699-700 Penelopa 288 pentagramă 267 perates 135
Perchta 158, 368-369,512
Peredur 270,298 Persefona/Proserpina 284,289,404, 430, 658 persona 598 personalitate 51, 54, 56, 153, 218, 255, 331, 333, 341, 360, 365, 367, 379, 388, 390, 399, 401-402, 409, 421, 423, 426, 428, 430, 450, 462, 483, 487, 803
Index tematic
492, 503-504, 511, 531, 597, 611, 657, 674-675, 708, 712; interioară 323, 581, 612
perspectivă, poziţie 220, 531, 601, 710, 720; conştientă 171, 544-545, 720
peşte 80, 85, 129-130, 135, 195, 213, 228, 238, 369, 446, 475, 494-495, 501-503, 506-507, 526, 552, 570, 578, 581, 591, 656, 667, 673, 714, 718; divin 503
peşteră 38, 50, 68, 70-72, 119, 140, 149-150, 157-158, 161-163, 215, 247-248, 253, 257, 260, 327, 373, 379, 384-385, 472, 536,577,580,588,615-616, 646 peşteră-cult 158 phoenix 525, 699
Piatra Filosofală 612 picioare 42, 44, 61, 105, 124, 174-175, 179, 217, 220, 259, 262, 264, 275-276, 281, 290, 311, 315, 335-336, 343, 346, 348, 350-351, 365-366, 369, 391, 434, 465, 467, 469, 481, 489, 500, 519, 542, 552-553, 572, 617, 625, 635-637, 647, 660-661,692, 706,715 pictură 29 pietre preţioase 63, 104-105, 297, 304, 497, 572,613 pin 56,167-168,214-215, 298, 450, 607, 641,642
Pitagora 71
pitici 37, 106-108, 575, 608, 622:
şapte 97, 580 pitulice 316, 324 plase 110, 201, 203, 301, 310, 514, Pleroma 579 ploaie 42, 61, 63, 89, 237, 292-293. 383, 593, 599
Pluto 284
pod 58, 65, 69, 84-85,231, 263, 373 391, 393, 395-396, 399, 406, 410-411, 505, 516, 518, 581, 613, 635

Podul Chinvat 396
Polifem 269, 273
Pong 521, 523 popoare 30, 75, 81, 87, 178, 198,
229, 233, 306, 353, 387, 458, 463, 590, 670
popoare primitive 75, 99, 118, 171
178, 198, 201, 229, 233, 249,
256, 296, 306, 333, 353, 400,
425, 428, 657, 664, 670, 675, 678, 685
popor al craniilor 202
porci 81, 201, 218, 289, 464, 678 porumb 44, 122, 146-147, 166,
285-286, 372, 408, 552, 556,
558, 560, 564 porumbel 145, 461, 472, 480, 573,
660; alb 145, 623
Poseidon 269,270
Potopul 321, 720 precreştin 106, 199, 249, 267, 419,
512, 533
Prevorst 221
804
Index tematic
Priap 353
prima materia 82
primăvară 146, 243, 408, 423, 536, 541,599
primitiv 21, 30-32, 38, 51, 54, 56, 67, 78-79, 81, 128, 169, 172, 178, 183, 185, 220, 233-
234,
237-238, 251, 271, 279, 296- 297, 332, 403, 431, 564, 680, 684, 688, 720
principiul feminin 59,321, 357, 359 principiul similitudinii 296, 299, 358
prinţesă 43-44, 49, 98, 104, 347, 349-351, 357, 359-360, 433, 459, 467, 469, 476, 483-484,
486, 502, 523, 532, 534, 564, 573, 595, 601,607-609,618 privi inapoi (a) 170-171, 530
privire 125, 179, 208, 215, 267, 269-270, 319, 346, 359, 530, 570, 576, 636, 652,686,715
procese din inconştient 567 proscris 164 Proteu 270 psihic, structuri fundamentale 25
psihologie 13, 20, 22, 25, 302, 387, 573, 580, 657; freudiană 25; profundă 25; raţională 21-
22 psyche 13, 100, 321, 387, 534-535 purcei 81 *puruşa* 282-283 puşcă 343,413, 499,
575,710 putere 26, 57, 59, 138, 190, 196, 201, 203, 208, 244, 254, 257,
270, 272, 292, 298, 316-317, 321-322, 324, 331, 337-338, 357, 359-360, 367, 374, 377,
387, 390, 395, 398, 400, 420, 429, 451, 467, 471, 478-479, 488, 501, 503-504, 522, 583,
587-588, 603, 607, 622, 629, 652, 659, 680, 685, 700, 716; supraomenească 325
putere creativă 272-273, 279, 294, 327, 397, 405, 599; a sufletului 83
puterea sufletului 307
Q
Quetzalcoatl 103,134,298,373,451
R
rai 55, 70, 72, 133-135, 142-143, 160, 279, 364-365, 390, 436- 437, 441-443, 445, 510,
512, 538, 551, 555-556, 559-560, 562-563, 565-566, 575-576, 587, 590, 614, 616, 628,
695, 698-699
Rama 580
Ran 159
Ratappa = seminţe de copil 296 raţă 292, 296, 304, 307, 370, 523, 572; albă 307
răni 232, 316, 338, 706 râs 52-53, 89, 104, 117, 310,
315-318, 323, 452, 468, 664; al şaptelea 579
reacţii instinctuale 322

realitate 25, 47, 150, 158, 169-170, 172, 181, 221, 306, 331, 358, 456, 459, 505, 511, 599, 698, 711; psihică 47; „solul tare al realităţii” 513
realizare conştientă 28,189 realizare de sine 358
regat 38, 64-65, 75, 123, 145, 152,
157, 160, 163,171, 237,248,
262, 264, 288,313, 324-325,
351, 417, 469,472, 543,603;
fermecat 254,262, 264,283;
intermediar 163; magic 81,123, 254,256,262,270,280,296, 543
rege 61-65, 69, 84, 98, 110, 119, 121, 147, 164, 227, 234, 245, 250-251, 259-260, 273, 281, 297, 315, 318, 321, 350-351, 359, 386, 392-393, 397, 417, 426, 432-434, 453-455, 465- 468, 470, 472-473, 475-477, 484, 486-487, 492, 496-497, 502-504, 523, 564, 580, 584, 587, 594,599-600,602-603, 607 regina albinelor 453, 677 reînnoire eternă 461 relaţie artificială 478
renaştere 34,189,299,366,377,420, 492, 579,612
Rigveda 83
ritm menstrual 61
ritual 18-19, 22, 54, 95, 115, 123,
158, 160-161, 175, 208, 214, 229, 377, 389, 420, 605, 638, 720-721
rituri de regenerare 657
rom (ţigan) 161, 339,480,483, 617 romani 175,184,457
roşu 43, 56,176,186,188,192, 254, 258, 270-271, 283, 288, 362, 366-367, 369, 403, 477, 484- 485, 500, 522, 600, 623, 655, 661, 689-690, 694, 714-715, 722-723
rotunjime 403, 606-607
S
sabeeni135
sabie 69, 86, 146, 176,298
Sahara, oraşul din 72
salvare 350, 573-574,664,673,681, 723
Samson şi Dalila 562
Sapientia Dei 724
sânge 188, 191, 207, 235-236, 276, 287,316,348, 370,373, 378,424, 494, 500, 551, 666, 691-692, 694, 705
sâni 116, 157, 284, 364, 584, 635; imenşi 116, 284
scandinav 164, 269-270, 278, 282, 367, 383-384, 398, 418-419, 458, 515-516, 529, 605-606, 634, 644, 657, 690
scară 80, 132, 174, 256, 265, 496, 510, 563
schelet 194,196, 200,202, 369, 547, 576
scufundare 169, 314

seară 74,76,109,146,194,207,210, 219, 257, 274, 303, 316, 339, 345, 453, 464, 466, 536, 538, 652, 665, 687, 690,695, 703
secară 372
secret 15, 33, 235, 256, 266, 276, 318, 321, 374, 384, 403, 451, 454,459,470,481,484,493, 501, 503-504, 535, 562, 614, 645, 673-675, 677, 682, 690, 695, 709-711, 718, 721, 723-725; Dumnezeu vrea să le dezvăluie lumii 718

seculară, lume 269, 399, 426, 485, 544, 597, 631,711
Sedna 157, 313, 372-373, 396 *seelisch* 21, 354, 583
separare a unei părţi din suflet 644 Seth 249, 270-271
Shabali 377
Shakti 535
Siegfried 338
simbol 23, 25, 59, 61, 70, 74, 82-84, 100,127,153,171,184,196,229, 234, 240, 250, 258, 271-272, 288-289, 293, 296, 298-299, 302, 306-307, 321-324, 327, 331, 333-335, 337-338, 341- 342, 354-358, 364-365, 368, 371, 377-378, 380, 383-385, 397-398, 401-402, 425, 434, 445, 458, 461-463, 470-471, 480, 482, 486, 492, 501, 522- 523, 525, 529-530, 562-563, 579, 592, 599-600, 606, 610,
612, 618, 621, 624, 657, 660, 670,675,694,699,716,718,722
Simon Magul 298, 724
Simurgh 699
Sine 13, 219,254,283, 306, 389,404, 462-463, 492, 506, 511, 610, 613, 720
sirenă 82, 289, 394, 581, 584-585, 587, 589, 591, 605, 621, 624, 723-724
Sirene 86-87
Siva 229,251,426
Sleipnir 481-482
soare 72, 127, 135, 163, 165, 213, 227, 234, 237, 239, 249, 286, 387, 436-441, 443-445, 458, 482, 492, 522, 525, 599, 631, 636, 714, 722-723; calul, simbol al ~ 482
Somádévá 33
somn (peşte) 700
somn 38-39, 46, 55, 57, 67, 72, 102, III, 202, 289, 327, 338, 407, 485, 492, 524, 530, 596, 613, 700 somnolentă 46
somon 81, 569, 570, 576
Sophia 724; *Pistis Sophia* 480 soţie 77, 183, 214, 248, 277, 280, 340, 351, 374, 445, 460-461, 504, 531, 534, 540, 548, 553, 561, 567, 571, 577, 595, 607, 625, 630, 639-641, 645, 647,
649-650, 656, 668-669, 671- 672, 676, 678-679, 682, 691, 698, 701-702, 708
807
Index tematic
spasm acvatic 293
spaţiu 30, 37-38, *46,* 68, 72-73, 91, 138, 141-142, 151, 153, 227, 400, 402, 404, 485, 614, 619; concept 38, 72; zeiţa -142
spaţiu şi timp 73,123,141,163,221, 270
specie 138, 154, 233-234, 236, 563; duh al – 233-234, 563
spirit 22, 27, 52, 54, 61, 65, 102, 119, 130, 171-172, 186, 200- 201, 208, 227, 229, 233-234, 240-241, 245, 256-257, 262, 273, 282-283, 306, 367, 385, 387, 406, 409, 411, 425, 463, 471, 502-503, 516, 543, 587, 600-601, 623, 634, 662, 664, 670, 672, 676, 693-694, 718; al naturii 200,257,282
spirite ancestrale 138,140-141,153, 530
spirit protector 56, 233, 240-241, 245, 406, 425
spiritual 22, 52, 70, 113, 135-136, 141, 221, 227, 229, 244, 258, 261, 324, 399, 461, 478, 481, 503, 529, 564, 582-583, 587, 675, 700, 710, 723
stagnare 293, 337
Stanko 631-632

stare 37, 51,54-55,57,133,135,165, 221, 306, 337-338, 387, 403, 575, 650; stare de inconştienţă 46, 72, 320
sta treaz (a) 572, 574
stânci 94-95, 101, 135, 166-167, 237, 257, 295, 500, 577, 584, 586, 588-590, 592, 664; care se ciocnesc 94,96, 117 sticlă 58, 62, 72, 100, 152, 199, 208, 266, 543, 550, 606, 612-613; oraş de – 72; spartă 208 strălucire 58,62,263,299, 353, 396, 470, 521,545 strămoase albe 102 strămoşi 115, 118-123, 131, 136, 141, 153, 157-158, 160, 166, 183, 227, 231, 233-234, 238, 240, 249, 280, 296, 332, 337, 385,425,435,450,535, 563, 576, 592, 657-660, 680, 701, 709; ca binefăcători 659; tărâmul -153 strigoi 178, 180, 192, 201,271,661 structură geometrică 461 struguri 167-168, 617, 649-651 stup de albine 292, 326, 453, 667-668, 671, 676
Styx 82, 396 sublimare 563 suflet 15, 18-19, 22-23, 25-28, 30, 32, 52-53, 55, 69, 73, 75, 83, 86, 99,115,122,125,135,142,153, 160, 172, 178, 180, 183, 193, 196, 199, 201-204, 208, 246, 249, 280, 283, 287, 306, 321, 342, 368, 387, 390, 402, 425, 430-431, 450, 470, 529, 534-535, 562, 572, 574, 582, 598, 640, 644, 647, 657, 670-671, 677, 685, 694; inconştient 69, 808
Index tematic
135,160; ca pasăre 533; tărâmul ~ 38-39, 63, 69, 84, 100, 155; ~ lumii 579, 614, 658 suflet *(Seele)* 597
sufletul lumii 579, 614,658 sunet, zgomot 64, 84-85, 91, 103, 146-147, 149, 185, 197, 210, 216, 219, 228, 230, 275, 295, 309-311, 393, 406, 439-440, 444, 537, 546, 622, 653, 663, 714; asurzitor 91-92, 104, 148, 197,212, 582, 653 supranatural 17,32,52,66,102,115, 165, 327, 396, 418, 435, 451, 460, 479, 481, 492, 494, 524, 533, 605, 609,615,622,661 surori păsări 532 Symplegades (Simplegade) 94, 96 *synopados* 201

S

şaman 51,75-76,123,174,176,196, 202, 332, 406, 420, 550, 561, 563,576,649,660,662,700-701 şapte 42, 55, 71, 97, 119-121, 152, 181, 190, 213, 247-248, 269, 274, 276-277, 298, 315-318, 347, 379, 414-416, 419, 421, 468-469, 474, 479, 482, 578- 580,591,609,625-628,669,677 „Şapte adormiţi din Efes” 580 şarpe 41, 69, 120, 135, 166-169, 201, 213, 236, 244-246, 286, 295, 300, 315, 321, 325, 334, 347-348, 369-370, 373, 383, 448-450, 477, 556-558, 622, 629, 648,672,685-686,695; alb 622; dublu aspect 320-321 şobolan 47-49, 281, 355, 532, 680, 690
soim 95, 109, 629, 654, 659, 661

T

Tábor, munte 128
Taliesin 338
Talmud 164, 264 *tamburans* 200
Tammuz 289, 294

tată 161, 166, 227, 229, 251, 253,
256, 262, 298, 302, 307, 385,
415, 435, 451, 453, 478, 583,
629, 638, 678, 696, 698, 705,
707, 709, 711; arhetipul 255, 385; atributele 256
taur 192-193, 210, 229, 329-330, 333, 377, 580, 585, 712, 720; albastru 229; simbol al 193
tărâm 38-39, 45-47, 49-52, 62-66,
70, 72-75, 81-82, 86, 88-89, 93,
97-98, 100, 102, 109, 111-113,
115, 117-118, 121-123, 128,
131, 134-137, 140-141, 150-
151, 153, 155-159, 161-164,
166, 168-176, 178, 183-184,
191, 202, 208, 212, 218, 231, 241, 243, 248, 255-256, 262, 269-270, 272, 276, 280, 284,
288, 296, 302, 305, 307, 313, 331-332, 359, 365-366, 376, 379, 388, 390, 394-396, 399,
809
Index tematic
405, 423, 425, 428, 435, 461,
472, 481, 483, 494, 511, 520, 523, 529, 531-532, 534, 544-
545, 550, 563-564, 567-569,
571, 574-575, 580, 582, 592,
597, 601-602, 605, 611, 613, 618-625, 635, 648, 656-658,
660,664,672,678,684,695,702,
709, 711, 713, 718-719, 722; alb
622; magic 38,46, 51, 70, 72, 75,
81, 86, 97, 117-118, 123, 135,
140, 150-151, 155-156, 171,
202, 212, 231, 241, 269, 272, 284, 288, 388
Tărâmul Alb 123
tărâmul întunericului 89, 656 tătari din Altai 176
temenos 402
tendinţe erotice 24
Teotihuacan 157
Tepeyollotl 127, 239 *terafim* 204 tetradă 463, 563
Tezcatlipoca 239, 373,451
Thabritius 612
Thales 293
Thor 270-271
Tibet 524,614, 623
Timaios 55,202, 607
timp 17, 28, 30, 38, 41-43, 45, 48,
50-51, 53-55, 57-58, 62, 64,
67, 73-74, 78-81, 86, 88-89,
91, 94, 102-105, 107-109, 111, 116, 122-124, 129, 136-138, 140-142, 146, 148-151, 158,
161, 168-170, 173-174, 178, 180, 182, 186-187, 190, 192, 194-195, 203, 205, 207, 209,
211, 215, 219-221, 227, 229, 233-235, 247, 249, 251-253, 255, 257-260, 263, 266-268,
275-276, 279, 282, 284, 290, 293-297, 300, 303-306, 308-309, 312, 314-315, 319, 321,
323, 325-327, 334-340, 342-345, 348, 352-353, 356-357, 360, 363, 365, 367, 375, 381,
387-388, 395-397, 408, 412-415, 418-419, 421- 423, 428, 431-433, 435, 445, 448, 451-452,
454, 456-458, 465, 467-469, 472, 474, 477, 483-484, 486-487, 489-490, 492, 498, 501-502,

507, 510, 515-516, 518-519, 524-525, 531, 534, 536, 540-542, 544- 545, 548, 550-551, 553, 559, 563, 566-567, 571, 577, 579, 584-587, 590-591, 596-597, 599, 602, 606-608, 615, 622, 626, 629-630, 635, 643, 648, 652-655, 659, 662, 665-667, 671-674, 676-677, 679, 685- 686, 689, 691-693, 696-697, 699-701, 708-709, 713-715, 718, 724-725; concept 138; timpuri străvechi 227,316,324, 657
tinereţe eternă 295, 506, 606
*> * *
810
Index tematic
tipuri 26, 32; cinetice 32
Tiresias 459 Tirietiang 52
Tlalteotl 284, 373 Tom Degeţel 338 *tonal* 431 tonuri 63, 598 topor 58, 110, 276, 422, 491, 520, 526-530, 548, 573, 625, 636, 641-642
torcătoare 38, 102, 288
tornak 52
tornaq 51-53, 59, 311,406 *tornarssuk* 52 *tornralik* 51
totem 234, 237-238, 563, 576, 589, 670, 701,710-712
tradiţii 56, 208, 231, 285, 337, 400, 491, 524
transă 51, 72, 111, 174, 397, 404, 418, 666
transfuzie de sânge 191 transmigraţie a sufletelor 37 tranziţie 47, 75, 81, 90, 100, 164, 209, 395, 397
trei 23, 43, 49, 58, 61, 64, 91, 96-97, 102, 110, 118, 123, 147, 152-153, 161-162, 164, 176, 178-181, 185, 190, 199, 211, 213, 228-230, 235, 244, 248, 257, 267, 269, 272, 274-277, 280, 288, 290, 292, 301-302, 316, 324, 326-327, 335, 338, 341, 344-348, 350, 355, 357, 364, 366, 368-371, 378-380, 392, 412-413, 415, 417, 420, 431-432, 440, 451, 455, 457, 459, 470-471, 477, 481, 483, 497, 499, 501, 506, 513, 517, 526, 528, 540-543, 554, 563, 567, 572-573, 575, 585-586, 591-594, 600, 607-609, 612, 631, 636, 641-642, 647-649, 658, 660-661, 681, 686, 690, 693,714,716, 722
Treime 563
tristeţe 148, 597, 603, 615,620,692 troian de zăpadă 78
troli 229, 513, 516-519, 532, 640, 643-644, 657, 661
Trophonios 140 tsimshian, populaţie 229,231 tunet 44-45, 92, 212, 227, 270, 455, 593, 653-654, 661,681 *tunghâk* 194-196,200,266,406,426 turndun 115
Tuti-Nameh 33
T
tesut 209, 211, 288, 313, 364, 444, 516
U
ucis 58, 77, 98, 125, 140, 204, 240, 245, 247, 267, 269, 278, 291, 301, 321, 324, 346, 354, 424, 442, 451, 489, 551, 568, 576, 656, 666,710, 721
uliu 207-208

ulo (unealtă inuită) 53
umbră 13, 52, 184, 197, 200-201, 229, 386-388, 391, 406, 409, 411, 413, 417, 420-421, 428-431, 434-435, 445-446, 451, 456-457, 460, 463, 472, 477, 480, 487, 493, 512, 529-530, 532-533, 544, 550, 572, 576, 581, 610, 620-621, 660-662, 684, 693, 708, 725
umbră (spirit) 201, 229, 391 unitate 29, 158, 325, 400, 402-403, 463,698; ~ în multiplicitate 234 unitate psihică 19 uniune 169,295, 331, 532, 572, 582, 599-600, 611, 665; alchimică 611
Uniune cu Fiinţa 613
>
un singur ochi, cu 245-248, 267, 269-270, 273, 305, 338, 373, 380, 647
unsoare 370 untură 308, 329-330, 372, 572 *Upanişade* 160, 257, 282-283, 298-299, 523,613
Urbildern 26
Urd 75
uriaşi 126, 287, 342, 345, 356-357, 476
urs 51-53, 56-57, 167-168, 245, 311, 340, 413-415, 418-420, 488, 532, 589, 655-656, 665, 720; urs alb 53, 655
uter 335, 365-366
vacă 267-268, 272, 329, 333, 345, 356, 358, 377, 379, 510, 523, 636-637, 640; mama 358
Valhalla 157, 383
valuri 84, 86, 88, 108,157, 228, 301, 309, 311, 498, 500, 505, 521, 583-584, 586, 594
vampir 182,418, 672
vasul ca simbol al mamei 383 vânătoare 109, 124, 167, 203, 232, 310,312,317,343,412, 426,458, 509, 546, 554-555, 574, 635, 663, 677-680, 696;
vânătoare sălbatică (Odin/Woden) 250, 270
vânt 44, 70, 95, 100, 145, 194, 227, 258, 263, 268, 288, 311, 325, 381, 421, 453, 497, 519, 521, 535, 537-538, 565, 673, 685; dinspre nord 656-657
vârcolac 57, 208, 418
vârfuri 100, 115, 549; gemene 117-118; de munte 100
vârtej 55-56,280, 308
Vede 82
venetieni 55
Venus 158, 324
Vest 38, 65,81,569
veşminte 44,199,415,457, 516, 587 viaţa de apoi 193,297,397, 606,615, 629, 709
viaţa de zi cu zi 37, 39,47,255, 504, 629, 701

viaţă 22, 31-32, *44,* 53, 55, 61-62, 65, 86, 90, 117, 124, 128, 130, 139, 148, 152, 163-164, 166, 169, 175, 185-186, 188, 196, 213, 233-234, 238, 242, 245-247, 249, 262, 266, 293, 295, 297, 299, 318, 320, 323, 327, 331-332, 336-337, 342, 352, 358-359, 380, 402, 414, 420, 422, 424-425, 428, 431, 435, 446, 450, 457, 468, 490, 501-503, 507, 539, 541, 544, 575, 586, 592, 598, 602, 605, 609, 612, 620, 627, 629, 646, 658, 662, 686, 706, 716, 720, 722, 744; interioară 32; umedă 61; valoarea ~ 83; vegetativă 18, 61, 153,618
vidră 90, 275-279, 291, 295, 568 vila (spirite) 629,631-632,672, 723 vin 63, 107, 536
virginitate 622,624,671
vis 23, 25, 28-29, 39, 47-49, 56-58, 60, 65, 67-69, 78-79, 98, 111, 118, 136, 141-142, 152, 166, 168,171,177,199,214,218,221, 233,265,272,320,387,401,403, 406-407, 410, 427-428, 466, 504-505, 525, 554, 560-561, 581, 583, 666, 684, 714-716, 719-720; experienţă 56, 214 visare 58, 172, 221,238, 471 visare cu ochii deschişi, reverie 65, 111, 196
Visio Arislei 612
Vişnu 482
vrăjit 102, 177,306,317, 629, 631 vrăjitoare 37, 146, 285-287, 289-290, 293-294, 296, 301- 302, 304-306, 309, 311, 318, 337-338, 357, 362, 365-367, 369-370, 384, 386, 472, 535, 540, 544, 645-648, 658, 660, 694, 723
vrăjitor 229,245,363,444,561-562, 587,614, 695 vreme 61,421, 509 vulcan 159 vulpe 124, 166, 434, 488, 490, 493, 509, 625, 635
vultur 124-126, 204, 277, 458, 514, 523, 551-555, 561, 647, 654-655, 660-661, 697, 700

W

walkirie 102, 307, 399, 457, 524, 533, 605
Wayland Fierarul 278-279

X

Xochitlapan 297

Y

Yama 189, 229, 250, 259, 457 Yamaonna 645-646
Yamauba 314,369-370
Yang 599
Yggdrasil 74, 82, 279, 299, 383,606 Yin 357, 599
Ymir 377

yoga 127; tantrică 401
Yii Tsing 614

Z

zăpadă 77-78, 122, 194, 343, 370, 452, 622, 642
zâna lunii 394, 647
zâne 102-104, 106-108, 146, 150, 371, 394, 397, 405, 472, 507, 619, 622, 624, 629, 680
zbor 49-50, 54, 127, 274, 303, 306, 569, 593; magic 719, 721; motiv 719
zei, zeiţe 118, 127, 134-135, 141- 142, 157-158, 168-169, 183, 209, 239, 251-252, 255, 259, 264, 269-270, 272, 278, 280, 284, 288-289, 293, 296, 299, 341, 358, 364, 372-373, 379, 384-385, 388-389, 397, 404,

457, 512, 530, 533, 535, 551, 561-562, 586, 606, 622, 644,
656, 680, 695,716,718,724 zeităţi 115, 175, 202, 261, 267, 271,
279, 353, 385, 471, 502, 587, 644; ale naturii 586 zeiţă-mamă 118, 142, 272, 288,
293-294, 305, 307, 341, 358, 365, 372-373, 394, 512; Zeiţă-
Mamă 293, 296, 313, 370, 567 zeul mării 86, 270
Zeus 70, 140, 578, 624 zgomot 91, 146, 148, 197, 210, 212,
275,295,516,582,636; asurzitor
91, 148,212, 582
zodiac 209
Zoroastrism 379, 396